00079553

00079553

Digitized with financial assistance from
Observer Research Foundation
on 22 February, 2020

HISTORIÆ AUGUSTÆ SCRIPTORES VI.

ÆLIUS SPARTIANUS. VULC. GALLICANUS.
JULIUS CAPITOLINUS. TREBELL. POLLIO.
ÆLIUS LAMPRIDIUS. FLAVIUS VOPISCUS.

Cum integris Notis

ISAACI CASAUBONI, CL. SALMASII
& JANI GRUTERI.

Cum Indicibus locupletiſſimis Rerum ac Verborum.

TOMUS I.

79553

LUGDUNI BATAV.
Ex Officina HACKIANA, A° MDCLXXI.

0
937.02
Spa/His
79553

VIRO

Nobiliſsimo, Ampliſsimo, Clariſsimo,

JOHANNI MEERMAN.

INCLYTÆ REIPUB. LUGDUNENSIS CONSULI PRIMARIO, ANTE BIENNIUM ILLUSTRISSIMORUM AC PRÆPOTENTIUM DD. ORDINUM FOEDERATI BELGII AD SERENISSIMUM MAGNÆ BRITANNIÆ REGEM ORATORI.

S. P. D.

HACKII FRATRES.

PERQUAM inique cum rebus comparatum eſt humanis, nec deploranda ſatis fragilis earum conditio: nihil certum, nihil firmum, fato cuncta in-

evitabili ruinæque expoſita perdit conſtitutum rebus omnibus à natura commune excidium.

Nec melius conſuluere fata iis, quibus ad humanitatem vita informari ſolet, queis mens noſtra altius, vulgo caput erecta, vixiſſe omnibus ſæculis rite videri poteſt: literis, inquam, bonarum artium, & ſeriis Antiquitatis, majorumque cultoribus. Quanta ævi vetuſtas, quæ non dira obtrectatio molita in optimos fingendæ mortalitatis artifices! Quæ cum maxime damna & incommoda ab infeſtis ſignis literarum Hiſtoriarumque Mæcenatibus inflicta, auctoribuſque!

Quare diutius dubiam nobis mentem traxit ſententia, iterumne publicæ luci exponendum opus hoc & malorum calumniis, an tenebris, quibus involutum hærebat, relinquendum. Sed ſubito diſcuſſa dubitationis nubes, ut tuum ſubiit nomen, Vir Ampliſſime, præſentiſſimum hiſce temporibus moribuſque remedium. Tuus in fronte titulus omnium injuriarum φυλακτήριον:

Ad te igitur, Vir Nobiliſſime, tutiſſimum perfugium ducit nos imperterritus & fiduciæ plenus animus, promptioreſque ad rem gerendam

dam facit, ſpectata non ita pridem tui in nos ſtudii ſignificatio, cum Vellejum tuo titulo inſignem publica lux exciperet. Hos etiam, ſed meliori, quam antea, cultu, auctores in tuum gremium deponimus, & Donarium hoc (Dii dent gratiſſimum) tuo nomini ſacrum ſuſpendimus, dicamus, conſecramus. A quo enim melius petat commendationem labor noſter, quam à te, cujus celebrata per terrarum orbem eruditio, nota Tranſmarinis populis eloquentiæ vis, qui, ſimul ut tuum nomen oblatum fuerit, cum veneratione opus hoc admirabuntur & ſuſpicient, quod dignum judicaſti tuis titulis inſignitum procedere. Et quæſo immortalitatem hiſce auctoribus quis non polliceri audeat; quis malevolorum obtrectationem; quis edax tempus extimeſcat? Tuum certe, MEERMANNE, inſigne nomen, cumque omni æternitate adæquandum vitam operi promittit longiſſimam. Nec ingratam fore ſperamus oblationem, cum ea ſit materia qua tuum, Vir Nobiliſſime, delectatur maxime ingenium. Stylus certe ſatis Romanus, qui quantopere animum afficiat, teſtatur tuæ orationis nitor & elegantia. Inſuper latus Hiſtoriarum ſeſe aperit campus, in quo

luxuriet ſolutus, ſi umquam, publicis curis animus. Quapropter tolle expoſitum hunc fætum & inſere tuæ familiæ adoptivam ſobolem.

Sic tua proceſſus habeat fortuna perennes:
Sic ope non egeas ipſe, juveſque tuos.
Sic habites terras, & te deſideret æther:
Sic ad pacta tibi ſidera tardus eas.

Vovent
HACKII FRATRES
Nominis Tui
Cultores Humillimi.

PRÆFATIO AD LECTOREM.

UT ſpectatus jam toties rerum eventus, & longa dies gratum orbi laborem noſtrum prædicat; avideque diſtracta exemplaria, fraternæ induſtriæ teſtantur fautrices doctorum omnium familias, ſtimulus & calcar ad majora additum, utque gratum illum animum pari virtute noſtra exciperet æquitas, placuit, nihil morantibus immenſos ſumptus, Novum, difficile, & præter exſpectationem arduum opus magno animo aggredi. Hiſtoriæ Auguſtæ Scriptores, inquam, ſex celeberrimos: tentatum antea, ſed minus feliciter pelagus. Non tamen cum maxime luſa ſpes, nec decepta exſpectatio. En tactam decurſo ſpatio metam. Habes, Lector, quod nemo hactenus, quamvis avidus ſibi polliceri auſus fuerat. Habes quod mente petiſſe, maxima (ut opinamur) fuiſſet invidia. Nec membris truncatos, luxatos, mutiloſve extrudimus auctores; omnibus potius numeris abſolutos, & variis modis expolitos donamus.

Quod ad textum, ſubjectam illam tot celeberrimis ingeniis ad dicendum materiam, præſtamus vobis nitidum, & ſine labe magno opere ad præſtantiſſimum, hoc eſt, Salmaſianum exemplar examinatum. Quæque typographorum incuria irrepſerant, ex adjectis erratis ejecta, omniaque ſuæ elegantiæ & debito nitori reſtituta. Inſuper, ad invidiam Salmaſianæ editionis totum in minuta capita diſſectum opus, quod quanta ſtudiis importet commoda, adſtruit doctorum hominum opinio.

Non nobis ſatis oris ire in laudes hujus materiæ, nec tam docta manus, quæ ſuis Auctorum dignitatem coloribus depingat. Damus divinos vobis artifices, rei literariæ triumviros, non ſine veneratione prædicanda nomina, Caſau-

Caſaubonum, nobile illud Galliæ ornamentum, Grutterum celebrem Criticum, denique Salmaſium orbis totius miraculum.

Quid eſt, Amice Lector, quo ulterius noſtra voluntas progredi poſſit? Integras offerimus horum omnium notas, ne litterula detracta. Opus certè profundæ eruditionis & variæ. Habet Hiſtoricus quo ſuum delectet otium. Habet Antiquitatis ſcrutator ſerius colendi ingenii materiam, Græci & Latini idiomatis ſtudioſus refertum verborum & Phraſium armamentarium. Nec conferenda Salmaſiana editio (exemplarium defectu [redacted]ro annis multis expetita) cum noſtrâ hac. Omiſſis aliis indicio ſint integra Grutteri in hos auctores commentaria, fidem faciant locupletiſſimi Indices omni cura expoliti, denique facilis Notarum diſpoſitio, Typorumque elegantia. Noſtro igitur hoc labore fruere, Lector, & gaude, donec ſimiles fœtus acto tempore proferet induſtria. Vale.

INDEX AUCTORUM

Qui in ſequentibus Notis laudantur, illuſtrantur, emendantur.

A.

ABdias.
Aben Tybon.
Abercii acta.
Achmes.
Acro.
Adamantinus Martyrius.
Adelmus.
Adriani dialogus cum Epicteto.
Ælianus.
Æſchynes.
Æſchylus.
Æſchyli Scholiaſtes.
Æthicus.
Aëtius.
Afranius.
Agatharchides.
Agathias.
Ageſilaus.
Aggenus.
Agrimenſorum liber.
Agrœcius.
Alcæus
Alciphron.
Alexandri epiſtola manuſcr. ad Ariſtotelem.
Alexander Aphrodiſæus.
Alexander Trallianus.
Alexis Comicus.
Aloyſius Cadamuſtus.
Alphenus Varus J..
D. Ambroſius.
Ammianus.
Anacreon.
Anaſtaſius de vitis Pontif.
Anaſtaſius Sinaita.
Anaxilas.
Anianus.
Antimachus poëta.
Antimaclius.
Antiphanes.
Antipho.
Antoninus Liberalis.
Apicius.
Apollodorus.
Apollonius Rhodius.
ejus Scholiaſtes.
Appianus.
Apulejus.
Aquilæ verſio.
Arabicor. proverbior. lib.
Aradius J.C.
Arator.
Archedicus.
Archeſtratus poëta.
Archias.
Arculphus.
Ariſtænetus.
Ariſteas.
Ariſtides.
Ariſtophanes.
Ariſtophanis Scholiaſtes.
Ariſtoteles.
Arnobius.
Arrianus.
Artemidorus.
Aſterius Amaſeæ epiſc.
Athanaſius.
Athenagoras.
Athenæus.
Auctor dialogi de cauſis corruptæ eloquentiæ.
Auctor Alexandrini belli.
Auctor Alexandr Magni vitæ.
Auctor incertus de Orthographia.
Auctor periegeſis orbis Rom.
Auctor Panegyrici Conſtantino dicti.
Auctor Panegyrici ad Piſonem.
Auctor vetus de origine gentis Romanæ.
D. Auguſtinus.
Auguſti epiſtolæ.
Avicenna.
Avienus.
Aurelius Victor.
Auſonius.
Axionicus.
Azelinus.

B.

Balſamo.
Baſilica.
Baſilius.
Beda.
Benjaminus Judæus.
Bibliorum vetus interpres.

Bion.

Bion.
Byzantius poëta.

C.

Cæcilius.
Cælius Aurelianus.
Cæſar.
Callimachus.
Callimorphus medicus.
Calliſtratus.
Calpurnius.
Campeſter.
Caniſius.
Caper Grammaticus.
Capitularium Caroli Magni.
Carphyllides.
Caſſianus Baſſus.
Caſſianus monachus.
Caſſiodorus.
Catalecta Virgiliana.
Catalogus Olympionicarum.
Cato.
Catonis diſticha.
Catullus.
Cedrenus.
Celſus.
Cenſorinus.
Cento Virgilianus.
Cephiſodorus.
Chæremon.
Chariſius.
Chorographia manuſcript.
Chronica vetera.
Chronicon Alexandrinum.
ejus Interpres.
D. Chryſoſtomus.
Cicero.
Ciceronis Synonyma.
Claudianus.
Claudianus manuſcr.
Clemens.
Codex Juſtiniani.
Codex Theodoſianus.
Codinus.
Collatio legum Moſaicarum & Romanarum.
Colloquia Græco Latina.
Colloquia Scholaſtica.
Columella.
Concilium Laodicenum.
Concilium Toletanum.
Conſentius.
Conſtantini donatio.
Conſtantini ſanctio.
Conſtantinus Porphyrogennetes.
Corippus.
Cornelius Nepos.
Cornificius ad Herennium.
Cratinus.
Curtius.
Cynoſophium.
D. Cyprianus.
D. Cyrillus.

D.

Demetrius.
Democritus Epheſius.
Demoſthenes.
Dexippus.
Dicæarchus.
Dictys Cretenſis.
Digeſta.
Dio.
Dio Chryſoſtomus.
Dio in Melancoma.
Diodorus Siculus.
Diogenes Laërtius.
Diogenianus.
Diomedes.
Dionyſius Afer.
Dionyſius Areopagita.
Dionyſius Epiſcopus Alexandrinus.
Dionyſius Halicarnaſſæus.
Dioſcorides.
Diphilus.
Donatus.
Doſiades.
Doſitheus.

E.

Eginhartus.
Empedocles.
En[illegible]
Ennodius.
Epictetus.
Epigrammata Græca, ſive Anthologia.
eorum Scholiaſtes.
Epigrammata Græca nondum edita.
Epigrammata vetera Latina.
Epigrammata alia Latina nondum edita.
Epigrammatum Florilegium Pithœi.
Epiphanius.
Epiſtolæ Pontificum.
Eſaiæ Prophetia.
Eſtheris lib.
Etymologicum magnum.
Euangelium.
Euagrius.
Eugraphius.
Eumenius.
Eunapius.
Euphorion.
Euripides.
Euri[illegible] Scholiaſtes.
Euſeb[illegible]
Euſtathius.
Euthymius.
Eutropius.
Eutropius Puteani in

paſſio-

[illegible] paſſione B. Pontii.
Eutropii interpres Græcus alius à Pæanio.
Excerpta Geographica.
Exodi liber.
Ezechiel Proph.

F.

Faunus.
Faſti Caſauboniani.
Faſti Græci.
Faſti Sic[illegible]
Feſtus.
Firmicus.
Firmilianus Epiſcopus.
Florus.
Florus poëta.
Fragmentum vetus.
Frontinus.
Fronto.
Fulgentius.

G.

Gajus J. C.
Galenus.
Gallus Antipater.
Gaudentius.
Gellius.
Geneſis liber.
Georgius Chryſococcus med.
Georgius Monachus.
Georgius Piſides.
Germanicus.
Gloſſæ veteres.
Gloſſæ optimæ.
Gloſſæ Placid[illegible]
Gloſſæ A[illegible]tinæ.
Gloſſæ Auctoris.
Gloſſæ Baſilicæn.
Gloſſæ Nomicæ.
Gloſſæ Græco-Latinæ.
Gloſſæ veteris Grammatici.
Gloſſæ Labbæi.
Gloſſæ manuſcr.
Gloſſæ Græcorum.
Gloſſæ Puteani.
Grammatici Græci.
Gratius.
Gregorius Dialogus.
Gregorius Turonenſis, ejuſque appendix.
Gregorii Nazianzeni teſtamentum.
Guibertus.

H.

Harmenopulus.
Harpocratio.
Hegeſippus.
Heliodorus.
Hephæſtio.
Hero.
Herodis vetus inſcriptio.
Herodianus.
Herodotus.
Heſychius.
Hieremiæ prophetia.
Hierocles.
D. Hieronymus.
ejus verſio.
D. Hilarius.
Hincmarus.
Hippocrates.
Himerius.
Hirtius.
Homerus.
Honorius Scholiaſt.
Horatius.
Horatii vetus interpres.
Hygenus, vel Hyginus.
Hyginus in Fabulis.

I.

Jamblichus.
Javolenus.
Idatius.
Innocentius.
Inſcriptiones veteres & lapides antiqui.
D. Joannes.
Joannes Abbas.
Joannes Antiochenſis.
Joannes Caſſianus.
Joannes epiſcopus.
Joannes Gazenſis.
Joannes Gramm.
Joannes Pediaſimus.
Joannes Saliſberienſis.
Jordanes.
Jornandes.
Joſephus.
Iſaacius Porphyrogenneta.
Joſippus.
Iſæus.
Iſaias propheta.
Iſidorus.
Iſidori Gloſſæ.
Iſidorus Peluſiota.
Itinerarium Antonini.
Itinerarium vetus.
Julianus.
Julianus Anteceſſor.
Julianus Imp.
Julius Paulus.
Julius Pollux.
Julianus Pontifex.
Julius Valerius.
Ivo Carnutenſis.
Juſtinianus.
Juſtiniani Novellæ.
Juſtinus hiſtor.
Juſtinus martyr.
Juſtinus hiſt.
Jus orientale.

Juvenalis.
Juvenalis vetus interpres.

L.

Laberius.
Lactantius.
Leges veteres Boiariorum.
Burgundionum.
Longobardorum.
Ripuariorum.
Viſigotthorum.
Legis Mamiliæ Fragmenta.
Leo in Tacticis.
Leonidas poëta.
Leonis Imp. Conſt. XCIV.
Leonis Novellæ.
Lexicon Latino-Arabicum.
Lexicon vetus.
Livius.
Longinus.
Lucanus.
Lucianus.
Lucifer Epiſc. Caralitanus.
Lucilius.
Lucretius.
Luitprandus.
Lutatius.
Luxurius.
Lycophron.
Lycophronis Scholiaſtes.

M.

Macrobius.
Magno.
Mamertinus.
Manilius.
Manuſcriptum vetus in ligni cortice, ex Bibliotheca R.
Marcellinus comes.
Marcellus empiricus.
Marcus Antoninus philoſ.
Marcus Imp.
Macrinus.
Martialis.
Martianus Capella.
Martinus Polonus.
Martyrologia vetuſta.
D. Matthæus.
Matthæus Blaſtares.
Mattius apud Gellium.
Mauritius.
Maximianus.
Maximus Scholiaſt. Dionyſ.
Menander.
Metaphraſtes.
Methodius.
Mimus.
Minutius Felix.
Modeſtinus.
Moſchopulus.
Moſchus.
Moſes.

N.

Nævius.
Nathan Juſtus.
Nemeſianus.
Nicander in hemiambis.
Nicandri interpres vetus.
ejus Scholiaſtes.
Nicephorus Gregoras.
Nicetas.
Nicolaus Damaſcenus.
Nigidius.
Nonius.
Nonnus.
Nonnus poëta.
Notæ Tyronis & Senecæ.
Notitia imperii.
Novella Conſtantini Porphyrogenneti.
Novellæ Juſtiniani.
earum vetus interpres.
Novellæ Theodoſii.
Nummi veteres.

O.

Olympiodorus.
Onoſander.
Oppianus.
Optatus Milevitanus.
Oraculum.
Origenes.
Orion.
Ovidius, ejuſque vetus interpres.

P.

Pæanius.
Palladius.
Pandectæ Florentinæ.
earum vetus Index.
Pandectæ Piſanæ.
Papias.
Paraphraſis Chaldaica.
Paulinus.
Paulus Ægineta.
Paulus diaconus.
Paulus J. C.
Paulus Silentiarius.
Pauſanias.
Pelagonius.
Perſius.
Perſii interpres.
Pervigilium Veneris.
Petronius.
Petrus Patricius.
Petrus Diaconus.

Peutingerorum tabulæ vetuſtæ.
Phædrus.
Philargyrus.
Philemon.
Philippus.
Philo.
Philo Byblienſis.
Philoſtratus.
ejus interpres.
Phlegon Trallianus.
Photius.
Pindarus.
Pindari vetus interpres.
Placidus.
Plato.
Plautus.
Plinius.
Plinius Secundus.
Plutarchus.
Poëma vetus non editum.
Poëta incertus.
vetus.
Pollux.
Polyænus.
Polybius.
Pomponius.
Pomponius Mela.
Pontius Diaconus.
Porphyrio.
Porphyrius.
Poſidonius.
Priſcianus.
Priſcus.
Proclus apud Photium.
Procopius.
Propertius.
Proverbiorum appendix ex Vaticano.
Prudentius.
Pſellus.
Ptolemæus.
Publius *Syrus.*
Pythagoras.

Q.

Querolus.
Quintilianus.
Idem in Declamationibus.

R.

Rabanus.
Regino.
Regum liber.
Robertus à Porta.
Ruffinus.
Rutilius *Gallus.*
Rutilius Lupus.

S.

Sæculus Flaccus.
Salica lex.
Salluſtius.
Salomon.
Salvianus.
Sammonicus.
Scaurus.
Scholion vetus.
Scribonius Largus.
Seneca.
Seneca rhetor.
Seneca Tragicus.
Sententiæ Senecæ & P. Syri.
Septimius Romanus.
Septuaginta interpretes.
Servius.
Servii Gloſſæ.
Servius manuſcr.
Sextus vel Feſtus Rufus.
Sibyllini verſus.
Sidonius Apollinaris.
Sidonius Papa.
Sigebertus.
Silius Italicus.

Socrates.
Solinus.
Sophocles.
Sophron.
Soranus.
Soſipater Chariſius.
Sozomenus.
Statius.
Statii vetus interpres.
Stephanus.
Stobæus.
Strabo.
Suetonius.
Suidas.
Suidæ Etymologicum non editum.
Sulpitius Severus.
Symmachus.
Symmachus apud Jordanem.
Symmachi verſio.
Symphoſius.
Syneſius.
Synodus Chalcedonenſis.
Synodus Gangrenſis.
Synopſis Baſilicωn.

T.

Tabulæ itinerariæ.
Tacitus.
Terentius.
ejus interpres vetus.
Tertullianus.
Themiſtius.
Theocritus.
Theocriti interpres.
Theodoretus.
Theodoſius.
Theodotionis verſio.
Theophilus.
Theophraſtus.
Theophylactus.
Thomas Magiſter.
Thucydides.
Tibullus.

Titin-

Tirinnius.
Tragœdia vetus Medea.
Trogus.
Tryphonius.
Tzetzes.

V.

Valerianus.
Valerius in Catholicis.
Valerius Flaccus.
Valerius Maximus.
Valerius Probus.
Varro.
Vegetius.
Velius.
Vellejus Paterculus.
Venantius.
Victor.
Victor alter.
Vigilius.
Virgilius.
Virgilii vita.
Vitruvius.
Ulpianus.
Urbicii Tactica manuſcripta.

W.

Wilielmus Maſpurienſis.

X.

Xenophon.
Xiphilinus.

Z.

Zeno Veronenſis.
Zenonis conſtituti[illegible]
Zenobius.
Zonaras.
Zo[illegible]

ÆLII SPARTIANI

[2] ADRIANUS IMP.
AD
[3] DIOCLETIANUM AUG.

ORIGO imperatoris Adriani vetuſtior à Picentibus, [5] poſterior ab Hiſpanienſibus manat: ſiquidem 1

CASAUBONUS.

ÆLII SPARTIANI.] Liber manu exaratus qui in Chriſtianiſſimi Regis luculentiſſima bibliotheca ſervatur, *Helius* ſemper, non *Ælius* ſcribit: ſolenni librariorum errore, de quo mox dicemus. Princeps editio Veneta anni CIↃ CCCC LXXX. rectè *Ælius*. Fuerunt iſti ſex temporum Cæſareorum ſcriptores ætate propemodum æquales: quod ſolùm videntur illi Critici ſpectaſſe, qui ante multa ſecula ex omnibus Latinis hiſtoriæ Auguſtæ conditoribus, (fermè quinquaginta poſſumus nominare, quos hodie omnes maximo rei literariæ damno deſideramus:) hos potiſſimùm ſex elegerunt, unde iſtud nobis corpus πολύμορφον concinnarent. Omnes imperante Diocletiano, aut Conſtantio qui ei ſucceſſit, vel certè filio ejus Conſtantino vixerunt. Spartianum verò Diocletiani amicitia valde familiariter eſſe uſum, aut fortaſſe etiam libertum fuiſſe ipſius, conjecturam faciebamus ex iſtis verbis initio præfationis in vitam Ælii Veri, *Diocletiano Auguſto Ælius Spartianus ſuus.* videtur enim adjectione inſolentis vocis *ſuus* ejuſmodi aliquid ſignificari: ut cum exempli gratia, Dio Caſſius Heliodorum epiſtolarum Hadriani magiſtrum τ̃ αὐτοῦ ἴδιον *ſuum illius* nominat. Offendi annotatum à ſuperioris memoriæ viro docto, contentos volumine iſto auctores, non ſex, verùm quinque tantùm eſſe: unius quippe hominis eſſe nomina, *Ælius Lampridius Spartianus*: unde librariorum imperitiâ duo ſint facti, *Ælius Spartianus*, & *Ælius Lampridius*. Hanc ego ſententiam nec pro vera & certa amplecti, nec pro falſa penitus auſim rejicere. Satis enim mirum videtur nobis, quod de Ælio Spartiano, Ælio Lampridio, & Julio Capitolino vulgati libri ſuggerunt: omnes hos tres cùm ſub Diocletiano cœpiſſent florere, ad Conſtantini tempora duraſſe: omnes Imperatorum omnium vitas tempore eodem ſcribere aggreſſos, (& quidem ſtylo ita parum diſſimili, ut diſcrimen vix ullum liceat notare) pariter in opere inſtituto progreſſos, pariter deſiiſſe. Ita planè eſt neceſſe, ſi vulgarium codicum non falluntnos inſcriptiones. Extant enim horum omnium parili modo aliæ Diocletiano, aliæ Conſtantino inſcriptæ vitæ. Spartianus ad Diocletianum miſit *Hadrianum* ſuum, *Ælium Verum*, *Didium Julianum*, *Severum* & *Peſcennium Nigrum*: at *Antoninus Geta*, Conſtantini Auguſti titulum præfert. *Antoninus Caracallus*, utri miſſus fuerit, ſilentibus libris, eſt incertum. Julius Capitolinus Diocletiano inſcripſit *Antoninum Pium*, & *Verum Imperatorem*. *Clodium* verò *Albinum* Conſtantino Auguſto. In *Opilio Macrino*, quod jure aliquis miretur, redit ad Diocletianum: deinde iterum ad Conſtantinum: cui inſcribuntur *Maximini* duo, *Gordiani* tres. *Marcus Antoninus* & *Pertinax*, itemque *Maximus*

& *Balbinus* cui à Capitolino fuerint nuncupati, neſcimus. Ælii Lampridii *Commodus Antoninus* Diocletiani nomen habet præſcriptum: *Heliogabalus* & *Alexander Severus* Conſtantini. Advertit nos haud immeritò hæc tot circunſtantiarum in tribus perſonis ξυγκύρεια ϗ ξυνέμπτωσις, futura utique in duobus longè probabilior. Nam quod aliquis objiciat, nomen *Ælius* gentis eſſe appellationem, non prænomen; id verò plumâ levius. Quis neſcit totam illam Romanorum nominum veterem rationem ſub Imperatoribus variè fuiſſe immutatam; Sed & gentilia duo nomina ſæpe copulari ſolita Faſti arguunt, & omnis hiſtoria Auguſta. Verùm iſtud, ut incertum, eſto per nos in medio relictum. Porrò omnis quæ ſex hiſce auctoribus deſcribitur hiſtoria, annorum eſt circiter centum & ſexaginta. Nam Hadrianus imperii habenas ſuſcepit circa annum à conditu Urbis IↃ CCCCLXX. ab eo habes hic omnes Cæſares & Auguſtos ad Diocletiani uſque principatum: hoc eſt annum v. c. quadrageſimum, vel XLI. ſupra milleſimum. Excipiendi ſunt anni circiter novem aut decem propter amiſſas caſu neſcio quo principum aliquot vitas: Philipporum, Deciorum, & Galli Hoſtilianique, cum Galli filio Voluſiano, & Æmilio Æmiliano.

SALMASIUS.

1 ÆLII SPARTIANI.] Ita liber Palatinæ Bibliothecæ ſemper ſcriptum exhibet: qui liber ut de auctorum iſtorum recenſione, & nova eorumdem editione, cogitare vellemus, atque etiam fortaſſe poſſemus, ſolus fecit. Poſt Caſaubonum? inquies. immò poſt Caſaubonum, quem ego virum longe longeque doctiſſimum, & mihi, dum viveret, amiciſſimum, meritiſque in rem litterariam clariſſimum, maxima ingenii & eruditionis laude, parique diligentiæ, in hiſtoricis recenſendis verſatum eſſe fateor, & illi demum negare poſſunt, qui verum fateri non conſueverunt. poſt adeo diligentem & induſtrium virum ſi ceſſaſſem, & operam meam heic deſiderari paſſus eſſem, quis me tanquam in litterarum injuriam, & publico damno deſidem merito reprehenderet? quid enim aliud ſupererat, quam actum agere, & miſeras aliquot ſpicas, meſſori non relictas, ſed abjectas legere? Nunc illius optimi vetuſtiſſimique codicis beneficio non ſpicilegio manus admovenda, ſed in meſſem integram, & opimam falx immittenda fuit: tantam is nobis, ac tam benignam obſervationum materiam ſubminiſtravit. Infinitis enim locis veram ſcripturam ſine diſſimulatione nobis obtulit, quam omnes illi, quibus uſus eſt Caſaubonus, libri, minime expreſſam, ſed adumbratam tantum, & ſub vitioſæ lectionis involucris latentem, & per obſcura veſtigia, vix ingenii vi, conjecturarumque tormentis quærendam, & eruendam præferebant. Hujus igitur Codicis fiducia id auſi ſumus, & aggreſſi, quod abſque illo fuiſſet, fortaſſean ne tentaſſem quidem. Etſi non pauca olim mihi in hos ſcriptores obſervata, quæ viros doctiſſimos fugerant, aut perperam ab iiſdem erant expoſita, me ad hunc laborem ſuſcipiendum etiam citra vetuſti exemplaris opem, invitare potuerunt, atque incitare. quod res ipſa facile indicabit. Ecce autem cum in eo eſſem, ut de nova editione Auguſtæ hiſtoriæ ſerio cogitarem, & hoc cum maxime agerem, antiquam illius editionem Mediolani curatam, utendam mihi commodavit optimus & doctiſſimus Juretus noſter. eam ego meliori jure principem editionem vocare poſſem, quam quæ hoc nomine ac titulo ab eruditiſſimo Caſaubono donata eſt. Mediolanenſis enim illa totis vigintiquinque annis iſta Veneta, qua Caſaubonus uſus eſt, & quam pro principe habuit, anterior eſſe, liquida fide comprobatur. Haud tamen eam adfirmare auſim omnium editionum primam, licet

illa Veneta tot annis, ut antiquiorem ita & meliorem, & quæ vicem nobis manuſcripti fuit, in omnibus fere cum illo Palatino Codice optimo conſentiens, adeo ut plane ad ejus typum, & exemplar, bona fide expreſſa & excuſa eſſe videatur. Quis autem primus omnes iſtos hiſtoriæ Cæſarianæ ſcriptores in unum coegerit ac compegerit, tam incertum mihi eſt, ut ulla ratione certum fieri poſſe non exiſtimem. nec dictu facile eſt, quam rationem ille quiſquis tandem eſt, ſequutus ſit in his auctoribus componendis & ſub uno faſce colligendis. quæri non immerito poteſt, cur ab Hadriano initium hujus συναγωγῆς fecerit, omiſſis Nerva & Trajano optimis imperatoribus. nam ne ab aliquo ex iis qui Nervam anteceſſerunt Cæſaribus, hiſtoriæ hujuſce compilaticiæ exordium duceret, hæc potuit eſſe, aut fuit illi ratio, quod Suetonius uſque ad Nervam Auguſtorum hiſtoriam perduxiſſet. Inde igitur illi fuerat incipiendum, ubi Suetonius deſinit. An eum id voluiſſe quidem, ſed minime potuiſſe dicemus, non reperto ſcilicet auctore, qui vitas Nervæ Trajanique ſcripſiſſet? At Spartianum hunc ipſum habebat, quem omnes qui poſt Cæſarem dictatorem, vel Cæſares vel Auguſti appellati ſunt, in litteras miſiſſe, & ſingulis libris expoſuiſſe, de ſe id dicenti credimus. Fortaſſe verum eſt quod ſuſpicamur. unicum olim codicem, patrum ſcilicet noſtrorum temporibus, extitiſſe horum hiſtoricorum, eumque initio mutilum, ex quo omnia quæ nunc extant exemplaria manuſcripta cum propagata fuerint, eumdem defectum ſervaſſe. non mirum eſt & per hoc deſiderari cœptæ Nervæ Trajanique vitas quas vitio illius unici Codicis intercidiſſe apparet. nam in medio, ubi deſiderantur Philipporum Deciorumque vitæ, & initium Valeriani, non certo conſilio hujus compilationis auctoris id eſſe factum, qui eas ſponte omiſerit, certo pronuntiare poſſe videmur. quid igitur? hiatus illius cauſam aliam nullam eſſe exiſtimo, præter exemplaris labem & vitium, illa parte parum integri, qua Philipporum Deciorumque vita continebatur. cujus rei fidem facit Valeriani vita, non ea quidem intercepta tota, ſed principio truncata. quod adſcribere auctori hujus collectionis non poſſumus: vero ipſius vitæ auctori, hoc eſt Trebellio Pollioni, multo minus. ſolus igitur Codex in vitio, ex quo cetera quæ habentur, exemplaria deſcripta fuere. quod ad ipſum Valeriani vitæ libellum pluribus oſtendemus. De auctoribus autem ipſis, quorum libelli in hanc collectionem congeſti ſunt, magnam antiqui libri diverſitatem præferunt, & nunc huic nunc illi, illam & illam vitam adſignant. Sed quod etiam magis mireris dicam. vidi antiquiſſima Spartiani excerpta, quæ ſervantur in Bibliotheca illuſtriſſimi Principis, Comitis Palatini, quibus excerptis ſi fides habenda eſt, nullus in hac hiſtoria Vulcatio Gallicano locus, nullus Ælio Lampridio, nullus etiam Julio Capitolino, niſi in Maximinis tantum, & iis imperatoribus qui ſequuntur uſque ad Valerianum: reliquos enim omnes ab Hadriano in Maximinos Spartiano ſoli tribuit, & Maximinos etiam. Sed eos Julio Capitolino adſeri debere ad locum diximus: de reliquis, an Spartiano ſoli debeant adſcribi, ad ſingulos libros, de quibus erit controverſia, dicemus. De ordine librorum non minor in ſcriptis codicibus varietas. immo ut dicam verius, nullam illi varietatem oſtendunt, ſed uno conſenſu, eum ordinem ſervant, quem nulla agnoſcit editio, præter antiquiſſimam omnium Mediolanenſem. hac igitur ſerie libri collocantur in Palatino Codice, excerptis Spartiani, & illa veteri Editione.

ADRIANUS.
ÆLIUS VERUS.
ANTONINUS MARCUS.

Verus Antoninus.
Didius Julianus.
Commodus Antoninus.
Helvius Pertinax.
Avidius Cassius.
Severus.
Peſcennius Niger.
Antoninus Caracalla.
Antoninus Geta.
Antoninus Heliogabalus.
Diadumenus Antoninus.
Opilius Macrinus.
Clodius Albinus.
Aurelius Alexander.
Maximinus.

Cujus equidem ordinis, adeo inordinati, quæ ſit ratio non intelligere me profiteor. Cur enim Diadumenus ante Opilium? ante patrem filius? Cur Julianus ante Commodum, ſucceſſor anteceſſorem? cur denique Heliogabalus ante Diadumenum, cum in vita Diadumeni ſub finem præ ſe ferat auctor multa ſuo loco de Heliogabalo dicturum, cujus vitam nondum ſcilicet ediderat, cum illa ſcriberet? Poſtremo cur Clodius Albinus tanto intervallo poſt Severum collocatur? Hæc magis mirari quam eorum rationem reddere poſſumus. Tanta ſane librorum veterum conſtantia eſt in hoc ordine retinendo, ut ab auctoribus ipſis ita eum relictum fuiſſe plane mihi perſuadeam. niſi quis putet illum qui primus iſtos ſcriptores in unum conſarcinavit, eos ſic temere digeſſiſſe non ſervata ſucceſſionum ſerie, & nulla prorſus ratione ſucceſſores anteceſſoribus præpoſuiſſe, & omnia confudiſſe. in plerisque tamen palam eſt carere culpa conſarcinatorem illum, ſed in auctore ipſo, ſi quæ eſt ordinis ita turbati culpa, totam eam hærere, qui dedita opera, jure quodammodo ſuo; nulla ſucceſſionis habita ratione, qui ſuccedebat, ut antecederet, fecit. ut in Diadumeno Antonino, vitam ejus ideo vitæ patris antepoſuiſſe refert auctor, propter Antoninorum nomen. ſic quattuor Antoninos ordine poſuit, Antoninum Caracallam, Antoninum Getam, Antoninum Heliogabalum, & Antoninum Diadumennum. ut tribus igitur Antoninis hunc quartum adderet, neceſſe habuit filium patri præponere, quod pater Antoninus dictus non eſſet, ſed filius tantum. Sed cur Heliogabalum Antonino Diadumeno priorem poſuit, cum poſterior fuerit? Ceſſat enim heic hæc Antoninorum nominis ratio. immo forſaſſe non ceſſat. nam idcirco Antoninum Heliogabalum, etſi poſteriorem, Diadumeno Antonino præpoſuit, quod Antoninus ille in argumentum generis hoc ſibi nomen aſciverat, ut qui filius Antonini Caracalli crederetur. atque hinc non ſine cauſa ab auctore factum puto, ut eum patri, quam proxime poſſet, ſubjungeret. Diadumeno vero hoc nomen arte patris impoſitum eſt, illo tempore quo ad imperium venit, cum id nomen magno in amore & honore apud omnes eſſe ſciret. Præterea cum vellet Spartianus, ſeu quiſquis alius auctor, πλεγίδιον Antoninorum ſimul edere, ſi Diadumenum ante Heliogabalum poſuiſſet, ut ordo videbatur exigere, ne ſic quidem ordini ſucceſſionis optime conſuluiſſet, immo pejus etiam aliquanto eum turbaſſet. interpoſito enim Heliogabalo, filium Diadumenum longius à patre Macrino removiſſet, & anteriorem eum non parvo intervallo feciſſet, qui tamen poſterior erat. eandem, ut puto, rationem ſequutus eſt, cum Didium Julianum, Commodum, & Helvium Pertinacem, tribus Antoninis ſubjunxit, Antonino Pio, Antonino Marco, & Vero Antonino. Nam Didium Julianum, & Pertinacem Antoninorum prænominibus fuiſſe inſignitos, ſcribit idem Spartianus in Diadumeno. De Commodo minus dubium eſt. Sed quærendum, cur Julianum Commodo præpoſuerit, & Pertinacem Juliano poſtpoſuerit? Hoc eſt, quod ego me neſcire fateor. niſi dicamus hoc ordine fuiſſe editos ab auctore libros, ac prout, prius aut poſterius,

ſterius, hos vel illos ediderit, ita locum tenuiſſe. Sed de his infra ad ſingulos vitarum libros ſuo loco fuſius dicemus.

GRUTERUS.

1 ÆLII SPARTIANI.] Liber manuſcriptus Bibliothecæ Palatinæ, & alioquin vetuſtate nulli inferior, ſerrat *Æiius*, non *Ælius*. idem præliminari paginâ ſic exhibet indiculum.

VITÆ DIVERSORVM PRINCIPVM ET TYRANNORVM, A DIVO HADRIANO VSQVE AD NVMERIANVM DIVERSIS COMPOSITI.

I. Spartiani vita Hadriani.
II. Item ejuſdem Helvius Verus Cæſar.
III. Item Juli Capitolini Antoninus Pius.
IV. Item Julii Capitolini Marcus Antoninus Philoſophus.
V. Item ejuſdem Verus.
VI. Ælii Spartiani Didius Julianus.
VII. Ælii Lampridii Commodus Antoninus.
VIII. Julii Capitolini Helvius Pertinax.
IX. Vulcacii Callicani V. C. Avidius Caſſius.
X. Ælii Spartiani Severus.
XI. Ejuſdem Peſcenninus Niger.
XII. Ejuſdem Antoninus Caracallus.
XIII. Ejuſdem Antoninus Geta.
XIV. Ælii Lampridii Antoninus Varius Heligabalus.
XV. Ejuſdem Diadumenus Antoninus.
XVI. Julii Capitolini Opilius Macrinus.
XVII. Ejuſdem Clodius Albinus.
XVIII. Ælii Lampridii Alexander Severus.
XIX. Julii Capitolini duo Maximiani.
XX. Ejuſdem Gordiani tres.
XXI. Ejuſdem Maximus, ſive Pupienus & Balbinus.
XXII. Ejuſdem Valeriani duo.
XXIII. Ejuſdem Gallieni duo; ejuſdem Trajani.
XXIV. Cyriades.
XXV. Poſtumi duo.
XXVI. Lollianus.
XXVII. Victorini duo.
XXVIII. Marius.
XXIX. Ingenuus.
XXX. Regilianus.
XXXI. Aureolus.
XXXII. Macrini duo.
XXXIII. Quietus.
XXXIV. Odenatus.
XXXV. Herodes.
XXXVI. Meonius.
XXXVII. Balliſta.
XXXVIII. Valentes duo.
XXXIX. Piſo.
XL. Æmilianus.
XLI. Saturninus.
XLII. Tetrici duo.
XLIII. Trebellianus.
XLIV. Herennianus.
XLV. Timolaus.
XLVI. Celſus.
XLVII. Zenobia.
XLVIII. Victuria.
XLIX. Ticus.
L. Cenſorinus.
LI. Trebellii Pollionis Divus Claudius.
LII. Flavii Vopiſci Syracuſi Divus Aurelianus.
LIII. Ejuſdem Tacitus.
LIV. Ejuſdem Florianus.
LV. Ejuſdem Probus.
LVI. Ejuſdem Infirmus Saturninus, Proculus & Bonoſus.
LVII. Ejuſdem Carus, Charinus & Numerianus.

CASAUBONUS.

2 ADRIANUS.] Meliùs ſcribitur hoc nomen cum aſpiratione *Hadrianus*, ut in prima editione. quæ ſi maturiùs in noſtras manus incidiſſet, cùm alia nonnulla, tum iſtud nomen aliter ubique eſſet ſcriptum. nam ita nummi & lapides conſtanter. Scripti tamen quos vidimus, aliter: & Græci ferè cum tenui Ἀδριανὸς: aut etiam, ſi Muſis placet, Ἀνδριανὸς: quaſi eſſet deductum nomen ab ἀνδρεία, vel ἀνδριάς: ſic enim ſcriptum invenimus tum alibi perſæpe, tum in Procopio regiæ bibliothecæ. Familiaris

quidem Adria ortos majores ſuos, [1] apud Italicam, Sci-

miliaris eſt Græcis hæc propriorum nominum depravatio: cujus cauſſam ad Alagabalum aperiemus. Hebræi meliùs quia ita efferunt הו ריינום: Unde חדריינא *Hadrianeus nummus* apud Nathanem Juſtum è tractatu Thalmudico De peregrino cultu, ſive Idololatria. Legimus tamen in aliis eorundem libris, & quidem vetuſtis, אדריאנום *Adrianus*. Reperi etiam id uno aut altero lapide ADRIANUS: quod rariſſimum eſt.

3 AD DIOCL. AUG.] Regius liber & editio Aldina hæc non agnoſcunt.

4 *Origo Imperatoris Hadriani vetuſtior à Picentibus.*] Sanè vetuſta origo: & cujus ſervare memoriam quî potuerint majores Hadriani, homines præſertim provinciales aut municipales, nòn ſine cauſſa addubites. Nam ſi ab ejus natalibus ad tempora quæ hîc deſignantur retro aſcendas, trecentos & plures multo annos invenies. Ego verò nullus dubito Hadrianum, à quo ſumſerunt quantum fuit hiſtoricorum, ex cenſoriis tabulis, quæ ſumma cura ubique ſervabantur, gentis ſuæ ſtemma ab origine ultima repetiiſſe: idque majore fortaſſe diligentia, quæ ferè hominum ambitio, quàm fide. De Picentibus Italiæ populo ſupra Umbros ſito non dicam quæ nota ſunt omnibus.

5 *Poſterior ab Hiſpanienſibus manat.*] *Hiſpanus*, ὁ αὐτόχθων, & cujus majores aliunde orti non dicantur: *Hiſpanienſis* hoc loco qui etſi in Hiſpania natus, aliunde tamen ſit oriundus. Vopiſcus, *Bonoſus homo Hiſpanienſis fuit, origine Britannus.* Sic Judæos toto orbe à tot ſeculis θεηλάτῳ πάθει diſperſos, propriè non Hiſpanos aut Germanos dixeris, ſed Hiſpanienſes, vel Germanienſes. Sic Gallienſes, Italienſes, Sicilienſes. Alibi accipiuntur hæc nomina aliter: ut cùm *Hiſpanienſes merces* dicuntur, *Gracienſe mare* & *ſcimpodium Gracienſe.* Aliter item *Romanenſem eccleſiam* Tertullianus, ejuſdem cum Romana fidei: *Hiſpanienſem aſtutiam,* Vopiſcus in Probo.

GRUTERUS.

3 DIOCLETIANUM AUGUSTUM.] Pal. noſter hæc non habet, niſi manu recentiore, ad oram.

4 *Origo Imperatoris Hadriani.*] Sic ſemper codex ille Palatinus; meliuſque quàm illi quibus abeſt adſpiratio, quam ei adſerunt etiam numiſmata. Habemus tamen Imperatorum horum epitomam in alio libro manu exarato, in quo modò ſcriptum *Adrianus*, modò *Hadrianus*: quæ diverſitas etiam inveniunda in inſcriptionum noſtrarum theſauro. quid ni enim idem nomen tribuam, quod jamdudum ei impoſuit Lipſius noſter.

1 *Apud Italicam.*] Haud aliter quoque Pal. ille integer. nam is qui excerpta continet, adſentitur vulgatis, habetque *Italiam*.

CASAUBONUS.

1 *Apud Italicam Scipionum temporibus reſediſſe.*] Sic rectè, non ut in primis editionibus, *apud Italiam.* Ex A. Gellio, Eutropio, & Euſebii Chronico docti homines pridem emendarunt. Clariſſimè Appianus in Hiſpanicis de Italica loquens, καὶ πατρίς ἐστι Τραϊανοῦ τε καὶ Ἀδριανοῦ, τῶν ὕστερον Ῥωμαίοις ἀρξάντων τὴν αὐτοκράτορα ἀρχήν. Neque aliter habuerunt membranæ illæ, quibus olim juvenis in Italia uſus ampliſſimus atque integerrimus curiæ Pariſienſis ſenator Claudius Puteanus: vir inter paucos, dum viveret, bonarum literarum & amans & callens. Alii omnes libri corrupti: & quidem jam olim: nam & Robertus à Porta Bononienſis qui ante aliquot ſecula res Romanas ab urbis condita ad Conſtantini uſque tempora contexuit, Spartiani verba corrupta recitat. Is liber à clariſſimo doctiſſimoque ſenatore Paulo Peta-

vio

[1] Scipionum temporibus, reſediſſe, [2] in libris vitæ ſuæ *Adrianus* ipſe commemorat. [3] Adriano pater Ælius Adria-

vio commendatus, ſæpe nobis in recenſendis hiſce ſcriptoribus fuit non inutilis. Falluntur qui huc afferunt Aurelii Victoris junioris verba iſta: *Ælius Hadrianus ſtirpis Italicæ, Ælio Hadriano Trajani principis conſobrino Adriæ ortu genitus.* non enim hoc dicit Victor, Hadrianum Italica urbe Hiſpaniæ eſſe oriundum: ſed planè è contrario, diſſimulans originem illius Hiſpanicam, aut quaſi rem notam omnibus prætermittens, Italiæ, quantum poteſt, Hadrianum aſſerit. *ſtirpis Italicæ* quid aliud eſt interpretari quàm Ἰταλικοῦ γένους? quin plerique libri ſcripti non *Italicæ*, ſed *Italæ* præferunt eo loci.

1 *Scipionum temporibus.*] Liber Puteani, *ſub Scipionum temporibus.* ſic etiam Robertus à Porta deſcribit. Fuerit olim, *ſub Sc. tempus* vel *tempora.* aut, ſi diſcedere licet paullò longiùs à veſtigiis ſcripturæ hujus, *P. & Cn. Scipionum temporibus.* Obſcurè autem Spartianus illud tempus denotat, cùm Scipio rebus in Hiſpania compoſitis, de reditu in Italiam cogitans, omnes Italos vulneribus affectos in una urbe collocavit, quam de ipſorum patria Italicam nominavit. auctor Appianus.

2 *In libris vitæ ſuæ.*] Idem, *in libro v. ſ.* ſed iterum infrà, *libros vitæ ſuæ ſcriptos à ſe.*

SALMASIUS.

1 *Scipionum temporibus.*] Ita Pal. & recte, & ſic editio Mediolanenſis. perperam libri quos verſavit Caſaubonus præferunt: *ſub Scipionum temporibus.*

3 *Hadriano pater Ælius Hadrianus Afer fuit.*] Verba Xiphilini idem ſonant: ἦν δὲ Ἀδριανὸς γένος μὲν Ἀδριανοῦ Ἄφρου υἱός, φύσει δὲ φιλόλογος ἐν ἑκατέρᾳ τῇ γλώσσῃ. quæ verba, eo quo concepta ſunt modo, non aliam poſſunt admittere ſententiam, quàm hanc, *Adrianum, Adriani Afri filium.* nam illud γένος ad patrem, non ad patriam debet referri. unde & συγγενεῖς dicuntur, qui ab eadem origine, hoc eſt patre genus ducunt. & apud Dionem γένους δὲ αὐτῷ ἐκοινώνει. nihil igitur mutandum in verbis Xiphilini. Pleniora Dionis verba refert Suidas, quæ Xiphilinus more ſuo abbreviata, & trunca poſuit, ex quibus manifeſtum eſt, non aliter accipi debere illum Xiphilini locum quam quomodo poſuimus.

CASAUBONUS.

3 *Hadriano pater Ælius Hadrianus cognomento Afer fuit.*] Xiphilinus, ἦν δὲ Ἀδριανὸς γένος μὲν Ἀδριανοῦ Ἄφρου υἱός. Magnam injuriam accuratiſſimæ diligentiæ hiſtorico Dioni ivit factum breviator hic cùm iſta ſcriberet. Falſiſſimam enim ſententiam illi appingit: cùm ſit indubitatum Hadriani patrem non ortu fuiſſe Afrum, ſed cognomento ſic dictum. Satis conſtat multas gentium Romanarum familias hoc cognomen frequentaſſe. Afrum verò genere fuiſſe Hadriani Auguſti patrem, quis veterum præter Xiphilinum, & qui ipſo duce eundem illi errorem errarunt, unquam ſcripſit? Errat ſanè Xiphilinus, & auctoris ſui mentem aliud agens corrumpit. Nam Dionem ipſum hujus ſententiæ auctorem putare, quod viros tamen doctiſſimos facere video, iniquum judicio meo fuerit, imò abſurdum. Quis putet tantum virum, & rerum Romanarum adeò peritum, ignoraſſe quod nemo tunc hominum neſcivit, Hadrianum ſtirpis eſſe Italicæ, aut, ut dicam veriùs, Italo Hiſpanicæ? Atqui legerat Dio Hadriani libros de vita ſua, ſicut ipſe ſignificat. Adde quòd de Hadriano omnia ſibi certa & comperta patrem ſuum Apronianum narraſſe, principis illius propè æqualem, ſta-

Adrianus cognomento Afer fuit, [1] conſobrinus Trajani imperatoris: mater [2] Domitia Paulina Gadibus orta: ſoror

tim initio ſcribit idem. Quid multa? ipſe Dio procul à ſe errorem hunc amolitur, cùm Hadrianum Τραϊανοῦ πολίτην nominat, ſicut Spartianus in Severo *Trajani municipem.* Porrò Trajanum Dio pariter cum cæteris omnibus prodit Hiſpanum. Scripſerat fortaſſe Xiphilinus, ἦν δὲ Ἀδριανὸς Σπανὸς μὲν γένος, Ἀδριανοῦ δὲ Ἄφρου υἱός. Hiſpaniam Græci, ut alibi dicebamus, modò Σπανίαν dicunt, modò Ἱσπανίαν. & Σπανὸς iidem ſæpe pro Ἱσπανός. etiam Juvenalis vetus interpres *Spaniam* nominat aliquoties non Hiſpaniam. Pæanius de Hadriano, Ἰταλικοῦ μὲν γένους, τεχθέντα δ' ἐν Σπανίαις. ſic enim more ſuo Eutropii illa depravat, *natus Italicæ in Hiſpania.* Poſſumus & ſine mutatione ulla Dionis breviatorem culpæ abſolvere: cùm non ſit neceſſe γένος de patria interpretari. Atque hoc fortaſſe rectius. Suadet Suidas: ἦν δέ, ait, τὸ γένος βουλεύτου πατρὸς, ἐστρατηγηκότος, Ἄφρου· οὕτω γὰρ ὠνομάζετο. lege quæ ſequuntur: non dubitabis è Dione totum locum eſſe deſcriptum. Cedrenus contrà non Dionem ſed Xiphilinum ſecutus, malè capit ejus verba. inquit enim, ἦν δὲ Ἄφρος τὸ γένος. ſed in talibus ſolens more ſuo Græcus ille fallitur. *Ælius* autem ſcribendum, non *Helius*: etſi ita ferè cum in libris citimæ vetuſtatis; tum in ejuſdem ætatis ſcriptoribus, Johanne Sariſberienſi, Roberto Bononienſi, aliis. ſic *Helius* Verus, *Helius* Spartianus, *Helius* Lampridius in iiſdem libris ſemper: confuſis perperam duabus Romanis gentibus, Helia & Ælia. An poteſt ambigi de nomine Hadriani, à quo Æliam urbem, & alia multa loca ejuſdem appellationis, conſtat eſſe denominata? Mirum verò quod Græcorum vetuſtiſſimi critici de hoc nomine obſervant: quia Hadrianus dicebatur Ælius, propterea & cæteros Auguſtos *Ælios*, & Auguſtas *Ælias* appellari. Orion Αἴλιος ὁ Ἀδριανὸς βασιλεὺς ἐκαλεῖτο· ὅθεν Αἴλιοι χρηματίζουσιν ἐκ τούτου, καὶ Αἴλιαι αἱ βασιλίδες. Eſto: de imperatoribus ſui temporis verè hoc dixerit Orion: qui juvenis ſub Hadriano (cui & panegyricum ſcripſerat) proximos tantùm Auguſtos vidit; quos ſcimus Hadriani nomina aſſumpſiſſe: at de uxoribus imperatorum quî poteſt excuſari? cùm neque Sabina Hadriani, neque Lucilla Ælii Veri, neque Fauſtina Antonini Pii, aut altera Fauſtina Marci Æliæ reperiantur nominatæ, neque in ſcriptis hiſtoriis, neque in ſculptis lapidibus aut nummis.

1 *Conſobrinus Trajani Imperatoris.* Ælio Ælii Hadriani imperatoris avo conjux fuit Ulpia M. Ulpii Trajani ſoror, Trajani Auguſti amita. Trajanus igitur imperator & pater Hadriani Cæſaris, ut ex fratre & ſorore nati, amitini invicem fuerunt: quos etiam conſobrinos nominare ſolent Latini, ut & Juriſconſultus notat. Sed & filii conſobrinorum vocantur conſobrini: quare Spartiano etiam Trajanus & Hadrianus Auguſti ſic dicuntur. Præter hoc jus cognationis, erant & vinculo adfinitatis conjuncti. Utriuſque conjunctionis meminit ex Dione Xiphilinus. γένους δ' οἱ κοινωνῶν, Hadrianus Trajano, καὶ ἀδελφιδῆν αὐτοῦ ἐγεγαμηκώς. Sabina nempe Hadriani uxor ſorore Trajani Marciana erat genita.

2 *Domitia Paulina Gadibus orta.* In inſula hac oppidum fuit civium Romanorum, ut ſcribit Plinius: ne quis hîc miretur nomina Romana. Ait autem *Gadibus orta*, quia etſi Gaditanis parentibus nata, non Gadibus tamen. ferè enim cives Gaditani Romæ habitabant aut alibi locorum, ut de iis obſervat non ſemel Strabo.

[1] ſoror Paulina [2] nupta Serviano, uxor Sabina: [3] avus Marullinus, [4] qui primus in ſua familia ſenator populi Romani fuit. [5] Natus eſt Romæ IX. Kal. Feb. Veſpaſiano ſepties & Tito quinquies Coſs. Ac decimo ætatis

1 *Soror Paulina.*] Hadrianus in epiſtola qua matrem ad natalitiam cœnam invitat. τίς. θέλεις ἐν συναρότερον μετὰ τῶν ἀδελφῶν μου λελυμένη ἔρχου. plures igitur una ſorores habuit: ſi fides conſtat ei ſcripto.

2 *Nupta Serviano.*] Hic eſt Julius Servianus, qui ad tertium conſulatum pervenit, in quo habuit collegam Vibium Verum, anno Hadriani XVII. de ejus cæde ſub finem hujus libri Spartianus. Xiphilini codices initio quidem Hadriani Servianum cum Spartiano: ſed poſtea ſemper cum in eo libro, tum in Severi vita, Severianum nominant. Et eſt ſcriptura illa antiqua: nam Zonaras quoque Severianum, è Dione utique, non è Xiphilino, eum appellat qui ab Hadriano occiſus. Scribe ubique Σερβιανόν. nam ita conſtanter Latini codices.

3 *Avus Marillinus.*] Scribe, *atavus* M. nam & vetuſtæ editiones & ſcripti ſic habent: neque aliter Robertus Bononienſis. Eruditiſſimus Onuphrius proavum facit, nullo auctore.

SALMASIUS.

3 *Avus Marillinus.*] Recte Caſaubonus ex libris ſuis, *atavus*, repoſuit. ſic enim noſtri. Sed *Marillinus* mendoſum, non enim *Marillus* dicitur. ſed *Marilius* à *Marius*: ut *Servilius*, à *Servius*: *Quintilius* à *Quintius*, & ſimilia. legendum igitur *Marullinus*, à *Marullus*, ut *Tertullinus*, & *Tertullianus*, à *Tertullus*. confirmat Palatinus liber, qui habet *Maryllinus*. Nec enim dubium, quin ita ſcriptum ſit pro *Marullinus*. ſic *Tertyllianum Senatuſconſultum* in Pandectis Piſanis pro Tertulliano. ſic *Centyrio* ſcribebant, pro *Centurio*: & *gylam* quidam pro *gula*. ſic in eodem libro Palatino, *oſcyla* pro *oſcula* ſcriptum reperi.

GRUTERUS.

3 *Atavus Marillinus.*] Ita etiam Pal. noſter, niſi quod is, *Maryllinus*. pleræque editiones, *avus Maryll.*

CASAUBONUS.

4 *Qui primus in ſua familia ſenator populi R. fuit.*] Etiam coloniarum & municipiorum decuriones dicti ſunt ſenatores: & cœtus eorum, minor ſenatus, vel etiam, ſenatus, ἁπλῶς: majorum præſertim urbium, cujuſmodi fuit Vienna Allobrogum: unde etiam ipſa aliquando *urbis ſenatoriæ* nomen tulit. Ad diſtinctionem igitur addit, *populi R.* nam Adriæ aut Italicæ quin ante Marillinum ſenatores in ejus familia & gente Ælia fuerint, non dubium. Sic Trebellius Pollio in Vopiſco, *Victorina Tetricum ſenatorem populi R. ad imperium hortata eſt.* Aurelius Victor in Pio, *Vir veterrimæ familiæ è Lanuvino municipio ſenator urbis.* Lampridius in Alexandro Severo, *ſenator Romanus.* Dio in Severo, βουλευτὴς τῶν Ῥωμαίων. & ſæpe apud Græcos ſcriptores, ἀνὴρ ἐκ τῆς Ῥωμαίων βουλῆς. nunquam enim illis βουλευτὴς per ſe, eſt populi R. ſenator.

5 *Natus eſt Romæ.*] Eutropius, *Natus eſt Italicæ in Hiſpania.* Puto falli Eutropium, & Spartiano fidem habeo potius. Erroris cauſſam fuiſſe conjecto iſtam: quòd parentes Hadriani domicilium Italicæ haberent; Romam autem non aliter quàm rationibus ipſorum id poſtulantibus commearent. propterea & Spartianus propriam Hadriani patriam, etſi Romæ nati, Italicam, ſive Bæticam in qua fuit Italica, nominat in ſequentibus.

tis anno patre orbatus, [1] Ulpium Trajanum prætorium virum, conſobrinum ſuum, qui poſtea imperium tenuit, & [2] Cælium Tatianum equitem Romanum, tuto-

1 *Ulpium Trajanum prætorium virum.*] Ita veteres: prius editi, *prætorium tunc.* Scribo, *prætorium tunc virum.* Quòd autem fuerit tunc temporis prætorius tantùm Trajanus, annorum ratio probat. Nam Hadriani pater an. XVI. imperii Domitiani fati legem implevit: Trajanus primum Coſ. X. ejuſd. anno.

2 *Cælium Tatianum equitem Ro.*] Mira varietas in hoc nomine. Scripti codices modò *Arcianum*, modò *Artianum*, aut *Accianum*, rariſſime *Tatianum*, hunc nominant. quam tamen ſcripturam & Zonaras firmat, qui è libris Dionis Tatianum appellat: firmat & corrupta apud Xiphilinum lectio, ὅ, τι Ἀττιανός. paret enim ſcripſiſſe illum, ὁ Τατιανός. In regio codice *Titianum* ſemel nominatum invenimus. an igitur ita ſcribendum? nam videtur hic eſſe Titianus ille Gallicani collega in conſulatu quem geſſerunt anno Hadriani decimo. Ita ſanè viſum patri Romanæ hiſtoriæ Onufrio. Eſt tamen dubitationi locus: ut jure placeat magis ἐπέχειν, & lectoris arbitrio judicium permittere. nam, ut diximus, aliter Græci.

GRUTERUS.

2 *Et Cælium Tatianum Equitem Rom.*] Sic uterque liber Pal. at infra cap. 4. ut & 5. & 9. idem vocatur alteri Palatino integro, *Attianus.*

SALMASIUS.

2 *Cælium Tatianum.*] Vetus editio, *Celium.* rectius. pro *Tatianum* autem, ipſa *Attianum* vel *Accianum* ſemper exhibet: ut & optimus Palatinus, in quo ſemper *Attianum* ſcriptum reperi. cujus optimi libri auctoritate permotus, & Xiphilini qui Ἀττιανὸν vocat, ubique ſcribendum cenſeo *Attianum.* nec dubito quin Τατιανὸς apud Zonaram corruptum ſit. locos aliquot exſcribam, ubi ſemper *Attianus* in Pal. ut ſemel hac opera defungar. pag. 111. editionis Caſaubonianæ: *ex equeſtri autem Tatiani tutoris quondam ſui, & Liviani Turbonis.* lege *Attiani*, ex illo Codice. pag 4. *& quum ſub primis imperii diebus ab Trajano eſſet admonitus*, ſcribe, *ab Attiano.* nam ita Pal. quod firmat editio vetus, quæ legit, *Actiano.* eadem pag. *poſt hoc Antiochia digreſſus ad inſpiciendas reliquias Trajani, quas Tatianus, Plotina, & Mattidia deferebant. Attianus* etiam ibi agnoſcunt iidem libri. pag. 6. *ut quum Tatianum ex præfecto prætorii ornamentis conſularibus præditum, faceret Senatorem.* vet. ed. pro *Tatianum*, habet, *Atutinum.* lege *Attianum.* pag. ead. *quorum quidem necem in conſilia Tatiani refundebat.* eadem editio, *in Attiam.* ubicumque igitur lectum erit *Tatianus*, mutandum in *Attianus.* Xiphilinus: Ἀλλὰ καὶ Καίσαρα αὐτὸν καὶ αὐτοκράτορα τοῦ Τραϊανοῦ ἄπαιδος μεταλλάξαντος, ὅτι Ἀττιανὸς πολίτης αὐτοῦ ὢν καὶ ἐπίτροπος γεγονὼς, καὶ ἡ Γλωτίνα ἐξ ἐρωτικῆς φιλίας πλησίον ὄντα ἀπέδειξαν. At Titianum qui collega Gallicani fuit in conſulatu, anno Trajani decimo, perperam eundem faciunt cum hoc Attiano. illius Titiani meminit Spartianus infra. ubi magno errore Titianum pro hoc Attiano intellexit vir eruditiſſimus. verba Spartiani: *atque adeo prope cunctos vel amiciſſimos, vel eos quos ſummis honoribus evexit, poſtea ut hoſtium loco habuit, ut Attianum, & Nepotem, & Septicium Clarum. Nam Eudæmonem prius conſcium imperii ad egeſtatem perduxit. Polyænum, & Marcellum ad mortem voluntariam coëgit. Heliodorum famoſiſſimis litteris laceſſivit. Titianum ut conſcium tyrannidis, & argui paſſus eſt, & proſcribi.* Locum integrum adduxi, ut pateret diverſum eſſe Titianum ab Attiano. Cur enim heic repeteret Titia-

tutores habuit. [1]Imbutuſque impenſiùs Græcis ſtudiis, [2]ingenio ejus ſic ad ea declinante, ut à nonnullis Græ-
culus diceretur: Quintodecimo anno ad [3]patriam re- 2
diit,

Titianum ab Adriano proſcriptum, cum tribus proxime lineis ſupra inter eos numeraſſet, quos hoſtium loco habuit Hadrianus? Hic igitur erit Titianus Gallicani collega, quem Perperam cum Attiano confundit Onuphrius.

CASAUBONUS.

1 *Imbutuſque impenſius Græcis literis.*] Junior Victor, *Hic Græcis literis impenſius eruditus, à pleriſque Græculus appellatus eſt.* amat enim ille ſcriptor & res & verba è Spartiano mutuari. Græco ſermone ſcriptas non dubito Hadriani declamationes, quas ait vidiſſe, legiſſe, probaſſeque mediocriter, eruditiſſimus vir, Photius patriarcha. Ἀνεγνώσθησαν Ἀδριανοῦ τοῦ βασιλέως μελέται διάφοροι, εἰς τὸ μέτριον τοῦ λόγου ἀνηγμέναι καὶ οὐκ ἀηδεῖς. Cùm igitur utriuſque linguæ peritiſſimus eſſet Hadrianus, præſides provinciarum utroque ſermone literas ad illum dare ſolitos obſervamus: Latinas quidem de iis negotiis quæ ad rem publicam, aut adminiſtrationem ſuam pertinerent: Græcas verò de literis & iis quæ ad eruditionem ſpectarent. Lege Arrianum in Euxini ponti Periplo.

2 *Ingenio ejus ſic ad ea declinante.*] Adeò quidem, ut & reſcripta illius Græca, & ad neceſſarios ac familiares epiſtolæ, lingua eadem ſcriptæ, per multa ſecula in eruditorum manibus ſint verſatæ: quod ex Doſithei reliquiis hodie cognoſcimus.

3 *Ad patriam rediit.*] *Ad* pro in, ſequioris ſeculi idiotiſmus. ſic, *profectus eſt ad Campaniam*, in Pio. contrà *in* pro ad. ut apud Marcellum empiricum, *medicamentum hoc refertur in Muſam Antonium.* Patria Hadriani, ut jam diximus, Italica Bæticæ urbs fuit. Sic accipiendum apud Dionem cùm ſcribit, Hadrianum qui tantum terrarum ſit emenſus, patriam tamen ſuam, poſt ſuſceptum imperium adiiſſe nunquam. τὴν πόλιν, ait, καίτοι μεγάλα τιμήσας καὶ πολλὰ καὶ ὑπερήφανα αὐτῇ δοὺς, ὅμως οὐκ εἶδεν. Hanc igitur patriam ſuam primùm vidit Hadrianus, ut auctor eſt Spartianus, anno decimo quinto: quippe & natus & educatus Romæ. Atqui notandum eſt Spartiani verbum, *rediit.* cur enim ſic loquitur? an quia natus quidem Romæ Hadrianus, ſed Italicæ conceptus?

SALMASIUS.

3 *Patriam rediit.*] Magna incogitantia, vel loquendi ſecuritas in his auctoribus. quid enim iſta ſibi volunt, *ad patriam rediit*? Hadrianus Romæ natus ibidemque educatus, anno decimo ætatis, amiſſo patre tutores habuit Trajanum & Celium Tatianum. poſtea vero anno demum decimo quinto *in patriam*, inquit Spartianus, *rediit.* an viderat aliquando patriam Hadrianus, ut ex intervallo ad illam rediret? nec enim ſic ideo loqui Spartianum exiſtimem, quod natus quidem Romæ fuerit Hadrianus, Italicæ vero conceptus. hoc omnino communi ſenſui repugnat. Quis enim ſic loquatur, Romæ aliquem fuiſſe, quod eum ibi ſua mater concepiſſet, cum alias urbem illam nunquam vidiſſet? Videtur igitur Hadrianus, quamvis hoc non dicat Spartianus, Romæ quidem natus, ſed in patria educatus, uſq; ad annos, qui majoris traduntur. quo tempore Romam venit ad cultum ingenii capiendum. quod non obſcure innuit auctor his verbis: *imbutuſque impenſius Græcis ſtudiis ingenio ejus ſic ad ea declinante, ut vulgo Græculus diceretur.* Romæ enim ſtudiis imbutus anno quin-

diit, ac ſtatim militiam iniit, venandi [1] uſque ad reprehenſionem ſtudioſus. Quare à Trajano abductus à patria & [2] pro filio habitus, [3] nec multo poſt decemvir litibus

quintodecimo in patriam rediit. Sed ut verum fatear, cum itionis nuſquam meminerit, eum nunc reditionis in patriam mentionem facere, mihi valde durum. Romæ natus, educatus, tutores anno decimo habuit Romæ Trajanum & Celium Tatianum, anno decimoquinto Italicam rediit. Sed quando antea fuit? Omnino mihi placet, *rediit*, heic poſitum pro ſimplici *ivit*. ſic *reddere* pro dare vel tradere. Martialis:

— *Suburranæ tironem redde magiſtræ.*

Apulejus: *gratiſſimum avibus pabulum reddam.* pro tradam. ſic *redire* etiam infra uſurpavit auctor. cum enim dixiſſet Hadrianum in amore Trajani fuiſſe, addit paulo poſt, *denique ſtatim ſuffragante Sura ad amicitiam Trajani pleniorem rediit.* nam ibi *redire* nihil aliud quam *ire* ſignificat, aut *venire*, nec reverſionis habet ſignificationem. Huc facit, quod *reditus* Latini vocant, prædiorum fructus, quos Græci πρόσοδυς. quæ vox non reditum, ſed aditum potius ſonat. ſic *repromittere*, *promittere* eſt, & alia infinita ejuſmodi verba in quibus *re* nihil addit ad ſignificationem. ſic nobis igitur hoc loco accipiendum videtur, *Hadrianum in patriam rediiſſe*, quam nunquam antea viderat.

1 *Uſque ad reprehenſionem ſtudioſus.*] *Prehenſionem* heic pro *reprehenſionem* habet vet. editio Mediolanenſis. ita & libri legebant quos vidit Caſaubonus. quod ſi verum eſt, ſic & loquuti videntur Græci, λαμβάνεσθαι pro ἐπιλαμβάνεσθαι. Philoſtratus λαμβάνον) ὃ ἐ τ παροι[illegible] ὡς πεπεινῶς παρερριμμένης. Sed & *adprehendere* pro *reprehendere* dixit Juſtinianus his verbis: *ſed etſi quid forſitan prætermiſſum eſt, quod in tantis millibus, quaſi in profundo poſitum latitabat, & cum idoneum fuerat poni, obſcuritate involutum, neceſſario derelictum eſt, quis hoc adprehendere, recto animo poſſit?* ubi *adprehendere* poſitum pro *reprehendere*. ſic ἐπιλαμβάνεσθαι Græcis utrumque ſignificat. Gloſſæ veteres: ἐπιλαμβάνομαι *arripio, deprehendo, reprehendo.*

GRUTERUS.

1 *Venandi uſque ad reprehenſionem ſtudioſus.*] Pal. integer habet *venando*, *uſ prehenſionem*, ſpatiumque vacuum inter *uſ* & *prehenſionem* litterarum quinque; quod deinde recenti calamo ſuppletum eſt, factumque, *venando uſque ad reprehenſionem ſtudioſus.* Conſulatur Caſaubonus. Militiæ autem prodeſſe venationes; abundè oſtendimus ad iſta Livii de Romulo & Remo: *Ita geniti, ita educati; cum primum adolevit ætas, nec in ſtabulis, nec ad pecora ſegnes, venando peragrare circa ſaltus. hinc robore corporibus animiſque ſumto, &c.* l. 1. c. 4. f.

CASAUBONUS.

1 *Venandi uſque ad reprehenſionem ſtudioſus.*] Plinius epiſtola VII. libri tertii: *Erat* φιλόκαλος *uſque ad emacitatis reprehenſionem.* Libri multi, *prehenſionem.* ſimplex pro compoſito, ut *tulit* pro abſtulit, toties in his libris, & ſimilia multa. De venandi ſtudio Hadriani plura Dio. Ita inſtituebantur ad militiam. Vide Trebellium Pollionem de Odenato.

2 *Pro filio habitus.*] Refert ad conſuetudinem & convictum vitæ quotidianæ, aut militiæ contubernium. Erat moris ut nobiles adoleſcentes tirocinium agerent apud aliquem è præcipuis amicorum. ſed Hadrianus præter cæterorum morem in contubernio Trajani permanſit etiam ἀνδρωθείς. Dionis breviator, τὸ σύμπαν τῶν αὐτῷ καὶ συνδιῃτᾶτο.

3 *Nec multò poſt decemvir litibus judicandis datus.*] Ait, *nec multò poſt*, ut hoc ſignificet, multo ante vigeſimum ætatis

ætatis

tibus judicandis datus, [1] atque inde tribunus ſecundæ adju-

:atis annum factum eſſe judicem Ha-
lrianum: quod & ſequentia arguunt. nam decemviratu hoc functus, tribunuſque militum creatus, in Mœſiam eſt tranſlatus, vivo adhuc Domitiano: quo pereunte agebat Hadrianus annum vitæ primum & vigeſimum. Sanè & Ulpianus, eum qui non ſit minor decem & octo annis judicem admittit. Decemviros litibus ſive ſtlitibus judicandis ita circumloquitur Dio libro LIV. οἱ δέκα οἱ ἐπὶ τῶν δικαστηρίων, τῶν ἐς τοὺς ἑκατὸν ἄνδρας κληρουμένων ἀποδεικνύμενοι. nimirum è numero centum illorum virorum qui cauſſas centumvirales diſceptabant, erant decemviri. quorum in eo negotio præcipuæ partes.

1 *Atque inde tribunus ſecundæ Adjutricis legionis cr.*] Regius codex, *ac idem.* non rectè: cùm non poſſet idem Romæ litibus operam dare, & tribunum legionis agere. Sed mutata diſtinctione ſententia hoc fortaſſe modo reformanda. *Atque idem tribunus ſecundæ Adjutricis legionis creatus poſt hoc, in inferiorem Mœſiam tranſlatus.* Non eſt dubitandum quin tempore eodem Hadrianus & creatus fuerit tribunus legionis & in Mœſiam inferiorem miſſus. neque duæ hìc promotiones illius diverſæ notantur: ſed una tantùm. Favere tamen vulgatæ lectioni videtur quòd legio ſecunda Adjutrix, non in Myſia inferiore, verùm in Pannonia inferiore prætendebat. Dio libro LV. Οὐεσπασιανὸς (κατέλεξε) τὸ δεύτερον (στρατόπεδον) τὸ ἐπικουρικὸν, τὸ ἐν Παννονίᾳ τῇ κάτω. Sed de temporibus ſuis loquitur Dio: facilè autem fieri potuit, (& ſcimus ſæpe factum) ut de prima ſtatione ſua legio hæc in aliam provinciam transferretur. Legionis II. Adjutricis, cujus auctor Veſpaſianus, mentio etiam in Codice Juſtinianeo, lege prima, De profeſſoribus & medicis. Primæ verò Adjutricis quam Galba conſcripſit, meminerunt Impp. Theodoſius & Valens lege ultima Codicis, De caſtrenſi peculio, & lege ult. De apparitoribus præfectorum præt.

GRUTERUS.

1 *Atque inde tribunus, &c.*] Hæc quoque eſt ſcriptura Palatini codicis.

SALMASIUS.

1 *Atque inde Tribunus ſecundæ adjutricis legionis.*] Profert ex Regio Codice Caſaubonus, *ac idem Tribunus.* quam lectionem, nec liber Pal. nec vetus editio agnoſcunt. Sed quod idem vir eruditiſſimus mutata diſtinctione putat legendum: *atque idem ſecundæ adjutricis legionis creatus poſt hoc in inferiorem Mœſiam tranſlatus.* ut una promotio, non duæ intelligantur, & Tribunum ſecundæ legionis adjutricis tranſlatum in Mœſiam accipiamus, nimium multa ſunt, quæ huic diſtinctioni aſſenſum commodare me prohibent. Primum librorum veterum auctoritas, qui hoc in loco cum vulgatis conſentiunt. deinde hiſtoriæ ratio. nam ſecunda illa adjutrix legio, non in Mœſia inferiore ſed in Pannonia reſidebat. ἐν τῇ Παννονίᾳ κάτω, inquit Dio. Nec eſt quod aliquis objiciat mihi, Dionis quidem ætate in Pannonia inferiore ſtationem habuiſſe legionem iſtam, ſed poſtea in Mœſia fuiſſe collocatam. Præterea uſitata loquendi forma hanc lectionem reſpuit. nam hoc ordine procedunt promotiones Hadriani ſub Trajano. *pro filio habitus, nec multo poſt decemvir litibus judicandis datus, atque inde tribunus ſecundæ adjutricis legionis creatus, poſt hoc in Mœſiam tranſlatus.* de duobus autem una facienda eſſet promotio, tunc ſic auctor loqui debuiſſe videatur: *atque inde tribunus ſecundæ adjutricis legionis in Mœſiam tranſlatus.* non dubium eſt igitur veram eſſe diſtinctionem quæ habetur in editis, nec ea ſollicitanda eſt.

adjutricis legionis creatus, [1] poſt hoc in inferiorem Mœſiam tranſlatus, extremis jam Domitiani temporibus. [2] ibi à mathematico quodam de futuro imperio id dicitur comperiiſſe, quod à patruo magno Ælio Adriano [3] peritiam cœleſtium callente, prædictum eſſe compererat. [4] Trajano à Nerva adoptato, [5] ad gratulationem

eſt. non dicit autem quid muneris ibi facturus, in Mœſiam tranſlatus ſit Adrianus. videtur alicujus militaris legationis gratia. ſic enim paulo poſt: *Trajano à Nerva adoptato ad gratulationem exercitus miſſus, in Germaniam ſuperiorem tranſlatus eſt.* tranſlatus igitur in Mœſiam, vel Tribunus etiam legionis ibi futurus, vel aliquo uberiore atque honeſtiore ſtipendio militaturus, ut in vita Pertinacis: *Inde ad ducenum ſeſtertiorum ſtipendium tranſlatus in Daciam.* quam lectionem fruſtra mutant doctiſſimi viri, ut pluribus ibi docebimus.

GRUTERUS.

1 *Poſt hæc in inferiorem Mœſiam tranſlatus.*] Ita diſtinguit, ita exprimit Pal.

2 *Ibi à mathematico quodam.*] Pravè avidi ſumus omnes ſcire futura. itaque vix eſt quin quiſque aſtrologos adeat: vereque de iis ipſis Tacitus lib. 1. Hiſt. cap. 22. *Genus hominum, potentibus infidum, ſperantibus fallax; quod in civitate noſtrâ, & vetabitur ſemper, & habebitur.* quid ni?

Nitimur in vetitum ſemper, cupimuſque negata.

CASAUBONUS.

3 *Peritiam cœleſtium callente.*] Σοφὸν τὰ οὐράνια, vel τὰ περὶ οὐρανοῦ quod eleganter dixit Auſonius,

Tu cæli numeros & conſcia ſidera fati Callebas.

Sic autem loquitur Spartianus, ne ſi diceret aſtrologum aut mathematicum vel genethliacum, civem Romanum ejus loci infamaret: nam ita vocibus illis ad invidiam utebantur. Hic igitur cùm recens nati Hadriani geneſin indagaſſet, ex artis præceptis imperii ſpem aliquam ei fecerat: quod cùm in illius animum penitiùs deſcendiſſet, nactus in Myſia mathematicum, hoc arcanum cum ipſo communicavit. Spartiani hæc mens.

4 *Trajano à Nerva adoptato ad gratulationem exercitus miſſus.*] Emendabat columen literarum Joſephus Scaliger, *ad gratulationem, exercitus miſſu in Germaniam ſuperiorem tranſlatus eſt.* certa emendatio ſi *tranſlatus eſt*, interpretemur, profectus eſt, venit. Erit tum ſenſus: allato in Myſiam inferiorem nuntio de adoptione Trajani, miſſum fuiſſe Hadrianum ab exercitu Myſiaco in Germaniam, ut Trajano qui illi tum præerat, exercitus nomine gratularetur. Sin ita τὸ *tranſlatus eſt*, accipimus, ut paullò antè cùm in inferiorem Myſiam Hadrianum dixit tranſlatum, nec mutatione opus & totius loci ſententia capienda hoc modo. Cùm XIIII. Kal. Octobris, aut non multò pòſt, celebrata fuiſſet Romæ Trajani per Nervam adoptio, ubi ejus rei fama in Mœſiam inferiorem eſt perlata, ſtatim à provinciæ Præſide, vel ab ipſo exercitu miſſus eſt Hadrianus Romam, qui ſeni Imperatori conſenſum & gratulationem exercitus deferret. Ibi tum egiſſe cum Nerva Hadrianus videtur, ut quo propiùs à Trajano conſobrino ſuo abeſſet, relicta Myſia, ſtipendia mereretur in Germania. Ita Imperatoris iuſſu in ſuperiorem Germaniam tranſlatus eſt Hadrianus. qui vix eo pervenerat, cùm de morte Nervæ auditum eſt, quæ ſequentis anni principio ante diem ſextum accidit Kal. Febr. Erat tum temporis Trajanus in Ger-

nem exercitus miſſus, in Germaniam ſuperiorem tranſlatus eſt: ex qua feſtinans ad Trajanum ut primus nuntiaret exceſſum Nervæ, [1] à Serviano ſororis viro (qui & ſumptibus & ære alieno ejus prodito Trajani odium in eum movit) diu detentus, fractoque conſultè vehiculo

Germania inferiore, longiùſque à Roma aberat quàm Hadrianus. qui intellecto Nervæ exceſſu, è veſtigio ad Trajanum iter arripuit, gratiam aucupatus læti adeò nuntii. Invenit autem, opinor, Trajanum apud Agrippinam coloniam: ibi enim ſuſceptum ab illo imperium Aurelius Victor ſcribit.

SALMASIUS.

4 *Trajano à Nerva adoptato ad gratulationem exercitus miſſus.*] Mirum mihi videretur hoc loquendi genus, ſi ita acciperemus, ut viris doctiſſimis accipiendum placet: *ad gratulationem exercitus mitti*, pro, ad gratulandum exercitus nomine mitti. ſed hac loquutione cui vel quibus gratulatus ſit, non diceret auctor; quod tamen tacere non debuit. Si enim exercitus nomine miſſus ad gratulandum Hadrianus de adoptione Trajani, quinam illi ſunt, ad quos miſſus eſt? miſſum ſcilicet Hadrianum intelligemus ab exercitu Mœſiaco Romam ut gratularetur Trajano, & poſtea eumdem tranſlatum in Germaniam ſuperiorem. hoc vero nimis impeditum intricatumque eſt. nec verba Spartiani hanc ſententiam patiuntur. Sed nec vera Scaligeri emendatio corrigentis: *ad gratulationem, exercitus miſſu, in ſuperiorem Germaniam tranſlatus eſt.* Simplicius multo eſt, nihil mutare, & ſic accipere, Trajano à Nerva adoptato, Hadrianum ad exercitus gratulationem miſſum, in ſuperiorem Germaniam tranſlatum eſſe. id eſt, miſſum ad gratulandum exercitui de Trajano adoptato, Germaniæ præſide. Sane non aliter licet accipere illa verba, *ad gratulationem exercitus* quam *ad gratulandum exercitui* Germaniæ autem præerat Trajanus cum à Nerva adoptatus eſt. miſſus igitur ad gratandum exercitui Germaniciano Hadrianus de adoptione Trajani, ducis ac præſidis ſui, & ad eam rem in Germaniam ſuperiorem tranſlatus eſt. ne cui autem mira aut nova videatur hæc locutio, *mitti ad gratulationem exercitus*, pro *mitti ad gratulandum exercitui*: eodem plane loquendi modo dicitur in jure noſtro, *deportatione inſulæ condemnari*, qui deportandus in inſulam condemnatur. de qua loquutione nos alibi.

GRUTERUS.

5 *Ad gratulationem exercitus miſſus, in Germaniam ſuperiorem tranſlatus eſt.*] Pal. non agnoſcit voculam *in*; niſi à manu ſecundâ; quo ipſo firmatur emendatio magni illius Joſephi Scaligeri *ad gratulationem, exercitus miſſu, in Germaniam tranſlatus eſt.* ſ enim ſæpe degenerat in *in*. verùm de hac re videantur & notæ amiciſſimi noſtri Caſauboni.

CASAUBONUS.

1 *A Serviano ſororis viro diu detentus.*] Videtur Servianus ſtationarii aut potiùs curioſi (curſum publicum curabant iſti, ut & qui Græcis λογοθέται vel φροντισταὶ τοῦ δρόμου dicebantur) munus curaſſe in illa provincia. Tergiverſandi autem prætextus non deerat: quia ſine tractoria & apicibus principis cogi ad veredorum exhibitionem ſtationarii non poterant. Hadriano, ut in tàli re, diploma fuit nullum.

culo tardatus, [1] pedibus iter faciens, [2] ejuſdem Serviani

1 *Pedibus iter faciens.*] Rara & meritò mirabilis diligentia: pedibus curſum publicum antevertiſſe. Alibi ſcribit Spartianus Hadrianum *vicena millia pedibus armatum ambulaſſe.* quot igitur fecit expeditus? Et tamen res eò facilior quòd paucis diebus confici hoc curriculum potuit: neque enim Trajanus in ultimam receſſerat provinciam: quem in Agrippinenſium Vibiorum colonia repertum modò dicebamus. In longiore intervallo major fuiſſet difficultas, atque adeò, *ὡς ἐμαυτὸν πείθω*, ſupra humanarum virium modum.

2 *Ejuſdem Serviani beneficiarium antevênit.*] Legebatur in omnibus libris, *ejuſdem S. beneficio ad Trajanum antè venit.* abſurda ſententia: ſed & falſa ac palàm cum ſuperioribus verbis pugnante. Regius codex & Puteani, *e. S. veneficiarium antevênit.* prono errore & frequenti *v* littera loco *b* poſita. nam auctor ſcripſerat *beneficiarium.* Elegans prorſus & neceſſaria correctio. Servianus cùm non poſſet ipſe ad Trajanum contendere, unius è militibus ſuis opera in eam rem eſt uſus. Soliti milites hanc operam ducibus ſuis ac præfectis præſtare. Ariſtides Sacrarum libro II. ubi ſuum in Italiam iter deſcribit, tanta contentione ſe uſum ait, ut ipſos milites qui nuntios deferunt anteverteret: *οὔτε γὰρ*, inquit, *οἱ τὰς ἀγγελίας κομίζοντες τῶν στρατιωτῶν ἡμᾶς γε παρῆλθον.* Hujus generis milites erant certo numero ſingulis legionibus attributi, optiones, teſſerarii, ſpiculatores, & frumentarii. At Servianus, ut in tanti momenti re hominem miſit, cujus ſibi eſſet perſpecta fides ac diligentia: hoc eſt, ut loquitur Spartianus, beneficiarium ſuum. Qui alicujus commendatione aut ſuffragio fuerant promoti, beneficiarii illius dicebantur: ut in veteri inſcriptione, BENEFICIARII CONSULIS, & BENEFICIARIUS PROCONSULIS, item BENEFICIARIUS PRÆTORIS, & id genus alia. Suetonius in Tiberio cap. XII. *Venit etiam in ſuſpicionem per quendam beneficii ſui centurionem:* ad quem locum plura olim de iſtis beneficiis notabamus. Quia autem perſæpe improbi magiſtratus per iſtos ſcelera ſua patrabant, & concuſſiones exercebant, ideo Tertullianus *beneficiarios* accenſet curioſis, tabernariis, laniis, furibus balnearum, aleonibus & lenonibus. Juſtinianus quoque Novella XIII. inter præfecti vigilum miniſtros rapinis ſuis notos *βενεφικιαλίους* nominat, hoc eſt beneficiarios. λ in hac voce locum τοῦ ρ occupat: ut contrà in Euangelio *φραγελλῶσαι* pro flagellare. ſunt enim hæ liquidæ facilè invicem permutabiles, ut alibi diſputamus.

GRUTERUS.

2 *Ejuſdem Serviani beneficiarium antevenit.*] Ita forſan quoque fuit in Palatino noſtro: ſed eraſum à ſcriba poſterioris ævi, quod exaratum eſſet *veneficiarum*, factumque, *ejuſdem Serviani veneficia antevenit.*

SALMASIUS.

2 *Ejuſdem Serviani beneficiarium antevenit.*] Ita eleganter reſtituit Caſaubonus. nam ſic planè Palatinus noſter. Beneficiarios interpretatur Feſtus qui vocationem munerum habebant, beneficio. nam ita legendum apud Feſtum: *Beneficiarii qui muneribus vacabant, beneficio.* Vulgo legitur, *qui muneris beneficio vacabant.* opponebantur igitur munificibus beneficiarii: beneficiarii enim muneribus vacabant, beneficio Ducis vel Tribuni. Hinc in veteribus monumentis beneficiarii præſidum, præfectorum, conſulum, proconſulum, & legatorum, Tribunorumque. Frequentiſſime Tribunorum beneficiarii occurrunt: & Vegetius beneficiarios eſſe ait qui beneficio Tribuni promovebantur. extant etiam inſcriptiones in quibus

ni beneficiarium antevenit: [1]fuitque in amore Trajani, nec

quibus beneficiarii abſolute vocantur, non appoſito, cujus beneficio id meruerint. Fugit autem ratio doctiſſimum virum ad hunc locum qui Tertullianum beneficiarios curioſis, tabernariis, laniis, furibus balnearum, aleonibus, & lenonibus ideo accenſuiſſe ſcribit, quod per eos perſæpe improbi judices ſcelera ſua, & concuſſiones exercerent. quid cogitabat, cum illa ſcriberet neſcio. Tertullianus libro De fuga in perſecutione, beneficiarios quidem & curioſos ſimul nominat, ſed non ut iis lenones & fures accenſeat. Immo dolendum ait quod in matricibus beneficiariorum, & curioſorum, una cum tabernariis, lenonibus, aleonibus Chriſtiani vectigales recenſeantur. verba ejus hæc ſunt: *neſcio dolendum an erubeſcendum ſit, cum in matricibus beneficiariorum, & curioſorum inter tabernarios & lanios, & fures balnearum, & aleones, & lenones Chriſtiani quoque vectigales continentur.* nec melius alter ille, vir item doctiſſimus, qui ad eum Tertulliani locum notat, beneficiarios opponi curioſis, & hanc lepidam adjungit rationem, *quia beneficiarii miniſterio præſtando, curioſi ſignificandis rebus, quas cognoverant, tenebantur.* quaſi id voluerit Tertullianus, aut ſenſus illius loci hanc præclaram differentiam & diſtinctionem beneficiariorum ac curioſorum poſtularet. Beneficiarios & curioſos ſimul ponit Tertullianus quod iis exigendarum vectigalium cura incumberet: ideo in eorum matricibus Chriſtiani vectigales continebantur. non hoc dolet Tertulliano quod Chriſtiani vectigales in libris cenſualibus beneficiariorum continerentur: quo jure enim vectigales eſſe recuſaſſent? ſed quod tanquam impuræ vitæ homines, impuris accenſerentur & improbitatis notæ hominibus, ut lenonibus, aleonibus, tabernariis, laniis & id genus. beneficiarios in officio Rationalis fuiſſe, quibus exhibitio curſus publici & primipili neceſſitas injungeretur, habemus Cod. Theod. de cohort. princip. cornic. & primip. *beneficiarii vel officiales Rationalis*, &c. Sed & in aliorum præſidum præfectorumque officiis beneficiarii apparebant. ex diverſis autem officiis mittebantur, qui curſum publicum exhiberent, qui vectigalia exigerent, & paſtum primipili curarent, ut ſtationarii, curioſi, beneficiarii, primipilarii, principes, cornicularii, & id genus cæteri, de quibus nos alibi affatim. Beneficiariorum opera & miniſterio utebantur magiſtratus in reis conquirendis & exhibendis. Sic enim in edicto Maximini apud Euſebium de Chriſtianis: ὅμως ἵνα μήτε ὑπὸ τῶν βενεφικιαλίων, μήτε ὑπ' ἄλλων τῶν τυχόντων ὕβρεις, μήτε σεισμοὺς ὑπομένειν, ἀκόλουθον ἐνόμισα καὶ τούτοις τοῖς γράμμασι τὴν σὴν στιβαρότητα ὑπομνῆσαι. in altero edicto ejuſdem Maximini officiales appellantur; quos beneficiarios in illo priore edicto appellaverat: ἐκ ταύτης τῆς προφάσεως ἐξ ἧς κεκελευσμένον ἦν ὑπὸ τῶν θειοτάτων Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ τῶν γονέων τῶν ἡμετέρων τὰς συνόδους τῶν Χριστιανῶν ἐξηρῆσθαι πολλοὺς σεισμοὺς καὶ ἀποστερήσεις ὑπὸ τῶν ὀφφικιαλίων γεγενῆσθαι.

1 *Fuitque in amore Trajani, nec tamen ei per pædagogos defuit.*] Locus hic eruditiſſimi viri ſententia, & mancus & corruptus eſt. mea vero leviter corruptus tantum, non etiam mutilus. illa enim, *per pædagogos puerorum favente Gallo*, merito negotium faceſſunt. levi mutatione lego: *nec tamen ei ſuper pædagogos puerorum, Gallo favente, defuit.* hoc eſt, nec ei defuit amor Trajani, Gallo ſuper pædagogos puerorum, quos impenſius diligebat Trajanus, favente. Erat hic Gallus, ut videtur, ſuper pædagogos puerorum delicatorum Trajani, id eſt præfectus pædagogo-

[1] nec tamen ei per [2] pædagoges puerorum quos Trajanus

gogorum. ſic *ſuper velarios*, eſt præpoſitus velariorum in veteri inſcriptione: SUPRA. VELARIOS. DE. DOMV. AUG. ſic *ſuperjumentarius* apud Suetonium, jumentariorum præfectus, in Claudio: *quem barbarum, & olim ſuperjumentarium, ex induſtria ſibi appoſitum, ut ſe quibuſcunque de cauſis quam ſæviſſime coerceret.* ſic *ſuperſtationarius* apud Optatum Milevitanum ſtationariis præpoſitus. ſic *ſuper hereditates libertus* apud Marcellum empiricum: *hoc Anteros Tiberii libertus ſuper hereditates curatus eſt.* is eſt qui in veteri inſcriptione dicitur, *procurator patrimonii & hereditatium.* ſic & *ſuperpoſitus medicorum* in veteri item inſcriptione dicitur, qui *ſuper medicos* poterat dici. Scribit igitur Spartianus Adrianum in amore Trajani fuiſſe, ob nuntium allatum de exceſſu Nervæ, nec ei defuiſſe favente Gallo, qui ſuper pædagogos erat delicatorum Trajani. nec huic ſententiæ obſtat, quod paulo poſt ſequitur ſuffragante Sura ad amicitiam Trajani pleniorem rediiſſe. gradus enim quoſdam quaſi deſignat amoris Trajani erga Hadrianum. & primo quidem in illius amore fuiſſe, cum primus ei nunciaſſet exceſſum Nervæ, quo in amore retinendi faventem habuit ſibi Gallum pædagogorum præfectum. poſtea ſuffragante Sura ad amicitiam Trajani pleniorem rediiſſe: poſt mortem vero Suræ, familiaritatem erga ipſum Trajani creviſſe, cauſa epiſtolarum quas dictabat, favente etiam nonnihil Plotina.

CASAUBONUS.

1 *Nec tamen ei per pædagogos p.*] Corruptus locus, &, ut videtur, mutilus. quid enim hæc ſignificent? à Mss. auxilium nullum. Vir magnus tentabat facere medicinam & reſcribebat, *nec tamen ei, pædagogo puerorum quos Trajanus impenſius diligebat, Gallo favente defuit.* Movent nos illa verba, *fuitque in amore Trajani:* quibus non ſatis hæc lectio videtur convenire. ſi enim per ſe amatus eſt Trajano, nihil ei opus cujuſquam patrocinio. Sed & ſequentia verba aliò nos ducunt. Nam ſi amicitia Trajani floruit tum Hadrianus, quid eſt cur eo potiſſimum tempore de illius judicio dicatur fuiſſe ſollicitus? Adde quod ſequitur non longo pòſt intervallo: *Denique ſtatim ſuffragante Sura ad amicitiam Trajani pleniorem rediit.* quibus verbis ſignificatur, niſi fallor, friguſculum aliquod Trajani erga Hadrianum amori interveniſſe. Quare totum locum ita concipimus: *fuitque in amore Trajani: nec tamen ei per pædagogos puerorum quos Trajanus impenſius diligebat, Gallo faciente, invidia defuit.* hoc vult: Gallum qui Hadriano Trajani amicitia florenti invideret, pædagogos delicatorum Trajani puerorum ſtimulaſſe, ut Hadrianum apud imperatorem παιδομανῆ traducerent, quaſi rivalem videlicet ejus amorum. Trajanum in eam fœditatem fuiſſe proclivem, notiſſimum ex Dione, Juliano, aliis. etſi contrarium Plinius ſuadet, caſtitatem illius dilaudans.

GRUTERUS.

1 *Nec tamen ei per pædagogos puerorum, quos Trajanus impenſius diligebat, Gallo favente, defuit.*] Corruptus locus: ſed nihil juvat Palatinus codex; qui nullâ litterâ abit à vulgato. variè locus emendatur, ſed meo judicio minus feliciter. nam certè illud *Gallo favente* prorſus heic ineptum. quis enim iſte *Gallus*? hariolabar aliquando; *nec tamen ei per pædagogos puerorum, quos Trajanus impenſius diligebat, malefaventia defuit*; ut nimirum nocuerit loco verbum inuſitatius.

SALMASIUS.

1 *Nec tamen ei defuit.*] *Tamen* hoc loco παρέλκει, aut poſitum eſt pro autem, vel *quidem.* ſic in vita Commodi: *tunc tamen Perennis cuncta ſibimet vindicavit, quos voluit interemit, ſpoliavit*

janus impenſiùs diligebat, Gallo favente defuit. Quo quidem tempore quum ſolicitus [1] de imperatoris erga ſe judicio, [2] Virgilianas ſortes conſuleret,

Quis

liavit plurimos. idem in libris juris ſæpe mihi obſervatum, ut de Peculio: *licet tamen prætor ſi eum qui in poteſtate ſit, geſtum ſit, polliceatur actionem, tamen ſciendum eſt, etſi in nullius ſit poteſtate, de peculio dari actionem.* Et D. Mand. vel contra leg. Lucius Titius: *non abſimilis illa quæ frequentiſſime agitari ſolet. fidejuſſor an & prius quam ſolvat agere poſſit ut liberetur, nec tamen ſemper expectandum eſt, ut ſolvat aut judicio accepto condemnetur, ſi diu in ſolutione reus ceſſabit.* poſſem & alia innumera proferre exempla, ſed hæc ſufficere credo. non alia igitur opus habebat mutatione hic locus.

CASAUBONUS.

2 *Pædagogos puerorum.*] Lapis Romæ. T. FLAVIO. AVG. LIB. GANYMEDI. PÆDAGOGO. PVERORVM. CÆS. N. alius, D. M. TI. CLAVDIO. AVG. LIB. GRATIO. PÆDAGOGO. PVERORVM. CÆRETANORVM. AVG. N. SER. FECIT. item alius lapis: D. M. P. ÆLIVS. AVG. LIB. LYCVS. PÆDAGOG. PVERORVM. AC. APVT. AFRICAS. τὸ AC. principium eſt nominis quo patria iſtorum puerorum declarabatur. ſed erant in Africa plures populi quorum nomina ita incipiebant.

1 *De imperatoris erga ſe judicio.*] *Judicium* hîc non eſt κρίσις, & opinio de alicujus virtute aut vitio: ſed, ut paſſim apud Juris auctores, propenſio ad amorem aut odium: quos affectus ſuprema ſua ordinantes declarare homines ſolent. De ſucceſſione imperii ſollicitus erat Hadrianus.

2 *Virgilianas ſortes conſuleret.*] Μαντικῆς illius quæ per ſortes divinabat, multæ leguntur ſpecies. Eſt enim κληρομαντεία quaſi genus quoddam in diverſas ſpecies fuſum. quæ hîc commemoratur ea eſt quam Græci ῥαψῳδομαντείαν vel ῥαψῳδομαντικὴν, & eam callentes ῥαψῳδομάντεις nominant. Etiam hujus varii modi. Interdum nobilis alicujus poëtæ ſelectos verſus in pittaciis deſcribebant: quibus in ſitulam conjectis idem ordo ſervabatur qui in aliis ſortitionibus, queis urna interveniebat. de hoc genere propriè dicitur *ſors excidit* vel *extitit*, & κλῆρος ἐξέπεσε. Interdum verſus fatidicos in tabella deſcribebant, & talorum arbitrante alea divinationem peragebant. Hic eſt πίναξ ἀγυρτικὸς ſive ἀγυρτικὴ σανὶς, cujus ſæpe in libris Græcorum fit mentio. Fuit & modus alius ῥαψῳδομαντείας: cùm temere arrepto & aperto poëtæ cujuſdam libro, ut quidque primum oculis ſe objecerat, pro ſorte id & oraculi loco habebatur. B. Auguſtinus Confeſſionum libro IV. capite III. *A quo ego cùm quæſiſſem qua ex cauſſa hoc fieret, ut multa vera à planetariis pronunciarentur: reſpondit ille ut potuit, vim ſortis hoc facere in rerum natura uſquequaque diffuſam. Si enim de paganis poëtæ cujuſpiam longè aliud canentis atque intendentis, cùm ſorte* (vel *ſortem*) *quis conſuluit, mirabiliter conſonus negotio ſæpe verſus exiret: mirandum non eſſe*, &c. Atque hoc divinationis genus à paganis acceptum, & Rabbinorum curioſitas frequentavit, & veteres etiam Chriſtiani interdum uſurparunt, ſubſtituto in poëtarum locum ſacri fœderis utroque teſtamento. Gregorius Turonenſis libro IV. tmemate XVI. *Poſitis clerici tribus libris ſupra altarium, id eſt prophetiæ, apoſtoli, atque euangeliorum, oraverunt ad Dominum, ut Chriſtiano quid eveniret oſtenderet.* Mox, *Aperto igitur primo omnium prophetarum libro reperiunt, Auferam maceriam ejus.* libro quinto, *Ego verò reſerato Salomonis libro verſiculum qui primus occurrit arripui, qui hæc continebat, Oculum qui adverſus aſpexerit patrem*, &c. Se-

Quis procul ille autem ramis inſignis olivæ
Sacra ferens? noſco crines [1] *incanáque menta*
Regis Romani, [2] *primam qui legibus urbem*
Fundavit, Curibus parvis & paupere terra,
Miſſus in imperium magnum, cui deinde ſubibit,

ſors excidit. [3] quam alii ex Sibyllinis verſibus ei pro-

veniſ-

&c. Sequitur, *Poſt hæc continuato triduo in jejuniis, vigiliis atque orationibus, ad beatum tumulum iterum accedens, revolvit librum qui erat Regum. Verſus autem primus paginæ quam reſeravit, hic erat: Pro eo quod dereliquiſtis Dominum Deum,* &c. Vide ejuſdem librum v. tmemate XLIX. & Nicephorum Gregoram libro octavo: ubi ſimilis Andronici ſenioris conſultatio aperto Pſalmorum volumine. Aliquando qui conſulebant, non aperiebant ipſi libros ſacros, ſed de voce diaconi legentis in eccleſia omen captabant: cujus rei exemplum eſt apud eundem Gregorium libro octavo, tmemate quarto. Metaphraſtes in Octobri, de B. Cypriano loquens (is alius eſt ab eo cujus hodie extant ſcripta) tranſitum ad partes Chriſti meditante. *εἰσιὼν τοίνυν εἰς τὸ κυριακὸν δεξιὸν ἐποιεῖτο σύμβολον τῆς εἰς τὸν ναὸν εἰσόδου, εἰ τῷ σκοπῷ αὐτοῦ καὶ τὰ τῆς ἀκροάσεως ῥήματα συμβαίνοντα ἔξοι· εἶχε μὲν οὖν τοὺς πόδας τῆς ἐκκλησίας ἐντός· εἶχε δὲ παραδόξως καὶ τὸν διάκονον, ταῦτα δὴ τὰ τοῦ ἀποστόλου διατρανοῦντα. Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου, γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα· ὡς δὲ καὶ τὰ τοῦ προφήτου, Εἶδε Κύριε, μὴ παρασιωπήσης. Κύριε μὴ ἀποστῇς ἀπ' ἐμοῦ· κατ' αὐτὸ δὲ τὸν Ἰσαΐαν ὑπανεγίνωσκεν ἕτερος, Ἰδοὺ συνήσει λέγων ὁ παῖς μου ὁ ἀγαπητὸς, ὃν ᾑρέτισα. ἅπερ ἅπαντα συνᾴδοντα τῷ ἰδίῳ κρίνας σκοπῷ, ἐντελέστερος πρὸς τὴν εἰς Θεὸν πίστιν συνεβίβαζε τὴν ψυχὴν, ἅτε συνετὸς ὢν ἄγαν καὶ τὸ δέον συνιδεῖν ὀξύτατος.*

SALMASIUS.

1 *Incanaque menta.*] Optimè in Hadrianum conveniebat, quem canes ad imperium attuliſſe quidam volunt, in vita Taciti: *Hadrianus ſenex ad imperium venit.* Pſeudoſibylla de Hadriano:

—— μετ' αὐτὸν δ' ἄλλος ἀνάξει
Ἀργυρόκρανος ἀνήρ ——

2 *Primam qui legibus urbem.*] Non de induſtria mutatum puto, *primus* in *primam,* quod illud *primus* Adriani vita non caperet; ſed memoria lapſum Spartianum in referendis verſibus. nec enim qui ſortes Virgilianas conſulebant, quidquam mutare conſueverant de verbis poëtæ. nec erat neceſſe omnia verba ad amuſſim quadrare in perſonam illius, qui conſulebat. ſed nec id fieri poterat. ſatis erat intelligi quid & cui portenderetur. At iſta ſorte quæ Adriano conſultante excidit, nemini dubium potuit eſſe, quin illi portenderetur imperium.

GRUTERUS.

2 *Primam qui legibus urbem Fundabit.*] Ita Regius codex quem conſuluit Caſaubonus. nam noſter Pal. *Fundavit,* ut vulgati. neque mirandum. ſcribis veteris ævi *u* & *b* mutuas præſtabant vices.

CASAUBONUS.

2 *Primam qui legibus urbem Fundavit.* Scrib. *Fundabit.* Apud poëtam eſt *primus:* ſed hoc videtur de induſtria mutatum, ut falſum de Hadriano & invidioſum nimis futurum. Regius codex, *Romam qui l. v. Fundabit.*

3 *Quam alii ex Sibyllinis verſibus ei proveniſſe dixerunt.*] Cùm Hadrianus non

Virgi-

veniſſe dixerunt. [1] Habuit autem præſumptionem imperii

Virgilium, ſed oraculorum Sibyllinorum librum conſuluiſſet. Sanè etiam in ſubdititiis verſibus qui extant hodie ſub Sibyllarum nomine, luculentum de Hadriano eſt oraculum hoc:

— μετ' αὐτὸν δ' ἄλλος ἀνάξει
Ἀργυρόκρανος ἀνήρ· τῷ δ' ἔσσεται
οὔνομα πόντου.
Ἔσται καὶ πανάριστος ἀνὴρ, καὶ πάντα
νοήσει.

Planiſſimè Hadrianum deſcribit: cui illud optimè convenit, πάντα νοήσει: nam hanc maximè gloriam affectavit, ut omnes artes, omnes diſciplinas, atque adeò quicquid ἐπιστητὸν, aut ſciret, aut videretur ſcire. De canitie quam voce ἀργυρόκρανον illi attribuit, poteſt dubitari: non enim videtur ad imperium canos attuliſſe, qui annis quadraginta non eſſet tunc multo major. Illud perſpicuè falſum, ἔσται καὶ πανάριστος. Illéne perfectè bonus, cujus defuncti memoriam ſenatus minimo minùs damnavit & nomen eraſit?

1 *Habuit autem præſumptionem imperii.*] *Præſumptio* eſt πρόληψις, anticipata rei notitia, πρόγνωσις. vox philoſophorum. nam apud J. Ctos, Caſſiodorum, alios, non id ſignificat. Prætermittit autem Spartianus hoc loco aliam præſumptionem futuri imperii quam ex Caſtalio fonte habuit Hadrianus. Narrat Ammianus Marcellinus libro XXII. *Hæc dum ita procedunt more pacis, multorum curioſior Iulianus novam conſilii viam ingreſſus eſt, venas fatidicas Caſtalii recludere cogitans fontis: quem obſtruxiſſe Cæſar dicitur Hadrianus, mole ſaxorum ingenti: veritus ne ut ipſe præcinentibus aquis capeſſendam Remp. comperit, etiam alii ſimilia docerentur: ac ſtatim circumhumata corpora ſtatuit exinde transferri, eo ritu quo Athenienſes inſulam purgaverant Delon.* Fuit cùm de Caſtalio fonte ad Delphos locum hunc caperem. Memineram enim legere in Græcorum hiſtoriis & martyrologiis miſſum aliquando ad Delphicum Apollinem Oribaſium à Juliano: cui hæc ſors dicitur edita:

Εἴπατε τῷ βασιλῆϊ, χαμαὶ πέσε
δαίδαλος αὐλά.
Οὐκέτι Φοῖβος ἔχει καλύβαν,
οὐ μάντιδα δάφνην,
Οὐ παγὰν λαλέουσαν· ἀπέσβετο
καὶ λάλον ὕδωρ.

Sed vetat præcedens apud Marcellinum Antiochiæ mentio: & liquidiùs multo Sozomenus qui eandem hiſtoriam his verbis refert libro quinto cap. XIX. Ἀμέλει τοι, inquit, καὶ Ἀδριανῷ ἔτι ἰδιωτεύοντι τὰ περὶ τῆς βασιλείας αὐχοῦσιν ἐνθάδε προμεμηνῦσθαι· φασὶ γὰρ αὐτὸν φύλλον δάφνης ἐμβάψαντα τῇ πηγῇ ἀρύσασθαι τὴν τῶν ἐσομένων γνῶσιν ἐγγεγράφας ἐπὶ τοῦ φύλλου δηλωθεῖσαν· παρελθόντα δὲ εἰς τὴν ἡγεμονίαν καταχῶσαι τὴν πηγὴν, ὥστε μὴ ἐξεῖναι καὶ ἄλλοις προμανθάνειν τὸ μέλλον.

SALMASIUS.

1 *Habuit autem præſumptionem imperii.*] *Præſumptio* heic non eſt ſimpliciter πρόγνωσις, ſed fiducia quædam & ſpes indubitata rei neceſſario eventuræ. Sic infra præſumptionem adoptionis eum dicit habuiſſe, cum omnino certus eſſe cœpit de adoptione: *in adoptionis ſponſionem venit Palma & Celſo inimicis ſemper ſuis, & quos poſtea ipſe ſemper inſequutus eſt in ſuſpicionem adfectatæ tyrannidis lapſis, ſecundo conſul Plotinæ favore factus totam præſumptionem adoptionis emeruit.* ubi vides plus aliquid habere præſumptionem quam ſponſionem, & magis eſſe certam. Spondemus enim nobis quæ plerumque eventura non ſunt. Sed non niſi pæne certa præſumimus. ita hoc loco præſumptionem imperii habuiſſe dicitur Hadrianus, qui præſumeret certò ſibi eventurum, ut imperaret.

imperii mox futuri [1] ex ſano quoque Nicephorii Jovis manante reſponſo, quod [2] Apollonius Syrus Platonicus libris ſuis indidit. Denique ſtatim [3] ſuffragante Sura, ad

CASAUBONUS.

1 *Ex fano quoque Nicephorii Iovis manante reſponſo.*] Prima editio *Nicefori*, rectiùs. nam poſt victoriam partam, cujus fuit monumentum oppidum Nicephorium, ante omnia poſitum eſt Iovis Victoris fanum : quo nomine etiam Romæ colebatur: Græcis ἱερὸν Διὸς νικηφόρου : non autem Νικηφορίου ; quaſi ab urbe, quæ poſtea acceſſit, cognomen illud Jupiter inveniſſet. imò vero ἀπὸ τοῦ Νικηφόρου Διὸς, Νικηφόριον τὸ κτίσμα eſt appellatum. Ubi verò fuit iſtud Nicephori Iovis fanum, quod oracula ſciſcitantibus redderet, nemo veterum, opinor, eſt qui nos doceat : cùm ex hiſtoria & geographia conſtet, variis locis eo cognomine cultum olim Iovem.

2 *Apollonius Syrus Platonicus.*] Addit *Platonicus*, ne confundamus cum Apollonio Calchidenſi, de quo in M. Antonino. uterque Syrus, uterque philoſophus : ætas quoque eadem, aut non multùm diverſa. ſed Platonicus hic, ille Stoicus.

GRUTERUS.

1 *Ex fano quoque Nicephori Jovis.*] Palat. *Niceforii Jovis.* altera ſcriptura eſt ab editione principe.

SALMASIUS.

1 *Ex fano Nicephorii Iovis.*] Mediolanenſis editio, *Nicephori.* quod eſſet Νικηφόρου. Sed optimus liber habet, *Nicephorii*, cui magis accedo. Νικηφόρος Ζεὺς multis locis cultus, ut de quo Nicephoro heic intelligendum ſit, merito dubitari poſſit. ſed legendo *Nicephorii*, nulla erit dubitatio quin de Nicephorio urbe ſit capiendum, in qua Iovis Nicephorii fanum, ex quo reſponſum manavit Hadriano. Nicephorium urbs circa Edeſſam. ἐθνικὸν Νικηφόριος. unde Iuppiter Nicephorius. Stephanus: Νικηφόριον οὕτως ἡ Κωνσταντίνα ἡ περὶ Ἔδεσαν πόλις. τὸ ἐθνικὸν Νικηφόριος ὡς Βυζάντιος. neſcio an alia urbs hoc nomine. Certum tamen mihi eſt à loco dictum eſſe hunc *Nicephorium Iovem.* ſic à locis idem dicebatur, Ἀλεῖος, Ἀπεσάντιος, Ἀταβύριος, Κάριος, Κάσιος, Ταραντῖος, Δολιχαῖος, qui *Dolichenus* in veteri inſcriptione. ſic & *Iovi Damaſceno* in iiſdem inſcriptionibus.

2 *Apollonius Syrus Platonicus.*] Fateor me dubitaſſe diu multumque, an non hic eſſet Chalcidenus ille philoſophus quo magiſtro uſus Marcus imperator. Chalcis enim, ut notum, eſt urbs Syriæ, cujus ἐθνικὸν, Χαλκιδηνός. Sed ille Chalcidenus Stoicus fuit. & Dio eum accenſet τοῖς Ζηνωνείοις λόγοις μελετῶσιν. At iſte Platonicus. Apollonium neſcio quem memorat Suidas, qui Adriani temporibus vixerit. putarem hunc ipſum eſſe qui heic nominatur niſi Τυανεὺς ibi diceretur. Ἀπολλώνιος ἕτερος Τυανεὺς νεώτερος γεγονὼς ἐπὶ Ἀδριανοῦ βασιλέως, ὡς Ἀγρέσφων ἐν τῷ περὶ ὁμωνύμων. Sed cur ille Agreſphon, quiſquis eſt, in illo ſuo περὶ ὁμωνύμων libro, hos ὁμωνύμους Apollonios non recenſuit, hunc Platonicum, & illum Stoicum? neſcio tamen an Syrus appellari poſſit, qui Tyanenſis fuerit. Nam Tyana ad portas Cilicias ſita, à quibus in Syriam breviſſimus tranſitus.

CASAUBONUS.

3 *Suffragante Sura.*] Licinio Sura: de quo & de Trajani erga ipſum amicitia

ra, ad amicitiam Trajani pleniorem rediit, [1] nepte per ſororem Trajani uxore accepta, favente Plotina, Trajano leviter (ut [2] Marius Maximus dixit) volente. [3] Quæſturam geſſit [4] Trajano quater [5] & Arunculeio Coss. 3

citia, multa Juvenalis, Martialis, & Dio. Julianus eſt auctor in ſuis Cæſaribus, Trajanum in formandis epiſtolis & orationibus, hujus opera plurimum uſum.

1 *Nepte per ſororem Trajani uxore accepta.*] Sabina ut antè diximus. Iuris auctoribus & vetuſtioribus Latinis *nepos* eſt tantùm, ὁ ἔκγονος, filii aut filiæ natus. Poſterior ætas produxit vocis uſum ad ἀδελφιδοῦς, natos fratre aut ſorore: quam ſolam vocis ejus notionem, vernaculus ſermo noſter & Italicus agnoſcunt. Sic aliquoties in his libris capiuntur nepotis & neptis appellationes: & in Liviana epitoma atque Eutropio, qui inde habet, Octavianus C. Cæſaris ex ſorore nepos dicitur. Apud beatum Ambroſium in eadem epiſtola LXVI. & veteri notione & hac poſteriore obſervabamus poſitum neptis vocabulum. Agitur ibi de matrimonio inter Paterni filium, & neptem ejuſdem ex filia. cum veteribus loquitur, quando ait, *vis filio neptem copulare ex filia?* alteram notionem vulgo tum receptam indicat, cùm ſcribit, *Interroga nominum religionem: nempe avunculus iſte illius, iſta hujus neptis vocatur.* Ovidius quoque ſic locutus illo verſu, ut à Joſepho Scaligero literarum lumine ſumus docti,

Cæſar ab Ænea qui tibi fratre nepos.

2 *Marius Maximus.*] Hiſtoriæ Auguſtæ ſcriptor inter primos è Latinis: unde pleraque conſtat deſumpta, quæ hiſce continentur libris ad Alexandrum uſque Severum: in quo principe videtur Marius ſcribendi feciſſe finem, ipſe, niſi fallor, eorum temporum æqualis. Opus ſuum in ſeptenorum librorum tomos aliquot tribuerat: nam alibi eum Spartianus in primo ſeptenario laudat. Scribit Ammianus Marcellinus, fuiſſe ſuo ſeculo multos, qui in ſummo veterum omnium ſcriptorum faſtidio, hunc ſolum ex hiſtoricis, è poëtis unum Iuvenalem mirarentur ac ſtudioſè lectitarent. Qui ſi judicio pari Maximi hiſtoriam ac Iuvenalis ſatyras probarunt: næ actum malè nobiſcum, quibus ejus viri omnia monumenta perierunt. Sed non omnium de tanta Marii Maximi præſtantia idem fuit judicium: nam Flavius Vopiſcus ſcriptor elegantiſſimus, longè aliter de eo pronunciat libelli ejus initio, quo Firmum & alios tres minuſculos imperatores poſteris tradidit. Laudatur Marius Maximus & à veteri Iuvenalis interprete.

3 *Quæſturam geſſit Trajano* IIII. *&* *Arunculeio* coss.] Erat hic Adriano annus legitimus petendæ quæſturæ: vigeſimus quintus nempe. Scribendum autem, ut in editione prima, & codice Auguſtano, *&* *Articuleio.* Vetus lapis,

M. VLPIO. TRAIANO. AVG. IIII.
SEX. ARTICVLEIO. PETO.

De hujus nomine Senatuſconſultum Articuleianum eſt appellatum: cujus meminit Martianus lege LI. Dig. De fideicommiſſariis libertatibus.

GRUTERUS.

4 *Trajano quater & Articuleio Conſulibus.*] Confirmat & hanc ſcripturam Pal. noſter, etſi deinceps ſcribæ mutarint in *Arculeio.*

SALMASIUS.

Et Arunculeio.] Palatinus liber: *&* *Arculeio.* Sed Mediolanenſis editio *Articuleio*, articulatim expreſſum habet, & ita reponendum jam videntur eruditiſſimi viri.

 1 Oratio-

Coſs. in qua quum [1] orationem imperatoris in ſenatu agreſtiùs pronuntians riſus eſſet, uſque ad ſummam peritiam & facundiam [2] Latinis operam dedit. [3] Poſt quæſturam, acta ſenatus curavit: [4] atque ad bellum Dacicum [5] Trajanum [6] familiariùs proſequutus eſt. [7] quandoquidem & [8] indulſiſſe vino ſe dicit, [9] Trajani mori-

CASAUBONUS.

1 *Orationem Imperatoris in ſenatu agreſtius pronuntians.*] Notus mos ex Dionis variis locis, juris auctoribus, Caſſiodoro, & aliis hiſtoricis. Olim conſcripti illi patres ſententiam de more ex ſcripto in ſenatu recitaturi ſurgebant: quod & Imperatores initio factitarunt. Dio de Claudio: ὅτε δὲ αὐτὸς ἀνεγίνωσκε, καθήμενος ὡς τὸ πολὺ ἐπιλέγετο. Obſervat Dio, ut illa ætate inſolens, quòd ſedens Imperator ſententiam in curia legerit. Hujus igitur moleſtiæ vitandæ, ſimul ſtabiliendæ ſuæ majeſtatis, jam idem ab Auguſto ſæpiùs factum ab Imperatoribus, ut vel quæſtoris, vel curionis aut præconis ore tam in ſenatu patres, quàm in concione populum alloquerentur.

2 *Latinis operam dedit.*] Regius vocem *Latinis* omiſit: penitus tamen neceſſariam. *Latinis operam dare* pro literis Latinis, aut rhetoribus Latinis, ſive grammaticis. Audivit Hadrianus Scaurum grammaticum, ut in Lucio Vero ſcribit Capitolinus.

3 *Poſt quæſturam acta ſenatus curavit.*] Videtur Hadrianus & quæſturam & curam actorum ſenatus paucos menſes eodem anno egiſſe: qui quidem in expeditione Dacica Trajanum ſit comitatus, ut ſtatim ſubjicitur: nam ea expeditio illo ipſo anno ſuſcepta. Propterea etiam ædilitas ab Hadriano omiſſa: cùm tamen eſſet moris ab actorum ſenatus cura ad illam aſcendere. ſcribit enim Dio Caſſius de quodam Domitio Floro, τὰ τῆς βουλῆς ὑπομνήματα διὰ χειρὸς ἔχων, καὶ ἀγορανόμος ἐπ' αὐτοῖς ἀποδειχθῆναι ὀφείλων..

6 *Familiarius proſecutus eſt.*] Hoc eſt, ut ex Dione jam diximus, τὸ σύμπαν συνῆν αὐτῷ καὶ συνδιῃτᾶτο. Mox, *per ea tempora quibus in aula familiarior fuit.* Evertunt hi loci emendationem viri docti qui corrigit hoc loco *in familiaribus.* magnum enim diſcrimen inter familiares alicujus, & junctos alicui familiarius.

7 *Quando quidem & ind.*] Malè alii *quandoquidem.* eſt enim ὅτι καὶ, non ἐπειδή. ſic mox, *quandoquidem multa egregia ejus facta claruerunt.* & ſæpe in his libris. quod alibi, *qua quidem tempeſtate*, vel *cùm*, ſimpliciter. infra *cùm accepit*, ὅτι καὶ ἔλαβε.

SALMASIUS.

4. *Atque ad bellum Dacicum.*] Vet. Ed. *ad bellum Dacum.* *Dacum* pro *Dacicum.* ſic *bellum Illyrum*, pro *Illyrico.* *Bellum Picens* pro *Piceno* apud Florum. & *bellum Gallum, bellum Ligurum, bellum Macedonum*, & *bellum Allobrogum* pro Allobrogico, in vetuſtiſſimo libro Palatinæ Bibliothecæ ſcriptum reperi. item *de bello Traco*, pro, *de bello Thracico.*

GRUTERUS.

2 *Latinis operam dedit.*] Sic & Pal. intelligitur *ſtudiis*, aut *litteris*, aut quid ſimile.

5 *Trajanum familiarius proſequutus eſt.*] Ita & Pal.

8 *Indulſiſſe vino ſe dicit, Trajani moribus obſequentem: atque ob hoc ſe à Trajano locupletiſſimè muneratum.*] Non ſolum promotos ad opes, ad honores qui

moribus obſequentem: atque ob hoc ſe à Trajano locupletiſſimè muneratum. Tribunus plebis factus eſt [1] Candido & Quadrato iterum Coſs. in quo magiſtratu [2] ad perpetuam tribunitiam poteſtatem omen ſibi factum aſſerit, quòd penulas amiſerit [3] quibus uti tribuni

qui Principi indulgent circa res ſerias, ſed etiam ineptas, immò vitioſas; pluribus oſtendi ad Tacitum lib. XII. Ann. cap. 49. Immò, certum ſæpe adfuiſſe exitium iis, qui detrectarent turpe obſequium; liquet vel ex Suetonii Nerone cap. 5. ubi pater Neronis, libertum ſuum occidit; *quod potare, quantum jubebatur, recuſarat.*

CASAUBONUS.

9 *Trajani moribus obſequentem.*] De cujus vinoſitate Dio Caſſius, Lampridius in Alexandro Severo, multique alii. Julianus, οὐκ ἦν ἔξω τῆς διωίαοξ ῥηθροδίζειν, ὑπὸ δὲ τῆς φιλοποσίας ἀμβλύτερος ἑαυτοῦ πολλάκις ἦν. Sed notanda adprime quæ de ea re ſcribit Aurelius Victor, *Vinolentiam quo vitio, uti Nerva, angebatur, prudentia molliverat, curari vetans juſſa poſt longiores epulas.* ubi ſcribendum *agebatur. Agi vitio* tam Latinè dicitur, quàm falſum eſt vitio angi vitioſum quo delectatur. ſic alibi idem ſcriptor *agi libidine*, tmemate XXXIX. *Quippe Herculius libidine tanta agebatur, ut ne ab obſidum corporibus quidem animi labem comprimeret.*

I *Candido & Quadrato iterum* coſs.] τὸ *iterum* refer ad utrumque. Vetus inſcriptio, T. JULIO. CANDIDO. II. A. JULIO QUADRATO. II. COSS. Erat hic annus imperii Trajani octavus: ætatis Hadriani nonus & vigeſimus. Obſervabit diligens lector ordinem hîc temporum, ut ſæpe in iſtis vitis, perverti ab auctore: nam horum conſulatum biennio Dacicum bellum ſecundum præceſſit, de quo mox dicturus eſt.

2 *Ad perpetuam tribunitiam poteſtatem.*] Ad imperium, cujus individua comes poteſtas tribunitia. Cauſſam ejus rei ad Suetonium declaravimus libro II.

SALMASIUS.

3 *Quibus uti Tribuni pluviæ tempore ſolebant.*] Cum Tribunus plebis eſſet Hadrianus, omen ſibi factum imperii ex eo credidit, quod pænulas amiſerit, quibus imperatores, qui perpetuam habebant Tribunitiam poteſtatem nunquam utebantur, at Tribuni plebis pluviæ tantum tempore uti conſueverant. nec tantum Tribuni plebis, ſed etiam reliqui magiſtratus videntur, pluviali tempore, pænulas uſurpaſſe. immo Adriani temporibus pænulæ jam erant in uſu promiſcuo, etiam ſenatoribus, & cum pluviale tempus non eſſet. rarus tamen earum etiam tunc uſus, & nonniſi frigoris gratia aut pluviæ, capiebantur pænulæ. in quo etiam diſtinctio pænularum adhibenda. nam cum peregre irent Romani, in itinere pænulas ſemper habuere, eaſque ſcorteas. quarum & apud Varronem mentio, & Ciceroni in epiſtolis ad Atticum, lib. XIII. ep. XXXIII. *De Varrone loquebamur: lupus in fabula. venit enim ad me, & quidem id temporis ut retinendus eſſet. Sed ego ita egi ut non ſcinderem pænulam. memini enim tui, & multi erant, noſque imparati. quid refert? paullo poſt C. Capito cum C. Carinatè. Horum ego vix attigi pænulam: tamen remanſerunt.* Itinerarium igitur veſtimentum pænula, eaque, ut dixi, ut plurimum ſcortea: cujus ſcorteæ mentio apud Varronem in fragmento quodam quod apud Nonium Marcellum habetur, ſed nunc non eſt in promptu. eundem ad uſum, hoc eſt itineris & pluviæ,

viæ, ſcorteas pænulas commendat Martialis:

Ingrediare viam cælo licet uſque ſereno,
Ad ſubitas nunquam ſcortea deſit aquas.

Lemma ipſius epigrammatis, *pænula ſcortea.* ſcorteas tamen & pænulas ſeparatim nominat Seneca in quæſtionibus Naturalibus, & ad utramvis harum diſcurri ſolitum, cum plueret, aut grandinaret, ſcribit lib. IV. cap. VI. *Hi cum ſignum dediſſent adeſſe jam grandinem, quid expectas? ut homines ad pænulas diſcurrerent, aut ſcorteas.* nec *ſcorta*, aut *ſcortea* ibi legendum, ſed *ſcorteas*, quæ mattæ non ſunt, aut tegetes, ut volunt ad eum locum primarii viri, ſed veſtes ſcorteæ. Gloſſæ. *Scortea*, δερμάτοχιτών. Atque hæc de ſcorteis & pluvialibus, atque itinerariis pænulis. erat & aliud pænularum genus, ex lana, quas intra urbem uſurparunt ſub imperatoribus, hyemis præcipue tempore, & frigoris. Martialis *Gauſapinas pænulas* eas appellat, de quibus ſic ait:

Is mihi candor ineſt, villorum gratia tanta,
Ut me vel media ſumere meſſe velis.

Hieme igitur tantum ſumebantur. titulus epigrammatis, *Pænula gauſapina.* & frigoris quidem cauſa tantum ſumi ſolitas has gauſapinas pænulas indicat idem Martialis lib. VI. epigrammate LIX.

Et dolet, & queritur ſibi non contingere frigus
Propter ſexcentas Baccara Gauſapinas.

de his capiendus Tertullianus in Apologet. *Video & theatra, nec ſingula ſatis eſſe, nec nuda. nam ne vel hieme voluptas impudica ceſſaret, primi Lacedæmonii pænulam ludis excogitarunt.* Spartianus tamen in Alexandro Severo vult eum primum permiſiſſe, ut Senatores intra urbem pænulis frigoris cauſa uterentur, cum antea hoc veſtimenti genus, pluviale tantum, aut itinerarium fuiſſet. Sed falſus eſt. Nam Hadriani tempore, imo & Domitiani, pænulæ in uſu per hiemem & frigora. nullum autem aliud pænularum genus, præter illa duo quæ notavi: & primum quidem illud, ante imperatores, iter facientium ſemper proprium fuit. iſtud autem ſub imperatoribus, & pluviæ, & frigoris tempore uſitatum. at lacernæ tunc temporis plurimum frequentatæ, quæ cum penulis confundendæ non ſunt; quod feciſſe quoſdam video: nec verum eſt, quod ad hunc locum vir magnus obſervavit, Hadriani tempore etiam ſenatores & magiſtratus ipſos in publicum prodire pænulatos non puduiſſe, idque ex Gellii lib. XIII. cap. XX. confirmari putavit. Lacernati enim apud Gellium Senatores illi prodeunt non penulati, eoſque hoc nomine reprehendit Caſtricius, quod ſaltem pænulati non eſſent, ſi togati eſſe nollent. quod enim addit, *de multo jam uſu ignoſcibilem eſſe illum veſtitum in ſenatoribus pop. R.* non de pænulis ſed de lacernis accipiendum. Nam pænula ut jam dixi, non alias habebantur quam urgente frigore, aut pluvia impendente: ac lacernæ paſſim, & omni tempore, apud Senatores, equites, & plebem ipſam, ut alibi pluribus oſtendemus in noſtro *de re veſtiaria* commentario. Lacernas iſtas Græci vocant χλαμύδας, ἐφεστρίδας μανδύας, & βήρια. falluntur, qui μανδύην pænulam interpretantur quoties id nomen occurrit apud Dionem Caſſium. μανδύη eſt lacerna non valde ſane diverſum viſtimenti genus lacerna & pænula, tamen diverſū. hanc Græci φαινόλην proprie vocant, illam μανδύην. & ſic aperte diſtinguit Artemidorus libro ſecundo capite tertio. χλαμὺς ἣν ἔνιοι μανδύην, ἢ ἐφεστρίδα, οἱ δὲ βηρίον καλοῦσι, θλίψιν καὶ στενοχωρίαν καὶ τοῖς δικαζομένοις καταδίκην μαντεύεται, διὰ τὸ ἐμπεριέχειν τὸ σῶμα. τόδε αὐτὸ καὶ λεγόμενος φαινόλης, καὶ εἴ τι ἄλλο τούτοις ὅμοιον εἴη. non dicit idem ſignificare φαινόλην, & μανδύην, ſed idem in ſomniis ſignificare & oſtendere. per φαινόλην pænulam, per

μανδύην

μανδύλην lacernam intellige. φαινόλην autem vox magnæ Græciæ, & ſemper, ὁ φαινόλης dicitur, nunquam ἡ φαινόλη. nam id Græcum non eſſet. ὁ φαινόλης adjectivum eſt τοῦ χιτῶνος. φαινόλης χιτὼν, tranſlucens & perlucida tunica, quod poſtea in ſubſtantivum tranſiit, & ſimpliciter & abſolutè dictus eſt ὁ φαινόλης, pro illo genere veſtis. ſic πυῤῥὸς χιτὼν tum diceretur, πυῤῥὸς abſolutè dici cœpit, atque hinc Latini byrrum ſuum dixere. nam *byrrus* Latinis vel *burrus*, eſt qui Græcis πυῤῥός. idem in aliis uſu veniſſe permultis, & veſtium generibus, & aliarum rerum, ut adjectiva pro ſubſtantivis acciperentur, docemus alibi. à φαίνω igitur, φαινόλης, qui lucet, ut μαινόλης, à μαίνω, qui inſanit. unde μαινόλης Διόνυσος. ſic σκωπτόλης, irriſor à σκώπτω: & κορυπτόλης, qui cornibus petit, ἀπὸ τοῦ κορύπτω. apud Rinthonem legendum, ἔχοισα καινὸν φαινόλαν, non καινάν, ut perperam habetur apud Heſychium & Pollucem, & in Etymologico magno, τὸν φαινόλαν ἀποδύσασα. male hodie legitur ibi, τὰν φαινόλαν. fœmininum à φαινόλης, non eſt φαινόλη, ſed φαινολὶς, ut φαινολὶς αὔως, Sapphoni. Heſychius: φαινόλας τὸ ὕφασμα. Ῥίνθων ἔχοισα καινὸν φαινόλαν. aliud videtur eſſe φαιλόνης apud eundem Heſychium. nam loculum & involucrum membranaceum interpretatur, φαιλόνης εἰλητάριον μεμβράινον ἢ γλωσσόκομον. Suidas: φαιλόνης εἰλητὸν τομάριον, μεμβράϊνον ἢ γλωσσόκομον ἢ χιτώνιον. in Etymologico magno ſcribitur φελόνης: φελόνης, inquit, εἰλητὸν τομάριον βεμβράινον ἢ γλωσσόκομον ἢ χιτώνιον. Idem φαινόλιον, interpretatur χιτῶνα vel ἐφεστρίδα ſecundum veteres. at φελόνην recentiores Græci, immo & vetuſtiores dixerunt quæ Latinis pænula eſt: detortum eſſe ex φαινόλης tranſpoſitis elementis quidam arbitrantur, ſed non ita eſt, φελλόνης, & inde φελόνης tunicæ genus. Cretenſium eſſe vocem notatum inveni apud Heſychium: ἀμφινώτους φελλόνας. Κρῆτες χιτῶνα φελλόνην καλοῦσιν. Hinc paſſim φελόνης, & φελόνιον apud recentiores Græcos pro pænula. & fortaſſe φελλόνης à voce φελλὸς deducitur, quæ corticem arboris ſignificat, & ſuperficiem cujuſlibet rei. Unde & pro libri involucro pelliceo uſurpata eſt: nec dubium eſt quin vox Latina *pellis*, inde facta ſit. φελλὸς *pellis*: ut φαινόλης, *pænula.* πορφύρα *purpura*; φοινίκεον *puniceum.* Sed de his alibi. Heſychius: φελλὸς φλοιὸς δένδρου, καὶ τὸ τῶν βιβλίων ἔξωθεν σκέπασμα. ex pelle enim fiebant libris integumenta, σιττύβαι δερματίναι στολαί, τὰ μικρὰ ἱμαντάρια. vulgo ἱμαντάρια apud Heſychium: malè niſi fallor. σίλλυβοι etiam dicebantur. idem Heſychius: σίλλυβον, ἀκάνθιον ἀδρὸν καὶ ἐδώδιμόν τι, καὶ τῶν βιβλίων τὸ δέρμα. Sed ad pænulas redeamus, quas non dubitandum eſt à Græco illo φαινόλης dictas. ὁ φαινόλης, *hæc pænula*, ut ὁ χάρτης, *hæc charta.* ὁ κοχλίας, *hæc cochlea.* ὁ γαυσάπης, *hæc gauſapa.* nam falſus eſt vir eruditiſſ. qui τὴν φαινόλην dici exiſtimavit. corrigendus etiam Heſychius: φαινόλα, τὸ ὕφασμα. lege φαινόλας. Lacerna militum olim erat & dicebatur, verum poſtquam ab urbanis in paſſivo uſu haberi cœpit, ad habitus diſtinctionem pænulæ militum dictæ ſunt. ita Senecæ, Tertulliano, Suetonio, aliis. at Ciceronis ætate militis pænulam qui diceret nemo erat. Verius tamen eſt lacernas militum etiam pænulas dictas eſſe, quod iſtæ veſtes quantum ad formam attinet, non multum diſſimiles eſſent, & hinc vulgo ab auctoribus confunderentur. Vetus interpres Perſii ad illud:

Scis comitem horridulum trita donare lacerna.

buni plebis pluviæ tempore ſolebant, [1] imperatores autem

Scis birrum, inquit, *attritum comiti condonare. lacerna pallium fimbriatum quo olim ſoli milites velabantur. penula pallium cum fimbriis longis. Birrum* & lacernam, & pænulam confundunt auctores, & indiſcretim ſæpenumero alterum pro altero ponunt. Sed qui proprie ſunt loquuti, pænulam de veſtimento tantum itinerario uſurpaverunt, & pluviali, ſed extra urbem: nam in urbe pluviæ tempore lacernas ſupra togam accipiebant honeſtiores. eas lacernas pænulas etiam ab auctoribus plerumque vocari certum eſt. pænulas igitur iſtas quibus tribunos pluviæ tempore uſos eſſe heic ſcribit Spartianus, lacernas fuiſſe verius quam pænulas pluribus oſtendam ad Alexandrum Severum. pænulas enim pro lacernis ſæpe ponunt ſcriptores, ſic Spartianus in Commodo μανδύην apud Dionem *pænulam* vertit, cum lacernam reddere debuiſſet, ut ibi dicam.

CASAUBONUS.

1 *Imperatores autem nunquam.*] Erat enim pænula veſtis non Romana, ſed peregrina, & exotica. Lacedæmoniorum eſſe inventum ne ludis frigerent, ſcribit Tertullianus in Apologetico. Ideo è Græcis antiquis ſoli Dores hujus veſtis meminerunt. Extant apud Heſychium veteris poëtæ verba, οὕτως ἔχω σε καινὰν φαινόλαν. quæ Rinthonis Tarentini eſſe ex illius Iphigenia in Tauris ſcimus Julii Pollucis teſtimonio. ac fortaſſe apud Heſychium pro οὕτως, quam vocem Pollux non agnoſcit, ſcribendum, Ρίνθων. Φαινόλαι, ſive φαινόλας, nam utrumque dixerunt, veſtis aſtricta, & quæ partium corporis quas tegebat, figuram exprimeret: quod proprium eſt earum veſtium quæ arctè, [l]non ſolutim, amiciunt, nec multò patent latiùs quàm id quod tegunt corpus. non multo aliter φαινόλις αὔως quæ ortu ſuo terras & univerſum hoc patefaciat oculis ſpectandum, apud Sapphonem, Doricam & ipſam poëtriam, illo verſu, Ἕσπερε πάντα φέρων ὅσα φαινόλις ἐσκέδασ' αὔως. A magnæ Græciæ incolis aut etiam aliis Græcis uſum ſimul & nomen pænulæ habuerunt Romani. Etſi autem veriſimile eſt, non eandem penitus Romanæ pænulæ formam fuiſſe, quæ erat olim Laconicarum φαινολῶν: tamen & hæc recentior veſtis arctiùs amiciebat & preſſius, quàm toga aut pallium. Ideo Artemidorus inter veſtes quæ θλίψιν ac στενοχωρίαν ſignificant, διὰ τὸ ἐμπεριέχειν τὸ σῶμα, & pænulas recenſet. Dio Caſſius Romanorum pænulam μανδύην ſemper vertit: quia ut etiam Artemidorus eo loco ſignificat, ſimiles fuere pænula & chlamys illa quam vulgo tum dicebant μανδύην aut βηρίον: Latini birrum. Initio pænulam apud Romanos tenuiſſimi quique tantùm geſtabant: puta ſervi aut his conditione proximi: eratque propria iter facientium veſtis: cujuſmodi mulionica pænula Ciceroni nominatur. Poſtea etiam intra urbem cœpere geſtari pænulæ: nec ut ante à ſervis ſolùm, aut ſordidioris conditionis hominibus; ſed etiam ab honeſtis civibus: donec tandem eò ventum, ut Hadriani tempore etiam ſenatores & magiſtratus ipſos in publicum prodire pænulatos non puderet: quod ex hoc Spartiani loco apparet, & A. Gellii libro XIII. capite XX. Aſſumebantur autem pænulæ frigoris aut pluviæ cauſſa: vel cum Imperatoris funus celebraretur, ut dicemus ad Lampridii Commodum: nec viri tantum, ſed & matronæ Romanæ pænularum uſum probarunt, ut in Alexandro Severo auctor eſt idem Lampridius. Atque hæc de pænulis hoc loco ſatis: nam de illis ταύτην τὴν ἱστορίαν ſcripſimus ubertim in noſtris De re veſtiaria commentariis. Cæterùm quod negat hic Spartianus factum unquam ut pluviæ

tempore

autem nunquam. [1] Unde hodieque imperatores ſine penu-

tempore Imperatores pænulati in publico viderentur, penitus & ſine exceptione verum non eſt: ſcribit enim Dio libro LVII. de Tiberio, ὑςερ̃ ἐν πανηγύρει τινὶ γενομένης, φαιὰν μανδύην ἐπενέδυ. Nam, ut diximus, μανδύης Dioni ſemper eſt Romana pænula. atque ita eruditiores Græcorum nominabant. Quam ob cauſſam vocem φαινόλης hoc ſignificatu non ſine περιθεραπείᾳ apud Athenæum uſurpat Cynulcus libro III.

SALMASIUS.

1 *Imperatores vero nunquam.*] Tribuni plebis, & ceteri magiſtratus, patriciique omnes aliquando pænulati, pluviæ nempe tempore, imperator vero nunquam. & ſane imperatoris pænulam nuſquam legi, niſi ſi quis improprie pænulam pro lacerna uſurparit, ut videtur feciſſe Spartianus in Alexandro Severo, cum dicit eum togis & pænulis communibus uſum eſſe. vel reſpexerit ad ſæculum ſuum, quo pænulati etiam imperatores, excepto tantum illo tempore quo videbantur à togatis: tunc enim ſine pænulis erant, ut ſequenti animadverſione dicam.

CASAUBONUS.

1 *Unde hodieque imperatores ſine pænulis à togatis videntur.*] A ſalutatoribus nempe: qui Romano more imperatoribus ſalutationem matutinam, velut officium aliquod neceſſarium præſtabant. Res notiſſima. *Togati* pro ſalutatores: quia in alia veſte matutinum illud ave deferre fas non erat: quod ſciunt qui Martialem ſaltem legerunt. nec ſoli ſalutantes togati, verum & imperator. Trebellius Pollio in Gallienis: *cum chlamyde purpurea gemmatiſque fibulis & aureis Romæ viſus eſt: ubi ſemper togati principes videbantur.* Utrumque diligenter ſervatum: ut & qui viſerent principem, & princeps cùm videretur, eſſent togati. Cùm autem Spartianus hîc de principum veſte agat, non eorum qui ad principem adibant, ſcribi malim, *ſine pænulis togati videntur.* aut potius, *ſ. p. attogati v.* Gloſſæ veteres præſtantiſſimi Puteani, *attogatio*, *paradiſis.* lego, παρένδυσις. ſic togam vocat quæ tunicis ſuperinduitur. Græci meliùs ἐπενδύματα & ἐπενδύτας omne extimarum genus veſtium. *attogatio* igitur ἡ τηβεννοφορία. contrarium apud alios *extogatus.* Legi etiam apud Ammianum *contogatus.* ut libro XXIX. *ſodalis & contogatus.* Etſi autem conſtans mos fuit ut togati principes viderentur: interdum tamen qui aulicum faſtigium ſpernebant imperatores, etiam in domeſticis veſtibus ſe paſſi ſunt videri. Capitolinus de Pio: *Viſus eſt ſanè ab amicis & cum privatis veſtibus, & domeſtica quadam gerens.*

GRUTERUS.

1 *Unde hodieque Imp. ſine pænulis à togatis videntur.*] Sic etiam Pal.

SALMASIUS.

1 *Unde hodieque imperatores ſine pænulis à togatis videntur.*] Perperam de hujus loci emendatione ſolliciti fuere doctiſſimi viri: nihil enim mutari debet. Etſi de principum veſte agat, non de principem adeuntium Spartianus, non propterea neceſſariam illam emendationem judico, ut legatur, *ſine pænulis attogati videntur.* Primum illud *attogati* nihil verbum eſt: cur non potius ſimplex *togati*? deinde quid opus eſſet illo ſine pænulis? nam qui togati ſunt, utique pænulati non ſunt. Spartiani igitur ſenſus eſt, Hadriani tempore nunquam imperatores cum pænulis viſos, quas tamen Tribuni plebis, & reliqui magiſtratus pluviæ ſaltem tempore geſtabant. Sua vero ætate, non omnino quidem nec omni tempore pænularum geſta-

men

penulis à togatis videntur. [1] Secunda expeditione Dacica, Trajanus eum [2] primæ legioni Minerviæ præpoſuit ſecumque duxit: [3] quando quidem multa egregia ejus facta claruerunt. Quare [4] adamante gemma quam Traja-

men illis incognitum, ſed illo tantum tempore ſine pænulis eos fuiſſe quo videbantur à togatis. tangit matutinum ſalutationis tempus, quo togati videbant imperatorem, & ſalutabant: nec enim in alio habitu quam in toga ſalutationis illud officium peragebatur. Hinc togati hoc loco dicuntur, qui illud *ave matutinum*, Imperatori portabant. quos togatos cum excipiebat imperator, pænulas non habebat: poſt hoc officium, ut videtur habebat, & hoc Spartiani ætate. Nam Trajani, Hadriani, & anteriorum principum ævo, nunquam cum pænulis Cæſar. De toga ſalutantium Martialis lib. XIV.

Si matutinos facile eſt tibi rumpere ſomnos,
A trita veniet ſportula ſæpe toga.

ita legendum. vulgo *attrita*, perperam. idem intelligit Seneca epiſt. IV. *ad ſupervacua ſudatur: illa ſunt quæ togam conterunt, quæ nos ſeneſcere ſub tentorio cogunt, quæ nos in aliena littora impingunt.* Nam eorum toga conterebatur, qui potentiores colebant, eorumque limina matutinis ſalutationibus frequentabant, ut ſportulam lucrarentur. Videri autem imperatorem pro ſalutari, res ex iſtis auctoribus nota, qui centies ita uſurpant. non poſſum omittere locum Senecæ ex lib. VI. de beneficiis, cap. XVI. ubi medicum ægrotos ſuos perambulantem, & manum ſingulis tangentem, non aliter eos videre dicit, quam videt aliquis imperatorem dum orbem illum ſuum ſalutationis matutinæ peragit: nam ave dicto diſcedit. Verba ejus hæc ſunt: *Itaque medico qui nihil amplius quam manum tangit, & me inter eos quos perambulat ponit, ſine ullo affectu vitanda faciendave præcipiens, nihil amplius debeo: quia me non tanquam amicum vidit, ſed tanquam imperatorem.* torſit ille locus non mediocriter omnes interpretes, qui ægros imperatores eſſe ac dici medicorum, ex Alpheno falſo argutati ſunt. Medicum qui ægros ſuos perambulat, nec amplius quam manum iis tangit, ſine ullo affectu præcipiens, quæ fugienda, aut facienda ſunt, illi ſalutatori comparat, qui matutino officio imperatorem videt & alios principes, quibus cliens eſt. nihil, inquit, Seneca, illi medico amplius quam mercedem debeo, qui me non vidit tanquam amicum, ſed tanquam imperatorem, qui ita videtur & ſalutatur à togatis, ut ave dicto diſcedant.

CASAUBONUS.

1 *Secunda expeditione Dacica.*] Prior ſuſcepta quarto Trajani conſulatu: altera quinto, cùm ſextum jam annum imperaret. Teſtes nummi hoc anno cuſi: quales videre eſt paſſim multos.

2 *Primæ legioni Minerviæ.*] Hanc Domitianus conſcripſit, ut ſcribit Dio. nominatur & in veteribus inſcriptionibus ſæpe. Secundam verò Minerviam inveni adhuc nuſquam: quæ tamen ſi fuit nulla, cur hæc prima dicebatur?

3 *Quando quidem multa egregia ejus facta claruerunt.*] ὅτε καὶ πολλὰ αὐτοῦ ἀνδραγαθήματα διέλαμψε. poëticum eſt pro; multis egregiis factis claruit. Græci dicerent, πολλὰ ἔργα λόγου ἄξια ἀπεδείξατο, vel πολλὰς ἀριστείας ἠρίστευσε.

4 *Adamante gemma, quam Trajanus à Nerva acceperat, donatus.*] Virtutis præmia in militia Romana & multa & diverſi generis. In his erant armillæ, coronæ etiam aureæ, torques vel ſimpla-

Trajanus à Nerva acceperat donatus, ad ſpem ſucceſſionis erectus eſt. [1] Prætor factus eſt [2] Sura bis, Serviano iterum Coss. [3] quum ſeſtertium iterum vicies ad

ſimplares vel duplares, & pro accipientis conditione majoris, aut minoris pretii fibulæ. Gemmas inter ἀριστεῖα Romanorum fortium legere non menimi: imò verò certum eſt, morem eum non fuiſſe. Quare Hadrianus extra ordinem gemma donatus, & quidem ea quæ jam ſemel omen fuerat imperii, non temere ad ſucceſſionis ſpem eſt erectus. Erat enim conſuetudo veterum, anuli traditione heredem & ſucceſſorem deſignare. Sic Alexander Magnus, ἐπειδὴ τὸ ζῆν ἀπέγνω, περιελόμενος τὸ δακτύλιον ἔδωκε Περδίκκᾳ, inquit Diodorus Siculus. Valerius Maximus libro VII. *T. Barrulus L. Spintheri decedens ſuos anulos perinde atque unico heredi tradidit.*

1 *Prætor factus eſt.*] Fuit tum Hadrianus annorum unius & triginta: decem ipſis annis junior quàm M. Tullius cùm prætor eſt factus.

SALMASIUS.

1 *Prætor factus eſt, Sura bis, Serviano iterum Coſſ.*] Vet. Ed. cum Palatino codice conſtanter legunt: *Subſurano bis, Serviano iterum Coſſ.* ſcribendum, *ſub Surano bis, Serviano iterum Coſſ.* ſic enim loquitur in vita Antonini Pii: *ipſe Antoninus Pius natus eſt tertio decimo Kal. Octobres, ſub Domitiano duodecimum & Cornelio Dolabella Coſſ.*

GRUTERUS.

1 *Prætor factus eſt, Surano bis, Serviano iterum Conſulibus.*] Hæc etiam eſt lectio Palatina, quæ tamen interſerit voculam, *eſt, ſub Surano, &c.* vulgg. *Surâ bis.*

CASAUBONUS.

2 *Sura bis, Serviano iterum* coss.] Scribe, *Surano bis, & Serviano iterum* coss. quia Suram ſæpius in hac vita nominat Spartianus, hîc quoque putarunt eum intelligi. Regius ſic, *Suriano & Serviano i.* c. ſed iſti nomen Surano fuit, non Suriano: neque aliter Auguſtanus. deinde voculam *bis* tuetur lapis vetus apud eruditiſſimum Onuphrium, C. IULIO. SERVILIO. URSO. SERVIANO. & SURANO. II. COS. Fuit ſanè etiam Licinius Sura eodem anno conſul: ſed ordinarius, collega Senecione. Servianus & Suranus ſuffecti.

3 *Cùm ſeſtertium vicies ad ludos edendos à Trajano accepit.*] Ita fuit tum moris, ut tenuioris cenſus hominibus vel quibus aliàs cuperent imperatores, ſimul cum honoribus ſumtus quoque decernerent. Magni enim ludorum cura & præſidatus conſtabant. Exempla paſſim in his ſcriptoribus. Mamertinus in Gratiarum actione ad Iulianum: *Quid quòd nihil ſperanti mihi de honoris augmento perfertur nuntius, Conſulem me creatum ſine impendio? quod jam diu paucis.* Cauſſam hujus moris præclarè explicat Valerianus in epiſtola ad Aurelianum. *Levanda eſt enim paupertas eorum hominum, qui diu Reip. viventes, pauperes ſunt, ut nullorum magis.* Sic accipe paullò poſt quod dicitur de Hadriani largitionibus ad *honores explendos*. Illa autem *ſeſtertiûm vicies*, an ſatis ex fide? Nam in regio & Auguſtano ſcriptum, *ſeſtertiûm iterum vicies.* Sanè etſi magna ſatis eſt ſumma vulgatæ editionis, ut quæ ad coronatorum hodiernorum quinquaginta millia accedat, longe tamen majore opum vi ad ludorum editionem Hadriano fuit opus. Quare de hac ſcriptura cur hîc cogitandum ampliùs cauſſa ſubeſt. Valerianus in epiſtola ad Ælium Xiphidium præfectum ærarii. *Aureliano cui conſulatum detulimus ob paupertatem qua ille magnus eſt, cæteris major, dabis*

ad

ad editionem Circenſium aureos Antoninianos trecentos, argenteos Philippeos minutulos tria millia, in ære ſeſtertiûm quinquagies. Lege quæ ſequuntur, ut videas quanto illa Valeriani liberalitas iſtâ ſit profuſior. Habes hujuſmodi impenſarum definitum ab Imperatore Conſtantino modum lege quinta & xxv. Codicis Theodoſ. De prætoribus & quæſtoribus. Olympiodorus hiſtoricus, Μάξιμος εἰς τὴν ὑπόρων εἰς τὴν τοῦ υἱοῦ πραιτοῦραν τεσσαράκοντα κατεβάλετο κεντηνάρια. hoc eſt, aureorum millia quadringenta.

GRUTERUS.

3 *Cùm ſeſtertiûm vicies ad ludos edendos à Trajano accepit.*] Viſitur & in Palat. lectio auctior verbo; nempe, *cùm ſeſtertium iterum vicies ad ludos*, &c. ſed locutio non ſatis placet.

SALMASIUS.

3 *Quum ſeſtertium vicies ad ludos edendos.*] Nimis permodica hæc ſumma pro liberalitate Trajani, præſertim ſi aliorum imperatorum in his rebus liberalitates in comparationem adducantur, & prætorum ſumptus in ludis edendis. itaque recte hanc ſummam duplicant libri veteres. habent enim, tam excuſi quam ſcripti: *ſeſtertium iterum vicies.* elegans & uſitata loquutio, *iterum vicies*, & *bis vicies*, pro quadragies. ſic enim loqui amabant: quod non videntur animadvertiſſe qui *iterum* hoc loco expunxerunt. ſic *bis decies* pro vicies, & *bis dena* Martiali, & *bis centena*, pro *ducentis*. apud eundem *bis trecenties*, pro ſexcenties.

Dederas Apici bis trecenties ventri,
Adhuc ſupererat centies tibi laxum.

Ita heic *iterum vicies*, pro bis vicies, & utrumque pro quadragies. quadragies autem ſeſtertium, efficit aureorum qui tunc erant, hoc eſt Romanorum, quadraginta millia, vel noſtrorum centum millia. ſatis magna ſumma, & liberalitate Trajani digna. nec eſt quod quiſquam opponat illam Valeriani ut majorem, qui Aureliano ad ludos edendos deferri juſſit, *aureos Antoninianos trecentos, argenteos Philippeos tria millia, in ære ſeſtertium quinquagies.* ut habetur in epiſtola ejuſdem Valeriani ad Ælium Xiphilinum præfectum ærarii, quam producit Capitolinus. Hæc quidem ſumma totis decem millibus aureorum, quales erant Romani, & quadringentis præterea cum viginti, illam Trajani juſſu, Adriano delatam ſuperat. Sed Conſuli data ſunt illa ad editionem Circenſium. Cui longe majores impenſæ, ut par eſt, faciendæ quam prætori, pro modo ſcilicet, & menſura dignitatis. nemo enim dubitet, multo plus impendendum conſuli, ludis edendis, quam prætori. Ideo non mirum, ſi plus dedit Valerianus Aureliano conſuli creato ad editionem Circenſium, quam Trajanus Hadriano prætori facto. Temporum præterea diverſitas conſideranda. Nam ſub Valeriano, & ſequentibus principibus, longe magis inſaniebant ſumptibus & profuſionibus Conſules prætoreſque, cum magiſtratum inibant, quam Trajani temporibus. Hinc illæ auctorum de ſuis temporibus querelæ, conſulatum jam non eſſe hominum, ſed divitiarum. tota enim patrimonia in ludos exhauriebantur, immaniſſimis largitionibus, & inaniſſimis voluptatibus. Vide Vopiſcum in Aureliano, & in vita Carini ſub finem. Quis non miretur Symmachum qui de mediocribus erat, in prætura filii viginti auri centenaria prodegiſſe? ita refert Olympiodorus in excerptis apud Photium. quæ viginti centenaria, non aureorum millia quadraginta efficiunt, ut ad hunc locum rationem ſubduxit vir eruditiſſimus, immo efficiunt centum ſexaginta quattuor millia aureorum, qui tunc erant Romanis in uſu, noſtrorum autem trecenta viginti octo millia. Fuerunt qui illa in ætate alterum tantum impenderent, ut de Maximo narrat idem Olympiodorus. quod miror poſt definitum lege Conſtantii hujuſmodi largitionum & erogationum

gationum

gationum modum, & ad magnam paucitatem redactum. nam primæ præturæ Flaviali viginti quinque millium follium & quinquaginta librarum argenti erogationem; & ſumptum præſcripſerat. hoc eſt centum argenti libras. nam viginti quinque millia follium, non plus quinquaginta libras argenti reddunt. tantum igitur in ære, quantum in argento erogari voluit. atque ita ſemper obſervatum, ut in auro, & argento, & ære, largitiones illæ celebrarentur. quod ex multis horum auctorum locis licet confirmare. nuſquam enim apud illos, largitionum imperialium aut ſalariorum ducibus, aut tribunis dandorum occurrit mentio, quin aureorum nummorum, argenteorum, atque æreorum pariter ratio ineatur. qua de re nos infra alio loco. at Conſtantius in hac lege, argenti & æris meminit tantum, non etiam auri: cujus rei hæc poteſt ratio reddi. cum admodum arcte harum impenſarum & erogationum licentiam circumſcripſiſſet Conſtantinus, ut in plures largitio ſpargi poſſet, in æreis tantum & argenteis minutis eam peragendam, hac lege ſanxit. ne ſi in auro perageretur, tantula ſumma per paucos aureos nummos eroganda, ad paucos perveniret. eodem pertinet lex prima Cod. Theod. *de ludorum expenſis*, qua conſtituerunt imperatores qui ibi nominantur, *ut nulli prorſus alteri, exceptis conſulibus ordinariis, auri ſportulam, aut dyptica ex ebore dandi facultas eſſet.* ac ne argenteum quidem nummi fas eſſet expendere majorem, quàm qui formari ſolebat, cum argenti libra una in argenteos ſexaginta divideretur. Juſtinianus etiam Novella c v. ne conſules aurum ſpargerent prohibuit: *οὐ μὴν χρυσίον ῥίπτειν ἐφιέμενον οὐ μικροτέρου τινὸς, οὐδὲ μείζονος ὅλως ἢ μέσου χαράγματος ἢ σταθμοῦ.* & hanc rationem addit: *ὅσῳ γὰρ ἂν μικρότερον εἴη τὸ ῥιπτόμενον τοσούτῳ πλείους οἱ λαμβάνοντες.* Hinc Conſtantinus lege illa qua prætorum expenſas coërcuit, argenti tantum & æris meminit, non auri. Folles enim erant ærei, ut alibi oſtendimus. Conſtantini autem temporibus, quingenti folles ærei libram argenti efficiebant, & centum folles aureum unum. nam follis & ſeſtertius idem ſub Conſtantino. ſic viginti millia follium, & quadraginta libræ argenti, quæ ſecundæ præturæ Conſtantinianæ largienda cenſet, lege dicta Conſtantinus, octoginta libris argenti valent: argenteis autem nummis, quales expendebantur, quattuor millibus & octingentis. Hæc ideo pluribus expoſuimus, quod follium æſtimationem in illa lege doctiſſimis etiam hominibus vulgo ignoratam eſſe ſciremus, quam multis ſtabiliemus in noſtro de re nummaria commentario. Sed de his, etiam infra ad Heliogabali vitam, non pauca diſſeremus. Sed quod attinet, ad has prætorum impenſas & largitiones, leges illæ quæ de modo iis adhibendo ſancitæ ſunt, parum obſervatæ fuiſſe videntur. alioquin quomodo Symmachus in prætura filii, tam profuſe prodigus fuiſſet, ut octo & viginti librarum argenti millia expenderet, (tot enim libris argenti rependebantur tunc viginti auri centenaria,) ſi legem Theodoſii ſub quo præfectus urbi fuit, obſervare curaſſet? qua lege Theodoſius ſic præturarum erogationes definivit, ut Conſtantiniana, & Conſtantiana prætura per duos dandis, libris argenti mille perageretur: Theodoſiana vero & Arcadiana, libris quoque argenti mille: Triumphalis & Auguſtalis libris argenti quadringentis, & quinquaginta: Romana vero & laureata libris argenti ducentis & quinquaginta celebraretur. quas ego leges ita intelligendas eſſe cenſeo, ut minorem quidem modum argenti quam qui præſcriptus erat, in præturæ functione nulli expendere liceret: magna vero libertas ac facultas eſſet expendendi, quantum quis vellet, aut poſſet, pro facultatum ſcilicet modo. Nam Maximus, qui ditiſſi-

C m

ad ludos edendos à Trajano accepit. [1] Legatus poſtea præ-

mus erat, altero tanto plus impendit in prætura filii quam Symmachus. prætura illis temporibus, ut omnes norunt, erat onus, non honos, cujus functioni erat obnoxius ſenatorius ordo. Sic igitur ejus ſumptibus modum ſtatuerunt imperatores illi, ut minus nemo poſſet in præturam inſumere, quam quod conſtitutionibus eſſet præſcriptum: qui plus vellet, ei ſane liceret. Falſi ſunt ſi qui putarunt illis legibus coercitam immoderatam illam ſumptuum profuſionem, quam prætores faciebant, & inſanis eorum largitionibus poſitos eſſe terminos, ultra quos evagari non poſſent.

CASAUBONUS.

1 *Legatus poſtea prætorius.*] Qui in Cæſaris provincias mittebantur, ii ex inſtitutione Auguſti, Legati Cæſaris, & Proprætore dicebantur, ut ſcribit Dio Caſſius. Sed ex lectione hiſtoricorum & antiquis inſcriptionibus conſtat, etiam aliter poſtea hos fuiſſe nominatos. nam etiam Proconſules hi quoque dicti, & Proconſules Auguſti vel principis ejus à quo mittebantur: ut *Proconſul Tiberii* apud Tertullianum in Apologetico: ſic enim ibi legendum eſt, ut obſervavit Joſephus Scaliger, doctiſſimè & acutiſſimè. Dicebantur & Legati conſulares, ii nempe qui è conſulatu in Cæſaris provincias mittebantur: & Legati prætorii, ut Hadrianus hîc, qui mox à Prætura in Pannoniam inferiorem, Cæſaris tum provinciam, miſſus eſt. Lapis antiquus: PRÆTORIO. LEGATO. PROVINCIÆ. AFR.

SALMASIUS.

1 *Legatus poſtea prætorius.*] Legati prætorii, qui & legati pro prætore, qui Cæſaris miſſu in provincias prætorias ibant, ii & legati Cæſaris pro prætore dicebantur. quorum frequens mentio in vetuſtis inſcriptionibus. Græci ἀντιστρατήγους Καίσαρος eos appellant, proprætores Cæſaris. hinc illa in corpore inſcriptionum Grutteri noſtri: ἀντιστράτηγος Τραϊανοῦ, ἀντιστράτηγος Αὐγούστου Μυσίας τῆς κάτω. hoc eſt, *legatus Auguſti proprætore Mæſiæ inferioris.* Sed quod docti homines, aliter etiam eos poſtea fuiſſe nominatos, ex lectione hiſtoricorum, & antiquis inſcriptionibus conſtare ajunt, Proconſules ſcilicet quoque dictos, & proconſules Auguſti, id falſiſſimum eſſe deprehendi. Ex inſtitutione Auguſti notum eſt, alias fuiſſe provincias pop. R. alias Cæſaris. qui in provincias pop. Romani mittebantur, hi dicebantur Proconſules: qui in provincias Cæſaris, proprætores, vel legati pro prætore. non ignoro poſtea, & provincias proconſulares, quæ olim in poteſtate populi erant ſecundum Auguſti diviſionem, in Cæſarum poteſtatem & arbitrium etiam conceſſiſſe. Certum eſt præterea, proconſulares provincias, prætorias eſſe factas & contra. unde legatus prætorius Africæ, & legatus pro prætore Africæ, in inſcriptionibus Grutterianis ſæpe occurrit, cum tamen ea provincia proconſularis fuerit. Sed proconſules Auguſti, vel legatos proconſule dictos eſſe proprætores Auguſti, non poſſum perſuaderi. unius ad hoc probandum inſcriptionis antiquæ teſtimonio nituntur, quæ ſic habet: APOLLINI. GRANNO. Q. LUCIUS. SABINIANUS. PROCOS. AUG. In Britannia reperta eſt illa inſcriptio. conſtat autem Britanniam adminiſtratam fuiſſe ab Auguſti proprætore. Hinc argumentantur Sabinianum illum legatum in ea provincia pro prætore fuiſſe, quod Proconſul Auguſti ibi dicatur. nam Proconſulem Auguſti, & proprætorem eumdem eſſe. Ego aliud ſentio. Proconſul ille Auguſti Sabi-

Sabinianus, ſi provinciæ præſidebat, eamque jure proconſulari obtinebat, cur non hoc ipſum appoſuit? ſane non omiſiſſet. Valde igitur mihi ſuſpecta illa ſcriptura, PROCOS. AUG. Ut quid enim in aliis inſcriptionibus non reperiuntur illi Auguſti Proconſules? puto itaque in lapide ſcriptum fuiſſe, PROC. AUG. hoc eſt, procurator Auguſti, vel PROCOS. & perperam lectum eſſe, PROCOS. Procuratores autem in provinciis erant, tam Cæſaris, quam populi, qui procuratores Auguſti dicebantur. nec mihi dubium eſt, quin ille Sabinianus procurator Auguſti fuerit in Britannia. nam de proconſule, ſomnia ſunt. extant tamen & aliæ inſcriptiones in quibus mentionem fieri exiſtimant, legati Auguſti Proconſule. nam ita in indice veterum inſcriptionum ſcripſit vir eruditiſſimus: *Legatus Tib. Cæſaris Auguſti pro Conſ.* &, *Legatus TI. Claudii Cæſaris Auguſti Proconſ.* Sed ſi adeamus ad ipſas inſcriptiones, nihil tale habent, ſi quidem recte capiantur, hoc eſt ſi ſeparetur vox Proconſul, à legato Cæſaris. duæ enim ſunt ac diverſæ dignitates. Hoc modo: SEX. PAIPELIO. P. F. VEL. HISTRO. LEGATO. TI. CLAUDI. CÆS. AUG. PROCONSUL. ille quiſquis eſt, & ſe legatum Cæſaris, & proconſulem fuiſſe indicat, non autem legatum Proconſule. ſic intelligenda eſt alia item inſcriptio in qua ſic habetur: LEGATUS. TI. CÆSARIS. AUG. PROCOS. PRÆFECTUS. FRUMENTI. DANDI. EX. S. C. Hoc eſt, *legatus TI. Cæſaris & Proconſul, & præfectus frumenti dandi.* tres enim iſtæ dignitates ſeparatim ſunt ponendæ. quod ex multis aliis litteratis ſaxis conſtat. exempli gratia unum duntaxat proferam. Q. ASCONIUS. GABINIUS. MODESTUS. PRÆTOR. PROCOS. PRÆFECTUS. ÆRARI. SATURNO. malis fundamentis nihil boni poteſt ſuperſtrui. quod enim proconſulem Tiberii, ex hac ipſa falſa obſervatione, apud Tertullianum legendum & intelligendum putavit vir ſummus, falſiſſimum eſt. Scribit Tertullianus in Apologetico, *uſque ad proconſulatum Tiberii penes Africam infantes immolari ſolitos.* emendat, vir ille quem dixi, *uſque ad proconſulem Tiberii*: & Tiberii proconſulem accipit, legatum Auguſti pro prætore qui Africam obtinebat. multa ſunt, quæ illam emendationem deſtruunt, & falſam eſſe convincunt. Tiberii tempore non erant proconſulares provinciæ in poteſtate Cæſaris, ſed populi: nec in eas mittebantur Auguſti legati, ſed proconſules ſortiti provincias illas accipiebant. Dio, Tacitus, omnes hiſtorici hoc teſtantur. quomodo igitur Auguſti legatus in Africam provinciam proconſularem? aut qua ratione dictus Proconſul Auguſti qui Africam adminiſtrabat, non Auguſti miſſu, ſed ſenatus, atque id ſortitione? Deinde quis erit ille proconſul Tiberii? an unus tantum ſub Tiberio proconſul Africæ fuit? ſi plures, ut omnino plures, qui ſcire poterimus, quo tempore deſierint in Africa Saturno infantes immolari, niſi ſciamus ſub quo proconſule illa infanticidia ceſſarunt? ſi ſcivit Tertullianus, cur tacuit? quis autem credat cum adeo rerum in patria ſua geſtarum imperitum fuiſſe, ut hoc neſciverit? Certo certius eſt nihil in illo Tertulliani loco mutari debere: ſed de aliquo Tiberio Africæ proconſule accipiendum, quem ſi quo tempore fuerit, ignoramus, an omnes qui Africæ proconſules fuerunt, ſcire nos neceſſe eſt? quoſdam & alios nominat Africæ præſides idem Tertullianus, non minus quam hunc Tiberium, ignotos. ut Scapulam, ad quem librum ſcripſit, in quo libro meminit, & Hilariani, vel Hilarini præſidis, & aliorum ex hiſtoria non magis notorum. Si in Tertulliano mendum eſt, hæret in ſolo Tiberii nomine. Sed nuper quidam extitit, qui de Tiberio imperatore illum locum intelligeret, & perargute proconſulatum Tiberii Tertulliano dici putaret, primum Tiberii imperatoris

Conſulatum. quia Tiberius eo anno paucis diebus Conſul, reliqua parte anni conſulibus aliis ſuffectis. nihil vidi argutius. Tiberius Conſul, depoſito conſulatu, ſtatim proconſul. Hinc Tertullianus proconſulatum ejus maluit dicere, quam conſulatum. Sed an proconſul tantum illo anno Tiberius, quo Conſul fuit? aut quo uſque proconſul? uſque ad alterum ſcilicet conſulatum, poſt quem, & iterum proconſulem fuiſſe neceſſe eſt. oportet inſigniter hiſtoriæ Romanæ imperitum eſſe, qui talia cenſeat, ac neſcire prorſus, quid proconſul fuerit. An Tiberius finito vel abdicato Conſulatu in Africam miſſus eſt, eamque provinciam jure proconſulari obtinuit? Sane Tertulliani verba manifeſto indicant proconſulem illum Africæ, etiam in Africa fuiſſe, & ejus juſſu ſacerdotes Saturni in crucem actos, qui infantes immolabant. quid enim apertius iſtis? *uſque ad proconſulatum Tiberii qui eoſdem ſacerdotes in eiſdem arboribus templi ſui obumbratricibus ſcelerum votivis crucibus expoſuit, teſte militia patriæ noſtræ, quæ id ipſum munus illi Proconſuli functa eſt.* Ex eodem doctrinæ ſuæ penu ſcitam illam, & plane miram obſervationem depromſit, ſimiliter etiam alios principes dictos proconſules, iis nempe annis, quibus alios ſuffectos ſibi habuere Conſules. fateor me hodie primulum didiciſſe, quod antea ignorabam. Gratia ſit illi viro doctiſſimo, cujus beneficio hoc didici. putabam olim non alios dictos fuiſſe proconſules, quam qui finito conſulatu, provincias conſulares ſortiebantur, eaſque imperio proconſulari regebant. atque ita quidem ſemper obſervatum ſtante rep. poſtea vero ſub imperatoribus multos proconſules fuiſſe, & jure proconſulari provincias adminiſtraſſe qui nunquam conſules fuiſſent. qua in ſententia, cum infinita me veterum auctorum monumentorumque teſtimonia confirmarent, quæ loco ſuo producam, non parum etiam facere mihi videbatur ad eam conſtabiliendam. locus iſte ex lege Conſtantii, Cod. Theod de præt. & quæſt. cujus hæc verba ſunt: *prætores deſignentur Senatusconſulto legitime celebrato, ita ut adſint decem è procerum numero, qui ordinarii conſules fuerint, quique Præfecturæ geſſerint dignitatem, proconſulari etiam honore ſublimes, Themiſtius quoque philoſophus, &c.* Heic quæram à magiſtro, qui nos tam multa nova docuit: ſi ordinarii conſules, poſt conſulatum ipſo jure fiunt proconſules, atque ita dicuntur, cur in illa Conſtantii lege ſeparatim nominantur, qui ordinarii conſules fuere, & proconſulari honore ſublimes? inepta & ſupervacua hæc repetitio videri queat, ſi quidem omnes omnino qui Conſulatum ordinarium geſſerunt, ſuffectis aliis ſibi conſulibus, ipſi proconſules ſunt. *Imperatores*, inquit, *dicti proconſules, iis annis, quibus fuere conſules.* Hinc Severus, Baſſianus, Heliogabalus, Alexander, Macrinus, aliique, in veteribus inſcriptionibus vocantur Proconſules. Hoc erat, quod ſe neſcire confeſſus eſt ὁ μεγαλείτης Scaliger in Epiſtola quadam ad Caſaubonum. quod ſi ad hoc uſque tempus dilata fuiſſet illi vita, gauderet nunc ſe vivere, ut optimi magiſtri opera, poſſet hoc doceri, quod ignoravit. neſcio tamen, ut jam libere fatear quod ſentio, an Scaligero ſatisfeciſſet, adeo naris emunctæ ſeni, καὶ σὺν διαπαιτήτως ἀκοὰς ἔχειν. mihi certe non ſatisfecit, ſed ut ſatis riderem fecit, rem tam novam, tam inauditam, atque adeo ridiculam docendo. nam certum eſt, pleroſque imperatorum Proconſules in antiquis inſcriptionibus vocari, non quod conſules fuerint, nam id quidem ridiculum, ſed ob imperium proconſulare, quod illis aliquando deferebatur, una cum imperio, & reliquis principatus titulis, inter quos & hic fuit, ut & tribunitia poteſtas. Capitolinus in Pertinace, ominis loco illi fuiſſe dicit, *quod primus omnium ea die qua Auguſtus appellatus eſt, etiam*

patris

prætorius in Pannoniam inferiorem miſſus, [1] Sarmatas compreſſit, diſciplinam militarem tenuit, [2] procuratores latiùs evagantes coërcuit: [3] ob hoc Cos. eſt factus. In quo magiſtratu, ut à Sura comperit adoptandum ſe à Trajano eſſe, ab amicis Trajani contemni deſiit ac negligi. [4] Et defuncto quidem Sura, Trajani ei fami-

patris patriæ nomen receperit, *nec non etiam imperium proconſulare*, *nec non jus quarta relationis*. Atqui Pertinax, & Conſul ante fuerat, & proconſul etiam Africæ. Sic Marcus Antoninus, ſecundum Conſul deſignatus cum eſſet, tribunitia poteſtate donatus eſt, atque imperio extra urbem proconſulari. antiquiorem autem hoc Marco imperatorem non novi alium, qui proconſul vocetur in veteribus illis inſcriptionibus, nam qui non putant ulli ex antiquioribus hoc nomen adſcriptum, ante Severum, falluntur. Sed de hoc principum proconſulatu vel imperio proconſulari commodior alibi dicendi locus.

CASAUBONUS.

1 *Sarmatas compreſſit.*] Rectè *compreſſit.* Inter gentes quas Trajanus non ſubegit, ſed in fidem accepit, & Sarmatæ ſive Sauromatæ nominantur Euſebio in Chronico. Sarmatas autem intellige populos trans Iſtrum, non procul ab ejus oſtiis, (ubi etiam fuit Sarmatarum quædam inſula) partem aliquam τῶν πολυαστερέων Scytharum. Boſporo Thracio vicinos fuiſſe Plinii ad Trajanum epiſtola docet libro decimo: quam vide. nam geſtarum rerum per Trajani legatos cum Sarmatis nuſquam hodie extat memoria. Hi jam ab Auguſti temporibus, ut ſcribit Dio, Romanis moleſti, frequentes in Myſiam & Pannoniam impreſſiones factitarunt. Vide Joſephum Belli Iudaïci libro quinto, cap. XII.

2 *Procuratores latiùs evagantes coërcuit.*] Non igitur in omnibus ſemper Trajani procuratoribus verum, quod de illis prodidit memoriæ Plinius in Panegyrico: *Quæ præcipua gloria eſt, ſæpius vincitur fiſcus: cujus mala cauſſa nunquam eſt, niſi ſub bono principe. Ingens hoc meritum: majus illud, quòd eos procuratores habes, ut plerumque cives tui non alios judices malint.* Victor alter, ſive Victorinus, in vita Conſtantii: *Pompeja Plotina, incredibile dictu eſt, quanto auxerit gloriam Trajani: cujus procuratores cùm provincias calumniis agitarent, illa conjugem corripuit, atque increpavit, quòd laudis eſſet incurioſus.* Hadrianus verò & ante imperium, & poſtea princeps, huic generi hominum infeſtus. Paullò poſt: *circumiens provincias procuratores & præſides prò factis puniit.* Eleganter *latiùs evagari*, pro eo quod Capitolinus in Gordianis, *ſibi præter procurationem omnia vindicare.* Idem in Pio, *Procuratores ſuos modeſtè ſuſcipere tributa juſſit: excedentes modum, rationem factorum ſuorum reddere præcepit.* ſic apud Ammianum, *ultra terminos poteſtatis delatæ procurrere.* quod alibi dixit idem, *ſupra plantam evagari*, ut in hiſtoria XXVIII.

3 *Ob hoc conſul eſt factus.*] Tertio poſt præturam Hadrianus agens annum XXXIV. conſul fuit non ordinarius, ſed ſuffectus, cum L. Publilio Celſo. Propterea Dio de Trajani in Hadrianum lento affectu, [illegible] ἐν τοῖς [illegible]τοις οὐκ ἐγένετο.

GRUTERUS.

4 *Et defuncto quidem Surâ, Trajani ei familiaritas crevit.*] Palatinus habuit à primâ manu *crebuit.*

familiaritas crevit, [1] cauſa præcipuè orationum quas pro imperatore dictaverat. 4 Uſus Plotinæ quoque favore, cujus ſtudio etiam [2] legatus, expeditionis Parthicæ tempore, deſtinatus eſt. Qua quidem tempeſtate ute-

SALMASIUS.

1 *Cauſa præcipue orationum, quas pro imperatore dictaverat.*] Ait defuncto Sura familiaritatem Trajani erga Hadrianum creviſſe, cauſa orationum quas pro imperatore dictaverat. Poſtrema hæc verba, *quas pro imperatore dictaverat*, ad Suram, qui Trajano erat ab epiſtolis, referri, doctiſſimo viro placet, mihi vero non placet: nempe ut dicatur, ex eo familiaritatem in interiorem Trajani inſinuaſſe Adrianum, quod ejus orationes dictaverit Sura? quæ hæc ratio eſſet? Sura dictabat orationes Trajani. Hinc Trajanus amare cœpit Hadrianum. hoc ineptiſſimum. Non dubium eſt defuncto Sura in ejus locum ſucceſſiſſe Hadrianum, & orationes Trajani dictaſſe, quas Sura dictabat. Hinc factum ut à Trajano impenſius amaretur, & in ejus familiaritatem intimam admitteretur. qua in re tamen uſus etiam eſt favore Plotinæ. itaque non dubitem totum hunc locum ſic legere & diſtinguere: *& defuncto quidem Sura Trajani ei familiaritas crevit, cauſa præcipue orationum, quas pro imperatore dictavit, in ea re uſus Plotinæ quoque favore, cujus ſtudio etiam legatus, &c.* Scilicet, in ea re, etiam favore Plotinæ adjutus eſt, ut Suræ ſuccederet dictandis principis orationibus. Sed & *dictaverat* eo ſenſu retineri poteſt, & poſitum eſt pro *dictabat.* quæ temporum mutatio iſtis auctoribus familiaris, & aliis omnibus qui jam labente latinitate ſcripſerunt. vetus interpres Terentii: *quoties cauſa ab oratoribus finiebatur, & à judice ſententia ferri habuerat, ſemper conclamabatur Ilicet, hoc eſt ire licet. habuerat*, pro *habebat.* Utut ſit, de Adriano conſtat hæc accipi debere, non de Sura. Hoc autem curandarum epiſtolarum principis officium, magni erat momenti ad maxima quæque in aula conſequenda, & familiaritatem principis promerendam. Philoſtratus in Hermocrate: Ἀντιπάτρου δὲ παρεληλυθότος εἰς τὰς βασιλείους ἐπιστολὰς ἤδη, ἀσπαζόμενος τε ἁρμόσαι οἱ τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα πονήρως ἔχουσαν τοῦ εἴδους, οὐκ ἐπήδησε πρὸς τὴν ἐκείνου εὐπραγίαν, ἀλλὰ καὶ τῆς προμνηστρίας ἀναγκούσης εἰς τὴν τοῦ Ἀντιπάτρου ἰσχὺν ἣν εἶχε τότε, οὐκ ἄν ποτε ἔφη δουλεῦσαι προικὶ μακρᾷ καὶ πενθεροῦ τύφῳ. ὠθούντων δὲ αὐτὸν τῶν συγγενῶν εἰς τὸν γάμον, καὶ Διὸς Κόρινθον ἡγουμένων τὸν Ἀντίπατρον, οὐ πρότερον εἶξεν ἢ Σεβῆρον αὐτοκράτορα μεταπέμψαντα αὐτὸν εἰς τὴν ἑῴαν δοῦναί οἱ τὴν κόρην.

CASAUBONUS.

1 *Cauſſa præcipuè orationum quas pro imperatore dictaverat.*] Caliginoſum nonnihil locum qui me audiet ita capiet. Fuit Licinius Sura, dum vixit, Trajano familiariſſimus, & omnium arcanorum vel ideo conſcius, quòd ſolitus imperator fugitans ejus laboris, epiſtolas omnes & orationes de majori re dictandas ipſi relinquere. Iulianus de Trajano, ὁ δὲ καί τοι δυνάμενος λέγειν, ὑπὸ ῥᾳθυμίας ἐπιτρέπειν εἰώθει τὰ πολλὰ τῷ Σούρᾳ γράφειν ὑπὲρ αὐτοῦ. Sura defuncto in vacuum ejus locum prudentia & aſtu invaſit Hadrianus. Inde igitur familiaritas crevit. *dictaverat*, hoc eſt, dictare ſolitus fuerat Sura.

2 *Legatus expeditionis Parthicæ tempore.*] non, ut quidem arbitror, à principio expeditionis illius, in qua plures annos poſuit Trajanus: ſed cùm jam ultimarent ejus tempora, & de reditu

te utebatur Adrianus amicitia [1] Soſii Pappi & Pletorii Nepotis, ex ſenatorio ordine: ex equeſtri autem Tatiani tutoris quondam ſui & [2] Liviani Turbonis. [3] In adoptionis ſponſionem venit [4] Palma & Celſo inimicis

reditu in Italiam co[..]aret: tum Hadrianus Syriæ eſt impoſitus. Dio, τῇ Συρίᾳ ἐπὶ τῷ Παρθικῷ πολέμῳ πρωσετάχθη. initio Hadriani: vide eundem fine Trajani.

1 *Soſii Pappi, & Pletorii Nepotis.*] Soſium in hiſtoria temporum Trajani invenio, & quidem notiſſimum: fuit enim quartum conſul: ſed illi cognomen Senecioni, non Pappo. at hic de quo Spartianus, ille eſt quem narrat Dio ſic dilectum Trajano, ut ei ſtatuam dicaret. Pletorius Nepos is eſt de cujus cæde infrà Spartianus.

2 *Liviani Turbonis.*] Martius Livianus Turbo notiſſimæ famæ vir ſub Trajano & Hadriano.

SALMASIUS.

3 *In adoptionis ſponſionem venit.*] Verba quæ ſequuntur, egere conjectore non interprete cenſet vir eruditiſſimus. & ſane ut nunc ſe habent, divinandum eſt. quid velint. nos parva mutatione magnam ſententiæ lucem fecimus, & verbis ſanitatem reddidimus. nam pro *lapſos*, legendum *lapſis*, & ſic conſtituendus locus: *in adoptionis ſponſionem venit, Palma & Celſo inimicis ſemper ſuis, & quos poſtea inſecutus eſt, in ſuſpicionem adfectatæ tyrannidis lapſis.* Dicit heic Spartianus, Adrianum ſpopondiſſe ſibi adoptionem, Palma, & Celſo, quos inimicos ſemper habuit privatus, & quos poſtea inſectatus eſt imperator factus, in ſuſpicionem adfectatæ tyrannidis, adductis. amotis enim illis, ob ſuſpicionem affectati regni, qui plurimum apud Trajanum poterant, & ſibi infenſi erant, bene cœpiſſe ſperare de adoptione, & in ſponſionem ejus veniſſe, quam certiorem mox habuit, ſecundo Conſul Plotinæ favore factus.

GRUTERUS.

3 *In adoptionis ſponſionem venit Palma & Celſo.*] Sic quoque Pal. Putabam aliquando, legendum, *in adoptionis ſuſpicionem.* nunc taceo; videoque præſtare, nonnulla ignorare, quàm omnia ſcire.

CASAUBONUS.

4 *Palma & Celſo.*] A. Corneſium Palmam, ſine dubio intelligit, qui fuit cos. II. ordinarius, eodem anno quo inter ſuffectos Hadrianus. Celſi plures in Rep. illo tempore clari: hic verò eſt opinor, L. Publilius Celſus, Hadriani in illo ſuo conſulatu collega. Sed velim doceant me peritiores qualenam hoc loquendi ſit genus: *In adoptionis ſponſionem venit, Palma & Celſo inimicis ſemper ſuis.* nam hîc conjectore opus, non interprete. An hæc mens eſt? Illis temporibus, hoc eſt, paullò ante Trajani exceſſum veniſſe Hadrianum in ſpem certam adoptionis: futuramque adeò fuiſſe ſpem ejus non vanam, niſi in hoc incepto retardatus fuiſſet à Palma & Celſo, inimicis ſemper ſuis? Per hanc ſententiam non *ſponſionem* fuerit legendum, ſed *ſpem.* ſic in Ælio Vero, *qui in famam aut in ſpem principatus venerunt.* ſed editam lectionem retinent omnes libri. An igitur hoc potius? Hadrianum qui jam tum ſpem aliquam adoptionis ſuæ conceperat, & per Plotinam id ſeriò agebat, auſum eſſe de eo cum Palma & Celſo ſponſione contendere: qui videlicet ad Trajanum rem detulerint, & inſtituti negotii rationes conturbarint. Scribo, *In adoptionis ſponſionem venit*

cis ſemper ſuis: & quos poſtea ipſe inſequutus eſt [1] in ſuſpicionem affectatæ tyrannidis lapſos. [2] Secundò Cos. favore Plotinæ factus, [3] totam præſumptionem adoptionis emeruit. [4] Corrupiſſe eum Trajani libertos, [5] curaſſe delicatos, [6] eoſdemque ſepeliſſe per ea tem-

cum Palma,&c. Novum,ſed non inelegans dicendi genus, *in ſponſionem venire cum aliquo.* ut dicimus venire in ſuſpicionem apud aliquem. Cædem utriuſque horum infrà narrat auctor.

SALMASIUS.

1 *In ſuſpicionem adfectatæ tyrannidis.*] Optimus Pal. *adjectæ.* legendum *adfectæ.* & ita plane habet vetus editio. *afficere tyrannidem* pro *affectare,* auctoribus iſtis uſitatum, & non uno loco uſurpatum. in Avidio Caſſio: *affectio tyrannidis* pro *affectatio. denique tentaſſe in pueritia dicitur extorquere etiam Pio principatum, ſed per patrem virum ſanctum & gravem affectionem tyrannidis latuiſſe.* Sic enim libri eo loco legunt, non *affectationem.* in eodem Caſſio: *miſera conditio imperatorum quibus de affecta tyrannide niſi occiſis non poteſt credi.* ita enim *affectio* ſumitur apud Tertullianum pro affectatione. ſic *inſequi* pro *inſectari, trahere de aliqua re,* pro *tractare.* & *tractus* pro *tractatus.* Gloſſæ: *Tractatibus,* τρακτάτοις quod alibi pluribus confirmabimus.

3 *Totam præſumptionem adoptionis emeruit.*] Notavimus ſupra, præſumptionem apud hos auctores eſſe, certam ſpem ac fiduciam, de re ut neceſſario eventura conceptam. paulo ante, *habuit quoque præſumptionem imperii mox futuri, ex fano Nicephorii Iovis manante reſponſo.* ſic autem *totam præſumptionem* hoc loco dixit Spartianus, ut Vopiſcus *totam ſecuritatem: omneſque orbis partes in totam ſecuritatem redactæ ſunt.* ſic Ammianus, *totam felicitatem* dixit: Hieronymus, *totam libertatem: qui tota frontis libertate delinquit.*

CASAUBONUS.

2 *Secundò* cos. *favore Plotinæ factus.*] Hoc eſt, deſignatus. Annis novem poſt priorem conſulatum deſignatus eſt Hadrianus conſul ordinarius in annum proximum: quem & geſſit ex Kal. Januarii: ſed auctus imperatoria majeſtate, mortuo Trajano a. d. III. Eidus Auguſti. Hallucinantur omnino qui putant Trajano vivo Hadrianum conſulatum ſuum ſecundum egiſſe. Quid Dioni reſpondebunt qui deſertè negat? οὐ μέντοι οὔτ' ἄλλο τι ἐξαίρετον παρ' αὐτοῦ ἔλαβεν οὔθ' ὕπατος ἐν τοῖς πρώτοις ἐγένετο.

3 *Totam præſumptionem adoptionis emeruit.*] Pro incerta ſpe quam du dum conceptam hactenus foverat πληροφορίαν eſt conſecutus ac ſpem certam. *præſumtio,* πρόγνωσις. *tota præſumtio,* plena & perfecta cognitio futuri. Primò Hadrianus de imperio cogitavit ex ſuggeſtione patrui magni, & Mœſi cujuſdam mathematici. ſed id votum erat potiùs quàm ſpes. deinde autem donatus à Trajano adamante gemma, *ad ſpem ſucceſſionis eſt erectus.* in ea ſpe poſtea confirmavit eum Sura, *à quo comperit adoptandum ſe à Trajano.* Itaque auſus eſt aliquanto poſt *in adoptionis ſponſionem venire cum Palma & Celſo.* Tandem verò ſecundùm conſul deſignatus, *totam præſumtionem adoptionis emeruit.* Hæc ita Spartianus, ſanè quàm hac in re diligentiſſimus. *Merere* ſive *emerere* pro nanciſci, Tertulliano & deinceps omnibus Latinis familiare.

4 *Corrupiſſe cum Trajani libertos.*] Id eſt, δώροις πεῖσαι, & muneribus.

5 *Curaſſe delicatos.*] Θεραπεῦσαι τὰ παιδικὰ αὐτοῦ. *Delicati* qui & *deliciæ* etiam Suetonio, οἱ ἐρώμενοι. & in antiquis lapidibus DELICATI ac DELICATÆ

ςατα ſæpe nominantur. *Curare* quod in idiotiſmo noſtro *fai e la cour.* Martialis libro VI. in Theleſinum,

> *[…]œnos poſtquam cœpit curare cinædos,*
> *[…]ntum, menſas, prædia ſolus emit.*

ſed in[…]alè acceperis hîc curare pro eo quod alibi, *pſilothro curare.* Lampridius in gemi[…] huic de Heliogabalo hiſtoria: *In balneis cum mulieribus fuit, ita ut ipſe ea[s] pſilothro curaret.* quod Martialis dixit, *pſilothro lavare.* Tranquillus de Domitiano: *Erat fama quaſi concubinas ipſe divelleret.*

SALMASIUS.

5 *Curaſſe delicatos.*] *Curaſſe* heic θεραπεῦσαι accipiunt, ut Hadrianus coluiſſe delicatos pueros Trajani dicatur. Sed male Martialis locus adducitur firmandæ iſti verbi *curare*, ſignificationi,

> *Obſcœnos poſtquam cœpit curare cinædos.*

nam emendati ac veteres libri eo loco legunt, *ſervare cinædos.* & ita edendum curavit optimus atque doctiſſimus Grutterus noſter. curaſſe ad cultum corporis refero, ut comendis & ornandis delicatis operam dediſſe Hadrianum intelligamus. quod ſequentia oſtendunt. Sed nec bene accipi heic cenſeam *curare*, ἀντὶ τοῦ ψιλίζειν, quod *pſilothro curare*, dixit Lampridius in Heliogabalo, aliud enim *curare*, aliud *pſilothro curare.* Sic *dropace accurare* apud veterem interpretem Juvenalis. *curari* igitur τημελῆσαι interpretamur, nō θεραπεῦσαι, nec ψιλίζειν.

GRUTERUS.

5 *Curaſſe delicatos, eoſdemque ſepeliſſe, &c.*] Lipſio placebat, *eoſdemque depilaſſe*: Caſaubono, *eoſdemque ſæpè liſſe*, hoc eſt *liviſſe.* valde ἀδόξως.

CASAUBONUS.

6 *Eoſdémque ſæpeliſſe.*] Corrupta lectio in omnibus libris. Non diſplicet quod excogitarunt viri docti: *eoſdémque depilaſſe.* ſed magis ipſis, niſi animi fallor, placebit conjectura noſtra. Scribimus ſine ullius literæ mutatione, *eoſdémque ſæpe liſſe.* hoc eſt, liviſſe. Aptiſſimum huic loco eſt τὸ *linere*, verbum τῆς κομμωτικῆς proprium, & τῆς θεραπευτικῆς: unde & *curare* eſt traductum. Nemo dubitat coſmetas illos, quorum circa cutim occupabatur induſtria, plurimùm collyriorum inunctionibus, omnibúſque illis remediis uſos, quæ eò quòd linantur ἔγχριστα aut περίχριστα φάρμακα vocant Græci. Linebant faciem vel ad oculorum ὑπογραφάς, quibus adeò veteres delectati. Plinius epiſtola ſecunda libri VI. de Marco Regulo oratore: *oculum modò dextrum, modò ſiniſtrum circumlinebat: dextrum, ſi à petitore; alterum, ſi à poſſeſſore eſſet acturus.* vel ad glabritiem & lævigationem. Suetonius de Othone, *Quin & faciem quotidie raſitare, ac pane madido linere conſuetum.* vel ad ſollicitandum candorem. Iuvenalis vetus interpres, ad ſextam ſatyram: *Aſinino lacte faciem linit, ut cutem tendat & candorem eliciat.* Idem, *Otho tam probroſa cura in polienda forma fuit, ut humecto pane faciem liniret ad ſollicitandum candorem.* pro *linere* dixit *linire*: quomodo apud Suetonium quidam codices. nam hæc verba indiſcriminatim uſurpant. Quidam ut nævos occultarent faciem linebant: ut ille apud Martialem libertinus frontem literatus:

> *Et numeroſa linunt ſtellantem ſplenia frontem:*
> *Ignoras quid ſit? ſplenia tolle: leges.*

Atque hinc ortum proverbium, *os ſublinere*: quod de eo propriè dicebant, qui ſimulans ſe os alicui linere ad decorem, uti mos fuit, contrà & ſecus quàm erat conſuetudo, os illi ridiculis picturis deturpabat, ut qui olim gryllum pingebant. nam *ſublinere* in hac parœmia eſt περιχρίειν, potiùs quàm ὑποχρίειν. Plautus etiam *os oblinere* dixit: quod iis κυρίως convenit, qui non faciei partem de conſueto more liniebant, ſed os totum. *oblinere* eſt καταχρίειν, ad plenum linere: ut apud Marcellum empiricum, *pinnula oblinere ſtrumas.* E contrario *linere aliquem* pro κολα[…]ίζειν dixe-

dixerunt. Hieroymus in Ezechielem libro VII. *Prophetæ quoque illi qui ventura pronuntiant, liniebant eos abſque temperamento.*

SALMASIUS.

6 *Eoſdemque ſæpeliſſe.*] Nihil melius nunc quidem mihi in mentem venit, quam quod excogitarunt docti viri, *eoſdemque ſæpe liſſe.* quamvis *liſſe* non probem pro *leviſſe*, χρῆσιν enim ejus requiro. Scribendum igitur, *leviſſe.* pro *ſæpe leviſſe.* male ſcriptum fuit, *ſæpeleviſſe.* poſtea correptum ab aliquo ſciolo, *ſepeleviſſe*, aut *ſepeliſſe.* Lini autem moris erat iſtos delicatos, vel ad candorem nitoremque cutis conciliandum, vel ne cito barbati eſſent. Suetonius de Othone narrat, *faciem quotidie pane madido linere conſuetum, idque inſtituiſſe à prima lanugine, ne barbatus unquam eſſet.* delicatos lini ſimpliciter heic dicit Spartianus. ſic Martialis de muliere:

Deque coloratis nunquam lita mater Etruſcis.

coloratos Etruſcos vocat, ἡλιοκαύστους, & mulierem nunquam litam, quæ faciem medicamentis nunquam induxerit, ad candorem ſervandum, & ſolem cuti defendendum, ne coloraretur. Hujuſmodi autem medicamina, quæ præſtabant, ne ſole facies læderetur, θερινὰ προφυλακτικὰ προσώπων vocabant τῶν κομμωτικῶν auctores, eaque omnia erant ἐπίχεστα. Neſcio quam verum ſit, quod ad hunc locum ſcripſere doctiſſimi viri, veteres linere faciem ſolitos, vel ad oculorum ὑπογραφὰς, vel ad glabritiem, & lævigationem. aliter enim facies, aliter oculi inungebantur, & diverſo utrumque fine: facies linebatur, vel ut candor conciliaretur, & rubor etiam aliquando, vel, ut cutis tenderetur. Galenus: τὸ μ[illegible]τι λευκότερον τὸ χρῶμα τοῦ προσώπου ποιεῖν ἢ φαρμάκων ἢ ἐρυθρότερον τῆς κομμωτικῆς κακίας ἐστί. Medicamina illa quibus nitor aut candor parabatur in facie, προσώπου ἐπίχεστα λαμπρυντικὰ dicebantur; & προσώπου καταπλάσματα λαμπρυντικὰ, & σμήγματα προσώπου στιλβωτικά. illa vero quibus cutis tendebatur, τετ[illegible]ερα & πυκνώματα. Latini veteres tentipellia dixere. Tibullus cum dicit,

Quid ſucco ſplendente genas ornare ——

per *ſuccum ſplendentem*, τὸ ἐπίχεστον λαμπρυντικὸν intelligit. Juvenalis:

Sed quæ mutatis inducitur atque fovetur
Tot medicaminibus, coctæque ſiliginis offas
Accipit & madidæ, facies dicetur an ulcus?

κατάπλασμα προσώπου λαμπρυντικὸν intelligit. ut & paulo poſt:

Et preſſum in facie digitis extendere panem.

idem ibidem:

Interea fœda aſpectu ridendaque multo
Pane tumet facies ——

ubi vetus interpres *medicamen ad tendendam faciem, vel cutem magis.* Græci dicerent, πρὸς τὸ τέτανον ποιεῖν τὸ πρόσωπον nam πυκνώματα προσώπου ejuſmodi medicamina vocant. Tertullianus: *in illum enim delinquunt, quæ cutem medicaminibus ungunt, genas rubore maculant.* alia autem erant καταπλάσματα, alia σμήγματα, quibus utebantur ad cutem poliendam. ſublatis enim cataplaſmatis, τὰ σμήγματα adhibebant. idque etiam obſervavit Juvenalis in illa divina Satyra, adverſus ſequiorem, & nequiorem ſexum. ubi eleganter καταπλάσματα vocat tectoria.

Tandem aperit vultum, & tectoria prima reponit.
Incipit agnoſci.

Tectoria vocat panem illum, quo madido faciem linebant, ac veluti tectorio quodam inducebant, πυκνωτικῷ καὶ στιλβωτικῷ τοῦ χρωτός. quod tectorium ſeu κατάπλασμα abſtergebant ſmegmate ex lacte aſinino, cum ad mœchos irent. Juvenalis:

—— *ridendaque multo*
Pane tumet facies, aut pinguia poppæana
Spirat,

tempora quibus in aula familiarior fuit, [1] opinio multa firmavit. [2] Quinto Iduum Auguſti die, legatus Syriæ literas adoptionis accepit: [3] quando & natalem adoptionis

Spirat, & hinc miſeri viſcantur labra mariti.

Ad mœchum lota veniunt cute ——

id eſt lomento expolita, vel ſinegmate, ſublato ἐπιχείσῳ. lac aſininum ad hanc rem idem memorat:

Incipit agnoſci atque illo lacte fovetur

Propter quod ſecum comites educit aſellas.

Vetus interpres: *aſinino lacte faciem linit, ut cutem tendat, & candorem eliciat.* Aetius libro. 7. ἐπεὶ δὲ ἐν τῇ ἀφαιρέσει τῶν ἐπιχειρίσων πειρῶνται τὴν ὄψιν σμήχειν, χρηστέον ταῖς ὑπογεγραμμέναις σκευασίαις. hoc eſt quod Juvenalis dixit:

Ad mœchum lota veniunt cute ——

enumerat deinde Aetius, illa σκευασιῶν genera, & nominat σμήγματα προσώπου λαμπρυντικά, σμήγματα προσώπου, σιλώματα, πετινώματα, & alias ſimiles ſaponum, & lomentorum ſpecies, quibus qui utebantur, tam ad faciem quam ad reliquum corpus extergenda, polienda, & nitidanda, *lini* proprie dicebantur. Hæc ut Spartianum & Juvenalem explicaremus, diximus.

2 *Quinto Iduum Auguſti legatus Syriæ litteras adoptionis accepit.*] Agebat Antiochiæ Adrianus, ubi à Trajano cum exercitu relictus erat, cum litteras adoptionis accepit. Dio: ὡς δὲ τὸ νόσημα ἐπιέζετο, αὐτὸς μὲν ἐς τὴν Ἰταλίαν ὥρμησε πλεῖν, Πόπλιον δὲ Αἴλιον Ἀδριανὸν ἐν τῇ Συρίᾳ κατέλιπε μετὰ τῆς στρατιᾶς. Tertio autem Idus Auguſtas eidem nunciatum eſt Trajanum Selinunte deceſſiſſe. Sed eodem die minime fieri potuit, ut & Trajanus decederet, & Hadriano deceſſiſſe nunciaretur, propter intervallum locorum. ita biduum tantum intererit inter adoptionem Adriani, & exceſſum Trajani. Scribit Dio aliquot dies tacitam eſſe mortem imperatoris, donec ordinarentur à Plotina, quæ ad Hadriani adoptionem ſpectabant. ὁ γὰρ πατήρ μου, inquit, Ἀπρονιανὸς τῆς Κιλικίας ἄρξας πάντα τὰ κατ' αὐτὸν ἐμεμαθήκει σαφῶς. ἔλεγε δὲ τά τε ἄλλα ὡς ἕκαστα, καὶ ὅτι ὁ θάνατος τοῦ Τραϊανοῦ ἡμέρας τινὰς διὰ τοῦτο συνεκρύφθη ἵν' ἡ ποίησις προεκφοιτήσοι. Et bonam ad hoc confirmandum rationem adfert, quod orationi ad ſenatum de adoptione Hadriani miſſæ, non Trajanus more ſolito, ſed Plotina ſubſcripſiſſet. Spartianus ſuppoſitum dicit aliquem, qui verba adoptionis pronuntiaret, feſſa & deficiente voce, Trajano ſcilicet jam extincto.

CASAUBONUS.

1 *Opinio multa firmavit.*] Eſt ſententia notiſſimi verſiculi Aſcræi ſenis.

Φήμη δ' οὔ τις πάμπαν ἀπόλλυται, ἥν τινα πολλοὶ

Λαοὶ φημίζουσι. nam opinio non eſt δόξα, ſed φήμη ἣν πολλοὶ φημίζουσιν, ut ad Suetonium exponebamus. Sic accipe in his auctoribus ſæpe.

2 *Quinto Iduum Aug.*] Apparet Trajanum in Hadriani adoptionem non ante Plotinæ conſenſiſſe, quàm ſpe diuturnioris vitæ poſita. Obiit enim Trajanus biduo poſt aut triduo.

3 *Quando & natalem adoptionis celebrari juſſit.*] Antiqui vocarunt natales omnes dies propter aliquam lætitiam inſignem ſibi ſolennes. Hegio Plautinus cum audiviſſet adveniſſe filium ſuum captivum,

Di immortales, iterum natus videor ſi vera autumas.

Inde in hiſtoriis principis ejuſdem tot

ptionis celebrari juſſit. [1] Tertio Iduum earumdem, quando & natalem imperii inſtituit celebrandum, exceſſus ei Trajani nuntiatus eſt. Frequens ſanè opinio fuit, [2] Trajano id animi fuiſſe, ut [3] Neratium Priſcum non

tot natales. Theodorus Balſamon ad Photii Nomocanonem. Ναζάλια δὲ εἰσι τὰ τῶν βασιλέων γενέθλια, καὶ ἡ τούτων ἀνάῤῥησις. ſic rectè Græcus codex ms. nam interpretum uterque ſine cauſſa hic turbant. Duos natales agnoſcit: nativitatis, ſive genitalem; unde *genitalitii ludi* in Pertinace: & delati imperii. Tertium hîc habes qui vocatur adoptionis. Sic veteres quoque Chriſtiani eam vocem uſurparunt multifariam. Alii enim erant natales ordinationis: ut in Martyrologio Romano, ordinationis Ambroſii: & apud Ambroſium epiſtola quinta natalis Felicis Comenſis: quo ille ſuſceperat gubernacula ſummi ſacerdotii: alii τῆς τελειώσεως cujuſque martyrum: qui & *depoſitionis dies* dicebantur. Cujus appellationis cauſſam fuſè explicat Ambroſius ſermone LXX.

1 *Tertio Iduum earundem, exceſſus ei Trajani nuntiatus eſt.*] Notari hunc locum velim: nam ex doctiſſimorum virorum ratiociniis incidit mors Trajani in huncipſum diem. Atqui longiore intervallo Selinus Ciliciæ & Antiochia Syriæ metropolis ſejunctæ ſunt, quàm ut vel rapidiſſimi veredi, vel incitatiſſimus myoparo pauculis horis tantum iter emetirentur. Trajanum Selinunte hominem exuiſſe dubitat nemo, etſi non ignoramus eſſe qui Seleuciæ dicant: ſed cur illis potiùs quàm Dioni fidem habeamus? In quinto Sibyllinorum oraculorum, de loco ubi fato conceſſurus eſſet Trajanus hæc verba leguntur:

ὃν κόνις ἀλλοτρίη κρύψει νέκυν· ἀλλ' ἀνεμοίης
Ἄνθεος οὔνομ' ἔχουσα.

non nominat, ſed periphraſi circumloquitur Selinuntem. Quare corrigendum,

—— ἀλλὰ Νεμείου Ἄνθεος. Sic enim Apium appellat Νέμειον ἄνθος: quia Nemeonicarum erat præmium σέλινον, id eſt ex apio corona. res notiſſima. Gentile hujus loci uſitatius Νεμεαῖος: ſed & Νέμειος dixerunt ac Νέμιος, ſicut obſervat è Stephano Hermolaus Byzantius.

GRUTERUS.

1, *Tertio Iduum earundem, quando & natalem imperii inſtituit celebrandum.*] Pal. *Tertium*; item *ſtatuit celeb.*

SALMASIUS.

2 *Trajano id animi fuiſſe ut Neratium Priſcum.*] De Neratio tacet Dio. idem in vita Hadriani non Neratium, ſed Servianum imperio maxime dignum Trajano viſum ſcribit. Nam in convivio quodam, cum ab amicis exegiſſet ut decem viros imperio dignos nominarent, paulum ſubſtitit, & mox, ut novem tantum nominarent, juſſit: unum quippe ſe jam tenere, nempe Servianum. εἰπὼν γοῦν ποτε ἐν συμποσίῳ τοῖς φίλοις, ἵνα αὐτῷ δέκα ἄνδρας μοναρχεῖν δυναμένους ὀνομάσωσιν, εἶτ' ὀλίγον ἐπισχὼν ἔφη ὅτι ἐννέα δέομαι μαθεῖν. τὸν γὰρ ἕνα τοῦτ' ἔστι Σερβιανὸν ἔχω. ita enim apud Dionem legendum, non Σεβηριανόν.

CASAUBONUS.

3 *Neratium Priſcum.*] Juriſconſultum illum nobilem: cujus virtutibus nullum excellentius elogium, aut teſtimonium ἀξιοπιστότερον poſſit deſiderari iſto Optimi principum judicio.

1 COM-

non Adrianum ſucceſſorem relinqueret, multis amicis in hoc conſentientibus, uſque eò ut Priſco aliquando dixerit, [1] *Commendo tibi provincias*, [2] *ſiquid mihi fatale contigerit*. Et multi quidem dicunt, Trajanum in animo id habuiſſe, [3] ut exemplo Alexandri Macedonis, ſine certo ſucceſſore moreretur: multi ad Senatum eum orationem voluiſſe mittere, petiturum ut ſiquid ei evenisſet, principem Romanæ reip. ſenatus daret, [4] additis duntaxat nominibus, ex quibus optimum idem ſenatus eligeret. [5] Nec deſunt qui factione Plotinæ mor-

1 COMMENDO TIBI PROVINCIAS.] *Παρακατατίθεμαί σοι τὰς ἐπαρχίας.* propria ultimis illis pietatis curis verba apud Græcos & Latinos. ſed cur provincias nominat potiùs quàm Rempublicam? Puto erupiſſe in hæc verba Trajanum de miſeriis provincialium cogitantem, vel cum Priſco ſermones habentem.

2 SI QUID MIHI FATALE ACCIDERIT.] *Fatale*, hoc eſt, mors, *τὸ χρεών*. ſed in hoc loquendi genere ſæpiùs reticetur hoc verbum à Latinis: etiam à Græcis, *ἐάν τι πάθω, ἐάν τι συμβῇ.*

3 *Ut exemplo Alexandri Macedonis.*] Reſpicit morientis Alexandri dictum: cùm interrogatus ab amicis cui regnū relinqueret, *optimo*, inquit, & addidit, *Προορῶμαι γὰρ ἐπιτάφιον μέγαν ἀγῶνα γενησόμενόν μοι τῶν φίλων.* Etiam Auguſtum putarunt quidam ob ſimilem ambitionem herede Tiberio voluiſſe mori, ut ſcribit Tranquillus libro III. cap. XXI. Fuit autem Romanis principibus familiare, ut ſequioribus aut aſperioribus ſuis factis exemplum aliquod ex veteri memoria repetitum prætenderent. Sic Trajanus hîc Alexandri auctoritate conſilium ſuum defendit: Hadrianus mox Catonis: *exemplo, ut dicebat, Catonis, qui Macedonas liberos pron.* & paullò pòſt de eodem, *exemplo Scipionis Æmiliani & Metelli, & auctoris ſui Trajani.* Alibi de Caracallo: *Eos quos legerat occidit, exemplo Ptolemæi Energetis.* Simile eſt quod de maximo principum Auguſto obſervat Suetonius capite LXXXIX.

4 *Additis duntaxat nominibus.*] Fortaſſe deeſt hîc numeri nota poſt vocem *additis*.

SALMASIUS.

4 *Additis duntaxat nominibus.*] Cenſet vir doctiſſimus excidiſſe numeri notam. ego aliter cenſeo. ſed id velle Spartianum: nuda tantum nomina in ea oratione ponere voluiſſe Trajanum, illorum quos imperio dignos judicabat: ut nudis nominibus propoſitis, ſenatus optimum eligeret. Libertatem enim electionis ac judicii Senatui Trajanus eripuiſſet, ſi ad ſingulorum nomina commendationem à virtute aut merito cujuſque adjeciſſet. Sic ſuam de unoquoque ſententiam oſtendendo, magis quis ex omnibus eligi dignior aperuiſſet, quam integrum ea de re ſenatui judicium reliquiſſet.

CASAUBONUS.

5 *Nec deſunt qui factione Plotinæ m.*] Fusè narrat Dio Caſſius: etiam è Latinis quidam. Aurelius Victor: *Quanquam alii Plotinæ Trajani conjugis favore imperium aſſecutum putent: quæ viri teſtamento heredem regni inſtitutum ſimularat.* Profertur inſcriptio vetus in qua

mortuo jam Trajano, Adrianum in adoptionem adſcitum eſſe prodiderint, ſuppoſito qui pro Trajano feſſa voce loqueretur. Adeptus imperium, ad priſcum ſe ſtatim morem inſtituit, [1] & tenendæ per orbem terrarum paci operam impendit. Nam deficientibus his nationibus quas Trajanus ſubegerat, Mauri laceſſebant, Sarmatæ bellum inferebant, [2] Britanni teneri ſub Romana ditione non poterant, Ægyptus ſeditionibus urgebatur, [3] Lycia denique ac Palæſtina rebelles

qua ſunt de hac Tanaquile & de Trajano verba iſta : EIUS. OPERA. HADRIANUM. ADOPTATUM. IN. IMPERIO. SUCCESSOREM. HABUIT. & dicitur ad Aquas Sextias hodie extare. Atqui ubi ubi illa ſit, adulterina eſt, & à ſemidocto quodam antiquario conficta.

1 *Et tenendæ p. o. t. paci operam intendit.*] Regius & Roberti Bon. *e. t. p. o. t. pacis operam dedit.* perperam.

2 *Britanni teneri ſub Romana ditione non poterant.*] Regius, *Bracliani.* qui nulli fuerunt in rerum natura. ſed *Bactrianos* habuit in animo librarius. Firmat quod ſcriptum infrà de Bactrianorum rege, legatos tandem ad Hadrianum mittente: ubi iterum idem monſtrum offendimus. Idem codex, *dictione.* Eſt verò *ditio* quaſi dictio: *quia,* inquit Servius, *omnis poteſtas dictis conſtat, id eſt imperio.*

SALMASIUS.

1 *Et tenendæ per orbem terrarum paci operam intendit.*] Immo, *impendit.* operam enim *alicui rei impendere*, Latinum eſt. *at operam intendere*, vix dici poteſt. ita etiam in membranis ſcriptum reperi.

2 *Britanni teneri ſub Romana ditione non poterant.*] De Britannico motu ſub Hadriano magnum apud auctores ſilentium. Conſtanter tamen hanc lectionem retinent libri noſtri. quod enim *Braclianos* ex ſuis profert vir doctus, & mutandos eos cenſet in Bactrianos, idque firmare quod infra ſcriptum eſt, de Bactrianorum rege legatos tandem ad Hadrianum mittente, probare non poſſum. nam Bactrianos nationibus illis comprehendi cenſeam, quas Trajanus ſubegerat, quæque tunc deficiebant cum igitur præter illas nationes à Trajano ſubactas, & cum maxime defectionem cogitantes, deficerent & aliæ gentes imperii Romani, ut Sarmatæ, Mauri, Britanni, Ægyptii, Judæi, coactus eſt Hadrianus provincias virtute Trajani imperio acquiſitas, quia teneri amplius non poterant, demittere, & tenendæ paci per orbem terrarum operam impendere. Si quis autem conjecturæ locus, videntur Britanni novis rebus eo tempore ſtuduiſſe, quo Julius Severus ex Britannia cui præſidebat, evocatus ad Judæos, qui tunc rebellabant, comprimendos miſſus eſt.

GRUTERUS.

1 *Et tenendæ per orbem terrarum paci operam intendit.*] Pal. noſter ab emendatrice manu, ſed ſatis tamen antiquâ, *impendit.*

3 *Lycia denique ac Palæſtina rebelles animos efferebant.*] Idem, *afferebant.* nihil tamen variat in illo *Lycia*, niſi quod habeat *Lcya.* quo juvatur conjectura Caſauboniana, *Libya.*

CASAUBONUS.

3 *Lycia denique ac Palæſtina reb.*] De Palæſtina temporibus illis tumultuante notum omnibus. Lyciam movere

Hos animos efferebant. [1] Quare omnia trans Euphratem ac Tigrim reliquit, exemplo (ut dicebat) Catonis, [2] qui [3] Macedonas liberos pronuntiavit quia teneri non

vere aliquid auſam, mirum eſt: nationem neque præpotentem, & Romanæ ſervitutis jugo ita dudum aſſuetam. Sed non dubitamus ſcribendum eſſe *Libya*. Ita vocabant veteres Africæ provinciam Ægypto vicinam: quæ inter Ægyptum & Pentapolim media, à Romanis Ægypto fuit attributa. aliis Maræotis Libya appellatur. Judæos tempeſtate illa totum eum tractum ſua rebellione infeſtaſſe, ex hiſtoria rerum Trajani & Hadriani notum eſt.

SALMASIUS.

3 *Lycia denique ac Palæſtina.*] Ita quoque libri noſtri. placet tamen eruditiſſimo viro, *Libya*, & Libyam illam intelligi quæ Ægypto vicina. ſed cur Libyam Palæſtinæ potius adjungeret, quam Ægypto, cui erat adjuncta & attributa? nam ut omnes ſciunt, ſub Ægyptiaca præfectura erat illa Libya. Sed Lyciam, inquiunt, quis credat, aliquid tunc movere auſam, provinciam nec potentem, & longa ſerviendi conſuetudine manſuetam? ego profecto credo, quoniam ita heic habetur. ſiquid eſſet mutandum, libentius legerem, *Cilicia denique ac Palæſtina.* Cilicia enim Syriæ vicina, & Cilices rerum novarum ſtudioſi, leves, perfidique, juxta cum Syris. niſi quis malit in Lycia turbaſſe Judæos ut & in Palæſtina. quod verum eſt.

CASAUBONUS.

1 *Quare omnia trans Euphratem & Tigrim reliquit.*] Ut eſſet imperii finis Euphrates, inquit Eutropius: qua de re alio dicemus loco. At Trajanus *ad ortum ſolis cunctas gentes quæ inter Indum & Euphratem amnes inclytos ſunt, bello concuſſerat*, uti ſcribit Aurelius Victor. De Hadriano eleganter Auguſtinus De civitate Dei libro IV. cap. XXVIII. *In orientalibus partibus Hadriani voluntate mutati ſunt termini imperii Romani. Ille namque tres provincias nobiles Armeniam, Meſopotamiam, Aſſyriam Perſarum imperio: ut deus ille Terminus qui Romanos terminos ſecundum iſtos tuebatur, & per illud pulcherrimum auſpicium loco non ceſſerat Iovi, plus Hadrianum regem hominum, quam regem deorum timuiſſe videatur.* Hadriani factum reprehendunt plerique omnes: non illi, opinor, improbent, qui ſtatuant cum ſapientiſſimo principum Auguſto, & publicam habendi cupiditatem eſſe coërcendam. Quamobrem Diocletianus, princeps & ipſe prudentiſſimus, Auguſti præceptum, Hadrianíque exemplum ſecutus, imperii fines à meridie ſupra Ægyptum arctavit: auctor Procopius in Perſicis. Idem Imperator reliquit & Daciam à Trajano conſtitutam, ſublato exercitu & provincialibus: *deſperans eam poſſe retineri*, Vopiſcus ait. Joviani factum in ore omnibus eſt: ſed Jovianum multi, nominis præſertim Chriſtiani hoſtes, hanc ob cauſſam lacerarunt. Nolo patrocinium illius ſuſcipere: tantùm dicam, falsò in ejus invidiam ſcriptum Ammiano, *nunquam*, ait, *ab Urbis ortu inveniri poteſt annalibus replicatis, ut arbitror, terrarum partes ullas noſtrarum ab Imperatore vel* cos. *hoſti conceſſas.* eſto de conſulibus: de imperatoribus liquet contrarium ex antè dictis.

2 *Qui Macedonas liberos pronuntiavit, quia teneri non poterant.*] Perſeo devicto cum miſſi ſunt in Macedoniam legati decem, ut de eorum ſententia res componerentur, pronuntiata ea eſt libera, & ſuis legibus uti permiſſa. Hiſtoriam narrat Livius libro

XLV.

ri non poterant. [1] Pſamatoſſirim, quem Trajanus Parthis regem fecerat, [2] quod eum non magni ponderis apud

xlv. ſed cauſſa longè aliter ibi explicatur. Apponam ejus verba: *Omnium primum liberos eſſe placebat Macedonas atque Illyrios, ut omnibus gentibus appareret, arma populi Romani non liberis ſervitutem, ſed contrà ſervientibus libertatem afferre.* Pro *teneri* liber regius & Auguſtanus *tueri*, paſſiva notione, ut apud Lucretium, Varronem, & paſſim in Pandectis.

GRUTERUS.

3 *Macedonas liberos pronuntiavit, quia teneri non poterant.*] Etiam Pal. ſervat, *tueri non poterant.*

1 *Pſamatoßirim.*] Noſtra quoque ſcripta lectio, *Sarmatoſirin.*

CASAUBONUS.

1 *Pſamatoßirim quem Trajanus Parthis regem fecerat.*] Lectio ſcripta, *Sarmatheſirim.* Scripſiſſe Spartianum autumo, *Parthamoſirim*, ut apud Dionem Παρθαμόσιριν: vel *Pharmacoſirim*, cum Eutropio: in cujus libris malè hodie, *Pharnace Syro occiſo:* pro, *Pharmacoſiri occiſo.* Sed falſus eſt in hoc nomine Spartianus, deceptus affinitate duarum dictionum. Nam ille rex quem Parthis impoſuit Trajanus, & quem ipſi expulerunt, Parthamaſpates nominabatur. at is cujus nomen poſuit Spartianus, Armeniorum rex erat, & regno ſuo à Trajano fuit ſpoliatus. Hæc liquidò conſtant ex Dione. confirmàt & Eutropius, *Armeniam quam occupaverant Parthi, recepit: Pharmacoſiri occiſo qui eam tenebat.* cætera Eutropius rectè, & convenienter Dioni: at regem illum fuiſſe occiſum, apparet falſum ex Dionis hiſtoria. Inſcitiſſimè Pæanius, ut alia pleraque omnia, depravatiſſimis Eutropii codicibus uſus pro bonis & emendatis.

SALMASIUS.

1 *Pſamatoſirim.*] *Sarmatoſirin*, hunc regem indigetant membranæ Palatinæ, & editio Mediolanenſis. quod propius accedit ad Παρθαμάσιριν, ut eum vocat Dio. non prætereundum eſt, recte animadvertiſſe doctos viros, perperam heic ab auctore confundi Parthamoſirin cum Parthamoſape. quorum alter Armeniæ rex, nempe Parthamoſiris: alter Parthis à Trajano impoſitus, qui Parthamoſapes Dioni dicitur. De Parthamoſiri locus Dionis in Trajano: Τραϊανὸς δὲ ἀμαχεὶ πάντα χειρωσάμενος εἰς Σάταλα ἦλθε καὶ εἰς Ελεγείαν τῆς Ἀρμενίας χωρία, καὶ τὸν Ηνιόχων βασιλῆα ἐτίμησε, Παρθαμάσιριν δὲ τὸν Ἀρμενίων ἐτιμωρήσατο. en ἐτιμωρήσατο. non igitur ille, quem Parthis impoſuit Trajanus. eum enim Παρθαμασπάτην appellat, & ſic de eo ſcribit: καὶ ἐπὶ βῆμα ὑψηλὸν ἀναβὰς καὶ μεγαληγορήσας ὑπὲρ ὧν κατειργάσατο, Παρθαμασπάτην τοῖς Πάρθοις βασιλέα ἀπέδειξε τὸ διάδημα αὐτῷ ἐπιθείς. eodem libro paulo poſt: καὶ γὰρ καὶ οἱ Πάρθοι τὸν Παρθαμασπάτην ἀπαξιώσαντες ἐν τῷ σφετέρῳ τρόπῳ ἤρξαντο βασιλεύεσθαι. & hoc ipſum eſt quod hoc loco tangit Spartianus, Hadrianum cum apud Parthos videret haud in magno pondere haberi regem ſuum Parthamoſirin, proximis gentibus eum dediſſe regem. ſed *Parthamoſirin* perperam appellat, qui *Parthamoſpates.* quod vero vir doctiſſimus regem illum Armeniæ occiſum non conſtare ex Dione notat, cum Eutropius occiſum eſſe ſcribat, non video quomodo aliter liceat accipere verba illa Dionis, ἐτιμωρήσατο. Sane ita ea videtur accepiſſe Eutropius, vel auctor ille quem Eutropius ſequitur. Sextus tamen Rufus diadema tantum illi ſublatum ſcribit.

CASAUBONUS.

2 *Quod eum non magni ponderis apud Parthos videret.*] Paullò aliter Dio: non

apud Parthos videret, [1] proximis gentibus regem dedit. Tantum autem ſtatim clementiæ ſtudium habuit, ut quum ſub primis imperii diebus [2] ab Tatiano per epiſtolas eſſet admonitus, ut & [3] Bæbius Macer præfectus urbis, ſi reniteretur ejus imperio, necaretur, [4] & Laberius Maximus qui [5] ſuſpectus imperio in inſula exulabat, & Frugi Craſſus, neminem læderet. quamvis Craſſum poſtea procurator [6] egreſſum inſula, [7] quaſi res novas moliretur, [8] injuſſu ejus occiderit. [9] Militibus ob auſpicia imperii duplicem largitionem dedit. [10] Luſium Quietum, [11] ſublatis gentibus Mauris

non enim contemtui ſolùm habitum, ſed planè ejectum. *οἱ Πάρθοι τὸν Παρθαμασπάτην ἀπαξιώσαντες, ἐν τῷ σφετέρῳ τρόπῳ ἤρξαντο βασιλεύειν.*

1 *Proximis gentibus regem dedit.*] Temporibus illis pleræque Orientis gentes aut à Trajano aut ab Hadriano acceptos reges habuerunt. Vide Arrianum in Euxini ponti periplo.

2 *Ab Tatiano.*] Regius, *ab Arriano:* Puteani, *Arciano:* Auguſtanus, *Actiano.*

3 *Bæbius Macer præfectus urbi.*] Hic eſt Bæbius Macer, cujus nomen inter conſules ſuffectos ejus anni, cui nomen dederunt Trajanus IIII. & Articulejus coss. de eodem conſule deſignato Plinius libro IV. epiſtola nona. An hic eſt Bæbius Macer hiſtoricus, quem aliquoties Servius aliique laudant? Scripſiſſe hunc faſtos dies auctor Fulgentius de priſco ſermone. Bæbii Macrini rhetoris mentio in Alexandro Severo: & item alius Bæbii Macri præfecti prætorio ſub Valeriano principe apud Vopiſcum in Aureliano.

4 *Et Laberius Maximus.*] Regius, *Labienus.* ſed Laberius Maximus notus illa tempeſtate inter Romanos proceres. Vide Plinii epiſtolam XVI. libri decimi. Labienus Maximus nuſquam repertus.

GRUTERUS.

4 *Et Laberius Maximus.*] Sic & Pal. noſter.

7 *Quaſi res novas moliretur, injuſſu ejus occiderit.*] Palat. *injuſſo ejus.* ſed non diſplicet lectio codicis Gallicani, *juſſu ejus.*

10 *Luſium Quietum, ſublatis gentibus Mauris.*] Ita conſtanter Pal.

CASAUBONUS.

5 *Suſpectus imperio.*] Hoc eſt, affectatæ tyrannidis. Sic iterum mox loquitur.

6 *Egreſſum inſula, quaſi res novas molir.*] Ex Hadriani conſtitutione exſul in inſulam relegatus, qui exceſſerit, non punitur capite, ſed in inſulam deportatur, auctore Calliſtrato, lege XXVIII. Dig. De pœnis.

8 *Injuſſu ejus occiderit.*] Regius, *juſſu.* quod putem verius.

9 *Militibus ob auſpicia imperii.*] Qui imperium ſuſcipiebant, aut in eam ſpem adoptabantur, donativo milites, populum congiario ſibi conciliabant. Sed conſuetum & quaſi legitimum ejus largitionis modum duplicavit Hadrianus. de militibus hic Spartianus: de populo non longè poſt.

10 *Luſium Quietum.*] Hic eſt ille Luſius inter Trajani duces ſtrenuiſſimus: de quo tam multa in illius principis

cipis

ris, quos regebat, quia ſuſpectus imperio fuerat, exarmavit, [1] Martio Turbone, Judæis compreſſis, ad

cipis hiſtoria. In depravando ejus nomine variè luſit librariorum oſcitantia. Regius hîc, *Buſtum*. apud Xiphilinum Λέκιος ſemel aut iterum pro Λύσιος, ut ſemper alibi., id enim rectum. Euſebius in Chronico *Lyſiam Quietum* nominat, ſecutus inconſultò alicujus depravati codicis fidem: aut Græcorum more Romanum nomen in affine Græcum corrumpens. Nam ita ſcripſiſſe ipſum Euſebium, & poſt illum Hieronymum, antiquiſſimus codex clariſſimi Petavii arguit: & confirmat vetuſtiſſimus Georgii Monachi liber regius, ubi ſcriptum offendimus ex illo Euſebii loco, Λυσίαν Κυῆτον. At in Hiſtoria ejuſdem Euſebii libro quarto, capite ſecundo, perperam ſcriptum Λέκιος Κόϊντος, pro Λύσιος Κύητος. ſicut & apud Mauricium imperatorem Τακτικῶν libro IX. capite, de circuitionibus nocturnis: ὅπερ ἐποίησε Λέκιος ὁ στρατηγὸς Ῥωμαίων ἐπὶ Τραϊανοῦ: ita legi in codicibus regiæ bibliothecæ. ſed etiam hîc Λύσιος ſcribendum, vel teſte Ammiano Marcellino libro XXIX. *Luſius*, inquit, *Trajano rem regente Romanam pluribus inclaruit fortibus factis*. Inter Romanas gentes & Luſia. Apud Cælium Aurelianum eſt Luſius quidam medicus. Lapis Comenſis. LUSIÆ. L. F. QUINTÆ. UX. EIUS. ubi cenſeo aut lectum malè, aut ſculptum à quadratario QUINTÆ pro QUIETÆ. Eſt & Luſius Lupus apud Marcum Antoninum in duodecimo libro: ſed de eo parum nobis liquet. apud Tacitum in rebus Claudii nominantur Luſius Geta, & Luſius Varius.

II *Sublatis gentibus Mauris quos regebat.*] Σχῆμα πρὸς τὸ σημαινόμενον, *gentibus quos*. nam ita ſcripti. Infra, *non injucundum rem inſerere, ex quo conſtet eum multa didiciſſe*. Niſi ex gloſſa irrepſit vox *gentibus*. Sed ea figura frequentius nihil. Hieronymus in Ezechielis cap. XV. *Omnes nationes quæ à principio idolis ſervierunt, non tanti criminis rei ſunt*. Non diu autem rexit Mauros Luſius. nam extremis Trajani temporibus adverſus rebellantes Judæos in Cyprum inſulam miſſum refert Dio. Functus eſt & præſidatu Judææ, non multò ante Trajani exceſſum. Vide Euſebii hiſtoriam libri quarti initio.

I *Martio Turbone Judæis compreſſis.*] Ubi? & quibus? nam paulò ante obitum Trajani variis locis Aſiæ Africæque motus Judæorum extiterunt. Narrat Euſebius uſum opera hujus Trajanum contra Judæos Cyrenenſes, & vicinos Ægyptios. Videtur & Hadrianus primo imperii ſui tempore, in ordinandis Ægypti rebus ejuſdem uſus miniſterio. In Chronico Euſebii legimus ad annum Hadriani primum: *Hadrianus Alexandriam à Romanis ſubverſam publicis inſtauravit expenſis.* Hem! à Romanis? quis hoc alius dixit? Georgius Monachus ſic: Ἀδριανὸς Ἰουδαίους κατ' Ἀλεξανδρέων στασιάζοντας ἐκόλασε. & in eam ſententiam plura Oroſius, libro ſeptimo, cap. XII. An igitur ſcribendum apud Euſebium *à Judæis*? Sed ἐπέχω, & herois illius heroe nati Joſephi Scaligeri Euſebianas curas avidiſſimè expecto. Quo divino opere tam multa, ſcio, indicta, inaudita, planeque nova docebimur, ὅσ' ἐνὶ πόντῳ Κύματα ποιεῖται χείματι νὺξ ὀλοή.

SALMASIUS.

I *Martio Turbone Judæis compreſſis.*] Ubi & quando factum, ut Judæos compreſſerit Turbo, quæritur à doctis hominibus hoc loco. Judæos ſane ſub Hadriano rebellaſſe, non ſolum

rad deprimendum tumultum Mauritaniæ deſtinato. [2] Poſt hoc Antiochia digreſſus eſt [3] ad inſpiciendas reliquias Trajani, quas Tatianus, [4] Plotina [5] & Mattidia deferebant. Quibus exceptis & navi Romam dimiſſis, ipſe Antio-

lum ſub Trajano, legere eſt apud Xiphilinum; nec in una tantum orbis parte ſeditionem excitaſſe, ſed ubique terrarum: ad quos comprimendos, & compeſcendos Julium Severum Britanniæ præſidem ſcriptum reliquit idem Xiphilinus. Martiani autem Turbonis opera ad eam rem uſum Hadrianum non dixit. veriſimile tamen eſt, etiam Martianum Turbonem in illis fuiſſe qui Judæos tumultuantes repreſſerunt & contenderunt. non enim unum tantum, ſed multos, & optimos duces ad tumultum eorum pacandum miſſos ab Hadriano ſcribit idem Dio. vel Xiphilinus potius: καὶ πάσης ὡς εἰπεῖν οἰκουμένης, τότε δὴ τοὺς κρατίστους τῶν στρατηγῶν ὁ Ἀδριανὸς ἐπ' αὐτοὺς ἔπεμψεν, ὧν πρῶτος Ἰούλιος Σεβῆρος ὑπῆρχεν, ἀπὸ Βρεττανίας ἧς ἦρχεν ἐπὶ τοὺς Ἰουδαίους σταλείς. Primus igitur hic Julius Severus fuerit ex ducibus quos Hadrianus miſit ad debellandos rebellantes Judæos. non tamen ſolus, & videtur ultimam manum impoſuiſſe illi bello Martius Turbo, qui compoſitis adverſus Judæos rebus, ad Mauritaniam pacandam, quæ in motu erat, ab eodem deſtinatus eſt.

CASAUBONUS.

1 *Ad deprimendum tumultum.*] Vix Latinæ aures admittant *deprimere tumultum* pro reprimere. tamen ita ſcripti.

2 *Poſt hoc Antiochia digreſſus eſt.*] Reg. *Poſt hæc Antiochiam dig. e.* ſed refutat hiſtoria.

3 *Ad inſpiciendas Trajani reliquias.*] Malim, *excipiendas*. Sequitur ſtatim, *quibus exceptis, & navi Romam dimiſſis*. An ibi potius *inſpectis* ſcribendum? Reliquiarum exceptio videtur ad oſſilegium pertinere. nam mirum ſane fuerit Hadrianum ad legendas de more reliquias parentis ſui, (ita voluit credi,) Selinuntem non veniſſe. Inſpectio reliquiarum ad venerationem illarum ſpectat, & ritum inferias faciendi. Sic apud Herodianum urnam feralem in qua Severi reliquiæ S. P. Q. R. προσκυνοῦσι.

5 *Et Mattidia.*] Scrib. *Matidia* unico T. ut in ſaxis.

SALMASIUS.

1 *Ad deprimendum tumultum.*] Sic omnes libri ſcripti editique, uno conſenſu. *deprimere* pro *reprimere*, ut *detrectare* & *retrectare* idem. puto tamen *reprimendum* legi debere.

3 *Ad inſpiciendas reliquias.*] Dubitat Caſaubonus, an heic legendum, *ad excipiendas reliquias*, ſequitur enim, *quibus exceptis*. ſed nihil opus. nec excipere ſignificat hoc loco quod vulgo putant. non enim ad oſſilegium quidquam pertinet, ſed ad honorem tantum τῆς ὑπαντήσεως. cum igitur reliquias Trajani deferrent Attianus, Plotina & Mattidia, Antiochia digreſſus eſt Hadrianus, ut obviam illis procederet, inſpiceret, & exciperet. quibus exceptis & Romam dimiſſis Antiochiam regreſſus eſt. Igitur inſpicere & excipere eodem pertinet hoc loco, nec de oſſilegio agitur. legi etiam poſſet, *ad ſuſcipiendas reliquias*.

GRUTERUS.

1 *Ad deprimendum tumultum.*] Sic quoque Pal. ut & mox, *ad inſpiciendas reliquias*.

4 *Plotina & Matidia.*] Haud aliter Pal. unico *t*, non ut alii *Mattidia*.

Antiochiam regreſſus, præpoſitoque Syriæ [1] Catilio
6 Severo, [2] per Illyricum Romam venit. [3] Trajano divinos honores, datis ad ſenatum & quidem accuratiſſimis literis poſtulavit, [4] & cunctis volentibus meruit, ita ut ſenatus multa quæ Adrianus non poſtulaverat, in honorem Trajani ſponte decerneret. Quum ad ſenatum ſcriberet, veniam petiit [5] quod de imperio ſuo judi-

CASAUBONUS.

1 *Catilio Severo.*] De quo in vita Marci Antonini. Qui legunt hic, *C. Atilio Severo*, refelluntur etiam à literatis lapidibus.

2 *Per Illyricum Romam venit.*] Hic primus eſt Hadriani Imperatoris adventus Romam. Cùm enim in Oriente ſub Trajani mortem magni motus variis locis fuiſſent excitati, ut antè dictum: coactus eſt novus Auguſtus componendis iis rebus, & paci ſtabiliendæ, diutius in Syria morari, aut vicinis provinciis. Ideo Plotina, & Matidia eo non expectato, defuncti reliquias Romam advexerunt. Mox compoſito Orientis ſtatu, cùm ſe itineri Hadrianus accinxit, *per Illyricum*, inquit Spartianus, *Romam venit.* nimirum prudens princeps navigationi terreſtre iter antepoſuit, ut in tranſitu provincias Achajam, Macedoniamque poſſet inſpicere. Ex iſtis perſpicuum fit, non potuiſſe Hadrianum, eo anno qui ſupremus fuit Trajano, Romam venire. Atqui ſecundùm Conſul venit. nam id evincunt nummi decreto ſenatus cuſi, in quibus ab altera parte ſecundus ejus conſulatus eſt adnotatus; ab altera hæc: FORTUNÆ. REDUCI. S. C. Quamobrem falluntur viri magni, qui ab Onuphrio diſſentientes, putant Hadrianum ſecundum conſulatum vivo Trajano egiſſe: & primum hunc illius in Urbem adventum ad tertium ipſius referunt conſulatum. Qui enim fieret illis quos dixi nummis quales & deſcripti ſunt ab eruditis hominibus multi: & nobis aliquot oſtendit Phœnix ille Galliarum, Virtutis imago certa & vera, omni eruditione inſtructiſſimus, Jacobus Auguſtus Thuanus, Præſes, & ſupremæ curiæ τὸ καλὸν ἄγαλμα. Nummi de tertio conſulatu, quos docti illi viri afferunt, nihil quicquam huc pertinent, ut mox dicemus.

3 *Trajano divinos honores, d.*] Hæc alieno loco ab auctore poſita. prius enim hoc factum quàm itineri ſe accingeret: cum de ejus reditu jam dixerit. Sexcenta in his ſcriptoribus talia: quæ facilè incauto lectori imponant. Ferè enim ubique in conſcribendis hiſce viris, mera fecerunt mapalia. Adeò ſæpe in eorum narrationibus & hiſtoriis, quod doctores Hebræorum dicere ſolent, nec prius eſt, nec poſterius. Duos excipio, Trebellium Pollionem, & Flavium Vopiſcum, in quorum ſcriptis hanc ἀταξίαν minus deprehendes. Vopiſcus quidem ita accuratus & caſtigatus ſcriptor, ut videatur nobis unus ex omnibus merito ſuo ὑπείροχος ἔμμεναι ἄλλων.

SALMASIUS.

4 *Et cunctis volentibus meruit ita, ut Senatus.*] Diſtingue, *Trajano divinos honores, datis ad Senatum, & quidem accuratiſſimis litteris, poſtulavit, & cunctis volentibus meruit. ita ut Senatus multa quæ Hadrianus non poſtulaverat, in honorem Trajani ſponte decerneret.*

CASAUBONUS.

5 *Quod de imperio ſuo judicium ſenatui non dediſſet.*] Quod fecere alii imperatores, verè an ſimulate. Gordianus

judicium ſenatui non dediſſet, [1] ſalutatus ſcilicet præpropere à militibus imperator, [2] quod eſſe reſpub. ſine imperatore non poſſet. Quum triumphum ei ſenatus, qui Trajano debitus erat, detuliſſet, recuſavit ipſe, atque [3] imaginem Trajani curru triumphali vexit, [4] ut optimus imperator ne poſt mortem quidem triumphi amitteret dignitatem. [5] Patris patriæ nomen ſibi delatum

nus in epiſtola ad ſenatum prima poſt aſſumtam purpuram: *Veſtrum eſt æſtimare quid velitis: Nam ego uſque ad ſenatus judicium incertus & varius fluctuabo.* Probus imperator oratione prima ad ſenatum: *Quæſo ut de meis meritis faciatis quicquid juſſerit veſtra clementia.* Opilius quoque Macrinus etſi tyrannus manifeſtus, hac tamen ſimulatione uſus, ſcribens ad ſenatum in hæc verba: *Milites detulerunt ad me imperium, cujus ego P. C. interim tutelam recepi. teneo regimen, ſi & vobis placuerit, quod militibus placuit.* De Hadriani autem literis ita Dio, ἔγραψε πρὸς τὴν βουλὴν ὁ Ἀδριανὸς, ἀξιῶν βεβαιωθῆναι αὐτῷ τὴν ἡγεμονίαν καὶ παρ' ἐκείνης. *Dare judicium*, pro deferre. aliter in jure cùm Prætor *judicium dare* dicitur.

SALMASIUS.

1 *Salutatus ſcilicet præpropere à militibus imperator.*] Salutatus ſcilicet Antiochiæ ubi cum exercitu relictus à Trajano fuerat: ἦν δὲ ὅτε ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ Ἀδριανὸς ἐν τῇ μητροπόλει Συρίας Ἀντιοχείᾳ ἧς ἦρχεν.

CASAUBONUS.

2 *Quod eſſe Reſp. ſine imperatore non poſſet.*] Id olim triſtiſſimi ominis loco habitum. Nam inde eſt, quod inter Caji immania id quoque poſuerunt, per illum Remp. triduo ſine ſumma fuiſſe poteſtate. Suetonius cap. XXVI. *Conſulibus oblitis de natali ſuo edicere, abrogavit magiſtratum: fuitque per triduum ſine ſumma poteſtate Reſp.* Hoc igitur prætexit Hadrianus feſtinationi ſuæ in occupando imperio. At enimvero poſſe Remp. etiam ſine imperatore eſſe declaratum eſt poſt cædem Aureliani: cum quidem totis ſex menſibus principe caruit Reſpublica.

3 *Imaginem Trajani curru triumphali vexit.*] De hac imagine alter Victor ſive Victorinus, *Hujus exuſti corporis cineres relati Romam, humatique Trajani foro ſub ejus columna: & imago ſuperpoſita, ſicuti triumphantes ſolent in Urbem invecta, ſenatu præeunte & exercitu.*

4 *Ut optimus imperator.*] Alluſum ad Trajani cognomen OPTIMUS. Porrò videtur Hadriani hæc moderatio ita grata vulgò omnibus fuiſſe, ut ejus pietatem erga Trajani manes publico teſtimonio ſenatus ſibi proſequendum judicarit. Huc enim refero nummum eo anno cuſum cum hac inſcriptione, PIETAS.

5 *Patris patriæ nomen ſ. d. ſtatim, & iterum poſtea diſtulit.*] Quamdiu autem? hoc vellem adjeciſſet Spartianus. Cæterum conſtat hanc moram longam non fuiſſe: atque fortaſſe minimam, ne dicam nullam. Lapis ſecundo ejus conſulatu poſitus, hoc eſt, paullò poſt quam imperium Hadrianus ſuſcepit. IMP. CÆS. TRAIAN. HADRIANUS. AUG. P. M. TR. POT. COS. II. P. P. Sunt & ſimiles alii: ex quibus rectè conjiciebat eruditiſſimus Onuphrius, Hadrianum unà cum Trajano omnes ἀθρόως ſuſcepiſſe titulos Auguſtis ſolennes. Quod adeò verum eſt, ut reperiantur nummi ad celebrandam adoptionis ejus memoriam

tum ſtatim & iterum poſtea, diſtulit: [1] quod hoc nomen Auguſtus ſerò meruiſſet. [2] Aurum coronarium Italiæ remiſit, in provinciis minuit, & quidem difficultatibus ærarii ambitioſe ac diligenter expoſitis. [3] Audito dein tumultu Sarmatarum & Roxolanorum, præ-

riam, in quibus eadem eſt appellatio. ut in iſto: IMP. CÆS. TRAIAN. HADRIAN. OPT. P. F. AUG. GERM. DAC. PARTHIC. DIVI TRAIANI. AUG. F. P. M. TR. P. COS. P. P. ADOPTIO. nec miramur: nam teſtamento adoptatus, cum Trajani nomine & imperium, & omnia imperii ornamenta, quantumvis initio aliqua diſſimulatione uſus, re tamen ipſa & ſuſcepit & geſſit.

1 *Quod hoc nomen Auguſtus ſerò meruiſſet.*] Sanè ſerò, & vix novem ante exceſſum ſuum annis, cum tot imperarit.

2 *Aurum coronarium Italiæ remiſit, in provinciis minuit.*] Notum genus exactionis, & circa illud indulgentia principum, jam inde ab Auguſto. Vide lapidem Ancyranum, & quæ in illum olim adnotavimus. Exigebatur ob varias cauſſas: frequentiſſimè propter partam de hoſte victoriam, vel ſuſceptum imperium, aut Cæſaris adoptionem. Dio vocat τὸ χρυσίον τὸ τοῖς στεφάνοις προσῆκον. incertus ſcriptor apud Suidam, στεφανικὸν τέλεσμα. Strabo libro VIII. φιλικῶν λειτουργιῶν appellatione eſt complexus. *Remittere* hîc quod idem ſcriptor ὃ δέξας. alibi idem ac minuere. nam utrumque vox ea ſignificat. Italis igitur remiſſum hoc aurum: provinciis ſaltem minutum. cur ſilet de Roma? nam & ab urbicis exigebant. Lampridius Alexandro Severo: *Aurum negotiatorium & coronarium Romæ remiſit.* non dubium quin & his Hadrianus remiſerit: ſemper enim in talibus civium urbanorum ante Italicos habita ratio; tum deinde Italicorum ante provincias.

3 *Audito dein tumultu Sarmatarum & Roxolanorum.*] Regius, *Audito de tum. Sar. & regum Alanorum.* Poſſit legi *S. regum & Al.* ſed verius *Roxolanorum.* Nam in Auguſtano ſcriptum, *& rex Alanorum.* Inter ſeptentrionis populos Romanis tum infeſtos & Roxolani fuerunt. Situm eorum pete è geographis. Dio in Marco Daciam facit mediam inter hos & Jazyges. Trebellius Pollio in Regilliano Tyranno Sarmatarum & Roxolanorum conjunctim meminit ut hoc loco. Illud *audito* quod habetur in regio, eſſet προσαγγελθέντος, ut ſæpe apud Livium. nihil tamen muto, & vocem *dein* retinendam cenſeo: qua docet nos Spartianus, primam poſt reditum in Urbem ſuſceptam hanc fuiſſe expeditionem ab Hadriano. Incidit in proximum à reditu annum: quando cuſi hi nummi: EXPED. AUG. COS. III. S. C. nam ſecundum & tertium conſulatum geſſit Hadrianus annis continuis. Euſebius in Chronico: *Bellum contra Sauromatas geſtum.* malè hæc adnotantur è regione anni quarti: ad tertium enim pertinent: quo tempore & ſuſceptum & finitum hoc bellum, coacto Hadriano Romam repetere, ex ſequentibus Spartiani verbis colligimus.

GRUTERUS.

3 *Audito dein tumultu Sarmatarum & Roxolanorum.*] Pal. à ſecunda manu, *& regis Alanorum.* ſed prius erat tamen, *& alanorum*, cum ſpatio trium aut quatuor literarum inter *&* atque *alanorum.* ſtatim etiam idem liber, *Cum rege mox Alanorum:* proximè ad verum.

1 Turbo-

præmiſſis exercitibus Mœſiam petiit. Martium [1] Turbonem [2] poſt Mauritaniæ præfecturam infulis ornatum, Pannoniæ Daciæque ad tempus præfecit. [3] Cum rege

CASAUBONUS.

2 *Turbonem poſt Mauritaniæ præfecturam infulis ornatum*] Regebatur Mauritania à Præſide. quare infulæ hîc ſunt inſignia Præſidatus. alia erant inſignia proconſulatus, & omnium aliorum magiſtratuum. Gloſſæ, *Infulæ*, στέμματα. aliæ Gloſſæ, *infulæ*, χαυσίαι. falſum hoc: nam infulæ non ſunt cauſiæ, ſed lorum illud & diadema quo cingebant ſuas cauſias ſive pileos Macedoniæ reges. De iis Servius ad decimam Æneidem. Melius gloſſographus alius: *Infula, ſacerdotalis vitta, & adminiſtratio judicialis*. Duo infularum genera: ſacrarum, quæ Homero στέμματα. de his Varro, Feſtus, & Spartianus in Juliano. & ἀρχοντικῶν: quas iſte vocat adminiſtrationem judicialem: judicem enim appellabant omnem magiſtratum Urbis, Italiæ aut provinciæ. Erat autem & Dacia tunc temporis provincia præſidialis. Sed Turboni mox delatum honoris incrementum, ut poſtea dicitur.

3 *Cum rege Roxolanorum.*] Ita veteres libri: edita lectio *c. r. mox Alanorum.* erat autem Pharaſmanes Alanorum rex, cujus infra habetur mentio. Alani Dione auctore & Ammiano Marcellino Romanis, qui olim Maſſagetæ. Vide Procopium ſecundo libro Perſicorum. Roxolanorum autem in hiſtoria Romana non infrequens mentio etiam ante hæc tempora: ut in lapide qui Veſpaſiano principe dicatus eſt honori Ti. Plautii Silvani. *Regibus Baſtarnarum & Roxolanorum filios Dacorum fratrum captos aut hoſtibus ereptos remiſit.*

SALMASIUS.

2 *Poſt Mauritaniæ præfecturam infulis ornatum, Pannoniæ Daciæque ad tempus præfecit.*] Infulis ornatum dicit Turbonem poſt Mauritaniæ præfecturam, ſed quibus infulis? præſidum ſane iſtæ infulæ fuerunt, & reliquorum magiſtratuum. ſed nimis generale eſt, *infulis ornatum* dicere, nec addere cujus dignitatis infulis, aut cujus præfecturæ. miror non vidiſſe doctiſſimos homines hunc locum interpunctionis vitio laborare. diſtinguendum igitur: *Martium Turbonem poſt Mauritaniæ præfecturam, infulis ornatum Pannoniæ, Daciæ quoque ad tempus præfecit.* ſic enim etiam legendum, *Daciæ quoque*, non *Daciæque*. Dicit ornatum Turbonem infulis Pannoniæ, & Daciæ ad tempus præfectum: non autem Pannoniæ Daciæque præfectum. nam cum dicit *infulis ornatum Pannoniæ*, non Pannoniæ præfectum intelligit, ſed titulo duntaxat Pannoniacæ præfecturæ ornatum. ſic de eodem Turbone paulo poſt: *Romam venit Dacia Turboni credita, titulo Ægyptiacæ præfecturæ, quo plus haberet auctoritatis, ornato.* non dicit præfectum eum Auguſtalem Ægypti factum, nec enim duas ſimul provincias poterat adminiſtrare: ſed titulo tantum ornatum, ad augendam ejus dignitatem, & auctoritatem. tantum autem intereſt, inter præfectum, & præfecturæ infulis ornatum, quantum inter conſulem, & conſularibus ornamentis honoratum. hujuſmodi dignitatum infulas στρόφια vocat Artemidorus lib. 1. cap. 18. μεγάλην ἔχειν δοκεῖν κεφαλὴν ἀγαθὸν ἀνδρὶ πλουσίῳ οὐδέπω ἄρξαντι, καὶ πένητι καὶ ἀθλητῇ καὶ δανειστῇ καὶ τραπεζίτῃ καὶ ἐρανάρχῃ. τῷ μὲν γὰρ ἀρχὴν τινὰ προαγορεύει ἐν ᾗ δεήσει αὐτῷ στεφάνου, ἢ στροφίου ἢ διαδήματος, ubi στρόφιον, infulæ verti debet, non faſciam. ſed de his infulis alibi pluribus, ſic ſenatoriæ dignitatis infulæ in Novella quadam Theodoſii.

3 *Cum rege Roxolanorum qui de imminutis*

rege Roxolanorum, [1] qui de imminutis ſtipendiis querebatur,

nutis ſtipendiis querebatur.] An regi Roxolanorum ſolverint ſtipendia Romani, neſcio. Sane videtur diverſum quod hoc loco memorat Spartianus de querela regis Roxolanorum, & imminutis ſtipendiis, à tumultu Sarmatarum & Roxolanorum, cujus ſupra meminit. Heic enim querela tenus tantum videtur proceſſiſſe rex iſte Roxolanorum, propter imminuta ſtipendia, quod negotium facile compoſuit Hadrianus. at tumultus Roxolanorum alius fuit, propter quem præmiſſis exercitibus Mœſiam petiit Hadrianus. libens itaque reponerem lectionem in omnibus libris mihi, qua ſcriptis, qua editis repertam: *cum rege mox Alanorum, qui de imminutis ſtipendiis querebatur, pacem compoſuit.* De Pharaſmane Alanorum rege accipi velim, qui inter amicos reges imperii, & cui fortaſſe etiam ſtipendia ſolvebantur. nam & eum invitaſſe dicitur Hadrianus, & invitationem eam ſuperbe contempſiſſe. non autem ſine motu fuit illa querela regis Alanorum. ideo pacem cum illo compoſuiſſe Adrianum ſcribit Spartianus. Dio: ἕτερος δὲ ἐξ Ἀλανῶν, εἰσὶ δὲ Μασσαγέται, ἐκινήθη ὑπὸ Φαρασμάνου. reſtituenda igitur omnium anteriorum editionum ſcriptura, *cum rege mox Alanorum.* nam in re ambigui juris, ſemper ſecundum poſſeſſorem judicandum eſt.

CASAUBONUS.

1 *Qui de imminutis ſtipendiis querebatur.*] Vetus malum in Romano imperio, annuis muneribus gentium barbararum pacem redimere. Quod quid erat aliud quam probroſa tributi penſione, ad rebellandum animos illicere? Exemplum à Domitiano primo, quantum memoria teneo, in Remp introductum. Nam ille [illegible]ſtis Decebalum Dacorum regem, cum armis vincere non poſſet, annui tributi penſitatione ſibi eum placavit. Pernicioſiſſimum exemplum retinuere omnes deinceps principes in utroque imperio. De Trajano & Hadriano conſtat ex ipſis. iterum Spartianus paullò poſt: *A pleriſque regibus pacem redemit.* Sed conſuluerunt exiſtimationi ſuæ Rom. Imperatores, cum penſionem hanc annuam, quæ verum erat tributum, honeſtiore vocabulo *ſtipendium* nominarunt, aut *munus*. Herodianus συντάξεις. Salvianus De providentia Dei libro VI. *Ubi ſunt antiquæ Romanorum opes & dignitates? Fortiſſimi quondam Romani erant, nunc ſine viribus. Terrebant Romani veteres, nos timemus: vectigalia illis ſolvebant populi Barbarorum, nos vectigales Barbaris ſumus. Vendunt nobis hoſtes lucis uſuram: tota admodum ſalus noſtra commercium eſt.* & ſtatim: *Inſuper etiam ridiculos ipſi nos facimus, aurum quod pendimus* MUNERA *vocamus. Dicimus* DONUM *eſſe quod pretium: & quidem conditionis duriſſimæ ac miſerrimæ.* Hæc ille ſanctiſſimus epiſcopus: qui Theodoſii & Valentiniani temporibus vivens, iniquo ferebat animo Romanos Francis, quorum erat tum in Galliis recens imperium, tributa pendere. Sic narrat Procopius Juſtinianum imperatorem pacem Perſarum pretio emiſſe: & velandæ ignominiæ munus appellaſſe aut fœdus, quod erat tributum. Sed nominum, inquit, potius quam rerum turpitudinem fugiunt mortales. Ipſa magni illius ſcriptoris verba apponam: ὕστερον μὲν τοι τὸ ξυγκείμενον ἅπαν χρυσίον Ῥωμαῖοι Πέρσαις αὐθὺς ἔδοσαν, τοῦ μὴ δοκεῖν δασμοὺς ἀνὰ πᾶν ἔτος αὐτοῖς ἀποφέρειν. Τὰ γὰρ αἰσχρὰ ὀνόματα οὐ τὰ πράγματα εἰώθασιν ἄνθρωποι ἐκ τοῦ ἐπιπλεῖστον αἰσχύνεσθαι. & mox: ὄνομα τῷ ΔΑΣΜΩ, τὰς ΣΠΟΝΔΑΣ θέμενοι. Indignatur & Syneſius in oratione ſua ad Arcadium, audere barbaros exigere à Romanis μισθὸν εἰρήνης.

1 *Nigrini*

rebatur, cognito negotio pacem compoſuit. [1] Nigrini 7
inſidias, quas ille [2] ſacrificanti Adriano, conſcio ſibi Luſio & multis aliis paraverat, quum eum etiam ſucceſſorem ſibimet Adrianus deſtinaſſet, evaſit. [4] Quare Palma Terracinæ, Celſus Bajis, Nigrinus Faventiæ, Luſius in itinere, ſenatu jubente, invito Adriano (ut ipſe in vita ſua dicit) occiſi ſunt. Unde ſtatim Adrianus ad refellendam triſtiſſimam de ſe opinionem, quod occidi paſſus eſſet uno tempore quatuor conſulares, [5] Romam venit, Dacia Turboni credita, [6] titulo Ægy-

1 *Nigrini inſidias.*] Fuêre tum in Rep. Nigrini plures, diverſarum gentium, Avidiæ, Pontiæ, Domitiæ: ex qua hic. nam ejus filia erat Domitia Lucilla Ælii Veri uxor: quem, etſi inſidiatoris ſui generum, adoptavit Hadrianus. Meminit & Galenus Domitii Nigrini cujuſdam, libro ſeptimo De compoſitione medicamentorum κζ γένη.

2 *Sacrificanti Hadriano.*] Dio Caſſius: ὡς ἐν θήρᾳ δῆθεν ἐπιβεβουλευκότες αὐτῷ. Diſſentit de modo inſidiarum: niſi ſcripſerat ὡς ἐν θυσίᾳ. Utrumque tempus & venationis & rei divinæ aptum inſidiis. fiunt enim opportuni injuriæ qui alibi mentem habent occupatam. Valerius Maximus de Q. Pompejo conſule: *Ambitioſi ducis illecebris corrupti milites, ſacrificare incipientem adorti, in modum victimæ mactarunt.* Propterea Hadrianus, ut narrat alibi Spartianus, cum Græcanicis ſacris intereſſet, veterem ſuſtulit morem: per quem ſoliti multi cultros in ſacris habere. Quantopere autem genus hoc cædis abominati ſint veteres, ad Suetonium notare meminimus.

3 *Et multis aliis.*] Hi ſunt quibus cùm eſſet ab Hadriano remiſſa pœna, cujus eſt hic nummus: CLEMENTIA. AUG. COSS. III. P. P.

5 *Romam venit.*] Refer huc iſtos nummos perperam nonnullis acceptos; FORT. RED. COS. III. S. C. & in aliis ejuſdem anni, ADVENTUS. AUG. S. C. Rediit autem non pedibus, ſed navigio. Alii nummi, NEPTUNO. RED. COS. III. S. C.

SALMASIUS.

4 *Quare Palma Terracinæ.*] Optimæ membranæ, *Terracenis*, & confirmat hanc lectionem vetus editio, quæ habet *Tracenis*. *Terracenam* igitur, & *Terracenas* dixere, ut *Tyanam* & *Tyanas*, *Melitenam* & *Melitenas*, in veteri Tabula. ſic Ἄρκη & Ἄρκαι. & alia infinita. Ταῤῥακίναι Ptolemæo & apud Socratem, Ταῤῥακίναι in Hiſt. Eccleſ. ſic Ἀνάγνιαι Polybio.

6 *Titulo Ægyptiacæ præfecturæ ornatum.*] Hoc eſt inſulis Ægyptiacæ præfecturæ. ut ſupra, *inſulis ornatum Pannoniæ, & Daciæ ad tempus præfectum*, dixit. heic vero Daciæ præfectum participat etiam titulo Ægyptiacæ præfecturæ, hoc eſt inſignia illi defert præfecti Auguſtalis. ſic ornamenta conſularia cum alicui deferebantur, non Conſulem eum factum deſignabant niſi titulo tantum & nomine tenus.

ÇASAUBONUS.

6 *Titulo Ægyptiacæ præfecturæ, quò plus haberet auctoritatis, ornato.*] Tiberio inſtitutum fuit, ut referunt Tacitus & Tranquillus, provinciæ alicujus præfecturam alii deferre, nomine tenus,

Ægyptiacæ præfecturæ, quo plus haberet auctoritatis, ornato: & [1] ad comprimendam de ſe famam, [2] congiarium duplex præſens populo dedit, ternis jam [3] per ſingulos aureis ſe abſente diviſis. In ſenatu quoque [4] excuſatis quæ facta erant, juravit ſe nunquam ſenatorem niſi ex ſenatus ſententia puniturum. [5] Statim cur-

tenus, alii eam regendam credere. Ad id exemplum, etſi mente diverſa ac fine, videtur Hadrianus Turbonem Daciæ præfectum, alius præfecturæ titulo ornaſſe. Ægyptiacæ autem præfecturæ honor illi defertur: quia inter præfecturas ordini equeſtri proprias, Auguſtalis Ægypti præcipua fuit dignatio. Neque novum eſt, ut & inſignia & ſalaria majoris ordinis alicui virtutis ergô decernantur. Vide epiſtolam Valeriani Auguſti ad procuratorem Syriæ de honoribus Aureliani tribuni legionis. Ibi leges inter cætera. *Hæc autem omnia idcirco ſpecialiter non quaſi tribuno, ſed quaſi duci detuli, quia vir talis eſt, ut ei plura etiam deferenda ſint.* An hoc potius Spartianus? Turboni Daciæ præſidi titulum communicatum Ægyptiacæ præfecturæ? hoc eſt, Præfectum Auguſtalem eſſe juſſum appellari.

GRUTERUS.

1 *Ad comprimendam de ſe famam, congiarium duplex præſens populo dedit.*] Sollemne iſtud Principibus, ſepelire infamiam ſuam pulvere aureo. de quâ arte, nimis quam nervoſe Plinius paneg. ad Trajanum cap. XXVIII. cujus verba, ut & aliorum multa produximus ad Tac. lib. XIII. Annal. cap. 18.

CASAUBONUS.

2 *Congiarium duplex præſens populo dedit.*] Referas huc non abſurdè nummum: LIBERALITAS. AUG COS III. addit *præſens*: quia ut plurimum Imperatores pronuntiabant, non repræſentabant congiaria.

3 *Per ſingulos diviſis.*] Reg. *pro ſingulis.* minùs eleganter: minùs verè.

4 *Excuſatis quæ facta erant.*] Dio, ϗ ἀπελογήσατο, ϗ ἐπώμοσε μὴ κεκελευκέναι ἀποθανεῖν αὐτοὺς.

5 *Statim curſum fiſcalem inſtituit.*] Quò illis duobus viris doctis mens, qui *inhibuit* ſcribendum cenſuerunt? Quia meminerant curſum ab Auguſto pridem fuiſſe inſtitutum, putarunt falſum eſſe quod diceretur hìc Hadrianus eum inſtituiſſe. Atqui id Spartianus non dicit: ſed hoc potius, curſum à privatis ad fiſcum eſſe traductum, ſicut alibi idem loquitur. τὸ *inſtituit*, refer ad *fiſcalem*, non ad *curſum*. Auguſtus qui primus publicum & vehicularium curſum inſtituit, (errant qui inter iſta diſcrimen ſtatuunt) pluſne Romano imperio commodarit, an urbibus Italiæ & provincialibus incommodarit, dictu difficile. Utilitas inventi pace belloque palam maxima: ſed calamitas non minor illorum, quorum poſſeſſionibus ſive patrimoniis indicebantur angariæ aut veredi, ut ſcribit Arcadius Juriſconſultus. Conatus ex parte mederi æquiſſimus Nerva: qui dumtaxat munus remiſit; ſed Italis. Extant cum hac inſcriptione nummi: VEHICVLATIONE. ITALIÆ. REMISSA. S. C. Trajanus verò ſeverè, ſi minùs ab Italicis, certè ab provincialibus iſtud præſtationis genus exegit. de quo Aurelius Victor: *Simul noſcendis ocyùs quæ ubique è Rep. gerebantur, admota media publici curſus. Quod equidem munus ſatis utile, in peſtem Romani orbis vertit, poſterorum avaritiâ inſolentiaque.* Hæc Victor: cujus que-

querimonia, etſi ad ipſius tempora propriè ſpectat, ut clarum ex iis quæ ſubjicit, & ex ejus æquali Ammiano Marcellino: certum tamen eſt, jam inde à principio angariarum onere civitates & provincias multimodis ſemper eſſe vexatas. Hinc illæ tot leges, tot principum conſtitutiones, ad ſublevandum curſum publicum promulgatæ. Habes hodieque in libris omnibus juris civilis multa quæ illuc ſpectent. Cùm autem in curſu publico etiam eorum qui illum uſurpabant, ſumtus intervenirent; videtur Hadrianus ea lege qua de hîc Spartianus, non provincialium conſuluiſſe commodis, ſed illorum qui curſum eſſent uſurpaturi. Nam ſubjungit auctor: *ne magiſtratus hoc onere gravarentur.* Magiſtratus hîc capio, non urbicos: quid enim illis cum curſu? ſed qui irent in provincias, aut per provincias ſuas iter facerent. Hos juſſit Hadrianus, non propriis ipſorum, ſed fiſci impenſis, uti publicis equis. Ante Octavium nihil opus tali ſubſidio magiſtratibus provinciarum: cùm præſto ipſis adeſſent præbendorum mancipes, qui equos, mulos, tabernacula, & quicquid ad iter neceſſarium, de publico exhiberent. Poſtea verò quàm mutata eſt per Auguſtum ratio vetus, & cuique eorum qui in provincias deſtinarentur, certum quid, ut referunt Suetonius libro ſecundo, capite XXXVI. & Dio libro LIII. fuit attributum pro cujuſque dignitate: tum cœpêre illi vecturæ ſumtus experiri quàm eſſent magni. His igitur Hadrianus lege iſta ivit conſultum. Nam de magiſtratibus urbium, in quibus ſtationes collocatæ, aut decurionibus interpretari, ſi quid judico, non debemus. Si obſtaret nihil aliud, illud tamen magnum: quòd non iſtorum profectò, ſed Romanorum procerum gratiam captabat Hadrianus. cujus etiam ſimilis munificentia erga milites quoſdam infrà commemoratur. Nam ſcribit Spartianus, *Iis quos ad militiam ipſe per ſe vocavit, equos, mulos, veſtes, ſumtus & omnem ornatum ſemper exhibuit.* Ut iſtis inſtrumenta viæ de ſuo exhibuit Hadrianus: ſic magiſtratibus in provincias ſuas ituris, publici curſus uſum gratuitum. Poſt hunc principem quid ſit ſervatum, haud ſcio ſatis. De Pio ſcribit Capitolinus: *Vehicularium curſum ſumma diligentia ſublevavit.* Planius de Severo Spartianus: *Poſt hæc cùm ſe vellet commendare hominibus, vehicularium munus à privatis ad fiſcum traduxit.* Sed ex his verbis non colligas provincialiumne commodis, an eorum qui publicis equis currebant Pius ac Severus conſuluerint. Alexander Severus antiquum jus retuliſſe viſus eſt: *cùm præberet provinciarum præſidibus mulos binos, equos binos,* inquit Lampridius. ſed non propterea minùs illis publicus curſus fuit neceſſarius. Extat in Codice lex Arcadii, Honorii, & Theodoſii A. A. A. qua vetantur provinciarum duces, poſtquam in illas venerint, curſu atque angariis uti. Qua conſtitutione videtur beneficium ab Hadriano in illis collatum, partim confirmatum, partim abrogatum. Fuiſſe autem Hadrianum ad hujus generis beneficia facilem, teſtis illorum temporum hiſtoria. Scribit Philoſtratus de Dionyſio Mileſio ſophiſta: Ἀδριανὸς σατράπην αὐτὸν ἀπέφηνεν οὐκ ὀλίγων ἐθνῶν. κατέλεξε δὲ τοῖς δημοσίᾳ ἱππεύουσι. Vides ſimul deferri præfecturam provinciæ, & jus utendi publicis veredis. Et nota verbum κατέλεξε: ex quo intelligimus omnium qui hoc à principe beneficium impetraſſent, nomina in laterculo fuiſſe deſcripta. Idem alibi de Heliodoro item ſophiſta: αὐτῷ τε ἱππεύειν δημοσίᾳ ἔδωκεν, imperator videlicet, ſive is Hadrianus fuit, ſive aliquis Antoninorum: καὶ παισὶν ὁπόσοις εἶχε. Si quis malit in iſtis ſimilibuſque locis δημοσίᾳ ἱππεύειν de promotione in equeſtrem ordinem interpretari, non deerit, quo ſuam ſententiam tueatur.

SALMASIUS.

5 *Statim curſum fiſcalem inſtituit.*] Inſtitu-

ſtitu-

ſtitutio hæc fiſcalis curſus ab Hadriano curſum repreſſit eruditiſſimorum interpretum, qui ſcopulo quaſi quodam objecto heic repente reſtiterunt. quidam, ut impedimentum amolirentur, legebant, *inhibuit* pro *inſtituit*, diverſiſſima ſententia, & omnino falſa, meritoque à doctiſſimo viro, cui vitam debet Spartianus cum ſociis, exploſa. qui tamen ipſe non minus peccavit, dum *curſum fiſcalem inſtituit*, ſic accipiendum putat, *à privatis ad fiſcum traduxit*. nimium multa ſunt, quæ hanc interpretationem prohibeant eſſe veram. primum ſi ſic accipimus, *curſum inſtituit fiſcalem*, pro *curſum inſtituit, ut fiſcalis eſſet*, vel *inſtituit ut curſus eſſet fiſci*: præter loquendi modum prorſus inuſitatum & novum, ratio quæ ſequitur, huic expoſitioni plane repugnat: ſubjunxit enim, ideo curſum publicum ad fiſcum traduxiſſe, ne magiſtratus hoc onere gravarentur. ſi magiſtratus heic capimus, qui in provincias ibant, aut per provincias ſuas iter faciebant, quid illorum interfuit, ad fiſcum potius pertinuiſſe curſum publicum quam ad privatos? nam ſi privati ante Adrianum curſum illum magiſtratibus exhibebant, non magis tunc onere gravati fuere, quam cum eum ad fiſcum Adrianus tranſtulit. ſive enim privati, ſive fiſcus, curſum publicum præſtabat, immunes utique ab illo onere magiſtratus. quid opus igitur fuit, fiſcalem eum facere, ne magiſtratus gravarentur? Sane non poteſt aliter hic locus exponi, quam Adrianum primum inſtituiſſe publicum curſum, cum ante ipſum non eſſet: idque in gratiam magiſtratuum, ne in provincias euntes, impenſis ſuis iter facerent. nam *curſum fiſcalem* heic vocat Spartianus, quem alii *curſum publicum*. ſic *Reda fiſcalis*, Sulpitio Severo lib. III. de vita Martini: *per aggerem publicum plena militantibus viris fiſcalis reda veniebat*. atque conſtat curſum publicum ab Auguſto primum inſtitutum, ſic enim ſcribit Suetonius: *quo celerius ac ſub manum annunciari cognoſcique poſſet, quid in provincia quaque gereretur, juvenes primo modicis intervallis, per militares vias, dehinc vehicula diſpoſuit.* Videtur tamen Auguſtus ita vehicula in illum curſum inſtituiſſe, ut ad eam rem tantum uſurparetur, quam ibi notat Suetonius, nempe, ut quid in provinciis gereretur, cognoſcere celerius poſſet, non ut etiam magiſtratibus aliiſque paſſim hominibus exhiberetur: quod poſtea factum eſt, ex inſtituto Adriani, quemadmodum hic locus aperte oſtendit. & ut ſcias non poſſe nec debere hæc aliter accipi, en tibi Aurelium Victorem qui hanc inſtitutionem publici curſus Trajano tribuit ſub eadem ratione qua Suetonius Auguſto: *ſimul noſcendis ocius quæ ubique è republica gerebantur admota media publici curſus: quod equidem munus ſatis utile in peſtem Romani orbis vertit poſteriorum avaritia inſolentiaque.* an non ſatis aperte ac dilucide Trajanum auctorem facit primum, & inſtitutorem publici curſus? nec minus manifeſto hoc loco Spartianus Hadrianum. nec enim verba illa Victoris hanc ſententiam admittunt, ut ab Italicis minus ſevere, à provincialibus autem ſeverius illam præſtationem exegiſſe Trajanum intelligamus. non dubium tamen eſt ante Trajanum & Hadrianum vehicularium curſum fuiſſe cognitum vel ab illa inſtitutione Auguſti, de qua Suetonius in ejus vita. Nam & vehiculationem Italiæ remiſſam in veteribus Nervæ nummis legere eſt. ſed & initio vitæ hujus, ubi ſic ſcriptum eſt de Hadriano adhuc privato, *ex qua feſtinans ad Trajanum ut primus nunciaret exceſſum Nervæ, à Serviano ſororis viro diu detentus, fractoque conſulte vehiculo diu tardatus, pedibus iter faciens ejuſdem Serviani beneficiarium antevenit.* vehiculum illud ὄχημα δημόσιον fuiſſe interpretor. falſi igitur fuerint Spartianus & Aurelius Victor, hic qui Trajano, ille qui Adriano inventionem publici curſus vindicat. Conſtat tamen & certum eſt ante Adrianum magiſtratibus

tibus

tibus, cum in ſuas ibant provincias, non patuiſſe copiam publici curſus, ſed ſuis ſumptibus ire & redire ſolitos. nec enim alii vehicularium illum curſum uſurpabant, quam qui e provinciis ad principem deſtinabantur, aut qui à principe in provincias mittebantur, aliquid annunciaturi. nam ad hoc tantum fuit primum inſtitutus. atque ita quidem verum erit, quod ad magiſtratus, Hadrianum inſtituiſſe curſum fiſcalem, ne hoc onere gravarentur. nam antea non fuerat, ut ejus facultas daretur magiſtratibus. quod ſi fiſcalem ita accipimus, cujus præſtatio fiſco incumberet, dicendum erit quis poſtea princeps, ne fiſcalis eſſet, fecerit. nam in Severo habemus, eum ut ſe gratioſum provincialibus præberet, à privatis ad fiſcum onus illud tranſtuliſſe. Denique ſi fiſcalem hoc ſenſu ſumamus, non alio ſenſu fuerit capienda *Reda fiſcalis*, apud Severum Sulpitium. atqui nemo poſſit ignorare temporibus illius Sulpitii, curſum publicum non fiſco ſed provincialibus oneroſum fuiſſe, qui eum tolerabant, ut lex Juliani loquitur. Fiſcalis igitur reda, & fiſcalis curſus, non quod eum fiſcus exhibere teneretur, ſed quod res fiſcales eo tranſveherentur; ut aurum & argentum ſacrarum largitionum, cum ad comitatum principis deſtinabantur, veſtes & aliæ ſpecies, quæ fiſcales dicebantur vel fiſcalis ſimpliciter, eſt δημόσιος. ut contra τὸ δημόσιον, fiſcum appellarunt. nec enim publicus curſus dicebatur, quod omnibus eſſet publicus, aut paſſim omnibus licentia fieret ejus uſurpandi. nam præter magiſtratus, & illuſtres, quorum honori potius quam uſui hoc deferebatur, ut ait lex LIV. Cod. Theod. *de curſu publico*, & eos quos ad ſe princeps evocabat, aut à ſe dimittebat, nemini prorſus privato, vindicandi publici curſus facultas erat conceſſa, nec niſi in publicis cauſis evectiones fieri licebat, aut ad tranſmittendos largitionales titulos. hinc publicus & fiſcalis dictus. quod ſi liberet vel liceret omnino, ſecundum doctiſſimi viri ſententiam, ita hunc locum interpretari, ut *inſtituit*, non ad *curſum*, ſed ad *fiſcalem* referretur, & Hadrianum ad fiſcum à privatis publici curſus exhibitionem tranſduxiſſe intelligeremus, tum magiſtratus municipales & decuriones accipiendos exiſtimarem, non magiſtratus populi Romani. curialibus autem ex antiquo incubuiſſe neceſſitatem exhibendi publici curſus teſtatur lex Valentiniani, Theodoſii & Arcadii A.A.A. quæ eſt Cod.Theod. de pub. curſu: *publici curſus exhibitio antiqua ex conſuetudine indicta curialibus, viritim per curias debet penſata locorum, hominum, facultatum qualitate diſtribui.* adde quod vox magiſtratus de municipalibus illis plerumque uſurpatur, ut in lege Valentis, Valentiniani & Gratiani A. A. A. Cod. Theod. eod. tit. *jam vero mancipum non ab ordine, nec à magiſtratibus accipienda videntur obſequia, ſed ab officio proconſulari qui miſſione donantur.* nam magiſtratus ibi vocat, oppidaneos illos magiſtratus. nec quo minus de iis etiam hoc loco loqui Spartianum putemus, obſtat illud, quod non iſtorum ſed procerum Romanorum gratiam captaſſe videatur Hadrianus. non enim à proceribus tantum gratiam inire voluiſſe Hadrianum, ſed etiam à populo & provincialibus patet ex iis quæ ſequuntur: *ad colligendam autem gratiam nihil prætermittens, infinitam pecuniam quæ fiſco debebatur privatis debitoribus in urbe, atque in Italia, in provinciis vero etiam ex reliquis ingentes ſummas remiſit.* adjuvare hanc ſententiam videtur, quod ſcriptum eſt, *ne onere hoc magiſtratus gravarentur.* quos enim magis proprie gravatos hoc onere intelligere debemus, quam qui curſum publicum exhibere tenebantur? huic exhibitioni obnoxios fuiſſe decuriones ſupra oſtendimus. ſic in lege Impp. Arcadii. Honorii & Theodoſii tit. quo ſupra: *comperimus provin-*

ciales

curſum [1] fiſcalem inſtituit, [2] ne magiſtratus hoc onere [c] gra-

ciales & pabula & pecuniam pro equorum curſualium ſollenni ratione conferre, & extrinſecus paraveredorum onere prægravari. provinciarum igitur rectores procurent, ne unquam curſus publicus veniat in querelam, & occaſio deceptionis curiales animalia indebita præſtare compellat. quam legem idcirco attulimus, ut emendatior legeretur. Eorum igitur proprie onus qui hos ſumptus exhibendi curſus publici ſuſtinebant: at majorum magiſtratuum non magnum onus illud fuerit ſi in provinciam ſibi demandatam ire cogantur non accepta utendi curſu publico licentia, præſertim quibus daretur de publico ſumptus, & equi & muli, & reliqua ad iter neceſſaria. nam Suetonius refert Auguſtum Proconſulibus certam conſtituiſſe pecuniam ad mulos & tabernacula, quæ olim publice locari moris erat. adde quod ne ſub poſterioribus quidem imperatoribus omnes magiſtratus hanc publici curſus uſurpationem ſibi vindicare audebant, ſed illi tantum, *quos ſublimiſſimæ adminiſtrationis inluſtraverat indeptio, & quos magiſtri equitum ac peditum pompa ſublimaverat, qui tamen omnes in actu poſiti Reip. providiſſent, non hi quos honorarii tantum nominis ſuffragia proſequerentur,* ut fertur lege Gratiani, Valentiniani & Theodoſii A. A. A. titulo quo ſupra. In alia lege eod. tit. Illuſtrium virorum mentio eſt, quorum honori hæc facultas defertur: ſenatui quoque conceditur leg. XXXII. ejuſdem tituli. at lege LXXI. omnibus judicibus interdicit uſurpationem curſus publici, excepto præfecto prætorio. Lex vero XLIII. etiam illuſtres magiſtros pedeſtris & equeſtris publici curſus uſurpatione abſtinuiſſe oſtendit. ſic varie pro temporibus moderata eſt publicæ vectionis ratio, & modo latius, modo arctius diſpenſata, ut dicturi ſumus ad vitam Antonini Pii. Favebit etiam huic expoſitioni quod curſum ſimpliciter, curſum illum publicum appellent interdum auctores, ut leg. V. Cod. Theod. *de curioſis: in his duntaxat in quibus curſus à provincialibus exhibetur,* & leg. III. eod. tit. *per id tempus quo curſus tuendi ſollicitudinem ſuſtinetis.* & lege IIII. *quatenus labore atque ordine ad curſum regendum, & ad curas agendas judicio ſcholæ, & ordinis merito dirigamini.* ſic *curſum inſtituere fiſcalem,* [c] hoc loco eſſet, inſtituere ut curſus publicus eſſet fiſcalis: hoc eſt à fiſco exhiberetur. tunc omnino illa verba, *ne hoc onere magiſtratus gravarentur,* de onere exhibitionis accipi deberent, & de magiſtratibus municipalibus vel curialibus. non enim minus hoc onere levati eſſent rectores provinciarum, ſi provinciales curſum exhibuiſſent, quam ſi fiſcus. quod jam ſupra nobis dictum. Hanc interpretationem qui volet amplectatur, quam fateor maxime veriſimilem eſſe, vel propter illud, *hoc onere.* facile quid velim intelligent, qui aliquem ſenſum latinitatis habent. non poſſum adhuc tamen à priore mea ſententia deduci, *curſum fiſcalem,* heic eſſe publicum curſum.

GRUTERUS.

5 *Statim curſum fiſcalem inſtituit.*] Haud aliter Pal. etiam noſter; male mutatum ab aliis in *inbibuit.*

SALMASIUS.

Fiſcalem curſum.] *Fiſcalis curſus* & *curſus publicus* idem. ſic *res publicæ*, & *res fiſcales*. Cod.Theod. de curſu pub. *ſane angariarum curſum ſubmoveri non oportet, propter publicas ſpecies quæ ad diverſos portus deferuntur.* ubi *publicæ ſpecies*, ſunt quæ alibi *fiſcales* vocantur, & *largitionales*. leg. LXVII. ejuſdem tit. *addito eo ut aurum ceteræque ſpecies largitionales non ad libidinem proſequutorum vel ſuſceptorum, ſed aptis oneri ac ponderi ve-*

hiculis

gravarentur. Ad colligendam autem gratiam nihil prætermittens, [1] infinitam pecuniam quæ fiſco debebatur, [2] privatis debitoribus in urbe atque Italia, [3] in provin-

hiculis adferantur. & alibi paſſim, & leg. xx. tit. quo ſupra: *ne quidquam oneris vehiculis cumulatius quam ratio fiſcalis poſcet ſuperponeretur.* ubi *vehicula publica*, ut *rheda fiſcalis*, Sulpitio: & *ratio fiſcalis*, eodem pertinens. ſic *fiſcales ſpecies* incerto auctori nondum edito in periegeſi orbis Romani: *his ſimiliter & Seleucia civitas optima, quæ & ipſa omnia quæ veniunt prædictæ Antiochiæ offert, & fiſcales ſpecies & privatas.* idem paulo poſt, *fiſcale onus* vocat: *Dominus orbis terrarum imperator Conſtantinus videns quod ſic utilis eſſet ei & exercitui, montem maximum ſiccavit, & mare introduxit, & portum fecit magnum & bonum, ubi venientes naves ſalvarentur, & fiſcale onus non periret.*

2 *Ne magiſtratus hoc onere gravarentur.*] Ut in auctore & inſtitutore primo publici curſus diſſident Victor & Spartianus, ſic in cauſa quoque inſtitutionis. ille enim ad hoc inſtitutum refert, ut ocius noſceretur annunciarenturque principi quæ ubique terrarum è rep. gerebantur. in quo falſus eſt. nam longo ante Trajanum tempore jam Auguſtus vehicularium curſum inſtituerat in hoc, ut citius & ſub manum poſſet noſcere, quid in provinciis gereretur. Spartianus autem non Trajanum, ſed ſucceſſorem ejus Hadrianum auctorem publici curſus agnoſcit, & cauſam inſtitutionis hanc fuiſſe vult, ne magiſtratus hoc onere gravarentur, hoc eſt ne ſuis impenſis iter facerent, cum in provincias ſuas mittebantur magiſtratus. Licet omnia feceris, non aliter poſſis hunc locum exponere. *δημοσίᾳ* vero *ἱππεύειν*, non eſt curſum publicum uſurpare, ut cenſet vir undequaque doctiſſimus. nam quibus dabatur *δημοσίᾳ ἱππεύειν* ab Imperatore, illi erant qui publico equo donabantur, ut infra multis docebimus. Non omiſerim optimi & doctiſſimi Jureti noſtri conjecturam, qui mendoſam opinatur vocem *ſtatim* in iſtis, *ſtatim curſum publicum inſtituit*, & mutandam eam putat in *ſtatum*. *ſtatim* tamen ferri poteſt.

CASAUBONUS.

2 *Ne magiſtratus hoc onere gravarentur.*] Jam expoſuimus. Sed non deerunt fortaſſe qui referre malint ad magiſtratuum prædia quæ in Italia & provinciis poſſidebant: quæ hac lege Hadriani munere angariarum fuerint ſublevata. quæ interpretatio etſi non eſt abſurda, veriorem tamen cenſemus illam quæ à nobis ſupra eſt allata.

1 *Infinitam pecuniam quæ fiſco debebatur.*] Fiſci nomine etiam populi Rom. ærarium debes hîc intelligere. Zonaras ex Dione: *ἐπεὶ δ' ἐς τὴν Ῥώμην ἧκε, χρεωκοπίαν ἐκήρυξε τοῖς ὀφείλουσι τῷ βασιλικῷ ταμιείῳ, καὶ τῷ δημοσίῳ τῷ τῶν Ῥωμαίων.* ubi vides tempus indicari liberalitatis hujus; ſub primum Hadriani Romam adventum. Ex diverſis lapidibus diſcimus, inchoatam ſecundo ejus conſulatu liberalitatem; tertio, id eſt anno ſequente fuiſſe conſummatam.

2 *Privatis debitoribus in urbe atque Italia.*] Separat debita civium urbanorum atque Italicorum à debitis provincialium. Omnes perinde fiſco tenebantur: ſed diverſo modo. cives urbani & Italici privatim ex diverſis cauſſis: putâ, legatis teſtamentorum, adminiſtratione rerum fiſci, aut ærarii, item ex mulctis, & ſimilibus: provinciales homines etiam publicè tributorum reliqua debebant.

3 *In provinciis verò etiam ex reliquis.*] Euſe-

Euſebius in Chronico, Ἀδριανὸς χρεῶν ὀφειλὰς τῶν ὑπ' αὐτὸν πόλεων (addit Cedrenus καὶ πολιτῶν) ἀνηκούσας τῷ δημοσίῳ λόγῳ ἀπέκοψε, καύσας τοὺς χάρτας. ὁ αὐτὸς Ῥωμαίοις φόρους πολλοὺς ἐχαρίσατο. de civibus urbanis & Italicis nihil nominatim.

SALMASIUS.

3 *In provinciis vero etiam ex reliquis.*] Euſebius in Chronico, ut à Scaligero editum eſt, Ἀδριανὸς χρεῶν ὀφειλὰς τῶν ὑπ' αὐτὸν πόλεων καὶ πολιτῶν ἀνηκούσας τῷ δημοσίῳ λόγῳ ἀπέκοψε καύσας τοὺς χάρτας· ὁ αὐτὸς φόρους πολλοὺς Ῥωμαίοις ἐχαρίσατο. quæ verba ſic vertit D. Hieronymus: *Hadrianus reliqua tributorum urbis relaxavit, chartis publice incenſis. plurimos etiam ipſis tributis liberos fecit.* quæ verſio non per omnia cum Græco convenit. Primum pro, *reliqua tributorum urbis*, legendum, *reliqua tributorum urbibus relaxavit.* ſic etiam apud Caſſiodorum legitur, & in veteri Chronico: *tributa urbium plurimarum relaxavit*, in Græco, τῶν ὑπ' αὐτὸν πόλεων. nam illud καὶ πολιτῶν, ex Cedreno addidit Scaliger, haud ſcio quam bene. quod vero idem ſic vertendum fuiſſe Hieronymo ſcribit, *Hadrianus debita urbium ſuarum, & privatorum quæ ad fiſcum pertinebant, abolevit. idem tributa multa Romanis indulſit.* non poſſum ullo modo aſſenſum præbere. nam ut τὰς ὑπ' αὐτὸν πόλεις intelligamus, provincias Cæſaris quæ à præſidibus regebantur, id ratione caret. quis credat Hadrianum in ſuas tantum provincias hac liberalitate eſſe uſum, & reliquas populi Romani provincias iſtius munificentiæ fuiſſe expertes? Deinde quod majus eſt, nulla ſub Hadriano diſtinctio erat provinciarum Cæſaris, & populi ex inſtituto Auguſti. Sed provincias proconſulares per præſides ſuos Cæſar adminiſtrabat, & ad arbitrium ex proconſularibus prætorias, ex prætoriis proconſulares, & præſidales faciebat, ut alibi pluribus obſervavi. igitur τὰς ὑπ' αὐτὸν πόλεις, non aliter interpretari poſſumus, quam provincias omnes imperii Romani, vel urbes omnes quæ ſub imperio erant, vel imperatore. itaque indefinitè provincias dixit Spartianus: *provinciis ex reliquis ingentem ſummam remiſit.* per πολίτας vero intelligi quos Spartianus privatos debitores fiſci vocat, id eſt vectigalium redemptores, neutiquam probabile eſſe puto. nam τῶν ὑπ' αὐτὸν πόλεων καὶ πολιτῶν, idem ſignificat, ſed & illud καὶ πολιτῶν à Cedreno arbitror, vel ab aliquo gloſſatore. Hieronymus enim πόλεων tantum agnoſcit, & πολιτῶν ſupervacuum eſt. mirum vero eumdem Hieronymum, quod erat in Græco Euſebii, καὶ Ῥωμαίοις φόρους πολλοὺς ἐχαρίσατο, Romanorum nomen ſuppreſſiſſe, & vertiſſe, *plurimos tributis liberos fecit.* non dubium eſt quin Euſebius, vel auctor unde Euſebius ſumpſit, per Ῥωμαίους cives urbanos & Italicos intellexerit: per πόλεις vero, καὶ πολίτας, provincias & provinciales. nam ſub Hadriano adhuc obſervabatur illud diſcrimen, inter cives Romanos, & provinciales, quod poſtea ſublatum eſt lege Antonini Pii, qua civitas omnibus data. D. Hieronymus, cum ad ætatem ſuam reſpiciens, ſciret omnes cives eſſe Romanos, in verſione Euſebii *plurimos* pro Romanis poſuit, cum ſatis de Romanis dictum putaret illis verbis, *tributa urbibus remiſit.* nam utique urbes illæ erant Romanæ: cui igitur opus repetito, *Romanis tributa indulſiſſe!* Notanda & hæc differentia apud Euſebium in Græcis; urbibus quidem, id eſt provinciis reliqua tributorum remiſſa. ita enim recte vertit Hieronymus, τῶν χρεῶν ὀφειλάς. Romanis vero, quod de civibus interpretor, tributa ipſa remiſſa. nam hoc in futurum, illud in præteritum. Subit tamen mirari neque in illa vetere inſcriptione, quam ſupra poſuimus, neque in veteribus Hadriani nummis, aliquid

provinciis verò etiam [1] ex reliquis [2] ingentes ſummas remiſit, [3] ſyngraphis in foro divi Trajani, quo magis ſecu-

aliquid nominatim de civibus, aut provincialibus expreſſum, ut apud hunc Spartianum, neque de tributorum remiſſione in gratiam Romanorum facta, ut apud Euſebium, ſed ſimpliciter mentionem fieri reliquorum veterum abolitorum, quæ fiſco debebantur. non aliud dixit Dio, cum de hac re loqueretur: ἐλθὼν γὰρ εἰς τὴν Ῥώμην ἀφῆκε τὰ ὀφειλόμενα τῷ τε βασιλικῷ καὶ τῷ δημοσίῳ τῶν Ῥωμαίων.

1 *Ex reliquis ingentes ſummas remiſit.*] Palatinus codex, & Mediol. editio, *ex reliquiis.* Non puto tamen *reliquias* ab auctoribus in hoc ſenſu uſurpari. ſed *reliqua* ſemper dicunt, Græci λοιπάδας, & λοιπογραφίας. & *reliquiæ* proprie ſunt λείψανα. Corrigendus in hac voce reliquorum Quintilianus lib. 6. cap. 4. *& diſpenſatori qui cum reliqua non reſponderent dicebat ſubinde, non comedi panem & aquam bibo, paſſer redde quod debes.* vulgo legitur: *qui cum ad reliqua non reſponderet.*

CASAUBONUS.

1 *Ex reliquis.*] Non rectè priùs editi, *reliquis*: etſi dicunt Græci & ἐλλείμματα & λοιπάδας. dicunt & λοιπά. Gloſſ. λοιπαὶ, *reliqua, reliquorum.* non ut eſt editum *reliquarum.*

2 *Ingentes ſummas remiſit.*] Definit vetus lapis ſummam hujus indulgentiæ. IMP. CÆSAR. TRAIANUS. HADRIANUS. AVG. P. M. TR. P. COS. III. RELIQVA. VETERA. HS. NOVIES. MILL. ABOLITA. ait VETERA: hoc eſt proximorum ſedecim annorum: quo ſpatio liberalitas hæc ab Hadriano circumſcripta, teſte Dione.

3 *Syngraphis in foro incenſis.*] Fecere hoc multi principes: qua de re ad Suetonium multa, libro ſecundo, capite XXXII. in editione altera: quæ certorum hominum culpa, quibus ante biennium eum codicem miſimus, adhuc tamen differtur.

GRUTERUS.

3 *Syngraphis in foro divi Trajani, quo magis ſecuritas omnibus roboraretur, incenſis.*] Non infrequens Principum bonorum factum, ut pluribus demonſtravimus exemplis ad illa Taciti libro XIII. Annal. cap. 23. *Tabulæ exuſtæ ſunt, quibus obliterata ærarii monumenta retrahebat.*

SALMASIUS.

3 *Syngraphis in foro Trajani quo magis omnibus ſecuritas roboraretur incenſis.*] Caſſiodorus in chronico: *Aviola & Panſa, his conſulibus reliqua tributorum urbibus relaxavit, chartis publicis incenſis, plurimos etiam ipſis tributis liberos fecit.* at vetus collectio chronicorum ex Thoromacho ſic habet: *Adrianus utraque lingua eruditus benigniter tributa urbium plurimarum relaxavit: polepticis publicis incenſis plurimos à tributis liberos fecit. poleptica*, pro *polyptica.* ſic enim ſcribebant, ut *megalinæ pelles*, apud vetuſtum auctorem pro *mygalinis.* & *Hippo diarretus*, pro *diarrhytus. Cenocephali* in veteri tabula Peutingerorum, pro *cynocephali.* Polyptica igitur, & ſyngraphæ, & chartæ publicæ, pro eodem. laterculum & indicem, etiam hodie *poliarium* vocamus, quaſi *polypticarium.* Polyptichum hac notione accipitur apud Vegetium l. II. c. XIX. *majore prope diligentia quam res annonaria vel civilis polyptichis adnotatur.* ſic enim ibi legendum. ſic *pulctica* pro *polyptichis* etiam dicimus epiſtolas amatorias. ſic apud veteres ad eum uſum habebantur duplices, & triplices tabellæ. de triplicibus Martialis in apophoretis:

Tunc triplices noſtros non vilia dona putabis,
Cum ſe venturam ſcribet amica tibi.

E de du-

ſecuritas omnibus roboraretur, incenſis. [1] Damnatorum bona [2] in fiſcum privatum redigi vetuit, [3] omni ſumma

de duplicibus Ovidius, ubi conqueritur inanes ſuas tabellas rediiſſe, amica non promittente:

——— *vos re duplices pro nomine ſenſi.*

ſic diptycha interpreti Juvenalis: *quamvis, inquit, ille dives cinædus ..... tuum conſpexerit, & cupiditate blandis te epiſtolis & diptychis ſollicitet, nihil tamen accipies, niſi ſtellas bene poſitas in geneſi habueris, quæ tibi hoc præſtent.* eumdem uſum videntur quoque præſtitiſſe veteribus polyptycha. inde enim noſtra *puletica* vel *puleta.* Sed hæc parum fortaſſe ad rem. de his autem tributis, vel tributorum reliquis ab Hadriano remiſſis, extat vetus inſcriptio, quam jam produxit in animadverſionibus ſuis ad Euſebium Joſ. Scaliger, ſed aliquantum interpolatam. eam heic ſincere ſcriptam, & emendatam libet apponere.

NVMINIB. DEORVM. AVG. IOVI. OPT. MAX. ÆDEM. VOTO. SVSCEPTO. Q. LEPIDVS. M. F. M. CVRIVS. M. F. COSS. III. S. P. Q. R.

IMP. CÆS. DIVI. TRAIANI. PARTHICI. F. D. NERVÆ. NEP. TRAIANO. HADRIANO. AVG. PONT. MAX. TRIB. POT. II. COSS. II. QVOD. VNVS. OMNIVM. PRINCIPVM. ET. SOLVS. REMITTENDO. SESTERTIVM. NOVIES. MILLIES. DEBITVM. FISCO. NON. PRÆSENTES. MODO. SED. ET. POSTEROS. SVOS. PRÆSTITIT. HAC. LIBERALITATE. SECVROS. IVLIA. AVG. MATER. AVGG. ET. CASTRORVM. MATRONIS. RESTITVIT. SABINA. AVGVSTA. MATRONIS.

DIVVS. AVG. PONT. MAX. EX. S. C. REFECIT.

qui loquutionem illam, *novies millies ſeſtertium, debitum fiſco*, minime intelligebant, mirifice locum illum conturbarunt, reponendo *novies millies, centena millies, centena millia nummûm, debitum fiſci.* quæ eſt mera balbuties, in eam ſummam, quam repoſuerunt, conſentiunt etiam veteres Hadriani nummi, ab eruditis hominibus prolati. RELIQVA. VETERA. HS. NOVIES. MILLIES. ABOLITA. hoc eſt, *reliqua vetera ſeſtertii novies millies abolita.* ſic enim loquebantur. quæ ſumma ad Gallicanum collybum ſi revocetur, non XVIII. tantum milliones aureorum ſolatorum, & præterea ſeptingenta quinquaginta millia excurrentia efficiet, ut cenſet vir doctiſſimus, ſed viginti duo milliones, & præterea ſummæ excurrentis, aureorum ſolatorum quingenta millia. quod probari facile poſſet, ſi res aut locus exigeret.

CASAVBONVS.

1 *Damnatorum bona.*] an omnium? an illorum tantùm quatuor conſularium, de quorum damnatione ac cæde modò dictum?

2 *In fiſcum privatum redigi vetuit.*] quaſi alius eſſet fiſcus præter privatum principis. Sed abutuntur vocibus *fiſcus* & *ærarium* mediæ ætatis ſcriptores. Volcatius Gallicanus, in Avidio Caſſio & gemina ſententia. *Bona proſcripti Antoninus in privatum ærarium congeri noluit: quare ſenatu præcipiente in ærarium publicum ſunt relata.*

SALMASIUS.

1 *Damnatorum bona.*] Male dubitari video, utrum omnium, an illorum tantum quattuor conſularium, de quorum damnatione paulo ante loquutus eſt auctor. nullo modo dubitandum eſt quin omnium.

2 *In fiſcum privatum redigi vetuit.*] *In fiſcum privatum*, εἰς τὸ βασιλικόν. fiſcus, & ærarium συνώνυμα ſunt. ſed magis proprie, fiſcus de principis ærario: ita enim uſus obtinuit. Confundunt tamen auctores, & privatum ærarium

ſumma in ærario publico recepta. [1] Pueris ac puellis, quibus etiam Trajanus alimenta detulerat, incrementum liberalitatis adjecit. [2] Senatoribus qui non vitio ſuo decoxerant, patrimonium pro liberorum modo ſenatoriæ profeſſionis explevit, ita [3] ut pleriſque [4] in diem

ærarium, & privatum fiſcum appellant τὸ βασιλικὸν ταμεῖον. publicum autem, populi ærarium. Sic Dio, aliique ſcriptores Græci, τὸ βασιλικὸν τῷ δημοσίῳ opponunt: privatum nempe ærarium publico. in M. Antonino, καὶ τοῖς ὀφείλουσί τι τῷ βασιλικῷ καὶ τῷ δημοσίῳ. Et aliis locis paſſim, ubi ſubaudiendum eſt, ταμείῳ. Gloſſæ: ταμεῖον, *fiſcus, ærarium*.

3 *Omni ſumma in ærarium publicum ſuſcepta.*] Non ſollicitanda hæc ſcriptura, nec diſtinctio. cave enim illam admittendam cenſeas, quam in ſuo Regio reperiri teſtatur vir eruditiſſimus. nihil ea falſius.

CASAUBONUS.

3 *Omni ſumma in ærarium publicum ſuſcepta.*] Invenio ſcripturam longè aliam in regio: ubi totus locus ita eſt conceptus. *Damn. b. in f. pr. r. vetuit. omnem ſummam in ærario publico receptam, pueris ac puellis, quibus e. T. a. d. incrementum liberalitatis adjecit.*

1 *Pueris ac puellis quibus etiam Traj.*] Veteri lege ante undecimum ætatis annum pueri ad frumentationem non admiſſi. Primus gratiam fecit annorum Auguſtus, ut narrat Suetonius, vitæ ejus, capite XLI. Sed Auguſti beneficium ad unam aut fortaſſe alteram ipſius liberalitatem pertinuit, non immutata lege veteri: quam primus ille Optimus principum labefactavit etiam cum pueris & puellis hoc jure communicato. Quo nomine meritò laudatur in illo perfectæ artis panegyrico Plinii. Aucta eſt deinde aliorum principum munificentiâ Trajani liberalitas: quod in Hadriani, Pii, & Marci vitis non eſt prætermiſſum. Signatè locutus eſt cùm dixit, *incrementum liberalitatis adjecit.* nam hujuſmodi largitiones *incrementa* vocabant. Flavius Vopiſcus in Probo: *ut ejus dignitas incrementis adjuvetur.* id eſt, liberalitate. Sic in veteribus inſcriptionibus, ut obſervatum eſt Joſepho Scaligero: INCREMENTA. PVERIS. CVRIÆ. ET. SPARSIONEM. NVCVM. DENT. Contrà apud Caſſiodorum libro nono, AVGMENTVM, proprium tributi nomen. & in XVII. Ammiani, in dictionale AVGMENTVM, quod & *Incrementum* appellat.

2 *Senatoribus patrimonium explevit.*] Suetonius in Veſpaſiano, *Explevit cenſum ſenatorium.* Exemplum ab Auguſto. Suetonius, cap. XLI. *Senatorum cenſum ampliavit, ſupplevitque non habentibus.* De Nerone idem cap. X. *Senatorum nobiliſſimo cuique, ſed à re familiari deſtituto, annua ſalaria, & quibuſdam quingena conſtituit.* narrat & Tacitus Annal. lib. XIII. ubi ſumma eadem: quam & Veſpaſianus retinuit, ut eſt apud Suetonium. Sed illud Hadriano proprium, quòd *pro liberorum modo* cuique ſenſus expletur ſenatoriæ profeſſionis. Addit, *qui non vitio ſuo decoxerant:* quia in decoctores ſeverè animadvertit Hadrianus, ut narratur inferius.

GRUTERUS.

3 *Ut pleriſque in diem vitæ ſuæ dimenſum ſine dilatione reſtituerit.*] Palat. *reſtiterit:* adeo ut videatur fuiſſe *præſtiterit.*

SALMASIUS.

4 *In diem vitæ ſuæ.*] In hac locutione, *in diem vitæ ſuæ*, vita non accipienda

diem vitæ ſuæ [1] dimenſum [2] ſine dilatione præſtiterit. [3] Ad honores explendos non ſolùm amicis, [4] ſed etiam peſſi-

cipienda eſt pro morte, ut diem vitæ putemus eſſe, ultimum vitæ diem, & mortem ipſam, quemadmodum videtur voluiſſe vir doctiſſimus, qui propterea miram hanc loquutionem ſibi videri ſcripſit. dies heic pro tempus, & *in diem vitæ ſuæ*, nihil aliud vult, quam *in vitam ſuam*, vel *in vitæ ſuæ tempus*, quod Græci διὰ βίου dicunt. ſic in menſem, in annum durare, & ſimilia.

CASAUBONUS.

4 *In diem vitæ ſuæ.*] διὰ βίου. Mira locutio: nam dies obitus intelligitur, ſive ultimus vitæ. alius dixiſſet, uſque ad mortem : ſic Vopiſcus in ſimili ſententia de Probo & Bonoſi tyranni uxore loquens: *uxore quoque ejus in honore habita, & uſque ad mortem ſalario præſtito.* hoc eſt, ut heic loquitur Spartianus, in diem vitæ ipſius. Saxum vetus Romæ: IN. DIEM. VITÆ. SVÆ. QVIBVS. EX. S. C. COIR. LIC. OB. DEDICATIONEM. DEDIT. SING. &c. B. Ambroſius epiſtola XXIV. *Tu obtuliſti quaſi arbiter litis, ut ſoror in diem vitæ ſuæ poſſideret partem prædii: poſt obitum ejus fratri cederet omnis poſſeſſio.* Sic vivere pro mori. Capitolinus in Vero: *non imperandi ſecutos ordinem ſed vivendi.* id eſt, vitam implendi, & moriendi, ut ibi exponemus.

1 *Dimenſum ſine dilatione reſtituerit.*] Lego *præſtiterit*, aut, *exhibuerit.* Eſt enim *reſtituere* debitori proprium verbum, non beneficium præſtantis.

4 *Sed etiam paſſim aliquantis m.*] Regius, *ſed peſſimus etiam al.* atque ita deſcripſit Robertus Bonon. ſanè peſſimè: nam verum eſt *paſſim*: id eſt, χύδην & ſine privatæ amicitiæ reſpectu, ut quemque fors obtulerat Hadriano ejus opis egentem. Inde *paſſivus* apud Tertull. & Firmium, & *paſſivitus*, quod aliis paſſim. De pallio: *pars veſtium paſſivitus omnibus utiles.* hoc eſt, αἱ δὲ διακείτως πᾶσι χρησιμεύουσι. *Aliquantis* [...] aliquot, ut *tanti* pro tot, *quanti* pro quot, apud Tertullianum & omnes inferiores ſcriptores nuſquam non: etiam apud Manilium, poëtam adeò antiquum, aliquoties. Sic apud Græcos τόσοι & τοσοῦτοι confunduntur.

GRUTERUS.

3 *Ad honores explendos, non ſolùm amicis, ſed etiam paſſim aliquantis, multa largitus eſt.*] Adſcripta item Palatino aliorum lectio, *ſed etiam peſſimis.* verùm ipſe alteram retinet. rectè. idem enim dicit quod Tac. lib. IV. Annal. cap. 64. *Sine ambitione, aut proximorum precibus, ignotos etiam & ultro accitos munificentia juverat.* ubi nos de vera largitione plura.

SALMASIUS.

2 *Sine dilatione reſtituerit.*] Reſtituuntur, quæ ab aliquo abierunt, ſed præſtantur, quæ nondum cuiquam contigerunt. legendum igitur hoc loco, *præſtiterit*, ex fide & auctoritate vetuſti Codicis: & ita jam pridem ex conjectura, ut apparet, legendum videat Caſaubonus.

4 *Sed etiam paſſim aliquantis.*] Quidquid placeat eruditiſſimo Caſaubono, non mihi placet hoc loquendi genus, *paſſim aliquantis.* quæ paſſim dantur, omnibus fere dantur. at qui ſunt iſti aliquanti, adverſus quos liberalis & munificus Hadrianus? ait Spartianus, eum non ſolum amicis multa eſſe largitum ad honores explendos: ſed etiam paſſim aliquantis. iterum quæro quinam ſint iſti aliquot, quibus paſſim dedit? omnes certe libri manu exarati, & editiones anteriores agnoſcunt, *peſſimis aliquantis.* nec aliter in ſuis offendit ſcriptum Caſaubonus, quam tamen lectionem ipſe

peſſimis aliquantis multa largitus eſt. Fœminas nonnullas ad ſuſtentandam vitam [1] ſumptibus juvit. Gladiatorium munus per ſex dies continuos exhibuit, & [1] mil-

ipſe peſſimam judicavit. ego contra, tot librorum conſenſu facile permoveat, ut optimam eſſe judicem. quærendum duntaxat qua ſignificatione hic dicantur *peſſimi*. *peſſimus* non ſemper τὸν κάκιστον ſignificat, ſed etiam vilem, & infimum. Gloſſæ: *peſſimus*, ἔσχατος, κάκιστος. & *peſſimus*, κάκιστος, χείριστος, ἔσχατος, χείρων. nec caret ratione. nam *peſſumus* à *peſſum* veteri voce, quæ κάτω ſignificat. unde *peſſum dare*. ita vocem *peſſimum* uſurpavit Salluſtius in Jugurthino: *primi, peſſumique*. quid ſi peſſimos hoc ſenſu heic interpretamur? ut Hadrianus non ſolum ſenatoribus patrimonium expleverit, & amicis ſuis, honoratis ſcilicet viris, ad honores explendos multa largitus ſit, ſed etiam peſſimos aliquantos, viles ſcilicet, & infimas perſonas liberalitate juverit? videtur id confirmari eo quod ſequitur, fœminas nonnullas ab eodem fuiſſe ſumptibus adjutas. liceat etiam peſſimos accipere, nequam homines, καὶ ἀσώτους, & qui vitio ſuo decoxerant. nam ſupra dixit Hadrianum multis ſenatoribus qui non vitio ſuo decoxerant, ſenatorium cenſum ſuppleviſſe. at nunc dicat eum & multis etiam multa largitum eſſe malæ vitæ hominibus.

CASAUBONUS.

1 *Sumtibus juvit.*] Id eſt pecunia, M. Tullius, *pecuniæ collocandæ ratio eſt, quæ perpetuos ſumtus ſuppeditat*. Infrà, *& ſervis eum donavit & ſumtibus*. ſic cùm dicimus, *magnis ſumtibus redimere aliquid*. vel alimentis: ut apud Græcos ἀναλίσκειν pro edere. & ἀναλώματα victus: Paulinus in vita Ambroſii, *cui non minimum ſolatii ſacerdos præbuit, dando ſumtus, vel alia quæ erant neceſſaria*. ſeparat victum ἀπὸ τῶν ἐπιτηδείων. cùm tamen ſæpe idem ſint. Inde *exercere ſumtum diurnum*, locutio ejus ſeculi, pro χρηματίζειν, ποϱίζειν αὑτῷ τὰ ἐπιτήδεια, vel τὰ καθ' ἡμέραν. Ambroſius libro ſecundo, cap. XV. *maximè ſi non effuſione adoleſcentiæ, ſed direptione alicujus, & amiſſione patrimonii, in eam reciderit injuriam, ut ſumtum exercere non queat*. Sic loquitur & alibi, ut epiſtola XVII. *Quid mihi prodeſt in clero manere, ſubire injurias, labores perpeti, quaſi non poſſit ager meus me paſcere: aut ſi ager deſit, quaſi aliter exercere ſumtum nequeam? Mox, quaſi verò hoc ſolum ſit in clerico, ut ſumtum expediat ſuum*.

SALMASIUS.

1 *Sumptibus juvit.*] Cave *ſumptus*, heic pro alimentis accipias. ſumptus pecuniam proprie ſignificat, apud illius ætatis auctores. Donatus ad illud Terentianum: *hunc ſumamus diem. Non accipiamus, ſed impendamus & conſumamus. unde & ſumptum dicimus pecuniam*. idem ad illud ejuſdem Comici: *ferietur alio munere. Ex conſuetudine ferietur. nam & plagam damnum, & ſumptum ſanguinem noſtrum dicimus*. ubi *ſumptum* pro pecunia dixit. Sic vox *ſumptus* accipitur in lege II. Cod. Theod. de concuſſ. advoc. *nec latet manſuetudinem noſtram ſæpiſſime ſcholaſticos ultra modum acceptis honorariis in defenſione cauſarum omnium & annonas & ſumptus accipere conſueſſe*. ubi ſumptus manifeſto ſunt pecuniæ. hinc *ſumptum diurnum exercere*, eſt quæſtum diurnum exercere, & pecuniam colligere ex mercedibus operæ diurnæ. Sic Græci ἀνάλωμα pecuniam dicunt. Seneca inſumptum dixit pecuniam quæ inſumitur, exemplo Græ-

 corum,

8 &[1] mille feras natali ſuo edidit. Optimos quoſque de ſenatu [2]in contubernium imperatoriæ majeſtatis adſcivit. Ludos circenſes, præter natalitios, decretos ſibi ſprevit: [3] & in concione & in ſenatu ſæpe dixit, [4] *Ita ſe remp. geſturum* [5] *ut ſciret populi rem eſſe, non propriam.* [6] Tertio conſules, quum ipſe ter fuiſſet, plurimos fecit.

eorum, qui ἀναλώματα. lib. II. de benef. cap. X: *Arceſilas, ut ajunt, amico pauperi, & paupertatem ſuam diſſimulanti, ægro autem, & ne hoc quidem confitenti deeſſe ſibi inſumptum ad neceſſarios uſus, cum clam ſuccurrendum judicaſſet, pulvino ejus ignorantis ſacculum ſubjecit.* ita enim legendum ex librorum veterum auctoritate, non *in ſumptus*, ut vulgo editum eſt. Paulinus in vita Ambroſii: *cui non minimum ſolatii ſacerdos præbuit, dando ſumptus, vel alia quæ erant neceſſaria.* Fallitur vir eruditus qui *ſumptus* heic apud Paulinum pro victu accepit, & ſeparari victum putat ἀπὸ τῶν ἐπιτηδείων. nam ibi *ſumptus* eſt pecunia: *alia* autem *neceſſaria*, τὰ ἐπιτήδεια, quæ Græce pro victu accipiuntur.

CASAUBONUS.

1 *Mille feras natali ſuo exhibuit.*] Dio centum leones & leas totidem ludis natalitiis ſimul exhibuiſſe Hadrianum ſcribit. ut mirum non ſit univerſas eorum ludorum feras tot numero fuiſſe, quod ait Spartianus.

2 *In contubernium imperatoriæ majeſtatis.*] Hoc eſt, in conſilium ſuum, & ad de publicis rebus conſultationes. hoc enim vocat contubernium imperatoriæ majeſtatis. Sic Auguſtus è ſenatoribus conſilium ſibi inſtituit, cum quo de negotiis ad frequentem ſenatum referendis antè tractaret. Suet. cap. XXXV. Nihil hoc ad convictum & interiorem Hadriani vitam.

3 *Et in concione & in ſenatu ſæpe dixit.*] Robertus à Porta olim legit, & *in conſilio & in ſ.*

GRUTERUS.

3 *Et in concione, & in Senatu ſæpe dixit.*] Ita quoque Pal.

4 *Ita ſe Rempublicam geſturum, ut ſciret populi rem eſſe, non propriam.*] Egregiè. bonus enim Princeps, nihil aliud quàm procurator. de quâ re egimus ad Taciti lib. I. Hiſt. cap. 49. *Pecuniæ alienæ non appetens, ſuæ parcus, publicæ avarus.*

CASAUBONUS.

5 *Ut ſciret populi rem eſſe, non propriam.*] Eadem mens illius φιλοσοφοῦντος imperatoris Marci, de quo Dio Caſſ. ὁ Μάρκος πάντα τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου καὶ τὰ χρήματα, καὶ τἆλλα ἔλεγεν εἶναι. Alexander quoque Severus diſpenſatorem ſe publicum ſolitus appellare.

6 *Tertiò conſules, cùm ipſe ter fuiſſet, plurimos fecit.*] Quinam ſunt iſti tertiò conſules ab Hadriano facti? nam in faſtis conſularibus vix unum invenias aut alterum. atqui Spartianus ait factos plurimos. vereor ne oratoriè nimis. Sed interiere videlicet horum nomina, ut ferè omnium ſuffectorum conſulum: quos memoriæ hominum ereptos fama obſcura recondit. Cur autem non & quartò conſules quoſdam fecit? Ejus rei rationem reddit hanc Spartianus: cùm ipſe ter fuiſſet. Res nempe abſurda futura erat, ſi aliquis reperiretur, qui ſæpius quàm Imperator conſul fuiſſet: neque hoc moderatio & pudor tunc hominum ſuſtinuiſſet, ut diſcimus ex Plinii Panegyrico. Obſervabamus ad quartum Suetonii, manſiſſe conſulatui ſummum honorem, etiam

Infinitos autem ſecundi conſulatus honore cumulavit. Ipſum autem tertium conſulatum, & quatuor menſibus tantùm egit, & in eo ſæpe jus dixit.[1] Senatui legitimo quum in urbe vel juxta urbem eſſet, ſemper interfuit.[2] Senatus faſtigium in tantum extulit, difficile faciens ſenatores, ut quum Tatianum[3] ex præfecto prætorii, ornamentis conſularibus præditum, faceret ſenatorem, nihil ſe amplius habere quod in eum conferri poſſet, oſtenderit.[4] Equites Romanos, nec ſine ſe de ſena-

etiam poſt imminutum & penitus enervatum ejus robur. Inter præcepta imperandi quibus apud Dionem libro LII. Auguſtus inſtituitur à Mecænate, eſt & iſtud: τοῖς ὑπάτοις τὴν μὲν τιμὴν φύλαξον, τὴν δ' ἰσχὺν παράλυσον. Utrumque ſervatum eſt ad ultima uſque tempora. duravit verborum honos, potentia eſt ſublata. Suetonius vocat *ſummam poteſtatem*: cap. XXII. ejus libri. Plinius quoque in Panegyrico, imperium & conſulatum duas nominat *poteſtates ſummas*. Procopius Perſicorum libro primo, de infelice illo Johanne, ἄνδρα ἐς τὸν ὑπάτων ἀναβεβηκότα τὸν δίφρον· οὗ μεῖζον εἶναι οὐδὲν ἔν γε τῇ Ῥωμαίων πολιτείᾳ δοκεῖ. negat eſſe majorem ullum conſulatu gradum dignitatis in Rep. Rom. neque imperium ſaltem excipit: ut neque B. Chryſoſtomus homilia decima in eam ad Hebræos. τί γὰρ, εἰπέ μοι, μέγα νομίζεις; ποῖον ἡγῇ μέγα ἀξίωμα εἶναι; τὸ τοῦ ὑπάτου; οὐδὲν γὰρ τούτου τοῦ ἀξιώματος μεῖζον νομίζουσιν οἱ πολλοί. Corrige vero apud eundem ſanctiſſimum patrem paullò poſt: ποῦ εἰσιν οἱ δεκάκις ὕπατοι γενόμενοι non ut editum eſt δέκα: quod interpretibus impoſuit. Repetitio conſulatus honorem augebat. Eſto, inquit, fuerint aliqui decies conſules: illi tamen, ubi jam ſunt? Sequentia lege.

1 *Senatui legitimo.*] Expoſuimus ad Suetonium libro II. cap. XXXV. Capitolinus in Gordianis, *Non legitimo ſed indicto ſenatu cos. venit in curiam.*

2 *Senatus faſtigium in tantum extulit.*] Certum multis argumentis. Inluſtre eſt quod commemorat Ulpianus libro primo, De appellationibus: *Sciendum eſt appellari à ſenatu non poſſe principem: idque oratione divi Hadriani effectum.*

3 *Ex præfecto prætorii faceret ſenat.*] nam præfectura prætorii ex Mecænatis conſilio, quod ille Auguſto dedit, ut refert Dio libro LII. penes equeſtrem ordinem diu manſit: rariſſimè ad præfecturam vocatis qui ordinis eſſent ſenatorii: interdum tamen; ut de Arretino Clemente refert Tacitus: de Tito obſervat Suetonius. Mutavit hoc inſtitutum Alexander Severus: qui narrante Lampridio, *præfectis prætorio ſuis ſenatoriam addidit dignitatem.*

4 *Equites Romanos nec ſine ſe de ſenatoribus.*] Capitolinus in Marco, *Hoc quoque ſenatoribus detulit, ut quoties de eorum capite eſſet judicandum, non pateretur equites Romanos talibus intereſſe cauſſis.* Judicabat tamen de ſenatoribus præfectus prætorio, qui rariſſimè factus ex ordine ſenatorio: idque ad Alexandrum Severum video obtinuiſſe: qui, ut ſcribit Lampridius, *idcirco ſenatores eſſe voluit præfectos prætorii, ne quis non ſenator, de Romano ſenatore judicaret.* cognovit & præfectus urbi de ſenatore: ut ex Dione & libris juris conſtat.

ſenatoribus nec ſecum judicare permiſit. Erat enim tunc mos, [1] ut quum princeps cauſas cognoſceret, & ſenatores & equites Romanos [2] in conſilium vocaret, & ſententiam ex omnium deliberatione proferret. Execratus eſt denique principes qui minus ſenatoribus detuliſſent. Serviano ſororis viro, cui tantum detulit [3] ut ei venienti de cubiculo ſemper occurrerit, tertium conſulatum, [4] nec ſecum tamen, [5] quum ille bis

SALMASIUS.

1 *Ut cum princeps cauſas cognoſceret.*] Vet. ed. cum Palatinis membranis, *cauſas agnoſceret.*

2 *In conſilium vocaret, ſententiam ex omnium ſententia diceret.*] Inſerenda particula, *&*: *in conſilium vocaret, & ſententiam ex omnium deliberatione proferret.*

CASAUBONUS.

3 *Ut ei venienti de cubiculo ſemper occurrerit.*] Ita moris fuit comioribus principibus, & magis civilibus. ideo Flavius Vopiſcus in deſcribenda ſuperbia Carini imperatoris: *Præfectus nunquam coss. obviam proceſſit.* ubi legendum cenſeo: *Præfectis nunquam aut* coss. *obv. proc.* Ammianus de Juliano: *cùm die quodam cauſſas ejus ſpectandi veniſſe nuntiatus eſſet ex Aſia philoſophus Maximus, exilivit indecorè: & qui eſſet oblitus, effuſo curſu à veſtibulo progreſſus exoſculatum ſuſceptumque reverenter ſecum induxit.*

4 *Nec ſecum tamen.*] Scias dediſſe hoc Hadrianum Serviani moribus: qui etiam in illa extrema ætatis ſuæ tegula φορτηματίας τὶς ἦν, regioſque adeò animos gerebat: quo & nomine tandem ſibi pernitiem accivit. Nam quod vel ipſe, vel conſcius morum ejus imperator, parum putavit honorificum; id videas ab aliis expetitum ambitioſiſſimè: ut collegæ in conſulatu eſſent principis. Quare Trajanus tertium conſulatum ideo in plures produxit menſes, ut duos ſummos viros pariter conſules tertiò, collegas ſibi alterum poſt alterum poſſet facere. auctor Plinius: qui magnitudinem hujus honoris eleganţiſſimè deſcribit hiſce verbis. *Quanti tunc illi, quantuſque tu? Accidit quidem ut corpora quamlibet ardua & excelſa proceriobus admota decreſcant: item ut altiſſimæ civium dignitates collatione faſtigii tui, quaſi deprimantur: quantòque propiùs ad magnitudinem tuam aſcenderint, tanto etiam à ſuo deſcendiſſe videantur. Illos tamen tu quanquam non potuiſtitibi æquare quum velles, adeò in edito collocaſti, ut tantum ſupra cæteros, quantum infra te cernerentur.* Sanè tanti honor iſte habitus eſt, ut eum poſtea principes privatis inviderint: ſed reſtituit Julianus. Ammianus libro XXIII. *Julianus jam ter conſule aſcito in collegium trabeæ Salluſtio præfecto per Gallias, quater ipſe amplisſimum inierat magiſtratum, & videbatur novum adjunctum eſſe Auguſto privatum: quod poſt Diocletianum & Ariſtobulum nullus meminerat geſtum.*

SALMASIUS.

5 *Quum ille bis ante Hadrianum fuiſſet.*] Hæc verba ſignificant Servianum bis conſulem fuiſſe, antequam Hadrianus vel ſemel fuiſſet. quod an verum ſit videamus. Servianus primum Conſul fuit cum Licinio Sura anno quo Hadrianus prætor creatus eſt. Spartianus ſupra: *prætor factus eſt ſub Surano bis, Serviano iterum Coſ.* Si verum dicit illo loco Spartianus, minime dubium eſt, quin & verum dixerit

bis ante Adrianum fuiſſet, [1] ne eſſet ſecundæ ſententiæ,

xerit hoc loco, nempe Servianum bis ante Adrianum Conſulem fuiſſe. ſed falſum Servianum iterum Conſulem fuiſſe, quo anno præturam adeptus eſt Hadrianus: eo enim anno primum Conſulatum cepit. Secundum autem Conſul fuit cum L. Fabio Juſto, tertio poſt Hadriani primum Conſulatum anno, ut ex vetuſtis lapidibus conſtat, in quibus ita ſcribitur non uno loco: C. VRSO. SERVIANO. II. ET. IVSTO. COSS. alibi autem in iiſdem lapidibus nominatur, *C. Julius Servilius, Urſus Servianus.* ſic non bis ante Hadrianum Conſul fuerit Servianus, ſed ſemel tantum. Tertium autem Conſulatum, cujus heic apud Spartianum mentio, geſſit cum Vibio Varro, quem Verum vocari vult Onuphrius. perperam. nam is, C. Ubius Juventius Varus dictus eſt, ut nos alibi dicemus. & ita reponendum in vetuſto lapide quem produxit.

CASAUBONUS.

1 *Ne eſſet ſecundæ ſententiæ.*] Ipſene an Servianus? Hadrianum imperatoria majeſtas ſupra collegam efferebat: Servianum, ſi antiquis moribus fuiſſet locus, ætas, & quòd, ut Spartianus ait, bis ante Hadrianum conſul fuiſſet. Primæ aut ſecundæ ſententiæ eſſe dicebantur propriè ſenatores, non autem conſules. horum erat relatio; illorum ſententiæ dictio. Primi ſententias rogabantur coss. deſignati: aut ſi ii nulli eſſent, princeps ſenatus. quare *primæ ſententiæ ſenator, & princeps ſenatus* tantundem valent. Trebellius Pollio in Piſone tyranno, *Aurelius Fuſcus conſularis primæ ſententiæ, qui in locum Valeriani ſucceſſerat.* Valerianus autem Capitolinus in Gordianis vocat *principem ſenatus.* Trebellius, *clariſſimum principem civitatis.* Vopiſcus in Aureliano, *Tunc ſurrexit primæ ſententiæ Ulpius Syllanus.* Ita ſæpe legas *primæ ſententiæ ſenatorem.* etiam in lapide, qui honori Symmachi fuit dicatus. QVI. PRIMVS. IN. SENATV. SENTENTIAM. ROGARI. SOLITVS. Alluſit huc Lactantius, libro primo, capite x. *Liberum patrem neceſſe eſt in ſenatu deorum ſummæ auctoritatis, primæque eſſe ſententiæ.* Conſulem verò primæ ſententiæ aut ſecundæ, legere alibi non memini. quanquam & conſules ſententiam rogabantur: deſignati quidem ſemper: qui autem inierant & conſulatum agebant, quoties Cæſar referret, ut obſervat Tacitus libro tertio Annalium.

SALMASIUS.

1 *Ne eſſet ſecundæ ſententiæ.*] Variæ ſunt de hoc loco ſententiæ eruditorum. Turnebus exiſtimat Hadrianum ſibi conſuluiſſe, quod Servianum tertio conſulem ſecum non fecerit, ne ſcilicet ipſe ſecundo loco poſt Servianum ſententiam diceret. nam Servianus bis Conſul ante Hadrianum. notum eſt autem eum qui plures geſſerit conſulatus, vel qui totidem geſſerit, ſed ante honorem eum adeptus ſit, primæ ſententiæ fuiſſe, imperatorum ætate. Hoc quidem verum in ſenatoribus, ſed in imperatoribus ipſis quis putet? an metuendum erat Hadriano, ne ſi conſulem ſecum faceret Servianum, ipſe ſecundæ ſententiæ eſſet, Servianus primæ, quod hic bis conſulatum geſſerat ante Hadrianum? Quis unquam dixit imperatorem primæ aut ſecundæ fuiſſe ſententiæ? ſed quis vel Conſules? Conſules quidem deſignati primi rogabantur ſententiam, & conſulares viri, vel antiquiores, vel qui plures conſulatus geſſerant, primæ ſententiæ fuere. magiſtratus ipſi, hoc eſt conſules, nunquam ſententiam rogabantur niſi referente Principe. cui vero perſuaſum poſſit eſſe Principem rogari ſolitum? non igitur primæ aut ſecundæ ſententiæ prin-

princeps; nam nihil abſurdius, nec cuiquam rerum veterum prudenti hoc in mentem venire poſſit: & falſa Turnebi ſententia. Probabilior, non tamen verior, quam Caſaubonus tuetur. hoc nempe honori Serviani datum ad Hadriano ne tertium ei conſulatum ſecum deferret, ne Servianus eſſet ſecundæ ſententiæ. non minoribus, immo iiſdem plane abſurditatibus obnoxia hæc interpretatio, quibus illa ſuperior. diximus principem quoties ſenatui intereſſet, rogare ſententiam ſolitum, nunquam rogari. immo & eo referente, conſules rogari. cum vero abeſſet, res ordine ſuo peragebatur. Conſules referebant: qui primæ ſententiæ erat conſularis, is primus ſententiam rogabatur, aut conſules deſignati, ſi qui eſſent. quæ, malum, igitur ratio eſt, ut imperatoris collega in conſulatu, ſecundæ ſententiæ fuiſſe dicatur, cum ipſe imperator nunquam primæ? Servianus Conſul, aut rogabat ſententiam abſente imperatore, aut rogabatur principe referente. cum rogabat, nullius erat ſententiæ, non minus quam princeps. nam qui ſententiam rogat, ſententiam non dicit. Cum rogabatur autem, quis dubitat quin primo loco rogaretur? vacat igitur hæc ratio, propter quam dicitur Hadrianus collegam in tertio Conſulatu ſibi facere noluiſſe Servianum, ne is ſcilicet ſecundæ ſententiæ eſſet. nam qui ſecundus ab imperatore, is certe omnium primus. Hæc verba, *ne ſecundæ ſententiæ eſſet*, non aliam capiunt, præter has duas quas poſuimus interpretationes, ut aut de Serviano, aut de Hadriano dictum accipiamus. utrumlibet autem exponendi modum amplectaris, falſus & abſurdus apparebit. in vicino remedium: nihil enim propius eſt, quam hæc verba falſi arguere & expungere, quæ ſciolus aliquis in hunc locum infulſerat, qui rationem heic deſiderari putabat, quare Hadrianus non ſecum tertium Conſulatum Serviano detuliſſet: & eam quam maxime veriſimilem reperiebat, ad oram Codicis adpoſuerat, quæ poſtea in contextum admiſſa eſt. Sic igitur totus hic locus legendus, & conſtituendus ejectis inſerticiis illis verbis: *Serviano ſororis viro, cui tantum detulit, ut ei venienti de cubiculo ſemper occurrerit, tertium Conſulatum, nec ſecum tamen, cum ille bis ante Hadrianum fuiſſet, non petenti ac ſine precatione conceſſit.* Spartianus paulo ante, ut Hadrianum ſenatoribus multum ſemper detuliſſe, & civilem in omnibus principem egiſſe oſtenderet, ſcripſit eum tertio Conſules plurimos feciſſe, cum ipſe ter fuiſſet; ſic numero Conſulatuum plures ſibi exæquaſſe. eumdem hunc honorem tertii Conſulatus Serviano non petenti ac ſine precatione conceſſiſſe heic dicit. non illud ſolum magnum, quod tertium conſulatum, nam multis hoc dederat, ſed quod non petenti. addit Spartianus, *non tamen ſecum*. quod pertinet ad imminutionem honoris iſti Serviano ab imperatore conceſſi. nam majus, & magis honorificum ipſi fuiſſet, ſi collega Hadriani in hoc tertio Conſulatu factus eſſet. Honorem enim Conſulatus iſtud non parum augebat, eum magiſtratum cum principe gerere, & principis collegam eſſe. tantum vero abeſt ut cuiquam minime honorificum fuerit, collegam Cæſaris in conſulatu fieri, quod de Serviano putarunt ad hunc locum eruditi, ut etiam de faſtigio ſuo deſcendere quodammodo exiſtimaretur imperator, & in æquum venire cum privatis, dum eum honorem non ſolus, ſed cum altero gereret. Suetonius in Octavio: *Exegit autem, ut quoties ſibi conſulatus daretur, binos pro ſingulis collegas haberet: nec obtinuit, reclamantibus cunctis, ſatis majeſtatem ejus imminui, quod honorem eum non ſolus, ſed cum altero gereret.* Hinc factum, ut omnes poſt Diocletianum principes hunc honorem privatis communicare deſierint, uſque ad Iulianum, qui veterem morem reſtituit, & collegam ſibi in conſulatu unum ex privatis,

tiæ, [1] non petenti ac ſine precatione conceſſit. [2] Inter hæc tamen & multas [3] provincias à Trajano acquiſitas reliquit: & [4] theatrum quod ille in campo Martio poſuerat, contra omnium vota deſtruxit. Et hæc quidem eo triſtiora videbantur quòd [5] omnia quæ diſplicere vidiſ-

varis adſcivit. refert Ammianus. non igitur hoc honori Serviani dedit Hadrianus, quod eum ſecum conſulem non fecerit, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, nec hic ſenſus hujus loci. Contrarium plane oſtendit Spartianus, illa voce, *tamen conceßit*, inquit, *tertium Conſulatum Serviano, cui plurimum deferebat, non petenti ac ſine precatione, non ſecum tamen.* quibus verbis aperte ſignificat unum iſtud defuiſſe honori, quem Serviano conceſſum ivit Hadrianus, quod non ſecum eum illi honorem indulſerit, nec collegam ſibi in tertio Conſulatu fecerit. quæ ſequuntur autem, *quum ille bis ante Hadrianum fuiſſet*, eo pertinent ut demonſtret Spartianus, Hadrianum ſi voluiſſet potuiſſe Servianum ſecum tertio conſulem nuncupare. nam cum hic Servianus bis conſul ante Hadrianum fuerit, tres vero Conſulatus poſt Servianum iterum conſulem geſſerit Hadrianus, poterat Servianum in uno ex his tribus conſulatibus collegam ſibi aſſumere, & tertio conſulem facere. quod tamen non fecit, ſed tres iniit & cepit Conſulatus, antequam tertium Serviano deferret. Cauſam non adjecit Spartianus, quare Serviano cum tertium Conſulatum daret Hadrianus, non ſecum tamen dederit. Extitit gloſſator quidam, ineptiſſimus homo, qui divinaret non aliam eſſe poſſe, quam *ne ſecundæ ſententiæ eſſet.* quæ quam abſurda ſit & falſa, nemo non ex iis quæ diximus, poteſt intelligere. multas ſimiles imperitorum gloſſas ex his auctoribus ſuſtulimus, quæ viros etiam acutiſſimos fugerant.

2 *Inter hæc tamen & multas provincias à Trajano acquiſitas reliquit.*] Hactenus Spartianus in laudibus, & laudandis Hadriani factis verſatus tranſit ad ea quæ maculam figerent alias optimi principis vitæ, inter quæ primum obtinet locum quod multas provincias à Trajano acquiſitas reliquit. Suidas ex Dione, ut apparet: οὐκ ὀλίγως δὲ τῆς Μεσοποταμίας παραχωρεῖ Πέρσαις δεηθεῖσιν αὐτοῦ κληθείσης ὑπὸ Τραϊανοῦ καὶ τὸν Εὐφράτην ὅρον ποιεῖ τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς. Sed cur repetit Spartianus, quæ jam ſupra dixerat, & in laudis parte poſuerat? diverſe hoc Hadriani factum homines accepere. quidam enim id eum in invidiam rerum geſtarum gloriæque Trajani, alii callido conſilio feciſſe interpretati ſunt, quaſi aſtute donaret illud quod retinere non poterat: Dio vero inconſiderate & inconſulte Perſis poſtulantibus eam provinciam à Trajano acquiſitam conceſſiſſe.

3 *Provincias à Trajano acquiſitas.*] Sic auctor Græcus: κτηθεῖσαν ὑπὸ Τραϊανοῦ Μεσοποταμίαν. Donatus ad Phormionem Terentii: *acquiſitæ bello longe ab Italia regiones provinciæ dictæ ſunt, à porro vel procul & vincendo.*

CASAUBONUS.

4 *Theatrum quod ille in campo Martio poſuerat.*] P. Victor in deſcriptione Urbis, *Trajani porticus in campo Martio.* theatri, ut ab Hadriano deſtructi mentio nulla.

GRUTERUS.

1 *Non petenti, ac ſine precatione conceßit.*] Aliud quid fuit in Pal. codice, loco illo *non*; ſed quod ita eraſum eſt, ut nihil appareat vocis prioris.

5 *Omnia quæ diſplicere vidiſſet Hadrianus.*]

vidiſſet Adrianus, [1] mandata ſibi ut faceret decreto Trajani eſſe ſimulabat. [2] Quum Tatiani, præfecti ſui & quondam tutoris, potentiam ferre non poſſet, niſus eſt eum obtruncare: ſed revocatus eſt, quia jam quatuor conſularium occiſorum, [3] quorum quidem necem in Tatiani conſilia refundebat, premebatur invidia. [4] Cui quum ſucceſſorem dare non poſſet [5] quia non petebat, id egit ut peteret: atque ubi primùm petiit, in Turbonem tranſtulit poteſtatem: [6] quum quidem

nus, mandata ſibi ut faceret, decreto Trajani eſſe ſimulabat.] Aſtutia non incommoda, ad minuendam præſentium invidiam; ut oſtendimus ad Tac. lib. 1. Ann. cap. 6. *Patris juſſa ſimulabat.*

CASAUBONUS.

1 *Mandata ſibi ut faceret decreto Trajani.*] Vetus ars principum ad declinandam triſtioris facti invidiam. Sic Antonius & Octavius, omnia ex tabulis Cæſaris fingebant ſe facere: Tiberius ex Auguſti præceptis.

3 *Quorum quidem necem in Tatiani conſilia refundebat.*] Regius, *quorum quidam necem in Arciani c. r.* Ἀκυρολογία eſt, *refundere*, pro transfundere, vel transferre, & ut vertitur in Gloſſis, μεταβάλλειν. propriè eſt μετεγχέειν. Juriſconſultis ἀνταλύειν τὴν δαπάνην: cum reſtituitur facta impenſa. Apud Pollionem in Claudio, *loricam refundere, cocum refundere,* reddere cùm fueris uſus.

4 *Cui cùm ſucceſſorem dare non poſſet.*] *Dare ſucceſſorem* alicui dicebant, ut verbi invidiam mollirent, pro ſummovere, exauctorare, καθαιρεῖν. paullò pòſt, *Septitio Claro & Suetonio Tranquillo ſucceſſores dedit.* Capitolinus in Pio, *Nulli eorum quos Hadrianus provexerat ſucceſſorem dedit.* Idem, *Succeſſorem viventi bono judici nulli dedit.* Lampridius in Alexandro Severo, *Si unquam alicui præſentium ſucceſſorem dedit, ſemper illud addit. Gratias tibi agit Reſp.* ſic mittere *ſucceſſorem*, & διάδοχον πέμπειν apud Herodianum, pro abrogare alicui imperium.

GRUTERUS.

5 *Quia non petebat, id egit ut peteret.*] Procul dubie arte aliquâ ſimili, quam deſcripſit Tacitus in vitâ Agricolæ capite XLII. ubi hæc examinamus penſius.

SALMASIUS.

1 *Mandata ſibi ut faceret decreto Trajani eſſe ſimulabat.*] Optimæ membranæ: *decreto à Trajano*, vet. ed. *decreta à Trajano*, legendum putarim: *& hæc quidem eo triſtiora videbantur, quod omnia quæ diſplicere vidiſſet Hadrianus, mandata ſibi ut faceret, & decreta Trajano eſſe ſimulabat.* ea decreviſſe facere Trajanum, & ſibi mandaſſe ut faceret. legi etiam poſſet, *decreta à Trajano*, ex fide veteris Editionis.

2 *Et quum Tatianum ex præfecto prætorii.*] Vet. ed. *Attianum*, & paulo poſt, *quorum quidem necem in Tatiani conſilia refundebat, in Attatiani* habet. utrobique legendum *in Attiani.* diximus de hoc *Attiano* ſupra, qui tutor Hadriani fuit, quemque perperam viri docti, & inter hos Onuphrius cum Titiano confundunt, qui anno decimo imperii Hadriani Conſul fuiſſe memoratur cum Gallicano. nam hic Attianus nunquam conſul fuit, ſed conſularibus tantum ornamentis præditus. Spartianus hoc loco.

6 *Quum quidem Simili alteri præfecto Septicium clarum.*] Non poteſt ex Dione vel

dem [1] etiam Simili alteri præfecto, [2] Septicium Clarum ſucceſſorem dedit. [3] Summotis his â præfectura quibus debebat imperium, Campaniam petit: ejuſque omnia oppida beneficiis & largitionibus ſublevavit, [4] optimum quenque amicitiis ſuis jungens. Romæ verò

ne vel ex Xiphilino potius, colligi duos illa tempeſtate fuiſſe præfectos prætorio. diſſentit etiam Spartianus à Dione de hoc Simili. nam videtur Spartianus heic innuere Hadrianum Simili offenſum, ſucceſſorem ei dediſſe ut Attiano. ſequitur enim, *ſummotis his à præfectura, quibus imperium debebat, Campaniam petiit.* Contrarium plane ſcribit Dio, qui & Similem invitum ad præfecturam veniſſe, ac brevi illam tempore adminiſtraſſe ac ſtatim ſponte ſua dimiſiſſe narrat, cum vix id impetraſſet: καὶ τὴν τῶν δορυφόρων ἀρχὴν ἄκων τότε ἔλαβε, καὶ λαβὼν ἐξίστατο μόλις δὲ ἀφεθεὶς ἐν ἀγρῷ ἥσυχος ἑπτὰ ἔτη τὰ λοιπὰ τοῦ βίου διήγαγε. Eadem fere ſcribit Joannes Gazenſis, περὶ ἀρχαιολογίας, quem manuſcriptum habemus; qui & Σιμίλιον, & Σίμιλιν vocat: Ἀδριανὸς Σιμίλιόν τινα ἄνδρα φρονήσει καὶ ἐπιεικείᾳ κεκοσμημένον ἠνάγκασε τὴν ἀρχὴν τῶν δορυφόρων παραλαβεῖν. καὶ μόλις μὲν, ἐπείσθη δ' οὖν. ὀλίγον δὲ ἐπισχὼν καὶ δεηθεὶς ἐξέστη τῆς ἀρχῆς, καὶ ἐν ἀγρῷ ἔτη ζ διαγαγὼν ἐτελεύτα, ἐπιγραφῆναι προστάξας ἐν τῷ μνημείῳ αὐτοῦ, ΣΙΜΙΛΙϹ ΕΝΤΑΥΘΑ ΚΕΙΤΑΙ ΒΙΟΥΣ ΜΕΝ ΕΤΗ Ν̄ ΖΗϹΑϹ ΔΕ ΕΤΗ Ζ̄. quod epigramma etiam apud Xiphilinum habetur. ſed pro βιοὺς μὲν ἔτη ν ſcriptum eſt, ἔτη τόσα. igitur hic Similis vixit annos quinquaginta, bene vixit annos ſeptem. ſic quinquageſimo anno mortuus eſt.

4 *Optimos quoſque amicitiis ſuis jungens.*] Optimos quoſque in amicorum numero habuiſſe Adrianum non ſemel dixit Spartianus. quod & Dio ſcribit: ἀεί τε περὶ ἑαυτὸν καὶ ἐν τῇ Ῥώμῃ καὶ ἔξω τοὺς ἀρίστους εἶχε καὶ συνῆν σφίσι καὶ ἐν τοῖς συμποσίοις. Hinc confirmatur expoſitio noſtra loci illius ita à nobis emendati ſupra: *non ſolum amicis ad explendos honores, ſed etiam peſſimis aliquantis multa largitus eſt.* quæ verba hoc volunt, non optimis tantum quibuſque, quales erant omnes amici Hadriani, ſed etiam peſſimis aliquantis, multa ab Hadriano donata. quæ correctio, & interpretatio veræ ſunt. Spartianus paulo ſupra: *optimos quoſque de ſenatu in contubernium imperatoriæ majeſtatis adſcivit.* & infra: *adhibitis conſilio ſuo conſulibus & prætoribus, & optimis ſenatoribus.*

GRUTERUS.

3 *Summotis his à præfectura quibus debebat imperium.*] Aliud obtinebat ſæculo aureo. de quo ſic Seneca epiſt. XC. *Officium erat regnare, non regnum. nemo quantum poſſet, adverſus eos experiebatur, per quos cœperat poſſe.* de qua modeſtia nos plura ad illa Taciti lib. IV. Ann. cap. 57. *Traditur etiam matris impotentia extruſum; quam dominationis ſociam adſpernabatur: neque depellere poterat, cùm dominationem ipſam donum ejus accepiſſet.*

CASAUBONUS.

1 *Etiam Simili alteri præfecto.*] Erant igitur illa tempeſtate duo præfecti prætorio: quod jam inde ab Auguſto interdum accidiſſe obſervat Dio. poſtea auxit variè numerus. Similem in præfectura collegam Tatiani tollit in cœlum laudibus Dio, & ex eo Zonaras, Cedrenus, alii. Vellem tanti viri proprium nomen & prænomen ne nobis invidiſſent. Cedrenus novè Græca facie induit hoc nomen, Σίμηλος efferens: quod doctiſſimo inter-

rò [1] prætorum & conſulum officia frequentavit, [2] conviviis amicorum interfuit. [3] Ægros bis ac ter die, & nonnullos equites Romanos ac libertinos, viſitavit, [4] ſolatiis refovit, conſiliis ſublevavit, conviviis ſuis ſemper

interpreti impoſuit. Dio & Zonaras Σίμιλις· quod miror: nam hujus formæ Latina nomina Græci in ιος fingunt: ut *Nobilis* Νώβιλιος: *Illuſtris*, Ἰλλούστριος: *Perennis*, Περέννιος: *Martialis*, Μαρτιάλιος in Pandectis. In antiquis inſcriptionibus malè ſculptum aut deſcriptum, P. ΑΛΦΙΗΝΟΣ ΜΑΡΤΙΑΛΙΙΣ. oportuit Μαρτιάλιος.

2 *Septicium Clarum.*] Reg. *Seccium.* perperam: notiſſimus vir ex hiſtoricis, & Plinii epiſtolis.

4 *Optimum quemque amicitiis ſuis jungens.*] Etſi de Campanis hominibus ſolùm videtur loqui, eſt tamen verum etiam in aliis. Dio obſervat & Romæ & in provinciis optimum quemque in contubernio ſuo habuiſſe Hadrianum; cum iis cœnitaſſe; atque adeò ſæpe quartum in curru vectum. quod & de Trajano quoque idem, καὶ πολλάκις καὶ τέταρτος ὀχεῖτο.

1 *Prætorum & conſulum officia frequentavit.*] Ita imperatorum comiſſimus quiſque. De Auguſto & Suetonius & Dio multa: qui etiam de Trajano refert ſimilia. De iſtis officiis diximus ad Suet. libro ſecundo, capite LIII.

2 *Conviviis amicorum interfuit.*]Dio, τοῖς ἑορτάζουσι φίλοις συνδειπνῶν.

3 *Ægros bis ac ter die.*] Qui præſertim graviùs ægrotarent. Dio, τοὺς πάνυ νοσοῦντας φίλους ἐπεσκέπτετο· poteſt verti, *amicos graviùs ægrotantes viſitavit.* vel, *conjunctiores amicos ægrotantes v.* Spartianus infrà, *ægros milites in hoſpitiis ſuis viſebat.* Apparet magni Romanos officii genus hoc æſtimaſſe: cujus adeo frequens in vitis imperatorum mentio. Regius, & à Porta, *ter in die.* τρὶς καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν. at *ter die*, τρὶς τῆς ἡμέρας. utrumque in uſu. *ter in anno* apud Plautum, τρὶς τοῦ ἔτους.

GRUTERUS.

3 *Ægros bis ac ter die.*] Sic & Pal. noſter.

SALMASIUS.

4 *Solatiis refovit.*]Solatia heic, mea quidem ſententia, non ſunt ſimplices allocutiones, quibus adverſus ægrotantes amicos defungimur, cum eos inviſimus, ſed aliquid plus quam verba vox hæc ſignificat hoc loco. ſolatia pro alimentis & ſalariis accipiebat non ſolum ſequior & poſterior ætas, ſed etiam illa quæ optimæ, & antiquæ propior. exempla paſſim obvia, & jam pridem ab eruditis viris hoc obſervatum in Cod. Theod. *ſolatiis pro mercedula præſtitis.* Caſſiodorus lib. 5. Variarum: *hoc ſollicitudo noſtra proſpexit, ut acceptis mercedibus competentibus pedaturam murorum omnes in commune ſubeatis, qui vicinitate jungimini: quatenus accommodato ſolatio ſecurius impleatur quod paucis inexplicabile fortaſſe cognoſcitur.* Sed fatendum eſt hoc loco Caſſiodori viros doctos ſolatium pro mercede male accepiſſe. *accommodato* enim *ſolatio*, nihil aliud eſt, quam communicata opera, & invicem mutuo præſtita, multis in commune laborantibus. nam cum plures rem aliquam adnituntur, ſolatio ſibi ſunt invicem. ita ſecurius multi exſequuntur, id quod pauci explicare vix poſſent. Commoda & ſalaria militiæ, ſolatia appellant imperatores in Codice. Juſtinianus etiam *puncta* dixit Cod. de advocat. diverſ. jud. inde *adpunctari* vulgo dicimus, cui ſalarium conſtitutum eſt, & *diſpungere* donare. hinc *diſpunctores*, *donatores* in veteribus Gloſſis. de quo nos alibi pluribus. *refrigerium* etiam pro

per adhibuit. omnia denique ad privati hominis modum fecit. [1] Socrui ſuæ honores præcipuos impendit ludis gladiatoriis [2] cæteriſque officiis. [3] Poſt hæc profectus in Gallias, [4] omnes cauſariis liberalitatibus ſubleva-

pro ſolatio vel ſalario dixerunt, & *refrigerare*. Tertullianus, *refrigerare indigentibus*. & ἀναψυχὴ in Novellis Juſtiniani pro ſalario. *ſolatiis* igitur *refovit*, heic apud Spartianum eſt, muneribus miſſis, aut neceſſariis quibuſdam ad ægros ſublevandos & ſuſtentandos juvit.

CASAUBONUS.

1 *Socrui ſuæ honores præcip.*] Marcianæ ſorori Trajani: quem etiam Auguſtæ nomine fuiſſe decoratam nummi teſtantur & ſaxa. Eadem mortua in Deos relata, & DIVA eſt appellata. Ludi gladiatorii ſolennis honos funereus omnium Auguſtorum. iterum Spartianus infrà: *Romæ poſt cæteras immenſiſſimas voluptates in honorem ſocrus ſuæ, aromatica populo donavit.*

2 *Cæteriſque officiis.*] Significat etiam ſacerdotes & flaminicas Marcianales illi ab Hadriano inſtitutas. Leges in veteri ſaxo inter cætera, SEVERINÆ. SACERDOTI. DIVÆ. MARCIANÆ.

3 *Poſt hæc profectus in Gallias.*] *Poſt hæc*, id eſt, poſteaquam reverſus è bello Sarmatico, res urbanas & Italicas ordinaſſet. Hæc ſecunda Hadriani ex Urbe profectio extra Italiam.

4 *Omnes cauſariis liberalitatibus ſublevavit.*] Regius, *caſuariis liberalitatibus ſ.* Robertus Bon. *omnes libertatibus ſublevavit.* alii, *o. cauſarios l. ſ.* Quarum omnium lectionum nulla eſt quam vulgatæ merito anteponamus. *Cauſſaria liberalitas* ita dicta, ut miſſio cauſſaria. nam vocabulum *cauſſa*, etſi natura ſua μέσον, in deteriorem tamen partem accipiebant: quod & in aliis dictionibus multis accidit, ut τύχη, συμφορὰ, *caſus*, *valetudo*, aliis. inde eſt *cauſſa* pro morbo, apud Marcellum Empiricum, & alios medicos Latinos. *in cauſſa eſſe* pro νοσεῖν eidem, capite ſeptimo, & *locus qui eſt in cauſſa*, ὁ πεπονθὼς, cap.xv. *oculorum cauſſarius*, capite octavo, ὁ νοσῶν τὼ ὀφθαλμώ. paullò aliter apud Scribonium Largum, *medicamentum cauſſam faciens*, capite XCI. cùm vim ſuam incipiens exerere dolorem gignit. *Cauſſaria miſſio*, cui morbus cauſſa fuit, ut loquitur Livius. ſic *cauſſaria liberalitas*, cui aliquis caſus ac calamitas fuit cauſſa: purà, terræ motus: etſi ea fortuna rariùs intervenit Galliarum opidis: interdum tamen: ſicut ante annos octodecim, cùm Helvetiæ pars gravi motu eſt concuſſa: quem & Allobrogum ditio in qua eramus, & vicina quoque Lugdunenſis ſenſerunt. Sed & alii multi ſunt caſus per quos liberalitas principis poſſet provocari, ut vel reliqua tributorum remitteret, vel eorum minueret modum. Cauſſaria liberalitas opponitur illi, quæ virtutis ergò aut meritorum impetretur. In membranis queis olim in Italia præſtantiſſimus Puteanus eſt uſus, ſcriptum, *cenſuariis liberalitatibus.* quæ fortaſſe vera lectio. Videtur Hadrianus cùm in Galliis eſſet, cenſum egiſſe Galliarum, exemplo Auguſti: de quo Livii Epitome libro CXXXIV. *Cùm ille conventum Narbone egit, cenſus à tribus Galliis quas Cæſar pater vicerat actus.* apud Tacitum primo Annali Germanicus per Gallias cenſum agit & accipit. Egit poſtea & Claudius Cæſar, ut ex ejus oratione conſtat, quam hodièque in æs inciſam Lugduni videre eſt, & nos vidimus. Neque dubiùm luſtris ſingulis mitti ſolitos qui tabulas cenſuales reficerent, & denuò rationem cujuſque cenſuum inirent. ex cenſu enim tributum pendebant Galliæ: quod etiam cenſus dicitur, & Græcis κῆνσος.

ϲ☉-. In antiquis inſcriptionibus hujus rei fit ſæpius mentio. Igitur *liberalitates cenſuariæ* erunt, quas in exigendis profeſſionibus cenſualibus, aut cenſibus ipſis, & in privos Gallos, & in urbes ipſas Galliæ contulit Hadrianus. Tertullianus De pallio, in Severi encomio, & deſcribenda ſeculi felicitate, illud etiam ponit, quòd beneficio principis *multorum cenſus tranſcripti*. quæ verba etſi poſſunt & aliter accipi, putem tamen ad cenſuarias ordinationes vel liberalitates eſſe referenda. Atque hoc tempore, & occaſione iſta, videntur cuſi nummi in Hadriani honorem. RESTITVTORI. GALLIÆ. & CONSERVATORI. GALLIÆ.

GRUTERUS.

4 *Omnes cauſſariis liberalitatibus ſublevavit.*] Pal. quoque *caſuariis*. ideo ſcilicet quod minus notam haberent vim vocis alterius: de qua videndus Caſaubonus noſter.

SALMASIUS.

4 *Omnes cauſariis liberalitatibus ſublevavit.*] Non parum ſollicitos habuit hic locus eruditos interpretes, Turnebum, Caſaubonum, & quos non? tempus in aliorum conjecturis falſi convincendis non teram, ſed dicam quod mihi verum eſſe videtur. legendum enim puto: *omnes cauſarios liberalitatibus ſublevavit*. potuiſſem quidem, *cauſarias liberalitates*, ut cauſarias miſſiones heic intelligere, quibus ſcilicet cauſam præbuerit neceſſitas & egeſtas eorum quos ſublevavit. Sed nihil verius, quam *cauſarios*. falſum ſiquidem omnes ab Hadriano liberalitatibus ſublevatos: nam neque cauſa fuit Hadriano, ut omnes ſublevaret. quam multi non indiguere iſta liberalitate? erga ſolos igitur cauſarios liberalis fuit: id eſt egentes & facultatibus defectos, & quibus non ſine cauſa ſubveniretur. Cauſarius homo ſic dicitur, ut *cauſarius locus* apud medicos qui in cauſa eſt, vel qui morbo tentatur, aut dolore. ſic *dens cauſarius* Marcello Empirico, *oculus cauſarius*, cap. 8. *Atque ex eo quemlibet oculorum cauſarium intus, id eſt intra oculos innunges*. ubi *cauſarius oculorum* homo etiam dicitur, cui oculi dolent, aut in cauſa ſunt. nam *cauſas oculorum*, *cauſas inteſtinorum*, paſſim dicunt pro doloribus. idem pro *loco cauſario* dixit, *locum de quo quis queritur*, cap. 25. *trita miſcebis ut pulverem facias, & in balneo locum de quo quereris innunges*. alibi apud eumdem *locus miſer* appellatur. ſic tentatus *miſerum* Horatio, quod dolore tentatur.

— *lateris miſeri, capitiſque dolore.*

ſic Græci voce ὑπαίτιος aliquando utuntur. Heſychius: ἐπιληπτῳ, ὑπαιτίῳ, δαιμονιζομένῳ. ὑπαίτιον vocat, id eſt cauſarium, qui morbo comitiali vexatur. quem caducum & cadivum Latini recentiores dixere. nam cadivus eſt ἐπίληπτος, vel πτωτικός. à *cado cadivus*. ut à *vaco*, *vacivus*, à *nocco*, *nocivus*. Marcellus: *& tuſſicos ſolitarios curat, & cadivis prodeſt*. eod. cap. *nam ſi vel ad duos cyathos cadivus inde ſorbeat, & currat paſſus mille ducentos jejunus, mire remediabitur*. ita accipi debet cadivus in formula venditionis Servi apud Marculphum: *non furem, non fugitivum, non cadivum, ſed mente & corpore ſanum*. ſed ὑπαίτιον proprie vocat Heſychius eum qui morbo comitiali laborat, quod is morbus ſonticus Latinis diceretur. ſonticus autem eſt αἴτιος, vel ὑπαίτιος. nam ſontes ſunt αἴτιοι, ὑπεύθυνοι, inſontes, ἀναίτιοι. inde ſonticus morbus de comitiali, & ſontici vel ὑπαίτιοι Heſychio, qui illo morbo tentantur. Gloſſæ veteres: *ſonticus morbus*, ἱερὰ νόσος. Plinius *ſonticum morbum*, gagatis lapidis ſuffitu deprehendi alicubi ait, & comitialem intelligit. in ædilicio edicto nihil de morbo ſontico ſcriptum erat, ſed de morbo generaliter. quod mirum videri non debere notat Juriſconſultus, *nihil enim ibi agitur de ea re, cui hic ipſe morbus obſtat*. de comitiali loquitur: at in formulis Marculphi de vendendis mancupiis, ſemper præſtatur,

levavit. Inde in Germaniam tranſiit: paciſque magis quàm belli cupidus, militem, quaſi bellum immineret, exercuit, tolerantiæ documentis eum imbuens, [1] ipſe quoque inter manipulares [2] vitam militarem magi-

ſtatur, non eſſe caducum mancipium, vel captivum, ut loquitur, id eſt ſontico morbo minime laborare. Scio tamen in jure, & in duodecim tabulis, non comitialem tantum, ſed quemcumque graviorem, & vehementiorem, ut rapidam aliquam, & querceram febrim, ſonticum morbum appellari, non ab eo quod vim nocendi habeat, ſed quod juſtam legitimamque cauſam afferat, ut ne quis in judicio ſiſti poſſit. hinc à *ſonte*, *ſontiam*, hoc eſt αἰτίαν fecerunt, quam corrupto vocabulo, ſondiam & ſonniam dixere infimi ſcriptores noſtri, *eſſoine*. inde *ſontius*, ἀληθὴς in veteribus gloſſis exponitur. & *ſontica cauſa*, vera & legitima, quæ & *ſontia* uno verbo. non mirum igitur ſi doctiſſimus Grammaticus ἐπίληπτον ὑπαίτιον interpretatur, id eſt *ſonticum*, vel *cauſarium*, qui morbo comitiali tenetur. Gloſſæ, ὑπαίτιος, *cauſarius*. nam *ſons* Latinis eſt, αἰτίαν τινὸς ἔχων, vel αἴτιος. Sic cauſarii heic dicuntur egeni, & facultatibus lapſi; vel etiam ægroti: quod genus hominum in Galliis cum eſſet Hadrianus liberalitatibus fovit, & adjuvit. nec alia opus erat emendatione: nam *cenſuarias liberalitates*, heic nullo modo poſſum probare.

CASAUBONUS.

1 *Ipſe quoque inter manipulares vitam militarem magiſtrans.*] Scribebam, *v. militarem agitans*. nam τὸ *m* potuit repeti ex fine dictionis præcedentis. Sic etiam emendabat doctiſſimus Puteanus, non ex libris, ſed ex ingenio. Retineo tamen ſcripturam librorum, *magiſtrans*, pro agens magiſtrum vitæ militaris. στρατιωτικοῦ βίου ἡγούμενος, vel, εἰς ἐποίει τύπον στρατιωτικοῦ βίου παραδιδοὺς. Dio de Hadriano, πάντας ἐδίδασκεν ἃ χρὴ ποιεῖν. alii Græci, τῷ καθ' ἑαυτὸν ὑποδείγματι πρὸς ὅμοιον ζῆλον ἐκκαλεῖ. Sic apud elegantiſſimum Scriptorem Johannem Caſſianum, diſcere aliquid *magiſtrante experientia* duobus locis. verbo *magiſtrari* uſus Aurelius Victor. Alibi dicitur, *facere aliquid ad exemplum docendi*. Vopiſcus in Tacito: *ad exemplum docendi milites frequenter equitare*. Treb. Pollio in Macriano, *Senex ſum, ad exemplum equitare non poſſum*. mox, *cùm in diverſis præliis ad exemplum fortiter faceret*. Spartianus ſtatim, *exemplo virtutis ſuæ cæteros adhortari*. hinc in antiquis inſcriptionibus, VIR. ACTIBUS. AD. EXEMPLUM. PRÆCIPUUS. Sed mirum quod ait Spartianus, *inter manipulares*, id eſt, in peditum contuberniis cùm ipſis militibus caligatis ſumtum ab Hadriano cibum, non ſecus atque ab aliquo gregario commanipulone.

SALMASIUS.

1 *Ipſe quoque inter manipulares vitam militarem magiſtrans.*] Pro *inter manipulares*, habet vetus editio cum Palatino libro, *inter manipula*. quod retinendum cenſeo, id eſt, *inter contubernia militum*. Vegetius: *contubernium autem manipulus vocabatur ab eo quod junctis manibus pariter dimicabant*. Ammianus Marcellinus: *convocatis cohortibus, & centuriis & manipulis omnibus tribunal aſcendit*. hinc *commanipulus*, & *contubernalis*. idem in veteri inſcriptione; COMMANIPULUS. ET. HERES. EIUS. CONTUBERNALI. KARISSIMO. *Manipulum* autem heic pro *manipulus*, generis enallage uſitatiſſima.

2 *Vitam militarem magiſtrans.*] Notanda vox *magiſtrare*, quæ hoc loco vicem magiſtri fungi ſignificat. magiſtrabat vitam militarem Hadrianus, cum

magiſtrans, [1] cibis etiam caſtrenſibus [2] in propatulo libenter utens, hoc eſt, larido, caſeo & poſca, [3] exemplo Scipionis Æmiliani & [4] Metelli, [5] & auctoris ſui Trajani: multos præmiis, nonnullos honoribus donans, ut ferre poſſent ea quæ aſperiùs jubebat: ſiquidem ipſe poſt

cum ipſe militibus exemplo præeſſet, & in conſuetudinem vitæ militaris eos induceret. Dio de Hadriano: ἐγύμναζε δὲ αὐτοὺς πρὸς τὸ πᾶν εἶδος μάχης. καὶ τοὺς μὲν ἐτίμα, τοὺς δ' ἐνουθέτει. πάντας δὲ ἐδίδασκεν ἃ χρὴ ποιεῖν. καὶ ὅπως γε καὶ ὁρῶντες αὐτὸν ὠφελοῖντο, σκληρᾷ τε πανταχοῦ τῇ διαίτῃ ἐχρῆτο καὶ ἐβάδιζεν ἢ καὶ ἵππευε πάντα. quæ verba explicant, quid ſit apud Spartianum, *vitam militarem magiſtrare.* nam magiſtrare eſt docere. Feſtus: *magiſtrare, regere, & temperare eſt. magiſtrare, moderari. unde magiſtri non ſolum doctores artium*, &c.

GRUTERUS.

2 *Vitam militarem magiſtrans.*] Haud aliter etiam Pal.

CASAUBONUS.

1 *Cibis etiam caſtrenſibus.*] Facilibus paratu & minimè delicatis: ſed ut Tacitus ait de Veſpaſiano, *cibo fortuito*: ut Ammianus, *brevi & vili.* σκληρὰν δίαιταν appellat Dio: cujus ſunt de Hadriano, σκληρᾷ πανταχοῦ τῇ διαίτῃ ἐχρῆτο. alibi idem, στρατιωτικῶς περὶ τὴν τροφὴν ζῆν. Apud Ariſtophanem in Equitibus allia & cæpe vocantur ναυτικὰ καὶ στρατιωτικὰ σιτία ab ejus ſcholiaſta. apud Syneſium De regno, cibi quibus in caſtris utitur Carinus imperator, ſunt, puls è piſo, & laridum. τὸ δὲ δεῖπνον ἦν, inquit, πίσινον ἔωλον ἔτνος, καὶ ἐν αὐτῷ τεμμάχια ἅττα, ταρίχη κρεῶν ὑείων, ἀπολελαυκότα τοῦ χρόνου. De militaribus cibis paſſim in his libris, aliiſque auctoribus, & in Codice.

2 *In propatulo.*] Non in tabernaculo, aut ſub cryptis vel trichilis; ſed ſub dio omnibus ſpectantibus: ὅπως γε, ait Dio, ὁρῶντες ὠφελοῖντο. vel ſi in tentorio, at aperto illo & undiquè patente. Lampridius Alexandro: *apertis papilionibus prandit atque cænavit.* Mamertinus de Juliano parabata: *qui ſæpius ſtatarium prandium ad neceſſitatem humani corporis capiat, gaudens caſtrenſi cibo, miniſtro obvio & poculo fortuito.*

3 *Exemplo Scipionis Æmiliani.*] Cujus ſeveritatem in exigenda atque etiam intendenda diſciplina militari, omnes hiſtorici celebrant, in belli Numantini præſertim hiſtoria. Vide Polyænum libro octavo, & Julium Frontinum libro quarto, capite primo. idem ſcriptor alibi: *Æmilianum Scipionem traditur in itinere cum amicis ambulantem, accepto pane veſci ſolitum.*

4 *Metelli.*] Q. Cæcilii Metelli Numidici, qui bello Jugurthino in Numidiam profectus malos militis mores, & omnibus partibus corruptam militarem diſciplinam ſingulari diligentia reſtituit, ut refert Salluſtius, & in eo bello alii.

5 *Et auctoris ſui Trajani.*] Plinius in Panegyrico, de Trajano in militiam proficiſcente, *Nullus in exigendis vehiculis tumultus, nullum circa hoſpitia faſtidium, annona quæ cæteris.* Auctorem Hadriani Trajanum vocat, à quo imperium habuerat, & in cujus contubernio militarem diſciplinam addidicerat. Marcellinus de Cæſare Gallo: *auſurus hoſtilia in auctorem ſuæ felicitatis.* apud eundem lib. XXI. cùm in curia recitaretur Juliani in Conſtantium invectiva, exclamat univerſus ſenatus, AUCTORI TUO REVERENTIAM ROGAMUS. non intellexit hanc vocem Robertus Bo. qui dixit, *prædeceſſoris ſui.*

1 *Poſt*

[1] poſt Cæſarem Octavianum, [2] labantem diſciplinam incu-

CASAUBONUS.

1 *Poſt Cæſarem Octavium.*] Reg. *Octavianum.*

2 *Labantem diſciplinam retinuit.*] Ideo percuſſi nummi, non per adulationem, ſed ex rei veritate, ſic inſcripti: HADRIANUS. AUG. COS. III. P. P. & ab altera parte, DISCIPLINA. AUG. S. C. nec retinuit ſolùm in præſens, ſed & promulgatis multis conſtitutionibus in poſterum ſanciit. Earum meminêre multis locis civilis prudentiæ conditores, & Vegetius, qui inde multa ſumſit. Dio etiam ſcribit militaria Hadriani inſtituta, ſua adhuc ætate pro legibus fuiſſe obſervata: quod & Valeriani Imp. epiſtola docet, quam habes apud Vopiſcum in Probo.

GRUTERUS.

1 *Poſt Cæſarem Octavianum.*] Antea editi *Octavium*; ſed noſtrum illud, viſitur in Regio codice & Pal. quamvis hic emendatus ad formam vulgarem; manentibus interim veſtigiis ſcripturæ alterius.

SALMASIUS.

2 *Labantem diſciplinam incuria ſuperiorum principum retinuit.*] De diſciplina tantum militari loquitur: rei vero militaris omnis ſcientiſſimum fuiſſe Hadrianum veteres teſtantur. nam & τακτικώτατος fuit, & τακτικὰ etiam ſcripſit, illa nempe quæ Orbicii nomine inſcribebantur. eorum enim non Urbicius auctor, ſed Hadrianus fuiſſe dicitur. vetuſtum Epigramma nondum editum, ſic habet. Εἰς βίβλον τακτικῶν Ὀρβικίου ἀπὸ ὑπάτων. ἡ δὲ ἡ βίβλος ποίημα Ἀδριανοῦ βασιλέως.

Τέρπεό μοι κρατερῶν καμάτων ἐγκύμονα βίβλον,
Ἣν πάρος Ἀδριανὸς μὲν ἄναξ ἔχεν ἐν πολέμοισι.
Κρύψε δ' ἀεργίη χρόνον ἄσπετον ἐγγύθι λήθης·
Ἀλλ' ὑπὸ καρτερόχειρος Ἀναστασίου βασιλῆος
Ἤλυθεν εἰς φάος αὖθις ἵνα στρατιῆσιν ἀρήξω.
Οἶδα γὰρ ἀνδροφόνους καμάτους πολέμοιο διδάσκειν,
Οἶδα δὲ πῶς μετ' ἐμεῖο καὶ ἑσπερίους ἁλὸς ἄνδρας
Καὶ Πέρσας ὀλέσεις καὶ αἰνομόρους Σαρακηνούς,
Καὶ θοὸν ἱπποκέλευθον ἀρειμανέων γένος Οὔννων,
Πετρώων δ' ἐφύπερθεν ἀλυσκάζοντας Ἰσαύρους.
Πάντα δ' ὑπὸ σκήπτροισιν Ἀναστασίοιο τελέσσω,
Ὃν καὶ Τραϊανοῖο φαάντερον ἤγαγεν ἠώς.

poſt longum igitur temporis intervallum tactica illa Hadriani Imperatoris cum diu latuiſſent, ſub Anaſtaſio tandem emerſerunt, opera Urbicii viri conſularis, vel ex conſulibus, ut tunc loquebantur. nam aliud tunc erat ὑπατικός, aliud ἐξ ὑπάτων. qui quidem Urbicius multa de ſuo videtur addidiſſe Tacticis Adriani, & vetera priſcorum ducum inventa ad tacticen pertinentia. quæ continebantur illo Hadriani libro, novis & ætate ſua demum repertis auxiſſe. Sic enim in fragmento ejuſdem ex Regiæ Bibliothecæ penu ab eruditiſſimo Rigaltio eruto & publicato, ſcriptum eſt: αἱ μὲν προτεταγμέναι τάξεις τῶν παλαιῶν ἐκτεθεῖσαι πρὸς στρατιώτας μεμελετηκότας δέχεσθαι τὰς τῶν πολεμίων προσβολάς. quæ verba ſic legenda ſunt. nam vulgo mendoſe ſunt excuſa. Et nos hoc docent omnia quæ præmiſerat περὶ τακτικῆς, ex libro Hadriani habuiſſe. Hoc vero ἐπιτήδευμα, quod ibi multis deſcribit, de ſuo adjunxiſſe veteribus inventis. quod clarius indicat paulo poſt his verbis: ἐτόλμησα μίαν παράταξιν προσθεῖναι, τὴν μὲν στρατιώτην φυλάτ-

incuria ſuperiorum principum, retinuit, [1] ordinatis & officiis & impendiis: [2] nunquam paſſus aliquem à caſtris injuſtè abeſſe, [3] quum tribunos non favor militum ſed juſtitia commendaret: exemplo etiam virtutis ſuæ cæteros adhortatus, [4] quum etiam vicena millia pedibus armatus ambularet, [5] triclinia de caſtris &

τουσιν ἀτρεμεῖν, τοὺς πολεμίους δὲ κατεργαζομένην· μὴ ῥηθεῖσαν μὲν ὑπὸ τῶν παλαιῶν, ἐπινοηθεῖσαν δὲ παρ' ἐμοῦ. Meminit Vegetius Hadriani conſtitutionum de re militari. Sed falluntur, qui ex illis conſtitutionibus, putant Hadrianum de re militari libros ediſiſſe. quod de illo non magis poteſt affirmari, quam de Auguſto vel Trajano, qui multas conſtitutiones de militari diſciplina feciſſe dicuntur, referente eodem Vegetio: *quæ Paternus diligentiſſimus juris militaris aſſertor in libros redegit, quæ Auguſti & Trajani & Hadriani conſtitutionibus cauta ſunt.* nam illæ conſtitutiones diſciplinam ſpectabant, quam priorum principum incuria lapſam reſtituiſſe heic dicitur Hadrianus. nihil autem ad tacticen pertinebant: at libri Hadriani, ſi quos ſcripſit, quorum mentionem facere videtur illud epigramma, περὶ τακτικῆς fuere. Spartianus de diſciplina ab Hadriano reſtituta tantum loquitur hoc loco. quam tamen labantem à temporibus Auguſti non ſolus in melius retuliſſe videtur hic Adrianus, nec primus. nam jam ante ipſum Trajanus plurimas conſtitutiones ad eam reparandam ediderat, ut docemur illo Vegetii loco.

CASAUBONUS.

1 *Ordinatis officiis.*] Victor alter, ſive Victorinus, de Hadriano, *Officia ſanè publica & palatina, nec non militiæ, in eam formam ſtatuit, quæ paucis per Conſtantinum immutatis perſeverat.* Quid autem immutatum ſit ab Hadriano, de priore Auguſti ordinatione circa officia, & univerſam Remp. non eſt hic locus pluribus explicandi. Et factum jam accuratiſſimè à peritiſſimo hiſtoriæ Romanæ viro Onuphrio Panvinio.

2 *Nunquam paſſus aliquem à caſtris injuſtè abeſſe.*] Hoc ait: caviſſe Hadrianum ſeverè, ne tribuni gratioſos militibus commeatus, ſub obtentu falſarum cauſſarum, darent. Quorum fuerit hoc jus, largiendi commeatus, diſcas meliùs ex titulo Codicis De commeatu, quàm ex Vegetio.

3 *Cùm tribunos non favor militum ſed juſtitia commendaret.*] Duobus modis ad tribunatum militum perveniebatur ſub extrema libertatis tempora: vel populi ſuffragiis in comitio: vel militum commendatione apud imperatorem. Idem ſervatum & diu poſtea commutata Reip. forma.

4 *Cùm etiam vicena millia pedibus armatus ambularet.*] Nimirum Hadrianus ad manipularis militis modum omnia agebat. Ut pluriműm itinera militum ita ſe habebant; horas quinque ambulabant quotidie: eo ſpatio conficiebant modò vicena, modò vicena & quaterna paſſuum millia. Ille militaris gradus, hic plenus dicebatur, ut ſcribit Vegetius libro primo, cap. IX. Exempla contentioris itineris quæ paſſim in hiſtoriis, nihil ad conſuetam & ordinariam rationem, quæ tangitur hîc à Spartiano. Etiam in jure civili ad legitimum diei unius iter viginti millia paſſuum præſcribuntur, non ampliùs: ut in lege tertia De verborum ſignificatione, & alibi ſæpius.

5 *Triclinia de caſtris dirueret.*] Ut vel ſedentes, vel etiam ſtantes cibum ſumerent, lectos tricliniares ſuſtulit & totum illum apparatum, quo triclinia moris

moris erat inſtrui. Appianus de Scipione Æmiliano, *κλίνας τε ἀπεῖπεν ἔχειν, καὶ πρῶτος ἐπὶ στιβάδων ἀνεπαύετο.* videtur hic cenſor utroſque ſummoviſſe lectos, & tricliniares & cubiculares. Faciunt ad lucem hujus loci & quæ ad Suetonium ſcripſimus libro primo, capite XLVI. & magis quæ in commentario De lectis & ſtragula veterum veſte. Fuit ſanè mos hic militiæ, ut ſtantes ſumerent cibum. Ammianus de Juliano, *Per varios procinctus ſtans interdum more militiæ cibum brevem vilemque ſumere viſebatur.*

SALMASIUS.

5 *Triclinia de caſtris, & porticus, & topia dirueret.*] Neſcio an de caſtris olim triclinia diruerit Hadrianus, ſed ſane libenter illa de hoc loco diruerem, & diſturbarem, ſi mei res eſſet arbitrii. non enim video quo jure locum heic obtinere poſſint: & multis de cauſis ita cenſeo. Primum, triclinia pro lectis tricliniaribus illius temporis auctores non dixere, ſed pro conclavibus & cœnationibus ipſis hanc vocem uſurparunt Vitruvius, Quintilianus, Suetonius, & reliqui ἀριθμῷ κρείττονες. Deinde triclinarium lectorum illa tempeſtate uſus erat prorſus abolitus, & in eorum locum ſucceſſerant ſtibadia & ſigmata, & accubita, ut vocabant. de quibus nos infra ſuo loco dicemus. Triclinia igitur Hadriani tempore, & Spartiani erant conclavia, & membra domus. nec aliter hanc vocem heic accipi liceret, ſi liberet eam agnoſcere. an autem hujuſmodi triclinia, & cœnationes in caſtris Romanorum extructæ fuerint neſcio. Conſtat enim ſub tentoriis & papilionibus, ut vocarunt recentioris ævi ſcriptores, ſemper egiſſe Romanos milites in caſtris ſuis. quinimo triclinia papiliones ipſos appellaſſe videtur Severus in Epiſtola ad Roconium Celſum, ubi conqueritur de corruptis militarium moribus, & diſciplinæ militaris neglectu: *milites tui vagantur, Tribuni medio die lavant, pro tricliniis popinas habent, pro cubiculis meritoria.* tantum abeſt, ut diſciplinæ retinendæ gratia, triclinia deſtrui, & removeri velit, ut contra queratur milites ita corruptos & diſciplinæ negligentes eſſe, ut tricliniorum loco, popinas frequentarent, & pro cubiculis meritoria. Sed fortaſſe triclinia ibi non papiliones ſunt, ſed hoſpitia militum in urbibus, in quibus hibernabant: nihil tamen prohibet, triclinia etiam tabernacula militum intelligi. nam in tabernaculis & prandebant & cœnabant milites, & cubabant. triclinia autem cœnationes proprie dicebantur. Sic tentorium pro triclinio vel cœnatione militi. Gloſſæ, Τρίκλινον, *triclinium, cœnatio.* at triclinia pro lectis tricliniaribus heic accipi, quæ doctiſſimorum virorum ſententia eſt, nulla ratione poſſum mihi perſuadere, repugnante χρήσει illorum temporum: nuſquam enim legere eſt, apud illius ætatis ſcriptores triclinia, de lectis quibus ad menſam accumbebant, qui penitus ab uſu erant remoti. Scipionem cum corruptam diſciplinam apud Numantiam diligenter ſevereque corrigeret, ſuſtuliſſe lectos è caſtris ſcribit Appianus. De lectis cubicularibus accipiebat vir doctus lib. 5. *de militia Romana.* de tricliniaribus tantum accipiendum Polyæni locus oſtendit lib. 8. ubi de eodem Scipione loquens ita ſcribit: *προσέταξε δὲ ἀποπέμψαι τὰς κλίνας, τραπέζας, ἐκπώματα, καὶ σκεύη πάντα πλὴν χύτρας καὶ ὀβελίσκου καὶ ποτηρίου.* ita legendum apud Polyænum: nam vulgo corruptiſſime legitur, *καινὰς τραπέζας.* removit igitur lectos tricliniares, ut cibum ſtantes ſumerent, qui mos erat militiæ, ut ſcribit Ammianus Marcellinus de Juliano. Polyænus de Scipionis militibus: *ἀριστᾶν τε ὀρθοὺς ἄπυρον ὄψον.* quod de prandio quidem verum eſt. cœnantes autem accubuiſſe alibi probamus. Videtur tamen Appianus de cubicularibus tantum lectis intellexiſſe, cujus hæc verba ſunt: *κλίνας*

 τε ἀ-

τι ἀπεῖπεν ἔχειν καὶ περιῶρτο ἐπὶ στιβάδων ἀνεπαύετο. quod ultimum ſic expreſſit Polyænus: *αὐτὸς δὲ στρατηγὸς ἐπὶ στιβάδος ἀνακείμενος ἑωρᾶτο φάσκων πυθεῖν τὴν τοῦ στρατεύματος ἀσωτίαν καὶ μαλακίαν.* quem locum ita emendavimus, cum vulgo in editis corruptiſſimus ſit. Sed tempus eſt ſuſpicionem meam de hoc Spartiani loco aperire. pro *triclinia diruit*, putarem ſcribendum, *trichilia diruit*. quam conjecturam ſequentia comprobant: *porticus, topia, cryptas*. in æſtivis caſtris milites, labante diſciplina militari, trichilas, & topia, & virides porticus ſibi extruebant, umbræ & frigoris captandi gratia: quæ omnia diruit Hadrianus & evertit. ſimilem luxum in caſtris Pompeji fuiſſe obſervat Cæſar lib. III. de bello civili, apud quem *trichilas* in *triclinia* mutaverant, ut & apud Spartianum homines imperiti. hæret tamen adhuc mendum in verbis Cæſaris: nam pro *trichilas ſtra as*, *trichilas ſtructas* legendum eſt. eodem modo corruptum apud Salluſtium, *mare conſtratum* pro *conſtructum*, memini olim legere & corrigere. trichilæ quid eſſent, jam dictum doctiſſimis viris. quam vocem Græcam eſſe viderunt quidem, ſed male ἀπὸ τοῦ τριχίνου deduxerunt, à pilis ſcilicet: atque inde *trichinum quæſtum*, apud Varronem dici exiſtimaverunt. ſic non ſemel errare datur iis, qui aliquando in errorem inducti ſunt. *tricinus*, non *trichinus*, apud Varronem pro ſpiſſo & tardo ponitur, à tricis. unde & verbum *tricare*. à *trico*, *tricino*, ut ago, agino: fuco, fucino. *coquo*, *coquino*: unde *coquinare* Plauto. ſic *natare*, & *natinare*, & alia ejuſmodi infinita. ſic *intricare* & *intricinare*. Nonius: *tricæ ſunt impedimenta & implicationes*, & *intricinare*, *impedire*, *morari*. ſic enim legendum ex vet. Cod. qui habebat, *intricenare*. hinc à *tricis*, *tricinus*. trichilas autem non poſſe dici à tricis, nec à tricino, ſyllabæ primæ modulus in utroque vocabulo diverſus arguit. nam *trichilia* primam corripit. at contra eſt in tricis, & quæ inde vocabula derivantur. Græca vox eſt, *Trichila*. Græcis eſt τροχάλη & τροχάλιον. *trichilium*. *o* in *i* mutatur. ut κόνις. & *a* in *i*. ut βάσκανος, faſcinus. κάναστρον, *caniſtrum*. hinc *dimichæ* pro *dimachæ* apud Curtium. Τροχαλὸν autem Græci vocant, quidquid curvum eſt, & inflexum. hinc τροχάλας dixere porticus virides, arcuatas & in camerarum modum factas. nos *bercellas*, & *tonnellas*, vulgo vocamus. ſic κάμαρον Græcis idem quod τροχαλόν. inde καμάραι. & Latinis cameræ, arcuata tecta, & in morem rotarum rotundata. unde *rotatio camerarum* apud Caſſiodorum, ἡ τροχάλισις τῶν καμαρῶν. nec dubium eſt, trichilas hinc appellatas pergulas illas concameratas, & arcuatas ex harundinis inflexis, & opere topiario colligatis contextas. Iſidori: *trichilia ubi pendent vatiæ*. perperam in vulgatis habetur, *trictilia*. trichilas intelligit ex quibus dependebant cucumeres, & cucurbitæ quas vatias appellat, quod incurvæ eſſent & obtorræ, ducta metaphora ab iis hominibus, qui cruribus obtortis ſunt, quos Latini *vatios* & *vatias* dicunt. Columella:

> *Tum modo dependens trichili, modo more chelydri*
> *Intortus cucumis.*

Erravit mea ſententia vir doctiſſimus, qui *trochilo* legendum putavit in illo verſu, & ita vocari torulum in apophyſibus columnarum. nam *trichila* ſcribendum. quod confirmat plane Iſidorus in Gloſſis ſupra citatis. Plinius, de cucumeribus, *contra oleum refugiunt, aut ſi quid obſtet, vel pendeant, curvantur*. & de melopeponibus, *non pendent hi, ſed humi rotundantur*. idem ibidem: *quædam jacent creſcuntque, ut cucurbitæ & cucumis. eadem & pendent*. ſed hæc plus ſatis de *trichilis* & *trichiliis*, quæ nos hoc loco reſtituimus, dirutis tricliniis. recte an ſecus id fecerimus, judicent eruditi.

& [1] porticus & cryptas [2] & topia dirueret: [3] veſtem humil-

CASAVBONVS.

1 *Porticus & cryptas.*] Hujuſmodi loca ſibi comparabant, qui inter ambulandum, exercendum, aut veſcendum, neque æſtatis neque hiemis ferre poterant incommoda. quod tamen non in omnibus fiebat caſtris; ſed iis ſolùm ubi collocati milites præſidiàrii & limitanei. nam horum caſtra cùm temporaria non eſſent urbium inſtar habuerunt. Porticus ut & balnea inter delinimenta vitiorum cenſet gravis auctor Tacitus in vita Agricolæ Earum & figura & uſus multiplex ac varius, auctore Vitruvio: item cryptarum. Sic propriè appellatur locus in ædibus minùs expoſitus hominum oculis & latens, aut in quo res lateant reconditæ. Vitruvius junxit cum horreis & apothecis, libro ſexto. Ulpianus Juriſconſultus homo Tyrius vocem hanc latinitate conatus donare, *refugia* dixit, ſanè duriùs, lege XIII. De uſufructu. Hieronymus apud Hieremiam Prophetam עֲלֶת capiens pro effugii loco, vertit *cryptam*. hic verò cryptæ ſunt quas Vitruvius alibi hypogæas deambulationes nominat: porticus quædam ſubterraneæ, quæ ideo etiam cryptoporticus vocantur Vitruvio, Plinio, & ex hoc, Apollinari Sidonio. Has igitur hypogæas cryptas deſtruit Hadrianus, ut luxus inſtrumenta. Ambroſius. epiſt. XII. *Luxurioſorum eſt hypogæa quærere, captantium frigus æſtivum, eo quòd reſoluti delitiis æſtus aliter ferre ac tolerare nequeant, & ideo quærant umbroſa penetralia: vel quòd deſidioſi ignava ſub terris agant otia.* poſtea, *ſciebat deſides eſſe habitantes in hypogæis & voluptatum gurguſtiis.* Porrò quæ Spartianus de ſublatis tricliniis, porticibus ac cryptis hîc dicit, verbo indicantur in Dionis Epitoma: *τὰς οἰκήσεις ἐφορῶν*: quæ hinc lucem accipere debent.

2 *Et topia.*] Quid ſit *topiarium opus* apud Plinium, vel *herba topiaria*, apud M. Tullium, *topiariam facere*, apud Vitruvium *varietatibus topiorum ornare*, &, *per topium pingere*, ignorat hodie nemo. Funiculis opus totum dirigitur: iiſque adeò plurimùm artifices topiarii utuntur. inde nomen arti. nam *τοπεῖον* Græcis reſtis aut funis.

3 *Veſtem humillimam.*] Caſtrenſem videlicet dictam: de qua multa alibi. Tacitus de Veſpaſiano, *veſte habituque vix à gregario milite diſcrepans.* Quæcunque autem de Hadriani veſtibus hic dicuntur, ad illud referenda ſunt tempus, quo verſatus eſt in caſtris. Alibi habuiſſe illum imperatoriæ ſtationis quam temperabat, rationem, certiſſimum eſt. nam & auro clavatis mantilibus eum eſſe uſum omnium primum, fuere qui ſcriberent, ut refert in Alexandro Lampridius.

SALMASIUS.

1 *Porticus & cryptas.*] Milites æſtate in campo exercebantur, hyeme ſub tecto, ſed pluviali tantum tempore. nam ſi pluviæ, vel nives ceſſarent, etiam hybernis diebus exercebantur in campo, & ſub dio. porticus igitur ad hanc rem ſtruebant, & tegulis vel ſcandulis tegebant, aut ſi abeſſent, ulva aut cannis. Vegetius l. I. cap. XVII. *equi lignei hyeme ſub tecto, æſtate ponebantur in campo.* & lib. II. cap. XXIII. *miſſilia quoque vel plumbatas jugi perpetuoque exercitio dirigere cogebantur uſque adeo, ut tempore hyemis de tegulis, vel ſcandulis, quæ ſi deeſſent, certe de cannis, ulva vel culmo, & porticus tegerentur ad equites, & quædam velut baſilicæ ad pedites.* de genere hoc non videntur fuiſſe, nec ad hunc uſum comparatæ quas de caſtris diruiſſe corrector diſciplinæ labentis dicitur Hadrianus, ſed virides porticus, & flexibilibus & in ſe curvatis arboribus conſtructæ, ſub quibus delicati milites, & otioſi, omnis jam exercitii militaris expertes æſtum vitabant, & deambulabant. eodem referendæ cryptæ ſive hypo-

humillimam frequenter acciperet, [1] ſine auro balteum

hypogæa, quæ per ſummum æſtum ſubirent, captandi frigoris gratia. ſic hæc quatuor conjunxit hoc loco Spartianus, quæ in æſtivis caſtris milites luxuria diffluentes uſurpabant; trichilas, porticus, cryptas, & topia. de porticibus viridibus Firmicus: *vel qui buxeas arbores tondens in belluas fingat, aut virides porticus in circulum flexis vitibus faciat.*

2 *Et topia.*] De topiis quis non dixit? ne toties dictum, nunc quoque dicamus. auctorem belli Alexandrini in hac voce mendoſum emendabimus tantum, fruſtra doctiſſimis viris aliquoties tentatum: *quibus rebus attenuati milites oppido perquam pauci ſub pellibus acquieſcebant, reliqui ex veſtimentis tentoriolis factis atque arundinibus ſcopiſque contextis.* ita ſcriptum habetur in vulgatis. ſcripti habent; *atque arundinum copiis.* ſcribe, *arundinum topiis contextis*, vel *arundine topiis contextis.* topiarium autem opus, ut omnes norunt, ex arboribus maxime ſequacibus, & flexibilibus conſtabat, & tonderi aptis, ut ſunt myrtus, buxum, acanthus, & ſimilia. hinc ψαλιστοὶ μυῤῥινῶνες apud Hieroclem: οὐ μὲν δὴ πολυτελεῖς οἶκοι καὶ ὀρθόστρωτοι οἶκοι, καὶ περίστοα, τοῖς ὑπὸ τῆς ἀπειροκαλίας θαυμαζομένοις λίθοις διακεκοσμημένα, οὐδὲ ζωγραφία καὶ ψαλιστοὶ μυῤῥινῶνες. ubi ψαλιστοὺς μυῤῥινῶνας, viri eruditione ſummi loca myrtis conſita, & opere topiario arcuatim ſtructa perperam exponunt. Scio ψαλίδα Græcis interdum eſſe arcum & fornicem vel cameram. ſed heic aliter accipiendum ψαλιστὸς, pro tonſili ſcilicet. itaque ψαλιστοὶ μυῤῥινῶνες, ſunt *tonſilia myrteta.* ſic *tonſile buxetum*, Martiali. Firmicus: *aut qui buxeas arbores tondens in belluas fingat.* ψαλίζειν eſt tondere. ψαλίξαι, κεῖραι. Heſychius. nec fingere tantum ſed pingere per topia dicebant, ut apud Vitruvium. qui belluas, arbores, homines, antra, portus, & alia id genus, variaque, & minuta, opere topiario exprimebant, ῥωπογράφοι vulgo dicebantur. nam ῥῶπος eſt varia & minuta merces. hinc ῥωπογραφία ripulæ apud Ciceronem in Epiſtolis ad Atticum lib. xv. epiſt. xvi. *Et tamen hæc ῥωπογραφία ripulæ videtur habitura celerem ſatietatem.* quam vocem vulgo deducunt ἀπὸ τῶν ῥώπων, id eſt à virgultis, omnino male, cum ἀπὸ τοῦ ῥώπου facta ſit. hinc ῥωπικὸν etiam ἀντὶ τοῦ ὡραίου Græci ponunt, quod varietate ipſa pulcrum eſt. hinc ῥωπογράφος pictor ille dictus apud Plinium, quod humilia tantum pingeret, ut aſellos, & obſonia & ſimilia ῥωπικά. perperam apud Plinium hodie legitur ῥυπαρογράφος. *propoſito neſcio an deſtruxerit ſe, quoniam humilia quidem ſequutus, humilitatis tamen ſummam adeptus eſt gloriam, tonſtrinas ſutrinaſque pinxit, & aſellos, & obſonia ac ſimilia, ob hoc cognominatus rhopographos.* Ῥωπογραφία opponitur μεγαλογραφία, quæ in rebus magnis & argumentis nobilibus exequendis verſatur, & exprimendis, ut ſunt deorum ſimulacra, ædes, heroës, bellorum hiſtoriæ veteres, & alia id genus. Vitruvius: *nonnullis locis ſignorum megalographia, habens deorum ſimulacra, ſeu fabularum diſpoſitas explicationes, non minus Trojanas pugnas, ſeu Ulyſsis errationes per topia, cæteraque quæ ſunt eorum ſimilibus rationibus à natura procreata.* ſolum enim argumentum facit megalographiam, non magni ſumptus, ut falſo ſibi perſuaſerunt homines docti. ſic ῥωπογραφία in rebus humilibus & argumentis variis & exiguis verſatur, megalographia in grandibus & magnificis.

CASAUBONUS.

1 *Sine auro balteum ſumeret.*] Cum tamen balteos ornatos auro & gemmis conſtellatos duces Romani haberent.

teum ſumeret, [1] ſine gemmis fibulas ſtringeret, capulo

berent. vide Trebellium Pollionem in Salonino Gallieno. ſed is luxus poſt Hadrianum in mores publicos irrepſit. nam idem Pollio in altero Gallieno ut rarum obſervat, quòd *gemmato balteo ſit uſus*. & Vopiſcus de Carino, *habuit balteum etiam ſæpe gemmatum.* Cauſſam aperit Herodianus de Macrino ſcribens imperatore: ἐσθῆτί τε πορπαῖς καὶ ζωστῆρι χρυσῷ πολλῷ καὶ λίθοις τιμίοις πεποικιλμένοις κεκοσμημένος. τῆς τοιαύτης πολυτελείας παρὰ τοῖς Ῥωμαίων στρατιώταις οὐκ ἐπαινουμένης, βαρβάρου δὲ μᾶλλον καὶ θηλυπρεποῦς εἶναι δοκούσης. non ſeparat imperatorem à milite: ſed tam in illo quàm in iſto luxum damnat circa baltea ſive aurata ſive gemmata. Sanè baltea gemmata diſtrictè vetantur lege prima Cod. Nulli licere in frenis, &c.

1 *Sine gemmis fibulas ſtringeret.*] Balteo ſolent jungi fibulæ: & apud Græcos ſimiliter ζωστῆρος & πορπῶν junctim ſæpe mentio. veteres etiam pallia & ſaga fibulis annectebant. Liber Puteani, *ſ. g. fibula ſtringeret*. non probo: nam *fibulas ſtringere* ſive *aſtringere* ita dictum, ut mox, *ſpatham claudere*. Vopiſcus obſervat in Aureliano, *ut fibulas aureas gregarii milites haberent, idem primus conceſſit: cùm ante argenteas habuiſſent.* In codice etiam præcipitur idem: *Fibulis in chlamydibus his utantur quæ ſolo auro & arte pretioſæ ſunt:* gemmatæ prohibentur. Fibulas è margaritis commemorat Ulpianus lege xxv. De auro, argento, m.

SALMASIUS.

1 *Sine auro baltheum ſumeret.*] An & ſine argento? non putem. nam paſſim, milites argentata balthea ſumebant. Plinius lib 34. *Et quid hæc attinet colligere cum capuli militum etiam ebore faſtidito, cælentur argento, vaginæ vatillis, balthei laminis crepent?* Si gregarii milites argentatis baltheis utebantur, quidni duces & Tribuni auratos ſtellatoſque, id eſt gemmatos uſurparent? auro enim, vel aureis clavis configebantur balthei, & gemmis ſtellabantur. Virgilius:

— & aureæ bullis
Cingula. —

clavos aureos interpretatur Servius. ſed de his alibi fuſe & accurate.

1 *Sine gemmis fibulas ſtringeret.*] Facile quid velit intelligitur: lectio tamen ipſa non ſatis pura. nam fibulæ ſtringi non dicuntur, ſed veſtes fibulis ſtringi. ſic in Trebellii Tyrannis, *veſtis muliebri fibula ſtricta.* & apud Florum: *veſtis ingentibus obſtricta gemmis*, id eſt gemmatis fibulis obſtricta. quod autem ait, ita dici *fibulas ſtringere*, quemadmodum *ſpatham claudere*, ut paulo poſt ſequitur, dici non poteſt, quam diverſum ſit. legebam olim, *ſine gemmis fibula ſtringeretur.* poſtea nulla littera minus ita ſcriptum offendi in vetere Palatino. *fibula* dixit, quod unica tantum fibula ſtringerentur chlamydes & paludamenta imperatorum, & ſaga militum. ſic πόρπην Græci numero unitatis ſæpe dicunt. Agathias lib. 4. καί τοι μέγα κεκράγασιν οἱ κατήγοροι καὶ δεινὰ τεθρυλήκασι φασὶν ὡς δὴ βασιλέως ἀνῃρημένου. χρὴ δὲ οὐ τῇ πόρπῃ καὶ τῇ χλαμύδι, καὶ τοῖς ἐκτὸς φαινομένοις ἐγκαλλωπίσμασι ταύτην προσνέμειν τὴν ἐπωνυμίαν. Vopiſcus in Carino: *niſi gemma, fibula uſus non eſt.* plerumque gemma fibulæ vicem utebantur. Claudianus:

— & fulva nodatur iaſpide pectus.

Atque hæ ſunt, quæ gemmatæ fibulæ dicuntur. hinc *gemmis obſtricta veſtis* Floro de Antonio, id eſt gemmatis fibulis. Hadrianus autem more Tribuni militaris, auream fibulam, nulla gemma ornatam gerebat.

GRUTERUS.

1 *Sine gemmis fibulas ſtringeret.*] Pal. *ſine gemmis fibula ſtringeretur.*

 1 *Capu-*

1 capulo vix eburneo ſpatham clauderet: 2 ægros milites

CASAUBONUS.

1 *Capulo vix eburneo ſpatham clauderet.*] Spatha, σπάθη. notæ voces & ſignificatus illarum varii. At bonus Egnatius pueriliter hîc errat. nam ſi Græcæ vocis etymum ignorabat, conſuleret ſaltem Vegetium. Atqui σπάθη pro latiore gladio, adeò antiqua vox, contrà quàm ille criticus pronuntiat, ut videatur nobis ספסירא vox Chaldaica inde originem habuiſſe. extat in Targumin librorum ſacrorum aliquoties; ut capite XII. Proverbiorum Salomonis, & in hiſtoria Eſtheræ cap. VIII. non ſemel. cujus libelli paraphraſis Græcis vocibus eximiè referta, mixtis etiam quibuſdam Latinis. אספסטירא σπαστήριον, leviter corruptum pro σπαθήριον. & fortaſſe irrepſerit ס pro ש ob affinitatem figuræ. aliter tamen auctor Aruch. ſed hæc non hujus loci. *claudere ſpatham capulo*, venuſtè dictum & Λακωνικῶς, pro enſem geſtare, cujus in extremo ſit capulus eburneus. Amat Tertullianus hæc loquendi genera, ut De Pallio: *Aries trabes machina eſt, quæ muros frangere militat*, id eſt, qua utuntur militantes in frangendis muris. non enim audiendi qui emendant *minitat*. Enſium capuli tenuioribus è cornu. Apud Euripidem in Phœniſſis μελάνδετον gladium, ſcholiaſtes interpretatur, habentem μέλαιναν λαβὴν κεκτημένον. Baſilius in Grammaticis: Κεράκαπτον ξίφος, τὸ ἀπὸ κέρατος ἔχον τὴν κώπην, ἤτοι τὴν λαβήν. honeſtioribus ex ebore: quod & appellatione cornu poteſt intelligi, ex Oppiani quidem ſententia. Virgilius, *atque enſem collo ſuſpendit eburnum*. Legas etiam capulos ex auro, argento & gemmis. τὸ *claudere* & *includere*, fabrilis artis interdum ſunt verba, & propriè λιθοκολλήτοις operibus conveniunt. Lucretius lib. IV.

Scilicet & grandes viridi cum luce ſmaragdi
Auro includuntur.

Gloſſæ Latino-Arabicæ Scaligeri & Raphelengii: *cluſor, qui gemmas auro concludit*. Hieronymus in caput XXIV. Hieremiæ prophetæ: *Fabros & incluſores vel legis interpretes atque doctores debemus accipere, vel artifices incluſoréſque auri atque gemmarum: quæ ars apud Barbaras nationes pretioſiſſima eſt.* Sic *includere* & *incluſor* ſæpius, apud veterem bibliorum interpretem. Anaſtaſius Bibliothecarius, *Patenam argenteam chriſmalem, auro cluſam*. idem in Sylveſtro, *Fecit ſcyphum ſingularem ex metallo, corallo ornatum undique de gemmis praſinis, & hyacinthinis, auro intercluſum.* & paſſim in ejus libris.

SALMASIUS.

1 *Capulo vix eburneo ſpatham clauderet.*] Gregarii plane militis habitu incedebat Hadrianus: veſtis humilis, hoc eſt ſine purpura. fibula ſine gemmis, baltheum ſine auro, ſpatha vix capulo eburneo clauſa. atqui Plinius ſua ætate ſcribit militibus faſtiditos eburneos etiam capulos, & argento cælatos habuiſſe. non eſt autem, quod eſſe opinati ſunt hoc loco interpretes, *capulo ſpatham claudere*. nec enim Laconice dictum *ſpatham capulo eburneo claudere*, pro ſpatham geſtare, quæ capulum habeat ex ebore. *ſpatham eburno capulo claudere*, nihil aliud eſt quam eburnum capulum vel clauſulam ſpathæ addere. ſic Græci συγκλείειν τὸ ξίφος dicunt de enſe, cui capulus additur. Vetus interpres Nicandri in Alexipharmacis ad illud, — μύκης ὅθι κουλεόπεσεν ἄορτης. μύκης κυρίως τὸ ἄκρον τοῦ ξίφους, τὸ κουλεοκλεῖον τὴν θήκην. μύκητα Græci vocant enſis capulum, quod fungi formam referat. nos *pomale* à pomi ſimilitudine vulgo appellamus. Græci quoque hodierni μῆλον eadem

lites

dem de cauſa. clauſulam enſis etiam liceat vocare, ut Græci κατακλεῖδα. nam extremum alicujus rei, vel id quo teneri poteſt, κατακλεῖδα appellant, Latini clauſulam. hinc clauſula pro anſa apud Apulejum de ſtrigili Floridis: *juxtaque honeſtam ſtrigilin recta faſtigatione clauſulæ, flexa tubulatione ligulæ, ut & ipſa in manu capulo moraretur, & ſudor ex ea rivulo laberetur.* ubi vides capulum & clauſulam pro eodem poni. ſpatham autem eburno capulo clauſam Græci ἐλεφαντόκωπον σπάθην vocant. Theopompus, ἐλεφαντοκώπους ξιφομαχαίρας ..... ſic κερατόκωποι, ſpathæ quæ capulum habent ex cornu. dicebantur & ἐλεφαντόδετοι, quæ capulum eboreis clavis fixum haberent, ut & χρυσόδετοι, quæ capulo erant aureis clavis vincto. ſic χρυσόδετα σκεύη, quæ Latinis auro vincta pocula. de quibus in vita Claudii plura dicemus, & ad Galienum. ſic κώπην χρυσοκόλλητον Euripides in Palamede, capulum auro vinctum: nam & χρυσοκόλλητον σκεῦος, auro vinctum poculum interpretamur, & idem eſt cum χρυσοδέτῳ. hinc σπάθην χρυσόδετον Philemon dixit, in eodem ſignificatu quo Euripides χρυσοκόλλητον, verſus Philemonis ita legendus:

σπάθην περιφαίνων δηλαδὴ χρυσόδετον.

Latini quoque capulum enſis auro vinctum dixere. Servius Æneid. IV. ad illud:

— *atque illi ſtellatus iaſpide fulva*
Enſis erat. —

Seceſpita autem eſt culter oblongus ferreus manubrio eburneo, rotundo, ſolido, vincto ad capulum argento auroque, fixo clavis æneis. ita enim diſtinguendus ille locus Servii qui peſſime in excuſis conceptus eſt, & vitioſa interpunctione diſtinctus. *vincto ad capulum auro argentoque*, eſt ad verbum χρυσόδετον καὶ ἀργυρόδετον. Sequitur apud eumdem Servium: *enſem ergo pro cultro longiore debemus accipere, ſtellatum autem pro acutis æneis vinctum.* acutis æneis heic dixit quod ſupra, clavis æneis fixum. hoc eſt χαλκόδετον. corrupte *acutis aneis* legitur in editionibus. *acutum* abſolute pro clavo paſſim uſurparunt infimi ævi ſcriptores. Macrobius: *qui ſequenti nocte deferebant infixo cuicumque parti corporis acuto æneo apros carne integra pertulerunt.* Plutarchus in eadem re explicanda ἧλον χαλκοῦν poſuit. Vegetius de re veterinaria lib. III. cap. II. *tunc ad acum vel acutum cuprinum pars auriculæ quæ lata eſt, quaſi in circulo ſignatur.* Iſidorus: *clavati quaſi caligati, eo quod minutis clavis, id eſt, acutis ſola caligæ vinciantur.* ex quo id etiam diſcimus, minutos clavos, acutos proprie appellatos. Sed & clavis vinciri calceos, ut capulos enſium, cum clavis configuntur. Anonymus de rebus bellicis: *ejuſdem tichodifri tabulatis, ut meminimus, acutis ferreis communitis.* quos hoc loco dixit *acutos ferreos*, *fixoria* ſupra nuncupaverat: *qui duabus ſuper impoſitis cratibus, fixoriiſque confixus intra ſe tectos ab omni incurſione defendit.* de eodem tichodifro. atque hæc obiter, occaſione oblata, de acutis dicta ſunto. capuli igitur enſium auro, argento, ære, ebore vincti, ſunt clavis aureis, æreis, & argenteis confixi, vel etiam aurati & argentati. nam auro vincta pocula ſimpliciter deaurata appellavere, ut & *auro cluſa*. Græcis χρυσόκλειστα. de quibus nos inferius, alio & ſuo loco. proprie tamen χρυσόκλειστα, ſunt quibus aurum incluſum eſt, διὰ τῆς ἐμπαιστικῆς τέχνης, quæ & χρυσοκόλλητα. Plinius: *pudet intuentem tantum nomina iſta, quæ ſubinde nova Græco ſermone excogitantur, expreſſo argenteis vaſis auro, vel incluſo, quibus deliciis væneunt tam aurea quam aurata.* hinc *cluſores*, & *incluſores* dicti qui aurum argento includunt, & gemmas auro. at annulorum gemmæ proprie *cingi auro* dicebantur, licet etiam *auro cludi* dicantur. Plinius: *quaſdam vero neque ab ea parte, quæ digito occultatur, auro cluſit.* Iſidorus: *ungulus eſt gemmatus, vocatuſque hoc nomine, quia ſicut ungula carne, ita gemma annuli auro cingitur.*

lites in hoſpitiis ſuis videret, [1] locum caſtris caperet: [2] nulli vitem, niſi robuſto & bonæ famæ daret, [3] nec tribu-

cingitur. Plinius de Samothraciis annulis qui loco gemmæ ferrum habebant auro cluſum vel cinctum, cætera aurei toti. *nec non & ſervitia jam ferrum auro cingunt, alia per ſeſe mero auro decorant, cujus licentiæ origo nomine ipſo in Samothracia id inſtitutum declarat.* Servi quibus interdictus aureorum annulorum uſus, aureos quidem eos ſed non totos gerebant, ſiquidem ex ferro pala erat: & erravit longe Lipſius, qui Plinum emendare illo loci conatur ad hunc modum: *alii per ſeſe mero auro decolorant.* ut aurum ferro ſuperinductum intelligamus. cui conjecturæ revincendæ ſatis unus Iſidorus fuerit: *Samothracius annulus aureus eſt quidem, ſed capitulo ferreo, à loco ita vocatus.* nemo melius poterat, aut brevius locum Plinii exponere.

Ib. *Capulo vix eburneo ſpatham clauderet.*] Spatham eburneo capulo clauſam geſtabat Hadrianus, non tamen ipſe claudebat. Sed hoc eſt genus loquendi non inelegans, ita me Deus amet, nec invenuſtum: cui plane par & ſimile illud apud Julium Capitolinum in Maximinis: *uſus eſt argentea lorica. uſus eſt clypeo gemmato inaurato, & haſta inaurata. fecit & ſpathas argenteas, fecit etiam aureas, & quidquid ejus pulcritudinem poſſet juvare. fecit & galeas gemmatas, fecit & buculas.* ſic enim ibi Maximinus ſpathas feciſſe dicitur ut heic Hadrianus ſpatham eburno capulo clauſiſſe. non utique fecit, ſed factis uſus, vel ſibi faciendas curavit. ita hoc loco capulo eburneo ſpatham ſibi claudendam curavit.

CASAUBONUS.

2 *Ægros milites in hoſpitiis ſuis videret.*] Robertus Bon. *infirmos milites in hoſpitiis invitaret.* ex libris depravatis. *videret* pro viſeret, ut εἶναι, ἥκειν & *eſſe*, pro venire: niſi tamen ſcripſerat auctor *viſeret*.

1 *Locum caſtris caper[et].*] Quæ erat metatorum provincia, eorumve [illegible] præfecti caſtrorum dicti: aut c[illegible] diligentiorum ducum. Tacitus [illegible] Veſpaſiano, adhuc duce: *acer mili[illegible] anteire agmen, locum caſtris capere.*

GRUTERUS.

2 *Nulli vitem, niſi robuſto, &c.*] Ita & recte Palat. ſuperſcriptumque, *nulli utrem.* adeo librarii omnia capiebant, præter voces auctorum germanas.

CASAUBONUS.

2 *Nulli vitem niſi robuſto & bonæ famæ daret.*] Regius, *nulli aurem n.* Robertus Bon. *nulli aurum.* quæ ideo afferimus, ne emergant ineptuli tirones, qui hæc ut proba & nobis ignorata tanquam ἕρμαιον aliquod arripiant, & defendere aggrediantur. Quotidie ita depravantur auctores optimi. De vite centurionum omnia protrita: illud tamen, quod ſciam, explicavit adhuc nemo: cur ut diverſa ponantur hic à Spartiano hæc duo: vitem dare, & facere centurionem. Ratio autem eſt: quia datio vitis, quaſi deſignatio fuit ad centurionatum: qui tunc poſtea obibatur, cum erat aliquis vacuefactus locus morte unius centurionum, aut miſſione, vel regradatione. Cum erant plures vite donati, promovebatur is qui erat gradu propior, aut qui eſſet antiquior ejus loci candidatus: niſi qui hunc proxime impellebat, cauſſam diceret, cur ille prior expelleretur. Quod accidit principe Galieno, cum Marinus jam Chriſtianus, & mox beatiſſimus Chriſti martyr, inibi eſſet, ut fieret centurio. Euſebius libro ſeptimo: Τιμή τίς ἐστι παρὰ Ῥωμαίοις τὸ κλῆμα, οὗ τοὺς τυχόντας φασὶν ἑκατοντάρχους τόπου σχολάζοντος. ἐπὶ τοῦτο προκοπῆς τοῦ Μαρίνου ἡ τοῦ βαθμοῦ τάξις ἐκάλει. ἤδη τε μέλλοντος

λοντα τῆς τιμῆς ἔχεσθαι. παρελθὼν ἄλλος πρὸ τοῦ βήματος κατηγόρει. Inſignis locus, & ex quo omnia quæ diximus colliguntur haud dubiè. Lege modò totum, & cape rectè: n qui ponunt τελείαν στιγμὴν poſt ἑκατοντάρχους, & hoc dicere cenſent Euſebium, omnes vitem adeptos dici centuriones, auctoris mentem non ſunt aſſecuti. Etiam vir ille ampliſſimus & hiſtoriæ eccleſiaſticæ peritiſſimus, qui negat κλῆμα apud Euſebium vitem eſſe, aliud agens magni erroris ſe obligavit.

SALMASIUS.

2 *Nulli vitem niſi robuſto ac bonæ famæ daret.*] Nihil mutant libri noſtri, & rectè. nam qui mutant, eo ipſo vitioſi. de vite autem centurionum, tam multa dicta ſunt, ut quædam etiam dicta nolim. ut doctiſſimo viro ad hunc locum quam temere excidit, aliud eſſe *vitem dare*, aliud *centurionem facere*? qui quaſi rem novam nos docere voluit, dationem vitis, eſſe veluti deſignationem centurionatus, ad quem aditus tunc eſſet illi qui vitem gerebat, cum locus vacaret, morte centurionis alicujus, vel promotione in majorem gradum. res ſane nova, & ad diſcendum præclara, ſi quidem vera eſſet. ſed magis mirum quod ſcripſit, ut diverſa poni hæc duo à Spartiano. ubi vero iſtud? nam in hoc loco nihil tale: nec centurionis ulla mentio. *nulli vitem niſi robuſto ac bonæ famæ daret, nec tribunum niſi plena barba faceret.* ſi pro tribuno centurionem poſuiſſet, tunc locus eſſet illi diverſitati. puto igitur, cum aliud cogitaret, doctiſſimum virum heic tribunum pro centurione accepiſſe. locus Euſebii, quem ad confirmationem hujus novæ obſervationis ſuæ adducit, ſi rectè diſtinguatur, & exponatur, nihil illum juvabit. ſic enim ille lib. VII. τιμή τις ἐστὶ παρὰ Ῥωμαίοις τὸ κλῆμα, οὗ τοὺς τυχόντας φασὶν ἑκατοντάρχους γίνεσθαι τόπου σχολάζοντος· ἐπὶ τούτῳ προκοπῆς τὸν Μαρῖνον ἡ τοῦ βαθμοῦ τάξις ἐκάλει. ἤδη τε μέλλοντα τῆς τιμῆς ἔχεσθαι παρελθὼν ἄλλος πρὸ τοῦ βήματος, μὴ ἐξεῖναι μὲν ἐκείνῳ τῆς Ῥωμαίων μετέχειν ἀξίας κατὰ τοὺς παλαιοὺς νόμους Χριστιανῷ γε ὄντι καὶ τοῖς βασιλεῦσι μὴ θύοντι κατηγόρει. ita Euſebius, qui cum illa vitioſa diſtinctione quæ vulgatas editiones occupat, hoc velle videtur: *vitem nomen eſſe honoris apud Romanos; quem qui adepti ſunt, centuriones fieri, ſi vacet locus.* Sed quis in legitima & ordinaria militia deſignatorum centurionum meminit? quo nomine vero dicebantur illi deſignati centuriones? priuſquam enim centuriones eſſent, quo tempore vitem tantum gerebant, quo titulo vel quo militiæ munere fungebantur? an milites vite caſtigabant? at hoc ipſum centurionum proprium fuit, quibus propterea vitis in manu data, verberando ſcilicet militi qui deliquiſſet. diſtinguendum igitur apud Euſebium: τιμή τις ἐστὶ παρὰ Ῥωμαίοις τὸ κλῆμα, οὗ τοὺς τυχόντας φασὶν ἑκατοντάρχους γίνεσθαι· τόπου σχολάζοντος ἐπὶ τούτῳ προκοπῆς τὸν Μαρῖνον ἡ τοῦ βαθμοῦ τάξις ἐκάλει. *vitis nomen militaris dignitatis apud Romanos, quam qui obtinent, centuriones eſſe dicuntur. hujuſmodi locus cum vacaret, ad ejus promotionem Marinum gradus ordo vocabat.* poſſet etiam legi in Euſebio: τόπου σχολάζοντος ἐπὶ τοῦτον ἡ προκοπὴ τὸν Μαρῖνον, καὶ ἡ τοῦ βαθμοῦ τάξις ἐκάλει. Sed idem ſenſus ex vulgata lectione oritur, quæ nec ipſa male habet. ordine ut notum eſt, in militia Romana promotiones fiebant, & in orbem quemdam. Marinus iſte cujus apud Euſebium mentio, cum is centurio quem proximus impellebat, vel deceſſiſſet, vel in altiorem militiæ gradum promotus eſſet, locum cum maxime vacantem, jure ſibi ac promotionis ordine, debitum ubi obire vellet cœpit, interceſſit quidam, & Chriſtianum dignitate iſta potiri poſſe negavit, & eum hoc nomine accuſavit, quod Chriſtianus eſſet. Hic ſenſus verborum Euſebii, hæc vera diſtin-

tribunum niſi plena barba faceret, [1] aut ejus ætatis quæ

diſtinctio. qui centuriones autem fiebant, vel ordine promotionis ad hunc gradum perveniebant, ut ille Marinus apud Euſebium, & Scæva apud Lucanum,

—— *ibi ſanguine multo*
Promotus Latiam longo gerit ordine vitem.

vel beneficio imperatoris aut ducis ad hunc honorem promovebantur, quibus vitis ſcilicet dabatur ab imperatore, ut hoc loco, & in veteri inſcriptione: ET. MIHI. VITEM. DEDERIT. VLPIA. LEGIONE. MISSVS. Suetonius in Tiberii: *per quoſdam beneficii ſui centuriones.* qui vitem ſcilicet ab illo acceperant.

CASAUBONUS.

3 *Nec tribunum niſi plena barba faceret.*] In faciendo tribuno duo præcipuè ſpectabat Hadrianus, ætatis maturitatem, & famæ integritatem. Ad utrumque poteſt referri quod hîc de plena barba dicitur: nam & impudici adoleſcentes ſtudioſiſſimè, cùm pſilothris tum volſellis depilabantur. Sed Hadriani lex non ſemper obtinuit. Valerianus Auguſtus in epiſtola ad Mulvium Gallicanum P. P. *Miraris fortaßis, quòd ego imberbem tribunum fecerim contra conſtitutum divi Hadriani.* Habebat Hadrianus & ſtaturæ rationem, ut narrat Doſitheus.

SALMASIUS.

3 *Nec tribunum niſi plena barba faceret.*] Plena barba eſſe dicitur qui ad plenum barbatus eſt; qualem Græci ἁδροπώγωνα vocant. ut prima barba dicitur ὁ πρωτογενειάζων. Lucillius:

Jamque parectato chlamydes, & barbula prima.

veteres Gloſſæ: *prima barba*, πρωθήβης, πρωτογενειήτης. putant per hæc verba non tantum annos ſpectaſſe Hadrianum in tribunis diligendis, ſed etiam famæ integritatem. nam luxuria infames adoleſcentes plerique vellebant ſe, & depilabant. N… hi, ut ad ætatem ſolum hæc pl… barba referatur, placet: ut eos tantum feciſſe tribunos Hadrianum exiſtimemus, qui id ætatis eſſent, quæ plena barba mentum operire conſuevit id aperte indicat Valerianus in quadam ſua epiſtola apud Vopiſcum, qua excuſat ſe, quod contra Hadriani conſtitutionem Tribunum imberbem fecerit. non præciſe tamen Hadrianus ſemper in tribunis faciendis plenam barbam exegiſſe videtur, ſi ejus ætatis eſſent & prudentiæ, quæ tribunatui par eſſe poſſet. ſequitur enim: *aut ejus ætatis quæ prudentia & annis tribunatus robur impleret.* pleniberbes autem Græci πληρογενείους & ὁλογενείους vocant: ut κακογενείους, qui ſunt male barbati. quos Latini veteres unica voce dicebant, *maliberbes*. Gloſſæ: *Maliberbis*, σπανοπώγων. Suidas: κακογένειος, σπανοπώγων. *maliberbis*, ut *malidenſis*, *male denſatus*. unde *malidenſia Coa* Lucretio. de qua voce nos alibi.

1 *Aut ejus ætatis quæ prudentia aut annis facile tribunatus robur impleret.*] Hæc aliter fortaſſe capi debent, quam in præmiſſa animadverſione capienda duximus; ut dicat neminem ab Hadriano creatum tribunum niſi plene barbatum, καὶ εἰς ἄνδρα γενειάζοντα, aut etiam provectioris ætatis, qui per annos & rerum experientiam, ac prudentiam facile ejus muneris adminiſtrationi ſupereſſe poſſent. communis tamen recte loquentium conſuetudo, illam quam ſupra tetigimus, expoſitionem poſtulabat. ſed ſemper id quod rectum eſt non ſequuntur auctores iſti. ſic Hadrianus neminem tribunum faciebat, juniorem pleniberbe, & multis hunc honorem committebat jam ævi maturis, & prudentia firmatis.

1 Nec

quæ prudentia & annis tribunatus robur impleret, [1] nec pateretur quicquam tribunum à milite accipere: deli-

1 *Nec pateretur quicquam tribunum à milite accipere*] Centuriones, tribuni, duces emolumenta à militibus accipiebant. Centuriones militibus munerum vacationem vendebant. quod tamen boni principes prohibuere, & centurionibus vacationes annuas è fiſco ſolvendas conſtituere. Tacitus lib. 1. Hiſt. *Sed Otho ne vulgi largitione centurionum animos averteret, ex fiſco vacationes annuas ſoluturum promiſit: rem haud dubie utilem, & à bonis poſtea principibus perpetuitate diſciplinæ firmatam* milites autem qui alicujus beneficio vacationem muneris impetrabant, ſive gratiis, ſive pretio, beneficiarii illius dicebantur, per quem id erant conſequuti. nec dubito centurionum multos beneficiarios hoc pacto factos, quo tempore illis vacationes vendere permiſſum. ſed de centurionibus quidem diſcimus ex illo Taciti loco, perpetuitate diſciplinæ conſtitutum, ne vacationes venderent, ſed eas à fiſco acciperent. de Tribunis res variavit. Hadrianus ne quid a militibus acciperent, cavit. alii item principes poſt Hadrianum in Tribunos ſevere vindicarunt, qui aliquid per ſtellaturam à militibus accepiſſent non hoc tamen perpetuum, nec ſub omnibus principibus obtinuit. quis autem dubitat quin & vacationes vendiderint militibus tribuni, & commeatus, pecuniamque eo nomine, aut annonam à militibus acceperint? Hinc paſſim beneficiarii tribunorum in vetuſtis monumentis occurrunt. nam ut aliquem commeatalem ex militibus facerent, hoc eſt commeatum illi darent, pecuniam ab eo auferebant. quod prohibuit Juſtinianus Cod. de offic. P. P. Africæ, leg. 11. *& nullum audeant duces vel tribuni commeatalem de ipſis dimittere, ne dum ſibi lucrum ſtudent conficere, incuſtoditas noſtras relinquant provincias.* Anaſtaſius quoque ne tribunis liceret commeatales milites facere, lege cavit, quæ legitur Cod. de erog. mil. ann. *ſin vero ſaluberrimam conſtitutionem offendendo, amplius quam triginta viros datis commeatibus tribunus dimittere auſus fuerit, pecunias quidem quæ poſt præfatorum triginta virorum numerum per commeatus dimiſſis militibus erogandæ fuerant, publicæ rationi erogator non dubitet reportandas.* Vide & quæ ſequuntur in eadem lege. nam plane inde conſtat tribunos ex commeatibus quos militibus dabant ſolitos eſſe quæſtum facere, & ex conſtitutione Juſtiniani tit. quo ſupra, cujus hæc ſunt verba: *magis enim debent duces & tribuni ſupra deputata ſibi emolumenta ſecundum labores de noſtra largitate remunerationem ſperare, & non de commeatis militum, aut de eorum ſtipendiis lucrum ſibi acquirere.* eorum enim quos dimittebant, aut quibus commeatum dabant, militum ſtipendia tribuni in ſinum convertebant, aut aliquid eo nomine ab illis corradebant. atque hinc fortaſſe *ſtellatura* dicta eſt, quam tribunis milites pro commeatu dabant. nam στέλλειν eſt mittere aut dimittere. hinc στόλος Græcis, qui Latinis *commeatus.* στέλλειν autem *ſtellare.* ut βάλλειν, *ballare.* παραβολάζειν, *parabolare.* πιλεῖν, *pilare.* καλεῖν, *calare*: & ſimilia. nos tamen ejus nominis aliam alibi reddimus rationem, quæ nobis veriſimilior viſa eſt. ſi cui tamen hæc vera videatur, me libente poteſt eam probare. non enim dubium ſtellaturas illas accepiſſe tribunos à militibus pro temporaria vacatione, & commeatu. ſed etſi ob aliam rem eas acciperent, nomen tamen idem manſit. ſic ſportulæ nomine primipilares ducibus pecuniam conferebant. de quo videndus Cod. Theod. *de cohort. princip. cornic. & primipilaribus.* vide & quæ

[1] delicata omnia undique ſummoveret, [2] arma poſtremò eorum [3] ſuppellectilemque corrigeret. [4] De militum etiam ætatibus judicabat, [5] nequis aut minor quam

quæ diſputamus ad Peſcennii Nigri vitam de ſtellaturis.

1 *Delicata omnia undique ſummoveret.*] Dio: καὶ πολλά γε εἰς τὸ ἁβρότερον ἐνδεδιῃτημένα καὶ κατεσκευασμένα καὶ μετερρύθμισε καὶ κατέσκαψεν. quem locum peſſime vertit interpres. τὰ εἰς ἁβρότερον ἐνδεδιῃτημένα, Spartianus reddidit, *delicata omnia*. quod ſcribit Dio, κατέσκαψεν, ad illa referendum de quibus ſupra Spartianus, *Trichilia de caſtris, topia, porticus, cryptas diruit.* ἐνδεδιῃτημένον Græci vocant hominem perverſum, malæ vitæ, & pravi inſtituti, delicate luxurioſeque viventem, quaſi extra communem vivendi ordinem & morem poſitum. ἐνδεδιῃτημένος βίος, *vita mollis & effœminata, & luxurie perdita.* hanc vocem reſtituimus apud Onoſandrum in loco non admodum diſſimili. ubi milites ad laborem cogendos præcipit, etiam cum minime opus, ut urgente poſtea & incumbente laborandi neceſſitate non deterreantur quaſi re inſolita. locum autem ipſum integrum apponam, nec enim hac tantum parte corruptus eſt. αἱ γὰρ ἡδοναὶ δελεάζουσαι τῇ καθ' ἡμέραν συνήθει τὰς ἐπιθυμίας διαφθείρουσι καὶ τῶν εὐσωμάτων. ὅθεν οὐ μακρὰν ἀπείργειν δεῖ τοὺς ἄνδρας τῶν πόνων. ἐπειδὰν γὰρ μετὰ χρόνων ἀναγκάζονται πρὸς τὰ πολεμικὰ χωρεῖν, οὐχ ἡδέως ἐξίασιν. οὐ γὰρ ἐπιπολὺ ὑμνοῦσιν, ἀλλ' ἐνδεδιῃτημένοι ταχὺ μὲν ὀρρωδοῦσι πρὶν καὶ πειρᾶσαι τὰ δεινά, ταχὺ δὲ πειράσαντες ἀποχωροῦσι. perperam hodie legitur, ἐνδεδιπλούμενοι. Dio in fragmentis apud Urſinum de militibus item corruptis, & luxuria depravatis hoc verbum uſurpavit: οὐ γάρ τοι στρατιῶται τὸ μέντοι τοῖς πλαίσμασιν ἀχθόμενοι, τὸ δὲ πλέον οὐ τὰ πόνον οὐδένα ἔθ' ἑκούσιοι ὑπομένοντες, ἅτε ἐς παντα δὴ πάντως ἐνδεδιῃτημένοι καὶ ἀνέγκλητοι ὥστε οὐδένα ἐγκρατῶς σφῶν ἄρχοντα ἔχειν ἐθέλοντες. apud alios auctores quam plurimos Græcos id verbi reperitur, & in multis quidem corruptum. Heſychius: ἐνδιαιτηθῆναι, διαφθαρῆναι ἢ διαπραχθῆναι. iſtud διαπραχθῆναι, ex variæ lectionis annotatione natum. ſed neutra vera eſt. ſcribe: ἐνδιαιτηθῆναι, διαστραφῆναι, perverti.

GRUTERUS.

2 *Arma poſtremò eorum ſuppellectilemque corrigeret.*] Haud abit ab hac ſcriptura Pal.

5 *Ne quis aut minor, quam virtus poſceret.*] Tuentur hanc lectionem ambo Palatini. & vult omninò, excluſiſſe caſtris, quibus nondum erat ætas aut robur militare. Sic Salluſtius Catilin. cap. 7. *Jam primum juventus, ſimul ac belli patiens erat, in caſtris per laborem uſu militiam diſcebat.* Sed de hac re diximus plenè ad Livium lib. XXVII. cap. 13. *Magnum præterea numerum eorum conquiſiverunt, qui equo merere deberent, atque ex iis qui principio ejus belli ſexdecim annis nati fuerant, neque militaverant omnes ærarios fecerunt.*

CASAUBONUS.

3 *Suppellectilemque.*] Robertus Bon. *& ſuppellectilia.* Signatè hac voce uſus eſt: nam inde illius origo, ut etiam Celſus juriſconſultus obſervat. Tacitus vocat *utenſilia.*

4 *De militum etiam ætatibus.*] Regius, *actibus*, non probè.

6 *Minor quàm virtus poſceret.*] Ante legitimum adeundæ militiæ tempus. *Virtus* hîc eſt corporis robur, & ut interpretatur Juſtinianus, ἡ ἐν τοῖς ὅπλοις ἰσχύς. Scripta lectio, *minus*, poſſet

quàm virtus poſceret, aut [1] major quâm pateretur humanitas, in caſtris [2] contra morem veterem verſaretur: agebatque ut ſibi ſemper noti eſſent, [3] & eorum numerus ſciretur. [4] Laborabat præterea ut [5] condita milita- 11

Eſſet accipi de miſſione ante exactum legitimorum ſtipendiorum tempus impetrata. ſed refutat ſequens vox *major.*

1 *Major quàm pateretur humanitas.*] Ne poſt emerita ſtipendia cogerentur militare. Unde illa Pannonicarum legionum ſub Auguſti finem juſta indignatio, apud Tacitum. Vigeſimus annus ſub imperatoribus finem afferebat militiæ. Sed diverſa in pedite & equite obſervata eſſe tempora, & in iis ſæpius variatum non ignorant eruditi. Ita igitur Hadrianus juniores ſenioreſque militia excludebat: idem Gordianus junior fecit, ſed alio fine. Julius Capitolinus: *Nullum ſenem militare paſſus eſt: nullum puerum annonas accipere.*

GRUTERUS.

2 *Contra morem veterem verſaretur.*] Excerpta Pal. *veterum.*

4 *Laborabat præterea, ut condita militaria diligenter agnoſceret.*] Pal. *condicta,* quæ vox alicui ſalivam movere poſſet; non mihi.

CASAUBONUS.

3 *Et eorum numerus ſciretur.*] In laterculis militaribus deſcripti nominatim manipuli, cohortes, alæ, legiones: & eorum qui ſubinde morerentur nomina diligenter adnotata. hoc laterculum, & ut Appianus vocat, βιβλίον ἐφήμερον τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ παρόντος, tribuni quotidie Imperatori offerebant, cùm ab eo ſignum peterent.

SALMASIUS.

1 *Minor quam virtus poſceret.*] Id eſt, qui per ætatem arma ferre non poſſet, nec ſatis virium ad hanc rem haberet. nam virtutem, pro corporis viribus heic poſuit. ſic Capitolinus in Maximino: *denique cum immortalem ſe crederet ob magnitudinem corporis virtutiſque, mimus quidam in theatro præſente illo dicitur verſus Græcos dixiſſe.* ubi *magnitudinem virtutis* dixit, magnitudinem virium. ſic etiam optimi & antiqui auctores loquuti ſunt. Phædrus:

Virtuti ſemper prævalet ſapientia.

Locum Ennii adducimus ad Capitolinum in Maximinis, ubi pariter virtutem pro viribus dixit.

4 *Laborabat præterea ut condita militaria diligenter agnoſceret.*] Quin ita recte reſtituerint eruditi, non inficias eundum, pro eo quod olim legebatur, *condicta militaria.* non aliter tamen ſcriptum præfert Palatinus, aut excuſum vetus editio, ut ſcias vetuſtum eſſe mendum. Fulgentius in mythologicis hanc vocem *condicta* uſurpavit, ſed alio ſenſu: *Pactoli ipſius fluenta condictis frequentibus deſiccaſſent. condicta* ibi poſuit pro indictis. Hæc autem condita militaria Græci vocant ἀπόθετα. Gloſſæ, ἀπόθετον, *conditum.* Querolus:

Sæpe condita luporum, ſunt rapinæ vulpium.

Lege x. Cod. Theod. *de numerariis, actuariis, &c. actuariis Palatinorum, & comitatenſium numerorum ſenas annonas, ſenum etiam capitum: pſeudocomitatenſium etiam quaternas annonas, & quaternum capitum ex horreorum conditis præberi præcepimus, & per decennium curam ejus officii ſuſtinere.* ita legendus & ſupplendus ille locus. Annonariæ illæ ſpecies, militibus erogandæ, aſſervabantur in limitaneis civitatibus, & prout magnæ, aut parvæ eſſent illæ urbes limitaneæ, plurium aut pauciorum menſium habebant condita. ideo autem in urbibus limitaneis illa

condita, quod longe major pars militum in limitibus conſtituta, quibus annona erogabatur promenda ex horreis publicis, quæ in illis urbibus habebantur. hinc tam frequens mentio in Codice Theodoſiano, *primipilariorum ad paſcendos milites ad limitem ſollenniter deſtinatorum.* ex limitibus vero, vel limitaneis urbibus ad caſtra deferebantur ſpecies annonariæ per viciniores limitis provinciales, militeſque in limitaneis caſtris conſtituti, duas alimoniarum partes ibidem de conditis ſumebant, tertiam ipſi vehere cogebantur. ita habet lex Juliani Cod. Theod. *de erogat. militaris annonæ.* quæ quia corruptiſſime in editionibus pervulgata eſt, eam heic ut emendari debet proponam: *ſicut fieri per omnes limites ſalubri proſpectione præcipimus ſpecies annonarias à vicinioribus limitis provincialibus ordinabis ad caſtra conferri, ut in limitaneis caſtris conſtituti milites duas alimoniarum partes ibidem de conditis ſumant, nec amplius quam tertiam partem ipſi vehere cogantur.* quod enim vir eruditiſſimus ad hunc locum ſcribit, ſpecies iſtas etiam in caſtris condi & ſervari ſolitas, ubi prætenturæ militum limitaneorum, id nimium quantum à vero longe abeſt. nec Auſonii verſus ad eam rem probandam quicquam faciunt. mens enim illorum Auſonii verſuum iſta: caſtella nempe, & burgi olim ad tuendum militem in ripa Moſella extructi nunc pace ubique firmata vicem horreorum Belgis jam ſecuris, & nihil timentibus præbent.

Sed modo ſecuris non caſtra ſed horrea Belgis.

Caſtra heic Auſonius, pro caſtellis & burgis poſuit, quæ in limitibus, & fluviorum ripis extruebantur, & à caſtellanis militibus præſidii gratia ſervabantur, quibus limitis cuſtodia commiſſa. ſed in illis caſtris ſine φρυρίοις, nulla horrea, aut ſpecierum publicarum condita, quæ tantum in civitatibus limitaneis, iiſque munitiſſimis habebantur. δημόσια Græci vocant horrea in quibus ſpecies illæ publicæ recondebantur. Procopius: ἐν Δάραις τε καὶ Νισίβει πόλει ἐν δημοσίῳ τὰς ἐπετείους τροφὰς ἀποτίθεσθαι νενομίκασι· δημόσιον appellat, horreum publicum vel fiſcale. ſic enim dicitur in leg. XVI. Cod. Theod. *de erogatione militaris annonæ, de propriis facultatibus vel militibus ipſis, vel fiſcalibus horreis adigantur inferre.* ibidem, *condita fiſcalia* dicuntur. Δημόσιον vulgo, Græcis dicitur fiſcus vel ærarium publicum. Procopius pro horreo publico uſurpavit. Recentiores Græci, τὸ δημόσιον militarem annonam videntur vocaſſe. Gloſſæ Nomicæ: ἀπὸ πριμιπίλου, ἀπὸ δημοσίου. πριμιπιλον, δημόσιον. πριμίπιλον, στρατιωτικὴ ἀννόνα. primipili paſtum intellexit. horreum autem apud Latinos, non ſolum frumenti, ſed etiam rerum quarumcumque ταμεῖον, & in illis horreis militaribus, non frumentum condi tantum erat ſolitum, ſed vinum, acetum, lardum, fœnum, paleæ, & reliquæ ſpecies fiſcales & militares. ſic vini horrea pro apothecis dixit Columella. Gloſſæ: *Horreum* ἀποθήκη. nam *apothecam*, cellam proprie vinariam dici nemo eſt qui neſciat. Græcis ὡρεῖον cujuſlibet rei φυλάκιον & conditorium, ex quo vox Latina ducta *horreum.* nam falluntur qui ὡρεῖον apud Græcos, ex Latino flexum exiſtimarunt, eamque vocem ut barbaram in lexicis ſuis notarunt. ὦρος & ὡρὸς Græcis φύλακα deſignat. hinc ὡρεῖον & ὅρειον τὸ φυλάκιον, vel φυλακτήριον. hinc νεώρια, navalia, in quibus ſubductæ naves quaſi ſervantur. Heſychius: ὤρειον, φυλακή, σημεῖον, & ὅρειον, τείχισμα, φραγμόν. ὅρος, terminum & limitem ſignificat, à verbo ὁρῶ, tueor, & video. quod cum cura agrorum limites cuſtodirentur. nam ὁρᾷν Græcis & videre, & curare vel defendere ſignificat. ut Latinis quoque *tueri.* utrumque in vetuſta inſcri-

militaria diligenter agnoſceret : [1] reditus quoque provinciales ſolerter explorans, ut ſi alicubi quippiam deeſſet,

ſcriptione : *Λύσιοι κόνιν ὀρῶσι. Dii [i]pſi cineres tuentur & defendunt.* ὅρος, Ionice οὖρος : ut νόσος νοῦσος. & Dorice, ὦρος. ſic ὅριον, οὔριον, & ὤριον, idem ſignificat. ut Ὄπις, Οὖπις & Ὦπις. quod nuper obſervabam ad inſcriptionem Herodis. ex illo igitur ὤριον, non dubium eſt Latinos horreum ſuum deduxiſſe. idem enim omnino eſt ὤριον, & horreum. ὤριον, φυλάκιον. ὦροι, φύλακες. Heſychius, & ὤρια, φυλακτήρια. ὤριον & ὅριον dicebant. Plegon Trallianus, de hippocentauro qui in horreis Cæſaris ſervabatur, τὸν δὲ πεμφθέντα εἰς Ῥώμην εἴ τις ἀπιστεῖ, δύναται ἱστορῆσαι· ἀπόκειται γὰρ ἐν τοῖς ὁρίοις τοῦ αὐτοκράτορος ταριχευμένος ὡς προεῖπον. ἐν τοῖς ὁρίοις αὐτοκράτορος, *in horreis imperatoris.* inepte doctus interpres, *in finibus imperatoris.* Gloſſæ : ὅρειον, *horreum.* in horreis autem pretioſiſſimæ quæque res reponi ſolitæ. vide legem tertiam, D. *de off. præf. vig.* & leg. VI. *D. de edendo.* hanc de horreis λόγου ἐκβολὴν, non adeo alieno, ut mihi quidem videtur, loco inſertam, benignus lector excuſet, niſi boni conſulere malit.

CASAUBONUS.

5 *Condita militaria diligenter agnoſceret.*] In Alexandro Lampridius, *Annonam militum diligenter inſpexit.* Capitolinus in Gordiano juniore : *cujus viri tanta in Rep. diſpoſitio fuit, ut nulla eſſet unquam civitas limitanea potior, quæ non poſſet exercitum Rom. ac principem ferre, quæ totius anni in aceto, frumento, & larido atque hordeo & paleis condita non haberet.* Vides quæ potiſſimum ſpecies intelligantur appellatione conditorum : de quibus & in utroque Codice titulus extat. Græci etiam ut Latini ἀποθέσεις ſimpliciter vocant. Juſtinianus Novella CLXIII. χωρεῖν τῶν ἐν εἴδεσι συντελουμένων, ὑπέρ τε τῶν ἀποθέτων καὶ τῆς στρατιωτικῆς δαπάνης. Hæ annonariæ ſpecies ſive horreaticæ, in urbibus munitiſſimis, quæ ferè capita ſuarum provinciarum erant, aſſervandæ condebantur: ut loquitur Marcellinus de Palæis Iſauriæ. Procopius Perſicorum libro ſecundo : ἐν Δάρας τε καὶ Νισίβιδι πόλει ἐν δημοσίῳ τὰς ἐπετείους τροφὰς ἀποτίθεσθαι νενομίκασι. Locus quem appellat Procopius δημόσιον, Prætorium erat, in iis quidem urbibus, ubi erant & palatium & prætorium. Nam ita conſtituit Leo imperator lege ultima Cod. De officio rectoris provinciæ. ſervabantur & in caſtris, ubi prætenturæ militum limitaneorum : nam hæc caſtra burgi erant & munitiſſima oppida. Auſonius in Moſella.

> *Mœniaque antiquis te proſpectantia muris*
> *Addam, præſidiis dubiarum condita rerum,*
> *Sed modò ſecuris non caſtra, ſed horrea Belgis.*

Cùm autem per provincias iter faciebat Imperator, totius annonæ militaris ratio coram illi exponebatur, atque etiam δείγματα oculis ſubjiciebantur : quæ poſterior ætas appellavit *probam.* Morem aperit Ammianus Marcellinus libro XXI. *Joviniano vehiculo inſidenti quod portabat reliquias Conſtantii, ut principibus ſolet, annonæ militaris offerebantur indicia, & (ut ipſi nominant) proba, & animalia publica monſtrabantur.*

1 *Reditus quoque.*] Scripti, *redditus.* quæ ſcriptura in veteribus libris frequens.

deeſſet, expleret. [1] Ante omnes tamen enitebatur, [2] ne quid otioſum vel emeret aliquando [3] vel paſceret. [4] Ergo [5] converſis regio more militibus, Britanniam petiit:

SALMASIUS.

1. *Ante omnes tamen enitebatur.*] Ita libri conſtanter. forte ſcribendum: *ante omne tamen enitebatur.* ſic Græci, πρὸ παντός. *ante omne*, pro *ante omnia.* ſic Florus: *omne intra Iberum & Tagum flumen depopulatus.* ſed *ante omnes*, vix eſt ut mutandum cenſeam. vult enim, ſi qui quandoque curaverunt & enixe ſtuduerunt, ut nihil otioſum emerent aut paſcerent, eos omnes in hoc ſtudio curaque ab Hadriano ſuperatos. ſic ante omnes hoc Hadrianus eniſus eſt, nequid otioſum emeret vel paſceret. ita etiam optimi auctores ſunt loquuti.

GRUTERUS.

1 *Ante omnes tamen enitebatur.*] Stant pro hac lectione duo Pall.

CASAUBONUS.

1 *Ante omnes tamen enitebatur.*] Scribe, *Ante omnia t.* Robertus Bon. *ultra omnia.* & *nitebatur*, regius, non *enit.*

2 *Ne quid otioſum vel emeret.*] Ut bonum patremfamilias ſe præſtaret. Cato, *Patremfamilias vendacem non emacem eſſe oportet.*

3 *Vel paſceret.*] *Paſcere* propriè de familia ſervorum: ut apud Catonem *bene veſtire & bene paſcere.* Apuleius in Apologia imitatus, *parcius paſco, levius veſtio.* Juvenalis, *Quot paſcit ſervos?*

4 *Ergo converſis regio more militibus.*] Mira locutio, *converti regio more*, pro, ad mores regis ſive imperatoris: πρὸς τὰ τοῦ βασιλέως ἤθη. *Mos* Latinis & *mores* non differunt minus quàm Græcis ἔθος & ἦθος: quæ neceſſariò diſtinguuntur à ſapientibus. ſed mos quod eſt ἔθος, ἀντὶ τοῦ ἦθος hic accipitur. Plautus Capteiveis,

Nunc ſervitus ſi evenit, ei vos morigerari mos bonus eſt.

καλόν ἐστιν ἦθος. hoc eſt, πρὸς ἀνδρός ἐστιν ἤθη καλὰ ἔχοντος. bene moratos decet. REGIS appellationem quam tantopere abominati ſunt veteres Romani, & primi etiam Imperatores, proxima ætas frequentavit. Sanè etiam apud Tacitum *regnum* appellari Romanum imperium aliquoties adnotavimus in ejus Annalibus, & *domus regnatrix* ſtatim initio eorundem. Atqui multum interfuit, ætate præſertim illa, inter Romanum imperatorem, qui princeps propriè dictus eſt initio, & regum aliquem. Ideo Suetonius de Cajo Caligula, *Nec multum*, inquit, *afuit, quin ſtatim diadema ſumeret, ſpeciemque* PRINCIPATUS *in* REGNI *formam converteret.* ſed quod tentavit hic furioſus, perfecit poſtea ſobrius princeps Aurelianus, ut in ejus vita Latini Græcique obſervant. ſumſit enim diadema primus, & reliqua regum inſignia. Tum primùm igitur imperator dici rex potuit, imperium regnum. Sed multo ante Latini ſcriptores cœperunt ita loqui, ut jam diximus. Sic infra Spartiano, *ſervi regis*: alibi in his libris *ſtatio regia*, *ornamenta regia, ſedile regium*, & *regale imperium* Vopiſco, ἡ αὐτοκρατορία. *regina* Lampridio in Alexandro, pro Auguſta. Græcis jam inde à principio βασιλεὺς & βασιλεία: ſed per κολακείαν & adulationem: cùm ipſi imperatores, ut ſcribit etiam Appianus, eam appellationem non admitterent: certè non uſurparent neque in epiſtolis Latinis, neque in Græcis. Syneſius, Περὶ βασιλείας: καὶ τοὔνομα αὐτό σοι δείξω τοῦ βασιλέως ὄψιμον, ἐκλιπὲς Ῥωμαίοις γενόμενον ἀφ᾽ οὗ Ταρκυνίους ὁ δῆμος ἐξήλασεν. ἀλλὰ τούτου γὰρ ἡμεῖς μὲν ὑμᾶς ἀξιοῦμεν

petiit: in qua multa correxit, [1] murumque [2] per octoginta milia paſſuum primus duxit, qui barbaros Romanoſ-

μεν ϰ ϰαλοῦμεν βασιλέας, ϰ γράφοντες οὕτως· ὑμεῖς δὲ εἴτε εἰδότες εἴτε μὴ, συνηθεία δὲ συγχωροῦντες, τῇ ὁσίῳ προσηγορίας ἀναδυομένοις ἐοίκατε· οὔτε πρὸς πόλιν, οὔτε πρὸς ἰδιώτην, οὔτε πρὸς ὕπαρχον γράφοντες, οὔτε πρὸς ἄρχοντα βάρβαρον ἐκαλλωπίσασθέ ποτε τοῦ βασιλέως ὀνόματι· ἀλλ' αὐτοκράτορες εἶναι ποιεῖσθε· ὁ δὲ αὐτοκράτωρ ὄνομα στρατηγίας ἐστὶ πάντα ποιεῖν ὑποστάσης. Poſtea verò labefactato Romano imperio, cùm à Francis, Gothis & Vandalis, aliiſque Barbaris regna diverſis locis eſſent conſtituta, regiſque nomen à novis dynaſtis uſurpatum, eviluit apud Romanos & regis & regni appellatio. neque hos Græci βασιλέας, ſed ῥῆγας appellant. Procopius Gotthicorum lib. I. de Theoderico qui Romam & totam ferè Italiam obtinebat. ϰαὶ βασιλέως μὲν τῆς Ῥωμαίων οὔτε τοῦ σχήματος, οὔτε τοῦ ὀνόματος ἐπιβατεῦσαι ἠξίωσεν· ἀλλὰ ῥὴξ καλούμενος διεβίω· οὕτω γὰρ σφῶν τοὺς ἡγεμόνας οἱ βάρβαροι νενομίκασιν quaſi verò aliud ſit rex quàm βασιλεύς.

SALMASIUS.

5 *Converſis regio more militibus.*] Hoc eſt, ſυναναστρεφομένων κατὰ τὸν βασιλικὸν τρόπον στρατιωτῶν. converſatis vel converſantibus regio more militibus. converti enim & converſari idem. ſic verti pro verſari. Virgilius.

——— *ipſe catervis*
Vertitur in mediis, & toto vertice ſupra eſt.

converti autem & converſari eſt quod Græcis ἀναστρέφεσθαι & συναναστρέφεσθαι. quod vulgo dicimus, *ſe comporter.* & *quotidiana converſatio.* Gloſſæ: *converſatur*, ἀναστρέφει, διάγει. *converſatio*, ἀναστροφὴ, διαγωγὴ, βίος. *convertitur*, συναναστρέφει. Græco-latinæ: συναναστρέφομαι, *converſor*, συναναστροφὴ, *converſio.* item alius liber Gloſſarum: *de converſatione*, περὶ τῆς συναναστροφῆς. &, ἀρχόμεθα γράφειν ὅλης τῆς ἡμέρας συναναστροφήν. ſic Vegetius humanæ vitæ converſationem dixit, quem optimi Græci auctores βίον dicunt. *nam cum in humanæ vitæ converſatione, aliud fugiendum, aliud vero ſequendum, non eſt perfecta peritia niſi quæ utraque cognoverit. in humanæ vitæ converſatione*, id eſt ἐν τῷ βίῳ. ſic apud Cyprianum, vir bene converſatus circa diſciplinam. epiſt. LXXV. *nam ſubito apparuit illi unus de exorciſtis vir probatus & circa religionis diſciplinam bene ſemper converſatus. converſis* heic pro *converſatis*, poſuit Spartianus. ſic *afficere* pro *affectare*, notavimus in ſuperioribus: ſi quis vero malit cum Caſaubono morem heic pro moribus accipere, & *converti regio more*, pro *converti ad regios mores*, non invitus ad ejus accedam ſententiam, & convertar. ita tamen ut morem non pro moribus hoc loco, ſed pro vitæ conſuetudine exponam. moris enim habuit Hadrianus, veſtem humilem ſumere, ſine auro baltheum cingere, & fibulis ſine gemma veſtem ſtringere, & vicena millia armatus ambulare, & in omnibus vitam plane militarem magiſtrare, ut ſupra dixit. quo more inſtitutoque vitæ milites ſuos convertit, à priſtina conſuetudine delicate & luxurioſe vivendi deduxit, hoc eſt quod hoc loco dicit Spartianus, *converſis more regio militibus.*

GRUTERUS.

1 *Murum per octoginta millia paſſuum primus duxit.*] Sic quoque ambo Pall.

CASAUBONUS.

2 *Per octoginta millia paſſuum.*] Membranæ Puteani, *per octo.* perſpicuè falſo.

 1 *Mul-*

manoſque divideret. Septicio Claro præfecto prætorii, & Suetonio Tranquillo epiſtolarum magiſtro, [1] multiſque aliis [2] qui apud Sabinam uxorem, injuſſu ejus, familiariùs ſe tunc egerant quàm reverentia domus aulicæ poſtulabat, ſucceſſores dedit: [3] uxorem etiam [4] ut moroſam & aſperam dimiſſurus (ut ipſe dicebat) ſi privatus fuiſſet. [5] Et erat curioſus non ſolum domus

GRUTERUS.

1 *Multiſque aliis, qui apud Sabinam uxorem.*] Pal. *quos apud Sab.* ut fortè fuerit, *quod.*

SALMASIUS.

2 *Qui apud Sabinam uxorem injuſſu ejus familiarius ſe tunc egerant.*] Mediolanenſis editio & Palatinus, non *qui* ſed *quos* habent ſcriptum. nimirum legendum: *quod apud Sabinam uxorem familiarius ſe tunc egerant, quam reverentia domus aulicæ poſtulabat.* Hæc enim cauſa fuit quare ſucceſſores illis daret Hadrianus, quod ſe familiarius apud Auguſtam egerant. qua vero in re, aut quid agendo vel dicendo iſti nimium familiariter egerant apud Auguſtam, tacet Spartianus, nec nos poſſumus dicere. nam qui impudicam familiaritatem intelligunt, næ illi multum falluntur. ne tale quicquam cogitarent, poterat per illas duas voces fieri, *injuſſu ejus*, ſi diligentius paulo attendiſſent.

4 *Ut moroſam & aſperam dimiſſurus.*] Moroſa & aſpera Sabina uxor Hadriano: & invicem Hadrianus aſper & moroſus uxori Sabinæ. male enim tractatam ab Hadriano uxorem Victor alter ſcribit: *hujus uxor Sabina dum prope ſervilibus injuriis afficitur, ad mortem voluntariam compulſa eſt.* ex his apparet, quantopere uxorem contempſerit hic imperator, & quam indignis modis eam tractarit, adeo ut etiam videatur non ipſe eam tantum deſpicatui habuiſſe, ſed amicis quoque, ut irreverenter erga illam ſe gererent, imperaſſe. quod eum facere ſolitum facile arguunt, quæ præcedunt ſi recte intelligantur. *Septicio Claro præfecto prætorio, & Suetonio Tranquillo epiſtolarum magiſtro, multiſque aliis, quod apud Sabinam uxorem, injuſſu ejus, familiarius ſe tunc egerant quam reverentia domus aulicæ poſtulabat, ſucceſſores dedit.* his enim, qui nominantur, non ideo ſucceſſores dedit, quod non eum honorem Auguſtæ habuiſſent, quem reverentia domus aulicæ poſcebat, & quod nimis familiariter erga illam ſe geſſiſſent; hoc enim volebat ipſe, eam ſcilicet quam contemptiſſime haberi; ſed quod injuſſu ſuo hoc feciſſent. non poteſt alius ſenſus illis verbis accommodari, *injuſſu jus*

CASAUBONUS.

3 *Uxorem etiam.*] Quam tandem occidiſſe dicitur. vide inferius.

5 *Et erat curioſus.*] Tertullianus Apologetico, *Hadrianus curioſitatum omnium explorator.* etſi de alio genere curioſitatis loquitur.

SALMASIUS.

5 *Et erat curioſus non ſolum domus ſuæ, ſed etiam amicorum.*] Mira loquutio, *curioſum domus ſuæ, & amicorum* aliquem dici, non qui illorum curam habeat, eoſque curet, & pro illis ſollicitus ſit, ſed qui multa ſcire cupiat de amicis, & diligenter inquirat, & rimetur quid rerum agant. Seneca ſane dixit, *Deum noſtri curioſum*, qui nos curat, & res noſtras, lib. IV. de beneficiis, cap. XVII. *in medio intervallo hujus, & alterius cæli deſertus, ſine animali, ſine homine, ſine re, ruinas mundorum*

domus ſuæ, ſed etiam amicorum, ita ut [1] per frumentarios

Horum ſupra [?] *circaque cadentium evitat; non exaudiens vota, non noſtri curioſus.* at heic non in bonam partem accipitur à Spartiano.

CASAUBONUS.

1 *Per frumentarios occulta omnia exploraret.*] Ut Athenis vetita ficuum exportatione, certi homines juſſi obſervare qui legi non obtemperarent, cùm per calumniam innocentes multos deferrent, συκοφάντου appellationem omnibus improbis delatoribus communem reliquerunt: ſic in Rom. imperio, milites qui ad perquirenda frumenta, aut eos obſervandos qui contra leges mercem ἀπόῤῥητον exportarent, cùm latius evagantes, omnium domuum ſecreta rimarentur, ſervato veteri nomine miniſterium mutarunt, facti principum ὠτακουσταί. Hi ſunt qui ſpargebantur per domos privatorum habitu, ut Tacitus ſcribit, & Arrianus in Diſſertationibus Epicteti: vel egentium, ut Ammianus lib. XIV. qui in provincias mittebantur tentandis hominum animis, nuntiiſque deferendis & cædibus etiam patrandis interdum, ut ex multis horum librorum locis conſtat. Atque hoc genus milites in legionibus boni malique principes habuerunt: ſed illis peſſimus quiſque Imperatorum detulit plurimum. Caracalla quidem tantum, ut jus animadvertendi in frumentarios ſibi uni vindicaret. cùm quidem in omnes bonos tyrannidem eos exercuiſſe ſcribit Dio. Græci ſcriptores modò Latinam retinent vocem; ut in epiſtola Dionyſii Alexandriæ epiſcopi apud Euſebium libro ſexto, cap. XL. Σαβῖνος αὐτῆς ἄρχας φρουμενταρίων ἔπεμψεν εἰς ἀναζήτησίν μου. modò πυρροφόρους nominant, parum laudabili κακοζηλίᾳ: meliùs Dio τοὺς στρατιώτας τοὺς ὠτακουστοῦντάς τε καὶ διοπτεύοντας. De Alexandro Severo ſcribit Lampridius: *De omnibus hominibus per fideles ſuos ſemper quæſivit, & per eos quos nemo noſſet hoc agere.* deſcribuntur his verbis frumentarii milites, qui ἐν ἰδιωτικῷ σχήματι & occulto habitu omnia obſervabant: ſed videtur bonus princeps, cùm rem cogeretur retinere; appellationem frumentariorum, ut inviſi bonis omnibus nominis, vitaſſe: quod tandem ſuſtulit de Rep. magnus Imper. Diocletianus: de quo Aurelius Victor: *Remotum peſtilens frumentariorum genus: (quorum nunc Agentes in rebus ſimillimi ſunt:) qui cum ad explorandum annunciandumque qui fortè motus exſiſterent, inſtituti viderentur, compoſitis nefariè criminationibus, injecto paſſim metu, præcipuè remotiſſimo cuique, cuncta fœde diripiebant.* Hieronymus in Abdiam capite primo: LXX. *tranſtulerunt in* πυρροφόρον, *quem nos in frumentarium vertimus, juxta antiqui ſermonis eloquium: eos enim quos nunc agentes in rebus, vel veredarios appellant, veteres frumentarios nominabant.* appellat antiquum ſermonem, vocabulum non multò priùs quàm ipſe naſceretur deſitum & ἀρχαιωθέν. Depingit genus hoc hominum γραφικώτατα Ammianus Marcellinus initio primi libri eorum qui ſuperſunt.

SALMASIUS.

1 *Per frumentarios.*] Patiare, lector heic te doceri clare diſtincteque de frumentariis quæ turbide tantum & obſcure didiciſti hactenus à viris doctis, qui nihil adhuc certi de his tradidere, nec quid eſſent proprie, vel quo munere fungerentur. Sciendum eſt igitur frumentariorum nomen & officium ſub imperatoribus natum, & tunc primum cognitum in ordinaria militia: nam antea hoc nomen de frumentariis negotiatoribus aut menſoribus, tantum uſurpabatur. iſti autem frumentarii quorum heic mentio milites erant, & ſingulis quidem legionibus certo numero aſcripti. unde in veteribus inſcriptionibus, *frumentarius legionis illius & illius,*

occurrit non raro. videntur hi originem habuiſſe à prima publici curſus inſtitutione, quam ad hoc introduxit Auguſtus, ut omnia minima maxima, quæ in provinciis gererentur, ſibi mature ac celeriter annuntiari poſſent, juvenibus primo diſpoſitis per militares vias, mox etiam vehiculis. quibus hoc muneris injunctum fuit, ut res novas explorarent, & Cæſari nunciarent, vehiculiſque publicis, & per intervalla mutatis iter accelerarent. Græcis ἀγγελιαφόροι & γραμματηφόροι, atque etiam πτεροφόροι dicti, Latinis *frumentarii*. cujus nominis hæc ratio, quod cum vehiculariæ rei præeſſent, frumentum militare, vel annonam militarem tranſvehendam à provinciis curarent, & in horrea militaria comportandam, vel etiam ex horreis in caſtra deferendam, ut publici curſus proſequutores. ſic enim vocantur Cod. Theod. *de curſu publico*. leg. XLVII. & XLVIII. *ſint præterea duo palatini proſequutores ſingularum rhedarum, cum tribus ſervis habentes quinquagenarum librarum avertas, & ſaga quibus par erit eos pro itineris neceſſitate muniri.* ab illis ſagis, quibus muniebantur, *ſagones* eos appellavit poſterior ætas, vel corrupta voce *ſaiones*. Saio enim nihil aliud eſt, quam ſago, *g* in *i* mutato. quod in noſtra lingua Gallica frequens eſt, in iis vocabulis, quæ ex Latino ſunt deflexa. nam & ſagum, *ſaie* dicimus: & togam *ſoie*: & dogam, *doie*: & ſimilia ſexcenta. in veteribus etiam libris non raro *i* pro *g* poſitum reperitur. in libro vetuſtiſſimo Flori, *toiam* pro *toga* ſcriptum olim reperi, cum illum authorem recenſerem. ſic *ilycias* pro *glycias* hodieque legitur apud Suetonium. Sagonum autem vel ſaionum frequens apud Caſſiodorum mentio: ex quo colligi poteſt, non eos tantum publicum curſum curaſſe, ſed etiam pecunias publicas exegiſſe. inde eſt, quod *ſaiones* ab exigendo dictos annotavit Iſidorus, more ſuo ineptus in etymologiis eruendis. Caſſiodorus Var. lib. IV. epiſt. XLVII. ad Godiſcalcum ſaionem: *nullum præterea ſaionum diſcurſus facere patiaris, ſed ad cauſam quam directus fuerit, uno tantum itinere permittatur accedere vel redire.* quos heic *ſagones*, eoſdem paulo poſt in eadem epiſt. *veredarios* appellat: *& idcirco quinquaginta ſolidorum mulctam jam non veredarius, ſed catabulenſis incurrat, quiſquis ultra centum libras parhippum crediderit onerandum*. nam qui curſu publico deſtinabantur aliquo juſſu principis, veredarii dicebantur, & ſagones ætate Caſſiodori, quod ſagis uterentur. hinc leg. I. Cod. Theod. tit. quo ſupra, cavetur ne hippocomis ſaga ſua auferant veredarii: *non patimur hippocomos per eos qui veredis utentur indigna ſpoliatione vexari, ſiquidem nonnulli veredarii ſaga eorumdem dicuntur auferre.* ubi ſaga perperam juriſconſultorum princeps pro equorum ſtratis accipit: ſaga enim ſunt in ea lege quibus hippocomi ipſi muniebantur, & quæ item gerebant veredarii. Græcos illo loco vertiſſe παλαγὰ obſervat. quis non videt legendum, πάλλια? quam Latinam vocem Græci uſu ſuam fecerunt. Gloſſæ: *Pallium*, πάλλιον. *Gauſapa*, βαρβαρικὸν πάλλιον. Heſychius: Τεβάνιον, πάλλιον. & ῥῆγεα, πάλλια βαπτά. Illa autem Græcorum interpretatio, qui *ſaga*, πάλλια verterunt, manifeſto oſtendit, non de ſtratis equorum, ſed de mulionum & veredariorum pænulis vel ſagis eſſe accipiendum. ſic in leg. XXXVII. *eum qui ſagum hippocomorum notabili populatione voluerit uſurpare vel ſcindere*, non ſtratum equorum, ſed mulionum pænula debet intelligi. ſic frumentarii ſub prioribus imperatoribus dicti, quos veredarios ſequens ætas appellavit: iique omnino qui Græcis ἀγγελιαφόροι, vel γραμματηφόροι, quique litteras ſacras ferebant, ut dicitur in leg. XXXV. Cod. Theodoſiano, titulo *de curſu publico*, notus eſt Divi Hieronymi locus in Abdiam, capite primo ubi ſcribit, eos qui ætate ſua agentes in rebus vel veredarii dicebantur, veteribus frumenta-

mentarios fuiſſe nominatos. quorum appellationis hæc etiam poteſt afferri ratio, quod annonæ tributiſque exigendis præeſſent, & provinciales ad ſolvendum compellerent, & cenſus curam agerent. nam eorum frumentariorum præfecti, iidem & cenſus erant magiſtri. Dio in fragmentis apud Fulv. Urſinum ex vita Macrini: ἐκεῖνά τε οὖν τινὲς αὐτοῦ καὶ οὐκ ἀπεικότως ἐμέμφοντο, καὶ ὅτι ἐπάρχους τόν τε Ἰουλιανὸν τὸν Οὔλπιον, καὶ Ἰουλιανὸν Νέστορα ἀπέδειξεν, μήτε ἄλλην τινὰ ἀρετὴν ἔχοντας μήτε ἐν πολλαῖς πράξεσιν ἐξητασμένους, ἀλλὰ καὶ πάνυ περιβοήτους ἐπὶ πονηρίᾳ ἐν τῇ Καρακάλλου ἀρχῇ γενομένους διὰ τὸ πολλὰ αὐτῷ τῶν ἀγγελιαφόρων σφᾶς γενομένους περὶ τὰς ἀνοσίους πολυπραγμοσύνας ὑπηρετῆσαι. ita locus ille legendus. Ulpium vero illum Julianum, quem ibi frumentariorum curioſorumque præfectum ſub Caracallo fuiſſe dicit, idem Dio in Caracalli vita, cenſuum magiſtrum vocat his verbis ἕτερα δὲ γράμματα ἐπέμφθη ὑπὸ Οὐλπίου Ἰουλιανοῦ τοῦ τότε τὰς τιμήσεις ἐγκεχειρισμένου δι' ἄλλων γραμματοφόρων ὀρθῶν πρὸς τὸν Μακρῖνον δηλοῦντα τὰ γινόμενα, ἀφίκετο. τὸν τὰς τιμήσεις ἐγκεχειρισμένον, doctus interpres vertit, *qui tum cenſor erat*. quem quid mentis habuiſſe putemus cum ita verteret? non ſuæ ſane fuit. nam melius & commodius vertiſſet. quis enim vel in ſomniis poſſet cogitare, τὰς τιμήσεις, eſſe cenſuram aliquid eſſet, ſi τὴν τίμησιν auctor dixiſſet. ſed oportet valde imperitum rerum Romanarum eſſe, qui cenſores illa ætate fuiſſe uſquam arbitretur inter magiſtratus. ὁ τὰς τιμήσεις ἐγκεχειρισμένος Dioni eſt, quem Leo Novell. XLIV. ἐπὶ τῶν κήνσων καθεστηκότα vocat, cuique ἐπιστασίαν τῶν κήνσων demandatam eſſe ſcribit, qui ejus ætate κηνικὸς dicebatur. antea magiſter cenſus erat dictus. illud ergo docemur ex Dione, magiſtrum cenſus eumdem fuiſſe, qui & frumentariorum præpoſitus, eique hanc curam incubuiſſe, ut per frumentarios vel γραμματηφόρους, imperatorem de omnibus certiorem faceret. quod ex illo loco facile cuivis poteſt conſtare. frumentarios vero non tantum curſus publici procuratores & proſequutores fuiſſe, ſed etiam exigendis vectigalibus operam dediſſe & compellendis ad ſolutionem penſionum provincialibus. quod poſtea fuit etiam agentium in rebus officium qui in locum frumentariorum ſucceſſerunt. lex eſt in Cod. Theod. tit. *de exactionibus*, quæ ita habet: *neque agentes in rebus, neque ſacrarum privatarum vel largitionum palatina officia, ex quacunque cauſa, ex quocunque titulo fiſcalis debiti, cum ad provinciam mittuntur, poſſeſſores per ſe audeant convenire, ſive id ex præterito reliquum trahatur, ſeu præſentis temporis tributum ſolvi conveniat.* eam legem Honorius & Theodoſius tulerant admonitu legatorum Achivorum: quam paulo poſt abrogaverunt, antiqua conſuetudine reſtituta, ut largitionum titulorum exactio per agentes in rebus, & palatina obſequia celebraretur. vide legem ſequentem, tit. quo ſupra. Curioſi quoque, qui olim iidem cum frumentariis, poſtea ex corpore agentium in rebus ad curſum regendum ſumpti ſunt, ſublatis ſcilicet frumentariis, non curſum tantum publicum procurabant, ſed vectigalium etiam exigendorum curam gerebant. hinc apud Tertullianum in libro *de fuga in perſecutione: maſſaliter totæ Eccleſiæ tributum ſibi irrogaverunt. neſcio dolendum an erubeſcendum ſit, cum in matricibus beneficiariorum & curioſorum, inter tabernarios & lanios, & fures balnearum, & aleones, & lenones Chriſtiani quoque vectigales continentur.* ſic *ſagones*, apud Caſſiodorum, ſive *ſaiones*, & curſui publico deſerviebant, & pecunias publicas exigebant, & noxios conſtringebant. in legibus Wiſigothorum *ſaio*, ſemper pro officiali ponitur, *Iudex, & ſaio.* hoc eſt judex & ejus officialis. frumentarii quoque olim reis perſequendis, & exhibendis, & in carce-

rem compingendis, & criminibus nunciandis, operam dabant. apud Euſebium lib. VII. ἀλλὰ καὶ πρότερον τοῦ κατὰ Δέκιον προτεθέντος διωγμοῦ, Σαβῖνος αὐτῆς ὥρας φρουμεντάριον ἔπεμψεν εἰς ἀναζήτησίν μου. Cyprianus epiſt.ult. *cum perlatum ad nos fuiſſet, fratres cariſſimi, frumentarios eſſe miſſos qui me Uticam perducerent.* Curioſi etiam hoc munere fungebantur. vide legem primam, Cod. *de curioſis.* Suidas de Joanne Chryſoſtomo, ὑπὸ κουριόσου εἰλημμένος ἐν μέσῳ τῆς πόλεως. *curioſi*, ut jam dixi, & *frumentarii* idem. ſed frumentariis à Diocletiano remotis, & penitus ſublatis, curioſi ex corpore agentium in rebus per ſingulas provincias mittebantur, ad curas agendas, & idem munus obeundum, quod olim frumentarii: quos *ad explorandum annunciandumque, ſiqui forte motus exiſterent*, inſtitutos eſſe ſcribit Victor. *ad explorandum annunciandumq;* πρὸς τὸ διοπτεύειν καὶ διαγγέλλειν. quod officium commune videntur habuiſſe cum ſpeculatoribus, quos Plutarchus vocat διοπτῆρας καὶ διαγγέλους, i.e. exploratores, & annunciatores. Locus Plutarchi in Galba legitur & inſigni defectu vulgo vitioſus circumfertur. ita enim conceptus eſt: ἐν δὲ τούτοις Ἰτούριος καὶ Βάρβιος, ὁ μὲν ὀπτίων, ὁ δὲ τεσσάριος. οὕτω γὰρ καλοῦνται), οἱ διαγγέλων καὶ διοπτήρων ὑπηρεσίας τελοῦντες. Secundum hæc verba Plutarchi mens eſſet, optiones & teſſerarios Romanis dici, qui exploratorum nunciorumque partibus fungerentur. ſed quis ignorat, quid in militia fuerit teſſerarius, quid optio? an hoc ignoraſſe Plutarchum putamus? magno ſe errore obſtrinxerunt doctiſſimi viri, & majorem optimo auctori adfinxerunt, dum ab eo optionem διοπτῆρα, teſſerarium διάγγελον, exponi exiſtimaverunt. quem ſenſum ex verbis illis elicere neutiquam poſſemus. διάγγελοι enim & διοπτῆρες idem ſunt. qui explorat aliquid, non in alium finem ſpeculatur & explorat, quam ut nunciet id quod explorando didicerit. optionem vero, & teſſerarium diverſorum eſſe officiorum nomina nemo queat inficias ire. nec ad rem facit quod doctiſſimus juris interpres notat, optiones teſſerariis jungi in antiquis inſcriptionibus, eoſque ſpeculatores eſſe cenſet. earum inſcriptionum, quas produxit, una ſic habet. TESSERARIO. OPTIONI. FISCI. CURATORI. altera vero: IN. EIS. TESSERARIO. OPTIONI. VEXILLARIUS. quis non videt in illa quidem militem illum ex teſſerario, promotione factum eſſe optionem, & poſtea curatorem fiſci? in hac vero ex teſſerario itidem optionem, & ex optione vexillarium, per promotionis gradus? Profecto ex illis ut vulgo excuſa ſunt Plutarchi verbis non alius poteſt cogi ſenſus, quam optionem & teſſerarium eundem eſſe, & ita appellari, qui exploratorum nunciorumque munus obirent. nulla enim ratione hæc poſſunt ſeparari, ut teſſerarium quidem διάγγελον, optionem vero διοπτῆρα, vocatum credamus: quemadmodum exponebat Turnebus, ad eum ſenſum efficiendum, ita tota oratio concipi debuiſſet: ἐν δὲ τούτοις ὁ μὲν ὀπτίων, ὁ δὲ τεσσεράριος. οὕτω γὰρ καλοῦνται οἱ μὲν ὀπτίωνες τῶν διοπτήρων, οἱ δὲ τεσσεράριοι τῶν διαγγέλων ὑπηρεσίας τελοῦντες. ſed quid tempus fruſtra terimus? unius vocis adjectione poterat hic locus ſanus & integer præſtari hoc modo: ἐν δὲ τούτοις Οὐετούριος καὶ Βάρβιος, ὁ μὲν ὀπτίων, ὁ δὲ τεσσεράριος τῶν σπεκουλατώρων (οὕτω γὰρ καλοῦνται) οἱ διαγγέλων καὶ διοπτήρων ὑπηρεσίας τελοῦντες. ita Tacitus quem ad verbum videtur expreſſiſſe Plutarchus; *à quo Barbium Proculum teſſerarium ſpeculatorum, & Veturium optionem eorundem perductos.* deerat omnino hæc vox, τῶν σπεκουλατώρων. σπεκουλάτωρες quoque nominantur in Euangelio. Græci διοπτῆρας διαγγέλους vocant, ut modo apud Plutarchum vidimus. διόπται καὶ ἐρευνηταὶ dicuntur Dioni. jam ex antiquo in legio-

...bus militarunt hi ſpeculato-... diverſi fuere ab exploratoribus. ſpeculatorum legionis, & exploratorum legionis mentio in antiquis monumentis. Exploratores caſtrorum vocat Plinius, lib. xxxvi. cap. xix. ſed de his alibi latior & commodior dicendi locus. At enimvero licet eadem attribuantur officia frumentariis, & ſpeculatoribus, diverſum tamen ſunt genus, nec confundi debent. ut ecce Victor Scotthi tradit frumentarios, ad explorandum & annunciandum, ſi qui motus exiſterent conſtitutos. Plutarchus ſpeculatores διοπτῆρας & διαγγέλους appellat. hoc eſt exploratores, & annunciatores. Dio de ſpeculatoribus loquens, διόπτας καὶ ἐρευνητὰς eos nominat. idem frumentarios in vita Caracalli, ὠτακουστοῦντας καὶ διοπτεύοντας στρατιώτας vocat. & alibi in fragmentis, πολλά τοῦ Καρακάλλου, περὶ τοὺς ἀνοσίους πολυπραγμοσυνίας ὑπηρετοῦντας. Livio lib. xxx. *ſpeculatores* dicuntur, qui Græcis ἡμεροδρόμοι, *ingens die uno curſu emetientes ſpatium.* Suidæ ἡμεροδρόμοι ſunt. οἱ ταῖς βασιλικαῖς διατάξεσιν ταχύτατα διακονούμενοι. qui noſtri videntur eſſe frumentarii vel ἀγγελιαφόροι. ſpeculatores tamen, & frumentarii diverſi. mentio eſt in antiqua inſcriptione: *Scholæ ſpeculatorum legionum primæ & ſecundæ adjutricum piarum fidelium Severianarum, refec... per eoſdem, quorum infra nomina ſcrip... ſunt, dedicante F. Æliano legato Au...ſti proprætore, cura... Aurelio. Pertinace frumentario.* aperte etia... Dio de Advento: ταῦτά τε οὖν αὐτοῦ πολλοὶ ᾐτιῶντο, καὶ ὅτι τὸν Ἀδουεντον, ἐν τοῖς διόπταις τε καὶ ἐρευνηταῖς μεμισθοφορηκότα καὶ τὴν ἐν αὐτοῖς τάξιν καταλελοιπότα ἔς τε τοὺς γραμματοφόρους τελέσαντα, καὶ πρόκοιτον ἀποδειχθέντα καὶ μετὰ τοῦτ' εἰς ἐπιτροπείαν προαχθέντα, &c. διόπται καὶ ἐρευνηταί, ſunt ſpeculatores, in quibus primum militaverat Adventus. γραμματοφόροι autem frumentarii, in quibus poſtea militavit, per promotionem in eum ordinem tranſlatus. ex quibus liquet honeſtiore gradu militaſſe frumentarios, quam ſpeculatores. nam ex iſtis promovebantur illi, ut à minore ordine in majorem. Speculatores enim carnificiis officium peragebant, in reis capite damnatis decollandis. unde eos δημίους, id eſt carnifices vocat Dio. nam de Advento loquens, quem paulo ſuperius dixerat, inter ſpeculatores militaſſe, ſic repetit: οὐ καὶ ἐκεῖνον μόνον ὅτι ἐν τῷ μισθοφορικῷ ἐστράτευτο καὶ τὰ τῶν δημίων ἔργα καὶ προσκόπων καὶ ἑκατοντάρχων ἐπεποιήκει. δημίους, & προσκόπους, id eſt ſpeculatores heic vocavit quos ſupra διόπτας καὶ ἐρευνητάς. itaque ſpeculatores erant carnifices. D. de bonis Damnatorum: *ita neque ſpeculatores ultro ſibi vindicent; neque optiones ea deſiderent quibus ſpoliatur quo momento quis punitus eſt.* per ſpeculatores, carnifices; per optiones, carceris præpoſitos vel commentarienſes intelligendum eſt. Græci ſpeculatorem, τὸν ἀποτέμνοντα, id eſt decollatorem, vertunt, & optionem ὑπομνηματογράφον: id eſt *commentarienſem*. Gloſſæ: *ſpeculator*, ἐπόπτης, κατάσκοπος, δήμιος. plane juxta Dionem qui ſpeculatorem, δήμιον καὶ πρόσκοπον appellavit. & δήμιον quidem ad miniſterium eorum reſpiciens, πρόσκοπον ad nomen. eædem Gloſſæ: *ſpeculator*, κατάσκοπος καὶ ἀποκεφαλίζων. quapropter eos falli certum eſt, qui ſpeculatores legunt, & à ſpiculis dictos autumant. Frumentarii vero perquirendis quidem reis & proſequendis deducendiſque operam navabant, non etiam ſupplicio afficiendis. ideo honeſtiores & gradus in militia majoris. ſed quamvis diverſi ordinis fuerint, ſpeculatores & frumentarii curioſique, frequenter tamen conjunguntur apud auctores ob affinitatem & ſimilitudinem miniſterii. ſic apud Dionem de ſpeculatoribus frumentarii fiunt, ἐκ τῶν στρατιωτῶν ἀγγελιαφόροι. in veteri inſcriptione ſchola ſpeculatorum reficitur curante

frumentario. Suetonius in Auguſto, ſpeculatorem & curioſum junctim nominat. Ariſtoteles in libro de mundo σκοποὺς, & ἀγγελιαφόρους, ſimul ponit cap. VI. καὶ ἔθνη στρατηγοὶ καὶ στρατιῶται δοῦλοι τοῦ μεγάλου βασιλέως ἡμεροδρόμοι τε καὶ σκοποὶ καὶ ἀγγελιαφόροι καὶ φύλακες, φρυκτωριῶν τε ἐπόπτηρες. De pterophoris quos cum ſpeculatoribus confundit vir magnus ad Suetonium, dicemus infra, & eoſdem fuiſſe docebimus cum ἀγγελιαφόροις, vel frumentariis. quos frumentarios, πυροφόρους Græcis ſcriptoribus appellari non temere credendum viris doctis, hanc præſertim ejus appellationis cauſam reddentibus, quod ex horreis publicis frumentum quod civibus præbebant certa menſura in domos portabant. inde πυροφόρους Græcis, Latinis vero frumentarios dictos. Primum nego Græcos ſcriptores eo ſenſu uſquam πυροφόρους dixiſſe, quo Latini frumentarios dixere. nec enim frumentarius recte πυροφόρος reddi poterat: ſi quidem frumentarius non is erat qui frumentum collo portaret, & ſaturam faceret, cujuſmodi erant quos ἀχθοφόρους Græci appellant. in qua ſignificatione ſi frumentarios Latini aliquando noviſſent, tunc πυροφόροι Græce optime verti poterant. ſed ſive ita dicti frumentarii quod frumenti publici proſecutionem curarent, ſive potius quod annonæ militaris exactioni præeſſent, neutri appellationi exprimendæ poteſt convenire nomen πυροφόρος. non ſane magis, quam ſi quis ἀχθοφόρον vellet dicere, non illum ipſum qui onus aliquod cervicibus portaret, ſed qui portandum illud curaret. ſic omnino & eadem plane ratione frumentarius, πυροφόρος dici poſſet. video quid in errorem impulerit viros eruditione præſtantes. Hieronymus in Abdiam ſcripſit, *quem πυροφόρον LXX. tranſtulerant, eum ſe frumentarium vertiſſe, juxta antiqui ſermonis eloquium: eos enim qui ſua ætate dicebantur veredarii vel agentes in rebus, apud veteres frum[entarios] fuiſſe nominatos.* Invitus dico [ta]men cogor dicere: D. Hieronymum mentem LXX. Interpretum non cepiſſe, nec πυροφόρος aut πυρφόρος quid eſſet intellexiſſe. ſic enim ibidem ſcribit: *ſunt qui non πυροφόρον, id eſt frumentarium, ſed πυρφόρον, hoc eſt, qui geſtare poſſit igniculum, à LXX. tranſlatum putent: acquieſcentes igitur variis interpretationibus dicemus juxta tropologiam non ſolum frumentarium ceſſaturum apud hæreticos, ſed & eum qui lucem Chriſti habere ſe ſimulat.* πυροφόρος non ἀπὸ τοῦ πυροῦ, hoc eſt, à frumento, ſed ἀπὸ τοῦ πυρὸς dictus eſt. & idem eſt quod πυρφόρος. ſic enim πυροβόλοι λίθοι dicuntur, qui & πυρῖται ἀπὸ τοῦ πυρός. rectius tamen ſcribitur & frequentius πυρφόρος, quam πυροφόρος. verba autem ſeptuaginta Interpretum hæc ſunt: καὶ καταφάγονται αὐτοὺς, καὶ οὐκ ἔσται πυροφόρος (vel πυρφόρος) τῷ οἴκῳ Ἡσαῦ pro illis, καὶ οὐκ ἔσται πυρφόρος vel πυροφόρος τῷ οἴκῳ Ἡσαῦ, in Hebraico eſt ſecundum Aquilæ verſionem: *non erit reliquus in domo Eſau.* pro *reliquus*, vertit Theodotion, *reſiduus* Symmachus: *effugiens.* quæ omnes interpretationes eodem recidunt ſed nec minus Hebraicam veritatem ſequitur illa LXX. tranſlatio, quæ & elegantiſſima eſt. Græci de magna clade & internecione dicunt, οὐδὲ πυρφόρος ἐλείφθη. cujus proverbii interpretationem ex Græcis παροιμιογράφοις petere, qui doceant, quid ſit πυρφόρος. ſimile etiam huic proverbium eſt apud Græcos, οὐδὲ ἄγγελος ἐλείφθη, cum tanta ſit occiſio, ut ne internuncius quidem cladis relinquatur. non longe à ſcopo ivit Hieronymus qui vertit *frumentarius.* nam *frumentarius*, eſt nuncius vel ἀγγελιαφόρος. ſed male πυροφόρον, putavit eſſe frumentarium, & ἀπὸ τοῦ πυροῦ deduxit, cum πυροφόρος & πυρφόρος idem ſit. πυροφόρον vel πυρφόρον, qui nuncium

rios occulta omnia exploraret: nec adverterent amici, ſciri ab imperatore ſuam vitam priuſquam ipſe hoc imperator oſtenderet. Unde non injucundum eſt [1] rem inſerere, ex quo conſtet eum de amicis multa didiciſſe. Nam quum ad quendam ſcripſiſſet uxor ſua, quòd [2] voluptatibus detentus & lavacris ad ſe redire nollet, atque hoc Adrianus per frumentarios cognoviſſet, petente illo commeatum, Adrianus ei lavacra & voluptates exprobravit. Cui ille, *Num & tibi uxor mea, quòd & mihi, ſcripſit?* [3] Et hoc quidem vitioſiſſimum putant, atque huic adjungunt quæ de adultorum amore ac nuptarum adulteriis, quibus Adrianus laboraſſe dicitur, aſſerunt: jungentes quòd ne amicis quidem

tium vertat in illo proverb. οὐδὲ πυρφόρος ἐλείφθη, ſenſum magis quam verba ſequatur. nam πυρφόρος, non eſt proprie nuncius. Grammatici ἐχρῶντο κατὰ τὸ παλαιὸν ἐν τοῖς πολέμοις ἀντὶ σαλπιγκτῶν τοῖς πυρφόροις. inviolabiles igitur cum eſſent, & ipſis tanquam ſacris parceretur, de magna internecione dicebatur ne πυρφόρον quidem relictum eſſe. patiantur igitur ſe de ſua ſententia dimoveri qui hactenus crediderant πυρφόρους eſſe frumentarios.

CASAVBONVS.

1 *Rem inſerere ex quo conſt.*] Puteani codex, *reinſerere* putavit librarius non eſſe orationem Latinam. *quo* enim non *qua* omnes libri. ut ſuprà, *Maurorum gentes quos regebat.* Tertullianus, *Noſtra notatio, totum verſiforme eſt.*

2 *Voluptatibus detentus & lavacris.*] Nam & lavacra, θερμολουσίαι præſertim, inter voluptates cenſebantur, quarum abſtinentia in laude ponenda. Sic Suetonius in Auguſto lavandi raritatem commendat. Macrianus tyrannus cùm ad imperium vocaretur, hac quaſi legitima excuſatione eſt uſus, *Lavandum eſt mihi frequentiùs.* Severiores quoque duces lavacra militibus ademerunt ſæpe, ut de Scipione Æmiliano, Metello Numidico, aliiſque memoriæ proditum eſt. Alexander Severus apud Lampridium indignabundus ait, *Milites Romani, veſtri ſocii, mei contubernales, & commilitones, amant, potant, lavant.* De excaldationibus infra ad Caſſii vitam.

3 *Et hoc quidam vitioſiſſimum putant.*] Nihil mutare auſim: melior tamen fuerit ſententia ſi ita ſcribas: *Et hoc quidem vitioſiſſimum putarunt.* non enim quidam, ſed vulgò omnes in Hadriano hoc reprehenderunt. Fortean mutaverunt, quos offendebant τὸ *putaverunt*, ſine caſu; cùm ſit uſitatiſſimum. Videtur à Spartiano alluſum ad Dionis ſimillima verba, ᾐτιῶντο μὲν δὴ αὐτοῦ τὸ ἀκριβὲς καὶ τὸ περίεργον.

GRUTERUS.

1 *Rem inſerere, ex quo conſtet.*] Agnoſcit & hanc ſcripturam Pal. noſter.

3 *Et hoc quidem vitioſiſſimum putant.*] Secutus ſum autographum Palatinum, in quo hæc lectio; placita alioquin etiam viris doctiſſimis. vulgati prius, *quidam.*

12 dem ſervaverit fidem. Compoſitis in Britannia rebus, transſgreſſus in Galliam Alexandrina ſeditione turbatus, quæ nata eſt ob Apin: [1] qui quum repertus eſſet poſt multos annos, turbas inter populos creavit; [2] apud quem deberet locari [3] omnibus ſtudioſe certantibus. Per idem tempus in honorem Plotinæ [4] baſilicam

CASAUBONUS.

1 *Qui cùm repertus eſſet poſt multos annos.*] Neque enim Ægyptii præſentem ſemper hunc ſuum deum coluerunt: ſed per intervalla temporum exiſtebat ille nobilis taurus, certis notis inſignitus, quæ illum probarent deum. Herodotus, ἔφραζον Αἰγύπτιοι ὥς σφι θεὸς παρείη φανεὶς, ἀλλὰ χρόνου πολλοῦ εἰωθὼς ἐπιφαίνεσθαι. multa ibidem parens ille hiſtoriæ de exultatione Ægyptiorum Api invento. Diodorus auctor eſt, Ægyptios mortuo Api, (occidebatur ritu religionis, ſacro fonte immerſus, ut ſcribit Ammianus) in publico luctu tantiſper ſolitos verſari, donec novus deus eſſet inventus. Quam errant illi qui Spartiani verba de ſimulachro dei hujus, diu, ut ajunt, amiſſo, poſtea reperto, interpretantur?

2 *Apud quem deberet locari.*] Apud Memphitas fuit moris locari, ut Mnevim alterum bovem ſacrum Heliopoli. Statim inventum taurum Nicopolim deducebant ſacerdotes: ubi per dies quadraginta illum exhibebant etiam mulieribus ſpectandum. poſtea Memphim perductus, in Vulcani templo conſecrabatur, ut loquitur Suetonius. præter Diodorum lege Ammianum Marcellinum libro XXII. quæcunque aliis in urbibus religionis cauſſa alebantur, ſacra animalia, non deos putabant: Apim & Mnevim verè deos. auctor Strabo libro XVII.

3 *Omnibus ſtudioſe certantibus.*] Vocem Græcam voluit exprimere, πάντων φιλονεικούντων. Fuit autem familiare ventoſis illis & ridiculè ſtultis populis, pro conſecratis animalibus tumultuari, & interdum etiam armis decertare. Notæ ſuper hoc ſimiles invicem hiſtoriæ apud Diodorum Siculum & Juvenalem: qui bellum illud inter Tentyritas & Ombitas, vel oculis ſuis ſpectaverat, vel ab aliis acceperat qui fuerant αὐτόπται. Adhuc Athanaſii temporibus occupabat eos hæc tanta dementia: adhuc contraria oppidorum ſtudia, & ex eo rixæ ac cædes. Scribit enim in libro contra gentes: περὶ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ μυσαρῶν, οὐδὲ λέγειν ἐστὶ, πᾶσιν ἐπ' ὀφθαλμῶν ὄντων. ὅτι ἐναντίας καὶ μαχομένας ἀλλήλαις ἔχουσι τὰς θρησκείας αἱ πόλεις, καὶ οἱ ἐκ γειτόνων σπουδάζουσιν ἀεὶ κατὰ τῶν πλησίον τὰ ἐναντία σέβειν. & ſtatim, ὅθεν δὴ πόλεμοι καὶ στάσεις, καὶ πᾶσαι φθόνων προφάσεις, καὶ πᾶσαι τῶν παθῶν ἡδονὴ παρ' αὐτοῖς ἐστί.

4 *Baſilicam apud Nemauſum opere mirabili extruxit.*] Dio templum nominat: ſi quidem de monumento Nemauſi poſito accipienda ejus verba. Dionem & Spartianum penè verbatim deſcripſit ille ſciolus, qui falſam quæ ad Aquas Sextias eſſe dicitur, inſcriptionem concinnavit. Cùm autem in antiquiſſima illa urbe plurima hodieque à Romanis olim mirabili planè opere extructa monumenta viſantur; nullum tamen baſilicæ hujus veſtigium viri docti quibus ille locus caruit nunquam, nunc etiam abundat, ſatis certò poterant nobis demonſtrare, cùm ab iis ſtudioſe quæreremus. Sed non aliena à probabilitate eorum ſententia, qui & ſtupendam illius amphitheatri molem, quod penè omni ex parte integrum

cam apud Nemauſum opere mirabili extruxit. [1] poſt hæc Hiſpanias petit, & Tarracone hiemavit, [2] ubi ſumptu ſuo ædem Auguſti reſtituit, omnibus Hiſpanis [3] Tarraconem in conventum vocatis: [4] delectumque

grum durat hodieque, & trigeminum illum pontem Gardo flumini impoſitum, non ſine magna admiratione & ſpectatum nobis & conſcenſum, aliaque talia ædificia magnifica, quæ etiam hodie quà Nemauſum, quà circumjacentem agrum nobilitant, Hadriani fuiſſe opera conjiciunt, ad memoriam Plotinæ commendandam extructa: aut Pii certè; quem genus Nemauſo traxiſſe Capitolinus affirmat.

1 *Poſt hæc Hiſpanias petit.*] Reg. *petiit*. E Galliis in Hiſpanias eſt profectus, ut hinc licet colligere, priuſquam Urbem repeteret. Extat nummus: HADRIANVS. AVG. COS. III. P.P. & in altera facie: RESTITVTORI. HISPANIÆ. S. C.

2 *Ubi ſumtu ſuo ædem Auguſti reſtituit.*] Inter primos qui Auguſto templa poſuerunt Tarraconenſes fuiſſe notum eſt: Tacitus Annali primo: *Templum ut in colonia Tarraconenſi ſtrueretur Auguſto, petentibus Hiſpanis permiſſum: datumque in omnes provincias exemplum.* de eadem æde in Severi vita: *Tum ad Hiſpaniam miſſus, ſomniavit ſibi dici, ut templum Tarraconenſe Auguſti, quod jam labebatur, reſtitueret.* Sed & vivo Auguſto ara illi poſita à Tarraconenſibus: quos ejus cultu parum fuiſſe diligentes, notum eſt ipſius Auguſti joco apud Quintilianum.

3 *Tarraconem in conventum vocatis*] Regius ſemper, *Terraconam.* De Tarraconenſi conventu Plinius, & antiquæ inſcriptiones plures.

4 *Delectumque jlocaliter detrectantibus Italicis.*] Julius Capitolinus in Marco, *Hiſpaniis exhauſtis, Italica allectione contra Trajani præcepta, verecundè conſuluit.* Ex horum locorum comparatione clarè diſcimus, Hiſpanias temporibus illis exhauſtas fuiſſe ob frequentes dilectus: cùm numeri Hiſpanico milite ut plurimum explerentur. Itali enim conſilio cati principis Auguſti otio & pacis artibus dediti, parciùs militabant, ut ſcribit etiam Herodianus libro ſecundo. Inde eſt quod Hadriano dilectus in Hiſpania agente, Italici qui in Hiſpaniæ coloniis aut municipiis erant, ejus imperium detrectant. Inde etiam, quòd cogitur tandem Marcus, allectione civium Italicorum, exhauſtas & propè jam ſolas Hiſpaniæ urbes frequentare. *Italici*, hoc loco ſunt Itali aut Italis orti, qui Hiſpanica oppida inhabitabant. nam etſi ſolum mutarant, tamen & primi qui eò venerant, & nati natorum de vetere patria dicebantur Italici. Prorſus non ſunt ferendi qui Italicos & Italicenſes putant diſcrimine nullo eoſdem fuiſſe nuncupatos. Proferant nobis vel unicum ex omnibus antiquis monumentis locum, ubi coloni *Italicæ* dicantur Italici. ſed nuſquam invenient: nunquam enim factum. nam de illis apud Victorem, *Italicæ originis*, antè dictum.

SALMASIUS.

4 *Delectumque jocilariter, ut verba ipſa ponit Marius, detrectantibus Italicis.*] Hæc verba, *jocilariter delectum detrectantibus Italicis*, putant eſſe Marii, quod Spartianus dicat, *ut verba ipſa ponit Marius*, ſed non eam mentem Spartiani eſſe cenſeo. vult quippe dicere, verba illa ipſa jocularia quibus delectum detractabant Italici, apud Marium eſſe poſita. quæ ſi quis requirat, ab eo petenda. Hæc dicit Spartianus. Cæterum verba ipſa non poſuit, quæ legebantur apud Marium.

1 Dele-

que ¹ jodulariter, ut verba ipſa ponit Marius Maximus, ² detrectantibus Italicis, ³ vehementiſſimè, cæte-

GRUTERUS.

4 *Delectumque jodulariter detrectantibus.*] Pal. *retrectantibus*; qui & heic & alibi ſemper exprimit *dilectum*. Ceterùm periodum hanc ita interpunxi, tanquam & Hiſpani αὐτόχθονες & Italici ſimul jodulariter indicarint abhorrere ſe ab militiâ; ſeorſim tamen utriſque reſponderit Hadrianus: quam diſtinctionem ſententia ipſa poſtulare mihi videbatur. Lipſius noſter reſcribendum putabat, *populariter detractantibus*, Epiſtola XVIII. Centuriâ Miſcellaneâ.

CASAUBONUS.

1 *Jodulariter detrectantibus.*] Qui palàm non audebant rebellare, per jocos ac facetias animum ſuum à militia abhorrentem indicabant. Ita ſperabant eludi poſſe Hadriani juſſa: cùm ſe liberis quærendis operam velle dare, aut neſcio quid ejuſmodi, ſeriò quidem, ſed quaſi joco dictitarent. Atque hoc dixit Spartianus *jodulariter detrectare dilectus*: quæ non eſt tamen ipſius, ſed Marii Maximi locutio, vel fortaſſe Hadriani à quo ſumpſit ille. nam ſubjicit Spartianus: *ut verba ipſa ponit Marius Maximus*. Fallitur vir eruditiſſimus, qui *populariter* ſcribi vult hoc loco, non *jodulariter*.

3 *Vehementiſſime conſuluit.*] Ἐμβριθῶς. ut apud Julianum, μετ᾽ ἐμβριθείας κολάζειν. Sed obſervemus locutionem: *Italicis vehementiſſime conſuluit*. pro, ſic conſuluit, ut principem experirentur vehementiſſimum & ſeveriſſimum. Hanc eſſe Spartiani mentem ex iis quæ modò dicebamus liquidò conſtat. Nec mirum principem natura ſua triſtem, & regnandi probè gnarum, jocis Italicorum offenſum, aſperiùs cum iis egiſſe.

SALMASIUS.

2 *Detrectantibus Italicis.*] Palatinus, *retractantibus*. *retractare* pro *detrectare* familiare apud iſtos auctores, & uſitatum verbum. infrà: *retractantem, & refutantem*. Sic *retractator* in vita Getæ. Aurelius Victor Schotti: *quæ quidem alii pia colunt relligioſaque, quippe Hadriano cupiente fatum producere, cum voluntarium ad vicem magi popoſciſſent, cunctis retractantibus Antinoum objeciſſe ſe referunt*. idem in vita Conſtantii: *interim Romæ vulgus, turmæque prætoriæ Maxentium, retractante diu patre Herculio, imperatorem confirmant*. Gloſſæ veteres: *retractas*, διαλογίζῃ, ἀναβάλλῃ, δεισιδαιμονεῖς, ἀναλογίζῃ. ubi ἀναβάλλῃ eſt cunctaris & tergiverſaris. quo ſenſu *retractare* heic poſitum eſt. eædem Gloſſæ: *retractat*, διστάζει, παραιτεῖται. *retractat*. ὑποχωρεῖ. quæ omnia confirmant notionem verbi *retractare* pro detrectare. ita igitur heic auctoribus libris reſtituendum.

3 *Vehementiſſime conſuluit.*] Vehementiſſime conſuluiſſe Hadrianum detrectantibus Italicis, ceteris vero prudenter & caute, ſic accipitur à doctiſſimis viris, ut mitius tractaſſe detrectantes Hiſpanos αὐτόχθονας, quam Italicos Hadrianum intelligant. Verum quis ſic loquitur, *vehementer alicui conſulere*, pro aſpere & inclementer aliquem tractare: & *prudenter & caute conſulere*, pro leniter & humane cum aliquo agere? Male collocata hujus loci diſtinctio impoſuit præſtanti viro, nec ſatis unquam laudato, etiam ſi ſemper laudetur. ita igitur diſtingue: *omnibus Hiſpanis in conventum vocatis, delectumque jodulariter, ut verba ipſa ponit Marius Maximus, retractantibus Italicis, cæteris vehementiſſime, prudenter & caute conſuluit*. Nihil mutavimus in hac lectione niſi diſtinctionem. ſenſus eſt apertus. cum omnes Hiſpani in conventum vocati eſſent, & Italici jodulariter & leviter dile-

[1] cæteris, prudenter & cautè conſuluit. Quo quidem tempore, non ſine gloria graviſſimum periculum adiit, [2] apud Tarraconem ſpatians [3] per viridaria, ſervo in ſe hoſpitis cum gladio furioſiùs irruente: quem retentum ille miniſtris accurrentibus tradidit: & [4] ubi furioſum eſſe conſtitit, medicis curandum dedit, [5] in nullo omnino commotus. Per ea tempora & aliàs frequenter in plurimis locis in quibus barbari [6] non fluminibus ſed limitibus dividuntur, ſtipitibus magnis

dilectum detrectarent, cæteri vero Hiſpani ſerio & vehementer, Hadrianus *prudenter & caute conſuluit*, id eſt conſulte & prudenter egit, cautum & prudens conſilium cœpit, cum magna prudentia judicioque ſtatuit quid in illa re ſibi agendum eſſet.

3 *Per hoſpitiva viridaria.*] Vocem *hoſpitiva* hinc ejecimus, jubente pro ſua auctoritate Palatino codice. unde huc irrepſerit, divinare non poſſum, niſi ſi forte ex editione Mediolanenſi, quæ illam quidem agnoſcit, ſed non hoc loco poſitam. ſic enim habet illa: *apud Tarraconem ſpatians per viridaria ſervo in ſe hoſpitiva cum gladio furioſius irruente:* quid erat facilius illis qui editionem eam ſequuti ſunt, quam *hoſpitiva* in hoſpitis mutare, & editionem, quam curabant, hac parte meliorem dare? ſed illi è contrario κακὸν κακῷ ἰάσαντο [illegible] *hoſpitiva* [illegible]erunt, & cum *viridar*[illegible] junxerunt, *hoſpitis* deinde in ejus locum repoſuerunt. quod omnes poſtea editiones ſunt ſequutæ. vera lectio, quam reſtituimus: *apud Tarraconem ſpatians per viridaria, ſervo hoſpitis cum gladio furioſius in ſe irruente.*

GRUTERUS.

2 *Apud Tarraconem ſpatians per hoſpitiva viridaria, ſervo in ſe hoſpitis cum gladio furioſius irruente, &c.*] Vox *hoſpitiva* in neutro conſpicitur Palatino; habetque uterque *viridaria*, forſan rectè.

4 *Ubi furioſum conſtitit medicis curandum dedit.*] Rectè. ſatis enim punitur cui talis morbus. Sed & legimus in Suetonii Auguſto cap. 67. *Diomedem diſpenſatorem, à quo ſimul ambulante, incurrente repentè fero apro, per metum objectus eſt, maluit timiditatis arguere, quàm noxæ: remque non minimi periculi, quia tamen fraus aberat, in jocum vertit.*

CASAUBONUS.

1 *Cæteris prudenter & cautè.*] *Cæteri* iſti ſunt Hiſpani *αὐτόχθονες*, qui dilectum detrectarant non minùs quàm Italici: ſed modeſtè, non ut illi jocülariter.

5 *In nullo omnino commotus.*] Eſt ἀρχαϊσμὸς, *in nullo*, pro nihil.

6 *Non fluminibus ſed limitibus diſtinguuntur.*] Quid appellat *limites*? nam & flumina pro limitibus. Romanum imperium alibi limitibus à natura poſitis claudebatur: alibi arte conſtructis. prioris generis ſunt, mare, hoc eſt Oceanus: (nam Mediterraneum paucis exceptis circa Pontum & Mæotin, orbis Romanus capiebat totum) flumina magna, ut Danubius & Euphrates, vel aliquando Rhenus & Tigris. item montes, ut in Aſia Taurus quibuſdam locis, alibi alii. addit Herodianus terras deſertas & ſolas, quæ locis aliquot imperium terminarent. Ejus verba ſunt libro II. de Auguſto: *πολεμίων τε μεγέθεσι καὶ τάφρων ἢ ὀρῶν περιβλήμασιν,*

magnis [1] in modum muralis ſepis [2] funditus jactis atque

ἐρύματα τε γῇ καὶ δυσβάτῳ ἔφραξε τὴν ἀρχήν. Poſterioris generis ſunt foſſæ, caſtra, arces, concædes, ſtipites, muri. Atque iſta χαρακώματα ſunt, quæ ſpecialiter appellat hîc Spartianus *limites*. Foſſarum meminit Herodianus in ſuperioribus verbis: item Arcium, & Caſtrorum paullò prius: φρούρια καὶ στρατόπεδα τῆς ἀρχῆς προὐβάλετο Auguſtus, ἀντὶ τείχους. Tacitus, *& quicquid caſtrorum Armeniis prætenditur*. Aurelius Victor de Trajano, *Caſtra ſuſpectioribus & opportunis locis exſtructa*. Ammianus Marcellinus lib. XXVIII. *Valentinianus Rhenum omnem à Rhetiarum exordio aduſque fretalem Oceanum magnis molibus communiebat, caſtra extollens altius & caſtella turreſque adſiduas per habiles locos & opportunos, quà Galliarum extenditur longitudo.* Hujuſmodi caſtra inſtar habuerunt urbium: imò verò vel à principio, vel temporis tractu urbes fuerant: neque alia origo tot burgorum per Germaniam, Græciam, aliaſque finitimas provincias. Menander rhetor in methodo laudandarum urbium: Laudabis, inquit, ἀπὸ τῶν ἀναγκαίων, ὡς κατὰ τὰς πόλεις, τὰς κατὰ τὸν ποταμὸν ὑπὸ Ῥωμαίων κατῳκισθείσας, τὰς καλουμένας ΚΑΡΠΙΑΣ, ὡς μὴ διαβαίνοντες οἱ βάρβαροι κακουργῶσιν. Scribendum Κάστρα vel Κάστρια nam urbes intelligit de quibus diximus. frequens vox in recentioribus Græcorum ſcriptis. Ariſtides πόλεις ἐφορείας, oppida pro ſpeculis condita: vel ἐφορίας, limitaneas appellat, panegyrico libro in Romam. ἐνταῦθα τείχη τε προὐβάλλεσθε, καὶ πόλεις ἐφορείας (vel ἐφορίας) ἐδείμασθε. Has arces & limitaneas urbes neglectu priorum principum collapſas, in integrum Diocletianus reſtituit. Ita molliendum quod Zoſimus ſcribit: Diocletiani providentia eſſe factum, ut omnes undique Romani imperii ἐσχατιαὶ πόλεσι καὶ φρουρίοις καὶ πύργοις cingerentur: neque enim profectò primus incepti auctor Dioletianus: aut latè erravit Zoſimus, ſi hoc putavit. Concædium mentio apud Tacitum primo Annali. Muris Barbaros ſummovere, Hadrianus, niſi fallor, primus inſtituit: nam vocem τείχη in ſuperiore Ariſtidis loco de caſtris interpreter, ut ſæpiſſimè apud Dionem, non de muris: niſi malumus alluſum eſſe ab Ariſtide ad hunc ipſum Hadriani murum Britannicum, de quo paulò ante Spartianus: Dio nominat in Commodo, τὸ τεῖχος τὸ διορίζον τοὺς Βρεττανοὺς καὶ τὰ τῶν Ῥωμαίων στρατόπεδα. De ſtipitibus ſubjicit Spartianus: *ſtipitibus magnis in modum muralis ſepis funditus jactis atque connexis Barbaros ſeparavit.* hoc munimen non multùm ab eo differt quod fit concædibus. vide infra ad Severum. Caute accipiendum quod ſcribit Syneſius in oratione ad Arcadium Aug. ἀλλ' ἐκεῖνοί γε, loquitur de vet. Impp. οὐκ ἀποτειχίζοντες τὴν οἰκείαν ἀρχὴν, οὔτε τοὺς Ἀσιανοὺς, οὔτε τοὺς Εὐρωπαίους βαρβάρους. ἀλλ' οἷς ἐπολέμουν ἐκείνους συνηθεῖν τὴν σφετέραν ἀπετείχιζον, διαβαίνοντες τὸν Εὐφράτην ἐπὶ τὸν Παρθυαῖον τὸν δὲ Ἴστρον ἐπὶ τὸν Γέτην τε καὶ Μασσαγέτην. negat imperatores antiquos ſeparaviſſe Barbaros aut ſtipitibus aut muris: ſed cùm limites Romani imperii ſæpe tranſcenderent contra Barbaros cùm Aſianos tum Europæos, neceſſariò illos, fines ſuos adverſus Romanos, his ſeptis muniviſſe.

GRUTERUS.

1 *In modum muralis ſepis.*] Sic & Pal. ut & mox, *funditus jactis atque connexis.*

CASAUBONUS.

1 *In modum muralis ſepis.*] Quid ſi ſcribamus *in modum naturalis ſepis*? Inter ſpecies varias ſepimentorum, quæ

[illegible]onnexis, barbaros ſeparavit: Germanis regem conſtituit: motus Maurorum compreſſit, & ¹ à ſenatu ſup-

quas deſcribunt accuratè rei ruſticæ ſcriptores, una eſt quæ vocatur *naturalis ſepes.* ſed neque editam lectionem damnare auſim: ut ſit ſepes muralis, quæ facta eſt, ut præſtet uſum muri. Fuit & ſepis genus, quod dicebant *ſepimentum militare*, de quo Varro. & fortaſſe Spartianus ſcripſe[illegible] *militaris ſ.*

SALMASIUS.

1 *In modum muralis ſepis.*] Non optima eſt conjectura præſtantiſſimi viri, qui *naturalis* pro *muralis* legendum conjicit: aut certe ſi nihil mutetur, ſepem muralem accipit pro ea quæ præſtet vicem muri. nec ita mutandum, ut ille cenſet, nec ita etiam accipiendum. *muralis ſepes*, eſt murus. nam ſepes pro quovis ambitu ædificii ponitur, unde & *ſepire*, pro, muro lapideo circumdare. apud Vopiſcum, *ſeptiones urbis*, pro muris: Ciceroni in illa pro Sextio, *urbes mœnibus ſepire.* ſepire & obſepire, aliquid inædificare. in lege Manilia: *neve eos arato, neve eas foſſas obturato, neve quid ſepito quo minus ſuo itinere aqua ire fluere poßit.* in ſenatuſconſulto apud Frontinum de aquæ ductibus: *ne quis eo loco poſt hanc legem rogatam quid opponit, molit, obſepit, figit, ſtatuit, ponit.* Feſtus: *inſeptum non ſeptum. ponitur tamen pro inædificatum.* ita legendum apud Feſtum: male [illegible] *non inædificatum.* nam *inſeptus* etiam pro *ſeptus* ponitur. ut *injunctus* pro *junctus* in jure, & *inſciens* pro *ſciens.* Seneca de beneficiis lib. IV. cap. XIX. *Hunc igitur inſeptum ingenti quodam & inexplicabili muro, diviſumque à conſpectu mortalium.* ſepes ex Græco eſt σηκὸς, ſepis: ut λύκος, lupus. quod in noſtro etymologico pluribus adſtruemus. σηκὸν Græci omnem περίβολον vocant, ſive ex lapidibus ſive ex ſtipitibus, vel tabulatis conſtructus ſit. hinc σηκὸν, μάνδραν vocant. ſic Latini ſepem pro ſtabulo. Valerius Flaccus lib. VI.

—— non paſcua, non ſeps
Heic tibi, nocturnis mitte hæc ſimulacra rapinis.

ita reſtituimus ex veteri codice. nam vulgo legitur, *non paſcua, nec vos. ſeps* Valerio, eſt *ſepes.* de eodem ſupra dixerat:

Fraude nova ſtabula, & furtis adſuetus inultis
Depopulare greges....

ſeptum quoque pro ſtabulo Virgilio, ut notum eſt ex illo verſu,

Quamvis multa meis exiret victima ſeptis.

Latini infimæ ætatis *ſudem* dixerunt pro ſepe. ſuda enim, & ſudis idem quod ſudatum, quod ſudibus ſcilicet concluſum eſt. unde ſudatum in caſtris pro vallo apud Vegetium, & alios. capſum etiam id appellarunt. *incluſa capſo animalia* apud Velleium. ſed locus in editis corruptus. capſum vel capſus eſt, χοιροκομεῖον. Heſychius, κάψοι, τοῖχοι. ſed de his alias pluribus. nam hæc tantum in tranſitu. ſepes igitur, eſt περίβολος, & *ſepes muralis* περιφραστικῶς pro muro. Ammianus, *ambitum muralem* pro eodem dixit lib. XXV. *ſequuto inde die pro captu locorum aperta in valle caſtra ponuntur velut murali ambitu circum clauſa præter unum exitum, eumque patentem undique in modum mucronum præacutis ſudibus. ambitus muralis*, ut heic apud Spartianum *ſepes muralis*, eſt murus.

CASAUBONUS.

2 *Funditus jactis atque connexis.*] Regius, *jecit atque connexuit.*

1 *A ſenatu ſupplicationes emeruit.*] Gloſſæ, *Supplicatio*, λιτανεία. rem dicunt: ſed morem inluſtrant hiſtorici Græci, qui hujuſmodi honorem hac periphraſi exprimunt: ἡ σύγκλητος ἐψηφίσατο θύειν τοῖς θεοῖς,

 καὶ χο-

tu ſupplicationes emeruit. [1] Bellum Parthorum per idem tempus in motu tantùm fuit, [2] idque Adriani
13 colloquio repreſſum eſt. [3] Poſt hoc per Aſiam & inſulas ad Achaiam navigavit, [4] & [5] Eleuſinia ſacra exemplo

κὴ χολάζειν ἑορτάζοντας. interdum ſupplicationem vertunt θυσίαν κὴ ἱερομηνίαν.

1 *Bellum Parthorum per idem tempus in motu tantum fuit.*] Reg. B. *Parthicum* pro *motu* quidam *metu.* perperam. M. Tullius ad Q. fratrem, lib. III. *Magna res in motu eſt: propterea quòd aut hominum aut legum interitus oſtenditur.*

2 *Idque Hadriani colloquio repreſſum eſt.*] Ubi autem & quicum habito? nam cum Partho non poteſt: neque hoc ſcripſit ullus veterum. & aut omnem hiſtoriæ ſeriem mirificè perturbavit Spartianus: aut hæc geſta cùm adhuc verſaretur Hadrianus in Hiſpania: aut non multò antè ex ea eſſet profectus. Sic ad Auguſtum res Hiſpaniarum componentem, Indorum legati venerunt.

3 *Poſt hoc per Aſiam & inſulas ad Achaiam navig.*] Videtur Hadrianus ex Hiſpania in Africam trajeciſſe: inde Ægyptum petiiſſe & Syriam, reliquamque Aſiam. Suadet itineris ordo, quo veniſſe dicitur in Achaiam: nam ſi Romam ex Hiſpaniis reverſus, inde Græciam adiit, quomodo illud erit verum? *per Aſiam & inſulas.* contrà tamen Dio Caſſius: διὰ τῆς Ἰουδαίας μετὰ ταῦτα εἰς Αἴγυπτον παριών· veniſſe in Ægyptum ex Aſia: non ut dicebamus ex Ægypto in Aſiam. Adde quòd hic illius in Græciam adventus in quintum ſextumve ejus imperii annum incidit: cùm decimo pòſt anno vel etiam undecimo Ægyptum adierit, imperii XVI. aut decimo ſeptimo: ut indicat non obſcurè epiſtola quam de Ægypto & Ægyptiis ad Servianum coſ. paullò mox ſcripſit.

GRUTERUS.

1 *Bellum Parthorum per idem tempus in motu tantum fuit.*] Ita uterque Pal. niſi quod Excerpta, *tamen.*

SALMASIUS.

3 *Poſt hoc per Aſiam & inſulas.*] Palatinus, *poſt hæc.*

CASAUBONUS.

4 *Et Eleuſinia ſacra exemplo Herculis Philippique ſuſcepit.*] *Suſcipere ſacra*, ut Græci παραλαμβάνειν τὰ μυστήρια, pro μυεῖσθαι. Dio ſic, ἐπώπτευσε τὰ μυστήρια, ab eo quod erat poſtremum, univerſum ſacrorum illorum apparatum deſignans. Olim Reſp. Athenienſium magni beneficii loco præſtantibus viris, aut de ſe bene meritis jus detulit participandi iſtis ſacris. De Hercule multi hoc narrant. In pſephiſmate quod factum eſt Athenis de honoribus Hippocratis: δέδοχθαι τῷ δήμῳ μυῆσαι αὐτὸν τὰ μυστήρια τὰ μεγάλα δημοσίᾳ, καθάπερ Ἡρακλέα τὸν Διός. obſervat Soranus ſecundum ab Hercule Hippocratem eo honore fuiſſe affectum. Ariſtides in Panathenaico Herculi adjungit Caſtoras: quibus dum adhuc terras colunt, πρώτους ξένων ἡ πόλις δείκνυσι τὰ ἱερά. in Eleuſinia idem, μυηθῆναι δὲ ξένων πρώτους Ἡρακλέα, κὴ Διοσκόροις, ἀγῶνά τε γυμνικὸν θεῖναι πρῶτον Ἐλευσῖνι τῆς Ἀττικῆς. In illa verò πρεσβευτικῇ oratione quæ extat ſub nomine Theſſali Hippocratis F. ait ille de ſe & ſuo patre, Athenienſes utrumque μυῆσαι τὰ Δήμητρος κὴ Κόρης μυστήρια κὴ ὄργια. Poſtea delatus hic honos multis ab Athenienſibus: & quidem interdum per turpiſſimam adulationem,

nem, ut narratur ab Athenæo. de Auguſto teſtis Suetonius, de Marco Antonino Capitolinus. de T. Pomponio Attico M. Tullius. mitto cæteros. de Hadriano verò Aurelius Victor ſcribit, illum Romæ Græcorum more cæremonias curare occœpiſſe: *adeò quidem, ut initia Cereris Liberæque quæ Eleuſina dicitur, Athenienſium modo Roma percoleret.* ſcribi malim, & verius eſt, *quæ Eleuſinia dicuntur.* ſcio Cererem & Liberam dictas eſſe Eleuſinias deas: ſed non ea mens Vi[illegible]s. Mirum verò quod ait, & non ſcio an credendum, Eleuſinia ſacra Romam eſſe tranſlata ab Hadriano. & quis præter Victorem hoc dixit? non certè Dio, quem taciturum fuiſſe rem tantam vix putem, ac ne vix quidem. Fruſtra hoc multò antè Claudius tentaverat: de quo Suet.: *Sacra Eleuſinia etiam transferre ex Attica Romam conatus eſt.* Si quid hujuſmodi factum eſt, nec penitus fallit nos Victor, imitatus fuerit Romæ Hadrianus ſacra illa, non ex Attica Romam tranſtulerit: quod videtur Claudius cogitaſſe.

SALMASIUS.

5 *Eleuſinia ſacra exemplo Herculis Philippique ſuſcepit.*] Sacra ſuſcipere eſt μυεῖσθαι· ſic apud Ciceronem in Vatinium: *ut cum inaudita ac nefaria ſacra ſuſceperis, cum inferorum animas elicere, cum puerorum extis deos manes mactare ſoleas.* ſic Græci λαμβάνειν & παραλαμβάνειν τὰ [illegible] [illegible]υστήρια. Porphyrio περὶ [illegible] τῶν ἐμψύχων: παραλαμβάνειν τὰ μιθριακά. in veteri inſcriptione: *Percepto criobolio, tauroboliоque.* item in alia: *accepto taurobolio.* Spartianus in Heliogabalo: *matris etiam deum ſacra accepit, & tauroboliatus eſt, ut typum eriperet.* *ſumere ſacrum* dixit Tibullus:

Hoc ſolemne ſacrum, multos hoc ſumet in annos.

ita enim libri veteres illo loci legunt. cum vulgo legeretur, *celebretur,* & *hoc ſumet,* in veteribus libris repeiſſet vir doctus, maluit tamen *conſummet.* & ita excudendum curavit. quem non ſequor. *hoc ſolemne ſacrum, hoc ſumet multos in annos,* repetitio, quam videtur affectaſſe Tibullus. ſic enim alibi:

Hoc tibi conjugium promittit Delius ipſe
Felix hoc. alium deſine velle virum.

Sic diſtinguendum in illis verſibus cenſeo. *ſumere* igitur *ſacrum* Tibullo eſt accipere vel ſuſcipere. nam qui ſacris initiabantur, ea accipere dicebantur, & inviſere. qui vero initiabant, ut Pontifices & Sacerdotes, ea tradere & oſtendere. Græcis δεικνύειν τὰ ἱερὰ, de his qui ſacra tradunt & initiant, ἐποπτεύειν, de illis qui initiantur, & quibus ſacra traduntur. in veteri inſcriptione: *tradiderunt Eliaca: tradiderunt Leontica:* AVRELIVS. VICTOR. AVGENTIVS. V. C. P. P. FILIO. SVO. ÆMILIANO. CORFONI. OLYMPIO. C. P. ANNO. TRICESIMO. CONSECRATIONIS. SVÆ. TRADIDIT. CORACICA. in eadem inſcriptione, OSTENDERVNT. CRYPHIOS. Seneca natural. quæſt. lib. VII. cap. XXXII. *non ſimel quædam ſacra traduntur, Eleuſina ſervat, quod oſtendat reviſentibus.* iſtæ autem ἐποπτείας & oſtenſiones in ſacris præcipue locum habebant quæ κρύφια Græci vocant. qualia erant Eleuſinia, Samothracia, Mithriaca, Cotyttia, & alia id genus. *Sacra crypta* vocavit Petronius: *Ego ſum ancilla Quartillæ, cujus vos ſacra inante cryptam turbaſtis:* hodie legitur, *ſacrum ante cryptam,* quod nihil eſt. *inante,* ut apud Propertium pro *ante.* ſed & *ante* poteſt retineri. *ſacra crypta, ſecreta* paulo poſt vocat; & *nocturnas relligiones: petoque & oro ne nocturnas religiones jocum riſumque faciatis, neve traducere velitis tot annorum ſecreta, quæ mille vix homines norunt.* & paulo ſupra de iiſdem ſacris: *ne ſcilicet juvenali impulſi licentia quod in ſacello Priapi vidiſtis, vulgetis, deorumque conſilia proferatis in populum.* Hæc omnia conjecturam noſtram de ſacris cryptis ſtabiliunt. ſcripſerat fortaſſe Petronius, *cryphia,* dein-

 de ſa-

de factum *crypia*, & *crypta*. ſic *oſtenderunt cryphios* in illa antiqua inſcriptione cujus ſupra memini. ſed *crypta* etiam rectum eſt. Latini *operta ſacra* dixerunt. Valer. de Samothraciis ſacris:

Hactenus in populos vates Samothraca, deumque
Myſta vale, ſacriſque metum ſervemus opertis.

quos verſus inſigniter in editionibus corruptos, felici conjectura ſic reſtituimus ex veteris codicis veſtigiis, & Apollonio Rhodio, cujus locum pæne ad litteram expreſſit Valerius: ita enim Græcus poëta lib. I. Argonaut.

Τῶν μὲν ἔτ' οὐ προτέρω μυθήσομαι, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ
Νῆσος ὅμως κεχάροιτο, καὶ οἳ λάχον ὄργια κεῖνα
Δαίμονες ἐνναέται, τὰ μὲν οὐ θέμις ἄμμιν ἀείδειν.

Pro Diis, quos valere jubet Apollonius, ſacerdotem & myſtam deorum illorum alloquitur Valerius, cujus præcedente verſu mentionem fecerat:

— *terris adytiſque ſacerdos*
Excipit, hoſpitibus reſerans ſecreta ſacerdos.

ubi *ſecreta* poſuit, ut Petronius, pro orgiis & occultis ſacris, quæ & *operta ſacra* dixit: *occulta* Tibullus,

— *& occultis conſcia ciſta ſacris.*

Quod ad hunc autem locum attinet, ubi Hadrianus dicitur ſacra Eleuſinia ſuſcepiſſe, D. Hieronymus in Chronico Euſebii hoc ſic rettulit: *Hadrianus ſacris Eleuſinæ initiatus multa Athenienſibus dona largitur*. Spartianus quoque heic refert multa Hadrianum in Athenienſes contuliſſe eo tempore, quo ſacris initiatus eſt. ut hinc forte hauſerit Hieronymus. nam in Græcis Euſebii, quæ vulgavit Scaliger, nulla largitionis mentio. idem Hieronymus ſive Euſebius, ſexennio poſt hoc tempus Hadrianum *ſacra Eleuſinia* inviſiſſe Athenis. verba Hieronymi ſic legenda ſunt: *Hadrianus Athenis hyemem exigens Eleuſina inviſit*. hodie etiam in editione Scaligeri, *Eleuſinam inviſit*. non credibile eſt Hieronymum neſciviſſe diſtinguere inter τὴν ἐλευσῖνα, καὶ τὰ ἐλευσίνια. Eleuſina inviſit, eſt, τὰ ἐλευσίνια ἐπόπτευσεν. ſic quoque apud eumdem reſtituendum in catalogo ſcriptorum. *Eleuſina inviſens*. τὰ Ἐλευσίνια ἐποπτεύων. Græci τὰ ἐλευσίνια dicunt, & τὴν Ἐλευσινίαν Δήμητρα, nam Ἐλευσίνιος ἐθνικόν. Latini *Eleuſinum* etiam dixere pro *Eleuſinium*. hinc *Eleuſina Ceres* Virgilio.

— *Eleuſinæ Cereris volventia plauſtra.*

ſic & *Eleuſina ſacra* pro Eleuſinia. apud Hieronymum igitur, *Eleuſina inviſere*, τὰ ἐλευσίνια ἐποπτεύειν. Ἐλευσίνη etiam Δημήτηρ Antimacho:

— Δημήτηρ Ἐλευσίνης ἱερὴ ὄψ.

ita enim ſcribendum, non ἐλευσινίης. Aurelius Victor Schotti: *atque initia Cereris Liberæque quæ Eleuſina dicuntur, Athenienſium modo Roma percoleret*. cum verò diverſis temporibus apud auctores illam initiationem Hadriani poſitam reperiſſet Euſebius, exiſtimavit Hadrianum primum quidem initiatum ſacris illis, poſtea ſexennio interjecto, eadem inviſiſſe. nam quinquennii ſpatium vulgo intererat, inter μυῆσαι, & ἐποπτεῦσαι. ſed fere eſt ut mihi perſuadeam Hadrianum μυστικοὺς illos νόμους minime obſervaſſe, ſed ſimul & ſemel μυηθῆναί τε καὶ ἐποπτεῦσαι, quod & Demetrio ab Athenienſibus privilegio quodam conceſſum, narrant Græci. Marcus quoque Antoninus, & initia Cereris adiit, & eodem tempore ſacrarium intimum ingreſſus eſt. hoc eſt ἅμα ἐμυήθη καὶ ἐπόπτευσεν. vide Spartianum in ejus vita, & nos ad eum locum. Huc accedit, quod nec Dio, nec Spartianus quidquam de iterata ac repetita Hadriani initiatione ſcripſerunt. qui tamen videntur variaſſe in notatione temporum τῆς μυήσεως. bis Athenis omnino fuit Hadrianus, poſtquam factus eſt imperator. primo quidem, cum ex oriente rediret, ubi per colloquium Parthorum bellum quod in motu erat, compreſſit. nam in reditu ſuo per

per Aſiam & inſulas in Achaiam navigavit, & Athenas vidit, ibique ſacra Cereris accepit ſecundum Spartianum. poſt in Siciliam navigavit, inde Romam venit, deinde in Africam tranſiit, ex Africa Romam rediit, ſtatimque in orientem profectus per Athenas iter fecit, atque opera quæ apud Athenienſes inchoaverat, dedicavit, quo tempore ſacris eum initiatum quidam auctores ſcripſerunt, in quibus fortaſſe Dio, quod hæc ejus verba videntur oſtendere: *ἀφικόμενος δὲ ἐς τὴν Ἑλλάδα ἐπώπτευσε τὰ μυστήρια. διὰ δὲ τῆς Ἰουδαίας μετὰ ταῦτα εἰς Αἴγυπτον παριὼν καὶ ἐνήγισε τῷ Πομπηΐῳ.* nam cum bis profectionem in Aſiam & Orientem ſuſcepiſſe narretur hic imperator, & Athenas in tranſitu adiiſſe, prima & ſecunda profectione: in prima myſteria eum percepiſſe auctor Spartianus, in ſecunda Dio, ex eo quod acceptis ſacris in Ægyptum eum profectum ſcribit per Judæam. conſtare enim poteſt ex Spartiano prima illa ſua in Orientem *ἀναβάσει*, Ægyptum non vidiſſe Hadrianum, ſed hac ſecunda. ſed nihil fortaſſe ſtatui certi poteſt ex Dione cujus hiſtoria illa parte in compendium redacta eſt, & miſere truncata. alios tamen auctores ita ſenſiſſe certo affirmare poſſe videor ex Euſebio vel Hieronymo, qui cum diverſe notatum ab auctoribus tempus *μυήσεως* Hadriani inveniſſet, id ita accepit, quaſi primo quidem tempore quo Athenis fuit, initia tantum ſuſcepiſſet *καὶ τὰ μυστικά*: deinde vero cum ſexto anno poſt Athenas reviſeret, *τὰ ἐποπτικὰ* ſumpſiſſe. ſic igitur auctorum dividiam conciliare voluit. Pro hac ſententia nonnihil facere videtur, quod Spartianus, qui in primam profectionem Hadriani, tempus *μυήσεως* conjicit, *ſacra initia eum ſuſcepiſſe* dicat: Dio vero qui in ſecundam, *τῆς ἐποπτεύσεως* meminerit. *Suſcipere* autem *initia*, ut Græcis *παραλαμβάνειν μυστήρια*, de prima tantum initiatione dicebatur, non de ſecunda quam *ἐποπτείαν* vocabant. & ita diſtinguit vetus interpres Ariſtophanis in Ranis comœdia: *οἱ δὲ τὰ μυστήρια παραλαμβάνοντες μύσται καλοῦνται. οἱ δὲ παραλαβόντες αὐτὰ, τῷ αὖθις ἐνιαυτῷ ἐφορῶσι τὰ μυστήρια καὶ ἐποπτεύουσι.* Sed hoc nihil plane eſt, nam hæc indifferenter plerumque uſurpant auctores, & *ἐπόπτευσιν* cum *μυήσει* loquendo confundunt. Tertullianus adverſus Valentinianos, epoptas vocat, qui *μύσται* tantum erant: *diutius initiant, quam conſignant. cum epoptas ante quinquennium inſtituunt, ut opinionem ſuſpendio cognitionis ædificent.* mox: *ceterum tota in adytis divinitas. poſt tot ſuſpiria epoptarum, totum ſignaculum linguæ, ſimulacrum membri virilis revelatur.* epoptas dixit, *τοὺς μύστας*, hoc eſt *τοὺς μεμυημένους*. Seneca loco à nobis ſuperius citato: *Eleuſina ſervat quod oſtendat reviſentibus.* reviſentes vocat, *τοὺς δεύτερον ἐποπτεύοντας*. quaſi prima & ſecunda *ἐποπτεία* diceretur. ſic Latini ſcriptores paſſim *viſere* & *inviſere myſteria* dicunt, pro ſimpliciter *μυεῖσθαι*. Verius eſt igitur Hadrianum ſemel ſacris illis initiatum, & quicquid habent ea ſacra ſecreti arcanique ſimul percepiſſe, ut & M. Antoninum, alioſque principes, qui ſibi hunc honorem deferri voluere, quos ſatis conſtat non diverſis vicibus initia ſuſcepiſſe, & in ſacrarium intimum admiſſos eſſe, ſed uni eodemque tempore utriuſque participaſſe, *τοῖς μυστικοῖς καὶ τοῖς ἐποπτικοῖς*. ut ne addam quam veriſimile ſit Hadrianum omnium hominum principem curioſiſſimum, æquo animo tuliſſe, in interius ſanctuarii ſecretum ſe non ſtatim admitti, ſed in ſexennium remitti, & curioſitatem ſuam tot annorum intervallo ſuſpendi. non ſoli Demetrio hoc indulſerunt Athenienſes *τὸ ἅμα μυηθῆναι καὶ ἐποπτεῦσαι*: nam & alii quam plurimi hoc idem uſurparunt. ſed illud in ejus gratiam, vel ad ejus imperium

potius, circa hæc ſacra innovatum eſt, ut non ſtatutis temporibus celebrarentur, & ei traderentur. Venit Athenas Demetrius menſe Munychione, parva myſteria quæ πρὸς ἄγραν dicebantur, vel ἐν ἄγραις Antheſterione menſe celebrari mos erat. ut Munychion igitur menſis Antheſterion diceretur, decreto ſanxerunt Athenienſes. rurſus ut eodem tempore ſuſcipere poſſet magna myſteria, & in iis ἐποπτεῦσαι, quia menſe Boedromione agebantur, Munychion qui Antheſterion jam factus erat, de Antheſterione etiam decreto factus eſt Boedromion: atque ita ille ἐδέξατο τὴν λοιπὴν τελετὴν ἅμα καὶ τὴν ἐποπτείαν. Plutarc. in Demetrio. hæc paulo fuſius expoſui, ut errorem caſtigarem magnorum virorum, quibus perſuaſum quadriennium ſolidum inter duas ἐποπτείας interfuiſſe, & μεγάλα μυστήρια tantum fuiſſe ἐποπτικά. parva vero quæ dicebantur μικρὰ μυστήρια, vel πρὸς ἄγραις, ut apud Plutarchum, μυστικά. longe aliter ſe habet. ſciendum enim eſt parva, & magna myſteria intra eundem annum celebrari ſolita, & utraque quotannis: parva Antheſterione menſe, magna Boedromione. qui parva illa initia acceperat, non fiebat epopta in magnis, ſed illis tantum initiabatur, deinde anno poſt ἐπώπτευεν, in iiſdem ſcilicet μυστηρίοις. ſic magna illa μυστήρια erant tam μυστικὰ quam ἐποπτικά. nam neceſſe erat iis primum initiari, deinde interjecto anno, ut minimum, in ſacrarium admitti, καὶ ἐποπτεύειν licebat. parvis autem initiis præparabantur tantum mentes, & præpurgabantur ad acceptionem majorum, ut loquitur Arnobius. Scholiaſtes Græcus Ariſtophanis: μυστήρια δὲ δύο τελεῖται τοῦ ἐνιαυτοῦ Δήμητρι καὶ Κόρῃ, τὰ μικρὰ καὶ τὰ μεγάλα. καὶ ἔστι τὰ μικρὰ ὥσπερ προκάθαρσις καὶ προάγνευσις τῶν μεγάλων. magnis igitur myſteriis, & initiabantur, & intra ſacrorum ſecretum admittebantur anno poſtquam initiati eſſent. Plutarchus: ἐπώπτευον δὲ τοὐλάχιστον ἀπὸ τῶν μεγάλων ἐνιαυτὸν διαλιπόντες. dicit, anno interjecto à majoribus myſteriis τοὐλάχιστον. non enim minore ſpatio poterant. cum minime liceret uno eodemque tempore majora illa initia ſuſcipere, & in iiſdem, ἐποπτεῦσαι. qui hoc anno eis initiatus eſſet, in annum ſequentem ἐπόπτευσιν differre cogeretur. nam ſtato tempore quotannis celebrabantur. fieri ergo non poterat brevius quam unius anni ſolidi intervallum inter duas μυήσεις intereſſet, hoc eſt inter μύησιν & ἐπόπτευσιν. idipſum eſt quod ait Plutarchus, τοὐλάχιστον ἐνιαυτὸν διαλιπόντες, nam multorum expectatio longioribus lineis ſuſpendebatur. & plerique totum quinquennium inſtituebantur epoptæ, priuſquam in ſanctioris & ſecretioris divinitatis adyta intromitterentur, ſi Tertulliano credimus. immo ſi viris doctis, qui Tertullianum hoc dicere tam falſo ſibi perſuadere potuerunt, quam fruſtra nobis voluerunt. alia enim Tertulliani mens. locum integrum producemus, ut diſcutiamus: *idcirco & aditu prius cruciant, diutius initiant quam conſignant, cum epoptas ante quinquennium inſtituunt, ut opinionem ſuſpendio cognitionis ædificent, atque ita tantam majeſtatem exhibere videantur quantam præſtruxerunt cupiditatem. ſequitur jam ſilentii officium, attente cuſtoditur quod tarde invenitur. ceterum tota in adytis divinitas, tot ſuſpiria epoptarum, totum ſignaculum linguæ, ſimulacrum membri virilis revelatur.* diſtincte Tertullianus his verbis totam myſteriorum Atticorum ſcenam & apparatum aperit & explicat: τὴν προκάθαρσιν, τὴν μύησιν, τὴν ἐπόπτευσιν. nam his tribus tota ſacrorum illorum ratio conſtabat. per inſtitutionem epoptarum, τὴν προκάθαρσιν intelligit, id eſt τὰ μικρὰ μυστήρια. quibus minoribus initiis ad hoc imbuebantur

homines

homines, ut animis jam bene inſtitutis & ſacrorum diſciplina ſubactis, & omni labe purgatis, puriores, caſtiores ad majora illa quæ *μεγάλα* dicebantur, capienda accederent. Hæc igitur *μικρὰ μυστήρια* erant *εἰσαγωγικὰ τῶν μεγάλων*. totum autem quinquennium intercedebat inter minorum initiationem, & majorum ſuſceptionem. quod tempus inſtituendis epoptis, & opinioni ſuſpendio cognitionis ædificandæ, ut loquitur Tertullianus dabatur. ſed ſingula Tertulliani verba videamus & excutiamus. *idcirco & aditu prius cruciant. diutius initiant quam conſignant.* omnino legendum, *quam os ſignant. initiationem* vocat, *τὰ μικρὰ μυστήρια*, quod *εἰσαγωγικὰ* tantum eſſent, *καὶ προκαθαρτικὰ τῶν μεγάλων*. *oris ſignationem*, *τῶν μεγάλων μύησιν*. *ſignaculum linguæ*, paulo poſt, & *ſilentii officium* de iiſdem dicit. diutius igitur initiabantur, id eſt diutius in illa initiatione *τῶν μικρῶν* morabantur, quam in oris ſignatione. nam totum quinquennium à parvis initiis uſque ad *μύησιν τῶν μεγάλων*, quam oris ſignationem vocat, trahebatur: ab oris vero ſignatione, id eſt *ἀπὸ τῆς μυήσεως*, uſque ad *ἐποπτείαν*, unius tantum anni ſpatium interpoſitum erat. ſic *diutius initiant, quam os ſignant.* ſequitur; *cum epoptas ante quinquennium inſtituunt, &c.* oſtendit quomodo diutius initiabant, quam os ſignabant. *epoptas* autem pro *portas*, ut vulgo legebatur, recte Scaliger *ὁ πάνυ* olim emendavit. Mox habet Tertullianus: *ſequitur jam ſilentii officium. attente cuſtoditur, quod tarde invenitur.* id eſt, poſt illud initiationis, & inſtitutionis quinquennium, ſequitur *ἡ μύησις*. magnorum ſcilicet myſteriorum acceptio, quam paulo ante oris ſignationem vocavit, quod os quaſi ſignatum habere deberent, qui ſacris illis initiarentur, quæ ſilentio & taciturnitate colebantur. ſic Græci, *σφραγῖδα γλώσσῃ ἐπίκειται*, de illis qui ſibi ſilentium indixere. alluſit autem Tertullianus ad myſteriorum etymon: nam Græci *τὴν μύησιν* quaſi *μύσιν τοῦ στόματος* interpretantur, id eſt oris ſignationem & occluſionem. Grammatici: *μυστήρια δὲ ἐκλήθη παρὰ τὸ τοὺς ἀκούοντας μύειν τὸ στόμα, καὶ μηδενὶ ταῦτα ἐξηγεῖσθαι. μύειν δὲ ἐστι, κλείειν τὸ στόμα.* hinc liquet quare doctiſſimus hic ſcriptor *τὴν μύησιν*, *oris ſignationem*, *ſignaculum linguæ* & *officium ſilentii* appellarit. ſequitur apud eumdem: *Ceterum tota in adytis divinitas.* poſt minorum myſteriorum initiationem, & majorum *μύησιν*, reſtabat *ἐποπτεία*, quæ patebat anno poſt id tempus quo quis initiatus eſſet magnis initiis, & ſexto anno à prima minorum initiatione. tunc in interius ſacrarium inducebatur *ὁ μεμυημένος*, & inviſebat grande illud myſteriorum ſecretum, quod in adytis ſervabatur. hinc ait Tertullianus, totam eſſe in adytis divinitatem. iterum diſtincte & ordine repetit gradus omnes & numeros initiorum. *poſt tot ſuſpiria epoptarum, totum ſignaculum linguæ, ſimulacrum membri virilis revelatur.* per *ſuſpiria epoptarum*, totum *τῆς προκαθάρσεως* quinquennium intelligit; per *ſignaculum linguæ*, *τὴν μύησιν τῶν μεγάλων*; per *revelationem ſimulacri membri virilis*, *τὴν ἐποπτείαν*. pro *ſuſpiria epoptarum* vulgo legitur, *ſiparia portarum.* ſed cum libri omnes haberent ſcriptum, *ſuſpiriæ portarum*; fuit facile corrigere, *ſuſpiria epoptarum.* & neſcio an ita emendarint viri docti. Suſpiria autem epoptarum dixit propter cupiditatem eorum, qui nondum magnis myſteriis erant initiati, & adhuc intra quinquennium probationis, ut ita dicam, ſuæ, & *προαγνεύσεως* conſiſtebant, magnoque deſiderio & expectatione torquebantur, dum tempus illud veniret, quod ſacris ſumendis erat conſtitutum. non igitur ſolidum quadriennium inter duas *ἐποπτείας* interfuit, ut vir ſummus exiſtimabat, ſed annus unus duntaxat, inter primam *μύησιν τῶν μεγάλων*

exemplo Herculis Philippique ſuſcepit : [1] multa in Athenienſes contulit, [2] & pro agonotheta reſedit. & in Achaia

λων, & ſecundam quæ ἐποπτεία dicebatur. ſed ante illas duas μυήσεις quinque annorum intervallum ſtatutum erat ad præparandos epoptas & inſtituendos, ne illotis manibus quod dicitur, & impuris mentibus ad percipienda tam ſanctarum religionum arcana venirent. prima autem illa initiatio vel εἰσαγωγὴ, traditione τῶν μικρῶν μυστηρίων accipiebatur. quæ puſilla initia quibuſlibet tradebantur. ideo εὐμεταδότα ea fuiſſe ſcribit Scholiaſtes Ariſtophanis: μὴ βουλόμενοι δὲ λύσαι τὸ ἔθος, μὴ δὲ ἀπῶσαι τὸν εὐεργέτην Ἡρακλέα, ἐπινόησαν μυστήρια εὐμετάδοτα. Sic totum tempus τῆς ἁπάσης τελετῆς à parvis myſteriis uſque ad ἐποπτικὰ ſexennio concludebatur. atque hæc fortaſſe cauſa eſt quamobrem Hieronymus ſive Euſebius primam μύησιν Hadriani ſexennii ſpatio diſtare faciat, ab ejuſdem ἐποπτεία, ſi quidem verum ſit, non ſimul & ſemel eum totam conſecrationem percepiſſe, ſed per gradus & numeros ſuos ordinemque μυστικὸν, illorum ſacrorum participem eſſe factum. qua de re dubitare me dixi, & rationem attuli. de anno vero qui interponebatur inter primam initiationem τῶν μεγάλων & ἐποπτείαν eorumdem, præter Plutarchum cujus locum paulo ante adduximus, confirmat etiam Ariſtophanis vetus Scholiaſtes : οἱ δὲ τὰ μυστήρια παραλαμβάνοντες μύσται καλοῦνται. οἱ παραλαβόντες αὐτὰ τοῦ αὖθις ἐνιαυτοῦ ἐφορῶσι τὰ μυστήρια καὶ ἐπόπται λέγονται. ubi vides ἐφορᾷν & ἐποπτεύειν dictum, ut Latinis inviſere. hinc ὄψιν μυστηρίων dixit Euripides:

Σεμνῶν ἐς ὄψιν καὶ τέλη μυστηρίων.
ad myſteria inviſenda.

CASAUBONUS.

1 *Multa in Athenienſes contulit.*] Multa refert Dio, quæ inde fas petere. Pauſanias in deſcriptione Athenarum: Ἐνταῦθα ἕστηκε Ζεὺς ὀνομαζόμενος Ἐλευθέριος, καὶ βασιλεὺς Ἀδριανὸς, εἰς ἄλλους τε ὧν ἦρχεν εὐεργεσίας, καὶ ἐς τὴν πόλιν μάλιστα, ἀποδειξάμενος τὴν Ἀθηναίων. ubi exempla multa commemorantur liberalitatis qua in Athenienſes uſus Hadrianus.

2 *Et pro agonotheta reſedit.*] Xiphilinus ex Dione: τὰ Διονύσια τὴν μεγίστην παρ' αὐτοῖς ἀρχὴν ἄρξας ἐν τῇ ἐπιχωρίῳ λαμπρῶς ἐπετέλεσε. Diligentiſſimus ſcriptor Dio tria breviter nos docet : Hadrianum Athenis Dionyſia celebraſſe : fuiſſe tum archontem : inque ea ſolennitate non pro imperatore ſe egiſſe, verùm pro archonte & ſupremo Athenienſium magiſtratu. Spartianus paullò poſt, *Athenis archon fuit.* Malè cœperunt Dionis mentem qui ἀρχὴν ἄρξας, interpretati ſunt *functus magiſtratu.* nam Hadrianus quando per Liberalia ludos edidit, Archon erat cùm maximè. quin videtur ea fine archon fieri voluiſſe, ut pro dignitatis illius jure Liberalibus præſidere poſſet. Eſt igitur ἀρχὴν ἄρξαι, quod aliter Græci παρελθεῖν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν, *cœpiſſe magiſtratum archontis* : non eo functum eſſe. Ita ſæpe hujuſmodi verba neceſſario capienda. Herodotus libro primo : καὶ ἐβασίλευσεν οὕτω Γύγης. *ita rex factus eſt* : quod propriè mater illa omnium linguarum המליך : mox, Γύγης δὲ τυραννεύσας, non *functus regno*, ſed *regnum adeptus.* Dio, ὁ Ἀδριανὸς αὐτοκρατορεύσας pro *imperium conſecutus.* Ἐσθὴς ἐπιχώριος Dioni, eſt veſtis quam de more geſtare ſoliti archontes cùm Dionyſiis præſiderent. Talis illa veſtis quam Suetonius in Domitiano *Græcanicam togam* nominat ἀναλόγως, & eodem

& eodem planè modò ac Tertullianus togam Romanam vocat *pallium* ...*cres*. quia toga Romanis, quod quadratum ἱμάτιον Græcis, ſive pallium. Suetonii verba ſunt : *Certamini præſedit crepidatus, purpureaque amictus toga Græcanica, capite geſtans coronam auream.* Sed apud Græcos pro genere ludorum, diverſa veſtis fuit agonothetæ; nam in alia muſicis præſidebant, in alia gymnicis, ut alibi notatum Dioni, & ſcimus ex aliis Græcis ſcriptoribus. *Reſedit* Spartianus poſuit pro præſedit, προεκαθέσθη : ut apud Modeſtinum libro primo Reſponſorum, ἀγωνοθετοῦντος καὶ προκαθεζομένου τοῦ ἀνδρός μου. Non ubique tamen agonothetæ præſidebant : nam in ludis ſacris univerſæ Græciæ communibus, Hellanodicis præſidentibus, ad lævam ſedebant athlothetæ. Quare non abſurdè dici poteſt, auctorem non ſine cauſſa uſum verbo *reſidere* de Hadriano: qui de majeſtate ſua remiſit multum, cùm diſſimulato imperatore archontis & agonothetæ locum implevit. ſimiliter tamen eo verbo uſus Capitolinus in Lucio Vero : *medius inter Pium & Marcum reſedit, cùm quæſtor populo munus daret.*

SALMASIUS.

2 *Et pro agonotheta reſedit.*] Neſcio quid ſibi voluit vir magnus qui citatis his Xiphilini verbis ex Dione, τὰ Διονύσια τὴν μεγίστην παρ' αὐτοῖς ἀρχὴν ἄρξας ἐν τῇ ἐσθῆτι τῇ ἐπιχωρίῳ λαμπρῶς ἐπετέλεσε, ita ſcripſit: *immo* τὰ Διονύσια τὰ μεγάλα ἐποπτεύσας, *ut ſcripſerat Dio.* Nam τὰ Διονύσια *non ſunt* ἀρχὴ, ſed τελετή. nimirum non eſt aſſecutus mentem Xiphilini vel Dionis illo loco. nec enim τὰ Διονύσια τὴν μεγίστην ἀρχὴν vocat ſed τὴν τοῦ ἄρχοντος ἀρχὴν, qui maximus apud Ahenienſes magiſtratus. de magiſtratu igitur archontis loquitur. ſed hæc res in quæſtione, utrum ἀρχὴν ἄρξαντος apud Dionem accipere debeamus, qui magiſtratum olim geſſerit, an qui tunc cum maxime magiſtratum gereret. poſtremam interpretationem aſſerit Caſaubonus, eamque multis confirmat, & pertendit Hadrianum illo anno archonta Ahenis fuiſſe quo per Liberalia ludos celebravit. quinimmo & ea fine archonta fieri voluiſſe ut pro illius magiſtratus jure poſſet liberalibus praeeſſe. ſcribit enim Pollux τὸν ἄρχοντα præſidere Liberalibus ſolitum : ὁ δὲ ἄρχων διατίθησι μὲν Διονύσια καὶ Θαργήλια μετὰ τῶν ἐπιμελητῶν. Verum nullo modo hanc ſuam ſententiam mihi probat. nam certum eſt ex Phlegonte Tralliano Hadrianum archonta Athenis fuiſſe priuſquam imperium adeptus eſſet. cujus hæc ſunt verba : ἐν Ῥώμῃ δικέφαλόν τις ἀπεκύησεν ἔμβρυον, ὃ ὑποθήκαις τῶν θυοσκόων εἰς τὸν Τίβεριν ποταμὸν ἐνεβλήθη. ἄρχοντος Ἀθήνῃσιν Ἀδριανοῦ τοῦ αὐτοκράτορος γενομένου, ὑπατευόντων ἐν Ῥώμῃ αὐτοκράτορος Τραϊανοῦ τὸ ἕκτον καὶ Τίτου Σεξτίου Ἀφρικανοῦ. illa verba, τοῦ αὐτοκράτορος γενομένου. ita accipienda, *archonte Adriano, qui poſtea imperator factus eſt. qui poſtea imperavit.* cui vero de his rebus melius tutiuſve credi poſſit quam Phlegonti Hadriani liberto ? Præterea non dicit Spartianus hoc loco Hadrianum eo tempore quo pro Agonotheta reſedit in ludis Liberalium, archonta fuiſſe. quod tamen non omiſiſſet ut opinor. præſertim cum paulo poſt ſcribat, eum jam imperatorem magiſtratum illum archontis apud Athenienſes cepiſſe. in quo falſus eſt, ut liquet ex Phlegonte. Dio ipſe qui ἀρχὴν ἄρξας dixit, non intellexit eo ipſo anno archonta fuiſſe, quo ludos Liberalium edidit, ſed plane ex archonte tunc fuiſſe & olim magiſtratum illum geſſiſſe ſignificat. nam τὴν μεγίστην παρ' αὐτοῖς ἀρχὴν ἄρξας, ita vertendum : *cum maximum apud eos magiſtratum geſſiſſet.* ſic Γύγης δὲ τυραννεύσας, *cum Gyges regnum adeptus eſſet,* apud Herodotum. & apud Dionem, ὁ Ἀδριανὸς αὐτοκρατορεύ-

Achaia quidem [1] illud obſervatum ferunt, quòd, quum in ſacris multi cultros haberent, cum Adriano nullus armatus ingreſſus eſt. Poſt in Siciliam navigavit, [2] in qua Ætnam montem conſcendit, [3] ut Solis ortum videret [4] arcus ſpecie, ut dicitur, varium. Inde Romam venit, atque ex ea in Africam tranſiit, ac [5] multum beneficiorum provinciis Africanis attribuit. [6] Nec quiſquam ferè principum tantum terrarum

rum

ἐπιδήσας, *cum Hadrianus imperium conſiquutus eſſet.* quarum loquutionum exempla protulit vir doctiſſimus, ut ſuam hujus loci expoſitionem ſtabilitum iret: ſed meam non minus confirmant. ἀρχὴν ἄρξας igitur ſic accipiendum, ut ἀγορανομήσας, γυμνασιαρχήσας, ἀγωνοθετήσας, & ſimilia in veteribus inſcriptionibus. quorum omnium ſignificatio, non ad magiſtratum vel honorem quo quis in præſenti fungitur, referenda eſt, ſed quo olim functus eſt. ſic in veteri ſaxo de hoc ipſo archonte: ἄρξαντα τὴν τοῦ ἄρχοντος ἀρχὴν καλῶς καὶ δικαίως καὶ συμφερόντως τῇ πόλει. id eſt, *cum geſſerit archontis magiſtratum.* ita hoc loco apud Dionem dicitur Hadrianus magnifice τὰ Διονύσια celebraſſe jure magiſtratus, quem olim maximum apud Athenienſes geſſerat; id eſt archontis. cum enim in Orientem profectus per Athenas iter feciſſet, & in aſtu aliquantum moratus eſſet, & in id tempus incidiſſent Liberalia, iis jure ſuo tanquam vetus archon præſidere voluit, & hoc munus illius anni archonti præripuit.

GRUTERUS.

2 *In quâ Ætnam montem conſcendit.*] Sic ambo Pall.

CASAUBONUS.

1 *Illud obſervatum ferunt.*] Metu videlicet inſidiarum, ut antè diximus. Quòd autem fuerit moris ut ituri ad rem divinam faciendam, cultros aſſumerent, vel proverbium declarat, ἡ αἲξ τὴν μάχαιραν.

2 *In qua montem.*] Regius, *inque montem.*

3 *Ut ſolis ortum videret.*] Altitudinem montis Ætnæ & mediocriter docti norunt. Eſt autem evidentiſſima ratio cur è cacumine præcelſorum montium, ortus ſolis & aliorum ſiderum citiùs videantur. ſimile eſt quod de monte Caſſio ſubjicitur. Apud Procopium legi lib. II. Gotthicorum, Thulæ inſulanos conſcenſis ſuis montibus ſolitos prædicere futuram ſolis καταλάμψιν poſt quintum à prædictione diem.

4 *Arcus ſpecie variam.*] *Arcum* intellige cœleſtem. Pro qualitate, denſitate aut raritate nubium quæ inter ſpectantis oculum intercedunt, & ſolem cùm jam ſupra horizontem incipit aſcendere, varii parent colores. diverſimodè enim oculis noſtris illuditur. Vide in Meteorologicis.

5 *Multum beneficiorum provinciis Africanis attribuit.*] Teſtes nummi in eam rem cuſi: ut, RESTITVTORI. AFRICÆ. & in alio, ADVENTVI. AVG. MAVRETANIÆ, S. C.

6 *Nec quiſquam ferè principum tantum terrarum tam celeriter peragravit.*] Propterea ceu alter Hercules vulgò habitus hic imperator: qui orbem Romanum aſſiduè peragraret ſimul, & beneficiis ſuis adjuvaret. *namque* in eam rem, *ad ſpeciem legionum militarium fabros, perpendiculatores, architectos, genuſque cunctum extruendorum mœnium,*

ſem

rum tam celeleriter peragravit. Denique quum poſt Africam Romam rediſſet, [1] ſtatim ad orientem profectus per Athenas iter fecit, atque opera quæ apud Athenienſes cœperat, dedicavit: [2] ut Jovis Olympii ædem

ſeu decorandorum, *in cohortes centuriaverat*, ut ſcribit Victor alter, ſive Victorinus. Nummum vidimus apud ampliſſimum Præſidem Thuanum, ΑΥΤ. Α. ΑΔΡΙΑΝΟϹ. ϹΕΒΑϹΤΟϹ. ΗΡΑΚΛΗϹ. ΡΩΜΑΙΟϹ. ſpectatur ibi in ornamentis Herculeis novus hic HERCULES ROMANUS. Extant & cum hac inſcriptione nummi, ΤΩ. ΗΡΑΚΛΕΙ. ΣΩΤΗΡΙ. ΑΥΓ. hoc eſt Αὐγούστῳ, non Αὐγούστου. ipſe enim Hadrianus Auguſtus dictus eſt HERCULES SERVATOR; ſive AVERRUNCUS: quòd provincias circumiens, procuratores & præſides, (genus hominum quovis monſtro ſæpe tetrius) pro factis ſupplicio afficeret quàm ſeveriſſimè. Addit autem Spartianus *ferè*, propter Julium Cæſarem: nam ille vir igneus omnes, opinor, Romani tunc imperii provincias peragravit: pleraſque etiam illarum victoriis ſuis illuſtravit. Celeritas verò hominis in conficiendis itineribus non nota nemini. Atque hic ſolus eſt principum cujus gratiâ τοῦ *ferè* ſit hîc locus. Auguſtus deinde ad hanc laudem proximè acceſſit: de quo tamen ſcribit Suet. cap. XLVII. *Non eſt, ut opinor, provincia, excepta duntaxat Africa, & Sardinia, quam non adierit.* Reliqui omnes Cæſares, uno excepto Trajano, præ tribus iſtis, propè caſarii jure appellari mereantur. Dio Caſſius omnibus ſine exceptione Imperatoribus Hadrianum hac parte anteponit: πόλεις, inquit, συμμαχίδας καὶ ὑπηκόους εἶδεν ὅσας οὐδεὶς ἄλλος αὐτοκράτωρ.

SALMASIUS.

b *Nec quiſquam fere principum tantum terrarum tam celeriter peragravit.*] Duabus vocibus minus habet Palatinus. nam legit: *nec quiſquam fere principum tantum celeriter peragravit.* omnino ſcribendum puto: *nec quiſquam fere principum tantum tam celeriter peragravit. tantum peragravit*, id eſt, τοσοῦτον περιενόστησεν. *tantum terrarum obivit.* ſic plane loquutus Donatus commentario in Adelphos, ad illud: *Perreptavi uſque omne oppidum, ad portam, ad lacum, Quo non? mire*, inquit, *propinquiora omiſit utpote porticum, macellum, Cratini ædes, templum Dianæ: & ultima poſuit, ut quantum peragraverit, demonſtraret.* ſimili loquutione dicitur apud Perſium, tantum aliquis arare, quantum oberrat milvius.

Dives arat Curibus. quantum non milvus oberrat.

Gloſſæ: *Peragrat*, περινοστεῖ, περιέρχεται. *agrare* ſimplex idem ſignificat. inde *agrarius*, περίπολος. & *agrarias facere*, περιπολεῖν. quas agrarias hactenus dictas credidere, quod in agris, & ſub dio fierent. inepte. unde verbum ἀγγαρεύειν apud recentiores Græcos, quod circuire ſignificat. Heſychius: ἀγγαρεύεις, περιέρχῃ. ſed de his nos alibi πλατικώτερον.

CASAUBONUS.

1 *Statim ad Orientem profectus per Athenas iter fecit.*] Hujus profectionis Euſebius meminit in Chronico, ſexto Hadriani anno. ut reputanti mihi hujus imperatoris itinera, ſtupeat animus ad tantam celeritatem; etſi temporum exactam notitiam non habemus.

2 *Ut Jovis Olympii ædem & aram ſibi.*] Dio. τό, τε Ὀλύμπιον τὸ ἐν ταῖς Ἀθήναις ἐν ᾧ καὶ αὐτὸς ἵδρυται ἐξεποίησε. de hoc templo adi ad Strabonem & Pauſaniam. ex hoc diſces, totum illud fanum non minus ad Hadriani

ædem & aram ſibi: eodemque modo per Aſiam iter faciens, [1] templa ſui nominis conſecravit. [2] Deinde à Cap-

driani honorem pertinuiſſe, quàm Jovis. fuit enim ibi exſtructus qui dicebatur σηκὸς Πανελλήνιος, locus ampliſſimus, Hadriano conſecratus: ſtatuis repletus quas illi urbes Græciæ certatim poſuerant. De Jovis Olympii æde notandum Dionis verbum, ἐξεποίησε, *perfecit*, quo ſignificat auctor, non à fundamentis ſtruxiſſe Hadrianum hanc ædem; ſed ab aliis inchoatam conſummaſſe ac dedicaſſe. quod verum eſt. ideo Pauſanias uſus heic verbo ἀνέθηκε, *dedicavit*. Cautè igitur lege præcedentia hæc Spartiani: *opera quæ apud Athenienſes cœperat, dedicavit.* nam τὸ *cœperat*, de aliis operibus verum ſit, quorum multa Pauſanias commemorat: de Jovis Olympii æde non eſt verum: ſed dictum eſt συλληπτικῶς, uſitatiſſimo bonis ſcriptoribus ſchemate. minus placet quod viro magno viſum: pro *cœperat*, ſcribendum eſſe *cœperant*: id eſt, cœpta erant.

SALMASIUS.

2 *Ut Jovis Olympii, & aram ſibi.*] Ædem Jovis Olympii Dio vocat Ὀλύμπιον: τότε Ὀλύμπιον τὸ ἐν ταῖς Ἀθήναις ἐν ᾧ καὶ αὐτὸς ἵδρυται ἐξεποίησε. perperam vir magnus Ὀλυμπίου legit in illo Dionis loco. nam Ὀλύμπιον pro Ὀλυμπίειον eſt Jovis Olympii templum. ſic Ἴσιον pro Ἰσίειον, & Ἀσκλήπιον pro Ἀσκληπίειον. Philoſtratus in Polemone: τόδε Ἀθήνησιν Ὀλύμπιον δι' ἑξήκοντα καὶ πεντακοσίων ἐτῶν ἀποτελεσθὲν καθιερώσας ὁ αὐτοκράτωρ ὡς χρόνου μέγα ἀγώνισμα ἐκέλευσε, καὶ τὸν Πολέμωνα ἐφυμνῆσαι τῇ θυσίᾳ.

CASAUBONUS.

1 *Templa ſui nominis conſecravit.*] Hæc Græci Ἀδριάνεια vocabant: ut Epiphanius contra Ebionæos, & alii. nam apud eundem Epiphanium in Ario malè Ἀνδρειανὸν ſcriptum. Ibi narrat Epiphanius Hadriani templum quod Alexandriæ fuerat ejus honori conſecratum, verſum poſtea fuiſſe in gymnaſium, vel prætorium Licinnianum: tandem vero à Conſtantino Imperatore ædem ſacram ibi poſitam, & de nomine Gregorii Meletiani appellatam. Ita paullatim à Chriſtianis imperatoribus in pios uſus converſa omnia iſtius παρεισάκτου cœlitis templa. diu tamen eorum memoria duravit & nomen: ut illius Cyziceni cujus meminit Cedrenus: & de quo aliquot poſt ſeculis cecinit Byzantinus ille poëta, qui œcum palatii Conſtantinopolitani, Chalcen dictum, verſibus celebravit.

Μηδὲ τεὸν πολυδέρκτον ἀρηρότα Κύζικε πέτροις
Ἀδριανοῦ βασιλῆος ἀμεμφέα νηὸν ἀείσῃς.

Mirum eſt quod in Alexandro de his templis narrat Lampridius: ſua ætate, (vivebat ille ſub Diocletiano) in omnibus civitatibus Hadriani fuiſſe templa, ſine numine, ſine ſimulacro: quæ ideo vulgus putaret in CHRISTI honorem ab eo principe exſtructa. qua de re plura ibi ſumus dicturi. Apud Ariſtidem in prima Sacrarum, Ἀδριάνειον non Hadriani templum; ſed thermas aut balneas de ejus nomine ſic dictas ſignificat.

SALMASIUS.

2 *Deinde à Cappadocibus ſervitia caſtris profutura ſuſcepit.*] Servitia iſta caſtris profutura, quæ à Cappadocibus ſuſcepiſſe dicitur Hadrianus, non de caſtrenſibus miniſtris qui in aula militabant accipienda ſunt. in regia familia erant, & *caſtrenſes miniſtri*; vel *caſtrenſiani*, ſub poſterioribus imperatoribus, qui erant in officio *comitis & caſtrenſis ſacri Palatii*. de quibus

nos infrà. Scio imperatoris comitatum στρατόπεδον appellari, & caſtrenſes miniſtros aulicos. non propterea tamen *caſtra* heic acceperim *aulam principis*. nam Latini caſtra non dixerunt de imperatorio comitatu. Servorum autem in caſtris Romanis magna multitudo: calonum, inquam, lixarumque. ſed de calonibus heic accipiendum. hi per incuriam diſciplinæ magno numero in caſtra ſemper inducti, qui munus facerent, vallum portarent, foſſam ducerent. ſemper vero ab illis imperatoribus ac ducibus remoti qui diſciplinam militarem labantem revocare, & in antiquum reſtituere ſtuduerunt. Florus de Scipione diſciplinæ militaris ad Numantiam correctore: *Sed tunc acrius in caſtris quam in campo; noſtro cum milite quam cum Numantino præliandum fuit. Quippe aſſiduis & injuſtis & ſervilibus maxime operibus attriti, ferre plenius vallum qui arma neſcirent, luto inquinari qui ſanguine nollent jubebantur. ad hoc ſcorta, calones, ſarcinæ niſi ad uſum neceſſariæ amputantur.* vides ſervilia munera Floro vocari, *vallum portare*, & *in foſſis ducendis luto inquinari*. Hirtius de bello Alexandrino: *cum more operis quotidiani magnam illam ſervorum multitudinem quæ aggerem portabat militum eſſe crediſſet.* Hinc intelligendum quod hoc loco dicit Spartianus, *ſervitia caſtris profutura à Cappadocibus ſuſcepiſſe Hadrianum.* Prioribus ſane temporibus & ſtante adhuc diſciplina rari in caſtris ſervi, nec niſi digniorum, ducum tribunorumque: poſtea vero labantibus moribus plures pene ſervi quam milites, ita ut ne gregarius quidem ullus ſine ſervo. Salluſtius de Metello: *ne lixæ exercitum ſequerentur. ne miles gregarius in caſtris, neve in agmine ſervum aut jumentum haberet.* at ſub imperatoribus paſſim ſuus cuique gregario ſervus. calones hi veteribus dicti. recentioribus *Galiarii*. Græcis ſcriptoribus infimi ævi, παλληκάρεια. de galiariis egregius in Græcis Euſebii locus quem minime intellexit vir incomparabilis qui primus ea publicavit: Ῥωμαῖοι Γαλλῶν μυριάδας δ΄ πρὸς τοῖς τετρακοσίοις ἀνεῖλον. τοὺς δὲ αἰχμαλώτους αὐτῶν κατεδουλώσαντο γαλιαρίους καλοῦντες αὐτούς. id eſt, *captivos in ſervitutem redegerunt, & militibus ſervos eos aſſignarunt, galiarios vocantes.* nam galiarii vel galearii ſervi militum proprie ſic dicti quod galeam portarent. Propertius:

Et feſſo galea qui tibi portet aquam.

In optimis Vegetii exemplaribus *galiariæ* ſcribuntur. non *galiarii.* lib. I. cap. X. *non ſolum autem pedites, ſed & equites ipſoſque equos vel lixas, quos galiarias vocant, ad natandum exercere percommodum.* ita enim vulgo vocabantur *galiariæ* non *galiarii.* quod etiam oſtendit Velius de orthographia, ubi monet galiariam qui vocant puerum militis, ſolœciſmum facere, his verbis: *ſit militis puer galiarius recte dicitur, nam galiaria ſolœciſmus.* deinde affert verſus antiqui ut videtur Grammatici qui ſic habent, ut nos quidem legendum cenſemus:

-- non puer eſt galiaria, nam pueram ſic
Rite voces, puer eſt galiarius, hic aſolœcus.

Qui verſus hodie corruptiſſimi apud Velium, nec verſus ſunt. Ex his conſtat *galiarias* pro *galiarios* quibuſdam fuiſſe dictos. Vegetius nunquam aliter nominat, duobus aut tribus locis, ſi fides habenda veteribus libris. illi autem *galiarii* nomen videntur dediſſe noſtris *gaviariis.* ſic enim vocamus pueros militum. Græci recentiores παλληκάρια, & παλληκάρια vocarunt, quod diminutivum eſt antiquæ vocis πάλληξ, quæ puerum & catulaſtrum ſignificat. vox hæc παλληκάρεον pro puero militis non intellecta viris doctis apud Leonem in Tacticis, ubi ſæpe in hoc ſenſu uſurpatur. nec melius ille qui nuper Alexandrinum Chronicum dedit, pallicarios *neſcio quos milites* finxit, qui nunquam in rerum natura fuere. ἐξῆλθον στρατιῶται μετὰ παλληκαρείων καὶ πολιτῶν ὀφείλοντες ὡς ἀπὸ δήκα μιλίων θερίσαι ὀλίγα γεννήματα. id eſt, *egreſſi*

[1] à Cappadocibus ſervitia caſtris profutura ſuſcep[...] [2] Toparchas & reges [3] ad amicitiam invitavit, [4] invitato etiam [5] Coſdroe rege Parthorum, remiſſaque illi filia

...Qi ſunt milites cum calonibus. paulo ... συγχεθλῶναι δὲ καί τινας ἐκ τῶν παλληκαρίων τῶν ςρατιωτῶν καὶ τῶν πολιτῶν ἐξελθόντων σὺν αὐτοῖς. id eſt, *comprehenſos quoſdam fuiſſe ex militum pueris, & nonnullos ex civibus qui una exierant.* ſequitur: εἰ μὲν γὰρ συνέϐη τοὺς ςρατιώτας περιπαθλῶναι, εἰς τὸ ἐκδικῆσαι τὰ ἴδια παλληκάρια. παλληκάρια deſultoria levitate heic vertit *ſarcinas*, cum tribus ante lineis *palicarios* reddidiſſet. ſed de his ſervis militum, & ſervitiis caſtrorum plura in alio opere quod militiæ Romanæ dicavimus, ubi multa adverſus doctiſſimorum virorum ſententiam de tota hac materia diſſerimus.

5 *Coſdroe rege Parthorum.*] Palatinus: *Oſdroe.* quod idem eſt. Græci autem frequentius Ὀσρόης & Χοσρόης pronuntiant. Latini vero ſcriptores; *Oſdroen*, & *Coſdroen* inſerto *d*. & Oſdroenam provinciam quæ Græcis fere ſemper Ὀσροηνή.

GRUTERUS.

4 *Invitato etiam Coſdroe rege Parthorum.*] Pall. duo, *Oſdroe.*

CASAUBONUS.

1 *A Cappadocibus ſervitia caſtris profutura.*] Olim pars magna ſervorum Cappadoces erant: de quorum illiberali ingenio multa paſſim Græci. apud Romanos vero Cappadox & mancipium, ſæpe idem. De caſtrenſibus miniſtris Lampridius in Alexandro Severo.

2 *Toparchas & reges.*] Regius, *Tetrachas.* non multum intereſt utro legamus modo. Procopius libro ſecundo Perſicorum, Αὔγαρος ἦν τις ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις Εδέσης τοπάρχης. οὕτω γὰρ τοὺς κατ' ἔθνος βασιλεῖς τηνικαῦτα ἐκάλουν. Tetrarchæ appellatio ex libris ſacris novi fœderis, & Joſepho nota.

3 *Ad amicitiam invitavit.*] Regius *ad amicitias.* Scrib. *ad amicitiam ſuam* nam *amicitias* numero multitudinis hîc quidem duriuſculum: etſi dixi ſuprà, *optimum quenque amicitiis ſuis [...] gens.* & in Caracallo: *non in benevolentiis ſegnis.* ſed non eſt idem.

5 *Coſdroe rege Parthorum.*] Aurelius Victor in Trajano Perſarum regem hunc appellat: parum accuratè & ad tempora ſua oculos referens, non Trajani. vide in Alexandro Severo. Fuere eo nomine plures & Parthorum & mox Perſarum reges. Scribitur autem variè: & cum litera *d* *Coſdroes*, ut hîc & apud Victorem atque alibi: & *Coſroas* ſine *d*, ut in Martyrologiis aliquoties, & in aliis locis. Corruptè in appendice Gregorii Turonenſis, *Coſtrues* & *Conſtrues* ſæpe pro *Coſdroes*. Græci ſimiliter Κοσδρόης interdum: ſæpius ſine δ, & quidem cum χ non κ, Χοσρόης: ut apud Procopium, Agathiam, Georgium Monarchum & alios. Eadem varietas apud Hebræorum ſcriptores obſervata nobis: vetuſtiores enim כוורי: nuperi magiſtri, קשרדלוא׳. Arabes כשרי. Videntur qui literam *d* inſeruerunt ad vocem ברשד reſpexiſſe, quæ Perſis ſolem ſignificat: unde & nomen Cyrus: ut ille eruditorum omnium coryphæus Joſephus Scaliger pridem docuit. Similiter variat & Oſroenæ provinciæ appellatio: nam in multis libris ſcribitur cum *d* Oſdroena. Oſroes autem diverſum non eſt à Coſroe nomen. Callimorphus medicus haſtatorum legionis ſextæ, qui in expeditione Parthica Trajanum eſt comitatus, initio Parthicarum hiſtoriarum ita ſcripſit. Ἔρχομαι ἐρέων περὶ Ῥωμαίων καὶ Περσέων. & paullò poſt

ſolio quam Trajanus cœperat, [1] ac promiſſa ſella quæ itidem capta fuerat. Quumque ad eum quidam reges veniſſent, [2] ita cum his egit [3] ut eos pœniteret qui venire noluerunt, [4] cauſa ſpeciatim Pharaſmanis, qui ejus

poſt, ἔδει γὰρ Πέρσῃ συνθέσθαι ἡγεμόνος. mox, ὑπὸ Ὀσρόης, ὃν οἱ Ἕλληνες Ὀξυρόην ὀνομάζουσι appellat Oſroem quem alii in rebus Trajani Coſroem, Victor Coſdroem, ut modò dicebamus. Quare ſuſpicor ea tempeſtate ſic ſcripſiſſe, aut protuliſſe Orientales hoc nomen, quaſi ſcriberetur per aſpirationem illam aſperam quæ reſpondet τῷ ח Hebræorum: quam literam Græci, ut alibi obſervamus, modò vertunt in χ, aut κ, modò aſpernantur penitus Quod autem ait Callimorphus Oſroem Græcis dici Oxyroem, quos Græcos iſte intelligat neſcio: nam mihi in Græcorum libris nondum id nomen occurrit. ſed non dubito quin ſimile hoc ſit aliis multis ληρήμασιν inepti illius ſcriptoris & imperiti, ut rectè judicat Lucianus.

1 *At promiſſa ſella quæ itidem capta fuerat.*] Hæc ſella aurea eſt cui inſidebant Parthorum reges, & mox Perſarum, cùm ſe præberent ſpectandos hominibus. Sic apud Dionem libro XLIX. Parthorum rex legatis Antonii χρηματίζει ἐπὶ χρυσοῦ δίφρου καθήμενος. multa in hiſtoriis de hac ſella non ſemel apud Romanos captiva. Hadrianus vero promiſſi fidem non implevit: ſellam enim hanc non reſtituit: ne Pius quidem; etſi multùm oratus, ut refert Capitolinus.

2 *Ita cum his egit.*] Paullò pòſt, *Regibus multis plurimum detulit: à pleriſque verò etiam pacem redemit.*

3 *Ut eos pœniteret qui venire noluerunt.*] Ibidem, *à nonnullis* regibus *contemtus eſt.*

4 *Cauſſa ſpeciatim Pharaſmanis.*]Dio, ἕτερος δὲ πόλεμος ἐξ Ἀλανῶν, εἰσὶ δὲ Μασσαγέται, ἐκινήθη ὑπὸ Φαρασμάνου. an de iſto rege Alanorum Spartiani verba hæc accipienda? an potiùs de alio ejuſdem nominis Iberorum rege? In Excerptis Legationum è Dione lego, Pharaſmanem Iberorum regem Romam cum uxore veniſſe, & ab Hadriano liberaliter fuiſſe acceptum. narrat hiſtoriam Spartianus quoque in ſequentibus: ſed parum dilucidè. Jam olim Iberiæ reges ita appellatos invenio. Tacitus Annalium XII. *Hiberos Pharaſmanes vetuſta poſſeſſione, Armenios frater ejus Mithradates obtinebat opibus noſtris.* & plura de eodem alibi Tacitus. Arrianus in Euxini Periplo, quem ad Hadrianum miſit, Pharaſmanem nominat regem Zydritarum, gentis vicinæ Lazis. Ecce reges tres cognomines, ejuſdem Hadriani temporibus. Frequens ſanè in Oriente illud nomen, non ſolùm regum, ſed & privatorum: ut illius Φαρασμάνου Κόλχου τὸ γένος, cujus Procopius meminit libro primo Perſicorum.

SALMASIUS.

4 *Cauſa ſpeciatim Pharaſmanis.*]Quid *cauſa Pharaſmanis*? an propter Pharaſmanem pœnituit alios reges, quod invitante Adriano venire noluerit? hoc ſane ridiculum. ipſos magis pœnitere non debuit, qui non venerunt, invitati ab Hadriano, cum tam benigne tractaret eos qui veniſſent. nulla igitur cauſa eſt, ut eis pœnitendum fuerit qui non veniſſent, propter aliquem qui ſimiliter venire neglexiſſet. verba Spartiani: *quumque ad eum quidam reges veniſſent, ita cum iis egit, ut eos pœniteret qui venire noluerunt, cauſa ſpeciatim Pharaſmanis qui ejus invitationem ſuperbe neglexit.* ſenſus hic eſſe videtur: cum Hadrianus comiter & benigne tractaſſet regulos quoſdam qui ad ſe veniſſent, pœnituiſſe

ejus invitationem ſuperbè neglexerit. Et circumiens quidem provincias, [1] procuratores & præſides pro factis ſupplicio affecit, ita ſeverè [2] ut accuſatores per ſe

tuiſſe reliquos qui venire noluerunt, ſpeciatim Pharaſmanem, qui ejus invitationem ſuperbe neglexerat. delenda igitur vox *cauſa*, & legendum: *ita cum eis egit, ut eos pœniteret qui venire noluerunt, ſpeciatim Pharaſmanem qui ejus invitationem ſuperbe neglexit.* niſi ſi quis retinendam potius cenſet illa mente, ut nempe Hadrianus ita ſe humane geſſerit cum regibus qui ad ſe venerunt, eam maxime ob cauſam, ut reliquos pœniteret qui venire noluerunt, & ſpeciatim Pharaſmanem, qui invitanti ut ad ſe veniret Hadriano, ſuperbe reſponderat. Hic autem Pharaſmanes rex fuit Iberorum. infrà: *Albanos & Iberos amiciſſimos habuit; quod reges eorum largitionibus proſequutus cum ad illum venire neglexiſſent.*

1 *Procuratores & præſides pro factis ſupplicio affecit.*] Cave heic appellationem præſidis ad proconſules & proprætores etiam extendas. præſes quidem generale nomen de provinciæ adminiſtratore. proprie tamen ſic dicti, qui minores provincias quæ à ſolis procuratoribus regebantur, adminiſtrabant. itaque in illis provinciis procurator, & præſes idem. quinimmo utraque appellatione gaudebant, procuratoris & præſidis. hinc in vett. inſcript. *procurator & præſes Alpium. procurator & præſes provinciarum per Orientem. procurator & præſes provinciæ Sardiniæ.* ſic Græcis ἄρχοντες καὶ ἐπίτροποι. Arrianus de Epiri procuratore, nam & hæc provincia præſidalis fuit, modo eum ἄρχοντα, id eſt, præſidem, modo ἐπίτροπον, id eſt, procuratorem vocat. σὲ ἔφη βλέποντες τὸν αὐτῶν ἄρχοντα, τὸν Καίσαρος φίλον καὶ ἐπίτροπον. & paulo poſt: ὁρᾷ πῶς ὁ ἐπίτροπος τοῦ Καίσαρος θεωρεῖ. de iſtis præſidalibus provinciis Lampridius in Severo Alexandro: *provincias prætorias præſidales plurimas fecit, proconſulares ex ſenatus voluntate ordinavit.* atque ita fere ſemper nomen præſidis apud hos auctores accipiendum, de procuratoribus ſcilicet Cæſaris in illis provinciis, quæ nec prætoriæ erant, nec conſulares, nec proconſulares, nec ab aliis adminiſtrabantur quam à procuratoribus Cæſaris qui & præſides proprie dicebantur. Sic præſes Orientis apud Vopiſcum qui in veteri inſcriptione, *procurator & præſes provinciarum per Orientem*, dicitur. apud eundem Vopiſcum, *præſidatum in Dalmatia adminiſtrare*, pro præſidem & procuratorem Dalmatiæ eſſe. nam hæc etiam provincia præſidalis erat. in Carino: *ſtatuerat denique Conſtantium qui poſtea Cæſar factus eſt, tunc autem præſidatum in Dalmatia adminiſtrabat, in locum ejus ſubrogare.* & apud Trebellium Pollionem Tetricus præſidatum in Gallia rexiſſe dicitur qui unius ex Galliarum provinciis præſes & procurator fuit. At qui in provinciis proconſularibus procuratores erant Cæſaris, hi non præſides ſed procuratores tantum dicebantur, qui rem fiſci curabant, & nullam niſi in fiſcalibus cauſis juriſdictionem habebant. tam de his procuratoribus quam de illis qui præſidum nomine provinciis præerant capiendus hic locus.

GRUTERUS.

2 *Ut accuſatores per ſe crederetur immittere.*] Sic quoque iſta expreſſit Palatinus integer.

CASAUBONUS.

2 *Ut accuſatores per ſe crederetur immittere.*] *Per ſe*, id eſt, ultro, non cujuſquam rogatu, & ut loquuntur Iuriſperiti, ex officio judicis. Paullò pòſt, *quos ad militiam ipſe per ſe vocabat.* id eſt, ſine ullius ſuffragatoris commen-

[redacted]crederetur immittere. [1] Antiochenſes inter hæc ita odio [redacted]buit ut Syriam à Phœnice ſeparare voluerit, ne tot civitatum metropolis Antiochia diceretur. [2] Moverunt ea tempeſtate & Judæi bellum, [3] quòd vetaban- 14

[redacted]mendatione. Propertius,

Litora nativos per ſe dent picta lapillos.

Ita enim emendat rectè Apollo criticorum. Malè abſunt à regio hæ voculæ.

1 *Antiochenſes inter hæc ita odio habuit.*] Quare? Viri docti qui diſputant, cauſſam odii hujus fuiſſe, vehemens ſtudium Antiochenſium erga religionem Chriſtianam; multis de cauſſis non perſuadent. Putamus verius, Hadrianum triſtem ſeriumque ſemper, & nimia ſæpe notum ſeveritate principem, offenſum ingenio levi, procaci, & petulante populi luxu diffluentis. Accedit eorundem Antiochenſium dicacitas: quo vitio ſæpe principum odia in ſe excitarunt. Sunt omnibus nota quæ ſuper hoc Lucianus in libro De ſaltatione, Herodianus libro II. Julianus in Miſopogone, auctores iſti variis locis, & hiſtorici alii narrant. Poëta verſuum qui Sibyllini dicuntur, de hac Antiochia loquens, cum ait,

Εἵνεκεν ἀφροσιώης Ἰταλοῖς ὑπὸ δύρασι πίπτεις,

appellat ἀφροσιώην vitium hoc mordacis populi. Alluditur autem eo verſu ad cædem aliquam Antiochiæ factam, aut aliam calamitatem ei urbi illatam ab iratis Romanis propter jacta in ſe dicteria. Procopius Perſicorum libro primo: πόλιν Ἀντιόχειαν εἶναι φασὶ πλούτῳ καὶ μεγέθει καὶ πολυανθρωπίᾳ πόλεων πρώτην ἁπασῶν τῶν ἐν τοῖς ἑῴοις Ῥωμαίων οὖσαν. ἡ δὴ ἀφύλακτός τε καὶ στρατιωτῶν ἔρημός ἐστιν· οὐ γὰρ ἄλλου οὐδενὸς τῷ ταύτης δήμῳ ὅτι μὴ πανηγύρεών τε καὶ τρυφῆς μέλει, καὶ τῶν ἐν θεάτροις ἀεὶ πρὸς ἀλλήλους φιλονεικίας. Cum igitur ita leves adeòque φιλοσκώμμονες eſſent Antiochenſes, ut gratiam ſui principis ſemper quàm dictum mallent perdere: cenſen' Hadrianum qui Antiochiæ erat, quando ille mimus inter ipſum & Plotinam agebatur, faceti illius populi dicteria potuiſſe effugere? Quod enim patuerit ſtatim tota illa ſcena, crebrique tum per urbes Aſiæ de Plotinæ aſtu jactati fuerint ſermones, certum eſt ex Dione.

2 *Moverunt ea tempeſtate & Judæi bellum.*] Imò verò motum Trajano imperante bellum à Judæis, & ſub illo & ſub Hadriano variis temporibus ac locis ſæpius recruduit: maximè autem XVIII. imperii Hadriani anno, ut ex vetuſtioribus ſcriptoribus narrat Euſebius libro IV. cap. VI.

3 *Quod vetabantur mutilare genitalia.*] Beatus Chryſoſtomus contra Judæos ſcribit, bellum iſtud ab iis ſuſceptum, quòd cuperent, atque adeò ſperarent, reſtitui ſe poſſe ἐπὶ τὴν προτέραν πολιτείαν Alii cauſſam aſſignant, quòd templum reædificare conarentur. Etſi autem magnum diſcrimen eſt inter περιτέμνειν & ἐκτέμνειν, circumcidere & caſtrare; videntur tamen legibus Domitiani, Nervæ & Hadriani, quibus vetita ἐκτομὴ, id eſt marium eviratio, etiam circumciſioni fibula eſſe impoſita. quod cùm impatientiſſimè Judæi ferrent, aut potiùs cùm non ferrent, à Pio tandem auxiliarem legem impetrarunt. Modeſtinus libro Regularum: *Circumcidere Judæis filios ſuos tantùm, reſcripto Divi Pii permittitur: in non ejuſdem religionis qui hoc fecerit, caſtrantis pœna irrogatur.*

bantur mutilare genitalia. [1] Sed [2] in monte Caſſio

SALMASIUS.

1 *Sed in monte Caſſio cum videndi Solis ortus gratia aſcendiſſet.*] *Caſio* legendum eſt, non *Caſſio*. ubicunque enim ſcriptum *Caſſium* ſive apud Græcos ſive apud Latinos auctores reperitur, tam de hoc Syriæ monte quam de altero Ægypti circa Peluſium, reformandum in *Caſium*. Perperam apud Appianum lib. 11. ἐμφυλίων, Κάσπιον legitur de Caſio Ægypti & Κασπωτικὸν ἄμμα in proverbio male pro Κασιωτικὸν apud Diogenianum. Dionyſius in περιηγήσει ſemper Κάσιον vocat.

Τὴν δὲ μεθ' ἀντολίην δὲ παρὰ Κασιώπιδα πέτρην.

&, --- ἄχρι κελαινῆς

Οὔρεος αἰγιάλοιο βαθυκρήμνοιο Κασίοιο.

Idem cavam Syriam includit monte Libano, & hoc Caſio:

--- οὕνεκ' ἄρ' αὐτὴν

Μέσσην καὶ χθαμαλὴν ὀρέων δύο πρώονες ἔχουσι,

Εσπερίης Κασίοιο καὶ ἠοῦς Λιβάνοιο,

Stephanus Κάσιον dictum à Caſo inſula una ex Cycladibus colonia inde ducta ſcribit, vel à Caſo quodam Cleomachi filio. Κάσιον ὄρος καὶ πόλις Αἰγύπτου. ἐκλήθη δὲ ἀπὸ τῆς Κυκλάδος νήσου. ἢ ἀπὸ Κάσου τοῦ Κλεομάχου ἀφ' οὗ καὶ Κασίου Διὸς ἱερόν. idem tamen paulo poſt hunc Caſum non filium ſed patrem Cleomachi facit: Κάσος μία Κυκλάδων,

Οἱ δ' ἄρα Νίσυρόν τ' εἶχον Κράπαθόν τε Κάσον τε.

Ἐκαλεῖτο δὲ Ἄμφη καὶ Ἀστράβη. κέκληται δὲ ἀπὸ τοῦ Κάσου τοῦ Κλεομάχου πατρός. ἀπῴκισται δὲ τὴν νῆσον καὶ τὸ ἐν Συρίᾳ ὄρος Κάσιον. ex his certum eſt ſcribi debere Κάσιον non Κάσπιον. heic autem non de Caſio Ægypti, ſed de Caſio Antiochiæ propinquo intelligendum, cujus tantam altitudinem eſſe tradunt auctores, ut ſolis ortus inde videatur quarta fere noctis vigilia. Solinus: *talis è Caſio ſpecula eſt ut lucem prius videas quam auſpicetur dies.* Mela tamen idem quoque ſcribit de Caſio qui circa Peluſium. de Arabia quæ ſtatim à Peluſio incipit: *heic ...qua Caſio monte attollitur, plana & ſterilis, portum admittit Azotum ſuarum mercium emporium. qua in altum abit, adeo edita ut ex ſummo vertice à quarta vigilia ortum ſolis oſtendat.* nimirum confundit Κάσιον πρὸς τῷ Πηλουσίῳ, ut vocat Strabo, cum Caſio Seleuciæ de quo heic ſermo, quique Antiochiæ imminebat.

Sed in monte Caſio.] Neſcio quorſum iſtud *ſed* hoc loco poſitum. nullo modo enim cohæret cum præcedentibus.

GRUTERUS.

1 *Sed in monte Caſſio, &c.*] Pal. idem, *Caſio.*

CASAUBONUS.

2 *In monte Caſſio.*] Regius & Puteani, *Caſpio.* ſed ad montem Caſpium veniſſe Hadrianum, eumque aſcendiſſe, nulla hiſtoria teſtis. Caſius vel Caſſius mons duplex: alter ad Peluſium in ipſo Ægypti aditu: quò acceſſiſſe Hadrianum, præter Dionem, & refert Spartianus mox, & Appianus Alexandrinus, qui tum vivebat. Alter Caſius ad Antiochiam fuit. nam ita multi illum præaltum montem nominant, qui ei urbi imminet. Dion in Trajano Coraſium: ἐστάθη καὶ αὐτὸ τὸ Κοράσιον, ſed legendum ibi, αὐτὸ τὸ ὄρος Κάσιον, vel unica dictione Ὀρεικάσιον. nam in ſecunda Perſicorum Procopii Orocaſias nominatur mons quidam ad Antiochiam. ſic ille in regio codice: ἐν δὲ τῇ ἄκρᾳ γενόμενος, ἣν δὴ Ὀροκασιάδα καλεῖν οἱ ταύτῃ ἄνθρωποι νενομίκασιν, ἐπιμαχώτατον κατενόησεν, οὗ τὸ κατ' αὐτὴν τεῖχος. πέτρα γὰρ τυγχάνει τις ἐνταῦθά που οὖσα, εὔ-

[1] quum videndi ſolis ortus gratia nocte aſcendiſſet, imbre orto, fulmen decidens hoſtiam & victimarium [2] ſacrificanti afflavit. [3] Peragrata Arabia [4] Peluſium venit,

ρους μὲν ἐπὶ πλεῖστον ἱκανῶς ἔχουσαι ὕψος δὲ ὀλίγῳ τῆς περιβόλου ἐλαττουμένην. de hoc igitur Caſio loquitur Spart. non de illo altero.

1 *Cum videndi ſolis ortus gratia nocte aſcendiſſet.*] Plinius, *Caſii montis excelſa altitudo, quarta vigilia orientem per tenebras ſolem aſpicit.* Marcellinus libro XXII. de Juliano apud Antiochiam: *Denique præſtituto feriarum die Caſium montem aſcendit nemoroſum & tereti ambitu in ſublime porrectum: unde ſecundis gallicinii videntur primi ſolis exortus.*

2 *Sacrificanti afflavit.*] Jovem Caſium etiam ibi fuiſſe cultum conſtat.

3 *Peragrata Arabia Peluſium venit.*] Vult Hadrianum ex Arabia tranſiſſe in Ægyptum. Dio ait rectà è Judæa. διὰ τῆς Ἰουδαίας μετὰ ταῦτα εἰς Αἴγυπτον παρελθών. Adventus ejus in Arabiam teſtis, ut videtur, hic nummus: ΚΑΙΣΑΡ. ΤΡΑΙΑΝΟΣ. ΑΔΡΙΑΝΟΣ. ΠΕΤΡΑ. ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ.

SALMASIUS.

4 *Peluſium venit, & Pompeji tumulum magnificentius extruxit.*] Tumulus Pompeji in Caſio monte fuit, quod Κάσιον πρὸς τῷ Αἰγύπτῳ, & Κάσιον πρὸς τῷ Πηλουσίῳ vocat Strabo ad differentiam alterius Caſii, qui in Seleucia prope Antiochiam, de quo in ſuperiori animadverſione diximus. Strabo lib. XVI. εἶτα συνεχὴς ἄλλη τοσαύτη ἡ ἐπὶ τὸ Κάσιον, κἀκεῖθεν ἐπὶ τὸ Πηλούσιον. ἔστι δὲ τὸ Κάσιον θινώδης τις λόφος ἀκρωτηριάζων, ἄνυδρος, ὅπου τὸ Πομπηΐου τοῦ μεγάλου σῶμα κεῖται, καὶ Διός ἐστιν ἱερὸν Κασίου. in illo monte Trajanus cum ad bellum Parthicum proficiſceretur, ſpolia quæ de Getis cœperat, Jovi Caſio appendit; crateres nempe argenteos & poculum deauratum ex uri ſilveſtris cornu. quæ donaria epigrammate admodum eleganti celebravit Hadrianus: quod quia nondum eſt editum, heic apponam.

Ζηνὶ τόδ᾽ Αἰνεάδης Κασίῳ Τραϊανὸς ἄγαλμα
Κοίρανος ἀνθρώπων, Κοιράνῳ ἀθανάτων
Ἄνθετο δοιὰ λῖτα πολυδαίδαλα, καὶ βοὸς οὖρου
Ἀσκητὸν χρυσῷ παμφανόωντι κέρας.
Ἔξαιτα προτέρης ἀπὸ ληΐδος ἦμος ἀτειρὴς
Πέρσεν ὑπερθύμους ᾧ ὑπὸ δουρὶ Γέτας.
Ἀλλὰ σὺ οἱ καὶ τήνδε κελαινεφὲς ἐγγυάλιξον
Κρῆναι εὐκλειῶς δῆριν Ἀχαιμενίην·
Ὄφρα τοι εἰσορόωντι διάνδιχα θυμὸν ἰαίνῃ
Δοιὰ τὰ μὲν Γετέων σκῦλα, τὰ δ᾽ Ἀρσακιδέων.

Lemma epigrammatis in veteribus membranis Palatinis: Ἀδριανοῦ ἐν τοῖς ἀναθήμασι Τραϊανοῦ Καίσαρος. ubi obſervandum ἐν τοῖς ἀναθήμασιν eſſe dictum pro εἰς τὰ ἀναθήματα. meminit hujus epigrammatis Suidas in voce Κάσιον. Κάσιον ὄρος πρὸς τῷ Εὐφράτῃ καὶ Κάσιος Ζεύς. ἔνθα Τραϊανὸς ἀνέθηκε κρατῆρας ἀργυροῦς καὶ κέρας βοὸς παμμέγεθες κεχρυσωμένον. καὶ ἐπίγραμμα ἐν τοῖς ἀναθήμασιν Ἀδριανῷ πεποιημένα, Ζηνὶ τόδ᾽ Αἰνεάδης. lege, καὶ ἐπίγραμμα ἐν τοῖς ἀναθήμασιν Ἀδριανῷ πεποιημένον. illud vero perperam quod ait, Κάσιον ὄρος πρὸς τῷ Εὐφράτῃ. debuit dicere πρὸς τῷ Πηλουσίῳ, nam Euphrates longe ab hoc Caſio Ægy-

venit, & [1] Pompeji tumulum magnificentiùs extruxit.

pti, non ita vero longe ab illo altero Caſio Antiochiæ. male igitur utrumque confundit. in illo autem epigrammate ſcribebant membranæ, καὶ βοὸς ὕρων. nos, καὶ βοὸς οὔρου fecimus. nam de uro capiendum. notum eſt urorum cornibus, pro poculis uſos eſſe populos illos apud quos frequentes ſunt. Solinus: *iſtis porro quos uros dicimus taurina cornua in tantum modum protenduntur, ut dempta ob inſignem capacitatem inter regias menſas potuum gerula fiant.* Plinius: *Urorum cornibus barbari ſeptentrionales potant, duaſque urnas, unius capitis cornua implent.* Suidas vitioſam etiam lectionem in ſuo libro reperit, vel non intellexit quid οὖρος heic vellet. dicit enim, βοὸς παμμεγέθες κέρας à Trajano dedicatum. ſed & apud eundem in voce λῖτα, ubi hos verſus citat, legitur, καὶ βοὸς οὖρον. minime igitur dubium quin recte καὶ βοὸς οὔρου reſtituerimus. quod habetur in eodem Hadriani. ἄνθετο δοιὰ λῖτα, Suidas interpretatur: κρατῆρας ἀργυροῦς. mihi tamen λιτὸν in hac ſignificatione nondum lectum eſt. legebat fortaſſe, δοιὰ ῥυτὰ πολυδαίδαλα. nam ῥυτὰ φιάλας καὶ ποτήρια exponunt veteres Grammatici. idem tamen Suidas in voce λῖτα, hunc verſum producit, & λῖτα interpretatur καταπετάσματα. ex Homero fortaſſe apud quem legitur κατὰ λῖτα πετάσσας, quod grammatici exponunt ὕφασμά τι λιτόν. & Odyſſ. α.

-- ὑπὸ λῖτα πετάσσας καλὸν δαιδάλεον.

Euſtathius ad illum locum: λῖτα δὲ ὕφασμά τι λιτὸν, οἷον τυχὸν λίνεον. καὶ οἱ τινὲς ποικίλον μᾶλλον κατ' ἀντίφρασιν τὸ λῖτα βούλονται εἶναι, διὰ τὸ ποιητὴν προσθεῖναι, καλὸν δαιδάλεον. Huic interpretationi favere videtur quod Homerus λῖτα δαιδάλεον dixit, ut heic Hadrianus, λῖτα πολυδαίδαλα. λῖτα enim hoc genere & numero, in iſto etiam ſenſu poſuit Athenæus libro XI. Ὅμηρος δὲ, ὁ θαυμασιώτατος τῶν ποιημάτων τὰ μὲν καλλίτερα λῖτα εἶναι φάσκει, ἤτοι λευκὰ καὶ μὴ βεβαμμένα ἢ πεποικιλμένα· τὰ δὲ περιστρώματα ῥήγεα: ſed apud Homerum & alios poëtas prima in λιτὸς & λῖτα ſemper producitur, quam Hadrianus heic corripit, cum potuiſſet ſcribere, ἄνθετο λῖτα δύω πολυδαίδαλα. putarem itaque ſcriptum eſſe ab Hadriano, ἄνθετο δοιὰ ῥυτά. ῥυτὰ ut dixi poculi genus. quod optime conveniret huic loco, & expoſitioni priori Suidæ, qui κρατῆρας ἀργυροῦς ab Trajano dedicatos ex hoc epigrammate adſtruebat. Athenæus: Δωρόθεος δὲ ὁ Σιδώνιος φησὶ τὰ ῥυτὰ κέρασιν ὅμοια εἶναι, διατετρημένα δ' εἶναι ἐξ ὧν κρουνιζόντων λεπτῶς κάτωθεν πίνουσιν, ὀνομάσθαι τε ἀπὸ τῆς ῥύσεως. verum hæc diligentius excutiemus in Græcorum Epigrammatum editione. ab hoc autem Peluſiaco Caſio dictum eſt in proverbio, τὸ κασιωτικὸν ἄμμα, ἐπὶ δυσλύτων. Stephanus κασιωτικὰ ἱμάτια etiam celebrat: quam lectionem perperam ſollicitant viri docti. nam eam agnoſcit Euſtathius in Dionyſium περιηγητὴν his verbis: ἱστέον δὲ ὅτι Κάσιον Ἡρόδοτος ὁρίζειν φησὶ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Συρίαν καὶ ὅτι τὰ νῦν ἰδιωτικῶς Κασιανὰ ὑφάσματα λεγόμενα, ἐκ τοῦ περὶ τὸ ῥηθὲν Κάσιον ὄρος τόπου ἀρχὴν τῆς κλήσεως ἐοίκασι λαβεῖν, ὡς ὑπεμφαίνει ὁ γράψας τὰ ἐθνικὰ ἐν λόγῳ τιθεὶς τὰ κασιωτικὰ ἱμάτια. ſed de his alibi.

CASAUBONUS.

1 *Pompeji tumulum magnificentiùs extruxit.*] Dio, καὶ τὸ μνῆμα αὐτοῦ διεφθαρμένον ἀνῳκοδόμησεν. Plura Appianus Ἐμφυλ. lib. II. qui de illo verſu in Pompejum.

Τῷ

[1] Antinoum ſuum dum per Nilum navigat, perdidit, quem muliebriter flevit: de quo varia fama eſt, [2] aliis eum

Τῷ ναοῖς βεβάθονται πόση αὐτάνις ἔ-
... τόμβον!

diſſentit à Dione.

1 *Antinoum ſuum dum per Nilum navigat.*] Auctorem ſequitur ipſum Hadrianum, qui ita in literas retulerat. Dio, εἴτ᾽ οὖν εἰς τὸν Νεῖλον ἐμπεσών, ὡς Ἀδριανὸς γράφει.

2 *Aliis eum devotum pro Hadriano aſſerentibus.*] Non dubitat Dio hoc affirmare, ut verum & certum: εἴτε καὶ ἱερουργηθεὶς, ὡς ἡ ἀλήθεια ἔχει. Obſervabamus ad quartum Suetonii, veterum perſuaſionem hanc fuiſſe, poſſe alicujus produci fata, ſi ejus vicem ſubiret alter, velut hoſtia quædam ſuccidanea. Multa hujus ſuperſtitionis, falſiſſimæ quidem, ſed ex vero manantis, exempla non in Græcorum & Romanorum ſolùm hiſtoriis; ſed & multarum aliarum gentium Barbararum: vel vide quæ de inſulis Canariarum inſularum narrat Aloyſius Cadamuſtus capite octavo. Neque tantùm pro capitibus principum hujuſmodi permutatio fieri ſolita: verum etiam pro quovis aliorum. Ariſtides Hadriani ferme æqualis, in Sacrarum quinta narrat, ſe, cùm pericoloſe ægrotaret, oraculo monitum, ὅτι ἡ Φιλουμένη ψυχὴν ἀντὶ ψυχῆς, καὶ σῶμα ἀντὶ σώματος ἀντέδωκε, τὰ αὐτῆς ἀντὶ τῶν ἐμῶν. moritur ergo Philumene, convaleſcit Ariſtides. Erat hæc filia Callitychæ nutricis quondam Ariſtidis, vel collactaneæ: nam editi libri modò τροφὸν nominant, modò συντροφον. ſed & jam ante Hermeas Philumenæ frater pro eodem Ariſtide graviſſimè laborante, mortem viſus obiiſſe, ut ipſe narrat. Oportebat autem, ut qui pro alio moriebatur, ultro mortem oppeteret: quod & in victimis aræ admovendis ſcimus ſervatum. Aurelius Victor, de Hadriano & Antinoo verba faciens: *Quæ quidem alii pia volunt religioſaque, quippe Hadriano cupiente fatum producere, cùm voluntarium ad vicem magi popoſciſſent, cunctis retractantibus, Antinoum objeciſſe ſe referunt.* Sacrificium Antinoi homo paganus vocat rem piam & religioſam. ferè tamen quicunque ex antiquis ſcriptoribus Hadriani famæ voluerunt conſultum, ſacrificium iſtud humanum ſtudio diſſimularunt. Quare etiam Athenagoras in Apologetico ad Marcum imperatorem, Antinoi conſecrationem humanitati Hadriani adſcribit, non amori fœdo. Ἀντίνους, inquit, φιλανθρωπίᾳ τῶν ὑμετέρων προγόνων πρὸς τοὺς ὑπηκόους ἔτυχε νομίζεσθαι θεός. Juſtinus quoque Martyr in Apologia ad Pium miſſa, pari prudentia honori patris apud filium conſuluerat. aliter & Tertullianus & cæteri omnes patres, quibus nulla temperandi neceſſitas. Arrianus vero in Periplo Euxini quem Hadriano miſit, fœdiſſimè illi adulabatur cùm hæc ſcriberet: Ἀχιλλέα ἐγὼ πείθομαι εἶναι τινὰ καὶ ἄλλον ἥρωα εἶναι, τῇ τε εὐγενείᾳ τεκμαιρόμενος, καὶ τῷ ἐρωτικὸν γενέσθαι καὶ φιλέταιρον, ὡς καὶ συναποθανεῖν ἐλέσθαι τοῖς παιδικοῖς. nam ſub Achillis perſona, Hadrianus hîc laudatur, & ejus in Antinoum nefandus amor. Videntur doctores Hebræorum ad hanc hiſtoriam reſpicere, quoties Hadrianum nominant שחיק טמייא vel שחוק עצמות quaſi pollutum dicas è contrectatione oſſium aut cadaveris. aliam enim è mortuo pollutionem illi exprobrant, ab illa cujus mentio in libris Moſis. alluſit & Tertullianus cum Hadrianum appellat *curioſitatum omnium exploratorem*: & Ammianus Marcellinus cùm *futurorum ſciſcitationi nimiæ deditum.*

SALMASIUS.

2 *Aliis eum devotum pro Hadriano aſſerentibus.*] Qui pro alio devoyebantur

 tur.

eum devotum pro Hadriano aſſerentibus, [1] aliis quod & for-

tur, & alieni fati vicarii, ſua ſponte mortem obibant, Græcis ἀντίψυχοι dicti quod animam pro anima redderent. ut de Alceſtide narrant Græci. Euripides:

Ἐγώ σε πρεσβεύουσα κἀντὶ τῆς ἐμῆς
Ψυχῆς καταστήσασα φῶς τόδ' εἰσορᾶν
Θνήσκω, παρόν μοι μὴ θανεῖν.

Dictys Cretenſis: *adfuit & Eumelus Pheræus, cujus pater Admetus quondam vicaria morte conjugis propria fata protulerat.* Hinc ἀντίψυχοι dictæ aves Diomedeæ quæ quotannis ſanguine ſuo manibus Diomedis parentabant. Ariſtides in ſacris orationibus: ὅτι Φιλουμένη ψυχὴν ἀντὶ ψυχῆς καὶ σῶμα ἀντὶ σώματος ἀντέδωκε. Lucianus ἀντιάνδρους vocat in Dialogo cui titulus, τύραννος: καὶ μὴν ἐγγυητὰς ὑμῖν ἕτοιμος παρέχεσθαι τοὺς παῖδας καὶ τοὺς ἐπαινοῦντας εἰ βούλεσθε, καὶ ἀντάνδρους ὑμῖν ἀντ' ἐμαυτοῦ παραδώσω τὸν ἀγαπητόν. Dio vel Xiphilinus ἱερουργηθέντα quidem Antinoum ſcribit, ſed non in eam rem; ut Adriani fata proferrentur, ſiquidem ejus verba recte interpretamur, quæ perperam accepta viris doctis putamus. nam, niſi fallor, ſentit Dio Antinoum ab Hadriano ad hoc immolatum ut extiſpicio puerilis victimæ futura exploraret. quod aperte hæc ejus verba teſtantur de Antinoi morte: εἴτε οὖν ἐς τὸν Νεῖλον ἐκπεσὼν ὡς Ἀδριανὸς γράφει, εἴτε καὶ ἱερουργηθεὶς ὡς ἡ ἀλήθεια ἔχει. τά τε γὰρ ἄλλα περιεργότατος Ἀδριανὸς, ὥσπερ εἶπον, ἐγένετο, καὶ μαντείαις μαγγανείαις τε παντοδαπαῖς ἐχρῆτο. nam quæ de Adriani curioſitate heic ſcribit circa divinationes & vaticinationes, magicaſque artes, ad illum morem cædendarum humanarum hoſtiarum, ut extiſpiciis futura panderentur, ſpectat, quem morem curioſitatum Hadriani ſedulus imitator Julianus uſurpaſſe dicitur. Lampridius de Heliogabalo: *cædit & humanas hoſtias lectis ad hoc pueris nobilibus & decoris per omnem Italiam patrimis & matrimis, credo ut major eſſet utrique parenti dolor. omne denique magorum genus aderat illi, operabaturque quotidie, hortante illo & gratias diis agente, quod amicos eorum inveniſſet, quum inſpiceret exta puerilia, & excuteret hoſtias ad ritum gentilem ſuum.* ubi vides pueros etiam decoros ad hanc rem quæri ſolitos. Antinous autem adeo decorus ut & formæ gratia Hadriano amaretur ejuſque delicium eſſet. non dubium igitur in alia fuiſſe ſententia Dionem ac Spartianum de hac Antinoi morte ſive immolatione, vel cauſa immolationis. Quod ait Lampridius, *quum inſpiceret exta puerilia*, in hunc ſenſum interpretari placet, ἐποπτεύσεις παίδων ἀδιαφθόρων apud Juſtinum martyrem, de iſtis ſcilicet puerilium extorum inſpectionibus. in Apologetico ſecundo pro Chriſtianis: νεκυομαντεῖαι μὲν γὰρ καὶ αἱ ἀδιαφθόρων παίδων ἐποπτεύσεις καὶ ψυχῶν ἀνθρωπίνων κλήσεις, καὶ οἱ λεγόμενοι παρὰ τοῖς μάγοις ὀνειροπομποὶ καὶ πάρεδροι καὶ τὰ γινόμενα ὑπὸ τῶν ταῦτα εἰδότων, πεισάτωσαν ὑμᾶς ὅτι καὶ μετὰ θάνατον ἐν αἰσθήσει εἰσὶν αἱ ψυχαί.

CASAUBONUS.

1 *Aliis, quod & forma ejus oſtentat & nimia voluptas Hadriani.*] Honeſte reticet rem turpem & ne nominandam quidem. ita enim ſuppleri debet: aliis aſſerentibus eum fuiſſe delicias Hadriani, quod & forma ejus oſtentat, & Hadriani nimia voluptas hoc eſt παιδομανία. id *voluptas* ſignificat hoc loco, ut mox, *in voluptatibus nimius.* Eſt autem firmiſſimum quo utitur argumentum, à forma Antinoi: quam didicerat Spartianus ex illius ſtatuis, & veteribus nummis. Pauſanias quoque qui per temporum rationem poterat Antinoum vidiſſe ſcri-

,& forma ejus oſtentat & nimia voluptas Adriani. [1]& Græci quidem volente Adriano eum conſecrave- runt,

Scribit tamen in Arcadicis, ſe cùm vivum non vidiſſet, mortui ſtatuas & tabulas multas eſſe intuitum Bacchi vultum referentes. Extat hodièque in nummis expreſſa illius ephebi imago; quam nemo vetuſtatis paullò callentior aſpiciet, quin vultum habitumque catamiti ſtatim agnoſcat. Ejuſmodi hic eſt ex ære antiquiſſimus & elegantiſſimus, quem è magni Thuani Præſidis cimeliis depromtum infrà ſubjecimus.

Literæ quæ orbem totum poſticæ partis implebant vetuſtate ſunt exeſæ, planeque ignorabiles, paucis exceptis: ex quibus tamen liquidò conſtat legendum, CΜΥΡΝΑΙΟΙC ΠΟΛΕΜΩΝ ΑΝΕΘΗΚΕ. quam inſcriptionem viri docti & in aliis nummis invenerunt.

1 *Et Græci quidem volente Hadriano eum conſecraverunt.*] Reſpicit ad profuſas Græculorum adulationes, quibus Hadriani luctum minuere conati ſunt, cùm ille Alexandriæ Antinoum ſuum muliebriter defleret. Habes inluſtre exemplum in decimoquinto Athenæi, de Pancrate. Ait, *volente Hadriano*, quaſi conſecrationis hujus non fuiſſet Hadrianus auctor, ſed Græci homines: quod & Athenagoras iis verbis quæ modò attulimus, videtur ſignificare. Illi igitur non ſolùm inter heroas & minorum gentium deos Antinoum retulerunt: ſed & ſtationem in cœlis certam eidem aſſignarunt, novum ſidus ANTINOUM inter cœleſtes imagines commenti. Ejus poſituram in ſiderum *ἀστροθεσίαις* & deſcriptionibus Aſtrologorum invenies. Quidam in orbe Lunæ cum Endymione collocarunt. Tatianus: *Πῶς ὁ τεθνεὼς Ἀντίνοος μειράκιον ἐν τῇ σελήνῃ ὡραῖον καθίδρυται; τίς ὁ ἀναβιβάσας αὐτόν;* Ejus conſecrationis cùm alia extant hodieque monumenta, tum iſtud Romæ egregium.

ΑΝΤΙΝΟΩ
CΥΝΘΡΟΝΩ ΤΩΝ
ΕΝ ΑΙΓΥΠΤΩ ΘΕΩΝ
Μ. ΟΥΛΠΙΟC ΑΠΟΛΛΩΝΙΟC
ΠΡΟΦΗΤΗC.

Qui lapidem hunc honori Antinoi dedicavit, Hadriani libertus fuit, aut alicujus è Trajani cognatis. Erat autem *προφήτης*, id eſt, ſacerdos Antinoi. ſed quoniam vulgò creditum eſt hoc ſacerdotio præditis vim divinandi ineſſe; ideo non *ἱερέα* ſe aut ſacerdotem vel flaminem nominat, verùm Prophetam. Hegeſippus apud Euſebium Hiſtoriæ eccleſ. libro IV. *ϗ γὰρ ϗ πόλιν ἔκτισαν ἐπώνυμον Ἀντινόου ϗ προφήτας.* Ita accipe quod ſubjicit Spartianus, *oracula per eum dari aſſerentes.* Ac ferè videas omnes Ægyptiorum deorum ſacerdotes dici à ſcriptoribus prophetas, ut obſervat Diogenes Laërtius. Aliis in locis *ἱερεῖς* dicebantur: ut in veteri nummo, ΟCΤΙΛΙΟC ΜΑΡΚΕΛΛΟC Ο ΙΕΡΕΥC ΤΟΥ ΑΝΤΙΝΟΟΥ. ΚΟΡΙΝΘΙΩΝ. Quòd autem hîc nominatur Antinous, *σύνθρονος τῶν ἐν Αἰγύπτῳ θεῶν*, deorum Ægypti conſeſſor & conſors, illud ſignificat: urbem de hujus nomine Antinoum ſive Antinoopolin in Thebaide juſſu Hadriani appellatam, non à fundamentis fuiſſe novam factam; ſed ejus gratia inſtauratam, & quaſi denuo conditam: cùm eſſet antè is locus alii numini conſecratus. BESAM

deum illum, & urbem quoq; priores vocabant: quam appellationem diu etiam poſtea retinuerunt Ægyptii, altera Græcis relicta. Propterea fuêre qui de duobus unum nomen componerent & oppidum iſtud BESSANTINOUM appellarent. Photius patriarcha, de Helladio ſcriptore Ægyptio: ἦν τὸ γένος ὁ συγγραφεὺς ὁ ταῦτα συνταξάμενος, γένος μὲν Αἰγύπτιος ἦν, πόλεως δὲ τῆς Ἀντινόου, ἢ ὡς αὐτὸς ἐπιγράφει Βησαντινόου. duorum numinum appellationes in unam conflatæ, ut in Hermeraclas, Hermathena, Heraclammon, Hermammon. Beſa nomen eſt unius Dei Ægyptiorum. Ammianus lib. XIX. *Oppidum eſt Abydum in Thebaidis parte ſitum extrema. Hic Beſæ dei localiter appellati oraculum quondam futura pandebat.* Atque ut in aliis deorum nominibus, ſic in iſto accidit, ut viri etiam illud uſurparent Ægyptii. inde erat Beſa ille qui ſub Decio crucis euangelium ſanguine ſuo obſignavit. etiam ille, opinor, qui veteri proverbio eſt notatus, Βησᾶς ἔσηκεν: homo ob fatuitatem Alexandriæ celebris, ubi Machon fabulas ſuas docuit: à quo videntur veteres critici deſumſiſſe, ut ſcripſimus alibi.

SALMASIUS.

1 *Et Græci quidem volente Hadriano eum conſecraverunt.*] Tertulliani locus de hac Antinoi conſecratione excutiendus. is ita ſe habet in vulgatis codicibus Apologetici capite XIII. *cum Simonem magum ſtatua & inſcriptione ſancti Dei inauguratis, quum de pædagogiis aulicis neſcio quem cinædum deum facitis.* pro his verbis, quæ in editionibus habentur, *neſcio quem cinædum deum facitis*, opt. lib. cujus opera multa millia mendarum ex Tertulliani operibus ſuſtulimus, aperte exhibet ſcriptum: *quum de pædagogiis aulicis neſcio quem Synhodi deum facitis.* omnino legendum, *Synodi Deum facitis.* id eſt in Synodum & collegium Deorum cooptatis. ſic *collegium Deorum* in veteri inſcriptione. JOVI. OPTIMO. MAXIMO. CÆLESTINO. FONTEIVS. ET. MINERVÆ. ET. COLLEGIO. SANCTISSIMO *Deorum*, ſcilicet. ſic in alia inſcriptione, *Deorum concilium* dicitur: PRO. SALVTE. ITV. ET. REDITV. DN. N. SANCTISSIMI............TI. AVG. ÆDICVLAM. CONCILII. DEORVM. DEARVMQVE. item *conſeſſus Deorum* in alio marmore. JOVI. OPT. MAX. ET. CONSESSVI. DEORVM. DEARVMQVE. PRO. SALVTE. IMPERII. ROMANI. Tertullianus *Synodum Deorum* vocavit. ſic σύνοδος μυστῶν in antiquo monumento, collegium myſtarum. & *Synodus Xyſtica* ſæpe occurrit in veteribus monumentis. qui autem de hominibus in Deorum numerum referebantur, hi πάρεδροι deorum fieri dicebantur, & σύνθρονοι, quaſi adſeſſores & eadem ſede præditi cum ceteris Diis. Hoc eſt, quod ait Tertullianus, Synhodi deorum fieri, & collegio eorum adſcribi. Virgilius ad Auguſtum:

Tuque adeo quem mox quæ ſint habitura deorum
Concilia, incertum eſt. ——

Synhodus Deorum apud Græcos erat ex duodecim Diis, quos magnos appellabant. in quorum numerum qui ex hominibus referebantur, hi πάρεδροι τῶν μεγάλων θεῶν dicebantur, ut jam diximus. Demades cum de conſecratione Alexandri in concione apud Athenienſes ageret, ἐκκλησίας οὔσης Ἀθηναίοις παρελθὼν ὁ Δημάδης ἐψηφίσατο θεὸν τὸν Ἀλέξανδρον τρισκαιδέκατον. hoc eſt πάρεδρον τῶν δώδεκα θεῶν. Ælianus narrat. Lucianus de Hephæſtione divo facto: καὶ τέλος ἔθυον παρέδρῳ καὶ ἀλεξικάκῳ θεῷ. ex libro περὶ τοῦ μὴ ῥᾳδίως πιστεύειν. Hic ipſe Antinous, in veteri inſcriptione, quam jam produxerunt homines docti, σύνθρονος τῶν ἐν Αἰγύπτῳ θεῶν appellatur. σύνθρονος autem & πάρεδρος, idem. Heſychius: πάρεδρος, παρακαθήμενος, παραμένων, σύνθρονος. item in alia inſcriptione:

ptione: θεοῖς ἀδελφοῖς συνθρόνοις τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ θεοῖς. Sciendum vero eſt unicuique Deorum ſuos attributos παρέδρους. Jovi τοὺς δώδεκα θεοὺς, ſex mares, ſex fœminas, quos propterea Conſentes appellabant, id eſt συνέδρους, ut paulo poſt dicam: Matri deum Idæos Dactylos. Scholiaſtes Apollonii de Titia & Cylleno: εἰσὶ δὲ οὗτοι τῶν Ἰδαίων Δακτύλων ἀφηγηταί, καὶ μητρὸς θεῶν πάρεδροι. Æſculapio, Ὑγείαν, Ἰασὼ καὶ Τελεσφορίωνα. ſic aliis alios aſſeſſores aſſignatos fuiſſe liquet. hinc doctiſſimus antiquitatis Poëta de Auguſto:

Tuque adeo quem mox quæ ſint habitura deorum
Concilia, incertum eſt.

Id eſt quibus Diis πάρεδρος futurus ſis. Conſentes veteribus Latinis dicti qui Jovis conſiliarii & aſſeſſores eſſe exiſtimabantur. de quibus vide Arnobium. in vetuſto marmore: JOVI. OPT. MAX. CETERISQVE. DIS. CONSENTIBVS. hoc eſt, καὶ ἄλλοις θεοῖς συνέδροις. in alio: I. O. M. DIS. DEABVSQVE. CONSENTIBVS. Hinc *conſentium deorum*. in alia inſcriptione, τὸ συνέδριον θεῶν. CONSENTIO. DEORVM. MARIANA. SOZOMENE. IMPERIO. FECIT. ſic enim *conſentium* à *conſentio*, ut *obſidium* ab *obſideo*, & ſimilia. *conſeſſus deorum* alibi dicitur. *conſentium*, συνέδριον: ut *conſens* σύνεδρος. *conſentium* igitur *deorum*, & conſeſſus, & *concilium*, & *collegium*, & *Synodus*, ut in illo Tertulliani loco, ſunt συνώνυμα. Hujuſcemodi autem deorum παρέδρους qui de hominibus in deorum concilium & collegium adlegebantur, Latini veteres appellarunt *novemſiles* vel *novemſides* ſecundum quorumdam opinionem. Arnobius: *ſunt præterea nonnulli qui ex hominibus divos factos hac prædicant appellatione ſignari, ut eſt Hercules, Romulus, Æſculapius, Liber, Æneas.* Servius: *ſane quidam veteres Deos Novemſiles dicunt, quibus merita virtutis dederint numinis dignitatem.* novemſiles quaſi *novemſides* dictos autumat doctiſſimus Grammaticus Marius Victorinus, quod eadem ſede præditi eſſent. locus Victorini inſignis eſt, ſed inſigniter corruptus: *Novenſiles*, inquit, *ſive per l. ſive per d. ſcribendum. Communionem enim habuerunt hæ literæ apud antiquos, ut linguam, & dinguam: dacrimis & lacrimis: capitodium & capitolium: & ſella à ſede, &c.* ſequitur poſt paulo: *Novenſiles autem quos Græci συνεννέα, poſt novemdii à conſidendo, id eſt eadem ſede præditi.* nihil contaminatius. omnino ſcribendum: *Novemſides autem quos Græci συνναοὺς, à novem ac ſidendo, id eſt eadem ſede præditi.* quod novem in eadem ſede, hoc eſt, in eodem templo collocati eſſent. eos nempe putat eſſe, quos Græci συνναοὺς dicunt. ſed de his alibi. Locus Tertulliani qui Antinoum deum Synodi factum eſſe ſcripſit, ſic erat corrigendus & explicandus. putavi tamen aliquando deum Synodi dici Antinoum, qui pro deo coleretur à Synodo Xyſtica. ſic enim argumentabar: eum ephebum à Græcis in gratiam & ſolatium Hadriani conſecratum; ſtatuas ejus in Gymnaſiis Græcorum poſitas cum Herculis, Mercurii, Minervæ, & aliorum deorum qui in Gymnaſiis ponebantur, ſimulacris. Agonem in ejus honorem inſtitutum Gymnicum, ab ejus nomine Ἀντινόειον dictum. cum igitur illi de more ſacra facerent Xyſtici qui in eo agone certabant, putabam Synodi deum propterea eum appellari à Tertulliano. nam Synodi illæ Xyſticorum ſua ſacra habebant, & pontifices ſuos, ut & alia omnia collegia. Synhodus tam ſcenicorum quam Xyſticorum dicebatur, etiam abſolute. ut in hac inſcriptione.

L. AVRELIO
APOLAVSTO. MEMPHIO
AVGG. LIB. HIERONICÆ
CORONATO. ET. TON. DIAPAN
DON. APOLLINIS. SACERDOTI
SOLI. VITTATO. ARCHIERI
SYNHODI. ET. AVGG.

Archie-

Archierea Synhodi vocat, collegii ſcenicorum pontificem. Alia inſcriptio:

M. AVRELIO. AVG. LIB.
AGILIO. SEPTENTRIONI
PANTOMIMO. SVI
TEMPORIS. PRIMO. SACERDO
TI. SYNHODI. APOLLINIS. PA
RASITO.

Sacerdotem Synodi eodem ſenſu heic dictum, quo *Archieri Synodi* in ſuperiori inſcriptione. nam ſacerdotes & pontifices habebant illæ Synodi. Perperam vir doctus in laborioſiſſimo indice inſcriptionum illarum, *Synhodum. Apollinis* poſuit. nam *Synhodus* ſimpliciter & abſolute de ſcenicorum collegio vel congregatione: *Gregem* Latini dicebant. *Grex agit in ſcena mimum.* Petronio. Grex ἡ σύνοδος. & ita apud Comicum. ſic σύνοδος de Xyſticis. vetus inſcriptio. συνόδῳ ξυστικῇ τῶν περὶ τὸν Ἡρακλέα ἀθλητῶν. σύνοδος ξυστικὴ vocatur in hac inſcriptione; in alia ὁ σύμπας ξυστὸς pro eodem. ὁ ἀρχιερεὺς τοῦ σύμπαντος ξυστοῦ διὰ βίου. ξ. ſic σύνοδος μυστῶν in alia. Strabo de Muſeo Alexandrino: ἔστι δὲ τῇ συνόδῳ ταύτῃ καὶ χρήματα κοινὰ καὶ ἱερεὺς ὁ ἐπὶ τῷ Μουσείῳ τεταγμένος, τότε μὲν ὑπὸ τῶν βασιλέων, νῦν δ' ὑπὸ Καίσαρος. σύνοδον vocat collegium φιλολόγων qui publico ſumptu in Muſeo alebantur. cum igitur Ἀντινόεια celebrarentur in honorem Antinoi, eique ſacra fierent à Xyſticis qui in eo agone certaturi erant, putabam Synhodi deum factum dici Tertulliano Antinoum, quem Xyſtici tanquam deum colerent. ſed fruſtra ſic opinabar. nam *Deorum Synhodi fieri*, dicitur Tertulliano qui in Synodum & Concilium deorum cooptatur. Præcedebat apud eumdem Tertullianum: *cum Simonem magum ſtatua & inſcriptione ſancti Dei inauguratis.* Dicam heic obiter de hoc Simone Mago, quem ſoli Chriſtiani ſcriptores inter deos relatum ab Romanis & pro deo cultum, ſtatuis etiam & inſcriptionibus inauguratum ſcripſere. nam quis præter illos Simonis Dei meminit apud veteres? Plurimæ adhuc extant Deorum Dearumque inſcriptiones, ſed nulla Simonem ſanctum Deum præfert. Atqui Juſtinus Martyr locum etiam in urbe deſignat, ubi illi ſtatua erecta, & titulo ſancti Dei, ut ait Tertullianus, inaugurata. de hoc Simone Mago ita ſcribit ſecundo pro Chriſtianis apologetico: ὃς ἐπὶ Κλαυδίου Καίσαρος διὰ τῆς τῶν ἐνεργούντων δαιμόνων τέχνης δυνάμεις ποιήσας μαγικὰς ἐν τῇ πόλει ὑμῶν βασιλίδι Ῥώμῃ θεὸς ἐνομίσθη, καὶ ἀνδριάντι παρ' ὑμῶν ὡς θεὸς τετίμηται. ὃς ἀνδριὰς ἀνεγήγερται ἐν τῷ Τίβερι ποταμῷ, μεταξὺ τῶν δύο γεφυρῶν ἔχων ἐπιγραφὴν Ῥωμαϊκὴν ταύτην, SIMONI. DEO. SANCTO. ſed mirum ni Juſtinus homo Græcus errore nominis deceptus cum SEMONI DEO SANCTO in illa inſcriptione legiſſet, Semonem pro Simone acceperit, ac putarit Simoni Mago ſtatuam illam inſcriptionemque dedicatam. Extat hodieque Romæ in inſula Tiberina vetus inſcriptio huic Semoni poſita: SEMONI. SANCO. DEO. FIDIO. & alia apud Fulvium Urſinum: SANCTO. SANCO. SEMONI. DEO. illa quam vidit Juſtinus, & quæ ejus tempore extabat ad Tiberim inter duos pontes, videtur ſic fuiſſe concepta: SEMONI. DEO. SANCTO. & fortaſſean SIMONI pro SEMONI etiam ibidem ſcriptum fuerit, vitioſa ſcribendi conſuetudine, cujus non pauca exempla in veteribus monumentis occurrunt. ſic *Mircurius* pro *Mercurius*. *Camina* pro *Camena*. *Melpomine* pro *Melpomene*. *Artimas* pro *Artemas*. *Belinus* pro *Belenus*. *Gimina* pro *Gemina*. & alia ſexcenta. vide indicem inſcriptionum Gruterianarum. ſic *Simoni* pro *Semoni* forte ſcriptum fuit. non tamen de Simone illo mago cujus in apoſtolica hiſtoria mentio, capiendum: Sed de Semone Sanco vel Sancto qui apud Romanos colebatur, templis ei, ſacellis, aris, ſtatuis, & inſcriptionibus in di-

verſis

runt, [1] oracula [2] per eum dari aſſerentes : quæ Adria-

verſis urbis locis dedicatis. nam Simonem Magum pro Deo cultum, vel in Deorum numerum receptum Romanis neutiquam mihi perſuadere poſſum. hanc ſententiam noſtram pluribus ad Tertulliani Apologeticum conſtabiliemus.

1 *Oracula per eum dari aſſerentes.*] Idem Græci de Hephæſtione narrabant quem Alexander divum fecerat, ſomnia per illum immitti, curationes fieri, & oracula reddi aſſerentes. Lucianus : *ὑπολαμβάνοντες δὲ οἱ κόλακες τὴν μειρακιώδη ταύτην τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐπιθυμίαν προσεξέκαιον εὐθὺς καὶ ἀνεζωπύρουν ὀνείρατα διηγούμενοι, τοῦ Ἡφαιστίωνος ἐπιφανείας τινὰς καὶ ἰάματα προσάπτοντες αὐτῷ καὶ μαντείας ἐπιφημίζοντες, καὶ τέλος ἔθυον παρέδρῳ καὶ ἀλεξικάκῳ θεῷ.* quæ verba unice hunc locum illuſtrant. De paredris ſupra diximus, ita ſcilicet appellari ſolitos, qui beneficio principis alicujus, aut propriæ virtutis merito, numinis dignitatem erant adepti, & in conſortium Deorum recepti. nil erat eſſe Deum niſi Dei quoque officio fungerentur. itaque novitii illi & adſcriptitii Dii, ut aliqua divinitatis auctoritate cenſerentur, ſomniis & oraculis reſponſa dare, & curationes facere credebantur. quod in Æſculapio, Amphiarao, Trophonio, aliiſque ſtulta credidit antiquitas. idem de Hephæſtione finxerunt, qui Alexandro adulabantur; & de Antinoo qui Hadriano. *παρέδρους* ejuſmodi Deos appellitabant. Hinc & *πάρεδροι δαίμονες* dicti quos ad futura prænoſcenda magi evocabant. Juſtinus martyr : *νεκυομαντεῖαι γὰρ καὶ αἱ ἀδιαφθόρων παίδων ἐπόψεις καὶ ψυχῶν ἀνθρωπίνων κλήσεις καὶ οἱ λεγόμενοι παρὰ τοῖς μάγοις ὀνειροπομποὶ καὶ πάρεδροι. παρέδρους* & *ὀνειροπομποὺς* junctim poſuit. ſic plane liquet ex Luciano Hephæſtionem *πάρεδρον* fuiſſe *καὶ ὀνειροπομπόν. ὀνείρατα*, inquit, *αὐτοῦ διηγούμενοι.* & paulo poſt *τέλος ἔθυον αὐτῷ παρέδρῳ καὶ ἀλεξικάκῳ θεῷ.* Euſebius quoque lib. IV. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, *ὀνειροπομποὺς καὶ παρέδρους δαίμονας* jungit. *οἱ καὶ τοῦ Σίμωνος οὐχ ὡς ἐκεῖνος κρύβδην, ἀλλ' ἤδη καὶ εἰς φανερὸν τὰς μαγείας παραδιδόναι ἠξίουν, ὡς ἐπὶ μεγάλοις δὴ μονονουχὶ σεμνυνόμενοι τοῖς κατὰ περιεργίαν πρὸς αὐτῶν ἐπιτελουμένοις φίλτροις, ὀνειροπομποῖς τε καὶ παρέδροις τισὶ δαίμοσι καὶ ἄλλαις ὁμοιοτρόποις ἀγωγαῖς.* Tertullianus paredrorum meminit lib. de anima : *ſcimus etiam magiam elicere explorandis occultis catabolicos & paredros & pythonicos ſpiritus.* ita enim legendum, non ut vulgo, *per catabolicos*. Fulgentius in libro de continentia Virgiliana : *nec illa quæ Dardanus in Dynameris, aut Battiades in Paredris, aut Campeſter in catabolicis infernalibuſque cecinerunt.* Tres hæ ſunt Deorum vel Dæmonum ſpecies, *Dynameri*, *paredri*, & *catabolici*. & fallitur vir doctus qui qualem materiam deſcripſere, ac ſylvam rerum medicinalium, Dioſcorides ac Myrepſus, talem in magicis ſcriptam à Dardano opinatur : nam Dynamera medicos ſylvam & materiam medicinalem vocare. tres igitur ibi *μαντικῶν* ſpirituum gradus ponuntur à Fulgentio. Dynameri, hoc eſt *Δυναμηροὶ*, potentes & magni Dii vel ſpiritus, quorum in oraculis reddendis, & ſomniis mittendis ſemper certior fides & effectus major. Hos Græci *Θεοὺς δυνατοὺς* vocarunt. hinc qui apud Samothraciam colebantur *Θεοὶ δυνατοί. δυνατὸς* autem & *δυναμερὸς* idem. Divi potes in augurum libris, ut habetur apud Varronem, cujus locum de Diis potibus vel Samothraciis ita emendamus : *nam neque quas Samothracia*

thracia ante portum ſtatuit, duas viriles ſpecies aheneas, Dii magni. perperam hodie ſcriptum : *quas Ambracia ante portas ſtatuit.* in Samothracia ante portum duo erant poſita ſimulacra virilia ex ære. Hos quidam Samothracios Deos, qui & δυνατοὶ & μεγάλοι dicebantur, exiſtimabant. quos errare dicit Varro. Servius : *idem Varro & alii complures magnos Deos adfirmant ſimulacra duo virilia Caſtoris & Pollucis in Samothracia ante portum ſita, quibus naufragio liberati vota ſolvebant.* male cepit mentem Varronis. negat enim Varro effigies illas aëneas ante portum Samothraciæ poſitas, Deos eſſe magnos. quos Deos magnos & potentes de Penatibus nonnulli accipiunt, eoſdemque faciunt penates & magnos Deos. Arnobius ex Etruſcorum diſciplina Jovis eos conſiliarios & principes Deos habitos fuiſſe ſcribit. Dynameros etiam apud Dardanum liceat interpretari, quos ſimpliciter Θεοὺς appellabant. qui diſtinguebantur in ſuperos, inferos & medioxumos. Græcis autem εἰς οὐρανίους, αἰθερίους, ἐπιγείους, χθονίους καὶ θαλαττίους, quorum quia poteſtas major quam Heroum vel eorum qui ex hominibus Divi facti ſunt, ideo δυναμεροὶ dicti apud magicarum artium peritos. Artemidorus : οἱ ἥρωες καὶ ἡρωΐδες τοῖς θεοῖς τὸν αὐτὸν ἔχουσι λόγον πλὴν ὅσον τῆς δυνάμεως ἀπολείπονται. καὶ γὰρ τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ κακὰ ἥττονα σημαίνουσι. quos δυναμεροὺς Dardanus, eos idem Artemidorus vocat μείζονας τῶν θεῶν & πρεσβυτέρους καὶ τάξει προέχοντας. Hæc de Dynameris. De Paredris jam diximus, & quare ſic dicti jam dedimus rationem, eos nimirum qui ex hominum numero inter Deos relati, & alicui Deo adſeſſores & miniſtri attributi. minus recte Turnebus paredros malos genios interpretabatur qui alicui ſemper adſiderent, & familiares eſſent. Sequitur de catabolicis quos eoſdem cum infernalibus videtur facere Fulgentius, vel Campeſter potius qui de his librum compoſuerat. meminit hujus Campeſtri Servius, ex quo eum de Cometis & earum ſignificationibus ſcripſiſſe colligi poteſt. ſic enim ſcribit : *Hunc cometen Æthiopes dicuntur & Perſæ vidiſſe, & omnium malorum & famis neceſſitates pertuliſſe, quarum pleniores differentias, vel in Campeſtro vel in Petoſiri, ſi quem delectaverit, quærat.* ita locum illum optimi Grammatici qui in vulgatis editionibus corruptiſſime excuſus eſt, legimus. Sed unde nomen his catabolicis ? an ἀπὸ τῆς καταβολῆς, quæ vox ſacrificium vel victimam ſignificat ? quod ſcilicet ſacrificiis & victimis elicerentur. Heſychius : καταβολή, θυσία, τελετή. Græci καταβάλλειν ἱερεῖον, mactare hoſtiam dicunt. Hinc καταβόλοι victimarii, vel confectores victimarum. & καταβολή, victima. ſed verius eſt catabolicos dictos eos ſpiritus, qui per arrepticios, & energumenos futura prædicebant, quos plerumque raptabant, dejiciebant & ſolo affligebant. Hinc καταβολικοὶ dicti. Nam & καταβολή, ἐπίπνοιαν dæmonis & κατοχὴν ſignificat. Pollux libro I. capite XVIII. περὶ μαντείων καὶ μαντικῶν τόπων καὶ ἀνδρῶν· τὰ δὲ ὀνόματα τοῦ πράγματος, κατακωχή, κάθοδος θεοῦ, καταβολή, κατοχή, ἐπιθειασμός, ἐπίπνοια, βακχεία, κίνησις ἐκ θεοῦ, κατάληψις, ἐνθουσιασμός. Catabolici igitur dicti illi dæmones ac ſpiritus quod dejicerent & adfligerent, proſternerentque, quos numine ſuo implebant, ἀπὸ τοῦ καταβάλλειν, vel ἀπὸ τῆς καταβολῆς, quæ acceſſionem & adflationem cum impetu ſignificat, quod derepente irruerent ſcilicet, & vates ſuos corriperent, ſpirituque fatidico implerent. nam καταβολή, ἐπίπνοιαν θεοῦ καὶ κάθοδον ſignificat, ut ex Polluce vidimus. ſic καταβολὴ πυρετοῦ apud medicorum filios, acceſſio febris & impetus. ſed de his ſatis hoc quidem

Adrianus ipſe compoſuiſſe jactatur. 1 Fuit enim poëmatum

dem loco, quæ alibi plenius diſtinctiuſque ediſſertabimus.

2 *Per eum oracula dari aſſerentes.*] Hinc & prophetas habuit. in veteri inſcriptione Ulpius Apollonius quidam propheta Antinoi memoratur. D. Hieronymus in Hegeſippo : *tumulos mortuis templáque fecerunt, ſicut uſque hodie videmus. è quibus eſt & Antinous ſervus Hadriani Cæſaris, cui & Gymnicus agon exercetur apud Antinoum civitatem, quam ex ejus nomine condidit, & ſtatuit prophetas in templo.* Agon ille Gymnicus in honorem Antinoi inſtitutus celebrabatur, ut ex illis verbis conſtat, apud Antinoopolim Ægypti urbem. atqui Pauſanias in Mantinea celebrari ſolitum ſcripſit : ejus hæc ſunt verba in Arcadicis : τούτων ἕνεκα ὁ βασιλεὺς κατεστήσατο αὐτῷ καὶ ἐν Μαντινείᾳ τιμὰς καὶ τελετὴν κατὰ ἔτος ἕκαστον. καὶ ἀγὼν ἐστὶν αὐτῷ δι' ἔτους πεμπτοῦ. dubitavi igitur ſemper de illo Hieronymi loco, donec tandem dubitationem meam abſolvit optimus liber ab optimo Jureto mihi commodatus. in eo ita ſcriptum repperi : *cujus & gymnicus agon exercetur Antinoius, civitatemque ex ejus nomine condidit.* qua lectione nihil verius. nam verba illa ſunt Hegeſippi, quæ Hieronymus ex Græco vertit. Græca Hegeſippi apud Euſebium hodieque leguntur hoc modo : οὗ καὶ ἀγὼν ἄγεται Ἀντινόειος ὁ καὶ ἐφ' ἡμῶν γενόμενος. καὶ γὰρ καὶ πόλιν ἔκτισεν ἐπώνυμον Ἀντινόου καὶ προφήτας. Hactenus Hegeſippus apud Euſebium. ſed videtur aliquid deeſſe. recte enim πόλιν ἔκτισεν. ſed non item, ἔκτισε καὶ προφήτας. omnino ſupplendum in verbis Hegeſippi : καὶ γὰρ καὶ πόλιν ἔκτισεν ἐπώνυμον Ἀντινόου καὶ προφήτας κατέστησεν ἐν τῷ ναῷ. quod ſequutus Hieronymus vertit : *civitatemque ex ejus nomine condidit, & ſtatuit prophetas in templo.* integriori igitur codice uſus eſſe videtur. De prophetis porro Antinoi locus eſt elegans Origenis adverſus Celſum, quem jam produxerunt docti viri, ſed minus integrum. eum ita lego : τοιοῦτος ἐστὶ καὶ ὁ ἐν Ἀντινόου πόλει τῆς Αἰγύπτου νομισθεὶς εἶναι θεός, οὗ τὰς ἀρετὰς οἱ μέν τινες κυβαλικώτερον ζῶντες καταψεύδονται. ἕτεροι δὲ ὑπὸ τοῦ ἐκεῖ ἱδρυμένου δαίμονος ἀπατώμενοι, καὶ ὑπὸ ἀσθενοῦς τοῦ συνειδότος ἐλεγχόμενοι οἴονται πνεῖν θεήλατον ἀπὸ τοῦ Ἀντινόου πνοίω. Licet autem in multis Græciæ urbibus templa, & ſacerdotes habuerit Antinous, præcipue tamen eum coluiſſe videntur Ægyptii in ea urbe quæ ab ipſo nomen accepit. nam ibi ſepultus eſt. ibi oracula per eum reddi credebantur. ibi & prophetas habuit. Sepultum vero fuiſſe in Antinoopoli tradit Epiphanius: ὡς ὁ Ἀντίνοος ὁ ἐν Ἀντινοείᾳ κεκηδευμένος καὶ σὺν λεωφορείῳ πλοίῳ κείμενος ὑπὸ Ἀδριανοῦ οὕτω κατεπάγη. ſic enim apud Epiphanium legerim, non ἐν Ἀντινοείῳ. nam Ἀντινόειον eſſet ſepulcrum vel templum Antinoi. Ἀντινόεια autem urbs illa etiam dicta eſt ab Antinoo. Stephanus περὶ ἐθνικῶν : Ἀντινόεια πόλις Αἰγύπτου ἀπ' Ἀντινόου παιδός. τὸ ἐθνικὸν Ἀντινοεύς. ſic igitur Ἀντινοεὺς ab Ἀντινόεια, ut Ἀντιοχεὺς ab Ἀντιόχεια. neminem vidi præter Epiphanium & Stephanum, qui hanc urbem Ἀντινόειαν appellaret. reliqui enim omnes Ἀντινόου πόλιν, aut Ἀντίνοον, aut etiam Ἀντινῶ vocant. ſed de his alibi.

GRUTERUS.

1 *Fuit enim poëmatum & litterarum omnium ſtudioſiſſimus.*] Servat uterque Pall. *& literarum nimium ſtudioſiſſimus*, & videri queat auctoris genuinum.

CASAUBONUS.

1 *Fuit enim poëmatum & literarum omnium*

matum & literarum omnium ſtudioſiſſimus, [1] arithmeticæ, geometriæ, [2] picturæ peritiſſimus. [3] Jam pſal-

omnium ſtudioſiſſ.] Planius Dio: ſcripta reliquit, ait, ſoluta quidem oratione nonnulla; verſibus verò quàm plurima omnis generis.

1 *Arithmeticæ, geometriæ, picturæ per.*] Victor junior, qui ferè Spartianum ſequitur cùm alibi, tum etiam hîc, pro *arithmetica* tribuit Hadriano *medendi ſcientiam.* an ille aliter hîc legit?

2 *Picturæ peritiſſimus.*] Dio addit plaſticæ peritiam. ἔπλαττε καὶ ἔγραφε. Victor: *pictor, fictorque ex ære vel marmore proximè Polycletos & Euphranoras.* Hæreo an huc referam ſuavem apud Dionem hiſtoriolam. Apollodoro architecto, de ſuis operibus aliquid cum Trajano communicanti, cepit παραλαλεῖν & obſtrepere Hadrianus: cui architectus, *Abi & cucurbitas* γράφε: *nam horum nihil ſcis.* videtur reſpexiſſe ad aliquam Hadriani tabulam ubi cucurbitas feliciter pinxiſſet. Hæreo tamen propter verbum γράφε, quod & *pinge* & *ſcribe* poteſt ſignificare. Fortaſſe Hadrianus Senecam imitatus, qui Ἀποκολοκύνθωσιν ſcripſit, aliquod ſimilis & argumenti & tituli ſcriptum compoſuerat: quod non abhorret ab illius ingenio. eò alludens Apollodorus dixerit, Ἄπελθε καὶ τὰς κολοκύνθας γράφε. juvat quod ſubjicit Dio, ἐτύγχανε δὲ ἄρα τότε ἐκεῖνος τοιούτῳ τινὶ γράμματι σεμνυνόμενος. non enim dicit γραφῇ. Si de pictura capias, erit ſimile illi veteris comici,

Ὡς οὐδὲν ἤδη πλὴν χελιδόνας γράφειν.

GRUTERUS.

1 *Arithmeticæ, geometriæ, picturæ peritiſſimus.*] Agnoſcunt & hanc lectionem ambo Pall.

SALMASIUS.

2 *Picturæ peritiſſimus.*] Dubitat Caſaubonus ad hunc locum, an huc referri debeat hiſtoria quæ apud Dionem legitur. Apollodorus architectus, cum Trajanum imperatorem ſecum de operibus publicis aliquid agentem atque tractantem diligenter attenderet, interpellantem Hadrianum & intempeſtive obloquentem hoc dicto amolitus eſt, ἄπελθε καὶ τὰς κολοκύνθας γράφε. τούτων γὰρ οὐδὲν ἐπίστασαι. Hæret, inquam, vir doctiſſimus, propter ambiguitatem verbi γράφειν, quod *pingere* & *ſcribere* ſignificat. tandem eo inclinat ut malit heic γράφειν non de pictura, ſed de ſcriptura accipere. *Fortaſſe enim*, inquit, *Hadrianus Senecam imitatus* ἀποκολοκύνθωσιν *ſcripſerit, aut aliquid ſimilis argumenti.* eo igitur alluſiſſe Apollodorum exiſtimat, putatque hanc ſententiam pulcre confirmari illo quod ſequitur: ἐτύγχανε δὲ ἄρα τότε ἐκεῖνος ἐπὶ τῷ γράμματι σεμνυνόμενος. non enim dixit, γραφῇ, ſed γράμματι. Ego vero quin de pictura capiendum ſit, nullus dubito. τὰς κολοκύνθας γράφειν pro περὶ τῶν κολοκυνθῶν γράφειν, de cucurbitis ſcribere Græcum non eſt. at κολοκύνθας γράφειν, *cucurbitas in tabula pingere*, recte, & ſolito Græcorum loquendi more dicitur. γράμμα autem non minus de opere picto quam de ſcripto uſurpatur. γράμμα igitur heic vocat Dio tabellam in qua cucurbitæ pictæ fuerant ab Hadriano, qui ut videtur de belle pictis à ſe cucurbitis gloriabatur. γράμμα eſt ζωγράφημα. Heſychius: γράμματα τὰ γεγραμμένα, καὶ συλλαβαὶ καὶ τὰ ζωγραφήματα.

CASAUBONUS.

3 *Jam pſallendi & cantandi ſcient.*] Suetonius in Tito, *ne muſicæ quidem rudis*;

pſallendi & cantandi ſcientiam præ ſe ferebat: in voluptatibus nimius. [1] Nam & de ſuis dilectis [2] multa verſibus compoſuit, [3] amatoria carmina ſcripſit. Idem armorum peritiſſimus, & rei militaris ſcientiſſimus, [4] gladiatoria quoque arma tractavit. [5] Idem ſeverus, lætus: comis, gravis: [6] laſcivus, cunctator:

rudis: ut qui cantaret & pſalleret jucundè ſcienterque.

1 *Nam & de ſuis dilectis.*] Περὶ τῶν ἐρωμένων αὐτοῦ. ſed malim *delicatis* ſcribi, aut *deliciis*.

2 *Multa verſibus compoſuit.*] Apulejus in Apologetico, *Ipſius etiam Divi Hadriani multa id genus* amatoria *legere me memini.*

3 *Amatoria carmina ſcripſit.*] Retinent antiqui etiam iſta verba. Ego inducenda cenſebam. annon enim ſupervacuè bis dicitur idem?

4 *Gladiatoria quoque arma tractavit.*] Quod in hoc principe notatum ut curioſitatis argumentum; idem in aliis minùs ſeveris duriùs acceptum. Capitolinus in Marco: *Verus poſteaquam in Syriam venit, in deliciis apud Antiochiam & Daphnen vixit, armiſque ſe gladiatoriis & venatibus exercuit.*

5 *Idem ſeverus, lætus: com.*] Omnia hæc uno verbo Dio Caſſius: ᾐτιῶντο αὐτοῦ τὸ πολύτροπον, *quod eſſet in omnibus varius*, ut expreſſit mox Spartianus. *Lætus* hîc & alibi in his libris, opponitur ſevero aut rigido. Ammianus Marcell. libro XXXVIII. *Lætus aliàs, & ad populi favorem adipiſcendum aptiſſimus: nonnunquam tamen rigidus.* Græci εὔψυχον dicunt: cui contrarius eſt ὁ δυσαίνιος, Firmico, *dyſphoricus.* paullò aliter, *homo vitæ lætæ*, in Vero, pro ἡδονικὸς, vel ἡδυπαθής. Tacitus de Tito, *lætam voluptatibus adoleſcentiam egit.*

GRUTERUS.

1 *Nam & de ſuis dilectis multa verſibus compoſuit; amatoria carmina ſcripſit.*] Cur & ego illa, *amatoria carmina ſcripſit*, inducenda cenſeam, inducor ab Excerptis Palatinis, in iis enim loco horum verborum omnium tantum viſitur; *Amatoria carmina verſibus compoſuit.*

SALMASIUS.

1 *Nam & de ſuis dilectis.*] Nolim mutari *dilectis* in *deliciis*, vel *delicatis*. Suetonius: *ſed ex dilectis unum Maſgabam nomine, quaſi conditorem inſulæ* κτίστην *vocare conſueverat. dilectus* eſt ἀγαπητὸς, ἐρώμενος. Sic *amatus*. Ammianus Marcellinus *Adonim amatum Veneris* vocat lib. XXII. *evenerat autem iiſdem diebus annuo curſu completo Adonia ritu veteri celebrari, amato Veneris, ut fabulæ fingunt, apri dente ferali deleto. amatus* ἐρώμενος. ut dilectus. ſic *amata*, ἐρωμένη. Gloſſæ: ἀγαπητὸς, *amantiſſimus, cariſſimus, dilectus, amatus.* totus autem hic locus ita diſtinguendus: *jam pſallendi & cantandi ſcientiam præ ſe ferebat. in voluptatibus nimius, nam & de ſuis dilectis multa verſibus compoſuit. amatoria carmina ſcripſit.* putem tamen hæc verba, *amatoria carmina ſcripſit*, ex gloſſa eſſe illius qui illa interpretari voluerit, *de ſuis dilectis multa verſibus compoſuit.* nam qui de dilectis ſuis verſus componit, utique is & amatoria carmina ſcribit.

6 *Laſcivus, cunctator: tenax, liberalis: ſimulator, ſævus, clemens.*] Peſſime interpunctus hic locus. lege & diſtingue: *idem ſeverus, lætus: comis, gravis: laſcivus, cunctator: tenax, liberalis ſimulator: ſævus, clemens & ſemper in omnibus varius.* eleganter *liberalis ſimulatorem* vocat, qui liberalem ageret, & liberalis videri vellet. eadem plane locutione auctor Rhetoricæ

tor : tenax, liberalis : ſimulator, ſævus, clemens, & ſemper in omnibus varius. [1] Amicos ditavit, & quidem non petentes, [2] quum petentibus nihil negaret. Idem tamen facilè de amicis quicquid inſuſurrabatur, audivit. atque ideo propè cunctos vel amiciſſimos, vel eos quos ſummis honoribus evexit, [3] poſtea [4] ut hoſtium loco habuit, [5] ut Tatianum & Nepo-

ricæ ad Herennium, eum qui pro pecunioſo ſe venditaret, *pecunioſi oſtentatorem* dixit. *ſed oſtentatorem pecunioſi deſcribere.* ſic enim ibi legendum ex veteri codice Puteanorum. perperam in editis, *oſtentatorem pecunioſum.*

Ib. *Laſcivus, cunctator.*] Cunctatorem laſcivo opponit, ut ſeverum læto; comem gravi, tenacem liberali, & clementem ſævo. *Laſcivum* Græci interpretantur προπετῆ. quæ vox petulantem & protervum ſignificat, in libidinem voluptatemque effuſum, quique facile moveatur & impellatur ad rem quamcunque ex qua voluptatem poſſit comparare. Gloſſæ : *Laſcivi*, προπετεῖς. in alio Gloſſario : προπετής, *procax, protervus, petulans.* Hoc ſenſu *laſcivus* contrarius eſt *cunctatori*, qui nihil perperam aut proterve facit. φρουνείκους *laſcivos* Græci proprie vocant. Diogenes Laertius in Xenocrate : καὶ εἴποτε μέλλοι ἐς ἄστυ ἀπιέναι, φασὶ τοὺς θορυβώδεις πάντας καὶ προυνίκους ὑποστέλλειν αὐτοῦ τῇ παρόδῳ. *omnes laſcivos & petulantes.* male apud Diogenem hodie legas πορνικούς. idem mendum in vetuſto epigrammate Græco Stratonis, ubi ſcriptum eſt πορνικὰ pro προυνείκα multum indignante verſu. corrige igitur :

Ἔστω που προυνίκια φιλήματα καὶ τὰ πρὸ ἔργων
Παίγνια, πληκτισμοὶ, κνίσματα, φίλημα, λόγος.

hinc προυνικία νυκτερινὴ Heſychio : σκίταλοι. ἀπὸ τῆς ἀφροδισίων καὶ τῆς προυνικίας νυκτερινῆς θεοὺς τινὰς ἐσχημάτισεν. idem προύνικον exponit ὀξὺν, εὐκίνητον, προπετῆ.

2 *Cum petentibus nihil non negaret.*] Qui amicos ditaret & quidem non petentes, mirum eſt eumdem, petentibus nihil non negaſſe. ſed tollenda negatio, & legendum auctoribus libris ; *cum petentibus nihil negaret.* confirmat Dio his verbis : καὶ πολλοῖς πολλὰ καὶ δήμοις καὶ ἰδιώταις καὶ βουλευταῖς τε καὶ ἱππεῦσιν ἐχαρίσατο. οὐδὲ γὰρ ἀνέμεινεν αἰτηθῆναι, ἀλλὰ πάνυ πάντα πρὸς τὴν ἑκάστου χρείαν ἐποίει.

CASAUBONUS.

1 *Amicos ditavit, & quidem non petentes.*] Videtur ex Dione, οὐδὲ γὰρ ἀνέμενεν αἰτηθῆναι. & Zonaras indidem, ἀνθορμήτως καὶ μηδ' αἰτούμενος.

2 *Cùm petentibus nihil non negaret.*] In regio *c. p. non negaret.* in aliis, *nihil neg.* quod fortaſſe verius.

4 *Ut hoſtium loco habuit.*] Scrib. *in hoſt. l.* vel tolle τὸ *ut.*

GRUTERUS.

1 *Amicos ditavit, & quidem non petentes; cùm petentibus nihil non negaret.*] Si reſpicit ad ea modò dicta : *tenax, liberalis*; lectio nihil habet vitii. & tamen, neque Palatinus noſter integer eam ſcripturam admittit. habet enim, *cùm petentibus nihil negaret.* quæ cur non diſpliceat, facit ſequens membrum : *Idem tamen facilè de amicis, quidquid inſuſurrabatur, audivit.*

3 *Poſtea*

Nepotem, & Septicium Clarum. Nam Eudæmonem [1] priùs conſcium imperii, ad egeſtatem perduxit: [2] Polyænum & Marcellum ad mortem voluntariam coëgit. [3] Heliodorum famoſiſſimis literis laceſſivit. [4] Tatianum ut conſcium tyrannidis, & argui paſſus

3 *Poſtea ut hoſtium loco habuit.*] Haud aliter Palatinus. *ut* notat *velut.*

5 *Ut Tatianum & Nepotem, & Septicium Clarum.*] Habet & heic Pal. *Attianum.*

2 *Polyænum & Marcellum.*] Pal. *Polæum.*

CASAUBONUS.

1 *Prius conſcium imperii.*] Hoc eſt, quicum Hadrianus adhuc privatus, & viam ad imperium affectans, ſolitus omnia conſilia communicare. Vel interpretare ex illis præcedentibus, *in contubernium imperatoriæ majeſtatis adſcivit.* de quibus antè.

3 *Heliodorum.*] Paullò pòſt inter philoſophos Hadriani familiares Heliodorus quidam nominatur. Dio hunc magis nobis aperit, qui eum fuiſſe Hadriano à cura epiſtolarum ſcribit. Sophiſtæ cujuſdam Heliodori vitam varietate caſuum notabilem deſcripſit Philoſtratus; ſcriptor nimis ſæpe ineptus. Nam quare Imperatoris nomen tacuit, cujus in ea vita toties mentio?

4 *Titianum ut conſcium t.*] Ille eſt, qui Tatianus antea dictus: de quo jam multa. Quare & hîc ita ſcribendum.

SALMASIUS.

2 *Polyænum & Marcellum ad mortem voluntariam coëgit.*] Polyænus nomen non eſt Romanum, ſed purum Græcum. Palatinus & editio Mediolanenſis, *Polænum* habent. forte, *Pollienum*, vel *Pullienum* ſcribendum, vel etiam *Pollenium.* quæ omnia nomina ſunt Romana. *Pollius* & *Pullius*: hinc *Pollienus* & *Pullienus.* mentio eſt in veteribus inſcriptionibus *M. Pullieni Priſci*, & *M. Pollenii Sabini.* Polyænus tamen retineri poteſt, cum Eudæmonem etiam heic habeamus.

3 *Heliodorum famoſiſſimis litteris laceſſivit.*] Heliodorum hunc eſſe puto cujus paulo poſt meminit, quemque in ſumma familiaritate habuiſſe dicitur Hadrianus. ſed philoſophum ibi appellat Hadrianus, & cum Epicteto conjungit: *in ſumma familiaritate Epictetum & Heliodorum Philoſophos habuit.* an & ille ipſe eſt, cujus mentio apud Dionem; quique huic imperatori ab epiſtolis fuit? at ne Rhetor quidem Dioni eſt, tantum abeſt ut Philoſophus dici mereatur. ὅτε Διονύσιος πρὸς τὸν αὐτοῦ ἴδιον τὸν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ διαταχθέντα εἰπεῖν λέγεται ὅτι Καῖσαρ χρήματα μέν σοι καὶ τιμὴν δοῦναι δύναται, ῥήτορα δέ σε ποιῆσαι οὐ δύναται. & videtur hic Heliodorus imperatoris libertus fuiſſe. non igitur idem cum philoſopho, quem hoc loco deſignari arbitror. Sophiſta vero ille cujus vitam conſcripſit Philoſtratus, nihil ad hos Heliodoros pertinet, ut qui vixerit ſub Antonino Caracalla Juliæ filio, quod certis argumentis poteſt ex ipſo Philoſtrato colligi, qui in vita Antenoris ſophiſtæ Antoninum hunc nominat τὸν παῖδα τῆς Ἰουλίας φιλοσόφου. ita enim legendum. Philoſtratus ipſe denique illi Heliodoro ſeſe contemporaneum facit: quem certo ſcimus vixiſſe Antonini Caracallæ temporibus.

GRUTERUS.

4 *Titianum, ut conſcium tyrannidis, & argui, &c.*] Sic Pal. noſter. & verò cùm præceſſerit de Tatiano, non facilè

paſſus eſt & proſcribi. [1] Numilium Quadratum & [2] & Catilium Severum, & Turbonem graviter inſequutus eſt. Servianum ſororis virum nonageſimum jam annum agentem, ne ſibi ſuperviveret, mori coegit. Libertos denique & nonnullos milites inſequutus eſt. Et quamvis eſſet [3] oratione & [4] verſu promptiſ-

facilè *Titianum* mutarim in nomen alterum; immò mutari non poteſt, non debet. Titianus iſte, qui fuerit, hoc ictu temporis, indagare nequeo. ſolùm memini exſtare ad ejuſdem nominis hominem, Epiſtolam Plinii.

SALMASIUS

5 *Titianum ut conſcium tyrannidis & proſcribi paſſus eſt & occidi.*] Titianum hunc eumdem eſſe arbitrantur eruditi, cum eo qui Attianus in his libris frequenter appellatur, tutor quondam Hadriani, & ad ſummos honores ab eodem provectus. quod non mihi fit veriſimile. nam ille in antiquis membranis & in veteri editione *Attianus* vocatur. heic vero Titianum conſtanter retinet editio vetus cum Palatino. ſed & cum paulo ſupra Attianum inter eos enumerarit, quos ſummis honoribus prius evexit Hadrianus, & poſtea hoſtium loco habuit, ibique ſimul cum Attiano & Nepotem & Septitium Clarum nominet, quos heic non repetit, nulla cauſa eſt cur Attianum repetat. Diverſus igitur omnino hic Titianus ab illo Attiano. Faſti Titianum habent conſulem cum Gallicano decimo Hadriani imperii anno. quem Titianum, tutorem Hadriani fuiſſe fruſtra putat Onuphrius. nam is Attianus dicebatur, ut ſupra docuimus. Adde quod neque conſul fuit unquam ille Attianus tutor Hadriani, ſed conſularibus tantum ornamentis præditus. Spartianus ſupra: *ſenatus faſtigium in tantum extulit, difficile faciens ſenatores, ut quum Attianum ex præfecto prætorio ornamentis conſularibus præditum faceret ſenatorem, nihil ſe amplius habere quod in eum conferri poſſet, oſtenderit.* ex quo loco periti facile animadvertent nunquam fuiſſe conſulem Attianum. fuerit igitur hic Titianus cujus hoc loco mentio, ille idem quem decimo anno Hadriani conſulem factum faſti notant.

1 *Numidium Quadratum.*] Pal. & vet. ed Umidium hunc vocant. Numicios & Numiſios ex libris & priſcis lapidibus novi; Numidios non item. & ſane caret ratione, ut alibi oſtendam. *Umorem* & *Umidum* ſcribebant veteres. hinc nomen illi familiæ, *Umidia.* atque ita corrigendum apud Joſephum & Plinium. recte igitur hoc loco *Umidium Quadratum* libri veteres. *Umidios* & *Ummidios* exhibent lapides.

2 *Et Catilium Severum.*] *Catalium* Pal. cum veteri editione. mendoſe, ut opinor: niſi ſi forte ſcribendum, *Catulium Severum*.

CASAUBONUS.

1 *Numilium Quadratum.*] Regius, *Umidium.* Scribendum *Numidium Q.* ſatis notus iſte ex hiſtoria. Romanam gentem è qua fuerunt Quadrati, Numidiam cum Joſephi codicibus & Plinii nominamus, non Umidiam: etſi eo nomine quandam fuiſſe lapides teſtantur.

GRUTERUS.

2 *Et Catilium Severum.*] Palatinus *Catalium*.

3 *Oratione & verſu promptiſſimus.*] Sic etiam Palat. noſter.

4 *Verſu*

ptiſſimus, & in omnibus artibus peritiſſimus, tamen [1] profeſſores omnium artium ſemper ut doctior riſit, contempſit, obtrivit. [2] Cum his ipſis profeſſoribus &

CASAUBONUS.

4 *Verſu promptiſſimus.*] Regius, *verſu potentiſſimus.* altera lectio recta. Suetonius in Tito, *Latinæ Græcæque linguæ promptus ac facilis.* ubi malim, *Latina Græcaque lingua p.* nam ita alii ſcriptores, cum ſexto caſu. interdum & cum tertio: ſed paullùm diverſa notione.

1 *Profeſſores omnium artium, ut doctior, riſit, contemſit, obtrivit.*] Hadrianus, ait Dio, cùm vellet etiam in minimis primas tenere, τῶν ἔν τινι προεχόντων πολλοὺς μὲν καθεῖλε, πολλοὺς δὲ καὶ ἀπώλεσε. Ammianus libro XXX. in elogio Valentiniani, *oderat eruditos, & opulentos & nobiles: & fortibus detrahebat, ut ſolus videretur bonis artibus eminere. quo vitio exarſiſſe principem legimus Hadrianum.* Sed ut vario fuit Hadrianus ingenio ita varia de eo à ſcriptoribus ſunt prodita. nam quid poteſt magis contradicere præcedentibus, quàm quod ſubjicit poſt pauca Spartianus? *omnes profeſſores & honoravit & divites fecit.* quod tamen falsò ſcriptum non eſſe docebimus.

SALMASIUS.

2 *Cum his ipſis profeſſoribus & philoſophis libris vel carminibus invicem editis ſæpe certavit.*] Ad has cum Philoſophis & rhetoribus de litteris concertationes & confabulationes divertiſſe Hadrianum refert Philoſtratus, animi tantum relaxandi & avocandi gratia. in Phavorino: ταῦτα μὲν inquit, αὐτοκράτωρ διαλείβων ἐπεποίητο καὶ διῆγε τὰς βασιλείους φροντίδας, ἀποβλέπων εἰς σοφιστάς τε καὶ φιλοσόφους. ubi ridiculus eſt interpres qui Hadrianum philoſophos & ſophiſtas frequentaſſe dicit & imperatorias ſæpe curas cum illis communicaſſe. διάγειν φροντίδας dicitur qui animum remittit, & à curis ſegregat. Philoſtratus ibidem: ὅθεν καὶ πλουτῶν κληρονόμον Ἡρώδην ἀπέφηνε τῶν τε βιβλίων καὶ τῆς ἐπὶ Ῥώμῃ οἰκίας, καὶ τοῦ αὐτοληκύθου. ἦν δὲ οὗτος Ἰνδὸς μὲν καὶ ἱκανῶς μέλας, ἄθυρμά τε Ἡρώδου καὶ Φαβωρίνου· ξυμπίνοντας γὰρ αὐτοὺς διῆγεν ἐγκαταμιγνὺς Ἰνδικοῖς Ἀττικὰ καὶ πεπλανημένῃ τῇ γλώττῃ βαρβαρίζων. Infeliciſſime idem interpres vertit, ξυμπίνοντας αὐτοὺς διῆγεν. *convivantes eos referebat.* ſic ſupra: διάγειν φροντίδας, *curas exponere* verterat. utrobique διάγειν eſt quod Latini dicunt *avocare.* Arnobius dixit, *pueros crepitacillis avocari.* hoc eſt τὰ παιδία τοῖς κροτάλοις διάγεσθαι. quod Virgilius *animum pictura paſcere* dixit. Fulgentius in libro *de continentia Virgiliana*, *animum picturis avocare* pro eo poſuit: *matrem videt nec agnoſcit. à qua nube cava cum Achate contegitur. dein picturis animum avocat*, id eſt διάγει. perperam vulgo editum eſt *advocat.* idem paulo poſt: *in ſecundo vero libro & tertio avocatur fabulis, quibus puerilis conſueta eſt avocari garrulitas.* διάγειν igitur eſt *avocare.* nam διάγειν Græcis etiam eſt abducere & deducere de aliqua re: ut διάγω σε τούτου, διάγω σε ἀπὸ τοῦ λόγου, *avoco & abduco.* Hinc & pro *oblectare* ſumitur apud Græcos: ut apud Latinos *avocare* in eodem ſenſu poſitum. Et διαγωγὴ, *oblectamentum.* vulgo dicimus *paſſe-temps.* & διάγειν χρόνον, quod eſt *tempus tranſigere*, dicimus *paſſer le temps*, de his qui ludo tempus ducunt. quaſi optime illi tempus terant qui per ludum & oblectationes illud tranſigunt.

 1 *Libris*

& philoſophis, [1] libris vel carminibus invicem editis ſæpe certavit. [2] Et Favorinus quidem, [3] quum verbum ejus quoddam ab Adriano reprehenſum eſſet, atque ille ceſſiſſet, arguentibus amicis quòd malè cederet Adriano, de verbo quod idonei autores uſurpaſſent, riſum jucundiſſimum movit. Ait enim, *Non rectè ſuadetis, familiares, qui non patimini me* [4] *illum doctiorem omnibus credere* [5] *qui habet triginta le-*
16 *giones*. Famæ celebris Adrianus tam cupidus fuit, ut libros vitæ ſuæ ſcriptos à ſe, libertis ſuis literatis dederit, jubens ut eos ſuis nominibus publicarent: nam [6] Phlegontis libri Adriani eſſe dicuntur.

[1] *Cata-*

1 *Libris vel carminibus invicem editis.*] Soſipater Hadrianum citat in *libro ſermonum primo. Obiter. Divus Hadrianus ſermonum primo quærit an Latinum ſit. quamquam, inquit, apud Laberium hæc vox eſſe dicatur & eam Scaurus Latinam eſſe non neget. addit quod veteres eadem ſoliti ſint dicere, non addentes, via, ut ſit* κατ' ἔλλειψιν. *Plautus, inquit, Eadem bibes, eadem tibi dedero ſuavium. quamquam Auguſtus reprehendens Tib. Claudium ita loquitur: Scribis enim per viam.* ἀντὶ τοῦ *obiter. Sed Divus Hadrianus, Tametſi, inquit, Auguſtus non pereruditus homo fuerit ut id adverbium ex uſu potius quam ratione protulerit.* ſic ille locus legendus.

3 *Quum verbum ejus quoddam ab Hadriano reprehenſum eſſet.*] Latinum hoc verbum fuiſſe ſuſpicor de quo controverſia inter Hadrianum & Phavorinum mota eſt. ſic ſupra in illis quæ ex Soſipatro retulimus negabat Hadrianus Latinum eſſe *obiter*, quamvis idonei auctores illud uſurpaſſent, & eſſet apud Laberium, nec Latinum negaret Scaurus.

CASAUBONUS.

2 *Et Favorinus quidem.*] Et Dio Caſſius & Philoſtratus contentionem quandam commemorant inter Hadrianum & Favorinum: ſed quod hîc narratur, alibi non legas. nam quod Spartianus ait, ceſſiſſe Favorinum in hac diſputatione; Philoſtratus contrà moderationem imperatoris dilaudat, quòd διεφέρετο ἀπὸ τοῦ ἴσου πρὸς ὃν ἐξῆν ἀποκτεῖναι. Verbum de quo erat controverſia utrius linguæ fuerit, non dicit Spartianus. Favorinus quidem & Latinæ fuit peritus, & Græcæ, ut ſi quis alius ea tempeſtate, peritiſſimus.

4 *Illum doctiorem omnibus credere.*] Non puto ipſa eſſe Favorini verba. *doctior* pro doctiſſimus, recentioris eſt Latinitatis idiotiſmus. nam parciùs veteres.

5 *Qui habet triginta legiones.*] Sic eſt: temporibus illis alebantur ab imperatore Rom. legiones triginta, aut circiter. Dio proximus illi ſeculo duas & triginta, (non, ut vir doctus ſcripſit, novem & viginti) nominat, & cujuſque illarum ſedes indicat libro LV.

6 *Phlegontis libri Hadriani eſſe dicuntur.*] Phlegon igtur Hadriani libertus, non Auguſti, ut temere quoſdam è veteribus ſenſiſſe indicat Suidas. Error ex eo, quòd in libris ſuis ſimpliciter vocat ſe Καίσαρος ἀπελεύθερον. Vide Photii Bibliothecam tmemate XCVII.

6 *Nam*

SALMASIUS

6 *Nam Phlegontis libri Hadriani eſſe dicuntur.*] Plures libros ſcripſerat Phlegon quos commemorat Suidas. an illos omnes Hadriani fuiſſe intelligat Spartianus, neſcio. videtur libros tantum quos de vita ſua ſcripſerat Hadrianus ſub nomine Phlegontis publicaſſe. inter opera tamen Phlegontis quæ recenſentur à Suida nulli ſunt libri de vita Hadriani. ſed multa alia eum ſcripſiſſe ibidem refert. ἐπιτομὴν Ὀλυμπιονικῶν ἐν βιβλίοις β' καὶ ἄλλα. libros Hadriani de vita ſua citavit ſupra Spartianus: *quare Palma Terracinæ, Celſus Baiis, Nigrinus Faventiæ, Luſius in itinere ſenatu jubente, invito Hadriano ut ipſe in vita ſua dicit, occiſi ſunt.* licet igitur Phlegontis nomine publicati eſſent illi libri, fama tamen erat conſtans ab Hadriano ſcriptos eos eſſe. ideoque ab eruditis paſſim Hadriani, hoc eſt auctoris nomine citabantur. Mira vero quoſdam exiſtimaſſe Phlegontem iſtum Hadriani libertum fuiſſe, quum Olympiadas ſuas deduxerit uſque in ducenteſimam nonam, quæ incidit in tempus Hadriani, & ſæpius in libris ſuis Hadriani meminerit, operumque publicorum ab Hadriano ædificatorum vel inſtauratorum. Stephanus: Ὀλύμπιον τόπος ἐν Δήλῳ, ὃν κτίσαντες Ἀθηναῖοι χρήμασιν Ἀδριανοῦ νέας Ἀθήνας Ἀδριανὰς ἐκάλεσαν, ὡς Φλέγων ἐν Ὀλυμπιάδων πεντεκαιδεκάτῳ. an ille potuit Auguſti libertus eſſe qui hæc ſcripſit? ſed in re nota morandum non eſt. diſtinguendum apud Suidam in laterculo operum Phlegontis: ἔγραψεν Ὀλυμπιάδας ἐν βιβλίοις ις'. ἔστι δὲ μέχρι τῆς σκθ' Ὀλυμπιάδος. τὰ πραχθέντα πανταχοῦ. τὰς δὲ αὐτὰς ἐν βιβλίοις η'. diverſa autem hæc πραχθέντα πανταχοῦ, quæ octo libris digeſſit Phlegon ab ejus Olympiadibus. Fortaſſe illa ſunt quæ χρονικὰ vocat Stephanus, qui in voce Κρέμη Phlegontem citat ἐν ὀγδόῳ χρονικῶν. Fragmenta etiam hodie reſtant illius operis cui titulus τὰ πραχθέντα πανταχοῦ. at fragmentum illud quod inſcriptum eſt περὶ τῶν Ὀλυμπίων, præfatio videtur eſſe quam præfixerat libris Ὀλυμπιονικῶν, quorum epitomen duobus libris vulgavit. Non tacendum eſt Stephanum ἐθνικογράφον, in citandis Phlegontis Olympiadum libris, aliquando libros earum, aliquando vero, atque id ſæpius, Olympiadas ipſas ſeparatim, quibus aliquid geſtum narrabat Phlegon, in teſtimonium adducere ſolitum. ut in voce Ὀλύμπιον citat Phlegontem ἐν πεντεκαιδεκάτῳ Ὀλυμπιάδων. in quo, niſi fallor, mendoſæ ſunt editiones, legendum enim: ἐν ἕκτῳ καὶ δεκάτῳ Ὀλυμπιάδων. cujus emendationis hæc ratio eſt. meminerat eo libro Phlegon Olympii ab Hadriano, vel potius ſumptibus Hadriani ab Athenienſibus ædificati. atqui ejus rei mentionem non niſi ultimo libro, id eſt decimo ſexto facere poterat Phlegon. nec enim ultra tempora Hadriani Olympiadas ſuas contexuit. Cum autem ducentas viginti novem Olympiadas ſexdecim voluminibus comprehendiſſet, ita partitus eas eſſe videtur, ut modo quattuordecim Olympiadas, modo quindecim ſingulis libris includeret. atque ita, ut undecim quidem libri, quattuordecim Olympiadas ſinguli continerent, reliqui quinque, quindecim. Sæpe igitur, quemadmodum docui, non Olympiadum libros, ſed Olympiadas ipſas citat Stephanus. quod eruditiſſimum virum in errorem induxit, dum idem putaret eſſe, πρώτῃ Ὀλυμπιάδι, & πρώτῳ Ὀλυμπιάδων. Stephano citatur Phlegon in voce λεῦκος, τεσσαρακοστῇ ὀγδόῃ Ὀλυμπιάδι. tot libros Olympiadum non ſcripſit: ſed Olympiadem tantum memorat, in qua illius urbis meminerat Phlegon. in voce Βέλιττα idem adducitur, Ὀλυμπιάσιν ἐκ τῶν ἑβδομήκοντα τεσσάρων.

 nihil

[1] *Catacrianos* [2] libros obſcuriſſimos, [3] Antimachum imitan-

nihil mendoſius, repone: Ὀλυμπιάδι ἑκατοστῇ ἑβδομηκοστῇ τετάρτῃ. in voce Νίσις ſimiliter corruptum eſt: Φλέγων ἑκατοστῷ τεσσαρακοστῷ Ὀλυμπιάδος. ſcribendum: ἑκατοστῇ τεσσαρακοστῇ Ὀλυμπιάδι. At integrum & rectum eſt in urbe Ταῤῥακίνη: Ταῤῥακίνη πόλις Ἰταλίας. Φλέγων· Ὀλυμπιάδι ἑκατοστῇ ὀγδοηκοστῇ τετάρτῃ, ὅτι παιδίον ἐκ δούλης γενόμενον τῇ ἐννάτῃ καὶ τεσσαρακοστῇ τῆς γενέσεως τῷ προσαγορεύσαντι ἀντιπροσαγορεῦσαι. ἐφ' οἷς τοὺς μάντεις προσαγορεῦσαι ὄλεθρον. ex quo loco apparet quale fuerit argumentum librorum Olympiadum Phlegontis. nam ſub quaque Olympiade, quid toto orbe geſtum eſſet recenſebat, prodigia præcipue & monſtra, reſque alias mirabiles memorabileſque.

GRUTERUS.

1 *Catacrianos libros obſcuriſſimos, &c.*] Palat. habet, *Catacaimos*. Excerpta, *Catacannas*.

SALMASIUS.

1 *Catacrianos libros obſcuriſſimos.*] Juvit heic conjecturis indulgere doctiſſimos viros, ut catacrianos iſtos libros, quos obſcuriſſimos olim compoſuerat Hadrianus, longe vero vel de ſolo titulo obſcuriores nobis injuria temporum fecit, ex tenebris eruerent. verum huc uſque vanos ſuos conatus experti ſunt illi, nec debemus confidere meliore ſucceſſu futurum quod conabimur. movebimus tamen aliquid & monebimus, de reliquo judicium eſto lectorum. nihil opus eſt referre aut refellere quæ ad hunc locum commentati ſunt interpretes. ſed meam tantum ſententiam breviter exponam. Palatinus & editio vetus præferunt *catacaimos* pro *catacrianos*. ita etiam in ſuis libris offendit Caſaubonus, ex quo non κατακαυμὸς faciendum eſſet, ſed κατακαυμοὺς. ſed quinam illi κατακαυμοί? *Catacaumon Iliacum* compoſuerat Nero: hoc eſt Trojæ incendium. & niſi me fallit memoria, Lucanus quoque. an & aliquid ſimile tentaverat Hadrianus? ſed ne in hac lectione moroſius exponenda hærendum exiſtimem, facit altera ſcriptura in longe vetuſtiſſimis Spartiani excerptis mihi reperta, quæ diſertim habuit, *catacannas*. Turnebus in veteribus libris, quos pervolutavit, eamdem lectionem ſibi notatam, teſtatus eſt. Circa hanc igitur ſolam morandum eſt, & in expoſitione ejus laborandum. nam ſolam eam eſſe veram mihi perſuadeo. quomodo tamen explicanda ſit juxta cum ignariſſimis ſcio. ſuſpicabar olim τὰ κατὰ Κάννας ſcripſiſſe Hadrianum, & hunc operis illius obſcuriſſimi fuiſſe titulum. tunc legendum hoc loco eſſet: τῶν κατὰ Κάννας, *libros obſcuriſſimos Antimachum imitando ſcripſit.* τὰ κατὰ Κάννας; *res ad Cannas geſtæ.* ut memorabilem illam Cannenſem cladem Romanorum verſibus deſcripſerit Hadrianus, exemplo Antimachi qui bellum Thebanum compoſuit. Turnebus ex illo *catacannas*, faciebat *colocynthas*, inductus loco quodam Dionis, ex quo tamen pinxiſſe Hadrianum illas κολοκύνθας non ſcripſiſſe manifeſto colligitur, ut alibi oſtendimus.

CASAUBONUS.

1 *Catacrianos libros obſcuriſſimos.*] Regius, *Catacaymos*. An igitur ope hujus codicis inventa eſt tandem vera lectio hujus loci? de quo fuerunt hactenus, planè quot capita tot ſententiæ. Quot modis enim illius emendationem viri docti à centum annis tentarunt? Eruditiſſimus Lilius Gyraldus, quatuor emendationes diverſas quà ſuas, quà aliorum in medium profert; quarum tamen ejuſ-

ejuſmodi nulla eſt, in qua meritò judicia doctorum acquieſcant. An enim quiſquam putet Κατὰ Τραϊανοῦ, aut Κατ' Ἀδριανοῦ ſcribi debere? niſi cui fiat probabile Hadrianum Trajani F. Trajani famam, aut ſuam ipſius, ut olim Archilochum, libris editis proſcidiſſe. ſed videntur exiſtimaſſe harum lectionum auctores Κατὰ Τραϊανοῦ idem eſſe ac Τῶν κατὰ Τραϊανὸν, *De rebus Trajani*, vel *quæ principe Trajano acciderunt*: quod nullus Helleniſmus unquam ferat. Acutiùs & multo probabiliùs Janus Parrhaſius, Κατὰ Ἀκκιανοῦ, *Contra Accianum*. ſic enim, ut oſtendimus, quidam libri tutorem Hadriani nominant, non Tatianum. Atque hunc in odium veniſſe tandem Hadriano certum. Sed cùm paucis ſolum diebus ante obitum ipſius, eruperit Hadriani in ſuum tutorem odium, vera eſſe emendatio illa non poteſt: ut alia taceam quæ adverſus eam dici queant. Qui autem *Catachlyanos*, quaſi dicas, caligine obtectos, aut *Catacriticos* voluerunt ſcribi, ne verbo quidem refutandi ſunt. Acutiſſimus Scaliger aſpiratione inſerta in vulgatam ſcripturam, quæ nihil ſignificat, CATACHRIANOS putabat dictos libros τῶν κατὰ χρείαν λεγομένων. In rhetorum ſcholis docebantur tirones alia κατὰ χρείαν, alia κατὰ γνώμην dicere. Quid interſit inter χρείαν & γνώμην, non eſt hic dicendi locus. Sic fuêre apud Græcos qui χρείας inſcriberent ſuos libros ad uſum declamantium maximè compoſitos. Hadrianum in illa rhetorum palæſtra ſe exercuiſſe, & Μελέτας ſcripſiſſe ante probavimus è Photii Bibliotheca: quod firmandæ Scaligeri ſententiæ adprime facit. Nam formationem Latinam in voce Græca ſoli mirabuntur harum literarum rudes. Regiæ tamen membranæ, ut jam diximus, *Catacaymos*: quæ pura puta eſt Græca vox, Κατακαυμὸς ſive Κατακαυσμός. Multifariam exponi poteſt hic titulus. Vel quòd orbis terrarum incendium, quod Phaethontis temeritate accidit, eo opere deſcripſiſſet: vel quòd Heracliti & quorundam aliorum philoſophorum ſententiam de futura conflagratione, qua totum hoc periturum pronuntiabant, iis libris tractaſſet. Utrumlibet horum duorum argumentum ſive incendii poëtici, ſive Heraclitææ ἐκπυρώσεως, cujus Marcus Imp. libro III. meminit, intextis Lycophroneo more fabulis antiquis, obſcuritatis quam ait Spartianus, fuit capaciſſimum. Subſcribunt regiæ lectioni Puteani codices, in quibus *Catacaimos*.

2 *Libros obſcuriſſimos Antimachum imitando, ſ.*] Veterum criticorum de hoc Poëta judicium legere eſt apud Dionyſium Halicarn. & Quintilianum, Horatium quoque. Non defuere, qui magni facerent: ſed neque eruditorum melior pars accidit huic ſententiæ: & vulgus hunc poëtam ſemper neglexit. Quare ſcribit Dio Hadriani ætate vix nomen hujus in vulgus fuiſſe notum, cùm Hadrianus τὸν Ὅμηρον καταλύων Ἀντίμαχον ἀντ' αὐτοῦ εἰσῆγε. Obſcuritas cujus hunc poëtam Spartianus obiter inſimulat, apparet ex pauciſſimis quæ ſuperſunt reliquiis. ut cum dixit, ἐν δ' ἀδδόρισι χέεν σιίλαιον ἄλφι. de eo qui farinam utri infuderat. ἀδδόρους vocat utres: ἄλφι pro ἄλφιτον. σιίλαιον dixit pro ſuavi, & grato. Heſychius interpretatur ἡδέα· nam ita ſcribendum, non ἴδια. alibi dixit, ἀπιδόθεν προνοῆσαι, *è longinquo proſpicere*. Jovem appellaverat σείελνα, διὰ τὸ ἄστρον, ajunt grammatici: pilam, κοίαν. Epheſios εἰσκονιανοὺς.

SALMASIUS.

3 *Antimachum imitando.*] An ſimilitudine argumenti Antimachum imitatus eſt, an vero librorum obſcuritate? ut obſcuritate imitatorem Antimachi fuiſſe intelligamus

ſuadent verba Spartiani. non tamen ut obſcurus ab antiquis notatur Antimachus, nec iis poëtis adnumeratur qui κατὰ γλῶτταν ſcripſerunt. ejus adeo ſtudioſus fuit Hadrianus, ut omnibus eum poëtis, Homero etiam ipſi præferre non dubitaret. ut Hadrianus Antimacho, ſic Tiberius Euphorione & Rhiano delectabatur, quos & imitatus eſt in pangendis poëmatis. Suetonius: *fecit & Græca poëmata, imitatus Euphorionem, Rhianum & Parthenium, quibus poëtis admodum delectatus ſcripta eorum & imagines publicis bibliothecis inter veteres & præcipuos auctores dedicavit.* quod ad Antimachum attinet, quem tanti faciebat Hadrianus, multis ea tempeſtate de nomine etiam ignorabilem fuiſſe tradit Dio. non tamen verum eſt, quod ſcribit vir doctiſſimus, vulgus hunc poëtam ſemper neglexiſſe. immo vulgo ſemper in deliciis & amoribus fuit. Catullus:

At populus mundo gaudeat Antimacho.

magno conſenſu ſecundas ei detulerunt veteres Grammatici. ſed, ut inquit ille, aliud eſt eſſe proximum, aliud ſecundum. Multi tamen etiam Homero proximum videri voluerunt. qua de re elegantiſſimum & venuſtiſſimum habemus Antipatri Theſſalonicenſis Epigramma, necdum editum. Ἀντιπάτρου Θεσσαλονικέως εἰς Ἀντίμαχον Κολοφώνιον ποιητὴν τοῦ Ὁμήρου παραβαλλόμενον.

Ὄβριμον ἀκαμάτου στίχον αἴνεσον Ἀντιμάχοιο
Ἄξιον ἀρχαίων ὀφρύος ἡμιθέων.
Πιερίδων χαλκευτὸν ἐπ' ἄκμοσιν εἰ τορὸν οὖας
Ἔλλαχες, εἰ ζαλοῖς τὴν ἀγέλαστον ὄπα.
Εἰ τὴν ἄτριπτον καὶ ἀνέμβατον ἀτραπὸν ἄλλοις
Μαίεαι. εἰ δ' ὕμνων σκῆπτρον Ὅμηρος ἔχει,
Καὶ Ζεύς τοι κρείσσων ἐνοσίχθονος. ἀλλ' ἐνοσίχθων
Τοῦ μὲν ἔφυ μείων, ἀθανάτων δ' ὕπατος.
Καὶ ναετὴρ Κολοφῶνος, ὑπέζευκται μὲν Ὁμήρῳ,
Ἀγεῖται δ' ἄλλων πλάθεος ὑμνοπόλων.

Hoc epigramma in mente ac memoria habebat Quintilianus, cum de hoc poëta judicium ſuum proferret. *in Antimacho*, inquit, *vis & gravitas & minime vulgare eloquendi genus habet laudem.* hoc idem dicit Antipater, cum ὄβριμον στίχον Ἀντιμάχου vocat καὶ ἄξιον ὀφρύος ἡμιθέων. *Affectibus & jucunditate deficiebatur*, inquit Quintilianus. hoc ipſum agnoſcit Antipater, ſed laudi non vitio ducit, εἰ ζαλοῖς τὴν ἀγέλαστον ὄπα. Sane criticorum antiquorum tota natio Antimachum Chœrilo longe præferendum cenſuit, excepto Euphorione, qui Chœrilum in deliciis habebat. Crates Grammaticus:

Χοίριλος Ἀντιμάχου πολὺ λείπεται, ἀλλ' ἐπὶ πᾶσιν
Χοίριλον Εὐφορίων εἶχε διὰ στόματος,
Καὶ κατάγλωττ' ἐπόει τὰ ποιήματα, καὶ τὰ φίλητρα
Ἀτρεκέως ᾔδει· καὶ γὰρ Ὁμηρικὸς ἦν.

in quo Epigrammate, κατάγλωττα repoſuimus, pro κατὰ γλῶττα; ut male ſcriptum erat in membranis. ambigo tamen quo ſenſu appellarit κατάγλωττα Euphorionis poëmata. an quod obſcura eſſent, ἢ κατὰ γλῶτταν ſcripta? Lucianus in Lexiphane: ἡμεῖς δὲ οὐδὲ ποιητὰς ἐπαινοῦμεν τοὺς κατὰ γλῶτταν γράφοντας ποιήματα. Hoc autem obſcuritatis vitio laboraſſe Euphorionem colligere eſt ex Cicerone lib. II. de Divinatione, qui poëtam eum obſcurum nominat. ſed magis libet κατάγλωττα ποιήματα interpretari, lepide & venuſte ſcripta καὶ ἐρωτικῶς. confirmat quod ſequi-

imitando, ſcripſit. [1] Floro poëtæ ſcribenti ad ſe,

Ego nolo Cæſar eſſe,

[2] *Ambulare per Britannos,*

Scythi-

ſequitur, καὶ τὸ φίλημα Ἀττικέως ἡδύ. hinc καταγλωττίζειν, & μέλος κατεγλωττισμένον Ariſtophani. & καταγλωττισμὸν genus baſiationis amatoriæ. Heſychius: καταγλωττισμὸν εἶδος φιλήματος ἐρωτικοῦ καὶ ἀσελγοῦς. ſed hæc pluribus in editione Epigrammatum Græcorum.

1 *Floro poëtæ ſcribenti ad ſe.*] Dubitavimus olim num hic eſſet Florus cujus rerum Romanarum epitomen elegantiſſime conſcriptam habemus. vixit ille ſub Hadriano, & elegantiſſimum illud hiſtoriæ Romanæ breviarium imperante Hadriano edidit: ut ad Florum docuimus. nec prohibet quod poëtam eum heic vocat Spartianus. ſum adhuc igitur in ea ſententia, Florum hunc & illum eumdem eſſe, quam pluribus firmabimus in nova editione illius enchiridii, propediem à nobis evulganda. Fragmenta illa quæ Pithœus edidit, *de qualitate vitæ*, & *Floridi* nomine inſignivit, Floro tribuuntur in vetuſtiſſimo Codice ſcripto qui penes me eſt. ſed an hic idem ſit Florus, dubitari poteſt. putem tamen eumdem eſſe. ſed cujus Flori ſint, ex antiquo noſtro exemplari non pœnitebit emendare, quæ vitioſe ſunt vulgata hoc modo:

Conditumque fac vetuſtum, ne malignus venulis
Aſperum ducat ſaporem verſus uſum in alterum,

paulo poſt ita ex eodem libro ſupplendum:

Ambo ſunt flammis creati proſatique ex ignibus,
Ambo de comis calorem vite & radio conferunt.

& ſub finem:

Tam malum eſt audere ſemper, quam malum eſt ſemper pudor.

nam *pavere* quod vulgo legitur, non fert verſus. ejuſdem Flori ex eodem Codice epigramma nondum editum, & legi non indignum heic apponam:

Venerunt aliquando roſæ. prob veris amœni
Ingenium! una dies oſtendit ſpicula florum:
Altera pyramidas nodo majore tumentes;
Tertia jam calathos: totum lux quarta peregit
Floris opus. pereunt hodie niſi mane legantur.

CASAUBONUS.

2 *Ambulare per Britannos.*] Scribe, *Amblare*, ob metrum. & mox, *Amblare per tabernas.* ut in Alexandro Severo *lepuſclos.* ſic *oraclum*, *periclum*, & ſimilia. Verbum *amblare* reſedit in Gallica lingua diverſa notione, ut cùm de tolutario vel aſturcone uſurpamus.

SALMASIUS.

2 *Ambulare per Britannos.*] Non opus eſt ſcribi *amblare*, propter verſum pro *ambulare*, ut vir doctus cenſebat. Trochaicus enim eſt dimetrus acatalectus, quales ſæpe ab Anacreonte uſurpati, & dimetris jambicis catalectis mixti, ut in hoc ᾠδαρίῳ:

Στεφανηφόρου μετ' ἦρος
Μέλπομαι ῥόδον τέρεινον,

& in alio:

Ἔρωτα γὰρ τὸν ἁβρὸν
Μέλπομαι βρύοντα μίτραις
Πολυανθέμοις ἀείδων.

Ad hoc exemplar plane facti verſus Flori hoc loco & Hadriani:

Ego nolo Cæſar eſſe,
Ambulare per Britannos,
Scythicas pati pruinas.

1 *Ambu-*

Scythicas pati pruinas.

reſcripſit,

Ego nolo Florus eſſe,
[1] *Ambulare per tabernas,*

Lati-

1 *Ambulare per tabernas.*] Sequitur: *Latitare per popinas. tabernæ* igitur heic ſunt œnopolia. nam medii ævi ſcriptores, *tabernas* tantum dixerunt de vinariis. id nos in noſtra lingua retinemus. nam dicimus *tavernes*. Nonius Marcellus: *tabernas, non vinarias ſolum, ut nunc dicimus, ſed omnes quæ ſunt popularis uſus, auctoritas Romana patefecit.* ætate Marcelli *tabernas* abſolute œnopolia vocabant. Eugraphius in Terentium: *Helluo eſt invaſor & qui plurimum conſumit. Ganeo, tabernis operam dans, & conviviis turpioribus.* veteres Latini *ganea* appellabant, quas recentiores *tabernas* dixere. Donatus in Adelphos ad illud, *In ganeum aliquo: veteres*, inquit, *ganeum meritoriam tabernam dixerunt*, ἀπὸ τῆς γᾶς τοῦτ' ἔστι τῆς γῆς, *quod ipſa ſit in terra; non ut cœnacula ſuperius.* Loca igitur illa in quibus homines vino & epulis & veneri deſidiæque operam dabant, veteribus *luſtra* & *ganea*, recentioribus Latinis *tabernæ*, dicebantur. & ita heic accipiendum quod objicit Floro Hadrianus, *ambulare per tabernas.* ſed male *ganeum* Donatus cæterique antiquiores Grammatici ἀπὸ τῆς γᾶς deducunt. nam *ganeum* pura puta vox Græca eſt, dicunt enim illi γάνειον. γάνος & γάνειον idem, ut δάνος & δάνειον. γάνεια autem vocabant loca voluptaria in quibus lætæ vitæ homines, ventri & libidini vacabant. γάνος enim lætitiam & gaudium etiam vocabant. & γάνυμαι *gaudeo*. Heſychius: γάνεια, κῆποι. ita legendum non κόποι. γάνος, παράδεισος, χάρμα, ἡδονή. Hinc γανῖται homines luxurioſi & luſtris dediti, nepotes & helluones, quos Latini *ganeones* vocant. Heſychius: γανῖται, δαπανοί, ἄσωτοι. γάνειον igitur locus in quo ejuſmodi homines nepotabantur. γάνειον, ganeum: ut μουσεῖον, muſeum, & ſimilia ſexcenta. γάνις idem eſt quod γανίτης Dioni in fragmentis apud Urſinum de Heliogabalo: ἐν δ' οὖν τῇ μάχῃ ὁ μὲν γάνις καὶ τὰ στενὰ τὰ περὶ τῆς κώμης προκατέλαβε. & paulo poſt, eumdem γάνυν καὶ κωμάζοντα vocat. Straboni καπυρισταὶ dicuntur. καπυρίζειν & γάνυσθαι idem. hoc eſt, *lætam vitam agere, ridere, & gaudere, genioque indulgere.* male de hac voce καπυρίζειν viri docti, dum καπυριστὰς interpretantur, qui ferro calido comas torquent & criſpant. καπυρίζειν nihil aliud eſt, quam clare & ſonore ridere & cachinnare. καπυρὸν γέλωτα Græci vocant, ſiccum riſum, & clare ſonantem. hinc καπυρίζειν. Heſychius: κρέμβα, γέλως ξηρὸς καὶ καπυρός. unde κρεμβαλίζειν, riſu concuti. κρεμβαλίζουσι, καπυρίζουσι, καχάζουσιν. idem: Κρέμβον, καπυρόν τινα γέλωτα, καὶ ξηρὸν φασί. & alibi: κρέμβος ὁ κόνδυλος καὶ ὁ καπυρός. inde καπυρισταὶ καὶ τρυφηταὶ Straboni, qui genialiter & voluptuoſe vivunt. idem lib. XVII. de Canobo & Canobiſmo: ἔστι δ' αὕτη κατοικία πλησίον τῆς τε Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς Νικοπόλεως ἐπ' αὐτῇ τῇ Κανωβικῇ διώρυγι κειμένη, διαίτας ἔχουσα καὶ ἀπόψεις τοῖς καπυρίζειν βουλομένοις. ubi perperam ἀπόψεις vir eruditiſſimus locos ad comeſſandum aptos interpretatur, & procul ab hominum conſpectu ſubmotos. ἀπόψεις ſunt zetæ quæ proſpectum maris habent. actas & ἀπόψεις quærebant & ejuſmodi amœna loca homines gulæ & abdomini nati. Philodemus:

Ἡμεῖς δ' οὐκ ἀκτῆς ἐπιβαίνομεν,

οὐδ'

Latitare per popinas,
[1] *Culices pati rotundos.*

Ama-

ἐσθ' ἐν ἀπόψει
Γιγνόμεθ' ὡς αἰεὶ Σάπυλε τὸ πρότερον.

Ad quem locum nos plura. nam ἀπόψιν ibi perperam Brodæus *locum editum* exponit, cum ſit *proſpectus maris*.

CASAUBONUS.

1 *Culices pati rotundos.*] Ὑπὸ τῶν κωνώπων ἐνοχλεῖσθαι τοῖς αὐτῶν κέντροις κεντούμενον. Acerbè Florum ſuggillat Imper. vitam illius deſcribens in ganeis & popinis. Nam, ut alibi obſervabamus, honeſto viro non fuit olim turpius in lupanari conſpici quàm in caupona, vel vinaria taberna. Culicibus infeſta eſſe œnopolia & omnes ſimiles locos nemo ignorat: qui ſaltem legerit apud Philoſophum naſci eos è vermiculis qui generantur ἐκ τῆς περὶ τὸ ὄξος ἰλύος, & ut Plinius interpretans ait, in aceſcente natura. Non poſſum aſſentiri magno Turnebo qui *culices pati* obſcœna notione accipit hoc loco pro ψηνίζεσθαι: ut ſumitur in veteri proverbio,

Οὐδεὶς κομήτης ὅστις οὐ ψηνίζεται.

At in regio ſcriptum *calices* pro *culices*. quam lectionem interpretari poſſumus ex iis quæ dicebamus ad Athenæum libro primo, cap. XIV. Enimvero *culices pati* ſcripſit Hadrianus: quod non aliud eſt quàm id quod initio diximus. *rotundos* autem vocat, vel quia ſuctu ſanguinis impleti, diſtenta cute rotundantur: vel ad tumuſculos reſpiciens, qui impuncta cute culicis aculeo excitantur, verè ſemirotundi.

GRUTERUS.

1 *Culices pati rotundos.*] Sic Pall. ambo, niſi quod integer, *rutundos*; adſcriptumque etiam *calices*.

SALMASIUS.

1 *Culices pati rotundos.*] Culices iſti non ſunt quos Turnebus intelligebat κακεμφάτως, ſed veri culices qui tabernas & cauponas infeſtant. Cæſar per Britannos ambulabat, & Scythicas patiebatur pruinas. Florus per cauponas ambulabat, & culices patiebatur. id eſt à culicibus infeſtabatur, qui circa cauponas & vinarias tabernas ut plurimum ſolent eſſe moleſti. Hinc *cauponarum animalia*, dixit eleganter Plinius, cum culices intelligi vellet. lib. IX. cap. XLVII. *adeoque nihil non gignitur in mari, ut cauponarum etiam æſtiva animalia, pernici moleſta ſaltu, aut quæ capillus maxime celat, exiſtant*. minus prudenter fecit vir magnus, qui *conopeorum animalia* ibi ſubſtituebat. quid opus? nonne animalia cauponarum ſunt *culices*? nullibi ſane frequentiores. Plutarchus: τὸν δ' ἀνθοσμίαν ἀποσπώμενοι τοῦτον καὶ ἡμερίδην, ἀγελαιότερον πίνομεν ἐκ πίθου κωνώπων χορῷ περιβομβούμενον. vinum illi ſequuntur, & vino immoriuntur. *bibones* eos vocabat antiquitas. Afranius in his verſibus ſic legendis:

Dum ad me ſpectas, fabularique incipis,
Ex ore in oculos tibi bibones involant.

Muſciones ſequens ætas vocavit. à *muſto* ita dictos volunt Grammatici. ſed verius, à *muſca* per diminutionem. quid enim aliud ſunt quam parvæ muſcæ? hinc nobis *muſcerones* dicuntur. neſcio an & *vappones* eos appellarint veteres. à *vappa*, cujus, ut & vini, amantes ſunt & cupidi. Valerius in Catholicis: *po ſyllaba terminata producentur, ut vappo vapponis, animal eſt volans quod vulgo animas vocant. lectum eſt apud Lucretium hos vappones.* dubito tamen. ratio dubitandi eſt, quod *animas* vulgo appellari ſcribat illud animalculum: at *animæ* ſunt, quas Græci ψυχὰς vocant. genus nempe animalis lucernas circumvolitantis, & flammam appetentis exitio ſuo.

πυραύ-

Amavit præterea genus dicendi vetuſtum, [1] controverſias declamavit. Ciceroni Catonem, Virgilio Ennium, [2] Salluſtio Cælium prætulit. [3] Eademque jactatione [4] de Homero ac Platone judicavit. Matheſin ſic ſcire ſibi viſus eſt, [5] ut ſerò Calendis Januariis ſcripſerit

πυραύσται Græcis aliter dicuntur. Gloſſarium vetus cap. de avibus: *anima*, ψυχὴ. *tabanus*, μύωψ. *veſpertilio*, νυκτερίς. Heſychius, ψυχὴ, πτηνὸν ζωΰφιον. Interpres Nicandri vetus, φαλαίνας vocari ait ψυχάς. φάλαινα autem, inquit, ῥᾳδίων ἐστὶν ὄνομα. οὗτοι γὰρ αὐτοὶ τὰ περὶ τοὺς λύχνους πετόμενα θηρία καλοῦσι. ſed de his animis & & vapponibus alibi. culices cauponarum, *tabernales alucitas* dixit Petronius apud Fulgentium: *nam centum tabernales alucitæ moleſtabant*. ipſe κώνωπας interpretatur. dicti *tabernales* à *tabernis*, id eſt cauponis. quo ſolo ſenſu *tabernas*, Hadriani temporibus & Petronii etiam, ut videtur, appellabant. in libro epigrammat. Luxurii nondum edito, extat epigramma. *In Diaconum feſtinantem ad prandium cauponis.*

Quid feſtinus abis ventre impellente ſacerdos?
An tibi pro Pſalmis pocula corde ſedent?
Pulpita templorum, ne pulpita quære tabernæ:
Numina quo laudes non phialas referes.

Sed cur culices illos tabernales, *rotundos*, heic appellat Hadrianus? an à forma? an *culices* dixit, culicum morſus, ex quibus tuberculum rotundum ſurgere ſolet? ſic *fuſtes* & *flagella* pro *fuſtium* & *flagellorum ictibus*, in legibus Wiſigothorum. *duodecim flagella accipiat.* id eſt, *duodecim flagellorum ictus.* & *centum fuſtes accipere*, pro *centum ictus fuſtium.* ſic Harmenopulus & Baſilica, διὰ δώδεκα ἀλλακτῶν κολαζέσθω. ἀλλακτὰ ſunt fuſtes, ſed ictus fuſtium tot numero dari intelligit. ſic *furem rei ſuæ pati*, in Digeſtis, pro furtum pati. ita hoc loco *culices rotundi*, ſunt ictus culicum rotundi. niſi quis à forma potius rotundos appellari cenſeat. ſed culices rotundos adhuc non vidi.

CASAUBONUS.

1 *Controverſias declamavit.*] Latinas declamationes puto intelligi: de Græcis ejuſdem antè diximus.

2 *Salluſtio Cælium prætulit.*] Legebatur *Cæcilium*. membranæ *Cælium*. Cæcilius veteris poëtæ nomen: qui tam ineptè Saluſtio comparetur, quàm convenienter Criſpus & Cælius componuntur. antiquus fuit hiſtoriographus, ex quo multa A. Gellius, Priſcianus, Soſipater, Chariſius, alii.

3 *Eademque jactatione.*] Κουφότητα καὶ ἀλαζονεία. nam utrumque ineſt vitium, levitas & arrogantia.

4 *De Homero ac Platone judicavit.*] Homero prætulit Antimachum, ut ex Dione modo dicebamus. Platoni verò quem? nihil enim invenio.

5 *Ut ſero Kal. Ianuariis ſcripſerit.*] *Serò*, id eſt, ὀψὲ τῆς ἡμέρας. veſpera diei primi ejus anni: Id tempus opportunum prædictionibus aſtrologorum. Regius, *ut ſexo.* fortaſſe, *ut ſexto Kal. I.* At Robertus Bon. legit, *ut ſemel Kal. I.* probo: & quod ſequitur, *quid ei toto anno poſſet evenire*, de ipſo Hadriano interpretor: quod & proxima verba ſuadent, & ſimilis huic locus in vita Veri: ubi dicitur *cuncta de ſe ſciſſe* & omnes futuros ſuos actus ante præſcripſiſſe.. *ei* igitur pro ſibi, vel ipſi poſitum, quod illi ſeculo familiare.

SALMASIUS.

5 *Ut ſero calendis Januariis ſcripſerit.*] Non ſollicitanda hæc ſcriptura, quam quaſi de compacto tuentur optimi libri

pſerit quid ei toto anno poſſet evenire: ita ut eo anno quo periit, uſque ad illam horam qua eſt mortuus, ſcripſerit quid acturus eſſet. ſed quamvis eſſet in reprehendendis muſicis, tragicis, comicis, grammaticis, rhetoribus, oratoribus, facilis: tamen [1] omnes profeſſores & honoravit & divites fecit, licet eos [2] quæſtionibus ſemper agitaverit. Et quum ipſe auctor eſſet [3] ut multi ab eo triſtes recederent, dicebat ſe graviter ferre ſi quem triſtem videret. In ſumma familiaritate [4] Epictetum & Heliodorum philoſophos, & (ne nominatim de omnibus dicam) grammaticos, rhetores, muſicos, geometras, pictores, aſtrologos habuit: præ cæteris (ut multi aſſerunt) [5] eminente Favorino. Doctores

bri. *ſero* autem non ideo dixiſſe opinor, quod ſerum diei aptum eſſet & accommodatum aſtrologicis ſpeculationibus, ſed *ſero ſcripſit*, hoc eſt poſt actus diurnos & cum illi vacaret, ſcripſit & annotavit, quid ſibi toto anno poſſet evenire. per hæc magnam in matheſi ſcientiam & experientiam Hadriani oſtendit, qui Calendis ipſis Januariis, nec illis quidem totis, ſed ejus diei ſero, quid toto ſibi anno eventurum eſſet, viderit & in ephemeridibus adnotaverit.

GRUTERUS.

5 *Ut ſerò Kalendis Januariis ſcripſerit, quid ei toto anno poſſet evenire.*] Confirmant & hanc lectionem Palat. codd. duo. arridet tamen conjectura quam per litteras mecum communicavit, philologiæ pullus, Joannes Meurſius; *ut vero Kal.* videatur vita Ælii Veri infra, capite 3. fine ipſo.

3 *Epictetum & Heliodorum.*] Et hæc γραφὴ duorum Palatinorum.

CASAUBONUS.

1 *Omnes profeſſores & honoravit & divites fecit.*] Propterea ſcribit Philoſtratus ſuperaſſe Hadrianum omnes ſuperioris memoriæ principes ſtudio virtutes promovendi: hoc eſt, erga viros inſignes virtute aut eruditione munificentiâ. Locus eſt in vita Marci Byzantii ſophiſtæ. τοῦτον, inquit, ἠγάσθη καὶ Ἀδριανὸς ὁ αὐτοκράτωρ πρεσβεύοντα ὑπὲρ Βυζαντίων, ἐπιτηδειότατος τῶν πάλαι βασιλέων γενόμενος ἀρετὰς αὐξῆσαι. Idem ſcriptor aliis locis earum vitarum non paucis, Hadriani beneficia in viros doctos commemorat. Vel lege Dionyſii Mileſii vitam: quem tamen fuiſſe ipſum quoque ab Hadriano male tandem acceptum narrat Dio.

3 *Ut multi ab eo triſtes recederent.*] Alludit ad Titi Auguſti dictum: *Non oportet quenquam à ſermone principis triſtem diſcedere.*

4 *Epictetum.*] Reg. *Epycetum.* illud rectum. à temporibus Neronis vitam produxiſſe ad Marcum traditur ille ſapientiſſimus ſenex.

5 *Eminente Favorino.*] Reg. *præeminente F.* ſublatis illis, *præ cæteris.*

SALMASIUS.

2 *Quæſtionibus ſemper agitavit.*] Repoſuimus *agitaverit* pro *agitavit*, ex libris. *agitare* autem pro *exagitare* & *vexare*. ſic Donatus *agitare iniquitatem: nomen injuſtum & iniquum leno, iniquitatem agitat, juſtitiæ patrocinatur.*

1 *Quos*

ctores qui profeſſioni ſuæ inhabiles videbantur, dita-
17 tos honoratoſque à profeſſione dimiſit. [1] Quos in privata vita inimicos habuit, imperator tantùm neglexit: [2] ita ut uni quem capitalem habuerat, factus imperator diceret, *Evaſiſti.* Iis quos ad militiam ipſe per ſe vocavit, equos, mulos, veſtes, ſumptus, & omnem ornatum ſemper exhibuit. Saturnalitia & ſigillaritia frequenter amicis inopinantibus miſit, & ipſe ab his libenter accepit, & alia invicem dedit. Ad deprehendendas obſonatorum fraudes quum [3] cum plurimis ſum-

CASAUBONUS.

1 *Quos in privata vita inimicos habuerat, imperator neglexit.*] Rara & eo principe digniſſima laus, qui in literis tantus eſſet. Celebratur in Annalibus noſtris Ludovici XII. regis ſapientiſſimi, qui de Aurelianenſi Duce ad regium faſtigium pervenerat, vox aurea. Nam cùm illum ſui ſtimularent, ut Ludovicum Trimolium, qui ſibi olim multùm nocuiſſet, pro meritis acciperet, *Ego verò*, inquit, *non faciam: neque enim Galliarum regem decet offenſas inimicitiaſque Aurelianenſis Ducis meminiſſe aut exequi.* Olim, ut narrat Suetonius, idem Veſpaſianus. Sed omnes omnium ſeculorum principes hac virtute, ut & multis aliis, longè vicit maximus & Chriſtianiſſimus rex noſter HENRICUS IV. de cujus divina clementia præſtat nihil quàm parum dicere.

2 *Ita ut uni quem capitalem habuerat.*] Reg. *tantùm neglexit, ut Choni quem c. h.* neque Græcum id nomen agnoſco, neque Latinum: niſi *Chioni* ſcribendum: de quo tamen legi nihil.

3 *Cum plurimis ſumentibus paſceret.*] Lego, *cùm plurimos ſuis ſumptibus p.* adſtipulante regio codice, in quo ſcriptum liquidò verbum ſumtibus poſtea invenimus. In eodem pro *juſſit apponi*, ſcribitur, juſſit ſibi apponi. Quare ſine ulla controverſia totus locus ita diſtinguendus ac ſcribendus. *Ad deprehendendas obſonatorum fraudes, cùm plureis ſuis ſumtibus paſceret, fercula de aliis menſis, etiam ultimis quibuſque, juſſit ſibi apponi.* planiſſima ſententia, cùm ante nemo eam caperet. Illa verba, *cum plureis ſuis ſumtibus paſceret*, propterea ab auctore adjecta, quia non ſemper plures paverit Hadrianus: quem paullò antè dicebat cavisse ſumma diligentia, ne quid otioſum paſceret: interdum tamen, ita rebus ferentibus, aluit ſumtu ſuo vel plurimos: ut multis opus eſſet menſis. Has igitur menſas Hadriani ἀγορασταὶ & opſonatores, quæſtus proprii quàm exiſtimationis ſui Heri ſtudioſiores, inſtruebant: ſed ut quæque illarum ab Imperatoria menſa plurimùm aberat, ita parciſſimè & tenuiſſimè inſternebatur. Quam opſonatorum fraudem ut detegeret Hadrianus, quæſo, quid poterat ingenioſius comminiſci? *Opſonatorem* Græci vocant ἀγοραστὴν, ut alibi dicebamus: poſterior ætas *optio*[illegible] appellavit: ſ[atis] ex fide Procopius libro III. Perſicorum, Ἰωάννῃ παρέδωκεν, ὅς οἱ ἐπιμελεῖσθαι τῆς περὶ τὴν οἰκίαν δαπάνης. ὀπτίωνα τοῦτον καλοῦσι Ῥωμαῖοι

GRUTERUS.

2 *Ita ut uni quem capitalem habuerat.*] Sic planè & Pal. integer.

3 *Cum plurimis ſumentibus paſceret.*] Eædem membranæ, *ſummatibus.* ſed prætulerim vulgatum.

3 *Quum*

ſummatibus paſceret, fercula [1] de aliis menſis etiam ultimis quibuſque juſſit apponi. Omnes reges muneribus ſuis vicit. [2] Publicè frequenter & cum omnibus lavit:

SALMASIUS.

3 *Quum plurimis ſumentibus paſceret.*] Varie hunc locum emendare aggreſſi ſunt docti interpretes. ſed ut plerumque evenire ſolet, bene tentatum, male ſucceſſit. videamus & nos an aliquid tentantibus ſemper non reſpondeat ſucceſſus. Pal. habuit *ſummatibus*, non *ſumentibus*. vix ambigo quin legendum ſit: *ad deprehendendas obſonatorum fraudes quum cum plurimis ſummatibus paſceret, fercula de aliis menſis etiam ultimis quibuſque juſſit apponi.* convivium exhibebat ſummatibus & proceribus Hadrianus. hoc eſt quod dicit, *paſcebat cum ſummatibus*. *paſcere* abſolute dictum pro convivium exhibere, vel epulari. Spartianus in Alexandro Mammeæ: *& quum argentum in miniſterio plus ducentis libris non haberet, nec plures miniſtros, argentum & miniſtros antea quandò paſcebat, accipiebat ab amicis, quod hodieque fit, ſi paſcatur à præfectis abſente imperatore.* qui locus eſt ad hanc rem & ad hunc morem egregius, ſed vulgo vitiatus cum eſſet, ſic correximus ope vetuſti codicis. *paſcere* dicebatur imperator, cum ſollemne convivium exhiberet magiſtratibus, & reliquis proceribus & ſummatibus. *paſcere* igitur eſt convivia celebrare, & epulas apparare. ſed tam is qui convivium præbebat, quam ille cui præbebatur, *paſcere* tunc dicebatur. Ennodius in epigrammatis: *De eo qui nunquam niſi in depoſitione filii pavit.* hoc eſt lemma epigrammatis. ſequitur epigramma.

Convivæ miſeri luctus deponite multos:
Prandia tot venient funera quot fuerint.

De eo qui nunquam pavit niſi in depoſitione filii, id eſt qui nunquam quemquam convivio accepit. hæc mortualia convivia περίδειπνα Græci vocant. hinc *paſcere* περιδειπνίζειν exponunt optimæ Gloſſæ. Paſcit, βόσκει, τρέφει, νέμει, σιτίζει, περιδειπνίζει. Martialis: *Paſcit Gellius & . . . . Paſcere aliquem* & *paſcere* ſimpliciter dicebant convivium exhibere, & *paſtere apud aliquem* pro convivari, & convivio intereſſe. Luxurius in epigrammatis, *de eo qui amicos ad prandium clamabat ut plura expoſceret xenia.*

Gaudeo quod me nimis ac frequenter
Ambitu paſcis Blumarit ſuperbo.
Unde ſed paſcor, mea ſunt per omnes
Sparſa convivas bona. nec volebam
Paſceres quemquam, peteresque mecum
Ne tibi quicquam detur unde paſcas.
Hoc tamen ſi tu vitio teneris,
Me precor nunquam jubeas vocari.

Ubi notabis in lemmate epigrammatis, *clamare ad convivium*, poſitum pro *vocare*. quod idioma Italicum hodieque retinet. *Blumarit* eſt nomen proprium Vandalicum, vel Gotthicum, qualia multa in illis epigrammatis. ſcripſit enim ille Luxurius Carthagine, & floruit ſub Traſimundo Vandalorum rege. ſed hæc alias.

GRUTERUS.

1 *De aliis menſis etiam ultimis quibuſque juſſit apponi.*] Ita quidem à recentiore calamo Palat. ſed prius tantum fuit, *ultimis quique adponi*, ſine illo *juſſit*.

2 *Publicè frequenter & cum omnibus lavit.*] Hanc lectionem ſervat omninò biga Palatinorum codicum.

CASAUBONUS.

2 *Publicè frequenter & cum omnibus lavit.*] Scripti omnes, *Publicè & frectè*. Duplex civilitatis argumentum: quòd publicè lavaret: & quòd frequenter cum vulgo. ita Hadrianus: Pius verò liberalitatis laudem potius quàm civilitatis inde retulit, balneum quo uſus fuiſſet ſine mercede populo exhibens. Vide Capit.

lavit: ex quo ille jocus balnearis innotuit. Nam quum quodam tempore veteranum quendam notum ſibi in militia, dorſum [1] & cæteram partem corporis vidiſſet atterere, percontatus cur ſe marmoribus deſtringendum daret, ubi audivit hoc idcirco fieri [2] quòd ſervum non haberet, & ſervis eum donavit & ſumptibus. Verùm alia die quum plures ſenes ad provocandam liberalitatem principis [3] pariter & ſe attererent, evocari eos juſſit, & alium ab alio invicem defricari. [4] Fuit & ple-

SALMASIUS.

2 *Publice frequenter & cum omnibus lavit.*] Notat Caſaubonus ſcriptos omnes, quos vidit, habuiſſe, *publice & frequenter cum omnibus lavit.* & hanc lectionem rectam eſſe aſſerit. an recta ſit, nolim affirmare. hoc unum affirmo in noſtris libris eam non extare. *publicè* & *cum omnibus* ἐκ παραλλήλου poſita ſunt, & oſtendunt adeo popularem & communem fuiſſe Hadrianum, ut ſæpius in publico & cum omnibus lavarit. nihil igitur mutandum.

CASAUBONUS.

1 *Et cæteram partem corporis.*] Poſtulabat Latinitas purior, cæterum corpus. ſed lego cum regiis membr. *dorſum ſibi & cæteras partes c. v. atterere.* in regio eſt *terere*: melius *atterere*, προστρίβειν τῷ τοίχῳ, ut mox dicemus. at *diſtringere* eſt, ἀποστλεγγίζεσθαι.

2 *Quòd ſervum non haberet.*] Hi ſunt qui propriè Græcis αὐτολήκυθοι, quibus deerat ſervus qui ampullam & ſtrigilem in balneas deferret, quique herum ibi tereret ac defricaret.

3 *Pariter & ſe attererent.*] Scribendum ut in regio & Puteani, *parieti ſe attererent.* præcedit enim, *percontans, cur ſe marmoribus diſtringendum daret.* Quare etiam illo loco, cæteras partes corporis vidiſſet atterere, ſic accipe τὸ *atterere*, pro ad parietem ſolii balnearis angulum defricaret.

4 *Fuit & plebis jactantiſſimus amator.*] Membranæ regiæ, *acuratiſſimus am.* Robertus Bon. *diligentiſſimus am.* En hominum imperitorum facinus. non enim alia mutandi cauſa illis fuit, præter imperitiam: cùm non intelligerent Spartiani verbum, qui Hadrianum ita vocat, quòd plebem Ro. non tam ex animo diligeret, quam ut de ſuo in illam amore, & plebis in ſe viciſſim, ſe jactaret.

GRUTERUS.

1 *Et cæteram partem corporis vidiſſet atterere.*] Nec quidquam iidem libri iſto variant loco.

3 *Pariter ſe attererent.*] Sic excerpta Pal. item à manu ſecundâ alter ille integer; ut fortè prius habuerit *pariter* vulgatum.

4 *Fuit & plebis jactantiſſimus amator.*] Sic prorſus Palat. noſter.

SALMASIUS.

3 *Pariter ſe adtererent.*] Ut ille ſcilicet veteranus fecerat, qui ſe marmoribus deſtringendum dederat, ut liberalitatem principis provocaret. reponit tamen ex ſuis libris vir doctus, *parieti ſe adtereret.* quam etiam ſcripturam inveni in excerptis Spartiani. ſed Palatinus liber retinet *pariter.* quod mutari nolim. imitabantur enim illum veteranum iſti ſenes, & pariter ſeſe adterebant, ut illum feciſſe viderant, ut eo pacto provocarent liberalitatem Hadriani, quemadmodum & ille provocarat. ſi quis tamen *parieti* legendum contendat, nec dux illi nec ratio deerit.

4 *Fuit*

& plebis [1]jactantiſſimus amator. Peregrinationis ita cupidus, ut omnia quæ legerat de locis orbis terrarum, præſens vellet addiſcere. Frigora & tempeſtates ita patienter tulit [1] ut nunquam caput tegeret. Regibus multis plurimum detulit: à pleriſque vero etiam pacem redemit, à nonnullis contemptus eſt: multis ingentia dedit munera, ſed nulli majora quàm [2] Hiberorum: cui & [3] elephantum & [4] quingena-

4 *Fuit & plebis jactantiſſimus amator.*] Palatinus liber, *accuratiſſimus*. quod præ vulgato amplector. & magis ad mentem Spartiani facit hoc loco, qui Hadrianum tota hac pagina laudat, & eo maxime nomine quod communiſſimus eſſet, ut qui frequenter cum omnibus lavaret, plebemque non ὀλιγώρως aut perfunctorie, ſed vere & cum cura amaret.

CASAUBONUS.

1 *Ut nunquam caput tegeret.*] Tantum eſt ἡ ἄσκησις. Nam etiam quæ per naturam fieri non poſſe videantur, per conſuetudinem, quæ natura altera eſt, & facilè, & ſine noxa fiunt. Quis hodie nudum caput radiis ſolis, aut omnia perurenti frigori auſit exponere? Sed veteres à primis annis capita ad caloris frigoriſque patientiam durabant, crebris frigidæ lotionibus, & aſſidua nuditate domi & per urbis vicos. Ad iter petaſum vel galerum, vel cauſiam Macedonicam ſumebant, vel pileum ſive Theſſalicum, ſive Arcadicum, ſive Laconicum. apud Dionem permittit Caligula populo Rom. πίλους σφίσι τὸν Θετταλικὸν τρόπον ἐς τὰ θέατρα φορεῖν, ne ſolis æſtu offendantur. Auctor tamen eſt Joannes Chryſoſtomus homilia adverſus Judæos altera, adhuc ſua ætate morem illum obtinuiſſe, ut qui ludos ſpectarent, capite nudo ſolis æſtum perferrent. Ἄτοπον, inquit, ἐν Ὀλυμπιακοῖς μὲν κηρύγμασι θεάτροις, ὅλην μέσην νυκτῶν εἰς μεσημβρίαν μέσην καρτερεῖν, ἀναμένοντας ἰδεῖν εἰς τίνα ὁ στέφανος περιέστη. καὶ γυμνῇ κεφαλῇ θερμὴν δέχεσθαι τὴν ἀκτῖνα. Vide Luciani lib. Περὶ γυμνασίων. Narrat Syneſius De regno, veteres Imperatores ἐν πίλοις λακωνικοῖς fuiſſe ſpectatos. Quidam ita obdurato callo fuerunt, ut etiam itinera nudo capite æſtate pariter atque hieme facerent. notum de Maſaniſſa & Julio Cæſare. Tacitus idem Annali XIII. de Corbulone. De Hadriano uberiùs Dio, οὔτε τὴν κεφαλὴν, οὔκ ἐν θάλπει, οὔκ ἐν ῥίγει ἐκαλύφθη· ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς χιόσι ταῖς Κελτικαῖς, καὶ ἐν τοῖς καύμασι τοῖς Αἰγυπτιακοῖς γυμνῇ αὐτῇ περιῄει, ſimilia de Severo Herodianus libro tertio: de Juliano Claudius Mamertinus. Scribit tamen infrà Spartianus, Hadrianum mortis cauſſam hinc maximè contraxiſſe.

2 *Hiberorum.*] Ille ipſe eſt, qui Pharaſmanes ſtatim nominatur. nam in Legationum excerptis è Dione lego: Φαρασμάνης δὲ τοῦ Ἴβηρος εἰς τὴν Ῥώμην μετὰ τῆς γυναικὸς ἐλθόντος, τήν τε ἀρχὴν ἐπηύξησε, καὶ θύσαι ἐν τῷ Καπιτωλίῳ ἀφῆκε. niſi tamen aliter Spartiano viſum. non enim ſine cauſſa dubitaveris.

4 *Quinquagenariam cohortem.*] Malim *quingenariam*, non obſcura motus ratione: etſi aliter libri.

GRUTERUS.

3 *Elephantum & quinquagenariam cohortem, &c.*] Ita etiam Pal.

 4 *Et quin-*

genariam cohortem poſt magnifica dedit dona. 1 Quum à Pharaſmane 2 ipſe quoque 3 ingentia dona accepiſſet, atque inter hæc auratas quoque chlamydes, 4 trecentos noxios cum auratis chlamydibus in hare-

nam

SALMASIUS.

4 *Et quinquagenariam cohortem.*] Edi juſſimus, *quingenariam.* nullæ enim cohortes quinquagenariæ, hoc eſt quæ quinquaginta hominibus conſtarent ; ſed quingenariæ omnes, ex quingentis ſcilicet hominibus. erant & miliariæ, ut primæ quæque in legionibus. nam cæteræ quingenariæ. quingentariæ cohortes in editionibus Vegetii appellantur quas libri veteres *quingenarias* ſcribunt.

1 *Quum à Pharaſmane ipſe quoque ingentia dona accepiſſet.*] Palatinus noſter cum Regio: *quum à Pharaſmane ipſe quoque ingentia munia dona accepiſſet.* legebat Caſaubonus: *ingentia munera dono accepiſſet.* quod nullo modo mihi placere poteſt. ſuſpicor illa verba, *munia, dona,* ex variorum gloſſis & additamentis intruſa eſſe, & ſcripſiſſe Spartianum, *cui & elephantum & quingenariam cohortem poſt magnifica dedit dona, quum à Pharaſmane ipſe quoque ingentia accepiſſet.* Facile enim ex proximo ſubintelligi poteſt *dona.* ſed & *ingentia* pro rebus ingentibus & magnis dicunt iſti auctores. ut, *ingentia polliceri*, & *ingentia videre*, in Pertinace: *qui cum illi futura ingentia prædixiſſet, ſtipem ſe perdidiſſe dixit.* in Severo: *Tunc in quadam civitate Africana quum ſollicitus Mathematicum conſuluiſſet, poſitaque hora ingentia vidiſſet Aſtrologus.* Cum igitur hoc loquendi genus parum probarent imperiti homines, alii de ſuo inſerſerunt *munera*, alii *dona*. deinde à librariis utrumque receptum. poſtea ab aliis correctoribus, qui dona & munera idem eſſe viderent, *munera* in *munia* mutatum. poſſemus & aliis conjecturis rem expedire. ſed nugari non eſt meum.

CASAUBONUS.

3 *Ingentia dona accepiſſet.*] Reg. *ingentia munia dona accep.* Scribo, *ingentia munera dono accepiſſet.*

4 *Trecentos noxios c.*] Regius *trecentas.* Videtur vox excidiſſe cujus hæc ſcriptura facit nobis indicium. Quare lego, *atque inter hæc auratas quoque chlamydes trecentas, trecentos noxios c.* ut ſit numerus exhibitorum noxiorum ab Hadriano, & miſſarum à Pharaſmane chlamydum.

GRUTERUS.

2 *Ipſe quoque ingentia dona accepiſſet.*] Pal. *ingentia munia dona accep.* putarim ſcribendum *munera*, & alterutram vocem interpretamentum : adſictam initio à ſcribâ, neque etiam deletam, ne paginam inquinaret litura.

SALMASIUS.

4 *Trecentos noxios cum auratis chlamydibus.*] Non puto tot chlamydes auratas Hadriano miſiſſe Pharaſmanem, nec hoc dicere Spartianum. ſed cum inter alia ingentia munera miſiſſet & auratas chlamydes, Hadrianum ad ejus dona traducenda & deridenda, trecentos noxios chlamydibus auratis indutos in arenam miſiſſe. non enim ut ad numerum chlamydum à Pharaſmane miſſarum numerus reſponderet noxiorum, curavit imperator : ſed cum forte tot noxii in arenam eſſent mittendi, omnes illos chlamydibus auratis indui juſſit in deriſionem munerum Pharaſmanis. ſolebant autem noxii per amphitheatrum in auratis tunicis, & purpureis togis traduci. Plutarchus περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ θείου βραδέως

τιμω

nam miſit ad ejus munera deridenda. Quum judica- 18
ret, [1] in conſilio habuit [2] non amicos ſuos aut comites ſolùm

ἠμαυρωμένων· ἀλλ᾽ οὐδὲν ἔνιοι διαφέρουσι παιδαρίων αἳ τοὺς κακούργους ἐν τοῖς θεάτροις θεώμενα πολλάκις ἐν χιτῶσι διαχρύσοις καὶ χλαμυδίοις ἁλουργοῖς ἐστεφανωμένους, καὶ πυρριχίζοντας ἀγαπᾷ καὶ τέθηπεν ὡς μακαρίους· ἄχρις οὗ κεντούμενοι καὶ μαστιγούμενοι καὶ πῦρ ἀνιέντες ἐκ τῆς ἀνθινῆς ἐκείνης καὶ πολυτελοῦς ἐσθῆτος ὀφθῶσιν.

1 *In conſilio habuit.*] Palatinus & edit. vetus: *in conſilia habuit*, pro *ad conſilia*, vel *in conſiliis*. nam ſic alibi loquitur. in Antonino Pio: *poſt proconſulatum in conſiliis Adriani Romæ frequens vixit, de omnibus quibus Hadrianus conſulebat mitiorem ſententiam ſemper oſtendens.*

CASAVBONUS.

2 *Non amicos aut c. ſolùm, ſed juriſconſultos.*] Quaſi non & juriſconſulti inter principum amicos: quod falſum eſt; ſed non ita accipiendum. Amici principis duobus modis dicebantur: interdum illi ſolùm eo nomine comprehenſi, quos in domeſtica & interiore vita haberet privata amicitia ſibi junctos. ita Spartianus hîc accipit: ideo addit, velut interpretans, *aut comites*. ſæpiùs ſic appellantur, quos publicè, ut ita dicam, princeps amabat & quorum conſiliis regebatur. Sic accipe apud Suetonium in Tito, capite ſeptimo, *Amicos elegit, quibus etiam poſt eum principes, ut ſibi & Reip. neceſſariis acquieverunt, præcipueque ſunt uſi.* & Capitolinum in Pio, *neque de ullis actibus quicquam conſtituit, niſi quod priùs ad amicos retulit.* In his & ſimilibus locis, *amici imperatoris* ſunt, quos hodie vocamus *Conſeillers d'eſtat*. Inter hujus generis amicos ut & nunc, ſic & olim ſemper, apud bonos certè principes, Juriſconſulti fuerunt. Divi fratres in reſcripto cujus pars habetur lege XVII. De jure patronatus. *Voluſius Mæcianus amicus noſter, & juris civilis, præter veterem & bene fundatam peritiam, anxiè diligens.* Mox, *cùm & ipſo Mæciano, & aliis amicis noſtris juriſperitis adhibitis tractaremus.* De conſiliis Hadriani cùm judicaret, iterum mox Spartianus, *Cauſſas Romæ atque in provinciis frequenter audivit, adhibitis conſilio ſuo conſulibus atque prætoribus, & optimis ſenatoribus.* quod breviſſimè Dio, ἐδίκαζε μετὰ τῶν πρώτων.

SALMASIUS.

2 *Non amicos ſuos aut comites ſolùm.*] Amici & comites Auguſti dicebantur, qui à conſiliis Auguſti erant, & amici quidem quod in interiorem familiaritatem principis admiſſi, & in contubernium adſciti, omnibus ejuſdem conſiliis intereſſent. Spartianus ſupra: *optimos quoſque de ſenatu in contubernium imperatoriæ majeſtatis aſcivit.* idem infra ſcribit eum optimos quoſque de ſenatoribus conſilio ſuo adhibuiſſe. Si igitur amici Auguſti, familiares, & contubernales erant, & dicebantur, inter officia domus Auguſtæ *cura amicorum* Auguſti fuit. quo officio fungebantur ut plurimum liberti, qui *à cura amicorum* vocabantur. horum frequens in vetuſtis monumentis mentio: pauca ex multis exempla heic ponam. T. FLAVI. AVG. LIB. VICTORIS. A. CVRA. AMICORVM. in alio: M. VLPIVS. AVG. LIB. HERMA. A. CVRA. AMICORVM. item: T. COELIO. T. F. CELERI. A. CVRA. AMICORVM. AVG. Comites autem Auguſti iidem dicebantur, quod Auguſtum in omnibus proceſſibus, ut vocabant, & expeditionibus bellicis comitarentur. Spartianus de Hadriano cum inter amicos & comites Trajani receptus eſt: *poſt quæſturam acta ſenatus curavit atque ad bellum Dacicum Trajanum in familiaribus proſequutus eſt, quandoquidem & vino indulſiſſe ſe dicit*

cit Trajani moribus obſequentem. ſic enim ibi legendum docuimus, non *familiarius*, ut vulgo legebatur. ex quo loco facile colligitur, eos qui inter familiares Auguſtum in expeditionibus ſequebantur, ejuſdem contubernales & commenſales fuiſſe. hi pedaturam in caſtris juxta prætorium accipiebant à pedibus LX. ad LXX. refert Hyginus in Gromatico, cujus hæc ſunt verba à nobis emendata: *Stationi dari oportet ſecundum prætorium pedes viginti, & ſi res exigit, pedes decem ſufficient. item comitibus imperatoris noſtri à pedibus ſexaginta ad ſeptuaginta poteſt obſervari, iiſque pedatura pro prætorio primo loco ad viam principalem adſignari debet.* idem paulo poſt repetit de pedatura comitum imperatoris, ſed locus vulgo corruptiſſimus, quem ita licebit emendes: *ut ſciamus quot alæ in prætentura tenſuræ ſunt, occupantur numero militum latere prætorii pedes* CCCXX. *Prætorio pedes* CLX. *ſtatione pedes* XX. *Comitibus Imperatoris noſtri pedes* LX. *via pedes* XL. ſcriptum erat compendioſe, *Com. Imp. n.* ex quo factum eſt, *communi. Comitum Imperatoris*, multæ antiquæ inſcriptiones meminere. vetus ſaxum Mediolani:

C. SENTIO
SEVERO
QVADRATO
C. V. COS.
AMICO. ET
COM. AVG. N.

Vides *amicum & comitem* Auguſti ſimul dici, ut hoc loco *amicos & comites* junctim poſuit Spartianus Hos igitur amicos & comites in conſilio habebat, ſi quando judicaret imperator. aliquando etiam & Juriſconſultos adhibebat, ut hoc loco feciſſe Hadrianum notat auctor. nam & Juriſconſulti ſæpe inter illos amicos & comites Auguſtorum fuere. *Conſiliarii* etiam Auguſtorum dicebantur ut in hac inſcriptione Romæ: PROC. AD. BONA. DAMNATORVM. PROC. AD. ALIMENTA. CONSILIARIO. AVGG. Capitolinus de Antonino Pio *n poſt conſulatum in conſiliis Hadriani Romæ frequens vixit.* id eſt, *Conſiliarius Hadriani fuit.* Comites igitur iſti eodem & nomine & munere uſque ad poſteriores imperatores manſerunt. nam *comites conſiſtorii vel conſiſtoriani* dicebantur, *conſiſtorium*, ut notum eſt, τὸ συνέδριον Principis. mentio in ſaxis, *comitis intra palatium ordinis primi. comitis intra conſiſtorium ordinis primi.* Primus autem Conſtantinus, ut volunt, gradus iſtos comitum fecit, & in primi ordinis, ſecundi, tertii diſtinxit. veterum tamen omnium imperatorum exemplo, qui amicos totidem claſſibus & ordinibus diſtinctos habuere. nam in primas & ſecundas & tertias admiſſiones digerebantur, ut ait Seneca lib. 6. de beneficiis, erantque primi, & ſecundi amici. Spartianus in Severo: *moderationis tantæ fuit, ut amicos non ſolum primi ac ſecundi loci, ſed etiam inferioris agrotantes viſeret.* amici autem & comites iidem, ut ſupra docuimus & clare Suetonius oſtendit in Tiberio: *pecuniæ parcus & tenax, comites peregrinationum expeditionumque nunquam ſalario, cibariis tantum, ſuſtentavit. una modo liberalitate ex indulgentia vitrici proſequutus, cum tribus claſſibus factis pro dignitate cujuſque, primæ ſexcenta ſeſtertia, ſecundæ quadringenta diſtribuit, ducenta tertiæ, quam non amicorum ſed Græcorum appellabat.* Claſſes amicorum & comitum pro dignitate factæ. nam ex vario hominum genere ſumebantur, ad arbitratum ſcilicet imperatoris qui eos ſibi eligebat. ut heic Hadrianum optimos quoſque ex ſenatu in contubernium ſuum adſcivit, & ſibi comites fecit. primæ claſſis, & primi ordinis erant fere digniores, & cum his conſilia participabat imperator. ſic & ſub Conſtantino, & qui eum ſequuti ſunt imperatoribus conſiſtoriani comites ordinis erant primi. non igitur primus Conſtantinus illam comitum & amicorum cohortem in gradus & ordines diviſit. ſed comitis nomen, quod olim de his tantum qui imperatores in expeditionibus comitabantur, vel judicanti adſidebant,

ſolùm, ſed juriſconſultos, & [1] præcipuè Julium Celſum, Salvium Julianum, Neratium Priſcum, alioſque, quos tamen ſenatus omnis probaſſet. Conſtituit inter cætera, [2] ut in nulla civitate domus aliquæ transferendæ

bant, proprie uſurpabatur, in certum dignitatis titulum erexit, ſub diſtinctionibus primi & ſecundi & tertii ordinis, ut antea obtinebat in comitibus Auguſtorum: eoque titulo ornabantur, præter eos qui ex antiquo ſic appellati ſunt, Comites conſiſtorii, conſiliariique principis, variæ etiam tam civiles quam militares adminiſtrationes, variarumque artium profeſſores. quibus ad eam qua potiebantur dignitate etiam hic titulus honorificus addebatur ut Comites dicerentur, modo primi ordinis, modo ſecundi, pro cujuſque dignitate. *hinc* & *pro quacunque præfectura* cœptum eſt uſurpari nomen Comitis. non recte magnus Juriſconſultus qui præfecti nomen mutatum eſſe in Comitis ſcribit, quod ita & omnes magiſtratus appellarentur qui ſacrum comitatum obſervarent & ex eo prodirent, & inde nomen poſtea porrectum eſſe, ad omnes qui cui negotio præpoſiti eſſent. olim magnum erat inter amicos & Comites imperatoris numerari, non tamen certa dignitas fuit. nec alii hoc nomine donabantur quam qui eſſent revera. Conſtantinus ut honorarius eſſet titulus, effecit, & ad varias præfecturas & adminiſtrationes & artes extendit, quas hoc titulo honoravit. Atque hæc Comitum origo.

GRUTERUS.

1 *Et præcipuè Julium Celſum.*] Nihil variat Palatinus. ſed profectò reſtituendum, *Juventium Celſum*, ut dudum monuere viri docti.

CASAUBONUS.

1 *Præcipue Julium Celſum.*] Quis iſte, aut ubi ejus mentio inter illius tempeſtatis prudentes? Pub. Juventium Celſum novimus nos clariſſimum illa ætate juriſconſultum: cujus nomen hìc arbitramur reſtituendum. Salvius Julianus & Neratius Priſcus ſatis per ſe noti, noſtra indicatione nihil egent.

2 *Ut in nulla civitate transferendæ ad aliam urb.*] Colligebam ex iſtis verbis, promulgatam ab Hadriano fuiſſe de non diruendis ædificiis aliquam conſtitutionem: cujus tamen cùm hodie in libris juris civilis Romanor. mentio extet nuſquam, ſequor non invitus judicium viri erudititiſſimi καὶ κριτικωτάτου Joſiæ Merceri, magni illius Johannis F. tali parente digniſſimi; qui ad illud Senatuſconſultum Spartiani verba refert, quod Hadriano imperante quinto ejus anno coss. Aviola & Panſa factum eſt. Cavêre patres eo decreto, ne ea quæ ædibus juncta ſunt, tollere, negotiationis & promercii cauſſa, vendere, emere, legare liceret: item ne cui domum ſuam, qui demoliretur, vendere liceret aut legare. auctores ſunt, Paulus lege LII. De contrahenda emtione: Ulpian. l. XLI. De legatis primo, item alii multi: nam hujus S. C. frequens mentio in Digeſtis. ſed & multò antè Veſpaſiani lege idem fuerat cautum, ut teſtatur Alexander Severus lege ſecunda Codicis De ædificiis privatis. Non eſt novum, ut ab imperatore dicatur jus conſtitutum, quod eo imperante ordo ampliſſimus decreverit. Quare nullum dubium eſt, quin ad dictum S. C. reſpiciat Spartianus: etſi verba ejus mentem S C. parum plenè exprimunt: quod paſſim in his libris obſervabimus. Ergo hoc ait Spartianus, conſtituiſſe Hadrianum, ne transferendæ ullius materiæ cauſſa ad aliam urbem, in ulla civitate domum aliquam diruere fas eſſet.

rendæ ad aliam urbem ullius materiæ cauſa diruerentur. [1] Liberis proſcriptorum duodecimas bonorum conceſſit. [2] Majeſtatis crimina non admiſit. [3] Ignotorum hereditates repudiavit: nec notorum accepit, [4] ſi filios haberent. [5] De theſauris ita cavit, ut ſi quis in ſuo reperiſſet, ipſe potiretur: ſi quis in alieno, dimidium

Ait, *ut in nulla civitate*, hoc eſt, non Romæ ſolùm, ſed ne in aliis quidem civitatibus. Ulpianus §. ſexto dictæ legis; *Hoc ſenatuſconſultum non tantùm ad urbem, ſed & ad alias civitates pertinet.* Ibidem Ulpianus docet, appellationem domus laxè hic accipiendam. Materiæ in aliam urbem ſolitæ transferri ſunt, ut tigna, marmora, typi, & quod mireris jure mecum, parietes aut parietum partes. Plinius lib. XXXV. cap. XIV. *Lacedæmone exciſum lateritiis parietibus opus tectorium propter excellentiam picturæ ligneis formis incluſum, Romam deportavere, in ædilitate ad comitium exornandum Murena & Varro. Quòd opus cum per ſe mirum eſſet, tranſlatum tamen magis mirabantur.*

1 *Liberis proſcriptorum duodecimas bonorum conceſſit.*] Veteris legis Corneliæ, de proſcriptione duo capita fuêre: altero proſcriptorum liberis aditus ad honores obſtruebantur: altero bona patris proſcripti publicabantur. Prius caput antiquavit Julius Cæſar, & poſt illum principes alii, ut notamus ad Suet. libro primo, cap. XLI. poſterius lege hac tollit Hadrianus: ſed ex parte ſolùm, eaque admodum exigua. Liberaliùs ille rebus non nomine philoſophus Marcus: de quo Capitolinus: *Filii Caſſii & ampliùs media parte acceperunt paterni patrimonii, & auro atque argento adjuti.*

2 *Majeſtatis crimina non admiſit.*] Judicia majeſtatis prout erat principis ingenium, vel exercebantur vel ſilebant. Tiberium à Prætore conſultum, juſſiſſe reddi narrant Tacitus & Suetonius; fuitque id ſub eo principe omnium accuſationum complementum. Sic triſtiſſimus quiſque principum: eximiè autem Nero. Alii vel moderati ſunt, vel penitus ſuſtulerunt. ut Claudius, de quo Dio Caſſius: τὸ ἔγκλημα τῆς ἀσεβείας, hoc eſt, majeſtatis; οὐκ ἐν τοῖς γράμμασι μόνοις, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς πράξεσιν ἔπαυσε. & Trajanus, de quo Plinius: *Locupletabant & fiſcum & ærarium non tam Voconiæ & Juliæ leges, quàm Majeſtatis ſingulare & unicum crimen eorum qui crimine vacarent: hujus tu metum penitus ſuſtuliſti, contentus magnitudine qua nulli magis caruerunt, quàm qui ſibi majeſtatem vindicabant.* Accedit iſtis nunc Hadrianus. Ejuſmodi crimina qualia fuerint diſcent tirones ex vitis Tiberii & Caji, & illorum temporum hiſtoriis. Nihil enim ſimile prioribus legibus de majeſtatis criminibus: ut accurate explicat Tacitus primo Annali.

3 *Ignotorum hereditates repudiavit.*] Et hoc, exemplo Auguſti. Suetonius libro II. cap. XLVI. Tacitus de Tiberio, *Neque hereditatem cujuſquam adiit, niſi cum amicitia meruiſſet. Ignotos & aliis infenſos, eoque principem nuncupantes, procul arcebat.* Plinius de Trajano, *Scriberis ab amicis, ab ignotis prætereris.*

4 *Si filios haberent.*] Regius, *ſed f. h.* Tacitus in vita Agricolæ: *à bono patre non ſcribitur heres niſi malus princeps.*

5 *De theſauris ita cavit.*] Adi ad Juſtinianum Inſtitutionum libro ſecundo, titulo primo. nam iſta meliùs inde petas.

dium domino daret; ſi quis in publico, [1]cum fiſco æqualiter partiretur. [2]Servos à dominis occidi vetuit, [3]eoſque juſſit damnari per judices, ſi digni eſſent. Lenoni & laniſtæ ſervum vel ancillam [4]vendi vetuit cauſa non præſtita. [5]Decoctores bonorum ſuorum, [6]ſi ſuæ auctoritatis eſſent, [7]catamidiari in amphitheatro

GRVTERVS.

1 *Cum fiſco æqualiter partiretur.*] Palat. *æquabiliter.*

7 *Catamidiari in amphitheatro & dimitti juſſit.*] Pal. *catomidiari* proximè ad lectionem regiarum membranarum.

CASAUBONUS.

2 *Servos à dominis occidi vetuit.*] Videtur contrarium ſuadere §. Juxta hoc tamen, legis primæ Dig. De ſenatuſconſulto Silaniano, &c. ſed lege titulum De jure & ſævitia dominorum in elegantiſſimo libello Licinii Rufini, qui collationem Moſaici juris & civilis Romanorum continet. Non deſiderabis alium huic loco interpretem.

3 *Eoſque juſſit damnari per judices.*] Cajus inſtitutionum titulo III. *Si ſervus dignum morte crimen admiſerit, iis judicibus, quibus publici officii poteſtas commiſſa eſt, tradendus eſt, ut pro ſuo crimine puniatur.* Vopiſcus de Aureliano, *Multos ſervos è familia propria qui peccaverant, legibus audiendos judiciis publicis dedit.*

4 *Vendi vetuit cauſſa non præſtita.*] Id eſt, ſine judice & arbitrio domini, ut in ſimillima re loquitur Modeſtinus lege XI. Dig. Ad legem Corneliam de ſicar.

5 *Decoctores bonorum ſuorum ſi ſ.*] Jam olim lege fuerat cautum ne liceret decoctoribus ſedere in ſpectaculis inter ſui ordinis homines. Hæc eſt pœna theatralis, vel ut emendabamus olim, pœna legis theatralis, eorum qui decoxiſſent, aut patrimonium imminuiſſent, apud Tranquillum in Auguſto, capite XL. Omitto nexorum vincula, & illam veterem ſectionem.

SALMASIVS.

5 *Decoctores bonorum ſuorum ſi ſuæ auctoritatis eſſent.*] Diſplicet interpretatio viri doctiſſimi, qui *ſuæ auctoritatis eſſent*, exponit, *ſuo vitio decoxiſſent*. quæ expoſitio mira eſt. quaſi non ſint auctoritatis ſuæ, qui non vitio ſuo decoquunt. atqui proprie loquendo, bonorum ſuorum decoctor non dicitur, niſi qui bona ſua dilapidat & comedit. poteſt vero & ille qui ſuæ non ſit auctoritatis, etiam decoquere, ut filius familias & pupillus. at Hadrianus ſolos eos decoctores, qui ſuæ eſſent auctoritatis, in amphitheatro catomis cædi juſſit. interpretor igitur, *ſi ſuæ auctoritatis eſſent*, ſi ſui juris eſſent. quinam autem ſui juris eſſe dicebantur vel Inſtitutiones docent.

CASAVBONVS.

6 *Si ſuæ auctoritatis eſſent.*] Hoc eſt, qui vitio ſuo decoxiſſent: nam iis qui ſine culpa ſua rem fregiſſent, ceſſionis beneficium competiit, de quo eſt apud J. Ctos. Pupilli, minores & fœminæ ſuæ auctoritatis non erant.

7 *Catamidiari in amphitheatro.*] Notiſſimus mos veterum, ſontes & pœnis addictos ad exemplum traducendi per amphitheatrum. Exempla paſſim obvia. Pro *catamidiari* regiæ membranæ præferunt *cathomidiari*: quod detracta aſpiratione, videri poſſit non temere ſpernendum, pro catomis cædi, ut in vita S. Viti, *hoc audiens*

audiens pater ejus juſſit infantem catomis cædi: & ita ſæpe in Martyrologiis & apud Victorem De perſecutione Vandal. pro κατ' ὤμων τύπτεσθαι, ut ad Manilium ſuum Joſephus Scaliger eſt interpretatus. *Catomidiari* ergo, ſive *catomadiari* fuerit κατωμαδὸν τύπτεσθαι. Sed placet magis vulgata lectio, quæ & ſine dubio vera eſt. Græcum eſt, καταμειδιᾶσθαι. Noxii per fora, theatra, & amphitheatra inter magna rerum verborumque ludibria traducebantur. Quare etiam quò major eſſet omnium cachinnatio, vel aſino imponebantur, ut infrà notamus, vel joculariter ornati producebantur. Græcam vocem minùs hîc mirabitur, qui tractum à Græcis rei exemplum meminerit. Nam in quibuſdam Græciæ urbibus mos fuit, decoctores in forum inducere, & ſedere juſſis cophinum capiti imponere ludibrii cauſſa: idque vocabant κοφινοῦσιν. Nicolaus Damaſcenus de ritibus gentium: Βοιωτῶν ἔνιοι τοὺς χρέος οὐκ ἀποδιδόντας εἰς ἀγορὰν ἀγαγόντες καθίσαι κελεύουσιν· εἶτα κόφινον ἐπιβάλλουσιν αὐτῷ· ὃς δ' ἂν κοφινωθῇ, ἄτιμος γίνεται. *Catamidiare* vox Græca, formatio Romana, ut *chryſographare* in epiſtola Valeriani apud Vopiſcum. *aporiari* apud veterem interpretem. & hoc genus ſexcenta. Vim verbi pluribus expreſſit Juſtinianus Novella CXXXI. τῇ τῆς ἀσχημοσύνης πιέζεσθαι ὀνειδισμῷ.

SALMASIUS.

7 *Catamidiari in amphitheatro.*] Hæc ſcriptura recentium editionum, cum veteres omnes habeant, & in his princeps Mediolanenſis, *catomidiari.* quam lectionem libri ſcripti confirmant, & noſtri & Caſauboniani. ipſe tamen malebat, *catamidiari*, ἀπὸ τοῦ καταμειδιᾶν. ut deriſos in amphitheatro & per ludibrium traductos decoctores accipiamus. mihi vero placet *catomidiari*, & hanc lectionem ſolam veram eſſe exiſtimo. *Catomidiari*, eſt quod alii dixere, *catomis cædi.* à κατωμιδιάζω voce Græca quæ κατ' ὤμων ſignificat, verbum Latinum *catomidiare*, hoc eſt ſcapulas verberare, pro *catomadiare*. nam *a* in *i* mutant Latini in pleriſque vocibus quas ex Græco deflexerunt. ſic κωμάζω, *comiſſo. maſticare* pro *maſtacare*, quod ſignificat mandere, qua voce uſus Marcellus aliique quam plurimi. à Græco μάσταξ, μάστακος, quæ ἔνθεσιν ſignificat & manſum, & maxillam. unde *maſticare.* ſic λεπαστή, *lepiſta.* πατάνη, *patina.* Μασσαλία, *Maſſilia*, & infinita talia. ſic *catomidiare* ἀπὸ τοῦ κατωμιδιάζω. Heſychius. κατωλοφάδια, κατὰ τοῦ αὐχένος. λόφος γὰρ ὁ αὐχήν· ἢ κατὰ τῆς κεφαλῆς. ὡς κατωμιδιάζω, κατὰ τῶν ὤμων καὶ τοῦ τραχήλου. Hinc igitur *catomidiare* verbum, κατὰ τῶν ὤμων τύπτειν. quod alii dixerunt, *catomis cædere*, vel *catomo*, in converſatione Afræ: *nam in conſpectu amatorum tuorum catomis cædi jubeam.* in paſſione Viti martyris: *pater autem ejus Hylas inclytus ſed ſacrilegus cum eum ad devium cultum vocare non poſſet, catomis cædi juſſit.* & paulo poſt: *tunc iratus Valerianus juſſit infantem catomo cædi.* τὸ κάτωμον, vel τὰ κάτωμα, pars eſt ſub collo inter ſcapulas, quod Latini *interſcapulum* vel *interſcaplium*, & *conſcaplium* appellant. hoc eſt συνωμίαν. ſic autem aliquis catomo aut catomis cædi dicitur, cui catomum aut catoma cæduntur, quemadmodum *capite cædi* ille dicitur cui caput cæditur. Servius: *obtruncare proprie eſt capite cædere.* ſic *tergo vapulare*, cui tergum verberatur. & apud veterem Juvenalis interpretem. *manibus vapulare*, cui manus flagris cæduntur, aut ferula, ad illum verſum Satyrici:

Nec prodeſt agili palmas præbere Luperco.

Palmas ideo dicit quia aut catomidiabantur, aut quia manibus vapulabant cincti per civitatem. Catomidiabantur repoſuimus pro *catomus lætabantur*, quod vitioſe editum eſt. ſi quis malit, *catomis*

mis cædebantur, non adverſabor. Luperci, ut notum eſt, per urbem diſcurrentes occurſantium ſibi qua mulierum, qua virorum terga aut manus feriebant pellibus. quibus etiam ſponte cædenda terga mulieres præbebant. nam hoc ad fœcunditatem facere credebatur. Ovidius Faſtorum ſecundo:

Ille caprum mactat. juſſæ ſua terga puellæ
Pellibus exſectis percutienda dabant.

hoc eſt quod *catomidiare* proprie vocat vel *catomis cædere*, vetus ille Scholiaſtes: *aut catomis*, inquit, *cædebantur, aut manibus vapulabant*, id eſt, aut manus illis, aut catoma verberabantur. verbum *catomidiare*, etiam Petronio reſtituimus: *manifeſtis matronæ contumeliis verberata tandem ad ultionem decurrit, vocatque cubicularios, & me jubet catomidiari. nec contenta mulier tam gravi injuria mea, convocat omnes quaſillarias familiæque ſordidiſſimam partem, ac me conſpui jubet.* vulgo legitur, *catorogare*. libri quidam ibi habent, *catamolidare*. omnino ſcribendum, *catomidiare*, vel *catomadiari*, quod idem eſt. hoc eſt, κατωμα[illegible] θλῶσαι. quam correctionem indubitate veram eſſe arguunt, quæ ſequuntur: *oppono ego manus oculis meis, nulliſque precibus effuſis, quia ſciebam quid meruiſſem, verberibus ſputiſque extra januam ejectus ſum.* en verbera & ſputa. nam catomidiatus, hoc eſt, verberatus eſt à cubiculariis, & conſputus à quaſillariis. Catomidiari non ſimpliciter eſt verberari, ſed ſcapulis verberari vel catomis. Seneca & Apuleius, *ſcapulas verberare* dixerunt. Rabanus in martyrologio, de Menna martyre: *tunc præſes juſſit eum contra humeros diutiſſime cædi.* hoc eſt *catomidiadi*. quod vero *catomium* in verſu Laberii, vir magnus, ad hæc *catoma* trahit quæ ſcapulas ſignificant, & *in catomium tollere*, interpretatur *capite ſiſtere*, tam interpretatio illa quam lectio ipſa vulgata Laberiani verſus falſa eſt: *catonium* enim, non *catomium* ibi legendum, & de inferis non de colli vertebris accipiendum. verſus Laberii apud Gellium extat: quo loco notat Laberium quod multa verba ſordida, & è media vulgi fæce ſumpta uſurparit. inter alia & catonium.

—— tollet bona
Fide vos orcus nudas in catonium.

vox mere Græca, εἰς τὸ κατώνιον, ad inferos, vel ut infimi ævi ſcriptores dixere, ad infernum. ἀπὸ τοῦ κάτω, κατώνιον dictum, & locum inferum ſignificat, vel inferos. hæc παραγωγὴ Æolica plane eſt. ſic enim κατώνιον à κάτω deduxerunt, ut ἑτερώνιον ἀπὸ τοῦ ἕτερος. ἀλλώνιον ἀπὸ τοῦ ἄλλος. ἐτυμώνιον ἀπὸ τοῦ ἔτυμος· & ἀνεμώνιον, ἀπὸ τοῦ ἄνεμος. vide Euſtathium in Iliad. Υ. κατώνιον igitur eſt inferorum locus. Græci poetæ κάτω plerumque de inferis uſurpant. ſic Latini *infra*. Tibullus:

Non ſeges eſt infra.

id eſt, οὐκ ἀγρὸς ἐστὶ κάτω, apud inferos. Hoc verbum etiam reducendum in epiſtolam Ciceronis vigeſimam quintam libri ſeptimi: *ſed heus tu manum de tabula: magiſter adeſt citius quam putaramus. vereor ne in catonium Catoninos.* id eſt ne morte afficiat Catonianarum partium homines, & orco demittat. ſic enim legendum ex veteri ſcriptura quam notavit Victorius. ſed & ipſa vocum παρονομασία, quam captavit Cicero in *catonio* & *Catoninis*, facile convincit ſcribendum illo loci eſſe *catonium*: res autem ipſa ſuadet ita explicandum ut explicavimus. ſed in viam redeamus. Decoctores bonorum ſuorum Hadrianus in amphitheatro catomidiari juſſit, & dimitti. Fuſtibus aut virgis caſtigatos poſſumus immo debemus intelligere, niſi malimus plumbatis, quarum ictibus cervices & terga contundi moris fuit, ſed poſteriorum tantum imperatorum ævo. leg. XL. Cod. *de decurionibus*, principales vel decuriones pecuniæ publicæ decoctores plumbatarum ictibus ſubjici jubentur.

I Erga-

tro & dimitti juſſit. [1] Ergaſtula ſervorum & liberto-rum

CASAUBONUS.

1 *Ergaſtula ſervorum & libertorum tulit.*] Libertos intellige eos, qui ut ingrati in ſervitutem retracti: nam inter jura patronatus & iſtud, de quo lege Ælia Sentia cautum. Eſt verò inſignis hic locus: nam aliunde hoc non diſcas. Sed an credemus conſtitutione iſta Hadriani omnia penitus ergaſtula fuiſſe ſublata? hæreo. nam publica ſaltem ergaſtula etiam poſt illa tempora, inter coërcitionum ſpecies video nominari. Conſtantini lege, relata in Codicem ſuum à Theodoſio, titulo de pœnis, damnati ex levioribus cauſſis, ergaſtulis vel piſtrinis dedendi tranſmittuntur ad Præfectum annonæ. De eo genere ergaſtulorum multa Socrates lib. v. cap. XVIII. *Ferre* pro auferre, familiare his ſcriptoribus. in Marco, *quibus conventus publicos tulerat.* & alibi ſæpe. Virgilius:

Omnia fert ætas, animum quoque.

Mirum quàm amarint hoc dicendi genus mediæ Latinitatis ſcriptores. Zeno Veronenſis, patrum Latinorum, meo judicio, elegantiſſimus, *Avaritia plerumque plus tulit avaro quàm præſtat.* Lucifer epiſcopus Calaritanus, (vel potiùs *Caralitanus*: Sozomeno ὁ Καραλίτων ἐπίσκοπος.) Spartiani fermè æqualis: ſcriptor ingenio juxtà & ſtilo durus: *quam dignitatem ei ſe tuliſſe tuus arbitratus fuerat pater.* alibi, *cùm ſervis ipſius patrimonia tuleris.* Sic *vertere à Deo*, idem, pro avertere. *funus ferre*, pro eferre, & *radere nomen*, pro eradere Aurelius Victor: *pilare* pro expilare, bis apud Ammianum Marcell.

SALMASIUS.

1 *Ergaſtula ſervorum & libertorum tulit.*] Ergaſtula ſervorum nota, ſed libertorum non item. Nihil ad rem facit, quod ingrati liberti in ſervitutem retraherentur. aliud eſt in ſervitutem retrahi: aliud in ergaſtulum mitti. ſatis magna pœna ingrato liberto, ſi de libero iterum ſervus fieret. atqui poterat ille libertus ſemel in ſervitutem retractus, ſi quid majus peccaſſet adverſus dominum, etiam in ergaſtulum ab eodem relegari. ita profecto eſt. ſed tunc non ut libertus ſed ut ſervus hoc patiebatur. libere tamen fatebor, me non moturum huic loco controverſiam fuiſſe, niſi libri impuliſſent. omnes enim tam editi quam ſcripti non *libertorum*, ſed *liberorum* exhibent: *ergaſtula ſervorum & liberorum tulit.* eamdem igitur tollendorum in totum ergaſtulorum cauſam habuit Hadrianus, quam olim Auguſtus repurgandorum. multi enim liberi & ingenui homines ex occulto & inſidiis inter viam rapiebantur, & in ergaſtula compingebantur à poſſeſſoribus. multi etiam ſua ſponte ad vitandam militiam, in ea ſe conjiciebant ut laterent. Suetonius in Tiberio: *curam ſuſtinuit repurgandorum tota Italia ergaſtulorum, quorum domini in invidiam venerant, quaſi exceptos ſupprimerent non ſolum viatores, ſed & quos ſacramenti metus ad hujuſmodi latebras compuliſſet.* idem in Auguſto: *rapti per agros viatores ſine diſcrimine, liberi ſervique, ergaſtulis poſſeſſorum ſupprimebantur.* Hadrianus illa non repurgavit, ſed penitus ſuſtulit, ut ne unquam illi fraudi occaſio pateret. non enim in gratiam ſervorum, ſed ingenuorum videtur ea ſuſtuliſſe, ne ut antea ſæpe factum per factionem poſſeſſorum abripi poſſent & in ergaſtulum dari. Hoc eſt quod ait Spartianus ergaſtula ſervorum & liberorum per Hadrianum ſublata. ſi quis *libertorum* mordicus retinendum putabit, vim nemini facio, utatur judicio ſuo. Quærunt autem heic Criticorum coryphæi an nulla poſt Hadrianum ergaſtula fuerint: & in perpetuum hoc valuerit, quod iſto loco legimus de ſublatis ab Hadriano ergaſtulis. &

Lipſius

Lipſius quidem illa prorſus abolita fuiſſe vult, nec eorum uſquam mentionem, ſub aliis qui Hadrianum ſequuti ſunt, imperatoribus occurrere; aut ſi quando occurrat apud auctores, ex priſci potius ævi quam ſui uſu eos loqui. ſed ego ab illo ſentire nequeo, qui paſſim poſt Hadriani tempora ergaſtulorum publicorum privatorumque mentionem fieri videam, etiam apud Iuriſconſultos, quos tamen negat uſpiam eorum meminiſſe. nam qui in opus publicum aut in metallum damnantur, ut abigeatores, incendiarii, plagiarii, aliique, nonne in ergaſtulum damnantur? opus enim publicum & metallum ergaſtuli nomine ſignabatur. operis autem publici, & in metallum damnationis frequens apud Juriſconſultos mentio, ut in libris Digeſtorum videre eſt. Sed dicat fortaſſe aliquis ergaſtula illa publica non ſuſtuliſſe Hadrianum, ſed tantum privata. non enim metus ex publicis ergaſtulis, ne homines liberi, præter eos quos hæc pœna conſtrinxerat, in ea per vim conjicerentur. & ſervi qui hac pœna afficiebantur ex dominorum juſſu, non in publica, ſed in privata ergaſtula mittebantur. Sane conceſſerim libenter non de publicis ergaſtulis, ſed de privatis hanc Hadriani conſtitutionem eſſe intelligendam, & male ſentire viros doctos qui de publicis etiam eam explicant. Hadriani enim multæ conſtitutiones & reſcripta in libr. Digeſtorum reperiuntur, quæ mentionem habent operis publici & metalli pœnæ. privata igitur tantum ergaſtula ab Hadriano ſublata fuiſſe ponamus. hoc ſub ipſo tantum obtinuiſſe, vel non diu poſt ipſum duraſſe, fidem fecerint multi auctorum loci qui mentionem eorum repræſentant. Lactantius lib. v. Inſtitutionum: *quod ſi ſervorum nequiſſimus habetur qui dominum ſuum fuga deſerit, iſque verberibus, vinclis, ergaſtulo, cruce & omni malo digniſſimus judicatur.* ſed Lactantium eo loco volunt non ad ævi ſui ritum, ſed ad antiquam conſuetudinem reſpexiſſe. quid de Apulejo dicent, qui ſub Antonino Pio & Marco Philoſopho floruit, cujus hæc ſunt? *quindecim liberi homines populus eſt; totidem ſervi, familia; totidem vincti, ergaſtulum.* non dubium idem dicturos eſſe: dicant vero quod voluerint, non mihi perſuadebunt. inſignis de ergaſtulis locus apud Divum Cyprianum in libro epiſtolarum, epiſtola LXXXII. *Cæſariani quicunque vel prius confeſſi fuerant, vel nunc confeſſi fuerint, confiſcentur & vincti in Cæſarianas poſſeſſiones, & ſcripti mittantur.* ita enim legendum. vulgo: *deſcripti mittantur.* ſcripti & vincti dabantur in ergaſtulum ſervi. unde *inſcripta ergaſtula*, Juvenali. legi etiam poteſt, *& inſcripti mittantur.* quo loco ſpecta Cæſarianos ſervos in Cæſarianas poſſeſſiones, hoc eſt in Cæſaris ergaſtula, mitti ſolitos: quemadmodum & privatorum ſervi, quiquid deliquiſſent, in privata mittebantur à dominis. lex Gratiani, Valentiniani & Theodoſii, quæ eſt in Cod. Theod. tit. de tironibus; vetat in tironum præbitione, quemquam è ſervorum numero dari vel ex ergaſtulis tractum: *inter optimas lectiſſimorum militum turmas neminem è numero ſervorum dandum eſſe decernimus, neve ex caupona ductum vel ex famoſarum miniſteriis tabernarum, aut ex cocorum aut ex piſtorum numero, vel etiam eum quem obſequii deformitas militia ſecernit, nec tracta de ergaſtulis nomina.* Porro vox *ergaſtuli* non tantum origine, ſed etiam formatione Græca, eamque ut alias pleraſque, à Siculis Romani ſumpſere. ut enim ab ἐργαστὴς, ἐργάστυλος· κορύπτης, κορύπτυλος· ἔρως ἔρωτος, ἐρώτυλος, & τὸ ἐρώτυλον pro amatorio apud Moſchum, niſi fallor, aut Bionem. ἐργαστὴς, ἐργάστυλος diminutiva forma, qui terram colit, & in terræ cultu laborat, qua arando, qua fodiendo. Hinc *ergaſtulus*, vel *ergaſtilus*, ut in antiquis libris habetur, apud Nonium ex Lucilio: *judicem appoſuit ut nemo ſententiam libere quaſi ergaſtilus poſſit dicere.*

rum tulit. [1]Lavacra pro ſexibus ſeparavit. [2]Si dominus in domo interemptus eſſet, non de omnibus ſervis quæſtionem haberi, ſed de his qui per vicinitatem poterant ſentire, præcepit. [3]In Hetruria præ-
19 turam imperator egit. [4]Per Latina oppida dictator &

dicere. ἐργάστυλον igitur eſt ἐργαστικὸν, ut ἐράτυλον, ἐρωτικόν. inde ἐργάστυλος τόπος adjective locus in quo ejuſmodi ἐργάσται vincti detinebantur ad opus ruſticum faciendum: quod adjectivum poſtea in ſubſtantivum tranſiit & ἐργάστυλον factum. inde Romanis *ergaſtulum.*

CASAVBONVS.

1. *Lavacra pro ſexibus ſeparavit.*] Olim viri fœminæque mixtim lavabant, nullo pudore nuditatis: quem turpiſſimum morem Græcos accepiſſe à Romanis in M. Catone queritur Plutarchus Dio lib. XLIX. de Agrippa, qui primus Romæ balnea publicè exhibuit. τὰ βαλανεῖα προῖκα δι' ἔτους καὶ τοῖς ἀνδράσι καὶ ταῖς γυναιξὶ λοῦσθαι παρέσχε. Videtur tum primùm hæc defœda consuetudo cepiſſe; quam tollere conatus Hadrianus: de quo Dio, λοῦσθαι χωρὶς ἀλλήλων αὐτοῖς, viris & mulieribus, προσέταξε. Sed non obtinuit, aut non diu lex Hadriani: nam alioquin opus nova lege non fuiſſet, cujus auctor Marcus; qui auctore Capitolino, *lavacra mixta ſuſtulit.* Servata lex Marci ad Heliogabalum uſque. iſte eam tulit: relatam mox ab Alexandro Severo, quod in ejus vita narrat Lampridius. Spreta deinde & lex Alexandri, aut certè parum diligenter obſervata. adeò quidem ut & Chriſtiani veteres eundem morem uſurparent: licet in Διαταγαῖς, quæ Clementi tribuuntur, caveatur diſertè, ut viri balneis virilibus, muliebribus mulieres utantur, lib. I. c. VI. & IX. Sed vicit morbus publicus omnem medicinam. Serò tandem ſynodalibus decretis mos tam obſcœnus de vita eſt ſublatus. decretis inquam, non decreto: nam & ſanctiſſimorum patrum auctoritas diu neglecta. Laodiceni concilii canone XXX. vetantur συλλοῦσθαι γυναιξὶν ἄνδρες. Quid profuit? adeo enim mos ille per hunc canonem extinctus non eſt, ut etiam è clero & monachorum ordine multi, poſt concilium illud, promiſcuè cum fœminis lavarent. Lege ſynodi πενθέκτης, ſive in Trullo canonem LXXVII. quo loco Balſamon, ὡς ἔοικεν, inquit, περὶ τῆς συνόδου ταύτης ἱερώμενοί τινες καὶ μοναχοὶ, καὶ λαϊκοὶ μετὰ γυναικῶν ἐλούοντο. In Juſtiniani CXVII. Nov. inter legitimas divortii cauſſas & iſta recenſetur; ſi mulier non impetrata à marito venia cum viris laviſſet.

2 *Si dominus in domo interemtus eſſet.*] Moderatur ſenatuſconſulto Silaniano: cujus providentia crudelis ex Tacito & libris Juriſprudentum nota. Hadrianeæ verò hujus conſtitutionis in ſuperſtitibus veteris doctrinæ civilis reliquiis, nulla, niſi fallor, extat hodie mentio. Meminit quidem Ulpian. l. I. ejus tit. reſcripti cujuſdam ejuſdem principis, quod ſpectat eodem: ſed non eſt tamen idem.

3 *In Hetruria præturam imperator egit.*] Accipiebam *in Hetruria*, pro in aliquo, aut ſi fortè, in quibuſdam Hetruriæ oppidis. Certum eſt fuiſſe urbes in Italia nonnullas, quæ ſuos magiſtratus prætores vocarent: idque ex Cicerone & aliis docti pridem obſervarunt. Sed aliò ducit nos vetus inſcriptio, in qua leguntur hæc inter cætera: PRÆT. ETRVR. XV. POPVLORVM.

4 *Per Latina oppida dictator.*] Nam & Dictatores vocarunt ſuos magiſtratus quædam Latinæ urbes: ut de Lanuvio conſtat ex ea pro Milone.

[1] & ædilis & duumvir fuit. [2] Apud Neapolim demarchus, [3] in patria ſua quinquennalis: [4] & item Adriæ quinquennalis quaſi in alia patria, & [5] Athenis archon fuit. [6] In omnibus penè urbibus, [7] & aliquid ædificavit,

1 *Et ædilis & duumvir fuit.*] Utrumq; nomen in municipiis & coloniis frequens fuiſſe, notum omnibus. Vetus lapis à Joſepho Scaligero publicatus, olim patrono coloniæ cujuſdam poſitus, EO. ANNO. QVO. ET. OPTIMVS. IMP. HADRIANVS. ETIAM. DVVMVIRATVS. HONOREM. SVSCEPIT. ſed nomen coloniæ ignarum eſt.

2 *Apud Neapolim demarchus.*] Neapoleos ordinarius magiſtratus ita vocabatur ab antiquo. Strabo libro quinto, poſtquam dixiſſet Neapolin urbem eſſe Græcam, ſed aſcitos poſtea fuiſſe Campanos: μλώνει ἢ τὰ ἢ Δημάρχων ὀνόματα, τὰ μὲ πρῶτα Ἑλληνικὰ ὄντα, τὰ ἢ ὕϛερα τοῖς Ἑλληνικοῖς ἀναμὶξ τὰ Καμπανικά.

3 *In patria ſua quinquennalis.*] Jam diximus Italicam in Bætica intelligi. In pleriſque coloniis & municipiis fuiſſe Quinquennales, nemo jam ignorat. Abſens autem geſſit hunc magiſtratum Hadrianus, ſi verè obſervatum Dioni, nunquam illum poſt ſuſceptum imperium, patriam ſuam adiiſſe: etſi de illa meritum quàm optimè. Sed & reliquos qui nominantur hîc municipales honores nomine tenus ab imperatore putem ſuſceptos. Quidni? cùm & conſulatum abſentes ſuſciperent, etiam illi interdum, qui Curiam viderant nunquam: ut de Pertinace Capitolinus narrat.

4 *Et item Adriæ quinqu.*] Reg. & *iterum Ad. q.* Ex initio hujus libri clarum, cùm hæc urbs Hadriani alia patria dicatur.

5 *Athenis archon fuit.*] Expoſuimus antea ex Dione. Lege Trebellium Pollionem in Gallienis.

6 *In omnibus penè urbibus ædificavit.*] De Græcia certe locuples teſtis Pauſanias: cujus Περιήγησις Hadriani referta eſt ædificiis.

SALMASIUS.

3 *In patria ſua quinquennalis.*] Gloſſæ, πενταετηρικὸς exponunt in capite de magiſtratibus: *Magiſter equitum. Flamen, publicus. Quinquennalis.* ἵππαρχος. ἀρχιερεὺς, δημόσιος. πενταετηρικός. perperam in Indice inſcriptionum Grutterianarum *Quæſtores quinquennales*, notantur ex inſcriptione tertia pag. CCLV. quæ ſic habet: CVRANTIBVS. M. CÆRETIO. ZMARAGDO. L. MÆVIO. EPICTETO. QVINQ. IT. QVÆSTORIBVS. cum ſic exponi debeat, *curantibus M. Cæretio Zmaragdo, L. Mævio Epicteto Quinquennalitio iterum, Quæſtoribus.* varia autem corpora & collegia ſuos Quinquennales habuere, & quidem non ex nomine ſuo perpetuos: item municipia & oppida, coloniæque multæ de quibus nos alibi.

5 *Et Athenis archon fuit.*] Hadrianum jam imperatorem archonta Athenis fuiſſe notat heic Spartianus. in ſuperioribus tamen animadverſionibus notavimus, eum antequam imperaret, hoc magiſtratu functum eſſe, Trajano VI. & Tito Sextio Africano Coſſ. hoc eſt anno Trajani quartodecimo. Dicet aliquis, nihil vetare quominus uterque verum dicat, Phlegon & Spartianus. nam poſſe fieri ut bis archon fuerit Hadrianus, ſemel ante imperium, & ſemel in imperio. Sane hoc potuit fieri, ſed factum eſſe non credo, his rationibus inductus quas poſui ſupra.

7 *Et aliquid ædificavit & ludos edidit.*] Palatinus, *luſos edidit.* vet. edit. *luſus.* ut ludus pro luſu, ſic luſus etiam

etiam pro ludo ſumitur. hinc *luſorium* apud medii ævi ſcriptores pro ludo vel amphitheatro ipſo. vetus interpres Juvenalis ad illud:

—— quod comminus urſos
Figebat Numidas Albana nudus arena.

in luſorio Cæſaris juvenis iſte urſos ſæpe quaſi venator occidit. multis autem in urbibus ludos edidiſſe Hadrianum vel novos inſtituiſſe paſſim loquuntur veterum monumenta. Πανελλήνια Athenis. Dio: τόν τε σηκὸν αὐτῷ τὸ πανελλήνιον ὠνομασμένον οἰκοδομήσασθαι τοῖς Ἕλλησιν ἐπέτρεψε, καὶ ἀγῶνα ἐπ' αὐτῷ κατεστήσατο. Πανελλήνια Agoni illi nomen: cujus mentio in veteri inſcriptione, Παναθήναια, Ὀλύμπια, Πανελλήνια, Ἀδριάνεια. Fallitur vero vir ſummus qui quatuor illos agones pro uno accepit, & de Adrianeis interpretatur. vetus interpres Pindari ad Olympionicas: εἴη δ' ἂν ἢ τὰ Παναθήναια νενικηκώς, ἢ τὰ Ἡράκλεια, ἢ τὰ Ὀλύμπια, ἢ τὰ Ἐλευσίνια, ἢ τὰ Πανελλήνια. quibus verbis omnes agones complexus eſt qui Athenis aut in Attica celebrarentur. vetuſta igitur τὰ Ὀλύμπια καὶ τὰ Πανελλήνια, nec ab Hadriano inſtituta, ut videtur velle Dio. niſi forte duo Πανελλήνια Athenis fuiſſe dicamus. una quidem jam ex antiquo inſtituta & celebrari ſolita, alia nuper ab Hadriano. vel ſane erraverit ille vetus Pindari Scholiaſtes, qui cum viderit ætate ſua Panellenia Athenis celebrari, putavit antiquitus etiam celebrata & tempore illius Diagoræ, cujus certamina cecinit & laudavit Pindarus. quodcunque ſit, puto Hadriania ab Panelleniis fuiſſe diverſa. de Hadrianeis vetus in veteri ſaxo epigramma:

ΚΟΣΜΗΤΕΥΟΝΤΟΣ. ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ. ΑΧΑΡΝΕΩΣ.

Στῆσεν Ἀχειριστὸς στήλην μεγακύδεσιν ἀστοῖς
Πατρὸς τοὔνομ' ἔχων δημόθεν Εὐπυρείδης,
Ἐκ πρεπτῶς ἀέθλοισιν ἐπισκήνοις καὶ ἐφήβοις,
Καὶ στεφάνῳ κῦδος μοῦνος ἐνεστέψατο.

ΑΓΩΝΟΘΕΤΗΣ ΑΣ. ΑΔΡΙΑΝΕΙΩΝ.

Correximus autem in illo epigrammate, Εὐπυρείδης pro Εὐπορείδης, ut perperam ſcriptum in libro inſcriptionum. Εὐπυρίδαι enim ille δῆμος dicebatur, non Εὐπορείδης. Stephano, Εὐπυρείδαι. Heſychio quoque apud quem ſcribendum, Εὐπυρεῖδαι δῆμος καὶ τόπος Ἀθήνῃσι. nam male vulgo editum Εὐπηρεῖδαι, & fallitur vir eruditus qui ex ſerie litterarum Εὐπηρεῖδαι, Heſychium ſcripſiſſe contendit, nec eſſe librarii errorem. immo plane è contrario conſtat, & ab Heſychio ſcriptum Εὐπυρεῖδαι, & erraſſe librarium qui Εὐπηρεῖδαι, pro Εὐπυρεῖδαι poſuit. perperam etiam illum verſum,

Ἐκ πρεπτῶς ἀέθλοισιν ἐπισκήνοις καὶ ἐφήβοις·

ſic refingebat Caſaubonus: Ἐκ βερφέων ἀέθλοισιν ἐπισκήνοις ἠδ' ἐφ' ἥβης per illa enim ἐπισκήνοις ἀέθλοις oſtendit ille Achiriſtus ſe agonothetam fuiſſe: per illa vero καὶ ἐφήβοις epheborum κοσμήτην. ſed de his alias. Agebantur & Olympia Smyrnæ ab eodem Hadriano inſtitutus agon Philoſtratus, τὰ Ἀδριανοῦ Ὀλύμπια vocat in vita Polemonis: προσκεκλῆσθαι γὰρ τῶν Ἀδριανοῦ Ὀλυμπίων ἔδοσαν τῷ ἀνδρὶ καὶ ἐγγόνοις καὶ τῆς ἱερᾶς τριήρους ἐπιβατεύειν. ſunt quæ τὰ κατὰ τὴν Ἀσίαν Ὀλύμπια alibi nominat ὑποκεῖται δὲ τραγῳδίας ἀπὸ τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν οἷς ἐπεστάτει ὁ Πολέμων idem in eodem Polemone: τὰ κατὰ τὴν Σμύρναν Ὀλύμπια: ἀγωνιστοῦ τραγῳδίας ἐν τοῖς κατὰ τὴν Σμύρναν Ὀλυμπίοις τὸ, ὦ Ζεῦ, εἰς τὴν γῆν δείξαντος, τὸ δὲ ὦ γᾶ, εἰς οὐρανὸν ἀνασχόντος, προκαθήμενος τῶν Ὀλυμπίων ὁ Πολέμων ἐξέωσεν αὐτὸν τῶν ἀέθλων εἰπὼν, οὗτος τῇ χειρὶ ἐσολοίκισεν

vit, & ludos edidit. Athenis mille ferarum venationem in ſtadio exhibuit. [1] Ab urbe nunquam ullum venatorem aut ſcenicum avocavit. Romæ poſt cæteras immenſiſſimas voluptates, in honorem ſocrus ſuæ, aromatica populo donavit. [3] In honorem Trajani [4] balſama & crocum per gradus theatri fluere juſſit: fabu-

videtur tamen duplex agon hoc nomine apud Smyrnæos agitari ſolitus, & alter quidem ex antiquo ita dictus, alter ab Hadriano inſtitutus. itque hæc Ἀδελιανὰ Ὀλύμπια, vel Ἀδελιάνεια Ὀλύμπια appellantur in veteri inſcriptione, ὁμοίως ἐν Σμύρνῃ Ὀλύμπια & Ἀδελιάνια Ὀλύμπια. ſic enim diſtinguendum erat. viden' duplicia Olympia Smyrnæ, Olympia, & Hadrianea Olympia, quæ Philoſtratus dixit, τὰ Ἀδελιανοῦ Ὀλύμπια? profecto non aliter poteſt exponi locus ille. ſed ad ipſam inſcriptionem plura aliquando, ſi Deus dabit, dicemus. peſſime enim verſa eſt ab eruditiſſimo viro, & indiſtincte certaminum reddita nomina. In Epheſo etiam *Hadriania* & *Olympia* celebrabantur, ut ex eadem inſcriptione conſtat. Verum de his alibi plura in notis ad Græcas inſcriptiones.

1 *Ab urbe nunquam ullum.*] Palat. *ab urbe Roma.*

CASAUBONUS.

2 *Aromatica populo donavit.*] Parentaliorum die fiebat in plebem diviſio ſpecierum variarum, ut vini, olei, aut pecuniæ. cujus moris teſtes extant infinitæ inſcriptiones. Sed aromatica donare, meritò notatum in Hadriano ut rarum, & antè fortaſſe inauditum. Quod ſequitur de balſamis & croco per gradus theatri in honorem Trajani fuſis ad morem pertinet theatricarum ſparſionum: quem ſummi viri pridem illuſtrarunt. Balſama & crocum Spartianus Ελλωισὶ appellat, aquam balſamo & croco φαρμακευθεῖσαν. Fiebant hæ ſparſiones ut plurimùm è croco tantùm, quam ob cauſſam ſcribit auctor Gloſſarum, *Sparſio*, κρόκου ῥάνσις. Hadrianus etiam balſama indidit: ideo relatum in Acta, & inde in hiſtorias, ceu non priùs factum, aut rarò.

3 *In honorem Trajani.*] Id eſt, ludis quos in honorem Trajani magnificentiſſimos edidit. multos autem edidit honorandæ Trajani memoriæ: natalitios, parentalitios, ſive conſecrationis, & Parthicos. ſic appellati qui in honorem victoriarum Trajani agebantur: de quibus Dio.

SALMASIUS.

4 *Balſama & crocum per gradus theatri fluere juſſit.*] Ad croci ſparſionem in theatro fieri ſolitam hæc referri debere recte viris doctis animadverſum. κρόκου ῥάνσιν optimæ Gloſſæ vocant loco omnibus noto & pluries citato. ſed id nunc in eo obſervabimus quod hactenus viros eruditione præſtantes fugit. ſic igitur in illo vetuſto Gloſſario ſcriptum eſt:

Sparſio, κρόκος ὁ ῥαινόμενος.
Spartum, λευκαία ἐν θεάτροις.

Quis non hactenus quæſivit quid faceret illud in theatris ſpartum? & alii quidem ad *ſpartores equorum*, de quibus in veteri inſcriptione mentio, alii ad albam lineam retulerunt. omnes falſo. ſolebant veteres librarii cum ad finem lineæ perveniſſent, ſi vox adhuc ſupereſſet aliqua, eam ſubjicere & circumducere: quod factitaſſe Auguſtum ſcribit Suetonius. librarius illarum Gloſſarum ut hoc ſexcentis locis fecerat, & in iſto quem in manibus habemus, ita nempe ſcripſerat:

1 fabulas omnis generis more antiquo in theatro dedit: 2 hiſtriones aulicos publicavit. In circo multas

Sparſio, κρόκος ὁ ῥαινόμενος.
Spartum, λευκεία. [ἐν θεάτροις]
quod ſic procedit:
Sparſio, κρόκος ὁ ῥαινόμενος ἐν θεάτροις.
Spartum, λευκεία.
nihil jam *ſpartum* ad theatra. recte autem *ſpartum* λευκεία exponitur. nam ita Græci vocant. titulus extat cap. cujuſdam in ὀνειροκριτικοῖς Artemidori, περὶ λευκέας καὶ λίνου καὶ καννάβεως, qui ſic erat vertendus: *de ſparto, lino, & Cannabe.* non de *leucea*, ut perperam doctus interpres. Heſychius, σιλλὸν, λευκείας, χοινίον. *funis è ſparto.* idem Heſychius: λευκέα, χοῖνος.

1 *Fabulas omnis generis more antiquo in theatro dedit.*] *Antiquo more* quod dixit Spartianus, putant eam reſpexiſſe ad edictum Domitiani, quo interdixit hiſtrionibus ſcenam, intra domum exercendi jure conceſſo, ut narrat Suetonius. ſed Hadriani temporibus, non adeo res antiqua fuit, illud edictum Domitiani. Nec tantulum temporis intervallum, quod inter hos duos principes interceſſit, antiquitatem potuit efficere. præterea quis credat edictum illud tenuiſſe poſt Domitianum? fabulæ igitur omnis generis ſunt prætextatæ, togatæ, tabernariæ, Atellanæ, quarum meminerunt Grammatici veteres, quas antiqui poëtæ in ſcena dictabant, quæ omnes poſteriorum imperatorum ævo agi deſierunt, & in deſuetudinem abierunt. eas vero revocavit in ſcenam Hadrianus, & more antiquo in theatro exhibuit.

CASAUBONUS.

1 *Fabulas omnis generis.*] Suetonius in Octavio, cap. XLIII. *Fecit ludos nonnunquam & vicatim, ac pluribus ſcenis per omnium linguarum hiſtriones.* eadem fere verba in Julio. Sed Spartianus ad fabularum diverſas ſpecies videtur aſpicere, quas philoſophus explicat in libello de poëtica, & poſt illum grammatici Græci Latinique. Ait, *more antiquo*, reſpiciens edictum Domitiani quo hiſtrionibus ſcenam interdixerat.

2 *Hiſtriones aulicos publicavit.*] Ut ludum peculiarem habuit princeps, & proprios gladiatores qui & fiſcales dicti, & poſtulaticii, quod eorum editionem populus à principe ſolitus poſtulare: ſic etiam hiſtriones, quos Spartianus aulicos appellat. Eſt verò ſententia ambigua. Poteſt intelligi, aulicos artifices voluptatum, peritia artis ſuæ nobiles, in theatrum fuiſſe productos: quod in gladiatoribus principis ſolitum fieri teſtantur tot loci Senecæ, Plinii, Suetonii, & Martialis. vel, Hadrianum, cum illis in Palatio operam daret, admiſiſſe & plebem. Simili popularitate Titus, *nonnunquam in thermis ſuis admiſſa plebe lavit.*

GRUTERUS.

2 *Hiſtriones aulicos publicavit.*] Sententia ambigua, vel quod ludis privatorum commodato dederit hiſtriones ſuos Princeps; vel quod permiſerit eoſdem ſpectari à populo in Palatio. ſed prior interpretatio verior videtur.

SALMASIUS.

2 *Hiſtriones aulicos publicavit.*] Id eſt, in publico ut agerent permiſit, & publice ſpectandos dedit. ſic Suetonius de Nerone publice in theatro cantante: *coronamque eam & reliquam certaminis partem in annum ſequentem diſtulit, ut ſæpius canendi occaſio eſſet, quod cum tardum videretur, non ceſſavit identidem ſe publicare.* & in vita Auguſti: *ſolebat etiam citra ſpectaculorum dies, ſi quando quid inuſitatum dignumque cognitu advectum eſſet, id extra ordinem quolibet loco publicare.* publicare igitur eſt, publico

tas feras, [1] & ſæpè centum leones, interfecit. [2] Militares pyrrhicas populo frequenter exhibuit: gladiatores frequenter ſpectavit. Quum opera ubique infinita feciſſet, nunquam ipſe, niſi in Trajani patris templo, nomen ſuum ſcripſit. [3] Romæ inſtauravit Pantheum, Septa,

blico ſpectaculo oſtendere, publice ſpectandum exhibere.

1 *Et ſæpe centum leones interfecit.*] Eamdem lectionem in Palatino inveni, quam in Regio Caſaubonus: *& ſæpe cunctos leones interfecit.* ut magnum magnificentiæ, vel ut loquebantur, magnanimitatis argumentum crebro notant in Romanis principibus ſcriptores multarum ferarum, & leonum præcipue confectionem. idem Spartian. de Marco: *in munere autem publico tam magnanimus fuit, ut una miſſione centum leones ſimul exhiberet ſagittis interfectos.* idem dicit hoc loco de Hadriano, cunctos leones qui una miſſione ſimul exhibiti eſſent, interfectos. Dio centum leones & centum leænas una miſſione aliquando exhibitas ab Hadriano & interfectas refert. itaque olim heic legebam: *ducentos leones* pro *cunctos.* ſed nihil mutandum: nihil enim aliud vult quam ſolos eum leones aliquando exhibuiſſe, & cunctos interfeciſſe. de numero ſilet. fere ſemper centenos exhiberi ſolitos video una miſſione, & in eo magnifici editores quod omnes interficerentur.

2 *Militares pyrrichas populo frequenter exhibuit.*] De pyrrichis militaribus, nihil ſcio quod non jam dictum ſit, niſi hoc quod me vetus epigramma Latinum ἀνέκδοτον docuit, aciem illam in armis ſaltantium ex viris & mulieribus componi ſolitam, & buxeis armis, non ex ferro, fuiſſe inſtructam. ſed præſtat ipſum epigramma adſcribere.

DE PYRRICA.

In ſpatio Veneris ſimulantur prælia Martis,
Cum ſeſe adverſum ſexus uterque venit.
Fœmineam maribus nam confert pyrrica claſſem,
Et velut in morem militis arma movet.
Quæ tamen haud ullo calibis ſunt tecta rigore,
Sed ſolum reddunt buxea tela ſonum.
Sic alterna petunt jaculis, clypeiſque teguntur:
Nec ſibi congreſſu vir nocet aut mulier.
Luſus habet pugnam, ſed habent certamina pacem:
Nam remeare jubent organa blanda pares.

Organa illa fiſtulas fuiſſe docemur ab Ammiano: *artem modulantius incedendi per pyrricham concinentibus didicit fiſtulis.* de Juliano.

CASAUBONUS.

1 *Et ſæpe centum leones interfecit.*] Regius, *& ſæpe cunctos leones.* Fuerit hoc ſingulare & venationum Hadriani proprium, ut ſolos aliquando leones exhiberet: qui longè urſis, tauris, & aliis multis feris præſtant, quæ in circo aut amphitheatro per venationes ſolitæ confici. Dio non leones ſolùm centum, ſed & leænas totidem ſemel exhibitas ſcribit ab Hadriano.

2 *Militares pyrrichas populo freq. exhib.*] Etiam pyrrichæ inter populi voluptates, ut notum ex Suetonio. addit *militares*, ſine cauſſa: eſtque non διακριτικὸν, ſed perpetuum epithetum: omnis enim pyrrhiche militaris. Lege Athenæum. Ammianus verum uſum & modum paucis declarat libro XVI. de Juliano loquens, præludia diſciplinæ caſtrenſis diſcens: *artem modulatiùs incedendi, per pyrrichiam concinentibus didicit fiſtulis.*

3 *Romæ inſtauravit Pantheon, Septa, baſil. N.*] Tito imperante cùm Roma

 con-

Septa, baſilicam Neptuni, ſacras ædes plurimas, forum Auguſti, [1] lavacrum Agrippæ: [2] eaque omnia propriis & veteribus nominibus conſecravit. [3] Fecit & ſui nominis pontem, [4] & ſepulcrum juxta Tiberim, &

continuos tres dies totidemque noctes flagravit, arſerant & iſtæ, & quæ ſubjunguntur, forum Auguſti, ac lavacrum Agrippæ: quod in regio codice dicitur Agrippienſe. Dio inter alia quæ tum incenſa, hæc nominat, τὰ Σέπτα, τὸ Ποσειδώνιον, τὸ βαλανεῖον τὸ τοῦ Ἀγρίππου, καὶ τὸ Πάνθειον. Forum Auguſti ille non nominat, ſed τὰ Ὀκτάουια οἰκήματα μετὰ βιβλίων. bibliothecam & porticum intelligens, quæ ab Auguſto addita templo Apollinis. Horum autem omnium Trajanus inſtaurationem inchoavit, non perfecit, aut ſi quid ab eo priſtinæ formæ fuerat redditum, alio caſu aliquo fuerat labefactatum. Exemplo ſit Pantheum, de quo Euſebius in anno Trajani XIII. *Pantheum Romæ fulmine concrematum.* Georgius Monachus, τὸ Πάνθεον ὑπὸ κεραυνοῦ διεφθάρη. Erant & alibi quàm Romæ Panthea: ut Athenis, quod Pauſanias vocat τὸ τῶν θεῶν κοινὸν ἱερόν. & in vico Gazenſium, Bethelia, Sozomeni natali ſolo.

3 *Fecit & ſui nominis pontem.*] Ælium pontem nominat Dio.

4 *Et ſepulchrum juxta Tiberim.*] Procopius, qui ſolus ex antiquis deſcribit accuratè, modò ſepulchrum Hadriani nominat, modò Hadriani turrim, vel arcem. cauſſam duplicis appellationis ex ipſo diſcas licet. Sic ille libro quinto, ſive Gothicorum primo: ἐν τούτῳ δὲ Γότθων προσβολὴ ἑτέρα ἐς πύλην Αὐρηλιανὴν ἐγίνετο τρόπῳ τοιῷδε. Ἀδριανοῦ τοῦ Ῥωμαίων αὐτοκράτορος τάφος ἔξω πύλης Αὐρηλίας ἐστίν. ἀπέχων τοῦ περιβόλου ὅσον λίθου βολήν. θέαμα λόγου πολλοῦ ἄξιον. πεποίηται γὰρ ἐκ λίθου Παρίου· καὶ οἱ λίθοι ἐς ἀλλήλους μεμύκασιν, οὐδὲν ἄλλο ἐντὸς ἔχοντες. πλευραί τε αὐτοῦ τέσσαρές εἰσιν, ἴσαι ἀλλήλαις. εὖρος μὲν σχεδόν τι ἐς λίθου βολὴν ἑκάστη ἔχουσαι, μῆκος δὲ ὑπὲρ τὸ τῆς πόλεως τεῖχος· ἀγάλματά τε ἄνω ἐκ λίθου εἰσὶ τοῦ αὐτοῦ ἀνδρῶν τε καὶ ἵππων θαυμάσια οἷα. τοῦτον δὴ τὸν τάφον οἱ παλαιοὶ ἄνθρωποι (ἐδόκει γὰρ τῇ πόλει) ἐπιτειχίσματι δύο ἐς αὐτὴν ἐπὶ τοῦ περιβόλου διήκουσιν, μέρος εἶναι τοῦ τείχους πεποίηνται· ἔοικε γοῦν πύργῳ ὑψηλῷ πύλης τῆς ἐκείνῃ προβεβλημένῳ. Videtur autem opus imperfectum ab Hadriano relictum: nam inter ea quæ Romæ Pius fecit, recenſet Capitolinus & ſepulchrum Hadriani.

SALMASIUS.

1 *Lavacrum Agrippæ.*] Ad oram Palatini adſcriptum erat eadem manu, *Agrippinæ.* ſed *Agrippæ* verum eſt. ita enim Dioni vocatur.

2 *Eaque omnia propriis & veteribus nominibus conſecravit.*] *Et veterum nominibus,* Pal. cum veteri editione.

4 *Et ſepulcrum juxta Tiberim.*] De hoc ſepulcro accipienda ſunt verba Joannis Antiochenſis libro περὶ ἀρχαιολογίας: ἐλύετο μετὰ θάνατον Ἀδριανοῦ τηλικοῦτον ἄγαλμα μετὰ τεθρίππου, ὥστε διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ ἑκάστου ἵππου παχύτατον ἄνδρα διιέναι. οἱ δὲ ἐν γῇ βαδίζοντες, ἐκ τῆς ὑπερβολῆς τοῦ ὕψους τοῦ κλίσματος, αὐτοὺς δὲ τοὺς ἵππους βραχυτάτους καὶ τὸν Ἀδριανὸν νομίζουσι. κλίσμα vocat ſepulcri molem, cui ſuperimpoſita illa quadriga cum ſtatua Hadriani. altiſſimum vero fuiſſe illud monimentum teſtis Procopius, qui nunc arcem nunc turrim appellat. meminitque equorum & ſtatuæ ſuperpoſitæ: ἀγάλματά τε ἄνω ἐκ λίθου εἰσὶ τοῦ αὐτοῦ ἀνδρῶν τε καὶ ἵππων

[1] & ædem Bonæ deæ tranſtulit: & [2] coloſſum ſtantem atque ſuſpenſum [3] per Detrianum architectum [4] de eo loco in quo nunc templum urbis eſt ingenti molimine, [5] ita [6] ut operi etiam elephantes XXIIII. exhiberet. Et

ἵππων θαυμάσια οἷα. notandum etiam quod ille Antiochenſis ἀρχαιολόγος ſcribit, poſt mortem Hadriani conſtructum illud Mauſoleum, nam & in vita Pii Spartianus inter opera quæ Romæ facienda curavit, ſepulcrum Hadriani recenſet.

3 *Per Detrianum architectum.*] Detrianus hic ut nunc ſcribitur nec Græcus eſt nec Romanus de nomine. nihil tamen variant antiqui libri. Detrianus igitur ſcriptum more illius ſeculi pro *Dætrianus.* Δαιτρός, δαιτρεῖον. hinc nomen proprium Δαιτρειανός. niſi forte *Dentrianus* ſcribendum. nam *Dentrius* nomen Romanum. unde *Dentrianus*. Dentriæ mentio in veteri inſcriptione.

DENTRIÆ. L. F. POLLÆ
SACERDOTI. DIVÆ
AVGVSTÆ.

Poſſet etiam legi, *Dextrianus.* nam *Dexter* & *Dextrius*, nomina Romana, & Dextrianus.

5 *Ita ut operi etiam elephantes* XXIV. *exhiberet.*] Non ad ſpeciem aut pompam huic operi admovit elephantos Hadrianus, ſed tantæ molis erat ſtantem atque ſuſpenſum coloſſum transferre, ut præter equos, etiam viginti elephantos adhiberi fuerit neceſſe. ut ita accipiamus ſuadent, immo compellunt verba Spartiani: *ingenti molimine, ita ut operi etiam viginti quattuor elephantes exhiberet.* pro *molimine* vetus editio habuit *volumine.* volumina in operibus ſunt quæ Græci vocant εἰλήματα. unde & εἰληματικαὶ καμάραι, quas Latini *volutiles* nuncupant. ſed heic locum non habent.

GRUTERUS.

2 *Et coloſſum ſtantem atque ſuſpenſum per Decrianum architectum, &c.*] Nomen artificis hujus verum, reſtitui ope chirographi Palatini. vulgati hactenus, *Detrianum.*

CASAUBONUS.

1 *Et ædem Bonæ Deæ tranſtulit.*] Impropriè loquitur, & eget interpretamenti: etſi recepta etiam in vulgus locutio. Nam qui putaverint ipſum Bonæ Deæ templum aliò machinis fuiſſe tranſlatum, non dubito erraturos toto cœlo: etſi ſcimus induſtriam mechanicorum jam olim ſtupenda quædam in hoc genere auſam: ut de pariete Romam Lacedæmone tranſlato antea oſtendimus. Hìc verò per ædis tranſlationem intelligimus, antiqui Bonæ deæ ſimulacri in alium locum tranſlationem & dedicationem, cum ædis novæ extructione.

2 *Coloſſum ſtantem.*] Hic eſt coloſſus Neronis de quo Plinius, & Suetonius, & in Commodo etiam Lampridius. Hujus coloſſi tranſlatio non adeò mira eſt, atque illud, quòd ſtans & ſuſpenſus fuerit tranſlatus.

3 *Per Detrianum architectum.*] Nec Græcum, nec planè Roman. nomen hìc agnoſco: in ſcriptura regia minus, *Decrinium.* An rectum eſt, *Dextrianum?* Erat ea tempeſtate Caſſius Dexter quidam: cujus hic libertus fortaſſe. an eſt verius, *Demetrianum?*

4 *De eo loco in quo nunc templum urbis eſt.*] Veſpaſianus ex Aurea domo Neronis in Sacram viam tranſtulerat, ut narrat Dio. Et Sacra autem via, & Urbis templum in quarta regione collocantur à Victore.

6 *Ut operi ei elephantes* XXIV. *exhiberet.*] Malim *adhiberet.* nam *operi exhibere*, duriuſculum. Elephantos autem operi adhibet Hadrianus ad rei ſpeciem & pompam: non quod ita eſſet neceſſe. nam Dominicus Fon-

Et quum hoc ſimulacrum [1] poſt Neronis vultum cui antea dicatum fuerat [2] Soli conſecraſſet, aliud tale [3] Apollodoro architecto auctore facere Lunæ molitus eſt. In colloquiis etiam humillimorum civiliſſimus fuit, [4] deteſtans eos qui ſibi hanc voluptatem humanitatis [5] quaſi ſervantes faſtigium principis inviderent. [6] Apud Alexandriam in muſio, multas quæſtiones

tanus, qui ante XVII. annos, auſpiciis maximi principis Sixti V. molimine non minùs memorabili, obeliſcum Romæ tranſtulit, elephantos quidem operi nullos adhibuit; ſed homines nongentos & ſeptem, equos ſeptuaginta quinque.

1 *Poſt Neronis vultum cui antea dicatum fuerat Soli conſecraſſet.*] Fallitur Spartianus. Verum quidem eſt hoc ſimulacrum poſt Neronis vultum Soli fuiſſe conſecratum: ſed ejus conſecrationis Veſpaſianus auctor, non Hadrianus, quod vult Spartianus. ſimilis Lampridii error in Commodo.

2 *Soli conſecraſſet.*] Reg. *ſibi conſecr.* ſed refutat hiſtoria, & quod ſequitur de Luna. nam ita amant Sol & Luna conjungi & ſimul dedicari, ſimul coli, ut in veteri lapide, SOLI. ET. LVNÆ. DONVM. POSVERVNT.

3 *Apollodoro Architecto,*] Is eſt de quo multa Dio in Hadriano.

4 *Deteſtans eos qui ſibi hanc vol.*] Poſſis referre ad adulatores, qui majeſtatem, imperatoriam exaggerantes negarent comitatem & civilitatem regias eſſe virtutes. Sic Alexandro Severo nimiam civilitatem amici objiciebant: quaſi molliorem ſibi & contemtibiliorem poteſtatem imperii faceret, ut refertur à Lampridio. Potiùs tamen eos intelligam, qui ex immodica reverentia principis, cum metu ſua deſideria Hadriano exponerent: qualis ille joco Auguſti correptus, *quòd ſic ipſi libellum porrigeret dubitaret, quaſi elephanto ſtipem.*

6 *Apud Alexandriam in Muſio m.*] De hoc ad Tranquilli Claudium ſatis olim. Locus ſive regio urbis in qua Muſeum fuit Bruchium vocabant: quin pro Muſio ipſo Ammianus accipit libro XXII. ubi ait fuiſſe *diuturnum præſtantium hominum domicilium*; ex quo multi magnæ doctrinæ viri prodierint. Βρουχίου meminit etiam Epiphanius, in commentariolo De ponderibus & menſuris: unde conſtat, ſatis remotam à reliqua urbe regionem Bruchii; quam regionem (κλίμα τῆς πόλεως vocat Epiphanius,) ſua ætate fuiſſe deſertam ſcribit. Quamobrem ſunt auctores qui non in urbe Alexandria, ſed prope Alexandriam Bruchium collocent. Martyrologium Græcum in Hilarione, εἰς τι χωρίον πλησίον Ἀλεξανδρείας μεταφοιτᾷ. Κρέχιον ὄνομα αὐτῷ. Erat hoc Alexandrinorum prytaneum quoddam, hoc eſt, πυρὸς ταμιεῖον. Literæ β, π, φ facilè invicem permutantur. Βρύχε[illegible] corruptè, pro Πυρχεῖον: quam vocem ſervat integram Euſebius Hiſtoriarum libro VII. cap. XXXII.

SALMASIUS.

5 *Quaſi ſervantes faſtigium principis.*] *Servantis* non *ſervantes* ſcriptum in Palatino. & ita excuſum in prima editione. legendum, *ſervanti. Deteſtans eos qui ſibi hanc voluptatem humanitatis quaſi ſervanti faſtigium principis, inviderent.* hæc mens enim hujus ſententiæ. principem qui nimis ſollicite & accurate principis faſtigium ſervare conatur, carere ea voluptate humanitatis quæ in humillimorum colloquiis & converſatione percipi ſolet. Deteſta-

nes profeſſoribus propoſuit, & propoſitas ipſe diſſolvit. Marius Maximus dicit eum natura crudelem fuiſſe, [1] & idcirco [2] multa piè feciſſe, quòd timeret ne ſibi idem quod Domitiano accidit, eveniret. Et quum titulos in operibus non amaret, [3] multas civitates

Deteſtabatur igitur eos Hadrianus, qui ſibi hanc voluptatem inviderent, dum illum ab humiliorum congreſſu & colloquio volebant amovere hoc nomine quod ſervandum ipſi eſſet faſtigium principis.

6 *Apud Alexandriam in Muſio.*] Ita ſemper exaratum in antiquis libris. *Muſium* pro *Muſeum.* nam Græcum eſt Μουσεῖον. ſic *nymphia* in ſequentibus ſunt Νυμφεῖα. in hac eadem vita ſub finem : *Lycium* Λυκεῖον : Prytanium, πρυτανεῖον, & ſimilia. ſic *topium* unde ars topiaria, quod Græcis τοπεῖον. De hoc Muſio Alexandrino reliquiarum nihil eſt quod dicendum reſtet poſt doctiſſimos viros. τὴν ἐν Μουσείῳ σίτησιν pro magno munere viris eruditione præſtantibus olim conceſſam fuiſſe ab imperatoribus paſſim legitur. apud auctores cum Græcos tum Latinos. Αἰγυπτίαν τράπεζαν vocat Philoſtratus. τόδε Μουσεῖον Αἰγυπτία τράπεζα συγκαλοῦσα τοὺς ἐν πάσῃ τῇ γῇ ἐλλογίμους. idem in Polemone κύκλον appellat. κύκλος enim eſt menſa. ſic Latinis *orbis* dicitur : κατέλεξε δὲ αὐτὸν καὶ τοῦ Μουσείου κύκλῳ εἰς τὴν Αἰγυπτίαν σίτησιν. Athenæus de Pancrate poëta loquens, τὴν ἐν Μουσῶν σίτησιν vocat. quod Euſtathius ſic interpretatur : καὶ ὅρα τὸ ἐν Μουσῶν σχηματιζόμενον κατ' ἔλλειψιν Ἀττικῶς, ὡς εἴπερ ἦν ἐν πρυτανείῳ Μουσῶν. δοκεῖ γὰρ τοιοῦτόν τι καὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ εἶναι ὁποῖον καὶ ἐν Ἀθήναις. πυρουχεῖον etiam dictum fuit illud Muſarum πρυτανεῖον. quod in ſcilicet conditum eſſet & ſervaretur frumentum ad illam σίτησιν doctorum hominum deſtinatum. nam πυρουχεῖον & πρυτανεῖον idem. Græci Grammatici : πρυτανεῖον παρὰ τὸ ἐκεῖ φυλάττεσθαι τὸν πυρόν, ἤγουν τὸν σῖτον. οἱονεὶ πυροταμιεῖον καὶ πρυτανεῖον. idem igitur apud Alexandrinos πυρουχεῖον, quod apud Athenienſes, πρυτανεῖον. & σίτησις ἐν πρυτανείῳ dicebatur, ut σίτησις ἐν Μουσείῳ. Muſeum autem Alexandrinum, & πυρουχεῖον, pro eodem poſuit Ammianus Marcellinus. pro πυρουχεῖον corrupte προυχεῖον & βρουχεῖον, dixerunt recentiores. & ſic appellata eſt regio quædam Alexandrinæ urbis, in qua Μουσεῖον illud ſive πυρουχεῖον, vel Μουσῶν πρυτανεῖον, ut vocat Euſtathius, erat ſitum. & falſum eſt quod doctiſſimi viri ſcripſerunt, vicum illum ſeu κλῖμα Alexandriæ dictum eſſe πυρουχεῖον, quaſi frumentarium forum, vel quod ibi eſſent publica Alexandrinorum horrea.

GRUTERUS.

1 *Et idcirco multa piè feciſſe.*] Sic quoque Pal.

ÇASAVBONVS.

2 *Multa piè feciſſe.*] Reg. vocem *pie* non agnoſcit.

3 *Multas civitates Hadrianopolis appellavit.*] Sanè multas : nam præter illas quarum intercidit memoria, ex ſeptem urbes nomine eodem diligentiſſimus & veteris geographiæ peritiſſimus Abrahamus Ortelius adnotavit. Occurrunt etiam inter legendum veteres, aliquot civitates nominatæ Ἀδριαναὶ, vel Ἀδριανοὶ : quarum nonnullæ cauſſam appella-

tionis aliam habent : quædam ſine dubio Hadriani vel Hadrianæ quaſi Hadrianopoles dictæ : nam ita erat moris hujuſmodi nomina dimidiata efferre. Sic *Antinous* pro Antinoopolis : ut apud Chryſoſtomum in ſecundam ad Corinthios, καὶ ἡ πόλις Ἀντίνοος λέγεται. eadem Ἀντινῶ poſtea dici cœpit. nam in veteri eccleſiarum Orientis laterculo, quod unà cum aliis aliquot, plura enim habemus, Deo propitio aliquando publicabimus, in Thebaide priore, Ἀντινῶ μητρόπολις primum locum obtinet. Sed & Ælias nominavit non paucas, ſive *Ælias Hadrianas* : quarum & ſcriptis verum, & in ſaxis durat adhuc memoria. Jam vero præter eas urbes quas ipſe Hadrianus juſſit de ſuo nomine appellari, non dubito fuiſſe & alias, quæ per ambitioſam levitatem *Hadrianopoles* aut *Ælias* ſeſe ultro indigetarent. Erat illis temporibus uſitatiſſimum hoc adulationis genus : quo novorum ſemper Auguſtorum gratiam captabant civitates. Obſervat Dio carpitque, notans, in poteſtate ſenatus hoc fuiſſe antea, non in arbitrio civitatum : quas jam videas, inquit, nominibus quæ ſibi ipſæ pro ſua libidine imponunt, catalogos nominum ſuorum contexere Locus eſt libro LIV.

SALMASIUS.

3 *Multas civitates Hadrianopolis appellavit.*] Pervolutanti mihi veterum ſcripta non plures novem hoc nomine urbes occurrerunt, quarum notiſſimæ duæ Hadrianopoles dictæ, nec alio nomine cognitæ. reliquæ ſub prioribus nominibus remanſerunt, quamvis earum cives pro Hadrianopolitis ſe jactaverint, & ita appellari voluerint. prima in Cyrenaica quæ *Hadrianopolis* in vetuſta Peutingerorum tabula appellatur. hoc modo :

Bernicide XXVIII.
Hadrianopolis XXV.
Tauchira
Ptolemaide.

in itinerario Antonini *Adriane* vocatur.

Beronice. M. P. XXX.
Adriane. M. P. XXIX.
Theucira. XVII
Ptolemais. XXVI.

altera in Thracia viginti quattuor millibus paſſuum diſtans à Plotinopoli, de qua conſulendum vetus itinerarium, & illa tabula Peutingeriana. Atque hæ duæ ſunt Hadrianopolis ſic proprie nec unquam aliter appellatæ. reliquæ nomen antiquum ſuum retinuerunt. Antinoopolis quam Hadrianus in honorem delicati ſui condidit, dicta etiam fuit Hadrianopolis. Stephanus : Ἀντινόεια πόλις ἀπ' Ἀντινόου παιδός. τὸ ἐθνικὸν Ἀντινοεύς. ἐκλήθη ἡ πόλις καὶ Ἀδριανούπολις, Ἀντινόειαν vocat ab Antinoo, ut Antiochia ab Antiocho. Epihania ab Epiphane. Marcellinus Antinoum eam dixit lib. XXII. *igitur Thebais multas inter urbes clariores aliis Thermopolim habet & Copton, & Antinoum quam Hadrianus in honorem ephebi condidit ſui.* ubi tamen obſervant veterem codicem habere, *Antinou.* & ſic appellatur in itinerario Antonini, *Antenou.* quod dimidiatum eſt pro Ἀντινόου πόλις. alio tamen loco apud eumdem Marcellinum vocatur Antinous. & ita etiam D. Hieronymo lib. II. adverſus Jovinianum : *& ut ſciremus quales deos ſemper Ægyptus recepiſſet, nuper ab Hadriani amaſio, urbs eorum Antinous appellata.* ita enim veteres libri. & male pro *Antinous* repoſuit Eraſmus *Antinois.* Recentiores eam *Antino* appellaverunt, & Græci Ἀντινώ. *Antino* igitur pro *Antinopolis*, ut *Pano* pro *Panopolis. Lato* pro *Latopolis. Heracleo* pro *Heracleopolis. Afrodito* pro *Afroditopolis.* in veteri itinerario. beatus Hieronymus lib. II. adverſus Jovinianum : *unde & urbes quoque apud eos ex animalium vocabulis nuncupantur. Leonto, Cyno, Lyco, Buſiris, Thmuis quod interpretatur hircus.* ſic & *Antino.* Tabula Peutingerorum : *Tycopoli, Antino, [illegible]*

ſed

tes *Adrianopolis* appellavit, [1] ut ipſam Carthaginem, &

ſed de diverticulo in viam. Γονεῖς Thraciæ Hadrianopolitæ dicti. Stratonicæa quoque urbs Macedoniæ ἐκλήθη ὑπ' Ἀδριανοῦ καὶ Ἀδριανοῦ πόλις ἐκλήθη. Neocæſaria urbs Pontica, cives Ἀδριανοπολῖται. Murſa urbs Pannoniæ κλίσμα Ἀδριανοῦ. apud Stephanum male ſcriptum eſt πόλις Ἰωνίας, pro Παιονίας vel Παννονίας. Palmyreni quoque in Syria Ἀδριανοπολῖται μετωνομάσθησαν ἐπικτισθείσης τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος. his omnibus adde *Adrianos* urbem Myſiæ. Philoſtratus: Ἀριστείδην Ἀδριανοὶ μὲν ἤνεγκαν· οἱ δ' Ἀδριανοὶ πόλις οὐ μεγάλη ἐν Μυσοῖς. aſſentior tamen viris doctis, qui putant eamdem eſſe cum Adrianotheris, de quibus habemus infra. at mihi cum illis non convenit qui Adranum vel Adranium urbem Siciliæ ab Adriano imperatore dictam volunt & in ea templum Adriani conditum, cum ab Adrano indigena quodam heroe ſit appellata, cujus & in urbe templum. Ælianus de animalibus lib. XI. cap. XX. ἐν Σικελίᾳ Ἀδρανὸς ἐστὶ πόλις, ὥς λέγει Νυμφόδωρος. καὶ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ Ἀδρανοῦ νεὼς ἐπιχωρίου δαίμονος. Adranum illum volunt eſſe Hadrianum. quid nugacius? hoc non meretur refelli.

CASAUBONUS.

1 *Ut ipſam Carthaginem.*] At non obtinuit hæc nova appellatio, ne eo quidem vivente. Extant multi ſcriptores, alii æquales Hadriano, alii non multo juniores: qui in antiqua appellatione conſentiunt omnes. quando igitur ſic appellata? in ſcriptis quidem, ut arbitror, nunquam.

SALMASIUS

1 *Ut ipſam Carthaginem & Athena-[illegible]tem.*] Carthaginem Adrianopolim appellatam, & partem Athenarum neſciremus, niſi hic docuiſſet. ſed & illas omnes civitates quas Hadrianopoles dictas in ſuperiori animadverſione docebamus, uni Stephano debemus quod ita appellatas eſſe ſcimus. nam veterum nemo præter illum meminit. ad Athenas quod attinet, cum illam urbem multis operibus inſtauraſſet Hadrianus, partem urbis quæ maxime illis ædificiis ornata fuit, Hadrianopolim nuncupavit: errant viri docti qui novarum Athenarum nomine, partem illam urbis, quam ſplendidis ædificiis ornavit Hadrianus, inſignitam fuiſſe cenſent. Quid enim hoc ad honorem Hadriani ſi urbs illa vel pars urbis dicta fuit Novæ Athenæ? ſed nec inſcriptio illa quæ Mediolani extat, & novarum Athenarum meminit, quicquam ad has Athenas Atticas pertinet. Primum unde Athenis Mediolanum hæc inſcriptio? Deinde quis credat inſcriptionem Latinam in urbe Græca fuiſſe poſitam? Athenas urbem in Liguribus ponit Stephanus, qui in recenſione urbium quibus hoc nomen inditum πέμπτην Λιγύων facit. & illæ ſunt fortaſſe Novæ Athenæ in quibus cœptum ab Hadriano aquæductum, & ab Antonino Pio conſummatum loquitur illa inſcriptio. nihil etiam ad rem facit quod vir ſummus obſervat animadverſionibus in Euſebium. cum locum in Delo inſula ſumptibus Hadriani ædificiis inſtauraſſent Athenienſes, *Novas Athenas* vocaverunt. non enim ſimpliciter Novas Athenas illi loco nomen indiderunt, ſed *Novas Athenas Hadrianas.* Stephanus: Ὀλύμπιον τόπος ἐν Δήλῳ, ὃν κτίσαντες Ἀθηναῖοι χρήμασιν Ἀδριανοῦ νέας Ἀθήνας Ἀδριανὰς ἐκάλεσαν, ὡς Φλέγων ἐν Ὀλυμπιάδων ἕκτῳ καὶ δεκάτῳ. mihi aliquando ſuſpecta illa f[illegible]e, Ὀλύμπιον τόπος ἐν Δήλῳ. nam de Olympio quod à multis annis cœptum apud Athenienſes tan-

[1] & Athenarum partem. Aquarum etiam ductus infinitos hoc nomine nuncupavit. [2] Fiſci advocatum primus inſtituit. Fuit memoriæ ingentis, [3] facultatis immenſæ,

dem conſummaverat dedicaveratque Hadrianus, accipi debere locum illum putabam : ſed nihil mutandum. Delus enim inſula ſub Athenienſibus erat. & vetus inſcriptio Græca τῇ ἐν Δήλῳ Ἀθηναίων meminit. Falſum igitur Athenas aut ullam partem Athenarum poſt Hadriani inſtaurationem dictas eſſe novas Athenas, cum plane ac diſerte ſcribat heic Spartianus Hadrianopolim partem Athenarum fuiſſe dictam. & mirum ni ex iſtis ipſis verſiculis, qui in arce illius urbis inſcripti erant, hoc hauſerit Spartianus, vel ille quiſquis eſt quem ſequitur. ſic enim habent.

Αἱ δ' εἰσ' Ἀθῆναι Θησέως πρότερον πόλις,
Αἱ δ' Ἀδριανοῦ, κ' οὐδὲ Θησέως πόλις.

En Ἀδριανοῦ πόλις Athenæ, vel Athenarum pars illa quam novis operibus illuſtravit Hadrianus. ex ſola autem illa inſcriptione certum mihi eſt hunc auctorem adſtruere Athenarum partem Hadrianopolim fuiſſe nuncupatam. ſed nec omittendum eſt in optimo Palatino *Thenarum*, heic pro Athenarum haberi ſcriptum. *Thenæ* colonia in Africa celebris, ſed quam heic intelligi nolim.

CASAUBONUS.

1 *Et Athenarum partem.*] Pauſanias tamen, & Dio qui Hadriani munificentiam erga Athenienſes prædicant, ejuſque aliquot opera commemorant, quibus Athenas decoravit, nihil quod huc faciat, memoriæ prodiderunt. Sed videtur Hadrianus jacentem aliquam mœnium urbis partem inſtauraſſe, ad uſum & neceſſitatem magis quam ad urbis decus & ornatum. Quare meritò Pauſanias, qui non tam urbes, quàm urbium ornamenta, deſcribit, hujus operis mentionem fecit nullam. Dio quid ſcripſerit aut non ſcripſerit, neſcimus : nam breviatorem ſæpe τὰ καιριώτατα omiſiſſe hoc verò ſcimus. Conjecturam noſtram firmat vetus lapis, qui eruditiſſimo & acutiſſimo Scaligero perſuaſit, hanc urbem ab Hadriano fuiſſe dictam novas Athenas. eum lege, in quinto De emendatione temporum. ſed & ad Manilium profert idem ſenariolos duos, in arce olim Athenarum inciſos, qui huc omnino pertinent. ſunt autem hi,

Αἵδ' εἰσ' Ἀθῆναι Θησέως πρότερον πόλις·
Ἥδ' Ἀδριανοῦ, κ' οὐδὲ Θησέως πόλις.

ubi vides duas poni urbes : alteram veterem, cujus conditor Theſeus; alteram novam, cujus auctor Hadrianus : quod clariſſimam facem Spartiani verbis allucet. nam alioquin fuerat dicendum, *Νεῶ δ' Ἀδριανοῦ.*

2 *Fiſci advocatum primus inſtituit.*] Ante Hadrianum jura fiſci curabant Cæſarum procuratores.

3 *Facultatis immenſæ.*] Exponebam, qui multa ſimul poſſet facere : ſed cum diceretur idem hac periodo, ac ſequenti illa : *uno tempore ſcripſit, dictavit, &c.* quare ita potius cape : magni & excellentis ingenii, quod par eſſet tot privatis publiciſque curis. tacitè anteponit Hadrianum aliis principibus, qui præ ignavia, ut de Trajano ſcribit Julianus, alieno uterentur ingenio in dictandis orationibus, & formandis epiſtolis aut reſcriptis.

SALMASIUS.

3 *Facultatis immenſæ.*] *Facultas* hoc loco non magnum aut excellens ingenium ſignificat, nec illam vim qua quis multa poteſt ſimul facere, ſed dicendi tantum facilitatem & copiam. facultatem hoc ſenſu optimi

qui-

immenſæ: [1] nam & ipſe orationes dictavit, & ad omnia reſpondit. Joca ejus plurima extant: nam fuit etiam dicaculus. Unde illud quoque innotuit, quòd quum cuidam caneſcenti quiddam negaſſet, eidem iterum petenti, ſed infecto capite, reſpondit, [2] *Jam hoc patri tuo*

quique auctores dixere. Cicero pro Cornelio Balbo: *Quæ fuerit heſterno die Cn. Pompeji gravitas in dicendo, quæ facultas, quæ copia.* & paulo poſt: *quæ enim in L. Craſſo potuit homine nato ad dicendi ſingularem quamdam facultatem major eſſe ubertas?* idem pro Deiotaro *facultatem* ſimpliciter pro dicendi facultate dixit: *in hac cauſa ita me multa perturbant, ut quantum mea fides ſtudii mihi afferat ad ſalutem regis Deiotari defendendam, tantam facultatis timor detrahat.* ἱκανότητα Græci oratores facultatem illam dixere. Pollux lib. IV. c. I. ἱκανότης δ' εἴρηκε Λυσίας ἐν τῷ κατὰ Παντολέοντος, ἐπὶ τοῦ ἱκανῶς λέγειν. ſed & quæ ſequuntur, de iſta dicendi facultate accipiendum oſtendunt: *nam & ipſe orationes dictavit & ad omnia reſpondit.* Hæc ſatis indicant qua mente facultatem poſuerit.

GRUTERUS.

1 *Nam ipſe orationes dictavit.*] Interſerit Palatin. copulam, *& dictavit.*

CASAUBONUS.

2 *Jam hoc patri tuo negavi.*] Argutè, ſed ſalis hujus Ὑπερελληνικὸν illud ἀνδρεῖ ὂν Laïs, auctor, Hadrianus imitator. Auſonius.

Canus rogabat Laïdis noctem Myron:
Tulit repulſam protinus.
Cauſſamque ſenſit: & caput fuligine
Fucavit atra candidum.
Idemque vultu, crine non idem, Myron
Orabat oratam priùs.
Sed illa formam cum capillo comparans,
Similemque non ipſum rata;
Fortaſſe & ipſum, ſed volens ludo frui,
Sic eſt adorta callidum:
Inepte quid me quod recuſavi rogas?
Patri negavi jam tuo.

SALMASIUS.

2 *Jam hoc patri tuo negavi.*] Dicaculum fuiſſe Hadrianum ex hoc reſponſo conatur oſtendere Spartianus. hujus tamen dicti ipſum eſſe auctorem negant eruditi, & Laidi tribuunt, moti auctoritate Auſonii cujus notum eſt epigramma.

Canus rogabat Laidis noctem Myron:
Tulit repulſam protinus.

Sed illi tota via deerrarunt. Quis enim non videt Auſonium hujuſce dicti ſalem & argutiam hinc ſumpſiſſe & ingenioſe Laidi accommodaſſe, cui nimium bene convenire videbatur hoc reſponſum, & aliquanto etiam melius quam Hadriano? adeo autem verum eſt ex dicto Hadriani ſalſuram, ut ita dicam, & condituram illius epigrammatis mutuatum eſſe Auſonium, ut & ipſiſmet Hadriani verbis concluſerit, *Patri negavi jam tuo.* Sane inter jocos Laidis Athenæus qui multos recenſet, tam ſalſum tamque argutum, qualis hic eſt, non omiſiſſet. ſed, ut dixi, Auſonius ex hoc loco & rem & joci argutiam accepit, perſonas tantum mutavit, Laidem pro Hadriano, & illi caneſcenti nomen Myronis adfinxit. In tranſitu hoc dicam; omnia Auſonii epigrammata vel ex Græcis de verbo ad verbum expreſſa, vel de Latinis veteribus adumbrata. ut illud cui lemma, *Qualem amicam velit,* quod incipit, *Hanc volo quæ non vult.* ex antiquo Martialis imitatum & effictum eſſe deprehendi. quod in veterum poëtarum catalectis nondum editis mihi repertum ſic habet:

Qualem Flacce velim quæris nolimve puellam.

Nolo

tuo negavi. [1] Nomina plurimis ſine nomenclatore reddidit, [2] quæ ſemel & congeſta ſimul audiverat, ut nomenclatores ſæpius errantes emendaverit. Dixit & veteranorum nomina quos aliquando dimiſerat. [3] Libros ſtatim lectos & ignotos quidem plurimis memoriter reddidit. [4] Uno tempore ſcripſit, dictavit, audivit &

Nolo nimis facilem difficilemque nimis.
Illud quod medium eſt atque inter utrumque, probatur.
Nec volo quod ſatiet, nec volo quod cruciet.

ultimum hunc verſum ſic immutavit Auſonius:

Nec cruciare animum, nec ſatiare volo.

Sed hæc alias.

CASAUBONUS.

1 *Nomina plurimis ſine nomenclatore reddidit.*] Cum ad ſalutationem certis diebus etiam plebem admitteret. In reg. *ſine nominis latore.* ſimile mendum in eadem voce apud Theophilum ſcriptorem Chriſtianum, & eruditiſſimum. nam ita editum lib. III. εἴ τις βούλεται μαθεῖν, nomina conſulum, ἐκ τῶν ἀναγραφῶν εὑρήσει ὧν ἀνέγραψε χρύσερος, ὃν ὁ μὲν κράτιστος ἀπελεύθερος γενόμενος Μαυρηλίου Οὐήρου. ſcribe, ὧν ἀνέγραψε χρύσερος (vel χρύσεος) ὁ νομενκλάτωρ ἀπελεύθερος γενόμενος M. Αὐρηλίου Οὐήρου.

2 *Quæ ſemel & congeſta ſimul audiverat.*] Philoſtratus de Hippia ſophiſta Eleo: τὸ μνημονικὸν οὕτω τι καὶ γηρῶντι ἔρρωτο, ὡς καὶ πεντήκοντα ὀνομάτων ἀκούσας ἅπαξ, ἀπομνημονεύειν αὐτὰ καθ' ἣν ἤκουσε τάξιν. Sed hoc leve præut de ſe narrat Seneca pater. Et nos quoque vidimus prodigioſæ memoriæ aliquot ſimilia exempla. Omnia tamen quæ legimus aut vidimus, ſuperat quod de Proclo, nobiliſſimo illo Platonis interprete, narrantur. Is cùm eſſet Olympiodori auditor, (hominis facundi, & cujus dicentis oratio non fluebat, ſed torrentis inſtar ferebatur, ut pauci dicta ejus aſſequerentur,) ſolitus à recitatione omnia quæ dixiſſet Olympiodorus totidem atque iiſdem verbis reddere. Marinus in Procli vita: Ὀλυμπιοδώρου δὲ ἀκροώμενος, ἀνδρὸς δυνατοῦ λέγειν, καὶ διὰ τὴν περὶ τοῦτο εὐκολίαν καὶ συντέχειαν ὀλίγοις τῶν ἀκουόντων ὄντος ἐφικτοῦ, ἐξιὼν αὐτὸς μετὰ τὴν ξυνουσίαν ἅπαντα πρὸς τοὺς ἑταίρους τὰ τῶν πράξεων ἀπεμνημόνευσεν ἐπ' αὐτῶν λέξεων, πλεῖστα ὄντα, ὥς μοι τις εἶπε τῶν συμφοιτητῶν Οὐλπιανὸς ὁ Γαζαῖος.

3 *Libros ſtatim lectos & ignotos quidem plurimis memoriter reddidit.*] Ferri poteſt, *plurimis*: ego tamen *plurimos*, vel *plurimùm* ſcribi malim. *ſtatim lectos* eſt quod Martinus dixit, πρὸς ψιλὴν ἀνάγνωσιν, de eodem Proclo ſcribens: καὶ αὐτὰ δὲ τὰ Ἀριστοτέλους συγγεγραμμένα ῥᾷστα ἐξεμάνθανεν, (καίτοι χαλεπὰ ὄντα τοῖς ἐντυγχάνουσι,) καὶ πρὸς μόνον ψιλὴν ἀνάγνω[illegible]

4 *Uno tempore ſcripſit, dictavit, audivit, & cum amicis fabul. e.*] Reg. *confabulatus eſt.* Subjecerat hiſce aliquis, *ſi poteſt credi:* quæ verba cum in omnibus haberentur editionibus, ex ora libri in textum temere admiſſa, auctore libro regio faceſſere juſſimus, atque abire hinc dierecta. nam cur Spartiani fidem hîc in dubium vocemus, qui majora etiam de Julio Cæſare ſciamus memoriæ prodita? nota ſunt Plinii, Suetonii & Plutarchi teſtimonia.

GRUTERUS.

3 *Libros ſtatim lectos & ignotos quidem plurimis.*] Sic & Pal. codex

& cum amicis fabulatus eſt. [2] Omnes publicas rationes ita complexus eſt, ut domum privatam quivis paterfamiliâs diligens non ſatis novit. [3] Equos & canes ſic

SALMASIUS.

1 *Et cum amicis fabulatus eſt.*] Poſt hæc verba ſubjungit princeps editio, *ſi credi poteſt.* quod neſcio an ſit Spartiani. fortaſſe additum ab aliquo lectore qui credulitatem ſuam non commodabat verbis Spartiani referentis Hadrianum uno tempore ſcripſiſſe, dictaſſe, & audiviſſe, & cum amicis fabulatum eſſe.

GRUTERUS.

2 *Omnes publicas rationes ita complexus eſt, &c.*] Pal. præmittit: *Si poteſt credi; omnes publicas rationes, &c.*

CASAUBONUS.

2 *Omnes publicas rationes ita complexus eſt, ut domum privas.*] Mira res: ſed minùs mirabitur qui eorum meminerit qui de Rationario imperii ab Auguſto inſtituto, & tabulario Cæſaris, ac Beneficiorum libro Suetonius, Hyginus, aliique ſcriptores nos docent. Omnino quod diligenti patrifamilias privatarum rationum libri fuerunt, id ſobriis & frugi Cæſaribus, quales imprimis Octavius, Veſpaſianus, & Hadrianus, ſuperiùs dicti commentarii. aliis verbis Capitolinus [illegible] Pio, & Lampridius de Alexandro Severo idem dicunt.

3 *Equos & canes ſic amavit, ut eis ſepulchra conſtitueret.*] Mos olim multorum, cujus ſunt exempla apud Plinium, Plutarchum, Ælianum, Martialem, alioſque, omnibus obvia. Hadrianus verò & ſepulchra equis canibuſque quos amaverat, conſtituere; & eorum memoriam carmine epitaphio ſolitus proſequi. præcipuè autem in Boryſthene equo hæc officia uſurpavit, cùm illo ad venandum diu multumque eſſet uſus. Dio, τὸ δὲ περὶ τὰς θήρας σπουδῆς αὐτοῦ, καὶ ὁ Βορυσθένης ὁ ἵππος, ᾧ μάλιστα θηρῶν ἠ[illegible], σημεῖόν ἐστιν· ἀποθανόντι γὰρ αὐτῷ καὶ τάφον κατεσκεύασε, καὶ στήλην ἔστησε, καὶ ἐπιγράμματα ἐπέγραψεν. Et pluribus illis Hadriani in Boryſthenem epigrammatis, quorum Dio meminit, unum erat iſtud, quod vel propterea hîc ſubjiciam, ut cum Dionis verbis id comparent ſtudioſi.

Boriſthenes Alanus
Caſareus veredus,
Per æquor & paludes
Volare qui ſolebat:
Pannonios nec ullus
** apros inſequentem*
Dente aper albicanti
** Auſus fuit nocere,*
Vel extima ſaliva
Sparſit ab ore caudam,
Ut ſolet evenire:
Sed integer juventa,
Inviolatus artus,
Die ſua peremtus,
Hoc ſitus eſt in agro.

SALMASIUS.

3 *Equos & canes ſic amavit ut ſepulcra bis conſtitueret.*] Extat hodieque epigramma Hadriani in Boryſthenem equum cui ſepulcrum conſtituerat. quod quia uno & altero loco mendoſum protulit Caſaubonus, ego heic emendatius adponam.

Boryſthenes Alanus,
Cæſareus veredus,
Per æquor & paludes,
** Et tumulos Etruſcos,*
Volare qui ſolebat,
Pannonios nec ullus
Apros eum inſequentem
Dente aper albicanti
Auſus fuit nocere,
Vel extimam ſaliva
Sparſit ab ore caudam,
Ut ſolet evenire:
Sed integer juventa,
Inviolatus artus,

Die

ſic amavit ut eis ſepulcra conſtitueret. [1] Oppidum Adrianotheras in quodam loco, quòd illic & feliciter eſſet venatus & urſam occidiſſet aliquando, conſtituit.
21 [2] De judicibus omnibus ſemper cuncta ſcrutando, tamdiu

Die ſua peremptus,
Hoc ſitus eſt in agro.

Græca vero ſic habent, ut nobis inter commentandum excidere.

Βορυσθένης Ἀλανὸς,
Καισάρειος [illegible],
Ἀμπεδί' ἄν τε λίμνας,
Τυῤῥηνικούς τε βουνοὺς
Ὃς ἠθὰς ἦν πέτεσθαι·
Καὶ Παιονάς μιν οὐδεὶς
Ἐν τοῖς σύας διώκειν
Κλούνης ὀδόντι λευκῷ
Τόλμησεν ἐκπαΐξαι·
Κ' οὔτ' ἐσχάτης κατ' οὐρᾶς
Ἔπτυσεν οἱ τὸν ἀφρὸν,
Ὥσπερ φιλεῖ γίνεσθαι.
Ἀλλ' ἔτι γαυρὸς ἥβῃ
Καὶ γυῖα πάντ' ἄτρωτος,
Μοιριδίως πλούτων
Ἐν τοῖς δ' ἀγρῷ τέθαπται.

In Latinis ubi legebatur, *apros inſiquentem*, claudicante verſu, repoſuimus, *Apros eum ſequentem* vel *inſequentem. nocere aliquem* trita bonis & antiquis auctoribus loquutio. corruptus in eo genere loquendi Phædrus:

Gelu rigentem quidam colubram ſuſtulit,
Sinuque fovit contra ſeipſum miſericors,
Namque ut refecta eſt, nocuit hominem protinus

Sic enim ſcribendum. vulgo editur, *Necuit hominem protinus.* at veteres libri habuere *nocuit.* Sammonicus:

Quem nocuit ſerpens, fertur caput illius apte
Vulneribus jungi. ſanat, quem ſauciat, ipſa.

Ovidius:

Quæque nocet ſerpens, quæ juvat herba Macer.

Celſus: *ſi falangium nocuit.* nocere aliquem dicitur ſerpens, cum mordet. & ſic *aper equum nocere*, in epitaphio Boryſthenis dixit Hadrianus.

1 *Oppidum Hadrianotheras.*] Scribendum *Hadrianutheras.* hoc eſt, Ἀδριανοῦ θῆραι. ſic *Mopſueſtia* & *Antinoupolis*, aliquando *polis* omittebant dicentes *Hadrianu* & *Mopſu.* ſic *Antinou* apud Marcellinum. *Heracleos* in veteri tabula pro *Heracleopolis*, & *Apollonos*, & *Dios*: & ſimilia. vel etiam *Dio*, *Apollono*, & *Heracleo.* vide quæ ſupra notamus.

CASAUBONUS.

1 *Oppidum Hadrianotheras in quodam loco conſtituit.*] Conſtituit in Myſia. Dio, πόλιν ἐν τῇ Μυσίᾳ οἰκίσας Ἀδριανοῦ θήρας αὐτὴν ὠνόμασε. At Cedrenus ſic, ἐν Μυσίᾳ θηρεύσας, ᾠκοδόμησε πόλιν, καὶ μετωνόμασεν αὐτὴν Ἀδριανοῦ θήρας ἐν μιτάτοις. Unde cognoſcimus caſtra exercitus Hadriani in urbis novæ ſedem fuiſſe converſa, ut ſæpe factum legimus. ita accipi debet quod ait, ἐν μιτάτοις. Metata quid ſint vel ex titulo Cod. ſic inſcripto notum. Græci μίτατα ſemper non μέτατα: ut contra Καπετώλιον, plurimi non Καπιτώλιον. Viri docti mentem Cedreni aſſecuti non ſunt. Porrò hanc urbem Græci non Hadrianotheras, ſed breviùs Ἀδριανοῦ, & corrupte Ἀδριανοὺς dixerunt, jam inde ab initio cùm eſt conſtructa. Philoſtratus in Ariſtide, Ἀριστείδην Ἀδριανοὶ ἤνεγκαν. οἱ δὲ Ἀδριανοὶ πόλις οὐ μεγάλη ἐν Μυσοῖς. non puto aliam ab Hadrianotheris urbem intelligi.

2 *De judicibus omnibus ſemper cuncta ſcrutat.*] An potius *de indicibus*? Duobus potiſſimùm temporibus diligenti hac inquiſitione opus imperatori: cùm aut defertur aliquis puniendus: aut commendatur promovendus. de priore videtur locutus [illegible]. nam index

diu requiſivit quamdiu verum inveniret. Libertos ſuos nec ſciri voluit in publico, [1] nec aliquid apud ſe poſſe, [2] dicto ſuo omnibus ſuperioribus principibus vitia

index eſt delator: de poſteriore Capitolinus cùm de Marco ſcribit ſimillimè: *Suffragatoribus non citò credidit, ſed ſemper diu quæſivit quod erat verum.* Si retinemus *judicibus*, referemus ad cognitiones principum: ubi de cauſſis ferè agi ſolitum apud judices ordinarios priùs ventilatis: à quibus ad imperatorem eſſet appellatum. Sapientiſſimus Marcus libro primo vitæ ſuæ, Παρὰ τοῦ πατρὸς τὸ ζητητικὸν ἀκριβῶς ἐν τοῖς συμβουλίοις, καὶ ἐπίμονον ἀλλ' οὐ τὸ, Προαπέστη τῆς ἐρεύνης ἀρκεσθεὶς ταῖς προχείροις φαντασίαις. Virtutem hanc defuiſſe impuro Vitellio, obſervat Tacitus: *Brevi auditu quamvis magna tranſigebat.*

SALMASIUS.

2 *De judicibus omnibus ſemper cuncta ſcrutando.*] Placebat Caſaubono ſcribi: *de indicibus.* ut indices ſint delatores qui puniendos deferebant, aut promovendos commendabant, aut ſi *judicibus* retineatur, de cognitionibus principis accipi apud ordinarios judices prius ventilatis. neutrum mihi placet. nam nec illo modo ſcribi debet hic locus, nec ad hunc modum exponi. *Cuncta ſcrutando de omnibus judicibus, tamdiu requiſiviſſe Hadrianum quamdiu verum inveniret.* hoc puto ſignificat, ſtudioſe ac diligenter eum inquiſiviſſe in vitam, mores & actus omnium judicum. hoc eſt provinciarum præſidum. ut ſi male provincias adminiſtrare comperti eſſent, ſucceſſores illis mitteret, & ipſi puniendi evocarentur. quod optimos ſemper principes factitaſſe certum eſt. *judices* autem de provinciarum præſidibus tralatitium eſt.

GRUTERUS.

2 *De judicibus omnibus, ſemper cuncta ſcrutando, tamdiu requiſivit, quamdiu verum inveniret.*] Poteſt quidem tolerari iſtud; ſed tolerabilius fuerit ſi littera mutata, fieret *indicibus.* quomodo etiam volebat Caſaubonus.

CASAUBONUS.

1 *Nec aliquid apud ſe poſſe.*] *Nec* pro nedum. Voluit libertos ſuos publicè ignorari: nedum ut olim Claudius, Galba, Vitellius, pateretur credi ab omnibus, multum apud ſe libertos ſuos poſſe. Erit planior ſententia, ſi ſcribas, *Libertos ſuos neſciri voluit in publico aliquid apud ſe poſſe.* At Rob. Bon. vel imperitia, vel nactus aliam lectionem, ſic expreſſit, *Hadrianus noluit libertos ſuos ſcire ſua ſecreta aut conſilia.*

2 *Dicto ſuo.*] Retrahe literam fugitivam à fine ſuperioris dictionis. nam *e* unum pro duobus poſitum, ut in Pandectis Piſanis. ſcribe, *edicto ſuo.* De hujus generis edictis notavimus ad Suetonium: & multa Dio Caſſius commemorat.

SALMASIUS.

2 *Dicto ſuo.*] Nihil mutandum, nec ſequor virum doctiſſimum legentem, *edicto ſuo.* ſatis habuiſſet dicere *edicto.* atque ita ſemper apud Sueton. de ejuſcemodi edictis, *edicto increpuit. edicto excuſavit. edicto admonuit.* at heic Hadrianus nolebat libertos ſuos in publico conſpici, aut aliquid apud ſe poſſe, dicto ſuo omnibus ſuperioribus principibus vitia imputans libertorum. id eſt cum diceret, aut dicere ſolitus eſſet, ſuperioribus principibus vitia libertorum eſſe imputanda. ſi quis tamen malit *edicto*, non pugnabo.

GRUTERUS.

2 *Dicto ſuo, omnibus ſuperioribus Principibus vitia imputans libertorum.*] Hoc eſt, ſententia ſua, quam crebro uſurpare ſolebat.

1 Qui-

vitia imputans libertorum, damnatis omnibus libertis ſuis [1] quicunque ſe de eo jactaverant. Unde extat etiam illud ſeverè quidem, ſed propè joculare de ſervis. Nam [2] quum quodam tempore [3] ſervum ſuum inter duos ſenatores [4] è conſpectu ambulare vidiſſet, [5] miſit qui ei colaphum daret, & diceret, *Noli inter eos ambulare quorum eſſe adhuc potes ſervus.* Inter cibos [6] unicè amabat tetrapharmacum, quod erat de faſiano, ſumine, [7] perna & cruſtulo. [8] Fuerunt ejus temporibus, fames, peſtilentia & terræmotus: [9] quæ omnia quantum potuit, procuravit; multiſque civitatibus vaſtatis per iſta, ſubvenit. Fuit etiam Tiberis inundatio.

CASAUBONUS.

1 *Quicunque ſe de eo jactaverant.*] Hoc & Dio tetigit. quid ſit *jactare ſe de principe*, declarant unicè verba Lampridii in Alexandro: *nec dedit alicui facultatem vel fumorum vendendorum de ſe, vel ſibi de aliis malè loquendi: maximè occiſo Thurino, qui illum quaſi fatuum & vecordem ſæpe vendiderat.*

3 *Servum ſuum.*] Medius locus honeſtiſſimus ſive deambularent ſive ſederent. Inde Hadriani indignatio.

4 *E conſpectu a. vidiſſet.*] *Conſpectus* hic eſt περιωπὴ, vel σκοπιά, locus elatior unde ſpectantur inferiora. Poſſumus accipere de genere quodam feneſtrarum aut ſpecularibus. Plinius *proſpectum* appellat libro XIX. cap. IV. *In feneſtris ſuis plebs urbana in imagine hortorum quotidiana oculis rura præbebant: antequam præfigi proſpectus omnes coegit multitudinis innumeræ ſæva latrocinatio.*

6 *Unicè amabat tetrapharmacum.*] Alluſum ad tetrapharmacum quod celebrant medici. Sequitur autem hîc Marium Maximum, ut apparet è Lampridio in Alexandro: nam ex aliis auctoribus in Ælio Vero *pentapharmacum* dicitur, & quinque ſpecies nominantur. Sic apud Auſonium *dodra* vel *dodralis potio*, novem ſpecies gerens, ut ipſe ait.

7 *Perna & cruſtulo.*] In Vero non ut diverſa hæc ponuntur, ſed ut conflata in unam è duabus ſpeciem, quam vocat *pernam cruſtulatam.*

8 *Fuerunt ejus temporibus fames p.*] Suetonium imitatur, qui etiam fortuita & triſtia adnotat, quæ ſub principibus evenerant: ut in Tito capite VIII. Sic Capitolinus in Pio, *Adverſa ejus temporibus hæc provenerunt.* & ita alibi.

9 *Quæ omnia q. p. procuravit.*] Græci τὰ δεινὰ θεραπεύειν. ſed illi à re medica verbum mutuantur: *procurare* ſacrorum eſt verbum.

SALMASIUS.

2 *Cum ſervum ſuum inter duos ſenatores è conſpectu ambulare vidiſſet.*] *E conſpectu*, hoc loco non eſt ἐκ περιωπῆς, nec ex edito loco, unde conſpici poteſt. *è conſpectu* eſt à longe, ita tamen ut conſpici poſſit. de hac loquutione nos alibi.

GRUTERUS.

5 *Miſit qui ei colaphum daret, & diceret: Noli inter, &c.*] Sic quidem à calamo recenti, ſed aliud quid horum loco ibi fuiſſe, prodit excerptum, in quo, *miſit qui colla fundaret qui non inter, &c.* abjectis ceteris.

1 *La-*

datio.[1] Latium multis civitatibus dedit,[2] tributa multis remiſit. [3] Expeditiones ſub eo graves nullæ fuerunt. Bella etiam ſilentio penè tranſacta. A militibus [4] propter curam exercitus nimiam multùm amatus eſt, ſimul quòd in eos liberaliſſimus fuit. Parthos in amicitia ſemper habuit, quòd inde regem retraxit quem Trajanus impoſuerat. [5] Armeniis regem habere permiſit,[6] quum ſub Trajano legatum habuiſſent.[7] A Meſopo-

CASAUBONUS.

1 *Latium multis civitatibus dedit.*] Nondum enim jus civitatis promiſcuum fuit & commune. Atqui non deſunt, qui Hadriano tribuant illam legem, per quam civitas omnibus data: quos & locus hic refellit, & Juriſconſulti, qui Marcum Antoninum faciunt auctorem, ſuffragante Aurelio Victore. Chryſoſtomus in Acta, ἀπὸ Ἀδριανοῦ φασὶ πάντας εἶναι Ρωμαίους· τὸ δὲ παλαιὸν οὐχ᾽ οὕτως ἦν.

2 *Tributa multis remiſit.*] Euſebius in Chronico, *plurimos etiam ipſis tributis liberos præſtitit.*

3 *Expeditiones ſub eo graves nullæ fuerunt.*] Eſſet verum ſi bellum ſaltem Judaicum excepiſſet. Annon enim inter gravia illud bellum, quo ſexcenta prope millia hoſtium ceciderunt? Jam Romani exercitus clades tanta, ut obſervet Dio, Hadrianum cùm ad ſenatum ſcriberet, ſolenni illa formula abſtinuiſſe: SI VOS LIBERIQ. VESTRI VALETIS, BENE EST: EGO EXERCITUSQ. VALEMUS. Melius Pauſanias in Hadriani elogio, καὶ ἐς μὲν πόλεμον οὐδένα ἑκούσιος κατέστη, Ἑβραίους δὲ τοὺς ὑπὲρ Σύρων ἐχειρώσατο ἀποστάντας.

7 *A Meſopotamiis non exegit trib.*] Quare exigeret? jam enim dictum omnia fuiſſe relicta trans Euphratem & Tigrim.

GRUTERUS.

5 *Armenis regem habere permiſit.*] Nihilo pejus Palatinus, *Armeniis regem, &c.*

SALMASIUS.

4 *Propter curam exercitus nimiam multum amatus eſt.*] *Nimia cura exercitus,* eſſet pro magna. poſſet tamen legi, atque ut quidem puto, melius: *à militibus propter curam exercitus nimium multum amatus eſt.* ſic *nimium quantum* apud Florum Plautus:

Nimio impertior multo, tanto plus quam ſperas.

5 *Armenis regem habere permiſit.*] Palatinus *Armeniis.* Trajanus autem occiſo Armeniorum rege, quod diadema à rege Parthorum non à ſe accepiſſet, legatum illis impoſuerat. hunc legatum retraxiſſe inde heic dicitur Hadrianus, & regem iis ut haberent permiſiſſe. ſed quomodo nunc Hadrianus permittit Armeniis regem habere qui initio ſtatim imperii Armeniam & Meſopotamiam & Aſſyriam Perſis conceſſit, reductis inde exercitibus? nam hoc ipſo ſatis illis permiſerat regem habere.

6 *Cum ſub Trajano legatum habuiſſent.*] Occiderat enim vel removerat regem ipſorum, Trajanus. ſic enim Dionem interpretatus ſum: καὶ τὸν Ἡνιόχων βασιλέα ἐτίμησε. Παρθαμασίριν δὲ τὸν Ἀρμενίων ἐθανάτωσεν.

7 *A Meſopotamiis non exegit tributum, quod Trajanus.*] Palatinus; *Meſopotamenſes non exegit tributum.* quæ & ipſa Latina locutio eſt & vetus. ſic *exigor portorium* apud Cæcilium. nam *exigi aliquis tributum* eodem loquendi genere dicitur quo *aliquem tributum exigere. Meſopotamenſes.* nam Græcis Μεσοποταμεῖς, & Μεσοποταμηνοί.

 ſed

ſopotamiis non exegit tributum quod Trajanus impoſuit. [1] Albanos & Hiberos amiciſſimos habuit, quòd reges eorum largitionibus proſequutus eſt quum ad illum venire contempſiſſent. [2] Reges Bactrianorum legatos ad eum amicitiæ petendæ cauſa ſupplices miſe-
22 runt. [3] Tutores ſæpiſſimè dedit. [4] Diſciplinam civilem non aliter tenuit quàm militarem. [5] Senatores & equites Rom. ſemper in publico togatos eſſe juſſit, [6] niſi ſi à cœna reverterentur. [7] Ipſe quum in Italia eſſet, ſemper

ſed quo jure à Meſopotamenſibus tributum exegiſſet Hadrianus qui eam provinciam dimiſerat, & Parthis conceſſerat cum retineri non poſſe videret.

2 *Reges Bactrianorum.*] Pal. *Bactranorum.* Βάκτροι & Βάκτρειοι dicebantur: unde & tam *Bactrani* quam *Bactriani.*

CASAUBONUS.

1 *Albanos & Hiberos a.*]Suprà mentio facta eſt Alanorum, & eorum regis: ſed non ideo hic quicquam mutandum. Albani populi ſupra Hiberes ſiti, jam inde à bellis Mithridaticis rebus Romanis interveniunt. Alani quoque: ſed ſeriùs noti; & vix, ut puto, ante Flavios principes.

3 *Tutores ſæpiſſime dedit.*] Vide ad Marcum.

4 *Diſciplinam civilem n.*] Curam morum publicorum, quæ cenſorum olim erat provincia. Sic apud conſultos juris antiquos, *diſciplina publica*, & *diſciplina communis.* Poteramus hìc multi eſſe: & de diſciplina civili monere tirones non pœnitenda. Sed Notas ſcribimus non Commentarios.

5 *Senatores & equites Ro. ſemper in publico togatos eſſe i.*] Revocata Auguſti lege, de qua Suetonius capite XL. ſed Auguſti lex etiam plebem complexa: quæ per Hadrianum libera à neceſſitate hujus habitus. poſtea etiam equites idem ſibi licere voluerunt: ipſique adeo ſenatores, ſæpe, jam Hadriani temporibus, pænulati aut lacernati in publicum prodibant, ut ex A. Gellio conſtat. Marcus verò, ut ſcribit Capitolinus, eum honorem togæ habuit, ut & ipſe in Italia ſemper togam ſumeret, & milites togatos eſſe juberet. Commodus quoque diſciplinæ civilis hac parte adeò diligens exactor, ut quoſdam extingueret, quia barbarico habitu ſibi occurrerant.

6 *Niſi ſi à cœna reverterentur.*] Fuit enim moris, ut cœnatoria geſtarent cùm à cœna domum redirent. Dio Caſſius: Κορνήλιος Φρόντων ἀπὸ δείπνου οἴκαδε ἐπανιὼν ἐν στολῇ τῇ δειπνίτιδι, ὥσπερ εἶχεν, εἰς τὸ διδασκαλεῖον εἰσῆλθε. Sic è balneis & thermis in balneari veſte revertebantur: ut [illegible] Alexandro ſcribit Lampridius. Ferè autem qui à convivio redibant, comiſſantium licentiam atque petulantiam imitabantur. Vide Capitolinum in Vero. Gallienus etiam ad organum ſe recipere ſolitus, ut narrat Trebellius Pollio.

7 *Ipſe cum in Italia eſſet ſemper togatus proceſſit.*] Capitolinus de Marco, *Per Brunduſium veniens in Italiam togam ſumpſit.* Lampridius de Alexandro, *In urbe ſemper togatus fuit, & in Italiæ urbibus.* Extra Italiam raro togam aut imperatorium cultum aſſumebant. Dio de Hadriano, Urbes, inquit, circumibat, ἄνευ τῆς βασιλικῆς παρασκευῆς· οὐδὲ γὰρ ἔξω τῆς Ῥώμης ἐχρήσατό ποτε αὐτῇ.

1 Sem-

per togatus proceſſit. Ad convivium venientes ſenatores, ſtans excepit: [1] ſemperque aut pallio tectus diſcubuit, aut toga ſubmiſſa. [2] Judicum ſumptus conſtituit

1 *Semperque aut pallio tectus diſcubuit, aut toga ſubmiſſa.*] Ea tempeſtate nemo fuit lautiorum in Urbe, quin impenſi pretii cœnatoria haberet: nam in utroque lectorum genere paruit vel maximè Romanorum luxus, ut alibi docemus. ideo notat Spartianus, Hadrianum exemplo ſuo aliorum ἀταξίαν castigaſſe. *Toga ſubmiſſa* dicitur, quæ nullos facit ſinus.

2 *Judicum ſumtus conſtituit.*] Malim *judiciorum*: ut referamus ad judicum ſportulas, & præmia advocatorum: de quibus tamen nihil ab Hadriano cautum reperio. Si retineas *judicum*, ſenſus erit, imminutas impenſas à magiſtratibus fieri ſolitas, tam in Urbe, quam in provinciis. nam ita laxè judicum appellationem acceperunt recentiores. Errant qui ſcribunt, *judices ſum.us*, & de revocatis legibus ſumtuariis interpretantur.

SALMASIUS.

1 *Semperque aut pallio tectus diſcubuit, aut toga ſubmiſſa.*] Feſtivi ſunt commentatores, obſervatores, & ſpicilegi, & id genus omne qui Petronium notis ſuis conſcribillarunt, dum *pallium* heic pro palliolo quo caput tegebant homines ægrotantes, acceperunt, quibus impoſuit verbum *tectus*, quod nonniſi capiti aptari exiſtimarunt. at infr. apud hos auctores legere potuerunt, *campeſtri ſolo tectus*. an campeſtre capiti quoq; aptaretur, vellem mihi dicerent. Romanæ fuit conſuetudinis calceos ſoleis mutare cum accumberent menſæ, & togas cænatoriis. Hadrianus autem ſemper palliatus aut togatus accubuit, ſed toga ſubmiſſa. ſubmiſſa autem toga non eſt quæ nullos facit ſinus, nam demiſſa diceretur, ſed ſub bracchium miſſa: qui enim ad cœnandum accumbunt, neceſſario bracchio dextro exerto eſſe debent. quod faciebant ſcilicet, toga ſub dextrum bracchium miſſa & in lævum humerum congeſta. at in publico utrumque humerum toga obvolutum habebant. at palliati omnes iidem & bracchium exerti. Pallium igitur & toga ſubmiſſa invicem reſpondent. ideo Catonem Tertullianus in libro de Pallio juridicinæ ſuæ tempore toga ſubmiſſa jus dicentem, hoc eſt, exerto bracchio Græcis faviſſe dixit, quaſi ſic quodammodo palliatus eſſet. ſed non repetam quæ ad illum Tertulliani locum ante biennium de toga & pallio commentati ſumus, cum propediem, ſi Deus faverit, lucem viſura ſint.

2 *Judicum ſumptus conſtituit.*] Nec judicum nec judiciorum ſumptus heic agnoſco. hærebam itaque cum doctiſſimis viris, niſi me expediſſet Palatinus, in quo ita ſcriptum legi: *diligentia judices ſumptus convivii conſtituit.* quæ & ipſa nonnihil corrupta ſunt: ex quibus tamen haud difficile veram lectionem poſſis eruere, quæ eſt: *diligentia judicis ſumptus conviviis conſtituit, & ad antiquum modum redegit.* ad legem ſumptuariam hoc pertinet, quam ex integro ſanxiſſe videtur Hadrianus, redigendo ad antiquum modum conviviorum ſumptus, idque diligentia judicis, cujus officio continebatur videre ne quis plus in cœnam inſumeret, quam illa lege ſtatutum eſſet. ſed quod ait ad antiquum modum redegiſſe cœnarum ſumptus. Hadrianum, non ad Fanniam ut puto legem aut Liciniam referendum, nam nimis illæ antiquæ & diu antiquatæ, verum ad Juliam, qua modus hic conviviis erat definitus, ut non plus ducenti ſeſtertii profeſtis diebus in cœnam impenderentur: Kalendis, Idibus, Nonis, aliiſque feſtivis, trecenti: nuptiis

tuit & ad antiquum modum redegit. [1] Vehicula cum ingentibus ſarcinis urbem ingredi prohibuit. [2] Sederi equos in civitatibus non ſivit. [3] Ante octavam horam in

autem & repotiis, mille. nec dubito quin antiquum hunc modum intelligere debeamus, ad quem revocavit conviviorum ſumptus Hadrianus.

CASAUBONUS.

1 *Vehicula cum ingentibus ſarcinis Urbem ingredi prohibuit.*] Utilis & Romæ neceſſaria lex. Juvenalis:

——— modò longa coruſcat
Sarraco veniente abies, atque altera pinum
Plauſtra vehunt: nutant altè populoque minantur.
Nam ſi procubuit qui ſaxa Liguſtica portat,
Axis, & everſum fudit ſuper agmina montem,
Quid ſupereſt de corporibus?

2 *Sederi equos in civitatibus non ſinit.*] *Sederi*, pro inſideri. Capitolinus in Marco. *Sederi in civitatibus vetuit in equis.* Sic alibi, *ſederi equos*, & *ſederi in equis*, aut vehiculis, pro vehi, ὀχεῖσθαι. in Alexandro, *quem poſt quinque millia cunctantem, equo ſedere juſſit.* & in Severo, *At in vehiculo etiam legati ſederent, qui ante pedibus ambulabant.* Porro lex hæc poſtea mutata eſt alia molliore, per quam equo vehi licuit in civitatibus, vehiculo non licuit. Vopiſcus de Aureliano, Antiochiam in vehiculo ingrediente: *quia invidioſum tunc erat vehiculis in civitate uti, equus eſt ei imperatoris applicitus.*

3 *Ante octavam horam in publico neminem n. æ. lavari paſſus eſt.*] Accommodatè ad mores publicos. lavabant enim ſub horam cœnæ: ea erat nona: Martialis,

Imperat extructas frangere nona toros.

Monachi quoque apud Palladium in Lauſiaca, hora nona ſumunt cibum. Lavabant ergo hora octava. Ideo apud Tranquillum prohibentur fœminæ ante octavam adire balneas. Triſtiores utrumque paullò ſerius. de Marco Antonino ſcribit Galenus, ſemper illum hora nona laviſſe. Ariſteas quoque vetuſtiſſimus ſcriptor, de LXX. Bibliorum interpretibus; καὶ μέχρι μὲν ὥρας ἐνάτης περὶ τὸ συνεδρίας ἐγίνετο. μετὰ δὲ ταῦτα περὶ τὴν τοῦ σώματος θεραπείαν ἀπελύοντο γίνεσθαι. Lege Plinii epiſtolam primam, libro tertio.

SALMASIUS.

2 *Sederi equos.*] Notanda loquutio qua *equum ſedere*, & *equus ſederi* dicitur. in vita Marci, *in equis ſederi* dixit. Ac Cod. Theod. tit. *quib. uſ. equorum conceſſus, aut denegatus: excellentia tua etiam his ſedendorum equorum poteſtatem datam eſſe cognoſcat, ut nullo prioris ſanctionis timore teneantur.*

3 *Ante octavam horam in publico neminem niſi ægrum lavari paſſus eſt.*] Ad nonam ut plurimum patebant balnea, & ante ſolis occaſum claudebantur. Lampridius in Alexandro Severo: *addidit & oleum luminibus thermarum, cum ante & ad nonam paterent, & ante ſolis occaſum clauderentur.* ita enim locus ille legendus ex veteris ſcripturæ veſtigiis, qui vulgo valde depravatus circumfertur. eadem hora qua balnea, & tabernæ vinariæ, & lupanaria aperiebantur. hinc nonariæ meretrices dictæ, quod ad nonam proſtarent. Vetus interpres Perſii: *nonaria dicta meretrix, quia apud veteres à nona hora proſtabant, ne mane omiſſa exercitatione illo irent adoleſcentes.* Tertullianus: *apud quaſdam vero colonias præterea annuo ritu ſaccis velati, & cinere conſperſi idolis ſuis invidiam ſupplicem objiciunt, balnea & tabernacula in nonam horam clauduntur. unus in publico ignis* [illegible] *aras, aquæ nec in lancibus. tabernacula* vocat, tabernas vinarias. atque ita qui-

in publico neminem niſi ægrum lavari paſſus eſt. Ab epiſtolis & à libellis, primus equites Romanos habuit. [1] Eos quos pauperes & innocentes vidit, ſponte ditavit: quos verò calliditate ditatos, etiam odio habuit. [2] Sacra Romana diligentiſſimè curavit: peregrina con-

quidem in coloniis. ſed Romæ nunquam ante nonam tabernæ, balnea, & lupanaria patebant. Hadriani tempore octava thermis aperiendis videtur conſtituta. ſic Martialis:

Nunciat octavam Phariæ ſua turba juvencæ,
Atque pilata redit, jamque ſubitque cohors.
Temperat hæc thermas.

Ab octava igitur ad nonam hora lavandi: ut à nona ad decimam cœnandi. qui temporius aut lavarent, aut cœnarent, intemperantes habiti. Clemens in conſtitutionibus Apoſtolicis decimam horam ad lavandum mulieribus ſtatuit, libro I. capite IX. *μὴ πρωϊαιτέραν δὲ λοῦσιν ποιείσθω, μηδὲ ἐν μέσῃ τῇ ἡμέρᾳ, ἀλλ' εἰ δυνατὸν μηδὲ καθ' ἡμέραν, ὥρα δέ σοι ἔστω τακτὴ ἡ τῆς καιρολουσίας δεκάτη.*

CASAUBONUS.

1 *Eos quos pauperes & inn.*] In regio periodus hæc integra rejicitur poſt iſtam, quæ ſequitur ſtatim: *Pontificis maximi officium peregit.* Ejuſmodi tranſpoſitiones multæ in eo codice occurrebant: de quibus lectorem admonere, ubi nullum eſſet pretium operæ, ſupervacuum duximus.

SALMASIUS.

2 *Sacra Romana diligentiſſime curavit.*] Huc ſpectat locus Aurelii Victoris in Hadriano: *pace ad orientem compoſita Romam regreditur. ibi Græcorum more ſeu Pompilii Numæ, cærimonias, leges, gymnaſia, doctoreſque curare occœpit, adeo quidem ut ludum etiam ingenuarum artium quod Athenæum vocant conſtitueret, atque initia Cereris Liberæque quæ Eleuſina dicuntur, Athenienſium modo Roma peragerent.* hoc pugnat cum verbis Spartiani qui Hadr. ſacra diligentiſſime Romana curaviſſe, peregrina vero contempſiſſe ſcribit. ſed Græca ſacra, ut Eleuſina, Hadriano peregrina non erant, cum ipſe tanto rerum litterarumque Græcarum ſtudio teneretur, ut inde vulgo Græculus audiret. per peregrina igitur ſacra, Ægyptiaca intelligit, quæ multi principes contempſerunt: & inter quos Auguſtus, ut in ejus vita tradit Suetonius. ſed quod videtur innuere Aurelius Victor *Eleuſina ſacra* per Hadrianum Romam fuiſſe tranſlata, prorſus falſum eſt. Cereris quidem ſacra jam olim de Græcia aſſumpta longe ante Hadrianum Roma percoluit; ſed illa quæ Eleuſina dicebantur, nunquam Romæ percepta ſunt, ſed in Attica. Scribit Suetonius voluiſſe aliquando Claudium ſacra Eleuſina etiam transferre ex Attica Romam. confundit igitur Aurelius ſacra Cereris cum Eleuſinis initiis. Cicero de illis ſacris in oratione pro Cornelio Balbo: *Sacra Cereris ſumma majores noſtri religione confici cærimoniaque voluerunt: quæ cum eſſent aſſumpta de Græcia, & per Græcos ſemper curata ſunt ſacerdotes, & Græca omnia nominata. ſed cum illam quæ Græcum illud ſacrum monſtraret & faceret ex Græcia deligerent, tamen ſacra pro civibus civem facere voluerunt, ut deos immortales ſcientia peregrina & externa, mente domeſtica & civili precarentur.* fortaſſe in eorum ſacrorum ritu aliquid mutavit Hadrianus, & ut more magis Attico celebrarentur, curavit. Eleuſina autem ſacra uſque ad Valentinianum & Theodoſium manſere. ſub quibus imperatoribus penitus deſerta ſunt, & abolita. Vide Eunapium in Proæreſio. *Eleuſina* autem non Eleuſinia

contempſit. ¹ Pontificis maximi officium peregit. Cauſas Romæ atque in provinciis frequenter audivit, adhibitis conſilio ſuo conſulibus atque prætoribus & optimis ſenatoribus. ² Fucinum lacum emiſit. ³ Quatuor conſulares per omnem Italiam judices conſtituit.

Quan-

ſinia voco, more Latinorum. ſupra cum ex conjectura emendaſſem apud D. Hieronymum in catalogo virorum illuſtrium, *Eleuſina* inviſere, pro *Eleuſinam*: nuper in veteri codice ita eſſe deprehendi, quem mihi commodavit optimus & eruditiſſimus Juretus noſter.

CASAUBONUS.

1 *Pontificis maximi officium peregit.*] Cùm priores titulo contenti, ut amat fieri, rem negligerent. omnes enim imperatores ab Auguſto pontifices maximi: cujus rei cauſſam ad Suetonium exponebamus lib. II. cap. XXXI. interdum, ut vides, etiam officio P. M. imperatores fungebantur. ut Domitianus; de quo Plin. ep. XI. lib. IV. Lamprid. de Alexandro, *Accepit prætextam etiam cùm ſacra faceret, ſed loco pontificis maximi, non imperatoris.*

2 *Fucinum lacum emiſit.*] Purgato & effoſſo altiùs emiſſario Claudii imperatoris: de quo Suetonius, & Tacitus libro XII.

3 *Quatuor conſulares per omnem Italiam judices conſtituit.*] Tangit mutationem ab Hadriano factam in adminiſtratione Italiæ & provinciarum. Sed Spartiani negligentiam hîc non excuſaverim. cur enim rem ſcitu digniſſimam, ſcriptione parum dignam putavit? Nam certum eſt adeò multa Hadrianum in imperii adminiſtratione immutaſſe, ut prioris formæ, cujus auctor Auguſtus, non multa poſt illum fuerint veſtigia. De quatuor iſtis Italiæ conſularibus, Capitolinus in Pio: *Hic ab Hadriano inter quatuor conſulares, quibus Italia committebatur, electus eſt ad partem Italiæ regendam.* Marcus conſularibus ab Hadriano per Italiam inſtitutis ſubſtituit juridicos, ut in ejus vita legimus. fuitque Italia à juridicis adminiſtrata uſque ad Macrini imperium: ſub quo eos deſiiſſe è Dionis fragmentis cognoſcimus. In antiquis inſcriptionibus & *Conſularium Campaniæ* fit mentio, & aliorum: itemque *juridicorum per Picenum & Apuliam.* Sed conſularium poſtea nomen variè frequentatum ſub inſecutis imperatoribus.

SALMASIVS.

3 *Quatuor conſulares per omnem Italiam judices conſtituit.*] De conſularibus heic dicendum κατὰ πλάτος. nam vulgo perſuaſum eſſe video viris in hac literatura primariis, conſulares qui provincias hoc jure ac nomine regerent, partim ab Hadriano inſtitutos, partim verò à Conſtantino. Id certè longe ſecus habet. Quippe ante Conſtantinum hæc diviſio provinciarum in conſulares & proconſulares in uſu erat. & conſularis provinciæ dicebatur, qui eam jure conſulari adminiſtrabat. idem de Hadriano dicendum, qui non primus hanc conſularium adminiſtrationem inſtituit, ſed cum ante ipſum Italia non regeretur à Conſularibus, ipſe conſulares judices qui ſingulis Italiæ provinciis jura darent, conſtituit. altius igitur totam hanc rem repetamus. Ex provinciis quæ populo aſſignatæ ſunt in partitione per Auguſtum inſtituta, aliæ fuere prætoriæ, aliæ proconſulares: ac duæ quidem Proconſulares, quibus qui præerant proconſules dicti ſunt, Africa nempe & Aſia. Decem autem prætoriæ, quas

quas enumerat Strabo lib. XVII. ſub finem. reliquas omnes ſibi Cæſar retinuit, ac regendas ſuſcepit. & in eas quidem modo conſulares viros mittebat, modo prætorios, modo equites. conſulares qui mittebantur ex parte Cæſaris, legati conſulares dicti ſunt: qui prætorii, legati pro prætore. Græci *πρεσβευτὰς ὑπατικοὺς, καὶ πρεσβευτὰς στρατηγικοὺς* eos vocant, ut Strabo lib. III. quos autem ex equeſtri ordine ad regendas provincias mittebat, hi minutis provinciis præerant, præſidum nomine atque procuratorum. Conſulares qui populi provincias adminiſtrabant dicebantur proconſules, & ſortito in eas proficiſcebantur, antiquo ſcilicet more, qui ſtante republica obtinebat. qui verò provincias Cæſaris, legati conſulares vel conſulares ſimpliciter. nec illos proconſules dici moris erat, ne confunderentur cum populi Proconſulibus. alias nihil prohibebat & eos appellari legatos Cæſaris pro conſule, ut legati pro prætore dicebantur prætorii viri, quos provinciis ſuis nomine ac jure prætorio gubernandis præficiebat Cæſar. hinc illi conſulares qui paſſim in veterum libris & antiquis ſaxis occurrunt de provinciarum rectoribus. atque hi originem habent non ab Hadriano vel Conſtantino, ſed ab Auguſto ipſo. quoties itaque leges in veteribus monumentis conſularem provinciæ, ſemper de legato Cæſaris conſulari intelligas licebit. Strabo *ὑπατικοὺς ἡγεμόνας* eos vocat, & *ὑπατικοὺς δικαιοδότας*, lib. III. *αὐτὸς δὲ ὁ ἡγεμὼν ὑπατικὸς διαχειμάζει μὲν ἐν τοῖς θαλαττίοις μέρεσι, καὶ μάλιστα τῇ Καρχηδόνι καὶ τῇ Ταρρακῶνι δικαιοδοτῶν.* ſed pro arbitrio ſuo imperatores provinciarum jura & adminiſtrationes ſæpe mutabant, & quæ populi erant ſuas eſſe volebant, ſuas autem populo tranſcribebant. & ſic de conſularibus proconſulares, & contra: de præſidalibus prætorias & de prætoriis præſidales faciebant. quarum mutationum exempla tam multa reperiuntur in antiquis præſertim inſcriptionibus, ut ea huc afferre nihil ſit neceſſe. Hoc & in Italiæ adminiſtratione fecit Hadrianus, cum novam adminiſtrationis formam conſtitueret, & conſulares ſingulis Italiæ provinciis præpoſuit, qui jura redderent. Hos conſulares *ἀνθυπάτους* appellat Appianus, & ante bella civilia Italiam à proconſulibus per partes adminiſtratam fuiſſe probare vult: eamque regiminis formam longo poſt tempore in Italia reſtituiſſe Hadrianum. verba ejus adducam, nam valde notabilia ſunt: *ἐμήνυσε τῷ περὶ τὰ χωρία ἀνθυπάτῳ Σερουϊλίῳ. ἦσαν γὰρ ὡς ἔοικε τότε καὶ τῆς Ἰταλίας ἄρχοντες ἀνθύπατοι κατὰ μέρη. ὃ καὶ Ἀδριανὸς ἄρα μιμούμενος ὕστερον χρόνῳ πολλῷ τὴν αὐτοκρατόρων Ῥωμαίοις ἡγούμενος ἀνεκαίνισε καὶ μετ' αὐτὸν ἐπέμεινεν ἐς βραχύ.* ſed falſus eſt. nam proprie loquendo & ſecundum illorum temporum conſuetudinem, conſularis & proconſul multum diſtabant: ut & provinciæ conſulares aliæ à proconſularibus, cum antea ſub libera republica, non aliæ eſſent conſulares provinciæ quam quas proconſules regerent. at imperatorum ævo proconſules erant, qui ſortiebantur provincias more modoque antiquitus Romanis cognito, & poſt peractum tempus magiſtratus provincia decedebant. conſulares autem vel legati Cæſaris conſulares, ad arbitrium Cæſaris, in Cæſarianas provincias ibant, & ad ejuſdem arbitrium revocabantur. Cæſar autem in provinciis ſuis prætorios plerumque jure conſulari eſſe jubebat, & ſic conſulares dicebantur, qui nunquam conſules fuiſſent. Sic Plinius Cæcilius *legatus Auguſti pro prætore in provincia Ponti conſulari poteſtate*, dicitur in veteri inſcriptione, ubi perperam Onuphrius conſularem poteſtatem cum proconſulari confundit. Hoc ſub poſterio-

Quando in Africam venit, [1] ad adventum ejus poſt quinquennium pluit: atque ideo ab Africanis dilectus
23 eſt. Peragratis ſanè omnibus partibus capite nudo, & in ſum-

ribus imperatoribus paſſim uſurpatum, ut qui conſulatum nunquam geſſiſſent, inter conſulares allecti, provinciis conſularibus præponerentur. Dio in fragmentis ſub Macrino: ἰσοςάσιόν πως αὐτοῖς αἰτίαμα παρὰ τῶν ἐμφρόνων ἔσχεν, ὅτι ἔςι τοὺς ὑπατευκότας τινὰς συνέγραψε καὶ εὐθὺς ἀρχαῖς ἐθνῶν προσέταξεν. idem & in populi provinciis fiebat, nam prætorii plerumque jure conſulari in prætorias provincias mittebantur à ſenatu, qui & proconſules dicebantur. Hinc Suetonius in Auguſto, cum inter populi provincias eſſent & prætoriæ, proconſulares tamen omnes vocat. & apud iſtos auctores aliquot locis proconſulares, legatoriæ, & præſidales tantum memorantur. per proconſulares quæ populi eſſent intelligit: per legatorias, quæ Cæſaris, tam ſcilicet conſulares quam prætorias. cum prætorium in ſuam provinciam mittebat Cæſar, ut eam regeret poteſtate conſulari, is non proconſul, ſed conſularis tantum dicebatur. at cum ſenatus in eam provinciam quæ ſui juris eſſet, prætorium mitteret jure conſulari, tunc non conſularis ſed proconſul dicebatur. hoc enim ſæpius uſurpatum ſub libera republica. interdum enim prætorios cum poteſtate conſulari & duodecim faſcibus mittere ſolebat ſenatus in provincias, ut Q. Ciceronem in Aſiam. Suetonius in Auguſto: *extant Ciceronis epiſtolæ quibus Quintum fratrem parum ſecunda fama proconſulatum Aſiæ adminiſtrantem hortatur & monet, imitetur in promerendis ſociis vicinum ſuum Octavium.* atqui Quinctus Cicero conſul non fuerat. hinc ſub Imperatoribus, conſulares provinciarum & proconſules paſſim obſervare eſt, qui poſt adminiſtratas illas provincias conſules primum fierent, cum antehac non fuiſſent. ſed & inferiorum principum ævo conſulares & proconſulares ita diſtincti, ut minor eſſet dignitas conſularitatis quam proconſulatus. de quo ad Trebellium dicturi ſumus. præter hos autem provinciarum conſulares, qui legati Cæſaris erant, reperio in veteribus inſcriptionibus, *conſulares Aquarum & Miniciæ*, ut in veteri ſaxo Romæ: CVRANTE. M. AVR. PROCONIO. V. C. CONSVL. AQVARVM. ET. MINICIÆ. illud CONSVL. non *conſulem* ſignificare vult, ut perperam ſentiebat vir ſummus, ſed *conſularem*. Conſularem Aquarum & Miniciæ vocat, qui alibi curator Aquarum & Miniciæ dicitur, & procurator. binos ille lictores extra urbem, ſed non propterea conſularem dictum arbitror. *conſularem etiam rerum privatarum* in alia inſcriptione appellatum invenio, quem omnes ſciunt procuratorem appellari. ſic & in veteribus Gloſſis, *conſularis* καθολικὸς exponitur. quis vero ignorat καθολικὸν procuratorem Cæſaris appellari? unde igitur illi conſulares dicti? à conſularibus ornamentis quibus inſigniti. Suetonius in Claudio: *ornamenta conſularia etiam procuratoribus ducenariis indulſit.* ſed ad ipſum Suetonium plura. Hæc de conſularibus, de quibus certo ſcio, aliquis, ut hodie ambitioſa ſunt ingenia, aliquot pinguia capita confeciſſet Electorum.

CASAUBONUS.

1 *Ad adventum ejus poſt quinquennium pluit.*] Mutandum nihil: neque obſcura ſententia. Ait pluiſſe in Africa ſub Hadriani adventum: cùm ſuperioris quinquennii ſiccitate Afrorum agri ſqualleren.

2 *In mor-*

in ſummis plerumque imbribus atque frigoribus, [1] in morbum incidit lectualem. Factuſque de ſucceſſore ſolicitus, primùm de Serviano cogitavit: quem poſt-

ea,

1 *In morbum incidit letalem.*] Janus Parrhaſius vir, ut eo ſeculo, admodum eruditus, olim legit hîc, *lectualem.* quod ille interpretabatur de graviore morbo, qui lecto adfigit. ſed mirum unde ille eam ſcripturam hauſerit: refellunt enim omnes quos vidimus codices & editi & manu exarati. ἐς κόρακας igitur tam inficeta lectio. Periiſſe Hadrianum aquæ intercutis morbo, ſcribunt plerique: Dio & αἱμοῤῥαγίᾳ laboraſſe, & φθόῃ. profluvii ſanguinis & Spartianus mox meminit.

GRUTERUS.

1 *In morbum incidit lethalem.*] Palatini ambo repræſentant à prima manu illud quod & in ſuis invenit Janus Parrhaſius; repræſentant, inquam, *lectualem*; neque videtur vox ævo illo indigna.

SALMASIUS.

1 *In morbum incidit lethalem.*] Nulla paulo vetuſtior editio quæ non habeat *lectualem* pro *lethalem.* ſcripti quos vidimus ita plane exhibent. ut [illegible]iter virum eruditiſſimum tam confidenter affirmare in omnibus libris excuſis & manu exaratis haberi *lethalem.* immo nulli libri ſic habent. lethalis ſane morbus fuit ille Hadriani, quandoquidem ex eo mortem obiit. quis negat? non hoc tamen dicere vult Spartianus: ſed per lectualem morbum intelligit longum & diuturnum difficilemque ac tabificum morbum, quem contraxerat Hadrianus ex eo quod in ſummis caloribus atque frigoribus capite intecto ſemper iter facere ſolitus eſſet. lectuales ejuſmodi morbos Latini vocarunt, quod diu in lecto detinerent ægrotantes. ſed & ipſi qui longis ac lentis languoribus laborabant, lectuales dicti. Græcis κλινικοί. Latini etiam *clinicos* eos dixerunt, voce Græca. in vita Caroli Magni apud Caniſium legi aliquando, uxorem eum ſuam quamdam repudiaſſe quod eſſet *clinica*, hoc eſt morboſa, vel, ut ita dicam, lectualis. in actis paſſionis Cornelii Papæ: *& protinus erexit ſe Salluſtia clamans & dicens, Vere Chriſtus eſt Deus, Dei filius. & dicebat ad beatum Cornelium Papam, Baptiza me, per Chriſtum te conjuro: & currens quæ erat clenica implevit vas aqua, & attulit ei.* item in paſſione Callixti Papæ: *veniens autem ad eum quidam Felix nomine cujus uxor clenica jacebat annis quattuor, & miſit ſe ad pedes Palmatii dicens.* D. Hieronymus in epitaphio Fabiolæ: *quem nudum & clinicum non Fabiolæ veſtimenta texerunt?* idem in epitaphio Paulæ: *quis inopum moriens non illius veſtimentis obvolutus eſt? quis clinicorum non ejus facultatibus ſuſtentatus eſt?* Græcis κλινήρεις etiam & κατακλινεῖς. Polybius in excerptis legationibus: τὸν δὲ Πολύβιον συνέβαινε κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον ἠσθενηκότα μένειν κατακλινῆ. Lectualem igitur morbum vocat longam illam lentamque tabem qua diu in lecto detentus Hadrianus jacuit. Aurelius: *apud Bajas tabe interiit. quidam intercutis.* Athanaſius λεπτυνθέντα mortuum ſcribit. nec audio illuſtrem virum qui λεπρωθέντα corrigit pro λεπτωθέντα. de Aquila: ἡρμήνευσε τὴν θείαν γραφὴν διεστραμμένῳ λογισμῷ ἐπὶ Ἀδριανοῦ βασιλέως τοῦ λεπτυνθέντος μετὰ λ' ἔτη τῆς οβ' ἑρμηνείας. ita ſcribendum pro λεπτωθέντα. quod & ipſum tamen retineri poſſet. Dio: καὶ μέντοι καὶ διετέλεσεν Ἀδριανὸς ἐπὶ πλεῖστον νοσῶν, πολλάκις μὲν ἀποθνήσκειν εὐξάμενος, πολλάκις δὲ καὶ ἀποκτανεῖν ἑαυτὸν ἐθελήσας. quid ſibi voluit igitur ille Siculorum, ut vocan-

ea, ut diximus, mori coëgit. [1] Fuſcum, [2] quòd imperium præſagiis & oſtentis agitatus ſperaret, [3] in ſumma deteſtatione habuit: [4] Pletorium Nepotem, [5] quem tantopere antè dilexit, ut veniens ad eum ægrotantem Adrianus [6] impunè non admitteretur, ſuſpicio-

tur, faſtorum ſcriptor his verbis? ἐπὶ τούτων ὑπάτων Αἴλιος Ἀδριανὸς νοσήσας ὀλίγας ἡμέρας ἐτελεύτησεν ὢν ἐτῶν οζ. ſed omnino legendum, οὐκ ὀλίγας ἡμέρας. ex his omnibus intelligere licet quare in lectualem morbum incidiſſe Hadrianum dixerit Spartianus. à lecto autem lectualis & lectuarius. Nonio Marcello, *lectuaria ſindon.*

GRUTERUS.

2 *Quod imperium, præſagiis & oſtentis agitatus ſperaret.*] Sic & Palat. an fuit *ſpiraret*? nam aliud quid fuiſſe verbi primitus illo loco, indicio eſt, quod legatur in regio codice, *pararet.*

3 *In ſumma deteſtatione habuit Pletorium Nepotem, &c.*] Hæc eſt diſtinctio membranarum Palatinarum. ſed enim cum & ſic laborent ſuperiora, non video quomodo emendari queant niſi admiſſo conjectaneo Caſauboni noſtri; *Fuſcum quoque quod imperium, &c.* ut ſubintelligatur ſcilicet, *mori coëgit.*

CASAUBONUS.

1 *Fuſcum q.*] Huic pater Claudius Fuſcus Salinator, de quo in epiſtolis Plinii & Trajani, & in Faſtis: fuit enim collega Hadriani II. conſulis: mater, filia Julii Serviani: nam Dio ſemper illum Σερβιανοῦ ἔγγονον appellat. Perierunt una, & crimine eodem, ut quidem auctor eſt Spartianus. nam Dio Fuſcum ſcribit occiſum, quòd cædem Serviani tuliſſet iniquius. Erat tum annos natus XVIII.

2 *Quòd imperium ſperaret.*] Reg. *praeparaverat.* Fortaſſe, *ſperaverat.* aut *pararet.* infrà, *qui ſibi præparabat imperium.*

4 *Pletorium Nepotem, q.*] Manifeſtò deeſt aliquid: nam ut hæc ſe habent, non dicit Spartianus, quid Nepote & Gentiano, qui ſtatim nominatur, fecerit Hadrianus. Satis hoc ſit arguendo vitio quo laborat hic locus. Accedit quòd verba præcedentia, *in ſumma deteſtatione habuit*, Fuſco non conveniunt: quem non ſolùm deteſtatus eſt Hadrianus, ſed & occidit. Quare totum locum ita concipimus: *quem poſtea, ut diximus, mori coëgit: Fuſcum quoque, quòd imperium præſagiis, & oſtentis agitatus, ſperaret. In ſumma deteſtatione habuit Pletorium Nepotem, quem tantopere d.* Oſcitans librarius cùm τὸ *quoque* ante *quod* omiſiſſet, inſuper diſtinctione prava locum deformaverat.

5 *Quem tantopere antè dilexit.*] Hoc eſt, dilexerat: ut ex iis quæ mox dicturi ſumus conſtabit.

6 *Impune non admitteretur, ſ.*] Regius, *non impune admitt.* vitiato ſenſu, qui hic eſt: Ægrotabat Pletorius Nepos: inviſit illum Hadrianus, ſuo illo more, de quo dictum ſupra: cùm ad fores Nepotis veniſſet, repulſam tulit à janitoribus, aut admiſſionalibus. videbatur imminuta imperatoris majeſtas: Hadrianus tamen amori Nepotis injuriam ab ipſius ſervis acceptam condonavit. Similis imperatoris Severi indulgentia erga Plautianum. narrat enim Dio factum aliquando, ut ad Plautianum Tyanis ægrotantem Severus veniret: qui admiſſus quidem eſt, ſed ſolus: ægroti ſervis aut libertis ingredi prohibentibus milites qui imperatorem ſequebantur. vide locum: eſt enim huic Spartiani ſimillimus. neque enim in aliam ſententiam hæc verba de-

ſpicionibus adductus: [1] eodem modo & [2] Terentium Gentianum : & hunc vehementiùs, [3] quòd à ſenatu diligi tunc videbat. Omnes poſtremò de quorum imperio cogitavit, quaſi futuros imperatores deteſtatus eſt, [4] & omnem quidem vim crudelitatis ingenitæ uſque eò repreſſit donec in villa Tiburtina profluvio ſanguinis penè [5] ad exitum venit. Tunc liberè Servianum quaſi affectatorem imperii, [6] quòd ſervis regis cœnam

deberé accipi. Scimus tamen præſtantiſſimum virum ſanandi hujus loci aliam iniiſſe viam. Placet illi delendam eſſe vocem *Hadrianus* de hac periodo : ita forte cætera plana ex obſcuriſſimis. Vult enim, inquit, Hadrianum ſuſpicione quadam affectati imperii Pletorium perſtrinxiſſe: ideoque ad ſe ægrum venire interdixiſſe. Eadem locutio : *Urbem quam ſtatuo v. ſtra eſt*, & *ad eum* pro ad ſe. Hæc præſtantiſſimi viri ſententia. quam, etſi videtur aliter nobis, noluimus prætermiſſam.

2 *Terentium Gentianum.*] Membranæ, *Tereccntium G.* fortaſſe aliquid later.

5 *Ad exitum venit.*] Regius, *exitium.*

6 *Quòd ſervis regis cœnam miſiſſet.*] His artibus Galbam Othoni dejectum meminerat Hadrianus. Pro *cœnam*, eſt in antiquis editionibus *ſcenam*. Lego igitur admonitus à Scaligero, *q. ſ. regiis ſtrenam miſ.* profectò enim cœnam mitti, moris non erat; ſed de cœna partes & μερίδας.

GRUTERUS.

1 *Eodem modo & Terentium Gentianum.*] Sic & Pal. noſter.

6 *Quod ſervis regiis ſtrenam miſiſſet.*] Eſt ab ingenio eximii Scaligeri, cùm inveniſſet in mſſ. regis *ſcenam*. & verò etiam in Palat. reperias, *ſcænam*. vulgati prius *regis cænam miſiſſet*; nullo bono ſenſu.

SALMASIUS.

3 *Quod à ſenatu diligi tunc videbat. Omnes poſtremo.*] Aliquid omnino deeſt, nec ſenſus procedit, niſi deleveris τὴν τελείαν, & hoc modo diſtinxeris : *Pletorium Nepotem quem tantopere ante dilexit, ut veniens ad eum ægrotantem Hadrianus impune non admitteretur ſuſpicionibus adductus, eodem modo & Terentium Gentianum, & hunc vehementius, quod à ſenatu diligi tunc videbat, omnes poſtremo de quorum imperio cogitavit, quaſi futuros imperatores deteſtatus eſt.*

4 *Et omnem quidem vim crudelitatis ingenitæ.*] Pal. *ingenuæ. ingenuum* idem quod *ingenitum.* ſic *ingenuum ſignum*, ἔμφυλος χαρακτὴρ apud Auſonium, vel genitiva nota :

— *ingenuum cujus fuit anchora ſignum.*

6 *Quod ſervis regis cænam miſiſſet.*] Hæc vera lectio. quam perperam ſollicitant Palatinus & vetus editio, *ſcenam*. ex quo *ſtrenam* faciebat Scaliger. ſed nihil iſta ſtrena opus. adhæſit *ſ* littera ex fine præcedentis vocis. quod autem negant moris fuiſſe cænam mitti, ſed partes de cæna, id quale ſit neſcio. nam id quod in ſportula mittebatur clientibus de cæna divitum, cæna etiam dicebatur. Græci δεῖπνον ἐν σπυρίδι, cænam in ſportula dicunt. per cœnam igitur ſportulam intellige vel ſportularem cænam.

5 Nigri-

cœnam miſiſſet; quòd [1] in ſedili regio juxta lectum poſito ſediſſet, [2] quòd erectus ad ſtationes militum ſenex nonagenarius proceſſiſſet, mori coëgit: multis aliis interfectis vel apertè, vel per inſidias: quando quidem etiam [3] Sabina uxor non ſine fabula veneni dati ab Adriano defuncta eſt. [4] Tunc Ceionium Commodum, [5] Nigrini generum inſidiatoris, [6] quondam ſibi [7] forma commendatum, adoptare conſtituit. [8] Adoptavit ergo Ceionium Commodum Verum invitis omnibus, eumque Ælium Verum Cæſarem appellavit. Ob cujus adoptionem ludos Circenſes dedit, & [9] donativum populo ac militibus expendit: quem prætura honoravit, ac ſtatim Pannoniis impoſuit, decreto conſulatu cum ſumptibus; eundem Commodum

5 *Nigrini generum inſidiatoris quondam ſibi forma commendatum.*] Lege: *Nigrini generum inſidiatoris quondam ſui, ſibi forma commendatum.*

GRUTERUS.

4 *Tunc Ceionium Commodum, Nigrini generum, inſidiatoris quondam ſui, formâ commendatum.*] Eſt à codice Regis Galliarum. nam vulgati, *quondam ſibi forma comm.* à quibus nihil recedit Palatinus.

CASAUBONUS.

1 *In ſedili regio juxta lectum poſito.*] Circum lectos erant ſedilia & cathedræ, ut multis docemus in commentario De lectis & veſte ſtragula. In ſella autem regia ſedere privato nefas. cujus rei exemplum etiam alterum in his libris extat, initiò vitæ Severi. Sic equo imperatoris inſidere fas privato non erat, ut habes apud Vopiſcum in Aureliano. Utrunque autem horum non in Romanis ſolum imperatoribus olim ſervatum; ſed & in aliis regibus ac principibus. Apud auctorem Aruch lego inter xxx. regis Judæorum מעלות id eſt prærogativas, quibus regia majeſtas illi aſſerebatur, duas iſtas: סוסיאין יושבין על כסאו אין רוכבין על *nemo regis equo vehitur: nemo ejus ſella ſidet.*

2 *Quòd erectus ad ſtationes militum ſenex nonag. proc.*] Non eſt otioſum verbum *erectus.* nam ex eo præcipua calumniandi occaſio obtrectatoribus: quaſi habilem ſe regno militibus probare Servianus voluerit.

3 *Sabina uxor, non ſine fabula veneni dati.*] Victor, ſive Victorinus: *Hujus uxor Sabina, dum prope ſervilibus injuriis afficitur, ad mortem voluntariam compulſa eſt. Quæ palam* [illegible] *immane ingenium pertuliſſet* [illegible] *elaboraſſe, ne ex eo ad humani generis pernitiem gravidaretur.*

6 *Quondam ſibi forma commendatum, adop.*] Diſtinguit legitque Regius, *Nigrius generum, inſidiatoris quondam ſui, forma commendatum.* nec diſplicet.

7 *Forma commendatum.*] Ariſtotelis dicto fidem facit, τὸ κάλλος παντὸς ἐπιστολῆς συστατικώτερον.

8 *Adoptavit ergo Ceionium Commodum Verum.*] Obiter indicat fuiſſe hunc etiam ante adoptionem πολυώνυμον. Dictus eſt enim L. Ceionius Commodus Verus: poſt adoptionem vero, L. Ælius Verus Cæſar.

9 *Donativum populo ac militibus expendit.*]

dum ſecundum conſulem deſignavit. Quem quum minus ſanum videret, ſæpiſſimè dictavit, [1] *In caducum parietem nos inclinavimus,* [2] *& perdidimus quater millies* H. S. *quod populo & militibus pro adoptione Commodi dedimus.* Commodus autem præ valetudine, nec gratias quidem in ſenatu agere potuit Adriano de adoptione. Denique [3] accepto largius antidoto, ingraveſcente valetudine, [4] per ſomnum periit, ipſis Calendis Januariis. Quare ab Adriano [5] votorum cauſa lugeri eſt ve-

pe[illegible]] Alius verborum diligentior dixiſſet, donativum militibus, congiarium populo. Sic ſemper Tacitus, Suetonius, & vetuſtior omnis ætas. Lampridius quoque in Alexandro Severo: *congiarium populo ter dedit; donativum militibus ter.* Alii promiſcuè uſurparunt utrumvis horum pro utroque. Capitolinus in Pio: *congiarium militibus ac populo de proprio dedit.*

1 *In caducum parietem nos inclinavimus.*] Alludit ad proverbium Græcorum, *πρὸς τὸν πεπονθότα τοῖχον ῥέπειν.* in Vero paullò aliis verbis.

2 *Et perdidimus quater millies* H S.] congiarii nomine [illegible]ogatum populo millies H S. don[illegible]m, militibus ter [illegible]illies. ita ca[illegible]mus quod ſcriptum [illegible] & hunc locum ex illo illuſtra[illegible]us.

3 *Accepto largius antidoto.*] Antidotum pro acriore cathartico: non ſemper enim locum in venenis habet. in vita Ælii ſimpliciter, *accepta potione qua ſe exiſtimaret juvari.*

4 *Per ſomnum periit.*] Dormienti ſanguis omnis eſt effuſus. ex Spartiani & Dionis junctis verbis cognoſcimus: nam hic ait, *συνέβη τὸν Λούκιον τὸν Κόμμοδον ἐξαίφνης ἐκχαλιφθῶναι ὑπὸ τοῦ αἵματος πολλοῦ τε καὶ ἀθρόου ἐκπεσόντος.*

5 *Votorum cauſſa lugeri eſt vetitus.*] Ne auſpicatiſſimi diei religio vitiaretur; nihil enim religionum ceremoniis magis credebatur adverſari, quàm luctus. Propterea multi apud veteres rei divinæ operati mortuos ſuos agnoſcere noluerunt. Lege Valerium Maximum, lib. v. cap. x. hæc ratio cur votorum die interveniente non lugeatur Verus. Sic Marcus, cùm ei filius eſſet mortuus, *quia ludi Jovis* OPT. MAX. *erant, interpellari eos publico luctu noluit.* Multa alibi in hanc rem afferimus explicantes vetus proverbium, Οὐδεὶς ὀδύρεται μονήμερον. *Vota & Votorum dies* Latinis appellati qui annum inchoant, ob ſolennem pro ſalute principis votorum nuncupationem, ambigit nemo. Et quidem *κυρίως* tertius poſt Kal. Januar. dies appellatione Votorum intelligitur, ut eſt in lege CCXXXIII. De verborum ſignificatione, & apud Dionem libro LVIII. licet ipſis etiam Kalendis ſuſcepta pro principe vota, ut illo ipſo loco ſcripſit Dio. Retinuere Chriſtiani principes Votorum & morem & appellationem, ut apparet ex titulo Codicis de oblatione votorum: & ex canone LXII. concilii in Trullo: ubi Græcus interpres Balſamo, homo alioquin valde doctus, de votis *Botæ* origine ſanè quàm ſuaviter philoſophatur. vindicat ille id verbum Græcis ſuis: vultque eſſe illud feſto ei nomen inditum, *ἀπὸ τῶν βοτῶν* ſive *προβάτων*, quòd in honorem Panis paſtorum dei ſit inſtitutum. En linguarum ignorantia qualium monſtrorum ſit mater: nam multa ibidem talia peccat

eſt vetitus. [1] Et mortuo Ælio Vero Cæſare, Adrianus ingruente triſtiſſima valetudine, [2] adoptavit Arrium Antoninum, qui poſtea Pius dictus eſt: [3] ſed ea demum lege, ut ille ſibi duos adoptaret, Annium Verum & Marcum Antoninum. Hi ſunt, qui poſtea [4] duo pariter auguſti, primi rempub. gubernaverunt. Antoninus quidem Pius idcirco appellatus dicitur, [5] quòd [6] ſocerum feſſum ætate, manu ſublevarit. quamvis alii cognomentum hoc ei dicant inditum, [7] quòd [8] multos ſenatores [9] Adriano jam ſævienti eripuiſſet: alii quòd ipſi Adriano magnos honores poſt mortem detuliſſet. Antonini adoptionem plurimi tunc

cat Balſamo: quem ſecuti poſtea omnes quos vidimus Græcorum canonum interpretes.

1 *Et mortuo Æ.*] Meliùs in regio, *Sed mortuo Æl.*

2 *Adoptavit Arrium Antoninum.*] Regius, *Annium Antoninum.* nec rarò factum, ut duarum vocum iſtarum altera alterius loco ſcriberetur. eſt verò Antoninus cognomen Arriorum, non Anniorum, qui cognomine dicti ſunt Veri.

3 *Sed ea demum lege.*] Sic loquitur quaſi parum ex voluntate Pii hæ adoptiones ab eo factæ. & ita ſæpiùs infrà. Suetonius in ſimili re uſus verbo *cogendi*, in Tiberio, cap. xv. *adoptatur ab Auguſto, coactus prius ipſe Germanicum fratris ſui filium adoptare.*

4 *Duo pariter Auguſti primi Remp. g.*] Regius, *primitus*, ἀπ' ἀρχῆς: quod alienum ab hocloco: niſi interpreteris πρῶτον.

6 *Socerum feſſum ætate manu ſublevavit.*] *Feſſus ætate*, ut apud Tacitum ſæpiùs, *feſſa ætas* eſt ſenectus. ſic in vita Ælii Cæſaris, & in veteri inſcriptione Neapolitana: ubi inter cætera leguntur hæc verba: *prærepſitque ſenii baculum, cui jam defeſſa ætas adnitens, perbreves annos allevabat.*

9 *Hadriano jam ſævienti eripuiſſet.*] Pureani cod. *abripuiſſet*: regius, *ſurripuiſſet* meliùs pro ὑπεξαιρεῖν, furtim eripere. ut apud Euripidem, ὑπεκπέμπειν, quod dixit Virgilius. *furtim mandare.* De his autem infra in Pio.

SALMASIUS.

5 *Quod ſocerum feſſum ætate manu ſublevarit.*] Melius ex Pal. & editione Med. *ſublevarit.* veri namque eſt ſimile ſeni parenti non ſemel hoc officii genus exhibuiſſe Antoninum, ſed id facere conſuetum quoties in ſenatum veniret, & inde cognomentum Pii meruiſſe, ita etiam in vita Antonini legendum ex iiſdem libris: *Pius cognominatus eſt à ſenatu, vel quod ſocerum feſſa jam ætate manu præſente ſenatu levaret.*

7 *Quod multos ſenatores Hadriano jam ſævienti eripuiſſet.*] Pal. *abripuiſſet.* edit. Mediol. *arripuiſſet*, pro *abripuiſſet.*

GRUTERUS.

1 *Sed mortuo Ælio Vero Cæſare.*] Et iſtud eſt à codice regio, à quo non nimis abit Palat. in quo, *Et mortuo.* nam publicati, *At mortuo.*

2 *Adoptavit Arrium Antoninum.*] Sic prorſus Pal. non *Annium*, ut malè alii codd.

8 *Multos Senatores Hadriano jam ſævienti eripuiſſet.*] Pal. *abripuiſſet.*

1 Specta-

tunc factam eſſe doluerunt, [1] ſpeciatim Catilius Severus præfectus urbis, qui ſibi præparabat imperium. Qua re prodita [2] ſucceſſore accepto, dignitate privatus eſt. [3] Adrianus autem ultimo vitæ tædio jam affectus, [4] gladio ſe transfigi à ſervo juſſit. Quod quum proditum eſſet, & in Antonini uſque notitiam veniſſet, ingreſſis ad ſe præfectis & filio, rogantibuſque ut æquo animo neceſſitatem morbi ferret, iratus illis, [5] autorem proditionis juſſit occidi, [6] qui tamen ab Antonino ſervatus eſt. Statimque teſtamentum ſcripſit: nec tamen actus reipub. prætermiſit, [7] dicente Antonino, parricidam ſe futurum ſi Adrianum adoptatus ipſe pateretur occidi. Et poſt teſtamentum quidem iterum ſe conatus occidere, ſubtracto pugione, [1] ſævior

SALMASIUS.

1 *Speciatim Catilius Severus.*] Pal. *Atilius Severus.* vet. edit. *Attilius.* ſupra tamen *Catilius* dictus eſt, & ibi Palatinus habebat, *Catalius.*

3 *Adrianus autem ultimo vitæ tædio jam affectus.*] Quid eſt *ultimum vitæ tædium*? omnino ſcribendum & diſtinguendum: *Hadrianus ultimo, vitæ tædio jam affectus*, *ultimo*, ut *poſtremo.* *Antoninus ultimo templis compluribus dona dedicavit.*

CASAUBONUS.

2 *Succeſſore accepto, dignitate privatus eſt.*] Poſtrema verba non neceſſario ab auctore adjecta: nam ut *dare ſucceſſorem* pro dignitate privare dicebant: ſic *accipere ſucceſſorem* pro dignitate privari. Plinius libro nono Epiſtolarum, *collega Certi conſulatum, ſucceſſorem Certus accepit.*

4 *Gladio ſe transfigi à ſervo juſſit.*] Servus ille eſt Maſtor Jazyx, de quo multa Dio.

5 *Auctorem proditionis.*] Grave verbum: ſed ſine re, nam quod notandum duximus, proditio hîc eſt μή-νυσις, occulti conſilii revelatio, non προδοσία.

7 *Dicente Antonino, parricidam ſe fut.*] Non cohærent iſta cum ſuperioribus; ſed non dubitabit attentus lector, duarum periodorum ordinem inverſum eſſe. Quare ita integrum locum reſtituemus. *auctorem proditionis juſſit occidi: qui tamen ab Antonino ſervatus eſt; dicente Antonino, parricidam ſe futurum, ſi Hadrianum adoptatus ipſe pateretur occidi. Statimque t.* Ita legit olim Robertus Bononienſis.

GRUTERUS.

6 *Qui tamen ab Antonino ſervatus eſt; dicente Antonino, parricidam ſe futurum, ſi Hadrianum adoptatus ipſe pateretur occidi. Statimque teſtamentum ſcripſit: nec tamen actus reipublicæ prætermiſit. Et poſt, &c.*] Duarum periodorum ordinem, qui inverſus erat, redintegravi; ſequutus & judicium Caſauboni noſtri, & lectionem Roberti Bononienſis; tanto confidentius, quod in altera lectione nihil reſtaret tolerabile.

[1] ſævior factus eſt: petiit & venenum à medico, qui ſe ipſe, ne daret, occidit. Ea tempeſtate ſupervenit quædam mulier quæ diceret ſomnio ſe monitam, ut inſinuaret Adriano ne ſe occideret quòd eſſet bene valiturus: quod quum non feciſſet, eſſe cæcatam. [2] Juſſam tamen iterum [3] Adriano eadem diceret, [4] atque genua ejus oſcularetur, [5] receptura viſum ſi id feciſſet. [6] Quod quum inſomnium impleſſet, oculos recepit, [7] quum aqua quæ in fano erat, ex quo venerat, oculos abluiſſet. [8] Venit & de Pannonia

CASAUBONIUS.

1 *Sævior factus eſt.*] Reg. *ſeverior.* atqui non ſolum ſævus, ſed & furioſus factus eſt Hadrianus, ut narrat Lampridius in Heliogabalo.

5 *Receptura viſum, ſi id feciſſet.*] Rectè *receptura*, cum editis ſcripti. referendum ad vocem *oſcularetur.* ſine cauſſa docti mutant in *recepturam.* ſic paullò antè *diceret* ſcribunt editiones: membranæ *dicere.* utrumque rectum.

6 *Quòd cùm inſomnium impleſſet.*] Regius, *Q. cùm ex ſomnio impleſſet.*

SALMASIUS.

3 *Hadriano eadem diceret atque genua ejus oſcularetur.*] Paulo aliter hæc concepta in veteribus libris ſcriptis & editis, nempe ad hunc modum: *juſſam tamen Hadriano eadem dicere & genua ejus oſculare. oſculare* pro *oſculari.* ſic *revertere* & *experire* apud hos auctores pro *reverti* & *experiri*: quod notamus infra. in actis paſſionis Gordiani martyris: *quem ego videns merear pedes ejus oſculare per quem ſalvatus ſum.* ſic *iraſco* pro *iraſcor*: *aſſentio* pro *aſſentior.* & alia infinita. de quibus vide Grammaticos.

6 *Quod cum inſomnium impleſſet.*] Palàt. & edit. Mediol. *inſomnio impleſſet.*

8 *Venit & de Pannonia quidam natus cæcus.*] Hoc fidem ſuperat, ut nati cæci oculos receperint. minus incredibile eſt, quod ſuggerit Palatinus: *vetus cæcus.* ſic *veteres cæci* Juvenali:

Et quæ jam veteres ſanant mortaria cæcos.

ſic Marcello *antiqua cæcitas: ad oculorum omnem dolorem, & præſentem & veterem & ad caliginem atque albuginum, & pruritum, atque antiquam, ut ita dixerim, cæcitatem.* ita igitur heic lege; *vetus cæcus*, non, *natus cæcus.*

GRUTERUS.

2 *Juſſam tamen iterum, Hadriano eadem dicere.*] Sic & Pal. non *diceret*, ut editiones.

4 *Atque genua ejus oſcularetur; receptura viſum ſi id feciſſet.*] Pal. non habet vocem *viſum*, niſi [illegible]ti ad o[illegible]am, præfertque *oſculare* non *oſcularetur.* & verò cum præcedat *dicere*, ſcribendum erit *oſculari.*

6 *Quod cùm inſomnium impleſſet.*] Pal. *in ſomnio.*

7 *Cùm aquâ quæ in fano erat, ex quo venerat, oculos abluiſſet.*] Nimirum ſolebant homines, remedium morbis petituri, indormire templis, ibidemque captare ſomnia. id fecit & hæc mulier. itaque ſomnio monita eſt in fano. mos iſte notiſſimus vel è Curculione Plauti, actus primi ſcena principe: centieſque ferè inculcat Ariſtides Orationibus prioribus, cujus, aliorumque plurium verba citavimus in Suſpicionum libellis.

8 *Venit & de Pannonia quidam natus cæcus*

nonia quidam natus cæcus ad febrientem Adrianum, eumque contigit: quo facto, & ipſe oculos recepit, & Adrianum febris reliquit: [1] quamvis Marius Maximus [2] hæc per ſimulationem facta commemoret. Poſt hoc Adrianus Bajas petiit, Antonino Romæ ad imperandum relicto. Ubi quum nihil proficeret, [3] accerſito Antonino, in conſpectu ejus apud ipſas Bajas periit, die ſexto Iduum Juliarum. Inviſuſque omnibus [4] ſepultus eſt in villa Ciceroniana Puteolis. Sub

cæcus ad febrientem Hadrianum.] Neſcio an hanc ſcripturam admittere debeamus: quippe natus cæcus ſanari non poteſt ab homine mortali. & vero Palat. noſter habet *quidam vetus cæcus*, quod eſſet Spartiani lingua, is qui diu laboraſſet cæcitudine.

SALMASIUS.

1 *Quamvis Marius Maximus hæc per ſimulationem facta commemoret.*] Ita vocaſſe Marium incantationes & alia remedia magica, quæ ad morbum Hadriani levandum adhibita, ſcribit Dio, nullo modo adduci poſſum ut credam. ſcio ſimulatrices veteribus appellatas eſſe ſagas, & incantatrices aniculas, & mul[illegible] in ſacris magicis per ſimulatio[illegible]em fieri ſolita. [illegible] nihil iſta ad h[illegible]c locum: cujus [illegible]ſt [illegible]mnia quæ heic Spartianus na[illegible]at tanquam vere facta, ea Marius Maximus ſimulata & ficta eſſe commemorabat, & ad hoc tantum excogitata ab Antonino ut Hadrianus in ſpem recuperandæ ſanitatis induceretur, qui ideo ſe occidere tentabat, quod eam recuperare poſſe deſperaret. Hoc ut prohiberet Antoninus & Hadrianum bono animo eſſe juberet quaſi brevi convaliturum, hac illum arte & ſimulatione aggreſſus eſt. induxit mulierem quamdam quæ diceret ſomnio ſe monitam ut inſinuaret Hadriano ne ſe occideret, quod eſſet bene valiturus. quod quum non feciſſet, eſſe cæcatam. juſſam tamen Hadriano eadem hæc dicere, & genua ejus oſculari, recepturam viſum ſi ita feciſſet: induxit & Pannonium quemdam veterem cæcum, qui à febriente Hadriano tangeretur ad viſum recipiendum: quo facto & illam oculos recepiſſe, & ab Hadriano febrem diſceſſiſſe. Hæc ſunt quæ per ſimulationem facta commemorabat Marius Maximus, quæ alii reapſe & in veritate accidiſſe volebant.

CASAUBONUS.

2 *Hæc per ſimulationem facta commemoret.*] Ita vocavit Marius incantationes & alia remedia magica, quibus levari morbus Hadriani aliquandiu eſt viſus. Dio, Ἀδριανὸς δὲ μαγγανείαις μέν τισι καὶ γοητείαις ἐκενοῦτό ποτε τοῦ ὑγροῦ, πάλιν δ' αὐτοῦ διὰ ταχέων ἐπιμπλατο.

3 *Accerſito Antonino, in conſpectu ejus a.*] Non omnes idem tradiderunt: nam alii auctores prius periiſſe Hadrianum, quàm Baias adveniſſet Antoninus, memoriæ prodiderunt. vide ad Marcum.

4 *Sepultus eſt in villa Ciceroniana Puteolis.*] Imperatoribus & cæteris quos conſecratio manebat, ſi alibi quàm Romæ diem obiiſſent, funus duplex fiebat: prius enim more communi corpus eorum cremabatur: deinde ablatæ Romam reliquiæ Mauſoleo inferebantur, & conſecrationis ritus peragebantur. Ita factum in Trajano, Hadriano, & aliis principibus

Sub ipſo mortis tempore & Servianum nonaginta annos agentem, ut ſupra dictum eſt, ne ſibi ſuperviveret, atque (ut putabat) imperaret, mori coëgit: & ob leves offenſas plurimos juſſit occidi, quos Antoninus reſervavit. Et moriens quidem, hos verſus feciſſe dicitur,

[1] *Animula vagula, blandula,*
Hoſpes, comesque corporis,
Quæ nunc abibis in loca
Pallidula, rigida, nudula;
Nec ut ſoles, dabis jocos.

26 Tales autem [2] nec multo meliores fecit & Græcos.

[1] Vixit

qui longiùs Roma eſſent mortui. Quorundam, ut Auguſti, corpora in urbem illata, ut ibi non conſecrarentur ſolùm, ſed & ſepelirentur. Videtur ſanè Antoninus ideo Puteolis Hadrianum ſepeliſſe, quòd deſperaret tam citò ſe poſſe ejus conſecrationem à Romano ſenatu obtinere. declarat hoc Spartianus extremo libro: etiam hîc ſi attendimus: ait enim, *inviſuſque omnibus ſepultus eſt in v.* Locum villæ Ciceronianæ hodieque monſtrant Puteolani, non procul ab urbe ſua, quâ itur Neapolin.

1 *Animula vagula, blandula.*] Mirum quare Spartiano hi verſiculi parum videantur elegantes: nam ita mox judicat. Videbimus alibi quantum iſti ſcriptores poëtica facultate valuerint: multa enim de Græcis à ſe verſa his libris inſeruerunt; præ quorum venuſtate ſcilicet ſordere Hadrianea debuerint. Nobis verò hi dimetri molliſſimi & melioris ſeculi elegantia digniſſimi cùm videantur; etiam Græcè idem fecimus Hadrianum dicere, niſi hoc potiùs balbutire eſt.

Ἑρξίσμιον ψυχάριον,
Ξένη, καὶ ἑταίρα σώματος,
Ποῖ νῦν, τάλαιν', ἐλεύσεαι
Ἀμβλυῆς, ψυχρά τε, καὶ σκιά,
Οὐδ' οἷα πρὶν τρυφήσεαι;

Primum potes ad verbum, ῥόμβον, χαρίεν, ψυχάριον. *anima vaga*, ῥόμβος ψυχή, apud Marcum imperatorem libro ſecundo: Athanaſio alibi, περὶ πολλὰ ῥεμβομένη.

2 *Nec multo meliores fecit & Græcos.*] Extant nonnulli adhuc, non quales hic criticus judicat; ſed qui merito ſuo cæterorum quos amiſimus ingens deſiderium in nobis excitent. Quare etiam non defuêre qui argutias illius imitarentur. Ejuſmodi eſt quod apud Theophylactum Simocatum ſcriptorem eximium inter Græcos recentiores, obſervabamus, epiſtola illa quæ incipit [illegible] κόσμος παρῴχηκε. clauditur autem ſic, καὶ γῆρας γὰρ ἀδικεῖς καὶ νεότητα· τὴν μὲν γὰρ ἐπαγγελλομένην διέψευσας, τὸ δὲ κεκτημένης ἐνόθευσας. Hadrianum ſine dubio imitatur, qui ægro & mendico homini, à quo fuerat his verſibus compellatus,

Ἥμισύ μου τέθνηκε, τὸ δ' ἥμισυ
λιμὸς ἐλέγχει·
Σῶσόν μου βασιλεῦ μουσικὸν ἡμίτονον.

reſpondit hoc argutiſſimo diſticho:

Ἀμφοτέροις ἀδικεῖς καὶ Πλουτέα καὶ
Φαέθοντα,
Τὸν μὲν ἔτ' εἰσορόων, τὸν δ' ἀπολειπόμενος.

1 Vixit

[1] Vixit annis LXXII. menſibus V. [2] diebus XVII. [3] Imperavit annis XXI. menſibus XI. Statura fuit procerus, forma comptus, [4] flexo ad pectinem capillo, [5] promiſſa barba, [6] ut vulnera quæ in facie naturalia erant, tegeret:

GRUTERUS.

1 *Vixit annis* LXXII. *menſibus* V. *diebus* XVII. *imperavit annis* XXI. *menſibus* XI.] Sic nullo apice minus exemplar Palatinum.

CASAUBONUS.

1 *[illegible]t annis* LXXII.] Et editi & manu exarati omnes hic conſentiunt. Robertus quoque Bononienſis ex hac lectione ſcribit, vixiſſe Hadrianum annos ſeptuaginta duos. cùm tamen & res ipſa, & Victoris ſive Victorini teſtimonium falſi arguat hanc ſcripturam, ut totis decem annis majorem vero: Scribe igitur LXII.

2 *Diebus* XVII.] Regius, XII. ſed vulgatus numerus quadrat exactè. Dio tamen ait, XIX. niſi aliter ſcripſerat.

3 *Imperavit annis* XXI. *menſibus* XI.] Et hic conſtans error eſt: nam XX. non XXI. ſcribi debuit. repugnat enim rationi temporum numerus editus: repugnat & Dioni, [illegible] σι, καὶ μῆνας ἕνδεκα. Mira tamen erroris aut mendæ vetuſtas: nam ſcribit Aurelius Victor Spartiani propemodum æqualis, *anno imperii, abſque menſe, viceſimo ſecundo.* Scriptorum an librariorum hæc ſint παροράματα, mitto quærere.

4 *Flexo ad pectinem capillo.*] Ἐκτενισμένῳ, καὶ πλοκὴν κόμης ἀσκῶν. comtiorum hoc erat, & quibus cura formæ: Martialis,

Tu flexa nitidus coma vagaris.

5 *Promiſſa barba.*] Primus Romanorum dato, aliis exemplo. Dio: Ἁδριανὸς πρῶτος γενειᾶν κατέδειξε. teſtes ſunt nummi. ſed cauſſam cognoſcimus ex ſequentibus Spartiani verbis: *ut vulnera quæ in facie naturalia erant, tegeret.* hem! *vulnera naturalia.* illa igitur ſapiens, illa juſta omnium parens Natura, ut in ſua opera etiam ad vulnera uſque ſæviat? ridiculum: ſed appellat auctor *vulnera naturalia* maculas genitivas & συμφύτους, quæ ſic faciem dehoneſtarent, ut cicatrices.

SALMASIUS.

1 *Vixit annis* LXXII. *menſibus* V. *diebus* XVII.] Hunc numerum retinent omnes libri: quem tamen falſi arguunt viri docti, ut totis decem annis majorem, quam par eſt. Dio, Victor aliique ſexaginta duo annos Hadrianum vixiſſe prodiderunt. Euſebius ſexaginta annis majorem obiiſſe ſcripſit. Faſti tamen Siculi hanc Spartiani ſcripturam confirmant. ἐπὶ τούτων τῶν ὑπάτων Αἴλιος Ἁδριανὸς νοσήσας οὐκ ὀλίγας ἡμέρας ἐτελεύτησεν ὢν ἐτῶν οζ΄. & quidem aliquot quinque annis liberalior eſt quam Spartianus.

4 *Flexo ad pectinem capillo.*] *Flexi ad pectinem capilli*, ſunt ante flexi & calamiſtro criſpati. Firmicus: *quorum inflexi crines torqueantur.* contra ingenio ſuo flexi qui nulla arte adhibita tales ſunt. Petronius: *crines ingenio ſuo flexi per totos ſe humeros effuderant.* Martialis:

Bellus homo eſt flexo qui digerit ordine crines.

6 *Ut vulnera quæ in facie naturalia erant.*] *Vulnera naturalia* vocat quæ Græci ἕλκη ἔμφυτα in facie. infra *vulnerata frons* dicitur, illis nempe naturalibus vulneribus inſignita: *capillo criſpo, fronte vulnerata.* ἡλκωμένον μέτωπον Artemidoro: μέτωπον ὑγιὲς καὶ εὔσαρκον παντὶ ἀγαθὸν καὶ παῤῥησίαν

ret: habitudine robuſta. Equitavit ambulavitque plurimum. [1] Armiſque & pilo ſe ſemper exercuit. Vena-

σίαν καὶ ἀνδρίαν σημαίνει. τὸ δὲ ἡλκωμένον ἢ νοσεῖν, αἰχμὴν ἀκμὴν καὶ βλάβην δηλοῖ.

CASAUBONUS.

1 *Armiſque & pilo ſe ſemper exercuit.*] Eſt ἐν διὰ δυοῖν figura. *armis & pilo*, ut, *patera & auro.* vel ita cape, cùm cæteris armorum generibus, tum etiam pilo. Separat pilum ab armis, quod in illis tamen vel præcipuum, & omnium graviſſimum: ideo nominatim indicandum. ſic, ὦ Ζεῦ καὶ θεοί, apud comicum. paullò aliter Seneca, haſtilia ſeparat ab armis, in epiſtola LXXXVIII. *Majores noſtri rectam juventutem exercuerunt haſtilia jacere, ſudem torquere, equum agitare, arma tractare.* Ita autem libri omnes, non *pila*, nec *palo*. Vopiſcus in Aureliano, *Nullum unquam diem prætermiſit, quamvis feſtum, quamvis vacantem, quo non ſe pilo & ſagittis, cæteriſque armorum exerceret officiis.*

GRUTERUS.

1 *Armiſque & pilo ſe ſemper exercuit.*] Ita quoque idem codex; non *pilâ*; aut *palo*.

SALMASIUS.

1 *Armiſque & pilo ſe ſemper exercuit.*] Putant eſſe figuram ἐν διὰ δυοῖν, *armis & pilo*: ut, *patera libamus & auro.* ego contra ſentio. exercitium armorum ab exercitio ſagittarum, miſſilium pilorumque diverſum. ſic exercitium armorum à ſagittis ſeparat Suetonius in Domitiano: *armorum*, inquit, *nullo, ſagittarum vel præcipuo ſtudio tenebatur.* pilum autem & ſagittas conjungit Vopiſcus in Aureliano: *nullum unquam diem prætermiſit; quamvis feſtum, quamvis vacantem, quo non ſe pilo & ſagittis ceteriſque armorum exercere officiis.* ſi arma generaliter accipiantur, non ſum neſcius & ſagittas, & pila, & alia miſſilia eo nomine comprehendi, ſub armorum vero exercitio, ſcutum & gladius tantum comprehendebatur. Ovidius jaculandi peritiam ab armis diſtinguit:

Sunt illis celereſque pilæ, jaculumque, trochique,
Armaque, & in gyros ire coactus equus.

Cicero in Catone majore, ubi exercitationum militarium genera enumerat, arma quoque ab haſtis ſeparat: *ſibi habeant igitur arma, ſibi equos, ſibi haſtas, ſibi clavam, ſibi pilam, ſibi venationes.* quo loco lubentius etiam legerim, *ſibi pilum*, quam *pilam*. armorum igitur exercitium, tam apud milites quam gladiatores in ſolo clypeo & gladio conſtabat. qui clypeum ſcienter vibrare & quatere, & obliquis ictibus telorum jactum deflectere, qui gladio dimicare noverat, is in armorum exercitio peritus cenſebatur. Vegetius lib. II. cap. XIV. *qui haſtas vel miſſilia perite jaculetur & fortiter, qui dimicare gladio, & ſcutum rotare doctiſſime noverit, qui omnem artem didicerit armaturæ.* *arma tractare* pro eodem dixit Seneca: *majores noſtri rectam juventutem exercuerunt haſtilia jacere, ſudem torquere, equum agitare, arma tractare.* arma movere Manilio:

Aut ſolo vectatus equo nunc arma movebit.

In veteri epigrammate:

--- & in morem militis arma movet.

In antiquis Boiariorum legibus: *arma batalare.* tit. III. cap. I. *& ſi non fuerit abſciſſus, ſed eſt mancus, & ſtat rectus ut non poſſit plicari. hoc impedimentum eſt ad arma batalare.* & tit. II. cap. X. *dum adhuc poteſt pater ejus judicio contendere, in exercitu ambulare, populum judicare, equum viriliter aſcendere, arma velociter batalare.* hinc *batalatores* vulgo vocamus θαυματοποιοὺς & ludiones qui in publico varios & mirificos armorum

rum geſtu, edunt. quod verbum etiam vulgus tranſtulit ad omne genus hiſtrionum. *batalare* à *batalibus* dictum eſt. ſic enim recentiores dixere pro *battualibus*. *Battualia* autem ſunt cum milites vel gladiatores ad palum exercentur. Gloſſæ: *γυμνασίας μονομάχων*, hæc *battualia*. pro *battualibus battalia* recentiores dixere, ut *battere* pro *battuere*. *continare* pro *continuare*. hinc nos battaliam pro pugna vel dimicatione. Adamantinus Martyrius: *Battualia quæ vulgo battalia dicuntur. exercitationes autem militum vel gladiatorum ſignificant. inde etiam battuatores τοὺς κοπανιστὰς dici puto*. ſic enim legendum; vulgo *βαπανιστάς*. *battuere* & *battuare* dicebant, *ἀντὶ τοῦ κόπτειν* vel *κοπανίζειν*. hinc *battuatorium*, *κοπανιστήριον*. ut milites autem ad palum ſudibus, ſic gladiatores ad palum quoque rudibus battuebant. hinc battualia & palaria de exercitationibus militum & gladiatorum. hinc arma batalare in legibus Boiariorum, eſt arma movere & tractare. non audiendus Lipſius qui heic legit: *paloque & armis ſe ſemper exercuit*. ut, inquit, duplex exercitii genus intelligatur, armatura & palaria. ſic autem inter armaturam & palariam diſtinguit, ut armatura levium fuerit, & palaria gravium. quod ſi illud exercitii genus quod armaturam Vegetius aliique recentiores paſſim appellant, idem fuerit cum exercitio armorum, aut ad leves tantum pertinuerit, non etiam ad graves. quid? nonne ut levis armatura de levibus ſic & gravis armatura de gravibus dicebatur? ſane levem armaturam, ut ferentarios, funditores & id genus omne, *armaturas* dicebant. Veget. *poſt hos erant ferentarii & levis armatura, quos nunc ſcultatores, & armaturas dicimus*. longe tamen differunt armatura & armaturæ. armaturas dicebant levem armaturam. armaturæ vero exercitium poſterioris ætatis longe diverſum ab armorum exercitio de quo heic agimus. & tota re falluntur eruditiſſimi viri qui idem faciunt. armorum exercitium in ſolo clypeo & enſe conſiſtebat. armatura vero vel armaturæ exercitium erat cum milites armati ſub ſignis decurrentes in campo proluderent, ut pluribus docebimus ad Alexandri Severi vitam. nihil igitur ad rem pertinet illa diſtinctio armaturæ & palariæ exercitationis. & falſa hujus loci emendatio, *armiſque & palo*. Olim autem non ſolum gladiatoribus armorum arte erudiendis, præficiebantur laniſtæ, ſed etiam tironum. Sueton. in Julio: *tirones neque in ludo neque per laniſtas, ſed in domibus per equites Romanos, ac etiam per ſenatores armorum peritos erudiebat*. poſtea armidoctores in caſtris ad eam rem habiti & campidoctores, qui ex veteranis eligebantur armorum peritis. armorum autem ſcientia longe perfectior, & numeris omnibus abſolutior in gladiatore quam in milite. Hinc qui illam armorum ſcientiam exacte perdiſcere volebant, in ludo laniſtæ operam dabant, & gladiatoriis armis exercebant: quod & multi imperatores fecere. Spartianus de Hadriano: *idem armorum peritiſſimus & rei militaris ſcientiſſimus, gladiatoria quoque arma tractavit*. idem de Vero: *armiſque gladiatoriis ſe & venatibus exercuit*. armorum certamen vocat Quintilianus & gladiatoria arma intelligit. lib. IX. cap. I. *namque ut in armorum certamine adverſos ictus, & rectas ac ſimplices manus, cum videre tum etiam cavere ac propulſare facile eſt; averſæ tectæque minus ſunt obſervabiles, & aliud oſtendiſſe quam petas artis eſt: ſic oratio quæ aſtu caret, pondere, mole & impulſu præliatur: ſimulanti variantique conatus in latera atque in terga incurrere datur, & arma avocare & velut nutu fallere*. ubi *arma avocare* repoſuimus, pro vulgato *advocare*, quod nihil poteſt ſignificare. at *avocare arma* eleganter in armorum certamine is dicitur, qui conlato pede cum adverſario, ſi quam corporis partem armis tectam & munitam obſervat, non in eam ictum dirigit, ſed aliam ſe petere velle fingit. tunc adverſario ſe aperiente & illam partem

tem nudante, ut in aliam quam peti videt, arma transferat, ibique ſe protegat, hic avocatis adverſarii armis, repente & nec opinanter, non eam partem cui minabatur ictum, ſed eam quam detexit adverſarius, ferit. *fictionem* etiam hodie vocamus in armorum ludo ejuſmodi armorum avocationem. Statius lib. VI. *arma avocare* ſimiliter dixit in pyctali certamine: eodem enim modo avocabantur ceſtus per ejuſcemodi ſimulationes:

-- levat ecce diuque minatur
In latus atque oculos. illi rigida arma caventi
Avocat, & manibus nec opinum interſerit ictum
Callidus, & mediam deſignat vulnere frontem.

Corruptiſſime hodie legitur: *illum rigida arma caventem Advocat.* cum fronti caveret Capaneus, ſimulavit Alcidamas latus petere. eo tranſtulit ille arma, ut latus tegeret. at hic fronti vulnus inflixit. hanc autem armorum avocationem ſic eleganter expreſſit Valerius in certamine Pollucis & Amyci:

-- dextramque parat, dextramque minatur
Tyndarides. redit huc oculis, & pondere Bebryx
Sic ratus, ille autem celeri rapit ora ſiniſtra.

Eadem autem plane, captationes, vitationes, petitiones & ſimulationes in pyctarum certamine atque in gladiatorum. ſic manus pugilum & manus gladiatorum dictæ ſunt. Quintilianus de gladiatoribus: *ut gladiatorum manus quæ ſecundæ vocantur, fiunt & tertiæ, ſi prima ad evocandum adverſarii ictum prolata erat, & quartæ ſi geminata captatio eſt, ut bis cavere bis repetere oportuerit.* & loco ſupra citato, *averſæ manus*, & *rectæ manus*. ubi *manus* ſunt petitiones. ita etiam appellatæ in pugilum certamine. Valerius:

Nunc exire levis miſſas, nunc mittere palmas.

Idem lib. IV.

-- nec ſpes effecit, ſed ambæ
In pectus cecidere manus. --

Sed horum inter ſe certaminum alibi comparationem fuſius tractabimus. redeamus igitur unde digreſſi ſumus. ratio tractandorum armorum in milite & gladiatore pæne ſimilis, niſi quod penes gladiatorem exactior. accedere, recedere; in clypeum aſſurgere, & mox ſubſidere, & in arma ſua ſe colligere: impetum in aliam partem minari, in aliam facere, & cætera ejuſdem modi, in utriſque ſimilia: quæ in milite ſic deſcribit Vegetius: *ſaltus quoque, & ictus facere pariter aſſueſcant, inſurgere tripudiantes in clypeum, rurſuſque ſubſidere, nunc geſtiendo provolare cum ſaltu, nunc cedentes in tergo reſilire.* hinc Græci grammatici ὁπλορχήστας *armaturas* exponunt, quod cum ſaltu provolarent, & tripudiantes in clypeum aſſurgerent. Gloſſæ veteris Grammatici: ὁπλορχήστης ὃς καλ[…]ν δημιουργὸς, οἱονεὶ εἰσὶν οἱ μεθ' ὅπλων ὀρχούμενοι. quod autem præcipua pars & ars exercitii armorum in ſcuto ſcite tractando, quo & ſe protegerent, & ictus caute exciperent, poſita eſſet, ideo armorum ſcientia hæc appellata eſt, & armorum peritus, qui illam teneret, & armis exercere dictus eſt, qui illi exercitationi ſtuderet. natura enim prius eſt [arma] ſua tegere & tueri, quam aliud petere aut ferire. arma vero de ſcuto vel clypeo proprie dicta. Hinc *arma tractare* de hoc exercitii genere dixere Spartianus & Seneca. Vegetius, *ſcutum tractare*: *ut tiro diſceret ſcutum tractare, & obliquis ictibus venientia tela deflectere.* Auctor Panegyrici ad Piſonem *arma rotare* dixit:

Arma tuis etiam ſi forte rotare lacertis,
Inque gradum clauſis libuit conſiſtere membris,
Et vitare ſimul, ſimul & captare petentem.

At Vegetius *ſcutum rotare* dixit de eodem exercitii genere, lib. II. cap XIV. *præterea ſicut centurio eligendus eſt qui ſit magnis viribus & procera ſtatura, qui haſtas vel miſſibilia perite jaculetur & fortiter,*

[1] Venatu frequentiſſimè [2] leonem manu ſua occidit. [3] venando autem [4] jugulum & coſtam fregit. venationem ſemper cum amicis participavit. [5] In convivio tragœdias, comœdias, [6] Atellanas, ſambucas, lectores, poëtas, pro re ſemper exhibuit. [7] Tiburtinam villam mirè exædificavit, ita ut in ea & provinciarum & lo-

ter, qui dimicare gladio & ſcutum rotare doctiſſime noverit, qui omnem artem didiceri armaturæ. vel hic locus poſſit evincere diverſum eſſe armorum exercitium à pili jaciendi exercitatione. itaque verbum non addam.

CASAUBONUS.

1 *Venatus freq.*] Membranæ, *venatus*, *θηράσεως*, meliùs *venatu*, *ἐν θήρᾳ*.

2 *Leonem manu ſua occidit.*] Ut illum qui tot annos Africæ tractum Alexandriæ vicinum vaſtaverat. Athenæus libro xv. de corona Antinoea loquens hiſtoriam narrat. occidit & aprum in venatu maximum, & quidem *μιᾷ πληγῇ* inquit Dio.

3 *Venando autem jugulum & coſtam fregit.*] Robertus Bon. pro *jugulum* ſcribit *gulam*. Sed *jugulum* eſt *κλεὶς*, ut apud Celſum libro VIII. capite, de juguli fracti curatione. Dio de Hadriano, *τὴν κλεῖν ἐν θήρας κατέαξε*. Regius vero pro *coſtam* ſcribit *coxam* recte. nam ita & Dio, *καὶ τὸ σκέλος μικροῦ ἐπηρώθη*.

5 *In convivio tragœdias com.*] Hoc quoque ſpecimen morum habet: vide Suetonium in Auguſto, capite LXXIV. Pro *Attellanas, ſambucas*, eſt in aliis *Attellana ſambucas*. illuſtriſſimo Scaligero placebat, *Attellanas Ambubaias*.

7 *Tiburtinam villam mirè exædificavit.*] Apparet è ruderibus; quæ miri operis hodièque teſtes eſſe, docti viri ſcribunt in Italiæ ſuæ deſcriptione.

GRUTERUS.

4 *Jugulum & coxam fregit.*] Eſt à codice Regio, quem ſublevat Palatinus, in quo ſuperſcriptum. aliter legi *coſſam*. habebat autem vulgatum illud *coſtam*, in textu.

SALMASIUS.

1 *Venatu frequentiſſime leonem manu ſua occidit.*] Conſentiunt libri noſtri in eam lectionem, quam in ſuis reperiebat Caſaubonus; *Venatus frequentiſſime leonem manu ſua occidit.* illud *venatus* neſcio an poſſit eſſe, inter venandum vel cum venaretur. quod ut ſit, librorum auctoritate moveor. nec enim *venatu* per ſe probum eſt. dicendum enim eſſet *in venatu*.

4 *Jugulum & coſtam fregit.*] *Coſta* irrepſit pro antiquitus ſcripto, *coſſa*. nam ita Palatinus ad oram adſcriptum habuit. *coſſa* pro *coxa*. inde noſtrum *cuiſſe*. *coſſa* igitur vel *coxa* legendum ex Dione qui *μηρὸν* habet.

6 *Atellanas, ſambucas, lectores.*] *Sambucæ* heic non ſunt inſtrumenta illa muſica vulgo nota, ſed muſicariæ mulieres, quæ illo inſtrumento ludere ſciunt. *Sambucum* enim Latini dixerunt pro *ſambucicine*, vel ſambuciſta. ſic *pandurum* pro pandurizatore. Heſychius: *πανδοῦρα ἢ πανδουρίς ὄργανον μουσικόν, πάνδουρος δὲ ὁ μεταχειριζόμενος τὸ ὄργανον.* Martianus Capella de nuptiis philologiæ lib. IX. *Pſaltas, cordaciſtas, ſambucos, hydraulas, per totum orbem ad commodum humanæ utilitatis inveni.* ſambuci, ut panduri. ſic ſambucæ heic ſunt ſambuciſtriæ. Perperam igitur emendant viri docti, *atellanas, ambubaias*. Gloſſæ manuſcriptæ: *ſambucus, hiſtrio, ſaltator.*

 1 *Velut*

& locorum celeberrima nomina inſcriberet: [1] velut Lyceum, Academiam, Prytaneum, Canopum, [2] Pœcilen, Tempe vocaret. [3] Et ut nihil prætermitteret, etiam

1 *Velut Lyceum, Academiam, Prytaneum.*] *Lycium* & *prytanium* hoc loco veteres. ſic *topium* & *muſeum*, & *nymphium* dixere.

2 *Pœcilen Tempe vocaret.*] Idem veteres ſcriptum habent. *picilen* pro pœcilen. quam ſcripturam etiam ſervavit editio Mediol. nec aliter illa ætate ſcribebant. *picile*, ποικίλη. ſic *Mira* Sidonio Apollinari ſunt Μοῖραι. & *hecatombion*, ἑκατόμβοιον. ſic *ſolicismus* Auſonio, σολοικισμός. quod non verſus gratia ab illo uſurpatum eſt, ſed uſitatiſſimam in illa ætate ſcribendi rationem ſequutus eſt. nunquam enim aliter ſcriptum inveni in vetuſtiſſimo libro Rhetorices ad Herennium qui ſervatur in Bibliotheca Puteanorum. in eodem *Synaliphe* ubique ſcriptum fuit, pro *Synalœphe*. ſic *metici* pro *metœci*, μέτοικοι apud Sidonium Apollinarem. & apud Frontinum de coloniis: in Teano Sidicino: *ager ejus metricis in omnibus eſt aſſignatus*. Legendum: *ager ejus militibus meticis in nominibus eſt aſſignatus*. & alibi paſſim apud eundem ſcriptorem. *cimiterium* in vetuſtis martyrologiis pro *cœmiterion*. & quod magis mireris, *aulidus* pro *aulœdus* apud Capellam. & *melidia*, *melodia*: *nec mora & ecce quædam ſuavitas intentata aulidæque dulcedinis cantus ac melidiæ ultra cuncta rerum oblectamina recinentes*. ſic enim ex veteri Puteanorum libro reſtitui, cum vulgo legatur, *aulicæque dulcedinis*. atqui ab αὐλὸς αὐλικὸν non formant Græci, ſed ἀπὸ τῆς αὐλῆς. ſic *aulida ſuavitas* apud eumdem paulo poſt: *Iſciadas quis neſciat expelli aulida ſuavitate?* ubi etiam perperam hodie excuſum eſt, *aulica ſuavitate*. *aulida* igitur eſt aulœda. ſic *tragidi* pro *tragœdis*. Gloſſæ: *tragidi*, τραγωδοί. hujus ſcripturæ ignoratione corruptus inſigniter Vegetius *de re veterinaria* ubi de Syrmaticis equis agit: *Syrmaticum*, inquit, *jumentum bis agnoſcitur ſignis: prodiens de equil. vel de loco ubi ſteterit, coxam trahit, & transverſum ungulam inflexis coronis terra ſuperimponens oſtendit, & Syrmaticum & ragidorum paleis quæ trahuntur, dicitur*. lege: *& Syrmaticum è tragidorum palliis quæ trahuntur, dicitur*. de ſyrmate tragœdorum notum illud,

-- traxitque vagus per publica veſtem.

Sic *Idipus* in veteri epigrammate prima brevi pro *Oedipus*. de Sphinge:

Hæc fecit thalamos Idipum conſcendere matris,
Ut prolem inceſtam mutua dextra necet.

Ita enim ſcriptum legi in optimo & vetuſtiſſimo exemplari. pro quo vulgo edidere:

Hæc fecit thalamo Oedipum concedere matris.

Eodem libro auctore reſtituenda hæc ſcriptura in vetuſto poëmate de coco & piſtore:

Ungellam Idipi, Sycotum pono Promethei.

Perperam editum eſt, [illegible] pro *Oedipi*. ſic *Inomaus* in veteribus libris apud Caſſiodorum pro *Oenomaus*.

3 *Et ut nihil prætermitteret, etiam inferos finxit.*] Νεκυίαν Homericam hic intelligit vir doctus, penicillo vel aliter expreſſam. mihi non videtur de ſola pictura accipiendum. nam cum Spartianus dicat villam Tiburtinam miris operibus ab Hadriano fuiſſe extructam & ornatam, ita ut & Academiam, & Lyceum & Prytaneum & Canopum & Tempe ad imitationem celebrium illorum locorum ibidem exædificaverit, & ne quid prætermitteret, inferos etiam finxerit; minime pictos inferos intelligere debemus, & penicillo expreſſos, ſed locum quemdam in ea villa ædificatum

tum

[1] etiam inferos finxit. Signa mortis hæc habuit: Natali ſuo ultimo quum Antoninum commendaret, [2] prætexta ſponte delapſa caput ei operuit. Annulus in

tum ad exemplum inferorum, ut ibi eſſent omnia quæ apud inferos eſſe dicuntur, Elyſii campi, Styx, Acheron, & cætera quæ de inferis memorantur. quemadmodum enim & Academia & Lyceum & Canopus loca erant in ea villa ſic extructa, ut Academiam vere referrent, & Canopum & Lyceum, idem quoque de inferis quos ibidem finxerat, ſentiendum.

CASAUBONUS.

1 *Etiam inferos finxit.*] Νεκύιαν, ut puto, Homericam vel penicillo pingendam curavit, vel aliter exprimendam. In prætoriis ſuburbanis Procerum Pariſienſium vidimus theatrum, Circum, & totum ludorum veterum omnis generis paratum, Romanam item aciem, & alia quàm plurima ex antiqua hiſtoria aut fabulis poëticis, mira induſtria ab artifice topiario, acantho, buxo, humilibuſque & retonſis manu arbuſculis effigiata.

GRUTERUS.

2 *Prætexta ſponte delapſa caput ei aperuit.*] Eſt à conjectura Lipſii noſtri, probata etiam aliis, & à ratione. nam & Pal. noſter adſtipulatur vulgato, *operuit*.

CASAUBONUS.

2 *Prætexta ſponte delapſa caput ei operuit.*] Ridicula ſcriptura: quam tamen omnes libri retinent. Delabi dicuntur quæ ex ſuperiore loco in inferiorem cadunt. ubi igitur prætexta hæc fuit cùm in Hadriani caput delabens, illud operiret? nam in ſimili hiſtoria apud Vopiſcum, nihil mirum eſt pallium purpureum in Aurelianum decidere, ut humeros ejus tegeret: erat enim ſuſpenſum, & ut ait auctor, *in honorem ejus expanſum.* Hic verò nulla eſt ratio. ſed ſcripſerat Spartianus, *aperuit.* quod, ut poſtea obſervavimus, etiam eruditiſſimus Lipſius ante nos vidit. Die natali vota faciebant pro ſua & ſuorum ſalute, eumque diem cognati & propinqui communi religione concelebrabant. Extat Hadriani ſchedium, die ejus natali ad matrem miſſum: quo ipſam & ſorores ſuas invitat ad cœnam; ut communibus votis pro mutua ſalute deos orent. Sed ipſa Hadr. verba ſubjiciam: ſunt enim venuſta. *Χαῖρε μῆτερ καλλίστη καὶ ἡμιωτάτη. ὅσα γάρ συ θεοῖς εὐχῇ ὑπὲρ ἐμοῦ, κἀγὼ τὰ αὐτὰ ὑπὲρ σοῦ εὔχομαι· ἡ γὰρ σὴ εὐσέβεια καὶ σεμνότης πάντα ποιεῖ. . . . . χαίρω δὲ νὴ τὸν Ἡρακλέα, ὅτι τὰ ὑπό μου γινόμενα, πάντα σοι ἀρεστά εἰσι, καὶ ἐπαινετά. Οἶδας οὖν μῆτερ τὴν σήμερον ἡμέραν γενέθλιόν μου εἶναι, καὶ ὀφείλομεν κοινῇ δειπνῆσαι· ἐὰν θέλῃς οὖν ἐνωρότερον μετὰ τῶν ἀδελφῶν μου λελουμένη ἔρχου. Σαβίνη γὰρ εἰς ἀγρὸν ὥρμησε· ἀλλὰ ἀπομερίδα αὐτῇ ἔπεμψεν. Βλέπε οὖν ἵνα τάχιον ἔλθῃς, ἵνα δυνησώμεθα τὴν εὐωχίαν εἰς ἓν θρησκῆσαι.* Appoſuimus defecti codicis notam poſt *ποιεῖ*: nam ſcribendum, *πάντα ποιεῖ καλῶς*, aut tale quid. pro *αὐτῇ ἔπεμψε*, malebam, *αὐτῇ πέμψομεν*: nam ad abſentes ſuos & neceſſarios amicos mittebant è convivio *μερίδας* in ſportula. ſed altera lectio fortaſſe melior: quæ ad morem pertinet veterum, mittendi munuſcula amicis, cùm natalem ſuum celebrarent. Ex his intelligimus, quod ait Spartianus, *Natali ſuo ultimo cùm Antoninum commendaret:* id eſt, rem divinam faciens vota pro Antonino, recens in filium adoptato, nuncuparet, *diis commendare*, vel *ἁπλῶς commendare*, eſt *εὔχεσθαι ὑπὲρ τινός.* unde

in quo imago ipſius ſculpta erat, ſponte de digito delapſus eſt. Ante diem natalis ejus, neſcio quis ad ſenatum ululans venit: contra quem Adrianus ita motus eſt, quaſi de ſua morte loqueretur, quum ejus verba nullus agnoſceret. Idem quum vellet in ſenatu dicere, [1] *Poſt filii mei mortem, Poſt mortem meam* dixit. Somniavit præterea ſe à patre potionem ſoporiferam impetraſſe. Item ſomniavit à leone ſe oppreſſum eſſe. In mortuum eum à multis multa ſunt dicta. Acta ejus irrita fieri ſenatus volebat: [2] nec appellatus eſſet divus niſi Antoninus rogaſſet. [3] Templum denique ei pro ſepulcro apud Puteolos conſtituit, [4] & quinquennale

27

eſt, *natalem alicujus commendare*. Spartianus in Geta: *cum infantis Getæ natalem Severus commendare vellet*. Lampridius in Alexandro, *cùm ejus natalem aruſpices commendarent*. ibidem, *cùm natalem diem commendaret hoſtia effugit*. Solitos Romanos cùm ſacra facerent lacinia togæ ſive prætextæ caput velare, ne tirunculi quidem neſciunt. Alibi dicebamus caducum auſpicium appellaſſe veteres, & peſſimi ſemper ominis loco habuiſſe, ſi quid inter ſacrificandum cecidiſſet: ſicut hic prætexta de capite delabitur, & de digito annulus. nam hæc duo omina ſimul videntur fuiſſe oblata.

GRUTERUS.

1 *Poſt filii mei mortem, Poſt mortem meam dixit.*] Pal. non agnoſcit dictionem *mortem*, ſecundo loco poſitam, rectè.

CASAUBONUS.

2 *Nec appellatus eſſet divus, niſi Antoninus r.*] Hic quoque ægre impetravit. vide Aurelium Victorem. *Divus* eſt ἀποθεωθεὶς: ſed Græci θεὸς ſæpe vertunt: alii θεῖος aut θειότατος. Juſtinianus aliter expreſſit: Ἀδριανὸς ὁ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως.

3 *Templum denique ei pro ſepulcro apud Puteolos conſtituit.*] Etiam Romæ poſtea templum illi conſtitutum. Capitolinus in Vero, *Antoninus Pius ea occaſione quia patris templum dedicabat, populo liberalis fuit.*

4 *Et quinquennale certamen.*] Pialia intelligit, ſive Εὐσέβεια, ab Antonino Pio in patris honorem Puteolis, ut ait Spartianus, inſtituta. Artemidorus libro primo, capite XXVIII. οἶδά τινα σταδιέα, ὃς μέλλων ἀγωνίζεσθαι Εὐσέβεια τὰ ἐν Ἰταλίᾳ ἀχθέντα ὑπὸ βασιλέως Ἀντωνίνου ἐπὶ τῷ πατρὶ Ἀδριανῷ, ἔδοξε τυφλὸς γεγονέναι. Mentio hujus agonis in vetere inſcriptione Græca: ubi nobilis agoniſta & palmarum quàm plurimarum, ludos unde præmia reportarat enumerans, viciſſe ait ΕΥCΕΒΕΙΑ. ΕΝ. ΠΟΤΙΟΛΟΙC. ΔΙC. Idem agon in ſaxo Melphæ eruto, & *ſacrum certamen* nominatur & *iſelaſticum*. etſi vitioſe ſculptum, *ſelaſticum*. εἰσελαύνειν proprium eſt hieronicarum verbum, ut dicebamus ad Athenæum lib. XV. cap. XVII. ita accipiendum id verbum, (dicam hoc obiter,) apud Juſtinum Martyrem in epiſtola ad Zenam & Serenum: ubi loquens de ſtrenuis ignaviſque in pietatis ſtudio athletis, οἱ μὲν, inquit, εἰσελάσαντες εἰς τὴν ἡσαπηνὴν πόλιν τοῦ πατρὸς γέρας αἴδιον μεταλήψονται. τοῖς δ' ἀποδήσεται διὰ τ' ἐν-

nale certamen, [1] & flamines & ſodales, & multa alia [2] quæ ad honorem quaſi numinis pertinerent. [3] Quare, ut

τῆς ἐνταῦθα τρυφῆς (malè vulgo τροφῆς) τῆς κατ' ἀλήθειαν ἀπολαύσεως μὴ μεταλαμβάνειν. apud Chryſoſtomum homilia x. in poſteriorem ad Corinthios, εἰσελαύνειν dicitur Rex, qui in aliquam urbem magna pompa, & ſpecie invehitur: quod ſermo Gallicus dicit, *faire ſon entree*. Eſt ergo certamen *iſelaſticum* ſive *ſelaſticum*, cujus victores eos honores conſequebantur, qui Hieronicis exhibebantur. Inſcriptio ſaxi Melphenſis eſt hæc:

IMP. CÆSARI.
DIVI. HADRIANI. FIL.
DIVI. TRAIANI
PARTHICI. NEPOTI
DIVI. NERVÆ. PRONEP.
T. ÆLIO. HADRIANO
ANTONINO. AUG. PIO
PONTIF. MAX. TRIB. POT. V.
IMP. II. COS. III. P. P.
CONSTITUTORI. SACRI
CERTAMINIS. SELASTICI
SOCII. LICTORES. POPULARES
DENUNCIATORES. PUTEOLANI.

SALMASIUS.

4 *Et quinquennale certamen.*] Εὐσέβεια vel Pialia intelligit, agonem ſacrum in honorem Hadriani Puteolis ab Antonino Pio conſtitutum. & mirum non Ἀδριάνεια potius dictum eſſe certamen illud ab ejus nomine, cujus honori dicabantur, quam Εὐσέβεια, de conſtitutoris nomine. ſic quinquennalem agonem in honorem Auguſti inſtitutum Neapoli, Σεβαστὰ appellaverunt. Sic Ἀντινόεια Hadrianus ab Antinoo appellavit. & ſic ſemper in omnibus obſervatum, ut nomen ejus ferrent illa ludicra cujus memoriæ & honori conſecrabantur. Iſelaſticus autem fuit ille agon Puteolanus. quo nomine celeberrimis & antiquiſſimis Græciæ certaminibus adæquatus eſt. ſola enim iſelaſtica olim fuere, Olympia, Nemea, Pythia, Iſthmia. & ſciendum eſt in omnibus ſacris certaminibus qui coronabantur, Hieronicas: non tamen omnia ſacra certamina iſelaſtica fuiſſe. qui in iſelaſticis vicerant, præter honorem εἰσελασίας, perpetuum ſtatutum vectigal è publico percipiebant. Imperatores vero Romani multos agones pro arbitrio ſuo faciebant iſelaſticos, qui antea non fuerant, & præmia vel obſonia conſtituebant athletis qui eos agones vicerant: alios vero qui iſelaſtici fuerant, ut ne amplius eſſent, lege ſanciebant. & ſic pro ſua libidine ſacrorum certaminum jus & conditionem mutabant in Sibyllæ carminibus,

-- μέγας γὰρ ἀγὼν εἰσελαστικὸς ἔσται.

In lapide Melphenſi *ſelaſticum* ſcriptum eſt pro *iſelaſticum*. nec ſculptoris vitium eſt, ſed ſcribendi pronuntiandique uſus. ſic πιτίμια pro ἐπιτίμια apud Heſychium, & πίκρος pro ἐπίκρος. ῥύσιμον pro ἐρύσιμον. ῥαδιός pro ἐραδιός. ῥίτζιος pro ἐρίτζιος apud recentiores Græcos: ita enim Ericium appellaverunt. ſic σπανίαν pro ἰσπανίαν dixere & ſcripſere. χιάδα pro ἰχιάδα. Hinc χίεια κόμμεως in optimo Gloſſario pro ἰχίεια. ſic *ſtrix* eſt *hiſtrix*. unde *ſtriculus* apud Arnobium pro *hiſtriculus*. ſtrionem pro hiſtrione Iſidorus & Gloſſæ veteres: *Strio, mimarius, ſcenicus*. ſic alia μυελα, de quibus nos alibi.

CASAUBONUS.

1 *Et flamines & ſodales.*] In antiquis inſcriptionibus ſæpius leges, *flamen Hadrianalis*: invenies etiam, *ſodalis Hadrianalis*.

2 *Quæ ad honorem quaſi numinis pertinerent.*] In regio non habetur τὸ *quaſi*, & videtur vox adjecta à pio aliquo, qui ridiculam impietatem deos facientium de mortuis hominibus impatien-

ut ſuprà dictum eſt, [1] multi putant ob hæc Antoninum Pium dictum.

patienter ferret. nam veteres quos ſemel conſecraverant, non quaſi deos, ſed verè deos haberi poſtulabant, & coli. Sequens quoque periodus è regio eſt integrata.

GRUTERUS.

3 *Quâ re, ut ſupra dictum eſt, multi putant, Antoninum Pium dictum.*] Expreſſi quod erat in Palatino. vulgati amplius: *Quare, ut ſupra dictum eſt, multi putant ob hæc Antoninum, &c.*

SALMASIUS.

1 *Multi putant ob hæc Antoninum Pium.*] *Ob hæc* non legitur in ſcriptis libris, nec editione prima. & ſane abſque illis etiam conſtat ſenſus: *quare ut ſupra dictum eſt, multi putant Antoninum Pium dictum. quare*, id eſt ob quam rem. ſic in Marco Philoſopho: *filio Commodo togam virilem dedit, quare populo congiarium dedit.* & alibi paſſim.

ÆLII

ÆLII SPARTIANI
ÆLIUS VERUS
AD
DIOCLETIANUM AUG.

Diocletiano Aug. [1] *Ælius Spartianus ſuus Sal.*

IN [2] animo mihi eſt, Diocletiane Auguſte, 1
[3] tot principum maxime, [4] non ſolùm eorum [5] qui principem locum [6] in hac ſtatione quam temperas, [7] retentarunt, [8] ut uſque ad

CASAUBONUS.

1 *Ælius Spartianus ſuus ſ.*] O' αὐτȣ̃ ἴδιος, ut jam expoſuimus. Sic Eutropius in epiſtola ad Valentem, ſed aliter: non enim epiſtolæ nomen ſuum præſcripſit, ſed in ima cera, more, qui hodie obtinet, ſubſcripſit hoc modo, *Eutropius* V. C. *peculiariter ſuus.* id eſt veſtræ clementiæ peculiaris ſervus, aut domeſticus. hoc enim eſt τὸ *ſuus*: ut rectè obſervat magnus Cujacius.

2 *In animo mihi eſt Diocletiane Aug.*] Aliis verbis idem planè Vulcatius Gallicanus: *Propoſui Diocletiane Auguſte, omnes qui imperatorum nomen ſive juſtè, ſive injuſtè habuerunt, in litteras mittere.*

3 *Tot principum maxime.*] Abeſt vocula *tot* à regio: in qua tamen præcipua vis eſt hujus adulationis. in Nigro, *Diocletiane maxime Auguſtorum.*

5 *Qui principum locum.*] Scribo, *principem l.*

6 *In hac ſtatione quam temperas.*] Id eſt, imperatoria. in Commodo, *in his artifex quæ ſtationis imperatoriæ non erant.* alibi vocatur, *ſtatio regia.* alia eſt *ſtatio Cæſarum*, apud Capitolinum in hujus Veri filio.

7 *Retentarunt.*] Severus in epiſtola ad Albinum, *Tu velim exercitus Reip. ac nobis retentes.* Aurelius Victor, *liberis Cæſarum nomina diverſa retentantibus.* idem, *Cætera Valerius retentavit.* ſic apud eundem, *afflictare*, & *reductare*.

8 *Ut uſque ad divum Hadrianum feci.*] Ab ipſo Julio Cæſare: nam inde erat orſus Spartianus, ut in fine hujus ſcribit.

GRUTERUS.

4 *Non ſolum eos, &c.*] Eſt à regio & Pal. codd.

SALMASIUS.

5 *Qui principum locum.*] Omnino legendum eſt, *principem locum*: atque ita excudi voluimus. Tacitus lib. II. Annal. *adeo neminem iiſdem in terris ortum qui principem locum impleat.* vulgo, *principis locum.* ſed ibi ſcripti codices, *principem locum* habent. & recte. Ammianus Marcellinus lib. XIV. *eo neceſſitatis adductus, ultimaque ni vigilaſſet operiens, principem locum ſi qua patuiſſet copia affectabat.* alibi *principalem locum* pro eodem dixit: *velut Sylvano rogante verbis obliquis, oranteque amicos agentes intra palatium, vel privatos inter quos & Tuſcus erat Albinus, aliique plures, ut ſe al-*

ad divum Adrianum feci, ſed illorum etiam qui vel Cæſarum nomine appellati ſunt, nec principes aut Auguſti fuerunt, vel quolibet alio genere aut in famam aut in ſpem principatus venerunt, [1]cognitioni numinis tui ſternere: quorum præcipuè de Ælio Vero dicendum eſt, [2]qui [3]primus tantùm *Cæſaris* nomen accepit, adoptione Adriani [4]familiæ principum adſcriptus. Et quoniam nimis [5]pauca dicenda ſunt, [6]nec debet

ſe altiora captantem, & propediem loci principalis potiturum juvarent. ita nos emendavimus ex veſtigiis antiquæ ſcripturæ, cum vulgo legatur corruptiſſime, *ſolium principis editurum.* item lib. XVI. *inſtabatque ei, ſtrepens immania comes Veriſſimus nomine, arguens coram quod à Gregorio ad magnum militiæ culmen evectus, hoc quoque non contentus ut parvo, locum appeteret principalem.*

CASAUBONUS.

1 *Cognitioni numinis tui ſternere.*] Edidimus quod in regiis membranis invenimus. Alii libri, *cognitionem numinis tui ſternere.* neutrum ſalva Latinitate ferri poteſt, ſervata in ſuperioribus edita lectione. Sed ibi legendum ex codice regio, ſic, *non ſolùm eos qui, &c. ſed illos etiam qui, &c. cognitioni numinis tui ſternere.* atque ita voluimus editum: ſed aliud agentes nos fugit hic locus. Ferri & vulgata poteſt, ſi ſcribas, *cognitionem numini tuo ſternere.* eâdem ſententiâ. *Sternere* pro referre in literas, & hiſtoriæ inſerere: ut apud Græcos καταστρωννύειν, apud vetuſtiores καταχωρίζειν.

2 *Qui primus tantùm.*] Regius, *qui primus Cæſaris tamen n. a.* Mox, *tantùm Cæſar eſt app.*

4 *Familiæ principum adſcriptus.*] Reg. *adſcitus.* nihil mutandum. mox dixit pro eodem *tranſcriptus.*

5 *Pauca dicenda ſunt.*] Reg. *pauca ad hoc dic.* Scribe, *pauca de hoc d.*

GRUTERUS.

3 *Primus tantum.*] Ita planè Pal. alii vocem *primus* non habebant.

SALMASIUS.

4 *Familiæ principum adſcriptus.*] Non damno quidem, *adſcriptus.* ſed *adſcitus* magis probo, quo frequentius in hac re Spartianus uſus & reliqui. infra in vita Marci: *tantum autem ſtudium in eo Philoſophiæ fuit ut adſcitus jam in imperatoriam dignitatem tamen ad domum Apollonii diſcendi cauſâ veniret.* ſic & alibi ſæpius.

6 *Nec debet prologus enormior eſſe quam fabula.*] Proverbium eſt: *Prologus fabula longior:* πρόλογος δράματος μακρότερος. ex hoc autem loco licet conjicere quam non optimi fuerint illi libri quibus uſus eſt præſtantiſſimus vir Iſaacius Caſaubonus in his authoribus emendandis. præferunt enim, *moroſior*, quod in optimo Palatino correctionis vicem additum repperimus. is enim in contextu habebat *mormior:* pro quo ſcioli corrigebant, *moroſior.* at *mormior* eſt pro *inormior.* non enim aliter tunc temporis ſcribebant: *inormis* & *inorme* pro *enorme.* ideoque primam ejus vocis ſyllabam temporis illius poëtæ correptam efferebant, quæ longa manſiſſet, ſi per *e* ſcriberetur. dicebant igitur *inormis*, ut *inanis*, & ſimilia quod apud Prudentium bis aut ter poſitum, haud pridem ex vetuſtiſſimis libris obſervabam. ſed nunc in promptu non ſunt loca. ſic *inervare* pro *enervare*, prima ſyllaba correpta. idem Prudentius in hymno poſt jejunium:

Humor in venis dominetur ægrum
Corpus inervans.

& lib. II. contra Symmachum:

ſub

debet [1] prologus enormior eſſe quàm fabula, de ipſo jam loquar.

CEJONIUS COMMODUS, [2] qui & ÆLIUS VERUS appellatus eſt, quem ſibi Adrianus ævo ingraveſcente morbis triſtioribus preſſus, peragrato jam orbe terrarum adoptavit, nihil habet in ſua vita memorabile [3] niſi quòd tantùm *Cæſar* eſt appellatus: 2
non

--ſub quo generoſa probarem
Pectora, ne torpens & non exercita virtus
Robur inervatum gereret ſine laude palæſtræ.

Ita enim vetus liber. Aldelmus de laudibus virginum:

--flammis combuſſit inormem.

ſic enim etiam in veteri libro ſcriptum erat.

CASAUBONUS.

1 *Prologus enormior e. quam fabula.*] Regius & Puteani, *moroſior.* quaſi moroſus, prima correpta, etiam à mora diceretur, ut à moribus. Ego rectum eſſe non ambigo, quod eſt editum. Propriè *enorme*, quod non exactum eſt ad amuſſim, nec bene quadrat, τὸ μὴ πρὸς σάθμην ἰθυνθέν. dicitur *enorme* & quod eſt ἀσύμμετρον: etſi autem brevitate non minùs quàm prolixitate aut longitudine corrumpitur ἡ συμμετρία & commenſus exactio: uſu tamen Latinè loquentium, *enorme* id dicimus, quod longius eſt quàm par ſit.

3 *Niſi quod tantùm Cæſar eſt appell.*] Regius, *niſi quòd primo tantùm C.* ſcribe *primus.* Duo obſervanda notat in Vero; quòd Cæſar tantùm fuerit: cùm antè imperatoribus hoc nomen eſſet proprium. Tunc primùm enim novum genus honoris in Remp. inductum, ut eſſent CÆSARES, velut candidati quidam imperii, & deſignati ejus heredes. Eadem olim Auguſti mens, cùm Cajum & Lucium ſuos, PRINCIPES IUVENTUTIS voluit appellari. ſed Auguſtus more ſuo in re nova uſitatum etiam libera Rep. titulum uſurpavit; pari civilitatis ſtudio, atq; titulum PRINCIPIS SENATUS ipſe ſibi vindicavit Sanè M. Tullius in ea in Vatinium C. Curionem principem juventutis nominat: & ſimiliter Brutum in epiſtola ad Appium Pulchrum. Alterum hic notandum monitu Spartiani, ex lectione regia, quòd primo Vero hic titulus & honos eſt delatus; nam Aurelius Victor, qui Hadrianum primum Cæſarem fuiſſe dictum à Trajano ſcribit, palam errat. Porro huic Vero ſimul cum appellatione Cæſaris tributa eſt facultas utendi coccinei pallii præſente Hadriano: & purpura etiam, ſed ſine auro. cujus antiquitatis auctor nobis Commodus imperator in epiſtola ad Albinum.

SALMASIUS.

2 *Qui & Ælius Verus.*] *Helvius* pro Ælius Palatinæ Bibliothecæ liber. magis etiam mirificum quod in excerptis habetur: *Helioverus.*

3 *Niſi quod tantum Cæſar eſt appellatus.*] Adducit ex ſuis vir doctiſſimus: *niſi quod primo tantum Cæſar eſt appellatus*, quod noſtri non agnoſcunt. Ex qua lectione conjecturam ducunt legendum: *quod primus tantum Cæſar.* quod nos non ſequimur. Hac enim lectione delendum eſſet, *tantum*: ut hoc diceret: hoc memorabile vitam habuiſſe Ælii Veri, quod primus Cæſar eſſet adoptione appellatus. Non enim hoc voluit Spartianus: ſed nihil extare in vita Ælii Veri memoratu dignum,

non teſtamento, ut antea ſolebat, neque eo modo quo Trajanus eſt adoptatus; ſed eo propè genere quò noſtris temporibus à veſtra clementia [1] Maximianus atque Conſtantius Cæſares dicti ſunt: quaſi quidam principum filii viri, & deſignati auguſtæ majeſtatis hæredes. Et quoniam de *Cæſarum nomine* in hujus præcipuè vita eſt aliquid diſputandum, [2] qui hoc ſolum [3] nomen adeptus eſt, Cæſarem, vel ab elephanto ([4] qui lingua Maurorum *cæſa* dicitur) in prælio cæſo, eum

gnum, niſi quod tantum Cæſar eſt appellatus. non enim ad imperatoriam pervenit dignitatem, ſed in Cæſariana dignitate manſit. ſic etiam paulo poſt loquitur: *Et quoniam de Cæſarum nomine in ejus præcipue vita eſt aliquid diſputandum, qui hoc ſolum nomen adeptus eſt.* de Ælio enim Vero loquitur, qui tantum Cæſar eſt appellatus, quemque adeo dicit nihil de ſe memoria dignum dare, quam hoc, quod ſolum nomen Cæſaris habuit. Dubium autem non eſt quin Hadrianus primus omnium eo modo adoptatus ſit à Trajano quo ipſe adoptavit hunc Ælium Verum. ideo Spartianus in ſubditis ſic loquens; *Cæſar eſt appellatus non teſtamento ut antea ſolebat, neque eo modo quo Trajanus eſt adoptatus, ſed eo prope genere, &c.* de Hadriani adoptione reticet. Nec enim Adrianus eſt adoptatus niſi in ſpem imperii: nec appellatus eſt imperator ante exceſſum Trajani. ſed propter breve ſpatium quod ceſſit inter adoptionem & Trajani obitum, utraque pæne tempora conjuncta videntur. Trajani etiam adoptio non diverſa fuit ab illa Hadriani, nec ab utriuſque adoptione hæc Ælii Veri: niſi in hoc tantum diverſam eſſe quis dicat, quod Ælius Verus Cæſar eſt appellatus. Quidam etiam tradiderunt Hadrianum non adoptatum à Trajano, ſed teſtamento heredem regni inſtitutum. Aurelius Victor in Hadriano: *Ab hinc diviſa nomina Cæſarum atque Auguſti; inductumque in rempublicam, uti duo, ſeu plures ſummæ potentiæ diſſimiles, cognomento ac poteſtate diſpari ſint. Quanquam alii Plotinæ Trajani conjugis favore imperium aſſecutum putent, quæ viri teſtamento heredem regni inſtitutum ſimularat.* Atque hæc quidem Victor. Notandum igitur, Spartianum dicere non primum quidem Cæſarem, ſed Cæſarem tantum dictum. quod bis dixit. nihil igitur mutandum in vulgata lectione.

2 *Qui hoc ſolum nomen adeptus eſt.*] Palatinæ Biblioth. liber: *indeptus eſt.*

CASAUBONUS.

1 *Maximianus atque Conſtantius Cæſares dicti ſunt.*] Fuerat à Diocletiano aſcitus ante iſtos Maximianus Herculius, ſed in imperatorem: iſti in Cæſares. ille collega & ex æquo particeps imperii: hi in ſpem futuræ ſucceſſionis. quare de his Aurelius Victor, *creatos Cæſares, in affinitatem vocant:* de illo: *Maximianum imperatorem jubet.* eleganter. ſic alibi duobus locis *Cæſarem jubet*, pro creat.

GRUTERUS.

3 *Nomen indeptus.*] Eſt à Palatino. aliæ editiones, *adeptus.*

CASAUBONUS.

4 *Qui lingua Maurorum cæſa dicitur.*] Scribe *cæſar*, ex regio: item ex Servio, cujus verba, *Cæſar vel quòd cæſo matris ventre natus eſt; vel quòd avus ejus in Africa manu propria occidit elephantem: qui cæſar dicitur Pœnorum lingua.* Ego

Spartia-

eum qui primus ſic appellatus eſt, doctiſſimi & eruditiſſimi viri putant dictum: vel [2] quia mortua matre, ventre cæſo ſit natus: [3] vel quòd cum [4] magnis crinibus ſit utero parentis effuſus: vel quòd [5] oculis cæſiis [6] & ultra humanum morem viguerit. Certè quæcunque illa [7] felix neceſſitas fuit, unde tam clarum & duraturum cum æternitate mundi nomen effloruit. Hic ergo

Spartiano potiùs quàm Servio aſſentior. & Mauris, non autem Pœnis *cæſar* dici elephantum exiſtimo: nam Punicam linguam traducem fuiſſe ac propaginem Hebraicæ certiſſimum eſt. Hebræis autem elephas dicitur פיל non *cæſar*. etſi non extat in ſacris libris ea vox: ſed nec de elephantis ulla ſatis expreſſa in illis mentio: niſi quòd ſemel occurrit vox שנהבים pro elephantis dente, ſive ebore, quod alibi שן voce ſimplici ſæpe dicitur. Omnes ſanè qui vel Hebraicè locuti ſunt, vel quavis alia vicinarum linguarum, quæ ex illa principe fluxerunt, פיל elephantum nominant. Arabes quoque פיל. Græcorum etiam appellatio & Latinorum inde eſt: nam ἐλέφας literis tranſpoſitis dixerunt pro ἐφέλας vel ἀφέλας, הפיל.

SALMASIUS.

4 *Qui lingua Maurorum Cæſa dicitur.*] Audio quidem doctiſſimum virum *Cæſar* pro *Cæſa* legentem ex Servio: ſed optimorum librorum ſcripturam non diſſimulabo, qui omnes *Cæſai* hoc loco ſcriptum exhibent. ita Palatinus liber: ita Spartiani excerpta. Quærant vero ſi qui profitentur illam linguam ſcire, utrum ſit verius.

CASAUBONUS.

1 *Eum qui primus ſic appellatus eſt.*] Non igitur Julius Cæſar: neque enim primus ille id cognomen apud Rom. aut in gente Julia tulit. in quo tamen multi fœdè ſunt hallucinati, Latini primùm ſcriptores, deinde & Græci.

2 *Quia mortua matre ventre cæſo ſit natus.*] Multorum hæc ſententia. omitto Latinos & Græcos. legi apud antiquiſſimum & primæ notæ ſcriptorem Judæum de Julio Cæſare, קיסר על שם שהיתה קצוצה קראוהו האמו. Cæſarem ideo dixerunt quia fuit ejus mater *Ketſutſa* cæſa.

4 *Magnis crinibus.*] Magna cæſarie. Hanc vocem enim ſpectabant auctores hujus ſententiæ.

5 *Oculis cæſiis.*] Viderimus de primo Cæſare: Dictator verò, *oculis fuit nigris vegetiſque.*

6 *Et ultra humanum morem viguerit.*] Reg. *bis & ul.* pro, *& bis ultra h. m. v.* probat Cæſarem à colore oculorum ſic dictum, quaſi γλαυκωπόν: quia præſtantiſſima fuerit oculorum acie. excellunt nempe oculi cæſii: ideo Minervam quæ γλαυκῶπις poëtæ dicta, Ἀθήνην, quaſi Ἀθρήνην παρὰ τὸ ἀθρεῖν volunt dictam. Ex quinto de generatione animalium diſces τὸ γλαυκὸν & in mari & in oculis ſignum eſſe τοῦ ἀδιόπτου καὶ ὀπτικοῦ.

7 *Felix neceſſitas fuit.*] Id eſt, cauſſa. Sed neceſſitas ferè in deteriorem partem capitur.

SALMASIUS.

3 *Vel quod cum magnis crinibus.*] *Magni crines*, magna cæſaries. nam crines ſunt πλόκαμοι. Heſychius: κομισαρεία περικεφαλαία. cæſariem enim Græci, etiam περικεφαλαίαν vocant, hoc eſt crines appoſitos: ſic Latini galeam & galerum, ut alibi docuimus.

ergo de quo ſermo eſt; primùm Lucius Aurelius Verus eſt dictus, ſed ab Adriano aſcitus in Æliorum familiam, hoc eſt in Adriani tranſcriptus, & appellatus eſt Cæſar. Huic pater Cejonius Commodus fuit; quem alii Verum, alii Lucium Aurelium, multi Annium prodiderunt: majores omnes nobiliſſimi, quorum origo pleraque ex Hetruria fuit, vel ex Faventia. Et de hujus quidem familia pleniùs in vita Lucii Aurelii Cejonii Commodi Veri Antonini, filii hujuſce, quem ſibi adoptare Antoninus juſſus eſt, differemus. Is enim liber debet omnia quæ ad ſtemma generis pertinent, continere, qui habet principem de quo plura
3 dicenda ſunt. Adoptatus autem Ælius Verus ab Adriano eo tempore quo jam (ut ſuperiùs diximus) parum vigebat, & de ſucceſſore neceſſariò cogitabat, [1] ſtatimque prætor factus, [2] & Pannoniis dux ac rector impoſitus, mox conſul creatus. [3] Et quia erat deputatus imperio, [4] iterum conſul deſignatus eſt. Datum etiam populo congiarium cauſa ejus ad-

CASAUBONUS.

1 *Statimque prætor eſt factus, & Pa.*] Vide quæ de hoc loco tractamus inferiùs, ad vitam divi Veri: habet enim non bene.

2 *Et Pannoniis dux ac rector impoſitus.*] Nummus: L. ÆLIVS. CÆSAR. PANNONIA. S. C.

3 *Et quia erat deputatus imperio iterum conſul deſignatus eſt.*] Ut imperium ſuſcipiens conſulatum ſimul iniret: nam ita fuit moris.

SALMASIUS.

3 *Et quia erat deputatus imperio.*] Optimus liber; *deputans imperio.* quod non pro rejectitio debet eſſe. ſic enim loquebantur illa ætate. poſterior vero ætas etiam ad ſatietatem abuſa eſt illo loquendi genere. *deputans* igitur pro *deputatus.* ſic *nominans* pro *nominatus*, & *loca nominantia* in prologo legis Salicæ: *in loca cognominantia Salechagine Bodogagine Vuidochami.* ſic *res ſtudentes*, pro *multo ſtudio dignas* Cyprianus dixit. Sophocles, ὁρῶντα πράγματα pro claris & manifeſtis quæ videri poſſint à quolibet:

-- πάνθ' ὁρῶντα λέξομεν -

Inde paſſim in vetuſtis formulis: *jactante denario*, pro jactato: & *argentum computans* pro computato: hoc eſt numerata pecunia. plura nos alibi obſervamus, etiam ex antiquis & optimis quibuſque ſcriptoribus.

4 *Iterum conſul deſignatus.*] In Hadriano hunc locum ſic expreſſit, *quem prætura honoravit ac ſtatim Pannoniis impoſuit, decreto conſulatu cum ſumptibus, eumdem Commodum ſecundum conſulem deſignavit.* Clarius ſic & lucidius. hinc igitur illa lucem debent mutuari.

1 *Col-*

adoptionis; [1] collatumque militibus H-S ter millies, [2] circenſes editi: neque quicquam prætermiſſum quod poſſet lætitiam publicam frequentare. Tantumque apud Adrianum principem valuit, ut præter adoptionis affectum quo ei videbatur adjunctus, ſolus omnia quæ cuperet [3] etiam per literas impetraret. Nec provinciæ quidem cui præpoſitus erat, defuit. Nam bene geſtis rebus vel potius feliciter, etſi non ſummi, [4] medii tamen obtinuit ducis famam. Hic tamen valetudinis adeò miſeræ fuit, ut Adrianum ſtatim adoptionis pœnituerit, [5] potueritque eum amovere à familia im-

CASAVBONVS.

1 *Collatumque militibus* H-S *ter millies.*] *Militibus*, inquit. de militum ergo donativo ſolùm loquitur. Quare igitur emendemus? cùm major ſumma quæ alibi expreſſa, etiam populo datum congiarium comprehendat.

2 *Circenſes editi.*] Regius *additi.* Quaſi fuerint Circenſes qui ex alia cauſſa celebrabantur, putaob natalem principis, aut ludos, ampliati numero vel dierum vel miſſuum. Legas alibi in his libris, *Addidit Circenſes.*

4 *Medii tamen obtinuit ducis famam.*] *Medius* pro mediocris: & *medietas* pro mediocritas etiam apud optimos ſcriptores.

5 *Potueritque eum amovere.*] Regius, *petiveritque.* Magni Turnebi, *voluerit.*

SALMASIUS.

1 *Collatumque militibus* H-S. *ter millies*] Variat hæc ſumma in Hadriano, ibi enim, *quater millies* ponitur, in verbis Hadriani: *perdidimus quater millies* H-S. *quod populo & militibus pro adoptione Commodi dedimus.* Sed ibi populus & milites comprehenſi. heic tantum milites, quibus ter millies donativi pronuntiata eſſe ſcribit. at populi congiarium qua ſumma taxatum fuerit, non dicit. Hac ratione ducta, debebit eſſe millies. ſed quis mihi perſuadeat ſummam quæ militibus donativo ſit data, tanto ſuperaſſe illam quæ pro congiario populo fuit collata? noli igitur dubitare quin & hoc loco quoque ſub hoc ter millies ſeſtertio comprehendat & populum & milites. quod tamen negat vir doctiſſimus. at cur negat? aperte enim in ſequentibus id narrat, ubi profert ad litteram verba Hadriani: *Ter millies perdidimus, quod exercitui populoque dependimus.* ad hoc igitur exemplum puto emendandum illud, *quater*, quod in vita Hadriani habetur, & reſcribendum *ter.* quod duobus locis heic retinetur.

2 *Circenſes editi.*] Falſa eſt Regii codicis ſcriptura, *additi.* nec enim numero dierum ampliati circenſes qui in natali principis vel ob adoptionem edebantur.

3 *Etiam per litteras impetraret.*] Palatinus: *imperaret.*

5 *Potueritque eum amovere.*] Ad oram noſtri codicis adpoſitum, *petiveritque:* quam lectionem in contextu habuerunt Caſauboniani libri. ſic illi pejorem ſemper habuerunt. nec enim heic locum poteſt habere. quid enim id eſt, *petiveritque eum amovere ſi vixiſſet?* Quis non videt ſic mutandam eſſe viſam alicui inepto hanc ſcripturam, cujus elegantiam non capiebat? ſed nec *voluerit* Turnebi placet. dicit igitur Hadrianum potuiſſe amovere Ælium Verum ſi vixiſſet, ob improſperam miſeramque valetudinem. hoc eſt

imperatoria, quum ſæpe de aliis cogitaret, ſi fortè
vixiſſet. Fertur denique ab his qui Adriani vitam di-
ligentiùs in literas retulerunt, Adrianum Veri ſciſſe
genituram: & eum quem non multùm ad rempubli-
cam gerendam probaret, ob hoc tantùm adoptaſſe,
[1] ut ſuæ ſatisfaceret voluptati: &, ut quidam dicunt,
jurijurando quod interceſſiſſe inter ipſum ac Verum
ſecretis conditionibus ferebatur. [2] Fuiſſe enim Adria-
num peritum matheſeos, Marius Maximus uſque adeo
demonſtrat, ut eum dicat cuncta de ſe ſciſſe, ſic, ut
omnium dierum uſque ad horam mortis [3] futuros
4 actus antè perſcripſerit. Satis præterea conſtat [4] eum
de Vero ſæpe dixiſſe:

Oſtendent terris hunc tantùm fata, neque ultrà
Eſſe ſinent.

Quos verſus quum aliquando [5] in hortulo ſpatians can-
titaret, atque adeſſet unus ex literatis quorum Adria-
nus [6] ſpecioſa ſocietate gaudebat, velletque addere:

——— nimium vobis Romana propago
Viſa potens, ſuperi, propria hæc ſi dona fuiſſent.

Adrianus dixiſſe fertur, [7] *Hos verſus vita non capit Veri.*

illud

eſt fortaſſe fuiſſe amoturum. *κινδυνεύειν* hoc ſenſu uſurpant Græci, quo *potuiſſe* hoc loco Spartianus. *ἐκινδύνευσεν ἂν ἀπωθῆσαι αὐτόν.*

3 *Futuros actus ante præſcripſerit.*] Lege, *perſcripſerit*: ex omnibus libris. *perſcribit*, *καταγράφει*, gloſſæ veteres.

CASAUBONUS.

1 *Ut ſuæ ſatisfaceret voluptati.*] Hoc voluit in Hadriani vita tectis illis verbis, *forma commendatum*. Sed vide aliquantò pòſt.

2 *Fuiſſe enim Hadri.*] Reg. *etenim fuiſſe H.* at quoties iſtud Spartiano dictum? Pro *præſcripſerit*, regius *præſcripſit*, non improbem *perſcripſerit*: hoc eſt accuratè & dietim ſcripſerit.

4 *Eum de Vero ſæpe dixiſſe, Oſtendent t.*] Idem Gordianus de filio, ut ſcribit Capitolinus. vide & in Claudio.

5 *In hortulo ſpacians.*] Regius, *in circo.* Sic & Angeli Politiani codices: quod docuit me vir doctiſſimus & meliorum litterarum cognitione inſtructiſſimus, Richardus Thomſon, vetus amicus meus.

6 *Specioſa ſocietate q.*] Simile illi in vita Had. *plebis jactantiſſimus amator.* Utrobique idem vitium notatur: quòd fuerit τῷ *δοκεῖν* magis quam τῷ *εἶναι* ſtudioſus.

7 *Hos verſus vita non capit Veri.*] Capitolinus in Vero hujus F. *Nota eſt fabula quam Marci non capit vita.* hoc eſt, non patitur credi, ut locutus eſt Vopiſcus in Caro. Juvenalis:

Non capit has nugas humilis domus.

GRUTERUS.

3 *Futuros actus ante perſcripſerit.*] Sic diſerte Pal. non *præſcripſerit.*

1 *Cum*

illud addens:

——— *manibus date lilia plenis:*
Purpureos ſpargam flores, animamque nepotis
His ſaltem accumulem donis, & fungar inani
Munere.

[1] Quum quidem etiam illud dicitur [2] cum irriſione dixiſſe, *Ego mihi divum adoptavi, non filium.* [3] Eum tamen quum conſolaretur unus de literatis qui aderant, ac diceret; *Quid ſi non rectè conſtellatio ejus collecta eſt* [4] *quem credimus eſſe victurum?* Adrianus dixiſſe fertur, *Facile iſta dicis* [5] *tu qui patrimonii tui non reip. quæris hæredem.* Unde apparet eum habuiſſe in animo alium

1 *Cum quidem etiam illud dicitur, &c.*] Palatinus adſcriptum habet, alias legi, *Eum quidem.*

SALMASIUS.

2 *Cum irriſione dixiſſe.*] *Cum riſione,* Palatinus & editio Mediolanenſis.

3 *Eum tamen cum conſolaretur.*] Idem liber, cum eadem editione: *Nunc tamen cum conſolaretur,* lege: *Hunc tamen cum conſolaretur unus de litteratis qui aderant. Hunc,* id eſt, Hadrianum.

4 *Quem credidimus eſſe victurum.*] Immo, inquit vir eruditiſſimus, *non victurum.* ſic ſane bene eſt ut legitur, nec cenſeo mutandum, aut addendum aliquid negativi. Ex ſua mente & voto ac deſiderio loquitur hic litteratus qui conſolator adſtat Hadriano. Hadrianus quidem ex ſcientia dicebat, Adoptavi mihi divum non filium; de eo quem certo ſciret non eſſe victurum. At hic litteratus, conſolandi gratia poſſe fieri dicebat ut ejus conſtellatio male collecta eſſet, quem & vellet vivere, & victurum etiam crederet. quod volumus enim, id libenter credimus. Quid ſi, inquit, male collecta eſt ejus geneſis, quem victurum credimus? Credimus quia optamus, & ideo dubitamus de ejus conſtellatione an recte ſit collecta. non alius eſt hujus loci ſenſus. *colligere* autem *conſtellationem,* etiam dixit Ammianus Marcellinus lib. XXIX. *repellenſque calumnias is cujus intererat, cum objectaretur ei quamobrem conſtellationem Principis collegiſſet, fratrem ſuum fuiſſe valentem dudumque obiiſſe documentorum plena fide monſtrare pollicitus.*

CASAUBONUS.

4 *Quem credimus eſſe victurum.*] Imò verò, *non victurum.* Id enim eſt quod Hadriano dolet. Clariſſimus verò ſenator & eruditiſſimus Paulus Petavius, mutata diſtinctione ſic ſcribebat: *Quid ſi non rectè conſtellatio ejus collecta? Eſt quem credimus eſſe victurum.* duo affert minuendo luctui Hadriani: quorum poſterius in vulgata lectione diſſimulatur. convenientiſſima ſanè conſolanti & meliora ſperare jubenti oratio. At regii mira lectio, quam & Politianus adnotaverat: *credimus eſſe vicarium.* ſed librarii, puto, erratum eſt, aliud nihil.

5 *Tu qui patrimonii tui non Reip. quæris heredem.*] Eſt enim longè aliud ſervulis ſuis dominum, & Reip. principem quærere. Plura in hanc ſententiam Plinius in Panegyrico, & apud Vopiſcum in Tacito Metius Falconius ſenator conſularis, vir ſapientiſſimus.

alium deligere, atque hunc ultimo vitæ ſuæ tempore
à rep. ſubmovere. [1] ſed ejus conſilia juvit eventus.
Nam quum de provincia Ælius rediſſet, atque oratio-
nem pulcherrimam, quæ hodieque legitur, ſive per ſe,
ſive [2] per ſcriniorum aut dicendi magiſtros paraſſet,
qua Cal. Januariis Adriano patri gratias ageret, [3] acce-
pta potione qua ſe exiſtimaret juvari, Calend. ipſis Ja-
nuariis periit: [4] juſſuſque ab Adriano, quia vota inter-
5 veniebant, non lugeri. Fuit hic vitæ lætiſſimæ, eru-
ditus in literis, Adriano (ut malevoli loquuntur) acce-
ptior forma quàm moribus. In aula diu non fuit, in
vita privata, etſi minùs probabilis, minùs tamen repre-
hendendus, ac memor familiæ ſuæ, comptus, deco-

rus,

1 *Sed haud ejus conſilia juvit eventus.*] Mendoſa lectio: nam ſententia tam falſa eſt, quàm quod falſiſſimum. Hadrianus cùm diffideret ingenio Veri aut valetudini, cogitabat alium diligere cùm moreretur: quod tamen invitus, & magnis rationibus, atque adeò, ut videri voluit, amore Reip. coactus, erat facturus. interea moritur Verus: Hadrianus, vitata illa moleſtia quam diximus, fit voti compos. an non igitur ejus voto deus affuit, & conſilia juvit eventus? Paret legendum, *ſed hæc ejus c. j. e.*

2 *Per ſcriniorum aut dicendi magiſtros.*] Quis primùm magiſtros ſcriniorum inſtituerit, nuſquam invenio apud veteres. Hîc antiquiſſima eſt ejus dignitatis mentio: nam in priorum temporum hiſtoria mentio horum nulla; in poſteriorum, frequentiſſima. Vide in Alexandro Severo: & apud auctores juris.

SALMASIUS.

1 *Sed haud ejus conſilia juvit eventus.*] Immo juvit: eventus enim id præſtitit, quod ipſe in animo habebat facere. Submovit enim à vita Ælium verum quem ipſe ſummovere parabat ab imperio. Reſtituendum igitur ex optimi libri Palatini fide: *ſed ejus conſiliis juvit eventus.* quæ lectio conſervatur etiam in editione Mediolanenſi. ubi notandus eſt ἀρχαϊσμὸς, *juvit conſiliis*, pro juvit conſilia. Antiqui non ſolum *juvare aliquem*, ſed *alicui juvare* dicebant. Apud Plautum in Ciſtellaria; *quando ita tibi juvat, vale.*

3 *Accepta potione qua ſe exiſtimaret juvari.*] In Adriano: *accepto largius antidoto ingraveſcente valetudine, per ſomnum periit, ipſis calendis Januariis.* ubi antidoton pro quavis potione quæ propinatur ægrotis notabis dictum.

4 *Juſſuſque ab Adriano quia vota interveniebant, non lugeri.*] *Juſſus non lugeri*, pro lugeri vetitus. *non jubere* pro vetare frequens in Codice Theodoſiano, & aliis æquævis auctoribus. ſic *non tacere*, pro ſcribere, vel dicere, apud iſtos authores, ut infra notamus. in Hadriano pro non juſſus, poſuit vetitus: *Quare ab Hadriano votorum cauſa lugeri eſt vetitus.*

GRUTERUS.

1 *Sed ejus conſilia juvit eventus.*] Ita proximè Palatinus, *conſiliis* nempe; nam vulgg. prius, *ſed haud ejus conſilia, &c.*

4 Nam

rus, [1] pulchritudinis regiæ, oris venerandi, [2] eloquentiæ celſioris, verſu facilis, in rep. etiam non inutilis. Hujus voluptates ab iis qui vitam ejus ſcripſerunt, multæ feruntur, [3] equidem non infames, ſed aliquatenus diffluentes. [4] Nam tetrapharmacum [5] ſeu potiùs pentapharmacum, quo poſtea ſemper Adrianus eſt uſus, ipſe dicitur reperiſſe, hoc eſt, ſumen, faſianum, pavonem, [6] pernam cruſtulatam, [7] & aprugnam.

[1] De

SALMASIUS

4 *Nam tetrapharmacum ſeu potius pentapharmacum.*] In Hadriani vita tetrapharmacum appellat, & quattuor in illo tantum ſpecies inditas nominat: Faſianum, ſumen, pernam & cruſtulum. Heic vero etiam Pentapharmacum fuiſſe dicit, & quinque ejus ſpecies enumerat: ſumen, phaſianum, pavonem, pernam, cruſtulatam & Aprugnam. & ita quidem ſi pernam cruſtulatam pro una ſpecie accipiamus, quod vix fieri poſſe arbitror. recte igitur abeſt vox, *pernam*, veteri editioni Mediolanenſi. ſic erunt illæ quinque ſpecies, ſumen, faſianus, pavo, cruſtulata, & aprugna. Pavo autem non erat in tetrapharmaco Hadriani. reliquæ quattuor ſpecies inerant. tantum aprunam heic pro perna poſuit. Cruſtulatam autem vel cruſtulatum, quod cum perna jungebatur perperam, pro cruſtulo dixit. Nam *cruſtulum* & *cruſtulatum* vel *cruſtulata* res eadem. Sic *ocellati* pro *ocellis*. Ocellati enim ſunt lapilli qui oculorum ſimilitudinem referunt: ut umbilici, qui umbilicorum. Sic *magiſtrati* pro magiſtris apud Livium: & in libro Agrimenſorum, *Magiſtrati pagorum*, pro Magiſtris pagorum. Sic *terminati* pro *terminis*, in lege apud Frontinum de aquæductibus: *Curatores aquarum qui nunc ſunt, quique erant, circa fontes & fontium & murorum curam, rivos & ſpicas, terminatos, arbores, vites, vepres* &c. In eadem: *ſi terminatus ſteterit.* Et in legis Mamiliæ fragmentis: *limites decumanique ut fiant, terminatique ſtatuantur.* ita enim in veteribus. quod non mutatum oportuit. ſic *ſignatum* pro *ſignum* in vita Antonini Pii: *Signatum tribuno æquanimitatis dedit.* Nam ſic ibi legit optimus Palatinus. Sic matulata & matula. Gloſſæ veteres: *matulata*, ὀρύτειρα. & *matellata* pro *matella*. Eædem: *matellata*, ςάμνιον. plura nos alibi congeſſimus ad eam rem ſpectantia. non dubium igitur quin cruſtulata heic ſit poſitum pro cruſtula vel cruſtulo.

CASAUBONIUS.

1 *Pulchritudinis regiæ.*] In Pertinace, *ſtatura imperatoria.* Cornelius Nepos in Iphicrate, *Imperatoria forma.* Trebellius de Celſo, *ea corporis magnitudine, ut dignus videretur imperio.* & ſimilia multa apud varios auctores.

2 *Eloquentiæ celſioris.*] Regius, & Politiani, *eloquentiæ ſonoræ*: quod ad commendationem actionis valeat, non eloquentiæ.

3 *Equidem non infames, ſed aliquatenus diffluentes.*] En voluptatum patronum. quas hic vocat non infames voluptates, eæ ſunt quas mox, *non ad perniciem publicam promtas.* Capitolinus in Gordiano: *Laſcivia juvenis, non tamen luxurioſa, neque infamis, prædicata eſt.*

5 *Seu potius pentaph.*] Regius & Politiani, *ſ. p. ut alii ferunt, p.*

6 *Pernam cruſtulatam.*] Iidem codd. *pernam, cruſtulata, & aprugnam.* Sed fuerint per hanc ſcripturam ſpe-

[1] De quò genere cibi aliter refert Marius Maximus, non pentapharmacum, ſed tetrapharmacum appellans: ut & nos ipſi in ejus vita proſequuti ſumus. Fertur etiam aliud genus voluptatis quod Verus invenerat. [2] Nam lectum eminentibus quatuor anacliteriis fecerat,

cies ſex : quod pentapharmaci non capit appellatio.

SALMASIUS.

7 *Et aprugnam.*] *Aprunam* Palatinus. Excerpta Spartiani; *prunam.* manifeſto pro *aprunam.* Aprunam autem frequentius ſcriptum in libris quam *aprugnam* reperias. in vita Getæ ; *velut in quo erat, anſer, apruna, anas.* in tetrapharmaco autem Hadriani pernam poſuerat. cujus loco nominavit heic *aprunam.* Nam pernam debere abeſſe, certo certius probavimus.

CASAUBONUS.

1 *De quo genere cibi.*] Tota hæc periodus uſque ad vocem *Fertur* ab iiſdem libris abeſt : ubi eorum loco ſunt iſta ſolùm ; *prout alibi in vita Hadriani deſcripſimus.* Sed eo loco nihil Spartianus de pentapharmaco. Apparet criticos ſuperiorum ſeculorum multùm ſibi licere voluiſſe in deſcribendis hiſce libris. Quod ex vita Marci potiſſimùm cognoſcemus.

2 *Nam lectum eminentibus quatuor anacliteriis fecerat.*] Lectorum quatuor ſunt ἀνάκλιτα : ad caput unum, alterum ad pedes : ad ſpondas interiorem & exteriorem duo. Illud cui incumbit caput, Græci ἀνακλιντήριον, vel ἀνάκλιτον nominant ; Romani fulcrum, vel interdum pluteum. xx. Geneſeos interpretes, κεφαλῶ κλίνης. Erat apud veteres lectorum genus qui duo anacliteria habebant: quos ipſi ἀμφικεφάλους, quaſi utrinque capitatos dixerunt. Auctor Etymologici, Ἀμφικέφαλος κλίνης εἶδος, παρὰ τὸ ἑκατέρωθεν ἀνάκλισιν ἔχειν καὶ προσκεφάλαιον. Appellat ἀνάκλισιν quod alii Græci & Spartianus *anaclinterium*, vel *anaclitcrium.* in capite III. Cantici canticorum, ἀνάκλιτον vertitur *reclinatorium* : Ambroſius libro tertio de virginibus, *adclinatorium.* Heſychius, Ἀμφικέφαλος κλίνη ἑκατέρωθεν ἔχουσα ἀνακλιντήριον. malè in ejus codicibus ἀμφίκελος. Plura nos de his lectis alibi. At eum Veri lectum de quo hîc Spartianus, enormis fuiſſe magnitudinis neceſſum eſt. Nam in amphicephalis longitudo ſolùm deſiderabatur ultra communem morem : in iſto, & latitudo par neceſſaria : in quo quidem adverſis veſtigiis jacerent qui omni ex parte invicem oppoſiti cubabant. *Reticulum minutum* quo Spartianus ait fuiſſe undique incluſum hunc lectum, conopeum eſt, reticulato opere confectum. nam ejuſmodi erant conopea etiam apud Ægyptios : unde in alias gentes illorum uſus manavit. ideo Herodotus ἀμφίβληστρα vocat. Quod addit eum lectum foliis roſæ fuiſſe repletum, novum non eſt Veri inventum ; ſed pervetus laſcivientium τρυφητῶν luxus. Amabant enim delicatiores cubare in floribus : putâ, roſa, lilio, croco, violis, hyacinthis & narciſſis. Lampridius in Alagabalo, *Stravit & triclinia de roſa, & lectos.* Trebellius in Gallieno, *veris tempore cubicula de roſis fecit.* Claudianus de lecto geniali,

Roſeiſque cubilia ſurgunt Floribus.

Plura alibi de his. Tales ſunt quæ Νυμφῶν εὐναὶ dicebantur.

SALMASIUS.

2 *Nam lectum eminentibus quatuor anacliteriis.*] Ἀνακλιντήριον magis Græci dicunt, & κλιντήριον, & ἀνάκλιτον.

νακλιντρον & ἐπίκλιντρον: quamvis ἀνάκλισιν & ἀνάκλιτον & κατάκλιτον, & σύγκλίτης & παράκλίτης iidem dicant. itaque heic legerim lubentius: *anaclinteriis*. anaclinterium autem dicebatur pars lecti, ad quam pulvinum ponebant ſuſtinendo capiti. Attici ἐπίκλιντρον appellabant. Pollux: τὸ δὲ καλούμενον ἀνάκλιντρον, ἐπίκλιντρον Ἀριστοφάνης εἶπε. Locus Ariſtophanis eſt in Lyſiſtrata; τοῦτ᾽ ἐπίκλιντρον ἀπολάλοις. ubi tamen interpres vetus ἐπίκλιντρον, κοσμίου γυναικείου εἶδος eſſe ſcribit: quem ſequitur Suidas. Pollux alio loco: μέρη δὲ κλίνης καὶ ἐνήλατα καὶ ἐπίκλιντρον ὑπὸ Ἀριστοφάνους εἰρημένον. ubi ἐπίκλιντρον eſt ἀνακλιντήριον. habuere etiam lectos antiqui duobus eminentibus anaclinteriis, quos ἀμφικνεφάλους vocabant. ita enim apud Heſychium & auctorem Etymologici ſcribendum. κνεφάλον eſt cervical vel pulvinus. Etymologicum magnum: ἀμφικνέφαλος κλίνης εἶδος παρὰ τὸ ἑκατέρωθεν ἀνάκλισιν ἔχειν καὶ προσκεφάλαιον. male hodie legitur: ἀμφικέφαλος. ἀμφικνέφαλος eum ſcripſiſſe patet ex eo quod utrimque προσκεφάλαιον haberi in illo genere lectorum dicat. at κνέφαλον ut dixi, προσκεφάλαιον. Heſychius: κνέφαλον, τύλη. ἣν δὲ ἡμεῖς τύλην, Ἀττικοὶ τύλιον καὶ πῖλος καὶ προσκεφάλαιον. idem: ἀμφικνέφαλος κλίνη ἑκατέρωθεν ἔχουσα ἀνακλιντήριον. ita ſcribe, pro ἀμφίκελος, ut vulgo editur. Pollux: ἐν δὲ τοῖς δημιοπράτοις πέπραται χαμεύνη παράκολλος καὶ κλίνη ἀμφικνέφαλος. nam in illa parte lecti cui caput incumbebat, & qua pulvinus ponebatur, eminentem pluteum ex aſſeribus compactum erigebant, quod ἀνάκλιτον & ἀνακλιντήριον & ἀνάκλισιν vocabant. hi etiam plutei in hodiernis lectis ad caput fieri ſolent. cathedræ ſimiliter, & ſedilia quibus adduntur ejuſmodi plutei reclinando ἀνάκλιτα Græcis dicuntur. unde ἀνάκλιτοι θρόνοι Plutarcho. Etymologicum magnum: κλισμοῖς, θρόνοις ἔχουσιν ἀνακλίσεις. idem: κλιντῆρες εἶδος φορείου ἢ κλινιδίου ἔχον ἀνακλίσεις οἷον τὸ νῦν κλινοκαθέδριον. Heſychius: κλισμοὶ θρόνοι ἢ ἀνάκλιντρα. potuiſſet dicere, θρόνοι, ἀνάκλιντρα ἔχοντες. hos pluteos ſive anaclita hodie vocamus *doſſualia* vel *doſſuaria*, quod ad ea dorſum applicemus & adclinemus. Duo lecti latera, *ſpondæ* Latinis, ἐνήλατα Græcis. harum altera interior, altera exterior dicta. interior quæ propius parietem erat. & ea eminenti etiam pluteo munita, ſed non tam alto quam ille qui ad lecti caput. hinc pluteus proprie dicebatur illa interior ſponda. Iſidorus: *ſponda exterior pars lecti, pluteus autem interior.* ſic enim lectos in cubiculo collocabant veteres, ut parieti propius admoverentur, nec in medio eſſent poſiti, quod etiam hodieque ſolemus. ſic illa pars quæ parietem ſpectabat & pluteo muniebatur, & interior ſponda vocabatur. ad pluteum mulieres cubabant, viri autem in priore ſponda, quæ & exterior, quæque carebat pluteo, prior & exterior ſponda eadem. Tibullus:

Et preſſus prior eſt interiorque torus.

Marcellus: *Fæcula qua infectores utuntur ſi ſpondam lecti priorem qua vir cubat perunxeris, & ſpondæ medio inligaveris, dolores capitis remediabis.* Artemidorus: τῶν δὲ ἐνηλάτων τὸ μὲν ἔσω ἰδίως τὴν γυναῖκα, τὸ δὲ ἔξω τὸν ἄνδρα. ſic legimus apud Artemidorum. nam hodie vice verſa ſcriptum eſt: τὸ μὲν ἔξω τὴν γυναῖκα. quod ferri non poteſt, nec verum eſt. pueri quoque cinædi, nam & hi mulierum loco, ad pluteum cubabant & in parte tori interiore. Martialis:

Exciduntque ſinem ſpondæ qui parte jacebat:
Namque puer pluteo vindice tutus erat.

rat, minuto reticulo undique incluſum, eumque foliis roſæ [1] quibus demptum eſſet album, replebat, jacenſque cum concubinis, velamine de liliis facto ſe tegebat, unctus odoribus Perſicis. Jam illa frequentantur à nonnullis, [2] quod & [3] accubationes ac menſas de roſis ac liliis fecerit, & quidem purgatis: quæ etſi non decora, [4] non tamen ad perniciem publicam prompta ſunt. [5] Atque idem [6] Ovidii libros amorum in lecto ſem-

ubi vides pluteum partem tori interiorem dici, ut priorem, ſpondam. hinc Dolabella Cæſarem, *pellicem reginæ, ſpondam interiorem regiæ lecticæ* vocabat. in lectis tricliniaribus non minus quam in cubicularibus ſpondæ ac plutei dicebantur, ſed contrario modo. nam ſponda, pars interior lecti tricliniaris appellabatur, & quæ menſæ admovebatur: exterior vero pluteus. ideo puellæ & pueri qui in deliciis interiores accumbere dicebantur, cum in gremio amatorum ſuorum jacerent, nec pluteum tangerent. Scipio Africanus de Sulpicio Gallo: *qui in conviviis adoleſcentulus cum amatore, cum chiridota tunica interior accubuerit*. Juvenalis:

—— ingens
Cœna: ſed & jacuit gremio nova nupta mariti.

2 *Quod & accubationes ac menſas de roſis ac liliis fecerit.*] *Accubitationes*, in membranaceo Palatino & veteri editione. nec aliter in ſuis repperit ſummus vir, & nunquam ſine laude dicendus Iſaacius Caſaubonus. ipſe autem legit *accubita*. nos *accubitationes* retinemus. *accubitationes* enim pro accubitis dixit: qua voce etiam uſus eſt infra: *ut accubitationum numerus creſceret & convivarum*. ubi vulgo perperam *accubantium*, editum eſt. ſed quod heic dicitur, accubationes ac menſas de roſis & liliis feciſſe Ælium Verum, de accubitis quidem vel accubationibus poteſt eſſe verum: at quomodo menſæ de roſis & liliis factæ? Cubicula de roſis facere dixit Trebellius in Gallieno: *Veris tempore cubicula de roſis fecit.* Patiar etiam dici de tricliniis & lectis quæ roſa ſternebantur & floribus, at de menſis non item. parva igitur mutatione legendum: *accubitationes ad menſas de roſis & liliis fecit.* quod poteſt eſſe verum. ſed longe verius, nihil eſſe mutandum. ſic enim menſas & triclinia de roſis facere dixit, ut Trebellius *cubicula de roſis facere*, pro, cubicula roſis ſternere. menſas igitur de roſis facere nihil aliud eſt quam roſas in menſam ſpargere, & menſam roſis ſternere & operire ita ut tota de roſis facta videatur. Ovidius:

Tempora ſubtilibus cinguntur tota coronis,
Et latet injecta ſplendida menſa roſa.

CASAUBONUS.

1 *Quibus demtum eſſet album.*] Nam ea pars roſæ minus tenera & delicata. Sic mox accubationes & menſæ fiunt de roſis & liliis, ſed prius purgatis.

3 *Accubationes ac menſ.*] Scripta lectio, *accubitationes*. Fortaſſe, *accubita ſibi ac m.* de ea voce ad Heliogabalum.

GRUTERUS.

3 *Accubitationes.*] Sic quoque Pal. noſter, non *accubationes*.

4 *Non tamen ad perniciem publicam prompta ſunt.*] Examinamus hunc locum ad illa Taciti: *Quin & inceſtum, ac, ſi ſperneretur, ne in malum publicum erumperet, metuebatur*. lib. XII. Annal. cap. 5.

5 *Atque idem Ovidii libros amorum in lecto*

ſemper habuiſſe, idem Martialem epigrammaticum poëtam, Virgilium ſuum dixiſſe. Jam illa leviora quòd [1] cur-

lecto ſemper habuiſſe, idem Martialem.] Locus malè acceptus: neque tamen juvat Palatinus, quàm quod prodat falſitatem lectionis vulgatæ. habet enim, *Atque idem Ovidii ab aliis relata, idem Apicii libros amorum in lectos ſemper habuiſſe. idem Martialem.*

SALMASIUS.

5 *Atque idem Ovidii libros amorum.*] Non ſana hæc eſſe, nec integra clamant libri. lectio igitur quæ in omnibus veteribus libris obtinet, hæc eſt: *atque idem Ovidii ab aliis relata, idem Apicii libros amorum, in lecto ſemper habuiſſe*: quæ nullo majori opere, quam levi tranſpoſitione videntur poſſe ſanari. ſic igitur lege: *atque idem Apicii relata, idem Ovidii libros amorum in lecto ſemper habuiſſe.* illud vero *ab aliis*, ut ex gloſſa natum expungimus. qui enim *relata* quid eſſet ignorabat, *ab aliis* de ſuo addidit. *Relata* autem Apicii, ſunt ſcripta Apicii. quem auctorem præcipiendarum canarum indigetat vetus interpres Juvenalis. nam *referre* pro ſcribere iſtis auctoribus protritum. ſic infra: *referebat Encolpius*, pro ſcribebat. & alibi ſæpius. *referre* per ſe, & *referre in litteras.* ſic *digerere*, & *digerere in litteras.* Tertullianus: *Ægyptii narrant, & Alexander digerit & mater legit.* in libro de pallio, unde *digeſta* pro ſcriptis idem uſurpavit: ut *digeſta Lucæ: digeſta apoſtolorum.* ita *relata* hoc loco ſunt ſcripta. Quod pluribus confirmabimus ad Tertulliani *Pallium.*

CASAUBONUS.

6 *Ovidii libros Amorum in lecto ſemper habuiſſe.*] Antiqui cùm in lectis plurimùm ſtuderent, ut docuimus ad Tranquilli ſecundum librum, pulvino ſoliti ſubjicere auctores quibus maximè delectarentur: quod Platonem feciſſe in Sophrone mimographo, ſcribunt veteres. Ptolemæus Hephæſtionis filius: Τελευτήσαντος Δημηλείου τοῦ Σκηψίου, τὸ βιβλίον Τίμαιος πρὸς τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ εὑρέθη. habes ibidem plura ſimilium exemplorum. Porrò hic locus, ſi quis alius in his libris, mendoſiſſimus eſt, & verbis quoque pluſculis mutilatus: ſpurciſſimè denique in membranis etiam regiis acceptus, ibi enim periodus integra ſic concipitur: *Atque ad verbum memor iteraſſe fertur idem croballius relatum. Idem apitii vidi libros Amorum in lecto ſ. h.* Eandem lectionem Politianus quoque & Puteanus ex ſuis codicibus adnotaverant. Princeps editio ſic exhibet: *Atque idem Ovidii ab aliis relata, idem Apitii libros Am.* Mera monſtra, ut vides. at Hercules ubi? O exorere Scytaloſagittipelliger aliquis. Tentemus interea ſi quid hìc poſſumus. In arduis & voluntas laudi tribuitur. Putamus iſti loco accidiſſe quod paſſim aliis: ut ei corrumpendo fuerit initium idem duarum periodorum: quarum alteram cùm jam olim librarius omiſiſſet, fuere poſtea qui eandem reponerent, ſed non ſuo loco. Inde totius loci perturbatio & integra pernities: error enim poſtea errore cumulatus eſt. nam pro illis, *memor iteraſſe*, quin ſit legendum *memoria tenuiſſe*, vel *memoriter*, ne dubitandum quidem cenſemus. Illud quoque non dubitamus, periodorum hìc confuſarum utramque cœpiſſe ab eadem voce *atque.* Ita ergo disjuncta membra colligimus, & in unum veluti corpus concinnamus. *Atque idem Apitium, & Ovidii libros Amorum in lecto ſemper habuiſſe, atque ad verbum memoria* (vel *memoriter*) *tenuiſſe fertur, idem M.* Aliter conſtituere ſcripturam conclamatam non poſſumus. Apitii nomen etiam Auguſtanus codex retinet, & quantum eſt mſſ. Sunt autem omnia in hac lectione planiſſima.

[1] curſoribus ſuis exemplo Cupidinum alas frequenter appoſuit, eoſque ventorum nominibus ſæpe vocitavit, Boream alium, alium Notum, & item Aquilonem aut Circium, cæteriſque nominibus appellans, & indefeſsè atque inhumaniter faciens curſitare. Idem uxori conquerenti de extraneis voluptatibus, dixiſſe fertur, *Patere me per alias exercere cupiditates meas:* [2] *uxor enim dignitatis nomen eſt, non voluptatis.* [3] Ejus filius eſt Anto-

ma. Verùm age exerceat ſe hoc loco acutiorum induſtria.

1 *Curſoribus ſuis exemplo Cupidinum alas fr. appoſuit.*] Non legimus ante Verum appoſuiſſe quenquam aut ſuis aut publicis curſoribus alas: erat tamen militum πτεροφόρων, id eſt pinnigerorum, ſive pinniraporum ordo, quibus imperatores & præſides provinciarum pro tabellariis curſoribuſque utebantur. Vide quæ de illis ſcripſimus ad ſecundum Tranquilli. alluſit eleganter magnus rhetor Ariſtides panegyrico in Romam: ubi poſtquam dixit, Romanum imperatorem univerſum orbem literis ſuis regere ſedentem, addit, αἱ δὲ ἐπιστολαὶ μικρὸν φθάνουσι γραφεῖσαι, καὶ πάρεισιν ὥσπερ ὑπὸ πτηνῶν φερόμεναι. Curſores verò imperatorum peculiari habitu fuêre, Vopiſcus in Aureliano, *Curſores eo habitu quo ipſe habebat, ſenatoribus conceſſit.* Et erant iſti imperatorum curſores, non ſervi ſed ingenui: quod tamen mutaſſe Alexandrum narrat Lampridius, quo notabilior Veri inclementia, qui curſores ſuos homines ingenuos, *indefeſsè atque inhumaniter faciebat curſitare.*

2 *Uxor enim dignitatis nomen eſt, non voluptatis.*] Tria ſunt conjunctionis hujus nomina apud juris auctores & alios: uxor, pellex, amica. horum unicum eſt nomen dignitatis, uxor. αὕτη ἡ ἀξιωμάτων κοίτη. Reliqua ſunt nomina voluptatis: ſed cum aliquo tamen diſcrimine: nam honeſtior eſt pellex, ut quæ accedat propiùs ad uxoris naturam. eſt enim παλλακὴ פלגש Hebræorum, quaſi legitimæ conjugis dimidium, & ut dicunt ipſi, אשא פלגא. Balſamon Conciliorum interpres, παλλακὴ δ' ἐστὶν ἡ νομίμως τινὶ συζῶσα χωρὶς γάμου· ἡ δὲ ἧττον τιμιωτέρα φίλη λέγεται. Voces concubina & παλλακίδος modò pro amica, modò pro pellice uſurpari, obſervamus apud auctores juris tam civilis quàm canonici.

3 *Ejus filius eſt Antoninus Verus qui adoptatus eſt à Marco. Verus certè cum Marco æq. geſſ. imp.*] Multa in his verbis imperitorum hominum flagitia. *Antoninus* primùm perperam ſcriptum pro *Annius*. Nam ante adoptionem, dici hic Antoninus non potuit. Vitioſiſſimè in regio & Politiani, *Ennius Antoninus v.* ſed hoc vitium veram lectionem prodit, quam diximus: cætera etiam gravius affecta: nam iidem codd. & Puteani quoque ſic habent: *qui adoptatus eſt à Marco, vel certè cum Marco: & cum eodem æquale geſſit imperium.* Sic & prima editio: niſi quòd pro *vel* editum eſt *Verus*. Eſt autem planè inſignis reſtitutio, & neceſſaria. diſcimus hinc variè traditam eſſe à veteribus adoptionem Veri qui poſtea imperavit: quoſdam unà cum Marco à Pio adoptatum ſcripſiſſe: ut facti inter ſe fratres, ambo Pii eſſent filii, Hadriani nepotes. atque hoc multis locis ſcriptum ita à Spartiano. Dio etiam disertè: Commodi Veri filium, ait, Pius εἰσεποιήσατο αὐτῷ καὶ ἔτι πρὸς

Antoninus Verus, [1] qui adoptatus eſt à Marco. [2] Verus certè cum Marco æquale geſſit imperium. Nam ipſi ſunt qui primi *duo Auguſti* appellati ſunt: & quorum faſtis conſularibus ſic nomina præſcribuntur, [3] ut dicantur [4] non tantum duo Antonini, ſed duo Auguſti:

τῦτω Μάρκον Ἀντωνῖνον. Sæpe etiam iſti ſcriptores Verum Marci fratrem, Hadriani nepotem nominant. Non defuêre tamen, ut hic Spartianus obſervat, qui Verum non cum Marco, ſed à Marco, dicerent adoptatum: Capitolinus in Marco, *Amitæ Marci virum Antoninum Pium, Hadrianus ea lege in adoptionem légit, ut ſibi Marcum Pius adoptaret: ita tamen ut & Marcus ſibi Lucium Commodum adoptaret.* Fuerit ergo Verus iſtorum ſententiâ Marci non frater, ſed filius, Pii nepos, Hadriani pronepos.

SALMASIUS.

3 *Ejus filius eſt Antoninus Verus.*] Neſcio quid in mente fuerit eruditiſſimo viro cum putaret heic legendum: *Annius Verus*, pro *Antoninus*. nec enim, inquit, Antoninus dictus eſt ante adoptionem. quaſi hoc agatur. immo Annius nunquam dictus eſt Verus, ſed Antoninus cognominatus. locus ex Hadriani vita illi videtur impoſuiſſe: ibi enim ſic vulgo legitur: *Hadrianus ingruente triſtiſſima valetudine adoptavit Arrium Antoninum, qui poſtea Pius dictus eſt: ſed ea demum lege, ut ille ſibi duos adoptaret, Annium Verum & Marcum Antoninum.* quod omnino mendoſum. nam ibi quoque legendum: *Antoninum Verum & Marcum Antoninum.* nec enim mihi poteſt opponi, Verum non fuiſſe dictum Antoninum priuſquam adoptaretur ab Antonino Pio. quid enim de Marco, qui ſimul adoptatus eſt, quem heic Antoninum vocat? an ille ante adoptionem Antoninus vocabatur? Lucius igitur Verus de quo heic ſermo, nunquam Annius eſt dictus. ſed ipſe Antoninus Marcus ſic dicebatur. poſt exceſſum vero patris, Annius Veriſſimus vocatus eſt ab Hadriano. at Lucius Verus his nominibus appellabatur, *L. Ceionius Ælius Commodus Verus Antoninus.* quem Antoninum Verum heic appellat Spartianus pro Vero Antonino. ut Antoninus Marcus ſæpius dicitur infra: nec aliter in ipſius vitæ titulo quam hoc ordine habent ſcriptum ejus nomen veteres libri: nempe, *Antoninus Marcus.*

1 *Qui adoptatus eſt à Marco. Verus certe cum Marco.*] Optime reſtituit hunc locum eruditiſſimus Caſaubonus ex libris quibus & noſtri conſentiunt, hoc modo: *Ejus eſt filius Antoninus Verus qui adoptatus eſt à Marco, vel certe cum Marco. & cum eodem æquale geſſit imperium.* in omnium tamen facile optimo Palatino ſic habetur ſcriptum: *qui adoptatus eſt à Marco Vermaco & cum eodem*, &c. ſi *Vermarco* illud deleatur, erit integrum: *qui adoptatus eſt à Marco, & cum eodem æquale geſſit imperium.* ut opinionem unam tantum tangat adoptati à Marco Lucii Veri.

GRUTERUS.

2 *Vel certè cum Marco, & cum eodem æquale.*] Sic ferè etiam Pal. niſi quod habeat primore voce *verus.*

SALMASIUS.

3 *Ut dicantur non tantum duo Antonini.*] Vox *tantum* abeſt veteribus libris. quam nos & abeſſe jubemus, ut legatur: *ut dicantur non duo Antonini, ſed duo Auguſti.* Et hoc voluit Spartianus; Verum & Marcum primos una æquale imperium geſſiſſe, & ſimul Auguſtos appellatos: adeo ut eorum nomina faſtis ſic præſcriberentur,

guſti : tantumque hujus rei & novitas & dignitas valuit, [1] ut faſti conſulares nonnulli ab his ſumerent ordinem conſulum.
6 Pro ejus adoptione [2] infinitam pecuniam populo & militibus Adrianus dedit. Sed quum eum videret homo paulo argutior miſerrimæ valetudinis, ita [3] ut ſcutum ſolidius jactare non poſſet, dixiſſe fer-

rentur, *duo Auguſti*, non *duo Antonini:* & per duos Auguſtos nemo non intelligi ſciret Verum Antoninum & Marcum Antoninum, etiam ſi Antoninorum nomen adpoſitum non eſſet, cum de aliis Auguſtis non poſſet accipi quam de his duobus, qui primi duo Auguſti appellati ſunt. cujus rei novitatem tantum valuiſſe ſcribit Spartianus, ut ordo conſulum in quibuſdam faſtis ſumeretur à duobus Auguſtis.

GRUTERUS.

4 *Non duo Antonini.*] Ita diſertè Palatin. ſine illo *tantum*, quod interlineare ibi ſolum à manu recenti.

CASAUBONUS.

1 *Ut faſti conſulares nonnulli ab his ſumerent ordinem conſulum.*] Hoc vult : fuiſſe qui in digerendis conſularibus faſtis, baſim ſupputationis ſuæ ponerent conſulatum Marci & Lucii Veri, duorum Auguſtorum ab eo capite annos poſteriores numerabant : ut dicerent, hoc illudve accidiſſe anno poſt conſulatum duorum Auguſtorum tali. Similiter priorum quoque temporum res ad hanc nobiliſſimam epocham referebant. Exempli cauſſa: Trajanum obiiſſe anno ante duos Auguſtos tertio & quadrageſimo. Offendes in Codice Theodoſiano & antiquis inſcriptionibus, tempus interdum deſignari non appellationibus coss. anni currentis, ſed hoc modo : *poſt conſulatum Honorii* VIII. *& Theod.* V. AA. Verùm hoc aliud eſt.

2 *Infinitam pecuniam populo & mil.*] Quatuor millies HS. Quoties jam dictum ?

3 *Ut ſcutum ſolidius jactare non poſſet.*] *Solidius*, pro gravius : nam quæ ſunt ναστὰ nec ὑπόκενα, eadem graviora ſunt. Olim etiam principes, ſcutum quatientes variis motibus exercebantur in campo, ut de Juliano ait Marcellinus, libro XXI. *ſcutum jactare*, ut *clypeum vibrare*, apud eundem Marcell. libro XXIV.

SALMASIUS.

3 *Ut ſcutum ſolidius jactare non poſſet.*] *Solidius* non cum ſcuto jungendum, ſed cum jactare. non enim nomen eſt, ſed adverbium. Verus adeo imbecillarum virium & miſeræ valetudinis, ut ſcutum in exercitio armorum ſolide jactare non poſſet. non igitur opponit ſcutum ſolidum, ſcutis levioribus quibus exercebantur ad palum. immo ſcuta illa exercitoria luſoriaque, etſi de levi materia, graviora tamen haud paulo erant ſcutis vulgaribus. Vegetius: *ſcuta de vimine in modum cratium corrotundata tenebant, ita ut duplum pondus haberet, quam ſcutum publicum habere conſuevit.* quatere autem & jactare ſcutum non principum ſolum exercitium, ſed militum omnium qui in armaturæ exercitio hoc primum diſcebant quomodo tractandum & jactandum eſſet ſcutum. Græci σείειν ἀσπίδα, & ἀσπίδα νωμᾶν & δινεῖν ἀσπίδα Æſchylo in Tragœdia ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας. Hæc enim ſcuti jactatio proprie pertinebat ad armorum certamen, de quo nos ſupra.

1 Ter

ſe fertur, [1] *Ter millies perdidimus quod exercitui populoque dependimus: ſiquidem ſatis* [2] *in caducum parietem incubuimus:* [3] *& qui non ipſam remp. ſed nos ipſos ſuſtentare vix poſſit.* Et hæc quidem Adrianus [4] cum præfecto ſuo loquutus eſt. Quæ quum prodidiſſet præfectus, [5] ac per hoc Ælius Cæſar indies magis magiſque, [6] ſolicitudine, [7] utpote deſperati hominis, aggravaretur, præ-

CASAUBONUS.

1 *Ter millies perdidimus q.*] Scribe, *quater millies*, ut in Hadriani vita, nam ſequitur, *quod exercitui populóque dependimus.* At paullò antè, *collatumque militibus* HS. *ter millies.* rectè: nam ibi de impenſa in ſolos milites facta loquitur.

3 *Et qui non ipſam Remp.*] Scribe ut in regio: *& qui non Remp. ſed nos ipſos ſuſtentare vix poſſit*: *non*, pro nedum.

4 *Cùm præfecto ſuo locutus eſt.*] Quiſnam iſte eſt Hadriani præfectus? multi enim erant præfecti: ut prætorii duo, Urbis unus, ærarii duo, caſtrorum item unus, alii. Fortaſſe ſcribendum, *cum præfecto Severo locutus eſt.* Ut intelligatur hîc Catilius Severus præfectus Vrbi cui Hadrianus paullò ante obitum ſuum ſucceſſorem dedit, ſicut dictum eſt in ejus vita. Quanquam ibi Spartianus cauſſam cur Severus dignitate fuerit privatus, non penitus eandem affert. Verùm ita ſæpe hi ſcriptores ſolent res eaſdem locis diverſis diverſè narrare: non ſemper enim eoſdem ſequebantur auctores: ſed modò Marium Maximum, modò cum libitum eſſet, alium.

6 *Sollicitudine utpote deſperati hominis aggravaretur.*] Fortaſſe, *deſperati honoris*: nam hoc ait: eo magis Veri ſollicitudinem auxiſſe, quo magis ſpes minuebat obtinendi honoris, cujus ſpem certam antè habuerat. Si cui placet nihil mutare, erit *ſollicitudo deſperati hominis*, pro qualis ſolet eſſe ſollicitudo hominum, quos omnis undique ſpes deſtituit. vel erit abſolutè dictum, *utpote deſperati hominis*, pro ἅτε ἀπελπις ὢν ἀνθρώπος.

SALMASIUS.

1 *Ter millies perdidimus.*] Hanc lectionem confirmat ſupra: *datum etiam populo congiarium cauſa ejus adoptionis, collatumque militibus ter millies.* Nam & congiarium populo datum, & quod collatum eſt militibus, ter millies ſeſtertiorum feciſſe eo loci ſignificat, ut ibi docuimus, quod etiam hoc loco confirmatur. at in Hadriano *quater millies* dixerat.

2 *In caducum parietem incurrimus.*] Palatinus & vetus editio: *incumbimus*. In Adriano tamen, *inclinavimus* pro eodem dixit, non *inclinamus*.

7 *Utpote deſperati hominis.*] Hoc eſt, ipſius Ælii deſperati: nec aliter hæc poſſunt exponi. Hadrianus coram præfecto ſuo judicium quod habuit de Ælio Cæſare liberius aperuit, caducum parietem illum appellans. qua re prodita per præfectum Ælio Cæſari, in dies magis & magis adfli-ctabatur ſollicitudine, qua adflictari par eſt hominem qui ſalutem ſuam deſperari ab omnibus intelligit. & hic eſt hujus loci ſenſus.

GRUTERUS.

5 *Ac per hoc Ælius Cæſar indies magis magiſque ſollicitudine, utpote deſperati hominis, aggravaretur.*] Mirè homini nocere, opinionem cujuſque rei; oſtendimus ad illa de Germanico apud Tacitum: *Sævam vim morbi augebat perſuaſio veneni à Piſone accepti.* lib. II. Annal.

3 *Neque*

præfecto ſuo Adrianus qui rem prodiderat, ſucceſſorem dedit, [1] volens videri quòd verba triſtia temperaſſet: ſed nihil profuit. Nam, ut diximus, [2] *Lucius Ceionius Commodus Verus Ælius Cæſar* (nam his omnibus nominibus appellatus eſt) periit: ſepultuſque eſt imperatorio funere: [3] neque quicquam de regia, [4] niſi mortem, habuit dignitate. [5] Doluit ergo illius mortem

3 *Neque quidquam de regiâ niſi mortis habuit dignitatem.*] Ita uterque Palatinus, quomodo item erat in codice regio. ante impreſſi; *niſi mortem, habuit dignitate.*

SALMASIUS.

1 *Volens videri quod verba triſtia temperaſſet.*] An quod verbis tam triſtibus non uſus eſſet, quam retuliſſet ille præfectus, ſed mitioribus lenioribuſque? an verba quæ habuit triſtia de Ælio Cæſare per hoc mitigaſſe ac temperaſſe videri voluit, dum præfectum ſuum qui illa prodidit, dignitate privavit? & hoc potius.

2 *Lucius Ceionius Commodus Ælius Verus Cæſar.*] His, inquit Spartianus, omnibus nominibus appellatus eſt, at ejus filius qui adoptatus eſt à Marco, vel ut alii volunt cum Marco, Lucius Ceionius Ælius Commodus Verus Antoninus, non autem Annius, ut ſupra oſtendimus.

3 *Neque quicquam de regia niſi mortem habuit dignitate.*] Reponenda eſt Palatini Codicis ſcriptura: *neque quicquam de regia niſi mortis habuit dignitatem.* Mortis dignitatem vocat imperatorium funus quo elatus eſt. & hoc tantum de Regia habuit, ut qui rex, hoc eſt imperator non fuit, Regium & imperatorium funus meruerit.

5 *Doluit illius mortem ut bonus pater, non ut bonus princeps.*] Immo contra videtur doluiſſe mortem illius Hadrianus, non ut bonus pater, ſed ut bonus princeps. cui ſententiæ favent quæ ſequuntur. Nam quum amici ſolliciti quærerent quis adoptari poſſet, Adrianus dixiſſe fertur his, *etiam vivente adhuc Vero decreveram.* Nonne hoc boni principis potius quam boni patris dictum, cujus hoc fuit judicium de Ælio Vero filio, ut in animo habuerit à rep. ſubmovere niſi periiſſet, quod inutilem eum imperio judicaret, & in ejus locum digniorem aliquem utilioremque ſubrogare? ſic igitur ejus mortem doluit, ut diceret, etiam vivente Vero ſe decreviſſe alium adoptare. at quod heic dicitur, non ut bono principe dignum fuit, Hadrianum doluiſſe Ælii Cæſaris mortem, quænam poteſt adferri ratio quare non bonus princeps fuerit Hadrianus dolens Ælii mortem? quod ſi bonus, ajunt, princeps fuiſſet, non debuit optare eum ſibi ſuccedere quem inutilem reip. judicaret. at ubi hoc optavit Hadrianus? immo contra, etiam vivente Ælio cogitavit de adoptando alio, & feciſſet, niſi ille prius mortuus fuiſſet. Si res igitur ſit mei judicii, non dubitem verba hæc ſic tranſponere: *doluit illius mortem ut bonus princeps, non bonus pater.*

CASAUBONUS.

4 *Niſi mortem.*] Planiùs dixiſſet, *niſi in morte.* Nam durum eſt quòd *mortem* dixit, cùm funus imperatorium intelligeret. Sanè in prima editione ſcriptum eſt *in morte*: etſi malè ibi habet hæc periodus. Scripta lectio, *nec q. de regiâ, niſi mortis habuit dignitatem.* οὐδὲν ἀπήλαυσε τῆς αὐλῆς εἰ μὴ τὰς περὶ τὸν θάνατον τιμάς.

5 *Doluit ergo illius mortem.*] Vel *morte.* ita ſcribe.

1 Ut

item [1] ut bonus pater, [2] non ut bonus princeps. Nam quum amici ſoliciti quærerent qui adoptari poſſet, [3] Adrianus dixiſſe fertur his, [4] *Etiam vivente adhuc Vero decreveram:* ex quo oſtendit aut judicium ſuum aut ſcientiam futurorum. Poſt hunc denique Adrianus diu anceps quid faceret, Antoninum adoptavit, Pium cognomine appellatum: cui conditionem addidit, [5] ut ipſe ſibi Marcum & Verum Antoninus adoptaret, [6] filiamque ſuam Vero non Marco daret. Nec diutius dixit, gravatus languore ac diverſo genere morborum, ſæpe dicens; [7] *Sanum principem mori debere, non debilem.* [8] Statuas ſanè Ælio Vero [9] per totum orbem coloſſeas poni 7

1 *Ut bonus pater.*] Hoc eſt, vehementer: quod eò maximè probatur, quia imperatorio extulit funere.

2 *Non ut bonus princeps.*] Cùm bonus princeps optare non debuerit, eum habere ſucceſſorem in imperio qui futurus eſſet Reip. inutilis.

4 *Etiam vivente adhuc Vero decreveram.*] Nempe adoptare alium: nam quem adoptaret nondum decreverat. Falſum alioqui foret quod ſtatim ſubjicit, *Poſt hunc Hadrianus diu anceps quid faceret, Antoninum adoptavit.*

5 *Ut ipſe ſibi Marcum & Verum Antoninos adoptaret.*] Reg. & alii, *Marcum & Verum Annium Antoninos ad.* poteſt etiam ſcribi *Antonius*: hoc eſt Marcus, ex iis quæ antè diximus. ſed nolim quicquam mutare.

6 *Filiamque ſuam Vero non Marco daret.*] Nam Marco affinitas Commodi deſtinata eſt, ut ſcribitur alibi. Cæterum hæc conditio impleta non eſt: nam Fauſtina Pii Marco nupſit. Vide in Marco & Vero.

7 *Sanum principem mori debere, non debilem.*] Æmulatur Hadrianus Veſpaſiani notum dictum: *Imperatorem ſtantem mori debere.*

8 *Statuas ſanè Ælio Vero per totum orbem coloſſeas poni juſſit.*] Id eò factum, ut omnibus perſuaderetur, Hadrianum pro herede & imperii ſucceſſore Ælium Verum habuiſſe. Statuæ coloſſeæ deorum aut imperatorum erant. Lampridius in Alexandro: *Statuas coloſſeas vel pedeſtres nudas, vel equeſtres divis imperatoribus in foro divi Nervæ locavit.* Quæ aliis ponebantur, quàm libet magnis & honoratis viris, erant cujuſque ſtaturæ pares. Græci ἰσομέτρητας vocant: apud quos multa harum mentio.

SALMASIUS.

3 *Hadrianus dixiſſe fertur his.*] Palatinus *is.* legendum, *id.* & ſic diſtinguendum: *Hadrianus dixiſſe fertur, Id etiam vivente adhuc Vero decreveram.*

5 *Ut ipſe ſibi Marcum & Verum Antoninos.*] Lege ex Palatino: *cui conditionem addidit, ut ipſe ſibi Marcum & Verum Antoninus adoptaret.* hoc eſt, ut ipſe Antoninus ſibi Marcum & Verum adoptaret.

9 *Per totum orbem coloſſeas.*] Coloſſeæ ſtatuæ κολοσσιαῖαι Græcis: ut ἀνδριὰς κολοσσιαῖος. Sed *coloſſæ* heic libri. *Coloſſæ* igitur ſtatuæ pro coloſſeæ. in Alexandro Severo: *ſtatuas coloſſas in urbe multas locavit artificibus undique conquiſitis.* item alibi: *Statuas coloſſas vel pedeſtres nudas vel equeſtres divis imperatoribus in foro Divi Nervæ locavit.* quibus omnibus locis *coloſſeas*

poni juſſit, templa etiam in nonnullis urbibus fieri. Denique illius merito, filium ejus Verum, nepotem utpote ſuum, qui pereunte Ælio [1] in familia ipſius Adriani remanſerat, adoptandum Antonino Pio [6] cum Marco, ut jam diximus, dedit: ſæpe dicens, [2] *Habeat reſpub. quodcumque de Vero:* quod quidem contrarium his quæ de adoptionis pœnitentia per autores plurimos intimata ſunt, quum Verus poſterior [3] nihil dignum præter clementiam in moribus habuerit, quod imperatoriæ familiæ lumen afferret. Hæc ſunt [4] quæ de Vero Cæſare mandanda literis fuerunt: [5] de quo idcir-

ſemper reponunt eruditi viri pro *coloſſas*, contra librorum fidem. *Coloſſum* pro *coloſſeum*: ut *Electrum* apud Lampridium; pro *electreum*. *electri nummi.* ſic *vaſa aurichalca*, pro ex aurichalco. ſic vulgas aures in antiquo epigrammate pro vulgaribus ut ita dicam, vel vulgi auribus.

Muſica contingens ſubtili ſtamina pulſu
Ingreditur vulgas auribus ut placeat.

ſic ajunt in veteri libro reperiri. habeo vetuſtiſſimum in quo aperte ſcribitur; *vulgi auribus.* & rectum eſt. hiatus enim illos non refugiebant, ut oſtendam alibi pluribus. ſic *aurus* pro *aureus.* *lucinas horas* Prudentio. Græci γυναικῶν μαζὸν, θῆλυν πέπλον, & ſimilia.

CASAUBONUS.

1 *In familia ipſius Hadriani remanſerat.*] Eadem verba leges apud Capitolinum: ut videantur ambo ex eodem aliquo auctore tranſcripſiſſe.

2 *Habeat Reſp. quodcumque de Vero.*] Contrarium eſt apud Victorem alterum: cùm enim Maximinus junior occideretur, non ſuo ſed patris nomine ac merito, conclamarunt cuncti militari joco, *Ex peſſimo genere nec catulum habendum.*

3 *Nihil dignum præter clementiam.*] Non video quid hîc faciat vox *dignum*: nam ea ſublata nihil ſententiæ deceſſerit: lux quinimo acceſſerit. Legi poteſt, *nihil admodum.*

SALMASIUS.

3 *Nihil dignum præter clementiam in moribus habuerit.*] Inutilem heic & ſupervacaneam vocem *dignum* cenſent, nihilque habere quod faciat. ego contra ſentio. *dignum* autem hoc loco abſolute ponitur pro λαμπρὸν & magnificum, multique meriti, & ἀξιωματικόν. ut dicat nihil habuiſſe dignum in moribus, quod lumen adferret imperatoriæ dignitati, niſi unam, ſi forte, clementiam. Digni ſunt ἀξιωματικοὶ, ut contra indigni, ἐπονείδιστοι, ut in epigrammate Aureoli:

Omnibus indignis & magis Aureolo.

in Græco eſt, Πᾶσιν ἐπίρρητος. non enim heic eſt capiendum ut intelligatur, dignum quod adferret lumen imperatoriæ domui, ſed nihil dignum habuiſſe in moribus, quod poſſit lumen *adlucere imperatoriæ familiæ.*

4 *Quæ de Vero Cæſare mandata litteris fuerunt.*] Lege meo periculo: *Hæc ſunt quæ de Vero Cæſare mandanda litteris fuerunt.* Hæc enim eſſe dicit quæ ſcribenda habuit de Ælio Cæſare: nec aliter Palatinus exhibet & v. ed. atque ita edi curavimus.

5 *De quo idcirco non tacui.*] *Non tacui*

idcirco non tacui, quia mihi propoſitum fuit omnes qui poſt Cæſarem dictatorem, hoc eſt divum Julium, vel Cæſares vel Augusti, vel principes appellati ſunt, quique in adoptionem venerunt, vel imperatorum filii, aut parentes Cæſarum nomine conſecrati ſunt, ſingulis libris exponere, meæ ſatisfaciens conſcientiæ, [1] etiamſi [2] multis nulla ſit neceſſitas talia requirendi.

cui pro ſcripſi vel dixi. ut *non jubere* pro vetare. Martianus Capella de Nuptiis Philologiæ lib. IX. *Nam ſinguli quinque tropi tetrachorda quina cuſtodiunt, ſicut ſuperius quoque non tacui.* hoc eſt dixi, vel ſcripſi. quod & alibi apud eumdem repperitur.

CASAUBONUS.

5 *De quo idcirco non tacui, q.*] Perpetuum ſcriptorum horumce vitium, ut idem reperant ſæpiùs: nam hoc argumentum eſt ſuperioris ad Diocletianum epiſtolæ.

1 *Etiamſi multis nulla ſit neceſſitas talia requirendi.*] Ain' tu *multis*? ergo quibuſdam. quare iſtis potius quàm aliis? Dele vocem *multis*, auctoribus membranis. *Perquirendi* in eiſdem ro *requirendi.*

SALMASIUS.

1 *Etiam ſi multis nulla ſit neceſſitas talia requirendi.*] Auctores habere ſe membranas ſcribit vir eruditiſſimus delendi vocem *multis*. at mihi meæ non ſunt authores, quæ de retinenda hac voce ſuadent, ipſæ retinent. Dicit autem multis non eſſe neceſſitatem talia requirendi, quia pauci ſunt hiſtoriæ curioſi ſtudioſique. ſi qui ſunt autem, neceſſe eſt ut hæc ejuſmodi requirant, quo curioſitati ſuæ ſatisfaciant. Et recte Spartianus conſcientiæ ſe ſuæ ſatisfacere profitetur, dum Cæſarum vel Auguſtorum vitas ſingulis libris exponit. etiam ſi multi ſunt, quos non tangit hæc curioſitas, quique ſibi neceſſe non eſſe dicant curioſi hæc requirere. *Requirendi* etiam non *perquirendi*, heic habent noſtri.

GRUTERUS.

2 *Multis nulla ſit neceſſitas.*] Illud *multis* retinetur à Palatino.

JULII CAPITOLINI ANTONINUS PIUS AD DIOCLETIANUM AUG.

1 TITO AURELIO FULVIO BOIONIO ANTONINO PIO, parentum genus è Gallia Tranſalpina, Nemau-

CASAUBONUS.

1 Julii Capitolini.] De ætate qua vixit hic ſcriptor, ſatis initio dictum eſt cætera de illo nobis hodie incognita: ut & de Cornelio Capitolino, quem in Odenato tyranno laudat Trebellius Pollio. Quid fuerit cauſſæ cur corporis hujus compoſitores in Hadriano & Vero Cæſare Spartianum, in Pio Capitolinum, in aliis alium ſeligerent, & cæteris anteponerent, neque ego capio, neque puto ullam ejus conſilii probabilem, nedum neceſſariam, cauſſam poſſe afferri.

SALMASIUS.

1 Julii Capitolini.] Meminit hujus Julii Capitolini Flavius Vopiſcus in Probo, inter eos ſcriptores qui verius quam elegantius ſcripſerunt: *Sed Marium Maximum, inquit, Suetonium Tranquillum, Fabium Marcellinum, Gargillium Martialem, Julium Capitolinum, Ælium Lampridium, cæteroſque qui hæc & talia non tam diſerte quam vere memoriæ tradiderunt.* Sed cur in illo albo non recenſet Ælium Spartianum? Sane debuit. nam & cum Julio Capitolino videtur vixiſſe, & Ælio Lampridio, eamdemque hiſtoriam ſcripſiſſe. Quidam etiam Ælium Spartianum, & Ælium Lampridium eumdem faciunt. de quo nos alias viderimus. ut nunc noſtra eſt ſententia, certe diviſi ſunt. Hujus autem Antonini Pii vitæ auctorem faciunt Ælium Spartianum, non Julium Capitolinum, antiquiſſima Spartiani excerpta, quæ in Bibliotheca Palatina ſervantur. Si de ſtilo ipſo licet conjecturam ducere, profecto non ita diverſus eſt ab illo quo conſcriptæ ſunt duæ priores vitæ Hadriani & Veri, ut non prope ejuſdem ſcriptoris eſſe poſſit videri. ἐπέχω tamen donec aliquid tertius exploratiuſque expiſcatus fuero.

2 *Tito Aurelio Fulvio Bojonio.*] In Palatino pro *Fulvo Bojonio*, leges unica voce, *Fulboionio.* manifeſto pro *Fulbo Boionio*. *Fulbo* autem pro *Fulvo.* & ita in ſequentibus ſemper ſcriptum invenitur: quod & lapides & vetera monumenta confirmant, & Joannes Gazenſis περὶ τῆς ἀρχαιολογίας, cujus hæc ſunt verba: περὶ τοῦ Μάκρου Τίτος Αὐρήλιος Φοῦλβος Βοτώνιος Ἀντωνῖνος Πῖος ὁ κληθεὶς Εὐσεβής. ſed Βοτώνιος perperam habet pro Βοϊώνιος. Idem cognomen Antonini quod Latine eſt Pius, Græce Εὐσεβὴς, ut diverſum refert. Πῖος inquit, ὁ κληθεὶς Εὐσεβής. nam Εὐσεβὴς eſt Pius, unde Εὐσέβεια agon, *Pialia.*

GRUTERUS.

2 Tito Aurelio Fulvio Boionio.] Sic & Palat. etiam infra. ſed heic tamen junctim, *Fulbojonio.* nimirum repeti debebat ſyllaba *Fulbo Bojonio.*

CASAUBONUS.

2 Tito Aurelio Fulvio Boionio A.] Regius, *Fulvo Ionio*, quorum prius rectum eſt: rarò enim Romanorum

mauſenſe ſcilicet, avus Titus Aurelius Fulvius, qui per honores diverſos [1] ad ſecundum conſulatum & præfecturam urbis pervenit. Pater Aurelius Fulvius, [2] qui & ipſe fuit conſul, [3] homo caſtus & integer. [4] avia materna [5] Bojonia Procilla, mater Arria Fadilla. avus maternus [6] Arrius Antoninus, bis conſul, homo ſanctus, & [7] qui Nervam miſeratus eſſet quòd imperare cœpiſ-

norum cognomina in *jus* terminabantur: hoc autem cognomen tulit Pius ab avo & patre: quorum uterque mox in vulgatis libris *Aurelius Fulvius* nominatur: in Regio ſemper *Fulvus*. quod firmant conſulares faſtus. at *Ionio* perperam pro *Bojonio*. Unde habuerit Pius hoc nomen non explicant veteres. habuit autem, niſi fallimur, ab avia materna Bovinia Procella, cùm heres ab illa fuiſſet ſcriptus. *Bojonius* idem ac Bovinius, niſi quòd nomen ἐξελληνισθὲν utcumque apud Latinos originem à bobus diſſimulat. Alii non hunc, ſed Marcum vocant Bojonium: ut Victor, Eutropius, & Pæanius Βοϊώνιον. Bojonii Olympi cujuſdam in veteribus inſcriptionibus mentio: qui fortaſſe hujus libertus fuit.

1 *Ad ſecundum conſulatum.*] Bis conſul fuit principe Domitiano: in priore conſulatu collegam habuit Domitianum undecies: poſteriorem geſſit quadriennio poſt collega Atratino.

2 *Qui & ipſe fuit conſul.*] Suffectus, ut opinor, non ordinarius. nam in Faſtis tacetur ejus nomen.

3 *Homo triſtis & æger.*] Scripta lectio, *homo caſtus & integer.*

6 *Arrius Antoninus bis conſul.*] Hic eſt quem inter ſuffectos conſules nominat Caſſiodorus in ultimo Domitiani anno. bis fuiſſe conſulem, & Plinius teſtatur in epiſtola tertia libri quarti. nam qui eam epiſtolam ad Pium ſcriptam putant, inſigniter falluntur, ut mox oſtendemus.

SALMASIUS.

3 *Homo caſtus & integer.*] Palatinæ membranæ & editio Mediol. *homo triſtis & integer.* morum triſtitia in laude ponitur ſæpius apud iſtos authores. Triſtibus autem iſtis opponuntur, ἐν διαμέτρῳ homines læti & lætæ vitæ. Triſtis igitur hoc loco ſeverum ſignificat. Vulcatius de Caſſio: *hæc epiſtola ejus indicat quam ſeverus & quam triſtis futurus fuerit imperator.* idem Capitolinus in Maximo: *Fuit cibi avidus, vini parciſſimus, ad rem veneream nimis rarus, domi foriſque ſemper ſeverus, ita ut & triſtis cognomen acciperet.* ita igitur hoc loco reſtituendum arbitror.

4 *Avia materna Bovinia Fadilla.*] *Bojunia* non *Bovinia* legit bonæ notæ liber Palatinus, nec dubium quin debeat ſcribi, *Bojonia.* ab hac igitur avia materna Bojonia Fadilla, Bojonius nomen habuit Antoninus Pius. *Bojonia Procella: Bojonia Antulla* in ſaxis.

GRUTERUS.

3 *Homo triſtis & integer.*] Ita Palatinus, & malui, quàm quod in aliis, *homo caſtus & integer.* quippe *triſtis* idem cum ſevero, qualis deſcribitur Cato. ſic & noſter de M. Antonio Philoſopho; *ſine triſtitia gravis*, fine capitis quarti, & ſæpe alias.

5 *Bovinia Procilla.*] Eſt in Pal. *Bojunia*, ut procul dubio fuerit *Bojonia*, habueritque nomen matris ſimul ac patris.

CASAUBONUS.

7 *Qui Nervam miſeratus eſſet, quòd imperare cœpiſſet.*] Victor alter: *Nerva*

cœpiſſet. ſoror uterina, Julia Fadilla. vitricus Julius Lupus conſularis. ſocer Annius Verus. [1] uxor Annia Fauſtina. filii mares duo, duæ fœminæ, gener per majorem filiam, Lamia Syllanus; per minorem, Marcus Antoninus fuere. Ipſe Antoninus Pius natus eſt tertiodecimo Cal. Octobres, [2] ſub Domitiano duodecimo, & Cornelio Dolabella Coſs. [3] in villa Lanuvina:

cùm in curiam à ſenatu gratanter exceptus eſſet, ſolus ex omnibus Arrius Antoninus vir acer eique amiciſſimus, conditionem imperantium prudenter exprimens, amplexus eum, gratulari ſe ait ſenatui & populo, provinciiſque: ipſi autem nequaquam: cui ſatius fuerat malos principes eludere, quàm tanti oneris vim ſuſtinentem, non moleſtiis modò & periculis ſubjici; ſed famæ etiam inimicorum pariter & amicorum: qui cùm ſe mereri omnia præſumunt, ſi quicquam non extorſerint, atrociores ſunt ipſis quoque hoſtibus. Hæc in illa Epitoma: quæ non dubito eſſe deſcripta ex amiſſis vitis unius horum ſcriptorum. quò libentius hîc illa adſcripſimus.

1 *Uxor Annia Fauſtina.*] Quæ & Galeria Fauſtina dicitur initio vitæ Marci.

2 *Sub Domitiano duodecimo & Dolabella Coſſ.*] Factum aliquid ſub illo aut illo principe latinè dici ſcio: ſub conſulibus illis, an Latinum ſit viderimus: certè non eſt uſitatum. Quare legebam hîc, *ſub Domitiano, ipſo duodecimo & D. C.* ſed aliter ſcripti medentur. Nam in libro Puteani, pro *ſub*, exaratum *Fl.* quare ſcribe, *Flavio Domitiano.* vox *duodecimo* abeſt à Regio, & aliis nonnullis. In faſtis Siculis comparantur Δομετιανὸς ιβʹ, καὶ Σατουρνῖνος. neutrum rectè. Cenſorinus De die natali, *Agonum* Capitolinorum *primus à Domitiano inſtitutus fuit, duodecimo ejus, & Ser. Cornelii Dolabellæ conſulatu.*

GRUTERUS.

2 *Flavio Domitiano.*] Sic & Palat. non *ſub Domitiano.* Excerpta neque *ſub* habent, neque *Flavio*; ſed tantum, *natus eſt* XIII. *Kal. Octobris Domitiano duodecies.*

CASAUBONUS.

3 *In villa Lanuvina.*] Scripti, *Lavinia.* nihil intereſſe inter Lavinium & Lanuvium, multis diſputat illuſtriſſimus Scaliger. Lavinium autem dictum fuiſſe & Laurolavinium, & Laurum Lavinium, non uno loco Servius docet. Videntur Pii majores qui in Italiam primi è Gallia noſtra migrarunt, apud Lanuvium municipium conſediſſe. ideo ſcribit de Pio Aurelius Victor, *vir veterrimæ familiæ è Lanuvino municipio.* at Romæ ſerius innotuit hæc familia: ut & Spartianus indicat, & Eutropius: *genere*, inquit, *claro, ſed non admodum vetere.* Villæ hujus Lanuvinæ & Lampridius meminit initio vitæ Commodi. Marci verba de hac interpretor, ſcribentis libro primo: placere ſibi veſtem non exoticam, ſed τὴν ἀπὸ χώρας, & quidem ἀπὸ τῆς ἐπαύλεως, καὶ τῆς ἐν Λανουβίῳ τὰ πολλά. hoc eſt qualis vulgò fiat, è villa propria, & ferè de reditibus Lanuvinis. Capitolinus de Marco ex Aſia & Syria reverſo, *exinde Lavinium profectus eſt.* non dubito hunc eundem locum ibi intelligendum.

SALMASIUS.

3 *In villa Lanuvina.*] Ita Palatinus, non *Laviniana.* vetus editio, *Laurina*, perperam. hæc villa Antonini Lanuvina dicta ſic videtur, quòd vicina eſſet Lanuvio municipio. è quo muni-

vina: [1] educatus Lauri in Aurelia: ubi poſtea palatium extruxit, cujus hodieque reliquiæ manent. Pueritiam egit cum avo paterno, mox cum materno, omnes ſuos religioſè colens: [2] atque adeò & conſobrinorum & vitrici & multorum affinium hereditate ditatus eſt. [3] Fuit vir forma conſpicuus, [4] ingenio clarus, 2 mori-

municipio originem duxiſſe Antoninum Pium ſcribit Aurelius Victor. Marcus Antoninus de vita ſua ut patrem Antoninum Pium valde in veſtitu civilem & communem fuiſſe oſtendat, ſcribit eum ſæpius Lanuvii viſum eſſe tunicatum. nam in municipiis Italiæ tunicati fere omnes, non togati. Juvenalis,

—— *tunicæ ſummis ædilibus albæ,*

Nemo togam ſumit niſi mortuus ——

de municipiis loquitur. Locus Marci Philoſophi inſignis eſt, ſed inſigniter corruptus. eum ſic emendabis: de Antonino Pio loquitur: οὐ φιλοικοδόμος. οὐ περὶ τὰς ἐδωδὰς ἐπινοητής. οὐ περὶ ἐσθήτων ὑφὰς καὶ χρόας. οὐ περὶ σωμάτων ὥρας. ἡ ἐπιχώριος στολὴ ἀνάγουσα ἀπὸ τοῦ κάτω ἐπαύλεως. χιτὼν ἐν Λανουβίῳ τὰ πολλά. τῷ φελόνῃ ἐν Τούσκλοις παραιτουμένως ἐχρήσατο. καὶ πᾶς ὁ τοιοῦτος τρόπος. quarum emendationum nos alibi rationem reddemus. vulgo: τῷ πελώνῃ ἐν Τούσκλοις. & reliqua ad hunc modum corruptiſſima.

CASAUBONUS.

1 *Educatus Lauri in Aurelia.*] Hâc petebantur Etruſci. in ea via ad XII. ab urbe lapidem fuit villa Pii, ubi & educatus eſt, & mortuus. *Lorium* & *Laurium* ea villa nominatur infrà, & Eutropio, Euſebio, aliis. Græcè Λωριόν. Laurentum, ſive Laurens πραιτώριον, quò propter peſtem ſeceſſit Commodus, Herodiano deſcriptum libro primo, non auſim dicere eundem locum eſſe cum iſto. Addit autem Spartianus de via Aurelia, ut Laurium vel Lorium, prædium ſive prætorium ſeparet à villa Lanuvina, quæ erat in Appia: nam ibi Lavinium ſive Lanuvium.

2 *Atque adeò.*] Aut ſi vis, *ideo*: etſi nihil neceſſe.

GRUTERUS.

1 *Educatus Lauri.*] Pal. *Lori*; quod eodem quidem recidit, ſed tamen notandum fuit. nam & poſtea eadem iterum formâ comparet in noſtro.

SALMASIUS.

1 *Educatus Lauri in Aurelia.*] Melius ſcribatur *Lori* ex veteribus libris. *Lorium* infra nominatur. Græcis, Λώριον. *Loria* dicitur in Itinerario: *Via Aurelia à Roma per Tuſciam & Alpes maritimas Arelatum uſque ſic:*

Loria M. P. XII.

Ad Turres M. P. X.

ſed ibi ſcribendum, *Lorio*, non *Loria*, ita enim recte ſcribitur in vetuſta tabula Peutingerorum. *Lorios* vocat Aurelius Victor: *igitur Aurelius ſocero apud Lorios anno vitæ poſt quintum & ſeptuageſimum mortuo, confeſtim Lucium Verum in ſocietatem potentiæ accepit.* Laurentium autem quo ſeceſſit Commodus peſtis tempore, longe ab hoc Lorio diverſum, & in via Hoſtenſi, non longe à Lanuvio. vetus Tabula: *Hoſtis* XVI. *Laurento* VI. *Lavinio* XVII. & ita in Itinerario: *Ab urbe, Noſtis* XVI. *Laurento* XVI. *Lavinio* XVI. lege *Hoſtis* pro *Noſtis*. & *Laurento* VI. pro XVI. ex eadem tabula.

3 *Fuit vir forma conſpicuus.*] Totam hanc periodum ex fide veteris & optimi libri ſic diſtinguendam & conſtituendam cenſeo: nihil autem ad-

 dam

moribus clemens, nobilis vultu, & placidus ingenio, ſingularis eloquentiæ, nitidæ literaturæ, præcipuè ſobrius, diligens agri cultor, mitis, [1] largus, alieni abſtinens, [2] & omnia hæc cum menſura & ſine jactantia. In cunctis poſtremò laudabilis, [3] & qui meritò Numæ Pompilio ex bonorum ſententia comparatur. *Pius* cognominatus eſt à ſenatu, [4] vel quòd ſocerum feſſa jam

dam de meo aut minuam, niſi quæ ad ſolam interpunctionem pertinent: *fuit vir forma conſpicuus, clarus moribus, clemens, nobilis, vultu placidus, ingenio ſingulari, eloquentiæ nitidæ, litteraturæ præcipuæ, ſobrius, diligens agri cultor, mitis, largus*, &c. ita autem legitur in Palatino, *ingenio ſingulari, eloquentiæ nitidæ*. quod ne quem moveat hæc πτώσεων transmutatio, ſciat ſic paſſim loqui optimos auctores Latinitatis. ſic Salluſtius Pompejum carpens eum fuiſſe dicebat, *oris probi, animo inverecundo*. de quo loquendi genere cum multis videatur inſolens, alibi dicam.

CASAUBONUS.

4 *Ingenio clarus, moribus clemens.*] Regius omiſſa voce *ingenio*, quæ in vulgata ſcriptura bis ponitur, totum locum ita concipit: *clarus moribus, clementia nobilis, vultu placidus, ingenio ſingularis, eloquentiæ nitidæ, literatura præcipuus, ſobrius, diligens, agri cultor, mitis, abſtinens alieni, largus, & omn.*

1 *Largus, alieni abſtinens.*] Scribe, *largus ſui, alieni abſt.* ex Roberto Bonon. Plinius junior, *Homo eſt alieni abſtinentiſſimus, ſui diligens.*

2 *Et omnia hæc cum menſura.*] Imitatur illud Terentianum: *& tamen omnia hæc mediocriter.*

3 *Et qui meritò Numæ Pompilio comparatur.*] Eutropius ex hoc loco, *& qui meritò Numæ Pompilio conferatur.* Sane meritò: nam quem potius cum Numa, qui ſacra & ceremonias Romæ conſtituit, componas, quàm eum cui ſua pietas cognomen peperit Pii? vide in extremo libro.

4 *Socerum feſſa jam ætate.*] Malim *feſſum.* ut in vita Hadriani. etſi dicimus utrumque.

GRUTERUS.

4 *Quod ſocerum feſſa jam ætate, manu.*] Pal. integer, *quod ſoceri feſſi jam ætatem* neque aliter excerpta. forte, *quod ſoceri feſſum jam ætatem, manu.*

SALMASIUS.

4 *Vel quod ſocerum feſſa jam ætate manu.*] Hæc aliter concipiuntur in illo optimo: *vel quod ſoceri feſſi jam ætatem manum præſente ſenatu levaret.* lege: *vel quod ſoceri feſſi jam ætate manum præſente ſenatu levaret.* Jam illud *levaret* pro *levaverit*, quin melius legatur, nemo dubitet. rationes ſupra poſuimus. *manum* autem *levare*, quin etiam rectum ſit, ipſi non dubitamus: ſupereſt præſtare ut ne alii dubitent. Manum igitur levare hominis ætate jam feſſi, eſt manum ejus ſuſtentare & quaſi ſcipionis vicem ſe ſupponere. quod κουφίζειν χεῖρα dixit Heliodorus in re ſimili. ſic *levare veſtigia* infra pro eodem dicitur. & *greſſus levare*, apud Aurelium Victorem: *quibus propere accurrentibus, forte Antoninum conſpexit ſenis ſoceri aut genitoris anxios greſſus levantem manu.* quod βαστάζειν ἴχνος Æſchylus dixit, hoc eſt ad verbum *levare veſtigium.* ut autem heic levare manum, & κουφίζειν χεῖρα Heliodoro, ſic *attollere palmas*, Valerio Flacco lib. IV.

—— *& manus omnis*
Heroum denſis certatim amplexibus urget,

Arma-

jam ætate, manu, præſente ſenatu, levaverit: (quod quidem [1] non ſatis magnæ pietatis eſt argumentum, quum [2] impius ſit magis qui iſta non faciat, quàm pius qui debitum reddat) vel quòd eos quos Adrianus [3] per malam valetudinem occidi juſſerat, reſervavit: [4] vel quòd Adriano contra omnium ſtudia, poſt mortem infinitos atque immenſos honores decrevit: vel quòd, quum ſe Adrianus interimere vellet, ingenti cuſtodia & diligentia fecit ne id poſſet admittere: [5] vel quòd verè natura clementiſſimus, & nihil temporibus ſuis aſpe-

Armaque ferre juvat, feſſaſque attollere palmas.

feſſas attollere palmas eadem plane ratione illi poëtæ dicitur qua heic *manu levare*, Spartiano.

CASAUBONUS.

1 *Non ſatis magnæ pietatis argumentum eſt:*] Scribe, *non ſatis magnum.*

4 *Vel quòd Hadriano contra omnium ſtudia p.*] Ex omnibus quæ adferuntur hîc, iſtam potiſſimum rationem probo. magnis enim laboribus Pio conſtitit, ut hæc poſtrema pietatis officia parenti ſuo præſtaret, cujus memoriam ſenatus cupiit damnare. cùm igitur ſtudio huic ſuo pietatis nomen neceſſariò prætenderet; puto inde illi partum Pii cognomen. Hæc quoque, niſi fallor, cauſſa eſt, cur ludos Puteolis in honorem Hadriani à ſe inſtitutos, Pialia ſive Εὐσέβεια, Pius idem nuncuparit. Pauſanias PIUM à pietate in deum ſcribit eſſe nuncupatum.

5 *Vel quod verè natura clementiſſimus.*] Huic ſententiæ accedit Marcus in epiſtola ad Fauſtinam. *Clementia patrem tuum inprimis Pii nomine ornavit.* Romani quem laudatum volebant à clementia, *pium* vocabant. Vulcarius Gallicanus in Avidio Caſſio, *Hanc Marci clementiam ſenatus his acclamationibus proſecutus eſt: Antonine pie, dii te ſervent: Antonine clemens, dii te ſervent.* vice verſa Hebræi pietatem vocant חסד ἔλεος, & pios חסידים ἐλεήμονας.

SALMASIUS.

1 *Non ſatis magnæ pietatis eſt argumentum.*] Pal. *non ſatis magni.* ſcribendum cum ſummo Caſaubono: *non ſatis magnum pietatis eſt argumentum.*

3 *Per malam valetudinem.*] Bonus & antiquus auctor dixiſſet, per valetudinem. ſed *malam valetudinem* dicebant, & unica etiam voce, *malevaletudinem.* in actis paſſionis beati Cypriani manuſcriptis, *benevaletudo* pro bona valetudo: *ibidem Galerius Maximus proconſul benevaletudinis recuperandæ gratia ſeceſſerat.* ut *malevaletudo*, & *benevaletudo*, ſic *maletractatio* Arnobio: *& tolerari forſitan hæc maletractatio poſſet.* item: *immunes tamen à Deorum maletractatione, nec ſit eſtis.*

GRUTERUS.

2 *Impius ſit magis qui iſta non faciat, quàm pius qui debitum reddat.*] Turpiter aliquem ſe jactare, qui tantum fecerit officium ſuum; pluribus oſtendi veterum ſententiis, in ludo Diſcurſuum meorum. notiſſimum eſt Terentianum illud: *Ego in hac re nihil reperio, quam ob rem lauder tantopere Hegio: Meum officium facio, &c.*

aſperum fecit. Idem [1] fœnus trientarium, hoc eſt minimis uſuris exercuit, ut patrimonio ſuo plurimos adjuvaret. Fuit quæſtor liberalis, prætor ſplendidus, [2] conſul cum Catilio Severo. Hic in omni vita privata in agris frequentiſſimè vixit: ſed clarus in locis omnibus fuit. Ab Adriano [3] inter quatuor conſulares, quibus Italia committebatur, electus eſt [4] ad eam partem Italiæ regendam in qua plurimùm poſſidebat, ut A-
3 drianus viri talis & honori conſuleret & quieti. Huic quum Italiam regeret, imperii omen factum eſt. Nam quum tribunal aſcendiſſet, inter alias acclamationes dictum eſt, *Auguſte, dii te ſervent.* [5] Proconſulatum Aſiæ

CASAUBONUS.

1 *Fœnus trientarium, hoc eſt minimis uſuris exercuit.*] Sapiunt gloſſema hæc, *hoc eſt minimis uſuris.* fortaſſe inducenda: quæ tamen libri omnes retinent. Trientarium fœnus, ſive, uſuræ trientes ſunt, cùm centeſima redigitur ad trientem, & pro centum, non duodena annua, ſed quaterna tantùm penduntur. Pii exemplum retulit optimus Alexander: qui *fœnus publicum trientarium exercuit, ita ut pauperibus pleriſque ſine uſuris pecunias dederit.*

2 *Conſul cum Catilio Severo.*] Quarto Hadriani anno.

3 *Inter quatuor conſulares.*] De his in vita Hadriani.

SALMASIUS.

4 *Ad eam partem Italiæ regendam in qua plurimum poſſidebat.*] Hadrianus ut Antonini Pii honori conſuleret & quieti, cum quattuor conſularibus regendam totam Italiam daret, Antonino commiſit eam partem Italiæ in qua plurimos agros habebat. Ea videtur eſſe Campania: nam ibi plurimum poſſidebat ille, & ibi libenter eſſe ſolebat. infra enim dicitur, nullas expeditiones obiiſſe niſi ad agros ſuos ad Campaniam.

5 *Proconſulatum Aſiæ ſic egit.*] Hujus proconſulatus meminit Philoſtratus in Polemone: ἦρξε μὲν γὰρ, inquit, πάσης ὁμοῦ Ἀσίας ὁ Ἀντωνῖνος. quo in proconſulatu quam moderate clementerque ſe geſſerit fidem faciet ſuavis & lepida hiſtoria quæ apud Philoſtratum refertur, quam ex illo referre heic otioſum non putamus: ſimul ut aliquot mendas ex oratione Philoſtrati eluam, illa parte qua narrat hanc hiſtoriam. Regebat igitur Aſiam proconſule Antoninus: Smyrnam venit. ædes Polemonis Sophiſtæ, quia non aliæ meliores Smyrnæ, ut nec alius melior ipſo Polemone vir, abſentia domini tum vacuas hoſpitium ſibi facit. Redit peregre eadem illa nocte Polemon, ædes occupatas reperit, nec à quo conſiderans, nec quomodo. Quiritatus tumultuatur ante januam. indignum facinus clamitat, ſe domus ſuæ ingreſſu prohiberi arcerique. quid multa? cogit proconſulem multa jam nocte, aliud ſibi hoſpitium quærere, ac domo faceſſere. reſcivit hoc Hadrianus. ἐρῶται δ' ὑπὲρ αὐτῶν οὐδὲν ὡς μὴ ἀναδέρροιτο. ita vulgo legitur nullo ſenſu. repone: ὡς μὴ ἀναθέρροιτο, hoc eſt ne in flammas rediret Antoninus, iraque ejus reviviſceret Sed Polemoni metuens Imperator & cogitans quæ poſt ſe eventura

tuſa eſſent, cum quamlibet mites & æquales probaſque naturas incitare conſueverint & inſtigare, ſuique oblivisci cogere mali principum conſiliarii, ut Polemonem in gratiam cum filio reponeret, hanc viam ingreſſus eſt: teſtamenti tabulis quibus heredem imperii inſtituebat Antoninum, indidit hujus ſibi conſilii ac mentis auctorem fuiſſe Polemonem, ut hoc modo facilius ei veniam impertiret, cui beneficium relicti imperii debere ſe ſciret Antoninus. verba Philoſtrati Græca ſic legenda & diſtinguenda ſunt: ὅθεν ἐν ταῖς ὑπὲρ τῆς βασιλείας διαθήκαις, καὶ Πολέμων ὁ σοφιστής, ἔφη, ξύμβουλος τῆς διανοίας ἐμοὶ τούτης ἐγένετο. τὸ καὶ χάριν ὡς εὐεργέτῃ πράττειν, τὴν συγγνώμην ἐκ περιουσίας ἐπιμάζων. hoc eſt, illa re qua gratiam promereri faciebat ut auctorem beneficii, veniam illi præparans ex abundanti. Hæc apud Philoſtratum vulgo male lecta, pejus intellecta, quæ idcirco adferre non piguit ut doceremus quomodo legi intelligique deberent. præterea lucem hiſtoriæ non parvam adferunt, licet teſtamentum iſtud Hadriani qua heredem relinquit Antoninum, & id ex conſilio Polemonis valde propter Græculam in hiſtoria fidem ſuſpectum habeam. quid enim opus teſtamento fuit, quo heres imperii inſtitueretur Antoninus, qui ab Hadriano adoptatus in certam ſpem fiduciamque futuræ ſucceſſionis, ſtatim poſt exceſſum Hadriani, adoptionis merito non teſtamenti jure, reipublicæ regimen accepit? Hoc de Hadriano quidam ſcriptum reliquerant, non adoptione adſcitum ad imperium, ſed Plotinæ Trajani conjugis favore id aſſecutum, quæ viri teſtamento heredem regni inſtitutum ſimularat, ut narrat Aurelius Victor Scotti.

CASAUBONUS.

5 *Proconſulatum Aſiæ ſic egit, ut ſolus avum vinceret.*] Avus hic quem intelligit, eſt Pii avus maternus Arrius Antoninus. Ambo proconſules Aſiæ fuerunt, & Pius, & avus. De Pii proconſulatu loquitur Marcianus libro ſecundo, De judiciis publicis: *Caput mandatorum exſtat, quo Divus Pius cùm provinciæ Aſiæ præerat, ſub edicto propoſuit, ut irenarchæ cùm apprehenderint latrones, interrogent eos de ſociis.* De avo illius Proconſule Aſiæ, & immortali laude quam inde reportavit, Plinius in epiſtola ad ipſum Arrium Antoninum. *Quòd ſemel atque iterum conſul fuiſti ſimilis antiquis, quod proconſul Aſiæ qualis ante te, qualis poſt te vix unus aut alter, (non ſinit enim me verecundia tua dicere, qualis nemo) quòd ſanctitate, quòd auctoritate, ætate quoque princeps civitatis, eſt quidem venerabile ac pulchrum: ego tamen te vel magis in remiſſionibus miror.* Ingentem, ut vides, integritatis & prudentiæ famam ex ea provincia reportaverat Arrius: ut non dubitet Plinius omnibus illum anteponere, qui ante ipſum aut poſt ipſum Aſiam rexerant. Hinc cognoſcimus cur dicatur Pius à Capitolino, *ſolus in ſuo proconſulatu avum viciſſe.* Similis apud Claudianum Probi liberorum laudatio, quòd ſoli patrem viciſſent.

Sed nati vicère patrem, ſolique merentur
Victores audire Probi.

Invenio & tertium Arrium Antoninum, Aſiæ itidem proconſulem, virum longè clariſſimum: qui principe Commodo occiſus ſcelere Cleandri, tantam imperatori invidiam apud vulgus & omnes bonos concitavit, ut eam ferre Commodus cùm non poſſet, Cleandrum plebi ad pœnam donaverit. Hiſtoriam habes apud Lampridium. Hic videtur eſſe de quo Tertullianus ad Scapulam: *Arrius Antoninus in Aſia cùm perſequeretur inſtanter, omnes illius civitatis Chriſtiani ante tribunalia ejus ſe manu facta obtulerunt: cùm ille paucis duci juſſis, reliquis ait,* Ὦ δειλοί, εἰ θέλετε ἀποθνήσκειν, κρημνοὺς ἢ βρόχους ἔχετε. Omnino aut ad illum de quo Lampridius, aut illum de quo Plinius locum Tertulliani debes referre.

nam

Aſiæ ſic egit, ut ſolus avum vinceret. In proconſulatu etiam ſic imperii omen accepit. Nam quum [1] ſacerdos fœmina Trallis ex more proconſules ſemper hoc nomine ſalutaret, non dixit, *Ave Proconſul*, ſed, [2] *Ave imperator*. [3] Cyzici etiam de ſimulacro dei ad ſtatuam ejus corona tranſlata eſt. Et poſt conſulatum in viridario taurus marmoreus, [4] cornibus ramis arboris accreſcentibus, appenſus eſt. [5] Et fulgur cœlo ſereno ſine

nam vir ille præcelſæ dignitatis qui in Annalibus eccleſiaſticis ad Pii proconſulatum hæc refert, ſine dubio ſententiam mutabit, cùm animum adverterit. quare enim veteri eum & obſoleto nomine Arrium Antoninum potiùs quàm Pium dixiſſet Tertullianus? ita moris eſt, etiam cùm de rebus ante ſuſceptum imperium geſtis ſcriptores loquuntur: & ita Marcianus I. Ctus cujus verba modò recitavimus. Jam quòd Plinii epiſtolas ad Arrium Antoninum ſcriptas idem vir illuſtriſſimus Pio miſſas putat; id verò temporum ratio manifeſtiſſimè revincit. Nam Arrius ille cui Plinius ſcribebat, ſenex tum capularis erat, duobus conſulatibus, & proconſulatu illo Aſiæ multos antè annos functus, otio pridem redditus. ſcriptæ autem ſunt epiſtolæ illæ à Plinio, ſub primos Trajani annos: qua tempeſtate conſtat Pium, vix ex ephebis egreſſum, primos adoleſcentiæ annos attigiſſe.

1 *Sacerdos femina Trallis.*] Scribe, *Trallibus.* aut certè *Tralli.* Τράλλις enim aut Τράλλεις ſemper hæc urbs dicitur. ſed melius eſt *Trallibus.*

2 *Ave imperator.*] Eadem ſalutatio à populo Ro. facta, etſi aliud cogitante, omen Trajano fuit imperii: ut in Panegyrico narrat Plinius.

SALMASIUS.

1 *Sacerdos femina Trallis.*] Nihil variant noſtri codices. *Tralli* autem pro *Tralles*, vel Τράλλεις, non inuſitato metaplaſmo. Alias Τράλλοι, populus Illyricus, qui & Τράλλεις Theopompo. vide Stephanum. ſi quid mutandum, legi etiam poſſet, *Tralli*: nam Trallis urbs illa Græce dicitur, Τράλλις.

3 *Cyzici etiam de ſimulacro Dei.*] *Cilici* conſtanter heic libri. unde & vet ed. *Ciliciæ.* ſed omnino *Cilici* pro *Cidici.* nam ita ſcribebant. apud Æthicum, *Seſtos*, *Quidicos*, pro *Cyzicos.* ſic infra *Ladi*, pro *Lazi.* ubi vide quæ dicam.

CASAUBONUS.

4 *Cornibus ramis arboris accreſcentibus, appenſus eſt.*] Cùm eſſet in viridario taurus marmoreus poſitus, arbor proxima teneros ramos primùm ſubmiſit tauri cornibus: deinde cùm paulatim creſcerent, & cornua & ipſum tandem taurum ſuſtulerunt ut videretur ſic appenſus cornibus tanquam aliquod donarium ſtudio & induſtria dedicantium ibi poſitum digna planè res admiratione, & quæ meritò ſit habita prodigii loco. Sequax enim creſcentium ſurculorum natura, rebus obſtantibus cedere ſolet, non reluctari: ut in operibus topiariis atrichiliſque & ulmeis pergulis licet videre. Hîc verò inſueta & extraordinaria naturæ molitione opus.

5 *Et fulgur cœlo ſereno ſine noxa in ejus domum venit.*] Fulgur etiam pro fulmine poſuerunt, ut docebamus ad Suetonium libro ſecundo. nam illam è nubibus ſubitæ lucis eruptionem nihil nocuiſſe, nihil mirum.

1 *Deli*

ne noxa in ejus domum venit. Et in Hetruria [1] dolia quæ defoſſa fuerant, ſupra terram reperta ſunt. Et ejus ſtatuas in omni Hetruria [3] examen apum replevit. [4] Et ſomnio ſæpe monitus, [5] ſe penitus ejus Adriani ſimulacrum inſerere. Proficiſcens ad proconſulatum, filiam majorem amiſit. De hujus uxore multa dicta ſunt [6] ob nimiam libertatem & vivendi facilitatem

1 *Dolia quæ defoſſa fuerant.*] In horreis dolia defodere moris erat: quod è ſcriptoribus rei ruſticæ, poëtis & juriſconſultis notiſſimum.

2 *Ejus ſtatuas in omni Hetruria examen apum replevit.*] Examen apum συμβολικῶς populorum multitudinem denotabat. quare hoc portentum futiles augures ſic interpretati ſunt, quaſi omnes gentes in fidem Arrii Antonini, qui poſtea Pius, ſe dediture eſſent. Eâdem ratione ſcribit Artemidorus de iiſdem apibus: ἐπικαθεζόμεναι δὲ τῇ κεφαλῇ τοῦ ἰδόντος, στρατηγεῖν καὶ δημιουργεῖν ἐπιχειροῦσιν ἀγαθαί.

5 *Se penitus ejus Hadriani ſimulacrum inſerere.*] Corruptiſſima lectio, etiam in veteribus. legendum cenſeo, *Et ſomnio ſæpe monitus eſt, penatibus ſuis Hadrianus ſim. inſ.* non longe diſcedimus à lectione edita. ſententia verò optima, & ut arbitror certiſſima. Filii apud Romanos patres mortuos loco numinum colebant: ut ad Suet. obſervamus. Quare Pius cùm juberetur Hadrianum inter penates ſuos referre, in ſpem inducebatur & adoptionis & imperii. Hæc certiſſima ſunt.

SALMASIUS.

3 *Examen apum replevit.*] Palatinus, *apium.* ſic *civitatium*, *hominium* Salluſt. & *ſervitutium*, & ſimilia.

4 *Et ſomnio ſæpe monitus ſe penitus ejus Adriani ſimulacrum inſerere.*] Non emaculatior hic locus ſinceriorque reperitur in vetuſtis membranis, quam heic legitur. optime ad veritatem emendabat doctiſſimus Caſaubonus: *penatibus ſuis Adriani ſimulacrum inſerere.* ſed penates ſimpliciter, pro ædibus vel domo fere accipiuntur. itaque Deos penates ſemper addunt, qui de diis volunt intelligi. Palatinus codex habet: *ſed pennus ejus.* puto ſic poſſe reſcribi: *ſe D. penis*, hoc eſt compendioſe: *ſe diis penatibus ejus.* *ejus* autem pro *ſuis*: nec mutandum. ſic enim alibi loquuntur iſti authores & Suetonius in Caligula; *ne qui in jure reſponderent, præter eum*, pro præter ſe. monitus igitur Antoninus inter deos penates ſuos ſimulacrum Adriani inſerere. & hanc conjecturam confirmat locus infra in Marco Antonino: *Denique hodieque in multis domibus M. Antonini ſtatuæ conſiſtunt inter deos penates.*

6 *Ob nimiam libertatem facilitatemque vivendi.*] *Libere vivere* dicuntur qui genio indulgent ſuo, lætamque & hilarem in voluptatibus degunt vitam. & hæc libertas vivendi appellatur, quam alibi licentiorem vitam appellat & liberam. in Vero: *ubi vero in Syriam profectus eſt, non ſolum licentia vitæ liberioris, ſed etiam adulteriis & juventutis amoribus infamatus eſt.* & hoc ſenſu *vindemia libera* dicebatur Heliogabalo, quam libere licenterque, hoc eſt jocoſe atque hilare tranſigerent. ſic libertatem opponit caſtitati Flavius Vopiſcus in Carino: *Denique cum omnibus gentibus Diocletianus daret ludos parciſſime uſus libertate, dicens caſtiores eſſe oportere ludos ſpectante cenſore. libertate* autem omnes ibi libri veteres tuentur, cum habeant editi, *liberalitate.* Hæc enim dicuntur in comparatione ludorum quos Carus dederat,

qui

tem, quæ iſte cum animi dolore compreſſit. Poſt proconſulatum, in conſiliis Adriani Romæ frequens vixit [1] de omnibus quibus Adrianus conſulebat, mitiorem
4 [2] ſententiam ſemper oſtendens. Genus ſane adoptionis tale fertur: Mortuo Ælio Vero quem ſibi Adrianus adoptaverat & Cæſarem nuncupaverat, dies ſenatus habebatur. [3] Eò Arrius Antoninus ſoceri veſtigia levans venit, atque idcirco ab Adriano dicitur adoptatus: quæ cauſa ſola eſſe adoptionis nec potuit omnino nec debuit, maxime quum & ſemper rempub. bene egiſſet Antoninus, & in proconſulatu ſe ſanctum gravemque præbuiſſet. [4] Ergo quum eum Adrianus adoptare ſe velle publicaſſet, acceptum eſt ſpatium deliberandi utrum arrogari ab Adriano vellet. Adoptionis lex hujuſmodi data eſt: ut quemadmodum Antoninus

qui magnificentiſſimi fuerant, & inſtructiſſimi voluptatum omni genere: mimis, pantomimis, choraulis, ſalpiſtis, ludo Sarmatico, & ſimilibus: ita ut Diocletianus propter illos ludos diceret, bene riſum fuiſſe in imperio ſuo Carinum. ipſe contra in editione ludorum parciſſime libertate uſus eſt. ita Græci ἐλευθέρους vocant homines amatores & delicioſe viventes. Nicetas; νέος γὰρ ὢν ὁ Μανουὴλ καὶ ἐρωτικὸς, τῷ τ' ἀνειμένῳ βίῳ καὶ τρυφαῖς προσανέχειν. in barbarico Codice legitur: καὶ ἐρωτικὸς, καὶ ἐλεύθερος. ſic ἐλευθερίαν dicebant pro hilaritate & jocoſa vita. unde ἐλευθεριάζειν ridere, & hilarem ſe præbere. Moſchopulus: εἰς Τερφωνίῳ μεσιτεύοντες. ἐπὶ τῶν σκυθρωπαζόντων καὶ οὐδέ ποτε ἐλευθεριαζόντων. Arculphus de Gazæis: *civitas ſplendida & delicioſa, homines honeſtiſſimi, & omni libertate decori, amatores.*

GRUTERUS.

1 *De omnibus de quibus Hadrianus conſulebat, mitiorem ſententiam ſemper oſtendens.*] Nemini iſtud umquam vitio fuit, ſed laudi; ut palam feci productis exemplis ad illa Taciti de M. Lepido: *Pleraque à ſævis adulationibus aliorum in melius deflexit.*

CASAUBONUS.

2 *Sententiam ſ. oſtendens.*] Græcum eſt, γνώμην ἀποφαίνων.

3 *Eò Arrius Antoninus, ſoceri veſtigia levans, venit.*] Alii genitorem ajunt fuiſſe, non ſocerum. *veſtigia levare*, venuſtè, pro ingredientem ſublevare manu, & ὑποβαστάζειν. Aurelius Victor à doctiſſimo viro Andrea Schotto, editus, ſervavit idem verbum. *Hadrianus*, inquit, *Ælio Cæſare mortuo, cùm ipſe animo parum valeret, idcircoque deſpectui haberetur, ad creandum Cæſarem patres convocat: quibus properè accurrentibus, fortè Antoninum conſpexit, ſenis ſoceri aut genitoris anxios greſſus levantem manu. Quo mirè oblectatus, adoptatum legibus Cæſarem jubet.*

SALMASIUS.

4 *Ergo eum quum Hadrianus.*] *Ergo quum eum Hadrianus adoptare ſe velle publicaſſet.* ita Pal.

1 *Factus-*

minus ab Adriano adoptabatur, ita ſibi ille adoptaret M. Antoninum fratris uxoris ſuæ filium, & L. Verum, Ælii Veri qui ab Adriano adoptatus fuerat, filium, qui poſtea Verus Antoninus eſt dictus. Adoptatus eſt v. Calend. Martias die, in ſenatu gratias agens quòd de ſe ita ſenſiſſet Adrianus: [1] factuſque eſt patri & in imperio proconſulari & in tribunitia poteſtate collega. Hujus primum hoc fertur quòd [2] quum ab uxore arguere-

CASAUBONUS.

1 *Factuſque eſt patri & in imperio proconſulari, & in tribunitia poteſtate collega.*] Inter principatus titulos & proconſulatus fuit, & tribunitia poteſtas. Exemplum jam inde ab Auguſto: eſtque apud Dionem utriuſque dignitatis origo diligenter expoſita. Græci proconſulare imperium modò τὴν ἀρχὴν τὴν ἀνθύπατον nominant. modò τὴν τῶν ὑπάτων ἐξουσίαν. Cedrenus, τὴν ἀνθυπάτων ἀξίαν. Sæpe autem mirari ſubiit, quod cum uterque titulus, & tribunitiæ poteſtatis, & proconſularis imperii omnibus æquè imperatoribus competierit; non omnes tamen æquè uſurparint. nam tribunitiæ poteſtatis titulum imperatorum nemo poſt Auguſtum prætermiſit: quare tam in hiſtoriis quàm in nummis & veteribus ſaxis frequentiſſimam ejus dignitatis haberi mentionem omnes ſciunt. proconſularis verò imperii & hiſtorici in rebus geſtis multorum imperatorum, qui Auguſtum ſunt ſecuti, non meminerunt, aut rariſſimè: & alia eorundem principum monumenta penitus eum titulum ſilent. In veteribus quidem inſcriptionibus ſex tantùm, niſi fallor, invenias, qui proconſules nominentur: Severum, filium ejus Caracallam, Macrinum, Antoninum Heliogabalum, Alexandrum Mammææ, & Aurelianum. Hi paſſim in veteribus ſaxis PROCONSULES, vel ITERUM PROCONSULES vocantur: cæteri, quod meminerim, nuſquam. fuiſſe tamen & aliis omnibus non minùs quam iſtis, proconſulatus honorem delatum, certiſſimum eſt. Atque hoc in ſingulorum fermè principum vitis diligentiùs ab iſtis ſcriptoribus videas adnotatum, quàm ab aliis hiſtoriæ Auguſtæ conditoribus fuerit factum. Quid igitur fuerit, cur alii imperatores dici proconſules præclarum duxerint, alii eum titulum inſuper habuerint quaſi faſtidientes, ut majeſtate ſua minorem, velim ejus rei cauſſam inquirant ſtudioſi rerum antiquarum, & nos doceant.

SALMASIUS.

2 *Quum ab uxore argueretur quaſi parum neſcio quid ſuis largiens.*] Haud ſcio quam bene hæc conveniant cum Antonini reſponſo. Arguitur ab uxore Antoninus quaſi parum largiens ſuis: reſpondet ille, poſtquam ad imperium venerint, & illud quod ante habuerant, perdidiſſe. quorum verborum vim mentemque non capio, aut omnino non quadrant cum illa Fauſtinæ reprehenſione. præterea quis credat reprehenſum Antoninum eo nomine ab uxore quod parum largiretur ſuis? nec enim moribus optimi imperatoris congruit hæc ἐπιτίμησις, quem liberalem & munificum fuiſſe ſupra notat Spartianus his verbis: *mitis, largus, alieni abſtinens.* deinde quid illud eſt *parum neſcio quid?* dixiſſet potius, *quaſi parum largiens ſuis.* etiam illa quæ ſupra leguntur, fænus trientarium exercuiſſe Antoninum ut patrimonio ſuo multos adjuvaret, non parum munificum princi-

pem

gueretur [1]quaſi parum neſcio quid ſuis largiens, dixerit, *Stulta, poſteaquam ad imperium tranſivimus, & illud quod habuimus ante perdidimus.* [2] Congiarium militibus ac populo de proprio dedit, & ea quæ pater promiſerat. Et ad opera Adriani plurimùm contulit: & aurùm coronarium, quod adoptionis ſuæ cauſa oblatum fuerat, Italicis totum, [3] medium provincialibus reddidit. [4] Et patri, quoad vixit, religioſiſſimè paruit. Sed Adriano apud Baias mortuo, [5] reliquias ejus Romam pervexit ſanctè ac reverenter, [6] atque in hortis Domi-

pem eum fuiſſe oſtendunt, qui privatus multos patrimonio ſuo adjuvare ſit ſolitus. ſed & quæſtorem fuiſſe liberalem, prætorem ſplendidum, ſcimus ex eodem loco Spartiani. quibus omnibus rebus adductus facile mihi perſuadeo legendum eſſe: *quum ab uxore argueretur quaſi carum neſcio quid ſuis largiens*, vel *rarum*. neſcio quid carum, rem neſcio quam multi pretii. & huic lectioni optime reſpondet dictum Antonini, quo negavit quicquam ſe proprium jam habere, ſed omnia amiſiſſe, quæ habuerint, priuſquam ad imperium tranſirent. pro divinis habebo qui melius divinaverint.

CASAUBONUS.

1 *Quaſi parum neſcio quid ſuis largiens.*] Suetonius de Tiberio ab Auguſto adoptato: *nec quiſquam poſtea pro patre familias egit; aut jus quod adoptione amiſerat, ex ulla parte retinuit: nam neque donavit, neque manumiſit.* aliis verbis de Marco idem Capitolinus: *Erat haud ſecus rei ſuæ quam in privata domo parcus ac diligens, pro inſtituto patris volens agere, dicere, cogitare.*

2 *Congiarium militibus ac pop.*] Sequitur non longè, *Congiarium populo dedit, militibus donativum addidit.* ſive eadem eſt liberalitas, ſive alia, mirum eſt cur maluerit hanc hiſtoriam ſeparatis locis ponere, quàm unà & ſemel.

3 *Medium provincialibus reddidit.*] Novè, *medium*, pro alicujus rei dimidio. neque enim quicquam mutandum. Sic *media pars* in Marco, pro dimidia parte: & ſæpiùs in iſtis auctoribus.

SALMASIUS.

4 *Et patri quoad vixit religioſiſſime paruit.*] Palatinus: *& patri cum advixit.* lege, *& patri dum advixit. advivere* pro ſimplici vivere. Vetus interpres Novellæ XVII. *licet uti frui donec advixerit.* Hieronymus adverſus Jovinianum: *dum advivis bene abuti ſubſtantia tua.* Tertullianus: *qui in ipſis tunc fuerunt, cum adviverent.* quibus omnibus locis & aliis quampluribus doctiſſimus Juriſconſultus ita diſtinguit ut legat, *dum ad vixerit: donec ad vixerit.* & *donec ad, cum ad, dum ad* dicta putat, pro dum, cum, donec. non mihi perſuadet. Plinius lib. XV. cap. XVIII. *eadem autem fortuito ſatu advivit in medio foro.* in veteri inſcriptione: *ut univerſi tribules qui advivente eo dono Delphicæ æreæ cum omni cultu exornatæ, ſed & teſtamento diviſione exequiarum ejus honorati ſunt.*

CASAUBONUS.

5 *Reliquias ejus Romam pervexit ſanctè & reverenter.*] Exemplo Tiberii & Caligulæ: de quibus Suetonius libro II. cap. C. & IV. cap. XIII.

6 *Atque in hortis Domitiæ collocavit.*] Hortorum Domitiæ meminit Victor in regione urbis XIV. & Vopiſcus

Domitiæ collocavit: etiam repugnantibus cunctis, inter divos eum retulit. [1] Uxorem Fauſtinam, *Auguſtam* appellari à ſenatu permiſit: *Pii* appellationem recepit. Patri & matri atque avis & fratribus jam mortuis, ſtatuas decretas libenter accepit. Circenſes natali ſuo dicatos non reſpuit, [2] aliis honoribus refutatis. [3] Clypeum Adriano magnificentiſſimum poſuit, & ſacerdotes inſtituit. Factus imperator, nulli eorum quos Adrianus provexerat, ſucceſſorem dedit. [4] Fuitque

piſcus in Aureliano. *Collocare* hîc cave accipias pro condere aut ſepelire: id enim ſignificat quod Græcis προθεῖναι de mortuis: cùm eos lugendos laudandoſque in veſtibulo domus exponebant. Nam ſimiliter Hadriani reliquiæ in his hortis ſunt expoſitæ, ut illas pop. Rom. inſpiceret ac veneraretur, priuſquàm in ſepulcrum ſive Hadriani molem inferrentur.

1 *Uxorem Fauſtinam Auguſtam appellari à ſenatu permiſit.*] Numiſma antiquum, FAVSTINA AVGVSTA. LÆTITIA. S. C. & in alio, FAVSTINA AVG. ANTONINI AVG. PII. P. P. CONCORDIA.

2 *Aliis honoribus refutatis.*] *Refutare* etiam apud Ciceronem ſæpe pro ἀποτρέπεσθαι & ἐκβάλλειν, ut vertit rectè auctor Gloſſarum. & ita apud Vopiſcum in Probo. hîc molliùs, pro non admittere, παραιτεῖσθαι.

SALMASIUS,

2 *Aliis honoribus refutatis.*] *Refutare honores* pro non recipere. ſic nummos *refutare*, Solino: *nundinas & nummum refutare. pacem refutare*, Ammiano Marcellino: *cum duce tuo per quoſdam ignobiles me inconſulto ſermones conſeruit ſuper pace, non refutamus nec refellimus, adſit modo cum decore & honeſtate.*

CASAVBONVS.

3 *Clypeum Hadriano magnific.*] Genus honoris frequens & notum. vide Pollionem in Claudio.

4 *Fuitque ea conſtantia, ut ſept.*] Appellat conſtantiam τὴν εὐελπιστίαν Pii, & animum bonæ ſpei plenum: qui illud non metueret, ne præſides provinciarum capti imperandi conſuetudine longi adeò temporis, res novas molirentur. difficillimum eſt enim, ut æquo animo ſub legibus vivant, aſſueti diuturnis imperiis. Lege Suetonium libro primo, capite XXX, & quæ ibi olim notavimus. neque enim hunc locum ceperunt, qui aliter legerunt. ut Robertus Bonon. qui ſcribit, *fuitque ea cuſtodia.*

GRUTERUS.

4 *Fuitque ea conſtantia: ut ſeptenis & novenis annis in provinciis bonos præſides detineret.*] Ita & de Tiberio Tacitus libro I. Annal. cap. 80. p. *Id quoque morum Tiberii fuit, continuare imperia, ac pleroſque ad finem vitæ in iiſdem exercitibus, aut juriſdictionibus habere.* ubi nos de hoc more plura.

SALMASIUS.

4 *Fuitque ea conſtantia.*] Conſtantiam heic εὐελπιστίαν accipiunt homines doctiſſimi, & animum bonæ ſpei plenum Antonini, qui ſibi nihil metueret à præſidibus, ne res novas moliendi occaſionem caperent ex diuturnitate imperii. ſed vix puto Capitolinum illo reſpexiſſe. bonos enim tantum præſides detinebat in provinciis, & quos bene adminiſtrare provinciam exploratum habebat.

que ea conſtantia ut ſeptenis & novenis annis in provinciis bonos præſides detineret. [1] Per legatos ſuos plurima bella geſſit. [2] Nam & Britannos per Lollium Urbicum legatum vicit, [3] alio muro ceſpititio ſubmotis barbaris ducto: [4] & Mauros ad pacem poſtulandam coëgit: & Germanos & Dacos & multas gentes atque Judæos rebellantes contudit per præſides ac legatos. In-

Quid vero periculi vel metus oriri poterat à bonis præſidibus? His enim ſolis ſucceſſores per tot annos non dabat. Conſtantiam igitur heic ſimpliciter accipimus, animi propoſitum certum fixumque, quod demutari non poteſt flectique, quin obtineat quod ſemel decrevit. Hanc ergo conſtantiam tenuit in detinendis bonis præſidibus Antoninus, nec ſibi perſuaderi ſivit ut daret ſucceſſores illis quos bene gerere remp. comperiſſet. ſic conſtantiam ſumit in Marco Antonino: *ſane quamvis eſſet conſtans, erat etiam verecundus.* Conſtantiam opponit verecundiæ: verecundus enim qui animi quadam imbecillitate, & frontis teneritudine nihil poteſt negare. conſtans contra, qui mores ſuos tenet, nec facile mutatur. Ideoque de Marco alio loco ſcribit, *eum verecundum fuiſſe ſine ignavia*, quod ſcilicet & conſtans eſſet, & verecundus.

CASAUBONUS.

1 *Per legatos ſuos plurima bella geſſit.*] Pauſanias in Arcadicis: Antoninus prior, inquit, ultro quidem bellum nemini unquam intulit: laceſſitus verò hoſtes valde repulit, & res magnas geſſit. deinde ſubjicit eruditus ille ſcriptor præcipua rerum hujus Pii. Aurelius Victor qui contraria his videtur ſcribere, cautè accipiendus, & ex Capitolino & Pauſania exponendus: nam Dioneæ hiſtoriæ pars hæc ante annos ferè octingentos periit.

2 *Nam & Britannos per Lollium Urbicum legatum vicit.*] Eumenius rhetor panegyrico, quem Conſtantio Cæſari dixit: *Fronto Romanæ eloquentiæ non ſecundum ſed alterum decus, cùm belli in Britannia confecti laudem Antonino principi daret, quamvis ille in ipſo urbis palatio reſidens gerendi ejus mandaſſet auſpicium: veluti longæ navis gubernaculis præſidentem, totius velificationis & curſus gloriam meruiſſe teſtatus eſt.* Brigantas populum Britanniæ magnis cladibus à Pio fuiſſe affectum teſtis Pauſanias. in nummis tamen non Briganticus, ſed BRITANNICUS appellatur.

3 *Alio muro ceſpititio ſubmotis barbaris ducto.*] Falſus eſt Johannes Livinejus qui pro *alio*, correxit *alto*. nam ita Capitolinus loquitur reſpiciens priorem illum murum, qui ab Hadriano fuerat exſtructus.

4 *Et Mauros ad pacem poſtulandam coëgit.*] Pauſanias qui ferè ſolus belli hujus memoriam nobis conſervavit, de pace nihil: ſed hoc ſolum, fugatos Mauros, & in ultimum Africæ angulum, ubi mons Atlas, fuiſſe compulſos. Belli difficultatem ex ejus verbis cognoſcimus: πολέμου ἄρξαντας Μαύρους Λιβύων τῶν αὐτονόμων τὴν μεγίστην μοῖραν, νομάδας τε ὄντας, καὶ τοσῷδε ἔτι δυσμαχωτέρους τοῦ Σκυθικοῦ γένους ὅσῳ μὴ ἐπὶ ἁμαξῶν, ἐπὶ ἵππων δὲ αὐτοί τε καὶ αἱ γυναῖκες ἠλῶντο· τούτους ἐξ ἁπάσης ἐλαύνων τῆς χώρας ἐς τὰ ἔσχατα ἠνάγκασεν ἀναφυγεῖν Λιβύης, ἐπί τε Ἄτλαντα τὸ ὄρος, καὶ ἐς τοὺς πρὸς τῷ Ἄτλαντι ἀνθρώπους.

1 Rebel-

In Achaia etiam atque Ægypto [1] rebelliones repreſſit. Alanos molientes ſæpe refrenavit: [2] procuratores ſuos 6
modeſtè ſuſcipere tributa juſſit: excedentes modum, rationem factorum ſuorum reddere præcepit: [3] nec unquam lætatus eſt lucro quo provincialis oppreſſus eſt. [4] Contra procuratores ſuos conquerentes libenter audivit. His quos Adrianus damnaverat, in ſenatu indulgentias petiit, [5] dicens, etiam ipſum Adrianum hoc fuiſſe facturum. [6] Imperatorium faſtigium ad ſummam civilitatem deduxit. [7] Unde plus crevit recuſan-

1 *Rebelliones repreßit.*] Τοὺς ἀποστατοῦντας. Accipio enim ut in epiſtola Fauſtinæ ad Marcum, *Hortor, ut ſi amas liberos, tuos iſtos rebelliones acerrimè proſequaris*. Vopiſcus in Probo, *Carthaginem à rebellionibus vindicavit*. ſimili forma, *literio* apud Marcellinum, & *tocullio* apud Marcum Tullium.

4 *Contra procuratores ſuos conquerentes.*] *Contra*, non eſt, ἐκ τοῦ ἐναντίου, ut ſæpe ſumitur, pro è contrario: ſed *conqueri contra aliquem* dixit, pro de aliquo.

5 *Dicens etiam ipſum Hadrianum hoc fuiſſe facturum.*] Si convaluiſſet, & à furore fuiſſet liberatus. Refero enim ad narrationem memorabilem quæ Lampridio narratur in Alagabalo: *Ex eo emollitam Hadriani inſaniam ferunt, per quam multos ſenatores occidi juſſerat: quibus ſervatis Antoninus Pii nomen meruit, quòd eos pòſt ad Senatum adduxit, quos omnes juſſu principis interfectos credebant*. refertur & ab Aurelio Victore in extremo Hadriano. Iſtis igitur δευτεροπότμοις ſenatoribus à ſe in ſenatum adductis, petiit Pius indulgentias: ut conceſſo poſtliminii jure in ſuas quiſque domos & priſtinas dignitates reſtituerentur: nam qui ſententiam capitis paſſi ſemel fuiſſent, & pro mortuis habiti, his παλιγγενεσίας δίκαια erant neceſſaria.

7 *Unde plus crevit, recuſantibus aulicis min.*] Mala diſtinctio optimam ſententiam corrumpit. Nam ſcribendum, *Imperatorium faſtigium ad ſummam civilitatem deduxit, unde plus crevit: recuſantibus aulicis miniſtris, qui, &c.* quò civiliorem ſe, inquit, exhibebat Pius, eò plus illi reverentiæ præſtabatur. *aulici miniſtri* ſunt fumorum venditores, de quibus poſtea. *recuſare* καινοπρεπιστεῖν pro indignari, & ferre aliquid impatienter.

GRUTERUS.

6 *Imperatorium faſtigium ad ſummam civilitatem deduxit: unde plus crevit.*] Sic neceſſe eſt. argutè Plinius Panegyr. ad Trajanum, cap. 71. *Cui nihil ad augendum faſtigium ſupereſt, hic uno modo creſcere poteſt, ſi ſe ipſe ſubmittat, ſecurus magnitudinis ſuæ.*

SALMASIUS.

2 *Procuratores ſuos modeſte ſuſcipere.*] Bis particulam, *&*, interſerunt heic veteres libri: *procuratores ſuos & modeſte ſuſcipere tributa juſſit & excedentes modum rationem factorum ſuorum reddere præcepit.*

3 *Nec unquam lætatus eſt lucro.*] Adde *ullo*, ex veteribus: *nec unquam ullo lætatus eſt lucro quo provincialis oppreſſus eſt.*

7 *Unde plus crevit recuſantibus aulicis miniſtris.*] Optime diſtinguunt, *unde plus crevit*, eruditiſſimi viri. referendum enim ad faſtigium quod ſic magis creſcebat, quo magis ad civilita-

cuſantibus aulicis miniſtris, qui illo nihil per internuntios agente, nec terrere poterant homines aliquando, nec ea quæ occulta non erant vendere. Senatui tantùm detulit imperator [1] quantum quum privatus eſſet deferri ſibi ab alio principe optavit. Patris patriæ nomen delatum à ſenatu, quod primò diſtulerat, cum ingenti gratiarum actione ſuſcepit. Tertio anno imperii ſui Fauſtinam uxorem perdidit: [2] quæ à ſenatu conſecrata eſt, delatis circenſibus atque templo, [3] & flaminicis & ſtatuis aureis atque argenteis: quum etiam ipſe hoc conceſſerit [4] ut imago ejus cunctis circenſibus poneretur. [5] Statuam auream delatam à ſenatu poſitam ſuſcepit. M. Antoninum quæſtorem, conſulem petente ſenatu creavit. Annium Verum, qui poſtea

rem deducebatur. ſed illud, *recuſantibus aulicis*, non eſt, indignantibus, ſed παραιτουμένοις & repellentibus eos qui ſua opera uti vellent, cum nihil poſſent, ſed ipſe omnia ageret ſciretque Antoninus, nihilque internuntiorum miniſterio nec per aulicos curaret. ut dicam tamen quod ſentio, legendum mihi videtur, *recuſatis aulicis miniſtris*, id eſt rejectis & ab illo miniſterio quod prius obibant ſub aliis imperatoribus, repulſis: cum ſcilicet per internuntios agerentur omnia. *recuſare* autem eſt παραιτεῖσθαι. ut heic *recuſare aulicos*, ſic Tertulliano, *recuſare annos*, hoc eſt deponere & exuere. infra in Peſcennino Nigro, *recuſare remp.* eſt dimittere gubernacula reip. *Ducatum mox dabo ubi per ſenectutem Ælius Corduenus remp. recuſaverit.* ita hoc loco recuſare aulicos miniſtros dicitur Imperator, qui per illos adiri non vult reliquorum more imperatorum, ſed ipſe civiliter cum omnibus, abſque internuntiorum opera, converſatur & colloquitur. atque hoc verum eſſe arbitror.

CASAUBONUS.

1 *Quantum quum privatus eſſet deferri ſibi ab alio principe optavit.*] Metius Falconius Nicomachus in ea oratione quam habuit in ſenatu poſtquam Tacitus factus eſſet imperator: *Omnia ſeria, cuncta gravia, & quaſi ipſa reſpublica jubeat, auguranda ſunt: ſcit enim qualem ſibi principem ſemper optaverit: nec poteſt aliud nobis exhibere, quàm quod ipſe deſideravit & voluit.*

2 *Quæ à ſenatu conſecrata eſt.*] Multi nummi teſtantur: ut hic, DIVA. FAUSTINA. PIA. SIDERIBUS. RECEPTA. S. C.

3 *Et flaminicis.*] Extat vetus inſcriptio hæc.

SÆNIÆ. CN. FIL.
BALBILLÆ.
SACERDOTI. DIVÆ
FAUSTINÆ. DECURI
ONES. ÆRE. COLLA
TO. OB. MERITA. EJUS.

4 *Ut imago ejus cunctis Circenſibus poneretur.*] Notum honoris genus ex Suetonio, & iis quæ ad illum obſervamus libro primo, cap. LXXVI.

5 *Statuam auream delatam à ſenatu poſitam ſuſcepit.*] Poteſt abeſſe τὸ *poſitam.* imò fortaſſe debet. exhibent tamen omnes libri: an quia prius ſic fuit? *delatam ſibi ſenatuſconſulto ſuſc.*

1 Neque

poſtea dictus eſt Antoninus, ante tempus quæſtorem deſignavit: [1] neque de provinciis neque de ullis actibus quicquam conſtituit [2] niſi quod prius ad amicos retulit: [3] atque ex eorum ſententia formas compoſuit. [4] Viſus eſt ſanè ab amicis, & cum privatis veſtibus, & domeſtica quædam gerens. Tanta ſanè diligentia ſub- 7
jectos ſibi populos rexit, [5] ut omnia & omnes, quaſi ſua eſſent, curaret. [6] Provinciæ ſub eo cunctæ floruerunt.

1 *Neque de provinciis, neque de ullis actibus.*] Regius hoc tantùm, *Neque de ullis actibus.*

3 *Atque ex eorum ſententia formas compoſuit.*] Principum conſtitutiones, formas vocarunt. Ulpianus libro quarto ad Edictum: *Et repeto ante formam à Divo Marco datam, Divum Pium reſcripſiſſe.* & paſſim in Pandectis ac Codice.

4 *Viſus eſt ſanè ab amicis & cum privatis veſtibus.*] Poterat intelligi de toga communi, quæ nihil differret à toga ſenatoria, aut cujuſcunque etiam è civibus Romanis. Verùm quia ſequitur, *& domeſtica quædam gerens*, ſic accipiendum, ut Pius ne togatus quidem domi ab amicis fuerit viſus; ſed ſolùm tunicatus, aut, ſi fortè, propter frigus pænulatus. Privatæ veſtes igitur ſunt, qualibus domi homines privati utebantur: qui profectò indumenta forenſia ſumebant nunquam. Alii principes non videbantur ſaltem Romæ, niſi togati: ut in Hadriano dictum eſt. Pii tamen exemplum ſecutus filius Marcus: quem ſæpe miratus ſum, cur hanc conſuetudinem à Ruſtico potiùs, quàm à patre Pio ſe ſcribat accepiſſe. nam ait libro primo, παρὰ δὲ Ῥυστίκου τὸ μὴ ἐν στολῇ κατ' οἶκον περιπατεῖν, μηδὲ τὰ τοιαῦτα ποιεῖν.

SALMASIUS.

2 *Niſi quod prius ad amicos retulit.*] Bonus Latinitatis auctor dixiſſet: *neque de provinciis neque de ullis actibus quicquam prius conſtituit, quam ad amicos retuliſſet.*

5 *Ut omnia & omnes quaſi ſua eſſent.*] Nihil mutant veteres libri, nec ſane quicquam mutandum. Nam quod vir doctiſſimus legit, *omnes & omnia*, quod ſequatur, *quaſi ſua eſſent*: vana eſt hæc cautio. frequenter enim optimi auctores ſic loquuntur.

GRUTERUS.

5 *Ut omnia & omnes, quaſi ſua eſſent curaret.*] Collegimus huc pertinentia multa ad illa Othonis ad prætorianos milites: *Minore avaritia aut licentia graſſatus eſſet Titus Vinius, ſi ipſe imperaſſet. nunc & ſubjectos nos habuit, tanquam ſuos; & viles, ut alienos.* libro 1. Hiſt. Taciti cap. 37. f.

CASAUBONUS.

5 *Ut omnia & omnes, quaſi ſua eſſent, curaret.*] Scribe cum Roberto Bonon. *ut omnes & omnia.* Illud *quaſi ſua eſſent*, videtur ei contrarium, quod de Hadriano alibi ſcriptum, ſæpe illum in ſenatu dixiſſe, *Ita ſe Remp. geſturum, ut ſciret populi rem eſſe non propriam.* non eſt tamen: quin potius ita hæc duo invicem juncta ſibi cohærent, ut alterum ſine altero alicui principi ineſſe non queat: ambo verò ſi reperiantur in aliquo, perfectam boni principis ideam mortalium oculis ſint exhibitura.

6 *Provinciæ ſub eo cunctæ floruerunt.*] Aurelius Victor prudenter & verè de hoc Pio, *Planè docuit*, ait, *eo demum fortunatas urbes fore, ſi regna ſapientiæ ſint*: alludens dictum Platonis.

runt. Quadruplatores extincti ſunt. Publicatio bonorum rarior quàm unquam fuit, [1] ita ut unus tantum proſcriberetur affectatæ tyrannidis reus, [2] hoc eſt Attilius Tatianus ſenatu puniente, à quo conſcios requiri vetuit, [3] filio ejus in omnibus ſemper adjuto Periit & Priſcianus reus affectatæ tyrannidis, ſed morte voluntaria. De qua conjuratione quæri vetuit. Victus Antonini Pii talis fuit, ut eſſet opulentia ſine reprehenſione, parſimonia ſine ſordibus, & menſa ejus per proprios ſervos, proprios aucupes, piſcatores & venatores inſtrueretur. [4] Balneum quo uſus fuiſſet, ſine mercede populo exhibuit: [5] nec omnino quicquam de vitæ privatæ qualitate mutavit. Salaria multis ſubtraxit, quos otioſos videbat accipere, dicens, [6] *Nihil eſſe ſordidius, imò crudelius, quàm* [7] *ſi remp. ii ar-*

1 *Ita ut unus tantum proſcriberetur.*] Atqui plures fuerunt ſub Pio affectatæ tyrannidis rei: in his ille Celſus, de quo Fauſtina in epiſtola ad Marcum.

2 *Hoc eſt Attilius Tatianus, ſ.*] Alii libri, *Titianus*. regius, *hoc eſt Tatianus*. periit pridem hæc omnis hiſtoria apud Dionem; neque eſt unde jacturam ſarcias. ea eſt bonorum librorum penuria. Priſcianum quoque, qui ſtatim nominatur, invenio nuſquam: niſi eſt Cornelius Priſcianus, cujus meminit Marcellus lege III. De his quæ in teſt. delentur.

SALMASIVS.

2 *Hoc eſt, Attilius Tatianus.*] Palatinus & vet. ed. *Atilius Titianus.*

3 *Filio ejus in omnibus ſemper adjuto.*] *Ad omnia ſemper adjuto*, Pal. & editio Mediol.

GRUTERUS.

3 *Filio ejus in omnib. ſemper adjuto.*] Inſignis profecto clementia. ſic & de Auguſto erga M. Antonii filium Vellejus lib. II. cap. 100. *Victo ejus patre non tantum incolumitate donaverat, ſed ſacerdotio, præturâ, Conſulatu, provinciis honoratum, etiam matrimonio ſororis ſua filiæ, in arctiſſimam adfinitatem receperat.*

4 *Balneum quo uſus fuiſſet, ſine mercede populo exhibuit.*] Palatinus non agnoſcit illud *ſine*.

7 *Si Rempublicam is arroderet, qui nihil in eam ſuo labore conferret.*] Ita etiam præter Regium codicem, membrana Palatinæ; non, *ii arroderent qui nihil in eam ſuo labore conferrent*, ut retro vulgati.

CASAUBONUS.

4 *Balneum quo uſus fuiſſet, ſine mercede populo exhibuit.*] Reg. *Balneum, quo uſus eſſet, mercedem populo exhibuit.* Erit eadem ſententia, ſi legas, *Balnei*, pro *Balneum*. probo tamen quod eſt editum. hoc vult: Pium laviſſe publicè ſive in publicis balneis, ut de Hadriano dictum: ſed ad balineas ſuo ſumptu paratas & calefactas, poſtquam ipſe exiiſſet, populum gratis admiſiſſe.

5 *Nec omnino quicquam de vitæ privatæ qualitate mutavit.*] In Hadriano *Omnia denique ad privati hominis modum fecit.*

6 *Nihil eſſe ſordidius, imò crudelius.* Quæri poteſt, quàm bene vox *ſordi-dius*

ii arroderent qui nihil in eam ſuo labore conferrent.[2] Unde etiam

dius hîc conveniat : eſt enim magnificentiæ propius quàm ſordibus, multos paſcere : quod ante omnia caviſſe Hadrianum ſuperiore libro dictum. Alexandri vero Severi aurea vox eſt : *Malum pupillum eſſe imperatorem, qui ex viſceribus provincialium homines non neceſſarios, nec reip. utiles paſcerit.* illud verò ejuſdem principis planè divinum dictum : *Nefas eſt, ut diſpenſator publicus in delectationes ſuas & ſuorum convertat id quod provinciales dederint.*

1 *Ii arroderent.*] Reg. *is arroderet*, & *conferret*.

2 *Unde etiam Meſomedi lyrico ſalarium imminuit.*] Lyricus poëta fuit, natione Cretenſis, magnæ temporibus illis famæ. Euſebius in Chronico, Μεσομήδης ὁ Κρὴς κιθαρῳδικῶν νόμων μουσικὸς ποιητὴς γνωρίζεται. Salarium, quod illi Pius imminuit, Hadrianus inſtituerat: cujus delitias Antinoum Meſomedes celebraverat. plura de hoc Suidas.

SALMASIUS.

2 *Unde etiam Meſomedi lyrico.*] Hujus lyrici poetæ etiam hodie extat inter vetera epigrammata carmen Anacreonticum de vitro, quod in Trochaicos numeros redegerunt Critici malo facinore & exemplo. ſic enim reſtituendum, ut lyrici videatur eſſe.

Τὰν ὕελον ἐκόμιζε
Κόψας ἐργάτας ἀνήρ.
Ἐς δὲ πῦρ ἔθηκε βῶλον
Ὡς σίδηρον εὐσθενῆ.
Αἱ δ' ὕελος οἷα κηρὸς
Ἐξεχεῖτο παμφάγοισι
Φλοξὶν ἐκπυρούμενος.
Θαῦμα δ' ἦν ἰδεῖν βροτοῖς
Ὁλκὸν ἐκ πυρὸς ῥέοντα,
Καὶ τὸν ἐργάτην τρέμοντα
Μὴ πεσὼν διαρραγῇ.
Ἐς δὲ διπτύχων ἀκμὰς
Χειλέων ἔθηκε βῶλον.

Cui ſimile reperitur inter reliquias Anacreontis ad hunc modum :

Πῶλε Θρηϊκίη τί δή με
Λοξὸν ὄμμασι βλέπουσα
Νηλεῶς φεύγεις, δοκεῖς δὲ
Μηδὲν εἰδέναι σοφόν ;

ſed & ejuſdem Meſomedis Ænigma nondum editum penes me habeo, quod heic ut legatur, etiam adponere viſum eſt :

Μεσομήδους.

Ἔρπουσα πεπτωμένα βεβῶσα κούρα,
Νόθον ἴχνος δραμοῦσα θερμαία λέαινα,
Πτερόεσσα μὲν ἦν τὰ πρόσω, γυνά,
Τὰ δὲ μέσσα βρέμουσα λέαινα θήρ,
Τὸ δ' ὄπισθεν ἑλισσόμενος δράκων,
Οὔθ' ὅλκος ἀπέτρεχεν, οὐ γυνά,
Οὔτ' ὄρνις ὅλον δέμας, οὔτε θήρ.
Κεφαλὰν δ' οὐκ ἔχε βρέμουσα θήρ,
Φύσιν εἶχεν ἄτακτα κεκραμένα
Ἀτέλεστα τέλεια μεμιγμένα.

Non alia extare hodie lyrici Meſomedis monumenta exiſtimo. Lyricum autem hunc poëtam fuiſſe negat vir ſummus in ſuis ad Euſebium animadverſionibus, qui verba Euſebii quibus Meſomedem κιθαρῳδικῶν νόμων ποιητὴν vocat, poëtam minime ſignificare aut auctorem carminum ſed modulorum muſicorum præceptorem contendit. quod nollem tanto viro excidiſſe. *qui ſcierit*, inquit, *quid ſit* νόμος *in Muſicis, nunquam putabit* νόμους *eſſe carmina.* immo qui non ignoraverit quid νόμοι vocentur, nunquam dubitabit quin νόμοι ſint carmina. verſibus enim conſtabant νόμοι κιθαρῳδικοὶ & νόμοι etiam αὐλητικοί. & qui eorum auctores extitere, poëtas etiam fuiſſe certum eſt. Plutarchus: ὅτι δὲ οἱ κιθαρῳδικοὶ νόμοι οἱ πάλαι ἐξ ἐπῶν συνίσταντο, Τιμόθεος ἐδήλωσε. τοὺς γοῦν πρώτους νόμους ἐν ἔπεσι διαμιγνύων, διθυραμβικὴν λέξιν ᾖδεν, ὅπως μὴ εὐθὺς περιφανὴς γένηται παρανομῶν εἰς τὴν ἀρχαίαν μουσικήν. Terpander

 enim

enim antiquiſſimus νόμων κιθαρῳδικῶν ποιητής, nomos ſuos verſibus Heroicis compoſuit, quibus modulos addebat. idem quoque de Homeri verſibus faciebat. Plutarchus: καὶ γὰρ Τέρπανδρον ἔφη κιθαρῳδικῶν ποιητὴν ὄντα νόμων κατὰ τὸν νόμον ἕκαστον τοῖς ἔπεσι τοῖς ἑαυτοῦ καὶ τοῖς Ὁμήρου μέλη περιτιθέντα ᾄδειν ἐν τοῖς ἀγῶσιν. ἀποφῆναι δὲ τοῦτον λέγει ὀνόματα πρῶτον τοῖς κιθαρῳδικοῖς νόμοις. poſt Terpandrum Phrynis Mitylenæus aliquid circa rationem κιθαρῳδικῶν νόμων immutavit, non tamen omnia. nam τὸ ἑξάμετρον τῷ λελυμένῳ conjunxit, & numerum chordarum auxit. Timotheus vero totam eam fere immutavit, & ad numeros lege ſolutos dithyramborum deflexit. hoc eſt quod ait Plutarchus: τοὺς πρώτους νόμους ἐν ἔπεσι διαμιγνύων διθυραμβικὴν λέξιν ᾖδεν. Stephanus in voce Μίλητος de hoc Timotheo. καὶ Τιμόθεος κιθαρῳδὸς ὃς ἐποίησε νόμων κιθαρῳδικῶν βίβλους ὀκτωκαίδεκα εἰς ἐπῶν ὀκτακισχιλίων τὸν ἀριθμὸν καὶ προνόμια ἄλλων χίλια. omnes hi, ut vides, poëtæ fuere ſimul & citharœdi, ſicut & hic noſter Meſomedes. Νόμος igitur in poëſi quam μελικὴν vocant, nihil aliud eſt, quam carmen vel canticum in honorem Deorum alicujus compoſitum, muſicis modulis inſtructum, quod ad citharam vel tibiam cantabatur. Proclus in excerptis χρηστομαθείας apud Photium: περὶ δὲ μελικῆς ποιήσεως φησὶν ὡς πολυμερεστάτη δὲ καὶ διαφόρους ἔχει τομάς. ἃ μὲν γὰρ αὐτῆς μεμέρισται θεοῖς· ἃ δὲ ἀνθρώποις· ἃ δὲ εἰς τὰς προσπιπτούσας περιστάσεις. καὶ εἰς θεοὺς μὲν ἀναφέρεται, ὕμνον, προσόδιον, παιᾶνα, διθύραμβον, νόμον, ἀδωνίδεια, ἰόβακχον, &c. & paulo poſt: ὁ μέντοι νόμος γράφεται μὲν εἰς τὸν Ἀπόλλωνα. ἔχει δὲ καὶ τὴν ἐπωνυμίαν ἀπ' αὐτοῦ. νόμιμος γὰρ ὁ Ἀπόλλων ἐπεκλήθη. ſequitur apud eumdem differentia inter νόμον & διθύραμβον. Νόμος igitur genus carminis vel cantici. ita etiam omnia cantica vocabantur, non tantum canticorum modi. Philoſtratus in Hippodromo: ᾄδονται αὐτοῦ καὶ λυρικοὶ νόμοι. καὶ γὰρ δὴ καὶ τῆς νομικῆς λύρας ἥπτετο. ubi λυρικοὶ νόμοι ſunt cantiones vel carmina ad lyram cani ſolita. ſic νόμον Suetonius dixit in Nerone: *ac ne concuſſo quidem repente motu terræ theatro ante cantare deſtitit, quam inchoatum abſolveret nomon*, id eſt canticum. Græci Grammatici νόμους, τὰ κιθαρῳδούμενα exponunt. ut enim μέλος & melicum carmen ſignificat, & modulos melici carminis, ſic & νόμος. nam & τὸ κιθαρῳδούμενον ſignificat, & τὸν τρόπον τῆς κιθαρῳδίας. ita μελοποιεῖν non tantum eſt carmen vel μέλος componere, ſed etiam carmen compoſitum modis temperare, & muſicis notis expedire. Plutarchus; ἀλλὰ καθάπερ Στησιχόρου τε καὶ τῶν ἀρχαίων μελοποιῶν, οἳ ποιοῦντες ἔπη μέλη περιετίθεσαν. idem & Terpander faciebat. non enim ſolum verſus à ſe factos, ſed etiam Homericos modis inſtruebat. ſic aulœdi olim elegias modis temperatas canebant. Plutarchus: ἐν ἀρχῇ γὰρ ἐλεγεῖα μεμελοποιημένα οἱ αὐλῳδοὶ ᾖδον. ſic cantica in comœdiis auctor ipſe vel poëta componebat, modos autem adhibebat, non poëta ſed aliquis muſicæ artis peritus. hinc in fabulis Terentii, *modos fecit Flaccus*. id eſt, modis canticum temperavit, ἐμελοποίησεν. *Canticum muſicis notis expedire* dixit Tertullianus. at νόμων κιθαρῳδικῶν ποιητής, eſt canticorum ſcriptor & lyricorum carminum auctor, qualis hic fuit Meſomedes. quem lyricum duobus locis vocat Capitolinus. an dicemus Terpandrum νόμων κιθαρῳδικῶν ποιητὴν, præcepta tantum reliquiſſe de modulis muſicis? immo & cantica compoſuit, heroico metro, quibus & modos addidit.

etiam Meſomedi lyrico ſalarium imminuit. [1]Rationes omnium provincialium apprimè ſcivit & vectigalium. [2] Patrimonium privatum in filiam contulit, [3] ſed fructus reipub. donavit. [4] Species imperatorias ſuperfluas & prædia vendidit: & in ſuis propriis fundis [5] vixit variè ac pro temporibus: [6] nec ullas expeditiones obiit niſi quòd ad agros ſuos profectus eſt ad Campaniam, dicens, *gravem eſſe provincialibus comitatum principis etiam nimis parci*: & tamen ingenti auctoritate

1 *Rationes omnium provincialium.*] Neſcio quis primus hanc lectionem commentus eſt, adeo abſurdam & à veri ratione abhorrentem. quomodo potuit Antoninus omnium provinciarum rationes ſcire? vetus editio cum Palatino legunt: *omnium provinciarum rationes apprime ſcivit.* publicas rationes dixit Spartianus in Hadriano: *omnes publicas rationes ita complexus eſt ut domum privatam quivis paterfamilias diligens non ſatis novit.*

CASAUBONUS.

1 *Rationes omnium provincialium apprimè ſcivit, & vectigalium.*] Reg. vocem *omnium* non agnoſcit: quam non malè Petrus Faber vir & probitate & eruditione ſummus, mutandam cenſebat in *onerum*. Prima editio, *Rationes provinciarum.* rectè. ſed poſſumus & vulgatam ferre. *omnium provincialium* dixerit, pro omnium redituum & commodorum quæ ex provinciis ad Remp. pervenire ſolent. referendum autem hoc ad imperii rationarium, de quo ſuprà ad Hadrianum.

2 *Patrimonium privatum in filiam contulit.*] Non dicit utrum donatione inter vivos, an mortis cauſſa facta. infrà de Pio ſuprema ordinante ſcribit: *Privatum patrimonium filiæ reliquit.* Sed videtur etiam antè privata ſua bona filiæ Fauſtinæ utenda fruenda conceſſiſſe. unde eſt, quòd in villa Lanuvina & Commodus & Geta illi naſcuntur, ut antè diximus.

3 *Sed fructus reip. donavit.*] Videbatur magis rationi conſentaneum, ut contrarium fieret: fructus, inquam, filiæ donaret: proprietatem verò Reipublicæ. Sic Ambroſius cùm ordinatus eſt, prædia quæ habebat, reſervato uſufructu germanæ ſuæ, donavit eccleſiæ, ut ſcribit Paulinus. Fauſtina ſanè quid ex iis prædiis, quorum uſusfructus ad Remp. pertineret, commodi potuerit percipere, præter aliquam fortaſſe oblectationem, non video.

4 *Species imperatorias ſuperfluas & p.*] Vide ad Marcum.

5 *Vixit variè ac pro temporibus.*] An tempora Reip. dicit? an tempora anni? nam pro tempore anni, aliter diem diſponebant, & totam vitæ rationem mutabant. Lege Plinii epiſtolas XXXVI. & XL. libri noni.

6 *Nec ullas expeditiones obiit, niſi quòd ad agros profectus eſt ad Camp.*] Profectiones principis ab Urbe, appellat Capitolinus *expeditiones*, hoc eſt στρατείας: reſpiciens ad eam quæ dicebatur militia Palatina. Tertullianus De corona militis vocat militiam regiarum familiarum: & docet idem coronas quæ Cæſarianis dari ſolitæ, fuiſſe *caſtrenſes* appellatas: quia videlicet imperatoris comitatum & aulam vocabant *caſtra* & στρατόπεδον. Syneſius epiſtola LXXVI. de eo qui Conſtantinopolim ad imperatorem venerat: κατὰ δέ τινα χρείαν ἐπὶ στρατόπεδα γενόμενος. ſic accipe τὸ θεῖον στρατόπεδον epiſtola CX. ſed de his alibi.

 1 *Propter-*

tate apud omnes gentes fuit, quum in urbe [1] propterea ſederet, [2] ut undique nuntios, medius ut pote, ci-
8 tiùs [3] poſſet accipere. Congiarium populo dedit, militibus donativum addidit. Puellas alimentarias in honorem Fauſtinæ, Fauſtinianas conſtituit. [4] Opera ejus hæc extant Romæ, Templum Adriani honori patris dicatum, [5] Græco-ſtadium poſt incendium reſtitutum, inſtauratum amphitheatrum, ſepulcrum Adriani, templum Agrippæ, pons ſublicius, [6] phari reſtitutio, Cajetæ portus, [7] Tarracinenſis portus reſtitutio, lava-

1 *Propterea ſederet.*] Reg. *reſideret.*

2 *Ut undique nuntios medius, utpote citiùs, poſſet accipere.*] Ampliſſimus vir, Petrus Faber, immortale illud Toloſatum, imò Galliæ totius ornamentum, locum hunc, demtis aliquot vocibus, ita cenſebat ſcribendum, *ut undique nuntios meliùs poſſet accipere.* cui optimo & doctiſſimo viro libenter aſſentiremur, niſi repugnaret quantum eſt librorum. Servata igitur edita lectione, mutata ſolùm diſtinctione ita ſcribimus: *ut undique nuntios (medius ut pote) citiùs poſſet accipere.* Appellat medium, qui in medio imperio ſedeat: regia videlicet urbe, & capite imperii, Roma: quam undique longè lateque diffuſæ provinciæ in orbem cingebant. Similis ſententia apud Ariſtidem in Romæ panegyrico. Pro *accipere*, regius & Politiani præferunt *anticipare.* fortaſſe pro *acceptare.*

SALMASIUS.

2 *Ut undique nuntios medius, utpote, citius poſſet accipere.*] Vera eſt diſtinctio quam adhibet vir eruditiſſimus: *ut undique nuntios, medius ut pote, citius poſſet accipere.* ſic alibi locutus eſt in Heliogabalo: *fecit hoc idem etiam de pueris, & tunc, ante Philippum ut pote licebat.* ita enim legunt illo loco libri ſcripti. & in vita Marci: *quod ad enim dignum ut pote virum, quandoque Romanum perveniret imperium.*

3 *Poſſet accipere.*] Ad oram adſcriptum habebat Pal. *anticipare* pro accipere. quam ſcripturam ex libris ſuis prompſit eruditiſſimus Caſaubonus, ſed vulgata moveri non vult.

CASAUBONUS.

4 *Opera ejus extant Romæ.*] Diſtingue, *Opera ejus hæc extant. Romæ, t.*

5 *Græco-ſtadium*] Græcoſtaſis dicitur aliis.

6 *Phari reſtitutio, Caietæ portus.*] Malim uno ſpiritu hæc legere, *Phari reſtitutio Cai. p.* ut non diverſa opera duo denotentur, ſed unicum. Phari tempore Plinii duo tantùm videntur fuiſſe in Italia, Puteolis & Ravennæ. poſtea plures ſunt factæ. vulgatam ſcripturam quæ diverſa facit hæc opera, accipiebamus de pharo quæ in Oſtienſi portu. Forma erat pharorum, qualis ſpectatur in antiquis nummis pyrarum figura, quæ ad conſecrationem imperatorum exſtrui in campo Martio ſolitæ. auctor Herodianus in quarta hiſtoria.

7 *Tarracinenſis portus reſtitutio.*]Cajetano & Tarracinenſi poterat adjicere Puteolanum, ſive coloniæ Flaviæ. quem à Pio fuiſſe ornatum novis munitionibus pilarum vice, teſtatur hodieque veteris inſcriptionis fragmentum.

[1] lavacrum Oſtienſe, Antiatum aquæ ductus, [2] templa Lanuviana. Multas etiam civitates adjuvit pecunia, ut opera vel nova facerent, vel vetera reſtituerent: ita ut & magiſtratus adjuvaret, & ſenatores urbis ad functiones ſuas. Hereditates eorum qui filios habebant, repudiavit. [3] Primus conſtituit ne pœnæ cauſa legatum relictum maneret: ſucceſſorem viventi bono judici nulli dedit, [4] niſi Orphito præfecto urbi, ſed petenti. Nam [5] Gavius Maximus præfectus prætorii uſque ad xx. annum ſub eo pervenit, vir ſeveriſſimus, cui Tatius Maximus ſucceſſit. In cujus demortui locum duos præfectos ſubſtituit, Fabium Repentinum & Cornelium Victorinum. [6] Sed Repentinus [7] famoſa voce

1 *Lavacrum Oſtienſe.*] Reg. *lavatorium Oſt.* vox ſequioris ſeculi lecta nobis & alibi.

2 *Templa Lanuviana.*] Regius, *Laviniana*: ita paſſim ubique Lavinium & Lanuvium invicem permutantur. in eo codice locus ita concipitur: *templa Laviniana multa. Sed. &c.*

3 *Primus conſtituit ne pœnæ cauſſa legatum relictum maneret.*] Qui pro *maneret* corrigunt *valeret*, errant, nec locutionibus juriſconſultorum aures habent ſatis tritas. Pœnæ nomine inutiliter legari diſcimus ex legibus multis quà Digeſtorum, quà Codicis: ſed quod hîc obſervat Capitolinus, primum fuiſſe Pium, qui hoc jus ſanciret, neque in Digeſtis opinor, neque in Codice, neque alibi uſquam legas. In regio codice ita offendimus ſcriptum hunc locum: *Primus conſtituit ut opera vel nova facerent, vel vetera reſtaurarent: nec pœn.* temerè, ut arbitror, repetitis aliquot verbis è præcedenti paullò antè periodo. alioquin ita ſcribendum cenſerem, *ut prætores opera v.* Solebant prætores maximis ſumtibus ludos edere, ut ſe populo commendarent: horum ſumtuum pars ad Urbis ornatum fuerit hac ſanctione tranſlata. Simile eſt, quod de Auguſto narrat Sueton. c. 39.

4 *Niſi Orphito præfecto urbi.*] Videtur eſſe L. Cornelius Scipio Orphitus, qui ſub Pio conſul fuit. ejuſdem gentis alter fuit Orphitus Marco principe conſul cum Rufo, qui Orphitiano SCto nomen dedit.

5 *Gavius Maximus.*] Vetus lapis. C. GAVIVS. C. F. STRABO. MAXIMVS. COS.

7 *Famoſa voce percuſſus eſt.*] Non probo Regiam & Politiani lectionem, *famoſe percuſſus eſt.* Sic apud M. Tullium *percutere cogitatione.* Lucifer Caralitanus, *ne nos percuteret ſententia Iſaiæ.* idem, *ne nos percuteret domini increpatio.*

GRUTERUS.

7 *Famoſa voce percuſſus eſt.*] Pal. non habet *voce* niſi à manu recentiori: adeo ut inclinet ea lectio ad Politiani & Regii codicis ſcripturam, *famoſe percuſſus eſt.* ſi quid tamen mutandum, malim delere *voce*, retineri *famoſas* ut intelligatur vel *voce* vel *fama*, vel aliud quid ſimile. nam & infra in M. Antonino, cap. 3. ponitur abſtracte *Imperatoriam*, item in Vero, cap. 6. *Tiberianam*: denique in Opilio, cap. 2. *privatas curare.*

SALMASIUS.

6 *Sed Repentinus famoſa voce percuſſus eſt.*] Omnes libri in unum conſpirant,

voce percuſſus eſt quòd per concubinam principis ad præfecturam veniſſet. Uſque adeo ſub eo nullus percuſſus eſt ſenator, ut etiam parricida confeſſus in inſula deſerta poneretur, quia vivere illi naturæ legibus non licebat. Vini, olei, & tritici penuriam [1] per ærarii ſui damna emendo & gratis populo dando, ſedavit:
9 Adverſa ejus temporibus hæc provenerunt: Fames de qua diximus, circi ruina, [2] terræmotus, quo Rhodiorum & Aſiæ oppida conciderunt: quæ omnia mirificè inſtauravit. Et Romæ incendium, quod trecentas quadraginta inſulas, vel domos abſumpſit. Et Narbonenſis civitas, & Antiochenſe oppidum, & Carthaginenſe forum arſit. Fuit & inundatio Tiberis. Apparuit & ſtella crinita. Natus eſt & biceps puer, [3] & uno partu mulie-

rant, & *voce* non agnoſcunt, ſed ita legunt: *ſed Repentinus famoſa percuſſus eſt.* ita noſtri. alii, *famoſe percuſſus eſt.* fortaſſe ſcribendum, *famoſo.* ſic enim vocabant libellos in eum compoſitos quo turpis alicujus facti infamia laboraret. Græci Latina voce *φάμωσα* quoque dixerunt. Incertus auctor apud Suidam in voce *Φάμωσα*: *ἀπέσκωπτον εἰς αὐτὸν ᾠδαῖς καὶ παρῳδίαις καὶ τοῖς λεγομένοις φαμώσοις.* ubi *ᾠδὰς* vocat, cantica in alterius infamiam compoſita, quæ pſalteria Paulo Juriſconſulto dicuntur lib. v. ſent. cap. IV. Gloſſæ legales: *Φάμωσα περὶ ἀνωνύμων βιβλίων τῶν δηλούντων φλυαρίας.* *famoſos* igitur dicebant ſimpliciter cum ſubintelligerent libellos: vel *famoſa*, ſubintelligendo ſcripta. quidni & *famoſas*? ut cantiones & cantilenas ad aliquem infamandum compoſitas & publice cantatas ſubaudiamus. *famoſam vocem* heic nullo modo probare poſſum.

CASAUBONUS.

1 *Per ærarii ſui damna.*] Κυελολογία. nan *damnum* eſt δαπάνη. at *ærarium* pro fiſco principis, ἀκύρως.

2 *Terræ motus, quo Rhodiorum & Aſiæ oppida conciderunt.*] Regius, *Corinthiorum.* Dio ſuadeat *Cyzicenorum.* ſed pars maxima librorum ſtat ab edita lectione. Robert. Bon. ut in regio.

3 *Et uno partu mulieris quinque pueri editi ſunt.*] Ego ſuſpicor hìc commiſſum eſſe anachroniſmum, & lapſum memoria Capitolinum. nam videtur Sarapias intelligi, quæ uno fœtu quinque enixa liberos, miſſa eſt Alexandria ad Hadrianum, non autem ad Pium. Hiſtoriam referunt nobiles juriſperiti tres, Paulus, Gaius & Julianus. Magis in hoc genere mirandum eſt, quod apud Euſtathium memini legere. narrat ille paulò ante memoriam ſuam factum, ut illuſtris cujuſdam viri uxor uno partu pueros novem ederet: quorum ſeptem cùm mater ſubmergendos miſiſſet, eos pater, caſu interveniens, ſervavit jam penè fluitantes. Gephyros inde eſſe appellatos, à loco ubi fuerant, niſi adfuiſſet θεὸς ἀπὸ μηχανῆς, perituri. Extabat & temporibus Euſtathii familia Gephyrorum: qui etiam ſcribit ætate ſua πενταδύμους fuiſſe natos. quod cùm ſæpiſſimè factum ſit olim & nunc quoque fiat interdum, res adeò mira videri non debet.

Pha-

mulieris quinque pueri editi ſunt. Viſus eſt in Arabia jubatus anguis major ſolitis, qui ſe à cauda medium comedit. Lues etiam in Arabia fuit. Hordeum in Mœſia in culminibus arborum natum eſt. Quatuor præterea leones manſueti, ſponte ſe capiendos in Arabia præbuerunt. [1] Pharaſmanes rex ad eum Romam venit, pluſque illi quàm Adriano detulit. [2] Pacorum regem

1 *Pharaſmanes rex.*] Hiberorum. vide ad Hadrianum.

2 *Pacorum regem Ladis dedit.*] Scribe, *Lazis*. hujus populi nomen, variè corruptum in Latinis codicibus, ex Græcis ſcriptoribus ubique ſic reſtituendum. Nuperæ Ptolemæi tabulæ *Zalas* perperam nominant: in Græco exemplari rectè *Λάζοι*: quanquam alii *Λάζους* potius dicunt. gens Scythica, quæ Colchorum ditionem inſedit: quare *Λαζικὴν* & *Κολχικὴν* de eadem regione leges apud recentiores Græcorum ſcriptores: eſt tamen diſcrimen magnum, ut docebimus alibi, faciente Chriſto, accuratè etiam hodie inter populos Mengreliæ, quæ eſt veterum Colchis, aut vicinos, Lazos legimus. Non primus autem Romanorum imperatorum Pius Regem Lazis dedit: Nam & Hadrianus Malaſſam regem illis impoſuerat, ut auctor eſt Arrianus in epiſtola Geographica ad Hadrianum.

GRUTERUS.

2 *Pacorum regem Ladis dedit.*] Pal. *Ladiis*. non dubium eſt quin reponi debeat *Lazis*.

SALMASIUS.

2 *Pacorum regem Ladis dedit.*] *Ladis* in *Lazis* mutant eruditiſſimi viri, ſed nihil neceſſe *Ladi* enim ſunt Lazi, ſcribendi more tunc temporis uſitato. *d*, pro *z*. ſic *Cidicos* pro *Cyzicos*, ſupra notabamus. ſic *orydia* pro *oryza*, in excerptis Viridarii ex Apicio quæ manu ſcripta habemus: *Amula bis de oridia propter ſpiſſitudinem ſuperfundes, & tunc inferes.* & *Trapedia* pro *Trapezia*, apud Agrimenſoriæ auctores: *Termini ſunt majores qui juxta flumina poſiti ſunt, menſales vocantur. alii baſes eos dicunt, alii autem tetrametra quibus conſtant menſulæ quæ trapedia vocantur.* ita locus ille legendus: hodie *trapeadi*, ibi ſcriptum eſt: ſequitur ibidem: *& in modum platumæ eos poſuimus, ut qui neſciunt miliarios eos putent.* obiter vocem *platumæ* emendemus. legendum igitur *platuniæ*. Platunia vel platonia. platoniarum meminit Anaſtaſius de vitis Pontificum: *Hic ſacer antiſtes ſuper ipſas columnas lilios poni fecit & ſuper ipſos lilios ex metallis marmoreis platonias poſuit, diverſiſque picturis miræ magnitudinis opus ornavit.* idem in Sixto tertio: *Cancellos argenteos ſupra platonias porphyreticas penſan. libras trecentas.* item paulo poſt: *Hic fecit platoniam in cimiterio Calixti via Appia, ubi nomina Epiſcoporum & Martyrum ſcripſit commemorans.* Caſſiodorus lib. III. epiſt. IX. *ſupra memoratas platonias vel columnas contradat modis omnibus devehendas.* ſupra dixerat *columnas & lapides.* Græcis πλατῶνες & πλατώνια. ſed hæc alias. ad rem redeamus. *Ladi* pro *Lazis*, ut *trapedia* pro *trapezia*. Gloſſæ Manuſcriptæ: *Trapedias, menſas.* ut enim *oridia* pro *oriza*, ſic *trapedia* pro *trapeza*. ſic δίζυφα, in veteri epigrammate ſunt ζίζυφα. *Obridtum aurum* apud Iſidorum pro obryzo. etymi ratio quam ſequitur, arguit eum *obridium* ſcripſiſſe. ait enim ita dictum quod rideat. ſic *ſebadia ſacra* Arnobio, quæ Σαβάζια Græcis dicuntur. lib. V. *ipſa noviſſime ſacra & ritus initiationis ipſius,*

regem Ladis dedit. Parthorum regem ab Armeniorum expugnatione ſolis literis repulit. [1] Abgarum regem ex orientis partibus [2] ſola auctoritate deduxit. [3] Cauſas regales terminavit. [4] Sellam regiam Parthorum regi repetenti, quam Trajanus ceperat, pernegavit. [5] Rimethalcen in regnum Boſphoranum, [6] audito inter ipſum & curatorem negotio, remiſit. [7] Olbiopolitis

ipſius, quibus Sebadiis nomen eſt, teſtimonio eſſe poterunt veritati. ſed *Sebadia* melius. quod ne quis vitium librarii putet eſſe, ſciat ita etiam ſcribi in antiquo lapide. *Savadia* nimirum pro *Sabazia*. II. VIR. ITER. Q. Q. PATRONO. SACERDOTI. SACROR. SAVADIOR. eadem plane ſunt quæ Arnobio Sebadia. Nam *Sebazio* pro *Sabazio* in alia veteri inſcriptione inciſum eſt.

3 *Cauſas regales terminavit.*] Suidas: οὐκοῦν ὑπὸ τῶν οἰκείων μόνων, ἀλλ' ἤδη καὶ πρὸς τῶν ὁμοφύλων ἐθαυμάζετο, ὡς τῶν προσοίκων τινὰς βαρβάρων τὰ ὅπλα καταθεμένους, ἐπιτρέποντας τῷ βασιλεῖ τὰς δίκας διαλύεσθαι ταῖς ἐκείνου ψήφοις.

CASAUBONUS.

1 *Abgarum regem ex orientis partibus ſola auctoritate deduxit.*] Familiare nomen regulis Orientis Abgarus, vel ut plures Græcorum ſcribunt Αὔγαρος. minùs rectè alii libri *Abagarus*. Quis autem iſte fuerit de quo loquitur Capitolinus, amiſſa hiſtoria quam tangit cum cæteris Pii rebus, ignotum eſt. Ferè qui leguntur Abgari, Edeſſæ toparchæ fuerunt: quorum multa in eccleſiaſtica præſertim hiſtoria, habetur mentio, & apud Epiphanium aliosque patres. Sed & Perſidis rex quidam Abgarus Spartiano nuncupatur in Severo.

2 *Sola authoritate.*] Hinc illa ſunt Victoris junioris: *orbem terræ nullo bello per annos viginti tres auctoritate ſola rexit.*

3 *Cauſſas regales terminavit.*] Victor idem, *Adeò trementibus, eum atque amantibus cunctis regibus, nationibuſque & populis, ut parentem ſeu patronum magis quàm dominum imperatoremve reputarent: omneſque uno ore in cœleſtium morem propitium optantes, de controverſiis inter ſe judicem poſcerent.* Quod ambitioſe ait Victor de cunctis regibus, veriùs interpreteris tu de regulis aliquot Orientis populorum, qui ſuos illa tempeſtate reges habuerunt; ſed ferè ex imperatoris Rom. ordinatione: ut, Albani, Hiberi, Zydritæ, Lazi, Apſilæ, Abaſgi, Sanigæ, alii.

4 *Sellam regiam Parthorum.*] Promiſſam ab Hadriano ut ſcribit Spartian.

5 *Rimethalcen in regnum Boſphoranum.*] Variè depravatum hoc nomen in regio & aliis. etiam Græci reges illorum tractuum plures appellant Ῥυμιτάλκης, ſive Ῥοιμητάλκας: nam utroque modo ſcriptum aut ſculptum offendimus. utrumque ex veteri conſuetudine: ſic Rœcus Heſychio, Rycus Suidæ ille rex dicitur, qui dedit pròverbio originem. Ῥοίκου χελιδοπομπία, vel Ῥύκου.

6 *Audito inter ipſum & curatorem negotio.*] Reg. *&* . . . . . *negotio.* Scrib. *& procuratorem.* nam videntur capite ſuo truncaſſe hanc vocem, qui ſcripturam ἐξίτηλον non aſſequebantur. Scio tamen & curatores Cæſaris Calliſtrato juriſconſulto dictos ejus procuratores.

7 *Olbiopolitis contra Tauroſchytas in Pontum auxilia miſit.*] Olbiopolitæ Græci erant aut certè Græcis mixti: Tauroſcythæ barbari, vel Scythæ, vel Gotthi, ſive Getæ: à quibus etiam Bory-

litis contra Tauroſcythas in Pontum auxilia miſit: & Tauroſcythas uſque ad dandos Olbiopolitis obſides vicit. Tantum ſanè auctoritatis apud exteras gentes nemo habuit, quum ſemper amaverit pacem, eo uſque ut Scipionis ſententiam frequentarit, qua ille dicebat, [1] *Malle ſe unum civem ſervare, quàm mille hoſtes occidere.* [2] Menſes Septembrem atque Octobrem, [3] Antonianum atque Fauſtinianum appellandos decrevit ſenatus, ſed id Antoninus reſpuit. Nuptias filiæ ſuæ Fauſtinæ, quum Marco Antonino eam conjungeret, uſque ad donativum militum celeberrimas fecit. Verum Antoninum poſt quæſturam conſulem fecit. Quum [4] Apollonium quem Chalcide acciverat, ad

Boryſthenem civitatem fuiſſe habitatam auctor eſt Dio Chryſoſtomus, qui omnia illa loca luſtraverat. Ptolemæo Olbia & Boryſthenes ſive *Βορυσθενὶς* duo ſunt unius oppidi nomina: aliter quàm tradit Plinius. Lege Dionis ſermonem τὸν *Βορυσθενιτικόν*.

1 *Malle ſe unum civem ſervare.*] Hinc ille tantus honos civicæ præ cæteris coronis.

3 *Antonianum.*] Scrib. *Antoninianum.*

SALMASIUS.

1 *Malle ſe unum civem ſervare quam mille hoſtes occidere.*] Huc ſpectat quod apud Suidam legitur ex incerto auctore: *ἔν γε τοῖς πολεμικοῖς ἀπὸ τοῦ δικαίου μᾶλλον ἢ τοῦ κερδαλέου δόξαν θηρώμενος φυλάττειν σώους ἤπερ εἰς μέγεθος ἐκφέρειν τοὺς τῆς ἀρχῆς ἐγίνωσκεν ἄνδρας.*

2 *Menſes Septembrem atque Octobrem, Antoninianum atque Fauſtinianum.*] Immo *Antoninum & Fauſtinum.* Antoninus enim menſis & Fauſtinus ab Antonino & Fauſtina, ſicut Julius à Julio, & Auguſtus ab Auguſto: non Auguſtanus nec Julianus. ſic Herculem menſem Commodus de nomine ſuo; nam & Hercules vocabatur, non Herculeum nec Herculeanum denominavit. Libri ſane non aliter habent hoc loco, quam *Fauſtinum & Antoninum.*

GRUTERUS.

2 *Menſes Septembrem atque Octobrem, Antoninum atque Fauſtinum, &c.*] Sic libuit reſcribere, ſuaſu exemplaris Palatini; eò quidem libentius, quod *Julius* & *Auguſtus* menſes ſunt, neque quid tamen additum nomini. vulgò erat *Antonianum atque Fauſtinianum.*

CASAUBONUS.

4 *Apollonium quem Chalcide acciverat.*] Scripti, *à Chalcide*, ut paulò poſt. in antiquis editionibus & regio, hæc urbs ſemper *Calchis* dicitur, non *Chalcis*: quem Ioniſmum cauſſæ nihil eſt cur hic probemus. Plures fuerunt eadem tempeſtate Apollonii. hic Syrus fuit è Chalcide urbe, cujus præter geographos ſæpe Joſephus meminit: profeſſione Stoicus, ut in Marco ſcribitur, & in Euſebii Chronico: ubi rectè *Chalcidicus* nuncupatur: perperam in Marci vita, *Chalcedonius.* olim in Euſebiano codice idem error irrepſerat: quod non ſolùm

[1] ad Tiberianam domum in qua habitabat vocaſſet, ut ei Marcum Antoninum traderet, atque ille dixiſſet, *Non magiſter ad diſcipulum debet venire, ſed diſcipulus ad magiſtrum,* [2] riſit eum dicens, *Facilius fuit Apollonio à Chalcide Romam venire quàm à domo ſua in palatium.* [3] cujus avaritiam [4] etiam in mercedibus notavit. Inter argumenta pietatis ejus & hoc habetur, quòd quum Marcus mortuum educatorem ſuum fleret, [5] vocareturque

lùm è Mariano Scoto, ſed etiam è Georgio Monacho cognoſcimus, qui illius verba ſic refert: Μάξιμος Τύριος, Ἀπολλώνιος στωϊκὸς Χαλκηδόνιος, Βασιλείδης Σκυθοπολίτης, οὗτοι διδάσκαλοι Οὐηρησίμου. ſic habet vetuſtiſſimus regiæ bibliothecæ liber: ſed ſcribendum illi fuerat Χαλκιδηνός: ita enim Chalcidis Syriacæ τὸ ἐθνικὸν formarunt, ut obſervant veteres magiſtri. Quare ita ubique reſcribe, etiam apud Eutropium, & Græcum ejus interpretem. Dio Caſſius inter philoſophos, quibus operam Marcus navavit, recenſet Ἀπολλώνιον τὸν Νικομηδέα, qui non eſt alius ab iſto: ſed errat optimus ille ſcriptor, vel ejus breviator, in aſſignanda ejus patria, ut ex iis quæ dicta ſunt patet: niſi tamen ſcripſerat Dio καὶ Νικομήδη. nam in Marci & Veri educatoribus fuit & Nicomedes quidam, cujus meminit Capitolinus. verùm aliud Νικομήδης eſt, aliud Νικομηδεύς. Sitne hic ille quem Epihanius in diatriba de Bardeſianiſtis appellat Ἀντωνίνου ἑταῖρον, aut ille cujus meminit Hieronymus inter ſcriptores Eccleſiæ, nolim affirmare: qui ſciam eodem ferè tempore ſex, aut eo plures vixiſſe Apollonios, eruditionis laude claros: quorum mentio habetur apud Philoſtratum, Lucianum, Dionem, Spartianum, Capitolinum, & alios. Ego ſanè falli puto eos qui Apollonium illum de cujus martyrio Euſebius & Hieronymus loquuntur, hunc Stoicum Chalcidenum fuiſſe arbitrantur.

1 *Ad Tiberianam domum.*] In Vero Antonino, *educatus eſt in domo Tiberiana.* alibi dicitur Tiberiana ἁπλῶς, meminit Victor in regione Urbis nona, & in Vitellio Suetonius.

2 *Riſit eum.*] Sed & morem geſſit inſipienti ſapientiæ magiſtro: ad quem itaſſe Marcum juvenem cur dubitemus, cùm etiam *aſcitus jam in imperatoriam dignitatem, tamen ad domum Apollonii diſcendi cauſſa veniret?* auctor Capitolinus.

3 *Cujus avaritiam etiam mercedibus notavit.*] Scripti codices, *in mercedibus.* diverſa nonnihil ſententia: quam & vulgata non incommodam continet. Propter hæc verba dubito ſintne de hoc Apollonio accipienda, quæ ſcribit Marcus imperator libri primi initio. quid enim illis tantis virtutibus magis contrarium quàm hæc μικρολογία, & ſordes?

GRUTERUS.

4 *Etiam mercedib. notavit.*] Sic olim editi: quod cum etiam ſervaret Pal. prætuli nuper vulgato, *in mercedibus.*

5 *Vocareturque ab aulicis miniſtris ab oſtentatione pietatis.*] Sic & Pal. additumque, aliàs legi, *vetareturque.* malim *avocareturque*: quamquam fortè eadem & publicatæ vis.

CASAUBONUS.

5 *Vocareturque ab aul cis min.*] Regius, & *vetaretur*, ſed non admittunt ſequentia. Scribe cum Joſepho Scaligero, *revocareturque*: nam principium dictio-

turque ab aulicis miniſtris ab oſtentatione pietatis, ipſe dixerit: *Permittite* (inquit) *illi ut homo ſit: neque enim vel philoſophia vel imperium tollit affectus.* [1] Præfectos ſuos & locupletavit & ornamentis conſularibus donavit: ſi quos repetundarum damnavit, eorum liberis bona paterna reſtituit, ea tamen lege ut illi provincialibus redderent quod parentes acceperant. [2] Ad indulgen-

dictionis periit ob verbi præcedentis finem. Nos ſcribebamus, *jocareturque*, παθηλικῶς, ut alibi. Vopiſcus in Floriano: *in quos multa epigrammata ſcripta, queis jocati ſunt aruſpices imperium pollicentes*, δι' ὧν ἐσκώφθησαν Retenta dictione *vocaretur*, placeat eruditiſſimi Lectii conjectura, ſcribentis: *vocareturque ab aulicis miniſtris . . . . ab oſtentatione pietatis:* ut in vacuo ſpatio vox Græca deſideretur, quas ferè librarii in libris Latinis ſoliti omittere. Variè autem expleri lacuna poteſt, ſi quis ingenio velit indulgere. putà πενθεῦς. qui futurus eſt iſtorum hominum non invenuſtus jocus: vel ἀειδάκρυς. ut ſit alluſum ab iſtis ad proverbium Græcorum vulgatiſſimum, ἀγαθοὶ δ' ἀριδάκρυες ἄνδρες. diſertè enim ait auctor jocatos eſſe in Marci fletum. Talia multa poſſunt fingi, quæ optimè huic loco conveniunt.

SALMASIUS.

5 *Vocareturque ab aulicis miniſtris ab oſtentatione pietatis.*] Legebam olim: *jocareturque*, atque ita etiam poſtea Caſaubono veniſſe in mentem vidi. verum illud *vocaretur* miro conſenſu retinent libri. ſic ſane verbo appellari uſus eſt Lampridius in Commodo: *appellatus eſt à mimis quaſi obſtupratus, eoſdemque ita ut non apparerent ſubito deportavit.* ubi *appellari à mimis* eodem plane ſenſu dictum eſt, quo heic vocari ab aulicis miniſtris. Gloſſæ veteres: *appellat*, ἐπικαλεῖται, ἐπιβοᾶται, ἀφανίζει ubi ἀφανίζειν eſt jocari. ἀπὸ τῶν ἀφάνας. ἀφάνας Græci vocant, quas Latini *apinas*. ἀφάναι, *apina*. unde apinarii, ſcurræ & dicentarii Gloſſæ: *apinas*, ἀφάνας. Suidas: σκινδαψὸς, ἀφάνα. hinc ἀφανίζειν, apinari, ludere, & jocari. ſic appellare eadem ſignificatione: quod & hic locus confirmat, & illæ optimæ Gloſſæ aperte comprobant.

CASAUBONUS.

1 *Præfectos ſuos & l. & ornamentis conſularibus donavit.*] Non ſolos prætorii præfectos intelligit; ſed & alios, qui à Pio vel provinciis imponebantur, vel in aliis publicæ rei ſtationibus collocabantur. Hos à benigniſſimo principe conſularibus ornamentis fuiſſe ornatos, non eſt mirum; cùm etiam procuratoribus ſuis ducenariis eadem Claudius ſæpe conceſſerit.

2 *Ad indulgentias proniſſimus fuit.*] Politiani codex, *indulgentiam.* potes referre ſive ad reliquorum indulgentias, ſive ad condemnationem. etſi non defuerunt magni principes, qui ab utroque hoc genere indulgentiarum cenſerent ſibi abſtinendum. Lampridius de Alexandro, *Condemnationes & raras eſſe juſſit: & quæ factæ fuerant, non indulſit.* Marcellinus de Juliano, libro XVI. *Id eum aduſque imperii finem & vitæ ſcimus utiliter obſervaſſe, ne per indulgentias quas appellant, tributariæ rei concederet reliqua.* & cauſſam adjicit ſane gravem.

SALMASIUS.

2 *Ad indulgentias proniſſimus fuit.*] Indulgentiæ criminum, & indulgentiæ debitorum apud auctores di-

 cuntur

dulgentias proniſſimus fuit. [1] Edita munera in quibus elephantos, [2] & crocutas, & ſtrepſicerotas, & crocodilos etiam atque hippopotamos, & omnia [3] ex toto
11 orbe terrarum cum tigridibus exhibuit. [4] Centum etiam leones una miſſione edidit. Amicis ſuis in imperio

cuntur, & utriuſque generis indulgentiarum tituli in in Codice Theodoſiano habentur. *De indulgentiis criminum* tit. XXXVIII. lib. IX. & *de indulgentiis debitorum* tit. XXVIII. lib. XI. ad quas autem indulgentias proniſſimum fuiſſe Antoninum Pium hoc loco velit intelligi Capitolinus, dubium eſſe poſſet, niſi præmiſſa de debitorum indulgentiis ſuaderent accipere. liberis enim eorum qui damnati repetundarum fuerant bona paterna reſtituit ea lege, ut provincialibus redderent, quod parentes acceperant. provincialibus igitur conſultum voluit, & ſimul liberalitatem Antonini oſtendit, qui proniſſimus ad indulgentias fuit. Sed & quæ ſequuntur de munerum editione eodem ſpectare videntur, ad deſignandum nempe munificum magnanimumque imperatoris ingenium. ad utriuſque tamen generis indulgentias proclivem & propenſum fuiſſe Antoninum licet interpretari.

1 *Edita munera in quibus elephantos & crocutas & ſtrepſicerotas.*] Neſcio unde *ſtrepſicerotas* huc invexerunt eruditi homines, qui nulli comparent in vetuſtis libris ſive ſcriptis, ſive antiquitus excuſis. ad unum enim omnes ſic legunt: *Edita munera in quibus elephantos & corocottas & tigrides & rhinocerotes, crocodillos etiam & omnia ex toto orbe terrarum cum tigridibus exhibuit.* Cur igitur ſtrepſicerotas, pro rhinocerotas ſubſtituerunt? præſertim nullis adjuvantibus membranis, quæ omnes & vocem *tigrides* heic repetitam retinent. ſed delendum videtur, *cum tigridibus*, aut illud certe, *& tigrides*. reliqua recte habent. *corocottæ* autem fere ſemper ſcriptum invenitur in melioris notæ libris, non *crocotta*. Κροκόττας tamen Græcis appellatur hoc animal.

4 *Centum etiam leones una miſſione edidit.*] Hoc ut magnum in Hadriano notavit Spartianus: *in circo multas feras & ſæpe centum leones interfecit.* hoc & infra ut magnanimum in Marco notabit Capitolinus: *in munere autem publico tam magnanimus fuit, ut centum leones una miſſione ſimul exhiberet ſagittis interfectos.*

GRUTERUS.

2 *Corocottas & ſtropſicerotas, crocodilos.*] Nimium abit ab his Palatin. nam primam vocem expreſſit ut eam heic poſui. in ſequentibus variat. habet enim, *& tigrides, & rhinocerontes, crocodillos, &c.*

CASAUBONUS.

2 *Et crocutas & ſtrepſicerotas, & crocodilos.*] Minimum hic adjuvimus ſcriptam lectionem regiarum & Italicarum membranarum: quæ vulgatam ſcripturam, *& crocotas & tigrides, & rhinocerotas & crocod.* conſentientibus ſuffragiis refutant. ſcriptum in illis, *crocotaras terbicerontes, crocod.* ſcribendum, *corocotas, ſtrepſicerotas, croc.* de utroque genere horum animalium conſule Plinium: qui inter Aſiaticorum ſtrepſicerotas & Afrorum addaces diſcrimen ſtatuit nullum. nos in alio opere multa de his notamus. Corocotas ante Severum Romæ viſas negat Dio: ſed ita, ut pudori ſuo conſulat; addit enim, ὅσα καὶ ἐγὼ ἐπίσταμαι. Vulgata lectio quæ tigridum nomen bis inculcat, ſatis ſe revincit ipſa per ſe.

3 *Ex toto orbe t.*] Scripti, *ex omni or. t.*

1 Non

perio ſuo [1] non aliter uſus eſt quam privatus: [2] quia & ipſi nunquam de eo cum libertis ſuis per fumum aliquid vendiderunt: ſiquidem libertis ſuis ſeveriſſimè uſus eſt. Amavit hiſtrionum artes: piſcando ſe & venando multùm oblectavit, & deambulatione cum amicis atque ſermone. [3] Vindemias privati modo cum amicis agebat. [4] Rhetoribus & philoſophis per omnes pro-

1 *Non aliter uſus eſt quàm privatus.*] Καινοπρεπῶς, pro, quàm ut privatus.

2 *Quia & ipſi.*] Non diſpliceat, *qui & ipſi.* ſed & *quia* probamus. Eſt verò καινοπρεπὴς oratio, *& ipſi nunquam cum libertis ſuis*: pro, neque ipſi neque liberti ſui. Sic in eadem ſententia junguntur Dioni imperatoris amici & Cæſariani liberti. Locus eſt in Hadr. vita: οὐ μέντοι οὔτε ἐξύβρισέ τις τῶν φίλων οὔτε ἀπέδοτό τι, οὔθ' ὧν ἔλεγεν, οὔθ' ὧν ἔπραττεν. οἷα οἵ τε Καισάρειοι καὶ οἱ ἄλλοι οἱ περὶ τοὺς αὐτοκράτορας ἔχοντες ποιεῖν εἰώθασι. planiſſimè ex his Dionis verbis intelligimus, quid ſit *per fumum aliquid vendere*, ut hîc loquitur Capitolinus. ſed γραφικωτάτην hominis fumos vendentis deſcriptionem petas licet è Lampridii Alexandro. alibi dicuntur iſti in his libris, *dicta factaque principis fumis vendere*; vel *fumum de principe vendere*. Attici ſcurræ genus iſtud hominum non καπνοπώλας aut καπνολόγους, ſed καπνοὺς appellarunt, ut ad ſextum Athenæi dicebamus.

3 *Vindemias privati modo cum amicis agebat.*] Feſtum οἰνωμάτων ſoliti etiam Imperatores cum amicis rure agitare. plura de hoc Lampridius in Heliogabalo. conſtat vel ex epiſtolis Plinii & B. Cypriani, necnon ex Ambroſii ſermonibus, etiam viros graves tempore vindemiarum in agros ſecedere ſolitos, & cum amicis ſuaviſſimè jocundari.

SALMASIUS.

4 *Rhetoribus & philoſophis per omnes provincias.*] Antonino Pio attribuit Capitolinus, quod Aurelius Victor Hadriano tribuere videtur: *leges, Gymnaſia, doctoreſque curare occœpit. adeo quidem ut etiam ludum ingenuarum artium quod Athenæum vocant conſtitueret.* Dio Marcum Athenis idem inſtituiſſe refert: ὁ δὲ Μάρκος ἐλθὼν εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ μυηθεὶς ἔδωκε μὲν τοῖς Ἀθηναίοις τιμάς, ἔδωκε δὲ καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις διδασκάλους ἐπὶ πάσης λόγων παιδείας μισθὸν ἐτήσιον φέροντας. ἐτήσιος autem ille μισθὸς, erant μυρίαι δραχμαί. hac enim mercede docebant Athenis & Romæ, Philoſophi, Oratores, Sophiſtæ, Grammatici. unde paſſim apud Græcos auctores, qui illorum temporum adfines fuere, μυρίαι ἐκ βασιλέως, pro ſalario quod erat conſtitutum philoſophis & oratoribus. Lucianus Dialogo Εὐνοῦχος: συντέτακται μὲν, ὦ Πάμφιλε, ὡς οἶσθα, ἐκ βασιλέως μισθοφορά τις οὐ φαύλη κατὰ γένη τοῖς φιλοσόφοις, στωϊκοῖς λέγω καὶ πλατωνικοῖς, καὶ ἐπικουρείοις ἔτι καὶ τοῖς ἐκ τοῦ περιπάτου, τὰ ἴσα τούτοις ἅπασι. ἔδει δὲ ἀποθανόντος τινὸς ἄλλον ἀντικαθίστασθαι δοκιμασθέντα ψήφῳ τῶν ἀρίστων. καὶ τὰ ἆθλα οὐ βοείη τις ἦν κατὰ τὸν ποιητὴν, οὐδ' ἱερεῖον, ἀλλὰ μυρίαι κατὰ τὸν ἐνιαυτὸν ἐφ' ὅτῳ συνεῖναι τοῖς νέοις. Sed quis ille βασιλεὺς? Hadrianus an Antoninus Pius, an Marcus? ſub his enim tribus imperatoribus vixit hic Lucianus. De Marco ut accipiamus, auctor eſt Philoſtratus in Theodoto: προέστη καὶ τῆς Ἀθηναίων νεότητος

προέστη ἐπὶ ταῖς ἐκ βασιλέως μυρίαις· καὶ οὐ τοῦτό τι τοῦ λόγου ἄξιον. οὐ γὰρ πάντες οἱ ἐπιβατεύοντες λόγου ἄξιοι, ἀλλ' ὅτι τοὺς μὲν Πλατωνείους καὶ τοὺς ἀπὸ τῆς στοᾶς καὶ τοὺς ἐκ περιπάτου καὶ αὐτοῦ Ἐπικούρου προσέταξεν ὁ Μάρκος τῷ Ἡρώδῃ κρῖναι. τὸν ἄνδρα τοῦτον ἀπὸ τῆς περὶ αὐτὸν δόξης αὐτὸς ἐπέκρινε τοῖς νέοις, ἀγωνιστὴν τῶν πολιτικῶν προσειπὼν λόγων, καὶ ῥητορικῆς ὄφελος. Philoſtratus hunc Theodotum commendans non illi magnæ gloriæ loco cedere ait, quod primus ἐπὶ μυρίαις Athenis docuerit. multos enim alios etiam non magni momenti viros idem muneris obiiſſe, ſed quod judicio imperatoris ad id electus ſit & juventuti Athenienſium docendæ præpoſitus, cum elogio quod eſſet ἀγωνιστὴς τῶν πολιτικῶν λόγων & ῥητορικῆς ὄφελος. illa enim verba αὐτὸς ἐπέκρινε, de Marco accipienda, non de Herode, ut perperam interpretes. Notandum autem ex Philoſtrato Marcum philoſophum Herodi commiſiſſe examen eligendorum philoſophorum Stoicorum, Epicureorum, Peripateticorum, qui τὰς μυρίας merere debebant, cum Lucianus ſcribebat τῶν ἀρίστων ψήφῳ δοκιμασθέντας hoc ſtipendii meruiſſe. Apud eumdem Philoſtratum omnibus locis ubi mentio τῶν μυρίων, ſemper in aliud mutarunt Critici, aut perperam verterunt interpretes, ut in Chreſto: ἐψηφίζοντο μὲν Ἀθηναῖοι πρεσβεύεσθαι ὑπὲρ Χρήστου τὸν Ἀθήνησιν αὐτῷ θρόνον ἐκ βασιλέως αἰτοῦντες. ὁ δὲ παρελθὼν εἰς αὐτοὺς ἐκκλησιάζοντας διέλυσε τὴν πρεσβείαν, ἄλλα τε διαλεχθεὶς ἀξιόλογα καὶ ἐπὶ πᾶσιν εἰπὼν, οὐχ αἱ μυρίαι τὸν ἄνδρα. μυρίαι ſunt, μυρίαι δραχμαί. Et hoc annuum ſtipendium erat Rhetorum, Philoſophorum & Grammaticorum. ſic enim alibi locutus idem Philoſtratus, ut in Proclo: μαθὼν δὲ αὐτὸν εἶναι καὶ ζῆν, ἐκπεποίηκε δὲ αὐτίκα τῆς οἰκίας διακηρυττομένης ἐπ' ἀγορᾶς πρὸς δραχμὰς μυρίας ἃς ἐπ' αὐτῇ ἐδεδάνειστο, ἔπεμψεν αὐτῷ τὰς μυρίας. item in Damiano: Ἀριστείδου γὰρ δὴ καὶ Ἀδριανοῦ, τοῦ μὲν τὴν Σμύρναν, τοῦ δὲ τὴν Ἔφεσον κατειληφότοιν, ἠκροάσατο ἀμφοῖν ἐπὶ μυρίαις, εἰπὼν, πολλῷ ἥδιον εἰς τοιαῦτα δαπανᾶν ἢ ἐς καλοὺς τε καὶ καλὰς, ὥσπερ ἔνιοι. Μυρίαι autem efficiunt, monetæ Romanæ quadraginta ſeſtertia, aureos vero quadringentos, at noſtræ, coronatos millenos. Tatianus tamen Rhetor qui ſub imperatore Marco floruit, & illa ætate vixit qua Philoſophis & Rhetoribus ab imperatore conſtituta ſunt ſalaria, paulo ampliorem eorum modum agnoſcit. nam ἐτησίους χρυσοῦς ἑξακοσίους, eos in ſtipendium accepiſſe dicit. quæ ſexcentorum aureorum ſumma non μυρίας δραχμὰς, ſed μυρίας καὶ δισχιλίας continet. quid igitur ſtatuemus? an τετρακοσίους ἑξακοσίους apud Titianum corrigemus, ut hic numerus aureorum conveniat cum illis μυρίαις Luciani & Philoſtrati? poſſet etiam aliquis πεντακοσίους legere. tot enim aureos efficiunt Atticos decem millia drachmarum: ſed nullis correctionibus opus. puto enim Lucianum & Philoſtratum in exprimenda illa ſumma quæ annua dabatur Rhetoribus & philoſophis breviter ac rotunde μυρίας dixiſſe, cum tamen darentur μυρίαι καὶ δισχίλιαι. ſic majorem numerum expreſſiſſe contenti, minorem & excurrentem neglexerunt ut rotunde loquerentur. Ita etiam optimos quoſque auctores loquutos exemplis non paucis ad Suetonium firmabimus, ubi de hoc ſtipendio Rhetorum pluribus agemus. certum enim eſt, ſive hæc Marcus ſive Antoninus conſtituerit, annua ſexagena è fiſco accepiſſe rhetores & philoſophos diverſarum ſectarum, ut & veriſſimum eſt in Panegyrico Eumenii ſcribi debere: *ſexagena millia nummum*, non *ſexcenta*, quæ ſumma μυρίας καὶ δισχιλίας drachmas reddit, legitimum & ordinarium

provincias & honores & ſalaria detulit. [1] Orationes plerique alienas eſſe dixerunt quæ ſub ejus nomine feruntur: Marius Maximus ejus proprias fuiſſe dicit. Convivia cum amicis & privata communicavit & publica: nec ullum ſacrificium per vicarium fecit, niſi quum æger fuit. [2] Quum ſibi & filiis honores peteret, [3] omnia quaſi privatus fecit. Frequentavit & ipſe amicorum ſuorum convivia. Inter alia etiam hoc civilitatis ejus præcipuum argumentum eſt, [4] quòd quum [5] domum Omuli viſens, miranſque columnas porphyreticas, requiſiſſet unde eas haberet: atque Omulus ei dixiſſet, [6] *Quum in domum alienam veneris, & mutus & ſurdus eſto*, patienter tulit. cujus Omuli multa joca ſemper patienter accepit. Multa de jure ſanxit, uſuſ- 12
que eſt [7] juris peritis, Vinidio Vero, [8] Salvio Valente

Volu-

nium Rhetorum ſtipendium jam inde ab Antonino Pio vel Marco.

CASAUBONUS.

4 *Rhetoribus & philoſophis per omnes provincias & honores & ſalaria detulit.*] Extat veſtigium conſtitutionis hujus in libris juris hodieque, tam in lege ſexta Digeſtorum, De excuſationibus tutorum; quàm in lege quarta, Cod. De profeſſoribus & med.

1 *Orationes plerique alienas eſſe dixerunt quæ ſub ejus nomine feruntur.*] Ferebantur olim multorum principum orationes, quas vel ipſi in ſenatu recitaverant, vel ad ſenatum miſerant, quoties jus aliquod novum introducere, aut vetus inſtaurare vellent. Hæ ſunt orationes quarum toties in Pandectis & Codice utroque fit mentio. Tales erant iſtæ divi Pii; quas ait Capitolinus putaſſe quoſdam eſſe alienas: hoc eſt, ingenio magiſtri epiſtolarum vel ſcriniorum formatas. Impp. Dioc. & Maxim. A A. & C C. *Oratione divi Pii liberalium ſtudiorum profeſſores, non etiam calculatores continentur.*

2 *Quum ſibi & filiis honores peteret.*] Filiis quidem diverſos honores petiit: ſibi quem peteret, unus fuit conſulatus. petiit autem hunc geſſitque ter, ex quo factus eſt imperator: cùm antè ſemel fuiſſet Cos.

3 *Omnia quaſi privatus fecit.*] Lege Plinii panegyricum, ubi de Trajano idem.

5 *Domum Omuli viſens.*] In ſaxorum inſcriptionibus ſemper eſt *Omollus*. in Plinii epiſtolis ſæpe nominatur Titius Homulus orator inter primos ſui temporis. at hic eſt C. Valerius Omollus Verianus, homo conſularis & prudens: ut colligas ex hoc dicto, & item alio quod refert Lampridius in Severo: an ſatis probus & ſimplex, jure dubites ex Marci vita.

6. *Cùm in domum alienam veneris, & mutus & ſurdus eſto.*] Vetus dictum eſt Græci ſapientis, *Μηδὲν διαφέρειν ἢ τοὺς πόδας ἢ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς ἀλλοτρίαν οἰκίαν τιθέναι.*

SALMASIUS.

4 *Quòd cum domum Omuli viſens.*] In Palatino codice *Omulli*, & infra *Omullus*. aliquando etiam *Omullius*. in veteribus ſaxis *Omollus* dicitur.

7. *Juriſperitis Vinidio Vero.*] Scri-

be ex

Voluſio Metiano, [1] Ulpio Marcello, & Jaboleno. Seditiones ubicunque factas, non crudelitate, ſed modeſtia & gravitate compreſſit. [2] Intra urbes ſepeliri mortuos vetuit. [3] Sumptum muneribus gladiatoriis inſtituit. [4] Vehicularium curſum ſumma diligentia ſublevavit.

be ex eodem Palatino: *Vindio Vero.* nam ita etiam in Digeſtis vocatur.

CASAUBONUS.

7 *Vinidio Vero.*] Is eſt quem libro quarto & quinto Digeſtorum, Ulpianus Vindium nominat: Voluſius quoque Mæcianus libro xxxv. titulo ſecundo.

8 *Salvio Valente.*] Ulpianus libro VII. De officio proconſulis: *Hiſdem criminibus quibus quis liberatus eſt, non debet præſis pati eundem accuſari; & ita Divus Pius Salvio Valenti reſcripſit.* refertur in titulo De accuſat. alibi, niſi fallor, nulla in toto jure iſtius mentio. Voluſius Metianus, vel, ut alii ſcribunt, Mæcianus, (Græci quoque Μαικιανὸς) itemque Ulpius Marcellus, & Javolenus, ex fragmentis ſcriptorum ſuorum, notiſſimi ſunt.

2 *Intra urbes ſepeliri mortuos vetuit.*] Mortuos intra urbem neque Romani ſepeliebant, neque Athenienſes, neque alii populi quàm plurimi: quare illorum cauſſa nihil opus hac Pii lege. Sed erant quibus in civitate ſepelire jura municipalia permitterent, ut ſignificat Ulpianus: & de Lacedæmoniis ſcimus ex Plutarcho. Præterea videntur multi gliſcente jam Chriſtianiſmo, veterem ſuperſtitionem quæ intra urbes mortuos vetabat recipere, paulatim exuiſſe & contemſiſſe. Ad hæc igitur duo genera hominum lege hac opus fuit; quam tamen ante Pium Hadrianus quoque tulerat. Lege titulum De ſepulcro violato.

3 *Sumtum muneribus gladiatoriis inſtituit.*] Malim *ſtatuit*, vel *conſtituit*: nam hoc vult: impoſitum eſſe modum ſumtibus munerum gladiatoriorum: quod apparet ex ſimili in vita Marci loco: *Gladiatoria ſpectacula omnifariam temperavit:* & mox, *Gladiatorii muneris ſumtus modum fecit.*

4 *Vehicularium curſum.*] Expoſuimus ad Hadrianum.

SALMASIUS.

1 *Ulpio Marcello & Jaboleno.*] Hujus nominis Jabolenus veriloquium vidi qui quærerent, & neſcio unde rationem ejus peterent. mihi non dubium quin *Jabolenus* ſit pro *Zabolenus*, ut *jugum*, ζυγόν & *Jonarius* pro *Zonarius* apud Nonium. utrumque autem pro *Diabolenus*, quomodo ſcriptum hoc loco repperi, in optimo codice Palatinæ Bibliothecæ. Διαβολή. inde Διαβολινός: deinde *Zabolenus* & *Jabolenus*: ut *Dieta*, *Zeta*, *Diarritum Zarritum*: & διώστρα, ζώστρα vel ζύστρα. διώστραν enim veteres luctam vocarunt ἀπὸ τοῦ διωθεῖν; ut ἔξωστρα ab ἐξωθεῖν. nam ὠθισμοὶ in lucta præcipue locum habent: immo lucta non aliud eſt quam ὠθισμός. ideo Plutarchus πάλην eſſe dicit συμπλοκῆς καὶ ὠθισμοῦ. ab illa igitur voce διώστρα, ζώστραν recentiores Græci appellaverunt & ζύστραν. inde noſtrum, *jouſte*. ut dietam, zetam: Diabolum, Zabolum: & ſimilia. ſic *Diabolenus* & *Zabolenus*, vel *Jabolenus*.

3 *Sumptum muneribus gladiatoriis inſtituit.*] Inſtituere heic pro ſtatuere: ut *injungere*, pro *jungere*, in Digeſtis ſæpe. nihil igitur mutandum.

4 *Vehicularium curſum ſumma diligentia ſublevavit.*] Quæritur utrum provincialium commodis conſuluerit Antoninus, an eorum qui publicis equis currebant. id non poſſe ex his

his verbis colligi aſſerunt docti : ego dico poſſe. Cum enim Antonini temporibus curſus publicus, provincialium onus fuerit, & primus eum Severus, ut ſe hominibus commendaret, à privatis ad fiſcum traduxerit, certum eſt Antoninum cum publicum curſum ſublevaret, rationem tantum habuiſſe provincialium qui eum præſtabant. ſublevavit autem curſum publicum Antoninus diplomata paucis largiendo, ac non niſi in publicis ac neceſſariis cauſis evectiones fieri ſinendo : quo plures enim eſſent, quibus curſus uſurpandi licentia daretur, eo majus provincialium onus, & gravior præſtatio. hinc illa querela Ammiani Marcellini de Epiſcopis curſu publico ultro citroque diſcurrentibns per Synodos, quæ res, ut ait, *rei vehiculariæ nervos ſuccidebat.* eadem etiam atque in eadem re querela beati Hilarii, cujus hæc verba ſunt in fragmentis à Pithœo editis: *omnis enim fraternitas omnibus in provinciis ſuſpenſa ac ſollicita expectat in quem finem hæc malorum procella ſuccedat, curſuſque ipſe publicus, attritus ad nihilum deducitur.* hinc illæ tot conſtitutiones imperatorum in Cod. Theodoſiano poſitæ, quæ ad ſublevandum publicum curſum, & faciendarum evectionum licentiam cohercendam promulgatæ ſunt. Vehicularium porro curſum quod plerique omnes nunc clavularem etiam dictum putant veteribus fuiſſe, non ferendus hic error, ſed caſtigandus. tantum ſane inter vehicularium & clabularium curſum intereſt quantum inter genus & ſpeciem. *vehicularius curſus* generalis appellatio publici curſus quæ rhedas, ciſia, veredos, angarias & omnia quæ in curſu publico uſurparentur, ſive vehicula, ſive animalia comprehendit. nam ab initio inſtitutionis vehicula tantum, hoc eſt rhedæ, in uſu fuere. at clavularis curſus, particularis fuit & ſpecialis, de quo mox dicam. *Clavularis*, inquiunt, *curſus à clavulis.* verum eſt. *clavula genus vehiculi.* falſum. *Clavulam* Varro dicit eſſe taleam vel ramum ex arbore deciſum. vehiculum hoc nomine appellari nemo unquam dixit. & ſane clavola diminutivum à clava, quæ vox ramum ſignificat ex utraque parte præciſum, & ſic pro fuſte & baculo eſt, & à Græco deſcendit. κλάδυ Græcis eſt ramus. Heſychius: κλάδδυν, κλάδδον, ῥάβδον. Æoles, quos Latini ſermonis patres & auctores eſſe omnes conſentiunt, dicebant κλάζαν. nam δ in β mutabant. ſic βελφὺς, δελφὺς appellabant : σύμβυσαι pro σύνδυσαι : βέλεαρ pro δέλεαρ. στάμβαλα, στάνδαλα. ita κλάβαν pro κλάδυν. Romani *clavem.* quæ vox, ut dixi, proprie ramum ſignificat. hinc clavam Herculis ramum etiam vocant Latini poëtæ. Propertius:

Ille etiam Eleo percuſſus tempora ramo.

ut Græci πτόρθον & ὄζον. Philippus in epigrammate:

-- καὶ βαρύπους ὄζος ὁ θηρολέτης.

a clava *clavola*: parvus & tener ramus vel ſurculus. taleam interpretatur Varro. talea vel talia, ut potius ſcribebant, Græcæ etiam originis. nam ſic *taliam* ἀπὸ τοῦ θάλλος fecerunt. ut *alius* ἀπὸ τοῦ ἄλλος. *ſalio*, ἀπὸ τοῦ ἅλλω. *folium* à φύλλον. *cilium* à κυλλόν. & ſimilia. θάλλος autem ramulum etiam ſignificat, & proprie quidem oleæ termitem, ſed & quemvis ſurculum. jam ſcimus quid ſit clavula, diſpiciamus quid ſit clavularis curſus. ſed primum doceamus clavularem curſum diſtinctum fuiſſe à vehiculario, ut ſpecialem. id aperte declaratur leg. v. Cod. Theod. de curioſis, cujus hæc ſunt verba: *in his duntaxat provinciis in quibus curſus à provincialibus exhibetur, quoniam avaritiæ occurri pæne jam non poteſt, ſingulos ſolidos per ſingulas rhedas, quas quadrigas vel flagella appellant, percipiatis per id tempus, quo curarum & curſus tuendi ſollicitudinem ſuſtinebitis : è curſu vero clavulari ſingulas angarias ; in his ſcilicet ſtationibus in quibus curſus eſt conlocatus ad exhibendam humanitatem venientibus ex-*

 cuſetis.

cuſtetis: num potuit clarius curſum clavularem à rhedis, hoc eſt à curſu vehiculario ſeparare? in clavulari curſu patet angarias tantum fuiſſe: in vehiculario *rhedas*, *birota*, *& veredas*. quamvis negandum non ſit vehiculario quoque etiam clavularem comprehendi, at non item clavulari vehicularium. leg. LXII. ejuſdem Cod Theod. velocem curſum & clabularium etiam manifeſte diſtinguit: *uſurpationem curſus publici penitus juſſimus amputari, ſcilicet ut excepta magnitudine tua præſumendi velocis, & clavularii curſus nullus habeat poteſtatem.* velocem & clavularium curſum non conjungit aut eumdem facit, ſed ſeparat tanquam diverſos. & velocem quidem vocat rhedarum aut veredorum; clavularium autem, angariarum. ſic lege ult. tit. eod. curſum & angarias poſuit ut diverſa: *Nemo ducum ingreſſus, ſemel provinciam ſuam poſtmodum itineribus faciendis curſu atque angariis ipſe vel ſuum utatur officium.* Curſum in hac lege vocat abſolute quem in illa velocem curſum nuncupavit; & angarias heic, quem ibi clavularium curſum. Conſtat igitur clavularium curſum angarias tantum habuiſſe. ſcio angarias plauſtrorum & jumentorum præſtationes proprie fuiſſe dictas; ſed angariæ etiam pro carris ipſis & plauſtris, quæ ad curſum à provincialibus præſtantur. hinc onerum menſura definita in rhedis, angariis & veredis leg XXX. Cod. Theod. de curſu publico: *ut nemo amplius rhedæ quam mille pondo, angariæ quam mille quingenta, veredo quam triginta auderet imponere.* & leg. XXVIII. ejuſdem tit. angarias à bobus fuiſſe tractas patet leg. I. eod. tit. & leg. XI. qua cavetur ut pro ſingulis angariis bina tantum boum paria conſequantur quibus angariarum curſus permiſſus fuerit. liquet igitur angarias illas plauſtra tantum & carra fuiſſe ferendis oneribus & impedimentis deſtinata, & tranſvehendis ſpeciebus publicis, quæ non multum celeriter ibant, nam boves ea trahebant. ideoque angarias & parangarias à curſu ſeparat titulus Cod. Theod. *de curſu & angariis*. & leg. XV. cum Julianus diſcurſus veredorum & paravedorum amputaſſet in provincia Sardinia, angarias tamen non ſubmovit propter publicas ſpecies quæ ad diverſos portus erant deferendæ. ſic velocem & clavularium curſum diſtinxit, quod clavularius tardus eſſet. De re ſatis conſtat. videndum eſt de nomine clavularis curſus, & quare ita ſit appellatus. Non à clavulis, nam nulla vehicula ſic appellata ſunt, ſed à clavularibus carris vel plauſtris, clavulare carrum dicebatur, quod undique clavulis erat confixum & contextum, & capſum ex clavulis factum habebat, ad res quæ imponerentur retinendas, ne defluerent. quod & in noſtris carris onerariis fieri videmus, quæ undique vallantur & ſudibus vel clabulis muniuntur, ne onera impoſita decidant. Latini capſum vocabant. Iſidorus: *capſum carruca undique contexta.* nam *capſum* eſt χαράκωμα. hinc *capſi* in tabula vel alveo aleatorio ſunt χαρακώματα, de quibus nos alibi. *capſum* quoque animalium ſeptum. Feſto: *capſum in ciſio.* Itali tranſpadani *ploximum* vocabant. atque inde Catullus: *Gingivas ploximi habet veteris*: vix tamen eripi mihi poteſt quin hæc vox mere Græca ſit. πλέξις, πλέξιμον: ut τρῶξις, τρώξιμον· ἄρδοσις, δρόσιμον. πλέξιμον, *ploximum*. Græci enim πλέγματα ejuſmodi ciſiorum & carrorum capſa vocant. Heſychius: πείρινθος· πλέγμα τὸ ἐπὶ τῆς ἁμάξης, τὸ πλινθίον τὸ ἐπιτιθέμενον τῇ ἁμάξῃ περιέχων). Euſtathius πείρινθα interpretatur, πλινθίον ἐπὶ τῆς ἁμάξης ἐν ᾧ τὰ φορτία ἐπιτίθενται ἐκ ῥιπῶν πλεκόμενον. ὑπερτερίην etiam Homero dicitur, & exponunt Grammatici, τὸ πλέγμα καὶ τὸ πῆγμα τῆς ἁμάξης. *ſirpea* Latinis hæc plauſtrorum πλέγματα. Ovidius:

— *& in plauſtro ſirpea lata fuit.*

male in vulgatis, *ſcirpea*. Verum in carris

vavit. Omnium quæ geſſit, & in ſenatu [1] & per edicta rationem reddidit. [2] Periit anno ſeptuageſimo: ſed quaſi

carris publicis, de quibus nobis heic ſermo, & quæ clavularia dicta ſunt, ordine fixæ videntur fuiſſe clavulæ, ut in carris hodiernis videmus, non opere craticio contextæ, & invicem complicatæ, qualia ſunt quæ vulgo *tumberella* dicimus, & quæ proprie ſirpeæ Latinis dictæ. Carrum igitur clavulare adjective dictum: poſtea adjectivum in ſubſtantivum tranſiit, & clabulare abſolute appellatum hoc carri genus, quod clabulas haberet. hoc ita eſſe ut diximus evincet illuſtris locus ex leg. I. Cod. Theod. de curioſis, qui ex emendatione noſtra ita legendus eſt: *Hi vero pervigili diligentia providebunt, ne quis citra evectionis auctoritatem moveat curſum vel amplius poſtulet quam conceſſit evectio; ne habens unius copiam rhedæ, flagitet duas: aut rhedam uſurpet cui birotum, vel veredum poſtulet cui clavulare permiſſum eſt.* quibus verbis omnia quæ in publico curſu movebantur vehicula continentur, rhedæ, birota, veredi, & clabularia vel carra, quæ alias angariæ dicuntur. Prohibetur igitur qui rhedæ unius evectionem habuerit, duas rhedas uſurpare. perperam in editis, *duas mulas* legitur. quaſi una tantum mula rhedæ jungeretur. atqui conſtat ex leg. VIII. de curſ. publ. octo mulas æſtivo tempore ad rhedam jungi, hyemali decem. cui vero birotum conceſſum fuerit, quod tribus mulis agebatur, is ne rhedam uſurpet. nec veredum poſtulet, cui clabularis curſus tantum copia data fuerit. id eſt ne velocem curſum uſurpet, cui angaria tantum permiſſa fuerit. *clabulare* autem dixit pro clabulari carro.

CASAUBONUS.

1 *Et per edicta rationem reddidit.*] Simil ium edictorum exemplum apud Suetonium in Auguſto, cap. XXVIII. & Claudio cap. XVI.

2 *Periit anno ſeptuageſimo.*] Falſiſſimum: nec difficile eſt rationem inire, cùm de natali Pii ex ipſo Capitolino conſtet. Nam ſi à duodecimo Domitiani conſulatu ad annum deſcendas quo exceſſit Pius, & Marcus imperium ſuſcepit, quatuor & ſeptuaginta annos invenies. Eutropius tres & LXX. numerat: licet aliter legerit Pæanius. Aurelius verò Victor ab eruditiſſimo Schotto editus, mortuum ſcribit poſt annum vitæ quintum & ſeptuageſimum. Menſem ac diem veſtigat accuratiſſimus Onuphrius: quem tu Lector vide. Faciunt enim rem incertam pugnantes veterum ſententiæ. Theophilus imperaſſe ſcribit annos XXII. menſes ſeptem, dies ſex. Victor alter annos XXIII. vixiſſe autem, LXXII. Euſebius in membranis regnaſſe annis XXII. menſibus tribus. omitto alios.

SALMASIUS.

1 *Et per edicta rationem reddidit.*] Huc pertinet, quod ſcribit Aurelius Victor: *uſque eo autem mitis fuit, ut cum ob inopiæ frumentariæ ſuſpicionem lapidibus à plebe Romana perſtringeretur, maluerit ratione expoſita placare quam ulciſci ſeditionem.* *dicta* pro *edicta* ſcriptum habetur in Palatino. nec ſemel ſic ſcriptum in antiquis libris offendimus, *dictum* pro *edictum.* ut contra *edicere* non raro pro ſimplici dicere. veteres gloſſæ: *dicta feralia*, βαρεῖαι ψῆφοι. ubi manifeſto dicta pro edictis. nam edicta feralia paſſim apud ſanctos & veteres ſcriptores, quibus perſequutio in Chriſtianos mandabatur. ſic apud Zenonem Veronenſem, *edictis feralibus* non ſemel, quibus jubentur Chriſtiani Diis immolare, & apud Cyprianum.

2 *Periit anno ſeptuageſimo.*] Convenit his numerus cum Faſtis Siculis. nam à duodecimo conſulatu

quaſi adoleſcens deſideratus eſt. Mors autem ejus talis narratur: [1] Quum Alpinum caſeum in cœna ediſſet avidiùs, nocte rejectavit, [2] atque alia die febre commotus eſt. Tertia die quum ſe gravari videret, M. Antonino remp. & filiam præſentibus præfectis commendavit, [3] Fortunamque auream quæ in cubiculo principum poni ſolebat, transferri ad eum juſſit: [4] ſignum tribuno Æquanimitatis dedit: atque ita converſus

Domitiani quo Pium natum tradidit Capitolinus uſque ad conſules Braduam & Verum, quibus idem denatus dicitur, anni ſunt ſeptuaginta. Mirum tamen eſt quod in iiſdem Faſtis legitur de morte Antonini: ἐπὶ τούτων τῶν ὑπάτων ἐσφάγη Αἴλιος Ἀντωνῖνος ἐν Περιγονήσων ὢν ἐτῶν ξζ. quod falſum eſt & abſurdum. de annis autem imperii & vitæ ejuſdem Antonini multum variantes ſunt auctorum ſententiæ, de quibus videnda quæ ad hunc locum notavit eruditiſſimus vir Iſaacius Caſaubonus. Joannes Gazenſis viginti quattuor annos regnaſſe ſcribit, cum alii fere omnes, aut viginti tres aut viginti duo tantum ponant: *Μάρκος, ἔτη ιθ, πρὸ τοῦ Μάρκου, Τίτος Αὐρήλιος Φοῦλβος Βοϊώνιος Ἀντωνῖνος Πῖος ὁ κληθεὶς Εὐσεβὴς ἔτη κδ.*

CASAUBONUS.

1 *Cùm Alpinum caſeum.*] Caſeus Alpinus, quem Alpes mittunt: Plinius libro XI. cap. XLII. *Duobus Alpes generibus caſeorum pabula ſua approbant: Dalmaticæ Docleatem mittunt; Centronicæ Vatuſicum.* Sed ſcribunt heic membranæ, *Tranſalpinum.* Plinius ibidem: *Laus caſeo Romæ, è provinciis Nemauſienſi præcipua.*

2 *Atque alia die.*] τῇ ἑξῆς ἡμέρᾳ. *alia* pro altera, ut ſæpe Plautus.

3 *Fortunamque auream quæ in cubiculo principum poni ſ.*] Eadem in Marco. hoc ſimulacrum velut pignus imperatoriæ majeſtatis fuit: ideo Fortuna regia nominatur in Severo. De imaginibus cubicularibus non inutilia monebamus ad Suetonii Auguſtum, cap. VII.

4 *Signum tribuno Æquanimitatis dedit.*] Erit mens auctoris magis perſpicua, ſi ſcribas & hìc & in vita Marci, ÆQUANIMITAS Pro teſſera modò plura, modò pauciora verba dabant: ſæpe unicam vocem. omnium exempla apud Suetonium, quæ nota ſtudioſis, vel noſcenda. Hic vero datur à Pio ſignum verbo, ÆQUANIMITAS: ut ab impuro Cajo, qui tribuno ſignum petenti ſolitus PRIAPUM, aut VENEREM dare. ita accipiendus hic & ſimilis in Marco alius locus. Nam vir magnus qui aliter interpretatur, more humano labitur. Soliti autem imperatores etiam cùm ægroti jacerent, atque adeò morti etiam proximi, ſignum dare. Dio de Marco animam propè jam agente, *τῷ χιλιάρχῳ τὸ σύνθημα αἰτοῦντι ἔφη, Ἄπελθε πρὸς τὸν ἀνατέλλοντα. ἐγὼ γὰρ ἤδη δύομαι.*

SALMASIUS.

4 *Signum tribuno Æquanimitatis dedit.*] Non placet legi *Æquanimitas*, pro æquanimitatis: ſic enim, ſignum æquanimitatis dare dicitur, ut pro ſigno Venerem dare aut Priapum, quemadmodum à Caligula factum narrat Suetonius. Qui *ſignum dabat* imperator nominandi quidem caſu illud enunciabat; Æquanimitas, Venus, Priapus. Auctores vero ſic exprimere conſuerunt, æquanimitatem pro ſigno dare, aut ſignum æquanimitatis.

Spiri-

verſus quaſi dormiret; [1] ſpiritum reddidit apud Lorium: alienatus in febri, nihil aliud quàm de republ. & de his regibus quibus iraſcebatur, loquutus eſt. Privatum patrimonium filiæ reliquit. Teſtamento au- 13
tem omnes ſuos legatis idoneis proſequutus eſt. [2] Fuit ſtatura elevata decorus. Sed quum eſſet longus & ſenex, incurvareturque, [3] tiliaceis tabulis in pectore poſitis faſciabatur, ut rectus incederet. [4] Senex etiam antequam

CASAUBONUS.

1 *Spiritum reddidit apud Lorium.*] Reſtituimus diſtinctionem rectam, quæ erat in omnibus libris corrupta. de Lorio ſive Laurio villa jam dictum. Quod ait Capitolinus, Pium converſum quaſi dormiret, ſpiritum reddidiſſe, idem ex Quadrato Dio, *τὴν τελευτὴν ἡδίστην αὐτοῦ καὶ ἴσην ὕπνῳ τοῦ μαλακωτάτου γενέσθαι.*

3 *Tiliaceis tabulis in pectore poſitis faſciabatur.*] Petitum ab arte medicinæ exemplum: nam in medicorum libris tabularum hujuſmodi multiplex docetur uſus. Parens artis Hippocrates vocare ſolet *νάρθηκας, παρερμάσματα* & *ὑποστηρίγματα.* utebantur & feminæ ad celanda corporis vitia. meminit vetus comicus Alexis, & *κόρτους* appellat comicè. Vulgò hodiè feminæ ſurrigendo corpori non tiliaceas tabellas, ſed ferulas è balenæ coſta, aut ebeno, aut alia materia non prædura neque rigida pectori apponunt.

4 *Senex etiam antequam ſalutatores venirent, panem ſ.*] Etſi non damno vulgatam lectionem hujus loci, præfero tamen quam olim in ſuis exemplaribus Victor invenit: quæ caput hujus periodi facit caudam præcedentis. Quare ſcribe, *ut rectus incederet etiam ſenex. Antequam ſalut.* &c. Verba poſterioris Victoris, qui, ut ſæpe diximus, pleraque ex iſtis auctoribus *ὡς ἐν τύπῳ* deſcripſit, ſunt hæc: *Priuſquam ſalutandus prodiret, deguſtans panis aliquantulum, ne frigeſcente circum præcordia per jejunia ſanguine, viribus exeſis, interciperetur, eoque actuum publicorum laboribus minimè ſufficeret.* Idem, ut vides, cum Capitolino dicit Victor; ſed feciſſe hoc Pium ſenem: hoc verò non dicit Victor. Obſervat & Dio Marci ſimilem conſuetudinem: ſed in ætate adhuc conſtante, aut non adeò certè ſenis. De patre Pio ſcribit Marcus libro ſexto, tanta victus tenuitate illum uſum, ut à mane ad veſperam loco eodem poſſet durare, ſine ulla alvum levandi aut veſicam, niſi ſtatis horis, neceſſitate. *καὶ οἷος*, inquit, *μένειν ἐν τῷ αὐτῷ μέχρι ἑσπέρας, διὰ τὴν λιτὴν δίαιταν, μηδὲ τῶν ἀποκρίνειν τὰ περιττώματα παρὰ τὴν συνήθη ὥραν χρῄζων.* ſic legi debet ille locus, atque exponi.

SALMASIUS.

2 *Fuit ſtatura elevata decorus.*] Poſterior Victor: *Proceras membra, decenter validus:* diſtingue: *Procerus membra decenter, validus.* Procerum membra decenter vocat, quem Capitolinus ſtatura elevata decorum. decenter procerus, ita Ovidius de Vertumno:

Mille habet ornatus, mille decenter habet.

3 *Tiliaceis tabulis.*] Palatinus, *tiliaticeis*: cui conſentit vetus editio quæ habet, *tiliaticiis.*

4 *Senex etiam antequam ſalutatores venirent.*] Non placet mihi diſtinctio quæ viro doctiſſimo placet; ut ſic legamus: *ut rectus incederet ſenex etiam. Antequam ſalutatores venirent,* &c. moroſa

tequam

tequam ſalutatores venirent, [1] panem ſiccum comedit ad ſu-

roſa enim eſſet repetitio, *quum eſſet longus & ſenex, faſciabatur tiliaceis tabulis, ut rectus incederet etiam ſenex.* nonne enim ſatis dixiſſe, *cum ſenex eſſet & incurvus, tiliaticeis tabulis ad pectus poſitis devinciebatur, ut rectus incederet.* nec prohibet quod apud alterum Victorem non dicitur Antoninum ſenem feciſſe, cum ſalutandus prodiret, ut panem ſiccum comederet. immo ſi attentius conſideremus hunc locum, longe veriſimilior hæc lectio qua ſenem id factitaſſe Antoninum ſcribitur. Bene mane enim ſalutabantur imperatores, quibus non erat moris aliquid guſtare priuſquam ſalutarentur. Antoninus vero jam ſenex ad ſuſtentandas vires, paulum ſicci panis ſumebat priuſquam ſalutandus prodiret. Nec ſimile eſt quod de Marco tradidit Dio; οἷος μένειν ἐν τῷ αὐτῷ μέχρι ἑσπέρας, διὰ τὴν λιτὴν δίαιταν, μηδὲ τῶν ἀποκρίνειν τι προστάγματι παρὰ τὴν συνήθη ὥραν χρήζων. ſed propter tenuem & aridum victum quo utebatur potuiſſe vel uſque ad veſperam uno in loco eodemque ſtatu manere, cum venter illi injuriam nunquam faceret, nec ſecedendi neceſſitatem imponeret.

1 *Panem ſiccum comedit ad ſuſtentandas vires.*] Per *panem ſiccum*, panem ſolum intellige abſque ullo alio pulmento. ſic in vita Taciti apud Vopiſcum: *panem niſi ſiccum nunquam comedit.* ad quem locum plura dicemus. fuit autem hæc veterum frugalitas, eorum præcipue qui negotioſam vitam καὶ πρακτικὴν agebant, ut matutinis horis ſolo pane deguſtato uſque ad veſperam & tempus cœnæ impranſi perdurarent, adeo ut ne biberent quidem. Galenus hoc ita de ſe prædicat libro ſexto ὑγιεινῶν: ὅπερ οὖν εἴωθα ποιεῖν αὐτὸς ἐγὼ καθ' ἣν ἂν ἡμέραν ὀψιαίτερον ἀριστῆσαι μέλλω διὰ ἀρρώστων ἐπισκέψεις ἢ τινὰ πολιτικὴν πρᾶξιν, εἰπεῖν σοι βούλομαι. ὑποκείσθω μὲν ἡμέρα καθ' ἣν τοῦτο γίγνε) ἢ τῶν ἰσημερινῶν ὡρῶν, ἐλπίζεσθαι δὲ περὶ δεκάτην ὥραν ἡ τοῦ σώματος ἐπιμέλεια γενήσεσθαι κατὰ ταύτην τὴν ὑπόθεσιν ἔδοξέ μοι περὶ τὴν τετάρτην ὥραν προσφέρεσθαι τροφὴν ἀπλουστάτην ἥτις ἐστὶν ἄρτος μόνος. ἐγὼ μὲν οὕτω αὐτὸς ἔπραξα. τινὲς δὲ οὐχ ὑπομένουσιν ἄρτον ἐσθίειν μόνον ὄψων χωρὶς, ἀλλ' ἤτοι μετὰ βαλάνων, φοινίκων ἢ ἐλαιῶν ἢ μέλιτος ἢ ἁλῶν ἐσθίουσιν. οὕτως καὶ πίνουσιν ἔνιοί τινες αὐτῶν. ἐγὼ δὲ οὐκ ἔπιον ποτὲ ἐπὶ τοιαύτῃ τροφῇ, καὶ μόνον ἔφαγον τὸν ἄρτον. μόνον τὸν ἄρτον vocat, quem Spartianus, *panem ſiccum.* panis enim ſiccus jentaculum fuit veterum. hinc ἀρτοσιτεῖν pro jentare apud Lucianum. qui panem ſiccum comedere non poterant, aut palmulas, aut uvas paſſas, aut parum mellis Attici vel ſalis cum pane edebant. quidam bibebant, quidam nec bibebant. multi poſt hoc jentaculum & prandebant. alii impranſi uſque ad cœnæ tempus manebant. hinc βυκκίζειν *jentare* veteres Grammatici exponunt, à *buccéis* panis quas in jentaculo comedebant. non peculiaris igitur hæc abſtinentia Senecæ fuit, quod panem ſiccum vice prandii guſtaret, ſed cum multis communis. Ep. LXXXIII. *Panis deinde ſiccus, & ſine menſa prandium, poſt quod non ſunt lavandæ manus.* epiſt. LXXXVII. *de prandio nihil detrahi potuit, paratum fuit non magis hora nuſquam ſine caricis. Illæ, ſi panem habeo, pro pulmentario ſunt; ſi non, pro pane.* ſic Hadrianus prandebat abſque vino: ἐθίσθη δὲ ἀσιτεῖν, ἐσθίειν οὐδὲ ὕδατος πιεῖν ἄνευ οἴνου. ſed hæc alibi pluribus. propter ſenilem ætatem maturius panem ſumebat Antoninus quam antea conſueverat, aut alii ſolebant. nam ad ſuſtentandas vires, antequam ſalutatores venirent modicum ſicci panis comedebat, cum alii hora tertia, aut quarta facerent, & quidem etiam ſexta, qui non prandebant.

ad ſuſtentandas vires. [1] Fuit voce rauca & ſonora, cum jucunditate. A ſenatu divus eſt appellatus, cunctis certatim adnitentibus: [2] quum omnes ejus pietatem, clementiam, ingenium, ſanctimoniam laudarent. Decreti etiam ſunt omnes honores qui optimis principibus antè delati ſunt. Meruit & flaminem & circenſes & templum & ſodales Antoninianos: [4] ſoluſque omnium propè principum prorſus ſine civili ſanguine & hoſtili, [5] quantum ad ſeipſum pertinet, vixit: [6] & qui rite comparetur Numæ, cujus felicitatem pietatemque & ſecuritatem ceremoniaſque ſemper obtinuit.

CASAUBONUS.

1 *Fuit voce rauca & ſo.*] Regius, *Fuit vocis raucæ & ſonoræ cum jucunditate.*

2 *Cùm omnes ejus pietatem, clementiam, ingenium, ſanctimoniam laudarent.*] Et harum & cæterarum virtutum teſtimonium Pio exhibent, velut una voce, omnes antiqui ſcriptores: ut videatur non temere pronuntiaſſe Victor alter, *haud dubiè ſine exemplo illum vixiſſe.* multa de ejus laudibus magna quidem, ſed quæ non dubito eſſe vera, Marcus filius patris ſimillimus, in ſexto commentariorum quos de ſe ipſo fecit. Scribit Pauſanias, propter ſummam pietatem & reverentiam erga numen Pii nomen eum inveniſſe: poſſe verò eundem & COMMVNEM PARENTEM ob beneficia omnibus populis præſtita, jure nuncupari, ut olim Cyrum priorem. τοῦτον Εὐσεβῆ τὸν Βασιλέα ἐκάλεσαν οἱ Ῥωμαῖοι, διότι ἐς τὸ θεῖον τιμῆς μάλιστα ἐφαίνετο χρώμενος. δόξῃ δὲ ἐμῇ καὶ τὸ ὄνομα τὸ τοῦ Κύρου φέροιτο ἂν τοῦ πρεσβυτέρου, ΠΑΤΗΡ ΑΝΘΡΩΠΩΝ καλούμενος. Videtur Pauſanias ignoraſſe Pium decreto ſenatus PATREM PATRIÆ fuiſſe appellatum. ita certè loquitur quaſi neſciret pridem fuiſſe à ſenatu decretum, quod ipſe decernendum inſinuat: qui tamen potuerit illi eſſe incognita res adeò publica, non intelligo.

3 *Decreti etiam ſunt.*] Regius, *Additi etiam ſunt.*

4 *Soluſque omnium propè principum p.*] Eximia, ſed heu! rara etiam bonorum principum laus: fuiſſe eorum imperium ἀναίμακτον: qua de re vide ad Alexandrum Severum.

5 *Quantum ad ſe. ipſum pertinet.*] Vel ſe, vel *ipſum* puto περιέλκον, ex gloſſa natum.

SALMASIUS.

5 *Quantum ad ſeipſum pertinet.*] *Seipſum*, pro *ipſum.* ſic enim loquebantur ætate Capitolini vel Spartiani. ita *ſemetipſum* apud Aurelium Victorem: *adeo manſuetus ut inſtantibus patribus ad eos qui contra eum conjuraverunt perſequendos compreſſerit quæſtionem, præfatus neceſſe non eſſe ſceleris in ſemetipſum cupidos pertinacius indagari, ne ſi plures reperirentur quantis odio eſſet intelligeretur.*

6 *Et qui rite comparatur Numæ.*] Scribe ex Palatino & veteri editione: *& qui recte comparetur Numæ.* Hadrianum comparat Numæ Victor Scothi: *ibi Græcorum more, ſeu Pompilii Numæ cerimonias, leges, gymnaſia, doctoreſque curare occœpit.* Alter Victor de Antonino; *ſine exemplo ipſum vixiſſe* ſcribit, *quamvis Numæ contulerit eum ætas ſua.* incertus auctor apud Suidam: ὅτι Ἀντωνῖνος ὁ βασιλεὺς ἄριστος ἦν, καὶ μάλιστα Νουμᾶ κατὰ τὸ τῆς βασιλείας ὁμοιότροπον, ἄξιος παραβάλλεσθαι καθάπερ δὴ Ῥωμύλῳ Τραϊανὸς ὤφθη παραπλήσιος.

JULII CAPITOLINI
1 M. ANTONINUS PHILOSOPHUS.

1 [2] MARCO ANTONINO in omni vita philoſophanti viro, & qui ſanctitate vitæ omnibus principibus

CASAUBONUS.

1 M. ANTONINUS PHILOSOPHUS.] Omnes libri veteres hanc ἐπιγραφὴν agnoſcunt: cui ſimilis illa in Dionis & Zonaræ codicibus, ΜΑΡΚΟΣ ΑΝΤΩΝΙΝΟΣ Ο ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ. Nos tamen non dubitamus, recentiorum criticorum inventum eſſe, ut inter imperatoris hujus titulos PHILOSOPHI appellatio locum habeat. Omnes antiquæ hiſtoriæ hoc cognomen ignorant: omnes ſaxorum inſcriptiones: omnes nummi, qui extant etiam hodie quàm plurimi. & meritò: cur enim eo nomine optimum & minimè ambitioſum principem afficerent, quod neque ille vivus, quæ fuit ipſius moderatio, agnoviſſet: neque illi unquam, vel vivo vel mortuo, neque à Senatu, neque à populo fuit delatum? Non negamus ſapientiſſimum principem jam inde à puero per omnem vitam philoſophantem, à multis antiquis ſcriptoribus philoſophum legi appellatum: ſed ἐπιθέτως, non ἐπωνύμως, & ſic planè, ut Julium Cæſarem virum fortem, Auguſtum felicem, Caligulam inſanum ſæpe dicimus: cognomen verò PHILOSOPHI ſic Marco fuiſſe unquam datum, ut Trajano OPTIMI, Tito Aurelio PII, id nos eſſe verum negamus & pernegamus. Quare enim verum cenſeam, quod Dio, Capitolinus, Victores ambo, Euſebius, Hieronymus, & ne ſingulos nominem, omnes hiſtorici veteres dum ſilent falſum eſſe clamant? Neſciverunt homines imperiti diſcrimen facere inter cognomina principum & epitheta, quæ honoris aut probri cauſſa, illis tribuuntur. Legas apud Juſtinum in Novella CVIII. ὁ φιλόσοφος ἐν βασιλεῦσι Μάρκος. videtur Marco cognomen dare Philoſophi: minimè verò: ſed ita philoſophum appellat, ut cùm de eodem ſcribit in Novella XXII. ὁ φιλοσοφώτατος ἐθέσπισε Μάρκος. hoc eſt, *philoſophiæ pleniſſimus*, ut in Latina quadam conſtitutione legimus. Ita accipe apud Juſtinum Martyrem, in ipſa Apologiæ fronte, quam ad Pium miſit, ubi ſunt hæc verba: καὶ Οὐηρισσίμῳ υἱῷ φιλοσόφῳ, καὶ Λουκίῳ φιλοσόφῳ. Si quis probare hinc aggrediatur inter Marci cognomina hoc quoque fuiſſe: reſpondebimus, tam verum hoc in Marco, quàm in ejus fratre Lucio. nam & hunc Juſtinus pariter vocat philoſophum. Idem dicemus de Athenagora, cujus graviſſima ad ipſum Marcum pro Chriſtianis Legatio ſic inſcribitur: Αὐτοκράτορσιν Μάρκῳ Αὐρηλίῳ, ἢ Λουκίῳ Αὐρηλίῳ Κομμόδῳ, Ἀρμενιακοῖς, Σαρματικοῖς, τὸ δὲ μέγιστον φιλοσόφοις. ambos nominat philoſophos Marcum & Commodum: non ſanè quomodo Armeniacos aut Sarmaticos; quæ cognomina ſenatus deturbarat ambobus: ſed ad majorem honorificentiam, ex proprio affectu, & Marci ſapientiæ admiratione. Non aliter debent accipi verba Philoſtrati in

bus antecellit,[1] pater Annius Verus, qui in prætura deceſſit:[2] avus Annius Verus, item conſul & præfectus urbi;

ci in Philiſco ſophiſta, Ἀντωνῖνος δὲ ὁ αὐτοκράτωρ, ὁ τοῦ φιλοσόφου παῖς. Quare ferenda non eſt imperitorum hominum temeritas, qui populi Rom. imperatorem novo & olim inaudito cognomine donarunt. Neque adeo multi videntur eſſe anni cùm invaluit hic error: nam ex tot Chronicis quæ vigente priorum ſeculorum barbarie, hominibus illiteratiſſimis amor rerum veterum expreſſit, pauca melioris notæ invenias, quæ in vita Marci titulum hunc agnoſcant: ne Robertus quidem à Porta aliter quàm Marcum Antonium, (voluit dicere Antoninum: ſed hic barbari ſeculi alter eſt error, multis communis:) hunc nominat. Videtur aliquis ſciolus ante hos ducentos circiter annos cùm Xiphilini Epitomam deſcriberet, in titulo vitæ Marci de ſuo vocem illam adjeciſſe: quam vocem omnes poſtea Græci Latinique librarii temere, ut homines imperiti, & omnis eruditionis expertes, retinuerunt. Sic etiam librorum Marci ἐπιγραφὴν eruditiſſimus interpres cenſuit corrigendam: & tamen vir optimus ultro etiam παραδιόρθωσιν hanc ſuam lectoribus non dubitat imputare. Simillimum eſt & quod apud Georgium Monachum obſervabamus: nam cùm ille Philoſophi cognomen non magis Marco tribuat, quàm Euſebius; in ora tamen ejus libri hæc verba invenimus adnotata: Μάρκος Αὐρήλιος ὁ φιλόσοφος: ſed manu ita recente, ut vix annorum quinquaginta vetuſtatem ſcriptura præferat: cùm exemplar regium ante annos minimùm quingentos ſit deſcriptum.

2 MARCO ANTONINO, *in omni vita philoſophanti viro.*] Penè ad verbum neſcio quis ſcriptor apud Suidam, Μάρκος ὁ καὶ Ἀντωνῖνος βασιλεὺς Ῥωμαίων, ὁ ἐπαινετὸς κατὰ πάντα φιλόσοφος.

1 *Pater Annius Verus, qui in prætura deceßit.*] Propterea pius in fratrem filius, cùm omnes eos recenſens à quibus virtutem didicerat, patrem in eo albo ponere non poſſet, ita ſcripſit ſtatim initio: παρὰ τῆς δόξης καὶ μνήμης τῆς περὶ τοῦ γεννήσαντος, τὸ αἰδῆμον καὶ ἀῤῥενικόν: ubi ſine dubio Annium Verum patrem ſuum intelligit: paullò poſt verò illa commemorans, quæ à patre ſuo fuerat doctus, de Pio loquitur, non de patre Vero.

2 *Avus Annius Verus, iterum Conſul, & præfectus Urbi.*] Dioni non iterum, ſed ter fuit conſul, τρὶς non δίς: & tribunus militum, non Urbi præfectus: niſi apud Xiphilinum πολιαρχήσαντος ſcribendum, pro χιλιαρχήσαντος.

SALMASIUS.

2 MARCUS ANTONINUS PHILOSOPHUS.] Recte animadverterunt eruditiſſimi viri, hanc PHILOSOPHI ἐπιγραφὴν, quæ adtribuitur Antonino Marco, non eſſe veterem: quam ſcilicet refutant & nummi ejus nomine cuſi & veterum monumentorum inſcriptiones. ſed quod iidem ajunt omnes libros veteres hanc agnoſcere, neſcio quam veteres illi fuerint quos viderunt. noſtri ſane omnes, quos & veteres, imo & vetuſtiſſimos ſuo jure meritoque poſſumus appellare, nullomodo agnoſcunt. Spartiani excerpta ANTONINUS MARCUS in titulo exhibent. ſic etiam infra, *Antoninus Marcus* à Capitolino dicitur. *de qua cum diceretur Antonino Marco, ut repudiaret, ſi non occideret.* Græci Μάρκον ſemper nominant: αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Μάρκος.

Adſci-

bi, [1] adſcitus in patritios à principibus Veſpaſiano & Tito cenſoribus: patruus Annius Libo conſul: amita Galeria Fauſtina Auguſta: [2] mater Domitia Calvilla, Calviſii Tulli bis conſulis filia: [3] proavus paternus Annius Verus prætorius [4] ex Succubitano municipio ex Hiſpania factus ſenator: proavus maternus Catilius Severus, bis conſul & præfectus urbi: avia paterna Rupilia Fauſtina, [6] Rupilii Boni conſularis filia, fuere. Natus eſt Marcus Romæ ſexto Cal. Majas in monte Celio in hortis, [7] avo ſuo iterum & Augure Coſs. [8] Cujus familia in originem recurrens, à Numa probatur ſanguinem trahere, ut Marius Maximus docet. Item [9] à rege Salentino [10] Malennio Daſummi filio, qui

1 *Adſcitus in patricios à principibus Veſpaſiano & Tito cenſoribus.*] Verba illa *à principibus* non leguntur in noſtro Palatino, & delenda ſunt, & legendum: *adſcitus in patricios à Veſpaſiano & Tito cenſoribus.*

5 *Municipio ex Hiſpania.*] Idem liber: *Municipio ex Spania.* notum eſt, *Spaniam* pro *Hiſpania* veteribus dictam & *Spanum* pro *Hiſpano*, Græcis pariter & Latinis. Σπανὸν ἔλαιον Galeno ſexcentis locis. Spanus color Nonio pro Hiſpano: *pallus color eſt quem nunc Spanum vel nativum dicimus.* Græcis hunc colorem κηρωξὸν dici alibi obſervamus. ſic *ſtricem* pro *hiſtrice*, apud Abdiam: *habebant alas ſpineas ſicut ſtrix.* ita enim libri veteres eo loco unde *ſtriculus* Arnobio pro hiſtriculus. è contrario in vocabulis quæ ab *ſ*, & altera conſonante incipiebant, vocalem præponebant, & *iſcholas* dicebant pro ſcholis. Tertullianus: *in iſcolis Carthaginienſibus.* veteres omnes libri *iſclis* ibi legunt, pro iſcolis. ſic *iſqualentiam* alibi dixit idem.

GRUTERUS.

4 *Ex Succubitano municipio ex Hiſpania.*] Pal. habet, *municipio ex Spania.* & verò in multis aliis calamo exaratis codicibus ita ſemper id vocis invenitur, præcipue quibus ætas annorum quadringentorum plus minus. quod ipſum jam dudum quoque proditum ab aliis.

CASAUBONUS.

2 *Mater Domitia Calvilla.*] Quæ & Lucilla etiam dicta paulò poſt: *cùm Lucillam matrem Marci vidiſſet.* Spartianus in Juliano, *Educatus eſt apud Domitiam Lucillam matrem Marci imperatoris.*

3 *Proavus pater.*] *Paternus.*

4 *Ex Succubitano municipio ex Hiſpania.*] Scrib. *municipio Hiſpaniæ.* nam παρέλκει τὸ ex, neque eſt in Regio.

6 *Rupilii Boni conſularis f.*] Obſcurus homo & nomine & cognomine. videtur fuiſſe conſul ſuffectus: aut fortaſſe ne id quidem, ſed ornamentis conſularibus ornatus.

7 *Avo ſuo iterum & Augure Coſſ.*] Hadriani anno IV. Coss. fuerunt Annius Verus II. & Augur.

8 *Cujus familia in originem recurrens, à Numa P.*] Brevius, ſed clarius Eutropius: *cùm ejus origo paterna à Numa Pompilio, materna à Salentino rege penderet.*

9 *A rege Salentino.*] Qui Salentinorum ſive Japygiæ rex erat.

A. Sa-

qui Lupias condidit. Educatus eſt [2] in eo loco in quo natus eſt, & in domo avi ſui Veri juxta ædes Laterani. Habuit & ſororem natu minorem Anniam Cornificiam: uxorem Anniam Fauſtinam conſobrinam ſuam. [3] M. Antoninus [4] principio avi ſui nomen habuit,

SALMASIUS.

9 *A Salentino Malennio.*] Palat. *Malennio.*

CASAUBONUS.

10 *Malennio Daſummi filio.*] A quo manavit Daſumiorum appellatio inter Romanas gentes: quos alioquin obſcuriſſimos nobilitat ſenatuſconſultum Daſumianum: cujus fit aliquoties mentio in titulo Pandectarum De fideicommiſſariis libertatibus. Extat & lapis Romæ, Q. DASVMIO IANVARIO poſitus. in alio nominatur DASVMIA THAIS ancilla: quæ in altera veteri inſcriptione BASVMIA corruptâ voce dicitur.

1 *Qui Lupias condidit.*] Reg. *Lopias.* Straboni libro VI. in περιηγήσει Salentinorum Λουπίας.

2 *In eo loco in quo natus eſt, & in domo avi ſ.*] Regius de duobus locis unum facit: *in quo natus, in domo a. ſ.* Omnia hæc in regione Urbis ſecunda, ſive Cœlimontio.

GRUTERUS.

1 *Qui Lopias condidit.*] Sic Regius codex, ſic Palat. non *Lupias.*

SALMASIUS.

3 *M. Antoninus principio avi ſui nomen habuit & Catilii Severi.*] Non pauca ſunt quæ ſuſpectam mihi reddunt hanc lectionem. cur enim dicit avi ſui nomen habuiſſe M. Antoninum? cur non patris potius? Nam & proavus & avus & pater idem nomen habuerunt, & Annii Veri dicti ſunt. Deinde cur paulo poſt ſcribit per virilem togam demum Annium Verum fuiſſe vocatum, ſi principio avi ſui nomen habuit? qui quidem avus, Annius Verus fuit dictus. Præterea non valde veriſimile mihi fit, principio & avi ſimul & proavi materni nomen habuiſſe Antoninum. Nam per gradus oſtendit Capitolinus, quibus nominibus, quo tempore appellatus fuerit. Nec videtur admittenda diſtinctio eruditiſſimi viri, principio quidem, hoc eſt luſtrico die appellatum eſſe Annium Verum, poſtea vero adoptatum à proavo materno Catilio Severo nomen ejus adſumpſiſſe. Nec etiam avum heic accipimus maternum quorſum enim attineret & avum heic & proavum maternos nominare? Recte igitur optimus liber Palatinus particulam & nullus agnoſcit, in quo ita legitur: *M. Antoninus principio avi ſui nomen habuit Catilii Severi materni proavi.* Sed nondum integer & purgatus locus. quid enim illis faciemus, *avi ſui*? omnino in menda cubant, nec quomodo emendanda ſint video. Forteaſſe ſic optime emendentur: *M. Antoninus ab ſuis nomen habuit Catilii Severi materni proavi.* ut ſuos illi parentes nomen proavi materni impoſuiſſe intelligamus. quod diſerte teſtatur Dio: οὗτος ὁ Ἀντωνῖνος Μάρκος ὁ Κατίλιος πρότερον ὀνομαζόμενος. πρότερον dixit, ut Capitolinus, principio. Nam certo certius de ſolo proavo materno Catilio Severo heic loqui Capitolinum, non etiam de avo, ſive paternus ille ſit, ſive maternus. etſi emendari non poſſunt, deleri certe poſſunt illa verba, *avi ſui*, quæ moleſtiam hujus loci ſententiæ faceſſunt. ſed quidni poſſint emendari? certe aut nulla aut hæc emendatio vera eſt: *principio avi ſui nomen habuit Catilii Severi materni proavi.* id eſt prin-

habuit, & Catilii Severi materni proavi. Poſt exceſſum verò patris [1] ab Adriano *Annius Veriſſimus* vocatus eſt: [2] poſt virilem autem togam, *Annius Verus*, patre mortuo, ab avo paterno adoptatus eſt & educatus.

2 Fuit à prima infantia gravis. At ubi egreſſus eſt annos qui nutricum foventur auxilio, magnis præceptoribus traditus ad philoſophiæ ſcita pervenit. Uſus eſt magiſtris ad prima elementa Euphorione literatore, & Gemino comœdo, [3] muſico Androne eodemque geometra: quibus omnibus ut diſciplinarum autoribus plurimum detulit. [4] Uſus præterea grammaticis, Græco, Alexandro: quotidianis Latinis, [5] Trolio Apro,

eſt principio ætatis ſuæ, ævum pro ætate. unde primævus & longævus. hoc omnino verum eſt.

CASAUBONUS.

4 *Principio avi ſui nomen habuit, & Catilii S.*] Dio in Hadriano, ὗτος ὁ Ἀντωνῖνος Μάρκος, ὁ Κατίλιος πρότερον ὀνομαζόμενος. Cautè accipe vocem *principio*. nam principio quidem, hoc eſt, luſtrico die, appellatus eſt M. Annius Verus: poſtea verò adoptatus à proavo materno, L. Catilio Severo, dici cepit L. Catilius L. F. Annius Severus. *principio* igitur interpretare, quando primum in Aureliam gentem venit. Avus & proavus materni quorum hîc meminit, nomen & cognomen idem ambo habuerunt.

1 *Ab Hadriano Annius Veriſſimus vocatus eſt.*] Ante dicebatur *Annius Verus*. Hadrianus juſſit dici *Annium Veriſſimum*. quare? πρὸς τὴν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ ῥήματος ἔννοιαν, inquit Dio. hoc eſt, quòd eſſet veritatis amantiſſimus, tenaciſſimus. Magnum rectæ indolis argumentum, & animi verè generoſi, amor veritatis, odium falſi. Nullum vitium æque ac mendacium ſervilis ingenii eſt indicium. Quare Hebræi non temere, ſed ex ipſa rerum natura ſumſerunt, ut dicerent *mentiri alicui* pro adulari & κολακικῶς ſe ſubmittere. Marcum juvenem nominant Veriſſimum Juſtinus, Euſebius, Georgius Monachus, & Lampridius quoque: ut mirer valde eruditiſſimum Urſinum hunc locum ſuis emendationibus iviſſe corruptum.

2 *Poſt virilem autem togam Annius Verus.*] Rediit igitur ad illud nomen quod principio habuerat, ſicuti modo diximus. Sed in regio exemplari & Politiani, verba illa ſunt omiſſa, *Annius Verus*, ſententiâ diverſâ: quam tamen non putamus veram.

3 *Muſico Androne.*] Marcus imperator initio operis ſui nominans eos qui primi ipſum ſtudiis philoſophiæ imbuerant, Tantaſidem quendam nominat: quod nomen cùm videatur nobis mendam continere, videndum an non is ipſe ſit, qui Andron heic appellatur. Sic ille, καὶ τὸ ἀκοῦσαι πρῶτον μὲν Βακχίου, εἶτα Ταντάσιδος, καὶ Μαρκιανοῦ. certa me judice depravatio: emendatio verò non item.

4 *Uſus præterea grammaticis, Græco Alexandro.*] Marcus, Παρὰ Ἀλεξάνδρου τοῦ γραμματικοῦ τὸ ἀνεπίπληκτον.

5 *Troſio Apro.*] Prima editio diſtinguit inter has voces, quaſi eſſent duorum nomina: quod non puto. Membranæ, *Croſio Apro.*

5 *Troſio*

Apro, & Pollione, [1] & Eutychio Proculo Siccenſi. Oratoribus uſus eſt, Græcis, [2] Annio Marco, [3] Caninio

SALMASIUS.

S Troſio Apro & Pollione & Eutychio Proculo Siccenſi.] Pollio iſte Latinus Grammaticus, vereor ne hinc tantum notus ſit, alias vero ignotiſſimus ſit omnium hominum, ut quem nec notum habeant veteres membranæ, quæ & Polono legunt. atque ut mei animi ſententiam aperiam, ſuſpicor, nec fruſtra, corruptum late-[illegible]en urbis ex qua fuerit Troſius Aper. ut duos tantum heic habeamus Latinos Marci Grammaticos, Troſium Aprum, & Eutychium Proculum Siccenſem. Troſii vero Apri patriam celant & diſſimulant illa verba, & Polono. an Polano ex urbe Pol[illegible]? id quidem pro vero non affirmem. ſed minime dubito quin patriam hujus grammatici prodiderit Capitolinus, non minus quàm & ſequentis Eutychii Proculi quem Siccenſem eſſe ſignificavit. Quærant porro quibus plus eſt otii, & eruant è latebris illius Grammatici patriam, ſi qui tanti putabunt eſſe.

CASAUBONUS.

1 *Et Eutychio Proculo Siccenſi.*] Regius & Polit. corruptiſſimè, *Cutilio Protheo: Succeſſivè orat.* probo editam lectionem. Sicca urbs Africæ notiſſima: ubi poſtea fuiſſe inſtitutum epiſcopatum, ſcimus ex hiſtoria eccleſiaſtica. Videtur hic Proculus ille eſſe, qui *ſui temporis doctiſſimus grammaticus* Pollioni dicitur in Æmiliano tyranno. In vita Commodi legimus Julium Proculum ab illa peſte occiſum: quod an debeamus de hoc capere, neſcio: nam qui affirmare non verentur audaculi ſunt, qui omnia ſciunt, etiam quæ ſciri non poſſunt. Illum quoque Proculum Chriſtianum, cujus meminit Tertullianus libro adverſus Scapulam, perperam cum hoc confundi cenſeo: item illum ad quem reſcripſiſſe Marcum & Verum ex Pandectis cognoſcimus.

2 *Annio Marco.*] Fuit temporibus Hadriani Marcus quidam orator & ſophiſta vehemens, ipſi Hadriano admodum probatus, uti narrat Philoſtratus. ſed de illo agi hic non puto: & omnino alius hic eſt ab illo de quo ille βιογράφος. Prima editio, *Aninio Macro*: ſcripti quidam, *Annio Macro*. Ipſe quidem inter diſciplinarum auctores à quibus fuerat juvenis informatus, Marcianum quendam nominat, Marcum aut Macrum nullum.

GRUTERUS.

2 *Annio Marco.*] Ita expreſſerat Pal. noſter, convenienter editioni primæ: quæ cùm debeat originem ſuam codici alicui manu ſcripto, duobus teſtibus ſtandum nobis putabatur. alias vulgati, *Annio Macro.* inepte.

SALMASIUS.

2 *Annio Marco.*] Marcus hic non poſſit eſſe alius quam cujus mentio eſt apud Philoſtratum in Sophiſtarum vitis. Nam & illis temporibus vixit quibus potuit eſſe Marci magiſter in Rhetoricis, & illa ætate magno in pretio fuit, ut licet intelligere ex iſtis Philoſtrati: ἠγάσθη αὐτὸν καὶ Ἀδριανὸς ὁ αὐτοκράτωρ, πρεσβεύοντα ὑπὲρ Βυζαντίων, ἐπιτηδειότατος τῇ πόλει βασιλέων γενόμενος ἀρετὰς αὐξῆσαι. Non alium denique illo tempore celebrem oratorem hoc nomine extitiſſe ſcio præter hunc Marcum. Nec obeſt huic ſententiæ quod Annius Marcus heic apud Capitolinum dicitur, Philoſtrato tantum Marcus. Nam & Caninium Celerem, vocat Celerem tantum: & qui Tit. Claudius Atticus Herodes, illi authori tantum eſt Herodes.

nio Celere, [1] & Herode Attico: Latino, Frontone Cornelio. [2] Sed multum ex his Frontoni detulit, cui & ſtatuam in ſenatu petiit: Proculum verò uſque ad proconſulatum provexit, [3] oneribus in ſe receptis.

Phi-

3 *Caninio Celere.*] Nuſquam hujus oratoris mentionem fieri reperio niſi apud unum Philoſtratum, cujus nec vitam ex propoſito ſcripſit, ſed obiter tantum meminit, & *τεχνογράφον* nominat. quem & ab epiſtolis imperatoris fuiſſe dicit, ſed cujus non dicit. ſed Hadriani fuiſſe facile eſt divinare. in Dionyſio: *οὐ γὰρ Διονυσίου τὸ φρόντισμα τοῦτο, ἀλλὰ Κέλερος τοῦ τεχνογράφου. ὁ δὲ Κέλερ βασιλικῶν μὲν ἐπιστολῶν ἀγαθὸς προστάτης, μελέτῃ δὲ οὐκ ἀποχρῶν, Διονυσίῳ τε ἐκ μειρακίου χρόνον διάφορος.* hujus Celeris meminit lib. VIII. vitæ ſuæ Marcus loco quem alibi explicabimus. nihil enim ibi vidit interpres.

CASAUBONUS.

3 *Caninio Celere.*] Hic & inter Lucii præceptores infra nominatur.

1 *Et Herod: Attico.*] Rectè ita emendarunt viri docti monſtra primæ editionis, & membranarum. in vita Veri, ſic jungitur cum Caninio Celere ut hoc loco. Dio nominat Claudium Herodem. in veteri lapide, TI. CLAVDIVS ATTICVS HERODES. & hic & Cornelius Fronto ex illa quam vivi obtinuerunt nominis celebritate, etiam tironibus hodieque noti ſunt. ſed in Græcis codicibus *φόρτων* pro *φρόντων* conſtanti errore ſæpe offendent tirones.

2 *Sed multum ex his Frontoni detulit.*] Quem quidem etiam conſulem fecit: ſed ordinariò ſuffectum in duos menſes, ut ſcribit Auſonius in Gratiarum actione. Fronto ipſe in epiſtola ad Marcum: *Mihi ſatis abundeque honorum eſt, quos mihi cotidianò tribuis.* extant ad Soſipatrum Chariſium.

SALMASIUS.

1 *Et Herode Attico; Latino Frontone.*] Sic bene emendarunt homines eruditi vitioſam ſcripturam veterum librorum etiam manu exaratorum: *& Herode Attio colatino Frontone Cornelio.* qua nihil ſpurcius mendoſiuſque potuit videri. Hujus autem Herodis, qui præceptor Marci imperatoris fuit, effoſſa eſt ante aliquot annos tribus ab urbe miliariis inſcriptio Græca, quæ dedicationem continet fundi Triopii & ædiculæ Minervæ & Adraſteæ. eam inſcriptionem Herodis tetrarchæ nomini vindicarunt doctiſſimi viri, nam ibi Herodem ſe nominat Auctor *ἐπιγραφῆς*:

Ὕμμι γὰρ Ἡρώδης ἱερὴν τὴν γαῖαν ἔθηκε.

Nos certis argumentis ducti hujus eſſe Herodis Attici nobis perſuaſimus, & notis illam inſcriptionem illuſtravimus. nam male vulgo accepta eſt ab eruditiſſimis hominibus.

GRUTERUS.

3 *Oneribus in ſe receptis.*] Nullus facilior lapſus librariorum, quàm in hac voce; quod ſcilicet ſcriberetur ferè *honeribus*: degeneravitque plerumque in *honoribus*, ut & heic. ſed perperam. quocirca non dubitavi admittere *εὐστοχίαν* optimi Turnebi.

CASAUBONUS.

3 *Honoribus in ſe receptis.*] Hæc ſcriptura omnium: quam evertit palam quod ſequitur, *& quidem adhuc puer.* Scribe igitur ſine dubitatione ulla cum ſummo viro Hadriano Turnebo, ſic, *Proculum verò uſque ad proconſulatum* (vel potiùs *conſulatum*) *provexit, oneribus in ſe receptis* [illegible]bili mos principum

Philoſophiæ operam vehementer dedit, & quidem adhuc puer. Nam duodecimum annum ingreſſus, [1] habitum philoſophi aſſumpſit: & deinceps tolerantiam, quum ſtuderet in pallio [2] & humi cubaret, [3] vix autem matre agente, [4] inſtrato pellibus lectulo accubaret. Uſus

plum fuit tenuiorum inopiam ſublevare, cùm illis magiſtratus mandarent, ut ad vitam Hadriani dicebamus. ad verbum hoc ita Dio, de Alexandro loquens quì ſecundum ipſi conſulatum detulerat. τό, τε ἀνάλωμα τὸ τ̃ ἀρχῆς αὐτὸς ἀναλῶσαι [illegible]ξα. Etiam alio loco paulò poſt, *honoribus* pro *oneribus* ſuppoſuerunt.

1 *Habitum philoſophi aſſumſit.*] Pallium nempe Græcanicum, ſine tunica, cum totius corporis illuvie. Lege Dionis Chryſoſtomi orationem περὶ τ̃ σχήματος, & Tertullianum De pallio. Hic communis habitus omnium philoſophantium, quo ſeparabantur à cæteris. Fuere & propriæ ſingularum ſectarum notæ, propria geſtamina. Induebantur more philoſophico & principum liberi, dum in eo ſtudio verſarentur: ut hîc Marcus & de Juliano notat Marcellinus.

SALMASIUS.

1 *Habitum Philoſophi aſſumpſit.*] *Pallium*, inquiunt, *ſine tunica*. cur ſine tunica? quia talis habitus philoſophi. verum eſt, ſed Cynici, at κυνισμὸν nunquam profeſſus eſt Marcus. habitus autem Cynicorum eo tantum à reliquorum philoſophorum habitu diſtabat, quod hi tunicam ſub pallio non geſtarent, reliqui omnes geſtarent. Ideo Juvenalis, qui ſectam Cynicam à Stoica parum diverſam quod ad dogmata videret eſſe, dixit:

— *& Stoica dogmata tantum*
A Cynicis tunica diſtantia —

quòd Stoici cum tunicis ſub pallio ambularent, Cynici vero ἀχίτωνες eſſent. qua de re nos alibi plura.

CASAUBONUS.

2 *Et humi cubaret.*] χαμευνία ſive humicubatio olim conſueta omnibus qui vitam delicatiorem aſpernarentur. vel enim ſuper duro ſilice, aut nudo ſolo dormiebant: vel ſtoream aut pſiathum, aùt pelliculas ſubſternebant. Ab iſtis cùm accepiſſent Chriſtiani aſcetæ morem & æmulationem τ̃ σκληροκοιτεῖν, mirificis poſtea inventiunculis ipſi aſperitatem hujus σκληραγωγίας intenderunt. De quibus omnibus fusè egimus in noſtro De veterum lectis & ſtragula veſte commentario.

3 *Vix autem matre agente.*] Scribebam, *urgente*. ſed nihil muto. nam & agere poſuerunt pro impellere, auctor eſſe, vel jubere. Alii *ſatis agere* eodem ſenſu. Lucifer pro Athanaſio libro ſecundo: *ſi te hæretico ſatis agente damnarem innocentem, tecum eſſem futurus in gehennam.* Fauſtina autem filio Marco, non luxuriæ magiſtra, ſed vitæ tenuiter ac ſobriè inſtituendæ. Nam ait filius doctum ſe à matre τὸ λιτὸν κτ̀ τὴν δίαιταν, καὶ πόῤῥω τ̃ πλουσιακῆς ἀγωγῆς. Propterea vir ille divinus, neque ſatis unquam vel cognitus vel laudatus, alio loco diis gratias agit, quòd cum lege fatorum matri ipſius cita mors immineret, poſtremos ſaltem annos unâ cum ipſa egerit; vel potiùs illa ſecum: ſic enim ait: παρὰ τ̃ θεῶν τὸ μέλλουσαν νέαν τελευτᾶν τὴν τεκοῦσαν, ὅμως οἰκῆσαι μετ᾽ ἐμοῦ τὰ τελευταῖα ἔτη.

4 *Inſtrato pellibus lectulo accubaret.*] Marcus de ſe libro primo, παρὰ Διογνήτου, τὸ σκίμποδος καὶ δορᾶς ἐπιθυμῆσαι, καὶ ὅσα τοιαῦτα τ̃ Ἑλληνικῆς ἀγωγῆς ἐχόμενα. *cubare* propriè de cubicularibus lectis: *accubare* de tricli-

1 Uſus eſt etiam Commodo magiſtro, cujus ei affinitas fue-

tricliniaribus; quæ & accubita dicuntur, & accubationes. dicitur & de lucubratoriis lectulis, de quibus multa notamus ad Suetonium: neque dubium, de iis hîc eſſe accipiendum.

1 *Uſus eſt etiam Commodo Magiſtro c.*] Eſſet obſcurum de quo ſentiat: niſi ſequeretur, *cujus aſſinitas ei fuerat deſtinata.* quæ oſtendunt Lucium Ceionium Commodum Cæſarem intelligi, qui fuerat ab Hadriano adoptatus. hujus affinitatem fuiſſe Marco deſtinatam, non ſemel dicit Capitolinus.

SALMASIUS.

1 *Uſus eſt etiam Commodo magiſtro.*] Ut planum faciat quis ille Commodus, addit, *cujus illi adfinitas fuerat deſtinata.* cujus affinitatis etiam infra meminit. Virilem togam ſumpſit quintodecimo ætatis anno (de Marco loquitur) ſtatimque ei Lucii Ceionii Commodi filia deſponſata eſt ex Adriani voluntate. at mirum alibi nuſquam apud hos auctores hujus Ceionii Commodi filiæ mentionem extare; non in vita patris ejus Ælii Veri, non in fratris Antonini Veri, ut ſaltem ſciremus quid illi factum ſit poſtquam ſponſalia ejus & Marci diſſoluta ſunt, & Marco data eſt nuptum Antonini Pii filia. Nam locus qui infra legitur, *& quum diſſolutis ſponſalibus quæ cum Lucii Ceionii Commodi filia deſpondere voluerat,* vitioſe ſcriptus eſt, nec de filia Ceionii Commodi, ſed de filio Antonino Vero accipiendus eſt. & ita accepiſſe ſcripſiſſeque ſe, auctor ipſe Capitolinus in Vero, his verbis de Hadriano: *quum ſibi ille Pium filium, Marcum nepotem eſſe voluiſſet, poſteritati ſatis providens, & ea quidem lege ut filiam Pii Verus acciperet, quæ data eſt Marco idcirco quia hic ad hoc impar videbatur ætate, ut in Marci vita expoſuimus.* At hic locus eſt ex Marci vita ubi id expoſuit, alibi enim nuſquam; ut ibi pluribus dicemus. Vero igitur deſtinata erat Pii filia, ex inſtituto Hadriani. Sed cum impar eſſet ætate, Marco data eſt. ipſe Verus Marci filiam accepit. at Lucii Ceionii Commodi filia deſponſata Marco ubinam gentium eſt, aut quid iſta factum? Aliud mihi exoritur dubium; quomodo Commodus ille præceptor Marci, aut in quibus diſciplinis? Eum ducis famam ex rebus geſtis obtinuiſſe refert Spartianus, etſi non ſummi, mediocris tamen. Verum in philoſophia videtur ille magiſtro uſus eſſe Marcus. Nam [illegible] ſequitur: *uſus eſt & Apollonio Chalcedonio.* Marcus autem in vita enumerans omnes per quos aut in literis aut in vita & moribus profecit, Commodum hunc ne nominat quidem: ſed Verum fratrem, à quo habuiſſe ſe dicit, τὸ φιλοοίκειον. περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Οὐήρου τὸ φιλοοίκειον. de alio Vero non licet intelligere quam qui ſimul cum Marco imperavit. τὸ φιλοοίκειον autem, amorem in ſuos, quod etiam in Vero notavit Capitolinus. nam enumeratis omnibus ejus magiſtris in diverſo genere ſcientiarum, *Hos omnes,* inquit, *amavit unice, atque ab his invicem dilectus eſt.* atque hoc eſt φιλοοίκειον, quod à fratre ſuo Vero didiciſſe Marcus profitetur. Lucium quemdam memorat illuſtrem virum Philoſtratus, quem & σοφὸν fuiſſe vult, qui illa ætate vixit, & Herodis Attici in primis familiarem. Λέγεται καὶ Λούκιος ἀνὴρ σοφὸς, εἰς ξυμβουλίαν τῷ Ἡρώδῃ καθιστάμενος, ὡς ᾤετο, ἐπειδὴ μεγάλως αὐτὸν ἀλγοῦντα. paulo poſt vocat eundem ἐσπουδακότα ἐν τοῖς μάλιστα. Hic cum vidiſſet imperatorem jam Marcum ad Sextum Philoſoph. diſciplinæ gratia vadentem, ἐξάρας τὴν χεῖρα εἰς τὸν οὐρανὸν, ὦ Ζεῦ, ἔφη, ὁ Ῥωμαίων βασιλεὺς γηράσκων ἤδη δέλτον ἐξαψάμενος, ἐς διδασκάλου φοιτᾷ ὥσπερ οἱ παῖδες. poſt quæ addit idem Philo-

ſtratus

fuerat deſtinata. [1] Uſus eſt & [2] Apollionio Chalcedonio Stoico philoſopho. Tantum autem ſtudium in eo 3
philoſophiæ fuit, [3] ut adſcitus jam in imperatoriam dignitatem, tamen [4] ad domum Apollonii diſcendi cauſa

ſa

ſtratus, ἀπόζειν καὶ τὰ εἰρημένα δεῖξαι τὴν ἰδέαν ἣν ἐφιλοσόφει ὁ Λούκιος. Diu quæſivi quis eſſet hic Lucius: necdum mihi repertus. nec opinari poſſumus Lucium Verum eſſe fratrem & collegam Marci. Nam & paulo poſt Philoſtratus Lucium vocat duobus aut tribus locis in eadem Herodis vita, quem & adeo familiarem fuiſſe Herodi ſcribit, ut in ſuſpicionem una venerit Herodes conſpirationis adverſus Marcum initæ, ob hoſpitium & familiaritatem Lucii. inde illæ exclamationes Herodis ad Marcum, ποῦ τί μοι ἡ Λουκίου ξενία ὃν σοι ἔπεμψας. Hæc igitur excutienda doctis in medium relinquo.

1 *Uſus eſt & Apollonio Chalcedonio Stoico.*] Nihil hoc loco variant libri. ſed ipſe Capitolinus variat, qui in Antonino accitum Chalcide hunc Apollonium dixerat. nunc heic eum Chalcedonium facit. ne vero mutandum eſſe in Chalcideno credamus, præſto ſunt auctores qui Chalcedonem illi patriam aſſignent. Eutropius: *inſtitutus eſt*, inquit, *ad philoſophiam per Apollonium Chalcedonium.* & ita Pæanius legit, ut patet ex verſione. Caſſiodorus in Chronicis, *natione Chalcidicum.* ſed non ille magis Chalcidicus quam Chalcedonius. nam Chalcidici vel Chalcidenſes dicti ſunt à Chalcide Eubœæ. at Chalcidis Syriacæ cives Chalcideni nomen habuere. videndum in verbis Dionis quibus hunc Apollonium Nicomediæ civem facere videtur, an aliud quid lateat quam quod verba ſonant. ſic enim ſe habent: τὸν μὲν γὰρ τὸν τε Φρόντωνα τὸν Κορνήλιον καὶ τὸν Ἡρώδην τὸν Κλαύδιον διδασκάλους εἶχε, τὸν δὲ τόν τε Ῥούστικον τὸν Ἰούνιον καὶ Ἀπολλώνιον τὸν Νικομηδέα, cur enim huic ſoli Apollonio patriam daret, cum aliis non dederit? deinde cur Nicomedenſem diceret, qui auctorum omnium ſententia fuit ex Chalcide? ut autem in reliquis, quos ibi nominat, & nomine & cognomine eos appellat. & quidem ſic ut nomen cognomini poſtponat, vocando Ἡρώδην τὸν Κλαύδιον, qui Claudius Herodes fuit, & Φρόντωνα τὸν Κορνήλιον, qui Cornelius Fronto, Ῥούστικον τὸν Ἰούνιον, Junium Ruſticum, ſic eadem ratione loquendi videri poſſit Ἀπολλώνιον τὸν Νικομηδῆ, qui Nicomedes Apollonius fuerit vocatus, dicere: quod pro vero non obtrudo. Nam & alius Nicomedes educator Veri memoratur à Capitolino in ejus vita. Locum hunc conſiderandum attentius doctis relinquo.

GRUTERUS.

3 *Ut adſcitus jam in Imperatoriam dignitatem, tamen, &c.*] Non agnoſcitur à Palatinis duobus vox *dignitatem*; adſcriptaque eis à manu recentiſſima. ut fuerit forte, *ut adſcitus jam Imperator, &c.* ſed non opus eſt inſiſtere conjecturis. poteſt enim ferri lectio prior, omiſſo verbo illo *dignitate*. uti ea ipſa ſubintelligatur, vel *majeſtatem*, vel tertium quid, iſtis ſimile. ſanè & capite ſequenti poſuit abſolutè *Aureliam*, ſubaudiendumque *familiam*. quæ dictio, an & heic quoque ſubintelligenda, viderint quibus otium & tempus, quo utroque deſtituor. ſuſpicor tamen poſſe bellè convenire.

CASAUBONUS.

2 *Apollonio Chalcedonio.*] Membranæ *Calcedonica.* Scribendum verò, *Chalcideno*, ut ad Pium probavimus.

4 *Ad domum Apollonii diſcendi cauſſa veniret.*] Etiam ad Sexti domum diſ-

cendi

ſa veniret. [1] Audivit & Sextum Chæronenſem Plutarchi nepotem: [2] Junium Ruſticum, [3] Claudium Maximum,

cendi cauſſa ventitaſſe jam imperatorem Marcum, Dio narrat, & Philoſtratus in Herode. inde enim petita hiſtoria, quam Suidæ ferunt acceptam etiam docti viri.

1 *Audivit & Sextum Chæronenſem.*] Marcus Sextum nominat tantùm: Philoſtratus Σέξτον τὸν ἐκ Βοιωτίας φιλόσοφον: Suidas etiam Plutarchi nepotem, cum Capitolino. Putavimus aliquando hunc eſſe philoſophum illum Pyrrhonium, cujus extant hodieque adverſus dogmaticos acutiſſima ſcripta. ſed qui nullum ſatis firmum argumentum hujus ſententiæ adhuc invenerimus, ſententiam mutare proni ſumus. Sanè in Græco qui penes nos eſt, codice, nuſquam aliter quàm Σέξτος ὁ ἐμπειρικός, auctor ille nominatur. Adde quòd ille empiricus, nullius dogmatis approbator, nedum auctor, omnium fuit everſor. Sextus hic Marci præceptor, non ea ſolùm quæ priores ſciverant ſapientes, nota habuit exactè: ſed ipſe etiam nonnullorum ſcitorum fuit auctor, & primus inventor. Nam de eo ſcribit Marcus, doctum ſe ab illo, τὸ καταληπτικῶς καὶ ὁδῷ ἐξευρετικόν τε καὶ τακτικὸν τῶν εἰς βίον ἀναγκαίων δογμάτων. non eſt igitur hic ille δογματομάχος. & falluntur qui confundunt.

2 *Junium Ruſticum.*] Non prætermittit Marcus libro primo. Idem Marcus cum fratre in quodam reſcripto, cujus extat fragmentum lege prima De appellationibus: *cum ad Junium Ruſt. cum amicum noſtrum præfectum Urbi provocares.* Miratus ſum, quod legi in primo aureolorum Marci librorum: nam ille gratias ſuperis agit, quòd cùm ſæpe Ruſtico ſuccenſuiſſet, nunquam tamen illum, auſpecto aut verbo læſiſſet, cujus poſtea ſe pœniteret.

3 *Claudium Maximum, & Cinnam Catullum.*] Et iſtorum meminit Marcus; ſed ſolis cognominibus, περὶ Κατύλλου, & περὶ Μαξίμου.

SALMASIUS.

1 *Audivit & Sextum Chæronenſem.*] Dubitant viri docti Sextus hicne ſit cujus hodieque habemus adverſus reliquas philoſophorum ſectas, diſſertationes. Sane Πυῤῥώνειον fuiſſe hunc Sextum Chæronenſem ſcribit Suidas: ὃν δὲ τῶν Πυῤῥωνείων ἀγωγῶν [illegible] σκεπτικῶν βιβλία δέκα reliquiſſe teſtatur. ita enim legendum apud Suidam. idem tamen paulo poſt alium Sextum Philoſophum Afrum auctorem τῶν σκεπτικῶν facit: Σέξτος, inquit, Λίβυς φιλόσοφος· σκεπτικὰ ἐν βιβλίοις ι' Πυῤῥώνεια. at in Græcis exemplaribus manuſcriptis, ἐμπειρικός vocatur ille Sextus. Hujus mentionem à Galeno factam repperi, qui quidem Galenus σύγχρονος hujus Sexti Chæronenſis fuit ſub Marco nempe imperatore, ut videatur paulo antiquior empiricus ille hoc noſtro Chæronenſi. Galenus in Iſagoge de Empirica loquens: τῆς δὲ ἐμπειρικῆς προέστηκεν Φιλῖνος Κῷος, ὃς καὶ αἱρεσιάρχης ἐγένετο ὁ πρῶτος αὐτὴν ἀποτεμνόμενος ἀπὸ τῆς λογικῆς αἱρέσεως, τὰς ἀφορμὰς λαβὼν ἀπὸ τοῦ Ἡροφίλου οὗ καὶ ἀκουστὴς ἐγένετο. θέλοντες δὲ ἀρχαΐζειν αὐτῶν τὴν αἵρεσιν, ἵνα ᾖ πρεσβυτέρα τῆς λογικῆς, Ἄκρωνα τὸν Ἀκραγαντῖνον φασὶν ἄρξασθαι αὐτῆς. μετὰ Φιλῖνον ἐγένετο Σεραπίων Ἀλεξανδρεύς, εἶτα Ἀπολλώνιοι δύο, πατήρ τε καὶ υἱὸς Ἀντιοχεῖς, μεθ' οὓς Μηνόδοτος καὶ Σέξτος οἳ καὶ ἀκριβῶς ἐκράτυναν αὐτήν. en tibi Sextum Empiricum, qui ante tempora Galeni vixit, atque etiam ante hujus Sexti Chæronenſis, cum hic & Galenus contemporanei fuerint.

3 *Claudium Maximum.*] Meminit hujus

mum, [1] & Cinnam Catullum, Stoicos. [2] Peripateticæ verò ſtudioſos audivit Claudium Severum, [3] & præcipuè Junium Ruſticum. quem & reveritus eſt & ſectatus eſt: qui domi militiæque pollebat, Stoicæ diſciplinæ peritiſſimum, cum quo omnia communicavit publica privataque conſilia: [4] cui etiam ante præfectos prætorio ſemper oſculum dedit: quem & conſulem iterum deſignavit, [5] cui poſt obitum à ſenatu ſtatuas poſtulavit. Tantum autem honoris magiſtris ſuis detulit, ut imagines eorum aureas in larario haberet, ac

hujus Maximi non ſemel Marcus in libris de vita ſua: meminit & Secundæ uxoris Maximi lib. III. τῶν εἰς ἑαυτόν: τοιοῦτον πᾶν μέρος τοῦ βίου καὶ πάντων ὑποκείμενον. Λούκιλλα Οὐῆρον, εἶτα Λούκιλλα. Σεκοῦνδα Μάξιμον, εἶτα Σεκοῦνδα. Ἐπιτύγχανος Διότιμον, εἶτα Ἐπιτύγχανος. Φαυστῖναν Ἀντωνῖνος· τοιαῦτα πάντα. Κέλερ Ἀδριανόν, εἶτα Ἀδριανός. quem locum editionibus interpunctionum vitio depravatiſſimum, & doctiſſimo interpreti minime intellectum ſic diſtinximus & reſtituimus. ſenſus autem hic eſt: Lucilla Verum extulit, poſt & ipſa quoque mortua eſt. Secunda Maximum, quæ & ipſa poſt paulo obiit. Epitynchanus Diotimum extulit, mox & ipſe fatis conceſſit. & ita de reliquis.

1 *Et Cinnam Catullum.*] Scribe: *Catulum.* Nam *Catulus*, non Catullus vocabatur ille Cinna, & ita habet Palatinus. etiam Marcus, Κάτουλον vocat: παρὰ Κατούλου καὶ Μαξίμου.

3 *Et præcipue Junium Ruſticum.*] Alieniore loco poſita eſt hæc de Junio Ruſtico repetitio. cur enim uno ductu contextuque, cum de Stoicis ageret, de hoc Stoico quæ voluit dicere, non continuavit? Hæc eſt iſtorum ſcriptorum in ſcribendo ſecuritas, ut omnia permiſceant & confundant. qua re factum eſt ut neceſſe habuerit Stoicæ eum peritiſſimum repetere, cum ſupra inter Stoicos enumeraſſet, ne videretur aut de alio ſentire Junio Ruſtico quam de Stoico, aut eum Peripateticum facere, quem prius Stoicum dixiſſet.

GRUTERUS.

1 *Cinnam Catullum.*] Noſter authenticus, *Catulum*; neque aliter in vita ſua ipſe Marcus.

CASAUBONUS.

2 *Peripateticæ verò ſtudioſos.*] Membranæ, *ſtudioſus.* ἐραστὴς ὤν. & ita ſcribendum neceſſariò: nam peripateticum unum nominat, Claudium Severum: in quo deſinit enumeratio præceptorum Marci. poſteà verò tanquam ἀπ' ἄλλης ἀρχῆς de Junio Ruſtico quædam adjicit. Quare poſt *Severum* major diſtinctio ponenda.

4 *Cui etiam ante præfectos prætorio ſemper oſculum dedit.*] Et quòd oſculo convenientem excipit, magnum; & quòd ante præfectos prætorii, maximum. ideo laudata Similis modeſtia, qui ſimile honoris genus ab Hadriano ſibi delatum, ſapienter non admiſit, ut narrat Xiphilinus.

5 *Cui poſt obitum à ſenatu ſtatuas poſtulavit.*] Pro magno hoc tum cenſebatur. ſic notat Dio Trajanum Licinio Suræ mortuo ſtatuam poſuiſſe.

[1] ac ſepulcra eorum [2] aditu, hoſtiis, floribus ſemper honoraret.[3] Studuit & juri,[4] audiens L. Voluſium Mętianum: tantumque operis & laboris ſtudiis impendit, [5] ut corpus afficeret, atque in hoc ſolo pueritia ejus reprehenderetur. Frequentavit & declamatorum ſcho-

las

1 *Sepulcra eorum aditu, hoſtiis, floribus, ſemper honoraret.*] Regis & aliæ membranæ, *additis hoſtiis.* ſenſu non incommodo. Alii ſolebant defunctorum amicorum ſepulcra viſere, & floribus ornare: Marcus etiam hoſtias adjiciebat. Sed vocem *aditu*, poſſumus tueri, loco Plinii non diſſimilis ſententiæ epiſtola ſeptima libri tertii, ubi idem ferè verbum. Ait enim de Silio Italico, *Vergilii natalem religioſius quam ſuum celebrabat. Neapoli maximè, ubi monimentum ejus adire, ut templum ſolebat.* Pro *aditu*, legas vocabulum *acceſſu*, in Hiſpanica inſcriptione; de cujus tamen fide dubitant viri eruditi: SI. MANES. POST. FATA. ALIQVID. SENTIVNT. DEMITVR. DOLOR. FREQVENTI. FILII. MEI. ACCESSV. AD. ME. Aliquando placebat ſcribi *redditu* pro *aditu.* nam ſæpe qui defuncti memoriam honoratam volebant, redditus in eam rem aſſignabant. Procopius quarto Perſicorum: πολλοῖς τε ἄλλοις καὶ χρημάτων προσόδῳ τοῦ Ἰωάννου τάφον ἐτίμησε. ſed minùs convenit huic loco ea ſententia: neque dubitandum quin auctor ſcripſerit *aditu.*

SALMASIUS.

1 *Ac ſepulcra eorum aditu, hoſtiis, floribus honoraret.*] *Aditu* vera lectio, & ita membranæ Pal. hæc tria verba propria juris monumentorum, itus, aditus, ambitus. hinc illa in titulis ſepulcrorum incidi ſolita: *itu, aditu, ambitu, coronare, ſacrificare.* &, *itu, ambitu, ſacrificium faciendi.* item: *itum, aditum, ambitum, coronare, veſci, mortuum atque oſſa inferre ut liceat.* in aliis: *huic monumento, iter, aditus, ambitus debetur ex ſententia Erotis Aug. Lib.* & in alio: *ad hoc ſepulcrum itum, aditum omni tempore permiſſum eſt ab Q. Epitynchano.* libertos ingratos aditu etiam & acceſſu ſepulcri ſui prohibebant atque ita in titulo cavebant; *ſibi & ſuis libertis libertabuſque & poſteris eorum, excepto Hermete Liberto, quem veto propter delicta ſua aditum, ambitum ne ullum acceſſum habeat in hoc monumento.* frequenti aditu monumenta eorum honorabant, quos in vita charos habuerant, ſacrificabant, roſis & floribus ornabant. Propertius:

—— memento
Hoc iter ad lapides ſæpe venire meos.

GRUTERUS.

2 *Aditu, hoſtiis, floribus.*] Rectè *aditu*; neque ſecus Palatinus eamque vocem omnino heic neceſſariam, memini pluribus alibi adſtruere in libellis Suſpicionum.

CASAVBONVS.

3 *Studuit & juri.*] Ariſtides in Marci encomio: οὐκ εἰς ἑτέρους ὁρῶν ἑρμηνέας, ὅτῳ λαμβάνῃ τὸ δίκαιον. ἀλλ' αὐτὸς ἔχων ἐκ παιδείας τῶν ὡς ἀληθῶς καλῶν καὶ τῶν ἀγαθῶν ἐπιστήμην, τὴν ἀπὸ τῶν νόμων ἐμπειρίαν προσειληφώς.

4 *Audiens L. Voluſium Metianum.*] Vel *Mæcianum*, ut antè monuimus. De hoc Marcus & Verus, in lege XVII. De jure patronatus: *Voluſius Mæcianus amicus noſter, & juris civilis præter veterem & bene fundatam peritiam anxiè diligens.*

5 *Ut corpus afficeret.*] Explicat Dio, ἐκ τῆς πολλῆς ἀσχολίας τε καὶ ἀσκήσεως ἀσθενέστατον τὸ σῶμα ἔσχε,

as publicas: [1] amavitque ex condiſcipulis præcipuos Senatorii ordinis [2] Sejum Fuſcianum, [3] & Aufidium Victorinum: ex equeſtri, [4] Bæbium Longum [5] & Calenum, in quos maximè liberalis fuit: & ita quidem ut quos non poſſet ob qualitatem vitæ reip. præponere, [6] locupletatos teneret. Educatus eſt in Adriani gremio, qui illum (ut ſuprà diximus) Veriſſimum nominabat: [7] & qui ei honorem equi publici ſexenni detu-

1 *Amavitque ex condiſcipulis præcipuos.*] Regius, *amavitque condiſcipulos, præcipuè ſenatorii ord.*

2 *Seium Fuſcianum.*] Quæſivi hunc, neque reperi uſquam. Seium Oceanum legere memini apud Javolenum, cui avunculus Mallius Seneca. ſed quid ad hunc locum? In vita Commodi Fuſcianus quidam Lampridio nominatur ſecundùm Cos. qui etiam Urbi fuit præfectus, ut narratur in Pertinace qui illi ſucceſſit. Fuerit hic fortaſſe Marci condiſcipulus: niſi tamen ætas impediat. ſed non urget hoc incommodum.

3 *Et Aufidium Victorinum.*] Fuit hic bis conſul & præfectus urbi: is eſt ad quem Marci extant reſcripta nonnulla. Membranæ, *Laufidium*. Scribo, *L. Aufidium*, etſi non neſcio alios huic Marci, non Lucii prænomen tribuere.

4 *Bebium longum.*] Scrib. *Bæbium*. ut ſemper apud auctores alios.

5 *Et Calenum.*] Regius, *Galienum*.

6 *Locupletatos teneret.*] In contubernio videlicet ſuo, aut aliàs in uſu vitæ privatæ. Claudius imperator in oratione Lugduni habita: *ex qua colonia inter paucos equeſtris ordinis ornamentum, L. Veſtinum familiariſſimè diligo, & hodieque in rebus meis detineo.* Plinius in epiſtolis, *illum civilibus officiis principis amicitia exemit.*

SALMASIUS.

5 *Et Calenum.*] *Et Callenum*, v. ed. & Pal.

6 *Locupletatos teneret.*] Verbum hoc, *teneret*, perſuaſit doctiſſimis hominibus ut crederent genus iſtud hominum de quibus heic loquitur Capitolinus, in contubernio fuiſſe imperatoris, & ita exponendum cenſerent. ſed longe aliter habet. Nam *locupletatos tenere*, non aliud eſt, quam locupletare, loquendi more illorum temporum hominibus uſitato. Diverſo igitur modo liberalem ſe præbuit Marcus in condiſcipulos ſuos, cum alios honoribus bearet, & reip. præponeret: ſi quorum vero vitæ qualitas id ferre non poſſet, eos locupletaret ita illos honoribus, iſtos divitiis, ſuo quemque pro merito, magnos faciebat. *locupletatum tenere* pro locupletare, ſic & *locupletatum habere*, quæ loquendi forma ita crebra eſt apud infimæ Latinitatis ſcriptores, ut aliam non habeant uſitatiorem. *apertum habere* pro aperire. *ſolutos habere*, pro ſolvere. ſic & *perditas ſuas res habere* pro perdere, in capitulario quodam Caroli Magni, ſi bene memini. ſic & paſſim apud alios, ut alibi obſervamus. ita infra *latius ſuos fines tenere*, pro fines ſuos dilatare & extendere. in Pertinace; *quum apud vada Sabbatia oppreſſis fœnore poſſeſſoribus latius ſuos teneret fines.*

GRUTERUS.

5 *Et Calenum.*] Palat. *Callenum*.

7 *Et qui ei honorem, etiam publicè, ſexenni detulit.*] Turbat & heic quoque Pal. ſed proximius tamen accedit ad lectionem vulgatam, quàm ceterorum ſcripti. habet enim *& qui ei honorem & qui publicis exenni detulit*; factumque deinde ſcriptura recentiore, *exennis*.

CASAUBONUS.

7 *Et qui ei honorem etiam publicè ſexenni detulit.*] Membranæ hîc & veteres editiones inſigniter corruptæ. præferunt enim, *& qui ei honorem & qui publicis exemiio tulit.* Viri docti variè emendarunt. Nobis quod editum eſt, id placet: nam & veſtigiis corruptæ lectionis inſiſtit hæc correctio: & videtur is qui ſic primus emendavit, ſuorum librorum fidem ſecutus. Quare ita ſcribamus, *qui ei honorem, & quidem ſexenni detulit.* bona prorſus & convenientiſſima ſententia. De honoribus enim Marci dicturus auctor, jure ab illo orditur, qui ſexenni eſt habitus ab Hadriano, & quidem publicè. Non dicit Capitolinus, quale id fuerit honoris genus: ſed non eſt difficile aliquid divinare, quod à vero non abhorreat. Nam videtur Hadrianus cùm ludos ſpectaret, in ſuggeſtu ſuo aut cubiculo puerum Marcum collocaſſe; aut aliquem in orcheſtra honore inſignem locum illi attribuiſſe: vel cùm iter faceret, in ſuo vehiculo eum aliquando habuiſſe: aliquid denique eorum illi tribuiſſe, quæ ſolita in principibus juventutis, aut imperatorum liberis uſurpari. Firmat validè hanc emendationem, quod ſubjicitur de habito octenni Marco honore. ordine enim progreditur, hîc quidem. utinam verò & in omni vita.

SALMASIUS.

7 *Et qui ei honorem etiam publice ſexenni detulit.*] Non alius contaminatior locus, aut fœdius corruptus in his auctoribus ſeſe offert quam hic eſt, aut in quem plus conjecturarum effuderint viri docti. quas tamen omnes unius aſſis non facimus. ita longe à vero abſunt. quibus referendis immorari non placet. experiamur etiam & quid nos quoque poſſimus in hoc conjectaneo genere. Vetus lectio Palatini optimi Codicis hæc eſt: *& qui ei honorem, & qui publicis exemi.* Quod paulo minus etiam ſervat editio Mediolanenſis, quæ ſic habet: *& qui ei honorem, & qui publicis exennii detulit.* inde emendationes variæ emanarunt de publicis decenniis, & xeniis, & id genus aliæ non multo meliores. poſt quas non debet eſſe mihi fraudi, ſi meam quoque in medium afferam. ſic ergo, veſtigia uſque premens veteris ſcripturæ, ut nec literæ unius mutandæ licentiam mihi ſumam, legendum contendo: *& qui ei honorem equi publici ſexenni detulit.* en facinus, en audaciam conjecturæ: pro *& qui*, *equi* fecimus, cætera integram intactamque reliquimus veterem lectionem. nam ex *publicis exenni*, publici ſexenni feciſſet, non eſt opinor aliud quam exerrantem librarii manum leviter correxiſſe. Honor autem hic equi publici ab Hadriano delatus Marco, & per ſe magnus olim fuit, & eo heic etiam major quod ſexenni delatus. ut & ille qui ſequitur quod octavo ætatis in collegium Saliorum relatus eſt. Nam & aliis quamplurimis deferebatur hic honos, ſed qui id ætatis eſſent quo tunc Marcus, paucis. ideoque pro magno heic ponit Capitolinus honorem equi publici ei ſexenni delatum. non parvi autem honoris rem fuiſſe equo publico ab imperatore donari, liquet ex multis auctorum locis. & veteres inſcriptiones pæne infinitos ſuggerunt equo publico donatos. Philoſtratus de Heliodoro Sophiſta: *κατηγορίας μὲν οὖν συνέπεσέ τις, καὶ ἡμῖν ὁρμὴ γέλωτος οἰομένοις ὅτι διαπτύσοι αὐτόν. ἐπεὶ δὲ αὐτῷ τε ἱπποτροφεῖν δημοσίᾳ ἔδωκε καὶ παισὶν ὁπόσους ἔχοι, ἐθαυμάζετο ἡ τύχη τὴν ἑαυτῆς ἰσχὺν ἐνδεικνυμένη διὰ τοῦ οὕτω παραλόγου·* ubi *δημοσίᾳ ἱπποτροφεῖν* eſt equo publico merere. idem in Dionyſio: Ἀ*δριανὸς γὰρ σατράπην μὲν αὐτὸν ἀπέφηνε οὐκ ἀφανῶν ἐθνῶν. κατέλεξε δὲ τοῖς δημοσίᾳ ἱπποτροφοῦσι.* nec vero ferendi viri doctiſſimi, qui duobus illis locis *τὸ δημοσίᾳ ἱπποτροφεῖν* publicis uti veredis accipiunt, ut non aliud illis conceſſum ſit ab imperatoribus quam jus vehendi publicis equis. nunquam

enim

retulit.: [1] octavo ætatis anno in Saliorum collegium retulit. In ſaliatu omen accepit imperii. [2] Coronas omni-

enim δημοσίᾳ ἱππεύειν dixerunt Græci, publicum curſum uſurpare. Nam δημοσίᾳ ἱππεύειν eſt equo publico merere: quod magno beneficii vel potius honoris loco donabatur ab imperatoribus, ut ex illis Philoſtrati locis patet quæ ſupra produximus. & δημοσίᾳ ἱππεύοντες apud eumdem ſunt equites Romani, in Adriano Sophiſta: φωνὴν ἂν περὶ τὴν σκηνὴν τῆς ἀκροάσεως ἀγγέλλει, ἐξανίσταντο μὲν ἀπὸ τῆς συγκλήτου βουλῆς, ἐξανίσταντο δὲ τῶν δημοσίᾳ ἱππευόντων. ubi οἱ δημοσίᾳ ἱππεύοντες ſunt equites, ut οἱ ἀπὸ τῆς συγκλήτου βουλῆς, ſunt Senatores. ſic δημοσίᾳ ἱππεύειν dicuntur equites, & illorum δημόσιος ἵππος dicitur. ſicut autem aliquis conſularibus ornamentis eſſe dicitur cui conſularia ornamenta delata ſunt: ut *homo conſularibus ornamentis*: ſic homo equo publico ſexcenties appellatur in antiquis inſcriptionibus, pro *equo publico ornatus*. exempli gratia: *Demetrius equo publico. Marcellus equo publico.* omiſſo verbo, ornatus vel honoratus. & in hac Tarraconenſi: L. DOMITIO. DENTONIANO. IVDIC. DEC. V. EQVO. PVBLICO. PER. TRAIANVM. IIVIR. MVNIC. &c. pro equo publico ornatus per Trajanum. quod genus locutionis notandum duxi.

CASAUBONUS.

1 *Octavo ætatis anno in Saliorum collegium retulit.*] Soliti enim in hoc Martis ſacerdotum collegium patricii juvenes cooptari patrimi & matrimi. Fere autem nobilis juventus ad honores per ſacerdotia adibat. Claudius in oratione Lugdunenſi: *Veſtini liberi fruantur, quæſo, primo ſacerdotiorum gradu: poſtmodo cum annis promoturi dignitatis ſuæ incrementa.*

2 *Coronas omnibus in pulvinar ex more jacientibus.*] Salii die feſto ancilia per urbem geſtabant apicati, & caput coronati: eam coronam mox conditis ancilibus, in pulvinar conjiciebant, ubi Martis ſimulacrum. ita enim ſoliti jactu floris modò ſerti, modò ſoluti, ſuos deos honorare. Dionyſius Halicarnaſſeus, qui libro ſecundo, habitum Saliorum accuratè deſcribit, coronæ non meminit: utpote ſolennis geſtaminis, in ſacris fermè omnibus & Græcorum & Romanorum.

SALMASIUS.

2 *Coronas omnibus in pulvinar ex more jacientibus.*] Salii coronas jaciunt in pulvinar Dei ſui, quod non ex alio diſcas auctore. ſed & in reliquorum divorum pulvinaria & ſtatuas jaci coronas & flores omne genus notius eſt quam ut pluribus debat indicari, diebus præſertim feſtis. ideoque in cultu deorum inter alia στεφάνους etiam ponit Juſtinus Apologetico: ὅθεν μόνον ἐγκαλεῖν ἡμῖν ἔχετε, ὅτι μὴ τοὺς αὐτοὺς ὑμῖν σέβομεν θεοὺς, μηδὲ τοῖς ἀποθανοῦσι χοὰς καὶ κνίσας καὶ ἐν γραφαῖς στεφάνους καὶ θυσίας φέρομεν. ſed quinam illi ſunt, ἐν γραφαῖς στέφανοι? vox illa quidem pictas vel per picturam expreſſas corollas ſonat. ſed quales illæ, dum alius quæret, interea legam: ἐν ῥαφαῖς στεφάνους. ita vocat eleganter Juſtinus ſutiles coronas. ἐν ῥαφαῖς dixit pro ῥαπτοὺς. ſic marmora in exemplis, pro exemplata vel figuris ornata, & pocula in gemmis pro gemmata. Anaſtaſius & neſcio quis ἄρτους ἐν τύποις, formis vel figuris impreſſos. coronas ejuſmodi ſutiles, ῥάμματα ἄνθινα vocat Heſych. στέφανα, inquit, ἀγάλματα, ῥάμματα, ἄνθινα. unde ſuere corollas Tertulliano de Pallio: *vetus jam Hydræ Centaurorumque ſanguis in ſagittis pumice ſpiculi excludebatur, inſultante luxuria ut poſt monſtra transfixa coronam forſitan ſuerent.* quem locum nemo unquam interpres

pres

omnibus in pulvinar ex more jacientibus, aliæ ali[illegible] locis hæſerunt; [1] hujus, velut manu, capiti Martis [illegible] ta eſt. [2] Fuit [3] in eo ſacerdotio & præſul & vat[illegible] m[illegible]

pres pejus accepit, quam qui nuper commentarium libellum cum gloſſis in illud opuſculum vulgavit. Spiculum Tertullianus vocat acum matronalem, qua ſuebantur corollæ. Tunc apud Omphalem Herculis ſagittas illius acus vel ſpiculi matronalis miniſterium obiiſſe dicit in ſuendis coronis, poſtquam deterſæ eſſent ab hydræ centaurorumque ſanguine quo ſquallebant ſordebantque, ut ſic coronam ſuerent quæ olim monſtra transfixiſſent. ſed ad ipſum Pallium plura de illo loco diximus quæ heic non repetam. Suere igitur coronam Tertulliano. unde ſutilis corona, ῥαπτὸς στέφανος vel ἐν ῥαφαῖς στέφανος, ut loquitur Juſtinus. Martiali roſa ſutilis.

Sutilis aptetur roſa crinibus —

hoc eſt corona ſutilis ex roſis. atque hæc præter rem, ſed obiter, dicta ſunto.

1 *Hujus velut manu, capiti Martis aptata eſſet.*] Hujus loci ſenſus eſt. cum coronæ quæ à Saliis jaciebantur in pulvinar Martis, fortuitu vel in hanc vel in illam partem caderent, atque aliis aliæ locis hærerent; illam quam jecit Marcus, in caput Martis ſic cecidiſſe atque hæſiſſe, ac ſi manu illam aptaſſet atque impoſuiſſet, non vero jeciſſet, ut tunc factum erat, de longinquo. atque hinc factum omen imperii Marco.

CASAUBONUS.

2 *Fuit in eo ſacerdotio & præſul & vates & magiſter.*] In voce *præſul* quæ ſæpe Latinis generaliter omnem προεστῶτα notat, heic κυριολογία eſt: nam propriè *præſul* ſive *præſultor* princeps Saliorum dicitur, ὁ ἐξάρχων τῆς ὀρχήσεως. *Vates* is erat in Saliorum collegio, ad quem pertinuit cura carminum ſaliarium & axamentorum. *Magiſter*, commune nomen omnium προεστώτων cujuſcunque collegii ſacerdotalis. nam quos Græci ἀρχιερέας, ἀρχιβάκχους, ἀρχιγάλλους aut ſimilibus vocibus deſignant, Latini magiſtros ſui ordinis nuncupant: & ἀρχιερωσύνην, *magiſtrum ſacerdotii*. Suetonius in Caligula *&* magiſterio *fungi in Collegio ſacerdotum Minervæ* apud eundem in Domitiano: ἀρχιερατεύεσθαι ἐν τοῖς ἱερεῦσι τῆς Ἀθηνᾶς. Corrige Plutarchi codices in hac voce, & ſcribe in commentario de Iſide & Oſiride, τίνα μᾶλλον ἤ σε γινώσκειν ὦ Κλέα δὴ προσῆκόν ἐστιν, ἀρχιέρειαν μὲν οὖσαν ἐν Δελφοῖς τῶν Θυιάδων, τοῖς δὲ Ὀσιριακοῖς καθωσιωμένην ἱεροῖς ἀπὸ πατρὸς καὶ μητρός; magiſtram Baccharum vocat Θυιάδων ἀρχιέρειαν.

SALMASIUS.

3 *In eodem ſacerdotio & præſul & vates & magiſter.*] Diſtinguit hæc tria in ſaliatu munera Capitolinus, Præſulis, Vatis & Magiſtri. & præſul quidem eſt, quem *proſaltorem* Gloſſæ veteres vocant. *proſaltor*, ὁ ἐν τοῖς ἱεροῖς προορχούμενος. quem perperam mutarunt in *præſultorem*. nam *proſaltorem* legiſſe Vocabularii auctorem patet ex ſerie litterarum: *Proſaltor*, *proſapies*, *proſa pexa tunica*. ſic enim proſaltor, ut proludo & proludium. ſaltus eſt ὄρχησις, unde *ſaltus dotes* Manilio. & *ſaltor*, ὀρχηστὴς πολίτωρ Dionyſio. & *proſaltor*, προορχούμενος. Vates eſt ὑμνῳδὸς. omnes quidem erant ὑμνηταὶ & χορευταὶ Salii. ſed ut inter χορευτὰς erat præſul, ſic inter ὑμνητὰς ille quem heic vatem appellat Capitolinus. Gloſſæ veteres: *Salior*. ὁ τὰ διοπετῆ ὅπλα θεραπεύων, ὑμνῳδὸς, πρύτανις. legendum, *Salius*. Vates igitur qui carmen canebat ſaliare, aut ſal-

magiſter, & multos inauguravit atque exauguravit, ne præeunte, [1] quòd ipſe carmina cuncta didiciſ-irilem togam ſumpſit quintodecimo ætatis anno, nque ei L. Cejonii Commodi filia deſponſata eſt ex Adriani voluntate. [2] Nec multò pòſt præfectus feriarum Latinarum fuit. In quo honore præclariſſimè ſe pro magiſtratibus agentem, [3] & in conviviis Adriani principis oſtendit. Poſt hoc patrimonium paternum ſorori totum conceſſit: quum eum ad diviſionem mater vocaret: [4] reſpondit, avi bonis ſe eſſe contentum: addens, ut & mater, ſi vellet in ſororem ſuum patrimonium conferret, [5] ne inferior eſſet ſoror marito. [6] Fuit autem ea vitæ indulgentia, ut cogeretur nonnun-

ſaltem qui præcinebat, ut præſaltor qui præſaltabat. ad omnes autem æque pertinuiſſe curam carminum & axamentorum, non ad unum ſolum, veriſimilius, immo verius eſt. Magiſter vero eſt ἔξαρχος, ad quem, puto, ſpectabat & inaugurandi & exaugurandi poteſtas. quod quidem tunc fecit Marcus, cum eſſet magiſter collegii, etiam nemine præeunte, cum cuncta & inaugurationis & exaugurationis carmina teneret.

CASAUBONUS.

1 *Quod ipſe carmina cuncta didiciſſet.*] Membranæ, *quo tempore carmina cunct.* quod facile ſit concinnare, niſi placeret vulgata.

2 *Nec multò pòſt præfectus feriarum Latinarum fuit.*] Legendum. *præf. Urb. feriarum Latinarum cauſſa fuit.* Cùm eſſet compendio ſcriptum *præf. Urb.* imperiti homines ſcripſerunt *præfectus*, omiſſa voce *Urbi.* deinde altera vox ſublata tanquam ſuperflua. Hæc ita eſſe & res ipſa & uſus Latinè loquentium evincit. nam puer ille patricius, qui proficiſcentibus conſulibus ad Latinas ferias in montem Albanum Urbi præficiebatur; neque fuit, neque aut dictus eſt, aut dici potuit, præfectus feriarum Latinarum; ſed contrà, Præf. Urb. Latinarum cauſſa: vel, ſacro Latinarum, ut loquitur Suetonius. & ſic Græci non ἄρχειν vel ἐπιμελεῖσθαι τῶν ἀνοχῶν, ſed πολιαρχεῖν ἐν ταῖς ἀνοχαῖς. ita ſemper Dio ubique.

3 *Et in conviviis.*] Regius, *in convivio.*

5 *Ne inferior eſſet ſoror marito.*] Numidio Quadrato. Natus ex hoc matrimonio Numidius Quadratus: de quo paullò pòſt Capitolinus: *bonorum maternorum partem Numidio Quadrato ſororis filio, quia illa jam mortua erat, tradidit.*

SALMASIUS.

4 *Reſpondit.*] Palatinus: *reſponditque.* ſic igitur hunc locum ſcribe & diſtingue: *poſt hoc patrimonium paternum ſorori totum conceſſit, quum eum ad diviſionem mater vocaret, reſponditque avi bonis ſe eſſe contentum.* nec ſecus Mediolanenſis editio. ut ſic gemina auctoritate nitatur hæc lectio.

GRUTERUS.

6 *Fuit autem ea vitæ indulgentia.*] Scio quomodo hæc alii interpretentur: inclinat tamen animus ſuſpicari, ſcriptum primitus *ea vitæ inindulgentia*, ſyllaba repetita. indulget vitæ, qui ei ſufficit quod debet: non indulget, qui ita ſe macerat ut peccet in valetudinem.

6 *Fuit*

nunquam vel [1] in venationes pergere, vel in theatrum [illegible] de[illegible]

CASAUBONUS.

6 *Fuit autem ea vitæ indulgentia, ut cogeretur nonnunquam vel in venationes pergere.*] Scio virum eruditione clariſſimum cenſuiſſe hæc verba eſſe corrupta: à cujus judicio, etſi ægrè, diſcedo tamen hoc loco. *Indulgentia vitæ* Capitolino dicitur, quæ Platoni εὐαρμοστία τῶν τρόπων, facilitas morum, per quam alienæ voluntati nos accommodamus ſæpiùs quàm noſtræ. vitia huic virtuti contraria ſunt αὐθάδεια & ἰσχυρογνωμοσύνη, ſive pertinacia: cùm aliquis quod vult, vehementer vult, & ſic, ut dimoveri non poſſit. Rara laus in ea præſertim fortuna & ætate, qua fuit tum Marcus: potuiſſe illum ſuorum omnium voluntatibus ſe συσχηματίζειν, quaſi careret propria. Similis eſt in Græcorum martyrologiis laudatio Nicolai Cretenſis, adoleſcentis probiſſimi, qui in virum mox evaſit maximum. dicitur hic Theodoro Monacho ita ſe ſubmiſiſſe, ejuſque voluntáti adeò per omnia obtemperaſſe, καθάπερ εἴ τις ἀθέλητος ἄνθρωπος ἦν, τό γε εἰς αὐτὸν ἧκον, πόῤῥω καὶ μακρὰν τῶν οἰκείων θελημάτων γινόμενος· ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἐφεξῆς μικρούς τε καὶ μεγάλους τὴν αὐτὴν εὐπείθειαν καὶ ὑπακοὴν πρᾴως μετὰ τοῦ ἐκ φρονήματος συστολῆς ἐπεδείκνυεν, οἷόν τις ἄψυχος ἀνδριὰς ἐστηλωμένος τῷ θείῳ φόβῳ πρὸς ἅπαντας. quam vocat Capitolinus vitæ indulgentiam, Græcus ſcriptor, εὐπείθειαν καὶ ὑπακοήν. Pro illis, *in venationes pergere*, regius præfert, *venationem ſpatiari.* credo, pro *ſpectare*. malo quod editum: & refero ad veram venationem, non amphitheatralem, propter ſequentia; ne bis idem dicat.

SALMASIUS.

6 *Fuit autem ea vitæ indulgentia.*] Ita ſcriptum in omnibus quos vidi libris. Palatinus tantum vocem, *ea*, non habet, in quo ſic legitur: [illegible] *tum vitæ indulgentia.* Doctiſſi[illegible] pſius legebat olim, *diligentia.* [illegible] merito non probat vir alter longe longeque doctiſſimus. cui & nos aſſentiri cogimur. quid enim eſſet, *vitæ diligentia?* ſed idem *unicæ* pro *vitæ* reponebat. at diligentiam abſolute poni pro aſſiduitate circa ſtudia, nemo eſt tam tiro in ſtudiis & litteris qui probare poſſit. indulgentiam igitur heic accipimus non εὐπείθειαν ſolum & ὑπακοήν. nam qui ſunt ejuſmodi ingenio nati facili & obſequenti, ſequuntur ducentes, & dicto libenter audientes ſe præbent. at aliquid plus per indulgentiam voluit indicare Capitolinus: quæ tanta in Marco fuerit, ut etiam contra animi ſui voluntatem & propoſitum cogeretur quædam facere. & hæc δυσωπία eſt quum inſtantes amicos & acrius urgentes repellere non poſſumus, & vinci patimur: ac nihil tam fixum certumque animo habemus quin labefactari flectique poſſit, & mutari precibus aut monitis eorum qui id exigunt, atque ita voluntate noſtra cogimur. quo vitio laboraſſe videtur Marcus, etſi id purgare ſerio conatur auctor iſte qui verecundum fuiſſe ſine ignavia conteſtatur: & tamen fatetur infra, *quamvis eſſet conſtans, fuiſſe tamen verecundum.* Nam qui ejuſmodi ſunt, facile ſe de ſententia ſua demoveri deducique patiuntur, atque adeo cogi & δυσωπίᾳ poſſunt. indulgentiam ergo δυσωπίαν heic interpretamur. nam δυσωπεῖσθαι eſt exorari. qui facile exorantur, iidem & ad indulgentiam proni, nec ſui ſed aliorum arbitrii ſunt, totique in aliena poteſtate verſantur.

1 *In venationes pergere.*] Sic Palatinus & vetus editio. nec ſequor illos codices qui habent, *in venationem ſpatiari*: nihil enim illos boni continere certum eſt. quod vero referunt

ad

... ſpectaculis intereſſe. [1] Operam præterea

... venationem eruditi viri, ... do probo. nam venationes ... æ heic ſunt intelligendæ ... mphitheatrales. nec enim venationem aut venationes niſi de amphitheatralibus dicunt iſti auctores, niſi ſi venationem pro captura uſurpent. dixiſſet igitur *venatum pergere*, ſi veram venationem intelligi voluiſſet. At bis idem dicit Spartianus: ſequitur enim, *& ſpectaculis intereſſe.* ſed ibi ſpectacula proprie ſunt circenſium ſpectacula. Non libenter autem ſpectabat Marcus aut amphitheatrales venationes, nec ludos ſcenicos, nec Circenſes. itaque cogebatur illis aliquando intereſſe, &, ut erat ſummæ levitatis & facilitatis atque indulgentiæ, cogentibus ſe manum dabat. Venatum vero unice amabat, & ſæpe venatus eſt, ut opus non habuerit ad eam rem cogi, quam & frequenter faceret, & facere adfectaret. *in venationes pergere*, eſt ad venationes amphitheatrales ire & illis intereſſe. venationes enim hoc numero plurium dicebantur. in Heliogabalo: *ſtravit ſibi triclinium in ſummo luſorio, & dum pranderet, noxios & venationes ſibi exhibuit.* ſic & alibi. Venationem illa ætate nunquam dixerunt actum ipſum ut ita dicam venandi, ſed venatum ſemper. Venatio autem erat id quod capiebatur in venatu, quam vulgo vocamus *venaiſon*. Hoc enim diſcrimen ſtricte illo tempore obſervarunt, nec illo tantum, ſed etiam meliori. Nam ita ſemper apud elegantiſſimum Celſum. lib. I. cap. VI. *venatio duræque piſces & ex domeſticis animalibus aſſa caro maxime iuvant.* & paſſim ſexcentis locis apud eumdem: nunquam enim aliter utitur. Venatio igitur eſt fera.

CASAUBONUS.

1 *Operam præterea pingendo ſub Diogneto magiſtro dedit.*] Ego non dubito Diognetum hunc eſſe, à quo didiciſſe ait Marcus τὸ ἀκενόσπουδον, ne vana pro ſeriis amplecteretur, falſa pro veris: qui error omnibus ſeculis maximam humani generis partem occupavit: & ne facilè iis crederet, quæ de diis homines γόητες & τερατευόμενοι fingere ſoliti. Nemini potiùs quàm pictori hujus τέχνης agnitio conveniebat. norat enim pleraque eorum quæ de diis vulgò crederentur, ad libidinem pictorum inventa primò; ridiculè poſtea fidem inveniſſe apud homines quà ſuperſtitioſos, quà veritatis incurioſos. Verè Joſephus altero contra Appionem libro, de gentium πολυθεΐᾳ loquens. πολλῆς δὲ, inquit, καὶ ζωγράφοι καὶ πλάσται, τῆς εἰς τοῦτο παρὰ τῶν Ἑλλήνων ἀπήλαυσαν ἐξουσίας, αὐτὸς ἕκαστος τινὰ μορφὴν ἐπινοῶν, ὁ μὲν ἐκ πηλοῦ πλάττων ὁ δὲ γράφων.

SALMASIUS.

1 *Operam præterea pingendo ſub Diogneto dedit.*] Pictorem hunc Diognetum oportet fuiſſe, ſub quo pingendi artem didicerit Marcus. Meminit Diogneti Marcus de vita ſua, ſed à quo non picturam ſe didiciſſe dicit, ſed τὸ ἀκενόσπουδον καὶ τὸ ἀπιστητικὸν τοῖς ὑπὸ τῶν τερατευομένων καὶ γοήτων ἀποπομπῆς καὶ τῶν τοιούτων λεγομένοις. Non jam igitur ille pictor ſed philoſophus: unde enim pictori illa docere quæ non ſunt artis ſuæ? nec poſſum accedere viri doctiſſimi ſententiæ qui non dubitat hunc eumdem Diognetum fuiſſe pictorem nec enim alii potius convenire quam pictori præſtigiarum hujuſmodi reprehenſionem. At ego pictori id convenire qui non aliud ſit quam pictor, non magis arbitror, quam fictori aut cujuſlibet alterius artis magiſtro. Nec enim ad deorum opinionem aut ea quæ de diis creduntur vulgo, quæque ad pictorum arbitrium, ex ingenio cujuſque inventa primo, mox propa-

terea pingendo ſub magiſtro Di... o d...
pugilatum, luctamina, & curſum, & aucup...
pila luſit apprimè, & venatus eſt. [2] Sed ab om...
his intentionibus ſtudium eum philoſophiæ ab...
ſeriumque & gravem reddidit: non tamen pr...

abo

propagata fidem de iis apud homines confirmarunt, pertinet ille Marci locus, ſed ad magicarum incantationum præſtigias & ludibria, quibus fidem nullam adjungi & accommodari debere Marcum, docebat ille Diognetus. qua in re non pictoris officium faciebat ſcilicet, ſed philoſophi. Alius igitur omnino Diognetus ille Marci ab hoc pictore Diogneto Capitolini: ſed & alibi ejuſdem Diogneti meminit idem Marcus libro 1. παρὰ Διογνήτου, inquit, τὸ σκίμποδος καὶ δορᾶς ἐπιθυμῆσαι καὶ ὅσα τοιαῦτα τῆς ἑλληνικῆς ἀγωγῆς ἐχόμενα. at σκίμπους καὶ δορὰ nihil ad pictorem vel picturam attinent, ſed ad Philoſophum proprie: nam in his lectulis pelle inſtratis ſtudebant philoſophi, & meditabantur. quid igitur dicemus? hunc Diognetum pictorem fuiſſe ſimul & philoſophum? poteſt hoc dici. poſſunt etiam diverſi eſſe & hic ſub quo dedit operam picturæ Marcus, & ille cujus ipſe meminit, & à quo ſe τὸ ἀκενόσπουδον didiciſſe profitetur. Palatinus *Diogenetum* heic legit, non *Diognetum*. & ita etiam princeps editio.

CASAUBONUS.

1 *Amavit pugilatum, luctamina, & curſum.*] An ut ſpectaculo pugilum, luctatorum & curſorum ſe oblectaret? an potius ut ipſe illa omnia faceret, exercendi corporis? hoc verius. in Vero ait Capitolinus: *amavit venatus, palæſtras, & omnia exercitia juventutis.* Et auctor eſt Galenus Ὑγιεινῶν libro ſexto, Antoninum curandi corporis fuiſſe admodum ſtudioſum: certamque vitæ rationem conſtantiſſimè tenuiſſe: cùm eadem ſemper hora ad palæſtram accederet, diſtringeretque ſe. ὁ γοῦν, ait, ὧν ἴσμεν αὐτοκρατόρων ἐπιμελέστατος περὶ τὴν τοῦ σώματος ἐπιμέλειαν γενόμενος Ἀντωνῖνος, ἐν ταῖς μακραῖς ἡμέραις ἡλίου δύνοντος εἰς τὴν παλαίστραν παρεγίνετο, κατὰ δὲ τὰς μεγίστας, ὥρᾳ θ' ἢ τὸ πλεῖστον ι'. Hinc intelligimus illa verba Marci è lib. primo doctis obſcura: σκὴν ἐν ἀέρι λύσης, nam id ſignificat quod ait Galenus: laviſſe ſemper hora balneari, & ſibi commoda, & iis qui circa ipſum: quod etiam Galenus ibidem ſcribit. De toto hoc ſtudio ſuo curandi corporis hæc ibidem ſapientiſſimus imperator: περὶ τοῦ ἰδίου πάλεως τὸ τοῦ ἰδίου σώματος ἐπιμελητικὸν ἐμμέτρως, οὔτε ὡς ἂν φιλόζωος, οὔτε πρὸς καλλωπισμὸν, οὔτε μὴν ὀλιγώρως· ἀλλ' ὥστε τὴν ἰδίαν διὰ προσοχὴν εἰς ὀλίγιστα ἰατρικῆς χρῄζειν ἢ φαρμάκων, ἢ καὶ ἐπιθημάτων ἐκτός.

2 *Sed ab omnibus his intentionibus.*] Studiis & occupationibus. familiare verbum Plinio in epiſtolis.

SALMASIUS.

2 *Sed ab omnibus his intentionibus.*] Liber Palatinus: *intentionis.* forte *intentioris*, ut ad *Philoſophiæ* referatur hoc modo: *ſed ab omnibus his, intentioris ſtudium eum Philoſophiæ abduxit*: ut intentiorem Philoſophiam vocet Stoicam, cui plurimum deditus Marcus. aut *intentius* ſtudium. ſi cui placeat magis vulgatam lectionem retinere, per me licet retineat, ut intentio ſit προσοχὴ & ſtudium. nihil igitur mutandum puto.

1 *Suis*

…lita in eo comitate, quam præcipuè [1] ſuis mox … atque etiam minùs notis exhibebat: quum fru… ſine contumacia, verecundus ſine ignavia, ſine … gravis. His ita ſe habentibus, quum poſt obitum L. Cæſaris Adrianus ſucceſſorem imperii quæreret, nec idoneus, utpote decem & octo annos agens, Marcus haberetur, amitæ Marci virum Antoninum Pium Adrianus ea lege in adoptionem legit, ut ſibi Marcum Pius adoptaret; [2] ita tamen ut & Marcus ſibi Lucium Commodum adoptaret. [3] Sanè ea die qua adoptatus eſt Verus, in ſomnis ſe humeros eburneos habere vidit: [4] ſciſcitatuſque an apti eſſent oneri ferundo, ſolito reperit fortiores. Ubi autem comperit ſe ab Adriano adoptatum, magis eſt deterritus quàm lætatus: juſſuſque [5] in Adriani privatam domum migrare, invitus de maternis hortis receſſit. Quumque ab eo domeſtici quærerent cur triſtis in adoptionem regiam tranſiret, diſputavit quæ mala in ſe contineret imperium. Tunc primùm pro Annio Aurelius cœpit vocari, quòd in Aureliam, hoc eſt Antonini, adoptionis jure tranſiſſet. Octavodecimo ergo ætatis anno adoptatus, [6] in ſecundo conſulatu Antonini jam patris ſui, Adria-

CASAUBONUS.

1 *Suis mox amicis.*] An igitur tunc amici illius non erant? imò erant: ſed *mox amicos* appellat eos qui Marci imperantis dicti poſtea ſunt amici, quòd cum illis conſilia ſua participaret, ut ad Hadrianum diximus. Si cum verbo jungas, duriuſculum erit, *mox exhibebat.*

2 *Ita tamen ut & Marcus.*] Vide quæ notavimus ad Verum Cæſarem.

3 *Sanè ea die qua adoptatus eſt.*] Dio ſic: … τῷ … ἀποδειχθῆναι, ὄναρ … ὤμους τε καὶ χεῖρας ἐλεφαντίνους ἔχειν, καὶ αὐταῖς ὅσα τοῖς ἀνθρώποις χρῆσθαι. Scribe, ὅσα τοὺς ἀνθρώπους. vel ὅσα τοῖς ἀνθρωπίνοις.

4 *Sciſcitatuſque.*] Nove, pro expertus, πειρητίσας, vel πεῖραν λαβεῖν θελήσας: neque enim heic eſt idem ac πυνθάνεσθαι.

5 *In Hadriani privatam domum.*] In qua privatus habitaverat.

6 *In ſecundo conſulatu Antonini jam patris ſui.*] Contendenti mihi vulgatas horum librorum editiones cum antiquis membranis, mirari ſæpe ſubiit; unde illa tanta ſit profecta diverſitas, quam locis non paucis deprehendebamus. nam ut nihil dicam de ſcripturæ diverſitate, quæ ſine cauſſa paſſim variat, ſententia interdum nihil mutata, interdum planè corrupta, in ipſo rerum ordine & ſententiarum incredibilem locis plurimis varietatem offendimus: maxi-

1 Adriano ferente, gratia ætatis facta, quæſtor eſt d…

-mè autem in hac vita. nam quæ deinceps ſequuntur ab hoc loco ad finem libri, ſic diverſa leguntur in regio codice, ut tota rerum hîc narratarum ſeries, atque adeò ſingularum ferè periodorum, aliter ſe in eo libro habeat quàm in editis: ut difficile ſit in iis omnibus quæ deinceps habentur, aliquot periodos invenire utrobique eodem modo diſpoſitas. Putabam ſciolum aliquem, & fortaſſe illum ipſum qui hoc hiſtoriæ Auguſtæ corpus concinnavit, offenſum Capitolini negligentia, (quæ & cuivis etiam æquo lectori ſtomachum eſt ubi moveat;) quæ ab auctore negligentiùs fuerant congeſta, tentaſſe digerere, & velut novam hiſtoriam ipſis tamen Capitolini verbis, iviſſe compoſitum. Atqui video pleraque omnia in deterius eſſe mutata: non quia ſic diſponi melius ſit, ſed temere, nulla certa ratione; imò contra certiſſimam ut plurimùm rationem: ſicut iſto loco: nam ita habent regiæ membranæ; *in ſecundo conſulatu Antonini. Jam qui dicebant Marcum velle finiti belli gloriam ſibi vendicare, &c.* tranſlatis in alium locum, quæcunque in vulgatis habentur poſt illa *in ſecundo conſulatu Antonini*, uſque ad verſum vigeſimum paginæ vigeſimæ ſextæ: quæ nemo eſt tam ſtultus qui putet cum iſtis poſſe continuari. Quo igitur caſu factum dicemus ut illa ordine tam perverſo deſcriberentur? quid ille marrucinus cogitabat, qui hæc ita diſpoſuit? Adnotaverat Angelus Politianus in ora ſui codicis ad extremam hanc vitam, hæc verba: *Vita hæc, ut ex aliis exemplaribus colligo, tota penè in hoc codice tranſpoſita eſt, & permutata: ita tamen ut deſit nihil.* Alia illa exemplaria quæ eruditiſſimus vir laudat, vel è regio videntur fuiſſe deſcripta, vel ab eodem fonte & hoc & illa manaſſe. quanquam & regium potuit vidiſſe Politianus: nam Franciſcus Magnus, princeps im… tate digniſſimus, capta Med… non hoc ſolum exemplar, verùm quicquid ibi fuit antiquorum librorum, ceu pulcerrima & regi Muſagetæ convenientiſſima ſpolia, in hanc regiam tranſportavit. Sed quod putavit Politianus commiſſas eſſe tranſpoſitiones in editionibus, quæ è ſcripta lectione ſint emendandæ, apparet virum naris emunctiſſimæ in collatione horum codicum parum attente verſatum: nam in membranis omnia, ut diximus, ita *φύρδην* ſunt interpolata, ut videri poſſint de induſtria ſic corrupta. Sunt ſane in editis libris multa, *in hac* præſertim vita, alieno loco poſita: ſive ea culpa eſt auctoris; ſive hoc fraude accidit librariorum: quorum ſimilia flagitia etiam apud alios ſcriptores, & nobis & aliis pridem obſervata. Nos igitur cùm vitam principis tam boni, tam malè fuiſſe acceptam doleremus; non temperavimus, quin & memoriæ Marci & honori Capitolini, pro virili conſuleremus; totumque hunc librum verbis quidem Capitolini, ſed judicio noſtro retexeremus, & hoc mangonio ſcriptum antiquum faceremus novum. Eam lucubratiunculam in ſtudioſorum gratiam ſeparatim, cum bono Deo, ſumus edituri.

1. *Hadriano ferente, gratia ætatis facta.*] *Ferre* pro referre ad ſenatum, & patres. Nam gratiam annariæ legis petitu Hadriani ſenatus fecit. ſic Commodus fit conſul venia hujus legis impetrata, inquit Lampridius: hoc eſt, Marco ferente, ſenatu decernente. Cæterùm eo tempore dicis tantùm cauſſa venia ætatis petebatur: nam diſciplina vetus adeo hac parte conciderat, ut ſæpe etiam minoribus viginti annis conſulatus deferrentur, ut ſignificat Ulpianus libro ſecundo De officio conſulis.

1 Omni…

dignatus. Adoptatuſque in aulicam domum, [1] omni-
bus parentibus ſuis tantam reverentiam quantam pri-
vatus exhibuit. Eratque haud ſecus rei ſuæ quàm in
privata domo [2] parcus ac diligens, pro inſtituto patris
volens agere, dicere, cogitare. [3] Adriano Bajis abſum- 6
pto, [4] quum Pius ad vehendas ejus reliquias eſſet pro-
fectus, [5] relictus Romæ, avo juſta implevit: [6] & gla-
diato-

1 *Omnibus parentibus ſuis tantam rever.*] Hem! *omnibus*? tam multos igitur habuit Marcus parentes? Atqui patre qui genuerat pridem extincto, duos ſolos habuit parentis reverentia colendos, patrem Pium, & Hadrianum avum. mater & avi paternus ac maternus fato jam conceſſerant. Quinam igitur iſti tot parentes? Si γονέας quæris præter quos diximus, nulli erant: ſed nego vocem *parentis* ex uſu veterum Romanorum debere heic accipi: verùm planè quomodo in idiotiſmo Gallico, Hiſpanico etiam & Italico, pro quibuſcunque ſanguine vel affinitate junctis uſurpatur. ſic & alibi horum librorum ſæpe capitur. idem auctor in Maximino juniore: *Quum grammatico daretur, quædam parens ſua libros Homericos omnes purpureos dedit, aureis literis ſcriptos.* Lampridius in Alexandro Severo: *Amicos & parentes Alexander ſi malos reperit, aut punivit; aut ſi vetus vel amicitia vel neceſſitudo non ſivit puniri, dimiſit à ſe.* Ambroſius de obitu fratris, loquens de illius virginali verecundia: *Si fortè,* ait, *aliquam ſubitò veniens offendiſſet parentem, velut depreſſus, rarus attollere os.* Sic accipiendum apud Vopiſcum in Aureliano & Probo: apud Gregorium verò Turonenſem & inferioris ævi ſcriptores, locis innumeris. Videor & apud Zenonem Veronenſem Latinorum patrum elegantiſſimum, qui circa Deciorum tempora ſcribebat, hanc vocem iſta notione obſervaſſe: nam in ſermone de Lazaro ſuſcitato ita ſcribit: *Poſt quatriduum Lazari lingua movetur, manus officio præparantur, oculi ſuis in orbibus currunt, veſtigia greſſibus explicantur, auribus renovatur auditus: acies dirigitur in parentes: cognatio redivivis obtutibus muneratur.* niſi diſcedit Zeno à narratione Euangeliſtæ Johannis, *parentes* Lazari appellavit Mariam & Martham ejus ſorores.

2 *Parcus ac diligens.*] Dio de Marco, οἰκονομικώτατος ὡς ἀληθῶς ἦν.

4 *Cùm Pius ad vehendas ejus reliquias eſſet profectus.*] Hadrianus cùm poſtremùm Roma proficiſcens Bajas peteret, Pium ad imperandum reliquit in Urbe. ſed cùm remediis nihil proficeret, finem adeſſe ſibi intelligens, Antoninum acceſſit, ut in ejus conſpectu moreretur: quod & factum eſſe ſcribit Spartianus: Capitolinus alios heic auctores ſequitur.

SALMASIUS.

3 *Hadriano Bajis abſumpto.*] *Bajas* in veteri Palatino ſcribendum: *apud Bajas.* ſic in Hadriano: *in conſpectu ejus apud ipſas Bajas periit.* Capitolinus in Antonino: *ſed Hadriano apud Bajas mortuo.* Aurelius Victor Scothi: *neque multo poſt tabe apud Bajas interiit.*

6 *Et gladiatorum quaſi privatus quæſtor.*] *Et gladiatorium quaſi privatus quæſtor edidit munus.* ita legendum ex veteri codice.

GRUTERUS.

4 *Cum Pius ad advehendas ejus reliquias.*] Sic Pal. ut appareat ea ſyllaba abſorpta, ſcriptum ſolummodo, *ad vehendas.*

CASAUBONUS.

6 *Relictus Romæ avo juſta implevit.*] Si de Hadriano intelligit, cui per adoptionem nepos Marcus, mirum eſt, cur dicatur Marcus juſta illi impleviſ-

 ſe,

diatorium, quaſi privatus quæſtor, edidit munus. Poſt exceſſum Adriani ſtatim Pius per uxorem ſuam Marcum ſciſcitatus eſt: [1] & quum diſſolutis ſponſalibus,

ſe, quaſi privatus quæſtor. Deinde conſtat mortuo Hadriano funus factum eſſe primùm Puteolis; deinde autem Romæ, poſtquam eò advectæ ipſius reliquiæ. An igitur avum hìc accipere debemus Annium Verum paternum Hadriani avum, cui paullò antè mortuo, juſta nondum implevisſet?

1 *Et quum diſſolutis ſponſalibus, quæ cum Lucii Ceionii filia deſponderi voluerat.*] Jam antè diximus librariorum improbitatem eximiè graſſatam eſſe in hoc libro: cujus rei inſigne argumentum locus hic præbet, corruptus inſigniter. quò enim referemus verbum *voluerat*? lege totam periodum; invenies nullam vocem cui innitatur hoc verbum. ſed age, vitium codicis etiam Capitolino teſte probemus. Integram ſententiam editiones omnes, quibus non meliores ſunt membranæ, ita concipiunt: *& quum diſſolutis ſponſalibus, quæ cum Lucii Ceionii Commodi filia deſponderi voluerat impar adhuc ætati eſſet; habita deliberatione cogitare ſe velle dixit:* quæro quis ille ſit de quo hæc verba, *impar adhuc ætati* (vel potius *ætate*: nam ita ſcribendum) *eſſet*, dicantur? omnino, ut hæc ſcriptura eſt, vel de Marco illa accipienda, vel de filia Lucii. atqui falſum utrumque: de neutro enim illorum ſentiebat Capitolinus cùm ea poneret; ſed de Vero qui cum Marco imperavit. Audiamus ipſius teſtimonium: ſcribit enim in illius vita: *Ab Hadriano Aurelio datus eſt adoptandus ea lege, ut filiam Pii Verus acciperet, quæ data eſt Marco idcirco, quia hic ad hoc impar videbatur ætate, ut in Marci vita expoſuimus.* Vides non laudari ſolùm iſtum locum: ſed iiſdem verbis repertis, ejus ſententiam indicari. Cùm igitur in hodiernis codicibus nulla hoc loco mentio facta Veri inveniatur: conſtat liquidò vulnus illi eſſe impoſitum, & voces aliquot ademtas. Deeſſe verò unum aut alterum vocabulum, acutus lector facilè concedet nobis, ſi obſervaverit, quod res arguit manifeſtiſſimè, binorum ſponſaliorum heic fuiſſe factam mentionem: Marci cum Lucii filia, & Veri cum Pii filia Fauſtina. utraque Hadrianus fieri voluerat juſſeratque: & tamen utraque poſt ejus obitum diſſoluta voluntate Pii: qui ne temerè patris voluntatem videretur irritam feciſſe, hanc cauſſam facto prætexuit, quòd Verus filiæ ſuæ nuptiis impar adhuc ætate eſſet. His poſitis nemo cui rite cor ſaliat negaverit, mutilum locum & conclamatum in priſtinam ſententiam his aut ſimilibus verbis eſſe reſtituendum. *& quum diſſolutis ſponſalibus, quæ cum Lucii Ceionii Commodi filia* [*contrahere illum Hadrianus voluerat, Fauſtina illi offerretur, quòd Verus, cui eam Hadrianus*] *deſponderi voluerat, impar adhuc ætate eſſet, de eo habita deliberatione cogitare velle ſe dixit.* Audebo dicere, dextro Apolline manus interfecto loco à nobis admotas. nam membranæ nihil aliud niſi mendæ vetuſtatem arguunt. erat in iis & veteribus editis, *de habita delib.* ſcripſimus, *de eo habita del.* En igitur, Lector, ejus depravationis illuſtre exemplum, quam in antiquis ſcriptoribus tot locis deprehendimus: cùm duarum periodorum ſimilis ſententiæ & ſimilium verborum, aut eorundem, altera ab oſcitante librario prætermiſſa eſt. nec minùs illuſtre exemplum eſt, quod ſuperiori ſubjiciemus, quia eodem ferè tempore utrumque nobis obſervatum: neque ullum eſt ad bene merendum de literis aut tempus alienum, aut locus. Extat Leonidæ optimi poëtæ inter Græcos epigrammatarios, venuſtum epi-

epigramma Ἀνθολογίας libro primo, titulo εἰς θεούς : quo Mercurius inducitur de leonina ſocietate conquerens, quæ ſibi cum Hercule intercedebat. Ambos ruſticus aliquis συνναοὺς fecerat, ut in eadem ædicula ſimul ambos coleret : vel fortaſſe etiam in ſimulacro eodem: qualia fuiſſe ſcimus Hermeraclarum. queritur igitur Mercurius de hac ſocietate : cùm ſemper omnia quæ ambobus ponerentur, ſolus ille ἀδδηφάγος Hercules voraret. Ait inter cætera,

Ἄμφω μὲν θνατοῖς δυάκοοι. ἀλλά
ποθ' αὐτοὺς.
Αὐτοῦ μοι παρθεὶς ἀχράδας ἐσκέ-
καφεν.

hæc nullo modo cohærent. neque fuerit unquam aliquis adeò ſubtilis, qui hos duos verſus rectè continuari mihi probet. Scimus quid Brodæus, Auratus, aliique eruditiſſimi viri tentarint : quorum emendationes diſſimulando potiùs morbo faciant, quàm ſanando. quanquam nihil video proferri, in quo jure aliquis acquieſcat. Nos autem non dubitamus, idem genus mendæ hîc commiſſum, atque in ſuperiore Capitolini loco. duos nempe verſus impurus librarius, propter aliquam vocum ſimilitudinem, prætermiſit. Sententiam poëtæ, ſi minùs ipſa verba, hoc modo reſtituimus.

Ἄμφω μὲν θνατοῖς δυάκοοι· ἀλλά
ποθ' αὐτοὺς
Ἄνλιοι, ἀερπαλέης οὕνεκα τοῦδε βίης.
Ὅσσας γὰρ κοινῇ τις πάρθετο τοῖς δυ-
σὶν, οὗτος
Αὐτοῦ οἱ παρθεὶς ἀχράδας ἐσκέ-
καφεν.

aliud agens librarius à voce αὐτοὺς ad vocem οὗτος ſimilibus locis poſitas tranſiliit, & integros duos verſus prætervolavit. Sententia non minùs aperta quàm apta. Ad ferendam opem mortalibus, ait Mercurius, convenit facilè noſtra amborum voluntas : cæterùm nobis inter nos parum convenit, propter rapinas hujus & violentiam : nam quicquid in commune ambobus aliquis apposuerit, id omne ille ſibi apponit ac vorat. αὐτοῦ οἱ, aut ſi vis αὐτοῦ ἑοι, poëticum pro ἑαυτοῦ. Homerus ſæpe, οἱ αὐτοῦ profectò aut hæc ipſa, aut non multùm ab his diverſa ſcripſerat poëta.

SALMASIUS.

1 *Et quum diſſolutis ſponſalibus.*] Peſſime de hoc auctore meriti ſunt, qui locum iſtum ad hunc quo legitur hodie modum, interpolaverunt. quod hominibus illis ſollemne eſt qui ut quæque in ſcriptoribus non intelligunt, ſtatim mutant & interpolant. proferamus igitur primùm ſcripturam Palatini, cui & ex parte conſentit editio Mediolani cuſa, tum quid nos ex ea conjecturæ eliciamus, aperiemus. ſic igitur ille codex optimus ſcriptum habet : *& cum diſſolutis ſponſalibus quæ cum Lucii Cejonii Commodi deſponderi voluerat, impari adhuc ætate, habita deliberatione velle ſe dixit.* quam hæc ſunt diverſa ab editis, ſententiam non minus diverſam efficiunt. nam de filia Cejonii heic ne verbum quidem, & miror unde illa in hos libros irrepſit, cujus alta eſt vel oblivio & ſilentium apud alios auctores. ſed ipſe Capitolinus in vita Veri, cum hujus loci mentionem faceret, ſic ſcripſit : *ab Hadriano Aurelio datus eſt adoptandus ea lege ut filiam Pii Verus acciperet, quæ data eſt Marco idcirco quia hic ad hoc impar videbatur ætate, ut in vita Marci diximus.* Hoc loco quem in manibus jam habemus, id ſcilicet dixit, quod diſſimulabat tamen egregie edita lectio. Videamus igitur quemadmodum poterit conſtitui totus hic locus ad ſcripturæ veteris inſtar, ut non ſibi ipſi diſconveniat Capitolinus & ratio hiſtoriæ conſtet. ita legimus : *poſt exceſſum Hadriani ſtatim Pius per uxorem ſuam Marcum ſciſcitatus eſt, & cum diſſolutis ſponſalibus quæ cum Lucio Commodo deſponderi voluerat, impari adhuc ætate, habita deliberatione, velle ſe dixit.* Nihil omnino nobis permiſimus licentiæ, nec tantillum diſceſſimus à veſtigiis veteris libri, & hic

bus, quæ cum Lucii Cejonii [1] Commodi filia deſponderi voluerat, impar adhuc ætati eſſet, habita deliberatione cogitare velle ſe dixit. His ita geſtis, [2] adhuc quæſtorem & [3] conſulem ſecum Pius Marcum deſignavit, & Cæſaris appellatione donavit: [4] & ſevirum turmis equitum Romanorum jam conſulem deſignatum creavit: & edenti cum collegis ludos ſevirales adſedit, & in Tiberianam domum tranſgredi juſſit, & aulico faſtigio renitentem ornavit, & in collegia ſacerdotum jubente ſenatu recepit, ſecundum etiam conſulem deſignavit, quum ipſe quartum pariter iniret. Per eadem tempora [5] quum tantis honoribus occuparetur, & quum formandus ad regendum ſtatum reipub. patris actibus intereſſet, ſtudia cupidiſſimè frequentavit. Poſt hæc Fauſtinam duxit uxorem, & ſuſcepta filia, tribunitia poteſtate donatus eſt, atque

horum verborum ſenſus eſt: Verus qui Lucius Commodus erat priuſquam à Marco adoptatus eſt, quum ab Hadriano Aurelio datus eſſet adoptandus, & ea quidem lege ut Pii filiam Lucius Commodus acciperet, cum mortuo Hadriano impar ætate videretur ad hoc matrimonium, data eſt Pii filia Marco quam Hadrianus Vero dari voluerat. ita igitur hæc procedunt: poſt exceſſum Hadriani Pius per uxorem ſuam Marcum ſciſcitatus eſt, & eum habita deliberatione velle ſe dixit, diſſolutis ſponſalibus quæ cum Lucio Commodo deſponderi voluerat, Hadrianus ſcilicet, poſt cujus mortem hæc fiunt præter ipſius voluntatem ut exploraret voluntatem Marci, Pius per uxorem eum tentavit quid animi haberet de hac conditione, & eum velle ſe dixit potius quam Verum cujus erat impar ætas ad hoc matrimonium. *eum velle ſe dixit*, generum ſcilicet, & ita infra locutus eſt.

GRUTERUS.

1 *Commodi filia deſponderi voluerat, impar adhuc ætati eſſet, habita deliberatione cogitare, &c.*] Locus verè interfectus. Palatinus Codex non agnoſcit vocem *filia*, habetque *impari adhuc ætati*, excluditque præterea verbum *cogitare*. videantur notæ Caſauboni noſtri.

CASAUBONUS.

2 *Adhuc quæſtorem.*] Hoc notat, quia contra veterem diſciplinam: cùm neque magiſtratus continuare fas eſſet: neque à quæſtura ad conſulatum aſcenderetur, ſed ad præturam.

3 *Conſulem ſecum Pius Marcum deſignavit.*] Cùm quidem Pius tertium, Marcus primum conſulatum unà egerunt.

4 *Et ſevirum turmis equitum Ro.*] Inſcriptio vetus, VI. VIRO. EQVIT. ROMAN. TVRM. & cum adſcripto turmæ numero. Lapis alius. VI. VIR. EQVIT. ROM. TVRMÆ. PRIMÆ. Erant ſeviri diſtincti in ſeniores & juniores: quod ex aliis lapidibus cognoſcimus.

5 *Quum tantis honoribus occuparetur.*] Malim ſcribi, *oneribus*: ut jam antè indicavimus.

[1] atque imperio extra urbem proconſulari [2] addito jure quin-

SALMASIUS,

1 *Atque imperio extra urbem Proconſulari.*] Vana illa adjectio *extra urbem.* [illegible] imperium Proconſulare extra urbem tantum fuit: intra urbem nullum Proconſulis imperium. ideoque aliis locis hoc non addunt. ſupra in Antonino Pio: *factusque eſt patri & in imperio Proconſulari, & in tribunitia poteſtate collega.* & ita alibi paſſim apud alios. Auguſtus non contentus perpetua dictatura, omnium populi Romani magiſtratuum & qui intra urbem, & qui extra urbem imperium haberent, titulis & inſignibus ornari & muniri voluit. inter quæ non omiſit proconſulare imperium. quod poſtea ſequentes imperatores etiam uſurparunt, quibus ſemper honoris gratia proconſulare imperium delatum eſt, & tam Cæſaribus quam Auguſtis, ſolebat dari. Tacitus lib. 1. Annal. *At Germanico Cæſari proconſulare imperium petivit, miſſique legati qui deferrent.* ſed hæc nota ſunt. Joſephus Scaliger in epiſtolis inter poſtuma ejus publicatis neſcire ſe fatetur quare Severus, filius ejus Caracalla, Antoninus Heliogabalus, Alexander Mammeæ, Macrinus, Aurelianus ſæpiſſime in veteribus inſcriptionibus Proconſules vocentur. rem tamen non valde obſcuram nec nimium ſcitu difficilem vir ſummus ignoraſſe videtur. nam ab hoc imperio proconſulari quod ipſis à Senatu deferebatur, proconſules dicti. itaque hoc imperium proconſulare quo donabantur Auguſti, proconſulatus honorem vocat Capitolinus in Vero: *dato igitur imperio & indulta Tribunitia poteſtate, proconſulatus etiam honore delato Verum vocari præcepit.* quibus igitur hic proconſulatus honos delatus, non mirum & eos proconſules fuiſſe appellatos. & iſtum quidem proconſulis titulum ex imperatoribus ante Antoninum Pium qui uſurparit, neminem invenio: etſi omnes jam inde ab Auguſto imperio proconſulari donati ſint falſiſſimum vero quod alius vir magnus ſcripſit, in veteribus inſcriptionibus ſex tantum inveniri, qui proconſules nominentur, & Severo quidem antiquiorem nullum ita nominari. Nam & Marcus Antoninus, & Commodus, & Verus, & Gordianus, & Valerianus & Gallienus & reliqui omnes ita paſſim in veteribus ſaxis inſcribuntur. tantum abeſt ut ante Severum non reperiantur qui hoc nomen uſurparint, aut non plures quam ſex fuerint, quibus hic titulus in antiquis operum epigrammatis adſcribatur. proconſules autem dictos imperatores quibus imperium proconſulare delatum eſſet, adeo dubitatione caret, ut mirer fuiſſe qui hoc mirati ſint. in Dionis fragmentis ab Urſino editis de Heliogabalo: καὶ ἐν μὲν τῇ πρὸς τὴν βουλὴν ἐπιστολῇ, τῷ τε πρὸς δῆμον γράμματι καὶ αὐτοκράτορα καὶ Καίσαρα, τοῦ τε Ἀντωνίνου υἱὸν, καὶ τοῦ Σεουήρου ἔγγονον, εὐσεβῆ τε καὶ εὐτυχῆ καὶ αὔγουστον καὶ ἀνθύπατον τήν τε ἐξουσίαν τὴν δημαρχικὴν ἔχοντα αὑτὸν ἐνέγραψεν. Proconſules igitur Auguſti, quibus jus & imperium proconſulare dabatur: non ut quidam magiſter nobis perſuadere voluit, in notis ad Tertulliani Pallium, principes dictos eſſe proconſules iis annis quibus alii ſuffecti eis conſules. quo nihil abſurdius dici aut fingi potuit. ut proconſules autem Auguſti ab illo proconſulari jure, ſic iis quos proconſules in provincias populi ſortito mittebat ſenatus, jus proconſulare accipere dicebantur à ſenatu. Trebellius in Triginta tyrannis: *ſimul etiam Gallieni factum, qui quum Theodoto vellet imperium proconſulare decernere, à ſacerdotibus eſt prohibitus, qui dixerunt faſces conſulares ingredi Alexandriam non licere.* ſic jus prætorium decerni dicebatur præſidibus, qui prætores vel pro prætore provincias erant adminiſtra-

re quintæ relationis : tantumque apud Pium valuit ut nunquam quenquam ſine eo facilè promoverit. [1] Erat autem in ſummis obſequiis patris Marcus, quamvis non deeſſent qui aliqua adverſum eum inſuſurrarent, [2] & præ cæteris [3] Valerius Omulus: qui quum Lucillam matrem Marci in viridario venerantem ſimulacrum Apollinis vidiſſet, inſuſurravit [4] *Illa nunc rogat ut diem tuum claudas, & filius imperet.* quod omnino apud Pium nihil valuit : tanta erat Marci probitas, & [5] tanta in imperatorio principatu modeſtia.
7 [6] Æſtimationis autem tantam curam habuit, [7] ut & procuratores ſuos puer ſemper moneret nequid arrogantiùs facerent, [8] & hereditates delatas reddens proxi-

ſtraturi. Vopiſcus in Probo de ſenatu : *proconſules crearent, legatos proconſulibus darent, præſidibus in prætorium darent.* de quo dicturi ſumus ad illum locum.

CASAUBONUS.

2 *Addito jure quintæ relationis.*] De hoc jure diximus ad Suetonium libro primo, cap. xx.

1 *Erat autem in ſummis obſequiis patris Marcus.*] Loquendi genus inſolens, *eſſe in obſequiis ſummis alicujus* : cui nonnihil affine, quod apud Luciferum obſervabamus, *repræſentare ſe alicui in obſequiis* : in libro, De non parcendo in Deum delinquentibus : *Nam quia dicis debere nos tibi obſequia, ſcito quia non tibi ſoli, ſed & omnibus nos in ſublimitate degentibus repræſentandi iis eſſe novimus debitores.* ſic ſcribo, non *repræſentantibus* : quod exponi non videtur poſſe. ita dictum, ut *eſſe in amore alicui*, & *imperare in amore omnium*, quomodo loquitur alibi Capitolinus.

3 *Valerius Omulus.*] Vel *Omollus.* vide ad Pium.

4 *Illa nunc rogat, ut diem tuum claudas.*] Apud tyrannos & vota crimina ſunt. Oenanthe Agathoclis apud Polybium plena irarum exclamat libro xv. καλῶς ὑμᾶς γινώσκω, διότι καὶ φρονεῖτε ὑμῖν ἐναντία, καὶ τοῖς θεοῖς εὔχεσθε τὰ δυσχερέστερα καθ' ἡμῶν. & Caligula *opinans ſibi exules ſuos mortem imprecari, miſit circum inſulas, qui univerſos contrucidarent*, ait Suetonius.

5 *Tanta in imperatorio principatu modeſtia.*] Atqui nondum imperator erat Marcus, ſed ſolùm Cæſar. verùm ita locutus, quòd jam tum futuri imperii certam in ſpem venerat. Sed alii libri pro *principatu* ſcribunt *participatu:* quæ vox & alibi in his libris extat.

6 *Æſtimationis autem.*] Melius libri, *Exiſtimationis.*

7 *Ut & procuratores ſuos ſemper moneret.*] Trajectio eſt in verbis commiſſa : nam ita accipiendum : *ut & puer procuratores ſ.*

GRUTERUS.

2 *Et præ cæteris Valerius. Omulus.*] Pal. *Omullus*, fortaſſe melius.

6 *Exiſtimationis autem tantam curam habuit.*] Eſt à Palatino noſtro. nam prius editi, *Æſtimationis*, quod heic minus quadrare, indicatum & ab aliis.

SALMASIUS.

8 *Et hereditates delatas reddens proximis aliquando reſpuerit.*] Immo potius debuit:

proximis aliquando reſpuerit: denique per viginti & tres annos in domo patris ita verſatus, ut ejus quotidie amor creſceret: [1] nec præter duas noctes per tot annos ab eo manſit diverſis vicibus. Ob hoc Antoninus Pius quum ſibi adeſſe finem vitæ videret, vocatis amicis & præfectis, ut ſucceſſorem eum imperii omnibus commendavit atque firmavit, [2] ſtatimque ſigno Æquanimitatis tribuno dato, Fortunam auream quæ in cubiculo ſolebat eſſe, ad Marci cubiculum tranſire juſſit. Bonorum maternorum partem [3] Mummio Qua-

debuit: *& hereditates delatas reſpuens proximis aliquando reddiderit.* Hoc enim vult, Marcum ſibi delatas hereditates reſpuiſſe & proximis reddidiſſe.

1 *Nec præter duas noctes ab eo manſit diverſis vicibus.*] Non audio virum doctiſſimum emendantem: *ab eo emanſit.* nam eundem ſenſum præſtat lectio vulgata, *ab aliquo manere*, eſt amanere, nam id amanere proprie ſignificat, nempe ἀποκοιτεῖν. Gloſſæ veteres: *amanſit*, ἀπεκοίτησεν. & alibi; ἀποκοιτῶ, *amaneo.* igitur, *manere ab aliquo*, eſt amanere. dicebant etiam *emanere* & *eminere* pro eodem. eædem gloſſæ: *eminens*, ἀπόκοιτος. λῃστής. *emanſiones*, ἐκκοιτισμοί, ἀπόκοιτοι. ubi nota emanſiones ἀποκοίτους exponi. *emanſiones* igitur pro emanſores. ut *rebellio* pro rebelli. *emanſio*, παννυχισμός. & *emanere* παννυχεύειν. quod valde obſervatum velim. pervigilia enim emanſiones dicebantur, quod qui pervigiliis alicujus dei operabantur, domo ſecubabant &. emanebant, vel amanebant. nam *manere* pro cubare dicebant. hinc amanere & emanere eſt ſecubare. Seneca lib. III. de benef. cap. XV. *quam invenies tam miſeram, tam ſordidam, ut illi ſatis ſit unum adulterorum par? niſi ſingulis diviſit horas, & non ſufficit dies omnibus? niſi apud alium geſtata eſt, apud alium manſit?* quem locum male ſollicitant quidam, alii male interpretantur. manere apud aliquem eſt cubare. apud Suetonium: *apud aliquem ex amicis manſit.* idem in Octavio: *matutina vigilia offendebatur: ac ſi vel officii vel ſacri cauſa maturius evigilandum eſſet, ne id contra commodum faceret, in proximo cujuſcumque domeſticorum cænaculo manebat.* id eſt cubabat. idem in eadem vita: *ac per annos amplius quadraginta eodem cubiculo æſtate & hyeme manſit.* id eſt cubavit. in Seneca igitur, *apud alium manſit*, non eſt cænæ tempore manſit, ſed per noctem fuit, & cubavit. τῷ *apud aliquem manere* contrarium eſt, *ab aliquo manere*, quod heic habemus.

2 *Statimque ſigno Æquanimitatis dato.*] Ita ſupra loquutus in Antonino: *ſignum tribuno æquanimitatis dedit.* ubi vide quæ notamus.

CASAUBONUS.

1 *Nec præter duas noctes ab eo manſit.*] Scribe *emanſit.* tranſlatum à militari diſciplina. Notum qui dicantur emanſores in jure. idem eſt *decubare* apud A. Gellium libro X. cap. XV.

3 *Mummio Quadrato.*] Scripti, *Muninio.* ſcribendum, *Numidio*, aut *Numio.*

GRUTERUS.

3 *Mummio Quadrato ſororis filio.*] Haud aliter idem noſter Palatinus.

1 *Im-*

Quadrato ſororis filio (quia illa jam mortua erat) tradidit. Poſt exceſſum divi Pii à ſenatu coactus regimen publicum capere, fratrem ſibi participem in imperio deſignavit: quem *Lucium Aurelium Verum Commodum* appellavit, Cæſaremque atque Auguſtum dixit, atque ex eo pariter cœperunt rempublicam regere. Tuncque primum Romanum [1] imperium [2] duos Auguſtos habere cœpit * lictum cum alio participaſſet. [3] Antonini mox ipſe nomen recepit. & quaſi pater L. Com-

1 *Imperium duos Auguſtos habere cœpit * lictum cum alio, &c.*] Iſthæc ita ſcribuntur in Pal. integro, tamquam nihil deſit. qui excerpta continet, non habet illud *lictum cum alio, &c.* ut ſuſpicio ſuboriri poſſet à margine irrepſiſſe in contextum, quamvis mutilum.

SALMASIUS.

2 *Duos Auguſtos habere cœpit lictum cum alio participaſſet.*] Et hic locus unus eſt de depoſitis ac deſperatis. cui nec ab ingenio, nec à libris potuit ſubveniri. ſic enim habent omnes, abſque ulla vitii vel defectus ſuſpicione. ſed cum tentare nihil noceat, nec pejorem in ſtatum opera noſtra quamtumvis mala malignaque ſalus ejus poni queat, videamus an ita legendo in meliorem poſſit reſtitui: *Tuncque primum Romanum imperium duos Auguſtos habere cœpit. id quum cum alio participaſſet, Antonini mox ipſe nomen recepit. id,* nempe imperium. nam poſt participatum ſtatim imperium, Marcus qui Verus prius vocabatur, Antonini nomen recepit. nec movere quemquam debet concurſus duarum vocum *cum cum*, in diverſa ſignificatione. ſic enim alibi uſus eſt Spartianus, in Hadriano: *ad deprehendendas obſonatorum fraudes quum cum pluribus ſummatibus paſceret.* quod etiam illi loco corrumpendo anſam præbuit, ut ibi obſervabamus. non ſimiliorem veri, ſi minus veram, puto excogitari poſſe lectionem, immo veram omnino eſſe cenſeo.

CASAUBONUS.

2 *Duos Auguſtos habere cœpit . . . . . lictum cum alio participaſſet.*] Deſunt paucula verba. Sententiam expleveris, ſi ſcribas, *cùm id nemo ante iſtum cum alio participaſſet.* vel hoc modo, *cùm antea nemo ſibi relictum cum alio participaſſet.*

3 *Antonini mox ipſe nomen recepit.*] Antoninus cognomen fuit Arriæ gentis. Pius Auguſtorum primus id geſſit: initiò quidem ut cognomen: cùm adoptatus fuiſſet à T. Arrio Antonino avo materno. ſed quod priùs illi cognomen erat, accedente Pii cognomine factum eſt nomen: dictus eſt enim T. ANTONINVS PIVS. Sic accipiendum quod ait in Diadumeno Lampridius: *Pius verum nomen Antonini habuit, cognomen Pii.* nam hoc niſi dextre interpreteris, falſiſſimum eſt. A Pio tranſiit eadem appellatio ad Marcum: qui non quaſi cognomine, ſed ut vero nomine dictus eſt MARCVS ANTONINVS. Quare ſcribit Lampridius: *Marcus verum nomen Veriſſimi habuit: ſed hoc ſublato atque abolito, non prænomen Antonini, ſed nomen accepit.* in Marco cœpit hæc appellatio velut ſymbolum eſſe imperii: quòd imperium cùm ipſe communicaſſet Vero, etiam hoc nomen illi detulit, ut ſubjicit ſtatim Capitolinus. & Lampridius quoque non prænomen, ſed nomen Antonini ab illo

L. Commodi eſſet, [1] & Verum eum appellavit, addito Antonini nomine: filiamque ſuam Lucillam fratri deſpondit. [2] Ob hanc conjunctionem [3] pueros & puellas

illo acceptum admonet. Poſteriores verò imperatores ad Maximinum uſque, prænomine hoc uſi tanquam omnibus Auguſtis debito: qua de re præclarè diſſerit apud populum Ro. Alexander Severus, referente Lampridio. Ita vides appellationem eandem pro cognomine, nomine, & prænomine diverſis temporibus habitam. Quod ſemel dictum voluimus: quia multa ſparſim hi ſcriptores ſuper ea re, parum perſpicuè, & indigeſte.

1 *Et Verum eum appellavit.*] Dele τὸ &. Ait Marcum ſimul cum communicato imperio Veri nomen fratri Lucio communicaſſe. Nos ſcimus etiam ante adoptionem, nedum ante imperii participatum, hunc Veri nomen habuiſſe: quo & pater ejus adhuc privatus fuit nominatus. Scribit tamen idem auctor in ejus vita, *ex Antonini conjunctione Verus & Antoninus appellatus eſt.* & iterum ibidem, *Verum vocari præcepit, ſuum in illum transferens nomen.* Video nec video qui rectè iſta capiam.

SALMASIUS.

1 *Et Verum eum appellavit.*] Videre ſe negat vir eruditiſſimus qui recte iſta capiat: nam Lucium Commodum ante participationem imperii & adoptionem, etiam Veri nomen habuiſſe, quod habuit & pater ejus etiam privatus. Verum quidem hoc eſt, ſed tamen hic ejus filius Lucius Commodus non ante appellatus eſt Verus quam adoptaretur à Marco & particeps imperii fieret, qui Lucii Commodi nominibus antea tantum cenſebatur. ideoque Capitolinus hoc diligenter obſervavit, ut Lucium Commodum ſemper vocaret, cum ejus meminit ante adoptionem: poſt vero, ut in ſequentibus, non jam Lucium Commodum ſed Verum appellat. ſed præter ipſum Capitolinum qui id confirmat in vita Veri, en tibi teſtem exceptione majorem, quique illis temporibus vixit, & duobus Auguſtis acceptiſſimus notiſſimuſque fuit. is eſt Galenus in commentario περὶ ἰδίων βιβλίων· ἐλπίζων δὲ τεύξεσθαι παραιτήσεως, ἤκουον γὰρ εἶναι τὸν ἕτερον αὐτῶν πρεσβύτερον συγγνώμονά τε καὶ μέτριον, ἥμερόν τε καὶ πρᾶον, ὃς ἐκαλεῖτο μὲν ἐξ ἀρχῆς Βῆρος, ἐπεὶ δ' Ἀντωνῖνος ὁ μετὰ τὸν Ἀδριανὸν ἄρξας διάδοχον αὐτὸν ἔθετο τῆς ἀρχῆς, ὁ τὸν μὲν ἔμπροσθεν ὀνομαζόμενον Λούκιον κοινωνὸν ἐποιήσατο, καλέσας Βῆρον, ἑαυτὸν δὲ μετωνόμασεν Ἀντωνῖνον. Satin hæc aperte ſignificant Lucium non prius Verum fuiſſe appellatum quam adoptaretur à Marco & imperii particeps renuntiaretur? Nec mirum à principio Veri nomen habuiſſe hunc Lucium, etſi patrem haberet Verum nomine. ſic enim & ipſe Marcus, Annii Veri filius, Veri nomen poſt virilem demum togam accepit, cum principio ætatis ſuæ proavi materni Catilii Severi nomen haberet, & Catilius vocaretur.

2 *Ob hanc conjunctionem.*] Sic infra conjunctionem vocat, in vita Veri: *igitur Lucius Ceionius Ælius Commodus Verus, qui ex Adriani voluntate Ælius appellatus eſt, ex Antonini conjunctione Verus & Antoninus.*

CASAUBONUS.

3 *Pueros & puellas novorum hominum frumentariæ perceptioni aſcribi juſſit.*] Minus rectè in membranis *præceptioni.* rectè *perceptioni.* familiare verbum juris auctoribus, & Symmacho, aliiſque. Secuti in hac re ſunt Divi fratres exempla Trajani, Hadriani, & Pii; qui beneficium frumentationis

novis

novis conſtitutionibus ampliarunt. Sed qui ſunt iſti *novi homines*, quorum pueri tunc primum perceptioni frumentariæ aſcripti? Nam viro eruditiſſimo qui de Chriſtianis palam ad frumentationem ab Antonino vocatis, vult accipi, vetant multa ne aſſentiamur: cùm præſertim neque veterum hoc quiſquam dixerit; neque probabile ſit Tertullianum, ut de aliis taceamus, hoc fuiſſe prætermiſſurum: qui diverſis ſuorum ſcriptorum locis laborat manifeſto, ut probet optimum quemque priorum principum cum Chriſtianis mitius egiſſe. Quis credat ſi tale quid à Marco fuiſſet aliquando præſtitum, tam nobile exemplum ſuis principibus virum acerrimum non fuiſſe propoſiturum? Sed ne illa quidem Abercii Acta quæ proferuntur, quicquam video continere, unde huic tanto paradoxo fides poſſit adſtrui. Atqui conſtat infelicem hoc uno Marcum non ſolum fuiſſe alienum ab iis qui Chriſto dixiſſent ſacramento; ſed & exquiſitiſſimis ſæpe ſuppliciis in eos ſæviſſe, ut narrat Euſebius. Mitto quod *novos homines* appellari novæ religionis homines, inſolens Latinis auribus. Quare eos potius interpretemur, qui recens ex lege Pii civitatem nacti, cives quidem erant, ſed conditionis deterioris quam alii ab antiquo cives Ro. Sic alibi invenias duo civium genera, veterum & novorum. neque eſt quiſquam rerum Ro. peritus quin ſciat, novorum quam veterum civium conditionem fuiſſe in multis duriorem: quod vel hic unicus Plinii locus arguit è libro Panegyrico: ubi de tributo vigeſimæ verba faciens, ita ſcribit. *Hæc manſuetudo legis veteribus civibus ſervabatur: novi ſive per Latium in civitatem, ſeu beneficio principis veniſſent, niſi ſimul cognationis jura impetraſſent, alieniſſimi habebantur, quibus conjunctiſſimi fuerant.* Si in exigendis vectigalibus diſcreta fuerunt novorum & veterum civium jura: dubitabimus & in perceptione frumentaria veteribus potius quàm novitiis & aſcriptitiis civibus fuiſſe conſultum? Vera igitur cauſa hujus liberalitatis ea fuit, quam notat Capitolinus: ob conjunctionem Lucillæ Marci filiæ, & Veri Antonini. qua occaſione ſolitam provocari liberalitatem principum nemo ignorat. *Novi* verò *homines*, appellantur ea pars urbanorum civium quam diximus; non autem Chriſtiani Hieropolitani Abercii cives; quibus ſi quæ fuerunt à Marco attributa alimenta, ut etiam in Græcorum martyrologiis legimus; non ut in Chriſtianos ea liberalitas fuit collata: ſed quomodo ſoliti ſæpe boni principes coloniarum, municipiorum, & aliarum urbium pauperibus alimenta inſtituere: cujus liberalitatis teſtes extant hodieque multi lapides. Nec ſoli principes, ſed & privati interdum genus hoc liberalitatis uſurparunt: ut teſtatur de ſe Plinius epiſtola octava libri primi, & XVIII. libri VII.

SALMASIUS.

3 *Pueros & puellas novorum hominum.*] Satis agunt heic eruditiſſimi homines in reperiundo, qui aut quales iſti novi homines & unde genus. Mitto illorum ſententiam, qui de Chriſtianis accipiendum docuere; quæ ne refutari quidem digna eſt. quid enim aut quare novi homines heic Chriſtiani, aut cur liberet Capitolino ſic eos appellare? at vir doctiſſimus qui ultimam pæne manum impoſuit iſtorum auctorum emendationi, de novis civibus intelligendum exiſtimat, qui recens ex lege Pii cives facti quidem, ſed erant deterioris conditionis quam veterani cives. nec id admodum mihi probatur. cur enim novos homines pro novis civibus diceret? moris enim eſt Latinos ſcriptores novos homines appellare non alios quam qui ex humili loco ad ſumma evecti merito ſuo vel principum favore natalibus ſuis nihil debent. aut cur novorum potius civium pueri puellæque huic tantum alimentariæ perceptioni adſcripti?

ſcripti?

las novorum hominum frumentariæ perceptioni aſcribi præceperunt. Actis igitur quæ agenda fuerant in ſenatu, pariter caſtra prætoria petiverunt, & vicena millia nummum ſingulis ob participatum imperium militibus promiſerunt, [1] & cæteris pro rata. Adriani autem ſepulcro corpus patris intulerunt [2] magnifico exe-

ſcripti. diſcrimen enim alibi notatum non reperies ex cujus generis civibus pueros aut puellas iſtas inſtituerunt imperatores. Mitto Trajanum qui primus alimenta conſtituit ejuſmodi puellis & pueris: nondum enim ſub illo genus iſtud novorum civium erat. Antoninus ſane Pius, qui & puellas alimentarias in honorem Fauſtinæ Fauſtinianas conſtituit, ex quorum hominum illas genere conſtituerit, Capitolino notandum non reliquit. Hæc igitur quærant quibus otium ſuum quærendi copiam fecit. interea me ex hoc nodo moraque quæſtionis abſolvam unius literæ mutatione. legendum enim: *pueros & puellas novorum nominum frumentariæ perceptioni aſcribi præceperunt*. Primus, ut dixi, Trajanus, pueros & puellas alimentarias conſtituerat. quibus liberalitatis incrementum adjecit Hadrianus. Pius etiam in honorem Fauſtinæ novas puellas aſcribi fecit, quas Fauſtinianas appellavit. Nunc Marcus & Verus ob conjunctionem & participationem imperii novorum nominum pueros & puellas aſcribi præcipiunt: cum enim darent nomina ſua qui aſcribendi erant huic frumentariæ perceptioni, pueri puellæque ideo *novorum nominum* dicuntur, quod præter illos & illas quarum nomina jam habebantur aſcripta, quaſque jam inſtituerant priores imperatores; novi iſti, Marci & Veri juſſu aſcribebantur. Atque hæc eſt hujus loci vera lectio, quam ut prorſus non appareret, occultabat unius litteræ menda. ne igitur de novis hominibus, qui ſint, quærendis amplius laboremus.

CASAUBONUS.

1 *Et cæteris pro rata.*] Vicena millia quaſi legitimus fuit modus donativi cuique militum, prætorianorum præſertim, dari ſoliti poſt ſuſceptum imperium. at centurionibus duplum dabant: tribunis verò & præfectis alarum adhuc alterum tantum, ut ad Suetonium obſervabamus libro primo capite XXXVIII. Hoc vocat Capitolinus *pro rata*.

SALMASIUS.

2 *Magnifico exequiarum officio, mox juſtitio ſequuto.*] Quid hoc ſibi vult, ut præcedant exequiæ magnifico officio celebratæ, mox juſtitium ſequatur, & ordo funeris publice expediatur? an non & ille funeris ordo exequiæ ſunt? cur igitur heic exequiæ ſeparantur à funere ut res diverſa & diſtincta? funus, exequiæ, pompa funeris, nonne res eadem? ita quidem in plebeiis funeribus, at in imperatoriis non item. quod aperte locus hic indicat, quo neſcio an clarior & illuſtrior alius in his auctoribus reperiri poſſit. ſciendum eſt, imperatore mortuo, more reliquorum hominum, exequias ejus celebrari & corpus humo condi ſolitum. quod factum cum eſſet, juſtitium indicebatur, & pompa funeris publice explicabatur, & lecto ferebatur imago ejus cerea ad verum expreſſa, & reliqua ad conſecrationem pertinentia peragebantur, quæ apud Herodianum deſcribuntur. apud quem exemplum hujus moris illuſtre legere eſt in vita Severi. primum quidem defuncto Severo, urnam qua continebantur ejus reliquiæ, magnifico exequiarum

exequiarum officio : mox juſtitio ſequuto, publico quoque funeris expeditus eſt ordo. Et laudavere uterque pro roſtris patrem, flaminemque ei ex affinibus, & [1] ſodales ex amiciſſimis Aurelianos creavere.
8 Adepti imperium, ita civiliter ſe ambo egerunt, ut [2] lenitatem Pii nemo deſideraret, quum eos [3] Marullus ſui temporis mimographus cavillando impunè perſtringeret. [4] Funebre munus patri dederunt. [5] Dabat ſe Mar-

rum officio περιπέμψαντες καὶ προπομπεύσαντες ἀπέθεντο ἐν τῷ νεῷ ἔνθα Μάρκου τε καὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ βασιλέων ἱερὰ μνήματα δείκνυται. quod huic loco plane par eſt & geminum. exequiati enim cum eſſent; & corpus Severi ſepulchro intuliſſent, tum demum ad ea quæ fuere conſecrationis, peragenda proceſſerunt, corpore inquam jam condito, quod oſtendunt hæc Herodiani verba, τὸ γὰρ σῶμα τοῦ τελευτήσαντος καταθάπτουσιν ἀνθρώπων νόμῳ, κηροῦ δὲ πλασάμενοι εἰκόνα, & cætera quæ apud illum videantur. Nam ſequebatur primum juſtitium, deinde fiebant quæ ille narrat. juſtitium autem vocat, πένθος τι μεμιγμένον ἑορτῇ καὶ θρησκείᾳ κατὰ πᾶσαν τὴν πόλιν δεικνύμενον. abſque illo Herodiani loco eſſet, vix quiſquam mentem Capitolini aſſequeretur, aut cur exequias à funere diſtinguat, intelligeret. Nam de conſecratione quin hæc intelligenda ſint, quæ de juſtitio ſequuto, deque funeris ordine publice quoque expedito ſcribit, ne dubitandum quidem eſt. & probant ſatis ſubdita: *Et laudavere uterque pro roſtris patrem, flaminemque ei ex affinibus, & ſodales ex amiciſſimis Aurelianos creavere.*

2 *Lenitatem Pii nemo deſideraret.*] Galenus vocat Marcum συγγνώμονά τε καὶ μέτριον, ἥμερόν τε καὶ πρᾷον. quæ omnia lenitatem oſtendentia ſunt vocabula.

CASAUBONUS.

1 *Sodales ex amiciſſimis Aurelianos creavere.*] Servat memoriam vetus lapis. SODALI. MARCIANO. AURELIANO.

3 *Marullus ſui temporis mimographus.*] Pro, illius temporis. ut in libro de Maximo & Balbino: *Epiſtolam ſubdidi quæ ſcripta eſt à Coſ. ſui temporis de Pupieno & Balbino.* ſic & alibi.

4 *Funebre munus patri dederunt.*] Ludos gladiatorios: quod genus ſpectaculi propriè *munus* dixerunt. ſed & *funebre munus*, propriè. erat enim ἀγὼν ἐπιτάφιος: unde & origo ejus θέας.

5 *Dabat ſe Marcus totum & philoſophiæ.*] Sæpius jam dictum: cur repetit? & erit fortaſſe qui aliena huic loco iſta cenſeat. Ego non puto. Repetit enim ut hoc doceat nos: Marcum etiam poſtquam imperium eſſet adeptus, totum fuiſſe in philoſophiæ ſtudiis: ſaltem per initia & dum licuit: mox enim negotiorum procellis jactatum, aliis curis coactum vacare.

GRUTERUS.

2 *Ut lenitatem Pii nemo deſideraret.*] Non injucunda ſuper hac re, promptiſſimus ad illa Livii de Hieronymo ſuccedente patri Hieroni Siciliæ regi: *Vix quidem ulli bono moderatoque regi facilis erat favor apud Syracuſanos, ſuccedendi tanta caritate Hieronis.* lib. XXIV. cap. 4. ubi reponendum videtur, *apud Syracuſanos ſuccedenti, tanta caritate Hieronis.*

1 *Mar-*

ipſe Marcus totum & philoſophiæ, amorem civium affectans. Sed interpellavit iſtam felicitatem ſecuritatemque imperatoris prima Tiberis inundatio, quæ ſub illis graviſſima fuit: quæ res & multa urbis ædificia vexavit, & plurimum animalium interemit, & famem graviſſimam peperit. [1] Quæ omnia mala [2] Marcus & Verus ſua cura & præſentiâ temperarunt. [3] Fuit eo tempore etiam Parthicum bellum, [4] quod Vologeſus paratum ſub Pio, Marci & Veri tempore indixit, [5] fugato [6] Atidio Corneliano, qui Syriam tunc adminiſtrabat. Imminebat etiam Britannicum bellum, [7] & Catti in Germaniam ac Rhetiam irruperant. Et [8] adverſus Britannos quidem Calphurnius Agricola miſſus eſt, contra Cattos Aufidius Victorinus. Ad Parthicum verò bellum ſenatu conſentiente, [9] Verus frater

1 *Quæ omnia mala Marcus & Verus ſuâ curâ & præſentiâ temperarunt.*] Sic quoque Pal. non *temperavit*, ut editio princeps. præſentiæ autem meminit Capitolinus, quia ipſa mirè recreatur populus, ut pluribus probavi in Diſcurſibus meis ad Taciti lib. xv. cap. 36. f.

6 *Atidio Corneliano.*] Sic quoque Palat.

CASAUBONUS.

2 *Marcus & Verus ſua cura & præſentia temperarunt.*] Princeps editio, *temperavit*. de quo cogitemus. nam fortaſſe aliquid ſubeſt. *præſentia* hic, eſt favor, auxilium: βοήθεια propriè Græcis: cùm ad vocem laborantis accurrimus, & præſentes illi nos ſiſtimus, atque opem ferimus: ſic *præſentia numina* apud poëtam, id eſt, propitia: & *præſentes divi*, quorum præſentia favor eſt, ait Servius.

3 *Fuit eo tempore etiam Parthicum bellum.*] Sub initia divorum fratrum. Euſebius conjicit in annum ſecundum & tertium. vide infra.

4 *Quod Vologeſus paratum ſub Pio, Marci & Veri tempore indixit.*] Σφάλμα eſt temere in hanc editionem ex alia propagatum: nam *paratum*, erat ſcribendum. Vologeſus hic filius eſt illius Vologeſi, de quo Tacitus in Annalibus. quidam è Græcis ſcribunt Οὐολόγαισος, ut Dio: alii Βολόγεσος, ut Ariſtides.

5 *Fugato Atidio Corneliano.*] Malim *Atilio*. nam in antiqua inſcriptione nominatur *Atilius Cornelianus*, hujus, niſi fallor, filius.

7 *Et Catti in Germaniam ac Rhetiam irruperant.*] Germaniam accipe quà fuit Romanorum provincia, Rheno propior. nam & Catti, ſive Chatti populus Germaniæ.

8 *Adverſus Britannos Calphurnius Agricola miſſus eſt.*] Firmat hanc hiſtoriam unicum, quod ſciam veteris apud Britannos aræ teſtimonium, cujus inſcriptio ſervat hodieque nomen *Calphurnii Agricolæ legati Auguſti*. ſic enim exoletam ejus lapidis ſcripturam rectè legit eruditiſſimus Camdenus: cui & hanc & omnes alias Britannicas inſcriptiones debemus.

9 *Verus frater ejus miſſus eſt.*] Sic loquitur tanquam de proconſule: non

frater ejus miſſus eſt: ipſe Romæ remanſit, quòd res urbanæ imperatoris præſentiam poſtularent. Et Verum quidem Marcus Capuam uſque proſequutus, [1] amicis comitantibus à ſenatu ornavit, [2] additis officiorum

ut de eo qui pari poteſtate cum Marco imperaret. inde etiam verbum *ornavit*: quo mox utitur. Notum eſt quid ſit apud Ciceronem & Suetonium, *ornare provinciam.*

SALMASIUS.

9 *Verus frater ejus miſſus eſt.*] Brevius & concinnius Palatinus: *Verus frater eſt miſſus.* & ita ſemper fratrem vocat. infra: *poſtquam à Syria frater victor rediit.* & paulo poſt: *fratre poſt quinquennium reverſo.* & in aliis locis.

CASAUBONUS.

1 *Amicis comitantibus è ſenatu ornavit.*] *Comitantibus*, id eſt, qui Marcum Capuam uſque erant proſecuti, & comitati. vel, pro comitaturis: id eſt, qui Vero in provincia futuri erant comites & conſiliorum participes. In aliis libris hic locus aliter diſtinguitur: quòd minus probo.

2 *Additis officiorum omnium principibus.*] *Principes officiorum*, ſive *principales*, itemque *magiſtros officiorum* dixerunt, qui inter ſui ordinis homines principem locum tenent: poſterior ætas primicerios quaſi *προηγεμόνες τῶν ἄλλων.* Lampridius in Alagabalo, & Alexandro Severo, Symmachus, alii.

SALMASIUS.

2 *Additis officiorum omnium principibus.*] Palatinus, *principi* pro *principibus* legit. mendoſe ut opinor, vel compendioſe potius. quos heic principes officiorum, alibi magiſtros vocat in Peſcennio: *quum hoc ei & præfecti ſuggererent & officiorum magiſtri.* in Alexandro principes aut magiſtros: *injuriam nulli unquam amicorum comitumve fecit, nec magiſtris quidem aut principibus officiorum.* ſingula officia Palatina habebant principes ſuos: qui & primates officii dicebantur & priores. unus tamen erat qui proprie princeps officii dicebatur tam in Palatinis officii, quam in officiis præſidum & rectorum provinciarum. præter hos principes ſingulorum officiorum, erat magiſter officiorum qui omnibus officiis præerat, & omnium officiorum Palatinorum, & principum officiorum princeps fuit & magiſter. is in vetuſta inſcriptione dicitur magiſter omnium officiorum: FL. IUGENIO. V. C. EXPRÆFECTO. PRÆTORIO. CONSULI. ORDINARIO. DESIGNATO. MAGISTRO. OFFICIORUM. OMNIUM. Corippus lib. IV.

—— *mandante magiſtro*
Omnis ſacrorum vis adfuit officiorum.

Idem princeps officiorum dicitur in antiquo ſaxo: NERITO. DIVI. CLAUDI. PRINCIPIS. OFFICI. IMPER. id eſt principis officiorum, non principis officii, ut cenſebat vir magnus. multum intereſt inter officii principem & officiorum. hic magiſter dicebatur, & omnia officia ſub ſe habebat: ille unius officii princeps & primus erat, nec magiſter audiebat. habebat autem hic magiſter officiorum & officium ſuum, & principatus dicebatur, & omnes qui in ejus officio apparerent, principes. itaque magiſterianus & magiſtri princeps idem eſt. in paſſione Proceſſi & Martiniani: *eodem quoque tempore nuntiatum eſt Paulino viro clariſſimo magiſtro officiorum quod Proceſſus & Martinianus magiſtriani Chriſtiani effecti eſſent.* quos autem magiſtrianos heic vocat, paulo ſupra magiſtri principes vocat: *erant autem cuſtodientes eoſdem beatiſſimos apoſtolos milites multi, inter quos erant duo magiſtri principes Proceſſus & Martinianus.* & paulo poſt magiſtrianos prin-

ciorum omnium principibus. Sed quum Romam rediſſet Marcus, cognoviſſetque Verum apud Canuſium ægrotare, ad eum videndum contendit, ſuſceptis in ſenatu votis: quæ poſteaquam Romam rediit, audita Veri tranſmiſſione, ſtatim reddidit. Et Verus quidem poſteaquam in Syriam venit, [1] in deliciis apud Antio-

principes: *tunc baptizati ſunt beati Proceſſus & Martinianus magiſtriani principes*. Magiſteriana poteſtas dicebatur de magiſtro officiorum. in eadem paſſione: *Paulino magiſterianæ poteſtatis viro* id eſt qui magiſter officiorum erat. hinc magiſteriani & magiſtriani, & principes, qui ſub eo militabant. Græci *agentes in rebus* magiſtrianos exponunt. nam ex ſchola agentium in rebus principes mittebantur ad gubernanda officia civilium adminiſtrationum. hinc πρίγκεψ in Gloſſis legalibus exponitur ἔξαρχος τῶν πολιτικῶν τάξεων. duo principes in officio Paterni proconſulis Africæ nominat actio paſſionis B. Cypriani, ubi principes, ſunt primates officii. ut cornicularii, ſtratores. nam ſtratores erant illi principes quorum mentio in ea paſſione: *Venerunt ad eum duo principes, quorum unus officii Galerii Maximi Proconſulis ſtrator, & alius æque ſtrator, & à cuſtodia ejuſdem officii, qui & in curriculum eum levaverunt*: ubi perperam *equiſtrator* hodie legitur. nos ex veteri codice ſic emendavimus. paulo poſt: *& ita Cyprianus ductus ad principem & ſtratorem ejuſdem officii*. male hodie: *ſtatorem* corrigendus etiam Pontius Diaconus in vita Cypriani: *& collectus ab adſtatore ejus officii ſeceſſit in hoſpitium ejus*. lege: *ab ſtratore*. penes ſtratores autem cuſtodiæ reorum cura. vide Cod. Theod. tit. de cuſtodia reorum.

CASAUBONUS.

1 *In delitiis apud Antiochiam & Daphnen vixit.*] Verum dum fuit in Syria reſediſſe apud Daphnen, teſtatur & ſanctiſſimi Abercii hiſtoria. Quod autem in Italia Baiæ, ad Alexandriam Canopus, id erat in Syria ſuburbium Antiochiæ Daphne: locus ita infamis voluptatibus, ut modeſtioribus ac frugi propè inacceſſum ſcribat Chryſoſtomus, ſermone in Babylam martyrem. εἶδεν, inquit, τὸ χωρίον ὑπὸ τῆς τῶν νέων ἀσελγείας τυραννούμενον, καὶ κινδυνεῦον ἄβατον εἶναι τοῖς σεμνοτέροις καὶ ἐπιεικῶς βουλομένοις βιοῦν. quem locum imitans Sozomenus, τὸ προάστειον τῇ Δάφνῃ ἐπιβαίνειν τοῖς ἐπιεικέσιν αἰσχρὸν ἐνομίζετο. Natum ex eo proverbium, *Daphnicis moribus agere*: quod de luxuria diffluentibus uſurpabant: ut Marcus Antoninus in epiſtola quam reſcripſit Vulcatius: qui etiam narrat, edictum aliquando à Caſſio, *ut ſi quis cinctus apud Daphnen inveniretur, diſcinctus rediret*. Erant ſanè omnia ibi ad amœnitatem comparata: cœli aëriſque temperamentum maximum: ſolum & natura & arte delitiis hominum τρυφώντων accommodum. Sed duo fuere imprimis, quæ in admirationem & amorem Daphnes cunctos raperent: arborum umbriferarum, & optimarum aquarum copia. Procopius Perſicorum libro ſecundo: Τότε μὲν οὖν ἐς Δάφνην ἀνέβη τὸ Ἀντιοχείας προάστειον. ἔνθα δὴ τό τε ἄλσος ἐν θαύματι μεγάλῳ ἐποιήσατο. καὶ τὰς τῶν ὑδάτων πηγάς. ἄμφω γὰρ ἀξιοθέατα ἐπιεικῶς ἐστί. Præcipuæ arborum lauri & cupreſſi erant: quas multis conſtitutionibus cædere imperatores vetuerunt, ut ex hiſtoria & Codicis titulo ſcimus. Erant & arbores aliæ multæ, quæ totum locum inſtar pergulatum tege-

 rent,

Antiochiam & Daphnen vixit, [1] armiſque ſe gladiatoriis & venatibus exercuit, quum per legatos bellum Parthicum gerens, imperator appellatus eſſet, quum Marcus horis omnibus reipublicæ actibus incubaret, [2] patienterque delicias fratris & [3] prope invitus ac volens

lens

rent, quas moris eſt in hortis & pomariis è vitis arbore aliiſque conficere. accedebat gratia florum, quos ſub illis arboribus terra edebat, & aſpectu & odoratu ſuaviſſimos pro anni tempore alios atque alios, & ut loquitur Sozomenus, ἀμοιβαδὸν τῶν ὡρῶν: nam ita apud illum ſcribendum. Sextus Rufus auctor eſt, Daphnenſem lucum à Pompeio fuiſſe conſecratum, addito nemore: idem narrat & Hieronymus libro XIV. in Ezechielem: quod tamen an verum ſit, non ſine cauſſa addubites ex Strabone: qui & Daphnæ appellationem, & religionem ejus luci, non ut inſtitutam ſua memoria, ſed ut antiquam commemorat, & tota Syria celebrem. Quod autem Græci fabulam de transformatione Daphnæ in laurum illi luco accommodarunt, ut refert Sozomenus: id verò commentum Ovidii ætate recentius eſt, priſcis Græcis incognitum. Erat & Daphnis fons ibidem: quem poſtea multi Caſtalium appellarunt. Sed horum errorem acriter reprehendit Vuilielmus Tyrius: cùm ille Muſis ſacer poëtis decantatiſſimus fons Caſtalius, non in Syria ad fluvium Orontem; ſed in Phocide Græciæ regione fuerit ad montem Parnaſſum. Rectè quidem Vuilielmus Tyrius: obtinuit tamen non ſolùm apud vulgus, ſed etiam apud eruditos, ut & montem Antiochiæ imminentem Parnaſſum vocarent: & fontem qui è radicibus ejus montis manat, Caſtalium: ut ex Sozomeno & Marcellino dicebamus ad Hadrianum. Agathias epigrammatum poëta:

Μηδὲν ἀπαγγείλῃς ἐς Ἀντιόχειαν ὁδῖτα,
Μὴ πάλιν οἰμώξῃ χεύματα Κασταλίης.

Syri tandem & Græci recentiores abolita appellatione Daphnes, eum locum dixerunt NERO, propter aquarum ſcaturigines: נר enim Syris & Arabibus idem ac Hebræis נהר *fluvius*: unde νερὸ hodie Græcis eſt aqua. Atque hoc nomen antiquiſſimæ ejus loci appellationi conſentit planè: nam in XXXIV. Numerorum, qui locus dicitur cùm à Moſe, tum ab ejus paraphraſte Onkelo עין *Fons*, aliis interpretibus Hebræorum eſt דפני *Daphne*: in Hieroſolymitano Targhum דפני *Dophne*: aliter ſcriptum offendimus in eorum hiſtoriis, דפנה שלאנטוכיא & in Aruch, אנטיוכיא דפנה של. ibi fuit illa nobilis Judæorum ſynagoga, quæ dicebatur Spelunca Matronæ, τὸ τῆς Ματρώνης σπήλαιον: cujus toties meminit Johannes Chryſoſtomus in orationibus quas Antiochiæ contra Judæos & ἰουδαΐζοντας Chriſtianos habuit, & homilia tertia in epiſtolam ad Titum. Non eſt Hebraica vox Matrona, ſed Latina: quam notione propè eadem extare in Targhumin & Rabbinorum libris obſervat Levita Elias.

1 *Armiſque ſe gladiatoriis exercuit.*] Lampridius de Pertinace: *Objectum eſt Juliano quòd armis gladiatoriis exercitatus eſſet.* at ſine probro de Hadriano Spartianus, *gladiatoria quoque arma tractavit.*

2 *Patienterque delicias fratris & prope invitus ac nolens ferret.*] Codex Auguſtanus, *ac volens.* ſanè vulgata ſcriptura eſt ridicula. Lege, *& propè non invitus ac volens.* ſic ferebat fratris delicias patienter, ut videretur non invitus

vitus

lens ferret. Denique omnia quæ ad bellum erant neceſſaria, Romæ poſitus & diſpoſuit Marcus & ordinavit. Geſtæ ſunt res in Armenia proſperè [1] per Sta- 9
tium Priſcum Artaxatis captis: delatumque *Armeniacum* nomen utrique principum: quod Marcus per verecundiam primò recuſavit, poſtea tamen recepit. Profligato autem bello, uterque *Parthicus* appellatus eſt. ſed hoc quoque Marcus delatum nomen repudiavit, quod poſtea recepit. *Patris patriæ* autem nomen delatum fratre abſente, in ejuſdem præſentiam diſtulit: medio belli tempore [2] & Civicam patruum Veri & fi-

vitus connivere, & reip. actibus ſolus, ſuam & Veri vicem, incubare. Magnum hoc ἀνεξικακίας & æquanimitatis argumentum. Paullò pòſt: *Tantæ autem ſanctitatis fuit Marcus, ut Veri vitia & celaverit, & defenderit, cùm ei vehementiſſime diſplicerent*, in vita Veri, *Sed Marcus, hæc omnia quaſi neſciens, diſſimulabat rem, pudore illo, ne reprehenderet fratrem.* ex quibus verbis poſſis etiam legere hoc loco, *& propè invitus ac neſciens.* ſed malo illud prius.

SALMASIUS.

2 *Patienterque delicias fratris ac prope invitus ac nolens.*] Quid diſcriminis inter nolentem & invitum? optime igitur vetus editio: *ac prope invitus ac volens.* & ſic legimus: non, *ac prope non invitus ac volens.* quod tamen placuit eruditiſſ. Caſaub. eleganter dictum, *prope invitus ac volens.* Marcus patienter fratris delicias ferebat, atque ita patienter, ut videretur prope invitus & volens eas ferre. ἑκὼν nempe, ἀέκοντί γε θυμῷ, quod exprimere voluit hoc loco Capitolinus. medius igitur inter volentem & nolentem eas ferebat: qui quidem ſi potuiſſet mutare fratrem & facere ut ne in deliciis viveret, libenter id feciſſet: ſed quoniam mutari non poterat, quod reliquum fuit, ferebat patienter ac prope nolens volens. atque hic eſt hujus dicti ſenſus, quem ſuis correctionibus pervertebant eruditi viri. ſimile eſt *volonolo* Auſonii:

—— *quæ jungat quod volonolo vocet.*

GRUTERUS.

3 *Prope invitus ac volens.*] Auſus ſum admittere hanc lectionem, cum eam firmarent non modò membranæ Palatinæ, ſed & Auguſtanæ. putant alii adhuc legendum, *prope non invitus*: ſed cum id ſit contra libros, non id auſus fui recipere; tantò quidem minus, quod videretur exprimere voluiſſe illud Græcorum, οὐχ ἑκὼν, ἑκών.

CASAUBONUS.

1 *Per Statium Priſcum Artaxatis captis.*] Armeniæ urbs ſive Φρούριον, captum à Romanis bello Mithridatico: deinde amiſſum ab iiſdem & receptum ſæpiùs. Statius Priſcus conſul fuit primo & vigeſimo Pii anno. De cognominibus Marco delatis, quorum hic mentio, adeantur veteres inſcriptiones & nummi.

2 *Et Civicam patruum Veri.*] Videtur is eſſe, qui ſub Hadriano conſulatum geſſit cum L. Ceionio Commodo Vero, qui poſtea dictus eſt Cæſar. Nominatur in antiquo lapide, SEX. VETVLENVS. CIVICA. POMPEIANVS.

 1 Filiam

& [1] filiam ſuam nupturam [2] commiſſam ſororis ſuæ curæ, [3] eandem locupletatam, Brunduſium uſque deduxit, & ad eum miſit. Romam verò ſtatim rediit, revocatus eorum ſermonibus qui dicebant [4] Marcum velle finiti belli gloriam ſibimet vindicare, [5] atque idcirco in Syriam proficiſci. [6] Ad proconſulem ſcribit, nequis

1 *Filiam ſuam nupturam.*] Lucillam Vero deſponſatam, antequam ad bellum Parthicum proficiſceretur.

2 *Commiſſam ſororis ſuæ curæ.*] Puteani & Auguſtanus, *commiſſam ſorori ſuæ.* nihil mutandum.

3 *Eandem locupletatam.*] Minùs probo ut de Marci filia verba hæc accipiantur: eſt enim, niſi fallor, frigidiuſculum. Legendum cenſeo, *eademque locupletata.* nempe ſorore ſua Annia Cornificia. Nam cùm ejus fidei crederet chariſſimum filiæ pignus; videtur bonus pater, de ejus ſalute ſollicitus, ſororem locupletaſſe, ut & iter adeò longum ne gravaretur ſuſcipere, & eò diligentius illam curaret.

5 *Atque idcirco in Syriam proficiſci.*] Decreverat enim initio Marcus in Aſiam proficiſci, & filiam ſuam ad Verum ipſe deducere: quod Acta etiam Albercii confirmant: *Inter eos convenerat, ut ſtato die Lucius quidem ab Oriente, Antoninus autem Roma venirent Epheſum: & in templo quod ibi erat Dianæ, Antoninus, dea teſte, traderet puellam, Lucius verò acciperet.*

6 *Ad proconſulem ſcripſit.*] Puteani, *proconſules.* magnâ ſententiæ differentiâ: nam ex illa voce *proconſulem,* colligebamus, Marci filiam Brunduſii navem conſcendiſſe, non ut in Epirum trajiceret, & inde per provincias Macedoniæ, Achaiæ, & Aſiæ, in Syriam tenderet; ſed ut rectà in Syriam vel Aſiam navigaret.

SALMASIUS.

2 *Commiſſam ſororis ſuæ curæ, eamdem locupletatam.*] *Sorori ſuæ,* in Palatino: &, *eandemque locupletatam:* & paulo poſt; *Romamque rediit.* ex cujus fide totum hunc locum ſic conſtituere licet: *& filiam nupturam commiſſam ſorori ſuæ, eandemque locupletatam, Brunduſium uſque deduxit & ad eum miſit: Romamque ſtatim rediit, revocatus eorum ſermonibus qui dicerent Marcum velle finiti belli gloriam ſibimet vindicare.* verba autem illa, *eandemque locupletatam;* manifeſto de filia Marci, non de ſorore capienda ſunt. nec aliter patitur orationis contextus. nec vero frigidum eſt ſentire aut dicere, Marcum filiam ſuam nupturam, cum eam ad Verum cui nubebat mitteret, locupletaſſe. Si enim de ſorore intelligeret, aliter loquutus eſſet, hoc nempe modo: *filiam ſuam commiſſam ſorori ſuæ, eidemque locupletatæ, Brunduſium uſque deduxit,* ſed ut dixi, de filio non de ſorore capiendum, quam non nudam ad virum miſit, ſed locupletatam, ut imperatoris filiæ conveniebat, & imperatoris uxori futuræ.

GRUTERUS.

2 *Commiſſam ſororis ſuæ curæ.*] Palatinus adſentitur Auguſtanis membranis, eiſque quas excuſſit Puteanus; habentque tantum, *ſorori ſuæ.* nihilo pejus quàm vulgatum; ſi non melius. haud id tamen dignatus loco ſuo, quod vir harum literarum primus, pronunciavit, nihil mutandum.

4 *Marcum velle finiti belli gloriam ſibimet vindicare.*] Quod frigidæ nimis ambitionis: nedum cadat in hominem Philoſophum, *alienæ intervenire gloriæ,* ut loquitur Tacitus l. IV. hiſt. capite ultimo; ubi nos hac de re, plura.

1 Inter

nequis filiæ ſuæ iter facienti occurreret. [1] Inter hæc liberales cauſas ita munivit, [2] ut primus juberet [3] apud præfectos ærarii Saturni unumquemque civium [4] natos liberos profiteri, [5] intra triceſimum diem nomine impoſito. [6] Per provincias tabulariorum publicorum uſum inſtituit, [7] apud quos idem de originibus fieret.

CASAUBONUS.

1 *Inter hæc liberales cauſſas ita munivit.*] Juris verbum eſt *munire*, frequens apud antiquos prudentes. Etſi autem latè patet, ut mox dicemus, inſtituti de quo hic agit utilitas: ſic tamen loquitur, vel propter liberalium cauſſarum prærogativam: cùm libertate potius aut charius ſit nihil: vel quòd legi huic ferendæ liberale aliquod judicium occaſionem dediſſet: ſicut accidit Juſtiniano cùm Novellam condidit de tabellionibus, ut ejus initiò teſtatum ipſe reliquit. Erat ſanè Marcus libertatum conſervandarum ſtudioſiſſimus: cujus rei gratia multa ab eo nova jura fuiſſe introducta, vel XL. Digeſtorum liber palam fecerit.

2 *Ut primus juberet.*] Falſum hoc, niſi commoda interpretatione mollias. Marcus ſanè non primus hujus inſtituti auctor: ſed vetus inventum in melius reformavit.

3 *Apud præfectos ærarii Saturni.*] Ubi acta publica ſervabantur: de quibus accuratiſſimè viri docti: ut non ſit opus verbis. Idem auctor in Gordianis: *filium Gordianum nomine Antonini illuſtravit, cum apud præfectum ærarii more Rom. profeſſus filium, publicis Actis ejus nomen insereret.*

SALMASIUS.

4 *Natos liberos profiteri, intra triceſimum diem nomine impoſito.*] Vetus editio: *intra tertium diem.* ſed illa, niſi fallor, mendoſa eſt. voluit autem Marcus unumquemque civium intra triceſimum diem natos liberos profiteri. verba autem illa, *nomine impoſito*, otioſa ſunt. cum enim profitebantur natos liberos, ſub nomine illo & illo eos deferebant. nec aliter in acta referri poterant, inſerebatur enim nomen actis publicis. nec nomen tantum, ſed etiam cognomen. Capitolinus in Gordianis: *jam illud ſatis conſtat quod filium Gordianum nomine, Antonini ſigno illuſtravit, quum apud præfectum ærarii more Romano profeſſus filium, publicis actis ejus nomen insereret.* ita diſtinguimus illum locum, qui vulgo vitio interpunctionis laborat. forte legendum hoc loco: *intra triceſimum diem à nomine impoſito.*

CASAUBONUS.

5 *Intra trigeſimum diem nomine impoſito.*] Diſtingui malim: *natos liberos profiterentur intra trigeſimum diem, nomine impoſito.* nam ante profeſſionem nomina imponebant die luſtrico. Nominalia autem Græci ſeptima vel octava die à nativitate celebrabant: ut ex Ariſtotele, Ariſtophane, & Polluce cuivis notum eſt: nec multo aliter, opinor, Latini.

6 *Per provincias tabulariorum publicorum uſum inſtituit.*] Servi erant publici, qui in provinciarum civitatibus publica Acta curabant: ideo in lege tertia Cod. De ſervis publicis manumittendis, quidam quòd tabulariam adminiſtraſſet, ſtatus controverſiam patitur. Sed hoc poſtea mutatum eſt, conſtitutione Arcadii & Honorii, qui tabularios non niſi liberos juſſerunt ordinari. Diverſi ab iſtis duo illi tabularii per ſingulas provincias conſtituti, de quibus in Codice Theodoſiano, libri primi titulo octavo.

7 *Apud quos idem de originibus fieret.*] Hujuſmodi tabulas Græci παιδογρα-

fieret quod Romæ apud præfectos ærarii: ut ſi fortè aliquis in provincia natus cauſam liberalem diceret, teſtationes inde ferret: atque hanc totam legem [1] de aſſertionibus firmavit: [2] aliaſque de menſariis & auctionibus tulit. Senatum multis cognitionibus, & maximè ad ſe pertinentibus, judicem dedit. [3] De ſtatu etiam defunctorum intra quinquennium quæri juſſit: neque quiſquam principum ampliùs ſenatui detulit. In ſenatus autem honorificentiam, multis & [4] prætoriis & conſularibus privatis decidenda negotia delegavit, quò magis eorum cum exercitio juris auctoritas creſceret. Multos ex amicis in ſenatum allegit cum ædilitiis aut prætoriis dignitatibus: [5] multis ſenatoribus

φίας dixerunt. Modeſtinus libro primo Excuſationum: Ἡ δὲ ἡλικία δείκνυται, ἢ ἐκ παιδογραφιῶν, ἢ ἐξ ἑτέρων ἀποδείξεων νομίμων. ubi vides alteram utilitatem, quæ ex iſto Marci inſtituto capitur, præter illam quæ ad liberales cauſſas pertinebat. Nam quoties erat de alicujus ætate quæſtio, ad tabularios adibatur. Quàm multi autem juris articuli in quibus de ætate movetur controverſia?

1 *De aſſertionibus.*] Id eſt, liberalibus cauſſis. *Aſſertio* vel *vindiciæ* Græcis καρπιστία, vel καρπιστοῦ δίκη.

2 *Aliaſque de menſariis & auctionibus tulit.*] Reg. *de maſſaritiis & actionibus.* an lateat hic aliquid viderint acutiores. ego non dubito rectam eſſe vulgatam, quæ menſarios cum auctionibus rectè jungit: cùm celebrarentur ut plurimùm auctiones ad menſam alicujus trapezitæ: nam ibi nomina facere, inde expungere moris erat. Cura menſariorum ad præfectum Urbi pertinebat. Ulpianus libro ſingulari De præfecto Urbi: *Præterea curare debebit præfectus Urbi, ut nummularii probè ſe agant circa omne negotium ſuum, & temperent his quæ ſunt prohibita.*

3 *De ſtatu etiam defunctorum intra quinquennium quæri juſſit.*] Et hoc ad liberales cauſſas pertinet, de quibus antè dictum. Sed parum plenè Marci beneficium exprimit Capitolinus. Cape tu meliùs ex lege prima Digeſtis, Ne de ſtatu defunctorum poſt quinquennium quæratur.

4 *Prætoriis & conſularibus decidenda negotia delegavit.*] Refero huc verba Ulpiani libro primo De appellationibus: *Interdum Imperator ita ſolet judicem dare, ne liceat ab eo provocare: ut ſcio ſæpiſſimè à Divo Marco judices datos.*

5 *Multis ſenatoribus vel pauperibus ſine crimine.*] Tolle τὸ *vel*, quod optimam ſententiam corrumpit: neque eſt in Puteani codice: ſed male ab alio ejuſdem abſunt iſta, *ſine crimine.* Senatores pauperes ſine crimine, ii ſunt de quibus Spartianus in Hadriano, *Senatoribus qui non vitio ſuo decoxerant, &c.*

SALMASIUS.

5 *Multis ſenatoribus vel pauperibus ſine crimine.*] Mirum genus lectionis mihi repertum in Palatino optimò Codice: ſic enim habet: *multis Senatibus, vel pauperibus ſine crimine ſenatoribus:* in promptu eſt facere ex *ſenatibus*, *ſummatibus:* *multis ſummatibus vel pauperibus ſine crimine ſenatoribus.* Summates autem illos intelligo qui non erant ordinis ſenatorii, quibus dignitates ædilicias & tri-

bus vel pauperibus ſine crimine, dignitates tribunitias ædilitiaſque conceſſit: [1] nec quemquam in ordinem legit niſi quem ipſe bene ſciſſet. Hoc quoque ſenatoribus detulit, [2] ut quoties de eorum capite eſſet judicandum, [3] ſecretò pertractaret, [4] atque ita in publicum prodiret: nec pateretur equites Romanos talibus intereſſe cauſis. Semper autem quum potuit, interfuit ſenatui, etiamſi nihil eſſet referendum, ſi Romæ fuit: ſi verò aliquid referre voluit, etiam de Campania ipſe venit. [5] Comitiis præterea etiam uſque ad noctem frequen-

& tribunicias concedebat Marcus: quod idem faciebat in ſenatoribus qui ſine crimine ad egeſtatem perducti eſſent. Spartianus etiam ſummates nominat in Hadriano: *quum cum plurimis ſummatibus paſceret.* legebam etiam aliquando, expunctis illis duabus vocibus veteris ſcripturæ: *multis pauperibus ſine crimine ſenatoribus.* ſed illa quam ſuperius poſui retineri poteſt cum emendatione noſtra.

GRUTERUS.

5 *Multis Senatoribus pauperibus ſine crimine, &c.*] Prius publicati, *Senatoribus vel pauperibus*; quam ſyllabam mediam ſuſtuli, quod non inveniſſet in ſuis libris Puteanus. vereor nihilominus, ne aliud quid adhuc lateat. nam habet Palatinus: *Multi Senatibus vel pauperibus ſine crimine Senatoribus dignitates.* an voluit forte dicere, eis etiam ſuccurriſſe quibus paternæ anguſtiæ fuerant, non ſolum quibus propriæ?

CASAUBONUS.

1 *Nec quenquam in ordinem legit.*] Reg. *in eum ordinem legit.* planius: ſed *ordo* per ſe, ordinem ſenatorium deſignat, aut etiam decurionum: ut ſæpe obſervabis in antiquis inſcriptionibus.

3 *Secretò pertractaret.*] Regius, *ſecreto opere pertractaret.* fortaſſe pro *ſecreta opera t.*

4 *Atque ita in publicum prodiret.*] In Senatum videlicet, tractaturus de eodem negotio cum patribus: vel in forum, ut in tribunali conſulis, aut prætoris cum ipſis de re cognoſceret. Ita aliquando ſoliti principes: ut de Auguſto, Tiberio, Hadriano narratur. Placebat ſcribi, *proderet*: ſed non neceſſe.

5 *Comitiis præterea etiam uſque ad noctem frequenter interfuit.*] Xiphilinus, καὶ ἔνδεκα πολλάκις καὶ δώδεκα ἡμέραις τὴν αὐτὴν δίκην, καί τῆς νυκτὸς ἐστιν ὅτε δικάζων ἔκρινεν. *Comitia* igitur appellat Capitolinus, judicia quæ in foro aut comitio celebrarentur. nam ut ad ἀρχαιρεσίας, & creationes magiſtratuum hoc referamus, nulla ratio eſt. Quod ajunt Dio & Capitolinus interfuiſſe comitiis Marcum uſque ad noctem, idem Suetonius de Auguſto: *Ipſe jus dixit aſſiduè, & in noctem nonnunquam.* ubi olim aliquid notavimus. Veterem duodecim tabularum obſervationem poſt Auguſtum non fuiſſe ſervatam certum eſt. Plinius in epiſtola ad Urſum de Julio Baſſo qui repetundarum poſtulatus fuerat, in ſenatu: *Dixit Theophanes in noctem, atque etiam nocte illatis lucernis.*

SALMASIUS.

2 *Ut quoties de eorum capite eſſet judicandum.*] Palatinus: *quoties de quorum.* ne dubita ſcribere: *quoties de quorundam capite eſſet judicandum,* vel, *de aliquorum.*

5 *Comitiis etiam uſque ad noctem frequenter*

quenter interfuit : neque unquam receſſit de curia niſi conſul dixiſſet, [1] *Nihil vos moramur, Patres conſcripti:* [2] ſenatum appellationibus à conſule factis, judicem dedit. Judiciariæ rei ſingularem diligentiam adhibuit: [3] faſtis dies judiciarios addidit, ita ut ducentos triginta dies annuos rebus agendis litibuſque diſceptandis conſtitueret. [4] Prætorem tutelarem primus fecit, [5] quum antè tutores à conſulibus poſcerentur, ut diligentiùs de tutoribus tractaretur. De curatoribus verò, quum antè nonniſi [6] ex lege Lectoria vel propter laſciviam vel propter dementiam darentur, ita ſtatuit ut omnes
11 adulti curatores acciperent non redditis cauſis. [7] Cavit &

quenter interfuit.] Comitia notandum heic vocare Capitolinum, non quæ vulgari notione ſic dicuntur, ſed quæ inferior ætas *placita* vocavit. inde *comitare*, in conventu loqui & dicere: & *comitius*, verboſus, loquax. Gloſſæ Iſidori: & *incomitare* & *implacitare* pro eodem. Iſidorus: *inforare, in foro placitare.* Feſtus etiam comitium in hoc ſignificatu accepit: *incomitiare ſignificat tale convitium facere, pro quo neceſſe ſit in comitium hoc eſt in conventum venire:* ubi *in comitium venire*, eſt in jus venire.

CASAUBONUS.

1 *Nihil vos moramur, Patres conſcripti.*] Hæc formula dimittendi ſenatus: at concionem verbo, DISCEDITE: quod apud M. Tullium extat, & T. Livium.

2 *Senatum appellationibus à conſule factis judicem dedit.*] Reſtituimus è libro Puteani, cùm antè legeretur *ſin autem*, peſſimè.

3 *Faſtis dies judiciarios addidit.*] Etiam in hoc maximi principum, dico Auguſtum, imitatur exemplum. Vide Suetonium capite XXXII. ubi hunc locum attigimus.

4 *Prætorem tutelarem primus fecit.*] Meminère multis locis juris civilis auctores.

5 *Cùm antè tutores à Coſſ. poſcerentur.*] Tranquillus in Claudio, cap. XXIII. *Sanxit ut pupillis extra ordinem tutores à Coſſ. darentur.* Dabantur & à principe. Spartianus de Hadriano: *Tutores ſæpiſſimè dedit.*

6 *Lege Lectoria.*] Ita membranæ, non *Lætoria*, ut alibi lex hæc vocatur.

SALMASIUS.

6 *Ex lege Lectoria.*] Ita ex ſuis repoſuit vir doctiſſimus. perperam. nam malas illas male ſequutus eſt. noſtræ enim *Lætoria*. & ita legitur l. 2. de Donat. Cod. Theod. ſed & alibi in ſcriptis codicibus legem hanc *Lætoriam* dici obſervavimus. *Lætus, Lætilius, Lætitius, Lætorius*, nomina Romanorum propria.

GRVTERVS.

6 *Lege Lætoriâ.*] Ita exemplar Pal. nempe *Laetoria*; non *Lectoriâ*; quod ultimum cùm nuſquam occurrat apud auctores, heic infarciri minimè poteſt, ſuaſu unius modo manuſcripti.

CASAUBONUS.

7 *Cavit & ſumtibus publicis.*] Hoc ſæpe legimus factum ab Imperatoribus. Suetonius de Nerone, *Multa ſub eo & animadverſa ſeverè, & coercita, nec minus inſtituta: adhibitus ſumtibus modus, publicæ cœnæ ad ſportulas redactæ.* Spartianus de Hadriano: *Judicum*

ſumtus

Et ſumptibus publicis, & calumniis quadruplatorum intercessit, [1] appoſita falſis delatoribus nota. Delationes quibus fiſcus augeretur, contempſit. [2] De alimentis publicis multa prudenter invenit. [3] Curatores multis civitatibus, quò latiùs ſenatorias tenderet dignitates, [4] à ſenatu dedit. Italicis civitatibus [5] famis tempore [6] frumentum ex urbe donavit: omnique frumentariæ

ſumtus conſtituit, & ad antiquum modum redegit. refero enim ad publicos ſumtus, ut ibi expoſuimus, hoc unum genus imminutionis ſumtuum publicorum: alterum tangit Xiphilinus in Nerva: quem ait ea fine & ſacrificia & ludos multos tuliſſe. πολλὰς μὲν θυσίας, πολλὰς δὲ καὶ ἱπποδρομίας, ἄλλας τέ τινας θέας κατέλυσε, συςέλλων ὡς οἷόν τε τὰ δαπανήματα. Non prætermittendus locus Plinii ex epiſtola prima libri ſecundi: unde diſcas & principe Trajano ſenatum eam curam non inſuper habuiſſe: *veritus ne fortè inter quinquennios crearetur, qui minuendis publicis ſumtibus judicio ſenatus conſtituebantur: cùm illi tot amici ſenes conſularesque ſupereſſent, me hujus ætatis, per quem excuſaretur elegit.*

1 *Appoſita falſis delatoribus nota.*] Videtur Marcus pœnam legis Rhemniæ intendiſſe: aut illam ipſam veterem legem, ſeverè & acriter exercuiſſe, non ut mali principes; qui aut ſpernebant palàm, aut exercebant dicis cauſſa. Plinius in Panegyrico: *neque ut antea exſanguem illam & ferream frontem nequidquam convulnerandam præbeant punctis, & notas ſuas rideant.*

2 *De alimentis publicis multa prudenter invenit.*] Ad hoc caput referri poteſt quod antea dictum de novorum hominum pueris puelliſque ad frumentationem vocatis lege Marci: itemque ſequentia hæc verba: *Rei frumentariæ graviter providit.* illud pertinet ad alimenta eorum qui pane gradili alebantur. hoc ad univerſi populi Rom. commoda: cui ſoliti imperatores ſumma cura procurare ex Ægypto, Africa, Sicilia frumenti atque aliarum ſpecierum vilitatem. Sed providit Marcus & privatorum alimentis: extant enim lege octava Digeſtis De tranſactionibus, excerpta ex oratione Marci, quibus multa explicantur, quæ ſunt ab illo inſtituta circa alimenta teſtamento relicta, aut non mortis cauſſa donata. Quare cogitemus an non ſit hic legendum, *De alimentis publicis privatiſque.*

3 *Curatores multis civitatibus è ſenatu dedit.*] Sic *Aquini curator* nominatur in Peſcennio Nigro. Erant & regionum curatores, ac viarum, quorum mox fit mentio, & paſſim in ſaxorum inſcriptionibus: atque alii multi ſub titulis diverſis curatores leguntur. Fuerunt etiam correctores liberarum civitatium, quos Arrianus in Diſſertationibus διορθωτὰς τῶν ἐλευθέρων πόλεων nominat: quorum & in antiquis inſcriptionibus frequens mentio.

6 *Frumentum ex urbe donavit.*] Regius, *frumenta.* ſic ſcribendum.

SALMASIUS.

4 *E ſenatu dedit.*] Palatinus: *à ſenatu dedit.* ſic ſupra: *& Verum quidem Marcus Capuam uſque proſequutus, amicis comitantibus à ſenatu ornavit.* ita enim ibi libri veteres.

GRUTERUS.

5 *Famis tempore frumentum, &c.*] Sic & Pal. quod malim, quàm aliorum, *frumenta.*

riæ rei conſuluit. [1] Gladiatoria ſpectacula omnifariam temperavit: [2] Temperavit etiam ſcenicas donationes, [3] jubens ut quinos aureos ſcenici acciperent: ita tamen ut nullus editor decem aureos egrederetur. [4] Vias etiam urbis atque itinerum diligentiſſimè curavit. [5] Rei frumentariæ graviter providit. [6] Datis juridicis Italiæ conſu-

CASAUBONUS.

1 *Gladiatoria ſpectacula omnifariam temperavit.*] Tria præcipua Marci inventa fuerunt temperandis hiſce crudeliſſimis ſpectaculis. Primum illud, quòd ſumtus minuit: quò pertinent ſequentia hæc verba; *Gladiatorii muneris ſumtus modum fecit.* Alterum, quòd munera juſſit edi incruenta, (certè quoties ipſe intereſſet) retunſis aut præpilatis gladiis, & more athletarum ſine cæde. Dio Caſſius: *Μάρκος γε μὴν οὕτω τοῖς φόνοις οὐκ ἔχαιρεν, ὥστε καὶ τοὺς μονομάχους ἐν τῇ Ῥώμῃ ὥσπερ ἀθλητὰς ἀκινδύνως ἑώρα μαχομένους. σιδήρεον γὰρ οὐδέποτε οὐδενὶ αὐτῶν ὀξὺ ἔδωκεν, ἀλλὰ καὶ ἀμβλέσιν, ὥσπερ ἐσφαιρωμένοις πάντες ἐμάχοντο.* videtur huc reſpexiſſe Capitolinus iſto loco: nam ita malo interpretari, ne bis idem dicat. Tertium illud fuit, quòd gladiatores ad bellorum uſum traduxit, contra veterem obſervationem militare juſſos. Auctor infrà: *Armavit etiam gladiatores, quos Obſequentes appellavit.* & poſtea, *Fuit populo ſermo, cùm ſuſtuliſſet ad bellum gladiatores, &c.*

2 *Temperavit etiam ſcenicas donationes.*] An de corollariis ſolùm hiſtrionicis intelligit, quorum meminere Cicero, Plinius, Suetonius, alii? an in univerſum de omnibus quæ accipere ſoliti hiſtriones? Sæpe enim ſobrii principes horum mercedem aut temperarunt aut reſciderunt, ut Tiberius. Sic Pius Meſomedi lyrico ſtipendia imminuit. vide & Lampridium in Alexandro Severo.

3 *Jubens ut quinos aureos ſcenici acciperent.*] Juvenalis,

Accipe victori populus quod poſtulat aurum.

Vetus interpres, *In theatro ſolent petere quinque aureos; nam non licebat amplius dare.*

5 *Rei frumentariæ graviter providit.*] Dictum modò, *omnique frumentariæ rei conſuluit.* quorſum igitur hæc nunc repetuntur? Melius erat, diceret quo invento rem frumentariam juverit, neque id nos hodie ſineret ignorare.

6 *Datis juridicis Italiæ conſ.*] Vide ad Hadrianum.

GRUTERUS.

3 *Jubens ut quinos aureos.*] Vox *jubens*, ſupervacanea eſt. verùm auctoribus iſtis abſurdè præſcribatur loquendi forma melior: adeo paſſim ab eâ diſcedunt. nam & capite ſequenti ubi legitur: *Non aliter egit quam eſt actum ſub civitate libera*; poterat omnino omitti illud, *eſt actum ſub.* ut velit nullum fuiſſe diſcrimen inter imperium Marci, & rempublicam Romanorum veterem.

SALMASIUS.

4 *Vias etiam urbis & itinerum diligentiſſime curavit.*] Idem liber: *Vineas etiam urbis.* quod inter nævos illius codicis numeramus.

6 *Datis juridicis Italiæ conſuluit ad exemplum Hadriani.*] Quomodo hæc accipiemus? an ſublatis conſularibus, quos judices per Italiam inſtituerat Hadrianus, juridicos in eorum locum ſubſtituit Antoninus? ita intelligendi auctor eſt Appianus qui conſulares illos Hadriani non diu poſt ejus obitum duraſſe ſcribit. verba illius hæc ſunt, quæ jam in Hadriano retu-

conſuluit, ¹ad id exemplum quo Adrianus conſulares viros reddere jura præceperat. ² Hiſpaniis exhauſtis ³Italica allectione contra Trajani præcepta,⁴ verecunde conſuluit. Leges etiam addidit ⁵ de viceſima hereditatum, ⁶ de tutelis libertorum, ⁷ de bonis maternis, & item de filiorum ſucceſſionibus pro parte materna, utque

retulimus : ἦσαν γὰρ ὡς ἔοικε τότε καὶ τῆς Ἰταλίας ἄρχοντες ἀνθύπατοι κατὰ μέρη, ὃ καὶ Ἀδριανὸς ἄρα μιμούμενος ὕστερον χρόνῳ πολλῷ τῷ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίοις ἡγούμενος ἀνεκαίνισε, καὶ μετ᾽ αὐτὸν ἐπέμεινεν ἐς βραχύ. juriſdictio in Italiæ provinciis varie pro temporibus adminiſtrata, modo per conſulares, modo per juridicos, modo per correctores, & poſtea etiam per conſulares ſub Conſtantino & ſequentibus. de quibus nos alibi.

CASAUBONUS.

1 *Ad id exemplum.*] Regius, *addidit ad id exemplum.* videntur temere geminaſſe voculas *ad id.* inde vox illa ficta. puto hoc verius, quàm quod aliquando exiſtimavi : quia præcedat vox *conſuluit*, omiſſam eſſe dictionem *conſulares* : ut ita ſcribatur totus locus. *Datis juridicis Italiæ conſuluit : conſulares etiam addidit, ad id exemplum, quo Hadrianus conſulares viros reddere jura præceperat.*

2 *Hiſpaniis exhauſtis.*] Frequentibus dilectibus. Expoſuimus ad Hadriani vitam.

3 *Italica allectione contra Trajani præcepta.*] Italiam bellis civilibus exhauſtam coloniis frequentaverat Auguſtus : ſimul exemplum futuris principibus dederat, ut milite Italico parciùs numeros explerent. quod adeò ſervatum eſt, ut ſcribat Herodianus libro ſecundo, Italos traductis pridem animis ab arte militari ad pacis artes, uni agricolationi operam dare. Cùm igitur milite provinciali legiones ſubinde supplerentur, maximè autem Hiſpanico ; ſoliti principes exhauſta per provincias oppida Italicis colonis frequentare : quod poſtea Trajani lege vetitum fuiſſe ex hoc unico loco diſcimus.

4 *Verecundè conſuluit.*] Cum multa & accurata excuſatione, qua publicè eſt uſus : ut appareret ipſum, ſalva in Trajanum reverentia, legem Trajani migrare.

5 *De viceſima hereditatum.*] Adi ad juris auctores, & Plinium in Panegyrico.

6 *De tutelis libertorum.*] Ita membranæ. Legitimæ tutelæ ſpecies quædam eſt libertorum aut libertarum tutela : de qua traduntur multa à juris civilis Romanorum auctoribus: quod tamen huc faciat, opinor, extat nihil. Alii libri ſcribunt, *liberorum.* hoc eſt, de iis quos patres liberis ſuis poſſent tutores dare aut non poſſent. ita exponimus, quia non dicit ſimpliciter, *de tutelis :* aut, *de tutelis pupillorum.* Multa autem de tutelis ſancita eſſe à Marco ignorat nemo, qui leviter ſaltem in Pandectarum lectione ſit verſatus.

GRVTERVS.

6 *De tutelis libertorum.*] Sic quoque Pal. non *liberorum*, quod heic convenientius videri queat.

CASAUBONUS.

7 *De bonis maternis.*] Rectè : nam jus novum introduxit Marcus, ut matribus liberi ab inteſtato ſuccedant : atque hoc eſt quod modò orationem D. Marci nominant ; modò Senatuſconſultum Orphitianum : quia Orphito & Ruffo Coſs. fuit factum. fuſe de his apud Juriſconſultos.

1 Utque

[1] utque ſenatores peregrini quartam partem in Italia poſſiderent. Dedit præterea curatoribus regionum ac viarum poteſtatem, ut vel punirent, vel ad præfectum urbi puniendos remitterent [2] eos qui ultra vectigalia quicquam ab aliquo exegiſſent. Jus autem magis vetus reſtituit quàm novum fecit. Habuit ſecum præfectos, [3] quorum & auctoritate & periculo ſemper jura di-

1 *Utque ſenatores peregrini quartam partem in Italia poſſiderent.*] Non eſt novum jus, ſed veteris reformatio quædam. Plinius libro ſexto, epiſtola XIX. *Candidatos patrimonii tertiam partem conferre juſſit princeps in ea quæ ſolo continerentur: deforme arbitratus, ut erat, honorem petituros, Urbem Italiamque non pro patria, ſed pro hoſpitio aut ſtabulo quaſi peregrinantes habere.* Qui è provinciis fiebant ſenatores, non ideo cogebantur prius domicilium deſerere: ut etiam habetur diſertè in titulo De ſenatoribus. propterea hujuſmodi opus fuit legibus.

2 *Eos qui ultra vectigalia quicquam ab aliquo exegiſſent.*] Lege titulum Pandectarum, De publicanis & vectigalibus. At liber regius, *ultra vehicula*: ut referatur ad eos qui curſum publicum uſurpabant: de quibus multa ſcimus à variis principibus conſtituta.

GRUTERUS.

2 *Qui ultra vectigalia quicquam ab aliquo exegiſſent.*] Haud ſecus Pal. non *vehicula*, quod heic minus locum ſuum tueatur. Diximus de iſtis adfatim ad illa Taciti: *Ergo edixit princeps, ut leges cujuſque publici, occultæ ad id tempus, proſciberentur.*

3 *Quorum ex auctoritate & periculo ſemper jura dictavit.*] Videatur heic Caſaubonus noſter, nec non Cujacii liber V. Obſerv. cap. 25. non poſſum tamen mihi perſuadere aliud eſſe *periculum*, quàm *breviculum*: de quo certius quid opinarer ſi incidiſſem in teſtimonia, quorum, tanquam laudata à doctiſſimo Savarone, meminit Caſaubonus noſter.

CASAUBONUS.

3 *Quorum & auctoritate & periculo jura dictavit.*] Scrib. *quorum ex auct.* non solùm uſus eſt conſilio juriſconſultorum; ſed & formulam ſecutus ab illis ſibi præſcriptam. Sic in Codice *ſententias ex periculo recitare.* primus Jacobus Cujacius in his & ſimilibus locis quid ſignificaret vox *periculum*, docuit, certiſque teſtimoniis, acerrimi judicii vir, comprobavit. docuit idem nuper teſtimoniis etiam aliis Joannes Savaro vir eruditiſſimus, & in omnibus recentioris Latinitatis ſcriptoribus exercitatiſſimus.

SALMASIUS.

3 *Quorum & auctoritate & periculo jura dictavit.*] Mihi placet nihil mutari. Verba autem ipſa haud ſcio an illam ſententiam admittant, ut Marcus non ſolum uſus ſit conſilio juriſperitorum, ſed etiam formam ſequutus ab iis præſcriptam. de præfectis enim loquitur urbis & prætorio, quorum auctoritate ac periculo jura dictitaſſe Antoninum refert. Judices ex periculo ſententiam recitabant, hoc eſt ex tabella. ſed heic aliud eſt, ut mihi quidem videtur. cum auctores alicui ſumus aliquid faciendi, jubemus ut periculo noſtro faciat. ſic judices periculo ſuo judicare dicebantur, à quibus appellari non licebat: quos *periculi ſui judices* eleganter vocat Ammianus Marcellinus. à præfectis non appellabatur. & præfectus quidem prætorio ſemper vice ſacra judicavit: præfectus urbi non ſemper. auctoritate igitur ac periculo ſuorum præfectorum jura ſemper dictavit

ra dictavit. Uſus autem eſt Scævola præcipue juris perito. Cum populo autem non aliter egit quàm eſt 12
actum ſub civitate libera. Fuitque per omnia moderatiſſimus in hominibus deterrendis à malo, invitandis ad bona, remunerandis copia, indulgentia liberandis: fecitque ex malis bonos, ex bonis optimos: moderate etiam cavillationes nonnullorum ferens. [1] Nam quum quendam Veteraſinum famæ deteſtandæ honorem petentem moneret [2] ut ſe ab opinionibus populi vin-

davit Marcus, id eſt, præfectis ſuis poteſtatem abſque provocatione judicandi ſemper conceſſit. ſcribit autem Juriſconſultus lib. 1. de appellationibus, interdum ab imperatore ita ſolere judicem dari ne liceat ab eo provocare: & Divum Marcum ſæpiſſime ſic judices dediſſe. ſi periculum heic pro tabella accipi placeret, tum legerem: *præfectos ſecum habuit, quorum auctoritate ex periculo ſemper jura dictavit.* ſed ea lectio multis de cauſis mihi non probatur. periculum autem pro indiculo vel tabella, ac titulo Latini dixerunt exemplo Græcorum qui ἔλεγχον vocarunt. ſic *periculum facere*, ἔλεγχον ποιεῖν, ἔλεγχον διδόναι, pro experimentum facere; & experiri. hinc ἔλεγχος & periculum idem. hinc etiam Elenchi, genus margaritarum, quo Latini titulos vel titulatos appellarunt.

1 *Nam cum quemdam Veteraſinum.*] Non probo emendationem doctiſſimorum hominum: *veretraſinum*. nam hunc ideo famæ deteſtandæ hominem vocat Capitolinus, quod ſæpius ad beſtias pugnaſſet. debet igitur illius infamis hominis heic nomen eſſe proprium. Palatinus habet: *Vetraſinum*. forte: *Vetraſium* vel *Vitraſium*. Digeſt. de excuſationibus, Bitraſius Pollio quidam dicitur: *Imperator Hadrianus Bitraſio Pollioni legato Lygdonenſi.* *Vetraſinum* igitur ſeu *Vetraſium*, vera hujus loci ſcriptura. Vitraſii alii noti ex veteribus lapidibus.

GRUTERUS.

1 *Cum quendam Vetraſinum.*] Vulgo editi *Veteraſinum*: ſed malunt alterum membranæ Palatinæ.

CASAUBONUS.

1 *Cum quendam Vetraſinum.*] Ridicula lectio. Sed non aſſentior Petro Fabro, qui cenſebat ſcribendum *q. harenarium*. Quis putet ullum principe Marco harenariis ad honores fuiſſe aditum? erant enim definitionibus legum infames, & inteſtabiles. Quod autem ex hujus impuri verbis auctor ſubjicit, de ſuis & aliorum qui poſtea prætores facti pugnis; obtrectandi ſtudio & licentia ab illo dictum potiùs quàm quòd ita res eſſet. Adde quòd non omnes qui in harenam deſcendunt, ſunt harenarii. Poteſt ſcribi *Vitraſium*. fuit Romæ ea tempeſtate nota gens Vitraſia: unde & Vitraſiano ſenatuſconſulto nomen. poteſt etiam, *Veretraſinum*, ut accedamus propiùs ad veſtigia editæ lectionis. eam vocem ad Lampridii Commodum explicamus. At regius codex, *Nam cùm quendam juvenem.*

2 *Ut ſe ab opinionibus populi vindicaret.*] Hoc eſt, ſermonibus & rumoribus, qui de eo ſiniſtri jactabantur: id enim eſt *opinio* & *opinari*, ut ad Suetonium obſervabamus. B. Ambroſius ad virginem lapſam: *Cùm ante triennium rumor quidam & ſuſurratio de te fuiſſet, quos æſtus ego ſuſtinui? quos pater tuus pro tua ſuſtinuit opinione labores?*

requi-

vindicaret, & ille contrà reſpondiſſet, multos qui ſe-cum in harena pugnaſſent, ſe prætores videre, patien-ter tulit. Ac ne in quenquam facilè vindicaret, [1] præ-torem quoque dum peſſimè egerat, non abdicare ſe prætura juſſit, ſed collegæ juriſdictionem mandavit. [2] Fiſco in cauſis compendii nunquam judicans favit. [3] ſanè quamvis eſſet conſtans, erat etiam verecundus. Poſteaquam autem à Syria victor frater rediit, patris patriæ nomen ambobus decretum eſt, quum ſe Marcus abſente Vero ergà omnes ſenatores atque homines moderatiſſimè geſſiſſet. [4] Corona præterea civica oblata eſt ambobus, petiitque Lucius ut ſecum Marcus triumpharet. Petiit præterea Lucius ut filii Marci Cæſa-

requirentes ſingulos, ſingulos aſtringentes, ut ad auctorem infamiæ veniremus.

SALMASIUS.

2 *Ut ſe ab opinionibus populi vindicaret.*] Opiniones heic populi de illo Vetraſio vel Vetraſino, malæ & in malam partem. nam *opinio* ut *fama*, eſt τῶν μέσων. unde & opinari bene aut male de aliquo. recentioris tamen Latinitatis auctores frequentius in bonam accipiebant *opinari*. unde *opinati duces*, optimi & præſtantiſſimi, καὶ δεδοκιμασμένοι. Aldelmus: *David opinatiſſimus regum.* ſic Vigilius: *Auguſtinus opinatiſſimus doctorum.* Gloſſæ veteres: δεδοκιμασμένως, *opinate.* item alibi: *Opinatus, exiſtimatus*, ἔνδοξος.

1 *Prætorem quoque dum peſſime egerat.*] Vetus editio: *prætorem quique dum.* ita & Regius. at optimus Palatinus: *prætorem qui quædam peſſime egerat.* & ita omnino ſcribendum.

GRUTERUS.

1 *Prætorem qui quædam peſſimè egerat.*] Sic nullo apice minus Palat. codex. nam malè retrò cuſi, *prætorem quoque dum peſſime egerat.*

CASAUBONUS.

1 *Prætorem quoque dum peſſimè egerat.*] Reg. *pr. quique dum p. e.* Lege, *prætorem qui quiddam p. e.* vel *quædam.*

2 *Fiſco in cauſſis compendii judicans nunquam favit.*] Fiſci mala cauſſa nunquam niſi ſub bono principe: ait Plinius in Paneg.

3 *Sanè quamvis eſſet conſtans, erat etiam verecundus.*] Non eſt hic *verecundus* αἰσχυντηλὸς, ſed αἰδήμων, & is qui rogatus negare non ſuſtineret. Sic Græci αἰδεῖσθαι, pro, cedere precibus. unde apud poëtam αἰδεῖσθαι ἱερῆα. & paſſim αἰδεῖσθαι τὸν ἱκέτην. poëta Latinus,

—— ſed jura fidemque
Supplicis erubuit. ——

Verecundiæ illi quam Capitolinus hic intelligit, affinis eſt quæ propriè Græcis cùm nimia eſt, δυσωπία dicitur. ſed à nimietate hujus affectus Marcum defendit auctor his verbis, *erat verecundus ſine ignavia:* quæ initio hujus vitæ poſita, neceſſariò cum iſtis conjungenda. Ammianus libro XXI. *Marci illius diſſimilis, principis verecundi.*

4 *Corona præterea civica.*] Propter ſummam hujus coronæ nobilitatem, ejus honos jam inde ab Auguſto ad imperatores eſt tranſlatus.

1 Tan-

Cæſares appellarentur. Sed Marcus [1] tanta fuit moderatione ut quum ſimul triumphaſſet, [2] tamen [3] poſt mortem Lucium tantum Parthicum, Germanicum ſe vocaret, quod ſibi bello proprio pepererat. In triumpho autem liberos Marci utriuſque ſexus ſecum vexerunt, [4] ita tamen ut & puellas virgines veherent. [5] Ludos etiam ob triumphum decretos ſpectaverunt habitu triumphali. [6] Inter cætera pietatis ejus hæc quoque moderatio prædicanda eſt: [7] Funambulis poſt pue-

1 *Tanta fuit moderatione.*] Reg. *tantæ fuit moderationis.*

2 *Tamen poſt mortem Lucium.*] Apertè mendoſam ſcripturam ſic emendabam: *tamen poſt mortuum Lucium, eum tantùm Parthicum, Germanicum ſe vocaret.* ſed aliter ſtatuendum auctoribus membranis: in quibus *Lucii* ſcriptum eſt, voce *Parthicum* prætermiſſa. Scribe igitur, *poſt mortem Lucii tantùm Germ. ſ. v.*

4 *Ita tamen ut & puellas virgines veheret.*] Erat moris jam olim, ut cum patre triumphante veherentur in curru, non pueri ſolùm, ſed & puellæ. Appianus in accurata triumphi deſcriptione, libro de bellis Punicis: ἐπιβαίνουσι δὲ αὐτῷ ἐπὶ τὸ ἅρμα παῖδές τε καὶ παρθένοι, καὶ ἐπὶ τῶν παρηόρων ἑκατέρωθεν ἠΐθεοι συγγενεῖς. τὸ *tamen* hic non eſt particula adverſativa: ſed παρέλκει, ut aliquoties in his libris.

5 *Ludos ob triumphum decretos.*] Qui etiam ludi aut victoriæ aut victoriales dicuntur.

6 *Inter cætera pietatis ejus quoque moderatio prædicanda eſt.*] In Pio, *Inter argumenta pietatis ejus & hoc habetur.*

SALMASIUS.

2 *Tamen poſt mortem Lucium tantum Parthicum.*] Nec mendoſa eſt hæc ſcriptura, nec eget emendatione. abeſt quidem vox *Parthicum* veteri editioni: ſed Palatinus agnoſcit. ſi quid eſſet mutandum, ſic eſſet: *tamen poſt mortem Lucii, Lucium tantum Parthicum, ſe vero Germanicum vocaret.* vel ſi *poſt mortem* tantum legamus, facile erit intelligere mortem Lucii. frequens autem iſtis auctoribus non ſemel ejus nomen de quo loquantur in eadem periodo ponere, ut infra: *urgente Lucio in urbem rediret, quod urbanas Lucius deſiderabat voluptates.* & alibi pluribus in locis. Parthicum autem etiam appellatum Marcum dum viveret Lucius, oſtendit Capitolinus ſupra: *profligato autem bello uterque Parthicus appellatus eſt.* ſed hoc quoque ſibi Marcus delatum nomen repudiavit, quod poſtea recepit, ut ex hoc loco apparet. mortuo Lucio, Lucium tantum Parthicum, ſe vero Germanicum vocavit, quod nomen ſibi proprio ſpecialique bello pepererat, poſſet etiam legi: *poſt mortem Lucii eum tantum Parthicum, ſe vero Germanicum vocaret.*

GRUTERUS.

3 *Poſt mortem Lucii tantùm Germanicum ſe vocaret.*] Accedit prorſus ad hanc aliorum authenticorum ſcripturam Pal. niſi quod habeat, *Lucium.* editi prius, *Poſt mortem Lucium tantum Parthicum Germanicum ſe vocaret.*

7 *Funambulis poſt puerum lapſum culcitas ſubjici juſſit.*] Sic initio fuit in Palatino integro. ſed factum deinde, *Cunabulis poſt puerorum lapſum culcitras*; quomodo vulgati, perperam. vult enim pueri funambuli caſum occaſionem præbuiſſe huic remedio. quamvis poſſit quoque retineri, *puerorum*; uti

plures

plures ſcilicet deciderint. planè Palatinus in quo excerpta præfert: *Funambulis poſt puerorum lapſum culcitas, &c.* qui heic propugnant *cunabula*, non faciunt illi quidem abſurdè: ſed difficilius forte probaverint rete ideo præpanſum cunabulis ne inde exciderent pueri, quàm ego oſtendero ſchœnobatis rete ſubtenſum ne deciderent in perniciem ſuam, & fortaſſis etiam ſpectatorum, quod ſuo ævo obtinuiſſe, indicare voluit Capitolinus.

SALMASIUS.

7 *Cunabulis poſt puerorum lapſum.*] Diu eſt cum debuit hæc lectio in ultimas & ſolas terras amandari: nihil enim illa perverſius & inquinatius. cui tamen favent eruditiſſimi viri. De funambulis autem loqui velle Capitolinum certo certius eſt, non de cunabulis. quod pæne ridiculum eſt. Qui enim illi pueri aut quomodo lapſi, quorum cunis ſubjici culcitas juſſerit Marcus? pluribus refelli non meretur hæc ſcriptura. legendum igitur ex Palatino & veteri editione: *funambulis poſt puerum lapſum, culcitas ſubjici juſſit. poſt puerum lapſum,* non *poſt lapſum puerorum.* nec enim credibile tot pueros lapſos eſſe. Hic ergo ſenſus eſt: Cum funambulus puer lapſus eſſet, & ut credi par eſt, collum fregiſſet, Marcus qua erat moderatione & pietate, ne quid tale poſtea eveniret, funambulis culcitas ſubjici juſſit, ut ſi laberentur funambuli, culcitis excepti nihil mali paterentur. ſequitur: *unde hodieque rete prætenditur.* Hoc quidem nemo auctor prodidit: ſed num propterea minus verum, cum apertum ſit id dicere Capitolinum, ætate ſua loco culcitarum quas ſubjici juſſerat Marcus, rete ſolere prætendi funambulis, ut ſi fune laberentur, reti quod prætendebatur ſuſcepti, ad terram uſque non devenirent? *Recte* habet Palatinus. *ſed* pro *rete* poſitum eſt.

CASAUBONUS.

7 *Cunabulis poſt puerorum lapſum culcitras ſubjici juſſit.*] Reg. *Funabilis*: ſine dubio pro *funambulis*. Scribimus igitur *Funambulis poſt puerorum lapſum.* Et notum eſt quanto cum ſui capitis periculo artem quam profitentur funambuli exerceant. Quare non raro videmus accidere, ut vel peritiſſimi uſuque maximo præditi ſchœnobatæ de ſublimi fune lapſi funus inveniant: quod Simoni mago eveniſſe multi tradunt. & ſunt ad manum de periculo & caſibus funambulorum loci multi veterum ſcriptorum, quos alibi afferimus. Neque poteſt obſcurum eſſe quò pertineat ingenioſum iſtud principis humaniſſimi de culcitis ſubjiciendis inventum. Etiam hodie ſolet culcita excipi funambulus, cùm pectori incumbens, per extentum funem, volanti ſimilis deorſum fertur. Sed hæc culcita hodiernis funambulis hoc ſolum præſtat, ne deſcenſuri de catadromo caput ſolo illidant: quod ſine certa pernicie non facerent. in ipſo quidem agone dum rapidiſſimo feruntur impetu, ſi ceciderint, nihil eos culcita extremo tantùm catadromo ſubjecta juverit. Quo periculo ut eos liberaret Marcus, per totum ſpatium quà funis tenditur, culcitas juſſit ſubjici. Ait autem *poſt puerorum lapſum*, occaſionem indicans quæ Marcum impulit, ut hoc excogitaret. non enim aſſentiri debemus optimo & eruditiſſimo viro, Octavio Pantagatho, qui ut accepimus à præſtantiſſimo Puteano, legendum cenſuit, *Funambulis poſt eorum lapſum*, damnata voce *puerorum*. cùm tamen magiſtra experientia conſtet, & pueros & puellas ſchœnobaticam exercere. Spectavimus nos aliquando Francofurdi ad Mœnum duas puellas Pariſienſeis, quæ uſu & peritia hujus artis magiſtris ſuis, quamvis exercitatiſſimis, vix cederent. Ita igitur hunc locum interpretabimur, ſi regium codicem ſecuti, ſcribamus *funambulis.* Sed ſequentia quomodo interpretabimur? *unde hodieque rete prætenditur.* aut quis veterum hujus moris fecit mentionem?

puerum lapſum culcitras ſubjici juſſit: unde hodieque rete prætenditur. Dum Parthicum bellum geritur, natum eſt *Marcomannicum*, quod diu [1] eorum qui aderant arte ſuſpenſum eſt, ut finito jam orientali bello Marcomannicum agi poſſet. Et quum famis tempore populo inſinuaſſet de bello, [2] fratre poſt quinquennium reverſo, in ſenatu egit, ambos neceſſarios dicens bello Germanico imperatores. [3] Tantus autem terror belli Marcomannici fuit, [4] ut undique ſacerdotes

nem? cùm tamen funambulorum tot ſcriptores Græci Latiniq; meminerint. Ex illis cognoſcimus, nihilo poſt Marcum fuiſſe minora iſtorum pericula, quàm priùs. Quamobrem vulgatam lectionem *cunabulis*, quam & ſcripti plerique retinent, damnare non poſſumus. Sententiam quæ optima ſimul & planiſſima eſt, fuſe explicamus in Commentario De lectis & ſtragula veterum veſte, capite de cunis infantium. Ita legit & Robertus Bononienſis. ſic enim refert: *Inter cætera argumenta pietatis Antonini* (ſic ſemper Marcum nominat) *hoc notabile fuit: quod mandavit ut culcitræ ponerentur ſub cunis puerorum, ne cùm caderent offenderentur.* Omittit Robertus quod ſequitur de reti: ſine dubio, quòd illud quò pertineret, non aſſequeretur. Appellat verò Capitolinus rete, vela reticulata cunis prætendi ſolita, inſtar conopei, quo lecti muniuntur. *reticulum* vocat Spartianus in Vero, ut ibi expoſuimus. Paulus Silentiarius epigrammate in conopeum:

Καλλιγάμοις λέκτροις περικίδναμαι· εἰμὶ δὲ κεδνῆς
Δίκτυον οὐ Φοίβης, ἀλλ᾽ ἁπαλῆς Παφίης.

Culcitras ſcribit regius, cum vulgatis: rectiùs *culcitas* cum Pandectis Piſanis & libris melioribus.

1 *Eorum qui aderant arte.*] Ducum Romanorum ſolertiâ, qui vicinum in Pannonia limitem tuebantur.

2 *Fratre poſt quinquennium reverſo.*] Conſtat ratio: nam in Vero dicitur hoc bellum per quadriennium eſſe actum, non tam à Vero, quam à legatis Veri. in itu & reditu aut belli apparatu, vel ordinatione provinciæ bello confecto, annus inſumtus. cùm igitur anno ſecundo imperii ſui & Marci profectus eſſet Verus, ut non obſcurè ſignificat Euſebius, incidat ejus in urbem reditus in annum ſextum imperii utriuſque. Quare minus rectè in eodem Euſebii chronico verba iſta, *Lucius Cæſar de Parthis cum fratre triumphavit*, è regione anni quinti ſunt adſcripta.

SALMASIUS.

3 *Tantus autem terror belli Marcomannici fuit.*] Scribe ex eodem Palatino: *tantus autem timor.* Timor enim ex parte Romanorum erat qui Marcomannos, & ab illis bellum timebant. nec aliter legit Mediolanenſis editio.

GRUTERUS.

3 *Tantus autem terror belli Marcomannici fuit.*] Vox *fuit* forſan attexta à librariis. planè non comparet in Pal. niſi à manu ſecundâ.

CASAUBONUS.

4 *Ut undique ſacerdotes acciverit.*] Puto tunc accidiſſe propter ingentem numerum victimarum quæ mactabantur, & in futurum mactandæ vovebantur, ut jocis urbanorum hominum perſtringeretur, hic imperator:

dotes Antoninus acciverit, peregrinos ritus impleverit, [1] Romam omni genere luſtraverit, retardatuſque à bellica profectione ſit. celebravit & Romano ritu lectiſternia per ſeptem dies. [2] Tanta autem peſtilentia fuit [3] ut vehiculis cadavera ſint [4] exportata [5] ſarraciſque. [6] Tunc autem [7] Antonini leges ſepeliendi ſepulcro.

cùm dicerent, boves, ſi victor rediret Marcus, defuturos: quod teſtatur illud apud Ammianum Marcellinum, & in Anthologia, diſtichum.

Οἱ βόες οἱ λευκοὶ Μάρκῳ τῷ Καίσαρι χαίρειν·
Ἢν δὲ σὺ νικήσῃς, ἄμμες ἀπωλόμεθα.

idem poſtea jactatum de Juliano Parthicam expeditionem parante.

1 *Romam omni genere luſtraverit.*] Uſitatum luſtrationis genus fuit, ut vel aſpergine circumlatæ aquæ urbes expiarent. Tertullianus libro De baptiſmo: *villas, domos, templa, totaſque urbes, aſpergine circumlatæ aquæ expiant paſſim*: vel ipſas victimas cùm pomœria aut muros urbis ducerent. Polybius in quarta hiſtoria: *Μαντινεῖς καὶ καθαρμὸν ἐποιήσαντο, καὶ σφάγια περιήνεγκαν τῆς τε πόλεως κύκλῳ καὶ τῆς χώρας.*

2 *Tanta autem peſtilentia fuit.*] Scribe cum Regio, *Tanta autem tunc peſ.* vel ut nobis placebat, *Tanta ea tempeſtate peſtil. f.*

3 *Ut vehiculis cadavera ſint exportata ſarraciſque.*] Cùm de more honeſtiores in lectis efferrentur; vel pauperes, populari ſaltem ſandapila, non vehiculis, ut tunc: & quidem ad ſordidos uſus comparatis. tale enim ſarracum fuit: ideò rectè Quintiliano poſitum inter ſordida vocabula, libro octavo, capite tertio.

SALMASIUS.

4 *Exportata ſarraciſque.*] *Serraciſque.* Serracum & Sarracum dicebatur, & erat hæc vox jam optimis Latinitatis temporibus uſitata. Juvenalis:

——— coruſcat
Serraco veniente abies ———

Gloſſæ: *Sarraca, ἅμαξαι.* Ammianus Marcellinus, lib. XXXI. *denique ubi graminea venerint in orbiculatam figuram locatis ſarraclis ferino ritu veſcuntur. ſarraclis*, hoc eſt ſarraculis. corrigendus error eſt eruditorum hominum quibus hodie perſuaſum eſt *ſoracum*, cujus apud Feſtum mentio & Horatium illo verſu,

——— plenis lubet intorquere ſoracis,

idem eſſe cum ſarraco. tantum ſanè intereſt quantum inter cophinum & plauſtrum. Soracum enim vox eſt mere Græca, nam *σώρακος* illis dicitur. quem ita exponit Pollux: *τάχα δὲ καὶ σώρακος παρὰ τοῖς κωμῳδοποιοῖς οὕτως ὀνομάζεται τὸ ἀγγεῖον ἐν ᾧ τις σκεύη τῶν ὑποκριτῶν.* cui expoſitioni parem adfert Feſtus; *Soracum*, inquit, *quo ornamenta portantur ſcenicorum.* Ariſtophanes:

κακῶν τοσούτων οἴσετέ μοι τὸν σώρακον.

non eſt igitur *ſoracum* vehiculum. neque illos ſequendos puto, qui apud Juvenalem omnibus locis ubi *ſerracum*, legitur, *ſoracum* non dubitant reponere. cum vero in *σώρακος* vel *ſoracum* prima producta legatur, ſecunda correpta, vice verſa poſuit Horatius prima brevi, ſecunda longa. nam *σώρακον* in illo verſu Ariſtophanis ſupra adducto *δακτυλικὸν* eſt. & ſic apud Plautum:

Librorum eccillum habeo plenum ſoracum.

GRUTERUS.

5 *Sarraciſque.*] Pal. *ſerraciſque.*

CASAUBONUS.

6 *Tunc autem Antonini leges ſepeliendi ſe-*

crorumque aſperrimas ſanxerunt : ¹ quandoquidem cave-

di ſepulcrorumque aſperrimas ſanxerunt.] Quia graſſante peſtilentia violari ſepulcrorum jura ſolebant, aliàs ſanctiſſima : ideo novis legibus hiſce fuit tum opus : & eo quidem aſperioribus, quo vehementior erat vis morbi. Declarant hunc locum Thucydidis verba è deſcriptione illa accurata peſtilentiæ Athenienſium. ὑπερβιαζομένου, ait, τοῦ κακοῦ, οἱ ἄνθρωποι οὐκ ἔχοντες ὅ, τι γένωνται, ἐς ὀλιγωρίαν ἐτράποντο καὶ ἱερῶν καὶ ὁσίων ὁμοίως. νόμοι τε πάντες συνεταράχθησαν, οἷς ἐχρῶντο πρότερον περὶ τὰς ταφάς. ἔθαπτον δὲ ὡς ἕκαστος ἠδύνατο, καὶ πολλοὶ ἐς ἀναισχύντους θήκας ἐτράποντο, σπάνει τῶν ἐπιτηδείων, διὰ τὸ συχνοὺς ἤδη προτεθνάναι σφίσιν. ἐπὶ πυρὰς γὰρ ἀλλοτρίας, φθάσαντες τοὺς νήσαντας, οἱ μὲν ἐπιθέντες τὸν ἑαυτῶν νεκρὸν ὑφῆπτον, οἱ δὲ καιομένου ἄλλου, ἄνωθεν ἐπιβάλλοντες ὃν φέροιεν, ἀπῄεσαν. Hæc Thucydides: quæ, ut diximus, planè hunc Capitolini locum illuſtrant : nam ex illis optimè intelligas, quas ſepeliendi leges, & ſepulcrorum ferre tum imperatores fuerit neceſſe. Conſtituiſſe autem nonnulla Divos fratres de jure ſepulcrorum, utcumque colligas ex iis qui ſuperſunt libris juris : ut ex lege ſexta De religioſis, & ſumtibus funerum : & lege tertia De ſepulchro violato : & ſi quæ ſunt alia ex eorum conſtitutionibus quæ illuc ſpectabant Pandectarum libris aſperſa.

GRUTERUS.

7 *Antonini leges ſepeliendi ſepulcrorumque aſperrimas ſanxerunt.*] Pal. *aſperrima,* quod etiam ferri queat.

CASAUBONUS.

1 *Quandò quidem caverunt, ne uti quis vellet fabricaret ſepulcrum.*] Hæc lectio eſt membranarum : ubi disertè ſcriptum *ne*, ſecus quàm in vulgatis. coërcentur hac lege immodici heredum ſumtus circa ſepulcra : quæ pro defuncti conditione ad certum modum impenſarum Marcus redegit. Sed cùm peſtilentiæ tempore hæc lex ſit lata, quando catervatim homines moriebantur, non video quàm opportuna lex iſta fuerit. nam ut docebamus ex Thucydide, tali tempeſtate incuriam potiùs heredum circa defunctos, habuit Marcus caſtigare, quàm luxum coërcere. Quare unius vocis adjectione locum ita cenſeam potiùs integrandum : *quando quidem caverunt, ut ſi quis ſuccedere vellet, fabricaret ſepulcrum.*

SALMASIUS.

1 *Quando quidem caverunt ne uti quis vellet fabricaret ſepulcrum.*] Difficile ſit, magis contaminatam corruptamque lectionem in his auctoribus invenire, quam hæc eſt : quamque minus recte meo judicio emendaverint viri docti. ſed ne longum ſit, veterem ſcripturam Palatini Codicis proponamus, ea ſic habet : *Tunc autem Antonini leges ſepeliendi ſepulcrorumque aſperrimas ſanxerunt, quandoquidem ita caverunt, ne quis velle fabricaretur ſepulcrum.* ita ne minus una quidem littera vetus liber, cui nos plurimum credimus. ex quo facimus : *quandoquidem ita caverunt, ne quis belle fabricaretur ſepulcrum.* haud magnæ mutationis negotium fuit, de *velle*, *belle* fabricari. belle autem ſepulcrum fabricari, eſt ſumptuoſe ſepulcra ædificare & marmoribus & aliis ejuſmodi decorare : quod vetuerunt illo in tempore, cum peſtis ubique graſſaretur, Antonini, caveruntque ne quis belle ſepulcrum conderet. Belle autem pro decore & magnifice non heic tantum ſed alibi poſitum leges. merito igitur ita caverunt prudentiſſimi imperatores : ne multum temporis impenderetur extruendis magnificis ſepulcris, & mora illa retardarentur ſepulturæ : quod minime oportuit in tanta ſepeliendorum homi-

caverunt, [1] ne uti quis vellet fabricaret ſepulcrum: quod hodieque ſervatur. Et multa quidem millia peſtilentia conſumpſit, multoſque ex proceribus: quorum ampliſſimis Antoninus ſtatuas collocavit. [2] Tantaque clementia fuit, [3] ut & ſumptu publico [4] vulgaria funera juberet efferri: [5] & plano cuidam qui diripiendæ urbis occaſionem cum quibuſdam conſciis requirens, de caprifici arbore in campo Martio concionabundus, ignem de cœlo lapſurum, [6] finemque mundi affore diceret, ſi ipſe lapſus ex arbore in ciconiam verteretur: quum ſtatuto tempore decidiſſet, atque ex ſinu ciconiam emiſiſſet, perducto ad ſe atque confeſſo veniam

hominum & fabricandorum ſepulcrorum multitudine. ne igitur circa ornanda & decoranda belleque extruenda monumenta diu hærerent artifices, juſſerunt ut ne quis bella decoraque ſepulcra curaret facienda fabricandaque. & hanc hujus eſſe loci ſententiam facile mihi perſuadeo.

GRUTERUS.

1 *Ne uti quis vellet fabricaret ſepulcrum.*] Lectio importuna. tale enim nihil præcipiendum veniebat tempore peſtis; ſed potius, ne quis negligeretur ab heredibus, ut rectè monuerunt viri eruditiſſimi. Palatinus nihil nobis opitulatur, niſi quod detegat falſitatem ſcripturæ: habet enim, *ne quiſvelle abſicaretur ſepulcrum.*

CASAUBONUS.

2 *Tantaque clementia fuit.*] Abutitur voce *clementia*: nam ὁσίαν, & pietatem erga defunctos intelligit. ſed reſpexit ad hiſtoriam de plano, quæ poſteriore tamen loco poſita eſt.

3 *Ut & ſumtu publico vulgaria funera juberet efferri.*] Reg. *fieri.* Æmilius Probus, ſive is eſt Cornelius Nepos, in Cimone, *complureis pauperes mortuos, qui unde efferrentur non reliquiſſent, ſuo ſumtu extulit.* Aurelius Victor, *Gallo Voluſianoque favor quæſitus, quòd anxiè ſtudioſeque tenuiſſimi cujuſque exſequias curarent.* Sed quòd iſti privato ſumtu, vel publico extra ordinem, pauperes mortuos extulerunt; melius ei rei vetus eccleſia proſpexit: inſtituto certorum hominum miniſterio, quos copiatas & parabolanos, ſive parabolarios dixerunt: qui pauperibus quocunque genere valetudinis ægrotis adeſſent, ac mortuos ſepelirent. de his habes in Codice, Novellis Juſtiniani, & jure canonico.

5 *Et vano cuidam.*] Ita noſtri codices. at liber Fulvii Urſini *plano.* uſitatiùs, & meliùs.

6 *Finemque mundi affore diceret.*] Scribe *dicebat*: ut in Regio.

SALMASIUS.

4 *Vulgaria funera juberet efferri.*] *Juberet & eo ferri*, Palatinus mendoſe ex quo in veteri editione, qui illam procuraverunt, legi voluerunt, *ex eo fieri*: quæ manifeſto nata eſt lectio ex illa Palatina: *& eo fieri.* verum eſt *efferri.*

5 *Et vano cuidam.*] Palatinus cum Urſini codice conſentit: habet enim, *& plano cuidam.* & ita reſtituendum. Gloſſæ: *planum, fallacem*, ἀπὸ τοῦ πλαναῦν, πλάνον quoque Græci dicunt.

1 *Pro-*

veniam daret. [1] Profecti itaque ſunt paludati ambo imperatores, [2] Victovalis & Marcomannis cuncta turbantibus, aliis etiam gentibus quæ pulſæ à ſuperioribus barbaris fugerant, niſi reciperentur, bellum inferentibus. Nec parum profuit iſta profectio, [3] quum Aquileiam uſque veniſſent. Nam plerique reges & cum populis ſuis ſe retraxerunt, & tumultus autores interemerunt. Quadi autem amiſſo rege ſuo, non priùs ſe confirmaturos eum qui erat creatus, dicebant, quàm id noſtris placuiſſet imperatoribus. [4] Lucius tamen invitus profectus eſt, [5] quum plerique [6] ad legatos imperatorum mitterent. 14

CASAUBONUS.

1 *Profecti itaque ſunt.*] Sic regius. erat prius, *pr. tamen ſunt.* Scribebam *tandem.* ut hac voce indiceretur mora biennii in belli hujus apparatu conſumta.

2 *Victovalis & Marcomannis cuncta turbantibus.*] Erat editum, *Parthis & Marc.* abſurdè: cùm neque fuerit quicquam commune Parthis cum Marcomannis: & bellum Parthicum nullum tum ſit geſtum. reſcripſimus ut habetur in regio. Victovali jam inde à temporibus Trajani inter inimicas Romanis gentes innotuerunt. meminere Eutropius, Ammianus & alii: Capitolinus quoque iterum poſt pauca. Aliis dicuntur *Victophali*, quibuſdam *Victubali*: Pæanio Βικτόφαλοι. tot modis denſior aſpiratio inter vocales exprimitur.

3 *Cùm Aquileiam uſque veniſſent.*] Qui? nam poteſt utrovis modo accipi: ſive de Marco & Vero, ſive de hoſtibus: quos Marci temporibus uſque ad vicina Aquileiæ loca progreſſos eſſe, teſtes Lucianus in Pſeudomanti, & Dio. & addit Lucianus eam urbem penè interceptam à Barbaris. accipio tamen de imperatoribus: quos Aquileiam veniſſe, iterum in Vero dicitur. auctor verò Galenus libro Περὶ τοῦ προγινώσκειν, conſilium fuiſſe Marci & Veri hibernare Aquileiæ: quo & ſe venire juſſum à Marco ſcribit.

4 *Lucius tamen invitus profectus eſt*] Invitum traxit Marcus. vide in Vero.

SALMASIUS.

2 *Victovalis.*] *Victualis*, Palatinus & ita ſemper Ptolemæo, Βικτοάλοι. Latine, Victoali vel Victuali, & Victovali.

3 *Cum Aquileiam uſque veniſſent.*] Aquileiæ hiemabant imperatores ut ſtatim ineunte vere in Marcomannos proficiſcerentur. Galenus περὶ τῶν ἰδίων βιβλίων· ἀφίκετο δὲ εὐθέως ἐξ Ἀκυληΐας τὰ παρὰ τῶν αὐτοκρατόρων γράμματα, καλούντων με. προῄρηντο γὰρ αὐτοὶ χειμάσαντες ἐπὶ τοὺς Γερμανοὺς ἐξελαύνειν.

GRVTERVS.

1 *Profecti itaque ſunt paludati ambo Imperatores.*] Sic regius codex. at noſter heic adhæret vulgatis: *Profecti tamen ſunt*, quod retineri queat, quemadmodum & infra: *Lucius tamen invitus profectus eſt*; niſi mutare velimus in *tandem*, ut placebat viris ſummis.

6 *Victovalis & Marcomannis.*] Pal, unâ literâ minus, *Victualis.*

CASAUBONUS.

5 *Cum plerique ad legatos imperatorum mitterent.*] Cur ad legatos, cùm ipſi impe-

peratorum mitterent, defectionis veniam poſtulantes. Et Lucius quidem [1] quòd amiſſus eſſet præfectus prætorio Furius Victorinus, [2] atque pars exercitus interiiſſet, redeundum eſſe cenſebat: Marcus autem fingere barbaros exiſtimans & fugam [3] & cætera quæ ſecuritatem bellicam oſtenderent, ob hoc ne tanti apparatus mole premerentur, [4] inſtandum eſſe dicebat. Denique tranſcenſis Alpibus longiùs proceſſerunt, com-

po-

imperatores adeſſent? Scribe, *cùm plerique ad imperatorem legatos mitterent.* in Vero, *De quo bello quid per legatos Barbarorum pacem petentium, quid per duces noſtros geſtum eſt, in Marci vita pleniſſime diſputatum eſt.*

SALMASIUS.

5 *Quum plerique ad legatos imperatorum mitterent.*] Legatos nempe conſulares, qui provincias barbaris vicinas regebant & in quibus belli ſemper aliqua ſuſpicio eſſet. has provincias, quod annuis magiſtratibus regi non poſſent, ſibi Cæſar reſervavit, & per legatos conſulares eas adminiſtrabat. barbari igitur ad illos legatos miſerunt, qui limites tuebantur, & defectionis veniam poſtularunt. non repugnabo tamen ſi quis erudiʼtiſſimo Caſaubono aſſentietur legenti: *quum plerique legatos ad imperatorem mitterent.* niſi ſit verius: *ad imperatores.* cum autem dicat Capitolinus Lucium tamen invitum profectum eſſe, non jam de profectione illa accipio qua Romam egreſſi Aquileiam uſque venerunt, ſed de ea qua Marcus ulterius pergere voluit & adverſus Barbaros proficiſci. cum enim Aquileiæ hibernarent, & reges plerique ſe retraxerunt, & legatos miſerunt defectionis veniam poſtulantes. quod cum fieret, Lucius redeundum eſſe cenſebat: Marcus autem ulterius tendendum, quod ſimulate illa fieri à barbaris crederet, ne mole belli premerentur. Sed verius eſt de tota profectione accipiendum quam non libenter Lucius aggrediebatur, cui urbanæ voluptates magis erant cordi. hæc adeo confuſe & incondite narrantur ab hoc auctore, ut maximam orationis virtutem plerumque non habeat, id eſt perſpicuitatem.

GRVTERVS.

6 *Ad legatos Imperatorum.*] Nihil abit ab hac ſcripturâ Pal. nec video cur ferri nequeat, in tantâ totius narrationis confuſione.

1 *Quod admiſſus eſſet.*] Quamvis non abeat à vulgato, *amiſſus*, noſter Pal. placuit tamen Turnebi *admiſſus*; utique cùm item exſtaret in mſ. aliis.

2 *Atque pars exercitus interiiſſet.*] Pal. *ut quæ pars, &c.*

3 *Et ea cætera quæ ſecuritatem bellicam oſtenderent.*] Numquam memini fugam inter ſecuritatis bellicæ ſigna. itaque aliud quid ei voci ſubſit oportet. an fuit? *quæ inſecuritatem bellicam, &c.*

4 *Inſtandum eſſe ducebat.*] Ita præter Puteani codicem etiam Pal. non *dicebat*, ut vulgg.

CASAUBONUS.

1 *Quod amiſſus eſſet præfectus prætorio Furius Victorinus.*] Qui fortaſſe idem eſt cum Cornelio Victorino præf. præt. de quo in vita Pii. Pro *amiſſus*, alii libri ſcribunt, *admiſſus*. quod Turnebo ſcimus probatum.

4 *Inſtandum eſſe dicebat.*] Puteani melius, *ducebat*.

1 *Via*

poſueruntque omnia quæ ad munimen Italiæ atque Illyrici pertinebant. Placuit autem, urgente Lucio, ut præmiſſis ad ſenatum literis Lucius Romam rediret. [1] Via quoque poſteaquam iter ingreſſi ſunt, ſedens cum fratre in vehiculo Lucius, [2] apoplexi arreptus periit.

1 *Via quoque poſteaquam iter ingreſſi ſunt.*] Corrupta, ſine dubio, lectio: ſed qualem veteres & ſcripti & editi exhibent. Videntur deeſſe nonnulla: multa enim in hac vita exſcriptorum flagitia. Non diſplicet quomodo in nonnullis editionibus eſt emendatum: *Una quoque poſtea iter ingreſſi ſunt.* etſi ſcribat idem Capitolinus in Vero non ambos eſſe profectos, ſed Lucium ſolum in urbem deſtinatum. Verùm non conſtat ſibi Capitolinus: ſicut ſequentia quoque arguunt. Meliùs autem iſta cum ſequentibus cohærebunt, ſi ſcribas: *Ubi autem poſtea unà iter ingreſſi ſunt, ſedens cum fratre in vehiculo Lucius, ap.*

SALMASIUS.

1 *Via quoque poſtquam iter ingreſſi ſunt.*] Ita omnes libri, niſi quod Palatinus, *bia*, pro *via*. nec cenſeo corruptam aut mendoſam lectionem. *via* enim dixit pro *in via*. in via autem extinctum eſſe Lucium omnes conſentiunt. Galenus, καθ' ὁδὸν, his verbis quæ lucem huic loco adferunt: ἐπιβάντος οὖν μου τῆς Ἀκυλίας, κατέσκηψεν ὁ λοιμὸς ὡς οὔπω πρότερον. ὥστε τοὺς μὲν αὐτοκράτορας αὐτίκα φεύγειν εἰς Ῥώμην ἅμα στρατιώταις ὀλίγοις· ἡμᾶς δὲ τοὺς πολλοὺς μόλις ἐν χρόνῳ πολλῷ διασωθῆναι, πλείστων ἀπολλυμένων, οὐ μόνον διὰ τὸν λοιμὸν, ἀλλὰ καὶ τὸ διὰ μέσου χειμῶνος εἶναι τὰ πραττόμενα. μεταστάντος δὲ ἐξ ἀνθρώπων τοῦ Λουκίου κατὰ τὴν ὁδὸν, &c. nonnihil diverſa ſunt quæ heic narrat Galenus de illa peſte, deque reverſione imperatorum, ab hiſtoria Capitolini. primum enim peſtem invaſiſſe prius quam imperatores profecti eſſent ſcribit noſter: Galenus vero, tum demum cum Aquileiæ hybernarent imperatores, à quibus Aquileiam evocatus, cum vix urbem ingreſſus eſſet. κατέσκηψεν, inquit, ὁ λοιμός. Deinde diverſam cauſam aſſignant reditus in urbem imperatorum hic & ille. Capitolinus enim id datum vult precibus Lucii qui urgebat reditum quod urbanas voluptates deſideraret: & ita quidem ſcribit in vita Veri. heic verò quòd amiſſus eſſet præfectus prætorio & pars exercitus interiiſſet, redeundum cenſuiſſe Lucium refert. quæ cauſa melius cum ea quam Galenus adfert, conveniret. peſti enim attribuit cauſam imperatorum reditus: ὥστε τοὺς μὲν αὐτοκράτορας αὐτίκα φεύγειν εἰς Ῥώμην ἅμα στρατιώταις ὀλίγοις. atque hæc hactenus. diſtingue igitur hunc locum: *Via quoque, poſtquam iter ingreſſi ſunt, ſedens cum fratre in vehiculo Lucius, apoplexi arreptus periit.*

GRUTERUS.

1 *Via quoque poſteaquam iter ingreſſi ſunt, ſedens cum, &c.*] Nihil adminiculatur Palat. præfert tantum; *bia quoque poſtquam iter ingreſſi ſunt.* aliquid proculdubio deeſt.

2 *Apoplexia correptus.*] Sic regius codex, melius quàm retro cuſi, *apoplexi arreptus*, quomodo tamen & Palatinus: neque aliter ea dictio ſcribitur apud alios inferioris ætatis ſcriptores.

CASAUBONUS.

2 *Apoplexi arreptus p.*] Reg. *apopleſia correptus.* ſcribe, *apoplexia.* ἀποπληξία.

SALMASIUS.

2 *Apoplexi arreptus periit.*] Mendoſa

15 periit. [1] Fuit autem conſuetudo Marco ut in circenſium ſpectaculo legeret, audiretque ac ſubſcriberet: [2] Ex quo quidem ſæpe jocis popularibus dicitur laceſſitus. [3] Multum ſanè potuerunt liberti ſub Marco & Vero, Geminas & Agaclytus. Tantæ autem ſanctitatis fuit Marcus, ut Veri vitia & celaverit & defenderit, quum ei vehementiſſimè diſplicerent, [4] mortuumque eum divum appellaverit: amitaſque ejus & ſorores honoribus & ſalariis decretis ſublevaverit atque provexerit, ſacri-

lectio Regii codicis, *apopleſia:* nec fidem poteſt facere ad legendum, *apoplexia.* nam *apoplexi* veteres & optimi noſtri retinent. Aurelius Victor alter ſic expreſſit; *qui Verus inter Altinum atque Concordiam iter faciens, ictu ſanguinis, quem morbum Græci* ἀπόπληξιν *vocant, undecimo imperii anno extinctus eſt.* quem locum perperam ſollicitat vir eruditus. Eutropius unde ſumpſit: *ſubito ſanguine ictus, caſu morbi quam Græci apoplexin vocant.* quod vero ictum ſanguinis heic vocat Victor, alibi impetum ſanguinis dixit, in Valentiniano: *anno avi quinto & quinquageſimo, impetu ſanguinis voce amiſſa, ſenſu integer exſpiravit.* Ammianus eumdem *ictum tanquam è cælo exſpiraſſe* ſcribit lib. XXX. *Paulatimque lenitus & ad molliora propenſior, tanquam ictus è cælo, vitalique via voceque ſimul obſtructa ſuffectus igneo lumine cernebatur, & repente cohibito ſanguine letali ſudore perfuſus ne laberetur ſpectantibus exulibus, concurſu miniſtrorum vitæ ſecretioris ad conclave ductus eſt intimum.* in ejuſmodi autem ſubitis & repentinis morbis frequenter auctores, & ictus & impetus nominibus utuntur, quibus τὸ ἀποπληκτικὸν exprimunt morbi genus. nec dubium quin ἀποπλήξεις vocent ejuſmodi ſpecies morborum, per quas, impetu ruentis ſanguinis & vitales vias obſtruentis momento quis eripitur, & ſuffocatur.

CASAUBONUS.

1 *Fuit autem conſuetudo Marco.*] Quàm aliena hæc ſint ab iſto loco, ne tirones quidem monendi ſunt: eſt enim res manifeſtiſſima. in regio longè aliter: ſed nihilo melius.

2 *Ex quo quidem ſæpe jocis popularibus dicitur laceſſitus.*] Confer cum ſimili loco apud Tranquillum libro ſecundo, capite XLV.

3 *Multum ſane potuerunt liberti ſub Marco & Vero, Geminas & Agaclytus.*] En ſolutas ſcopas. expones verò ex iis quæ ſcribit idem Capitolinus in Vero, *Liberti multum potuerunt apud Verum, ut in vita Marci diximus.* nam poſita hîc verba Marci æquè & Veri exiſtimationem lædunt: immeritò, & non ſine ſcriptoris vel exſcriptoris lata culpa.

4 *Mortuumque eum divum appellaverit.*] Nummi veteris inſcriptio. DIVUS. VERUS. PARTHICUS. & ab altera facie, CONSECRATIO, S. C.

SALMASIUS.

4 *Mortuumque eum divum appellaverit.*] Meminit quoque Galenus Lucii ἀποθεώσεως. ſed locus optimi ſcriptoris vulgo corruptus circumfertur. nam ἀπόθεσιν pro ἀποθέωσιν legitur in commentario περὶ τῶν ἰδίων βιβλίων: μεθιςάντος δὲ ἐξ ἀνθρώπων τοῦ Λουκίου κατὰ τὴν ὁδὸν, εἰς Ῥώμην αὐτοῦ κομίσαντος τὸ σῶμα τὴν ἀποθέωσιν Ἀντωνῖνος ἐποιήσατο, καὶ μετὰ ταῦτα τῆς ἐπὶ τοὺς Γερμανοὺς στρατείας εἴχετο.

ſacriſque eum plurimis honoraverit. flaminem & [1] Antonianos ſodales, & omnes honores [2] qui divis habentur, eidem dedicavit. [3] Nemo eſt principum quem non gravis fama perſtringat, uſque adeo ut etiam Marcus in ſermonem venerit, [4] quòd Verum vel [5] veneno

ita

CASAUBONUS.

1 *Antonianos ſodales.*] *Antoninianos.* Lapis antiquus: SODALI. ANTONINIANO. VERIANO. FETIALI.

3 *Nemo eſt principum quem non gravis fama perſtringat.*] Ne hominum quidem, vel ſanctiſſimorum, nedum principum. Græcorum verum eſt dictum, ἄπεστι μῶμος καὶ τῶν ἀψαύστων.

4 *Quòd Verum veneno ita ſuſtulerit, ut p.*] Reg. *tulerit*, ut ſæpe in his libris. Fabulam tangit Capitolinus iterum in Vero, & Aurelius Victor: ambo acriter confutant. Dio aliter rem narrat: Verum Marci vitæ inſidiatum, ne perderet, periiſſe. ego puto falſo hæc conficta: etſi Caracalla apud Herodianum rem geſtam vult videri; inter imperatores fratricidas, ut ipſe erat, Marcum recenſens.

GRUTERUS.

1 *Antoninianos ſodales.*] Editi *Antonianos*; malè & præter mſ. Pal.

2 *Qui Divis habentur.*] Pal. à manu prima, *Diis*, quod eodem redit, ut puto.

SALMASIUS.

4 *Quod Verum vel veneno ita ſuſtulerit.*] Præter Dionem qui narrat Verum, inſidias Marco cum pararet, præventum ab eodem ne præveniret, Philoſtratum id etiam tradere comperi. in vita Herodis; ubi ſcribit Lucium inſidiarum & conjurationis adverſus Marcum fuiſſe inſimulatum. cujus etiam rei ſuſpicione leviter aſperſum Herodem propter familiaritatem, & jus hoſpitii quòd ipſi cum Lucio intercedebat. de Athenienſibus: οἱ δὲ παρῆλθον ἀφανῶς ἐπὶ τὸν αὐτοκράτορα Μάρκον, θαῤῥοῦντες τῇ τε φύσει τοῦ βασιλέως καὶ τῷ καιρῷ, καθ' ὃν γὰρ ὑπώπτευσε Λούκιον κοινὸν αὐτῷ τῆς ἀρχῆς γινόμενον, οὐδὲ τὸν Ἡρώδην ἠφίει τοῦ μὴ ξυμμετέχειν αὐτῷ. quæ verba male intellecta interpretibus, nec melius reddita, nonnihil etiam vulgo corrupta, huc refero. ſignificant autem, Marcum eo tempore quo Lucium habuit ſuſpectum inſidiarum, & conjurationis adverſum ſe cogitatæ, non liberaſſe Herodem, quin & conſcium eum participemque Lucii conſiliorum ſuſpicaretur. & id tempus, quo adhuc hærebat animo Marci illa de Herode ſuſpicio, delegiſſe Athenienſes, ut de ipſo ejuſque tyrannide, querelas ad imperatorem deferrent. ideoque in ſequentibus conqueritur Herodes, hoc ſibi præſtitiſſe Lucii ξενίαν. ἀλλ' ἀπηγκωνισμένῃ τῇ γλώττῃ διετείνετο, λέγων, ταῦτά μοι ἡ Λουκίου ξενία ὅν μοι ἔπεμψας. Tunc non erat in vivis Lucius. ſedebat enim imperator ἐν Παιονίᾳ, quo poſt conſecrationem Lucii ad Marcomannicum bellum peragendum profectus erat. quod quia parum diſtincte notant iſti auctores, heic videtur dilucidius aperiendum. Lucio igitur inter Altinum & Concordiam ſubiti vi morbi extincto, Romam rediit Marcus, & relliquias Lucii devexit: quibus mox conditis, ipſoque divo facto, expeditionem adverſus Marcomannos jam ante Lucii mortem & cum ipſo Lucio ſuſceptam, ſequuta vero Lucii morte derelictam reſumpſit: quod ſupra ex Galeno notabamus, qui tunc temporis vivebat & imperatori familiaris erat. cujus hæc verba ſunt; τὴν ἀποθέωσιν Λουκίου ἐποιήσατο, καὶ μετ' Ἰαυ-

Ita ſuſtulerit, ut parte cultri veneno lita vulvam inciderit, venenatam partem fratri edendam propinans, & ſibi innoxiam reſervans: vel certè per medicum Poſidippum, qui ei ſanguinem intempeſtivè dicitur emiſiſſe. [1] Caſſius poſt mortem Veri à Marco deſcivit.
16 Jam in ſuos tanta fuit benignitate Marcus, ut cùm in omnes propinquos cuncta honoris ornamenta contulerit, [2] tum in filium Commodum, & quidem ſceleſtum atque impurum, [3] citò nomen Cæſaris, & mox ſacer-

μετὰ τοῦτον τὸν ἐπὶ τοὺς Γερμανοὺς στρατίας εἴχετο. qua in expeditione præter ſpem omnium diu manſit Antoninus. Galenus: καὶ χρονίσαντός γε κατὰ τὴν ἀποδημίαν παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα τοῦ Ἀντωνίνου, σύμπας ἐκεῖνος ὁ χρόνος ἀξιολογωτάτην τὴν ἄσκησίν μοι παρέσχεν. παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα dixit, quia ἤλπιζεν ἐν τάχει κατορθώσειν τὸν πόλεμον. aitque præter ſpem omnem id eveniſſe, ut tantum temporis in eo bello profligando contereret. poſt reditum autem ſuum, imperatoris nomen & triumphi participationem & conſulatum in filium Commodum contulit, quem admodum puerum reliquerat, ut ex eodem Galeno didicimus, ἐν τῷ περὶ τῶν ἰδίων βιβλίων. atque hæc quidem breviter à nobis & ordine ſunt digeſta, ut omnibus apparere poſſit, quanta negligentia & ſecuritate verſati ſint Capitolinus & reliqui, in vita geſtiſque horum imperatorum digerendis & recenſendis, qui nihil penſi habent quid dicant, & quo dicant ordine, non temporum ſervata ratione, non rerum ipſarum. cujus ἀταξίας non aliud notabilius exemplum quam hoc loco habemus, ubi meminit triumphi participationis quam in filium Commodum contulit Marcus, priuſquam meminerit ejus belli, de cujus profligatione triumphum meruit, quem cum Commodo participavit.

GRUTERUS.

5 *Veneno ita tulerit.*] Adhæret Pal. regio exemplari; mavult, inquam, *tulerit*, non *ſuſtulerit*, quomodo antea cuſi. ſicque iterum locutus infra fine cap. 25. ut & in Avidio cap. 4. p.

2 *Tum in filium Commodum, & quidem, &c.*] Pal. *tum in filium, & Commodum quidem, &c.*

SALMASIUS.

2 *Tum in filium Commodum, & quidem ſceleſtum atque impurum.*] *Tum in filium & Commodum quidem, ſceleſtum atque impurum.* ita Palatinus. & mea ſententia, melius. non miratur enim quod in filium, ſed quod in talem filium, qualis Commodus, ſceleſtum atque impurum.

CASAUBONUS.

1 *Caſſius poſt mortem Veri à Marco deſcivit.*] Quorſum iſta hoc loco nam de Caſſii rebellione inferius eo igitur rejice.

2 *Tum in filium Commodum & quidem ſceleſtum atque impurum.*] Hoc vult tanta fuiſſe Marcum in ſuos benignitate, ut qui deberet filium Commodum aut perdere, aut à Rep. procul habere ob væſaniam; conceſſerit tamen affectui paterno, & φιλότεκνο potiùs quam φιλόπολιν ſe probarit quòd apud Dionem illi objicit Imp Severus.

3 *Citò nomen Cæſaris.*] Atqui dictum ſuprà rogatu Veri liberos Marci dictos Cæſares

1 Qui

ſacerdotium, ſtatimque nomen imperatoris ac triumphi participationem & conſulatum. [1] quo quidem tempore ſine imperatoris filio ad triumphalem currum

1 *Quo quidem tempore ſine imperatoris filio ad triumphalem currum in circo pedes cucurrit.*] Quis cucurrit? nam ex hac lectione, quam & membranæ exhibent, non diſcas. ſed locus eſt miſere depravatus, totâ ſententiâ corruptâ, vel potius nullâ. Eruditiſſimus Turnebus olim ſic emendabat. *Q. q. t. ſanè equo imperatoris filius ad triumphalem currum i. c. p. c.* alii ſic: *Q. q. t. ſanè imperatoris filius*, &c. refellit verò has emendationes, quod de eodem ſcriptum antè Capitolino: *in triumpho liberos Marci utriuſque ſexus ſecum vexerunt.* nam ſi vectus curru triumphali Commodus, corruunt hæ correctiones. dicat aliquis de fratre Commodi & ſororibus ſuperiora verba intelligenda, non de Commodo: ſed cui fiet veriſimile Commodum pedibus currum triumphalem patris ſui eſſe proſecutum? aut quomodo ſi eſt ita, dici potuit cum patre triumphaſſe? quod ſæpiùs legas. atqui cauſſa non eſt cur triumphaſſe ſcribatur, niſi curru triumphali fuerit vectus. Enimvero cùm de eximiis Commodi honoribus loquatur hìc Capitolinus, quàm alienæ ſint ab hujus loci ſententia ſuperiores emendationes, nemo non videt. Nos aliam longè ſententiam eſſe arbitramur: & pro *ſine* ſcribimus *ſenatus*, pro *cucurrit*, *accurrit.* nihil poteſt aptius dici ad hunc locum. *ſine* pro *ſenatus* jam ſemel in hac vita vitio ſcriptum indicavimus. Senſus eſt: triumphanti Commodo cum Marco & Vero, inſignem illum contigiſſe honorem, ut currum quo ipſe vehebatur per circum tranſeuntem, ſenatus comitaretur, hinc inde pedibus accurrens. De hoc genere honoris dicebamus ad Suetonium libro quarto, capite XXVI. Ait autem *in circo*, quia triumphantes per circum & forum in Capitolium veniebant.

SALMASIUS.

1 *Quo quidem tempore ſine imperatoris filio.*] Graviter affectus hic locus, quem ſcio quomodo ſanare conati ſunt eruditi viri, quibus ſi nihil aliud melius occurreret, libenter acquieſcerem. Palatinus ſcriptum habet: *quo quidem tempore ſine intemperator filio, ad triumphalem currum in circo pedes cucurrit.* facili conjectura legimus: *quo quidem tempore ſenex imperator filio ad triumphalem currum in circo pedes cucurrit.* nomen imperatoris & triumphi participationem & conſulatum in Commodum contulerat Marcus, inquit Capitolinus, quo quidem tempore ſenex imperator filio pedes cucurrit ad currum. de conſulatu autem filii loquitur, non de triumpho, quem ita honoravit ſenex imperator, ut in officio cum aliis ad currum filii pedes curreret. ſic Julianus qui in omnibus volebat Marco videri ſimilis, conſulum officia frequentabat. Ammianus lib. XXII. *Allapſo itaque Kalendarum Januariarum die cum Mamertini & Nevitæ nomina ſuſcepiſſent paginæ conſulares, humilior princeps viſus eſt in officio pedibus gradiendo cum honoratis: quod laudabant alii, quidam ut affectatum & vile carpebant.* En imperator in officio cum honoratis ad currum conſulis pedibus graditur. ut heic Marcus ad currum filii conſulis pedes currit. Triumphalem autem currum ideo vocavit, quod paulo ante cùm patre triumphaverat Commodus.

GRVTERUS.

1 *Quo quidem tempore ſine Imperatoris filio, &c.*] Nihil etiam auxiliatur huic loco Pal. niſi quod ſcribat, *ſine Imperator filio.*

1 Fera-

rum in circo pedes cucurrit. Poſt Veri obitum Marcus Antoninus ſolus remp. tenuit, multo melior & [1] feracior ad virtutes: [2] quippe qui nullis Veri jam impediretur aut ſimulatis callidæ ſeveritatis ([3] quo ille ingenito vitio laborabat) erroribus, [4] aut his quibus præcipuè diſplicebat Marco Antonino jam inde à primo ætatis ſuæ tempore, vel [5] inſtitutis mentis pravæ, vel mori-

CASAUBONUS.

1 *Feracior ad virtutes.*] Εὐφορώτερος πρὸς ἀρετάς: Sed *virtutes* hîc accipe præclara facta ex virtute manantia. ſic Græcis ἀρετὴ pro κατόρθωμα.

SALMASIUS.

2 *Quippe qui nullis Veri jam impediretur aut ſimulatis.*] Hæc quæ ſequuntur, paulo perturbatiora ſunt, atque etiam obſcuriora: quid enim vocat, *ſimulatos callidæ ſeveritatis errores?* an ſeverus aut ſeveritatis ſimulator Verus? nihil minus. cujus ingenium, laſcivum, ſimplex, & qui nihil adumbrare poſſet: quem in ejus vita, idem ſcribit auctor, *vitæ licentioris nimietate & laſciviæ moribus, à ficta Marci diſſenſiſſe, fuiſſeque morum ſimplicium, & qui nihil adumbrarent.* Quid igitur hæc ſibi volunt hoc loco? nihil enim magis contrarium laſcivo & ſimplici quam calliditas & ſeveritas, ſive illa ficta ſive vera ſit, quæ tribuitur heic Lucio Vero. an hoc vult, Lucium qui vixerit non in libero imperio, ſed ſub Marco, non ſui arbitrii ſemper fuiſſe, ſed accommodaſſe ſe moribus Marci & ſeveritatem aliquando ſimulaſſe? Næ ille magnum facinus & laudandum præſtiterit, qui mihi ſenſum hujus loci qualis ſit, & quam conveniat cum iis quæ de moribus Lucii alibi dicuntur, oſtenderit. legebam aliquando, *ſecuritatis.* quæ ſecuritas aliquanto magis cum ἁπλότητι convenit. ſed ſequitur, *quo ille ingenito vitio laborabat*, quod jam minime ad ſecuritatem poteſt aptari. Vitium igitur ingenitum vocat, callidam ſeveritatem, quam fingere noverat Verus, & propter quàm merito diſplicebat Marco, cujus in vita & moribus nihil fictum aut ſimulatum: etſi non defuerint, qui hoc eodem vitio laboraſſe illum, nec tam ſimplicem fuiſſe, quam videri volebat, dixerint. Aurelius Victor de Lucio: *Carminum maxime tragicorum ſtudioſus, ingenii aſperi, atque laſcivi.* quid aſperitati cum laſcivia? Capitolinus in Vero: *fuit voluptarius & nimis lætus, & omnibus deliciis, ludis, jocis decenter aptiſſimus.* quid aſperi poſſit ineſſe in homine qui ejuſmodi mores habeat, non video: idem tamen videtur dicere Eutropius, qui ſcribit *eum ingenii parum civilis fuiſſe, reverentia tamen fratris nihil unquam atrox auſum.* accommodaſſe autem aliquando ſe Marci moribus Lucium, teſtatum etiam reliquit in ejus vita Capitolinus. *Marcus pro ambobus locutus eſt, & pro conſenſu imperio graviter ſe & ad mores Marci egit, & hoc quidem priuſquam in Syriam proficiſceretur. nam in Syria cum eſſet, liberius ingenio genioque indulſit.*

3 *Quo ille ingenito vitio laborabat erroribus.*] Palatinus: *quia ille*, perperam. *Callidæ ſeveritatis errores*, ut infra: *luxuriæ errores* dixit in Vero: *hic quum tantis deliciarum & luxuriæ quateretur erroribus.*

4 *Aut his quibus præcipue diſplicebat.*] *Aut his qui præcipue diſplicebant Marco Antonino.* Vetus autem editio: *qui præcipue diſplicebat.*

CASAUBONUS.

5 *Vel inſtitutis mentis pravæ, vel moribus.*]

moribus. Erat enim ipſe tantæ tranquillitatis [1] ut vultum nunquam mutaverit mœrore vel gaudio, philoſophiæ deditus Stoicæ, quam & per optimos quoſque magiſtros acceperat, & undique ipſe collegerat. Nam [2] & Adrianus, ut dictum eſt, hunc eundem ſucceſſorem paraverat: [3] niſi ei ætas puerilis obſtitiſſet. Quod quidem apparet ex eo [4] quòd generum Pio hunc eundem

ribus.] Ingenita Vero vitia, quæ non ab aliis accepiſſet. verùm ipſe ſuopte ingenio excogitaſſet, appellat *inſtituta mentis pravæ.* At *mores*, quæ velut contagione à ſodalibus & familiaribus in ipſum erant derivata. nam ἡ διάθεσις eſt φύσις· ἔθη verò ex quibus naſcitur ἦθος ποιὸν, eſt ἐπίκτητον.

SALMASIUS.

5 *Inſtitutis mentis pravæ vel moribus.*] *Mens prava*, ut mala mens Comico: *mala mens, malus animus.* ſic Aurelius Victor Schotti, in Caligula: *ipſique ſatellites dum inceſtam mentem, pravamque putant.* ſic *ſuperba mens*, Marcellino.

CASAUBONUS.

1 *Ut vultum nunquam mutaret mœrore vel gaudio.*] Hæc illa eſt ἀπάθεια Stoicorum: quorum doctrinam plenè hauſerat imbiberatque Marcus. ipſe ait ſe doctum à Claudio Maximo Stoico, τὸ κρατεῖν ἑαυτοῦ, καὶ κατὰ μηδὲν περίφορον εἶναι· καὶ τὸ εὔθυμον ἐν ταῖς περιστάσεσι.

2 *Et Hadrianus, ut dictum eſt.*] Sic membranæ. locus quò nos rejicit non eſt in iis quæ præceſſerunt Julii Capitolini.

3 *Niſi & ætas puerilis obſtitiſſet.*] Scribe, *niſi ei æt.* & obſerva genus loquendi, quod ad Suetonium notabamus.

4 *Quòd generum Pio hunc eundem delegit.*] Ain' tu? Marcum Hadrianus Pio generum delegerat? atqui toties dictum, & dicendum, Hadriani juſſu Ceionii Commodi filiam fuiſſe ei deſponſatam. nemo excuſaverit hanc tantam inconſtantiam: auctor enim dum modò hos ſequitur, modò illos, planè ἀσύστατος ſcribit. in Eutropio penè eadem verba.

SALMASIUS.

1 *Ut vultum nunquam mutaverit mœrore nec gaudio.*] Eutropius ex hoc loco ſumpſit: *à principio*, inquit, *vitæ tranquilliſſimus, adeo ut ab infantia quoque vultum nec ex gaudio nec ex mœrore mutaverit.* eadem habet verba Victor alter. Philoſtratus magnum ejus tranquillitatis, & vultus, ut ita dicam, ἀστρεψίας teſtimonium profert in Herode, his verbis: ἡμεῖς δὲ τῶν ἐπιδήλως τοῦ Μάρκου φιλοσοφηθέντων καὶ περὶ τὴν δίκην ταύτην ἡγώμεθα, οὐ γὰρ ξυνήγαγε τὰς ὀφρῦς, οὐδὲ ἔστρεψε τὸ ὄμμα, ὃ κἂν διαιτητής τις ἔπαθεν, ἀλλ' ἐπιστρέψας ἑαυτὸν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ἀπολογεῖσθε, ἔφη, ὦ Ἀθηναῖοι, εἰ καὶ μὴ ξυγχωρεῖ Ἡρώδης.

2 *Et Hadrianus.*] Lege ex Palatino: *Nam & Hadrianus, ut dictum eſt, hunc eumdem ſucceſſorem paraverat.*

4 *Quòd generum Pio hunc eumdem delegit.*] Non Hadrianus Pio Marcum generum delegit, ſed ipſe ſibi Pius: cum voluiſſet Hadrianus ut is Verum ſibi generum haberet. ſed quum Verus impar ætate eſſet, diſſoluta ſunt ſponſalia, quæ cum illo deſponderi voluerat Hadrianus, & ſic ejus locum occupavit Marcus cui Pii filia data eſt. ex Hadriani voluntate Lucii Ceionii filiam Marco fuiſſe deſponſatam uno loco tantum ſcribit Capitolinus: & ſane mirum in vita Lucii

dem delegit, ut ad eum, dignum utpote virum, [1] quandoque Romanum perveniret imperium. Ergo provincias poſt hæc [2] ingenti moderatione ac benignitate tractavit. [3] Contra Germanos res feliciter geſſit. [4] Specialiter ipſe bellum Marcomannicum, [5] ſed quantum

17

cii Ceionii nuſquam ejus filiæ, Lucii Veri ſororis mentionem feciſſe, nec alibi poſtea, quid illa factum ſit, oſtendiſſe. alio loco dicit Marcum Commodo magiſtro uſum eſſe, cujus ei affinitas fuerat deſtinata. Eutropius & genere conjunctos & affinitate fuiſſe Marcum & Verum ſcribit, ſed aliter affinitatem illam explicat. quem vide. Parum igitur ſibi conſtat hic author.

1 *Quandoque Romanum perveniret imperium.*] *Quandocunque. quandoque* & *quandocunque* invicem alterum pro altero poſita reperiuntur apud milites.

3 *Contra Germanos res feliciter geſſit.*] En ut longo intervallo poſt Lucii mortem repetit, quæ ſtatim ejus mortem ſunt ſequuta, multis rebus interpoſitis quæ longi temporis ſpatio expeditione iſta Germanica poſteriores fuere. Nam, ut jam ſupra docuimus, Marcus conſecrato Lucio expeditionem adverſus Germanos repetiit, quam cum fratre ſuſceperat, quamque fratris morte omittere fuerat coactus. Perturbatus hic rerum geſtarum ordo, fraudi fuit eruditiſſimo viro, qui ſcriptum reliquit, Marcum triumphaſſe cum fratre Vero & filio Commodo. atqui triumphavit poſt bellum Marcomannicum Marcus, cui non interfuit Verus, multo anno vivis ereptus.

1 *Specialiter ipſe bellum Marcomannicum.*] *Speciale* pro *ſpecialiter* præferunt Palatinus, & princeps editio. atque ita omnino legendum. ſpeciale bellum geſſiſſe Marcomannicum dicitur Marcus, quod ipſe geſſit ſolus & per ſe. *proprium* ſupra dixit in eadem re: *tamen poſt mortem Lucii, Lucium tantum Parthicum, Germanicum ſe vocaret, quod ſibi proprio bello pepererat.* proprium itaque & ſpeciale Marci fuit bellum Marcomannicum. atque hanc lectionem confirmat Ammianus; qui hæc ad verbum deſcripſit: *contra Germanos eo principe res feliciter geſtæ ſunt. Bellum unum ipſe geſſit Marcomannicum; ſed quantum nulla memoria fuit; adeo ut Punicis conferatur.*

GRUTERUS.

4 *Speciale ipſe bellum Marcomannicum, &c.*] Etiam in noſtro viſebatur *Speciale*, non illud vulgatum *ſpecialiter*.

CASAUBONUS.

2 *Ingenti moderatione.*] Alibi, *moderamine.*

4 *Specialiter ipſe bellum Marcomannicum ſ.*] *Specialiter*, hoc eſt, ſuo unius ductu & auſpiciis, non etiam Veri fratris: qui ejus belli initio eſt extinctus. Sed neque Germanicum bellum cujus modò facta mentio ab auctore, Vero ſuperſtite geſtum, aut certè confectum eſt. cur igitur tribuitur Marco ſpecialiter bellum Marcomannicum? Scribendum judico, *Speciali ipſe bellum Marcomannicum, ſed quantum nulla unquam memoria fuit, tum virtute, tum etiam felicitate tranſegit.* etiam in pleriſque libris eſt *ſpeciale*, non ut in regio *ſpecialiter.* quod Eutropius velut interpretans, ejus loco dixit, *unum ipſe bellum M.* Sed aliter accipiendum, ut diximus.

5 *Sed quantum nulla unquam memoria fuit.*] Oratoriéne hoc ſit dictum, an ex fide hiſtorica, quæ omnes ampullas & τραγῳδήματα aſpernatur, non ſine cauſſa poteſt dubitari. Sed loquitur auctor ex ſententia hominum illius tempeſtatis: qui neque ullum bellum cum Marcomannico, neque ullum imperatorem aut ducem cum Mar-

Marco cenſebant comparandum. Quamobrem in Romana inſcriptione, quæ poſita fuit Marco poſt patratum hoc bellum, leges hæc verba. QVOD. OMNES. OMNIVM. ANTE. SE. MAXIMOR. IMPP. GLORIAS. SVPERGRESSVS. BELLICOSISS. GENTIB. DELETIS. ATQVE. SVBACTIS. S. P. Q. ROM. neque multò aliter de ejus belli magnitudine Ammianus Marcellinus indicat libro XXXI. *Marco itidem*, ait, *moderante imperium, in unum ſpirando vaſania gentium diſſonarum, poſt bellorum fragores immenſos, poſt urbium captarum & direptarum & peſſum concitas proratoris interitus partes eorum exiguas reliquiſſet intactas. Verùm mox poſt calamitoſa diſpendia res in integrum ſunt reſtitutæ.* locus hic eximius eſt: ſed quo vix alius in tota Marcellini hiſtoria deteriùs videatur acceptus, cùm in editionibus, tùm in manu exaratis: nam ita ſcribitur etiam in veteri codice, qui fuit Claudii Faucheti Præſidis monetalis, viri optimi & doctiſſimi: itemque in altero qui Florentiæ ſervatur, quem mea gratia cum editis contendit Richardus Thomſon, vir ſumma doctrina atque humanitate præditus. Eſt verò peccatum hic dupliciter: nam alia verba perperam ſcripſit librarius: alia τὴν ἀρχὴν, ne ſcripſit quidem. Lego, *poſt urbium captarum & direptarum, & peſſumdatarum cunctarum provinciarum interitus, cùm partes earum exiguas reliquiſſet intactas. . . . . Verùm mox, &c.* in vacuo ſpatio deſunt hujuſmodi verba: *univerſam propè jam rem Ro. extinxerant:* Protulimus autem hunc Ammiani locum, ne cui videatur mirum Capitolini de hoc bello judicium. nam in regiis membranis totus locus in aliam ſententiam ita conceptus: *Contra G. r. f. geſſit: ſpecialiter ipſe b. Marcomannicum: ſed quanta nulla unquam memoria fuit, tum virtute, tum etiam felicitate tranſegit.* quam lectionem non dubitamus ab iis excogitatam, qui bellum iſtud cum antiquis Gallorum, Cimbrorum, Pœnorum & Mithradatis non rebantur conferendum. at vulgatam confirmat etiam Eutropius qui acceptam à Capitolino ſententiam ita expreſſit. *Bellum ipſe unum geſſit Marcomannicum: ſed quantum nulla memoria fuit: adeò ut Punicis conferatur: nam eo gravius eſt factum, quod univerſi exercitus Romani perierant.* poſtrema Eutropii verba, quæ ille minuendæ admirationi adjecit, niſi è ſequentibus Capitolini exponantur, à vero aliena ſunt.

SALMASIUS.

5 *Sed quantum nulla unquam memoria fuit.*] Palatinus, *ſed quanto*: ex quo olim faciebam: *ſed quanta nulla unquam memoria fuit, tum virtute, tum felicitate tranſegit.* ſed vulgatam tuetur Eutropius: felicitatem autem qua uſus eſt in illo bello conficiendo Marcus, ſic expreſſit Dio: καὶ πόλεμος αὐτῷ συνέστη μέγας, καὶ νίκη παράδοξος εὐτυχήθη, μᾶλλον δὲ παρὰ θεοῦ ἐδωρήθη. qui locus etiam confirmat lectionem, *quantum*, ut ad bellum referatur. Nam ait Dio, πόλεμος συνέστη μέγας. Marcellinus autem multis verbis, ſed parum integris, hujus belli difficultatem & magnitudinem extollit, quæ nos etiam pro noſtra virili in integrum reſtituere conabimur. quod ut melius intelligatur, paulo altius repetenda ſunt verba Ammiani: *Inundarunt Italiam ex abditis Oceani partibus Teutones repente cum Cimbris: ſed poſt inflictas rei Romanæ clades immenſas ultimis præliis per duces ampliſſimos ſuperati, quid poteſtas martia de habitu prudentiæ valeat, radicitus extirpati diſcriminibus didicere ſupremis. Marco itidem imperium moderante, in unum ſpirando veſania gentium diſſonarum, poſt bellorum fragores immenſos, poſt urbium captarum & direptarum caſum, & peſſum datos Pop. Romani exercitus, partes eorum exiguas reliquit intactas. Verum mox poſt calamitoſa diſpendia res in integrum ſunt reſtitutæ. partes eorum*, id eſt exercituum, nam univerſi pæne perierant exercitus Romani. Eutropius: *Nam eo gravius eſt factum quod univerſi*

tum nulla unquam memoria fuit, tum virtute tum etiam fœlicitate tranſegit, & eo quidem tempore quo peſtilentia gravis [1] multa millia & popularium & militum interemerat. Pannonias ergo Marcomannis, Sarmatis, Wandalis, ſimul etiam Quadis extinctis, ſervitio liberavit: & Romæ cum Commodo, quem jam Cæſarem fecerat, filio ut diximus ſuo, triumphavit. Quum autem ad hoc bellum [2] omne ærarium exhauſiſſet ſuum, neque in animum induceret ut extra ordinem provincialibus aliquid imperaret, [3] in foro divi Trajani [4] auctionem ornamentorum imperialium fecit,

exercitus Romani perierant. poteſt etiam ſcribi: *partes Reip. exiguas reliquit intactas.* quod verius eſſe exiſtimo. ſed qualis qualis ſit hæc medicina, ut in loco deſperato boni conſulenda eſt.

CASAUBONUS.

1 *Multa millia & popularium & militum interemerat.*] Urbanam multitudinem vocat *populares*, & militibus opponit. ſic ſæpe apud optimos Latinæ linguæ ſcriptores. Ulpianus De officio præfecti Urbi: *Debet etiam diſpoſitos milites ſtationarios habere, ad tuendam populariam quietem*. non enim popularia ibi debent intelligi, ut doctiſſimi viri expoſuerunt: ſed populares, ut hoc loco, pro turba populi. Sic *militares* pro militibus, cùm in his libris, tum apud Victorem utrumque ſæpiſſimè. Pro *interemerat*, regius, *interierunt*. non male, ſi ſcribas, *peſtilentia gravi*.

2 *Omne ærarium exhauſiſſet ſuum.*] Id eſt, tam fiſcum quam ærarium.

SALMASIUS.

3 *In foro divi Trajani auctionem ornamentorum imperialium fecit.*] Johannes Antiochenſis περὶ ἀρχαιολογίας: Μάρκος Ἀντωνῖνος ἐν πολέμῳ τῶν δημοσίων ἐξηντλημένων ταμείων πρᾶξαι μὲν χρήματα παρὰ τὸ σύνηθες οὐκ ἠνέχετο· πάντα δὲ τὸν βασιλικὸν κόσμον ἐπ' ἀγορᾶς ἀγαγὼν πρὸς χρυσίον ἀπέδοτο. καταστάσης δὲ τῆς βαρβαρικῆς κινήσεως, τοῖς μὲν ἑκούσιον ποιουμένοις τὴν τῶν βασιλικῶν σκευῶν ἀνάδοσιν, τὸ αὐτὸ μέτρον τῆς τιμῆς ἀπεδίδου, τοὺς δὲ μὴ θέλοντας οὐκ ἠνάγκαζε. quæ, niſi fallor, habet ille ex Dione.

CASAUBONUS.

4 *Auctionem ornamentorum imperialium fecit.*] Factum ſæpe à Rom. imperatoribus, ut in pecuniæ inopia ſpecies ſupervacuas, quæ inter ornamenta imperialia habebantur, venum exponerent. Primus de quo id legimus Caligula eſt: quem refert Suetonius, *auctione propoſita reliquias omnium ſpectaculorum ſubjeciſſe & vendidiſſe: deinde invitatum lucro, quicquid inſtrumenti veteris aulæ erat*, haſtæ ſimiliter ſubjeciſſe. Sed quod hæc lues cum ſumma ſua infamia, optimi principes æterna cum laude fecerunt ut Nerva, qui ut ſcribit Dio Caſſius, χρημάτων ἀπορῶν, πολλὰ μὲν ἱμάτια καὶ σκεύη καὶ ἀργυρᾶ, καὶ χρυσᾶ, ἄλλα τε ἐπίπολλα καὶ ἐκ τῶν ἰδίων καὶ ἐκ τῶν βασιλικῶν, πολλὰ δὲ καὶ χωρία καὶ οἰκίας, μᾶλλον δὲ πάντα πλὴν τῶν ἀναγκαίων, ἀπέδοτο. & Trajanus: de quo Plinius in Panegyrico: *Circumfertur ſub nomine Cæſaris tabula ingens rerum venalium: quo ſit deteſtanda avaritia illius, qui tam multa concupiſcebat, cùm haberet ſupervacua tam*

cit, vendiditque aurea pocula & cryſtallina & myrrhina, vaſa etiam regia [1] & veſtem uxoriam ſericam & auratam, [2] gemmaſque etiam quas multas [3] in repoſtorio ſanctiore Adriani repererat: & per duos quidem menſes hæc venditio celebrata eſt, tantumque auri redactum [4] ut reliquias belli Marcomannici ex ſententia perſequutus, poſtea dederit poteſtatem emptoribus, ut ſi quis vellet empta reddere atque aurum recipere, [5] ſciret licere. Nec moleſtus ulli fuit [6] qui vel non

tam multa. item Pius: de quo Capitolinus: *Species imperatorias ſuperfluas, & prædia vendidit.* horum & Marci exempla ſecutus poſtea Pertinax, teſte in vita ejus Capitolino.

1 *Veſtem uxoriam ſericam & auratam g.*] Victor non ille Schotti, ſed alter, ſic deſcripſit hæc verba: *uxoriam ac ſuam ſericam & auream veſtem.* ubi magnam obſervabis ejus ſcriptoris incogitantiam; qui & Marco ſericam tribuat veſtem: quod non dicit Capitolinus unde ille ſumit; & ſcimus nos eſſe falſiſſimum. Eutropius Verum deſcribit.

3 *In repoſtorio ſanctione.*] Ita dictum, ut ſanctius ærarium. corruptè in regio, *ſanctione Hadriani.*

5 *Sciret licere.*] Mira locutio: *dedit poteſtatem ut ſciret licere:* ſed non eſt obſcura mens. antecedens poſitum pro conſequenti: nam eſt ſenſus: dedit poteſtatem ut conſulerent ſuis quiſque commodis, gnarus id ſibi licere. Sic locutus Cicero epiſtola quadam ad Acilium proconſulem: *Peto abs te ut eum in meis intimis maximeque neceſſariis ſcias eſſe.* id eſt, ſic ejus conſulas commodis, ut qui ſcias eum mihi eſſe conjunctiſſimum.

GRUTERUS.

2 *Gemmas quin etiam, quas multas.*] Sic Pal. videturque paullò vividius, quàm vulgatum, *gemmaſque etiam quas, &c.*

SALMASIUS.

1 *Et veſtem uxoriam ſericam & auratam.*] Johannes Gazenſis βασιλικὸν κόσμον tantum dixit. ſerica autem & aurata veſtis propria fuit Auguſtæ non Auguſti. Eutropius tamen & Victor ſuam heic interſerunt; *uxoriam ac ſuam ſericam atque auream veſtem.* habuerunt rationem temporis ſui, quo ſerica veſte Auguſti utebantur.

4 *Ut relliquias belli Marcomannici ex ſententia perſecutus.*] Joannes Antiochenſis: κατάστασις τῆς βαρβαρικῆς κινήσεως.

6 *Qui vel non reddidit empta vel reddidit.*] Illud, *vel reddidit*, adjectum ab illis videtur, qui ſententiam integram abſque eo non putarent: ſed penitus ſupervacaneum eſt. finito enim & peracto bello, dedit poteſtatem Marcus emptoribus, ut ſi quis vellet empta reddere, pretium, quod dediſſet, reciperet. nulli vero moleſtum ſe exhibuit qui ſemel empta retinere maluit. adde quod nec aliter olim deſcripſere Victor & Eutropius, quorum hæc verba ſunt: *poſt victoriam tamen emptoribus pretia reſtituit qui reddere comparata voluerunt: moleſtus nulli fuit, qui maluit ſemel empta retinere.* quibus etiam conſentiunt Græci ſcriptoris verba ſuperius à nobis allata. τοῖς μὲν ἑκούσιον ποιουμένοις τὴν τῶν σκευῶν ἀνάδοσιν. τὸ αὐτὸ μέτρον τῆς τιμῆς ἀπεδίδου, τοὺς δὲ μὴ θέλοντας οὐκ ἠνάγκαζε. ad verbum, nulli moleſtus fuit, qui nollet reddere. ſic lege igitur hunc locum: *poſtea dedit poteſtatem emptoribus ut ſi quis vellet empta reddere, ſciret licere,*

non reddidit empta, vel reddidit. [1] Tunc viris claris permiſit ut eodem cultu quo & ipſe, [2] vel miniſteriis ſimilibus convivia exhiberent. [3] In munere autem publico

licere, nec moleſtus ulli fuit qui non reddidit. reliqua enim additamentum ſunt ſcioli neſcio cujus.

GRUTERUS.

1 *Tunc viris clarioribus permiſit.*] Sic noſter quoque Pal. ideoque ejeci alterum illud, *viris claris.*

CASAUBONUS.

1 *Tunc viris claris permiſit.*] Regius, *clarioribus:* ſic olim legit Victor, cujus verba: *Hic permiſit viris clarioribus, ut convivia eodem cultu quo & ipſe, & miniſtris ſimilibus, exhiberent.* Erat hæc permiſſio neceſſaria, ut inſtituta ſectio poſſet peragi. Nam alioquin imperatoriam ſupellectilem quis eſſet auſus emere? Plinius loquens de auctione Trajani: *Tanta benignitas principis, tanta ſecuritas temporum eſt, ut ille nos principalibus rebus exiſtimet dignos; nos non timeamus quòd digni eſſe videmur.* Lampridius in Heliogabalo: *Primus omnium privatorum toros aureis toralibus texit: quia tunc ex Antonini Marci auctoritate id fieri licebat, qui omnem apparatum imperatorium publice vendiderat.*

2 *Vel miniſteriis ſimilibus.*] Hoc enim licebat nemini. Tranquillus de Domitiano: *Generum fratris, indignè ferens & ipſum albatos miniſtros habere, proclamavit,*

Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη.

Ne curſores quidem fas privato habere eodem cultu quo eſſent imperatorii: ſed mutavit Aurelianus, ut notat Vopiſcus. Erant autem hæc miniſteria albata, & aurata, ut ex Suetonio, Lampridio, aliis, eſt notum. ac ferè non alia quàm laſciva erant iſta miniſteria: quæ propterea pium principem Theodoſium lege ſuſtuliſſe narrat Victor.

SALMASIUS.

2 *Vel miniſteriis ſimilibus.*] *Vel* pro *&*, quod non ſemel apud iſtos auctores obſervabis. *tunc viris clarioribus permiſit, ut eodem cultu quo & ipſe, vel miniſteriis ſimilibus convivia exhiberent.* pro quo Eutropius & Victor: *& miniſtris ſimilibus.* ſic in pervigilio Veneris, non illo quidem tam antiquo, ac ſibi perſuaſerunt viri docti, nam poſteriorum temporum eſſe poëma facile nos alibi probamus:

Ruris hei ... runt puellæ, vel pu... tium,
Quæque ſilvas, quæque lucos, quæqu... montes incolunt.

Perperam autem miniſteria heic pro miniſtris accipiunt. quod ut ne facerent mentio conviviorum exhibendorum potuit eos admonere. permiſit Antoninus ut privati eodem cultu quo ipſe, & ſimilibus miniſteriis convivia exhiberent. miniſteria ſunt, vaſa aurea & argentea. Vopiſcus in Aureliano: *idem dederat facultatem ut aureis qui vellent, & vaſis uterentur & poculis.* non igitur promiſcui uſus, vaſa aurea & argentea. miniſteria pro vaſis & poculis. Paulus lib. III. ſent. tit. de uſufructu: *vaſis argenteis legatis, ea omnia continentur quæ capacitati alicui parata ſunt, & ideo tam potoria quam eſcaria. ... miniſteria omnia debebuntur, veluti urceoli, pateræ, lances, piperatoria. cochlearia quoque, itemque trullæ, calices, ſcyphi, & his ſimilia.* alias nemo neſcit *miniſterium* Latinis dictum pro argento menſali, vel delphica in qua argentum illud exponebatur. Gloſſæ: *delphica, μινιστήριον.* de quo nos alibi.

CASAUBONUS.

3 *In munere autem publico tam magnanimus f.*] Parum hæc ſuperioribus cohærent: & longè alius ordo in regio. *Magnanimus, καὶ ἀρχηγικῶς,* pro magnificus. Sic apud Græcos voces μεγαλοπρεπὴς & μεγαλόψυχος, necnon μικρο-

μικροπρεπὴς & μικρόψυχος confundi alibi obſervabamus. In Euſebii Chronico ad annum ultimum Imperatoris hujus hæc ſcripta ſunt, etiam in antiquiſſimis membranis: *Antoninus poſt victoriam adeo in editione munerum magnificus fuit, ut centum ſimul leones exhibuerit.* quæ verba è Capitolino illuc videntur fuiſſe translata.

SALMASIUS.

3 *In munere autem publico tam magnanimus fuit.*] Expreſſit Dionem qui μεγαλόφρονα eodem notione poſuit: ἀφ' οὗπερ καὶ νῦν θαυμάζω τῶν αἰτιωμένων αὐτὸν ὡς οὐ μεγαλόφρονα γενόμενον. τὰ μὲν γὰρ ἄλλα οἰκονομικώτατος ὡς ἀληθῶς ἦν· τῶν δὲ ἀναγκαίων δαπανημάτων οὐδὲ ἓν ἐξίςατο. De Marco hæc dicit. μεγαλόφρων autem ibi eſt pro liberali & magnifico. *Magnanimus* igitur pro magnifico. Eutropius in eadem re: *in editione munerum poſt victoriam adeo magnificus fuit, ut centum ſimul leones exhibuiſſe tradatur.* animoſum optimi & vetuſti ſcriptores in eodem ſignificatu poſuere. Suetonius de Cæſare; *Gemmas, torgumata, ſigna, tabulas operis antiqui ſemper animoſiſſime comparaſſe.* animoſiſſime comparat, qui pretio non parcit & impenſas minime veretur. ſic *animoſus homo* in codice Theodoſiano, qui in extruendis & decorandis magnifice ædificiis, minime ſumtibus parcit: *ſed vetuſta potius loci ſpecies & manſio cogitetur, quam cultus hodiernus qui per induſtriam hominis animoſi acceſſit.* Prudentius in Pſychomachia:

> —— *quod mille talentis*
> *Margaritum ingens opibuſque & cenſibus haſtæ*
> *Addictis, animoſa fides mercata pararat.*

Quem locum nos obiter ex optimo codice Bibliothecæ clariſſ. Puteanorum emendavimus. *animoſa* igitur *fides* in emendo, ut *animoſe comparare* apud Suetonium: & falluntur qui aliter accipiunt. μεγαλόψυχοι Græci vocant ut Latini magnanimum & animoſum. unde μεγαλοψυχεῖν pro largiri & magnifice liberalem eſſe. Heſychius: ἐπιδαψιλεῦσαι, μεγαλοψυχῆσαι. & ἐπιδαψιλευόμενος, μεγαλοψυχούμενος, ἐπιχορηγῶν πλουσίως. notandum igitur, μεγαλοψυχεῖσθαι pro δαψιλῶς ἐπιχορηγεῖν. contra μικρόψυχοι, tenues, ſordidi, parci & avari. unde lemma epigrammatis apud Martialem: *in Novium Microſpicum.* Microſpicum eſſe pro Micropſychum docuit pridem ſummus Scaliger. ſed idem Micropſychum male accipit pro homine teneræ frontis & ſubruſtici pudoris. immo Micropſychus vel Microſpicus, ut tunc ſcribebant, eſt homo ſordide parcus, qui neminem invitat, nec convivia agitat: de cujus vicinitate queritur Martialis, quod cum ſibi vicinus eſſet, non magis eum vicinum ſentiret, quam qui longe habitabat. nunquam enim ab eo ad cœnam vocari. Divites enim, ut notum eſt, tunc temporis, vicinos ad cœnam vocabant frequenter. quod qui non faceret, Micropſychus audiebat: ut ille Novius apud Martialem. Seneca vocem *Microſpicus* ſic exponit eleganter de Beneficiis, lib. II. *Parſimonia eſt ſcientia vitandi ſumptus ſupervacuos: parciſſimum tamen hominem vocamus puſilli animi & contracti, cum infinitum interſit inter modum & anguſtias.* Parciſſimus homo Senecæ animi puſilli & contracti, hoc eſt μικρόψυχος. ſic enim illam vocem explicat qua tunc utebantur ad deſignandum hominem admodum parcum. σμικρίναι etiam Græcis dicuntur ejuſmodi homines, parci & avari. unde σμικρίνης nomen Comœdiæ Menandri, in qua ejuſmodi ſenem introducebat avidum, aridum, & avarum, ad Euclionis Plautini exemplum. inde Julianus in κρονίοις Veſpaſianum σμικρίνην vocat, quem locum perperam ab interpretibus acceptum, nos alibi θεοῦ διδόντος exponemus.

1 *Octa-*

blico tam magnanimus fuit ut centum leones una miſ-
18 ſione ſimul exhiberet ſagittis interfectos. Quum igitur in amore omnium imperaſſet, atque ab aliis modò frater, modò pater, modò filius, ut cujuſque ætas ſinebat, & diceretur, & amaretur, [1] octavodecimo anno imperii ſui, ſexageſimo & primo vitæ, diem ultimum clauſit. [2] Tantuſque illius amor eo die regii funeris claruit, ut nemo illum plangendum cenſuerit, certis omnibus quòd à diis commodatus, ad deos rediſſet. Denique priuſquam funus conderetur, ut plerique dicunt (quod nunquam antea factum fuerat neque poſtea) [3] ſenatus populuſque, non diviſis locis, ſed in una ſede propitium deum dixit. [4] Hic ſanè vir tantus & talis, ac diis vita & morte conjunctus, filium Commodum dereliquit: [5] qui ſi fœlix fuiſſet, filium non reli-

CASAUBONUS.

1 *Octavodecimo anno imperii ſui.*] Mirum unde hic error: qui tamen etiam apud Aurelium Victorem habetur, ſive auctorum ille eſt, ſive exſcriptorum. Annus integer in hoc numero prætermittitur, & dies ampliùs decem vel undecim. Obiit apud Sirmium, (alii ſcribunt Vendobonæ) die decimoſexto Kalendarum Aprilium, ait Tertullianus in Apologetico: Dio Caſſius unum diem adjicit, *τῇ ἑπτακαιδεκάτῃ τοῦ Μαρτίου μετήλλαξεν.* errant qui de die conſentire hos duos auctores ajunt. Virum illuſtriſſimum qui in Annalibus ſuis non ſemel ſcripſit Marcum rebus humanis fuiſſe exemptum die decimaſeptima Aprilis, quid moverit, divinare non poſſum: niſi fortè, aliud agenti hoc excidit.

2 *Tantuſque illius amor eo die regii funeris claruit.*] Sic in vita Caſſii: *Et amor Antonini hoc maxime enituit.* Tolle vocem *eo*, quæ totam ſententiam obſcurat. Ait, die quo celebratum eſt imperatorium Marci funus, neminem illum planxiſſe: jam quippe illum populus Ro. eluxerat. Nam ad nuntium è Pannonia allatum de ejus obitu, *confuſa luctu publico Urbe, ſenatus in curia veſte tetra* (vel *atra*) *amictus, lacrymans convenit*, ait Victor.

3 *Senatus populuſque, non diviſis locis.*] Aurelii Victoris verba hinc cape: *Denique qui ſejuncti in aliis, Patres ac vulgus ſoli omnia decrevere, templa, columnas, ſacerdotes.*

4 *Hic ſanè vir tantus.*] Inſertam periodum alieno loco nemo non videt.

GRUTERUS.

2 *Tantuſque illius amor die regii funeris.*] Mirum eſt exſtare etiam in Pal. turbatrix illud pronomen, *amor eo die.* certe deleri debebat; & forſan etiam ſequens *regii funeris.*

CASAUBONUS.

5 *Qui ſi felix fuiſſet, filium non reliquiſſet.*] Scribebam, *qui felix fuiſſet, ſi f.* Spartianus in Severo, *Quid Marco felicius fuiſſet, ſi Commodum non reliquiſſet heredem?* Dio eleganter: quod filium, ait, à ſe educatum optimè, peſſimum reliquerit, *ἐν τούτῳ ἐς τὴν ὑπερδαιμονίαν αὐτοῦ συνηνέχθη.* Ovidius.

— *qui ſi ſine prole fuiſſet,*
Inter felices Cinyras potuiſſet haberi.

Ser-

relquiſſet. Et parum ſanè fuit quòd illi honores divinos omnis ætas, omnis ſexus, omnis conditio ac dignitas dedit, niſi quòd etiam [1] ſacrilegus judicatus eſt, qui ejus imaginem in ſua domo non habuit, qui per fortunam vel potuit habere vel debuit. Denique hodieque in multis domibus M. Antonini ſtatuæ conſiſtunt inter deos penates: nec defuerunt homines [2] qui ſomniis eum multa prædixiſſe futura & vera concinuerunt. Unde etiam templum ei conſtitutum, dati ſacerdotes Antoniniani, & ſodales & flamines, [3] & omnia quæ de ſacra-

Servant tamen editam lectionem omnes codices: neque aliter deſcripſit Robertus à Porta.

SALMASIUS.

5 *Qui ſi felix fuiſſet filium non reliquiſſet.*] Nihil mutandum, amat enim ejuſmodi trajectionibus uti Capitolinus. *ſi felix fuiſſet, filium non reliquiſſet.* pro, *felix fuiſſet ſi filium non reliquiſſet.* eodem modo ſupra: & *hereditates delatas reddens proximis aliquando reſpuerit*, pro, *& hereditates delatas reſpuens, proximis aliquando reddiderit.* Auſonius de Marco:

Succeſſore ſuo moriens, ſed principe pravo,
Hoc uno infelix nomine quod genuit.

CASAUBONUS.

1 *Sacrilegus judicatus eſt, qui ejus imaginem in ſua domo non habuit.*] Genus honoris, quod initio peperit affectus in principem, vel metus aut adulatio: poſtea neceſſitas acceſſit. Sic narrat Vopiſcus caviſſe Tacitum, *ut Aurelianum omnes pictum haberent.* Idem in Probo: *Eant, & dignitatem Probo derogent, quem imperatores noſtri prudenter conſecrandum vultibus judicarunt.*

2 *Somniis eum multa prædixiſſe.*] Videtur ſignificare ſolitam in Marci templis exerceri τὴν δι' ἐγκοιμήσεως μαντικὴν: conſultoreſque inibi incubantes ſomnia captaſſe, ut in Æſculapii templis, & aliis quibuſdam fieri ſolitum. Legebatur, *multa prædixiſſe augurantes futura & vera:* nos vocem *augurantes*, libris auctoribus induximus.

3 *Omnia quæ de ſacratis decrevit antiquitas.*] Impropriè *ſacratis*, pro conſecratis. nam *ſacrare* cum de perſonis dicitur, eſt θεῖόν τι περινέμειν, ut olim in tribunis factum, poſtea in imperatoribus: qui propterea ſacratiſſimi dicuntur. at mortuis principibus quos inter cœlites retulerant, non divini aliquid, ſed deitatem, ut ita dicam, cenſebant ineſſe: neque hoc *ſacrare*, ſed *conſecrare*, Græci ἀποθεοῦν dixerunt, vel θεὸν ποιεῖν.

GRUTERUS.

2 *Qui ſomniis eum multa prædixiſſe augurantes, futura & vera concinuerunt.*] Induxerunt alii vocem *augurantes*, auctoribus libris ſuis. cuperem & ego, ſi pateretur Palatinus ætate nulli manuſcripto codici ſecundus. & verò ſi propius inſpiciamus Latinitatem auctoris, non eum dedecere videtur.

SALMASIUS.

3 *Et omnia quæ de ſacratis decrevit antiquitas.*] Ut *ſacratis* dixerit pro *conſecratis*? non puto. ſacrati enim & ſacratiſſimi imperatores dicebantur à veteribus, ſed tantum vivi. at conſecrati, de divis, hoc eſt mortuis. ſed & *decernere de ſacratis omnia*, non Latina eſt oratio. decerni enim honores alicui dicuntur, non de aliquo quid tempus terimus? omnino legendum: *dati ſacerdotes Antoniniani & ſodales & flami-*

19 ſacratis decrevit antiquitas. Ajunt quidam ([1] quod veriſimile videtur) Commodum Antoninum ſucceſſorem illius ac filium non eſſe de eo natum, ſed de adulterio: [2] ac talem fabellam vulgari ſermone contexunt: Fauſtinam quondam Pii filiam, Marci uxorem, [3] quum gladiatores tranſire vidiſſet, unius ex his amore ſuccenſam, quum longa ægritudine laboraret, viro de amore

flamines, & omnia quæ deſacratis decrevit antiquitas. *deſacratos* vocat unico vocabulo Capitolinus, qui conſecrati dicerentur. at *deſacrare* quin pro *conſecrare* uſurpaverint, non dubito. deſacrati igitur & conſecrati ἀποθεωθέντες ſunt: & vox ipſa *deſacratus*, propius & magis proprie verbum ἀποθεωθεὶς exprimit.

1 *Quod veriſimile videtur.*] *Quod & veriſimile videtur*, Palat.

2 *Ac talem fabellam vulgari ſermone contexunt.*] Quærit vir eruditiſſimus cur fabellam appellet, quod paulo poſt veriſimile eſſe dicit, ſed quando hæc quærebat, non meminerat fabulam & fabellam illa ætate, non pro ficto & compoſito ad arbitrium ſermone, ut priſcis Latinitatis temporibus, ſed pro ſermone quolibet vel narratione ſeu ficta, ſeu vera, quæ in ore populi verſabatur, uſurpatam. Capitolini enim tempore atque etiam anteriore, *fabula* eſt ſermo ſimpliciter. ita fabellam hoc loco accipe. ita etiam infra in vita Veri: *nota eſt fabula, quam Marci non capit vita*, & alibi: *quamvis & illa fabula quæ in vita Marci poſita eſt, abhorrens à talis viri vita ſit exorta.* non dicit fabulam eſſe, quod vulgo jactaretur de Marco: ſed fabulam illam eſſe falſam, hoc eſt ſermonem. ſic enim ſermonem poſuit, ibidem: *fuit ſermo quod & ſocrum Fauſtinam inceſtaſſet.* ſic apud Martialem, fabula de Scorpo & Incitato, ſed nunc verſus in promptu non ſunt, pro ſermone, & ut vulgo loquimur, *diſcurſu.* plura liceret ad confirmandum congerere, ex iſtis auctoribus & aliis quam multis petita, niſi nimis obvium eſſet, unde peti poſſunt.

3 *Cum gladiatores tranſire vidiſſet.*] Per ſollemnem traductionem & pompam, qua depugnaturi gladiatores per ora populi tranſducebantur, ut recte advertere viſus eſt vir eruditiſſimus. ad quam rem inſignite facit Luciani locus in Dialogo Τόξαρις vel Φιλία. ἕωθεν δὲ προϊὼν κατὰ τὴν ἀγορὰν, εἶδε πομπήν τινα, ὡς ἔφη, γενναίων καὶ καλῶν νεανίσκων, μονομαχεῖν δὲ οὗτοι ἐπὶ μισθῷ ἀνδρολογηθέντες ἐς τρίτην ἡμέραν διαγωνιεῖσθαι ἔμελλον.

CASAUBONUS.

2 *Ac talem fabellam vulgari ſermone contexunt.*] Cur fabellam appellat hiſtoriam, quam modo dixit veriſimilem? quod & paulò poſt repetit. *vulgari ſermone contexere*, non eſt vili & plebeia dictione componere: ſed è ſermonibus vulgi, non autem ex ullo probatæ fidei auctore.

3 *Cum gladiatores tranſire vidiſſet.* Non temere aut caſu, ut vulgò accipiunt: ſed *cùm ſpectata per arenam periturorum corpora mortis ſuæ pompam ducerent*, ut loquitur Quintilianus in nona Declamatione.

GRUTERUS.

1 *Quod & veriſimile.*] Adjeci copulam & volente Palatino, quod in ea videretur neſcio quid energiæ.

2 *Talem fabellam vulgari ſermone.* Notat *fabula* Latinis, non rem modo fictam, ſed & factam, omniumque ore jactatam, ut pluribus oſtendi in Suſpicionibus.

1 V

amore confeſſam. Quod quum ad Chaldæos Marcus retuliſſet, illorum fuiſſe conſilium [1] ut occiſo gladiatore, [2] ſanguine illius ſeſe Fauſtina ſublavaret, atque ita cum viro concumberet. Quod quum eſſet factum, ſolutum quidem amorem, natum verò Commodum gladiatorem eſſe non principem: qui mille propè pugnas publicè populo inſpectante gladiatorias imperator exhibuit, [3] ut in vita ejus docebitur. Quod quidem veri-

CASAUBONUS.

1 *Ut occiſo gladiatore.*] Scripti quidam, *ut occiſo Pantonomo, ſeu gladiatore.* Scripſerat Capitolinus, *ut oc. pantomimo ſ. gl.* nam ſequitur, *De amatis pantomimis ab uxore fuit ſermo, ut ſuperiùs diximus.*

2 *Sanguine illius ſeſe Fauſtina ſublavaret.*] Hoc eſt, locos ſibi & τὴν φύσιν lavaret. Utrumque poteſt ſignificari voce *ſublavare*, leviter lavare, vel inferiores partes lavare: quod magis videtur ſententiæ accommodum. Princeps editio *ſublevaret*. Sunt qui ſcribant, gladiatoris hujus quem Fauſtina deperibat, ſanguinem, in aquæ ſpeciem mutatum, illi infauſtæ fuiſſe propinatum: cui rei fingendæ videtur vox iſta *ſublevaret* anſam præbuiſſe. hoc tamen commentum ſecutus eſt ille ſuaviludius, qui inſcriptionem eam compoſuit, quæ à Fauſtina poſita fingitur, amore iſto liberata.

3 *Ut in vita ejus docebitur.*] Non extat hæc vita à Capitolino ſcripta: eſt enim Lampridii quæ infrà habetur: niſi imponunt nobis vulgares tituli. Poſſit ſanè videri verba hæc illius libri reſpicere: *Tantum palmarum gladiatoriarum confecit, vel victis retiariis vel occiſis, ut mille contingeret.*

GRUTERUS.

1 *Ut occiſo gladiatore.*] Sic noſter Pal. in quo nec vola nec veſtigium *pantomimi.* quare id etiam abjeci, quamvis alluderent aliorum membranæ, & auctor infra teſtaretur tale quid à ſe ſcriptum. quis enim ſcit, an non & is locus expertus ſit ſcalpellum librariorum?

2 *Sanguine illius ſeſe Fauſtina ſublavaret.*] Palatinus adhæret vulgatis, *ſublevaret*; quod tamen minus quadrat.

SALMASIUS.

2 *Sanguine illius ſeſe Fauſtina ſublavaret.*] Scio viros doctos hoc verbum ita explicare, ut neſciam an multis explicationem ſuam probare poſſint, mihi certe nec lectio nec ejus expoſitio probatur. ſublavare enim pro locos muliebres lavare quis jure probet? cur non ſimpliciter dixit id quod erat? neſcio quis primus *ſublavaret*, hoc loco repoſuit pro eo quod vetus editio & ſcripti codices habebant, *ſublevaret*. quam veram eſſe ſcripturam quovis pignore contendere ſum paratus. non dicit autem quomodo ſublevarit ſe Fauſtina ſanguine illius gladiatoris occiſi. quod de induſtria tacuit hic auctor, & modeſtis verbis mollivit horrendum medicationis genus. non dubium certe eſt, pro remedio ſanguinem illum ebibiſſe Fauſtinam, atque ita ſe ſublevaſſe. Honeſta igitur hæc loquendi ratio, *ſanguine illius ſe ſublevaret*, pro, ſanguinem illius in remedium ſumeret, ſanguine illius ſibi ſuccurreret. Nam *ſublevare, ſubvenire, ſuccurrere, juvare*, verba ſunt medelarum & medicamentorum propria apud illos qui de experimentis ſcripſerunt.

3 *Ut in vita ejus docebitur.*] Vita Commodi vulgo non huic ſed Lampridio

veriſimile ex eo habetur quòd tam ſancti principis filius his moribus fuit, quibus nullus laniſta, nullus ſcenicus, nullus harenarius, nullus poſtremò ex omnium dedecorum ac ſcelerum colluvione concretus. Multi autem ferunt Commodum omnino ex adulterio natum: ſiquidem Fauſtinam ſatis conſtat [1] apud Cajetam [2] conditiones ſibi & nauticas & gladiatorias elegiſſe: de qua quum diceretur Antonino Marco, ut repudiaret, ſi non occideret, dixiſſe fertur, [3] *Si uxorem dimittimus, reddamus & dotem.* [4] Dos autem quid erat, niſi imperium quod ille ab ſocero, volente Adriano adoptatus, acceperat? Tantum ſanè valet boni principis vita, ſanctitas, tranquillitas, pietas, ut ejus famam nullius proximi decoloret invidia. Denique Antonino quum ſuos mores ſemper teneret, neque alicujus inſuſurra-

pridio aſcribitur. excerpta tamen Spartiani utriuſque vitæ unum auctorem faciunt, nec eum Capitolinum, ſed Spartianum. fitque mihi valde veriſimile, ab uno eodemque auctore & hanc & illam vitam perſcriptam, ſive ille ſit Capitolinus, ſive magis Spartianus, ut excerpta illa nobis indicant.

2 *Conditiones ſibi & nauticas & gladiatorias.*] Facilis in nauticis legendis ratio, & parum fallax: nudi enim plerumque agebant. ipſa igitur aderat, & qui ſibi magis placerent, quoſque valentiores judicabat, oculis arbitris eligebat. Victor: *quæ in tantum petulantiæ proruperat, ut in Campania ſedens amæna littorum obſideret ad legendos ex nauticis, quia plerumque nudi agunt, flagitiis aptiores.*

4 *Dos autem quid erat.*] Palatinus & editio princeps: *dos autem quid habebatur.* quod non temere rejici debuit.

CASAUBONUS.

1 *Apud Cajetam.*] Aurelius Victor, *in Campania ſedens amœna littorum obſidebat.* eum vide.

2 *Conditiones ſibi & nauticas & gladiatorias elegiſſe.*] Ut γαμεῖν & *nubere*, voces honeſtiſſimæ ad turpem notionem transferuntur, ſic *conditio*. nam apud Ciceronem atque alios, *conditio* id eſt quod vulgo dicitur *un parti*. hîc aliter. ſimiliter apud Lampridium in Alagabalo, *conditiones bene vaſatorum colligere*: &, *bene vaſatorum conditionibus frui*. eò loci & de nauticis conditionibus plura.

4 *Dos autem quid erat.*] Sic ſcripti. alii, *quid habebatur.*

GRUTERUS.

3 *Si uxorem dimittimus, reddamus & dotem.*] Perpendamus locum hunc ad illud Taciti de Tiberio latitante Capreis: *Traditur etiam matris impotentia extruſum, quam dominationis ſociam aſpernabatur: neque depellere poterat, cùm dominationem ipſam donum ejus accepiſſet.* lib. IV. Annal. cap. 57.

4 *Dos autem quid erat niſi imperium?*] Pal. *dos autem quid habebatur imperium.* ſine voce *niſi*; ut fortè voluerit, ſine interrogatione: *dos autem quidem habebatur imperium.* ſed vel ſatis fuiſſet; *dos autem erat imperium.*

ſuratione mutaretur, non obfuit gladiator filius, uxor infamis: [1] deus uſque etiam nunc habetur, [2] ut vobis ipſis, ſacratiſſime imperator Diocletiane, & ſemper viſum eſt & videtur: qui eum inter numina veſtra, non ut cæteros, ſed ſpecialiter veneramini, ac ſæpe dicitis vos vita & clementia tales eſſe cupere qualis fuit Marcus, [3] etiamſi philoſophia nec Plato eſſe poſſit, ſi revertatur in vitam: & quidem hæc breviter & congeſtè. [4] Sub Marco Antonino [5] hæc ſunt geſta poſt fratrem. [6] Primùm corpus ejus Romam devectum eſt,

CASAUBONUS.

1 *Deus uſque etiam nunc.*] Scripti, *deuſque etiam nunc h.*

2 *Ut vobis ipſis ſacratiſſime imperator.*] In primis editionibus & manu exaratis pleriſque, *vobis ipſi* non *ipſis.* qui fuit poſtremæ Latinitatis idiotiſmus. nam in ſcriptoribus illis, ut apud Ivonem Carnutenſem, ſæpiſſimè leges, *vos ipſe attendite.* &, *vos ipſe ſcripſiſtis*, ac ſimilia. ejus generis eſt apud veteres Romanos, *tacente nobis*, *dicente nobis*, quæ nota ſunt eruditis.

3 *Etiamſi philoſophia nec Plato eſſe poſſit.*] Scimus viros magnos hunc locum pro depravatiſſimo habuiſſe, & tantùm non pro conclamato: qui tamen videtur nobis integerrimus. tantum ita ſcribe: *ac ſæpe dicitis vos vitâ & clementiâ tales eſſe cupere qualis fuit Marcus: etiamſi philoſophia nec Plato eſſe poßit.* talis & tantus videlicet qualis quantuſque in eo ſtudio fuit Marcus. Porro quantus in philoſophia habitus ſit Marcus, habes in Veri quæ ſequitur vita.

5 *Hæc ſunt geſta. Poſt fratrem pr.*] Diſtingue, *Sub M. A. hæc ſunt geſta poſt fratrem. Primùm c*

6 *Corpus ejus Romam devectum eſt.*] Suſpicionem mendæ injicit regius qui præfert, *c. ejus ut Romam deveheretur eſt & ill.* Auctor eſt Galenus in Commentario Περὶ τοῦ προγινώσκειν, Marcum Veri media hieme defuncti corpus Romam advexiſſe, & juſtis illi factis ad bellum contra Germanos ſtatim eſſe profectum. quanquam ex Capitolino colligas, non adeò modicum fuiſſe tempus, quod Romæ egit Marcus priùs quàm iterum proficiſceretur ad id bellum.

GRUTERUS.

1 *Deuſque etiam nunc.*] Ita præter Caſauboni ſcriptos codd. etiam Palatinus noſter: non, *Deus uſque etiam nunc*, ut ante publicati.

2 *Ut vobis ipſis.*] Etiam Pal. *ipſi.* ſed potuit delituiſſe littera finalis ſub voce ſequenti.

SALMASIUS.

2 *Ut vobis ipſis, ſacratiſſime imperator.*] Conſtanter heic habent veteres libri: *vobis ipſi.* quod gloſſæ confirmant veteres in quibus legitur: *vos ipſe*, αὐτός. ſic *nos mitto*, in veteri poëmate piſtoris & coci:

Cruſtula nos Jano, ſponſæ muſtacia mitto.

Nec diſſimile eſt *præſente nobis*, quod veteres dixerunt. ſed & præſens pro præſentes, ut nuper obſervare memini in verſibus Nævii apud Chariſium.

Primum ad virtutem ut redeatis, abeatis ab ignavia,
Domo præſens patriam ut colatis potius quam peregre probro.

4 *Sub Marco Antonino hæc ſunt geſta.*] Non quid ſub Marco Antonino geſtum ſit, ſed quid ab ipſo poſt fratris mortem, cum ſolus teneret imperium, ſignificare voluit hoc loco Capitolinus. reſtituendum igitur ex vete-

eſt, & illatum majorum ſepulcris: [1] divini honores decreti. Deinde quum gratias ageret ſenatui quòd fratrem conſecraſſet, occultè oſtendit omnia bellica conſilia ſua fuiſſe quibus ſuperati ſunt Parthi. Addidit præterea quædam quibus oſtendit nunc demum [2] ſe quaſi à principio acturum eſſe remp. [3] amoto eo qui remiſſior videbatur. [4] Nec aliter ſenatus accepit quàm Mar-

veteri libro: *ſed Marco Antonino hæc ſunt geſta poſt fratrem. Primum corpus ejus Romam devectum eſt.*

6 *Primum corpus ejus Romam devectum eſt.*] Pleraque in hac pagina jam ſupra dicta fuere: quæ nunc temere repetit, aut fruſtra ibi ſunt poſita, cum heic illa iterum reponere cogitaret. ordine tamen heic paulo meliore procedit, & uno contextu narrat quæ Marcus geſſerit poſt mortem fratris. poſt cujus conſecrationem ſtatim de profectione adverſus Germanos cogitavit Marcus, ut ſupra ex Galeno notabamus. nec vero non modicum tempus interceſſiſſe inter juſta Vero perſoluta, & profectionem Marci poſſumus ex Capitolino colligere, ut aſſerit Caſaubonus: immo colligimus admodum modicum interfuiſſe tempus. idque verba illa quæ paulo poſt ſequuntur manifeſto evincunt: *proficiſcens ad bellum Germanicum filiam ſuam non decurſo luctus tempore, grandævo equitis Romani filio Claudio Pompejano dedit.* per filiam ſuam, Lucillam intelligit, Vero prius nuptam, quam collocavit Pompejano Marcus ad bellum proficiſcens, cum illa nondum Verum eluxiſſet. non igitur potuit annus intereſſe inter Marci profectionem & Veri conſecrationem. Hiemis medio mortuus & Romam devectus eſt Verus. ineunte vere aut ad ſummum æſtate profectus eſt Marcus. nec plus interceſſiſſe videtur temporis.

GRUTERUS.

1 *Divini honores decreti.*] Pal. vocula amplius, *divini in honores decreti.* an fuit? *divini inde honores decreti.*

4 *Nec aliter Senatus accepit, quàm Marcus dixerat, ut videretur.*] Nihil variant membranæ Palat. & ſubeſt ſenſus aliquis huic ſcripturæ.

CASAVBONUS.

2 *Se quaſi à principio acturum eſſe Remp.*] Ὅτι οἱονεὶ ἐξ ὑπαρχῆς μέλλοι πολιτεύσεσθαι: hoc eſt, velut jactis novis fundamentis omnia in melius mutare.

4 *Nec aliter ſenatus accepit quàm Marcus dixerat.*] Satis inhumanum eſt putare Marcum de morte fratris palàm eſſe gaviſum. Molliamus cenſeo aſperitatem ſententiæ, & ſcribamus, *N. a. ſ. a. quæ Marcus dixerat, quàm ut videretur grat. ag.*

SALMASIUS.

3 *Amoto eo qui remiſſior videbatur.*] De Vero hæc dicuntur quem remiſſiorem fuiſſe vult, quod voluptatibus & deliciis eſſet deditus. ſic de Gallieno luxurioſiſſimo principe, remiſſius illum egiſſe dicit Trebellius Pollio: *ubi Odenatus comperit Macrianum cum filio interemptum, regnare Aureolum, Gallienum remiſſius agere.* ſi tamen fides habetur Dioni, non remiſſior fuerit Marco Verus, immo etiam aliquanto bellicis actibus aptior & accommodatior. ὁ δὲ Λούκιος, inquit, ἐῤῥωτό τε καὶ νεώτερος ἦν, καὶ τοῖς στρατιωτικοῖς τοῖς ἔργοις καταλληλότερος. & tamen omnia bellica conſilia ſua fuiſſe videri volebat Marcus oratione ad ſenatum.

4 *Nec aliter ſenatus accepit quam Marcus dixerat.*] Nolim mutari *quam* in *quæ.*

Marcus dixerat, ut videretur gratias agere quòd Verus exceſſiſſet vita. [1] Omnibus deinde ſororibus & affinibus & libertis, juris & honoris & pecuniæ plurimum detulit. [2] Erat enim famæ ſuæ [3] curioſiſſimus, [4] & requirens ad verum quid quiſque de ſe diceret, [5] emendans quæ bene reprehenſa viderentur. Proficiſcens ad bellum Germanicum, filiam ſuam [6] non decurſo luctus tempore, [7] grandævo equitis Romani filio Claudio Pompejano dedit, genere Antiochenſi, nec ſatis nobili: [8] quem poſtea bis conſulem fecit, quum filia ejus Auguſta eſſet & Auguſtæ filia. [9] Sed has

quæ. apparet enim quid velit Capitolinus; nempe ſenatum ſic accepiſſe verba Marci, quaſi ille gauderet quod Verus exceſſiſſet è vita: & recte ſic quidem accepit: cum aperte ea verborum Marci mens fuerit. qui enim palam profitebatur ſe quaſi à principio acturum rempublicam, nonne ſatis declarabat, prohibitum ſe dum viveret Verus, more ſuo modoque remp. gerere? quod in ſua poteſtate nunc eſſe ut faciat, gaudere ſe oſtendit, amoto eo qui ad hanc rem ſibi impedimento erat; propter morum laſciviam & remiſſioris vitæ libertatem.

3 *Curioſiſſimus, & requirens.*] Caret particula &, vetus editio. ſic igitur ἀσυνδέτως concipienda hæc periodus: *erat enim famæ ſuæ ſtudioſiſſimus, requirens ad verum quid quiſque de ſe diceret, emendans quæ bene reprehenſa viderentur.*

CASAUBONUS.

1 *Omnibus deinde ſororibus.*] Jam dixit, *amitaſque ejus & ſorores honoribus & ſalariis ſublevavit.* quare in regio iſta heic non leguntur.

2 *Erat enim famæ ſuæ curioſiſſimus.*] Paullò poſt, *Male loquentium dictis vel literis vel ſermone reſpondebat.* & in fine, *de avaritia ſe multis epiſtolis purgat.*

5 *Emendans quæ bene reprehenſa viderentur.*] *Erat emendans*, pro emendabat. ut Attici ἐπανορθῶν ἦν pro ἐπηνόρθου. mirum quàm delectetur hoc Atticiſmo durus ſcriptor & minimè Ἀττικὸς Lucifer Caralitanus: apud quem leges paſſim, *es dicens, es capiens, es permanens, es credens*, & id genus ſexcenta quæ rarius invenias alibi. heic quoque malim ſcribi *emendabat.*

6 *Non decurſo luctus tempore.*] Ante exactum annum luctus legitimi.

7 *Grandævo equitis Ro. filio.*] Sic regius: alii libri, *grandævi.* malè.

8 *Quem poſtea bis conſulem fecit q.*] In anno Marci XIII. Severum II. & hunc Pompejanum Coss. exhibent Faſti. alterum conſulatum adhuc quæro.

GRUTERUS.

4 *Et requirens ad verum quid quiſque de ſe diceret, emendans quæ bene reprehenſa viderentur.*] Aliter Herodes de quo ſic Joſephus lib. XV. Antiq. c. 13. *Herodes ſæpe plebejo cultu miſcebatur vulgo noctes, ut experiretur quid de ſe ſentiret populus: & quotcunque pertinaciter improbarent ejus ſtudia, in omnes inclementer animadvertebat.* Sed de Principibus, qui habitu diſſimulato explorarunt populi de ſe opinionem, non vulgaria poſuimus ad Taciti lib. II. c. 13. p.

9 *Sed has nuptias, & Fauſtina, & ipſa quæ dabatur, invitæ habuerunt.*] Quid mirum? videtur enim pollui nobilitas familiæ nuptiis tam imparibus; ut

has nuptias & Fauſtina & ipſa quæ dabatur, invitæ habuerunt. 21 Quum Mauri Hiſpanias propè omnes vaſtarent, [1] res per legatos benè geſtæ ſunt. Et quum [2] per Ægyptum Bucolici milites gravia multa feciſſent, per Avidium Caſſium [3] retuſi ſunt, qui poſtea tyrannidem arripuit. [4] Sub ipſis profectionis diebus in ſeceſſu

ut pluribus diduximus ad illud Taciti lib. 1. Ann. cap. 53. *Fuerat in matrimonio Tiberii Julia, ſpreveratque ut imparem.*

2 *Per Ægyptum Bucolici milites gravia multa feciſſent.*] Palat. noſter planè alio ſenſu, *Bucolicis*; & contra ea quæ refert in Avidio Caſſio Vulcatius capite 6. f.

3 *Retuſi ſunt.*] Etiam noſter Palatinus mavult illud aliorum, *retunſi.*

SALMASIUS.

2 *Per Ægyptum Bucolici milites gravia multa feciſſent.*] Palatinus, *Bucolicis*: mendoſe. ipſiſſima autem hæc verba referuntur à Volcatio in Avidio Caſſio: *Nam quum & Bucolici milites per Ægyptum gravia multa facerent, ab hoc retunſi ſunt.* quam tamen Avidii Caſſii vitam etiam auctori Spartiano defendunt vetera excerpta.

CASAUBONUS.

1 *Res per legatos bene geſtæ ſunt.*] Huc refero quòd in ſaxo quodam Hiſpanico dicitur Marcus, DEVICTOR. OMNIUM GENTIUM. BARBARARUM. Addit regius, *& per ipſum compoſitæ.* ex altero loco qui non longè ſequitur in hæc verba: *Compoſitæ res in Hiſpania, quæ per Luſitaniam turbatæ erant.* talia multa in eo codice, quæ nihil attinet adnotare.

2 *Per Ægyptum Bucolici milites gravia multa feciſſent.*] Volcatius Gallicanus in Avidio Caſſio non idem ſolùm dicit, ſed iiſdem planè verbis cum Capitolino: ut videatur alter alterum deſcribere: vel potiùs, quod & certum eſt, ambo Marii Maximi verbis loquuntur. de hoc bello & prædonibus iſtis Ægyptiacis eorumquè duce Iſidoro, lege Xiphilinum. dicti ſunt Βουκόλοι & Bucolici à vulgari appellatione ejus loci quem inſiderent: nam, ut ait Heliodorus, Βουκολία σύμπας κέκληται πρὸς Αἰγυπτίων ὁ τόπος. vide neceſſariò ſequentia: nullus enim eſt veterum ſcriptorum, unde hæc diſcas tam bene, atque hic unus. Hieronymus in vita Hilarionis eremitæ: *Qui cùm revertiſſet, cupienti rurſum ad Ægyptum navigare, hoc eſt ad ea loca quæ vocantur Bucolia, eò quod nullus ibi Chriſtianorum eſſet, ſed barbara tantum & ferox natio, &c.*

3 *Retuſi ſunt.*] Reg. *retunſi.* ut obtunſus, alibi pro obtuſus.

4 *Sub ejus profectionis diebus in ſ.*] Palam eſt auctorem loqui de altera Marci ad bellum Germanicum profectione, poſt Veri mortem ſuſcepta: hoc enim arguunt manifeſtiſſimè verbà præcedentia, quibus hæc cohærent. Onuphrius tamen Panvinius ad priorem profectionem refert, in qua habuit Marcus fratrem Verum comitem. movetur vir eruditiſſimus ſequentibus verbis, *& quia ludi Jovis* OPT. MAX. *erant:* quæ ille interpretatur de agone Capitolino: refertque illam priorem Marci ac Veri expeditionem in annum qui conſules habuit Pudentem II. & Pollionem Vitraſium: quo anno agon Capitolinus XXI. fuit celebratus. Fallitur vero diligentiſſimus Onuphrius in hoc epilogiſmo; & quidem luſtro integro: nam ſi per ludos Jovis OPT. MAX. quorum hîc mentio, Capitolinus agon intelligitur; de quo tamen dubitari nec temere poteſt; certiſſimum

ſeceſſu Præneſtino agens, [1] filium nomine Verum Cæſarem [2] exſecto ſub aure tubere ſeptennem amiſit, quem non plus quinque diebus luxit, [3] conſolatuſque etiam

hum eſt non de illo luſtro capiendum eſſe, quod putat Onuphrius, ſed de eo quod illud proximè eſt ſecutum. In errorem impulit, quòd tempus à Vero inſumptum in Parthica expeditione multo quàm debuerit brevius ſtatuit: hoc *πρῶτον ψεῦδος*, unde alia peccata in aſſignandis utriuſque expeditionis Germanicæ temporibus. nam ejus ſententiam refellit manifeſtò Galenus: quo nemo melior aut certior rerum illarum teſtis.

1 *Filium nomine Verum Cæſarem.*] Lege quæ notamus ad Lampridii Commodum.

2 *Exſecto ſub aure tubere.*] Reg. *excepto:* corruptè; ut ſunt ibi pleraque in hac vita corruptiſſima. Si quid mutandum, ſcribam *exorto*. ſed placet *exſecto:* nam videtur ea voce medicorum imperitiam notare, qui intempeſtiva tuberis ſectione pernitiem huic puero attulerunt, quanquam id legere non memini apud Galenum, aſſiduum criminatorem medicorum qui in aula & in urbe ea tempeſtate alicujus erant nominis.

3 *Conſulatuſque etiam medicos actibus publicis ſe reddidit.*] Prorſus ridicula lectio: in Regio hoc ſolùm aliter, quòd *rediit* ſcriptum, non *reddidit*: omiſſa vocula *ſe*, quam nullus veterum agnoſcit. Tentabam ex veſtigiis iſtis, *conſolatuſque etiam edicto ſe, publicis actibus reddidit.* vel, *ad publicos actus rediit.* Solebant imperatores etiam de hujuſmodi rebus cum populo per edicta agere: quorum exempla in Suetonii Claudio, & Cæſarum hiſtoria tota paſſim. Sed placet nobis impenſe clariſſimi Lipſii emendatio, *conſultuſque, etiam medios publicis actibus reddidit.*

GRUTERUS.

3 *Exſecto ſub aure tubere.*] Sic rectè Pal. nempe incidit in febrem continuam ob dolorem obortum à ſectione illâ, & ſic periit.

3 *Conſolatuſque etiam medicos, actibus publicis ſe reddidit.*] Nihil divertunt ab hac ſcriptura membranæ Pall. quam quod non agnoſcunt pronomen *ſe*; ſi quid mutandum, bellè Lipſius, *conſultuſque etiam medios, publicis actibus, &c.* ſed quis ille importunè impudens qui auſus fuiſſet conſulere Imperatorem tam recenti luctu. veroſimilius eſt, Marcum ea ſtatim fuiſſe fortitudine animi, ut alios erigere tentaverit alloquio ſuo, etiam medicos, qui non ſimpliciter ſanè lugebant hanc filii ejus mortem; vel ob artis ſuæ ſucceſſum minus felicem.

SALMASIUS.

3 *Conſolatuſque etiam medicos actibus publicis ſe reddidit.*] Non pluribus arguam ineptias vulgatæ lectionis. ab eruditis id jam factum. Magis mirum eſt qua conſtantia conſpirent in ea retinenda veteres libri, qui per omnia ſimilem exhibent, niſi quod *ſe* pronomen non agnoſcunt. nihil aliud video huic loco corrumpendo materiam ſuggeſſiſſe quam vox *conſolatus* ignorata. Hujus, inquam, unius vocabuli parum cognita ratio fecit, ut *medios*, pro *medicos* legeretur: aliud enim nihil mutandum: *conſolatuſque, etiam medios actibus publicis reddidit.* quæ ſententia olim fuit doctiſſimi Lipſii. ſed ille *conſultus* pro *conſolatus* legebat, ego *conſulatus* retineo. non ſemel mihi veteres libros pervolventi *conſolatio* pro *conſultatio*, & *conſolari* pro *conſuli* ſcriptum occurrit. in collatione Romanarum & Moſaicarum legum, tit. 1. verba conſolationis & reſcripti ita habent. nam ita in veteri libro fuiſſe vir doctiſſimus annotat, ut & apud Servium lib. III. Æneidis: *Augu-*

etiam medicos [1] actibus publicis ſe reddidit. Et quia ludi Jovis optimi maximi erant, interpellari eos publico luctu noluit; juſſitque ut ſtatuæ tantummodo filio mortuo decernerentur, & [2] imago aurea circenſibus per pompam ferenda, [3] & ut ſaliari carmini nomen ejus inſereretur. Inſtante ſanè adhuc peſtilentia, & [4] deorum

Augurium eſt exquiſita Deorum voluntas per conſulationem avium aut ſignorum. *Conſolationis* etiam ſcriptum repperi bis aut ter in optimo Titi Livii exemplari ex Bibliotheca Puteanorum fratrum. ſic in Epiſtolis Pontificum non pridem à Gretzero editis epiſt. XCVIII. *quòd ſi quis pecudum aut ſuillum ſanguinem vel ſuffocatum manducaverit, non ſolum totius eſt conſolationis expers, ſed quoque ipſius intelligentiæ communis prorſus extraneus.* epiſt. vero XCVI. dixerat pro eodem: *eruditionis totius alienus.* ſic *conſulatus* hoc loco pro *conſultus.* ut autem *conſolari* pro conſulere, ita contra *conſulere* pro conſolari, quo ſenſu apud Venantium ſæpe poſitum reperitur, & notant veteres Gloſſæ: *conſulit,* ἐπύθετο, προσενοήσατο, πυνθάνεται, καὶ παραμυθεῖται. ſed ut dicam libere quod ſentio, mihi videtur quoties *conſolatio*, pro *conſultatio* legitur, conſolationem ibi ſcriptum eſſe pro conſulatione. nec dubium quin *conſulare* pro *conſulere* dixerint, ut *inducare* pro *inducere*: *compeſcare*, *diglubare*, *cudare*, *molare*, *ſculpare*, *incolare*, & ejuſmodi qualia multa nuper obſervabamus ad Tertulliani Pallium.

GRVTERVS.

1 *Actibus publicis ſe reddidit.*] Haud aliter Tiberius: de quo ipſemet ſic apud Tacitum lib. IV. cap. 8. *Non quidem ſibi ignarum poſſe argui, quod tam recenti dolore ſubierit oculos Senatus: vix propinquorum alloquia tolerari, vix diem adſpici à pleriſque lugentium. neque illos imbecillitatis damnandos: ſe tamen fortiora ſolatia è complexu Reipub. petiviſſe.*

CASAUBONUS.

2 *Imago aurea circenſibus per pompam ferenda.*] Petitum exemplum ab iis quæ in Germanicum olim decreta. Tacitus: *decretum ut ludos circenſes eburna effigies præiret.* notus mos.

3 *Et ut ſaliari carmini nomen ejus inſereretur.*] Tacitus, *ut nomen ejus ſaliari carmine caneretur.* multa nos de hoc genere honoris apud Athenæum libro ſexto, capite XIV. Simile apud Athenienſes fuit quòd bene meritos de republica peplo Minervæ intexebant: unde natum apud illos proverbium, ἄξιος ἐστι τοῦ πέπλου. ut ſi dicas, dignus eſt, cujus nomen ſaliari carmine canatur. Ariſtophanes in equitibus,

Εὐλογῆσαι βουλόμεσθα τοὺς πατέρας ἡμῶν, ὅτι
Ἄνδρες ἦσαν τῆσδε γῆς ἄξιοι καὶ τοῦ πέπλου.

Diodorus Siculus libro XX. ubi narrat decretos ab Athenienſibus honores Antigono & Demetrio: καὶ συντελεῖν αὐτοῖς ἀγῶνας, καὶ πομπὴν καὶ θυσίαν συνυφαινόντων αὐτοὺς εἰς τὸν τῆς Ἀθηνᾶς πέπλον κατ᾽ ἐνιαυτόν. Velim verò obſervari quod hîc ait Diodorus de annuo peplo: nam Minervæ peplus non quotannis illi conſecrabatur, ſed διὰ πενταετηρίδος, ut ſcribunt veteres critici: & Plautus diſertis verbis in Mercatore, *quinto quoque anno.*

4 *Deorum cultum diligentiſſimè reſtituit.*] Fecerat idem imminente bello Parthico. quod teſtantur Acta Græca Abercii ſtatim initio: Μάρκου Ἀντωνίνου καὶ Λουκίου Βήρου τὴν αὐτοκράτορα Ῥωμαίων διέποντος ἀρχὴν, δόγμα ἐπὶ πᾶσαν ἐφοίτα τὴν γῆν, ὅσητε Ῥωμαίοις ὑπήκουε, δημοτελεῖς κελεῦον

rum cultum diligentiſſimè reſtituit, & ſervos [1] quemadmodum bello Punico factum fuerat, ad militiam paravit, [2] quos *Voluntarios* exemplo Volonum appellavit. [3] Armavit etiam gladiatores, [4] quos *Obſequentes* appellavit. [5] Latrones etiam Dalmatiæ atque Dardaniæ, milites fecit. [6] Armavit & Diocmitas. emit & Germanorum

κελεῦον τοῖς λεγομένοις θεοῖς σπονδάς τε καὶ θυσίας ἐπιτελεῖν. quæ referrem lubens ad hoc tempus, niſi vetaret ſeries eorum Actorum, ut quidem illa Metaphraſtes digeſſit.

1 *Quemadmodum bello Punico factum eſt.*] Robertus à Porta, *bello ſecundo Pun.*

2 *Quos Voluntarios exemplo Volonum appellavit.*] De Volonibus notum ex Livio, Feſto, Macrobio, aliis. Apud Livium in eadem hiſtoria Voluntarii quoque ſæpe nominantur. qui diverſæ conditionis fuerunt ab iſtis Marci Volonibus: liberi nempe homines, non ſervi: qui cùm vel propter ætatem, vel quòd legitima ſtipendia confeciſſent, cogi non poſſent, ſponte militabant. Evocati poſtea dicti ſunt, hoc eſt, inquit Dio, ἀνάκλητοι.

3 *Armavit etiam gladiatores.*] Tacitus de copiis Othonis: *deforme inſuper auxilium, duo millia gladiatorum: ſed per civilia arma etiam ſeveris ducibus uſurpatum.*

4 *Quos Obſequentes appellavit.*] Tanquam non in legionibus militantes, ſed in obſequiis principis. in vita Pertinacis: *cum milites de caſtris ad obſequium principis convaniſſent.*

5 *Latrones etiam Dalmatiæ atque Dardaniæ milites fecit.*] Latrones appellat gentem latrociniis deditam, ex præda & rapinis plurimum viventem. non enim parti Dalmatarum aut Dardanorum, ſed in univerſum omnibus hoc nomen conveniſſe ex hiſtoricis notum & geographis. Dalmatarum militum meminit vetus inſcriptio Moguntina, cujus initium:

PLASSI. F. DIOCLEAS
MIL. EX. COHORTE. V
DALMATARUM.

6 *Armavit & Diocmitas.*] Regius, *Daticas.* ſed vulgatam ſcripturam tuetur locus Ammiani, quem ſubjeci è libro XXVII. loquitur autem de Muſonii vicarii Aſiæ expeditione contra Iſauros prædones. *Adhibitis,* ait, *ſemiermibus paucis, quos diocmitas appellant, unum graſſatorum cuneum, ſi patuiſſet facultas, adoriri eſt conatus.* ſic legunt ibi & antiqua Marcellini exemplaria. Errant qui exiſtimant ſcribendum *diogmitas.* διωγμὸς Græcum eſt vocabulum: at διωγμίτης, non Græcum ſed Barbarum. Nobis diu placuit ſcribi *dioctas.* Apparet ex Ammiano militum genus fuiſſe leviſſimæ armaturæ: quorum opera adverſus prædones, & id genus fugaces hoſtes utebantur. Vetus Romanorum mos fuit, ut per ſingulas provincias ſorte ductas cohortes collocarent contra latronum incurſiones. Tertullianus: *Latronibus veſtigandis per univerſas provincias militaris ſtatio ſortitur.* Hi ſunt latrunculatores, quos Juſtinianus in Novella octava, & XXVIII, ac XXIX. appellat ληστοδιώκτας, & βιοκωλύτας. Sed quoniam *Diocmitas* ſcriptum in omnibus libris, regio excepto, invenimus, ſcribam lubens cum Joſepho Scaligero, *Docimitas:* id nomen populi in agro Synnadenſi Phrygiæ, de quo Strabo aliique. Videtur Marcus horum aliquot cohortes in exercitu ſuo habuiſſe, ut Dalmatarum & Dardanorum. Meruerunt aliquando inter Romanorum mercenarios & Dolomitæ. gens ea fuit in Perſidis montanis ſita: de qua fusè Procopius libro ultimo.

norum auxilia contra Germanos. Omni præterea diligentia paravit legiones ad Germanicum & Marcomannicum bellum : & ne provincialibus eſſet moleſtus, auctionem rerum aulicarum, ut diximus, fecit in foro divi Trajani, in qua præter veſtes & pocula & vaſa aurea, etiam ſigna [1] cum tabulis magnorum artificum vendidit. [2] Marcomannos autem in ipſo tranſitu Danubii delevit, & prædam provincialibus reddi-
22 dit. [3] Gentes omnes ab Illyrici limite [4] uſque Galliam con-

SALMASIUS.

6 *Armavit & Diocmitas.*] Quæſivere docti de iſtis Diocmitis, an fruſtra neſcio. eruditiſſimus Scaliger *Docimitas* volebat à Docimeo, quæ urbs eſt Phrygiæ. ſed à Δοκίμειον, neque ſecundum artem nec ſecundum conſuetudinem Δοκιμείτης poteſt deſcendere. Nam aut Docimenſes aut Docimeni dicebantur : illud ex arte, hoc ex conſuetudine. Stephanus : Δοκίμειον πόλις Φρυγίας, ὡς Εὐδαίμων. τὸ ἐθνικὸν Δοκιμεύς, κατὰ τέχνην, κατὰ δὲ τὴν συνήθειαν Δοκιμηνός, ἀφ' οὗ τὸ μάρμαρον οὕτω φασί. non igitur poteſt eſſe Docimites à Docimium. deinde omnes libri *Diocmitas* retinent : & ita ſcribitur apud Ammianum Marcellinum. Diu multumque perpendenti non aliunde mihi deduci poſſe videntur iſti Diocmitæ quam ἀπὸ τοῦ διωγμοῦ. nam à διωγμός, διωγμίτης, vox quidem non illa barbara, inſolentis tamen & novæ formæ. itaque magis placeat διωγμῆται illos appellari, ἀπὸ τοῦ διωγμῆσαι. quod verbum factum eſt à διωγμός. ſic autem videntur appellaſſe genus militum leviter armatorum & expeditorum, ad perſequendum fugitivos aut latrones, quos & διώκτας appellabant. & ut ita accipiamus, aperte ſuadent verba Marcellini : *genus ſemiermium*, inquit, *hominum quos Diocmitas appellant.* neque enim ſi ex aliqua gente & originem & nomen ducerent, ita locutus eſſet. *Diocmitas* autem ſcriptum pro *Diogmitas*, ut in veteribus libris *Docma* ſemper pro *Dogma* reperitur ſcriptum : & ſimilia.

GRUTERUS.

6 *Armavit & Diocmitas.*] Sic omnibus litteris codex Palatinus.

1 *Magnorum artificum.*] Non aliter quoque Palat.

CASAUBONUS.

1 *Cum tabulis magnorum artificum.*] Perperam in membranis, *magiſtrorum artif.*

2 *Marcomannos in ipſo tranſitu Danubii delevit.*] Marcomannos intellige, non gentem ipſam, quæ multis poſt ſeculis infeſta Romano nomini perduravit : ſed illum tantum exercitum eorum, qui ſtabat in acie. ſequitur ſtatim, *accepit in deditionem Marcomannos.* vide Xiphilinum & Legationum ex Dione Excerpta. narrat Dio, Jazygas magnam cladem accepiſſe, ea pugna quæ pugnata eſt ſuper aquis Danubii gelu concretis : de qua fortaſſe clade hæc ſunt accipienda.

3 *Gentes omnes ab Illyrici limite uſque Galliam conſpiraverant.*] Aurelius Victor, *Triumphi acti ex nationibus quæ regi Marcomaro ab uſque urbe Pannoniæ, cui Carnunto nomen eſt, ad media Galliorum protendebantur.* Hæc Victor : ubi vides illius in hiſtorica narratione ſecuritatem : nam falſum omnes gentes quæ ad bellum Germanicum ſive Mar-

conſpiraverant, [1] ut Marcomanni, [2] Nariſci, [3] Hermunduri, & Quadi, [4] Suevi, Sarmatæ, [5] Latringes, & Buri: [6] hi aliique cum Victovalis [7] Soſibes, [8] Sicobotes,

Marcomannicum ſocietatem junxerunt, regi Marcomaro fuiſſe ſubditas. & quod ait, *uſque ad media Gallorum* melius Capitolinus, *uſque Galliam.* vel ut alii, *uſque in Gall.* Sed ita loquitur Victor, res in Sequanis turbatas reſpiciens. de quo mox & Capitolinus.

GRVTERVS.

4 *Uſque in Galliam.*] Sic quoque Palatinus noſter.

2 *Nariſci.*] Extat in Pal. *Variſtæ*, quemadmodum & aliorum aliquot authentici.

5 *Latringes & Buri.*] Idem codex *Lacringes & Burei.*

6 *Hi aliique cum Victovalis.*] Pal. iterum *Victualis.* ita tamen expreſſit priora, ut hæreas an duabus vocibus pronuntiari voluerit, an verò unâ, *Hialiique*; quod & alii invenerunt in libris ſuis.

SALMASIUS.

1 *Ut Marcomanni, Nariſci.*] Nariſtæ dicuntur veteri libro, quod abeſt propius à Dionis lectione, qui in excerptis legationum, Ναρίσται appellat. Οὐαρισοὶ Ptolemæo. recte igitur heic *Variſtæ* legerentur. ſed N & V ſæpe invicem mutantur. itaque Nariſtæ & Variſtæ idem, vel Nariſti & Variſti.

4 *Suevi, Sarmatæ.*] Plura genera Sarmatarum ponit tabula vetus Peutingerorum: *Sarmatas vagos, Sarmatas Amaxobios, Sarmatas Lupiones, Sarmatas Venedos, Sarmatas Roxulanos, Suanos Sarmatas, Saſonas Sarmatas.*

5 *Latringes & Buri.*] Palatinus: *Lacringes, Burei.* & *Lacringes* quidem melius quam *Latringes.* Nam Dioni ſunt Δάσκελγοι pro Λάκελγοι, quomodo reponendum apud Dionem cenſeo. Buri autem Βοῦῤῥοι

Dioni dicuntur in Trajano. populos autem illos omnes quibus cum rem habuit Marcus, ſic enumerantur à Dione: *Aſtingi, Iazyges, Marcomanni, Quadi, Nariſtæ, Diacringi, Buri.* Vetus vero tabula Peutingerorum tractuum illorum gentes ſic enumerat: *Burcturos, Alamannos, Armalauſos, Marcomannos, Quados, Lutugos, Dureos,* vel *Duros.* ſic enim ſupplendam vocem imperfectam, quæ ibi legitur, *Dur*, cenſeo, & illos intelligo qui Buri heic & apud Dionem dicuntur.

CASAUBONUS.

2 *Nariſci.*] In excerptis Legationum è Dione appellantur iſti Ναρισταί. in regio quoque eadem terminatio: ſed in principio ibi peccatum, *Thariſtæ* pro Nariſtæ. Tacitus *Nariſcos* aut fortaſſe *Nariſtos* nominat. in libro De moribus Germanorum. in codice Auguſtano *Variſtæ*: quomodo etiam in Ptolemæi codicibus, nam ibi Οὐαρισοί.

3 *Hermunduri & Quadi.*] Reg. *Hermunduli.* Quatuor hos populos etiam Tacitus ſimiliter jungit. *Juxta Hermunduros*, ait, *Nariſci, ac deinde Marcomanni & Quadi agunt.*

5 *Latringes & Buri.*] Reg. *Latringes, Burci.* Suſpicor eſſe qui in libris Taciti dicuntur Marſigni & Burii, ſermone cultuque Suevos referentes. niſi mavis Marſignos Taciti eſſe Μαρσιγγοὺς Ptolemæi: quod propius vero. at in Excerptis è Dione Δάγκελγοι depravatè, pro Λάσκελγοι, vel Λάτριγγοι. Jornandes nominat & Aſtringos: qui non ſunt Latringes iſti: ſed qui dicuntur Dioni Ἀστιγγοι. *Burri* Ptolemæo quoque οἱ Βοῦῤῥοι, & Dioni in Excerptis.

6 *Hi aliique cum Victovalis.*] Regius *Ayalii.* ſic & Puteani unus. Sed Hyaliorum inter gentes Germanicas aut

tes, [1] Rhoxolani, Baſtarnæ, [2] Alani, Peucini, [3] Coſtoboci. Imminebat & Parthicum bellum & Britannicum. Magno igitur labore etiam ſuo gentes aſperrimas vicit, [4] militibus ſeſe invitantibus, ducentibus etiam exercitum legatis & præfectis prætorio: accepitque in deditionem Marcomannos, plurimis in Italiam traductis. [5] Semper ſanè cum optimatibus, non ſolùm bellicas res;

Sarmaticas, quod ſciam, nemo eſt qui fecerit mentionem. Aſſentior igitur Beato Rhenano, reconditæ doctrinæ viro, qui pridem corrigendum monuit *Taifali.* nota gens ex Mamertini panegyrico, & magis ex Ammiani hiſtoria XXXI. ubi multa de horum turpi & obſcœna vita. Jornandes de rebus Geticis Tafilos dicit, ſive Thuifalos. de Victovalis, qui Ammiano Victobali, antè dictum. Scripti, *Convictuales*.

SALMASIUS.

6 *Hi aliique cum Victovalis.*] Palatinus unica voce: *Hialiique cum Victualis.* populos ego quidem nullos iſto novi nomine. nec neſcio vulgo doctiſſimos viros, *Taifali*, reponere, & hanc illis placere conjecturam, quid ſta tuam neſcio. *Victuali* autem ſemper ſcriptum in optimo libro. Βικτϐάλυς Græci ſcriptores nominant.

CASAUBONUS.

7 *Soſibes, Sicobotes.*] Regius, *Sicrobotes.* utrum melius, aliis quærendum relinquimus: nobis enim hæc populorum nomina, alibi non comperta. Quæ deinceps ſequuntur, omnes vulgò notiſſimi. *Coſtoboci*, Dioni Κοςουϐῶκοι. Ptolemæi codices, Κοιςοϐῶκοι.

GRUTERUS.

8 *Sicobotes.*] Haud ſecus Palatinus.

2 *Alani Peucini.*] Noſter, *Halani, Peurini.*

4 *Militibus ſeſe invitantibus.*] Pal. *imitantibus.* quod probiſſimum heic fuerit, ſi acceperit ſcriptor *ſeſe* pro *eum.* fit enim fere ut miles ſequatur exemplum ducis ſui. vulgato tamen non ſua etiam deſit ratio.

SALMASIUS.

1 *Rhoxolani, Baſtarnæ, Alani.*] In veteri tabula: *Blaſtarni, Dacpetoporiani, Piti, Dagæ, Getæ, Venedi, Roxulani, Manicatæ, Cauvatæ, Pſaccani, Alani, Blaſtarni* pro Baſtarni. nam & ibi in propinquo ponuntur, *alpes Baſtarnicæ.* reliqua nos alias per otium expendemus.

3 *Coſtoboci.*] *Coſtobocæ*, Ammiano Marcellino.

4 *Militibus ſeſe invitantibus.*] Quis neget veram eſſe lectionem libri Palatini, *ſeſe imitantibus*? *ſeſe* autem loquendi genere illa ætate vulgato pro *ipſum.* nempe Marcum; cum milites ſcilicet ipſum imperatorem ſuum imitarentur & ad illius exemplum laborarent. præceſſit enim de Marco: *Magno igitur labore, etiam ſuo gentes aſperrimas vicit, militibus ſeſe imitantibus, ducentibus etiam exercitum legatis & præfectis prætorio. ſeſe* igitur pro *ipſum*, ut ſæpe apud iſtos auctores. cum enim imperator exemplum eſſet laboris & virtutis ſuis militibus, ipſum imitabantur milites. nihil verius.

5 *Semper ſane cum optimatibus.*] Optimates heic vocat Capitolinus, quos in Hadriano *ſummates* Spartianus appellat: *quum cum plurimis ſummatibus pàſceret.* alibi dicuntur *proceres.* optimates illis temporibus & proceres, & ſummates, non alii erant & dicebantur

res, ſed etiam civiles, priuſquam faceret aliquid, contulit. Denique ſententia illius præcipua ſemper hæc fuit, *Æquius eſt ut ego tot & talium amicorum conſilium ſequar, quàm ut tot & tales amici meam unius voluntatem ſequantur.* Sanè quia durus videbatur ex philoſophiæ inſtitutione Marcus ad militiæ labores atque ad omnem vitam [1] graviter carpebatur: ſed malè loquentium dictis, vel literis vel ſermone reſpondebat. Et multi nobiles [2] bello Germanico ſive Marcomannico, imò plurimarum gentium, interierunt: [1] qui-

bantur quam ſenatores. optimos nobilium vocat Aurelius Victor Scotthi: *& patres quidem præter commune Romani malum orbis ſtimulabat proprii ordinis contumelia, quia primus ipſe metu ſocordiæ ſuæ ne imperium ad optimos nobilium transferretur, ſenatum militia vetuit, etiam adire exercitum.* eidem *proceres* dicuntur in Tacito: *cunctis fere lætioribus quod militari ferocia legendi jus principis proceres recepiſſent.* atque alibi apud eumdem non ſemel. idem etiam ſub nobilitatis nomine ſenatum intelligit in Heliogabalo: *ac magis magiſque Alexandri, quem comperta Opilii nece Cæſarem nobilitas nuncupaverat, amor cumularetur.* in Gordiano: *iiſdemque per Africam diebus milites Gordianum, Gordiani filium, qui forte contubernio patris prætextatus ac deinceps Præfectus prætorio intererat, Auguſtum creavere. neque ſane factum nobilitas aſpernata.* in Decio; *Julius Valens cupientiſſimo vulgo imperium capit: verum utrique mox cæſi, cum Priſcum nobilitas hoſtem patriæ cenſuit.* ubi ſemper nobilitatis nomine ſenatum intelligit. Principes vocat Seneca lib. II. de benef. cap. XII.

CASAVBONVS.

5 *Semper ſanè cum optimatibus.*] Non ſignificat vox hæc ſub Imperatoribus, quod olim libera Rep. cùm eſſent & dicerentur alii optimates, alii populares. nam mutata ejus forma, & ſtudiis partium extinctis, omnes qui in Rep. eminerent dicti optimates. Gloſſæ vertunt rectè, πρωτοπολῖται. at vetere notione, optimates erant οἱ ὀλιγαρχικοὶ, ut ad Theophraſtum obſervabamus: non autem indiſtinctè τὰ πρῶτα τῆς πόλεως. Aurelianus in epiſtola ad Gallonium *optimates Gotthicas* appellat, mulieres captivas in ſua gente nobiles. Ingens abuſus in hac voce poſtea commiſſus, cùm dicti ſunt optimates miniſtri poteſtatum: quales ſunt in Novellis οἱ ταξεῶται, aut ſpiculatores, vel ſimiles his: qui juſti milites non erant, ſed quaſi publici quidam ſervi ducibus miniſtrabant, optionibus ſimiles. ſemper tamen hos Græci ὀπτιμάτους nominant: ut Tacticorum auctores & Conſtantinus libello Περὶ θεμάτων: ubi multa de themate optimatum. at optiones etiam Procopio ὀπτίωνες.

1 *Graviter carpebatur.*] Iſtud probabilius, quàm quod antè dictum: *Dabat ſe Marcus totum & philoſophiæ, amorem civium affectans.*

2. *Bello Germanico, ſive Marcomannico, ſive plurimarum gentium.*] Sic loquitur ut ſignificet poſſe hoc bellum non ſolum Germanicum aut Marcomannicum appellari; ſed etiam Sarmaticum, & Quadicum, & Suevicum, & aliis plurimis nominibus, de ſingularum gentium appellationibus, quas modò Capitolinus enumeravit.

 1 *Qui-*

[1] quibus omnibus ſtatuas in foro Ulpio collocavit. Quare amici frequenter ſuaſerunt ut à bellis diſcederet, & Romam veniret: ſed ille contempſit ac perſtitit; [2] nec prius receſſit quàm omnia bella finiret. [3] Provincias ex proconſularibus conſulares, aut ex conſularibus

1 *Quibus omnibus ſtatuas in foro Ulpio collocavit.*] Sic Auguſtus ſtatuas omnium ducum in utraque fori ſui porticu dedicavit.

2 *Nec prius receßit quàm omnia bella finiret.*] Recte, ſi de prioribus expeditionibus accipias: nunquam enim receſſit niſi victor & rebus cum hoſte compoſitis. at ultimum bellum conſtat ab eo non eſſe confectum: ſed non recedit à bello qui illi immoritur.

3 *Provincias ex proconſularibus conſulares, aut ex conſularibus proconſulares, aut prætorias pro belli neceßitate fecit.*] Provinciarum alia eſt ordinaria adminiſtratio, alia extraordinaria. ſæpe enim principes, pro temporum neceſſitatibus, formam uſitatam immutarunt. *temporaria autem permutatio jus provinciæ non immutat,* inquit Ulpianus lege CXXIV. de regulis juris. Exempla ſunt in hiſtoria principali, jam inde ab Auguſto multa. Ejuſmodi eſt quod hic obſervatur de Marco: & quod de Alexandro ſcribit Lampridius: *Provincias prætorias præſidiales plurimas fecit: proconſulares ex ſenatus voluntate ordinavit.* Obſervabis in Capitolini verbis diſtingui provincias conſulares à proconſularibus: in quo vel peritiſſimi rei Romanæ jure hæreant. nam quod inter has diſcrimen ſtatuemus? Proconſulares ſcimus dictas in quas mittebantur functi conſulatu, ut illis proconſule præeſſent. iidem conſulares dicebantur, & eorum provinciæ modò conſulares modo proconſulares. Non aliter apud Tullium & cæteros veteres ſcriptores hæ voces accipiuntur. mira igitur hæc Capitolini diſtinctio, atque, ut puto, alibi non legenda. Accedit huc, quòd præſidialium provinciarum nulla heic mentio. cur prætermiſit? melius Lampridius: qui tria provinciarum nomina, *quot & fuerunt*, ponit diſtinctè: proconſularium, & prætoriarum, quæ in poteſtate populi; & præſidialium, quæ propriæ principis ex inſtitutione Auguſti. Erant præter provincias & præfecturæ quædam cum in Italia, tum alibi, quas conſulares viri adminiſtrabant, de quibus in Hadriani vita dictum eſt. an igitur de his præfecturis ſentit Capitolinus, & provincias diverſa notione nominat? omnis enim procuratio cujuſcunque partis Reip. provincia dici poteſt. ſic apud Ciceronem provincia callium & aquarum. Vix tamen putem, hanc interpretationem convenire iſti loco. Obſervabamus ad Spartiani Hadrianum, etiam præſides & legatos provinciarum Auguſti, poſtea appellatos eſſe proconſules, vel proconſules Auguſti. ex hac conſuetudine loquendi proconſulares provincias interpretari heic poſſumus, præſidiales.

SALMASIUS.

3 *Provincias ex proconſularibus conſulares, aut ex conſularibus proconſulares.*] Nihil heic ſani loquuntur viri docti. putes in alium orbem deductos, nec in orbe Romano verſari: ita peregrini ſunt, & pro peregrinis agunt. ſemper fuit in arbitrio ac poteſtate Romanorum Principum jam inde ab Auguſto provinciarum adminiſtrationem pro belli ac temporum neceſſitate immutare. pacatas provincias & quæ annuis magiſtratibus facile regi poſſent, populo conceſſit Auguſtus, eæque ordinario jure adminiſtrabantur. nam magiſtratus

ribus proconſulares, [1] aut prætorias pro belli neceſſitate

ſtratus Populi Romani, Conſules, Prætores, magiſtratu functi ſortitu provincias illas accipiebant regendas, more qui ſtante etiam rep. obſervabatur, & peracto adminiſtrationis tempore decedebant. ac dictæ illæ proconſulares & prætoriæ, vel etiam proconſulares tantum, ut in ſuperioribus obſervabamus. & proconſules dicebantur prætores, qui jure & imperio conſulari provinciis præerant. Bellicas autem provincias & quæ annuo magiſtratu retineri non poterant, ſuæ eſſe partis voluit Cæſar, eaſque per legatos conſulares & prætorios adminiſtrabat. & eæ quidem in quas ex parte Cæſaris viri conſulares mittebantur, conſulares dictæ, ut prætoriæ, quæ à legatis prætoriis. vel potius inter provincias Cæſaris ſi quæ eſſent ex antiquo conſulares, in eas viros conſulares legatos mittebat; ſi quæ vero prætoriæ, prætorios qui & legati Auguſti pro prætore dicebantur. hinc nata differentia provinciarum conſularium & proconſularium, quæ ſub libera Republica fuit inaudita. ſed ſub Cæſaribus, ut jam ante ad Hadriani vitam notavi, populi provinciæ proconſulares dicebantur, Cæſaris vero conſulares. illæ à proconſulibus more & ordine antiquo adminiſtrabantur: iſtæ jure novo & extraordinario per legatos Auguſti conſulares. ſi quid autem novi exoriretur in provinciis pacatis, aut in earum vicinia, & bellici motus exiſterent, de proconſulari conſularem eam faciebat Cæſar, & eo legatos mittebat, & populo in locum ejus quam ademerat, aliam ex ſuis quæ pacatior eſſet reddebat, & ſic illa de conſulari proconſularis fiebat. hoc eſt quod ait Spartianus, Marcum pro belli neceſſitate de conſularibus proconſulares, & de proconſularibus conſulares provincias feciſſe. quoties igitur legeris *conſularem provinciæ*, ſemper de legato Cæſaris ille tibi conſularis accipiendus; quoties proconſulem, de magiſtratu populi Romani intelligere debebis: & ſecundum hanc proconſulum & conſularium differentiam diſtinctio quoque provinciarum proconſularium & conſularium procedit. plura ad Hadrianum Spartiani diximus quæ repeti heic non debent.

1 *Aut prætorias.*] Eas intelligo quæ à legatis prætoriis regebantur, qui & legati Auguſti pro prætore dicti ſunt. Populus etiam habuit ſuas provincias prætorias. nam ex inſtitutione Auguſti inter populi provincias, duæ tantum proconſulares fuere, decem prætoriæ, in quas prætores mittebantur. ita Strabo lib. XVII. εἰς δὲ τὰς δημοσίας ὁ δῆμος στρατηγοὺς ἢ ὑπάτους πέμπει. *prætores aut conſulares.* ſed omnes poſtea prætores prætoriique qui provincias populi adminiſtrabant, dicti ſunt proconſules, & proconſulari jure eas regebant. hinc tam frequens mentio proconſulum eorum qui nunquam conſules fuiſſent, in veterum libris, quod ſæpe viris doctis impoſuit. Tacitus lib. XVI. Annal. ſcribit Petronium factum eſſe proconſulem Bithyniæ, & mox conſulem. Bithynia populi fuit provincia, quam inter στρατηγίας, id eſt prætorias recenſet Strabo. itaque idem Tacitus lib. I. Annal. Granii Marcelli prætoris Bithyniæ meminit. ubi prætorem in proconſulem mutandum exiſtimant viri docti. ſed fruſtra, nam prætor & proconſul, idem. Petronius Bithyniæ præſes, proconſul dicitur, qui nunquam tamen antea conſul fuerat. nec conſularis erat, ſed conſulari poteſtate Bithyniam prætoriam adminiſtrabat. itaque paſſim poſtea ſub imperatoribus proconſules appellati prætorii viri qui provincias prætorias rexiſſent, priuſquam conſulatum adepti eſſent. quod etiam ſub veteri rep. in more fuit. in Epiſtolis Ciceronis duo-

tate fecit.[1] Res etiam in Sequanis turbatas,[2] cenſura & aucto-

duobus, niſi fallor, locis, titulus adſcriptus eſt, *Q. Metello proconſ.* qui tamen conſulatum nondum ceperat, ſed ex prætura in Galliam Ciſalpinam profectus erat. inde eſt quod auctores fere ſemper cum provinciarum rectores tam populi quam Cæſaris ſimul comprehendunt, proconſules tantum & legatos nominant, & per legatos, tam prætorios quam conſulares Cæſaris legatos intelligunt, per proconſules populi magiſtratus. id plus ſexcentis locis mihi obſervatum. Velleius lib. II. *Illud etiam in hoc tranſcurſu dicendum eſt, ita ſeptem annos Rhodi moratum, ut omnes qui proconſules legatique in tranſmarinas provincias profecti, viſendi ejus gratia,* &c. Proconſulum nomine rectores provinciarum populi complectitur prætorios & proconſulares; legatorum vero, Auguſti legatos conſulares & prætorios. hinc apud Spartianum in Alexandro, diviſio provinciarum in legatorias & proconſulares. ſed de his alibi plura.

CASAUBONUS.

1 *Res etiam in Sequanis turbatas.*] Strabo libro quarto, πέραν τοῦ Ἄραρος οἰκοῦσιν οἱ Σηκουανοί, διάφοροι καὶ τοῖς Ῥωμαίοις ἐκ πολλοῦ γεγονότες, καὶ τοῖς Ἐδούοις, ὅτι πρὸς Γερμανοὺς προσεχώρουν πολλάκις, κατὰ τὰς ἐφόδους αὐτῶν, τὰς ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν. Hæc Strabo de antiquis Sequanis: quorum poſteros eandem ſervaſſe mentem, eoſdem animos hæc maximè hiſtoria teſtatur.

2 *Cenſura & auctoritate repreſſit.*] Reg. *compreſſit. Cenſura* pro ſeveritate & exactiore diſciplina, recentioris eſt Latinitatis. ſic autem in his libris, & apud Latinos patres ſæpiſſimè. Marcus in oratione ad ſenatum, opponit clementiæ: *ut cenſura veſtra depoſita, meam pietatem clementiamque ſervetis.* τὸ αὐστηρότερον vocat *cenſuram.* Vulcatius, *Ipſius mores varii ſemper fuerunt: ſed ad cenſuram crudelitatemque propenſiores.* inde *cenſorius* pro gravi Trebellius Pollio: *Conſulem habuimus tam ſeverum, tamque cenſorium, ut in ejus magiſtratu nemo pranderit.* Jocus eſt M. Tullii, quem refert: at verba non Tulliana: nam aliter Macrobius.

SALMASIUS.

2 *Cenſura & auctoritate repreſſit.*] Cenſuram pro gravitate ac dignitate poſuerunt illius ætatis ſcriptores. unde *oris cenſuram*, quæ veteribus oris dignitas, dixerunt. *pondus* etiam quidam illo ſenſu uſurparunt, & *pondus mentis* dixerunt pro gravitate. Cenſura igitur eſt ἀξίωμα. Gloſſæ veteres: *Cenſura*, ἀξίωμα. alibi: ἀξίωμα, *Dignatio, dignitas, honos, meritum,* & ἀξιωματικοί, *cenſorii.* eædem gloſſæ: *cenſuram*, τιμιότητα etiam exponunt. Corippus lib. II.

Aſpexit lætus populos, vultuque modeſto
Circumfuſa videns plaudentum millia riſit,
Cenſuram ſervans, & plebi gaudia donans.

idem lib. IV.

Conſcendit princeps trabea ſuccinctus avita,
Regalem ditans auguſta fronte coronam;
Cenſuramque pia ſervans gravitate reſedit.

ubi *cenſura* gravitas vultus cum dignitate conjuncta. poſtea etiam vulgus cepit *cenſuram* uſurpare pro honeſtate vultus & decore, proque ipſa forma & pulchritudine. unde & *cenſorium hominem* vulgo qui pulcher eſſet, vocabant, & ſic ab animo ad corpus tranſtulerunt. Gloſſæ: *Cenſura, honor.* item: *Cenſura, decus vel pulcritudo.* ſed apertius Placidus: *Cenſura*, inquit, *eſt animi non corporis. ideo melius membrorum decorem & pulcritudinem dicimus quam cenſuram: tamen quia in uſu cenſorium hominem dicimus pulcrum, poteſt hæc ad pulcritudinem referri.*

1 *Filio*

auctoritate repreſſit. Compoſitæ res in Hiſpania quæ per Luſitaniam turbatæ erant.[1] Filio Commodo acccerſito ad limitem,[2] togam virilem dedit: quare congiarium populo diviſit, & eum, [3] ante tempus conſulem deſignavit. Siquis unquam [4] proſcriptus eſſet à præfecto 23
urbi, non libenter accepit. Ipſe in largitionibus pecuniæ publicæ parciſſimus fuit: quod laudi potius datur quàm reprehenſioni: ſed tamen & bonis viris pecunias dedit, [5] & oppidis labentibus auxilium tulit, [6] & tributa vel vectigalia [7] ubi neceſſitas cogebat remiſit. Abſens

CASAUBONUS.

1 *Filio Commodo accerſito ad limitem.*] Germanicum. Dio.

2. *Togam virilem dedit.*] Capies ex iſtis mentem Dionis ſcribentis: ὁ Μάρκος τὸν Κόμμοδον τὸν υἱὸν ἐκ τῆς Ῥώμης, ὡς καὶ ἐς ἐφήβους ἤδη τελεῖν δυνάμενον, μετεπέμψατο. nam illa, ὡς καὶ ἐς ἐφήβους ἤδη τελεῖν δυνάμενον, ex more Romano debes interpretari, *cùm id jam ætatis eſſet, ut toga virilis ei poſſet dari.*

3 *Ante tempus.*] Venia legis annariæ impetrata. Lamprid.

4 *Proſcriptus eſſet à præfecto Urbi.*] Accipe illa *à præfecto Urbi*, ut exempli loco poſita: non enim libentiùs accepit Marcus à ſenatu proſcriptos, aut aliis magiſtratibus. teſtis epiſtola quam ſuper Caſſii & complicum proſcriptione ad ſenatum ſcripſit.

6 *Et tributa vel vectigalia ubi neceſſitas cogebat, remiſit.*] Non magna principis optimi laus; ſi neceſſitate cogente, hoc eſt, iis à quibus exigi nihil poterat, tributa remiſit. ſed ſcripſerat fortaſſe, *ubi neceſſitas non cogebat.* ut intelligamus voluntatem Marco ſublevandi tenuiores, defuiſſe nunquam: etſi voluntas ſæpe, per Reip. neceſſitates. ſed nihil pronuntio. celebrant hanc largitatem Dio, & Euſebius in Chronico. Georgius Monachus, imò Euſebius ipſe: τὰ δημόσια τέλη ἀφῆκαν καὶ τοὺς τῶν χρεῶν χάρτας ἐπὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀγορᾶς κατέφλεξαν.

SALMASIUS.

5 *Et oppidis labentibus auxilium tulit.*] Ex Dione: χρήματά τε πολλαῖς πόλεσιν ἔδωκεν, καὶ τῇ Σμύρνῃ δεινῶς ὑπὸ σεισμοῦ φθαρείσῃ καὶ αὐτὴν καὶ βουλευτῇ ἐστρατηγηκότι ἀνοικοδομῆσαι προσέταξεν.

6 *Et tributa vel vectigalia ubi neceſſitas cogebat remiſit.*] Non magnæ liberalitatis argumentum hoc fuerit, nihil exigere ab illis unde ſcias nihil poſſe exigi: & parvam hanc eſſe laudem liberalis principis nec ego inficior, ſi quidem neceſſitatem heic capiamus illorum quibus tributa remittere ſit coactus imperator. & tum locus eſſet eruditiſſimi viri conjecturæ, qui negationem addit hoc modo: *ubi neceſſitas non cogebat.* ſed non ita eſt. Nam hanc neceſſitatem ad Marcum refero, qui etiam ubi neceſſitas cogeret, & res ita poſtularent, tributa tamen tum remiſerit, cum opus eſſet minime remitti. qua in re magnopere laudandus. ſic princeps philoſophus, qui urgentibus etiam reipublicæ neceſſitatibus non ſolum novis indictis & tributis onerandos non duxerit provinciales, ſed ſolitis etiam debitiſque penſionibus ſublevaverit, & illis vectigalia remiſerit.

GRUTERUS.

7 *Ubi neceſſitas cogebat.*] Sic & noſter codex; optimeque convenit antedi-

Abſens [1] populi Romani voluptates curari vehementer præcepit per ditiſſimos editores. Fuit enim populo hic ſermo, quum ſuſtuliſſet ad bellum gladiatores, quòd populum ſublatis voluptatibus vellet cogere ad philoſophiam. juſſerat enim, ne mercimonia impedirentur, [2] tardiùs pantomimos exhiberi non votis diebus.

tedictis : *Ipſe in largitionibus pecuniæ publicæ parciſſimus fuit.* tributa quippe & vectigalia exacta bono publico : ideoque non niſi juſta umquam de cauſſa remiſſa. unde Julianus in Epiſtolis : Βασιλεῖ μὲν πρὸς κέρδος ὁρῶντι χαλεπὸν ἂν ὑμῶν ἐφάνη τὸ αἴτημα. καὶ οὐκ ἂν ᾠήθη δεῖν τὴν δημοσίαν εὐπορίαν βλάπτειν τῇ πρός τινας ἰδίᾳ χάριτι. ἐπεὶ δὲ ἡμεῖς οὐχ ὅτι πλεῖστα παρὰ τῶν ὑπηκόων ἀθροίζειν πεποιήμεθα σκοπόν, ἀλλ᾽ ὅτι πλείστων ἀγαθῶν αὐτοῖς αἴτιοι γίγνεσθαι. τοῦτο καὶ ὑμῖν ἀπολύσει τὰ ὀφλήματα : *Regi ad lucrum ſpectanti difficilis veſtra poſtulatio videretur, neque umquam paucorum gratia publicis vectigalibus detrimentum afferri pateretur. Verum quia conſilium eſt noſtrum, non quam plurima è ſubditis colligere, ſed quamplurimum eis prodeſſe : idcirco vobis debita condonamus.*

1 *Populi Romani voluptates curari vehementer præcepit per ditiſſimos editores.*] Qui nimirum damnum minus ſentirent ; & glorioſum arbitrarentur placere vel ſic populo. neque enim heic ferè locum habere poteſt Senatuſconſulti, cujus meminit Tacitus lib. IV. cap. 63.

2 *Tardius pantomimos exhiberi non votis diebus.*] Palat. habet *novotis diebus.* ut fortè aliud quid adhuc lateat ſub illis, *non votis.*

CASAUBONUS.

1 *Pop. Rom. voluptates.*] Perperam in ſcriptis, *voluntates.* notum eſt ſpectacula ſic vocari.

2 *Tardiùs pantomimos exhiberi, non votis diebus.*] Poteſt ſcribi, *non totis d.* quomodo hunc locum aliquando emendare memini Jacobum Lectium, ſapientiſſimum ac feliciſſimi ingenii virum, ſanctiſſima amicitia mihi conjunctiſſimum. Poteſt & reticeri quod eſt editum. *voti dies*, quibus eduntur ludi votivi, quas εὐχωλιμαίας θέας appellat Dio in Heliogabalo : Hi ludi, ceu debiti, maxima cura edebantur, & religione etiam quàm cæteri majore.

SALMASIUS.

2 *Tardius pantomimos exhiberi non votis diebus.*] Audio Virum doctiſſimum emendantem, *non totis diebus*, ſed non auſculto. qua nec pejorem loci emendationem afferri poſſe cenſeo. una vox enim *tardius* hanc poteſt ſententiam implere. ſi enim tardius exhibiti pantomimi, ſequitur, & ſequi neceſſe eſt, ut non toto die ſint exhibiti. Notare autem vult certos dies, quibus diebus tardius exhiberi juſſi ſunt pantomimi : & cauſam hanc addit, *ne mercimonia impedirentur.* illis igitur diebus tantum, tardius exhibebant pantomimos quibus mercimonia poterant impediri. Mercimoniorum vero dies, nundinæ. Hinc ad certam veramque hujus loci lectionem poſſumus pervenire. liber Palatinus pro *non votis*, habet diſerte, *novotis*, quidam etiam *novis.* omnino legendum, *nonis diebus.* per nonos dies, Nundinas intelligit. quibus diebus ne impediretur mercimoniorum curſus, non hora ſolita vulgataque, ſed paulo tardius exhibebantur pantomimi. ſic Virgilius in Moreto, *nonos dies* vocat mercimoniorum dies, hoc eſt nundinas :

— *noniſ-*

gus. De amatis pantomimis ab uxore fuit ſermo, ut ſuperius diximus: ſed hæc omnia per epiſtolas ſuas purgavit. Idem Marcus [1] ſederi in civitatibus vetuit in equis ſive vehiculis: lavacra mixta ſubmovit. Mores matronarum compoſuit diffluentes, [2] & juvenum nobilium. [3] Sacra Serapidis [4] à vulgaritate Peluſiæ ſub-

——— *nonisque diebus*
Venales olerum faſces portabat in urbem.
qui verſus unice confirmant conjecturam hanc noſtram: nam & ibi quoque perperam lectum erat uſque adhuc:

——— *notisque diebus*,

pro *nonis*: viri doctiſſimi vero veram lectionem ex libris exhibuerant. ſed quoniam huc uſque venimus, ne hoc quidem omittemus, quod nunc in mentem venit, & lucem huic loco qui de pantomimis agit, non parvam adferet, tres illa tempeſtate fuiſſe notos & celebres pantomimos, Pyladen, Morphum, & tertium quemdam, cujus nomen neſcio, qui alternis diebus ſaltabant. & primum quidem Pylades, deinde Morphus, poſt tertia die tertius ille de nomine mihi parum cognitus, poſt quem deinceps, velut in orbem Pylades. Hoc me docuit Galenus in commentario περὶ τοῦ προγιγνώσκειν, cujus verba non parcam aſcribere: παραγινομένου τινὸς ἐκ τοῦ θεάτρου καὶ φάντος ὀρχούμενον ἑωρακέναι Πυλάδην, ἤλλαγη γὰρ αὐτῆς τὸ βλέμμα, καὶ τὸ χρῶμα τοῦ προσώπου. κἀγὼ θεασάμενος τοῦτο, ἐπιβαλὼν τῷ καρπῷ τῆς γυναικὸς, τὴν χεῖρα εὗρον τὸν σφυγμὸν ἀνώμαλον ἐξαίφνης πολυειδῶς γινόμενον, ὅστις δηλοῖ τὴν ψυχὴν τεθορυβῆσθαι, &c. κατὰ τὴν ὑστεραίαν οὖν εἰπὼν ἀκολουθεῖν τινὶ τῶν ἐμῶν, ὅταν ἐπισκεψάμενος ἔλθω πρὸς τὴν γυναῖκα, μετ᾽ ὀλίγον ἀφικόμενος ἀνάγγειλόν μοι, Μόρφον ὀρχεῖσθαι σήμερον, εἶθ᾽ ὡς ἤγγειλεν ἄτρεπτον εὗρον τὸν σφυγμόν. ὁμοίως δὲ καὶ κατὰ τὴν ἑξῆς ἡμέραν ποιήσας ἀγγελθῆναι περὶ τοῦ τρίτου τῶν ὀρχηστῶν, ὁμοίως μείναντος ἀτρέπτου τοῦ σφυγμοῦ, κατὰ τὴν τετάρτην ἠκρίβωσα ἡμέραν πάνυ παραφυλάξας, ἡνίκα Πυλάδης ὀρχούμενος ἠγγέλθη, ταραχθέντα πολυειδῶς αὐτὸν ὁρῶν, εὗρον οὕτως ἐρῶσαν τοῦ Πυλάδου τὴν γυναῖκα. καὶ τοῦτο παραφυλαχθὲν ἀκριβῶς ἐν ταῖς ἐφεξῆς ἡμέραις εὑρέθη βεβαίως. qui locus ad hanc rem inſignis. ubi Pyladen tantum & Morphum, tertium vero illum non nominat. ſed de toto hoc genere pluribus alias Deo volente diſputabimus.

CASAUBONUS.

1 *Sederi in equis.*] Expoſuimus ad Hadrianum. ibidem & de lavacris mixtis.

2 *Et juvenum nobilium ſacra ſ.*] Volebam diſtinctum: *Mores matronarum compoſuit diffluentes, & juvenum nobilium. Sacra S.* vel pueri hoc videant: ſed & liber regius non aliter.

SALMASIUS:

3 *Sacra Serapidis à vulgaritate Peluſiæ ſubmovit.*] Omnes libri, *Peluſiæ* retinent: etiam princeps editio, *Peloſiæ*. ſic eſſet Peluſia pro Peluſium. quod non eſt prorſus aſpernandum. licenter enim agebant in enumerandis urbium nominibus illi veteres & in genere, & in numero, ut τὰ Λούγδουνα pro Lugdunum: Tyana, Tyanæ, pro τὰ Τύανα: & Megara, Megaræ, pro τὰ Μέγαρα, & ſimilia. ſic Πήλιον urbs Theſſaliæ, & Πηλίαι. ſi quis malit, *à vulgaritate Peluſia*, legere cum eruditiſſimo viro, non me rapiat reluctantem, ſed ducat volentem.

3 *Sacra*

ſubmovit. Fama fuit ſanè [1] quod ſub philoſophorum ſpecie

CASAUBONUS.

3 *Sacra Serapidis à vulgaritate Peluſiæ ſubmovit.*] Lege, *Peluſia.* urbem enim hanc Ægypti nemo unquam dixit Peluſiam: omnes Peluſium. deductum ab hac gentile, variè formarunt. Stephanus: τὸ ἐθνικὸν Πηλουσιώτης. ὡς Ζιφυελώτης· ἀλλὰ καὶ Πηλούσιος καὶ Πηλουσιακός. Peluſiam ſive Peluſiacam vulgaritatem appellat cives Peluſiotas, & omnem illam turbam, quæ Serapeæ hujus feſtivitatis cauſſa, eò ſolebat ex cætera Ægypto convenire. Concurrebatur in eam urbem & mercimonii gratia. auctor mihi Hieronymus: qui *Peluſiacam lentem* apud poëtam interpretatur contra veterum criticorum ſententiam; *non quòd ibi genus hoc leguminis gignatur vel maximè: ſed quod è Thebaide & omni Ægypto per rivum Nili illuc plurimùm deferatur.* Videntur ludi Peluſii quorum meminit Tertullianus libro De baptiſmo, magna hominum frequentia celebrati. Cùm igitur Peluſiotæ obtentu ſacrorum Serapidis, & religionis ludorum, multa flagitia & ſcelera ſoliti eſſent exercere, ut eorum petulantiam coërceret Marcus, ſacra iſta illis ademit. nam alioquin mirum, ſacra Ægyptiaca, quæ etiam Romam eſſent recepta, urbi Ægyptiacæ fuiſſe adempta. Sed populi hujus perverſam mentem & pravos mores etiam proverbio notarunt veteres: nam apud Hieronymum ſæpiùs, *Peluſiota* ſtulti hominis & Marrucini convitium eſt. alluſione facta non minùs ad mores incolarum ejus urbis, quàm ad nominis veriverbium. neque enim Ægyptiaca vox eſt, ſed Græca: eſtque auctore Strabone *Πηλούσιον* παρὰ τὸ πηλὸς ita dictum, ut ſi Luteriam à luto dicas. Digni ſanè fuerunt Peluſiotæ qui riſum omnibus tollerent, cum ſuo illo deo mirifico, crepitu ventris inflati: quæ, ut ſcribit Hieronymus, Peluſiaca religio eſt.

GRUTERUS.

4 *A vulgaritate Peluſiæ.*] Sic etiam noſter Pal. alias maluiſſem *Peluſiaca*, aut *Peluſia*, aut aliud quid. porrò iſthæc ita capio, non ut omnino abſtulerit Peluſiotis omnibus ſacra Serapidis, ſed ab eis excluſerit vulgus promiſcuum, cura eorum demandata ſacerdotibus tantum ac viris primariis.

CASAUBONUS.

1 *Quòd ſub philoſophorum ſpecie quidam remp. vexarent & privatos.*] Quia verbum *vexare* variam interpretationem admittit, poteſt hujus loci ſententia multimodis explicari. Cùm tanti faceret Marcus philoſophiam, nemo prudens dubitaverit fuiſſe multos, qui philoſophiæ ſtudium ſimularent, potiùs quàm ſcita præſtarent: ut imperatoris benevolentiam ſibi conciliarent. Hi gratia qua pollebant apud principem ad quæſtum ſuum abutebantur, cùm multorum querellis. Sunt iſti fortaſſe, quos dicit Capitolinus, remp. vexaſſe & privatos. Sed & illi remp. vexant, qui pravis religionibus vulgi animos inficiunt: ſæpe ut ad rerum novarum molitionem impellant. De hoc genere hominum editam fuiſſe conſtitutionem à Marco, teſtis Modeſtinus libro primo De pœnis: *Si quis aliquid fecerit, inquit, quo leves hominum animi ſuperſtitione numinis terrerentur; divus Marcus hujuſmodi homines in inſulam relegari reſcripſit.* Ulpianus libro VII. De officio proconſulis: *Divus Marcus eum qui de motu Caſſiano vaticinatus erat, & multa quaſi inſtinctu deorum dixerat, in inſulam Scyrum relegavit.* Etiam illi vexant remp. qui cùm in illam nihil conferant, ex ærario alimenta percipiunt, & alia commoda debita iis, qui propter induſtriam ſuam & operam publico navatam, digni ſunt præmio, καὶ τοῦ ἐν πρυτανείῳ σιτήσεως. multos autem Marco ita impo-

ſpecie quidam remp. vexarent & privatos: quod ille purgavit. Erat mos iſte Antonino ut ¹omnia crimi- 24
na

Impoſuiſſe ſub ſpecie philoſophorum, en Dionem auctorem. παμπληθεῖς, ait, φιλοσοφεῖν ἐπλάττοντο, ἵν' ὑπ' αὐτοῦ πλουτίζωνται. Si quis referre malit ad immunitates philoſophis conceſſas, & excuſationes à tutelis, qua de re multa apud juris auctores, per nos licet. Erat enim & reip. & privatis oneroſum, reperiri tam multos, qui beneficiis quæ fuerant veris philoſophis conceſſa, uterentur. Sed longum fuerit omnes interpretationes perſequi, quæ huic loco poſſint aptari. Vir magnus qui ad Chriſtianos refert, ab auctoris mente, niſi fallimur, aberrat longè.

SALMASIUS.

¹ *Sub philoſophorum ſpecie quidam remp. vexarent & privatos.*] Evenit ſub Marco quod ſub aliis ſolet evenire principibus, ut omnes qui vident principem ad alicujus rei ſtudium animi quadam inclinatione ferri, ſtatim ejuſdem rei ſtudio ut cum maxime teneri ſe fingant, ad gratiam ſcilicet & favorem promerendum. Cum igitur plurimus eſſet in philoſophiæ ſtudiis Marcus, multos illa tempeſtate extitiſſe non eſt dubium, qui tota animi contentione philoſophiam ſectarentur, & philoſophandi libidine ducerentur, ut liberalitatem optimi principis provocarent, quem hujuſmodi hominibus favere animadvertebant. Et ſic erant reip. oneri, cum eos imperator promoveret, ditaret, ſtipendiis ſalariiſque ſublevaret. & iſti erant qui rempublicam vexabant, & ſub philoſophiæ obtentu multa ſibi licere putabant, & impune quidvis moliebantur. Privatos autem vexari ab hoc genere hominum habitum philoſophi præ ſe ferentium, idcirco puto dixit, quod innumera tunc copia emerſerat hominum qui philoſophos ementiebantur, & Cynicos profitebantur: mera potius mendicabula, qui magna libertate & audacia in domos privatorum ſe inferebant, vere θυρεπανοῖκται, quibus nihil clauſum tectumque poterat eſſe, quique libere quod opus eſſet, petebant; liberius, non dantes conviciis & maledictis impetebant, & ita privatos vexabant æruſcatores ejuſmodi & nulli rei bonæ homines, quique nihil philoſophorum haberent præter barbam & pallium. quorum ſub imperio Marci uberrimum fuiſſe proventum docent nos illorum temporum ſcriptores, qui paſſim in libris ſuis conqueruntur de hoc hominum genere temere nomen illud ſanctiſſimum uſurpantium. Atque hæc ſola eſt, quæ huic loco poſſit aptari interpretatio: reliquæ omnes & longius ſunt arceſſitæ, & ad hujus loci ſententiam parum accommodatæ videntur.

GRUTERUS.

1 *Omnia crimina minore ſupplicio quàm legibus plecti ſolent, puniret.*] Quod & ipſum aliis quoque Principibus ſollemne, uti pulcrè oſtendit Freherus noſter in *Sulpitio ſuo*.

SALMASIUS.

1 *Ut omnia crimina minore ſupplicio quam legibus plecti ſolent, puniret.*] Moderationem hanc & ἐπιείκειαν Marci in criminibus puniendis Philoſtratus in vita Herodis tangit: τῆς δὲ, inquit, Ἀθηναίων ἀπολογίας ἐχούσης κατηγορίαν τοῦ τε Ἡρώδου καὶ τῶν ἀπελευθέρων τὴν ὀργὴν ὁ Μάρκος, ἐς τοὺς ἀπελευθέρους ἔτρεψε, κολάσει χρησάμενος ὡς οἷόν τε ἐπιεικεῖ. οὕτω γὰρ αὐτὸς χαρακτηρίζει τὴν ἑαυτοῦ κρίσιν. κόλασιν ἐπιεικῆ vocat Philoſtratus minus ſupplicium quam quo leges punire ſolent. poſtrema verba male verterunt

inter-

na minore ſupplicio quàm legibus plecti ſolent, puniret: quamvis nonnunquam contra manifeſtos & gravium criminum reos inexorabilis permaneret. Capitales cauſas [1] hominum honeſtorum ipſe cognovit, & quidem ſumma æquitate, ita ut [2] prætorem reprehenderet [3] qui citò reorum cauſas audierat: juberetque illum iterum cognoſcere, [4] dignitatis eorum intereſſe dicens ut ab eo audirentur qui pro populo judicaret. [5] Æquitatem autem etiam circa captos hoſtes cuſtodivit. Infinitos ex gentibus in Romano ſolo collocavit. [6] Fulmen de cœlo precibus ſuis contra

interpretes, quæ ſignificant: *ſic enim ipſe Marcus judicium illud ſuum appellat.* reſpicit enim ad verba Epiſtolæ Marci ad Herodem quæ ſequitur poſt paulo apud ipſum Philoſtratum, ubi dicit ſupplicio affeciſſe delinquentes, ὡς οἷόν τε ἐπιεικεῖ. verba Epiſtolæ: σὲ δὲ ὑγιαίνειν εὔχομαι καὶ περὶ ἐμοῦ ὡς εὔνου σοὶ διαγινώσκεσθαι, μηδὲ ἡγεῖσθαι ἀδικεῖσθαι; εἰ καταφωράσαι τινὰς πλημμελοῦντας κολάσει ἐπ' αὐτοῖς ἐχρησάμην ὡς οἷόν τε ἐπιεικεῖ. *puniſtione quam fieri potuit moderata.*

CASAUBONUS.

1. *Hominum honeſtorum.*] Scrib. *honeſtiorum.* τῶν ἐντιμοτέρων, non enim poterat omnium honeſtorum. in Commodo, *adhibitos cuſtodes vitæ ſuæ honeſtiores ferre non potuit.* multa Xiphilinus de hac Marci æquitate, patientia, & diligentia in cognitionibus. nec penitus tacet ipſe in libris ſuis.

3. *Qui citò reorum cauſſas audierat.*] Qui judicia de reis brevi auditione peregerat: quod inter mali principis notas ponunt veteres.

4. *Dignitatis eorum intereſſe dicens.*] Lego, *reorum.* Solebant prætores non per ſe, ſed per decemviros, aut quæſitores, aliosve quibus juriſdictionem mandaſſent, de reorum etiam honeſtiorum cauſſis cognoſcere: hoc non fert Marcus, & ait vere intereſſe dignitatis reorum, ut ab eo audirentur, qui pro populo judicaret.

5. *Æquitatem etiam circa captos hoſtes cuſtodivit.*] Exemplum eſt hujus æquitatis, quod narrat Dio. Captivus adoleſcentulus Barbarus, à Marco de re aliqua interrogatus, negavit ſe reſponſurum prius quàm juſſiſſet ille dari ſibi veſtem defendendo frigori, quo urebatur. indulſit Marcus, nihil commotus hac captivi hominis libertate.

6. *Fulmen de cœlo precibus ſuis c.*] Imò verò militum Chriſtianorum, qui illi tunc militabant, precibus. Nota hiſtoria de qua erit locus alibi, ſi Deus voluerit, plura dicendi.

GRUTERUS.

2. *Prætorem reprehenderet qui citò reorum cauſſas audierat.*] Rectè. nam juxta P. Syrum: *In judicando, crimino ſa eſt celeritas.* Quinimò ut idem vult Mimographus: *Properare in judicando, eſt crimen quærere.* certè, *Prope eſt libens ut damnet qui damnat cito*, ut loquitur Seneca lib. 1. de Clementia. cap. 14.

4. *Dignitatis eorum intereſſe dicens.*] Sic Palat. & ſubintelligitur *reorum*, quod præceſſit.

SALMASIUS.

4. *Dignitatis eorum intereſſe dicens.*] *Eorum*, reorum ſcilicet. nec enim alio poteſt referri, cum de reis tantum loquatur. non opus eſt igitur *reorum* reponi.

5. *Æquitatem etiam circa captos hoſtes cuſto-*

[cu]ſtodivit.] Æquitatem autem etiam circa [c]aptos hoſtes cuſtodivit. ita Palatinus.

6 *Fulmen de cœlo precibus ſuis contra [h]oſtium machinamentum extorſit.*] In epiſtola Marci, quæ Græce eſt edita apud Juſtinum ad finem ejus Apologetici, ita hæc res narratur: ἅμα δὲ τῷ τούτους ῥίψαι ἐπὶ τὴν γῆν ἑαυτοὺς καὶ δεηθῆναι θεῷ ὃν ἠγνόουν, εὐθέως ὕδωρ ἠκολούθει οὐρανόθεν, ἐπὶ μὲν ἡμᾶς ψυχρότατον, ἐπὶ δὲ τοὺς Ῥωμαίων ἐπιβούλους χάλαζα πυρώδης. ubi per illa verba, τοὺς Ῥωμαίων ἐπιβούλους, idem videtur intelligere quod heic Spartianus de hoſtium machinamento. quod tamen, ut verum fatear, quid ſit neſcio. ſimpliciter enim alii auctores ſcribunt, adverſus Germanos & Sarmatas fulmen elicitum precibus Imperatoris Marci, nihilque de iſtiuſmodi machinamento produnt. an machinam bellicam aliquam hoſtium intelligit, in quam fulmen deſcenderit, quo conflagravit? ſed Græculus ille auctor epiſtolæ illius ſubdititiæ, ἐπιβούλους Ῥωμαίων dum vocat, ad hoc fortaſſe machinamentum reſpexerit. quod tamen affirmare nolim. Et recte quidem vir ſummus judicavit non eſſe germanam illius Marci epiſtolam, ſed ab aliquo non Græco ſed ſemibarbaro homine confictam. quædam autem vir ille doctiſſimus ſibi recte viſus eſt in illius epiſtolæ parte emendaſſe; quæ melius mea ſententia inemendata permanerent: & ibi maxime, ubi δρούγγων pro δρακόντων reponit. De ſuis enim copiis loquitur Marcus, quas cum infinita barbarorum multitudine comparans, minores multo & inferiores inveniebat. Narrat igitur illo loco Marcus quales copias tunc habuerit, cum à barbaris eſt deprehenſus: καταλαμβανομένους, inquit, μου ὑπὸ δρακόντων ἑβδομήκοντα τεσσάρων. Dracones decem erant in unaquaque legione: ſic Dracones ſeptuaginta, ſeptem legiones efficiunt. non aliam eſſe mentem illorum verborum, καταλαμβανομένου μου ὑπὸ δρακόντων ἑβδομήκοντα τεσσάρων, indicant ſequentia, ubi legiones nominat cum quibus deprehenſus ſit. καταλαμβανόμενος δὲ ἤμην ἐν μεγάθει πλήθους ἀμίκτου καὶ στρατευμάτων λεγεῶνος πρίμας, δεκάτης, γεμίνας, Φρεντησίας, &c. Φρεντησία autem legendum eſt non Φρεντηνσία. ſic enim Græci ſolent hæc nomina enunciare: *fretenſe*, Φρεντήσιον: ut *caſtrenſe*, καστρήσιον: *Romanenſe*, ῥωμανήσιον: *militarenſe*, μιλιταρήσιον. Barbarorum vero multitudinem recenſens fuiſſe dicit παμμίκτου ὄχλου χιλιάδας ἐννεακοσίας ἑβδομήκοντα ἑπτά. ex quibus vel cæco appareat, drungos illos ſeptuaginta duo longe minores eſſe quam ut illam innumeram copiam efficere poſſint. Comparat igitur quiſquis ille eſt ejus Epiſtolæ author, copiarum Marci numerum, cum exercitu barbarorum, ut ex comparatione proderetur quanto inferiores Romani barbaris: ἐξετάσας, inquit, ἐμαυτὸν καὶ τὸ πλῆθος τὸ ἐμὸν πρὸς τὸ μέγεθος τῶν βαρβάρων καὶ πολεμίων κατέδραμον εἰς τὸ θεοῖς εὔχεσθαι πατρῴοις. De legione vero Melitena cujus nomen penitus intercidiſſe vult vir ille incomparabilis, neque unde nomen acceperit ſciti, longe aliter eſt. nam Melitena non aliunde habuit nomen, quam à Melitena urbe Cappadociæ, quæ Μελιτηνή Græce. at, inquit, ἀπὸ τῆς Μελιτήνης eſt Μελιτηναῖος, non Μελιτηνός, in quo fallitur. primum urbs ipſa non Μελιτίνη, ſed Μελιτηνή. à qua ἐθνικὸν Μελιτηνός. quod etiam docet ἐθνικογράφος: Μελιτηνή, inquit, πόλις Καππαδοκίας. Στράβων ἐνδεκάτῃ. τὸ δ᾽ Ἄμανον ὄρος μέχρι τοῦ Εὐφράτου καὶ τῆς Μελιτηνῆς παρήκει, καθ᾽ ὃ ἡ Κομμαγηνὴ Καππαδοκίᾳ προσάκει): οἱ πολῖται Μελιτηνοὶ ὡς Κομμαγηνοί. vides Μελιτηνὸν ἐθνικὸν ἀπὸ τῆς Μελιτηνῆς, ut à *Commagena* Commagenum? inde Melitena legio. Xiphilinus dicit illam legionem fuiſſe τάγμα τῶν ἀπὸ Μελιτηνῆς στρατιωτῶν, ex militibus Melitenis compoſitam illam

contra hoſtium machinamentum extorſit, ſuis pluvia impetrata quum ſiti laborarent. Voluit Marcoman-

illam legionem ſignificans, cui poſtea nomen Fulminatricis ex re inditum eſt. ſed minime dubito quin legendum ſit apud Xiphilinum: *τάγμα τῶν ἐπὶ Μελιτινῆς στρατιωτῶν*. & male doctus interpres qui *ex militibus Melitenis* vertit. Euſeb. lib. v. hiſt. Eccleſ. *τοὺς δ' ἐπὶ τῆς Μελιτίνης οὕτω καλουμένης λεγεῶνος στρατιώτας*. ab illo igitur habet Xiphilinus. melius legeretur *Μελιτινῆς* apud Euſebium. nam ita urbs illa Cappadociæ dicta, & inde legio Cappadociæ impoſita, & Melitenæ collocata. legendum etiam in illa pſeudepigrapha epiſtola, *καταλαμβανομένου μου ἐπὶ δρακόντων ἑβδομήκοντα τεσσάρων*, ubi *ὑπὸ* male ſcriptum, quod in errorem induxit doctiſſimum virum. in eadem epiſtola ſcribendum paulo poſt, *καταλαβανόμενος δὲ ἡμῶν ἐν μεγέθει πλήθους ἀμίκτου στρατευμάτων μετὰ λεγεῶνος πρίμας, δεκάτης, γεμίνας, φρεντησίας*, quattuor tantum heic legiones nominat quæ numerum illum Draconum non efficiunt, quem in exercitu Marci fuiſſe notabat epiſtolæ commentitius auctor. nam in quattuor legionibus quadraginta tantum dracones erant. ſed apparet aliarum legionum nomina intercidiſſe. nam Xiphilinus tradit Marcum in illa ſua epiſtola dicere ſecum habuiſſe legionem Melitenam, cujus heic nulla mentio. ſed hæc non ſunt ad obruſſam exigenda, quæ ab homine barbaro & inepto confićta eſſe apparet longe poſt Marci tempora. Nam dracones inter ſigna militaria apud Romanos ſub Marco nondum erant. Draconibus porro non ſolum Parthi & Indi, ſed etiam Scythæ uſi ſunt. Suidas: *Σημεῖα Σκυθικὰ ἃ φέρουσιν ἐν τῷ πολέμῳ, ὑφάσματά εἰσι βαφῇ πεποικιλμένα εἰς ἰδέαν μάλιστα ὄφεων εἰκασταί. καὶ ἐπηώρηνται κοντῶν συμμέτρων.* Draconem unum mille homines ſequebantur. Lucianus: *σημεῖον δὲ πλήθους τοῦτο αὐτοῖς. χιλίους γὰρ οἶμαι δράκων ἄγει.* Scythicæ autem omnes illæ gentes adverſus quas in procinctu tunc fuit Marcus. itaque poſſet aliquis ſuſpicari ſeptuaginta illos dracones de barbarorum exercitu non de Romanorum accipiendos: & per ſeptuaginta quattuor dracones, ſeptuaginta quattuor hominum millia ſignificari. ſed longe ampliorem fuiſſe barbarorum numerum ex eadem fictitia epiſtola diſcimus, quæ nongenta ſeptuaginta ſeptem millia ex diverſarum gentium colluvie concreta & in unum coacta fuiſſe ſcribit. nullum itaque dubium eſt quin dracones illos ad exercitum Romanorum pertinere voluerit auctor ille ſemigræculus. At Drungi quos pro Draconibus reponendos cenſuit vir eruditiſſimus ſuis ad Euſebium animadverſionibus, nihil ad rem.

1 *Contra machinamentum hoſtium.*] Nunc intelligo quale illud fuerit hoſtium machinamentum. Barbari ex compoſito pugnam detrectabant, quod abſque prælio Romanos in poteſtatem venturos ſperarent, æſtu ſitique confectos & undique concluſos, locis opportunis omnibus à ſe occupatis ne aquari poſſent. Epitome Dionis: *καὶ οἱ βάρβαροι τὴν μὲν μάχην ἐπέσχον προσδοκήσαντες σφᾶς ῥᾳδίως ὑπό τε τοῦ καύματος καὶ ὑπὸ τοῦ δίψους αἱρήσειν. πάντα δὲ τὰ πέριξ διαλαβόντες ἀπέφραξαν ὅπως μηδαμόθεν ὕδωρ λάβωσι· πολὺ γὰρ τῷ πλήθει περιῆσαν.* idem intellexit auctor fictitiæ epiſtolæ, cum barbaros *ἐπιβούλους Ῥωμαίων* vocat: *ἐπὶ μὲν ἡμᾶς ψυχρότατον ὕδωρ, ἐπὶ δὲ τοὺς Ῥωμαίων ἐπιβούλους χάλαζα πυρώδης.*

manniam provinciam, voluit etiam Sarmatiam facere & feciſſet niſi Avidius Caſſius rebellaſſet ſub eodem in oriente, [1] qui imperatorem ſe appellavit (ut quidam dicunt) Fauſtina volente, quæ de mariti valetudine deſperaret. Alii dicunt, ementita morte Antonini, Caſſium imperatorem ſe appellaſſe quum divum Marcum appellaſſet. [2] Et Antoninus quidem [3] non eſt ſatis motus defectione Caſſii, [4] nec in ejus affectus ſævi-

viit,

SALMASIUS.

1 *Qui imperatorem ſe appellavit, ut quidam dicunt Fauſtina volente.*] Eadem pene verba apud Volcatium: *Hic imperatorem ſe in Oriente appellavit, ut quidam dicunt Fauſtina volente, quæ valetudine Marci jam diffidebat.*

3 *Non eſt ſatis motus defectione Caſſii.*] *Satis* pro valde. *non eſt ſatis motus defectione Caſſii*: hoc eſt, non valde motus eſt defectione Caſſii. ſic ſupra: *ſatis nobilis*, pro valde nobilis: *grandævo Romani equitis filio Claudio Pompejano dedit genere Antiochenſi, nec ſatis nobili.* hoc eſt, nec admodum nobili. quod paſſim occurrit apud iſtos auctores. quo nihil frequentius apud Cyprianum epiſt. xx. *accepimus literas tuas frater, ſatis ſobrias & integritatis & fidei plenas.* ſic & alibi: *ſatis & plurimum gaudeo, quando à vobis per tales talia perferuntur.*

4 *Nec in ejus affectus ſæviit.*] Mirus librorum conſenſus in retinenda lectione quam jampridem exploſere viri docti: *nec ejus affectus ſævi.* quæ mihi videtur inde manaviſſe, quod prius erat ſcriptum: *nec affectus ejus ſæviit*, *Sævire aliquem* pro ſævire in aliquem, loquendi forma illo ſæculo uſitata. incertus auctor in Magni Alexandri vita, qui ſub Conſtantio vixit, de Bucephala: *Interea viri qui Philippi equitia curabant, equum ſpectabilis formæ regi deducunt, ajuntque illum armenti quidem regalis fuiſſe genus, formatum pedibus ad Pegaſi fabulam, etſi qui fuiſſe Laomedonti ejuſmodi prædicantur: addiditque, unum, inquit, eſt ei belluile vitium, namque homines edit, & ejuſmodi pabulum ſævit.* pro ſævit in ejuſmodi pabulum. ſic Tertullianus, *carnem deſæviri* dixit. de Martyrio: *& caro de nuptiis tollitur, & caro in confeſſione deſævitur.* & lib. III. adverſus Marcionem: *quia in indignatione ſua interfecerunt homines id eſt prophetas, & in concupiſcentia ſua ceciderunt nervos tauro, id eſt Chriſto, quem poſt necem prophetarum, ſuffigendo nervos ejus clavis, deſævierunt.* *quem deſævierunt*, pro in quem deſævierunt. quod non intelligentes homines non ſatis eruditi inſulſerant verbum *interfecerunt*, poſt vocem prophetarum. quod nos expunximus auctore veteri libro, cujus ope infinitas mendas ex optimo auctore ſuſtulimus. ita ſævire affectus hoc loco pro ſævire in affectus.

CASAUBONUS.

2 *Et Antoninus quidem non eſt ſatis motus defectione Caſſii, nec in ejus affectus ſæviit.*] Et hoc verbis ferè iiſdem apud Volcatium: *Nec tamen Antoninus graviter eſt iratus, rebellione cognita, nec in ejus liberos aut affectus ſæviit.* ſunt, opinor, verba Marii Maximi. Alibi ſcribit idem Volcatius, *Fauſtinam ad vindictæ neceſſitatem Antoninum impuliſſe quieſcentem.* Scribit tamen Dio Marcum ad hujus rei nuntium σφόδρα ἐκπλαγῆναι. ſed ita eſt: qui omnia magni principis munia obiret ἀβε[illegible]χως & compoſito tranquilloque animo, videbatur multis non moveri ſatis.

4 *Nec in ejus affectus ſæviit.*] Uxorem Caſſii intelligit, & liberos ac gene-

viit, ſed per ſenatum hoſtis eſt judicatus, [1] bonaque ejus

generum: de quibus vide in ipſius vita. Non cepêre hoc verbum qui ſcripſerunt in membranis, *nec ejus affectus ſævi:* atqui affectus ſæpe apud hos ſcriptores, ſunt charitates, & ipſæ perſonæ quæ affectu præcipuo amantur. Vulcatius in Caſſio, *quòd tam mitis eſſet in hoſtem ſuum, ejuſque liberos & affectus.* Capitolin. in Albino, *Quod interim à te publicari nolo, ne aut ad ipſum Papirium, aut ad ejus affectus perveniat.* in Maximino, *timentes milites, quorum affectus in monte Albano erant.* in Gordiano, *affectus ſuos unice dilexit.* ſic & alii ſcriptores ſæpe, ut etiam ad Suetonium olim obſervabamus. Notiſſimum loquendi genus vel pueris: in quo tamen & viri interdum offendant magni nominis: ut illi philoſophi quos reprehendit Plutarchus, quia non intelligebant φύσιν & γένεσιν apud Empedoclem eſſe τὸ πεφυκὸς αὐτὸ καὶ τὸ γεγονός. Ita accipe multa apud Tertullianum prima fronte obſcura: cujuſmodi eſt hic locus Apologetici cap. XXVII. *Itaque cum vice rebellantium ergaſtulorum, ſive carcerum vel metallorum, vel hoc genus pœnalis ſervitutis, erumpunt adverſus nos in quorum poteſtate ſunt; (certi & impares ſe eſſe, & hoc magis perditos) ingratis reſiſtimus ut æquales.* comparat malos ſpiritus, qui pios ſemper, quibus ſunt ſubjecti, lædere conantur, cum ſervis rebellibus, qui olim apud Scythas & Romanos bella ſervilia concitarunt. qui aliter exponunt dictionem *vice,* errant. *ergaſtula* pro ergaſtulariis ſervis, vulgatiſſimum. ſic & *carceres* dixit pro vinctis in carcere. Lucilius, *carcer vix carcere dignus.* & *metalla* pro damnatis in metalla. iterum capite XLIV. *de veſtris ſemper æſtuat carcer, de veſtris ſemper metalla ſuſpirant.* ubi ἐμφατικώτερον *æſtuare carcerem* dicit, ad deſignandam multitudinem ſceleratorum, qui cottidie in carcerem conjiciebantur. & *metalla* etiam hîc ſunt οἱ ἐργαζόμενοι τὰ μέταλλα. ut apud Marcellinum, *ab omni toga rogabatur.* id eſt, omnibus togatis qui ad officium aderant. Pro *perdito* non diſpliceat in priore Tertulliani loco *perditi.* καὶ τοῦτο τοῦ μᾶλλον ἀπονενοημένοι. creſcit enim furor ex deſperatione. vulgatæ ſcripturæ minùs acuta ſententia: etſi ferri poteſt: *& hoc magis perditos,* id eſt, & hoc amplius certi ſe eſſe perditos.

1 *Bonaque ejus proſcripta per ærarium publicum.*] Non laboramus de mente, quæ hæc eſt: proſcripti Caſſii bona non in fiſcum Cæſaris fuiſſe illata, ſed in ærarium publicum. pluribus verbis hoc narrat Vulcatius. Simile in Hadriano: *Damnatorum bona in fiſcum privatum redigi vetuit: omni ſumma in ærario publico recepta.* in verbis laboramus. nam quæ hæc locutio eſt? *bona proſcribi in ærarium* utcumque ferrem: ut ſit poſitum unum verbum pro duobus: quomodo loqui amant interdum ſcriptores. *proſcribi per ærarium,* neſcio quid ſit. Puto omiſſione hic peccatum. nam quia ſequens periodus incipit à voce *relicto,* videtur in hujus fine omiſſum verbum *redacto,* ob affinitatem illarum duarum vocum. Scribo igitur, *bona ejus proſcripta, inque ærarium publicum redacta. Relicto.* aut voce *per* ſervata: *b. e. pr. per ſenatum: inque æ. p. r.*

GRUTERUS.

1 *Bonaque ejus proſcripta per ærarium publicum.*] Nihil recedit ab hac ſcriptura Palatini & videtur phraſis eorum temporum; quâ voluerint ærarii quæſtores ea bona ſibi applicaſſe.

SALMASIUS.

1 *Bonaque ejus proſcripta per ærarium publicum.*] Mira loquutio, *per ærarium bona proſcribi,* quæ proſcribuntur, & in ærarium rediguntur. nihil tamen mutatum velim. ut enim diceretur fiſcum proſcripſiſſe alicujus bona, ſic per fiſcum proſcripta rectè dicuntur, cum

ejus proſcripta per ærarium publicum. Relicto ergo 25
Sarmatico Marcomannicoque bello, contra Caſſium profectus eſt. [1]Romæ turbæ etiam fuerunt, quaſi Caſſius abſente Antonino adventaret: ſed Caſſius ſtatim interfectus eſt: caput ejus allatum eſt ad Antoninum. Marcus tamen non exultavit interfectione Caſſii, caputque ejus humari juſſit. [2]Mæcianum etiam filium Caſſii, cui Alexandria erat commiſſa, exercitus occidit: [3]nam & præfectum præt. ſibi fecerat. qui & ipſe occiſus eſt. In conſcios defectionis vetuit ſenatum graviter vindicare: ſimul petiit ne quis ſenator tempore principatus ſui occideretur, [4]ne ejus pollueretur imperium: eos etiam qui deportati fuerant revocari juſſit, quum pauciſſimi centuriones capite eſſent puniti. Ignovit & civitatibus quæ Caſſio conſenſerant: ignovit Antiochenſibus qui multa in Marcum pro Caſſio dixerant. quibus & ſpectacula & conventus publicos tulerat, & omnium concionum genus, contra quos edictum graviſſimum miſit. Seditioſos autem eos & oratio Marci indicat indita à Mario Maximo, qua ille uſus eſt apud amicos. Denique noluit Antio-

cum nempe fiſcus vel ejus procurator proſcriptionem bonorum ſibi vindicat. ita *fiſcum* aliquando pro fiſci advocato memini legere. Gloſſ. *fiſcus*, φισκοσυνήγορος. item aliæ Gloſſæ: φίσκος ὁ συνήγορος, *fiſci advocatus*. ſed & ibi φισκοσυνήγορος legendum. At heic non per fiſcum illa proſcripta Caſſii bona fuiſſe docet Capitol. quæ in fiſcum principis relata non ſint, ſed per ærarium publicum: quaſi dicat non principem illa bona proſcribi curaviſſe, nec ejus fiſcum, ſed populum vel ejus ærarium.

CASAUBONUS.

1 *Romæ turbæ etiam fuerunt.*] In vita Caſſii. Nec Romæ terror defuit, *cùm quidam Avidium Caſſium dicerent abſente Antonino, eſſe venturum.*

3 *Nam & præfectum præt. ſibi fecerat.*] Non Metianus, ne erres: ſed Caſſius. vide in ejus vita.

4 *Ne ejus pollueretur imperium.*] Ἀκύρως *ejus*, pro ſuum, vel ipſius. paullò pòſt, *ignovit Antiochenſibus qui multa in Marcum pro Caſſio dixerant.* pro, in ſe.

SALMASIUS.

2 *Metianum etiam filium Caſſii.*] *Mæcianum*, in melioribus libris. & ita legendum. Græci ſemper, *Μαικιανὸν* & *Μαίκιον*, qui Latinis Mæcius & Mæcianus.

GRUTERUS.

2 *Macianum etiam filium.*] Sic Palat. non ut vulgati *Metianum*.

Antiochiam videre quum Syriam peteret: [1] nam nec
26 Cyprum voluit videre, ex qua erat Caſſius. [2] Fuit Alexandriæ, clementer cum iis agens. [3] poſtea tamen Antiochiam vidit. Multa egit cum regibus, & pacem confirmavit ſibi occurrentibus cunctis regibus & [4] legatis Perſarum: omnibus orientalibus provinciis chariſſimus fuit: [5] apud multas etiam philoſophiæ veſtigia reliquit. [6] Apud Ægyptios civem ſe egit [7] & philoſophum [8] in omnibus ſtadiis, templis, locis. Et quum,

CASAUBONUS.

1 *Nam nec Cyprum voluit videre ex qua erat Caſſius.*] Scribe *Cyrrhum*. Dio, ὁ δὴ Κάσσιος Σύρος ἐκ τοῦ Κύρρου ἦν. legendum Κύρρου. nam Cyrus, ſive potius Κύρου πόλις, Cyropolis, in finibus fuit Perſidis. Caſſius verò non Cyropolitanus fuit, ſed Cyrrheſtes, vel Cyrrheſtanus ex urbe Syriaca Cyrrho. ita ſcribi debere id nomen auctor eſt Stephanus Περὶ πόλεων: & ita apud Ptolemæum, & in Antonini itinerario.

2 *Fuit Alexandriæ, clementer cum iis agens.*] *Cum iis*, πρὸς τὸ σημαινόμενον, ſed fortaſſe veriùs, *cum cunctis*. ad verbum Dio, ὁ Μάρκος ἐπιὼν τὰ ἔθνη τὰ τῷ Κασσίῳ συνεξαναστάντα, πάνυ φιλανθρώπως πᾶσιν ἐχρήσατο.

3 *Poſtea tamen etiam Antiochiam vidit.*] Ponenda hæc erant ante verba præcedentia: *Fuit Alexandriæ, &c.* vel ſcribendum, *poſtea ſanè, & An.*

4 *Legatis Perſarum.*] Parthos intellige. vide Lamprid. in Alexandro.

5 *Apud multas etiam philoſophiæ veſtigia reliquit.*] Robertus Bonon. *apud milites*. non probo. *Philoſophiæ veſtigium* interpretor, memoriam graviſſimorum ſermonum, quos & privatim & publice habuit, quocunque veniſſet: cum ad virtutum amorem, & ſapientiæ ſtudium omnes hortaretur, & exemplo ſuo ſtimularet. ideo Marcum vocabat Caſſius dialogiſtam, ut ſcribit Gallicanus. in libris quos fecit ipſe de ſe, reperies ſæpius adnotatum locum ubi quæque illorum ſit meditatus. ut libro primo, Τὰ ἐν Κουάδοις πρὸς τῷ Γρανούᾳ. & in fine ſecundi, Τὰ ἐν Καρνούντῳ.

6 *Apud Ægyptios civem ſe egit.*] Vel *civilem*; quod Petrus Faber malebat: poteſt defendi utrumque.

7 *Et philoſophum in omnibus ſtadiis, templis, locis.*] *Studia* appellat loca in quibus eruditi conveniebant communicaturi de ſtudiis. μουσεῖα Græci. Spartianus de Hadriano: *Apud Alexandriam in muſio multas quæſtiones profeſſoribus propoſuit; & propoſitas ipſe diſſolvit.*

SALMASIUS.

1 *Nam nec Cyprum voluit videre.*] *Cyprum* pro *Cyrrum*. ut infra apud Vopiſcum, *Arpianum* pro *Arrianum*. ex quo imprudenter *Arabianum* fecerunt. ſic *petunſus* pro *retunſus*, ſcriptum invenimus in eodem libro.

8 *In omnibus ſtudiis, templis, locis.*] Scio quidem ſtudia eſſe μουσεῖα, & Muſium Alexandrinum non ignoro. mihi tamen eripi non poteſt quin legendum cenſeam: *in omnibus ſtadiis, templis, locis*. loca enim publica deſignavit in quibus habuit ſermones de philoſophia Marcus. in ſtadiis autem & gymnaſiis id frequenter fiebat apud Græcos, ut homines docti & philoſophi plerique illo convenirent & ſermones de ſtudiis & litteris concelebrarent. quod fecit apud Ægyptios Marcus, in locis omnibus publicis, ut ſunt ſtadia & templa. præterea

quum multa Alexandrini in Caſſium dixiſſent fauſta, tamen omnibus ignovit, [1] & filiam ſuam apud eos reliquit. [2] Fauſtinam uxorem ſuam in radicibus montis Tauri, [3] in vico Halalæ [4] exanimatam ſubito morbo amiſit.

terea ſtadium pro *μυχοτεῖον* quod nunc uſurpamus, adhuc quæro quis veterum in hoc ſignificatu uſurpaverit. *Gladiis* edi juſſimus.

1 *Et filiam ſuam apud eos reliquit.*] Plures habuit filias Marcus præter illam quæ nupſit prius Vero, deinde Claudio Pompejano equitis Romani filio data eſt. Nam in Commodi vita dicitur, illum cæteras ſuas ſorores conſtupraſſe. ſed minime dubitandum quin hoc loco filiam non Marci, ſed Caſſii accipi debeat. *ſuam* enim pro *ejus* poſuit, ut contra *ejus* pro *ſuum* multis locis. filias autem plures habuit etiam hic Caſſius. Nam Vulcatius in ejus vita filiarum meminit quas auro, argento, gemmis dicitur honeſtaſſe Marcus. Videtur autem hæc filia Caſſii illa eſſe quæ Alexandria dicitur, quæ Drunciano nupſerat, quibus liberam vagandi poteſtatem conceſſiſſe Marcum infra ſcribitur. Hanc igitur Alexandriæ cum deprehendiſſet, non inde expulit, ſed reliquit. Verum cum attentius hæc penſito, & genus ipſum loquendi, mutare ſententiam cogor & de filia Marci accipere. cum enim offenſus eſſet Alexandrinis Marcus, quod in Caſſium multa fauſta dixiſſent, ignovit illis facile, qua erat clementia, atque ut certius offenſæ depoſitæ pignus haberent, filiam ſuam apud eos reliquit. nec hoc parum fuit. Nam civitates, quibus graviter infenſus fuit, nec voluit videre: Alexandriam vero non ſolum inviſit, ſed filiam ſuam ibi reliquit, non valetudine ejus id cogente vel alia re, ſed ob hoc ſolum, ut fiduciam Alexandrinis daret ſuæ cum illis reconciliationis.

3 *In vico Halale exanimatam ſubito morbo.*] *In vico Halalæ*, Pal. & ita lege. nam Halala vicus ille vocabatur. *Vicus Halalæ*, ut urbs Romæ: torrens Vergelli Floro: & herba lapathi Horatio.

CASAUBONUS.

1 *Et filiam ſuam apud eos reliquit.*] Poteſt fieri ut filiam ſuam Marcus Alexandriæ relinqueret, cùm ipſa vel ob valetudinem patrem comitari non poſſet, vel aliam ob cauſſam. ſed in hoc quid ſit adeò memorabile, non video. Cogitemus igitur, num de Caſſii filia Alexandra hæc ſint potiùs accipienda. *ſuam* pro ipſius vel ejus. abutuntur enim his voculis ſæpe etiam mediæ Latinitatis auctores.

3 *In vico Alale.*] Vide ad Alagabali vitam. in Antonini Itinerario vocatur Fauſtinopolis: quia ut ſtatim ſequitur, Antoninus vicum hunc coloniam fecerat.

GRUTERUS.

1 *Et filiam ſuam apud eos reliquit.*] Signum haud parvum favoris. videbatur enim paternæ benevolentiæ pignus atque obſes.

2 *Fauſtinam ſuam in radicibus, &c.*] Obſecutus ſum Palatino, qui non agnoſcebat vocem *uxorem*, quæ adhuc in publicatis. & ſatis ſane ſubintelligitur.

3 *In vico Halale.*] Palatinus *Halalae.*

4 *Exanimatam ſubito morbo amiſit.*] Pal. *exanimatam vi ſubiti morbi.* quod admitterem ſi confirmaretur aliorum præterea ſcriptorum fide.

SALMASIUS.

4 *Exanimatam ſubito morbo amiſit.*] *Exanimatam vi ſubiti morbi.* ita Palatinus, cui ex parte conſentit princeps editio. Nam & illa habet: *examina-*

amiſit. Petiit à ſenatu ut [1] honores Fauſtinæ ædemque decernerent,[2] laudata eadem, [3] quum tamen impudicitiæ fama graviter laboraſſet: quæ Antoninus vel neſcivit vel diſſimulavit. [4] Novas puellas Fauſtinianas inſtituit in honorem uxoris mortuæ. [5] Divam etiam Fauſtinam à ſenatu appellatam gratulatus eſt: quam ſecum & in æſtivis habuerat, [6] ut matrem caſtrorum appellaret. Fecit & coloniam vicum in quo obiit Fauſtina, & ædem illi extruxit. ſed hæc poſtea ædes [7] Heliogabalo dedicata eſt. [8] Ipſum Caſſium pro clementia [9] occidi paſſus eſt, non occidi juſſit. Depoſ-

tam ſubiti morbi. in hibernis autem amiſit uxorem ſuam Marcus. Philoſtratus de epiſtola Marci, ad Herodem Atticum: τὸ μὲν προοίμιον τῶν ἐπιστολῶν, χαῖρέ μοι, φίλε Ἡρώδη. διαλεχθεὶς δὲ ὑπὲρ τῶν τοῦ πολέμου χειμαδίων, ἐν οἷς ἦν τότε, καὶ τὴν γυναῖκα ὀλοφυράμενος, ἄρτι αὐτῷ τεθνεῶσαν, εἰπών τέ τι καὶ περὶ τῆς τοῦ σώματος ἀσθενείας ἐφεξῆς γράφει, &c.

CASAVBONVS.

1 *Honores Fauſtinæ, ædemque decernerent.*] Templum Fauſtinæ fuerat poſitum in Romulei montis pede: cujus meminit Trebellius Pollio in Salonino Gallieno.

2 *Laudata eadem.*] De qua etiam ſcribit libro primo; περὶ δὲ τῶν θεῶν τὸ τὴν γυναῖκα τοιαύτην εἶναι, οὑτωσὶ μὲν πειθήνιον, οὕτω δὲ φιλόστοργον, οὕτω δὲ ἀφελῆ.

3 *Cum tamen impudicitiæ fama graviter laboraſſet.*] Satis dictum ante: eoque nomine reprehenſus vulgo Marcus. Lege Cæſares Juliani. extant tamen nummi multi in ejus honorem cuſi, cum hac inſcriptione, PVDICITIA.

4 *Novas puellas Fauſtinianas.*] Cur dicat *novas* clarum eſt, ex vita Pii.

5 *Divam etiam Fauſtinam à ſenatu appellatam.*] Nummi, DIVA. FAVSTINA. PIA. & ab altera parte, CONSECRATIO. S. C.

6 *Ut matrem caſtrorum appellaret.*] Poſt illam de Quadis inſignem victoriam, Marcus IMPERATOR VII. ſalutatus eſt: Fauſtina verò, MATER CASTRORVM. ita Dio. & vetus numiſma. DIVÆ. FAVSTINÆ. AVG. MATR. CASTROR. CONSECRATIO. Olim Livia Auguſti *Parens patriæ* dicta, exemplum dedit ſimilium adulationum, quarum multa in hiſtoriis exempla.

7 *Heliogabalo dedicata eſt.*] Narrat Spartianus in extremo Caracallo.

8 *Ipſum Caſſium pro clementia occidi paſſus eſt, non juſſit.*] Gallicanus, *quem quidem occidi non juſſit, ſed paſſus eſt.* Dicitur autem paſſus fieri quod factum non vindicavit. nam conſtat occiſum Caſſium inſcio atque inconſulto Marco.

SALMASIUS.

4 *Novas puellas Fauſtinianas inſtituit in honorem Fauſtinæ.*] *Novas puellas* dixit eodem ſenſu quo *pueros & puellas novorum nominum*, ſupra dixit. nam *puellæ novæ*, & *puellæ novorum nominum*, eamdem habent ſignificationem. & vide quæ ibi adnotamus.

9 *Occidi paſſus eſt, non occidi juſſit.*] Palat. *occiſus paſſus eſt.* forte: *occiſum paſſus eſt, non occidi juſſit.* vel, ut brevius ſit: *ipſum Caſſium pro clementia, paſſus eſt, non occidi juſſit.* illud enim *occiſus*

[1] Deportatus eſt [2] Heliodorus filius Caſſii, & alii liberum exilium acceperunt cum bonorum parte. [3] Filii autem Caſſii [4] & amplius media parte acceperunt paterni patrimonii, & auro atque argento adjuti, mulieres autem etiam ornamentis, [5] ita ut [6] Alexandria filia Caſſii &

ſus videtur à ſciolis interjectum qui aliquid ad ſententiam deeſſe putarunt. niſi *occiſus* vel *occidi* bis diceretur. At ſic quoque Volcatius loquutus: *Avidius interemptus eſt, quem quidem occidi non juſſit ſed paſſus eſt.* nec enim hujus verbi *paſſus eſt*, hic eſt ſenſus, ut cum verbo *occidi* debeat jungi. quo efficeretur ſciente & volente Marco occiſum eſſe Caſſium, quod contra eſt. prohibuiſſet enim occidi ſi ſciviſſet, nihilque magis eum [illegible]ſſe ſcribit Dio, quam ne ſe inſcio occideretur. quod cum eſſet factum, magnam ſibi exercendæ clementiæ præreptam occaſionem doluit. Verum eſt igitur hoc loco legendum: *occiſum paſſus eſt.*

1 *Deportatus eſt Heliodorus filius Caſſii.*] An hunc ſolum ex filiis Caſſii deportatum eſſe, reliquos autem donatos media patrimonii parte, in ſumma ſecuritate vixiſſe dicemus? cui vero diſpar hujus cauſa fortunaque, ſaltem nos docuiſſet Capitolinus, qui cum filiorum Caſſii tribus ab hinc verſiculis mentionem injiciat, feciſſet rectius ſi ſic ſcripſiſſet: *Filii Caſſii præter unum Heliodorum qui deportatus eſt, accepere amplius mediam partem patrimonii, atque auro & argento etiam adjuti ſunt.* ſed ſolent iſti auctores, quidquid apud diverſos ſcriptores legerunt conradere, & nullo delectu, aliqua etiam invicem pugnantia ἀπὸ μίαν Μύκωνον congerere. ita heic fecit Capitolinus: cum enim legiſſet, Heliodorum Caſſii filium deportatum, ut repperit, ita heic poſuit. rurſus cum penes alium reperiſſet filios Caſſii donatos plus media parte patrimonii, & hoc ſicut repperit, chartis illevit.

CASAUBONUS.

1 *Deportatus eſt Heliodorus filius Caſſii.*] Non probo quod eſt in membranis *Heliodelus.* nam ita dictus hic de avi ſui nomine, ut ferè ſemper apud Græcos. Caſſio autem pater Heliodorus.

3 *Filii autem Caſſii e.*] Scribo, *Filii autem Caſſii alii e.* nam de uno è filiis Caſſii, Heliodoro, dictum eſt. niſi cui ſuſpecta ibi vox *filius.* Volcatius certè ejus mentionem facit nullam: qui tamen in pleriſque idem Capitolino dicit, atque iiſdem verbis.

4 *Et amplius media parte.*] Vulcatius omittit illa, *& amplius.*

6 *Alexandria filia Caſſii.*] Scribe ut in regio, & Puteani, *Alexandra.* nam Græci Ἀλέξανδρα.

GRUTERUS.

2 *Heliodorus filius Caſſii.*] Sic etiam Palat. noſter.

SALMASIUS.

3 *Filii autem Caſſii & amplius media parte.*] Diſtinguit filios Caſſii ab illis aliis quos liberum exilium cum bonorum parte accepiſſe ſcripſit: nam filios Caſſii, plus media parte patrimonii accepiſſe. monſtrum autem lectionis viſitur in veteri editione hoc loco: quæ ſic habet: *filii autem Caſſii & Aurelius.* quis enim Aurelius ille? corruptum manifeſtario pro *amplius.*

5 *Ita ut Alexandria filia Caſſii.*] Alexandria hæc filia Caſſii non heic ſolum vocatur, ſed apud Volcatium quoque. nec libri variant. Alexandram tamen in ſuis vocari vir eruditiſſimus obſervat. ſed parum refert Alexandra an Alexandria dicatur, cum

[1] & Druncianus gener, [2] liberam vagandi poteſtatem haberent, [3] commendati amitæ marito. Doluit denique Caſſium extinctum, dicens voluiſſe ſe ſine ſenatorio
27 ſanguine imperium tranſigere. Orientalibus rebus ordinatis, [4] Athenis fuit, [5] & inter alia [6] Cereris tem-

cum utrumque idem ſit. nam Αλεξάνδρα, Αλεξάνδρεια: ut Πηνελόπη, Πηνελόπεια: & Κασσιόπη, Κασσιόπεια· Περσεφόνη, Περσεφόνεια & ſimilia. ſic Herba quæ Alexandra vocatur, ab aliis Alexandria vocabatur. Stephanus περὶ ἐθνικῶν· ἔστι καὶ Ἀλεξάνδρεια βοτάνη καὶ φυτὸν, παρ' ἄλλοις δὲ Ἀλεξάνδρα ἐξ ἧς ἐστέφετο Ἀλέξανδρος ἐν τοῖς ἀγῶσι. Alexandra igitur & Alexandria idem.

CASAUBONUS.

1 *Et Druncianus gener.*] Vulcatius, *Druentianus*: in regio, *Adruntianus*. Paulus libro ſingulari De publicis judiciis: *Divus Marcus Drunciani utpote ſenatoris, qui Caßiani furoris ſocius fuerat, bona poſt mortem vindicari juſſit.* referuntur hæc in lege ſeptima Codicis, Ad legem Juliam majeſtatis. Ubi vides Paulum Juriſconſultum, qui illis ferè temporibus vixit, diverſum tradere ab eo quod ſcribunt Capitolinus & Vulcatius Gallicanus. ideo putabat phœnix juriſconſultorum hujus ſeculi perperam in ea lege Drunciani nomen alterius cujuſdam loco eſſe ſcriptum. Atqui videntur ſic eſſe hæc diverſa, ut non ſint contraria neque ἀσύστατα· non enim ait Paulus ſimpliciter Drunciani bona juſſiſſe Marcum vindicari; ſed cum hac adjectione, *poſt mortem.* nihil quod hoc deſtruat Capitolinus aut Vulcatius. illi ajunt Druentiano datam facultatem ut tanquam inſons viveret: Paulus indicat mortuum ut ſontem. illud ex indulgentia Marci; hoc ex cenſura. nuſquam ſcriptum à Capitolino aut Vulcatio, Marcum Drunciano ignoviſſe penitus, & omnem pœnam remiſiſſe.

3 *Commendati amitæ marito.*] Vulcatius, *quos quidem amitæ ſuæ marito commendavit.*

4 *Athenis fuit.*] *Fuit* pro venit, ut in idiotiſmo noſtro Gallico. Græci παρεγένετο.

6 *Cereris templum adiit.*] Dio, de Marco ex Syria revertente, εἰς Ἀθήνας ἦλθε καὶ ἐμυήθη.

GRUTERUS.

1 *Et Druncianus gener.*] Ita quoque nullo apice minus Palat.

5 *Et inter alia Cereris templum adiit, ut ſe innocentem probaret.*] Aut locus vitioſus eſt, aut delendum illud *templum*; quod non comparet in Pal. habetque, *& initalia ceteris adit, ut ſ.* forte fuit, *& initialia Cereris adiit, ut ſe, &c.* ut ita vocet ipſa initiamenta. ſed præſtat forſan retinere vulgatum, excluſa tantum voce *templum*, quæ ipſa auctoribus pleriſque omitti ſolet, ſatiſque ſubintelligitur.

SALMASIUS.

2 *Liberam vagandi poteſtatem.*] In Volcatio, *liberam evagandi poteſtatem* legitur.

4 *Athenis fuit & inter alia Cereris templum adiit.*] Cereris, inquit, templum adiit Marcus, Athenis cum eſſet, ut innocentem ſe probaret. ſed quale hoc innocentiæ argumentum, Cereris templum adiiſſe? ſuſpicatus ſum ſemper gravem hoc loco labem eſſe admiſſam. quod non ſecus atque eram ſuſpicatus, verum eſſe mihi prodidit Codex Palatinæ Bibliothecæ, in quo ſcriptum repperi: *Athenis fuit, & initalia Cereris adiit, ut innocentem ſe probaret.* quis non videt locum ab illis fuiſſe corruptum qui quid eſſent ini-

templum adiit ¹ ut ſe innocentem probaret, ² & ſacrarium ſolum ingreſſus eſt. ³ Revertens ad Italiam navigio,

initalia parum intelligebant? initalia Capitolinus vocat quæ frequentius & uſitatius initia dicuntur. ab *initium* παραγωγον eſt *initale*: ut à parricidium, parricidale; conjugium, conjugale, & cetera. *initalia* autem vel *initia* Cereris adire dixit pro μυεῖσθαι. Et ſane Marcus initiatus eſt Cereris ſacris ut innocentem ſe probaret. Dio in eadem hiſtoria: εἰς Ἀθήνας ἦλθε καὶ ἐμυήθη. quæ verba heic reddit κατὰ λέξιν Capitolinus: *Athenis fuit, & initalia Cereris adiit*. meminit etiam Philoſtratus in Adriano: κατὰ μὲν τοὺς χρόνους οὓς ὁ αὐτοκράτωρ Μάρκος Ἀθήναζε ἐστάλη ὑπὲρ μυστηρίων, ἐχ[illegible] ἤδη τοῦ Ἀθηναίων θρόνου ἀνὴρ οὗτος. En tibi vel ob hoc ſolum Athenas viſendi cupidum fuiſſe Marcum, ut initia Cereris adiret. quod & ipſe luculenter oſtendit in epiſtola ſua ad Herodem, quam poſuit in illius Sophiſtæ vita Philoſtratus: ἀλλὰ μὴν τοι ταῦτα μή μοι ὀργίζου. εἰ δέ τι λελύπηκά σε ἢ λυπῶ, ἀπαίτησον παρ' ἐμοῦ δίκας ἐν τῷ ἱερῷ τῆς ἐν ἄστει Ἀθηνᾶς ἐν μυστηρίοις. ηὐξάμην γὰρ ὁπότε ὁ πόλεμος μάλιστα ἐφλέγμαινε καὶ μυηθῆναι. εἴη δὲ καὶ σοῦ μυσταγωγοῦντος. poſſet tamen etiam legi *initialia*. ſic *exitiale, aditiale*, ab aditu: unde aditiales cœnæ. initialia omnino pro initiis.

1 *Ut ſe innocentem probaret.*] Sic enim innocentiam ſuam probavit, quod exeſſe ſacris jubebantur qui ſibi alicujus ſceleris eſſent conſcii. quod in Eleuſiniis ſacris non ſolum fiebat, ſed in aliis omnibus in quibus clamabat ſacerdos & edicebat exirent omnes, qui ſe innocentes eſſe ſcirent. quod ſic eleganter à Gratio deſcribitur:

— ipſe manu ramum pallente Sacerdos
Termiteum quatiens, procul hinc extorribus ire
Edico præſente deo, præſentibus aris,
Queis ſcelus, aut manibus ſumptum, aut in pectore motum eſt,
Inclamat. cecidere animis trepidantia membra.

ubi vides non ſolum perfecti ſibi ſceleris ſed etiam cogitati conſcios ingredi vetitos, & ſacris adeſſe.

2 *Et ſacrarium ſolum ingreſſus eſt.*] *Solum* pro *ſolus*. ſic Græci κατὰ μόνας pro μόνος. ita enim & alibi loquutus hic auctor. in Alexandro Severo: *Jam illud inſigne quod ſolum intra palatium præter præfectum & Ulpianum quidem neminem vidit. ſolum* enim ibi pro *ſolus*. Volcatius in Avidio Caſſio: *legat Marii Maximi ſecundum librum de vita Marci, in quo ille ea dicit quæ ſolum Marcus mortuo jam Vero egit*. ubi *ſolum* manifeſto pro *ſolus*. nihil igitur heic mutandum. de his qui ſacrarium ingrediebantur alibi diximus.

CASAUBONUS.

1 *Ut ſe innocentem probaret.*] In ſacris Eleuſiniis clamabat ſacer præco, ἑκάς, ἑκάς ὅστις ἀλιτρός. vel ut ait Lampridius, *Nemo ingrediatur niſi qui ſe innocentem novit.* Hæc prioribus temporibus erat τῆς προρρήσεως formula: poſtea fuit alia: nam tria nominatim hominum genera ſacris arcebantur: athei, Chriſtiani, & Epicurei. Lucianus in Pſeudomanti: ἐν τῇ πρώτῃ τῆς τελετῆς ἡμέρᾳ πρόρρησις ἦν, ὥσπερ Ἀθήνησι τοιαύτη. ΕΙ ΤΙΣ ΑΘΕΟΣ Η ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ Η ΕΠΙΚΟΥΡΕΙΟΣ ΗΚΕΙ ΚΑΤΑΣΚΟΠΟΣ ΤΩΝ ΟΡΓΙΩΝ ΦΕΥΓΕΤΩ. ΟΙ ΔΕ ΠΙΣΤΕΥΟΝΤΕΣ ΤΩ ΘΕΩ (Eleuſine dicebant, ΤΑΙΝ ΘΕΟΙΝ) ΤΕΛΕΙΣΘΩΣΑΝ ΤΥΧΗ ΤΗ ΑΓΑΘΗ.

2 *Sacrarium ſolum ingreſſus eſt.*] Scribe ex regio, *ſolus*.

3 *Revertens ad Italiam.*] Sic ſcripſi, pro in Italiam: ut antè monebamus.

vigio, tempeſtatem graviſſimam paſſus eſt. Per Brundusium veniens in Italiam, [1] togam & ipſe ſumpſit, & milites togatos eſſe juſſit: [2] nec unquam ſagati fuerunt ſub eo milites. [3] Romam ut venit triumphavit. [4] Exinde Lavinium profectus eſt. Commodum deinde ſibi collegam [5] in tribunitiam poteſtatem junxit: congiarium populo dedit & ſpectacula mirifica: dein civilia multa correxit. Gladiatorii muneris ſumptus modum fecit. [6] Sententia Platonis ſemper in ore illius fuit, *Florere civitates, [7] ſi aut philoſophi imperarent, aut imperatores philoſopharentur.* Filio ſuo [8] Brutii Præſentis filiam junxit, nuptiis celebratis exemplo privatorum, quare etiam congiarium populo dedit. Deinde ad conficiendum bellum converſus, in adminiſtratione ejus belli obiit, labentibus jam filii moribus ab inſtituto ſuo. [9] Triennio bellum poſtea cum Marcomannis,

1 *Togam & ipſe ſumſit.*] Vide ad Hadrianum Spartiani.

2 *Neque unquam ſagati fuerunt ſub eo milites.*] Romæ quidem, aut in Italia. ita accipe.

3 *Romam ut venit triumphavit.*] Regius, *Romam ut venit, cum Commodo filio ſuo, quem jam ut diximus, Cæſarem fecerat, triumphavit.*

4 *Exinde Lavinium profectus eſt.*] In villam Lanuvinam, de qua diximus ad Pium. à regio abſunt hæc verba.

5 *In tribunitiam poteſtatem.*] Regius, *in tribunitia poteſtate.*

6 *Sententia Platonis.*] In quinto De republica. Aurelius Victor non de hoc Antonino, ſed de patre Pio: *adeò æqualis probiſque moribus, uti planè docuerit, eo demum fortunatas urbes fore, ſi regna ſapientiæ ſint.*

GRUTERUS.

3 *Romam ut venit triumphavit.*] Sic & Palatinus, nihil amplius.

4 *Exinde Lavinium profectus eſt.*] Hæc quoque verba viſuntur in Pal.

8 *Brutii Præſentis.*] Melius fortaſſe Palatinus, *Bruttii.*

SALMASIUS.

7 *Si aut philoſophi imperarent.*] Hanc ſententiam in ore Marci ſemper fuiſſe dicit, quam & re ipſa comprobavit. Victor Schotthi de Antonino Pio illam uſurpavit, cum potius de Marco debuiſſet; in quem propter philoſophi nomen magis quadrabat. *adeo*, inquit, *æqualis probiſque moribus uti plane docuerit, neque jugi pace aut longo otio abſoluta ingenia corrumpi: eoque demum fortunatas urbes fore, ſi regna ſapientiæ ſint.* Hæc enim inquam de Marco dici magis conveniebat. quamvis nec male de Antonino Pio ſunt dicta.

CASAUBONUS.

8 *Brutii Præſentis filiam.*] Criſpinam, filiam viri conſularis. nam Brutus Præſens collega fuit Pii ſecundùm conſulis: deinde Marcus iterum fecit conſulem: inque ejus conſulatu ipſe ultimum diem clauſit.

9 *Triennio bellum poſtea.*] Τὸ *poſtea*, turbatum hic aliquid docet: neque ita hæc edi ut fuerant ab auctore digeſta. nam ridiculum eſt, ſubjici iſta verbis præcedentibus, quæ Marci mortem

nis, Hermunduris, Sarmatis, Quadis etiam egit: [1] & ſi anno uno ſuperfuiſſet, provincias ex his feciſſet. [2] Ante biduum

mortem continent. hujus triennii mentio eſt in Eutropio, & in Euſebii Chronico: unde clarum pertinere hæc verba non ad ultimam Marci contra Germanos expeditionem, ſed ad ſuperiorem huic proximam. verba Euſebii è regione anni decimiſeptimi ſunt hæc: *Antoninus cum filio de hoſtibus triumphavit, quos per triennium apud Carnunthum habens ſtativa caſtra vaſtaverat.* Diligens lector ex illo loco Actorum publicorum, qui in vita Commodi habetur, de tota ratione horum temporum meliùs ſtatuat: nam ibi indicatur annus quo triumpharunt Marcus & Commodus: item ille, quo poſtrema expeditio ſuſcepta.

SALMASIVS.

9 *Triennio bellum poſtea cum Marcomannis.*] Triennium in bello Marcomannico conſumpſiſſe Marcum ſcribit etiam Eutropius, non tamen hoc poſtremo, in quo & mortuus eſt, ſed illo priore, quo confecto cum filio Commodo triumphavit: *ingenti ergo laude & moderatione cum apud Carnuntum jugi triennio perſeveraſſet bellum Marcomannicum confecit, quod tum Quadi, Vandali, Sarmatæ atque omnis barbaria commovit.* in quo fallitur. non parvam ſane moram feciſſe illo priore bello Marcum, etiam teſtis eſt Galenus περὶ τοῦ προγινώσκειν: παρὰ δὲ προσδοκίαν δὲ, inquit, αὐτοῦ χρονίσαντος ἐν τῷ Γερμανικῷ πολέμῳ. quod reperit in commentario περὶ τῶν ἰδίων βιβλίων, ut ſupra notavimus. Eutropius igitur qui per omnia fere iſtos auctores ſequitur, adeo ut ad verbum eos aliquando etiam deſcribat, hoc loco diverſus abiit à Capitolino, dum priori bello tribuit, quod hujus poſterioris fuit. ſic Philoſtratus falſus eſt, qui Marcum toto illius prioris belli tempore Syrmii egiſſe ſcribit, cum reliqui omnes auctores & ipſe quoque in epiſtola ad ſenatum Carnuti fuiſſe ſe ſcribant. verba Philoſtrati: ὁ μὲν δὲ αὐτοκράτωρ ἐκάθητο ἐς τὰ Παιόνια ἔθνη ὁρμητηρίῳ τῷ Σιρμίῳ χρώμενος. quod verum eſt de hac ſecunda expeditione. nam & Syrmii deceſſit Marcus.

2 *Ante biduum quam expiraſſet.*] Melius ex Palatino legas: *ante biduum quam expiraret.* etſi non ignorem illam ætatem hæc duo tempora confudiſſe.

CASAUBONUS.

1 *Et ſi anno uno ſuperfuiſſet, provincias ex his feciſſet.*] Dio idem, ſed non ita præciſè: καὶ εἴγε πλεῖον ἐβεβιώκει, πάντα τὰ ἐκεῖ ἂν ἐκεχείρωτο.

2 *Ante biduum quàm expiraſſet.*] Sic pars librorum: alii, *expiraret*: quod etſi melius, haud ſcio tamen an & verius. nam illa ætas hæc duo tempora amavit confundere. ſic ſtatim, illo loco, *petens tamen ut expectaret paucos dies*, & regius & veteres editiones ſcribunt, *expectaſſet*. & poteſt fieri ut non aliter ab auctore eſſet ſcriptum: nam ut diximus, idiotiſmus erat ejus ſeculi: Lucifero, qui fuit ſuppar huic ætate, admodum familiaris. ut in libro De non parcendo in deum delinquentibus: *nobis te contra non fuerat ſurgendum ne dicti fuiſſemus petulantes.* id eſt, ne diceremur. in fine libri De non conveniendo cum hæreticis: *ne videlicet tecum ad illa fuiſſemus præcipitati loca tormentorum, ad quæ omnes illos quorum tenens es iter, narrat Jacobus apoſtolus præcipites datos.* pro, præcipitaremur. alibi in eodem ſcripto: *quia fuerimus metuentes, atque ſumus, ne illa fuiſſent dicta de nobis, quæ ſunt dicta de deſertoribus Judæis.* idem alibi, *ut in veritate currentes Dei ſervi, manſiſſent immobiles.* pro, manerent. talia ſunt plurima apud illum ſcriptorem, & alios qui eum ſunt ſecuti.

biduum [1] quàm expiraſſet, admiſſis amicis [2] dicitur oſtendiſſe ſententiam de filio eandem quam Philippus de

GRUTERUS.

1 *Quàm exſpiraret.*] Sic etiam meus Palat. non *exſpiraſſet*.

CASAUBONUS.

2 *Dicitur oſtendiſſe ſententiam de filio eandem quam Philippus de Alexandro.*] Videtur reſpicere ad dictum aliquod Philippi morientis de Alexandro: ſed non ita eſt: nam Philippum repentina mors ita oppreſſit, ut dicendi quicquam facultatem non haberet. Diodorus libro XVI. de Pauſania, διὰ τῶν πλευρῶν διανταίαν ἐνέγκας πληγὴν, τὸν βασιλέα νεκρὸν ἐξέτεινεν. Quærant verò ſtudioſi, quibus otii plus eſt quàm nobis, Philippi dictum illud de Alexandro, quod heic tangitur. quanquam vereor ne & illi fruſtra ſint. nihil enim, niſi fallit nos memoria, de filio ſuo Philippus ἀπεφθέγξατο, præter illud omnibus notum, quod eventus ratum fecit: *Macedonia te non capit.* ſed nihil ad lucem hujus loci facit hoc dictum: nam optimus Marcus tale aliquid de immani Commodo ſentire dicereve, neque potuit, ut ſciunt omnes: neque etiam dixit; ut ſequentia verba manifeſtò arguunt: *cùm de hoc malè ſentiret*, &c. Suſpicamur nos, quod & eruditiſſimo Lectio videbatur, omiſſa negatione, ſententiam menti auctoris contrariam eſſe effectam. Legimus igitur: *oſtendiſſe ſententiam de filio non eandem quam Philippus de Alexandro.* ſapientiſſimus princeps cùm morti propinquus de filii moribus, qui, ut ſubjicit Capitolinus, turpem jam & cruentum ſe oſtentabat, cogitare cœpiſſet, non abſtinuit quin ſuum de illo judicium amicis aperiret. Ait igitur illis Marcus: ea Commodum eſſe indole, iis moribus, ut non poſſit ipſe de eo ſperare, aut aliis ſpondere, quod olim Philippus de ſuo Alexandro verè præſagiſſet. apparet optimum patrem cùm hæc diceret, figurata oratione uſum, & magnam rerum quas prævidebat atrocitatem, tectis verbis indicaſſe.

SALMASIUS.

2 *Dicitur oſtendiſſe ſententiam de filio eamdem, quam Philippus de Alexandro.*] Sententia quam de filio Alexandro Philippus oſtendiſſe hoc loco dicitur non alia poteſt eſſe. nam neque alia memoratur, quam illa qua dixit *ὦ τέκνον Μακεδονία οὔ σε χωρεῖ.* & fruſtra ſunt qui aliam quærunt. ſed nec omiſſam eſſe negationem, qua reſtituta locus [illegible] & integer ſit futurus, facile vincam. ait igitur Capitolinus eamdem de filio ſententiam oſtendiſſe Marcum moriturum, quam olim de Alexandro Philippus, ſed longe diverſa mente. nam bene ſentiebat de Alexandro ſuo Philippus cum diceret, O fili Macedonia non te capit. quo ſignificabat tantam virtutis indolem in filio videri agnoſcique jam ab omnibus, ut tantulum regnum Macedoniæ, tantis virtutibus quæ in illo jam eluceſcebant, vix ſatis futurum eſſe appareret. non teneri igitur poſſe tam brevibus & circumſcriptis terminis illam animi magnitudinem quam in Alexandro cernebat, Philippus judicabat, cui tenendæ vix par eſſe poſſet orbis. At Marci eadem ſententia de filio fuit, ſed non eadem mens. Sequitur enim: *cum de illo male ſentiret.* idem igitur de filio male ſentiens dixit, quod Philippus bene ſentiens de Alexandro. quo dicto ſignificabat Marcus, vix orbem Romanum ſuffecturum ejus vitiis, qui omnia, profuſa libidine, contaminatiſſimiſque moribus, perditurus eſſet. non video qui poſſit hujus loci ſententia explicari.

1 *Addens*

da Alexandro, quum de hoc malè ſentiret, [1] addens [2] minimè ſe ægrè mortem ferre, filium ſuperſtitem relinquens. nam jam Commodus turpem ſe & cruentum oſtentabat. Mors autem talis fuit: Quum ægro- 28
tare cœpiſſet, filium advocavit, atque ab eo primùm petiit ut belli reliquias non contemneret, ne videretur remp. prodere: & [3] quum filius ei reſpondiſſet, [1] cupere

CASAUBONUS.

1 *Addens minimè ſe ægrè mortem ferre, filium ſuperſtitem relinquens.*] Vocem *mortem* quæ exciderat, reſtituimus è regio. ſed locus nondum bene habet: cùm & oratio claudicet, & ei ſententiæ quàm modò dicebamus, quamque adeo veram putamus, cornua obvertant hæc verba. Est aliqua ſententia, ſi pro *relinquens* ſcribas *relinquentem.* Paullò pòſt: *Fertur eum mori voluiſſe cùm filium talem videret futurum, qualis extitit poſt ejus mortem.* ſed neque illum locum ita ſcriptum alii libri exhibent: & alia, niſi conjectura fallor, atque acrior Marci ſententia. Scribo, *addens minimè ſe ægrè mortem ferre, ſed quòd moreretur filium ſuperſtitem relinquens.* quanto morientibus parentibus ſolatio eſſe ſolent liberi ſuperſtites; tantum doloris Marco afferebat Commodus ſuperſtes: quem provida mens illius pernitioſiſſimum Reip. futurum augurabatur.

SALMASIUS.

1 *Addens minime ſe ægre mortem ferre filium ſuperſtitem relinquens.*] Parum feciſſe ad hujus loci lucem videtur vir eruditiſſimus, qui reſtituit heic *mortem*, ex Regio. ſed egregie malum illum librum fuiſſe de infinitis locis conjecturam facere licet. itaque parva illi à me fides habebitur. optimus autem in comparatione Palatinus, & prima editio *mortem*, heic non agnoſcunt. nec ſane illa addita quicquam accedit huic loco perſpicuitatis, cujus hic eſſe debet ſenſus, ut non dicat Marcus minime ſe ægre mortem ferre, ſed illud ſolum, quod filium ſuperſtitem relinquat. cui ſententiæ ut ratio conſtet, legendum ſit: *addens ſe nimium ægre ferre, filium ſuperſtitem relinquens.* & id confirmant poſt paulo ſequentia: *fertur filium mori voluiſſe, quum talem videret futurum qualis extitit poſt ejus mortem.* poſſet etiam nulla aut minima mutatione legi: *addens minimo ſe ægre ferre filium ſuperſtitem relinquens.* ut illud *minimo*, eadem ratione dictum ſit, qua Græcis ὀλίγου vel μικροῦ. Homerus:

— ὀλίγου σε κύνες διεδηλήσαντο.

parum abfuit quin te canes diſcerperent. igitur, *minimo ægre ferre*, eſſet, ὀλίγου βαρέως φέρειν. pro *minimo*, *minima re*, dixit Donatus in Terentium: *minima re hoc feci*; hoc eſt parum abfuit, quin hoc facerem. quod plane eſt Græcorum, ὀλίγου, qui & ὀλίγου δεῖν dicunt, ut etiam Latini, *minimo minus*, cum plenius volunt efferre, & *paulominus.* utut eſt, non aliud hoc loco vult dicere Marcus, quam ſe ægre ferre, quod filium ſuperſtitem relinquat, quem mortuum videre præoptaſſet.

GRUTERUS.

2 *Minimè ſe ægrè mortem ferre, filium ſuperſtitem relinquens.*] Nihil variat hoc loco codex noſter, niſi quod accedat vulgatis reſpuatque verbum *mortem*, erant & mihi ſub calamo conjecturæ; ſed hæc tam ulceroſa, tam mutila, nemo ſanabit integrabitque abſque libris melioribus.

CASAUBONUS.

3 *Cùm filius ei reſpondiſſet, cupere ſe*

primùm

[1] cupere ſe primùm ſanitatem, [2] ut vellet, permiſit, [3] petens tamen [4] ut expectaret paucos dies, [5] aut ſimul pro-

primùm ſanitatem.] Sine cauſſa viri doctiſſimi hæc conati emendare: optimè enim habent. Victor alter Commodi reſponſum aliis verbis, ſed in eandem ſententiam, refert hoc modo: *cùm in ſupremis moneretur à parente, attritos jam Barbaros ne permitteret vires recipere: reſpondit, Ab incolumi quamvis paullatim negotia perfici poſſe; à mortuo verò nihil.*

GRVTERVS.

1 *Cupere ſe primum ſanitatem.*] Ita & Pal. Lipſio placebat *civitatem*, Epiſtola XVIII. Centuriæ Miſcellæ.

4 *Ut exſpectaret paucos dies, &c.*] Pal. quoque præ ſe fert illud *exſpectaſſet*, ſed, quomodo tamen minimè ſcriptum ab auctore, arguit vel ſequens *proficiſceretur*. quod Lipſius noſter mutatum it in *proficiſcerentur*.

SALMASIUS.

2 *Ut vellet permiſit.*] *Ut vellet*, ex formula qua dicebant: *vellem ut velles.*

3 *Petens tamen ut expectaret paucos dies, aut ſimul proficiſceretur.*] Quæro quo ſenſu hæc dicantur, & quid ſibi velit quod petit Marcus? filio primum auctor erat, ut belli reliquias vellet conficere, ne prodita per eum reſpublica videretur: quod ille cum facturum ſe negaret prætextu graſſantis morbi peſtilis, ejus voluntati facile conſenſit; petiit tamen ut ſaltem paucos expectaret dies, aut ſimul proficiſceretur. Hæc poſtrema non capio: *aut ſimul proficiſceretur.* nec placet ſic accipi ut patrem iratum hoc dixiſſe cenſeamus: iret ſtatim & voluntati morem gereret perditus & nequam filius. non, inquam, ſic accipi placet. qui enim clementer filii voluntati obſequitur, ut velit quæ vellet: qui ab eodem petit, ut paucos dies ſaltem expectet, non videtur commotus aut iratus dixiſſe, non illum ſe morari, iret quo vellet. ut dicam quod ſentio videtur Marcus cum ægrotare cœpiſſet, Romam revertendi conſilium cœpiſſe, & filio auctorem fuiſſe ut maneret, & belli reliquias perſequeretur. quod cum nollet facere, petiit ut ſaltem dies paucos expectaret, nec ſimul proficiſceretur. ſecundum quam ſententiam legendum: *ut paucos dies expectaret, haut ſimul proficiſceretur.* nam ſæpe, *aut* pro *haud* vel *haut* veteres libri ſcriptum exhibent. atque hoc verum eſſe puto. niſi ſi dicamus Commodum metu ingruentis morbi, reditum in urbem maturare voluiſſe & patrem ægrotum relinquere, quem rogat ille ut expectet paucos dies, ut ſimul proficiſceretur. & ita *ut* p[illegible] ſcribendum. ſed nihil melius, quam *haut ſimul proficiſceretur*, ſcribere: hoc ſenſu, petierat Marcus ægrotans, ut filius bellum incœptum conficeret, ſe mortuo. quod cum ille recuſaſſet, petiit ut non ſtatim poſt mortem ſuam proficiſceretur, ſed paucos dies ſaltem expectaret: ut ſic videretur rempublicam non prodere qui poſt mortem patris, etiam aliquantulum contra barbaros ſubſiſteret, & voluntatem aliquam belli conficiendi præ ſe ferret. Et videtur Marcus de valetudine deſperaſſe, ſtatim atque ægrotare cœpit.

CASAUBONUS.

5 *Aut ſimul proficiſceretur.*] *Simul*, hoc eſt, ſimul cum dicto, ſtatim, & nulla interpoſita mora. hoc perinde eſt ac ſi diceret infelix pater: Si meo uteris conſilio, fili, manebis, & ſuſceptum bellum hoc urgebis: ſin aliud cogitas, & ire vis te perditum, age, voluntati tuæ morem gere: nihil te moror. ſed quia ait auctor, habitum hoc colloquium cum adhuc Marcus ægrotare cepiſſet, fortaſſe ſcribi ſit ſatius: *ut ſimul proficiſceretur.*

1 Abſti-

proficiſceretur. Deinde [1] abſtinuit cibo potuque, mori cupiens, auxitque morbum. Sexta die vocatis amicis, & [2] ridens res humanas, [3] mortem autem contemnens, ad amicos dixit, *Quid me fletis, & non magis de peſtilentia & communi morte cogitatis?* Et quum illi vellent recedere, ingemiſcens ait, *Si jam me dimittitis, vale vobis dico, vos præcedens.* [4] Et quum ab eo quæreretur cui filium commendaret, ille reſpondit, *Vobis, ſi dignus fuerit, & diis immortalibus.* Exercitus cognita mala valetudine, vehementiſſimè dolebant, [5] quia illum unicè amabant. Septimo die gravatus eſt, & ſolum filium admiſit: quem ſtatim dimiſit [6] ne in eum morbus tranſiret. Dimiſſo filio, caput operuit quaſi volens

GRVTERVS.

1 *Abſtinuit cibo potuque.*] Pal. *abſtinuit ... potuque*; quo quid velit, neſcio.

CASAVBONUS.

2 *Ridens res humanas.*] Non ridere, ſed rite ac ſuo pretio æſtimare res humanas ſolitus vir hic ſapientiſſimus. Hoc ille nos docet divinis illis ſuis libris: velut cùm ait in ſecundo: non enim tempero mihi, quin mellitiſſima graviſſimi doctoris verba adſcribam: Τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, ὁ μὲν χρόνος, στιγμή. ἡ δὲ οὐσία, ῥέουσα. ἡ δὲ αἴσθησις, ἀμυδρά. ἡ δὲ ὅλου τοῦ σώματος σύγκρισις, εὔσηπτος. ἡ δὲ ψυχή, ῥεμβός. ἡ δὲ τύχη, δυστέκμαρτον. ἡ δὲ φήμη, ἄκριτον. συνελόντα δὲ εἰπεῖν, πάντα τὰ μὲν τοῦ σώματος, ποταμός· τὰ δὲ τῆς ψυχῆς, ὄνειρος καὶ τῦφος. ὁ δὲ βίος, πόλεμος καὶ ξένου ἐπιδημία. ἡ ὑστεροφημία δὲ, λήθη. *Vitæ humanæ*, ait, *tempus punctum eſt: natura, fluit: ſenſus, obſcurus: corporis univerſi concretio, facilis putreſcere: animus, vagus: fortuna, res impervestigabilis: fama, res incerta: & ut verbo dicam, omnia, corporis quidem, fluvius: animi verò ſomnium & fumus: vita, bellum, & hoſpitis in peregrina urbe mora: fama poſt obitum, oblivio.*

3 *Mortem autem contemnens.*] Melius Marcus libro nono: Μὴ καταφρόνει θανάτου, ἀλλ' εὐαρέστει αὐτῷ. & vide ſis ſequentia.

4 *Et cùm ab eo quæreretur cui filium commendaret.*] Scilicet expectavit Marcus, ut alius eum paterni hujus officii ſui moneret. ſed lege Herodianum: cujus narratio conſtans & gravis, plus fidei meretur, quàm iſti ex diverſis ſcriptoribus conſuti centunculi.

SALMASIUS.

5 *Quia illum unice amabant.*] Vetus *amarunt.*

6 *Ne in eum morbus tranſiret.*] Peſte igitur videtur abſumtus Marcus qui filium ideo dimittit ne in eum morbus tranſeat. etſi non id aperte tradant auctores; & Dio ſcribat etiam, non vi morbi quo tunc laborabat extinctum eſſe, ſed opera & ope medicorum, τῷ Κομόδῳ χαριζομένων.

Ib. *Ne in illum morbus tranſiret.*] *Tranſire* verbum inſignite proprium de ejuſmodi morbis contagioſis. unde & *tranſitio*, pro contagione. Ovidius:

Multaque corporibus tranſitione nocent.

Vegetius præfatione in libros de re veterinaria: *rectius eſt ergo eorum prius morborum, & ſigna & cauſas prædicere, curaſque monſtrare, qui quodam tranſitu pluribus nocent.*

Fer.

lens dormire: ſed nocte animam efflavit. [1] Fertur illum mori voluiſſe quum filium [2] talem videret futurum qualis extitit poſt ejus mortem, ne, ut ipſe dicebat, ſimilis [3] Neroni, Caligulæ & Domitiano eſſet.
29 Crimini ei datum eſt quòd adulteros uxoris promoverit, [4] Tertullum & Utilium & Orphitum & Moderatum,

CASAUBONUS.

1 *Fertur illum mori voluiſſe.*] Regius, *Fertur filium mori voluiſſe, cùm eum talem videret futurum.* placet ſententia: quæ evidentior futura, ſi ſcribas, *Fertur illum filium m. v.* atque ita legit olim Robertus à Porta. Ex iis quæ antè dicta ſunt, nemo mirabitur Marcum optaſſe filio mortem, priuſquam illa patraret, quæ non temere ipſe metuebat. Quod ait vulgata ſcriptura, ſupervacuum eſt, cùm dixerit paullò antè *abſtinuit cibo potuque mori cupiens.* ſed & quod ſequitur, *ne, ut ipſe dicebat, ſimilis Neroni, Caligulæ, & Domitiano eſſet*, editam lectionem falſi arguit.

3 *Neroni Caligulæ.*] Ita omnes libri: nec refert quòd alio ordine vixerunt.

4 *Tertullum & Utilium.*] A regio abeſt &. Lego cum illuſtriſſimo Scaligero; *Tertullum Tutilium.* Gens Tutilia ex hiſtoria & ſaxis nota.

SALMASIUS.

1 *Fertur illum mori voluiſſe quum filium,*] Omnino reſtituenda Palatini Codicis ſcriptura; *fertur filium mori voluiſſe, cum eum talem videret futurum.* quam & in Codice Regio reperiſſe teſtatur vir eruditiſſimus: quam & retinet editio Mediolanenſis, ut ſic pluribus teſtimoniis nixam recipere libeat.

2 *Talem videret futurum qualis extitit.*] Idem Palatinus: *qui talis extitit. qui talis*, pro *qualis*. Apuleius lib. x. *Dominus ædium habebat juvenem filium probe litteratum, atque ob id conſequenter pietate modeſtiaque præcipuum, quem tibi quoque provenisse cuperes vel talem. quem talem*, pro *qualem vel tibi proveniſſe cuperes.*

4 *Tertullum & Utilium.*] Nuſquam ambigo quin legi debeat, *Tertullum, & Tutilium*, ſed cum & particula, quam omnes libri agnoſcunt, ut diverſi ſint iſti Tertullus & Tutilius. quod verum eſt. Utilius tamen, ut & Tutilius, nomen Romanum. hinc *Vtilia* nomen mulieris in ſaxis.

GRUTERUS.

1 *Fertur filium mori voluiſſe, cùm eum talem, &c.*] Exhibui lectionem Pal. noſtri, quod firmaretur auctoritate aliorum codd. ſcriptorum. Nam peſſimè prius cuſi; *Fertur illum mori voluiſſe, quàm filium talem videret.* Ut enim patres liberos bonos optant ſuperſtites, ſic iidem malunt ſupervivere liberis malis. De Auguſto Suetonius cap. 65. *Aliquanto patientius mortem, quàm dedecora ſuorum tulit. nam Caii Luciique caſu, non adeo fractus, de filia abſens, ac libello per Quæſtorem recitato notum Senatui fecit; abſtinuitque congreſſu hominum diu præ pudore. etiam de necanda deliberavit: certè cùm ſub idem tempus una ex conſciis liberta Phœbe nomine, ſuſpendio vitam finiſſet; maluiſſe ſe ait, Phœbes patrem fuiſſe.* videatur Quintilianus pater Declamatione CCCLIV.

4 *Tertullum & Utilium.*] Pal. *Tertullum etutilium*, quo ipſo proximè acceditur ad Scaligeranam conjecturam *Tertullum Tutilium.* verùm enimverò cur iſti *Tertullo* addidit nomen familiæ, non etiam aliis? ſuſpicatus ſum olim, fuiſſe potius, *Tertullum, & Vitulum*; ut cognomen fuerit alicujus è familia *Voconiorum.* certè in Inſcriptionibus noſtris occurrit pagina LVIII. 3. *Quintus Voconius Vitulus*, qui pro ſalute M. Antonini Pii Marti

Len-

ratum, ad varios honores: [1] quum Tertullum etiam prandentem cum uxore deprehenderit. de quo mimus in ſcena præſente Antonino dixit, quum ſtupidus nomen adulteri uxoris à ſervo quæreret, [2] & ille diceret *ter Tullus*, & adhuc ſtupidus quæreret, reſponderit ille, *Jam dixi ter, Tullus dicitur*. Et de hoc quidem multa populus, [3] multa alii dixerunt, patientiam Antonini accuſantes. Ante tempus ſanè mortis priuſquam ad bellum Marcomannicum rediret, in Capitolio juravit, nullum ſenatorem ſe ſciente occiſum, [4] quum etiam [5] rebelles dixerit ſe ſervaturum fuiſſe, ſi ſciſſet. [6] Nihil enim magis & timuit & deprecatus eſt quàm avari-

Lencentio ſtatuam poſuit. Eamque familiam circa eadem tempora adhuc viguiſſe, quemadmodum florebat ſub Imperatoribus primis, nihil eſt quod credere prohibeat.

3 *Multa etiam alii.*] Vox *etiam*, eſt à Pal. hactenus aliis edd. omiſſa.

4 *Cùm etiam rebelliones dixerit ſe ſervaturum.*] Repræſentavi lectionem quæ erat in mſſ. aliorum, etiamque viſitur in Pal. noſtro, uſique ea voce ejus ſæculi ſcriptores haud ſemel, ut annotatum ab aliis. prius edebatur, *etiam rebelles.*

CASAUBONUS.

1 *Cùm Tertullum etiam prandentem cum uxore deprehenderit.*] Temporibus illis certum flagitii argumentum habebatur, ſi quis cum Auguſta familiarius ſe ageret, quam reverentia domus aulicæ poſtulabat; quod in Septimio Claro & Suetonio Tranquillo vindicavit Hadrianus.

2. *Et ille diceret ter Tullus.*] Hoc eſt, Tullus, Tullus, Tullus. ita enim accipiendum. quod autem ſequitur, *jam dixi ter, Tullus dicitur*, ſic pronunciatum à mimo, ut qui audirent. & quomodo ſcriptum eſt poſſent accipere, & ſic, *jam dixi, Tertullus dicitur.*

5 *Rebelles dixerit ſe ſervaturum fuiſſe.*] Lego cum principe editione, *rebelliones*. de qua voce antè diximus.

SALMASIUS.

2 *Et ille diceret ter Tullus.*] *Diceret* pro dixiſſet. ut contra alibi: *Expiraſſet*, pro *expiraret*. nam hæc duo tempora confundunt illius ætatis ſcriptores.

4 *Quum etiam rebelles.*] Palatinus, *rebelliones*, ut jam ex veteri ſua editione reponebat ſummus vir Caſaubonus. *Rebellio*, ut notum eſt, & ἀποστατεῖν & ἀποστάτην ſignificat.

4 *Quum etiam dixerit ſe ſervaturum fuiſſe ſi ſciſſet.*] Ut de Caſſio quem ſervatum voluerat: ſed occiſus eſt inſcio Marco. quem quidem occiſum paſſus eſt, non occidi juſſit, ut ſupra dixit Capitolinus.

CASAUBONUS.

6 *Nihil enim magis & timuit & deprecatus eſt, quàm avaritiæ famam.*] Αἰτιατικὸν illud *enim*, eò ſpectat, quòd mali principes proſcriptionibus damnatorum amabant locupletari. Non eſt autem dubium multis ad detrahendum de Marco legem ipſius os aperuiſſe, qua primus omnium cavit, ut lex Julia Majeſtatis etiam ad defunctos pertineret. Sed & *in largitionibus pecuniæ publicæ fuiſſe parciſſimum* antè dictum. Hinc igitur illa avaritiæ criminatio: quam optimus ſcriptor Dio tanta diligentia diluit.

avaritiæ famam: de qua ſe multis epiſtolis purgat. Dederunt ei vitio [1] quòd & fictus fuiſſet, nec tam ſimplex quàm videretur, aut quàm vel Pius vel Verus fuiſſet. [2] Dederunt etiam crimini [3] quòd aulicam arrogantiam confirmaverit [4] ſubmovendo amicos à ſocietate

1 *Quòd & fictus fuiſſet, nec tam ſimplex quàm videretur.*] Loquere tu Dio, & ſententiam tuam dice: ὅτι οὐ προσποιητὸς, ἀλλ' ἐξ ἀρετῆς πάντα ἔπραττε πρόδηλον. & ſtatim, οὕτως ὡς ἀληθῶς ἀγαθὸς ἀνὴρ ἦν, καὶ οὐδὲν προσποιητὸν εἶχε.

2 *Dederunt etiam crimini quòd aulicam arr.*] Legitur in quibuſdam codicibus: *De e. cr. quòd liberti multum potuere ſub eo verò: maximè Geminas & Agaclytus: & quòd aul. ar.* ſed ſcribendum, *ſub eo & Vero*, ut alio loco ſupræſcriptum eſt. ubi cùm eadem verba habeantur, quid opus eadem hîc repetere? jure igitur ſunt extruſa ab hac ſede. nam Fulvius Urſinus, qui veteris editionis authoritate illa tuetur, omnium antiquiſſimam videtur ignoraſſe, quæ Venetiis cuſa eſt anno CCCCLXXXX. in hac certè nullum horum verborum veſtigium, in regio non geminata, ſed ex ſuperiore huc tranſlata, inde error.

3 *Quod aulicam arrogantiam confirmaverit.*] Eſt contrarium ejus quod in Pio dixit, *imperatorium faſtigium ad ſummam civilitatem deduxit.* Victor alter, *auctoritatem principis emollire.* anteà dictum eſt, Marcum aulico faſtigio renitentem fuiſſe ornatum.

4 *Summovendo amicos à ſocietate communi & à conviviis.*] Μονοφαγία, ut Athenæus obſervat, velut criminis loco ſolita quondam objici. in criminatione Domitiani hoc non prætermiſerunt veteres, & meritò: nam ille bipedum arrogantiſſimus, ex contemtu humani generis ſolus veſcebatur. at ſceleratè illi, qui ut alibi dicebamus, in Johanne Chryſoſtomo in deteriorem partem hoc ſunt interpretati. Marcum verò pro ſe loquentem audiamus. Is cùm alia ſe à patre Pio doctum refert, tum imprimis τὴν κοινονοημοσύνην· propria Marco eſt vox illa, eruditiſſimo interpreti minus intellecta. ſic autem appellat civilitatem, & virtutem illam, per quam cenſeri communi cum cæteris civibus jure æquo animo aliquis patitur. Herodianus vocat τὸ μέτριον καὶ ἰσόμετρον. Subjicit verò Antoninus, quaſi hanc vocem interpretans: καὶ τὸ ἐφεῖσθαι τοῖς φίλοις μήτε συνδειπνεῖν αὐτῷ πάντως, μήτε συναποδημεῖν ἐπάναγκες. Didici, inquit, à parente, amicis remittere & cœnandi mecum neceſſitatem, & unà mecum peregrinandi. Non igitur ut aulicam arrogantiam confirmaret, ut malè feriati quidam in animum induxerunt, ſolus eſitavit Marcus: ſed ut ſæpius convivandi moleſtia & ſe pariter, & amicos ſuos liberaret.

SALMASIUS.

4 *Submovendo amicos à ſocietate communi atque à conviviis.*] Civiliſſimi & communiſſimi quique principes amicos ſemper ſuos conviviis adhibuere privatis & publicis. Capitolinus in Antonino Pio: *convivia cum amicis & privata communicavit & publica.* ubi tamen optimus & doctiſſimus Juretus, quem honoris cauſa nomino, *conſilia* legi volebat. ſic enim in Marco; *& præcipue Junium Ruſticum quem & reveritus eſt & ſectatus; qui domi militiæque pollebat; Stoicæ diſciplinæ peritiſſimum, cum quo omnia communicavit publica privataque conſilia.* Magna igitur civilitatis laus in imperatore, cum iret ad amicorum convivia, & viciſſim eos ſuis adhiberet. Lampridius

tate communi & à conviviis. Parentibus conſecrationem decrevit. Amicos parentum etiam mortuos ſtatuis

dius de Alexandro Severo: *cum amicis tam familiariter vixit, ut communis eſſet eis ſæpe conſeſſus, iret & ad convivia eorum: aliquos autem haberet quotidianos etiam non vocatos*. quod vehementer obſervatum velim. idem enim dicit de Alexandro; quod de Pio Antonino Capitolinus. Nam quotidianos iſtos quos etiam non vocatos habebat Alexander, privatis conviviis fuiſſe adhibitos intelligendum eſt. quod etiam moris habuit Antoninus Pius, ut non ſolum publicis conviviis, ſed etiam privatis & quotidianis amicos adhiberet: quam conſuetudinem ſubmoviſſe arguitur heic Antoninus Marcus. quod referas licet ad convivia tantum privata: nam de publicis intelligi non poteſt. Capitolinus de Macrino: *adhibuit convivio litteratos ut loquens de ſtudiis liberalibus neceſſario abſtineret*. convivio intellige privato. quotidiani igitur illi convivæ imperatorum, etiam non vocati aderant, & adeſſe quodammodo cogebantur, quod ſine illis eſſe non poſſet princeps. non tenuit autem hunc morem Marcus. ſed amicos liberabat hac neceſſitate veniendi & gratiam illis faciebat ſecum convivandi. quod ſequius interpretati ſunt quidam, & ad mores Marci arrogantes referre conati ſunt, qui faſtigium principis ſervare cuperet. ſed longe alia id ratione feciſſe ipſe teſtatum reliquit his verbis, quæ jam attulerat ad hunc locum vir erudititiſſimus, iterum tamen neceſſario huc afferendis. inter alia quæ à patre didicit, didiciſſe etiam refert, *τὴν κοινονοημοσύνην καὶ τὸ ἐφεῖσθαι τοῖς φίλοις, μήτε συνδειπνεῖν αὐτῷ πάντως, μήτε συναποδημεῖν ἐπάναγκες*. nullos igitur habuit ejuſmodi quotidianos convivas Marcus qui de neceſſitate imperatorio convivio intereſſent & non vocati: nec ejuſmodi alios qui cogerentur *συναποδημεῖν*, & in comitatu eſſe principis. & *κοινονοημοσύνην* eleganter vocat modeſtam illam, moderatam, uſitatam & ordinariam; ut ita dicam, hominis mentem, quæ in commune quodammodo conſulit, nec omnia ad commodum ſuum refert, reſpectumque etiam habet eorum cum quibus verſatur, modeſte modiceque de ſe ſentiens. at contra inflati & ſuperbi omnes ſe ſibi tantum ſuiſque commodis natos arbitrantur, & præ ſe cæteros contemnunt & negligunt. & hi ſunt qui ſenſum communem non habere recte dici poſſunt. nam ita ſenſum communem accipit Juvenalis eodem plane ſenſu, quo Marcus *κοινονοημοσύνην*. lib. III. Sat. VIII.

Hæc ſatis ad juvenem quem nobis fama ſuperbum
Tradit & inflatum plerumque Nerone propinquo.
Rarus enim ferme ſenſus communis in illa
Fortuna. ——

errant enim qui aliter eo loci accipiunt, ut nos pluribus ibi dicturi ſumus. facilitatem autem Marci in concedendo amicis, qui ipſum comitari nollent, notat etiam Galenus in commentario, *περὶ τοῦ προγιγνώσκειν: ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ (Βήρου) κομίσας εἰς Ῥώμην τὸ σῶμα, καὶ ποιήσας ἀμφ' αὐτῷ τὰ νομιζόμενα τῆς ἐπὶ Γερμανοὺς ὁδοιπορείας, εἴχετο κελεύων ἕπεσθαι κἀμέ. χρηστὸν τ' ὄντα καὶ φιλάνθρωπον αὐτὸν ἐδυνήθην ὡς οἷόν τε πεῖσαι καταλείπειν ἐν τῇ Ῥώμῃ με. φιλανθρωπίαν* & *χρηστότητα* Galenus vocat, quam Marcus de ſe loquens *κοινονοημοσύνην*. idem Galenus alibi. *ἐν τῷ περὶ ἰδίων βιβλίων*, ubi de eadem re loquitur, *μετριότητα καὶ εὐγνωμοσύνην*, qua gratiam illi fecerit Marcus ſimul eundi ad Germanicum bellum, ac ſequendi ſe.

tuis ornavit. Suffragatoribus non citò credidit,[1] ſed ſemper diu quæſivit quod erat verum. [2] Eniſa eſt Fabia ut Fauſtina mortua in ejus matrimonium coiret, ſed ille concubinam ſibi aſcivit procuratoris uxoris ſuæ filiam, [3] ne tot liberis ſuperduceret novercam.

CASAUBONUS.

1. *Sed ſemper diu quæſivit quod erat verum.*] Marcus Antoninus ibidem A patre, inquit, accepi, τὸ ζητητικὸν ἀκριβῶς ἐν τοῖς συμβουλίοις, καὶ ἐπίμονον· ἀλλ' οὐ τὸ, Προαπέστη τῆς ἐρεύνης, ἀρκεσθεὶς ταῖς προχείροις φαντασίαις.

2 *Eniſa eſt Fabia ut Fauſtina mortua in ejus matrimonium coiret.*] Hæc fuit Veri ſoror, auctore Capitolino in ejus vita: ejuſdem mentio & in Pertinacis rebus. Videtur illa ipſa eſſe Lucii Ceionii Commodi filia quam voluerat Hadrianus Marco deſponderi. etſi unde illi fuerit nomen Fabiæ neſcimus. In Antoninorum ſtemmate reperiuntur aliquot Fadillæ. fortaſſe & hæc Fadia vero nomine fuit, non Fabia.

3 *Ne tot liberis ſuperduceret novercam.*] Κυρίως *ſuperducere* de noverca Donatus: *Phaſma nomen eſt fabulæ Menandri. in qua noverca ſuperducta eſt adoleſcenti.* ſic Græci ἐπάγεσθαι & ἐπεισάγειν. Vetus poëta, Ὁ παισὶν αὐτοῦ μητρυιὰν ἐπεισάγων. & cum præpoſitione κατ', eleganter atque ἐμφατικῶς, ut in lege Charondæ apud Diodorum, τοῖς μητρυιὰν ἐπαγομένοις μετὰ τῶν ἰδίων τέκνων, ἔθηκε πρόστιμον. quod apud Stobæum alius auctor dixit, μητρυιὰν ἐπιγαμεῖν.

GRUTERUS.

3 *Eniſa eſt Fabia.*] Sic quoque Palatinus; etſi non abhorream ab amiciſſimorum meorum conjectura, *Fadia*.

JULII CAPITOLINI
VERUS IMPERATOR
AD
DIOCLETIANUM AUG.

SCio pleroſque ita vitam Marci ac Veri, [2] literis at- 1
que hiſtoriæ dedicaſſe, [3] ut priorem Verum [4] intima-
tum

CASAUBONUS.

1 JULII CAPITOLINI.] Etiam membranæ omnes vitæ hujus auctorem faciunt Capitolinum, non Spartianum: cui attribunt eædem patris hujus Veri Cæſaris vitam. Si quis tamen utrumque ſcriptum diligentiùs inter ſe comparet, inveniet cur ejus animo ſuſpicio oboriatur de fide librorum hac in parte. nihil enim ſimilius gemino hoc ſcripto. Jam cùm ſcribit auctor vitæ illius, *Is liber debet omnia quæ ad ſtemma generis pertinent, continere, qui habet principem de quo plura dicenda ſunt*: nonne videtur his verbis hunc quoque librum ſibi vindicare? videtur, mihi quidem. Verùm ut pronuntiare de hoc nolim: ita illud non dubitem omni aſſeveratione confirmare, rectè vulgatos libros & Marci & hujus vitam eidem attribuere auctori, ſive ille Spartianus eſt, ſive Capitolinus.

2 *Literis atque hiſtoriæ dedicaſſe.*] Regius, *hiſtoria.* affine apud Vopiſcum, *conſecrare aliquem vultibus.* at *hiſtoriæ dedicare*, ut illa, hiſtoriæ tradere, conſecrare poſteritati.

3 *Ut priorem Verum intimandum legentibus darent.*] *Intimare* ut rectè Gloſſarum auctor, eſt γνωρίσαι, & ἐμφανίσαι, cognoſcendum aliquid exhibere. quare ineptè locutus eſt auctor, ſi ita ſcripſit. nam quò illud *darent*? cujus verbi notio ineſt τῷ *intimare*, ut diximus. ideo etiam, optimus ille Gloſſographus, *intimare* παρέχειν interpretatur. neque aliter verbo *intimare* uſus Spartianus in vita Veri. Lego igitur, *intimandum legentibus putarent*: vel, *crederent.* ut ſtatim, *credidi celebrandum.*

GRUTERUS.

2 *Literis atque hiſtoriæ dedicaſſe.*] Ita Palatinus noſter, non *hiſtoria.* idem codex vitæ hujus auctorem adſeverat Capitolinum, non Spartianum.

SALMASIUS.

1 JULII CAPITOLINI.] Vix eſt ut mihi perſuaderi ſinam alius eſſe auctoris hanc vitam quam Spartiani. cujus ſententiæ fundum habeo vetera excerpta Spartiani. Quæ quidem excerpta, certum eſt, auctorem illorum quiſquis eſt, non ex hac farragine & colluvie ſcriptorum, ſed ex integris Spartiani ſcriptis collegiſſe. ille igitur excerptor hanc vitam Spartiano vindicat, ut & ſuperiores Marci & Antonini. Sane ſi ſtilum judicem facimus, nihil erit dubitationis quin ab uno eodemque ſcriptæ ferantur hæ vitæ. ita enim par & ſimilis in his tribus & reliquis quæ Spartiano tribuuntur vitis, ſcriptionis ſtilique tenor ac filum, ut guttæ gutta non ſit ſimilior. ſuum tamen quemque habere judicium vere dixit, qui primus dixit.

3 *Ut priorem Verum intimandum legentibus darent.*] Non alia indiget hic emendatione locus, quam ut legatur: *priorem Verum intimatum legentibus darent. intimatum darent*, id eſt intimarent. ut *effictum dare*

tum legentibus darent, [1] non imperandi ſequuti ordinem [2] ſed vivendi. Ego verò, quòd prior Marcus imperare cœpit, deinde Verus qui ſuperſtite periit Marco, priorem Marcum, dehinc Verum credidi celebrandum. Igitur [3] L. Ceionius Ælius Commodus Verus

pro efficere, *impetratum dare* pro impetrare. apud optimos etiam & vetuſtiſſimos quoſque auctores, duo verba ſunt ejuſdem notionis, intimare & inſinuare, utrumque enim ἐμφανίζειν vel διδάσκειν ſignificat. nam *intimare* eſt quaſi in intimo ponere vel intimum facere. ſic & *inſinuare*, eadem ratione dicitur: unde noſtrum, *enſeigner*. apud recentis enim Latinitatis magiſtros inſinuare eſt docere. Gloſſæ veteres: *intimare*, γνωρίσαι, ἀνύσαι: *intimare*, γνωρίσαι, ἐμφανίσαι, φανερῶσαι· item aliæ: ἐμφανίζω, *allego*, *intimo*. ἐμφάνεια, *intimatio*. idem plane *inſinuare*. eædem Gloſſæ: *inſinuate*, δηλώσατε: *inſinuatio*, διδασκαλία: *inſinuavit*, ἐνεφάνισεν. perperam hodie legitur ἐνεκωμίασεν. Nam inſinuatio exponitur διδασκαλία. ibi διδασκαλία eſt quam Juriſconſulti Græci διδασκαλίαν πράγματος vocant, hoc eſt inſtructionem & allegationem. Gloſſæ, διδασκαλία πράγματος, *allegatio*, *inſtructio*. idem igitur & inſinuatio. ſic allegare, intimare, inſinuare, & inſtruere ejuſdem plane ſignificationis ſunt verba. ſic *intimatum* hoc loco edi curavimus.

GRUTERUS.

4 *Intimandum legentibus darent.* Nihil ab hac divertit ſcriptura Palatinus.

1 *Non imperandi, ſecutos ordinem.*] Sic erat à manu primâ in Palat. factumque deinde, *ſecuti ſunt ordinem*, quod & mihi quoque minus placet quàm alterum, etiam ab aliis repertum in libris chirographis.

SALMASIUS.

1 *Non imperandi ſecuti ordinem.*] In Palat. *ſequutis.* ex quo primæ editionis concinnator fecit: *ſecuti ſunt.* omnino ſcribendum: *ſequutos.* nam refertur ad *pleroſque*: *ſcio pleroſque ita vitam Marci ac Veri litteris atque hiſtoriæ dedicaſſe, ut priorem Verum intimatam legentibus darent, non imperandi ſequutos ordinem ſed vivendi.*

2 *Non imperandi ſequutos ordinem ſed vivendi.*] Ordinem vivendi dixit propterea quod illi priores vixiſſe intelligi debent, qui priores vita ſunt functi. ſuperſtes fuit Vero Marcus: poſt Verum igitur vixit. atque hic ordo eſt vivendi, quo in ordine prior eſt Marco Verus.

CASAUBONUS.

1 *Non imperandi ſecuti ordinem.*] Ita veteres: alii *ſecutos*, nihilo deteriùs, & fortaſſe veriùs.

2 *Sed vivendi.*] Hoc eſt moriendi, ſive vitam finiendi. ita enim expoſuimus ad Spartianum in vita Hadriani: ubi ſimiliter *vita* pro morte ponitur. Macrinus apud Lampridium, *mihi non multum ſupereſſe videtur ad vitam*, hoc eſt, ad finem vitæ, ſive mortem. Declarat hunc locum alius ſimilis Spartiani in Caracallo: *Nam quamvis prior Geta è vita exceſſerit, nos tamen ordinem ſecuti ſumus, ut qui & prior natus eſt, & prior imperare ceperat, prior ſcriberetur.* ex his manifeſtiſſimum eſt, *ordinem vivendi* auctorem heic appellare, ordinem à vita excedendi. Idipſum magis etiam oſtendit locus Vopiſci ſimilis ſententiæ in vita Cari: *Quamvis, ait, Carinus major ætate fuerit, prior etiam Cæſar ſit nuncupatus: tamen neceſſe eſt ut priùs de Numeriano loquamur, qui patris ſecutus eſt mortem, poſtea de Carino.*

3 *L. Ceionius Ælius Commodus Verus.*]

Verus Antoninus, qui ex Adriani voluntate Ælius appellatus eſt; ex Antonini conjunctione Verus & Antoninus; [1] neque inter bonos, neque inter malos principes ponitur, quem conſtat [2] non inhorruiſſe vitiis; [3] nec abundaſſe virtutibus: vixiſſe deinde [4] non in ſuo libero principatu, ſed ſub Marco [5] in ſimili ac pari majeſtatis imperio. à cujus ſecta, laſcivia morum [6] & vitæ licentioris nimietate diſſenſit. [7] erat enim morum ſimplicium, & qui adumbrare nihil poſſet. Huic naturalis pater fuit L. Ælius Verus, qui ab Adriano adoptatus, primus *Cæſar* eſt dictus, & [8] in eadem ſtatione conſtitutus periit. Avi ac proavi & item majores plurimi conſulares. [9] Natus eſt Lucius Romæ in

rus.] Pro *Ælius*, in vita à Spartiano ſcripta, ſæpius legitur *Aurelius*.

SALMASIUS.

1 *Neque inter bonos neque inter malos.*] Inter medios igitur ponendus Verus. Nam medios vocant iſti ſcriptores, qui nec boni nec mali fuere. & medios duces, qui nec optimi nec peſſimi ſunt. de quo nos infra.

4 *Non in libero principatu.*] Lege ex Pal. & vet. ed. Mediolanenſi, *non in ſuo libero principatu.* quæ vox non aliena hoc loco, nec ſupervacanea.

5 *In ſimili ac pari majeſtatis imperio.*] Legendum videtur: *in ſimili ac paris majeſtatis imperio.* & nihil verius eſt quam ita legi debere. ſimile & paris majeſtatis imperium eſt, duorum Auguſtorum, qui pari majeſtate regnant.

GRVTERVS.

4 *Non in libero principatu.*] Palatinus amplius, *non in ſuo libero*, forſan recte.

7 *Erat enim morum ſimplicium, & qui adumbrare nihil poſſet.*] Id eſt qui nec ſimulare poſſet, nec diſſimulare. de quâ, virtute ne an vitio, multa coacervavimus ad illud Taciti: *Nullam æque Tiberius, ut rebatur, ex virtutibus ſuis, quàm diſſimulationem diligebat.*

CASAVBONVS.

2 *Non inhorruiſſe vitiis.*] Οὐκ ἀποθηριωθῆναι τῇ κακίᾳ. tranſlatum ab apris & aliis feris, quæ tum maximè horripilantes ſurrigunt ſetas cùm maximè ad ſæviendum ſe parant.

3 *Nec abundaſſe virt.*] Reg. *non abund.* elegantiùs.

5 *In ſimili ac pari majeſtatis imperio.*] Meliùs dixiſſet, *in ſimilis ac paris imperii majeſtate.* nam ex imperio naſcitur majeſtas; non ex majeſtate imperium.

6 *Et vitæ licentioris nimietate.*] Licentis ſive licentioſæ vitæ nulla eſt mediocritas. meliùs paullò pòſt, *licentia vitæ liberioris.* at *ſecta* eleganter pro moribus, ex M. Tullio.

7 *Erat enim morum ſimplicium e.*] Quò illud *enim*? hoc vult: per ſimplicitatem morum Veri factum, ut vitia ſua palam faceret, cùm non minus viveret incautè, quam parum caſtè.

8 *In eadem ſtatione conſtitutus periit.*] Abeſt à regio vox *conſtitutus.* nec eſt cauſſa cur ſi abſit deſideretur.

9 *Natus eſt Lucius Romæ in prætura patris ſui.*] Poſt adoptionem igitur patris ſui. nam ſcribit Spartianus: *Adoptatus Ælius Verus ab Hadriano eo tempore quo jam parum vigebat, & de ſuc-*

in prætura patris ſui, XVIII. Calend. Januarias, [1] die quo & Nero qui rerum potitus eſt. Origo ejus paterna pleraque ex Hetruria fuit, materna ex Faventia.

2 Hac proſapia genitus, patre ab Adriano adoptato, in familiam Æliam devenit: mortuoque patre Cæſare [2] in Adriani familia remanſit. A quo Aurelio datus eſt adoptandus, quum ſibi ille Pium filium, [3] Marcum nepotem eſſe voluiſſet, poſteritati ſatis providens, & ea quidem lege ut filiam Pii Verus acciperet: quæ data eſt Marco idcirco quia hic ad hoc impar videbatur ætate, [4] ut in Marci vita expoſuimus. Duxit autem uxorem Marci filiam Lucillam: [5] educatus eſt in domo Tiberiana. [6] Audivit Scaurum grammaticum Latinum,

ſucceſſore neceſſariò cogitabat, ſtatímque prætor factus. Hoc verò falſum eſt, ſi rectè ſcribitur infrà vixiſſe hunc annis quadraginta duobus. qua ratione incidat natalis ejus in annum Hadriani undecimum, & Coss. Nonium Aſprenatem, & Annium Libonem: cùm Veri Cæſaris adoptio poſtremis Hadriani temporibus ſit celebrata, anno, ut videtur doctis, decimonono, qui habuit Coss. ipſum Verum & Civicam: vel certè decimo octavo Lupercó & Attico Coss. Nihil dici poteſt, quî tam diſcrepantes ſententiæ inter ſé concilientur: nam ſeptem minimùm annorum diſcrimen eſt in medio. Sequor verò Capitolinum: & Spartianum, qui Cæſarem Verum poſt adoptionem factum prætorem ſcribit, aut erraſſe puto, aut quod fortaſſe verius, eſſe corruptum. Planè ita cenſeo, ſcripſerat Spartianus *ſtatímque Proc. factus.* id eſt proconſul. imperiti homines ſcripſerunt *Prætor*, non puto futurum quemquam hiſtoriæ hujus peritum, qui emendationem iſtam non approbaturus ſit.

1 *Die quo & Nero.*] Suetonius, capite ſexto.

2 *In Hadriani familia remanſit.*] Spartianus, *qui pereunte Ælio in familia ipſius Hadriani remanſerat.*

3 *Marcum nepotem eſſe voluiſſet.*] Si hiſtoriam ſpectes, nihil refert ſive *Marcum* hîc legas, ſive *Verum.* qua de re ſatis diximus ad librum ſuperiorem. Sed poſtulat hujus loci ſententia ſcribi hîc *Verum.* ſequitur, *Verum pater ita in adoptionem Pii tranſire juſſerat, ut nepotem appellaret.*

4 *Ut in Marci vita expoſuimus.*] Vide quæ ibi obſervamus. locus eſt non longè ab initio libri.

5 *Educatus eſt in domo Tiberiana.*] Ibidem & Marcus: ut antè dictum.

SALMASIUS.

6 *Audivit Scaurum Grammaticum.*] *Scauriuum* heic non *Scaurum* libri veteres præferunt. & ſane *Scaurinus* vocabatur Scauri illius nobiliſſimi Hadriani temporibus Grammatici filius. qui Scaurinus Scauri filius habuit & filium qui Scaurinus vocabatur, qui & Grammaticus & præceptor fuit Alexandri Severi. Ælius Lampridius; *Romæ Grammaticos Scaurinum Scaurini filium doctorem celeberrimum.* ita ibi legendum, non *Scorinum*, ut vulgo habetur. vides Scaurinum vocari patrem illius Scaurini qui præceptor

rinum, Scauri filium, [1] qui grammaticus Adriani fuit: Græcos, [2] Telephum, [3] Hephæſtionem, Harpocrationem: rhetores Apollonium, Celerem Caninium, [4] Herodem Atticum: Latinum, Cornelium Frontonem: philoſophos, Apollonium & Sextum: hos omnes amavit unicè, [5] atque ab his invicem dilectus eſt; nec tamen ingenioſus ad literas. Amavit autem [6] in pueritia verſus facere, pòſt orationes: & melior quidem orator fuiſſe dicitur quàm poëta, imò (ut veriùs dicam) peior poëta quàm rhetor. Nec deſunt qui di-

ceptor fuit Alexandri Severi, qui non alius eſt, quam heic Scaurinus Scauri filius, Veri præceptor in Grammaticis.

CASAUBONUS.

1 *Qui grammaticus Hadriani fuit.*] A. Gellius libro XI. cap. XV. *Terentius Scaurus divi Hadriani temporibus grammaticus vel nobiliſsimus.*

3 *Hephæſtionem; Harpocrationem.*] Hephæſtion hic videtur ille eſſe Alexandrinus grammaticus, cujus extat hodiéque de re metrica elegans libellus. auctorem certè illum antiquiſſimum eſſe nullus dubito. Harpocrationem quendam Suidas commemorat ſophiſtam Alexandrinum qui Ælius fuit dictus. eſt hic fortaſſe Veri præceptor: aut alter ille Valerius Harpocration, qui eruditum illum de dictionibus decem oratorum Athenienſium librum compoſuit. cæteri præceptores hîc nominati Vero communes fuerunt cum Marco.

SALMASIUS.

2 *Telephum, Hephæſtionem.*] Pal. *Talephum ac Hephæſtionem.* ſed *Telephum* verius. Hic autem Telephus Grammaticus Pergamenus fuit, qui multa ſcripſit, quæ referuntur à Suida. Τήλεφος Περγαμηνὸς γραμματικὸς ἔγραψε καὶ αὐτός. qui etſi quibus temporibus vixerit non addit, tamen veri nihil eſt ſimilius, quam hunc eſſe Veri magiſtrum. Vide Suidam.

4 *Herodem Atticum.*] Miſſus ad hunc fuit Verus, nec doctorem tantum ſed hoſpitem habuit Herodem: qua ex familiaritate & hoſpitii jure, in ſuſpicionem venit Herodes apud Marcum quaſi ſocius, conſcius, & particeps conſiliorum Veri & inſidiarum Marco paratarum. unde ſe purgans apud imperatorem poſt Veri mortem Herodes, ſic exclamat penes Philoſtratum: ἀλλ' ἀπηγχωνισμένῃ τῇ γλώττῃ καὶ γυμνῇ διετείνετο λέγων, ταῦτά μοι ἡ Λουκίου ξένια ὧν σύ μοι ἔπεμψας. quæ verba etiam ſuperius produximus.

5 *Atque ab his invicem dilectus eſt, nec tamen ingenioſus ad litteras.*] Diſtingue: *hos omnes amavit unice, atque ab his invicem dilectus eſt. Nec tamen ingenioſus ad litteras. Amavit autem & verſus facere.* deeſt enim, *fuit.* nec tamen ingenioſus fuit ad litteras. ita Lampridius in Vero loquutus eſt: *ſi quis ſane ſe mori velle prædixiſset, hunc invitum præcipitari jubebat. in jocis quoque perniciosus, nam cum quem vidiſſet,* & cetera. *tamen* vero pro *autem* heic poſitum eſt.

6 *In pueritia verſus facere.*] Et præcipue tragicos ſi Victori fides: *Carminum*, inquit, *maxime tragicorum ſtudioſus, ingenii aſperi atque laſcivi.*

dicant eum fuiſſe adjutum ingenio amicorum, [1] atque
ab aliis ei [2] illa ipſa qualiacunque ſunt ſcripta. Siqui-
dem multos diſertos & eruditos ſemper ſecum habuiſ-
ſe dicitur. Educatorem habuit Nicomedem. Fuit
[3] voluptuarius & nimis lætus, & omnibus deliciis, lu-
dis, jocis [4] decenter aptiſſimus. [5] Poſt ſeptimum an-
num in familiam Aureliam traductus, Marci moribus
& autoritate formatus eſt. Amavit venatus, palæ-
ſtras, & omnia exercitia juventutis. Fuitque privatus
3 in domo imperatoria viginti & tribus annis. Qua die
togam virilem Verus accepit, Antoninus Pius ea oc-
caſione qua patris templum dedicabat, populo libera-
lis fuit, [6] mediuſque inter Pium & Marcum idem reſe-
dit, quum quæſtor populo munus daret. Poſt quæ-
ſturam ſtatim conſul eſt factus cum Sextilio Laterano:
[7] interjectis annis, cum Marco fratre iterum factus eſt
conſul. Diu autem & privatus fuit, & ea honorificen-
tia caruit qua Marcus ornabatur. [8] Namque [9] in ſena-
tu

1 *Atque ab aliis ei illa qualiacunque ſint.*] *Illa ipſa qualicunque ſunt.* Palatinus & vetus editio.

3 *Voluptuarius & nimis lætus.*] *Voluptarius*, vet. ed. & ita ſæpe legas *voluptarium*, pro *voluptuarium*.

4 *Decenter aptiſſimus.*] Sic apud Victorem: *procerus membra decenter.* Ovidius;

Mille habet ornatus, mille decenter habet.

8 *Namque in ſenatu ante quæſturam non ſedit.*] Palat. *namque in ſenatu ante quæſturam ſedit.* abſque negatione. legendum; *neque in ſenatu ante quæſturam ſedit: neque in itinere cum patre, ſed cum præfecto prætorii vectus eſt.*

CASAUBONUS.

2 *Illa qualiacunque ſunt.*] Extabant, ut apparet, temporibus Capitolini ſcripta Veri imperatoris: ſic enim loquitur, quaſi illa legerit.

5 *Poſt ſeptimum annum in familiam Aureliam traductus.*] Poſt mortem patris ſui. atqui eo anno quo Verus Cæſar obiit, filius hic illius ſeptenni major fuit: novem minimùm annorum. mendosè igitur notatus hic numerus.

6 *Mediuſque inter Pium & Marcum idem reſedit q.*] Pone τελείαν στολὴν antè hæc verba. diverſus eſt hic honor à præcedenti: non enim togam virilem ſimul ſumpſit, & ludos quæſtor dedit. imò, ut videtur ſatis ſerò quæſturam conſecutus eſt: nam conſulatus qui mox ei delatus, in annum incidit Pii decimum ſextum.

7 *Interjectis annis.*] Videtur numerus deeſſe. Scribo, *interjectis* VII. *annis.*

9 *In ſenatu ante quæſturam non ſedit.*] Quæſtura & ædilitas curulis velut januæ erant, per quas aditus cuivis patuit in ſenatum: in principum liberis id tempus non expectabatur: quod tamen hîc in Vero factum.

1 *Neque*

tu ante quæſturam non ſedit: [1] neque in itinere cum patre, ſed cum præfecto prætorii vectus eſt: [2] nec aliud ei honorificentiæ adnomen adjunctum eſt quàm quòd Auguſti filius eſt appellatùs. Fuit ſtudioſus etiam Circenſium haud aliter quàm gladiatorii muneris. Hic quum tantis deliciarum & luxuriæ quateretur erroribus, ab Antonino videtur ob hoc retentus, quòd eum pater ita in adoptionem Pii tranſire juſſerat, ut nepotem appellaret: cui, quantum videtur, fidem exhibuit, non amorem. Amavit tamen Antoninus Pius ſimplicitatem ingenii [3] puritatemque vivendi: hortatuſque eſt ut imitaretur & fratrem. Defuncto Pio Marcus in eum omnia contulit, [4] principatu etiam

1 *Neque in itinere cum patre vectus eſt.*] Suetonius de Auguſto: *nunquam iter fecit, niſi ut vehiculo nepotes anteirent, aut circà adequitarent.* At vehi cum principe magni honoris loco habitum: Lampridius in Alexandro: *Præſides provinciarum, quos verè, non factionibus laudari comperit, in itineribus ſecum ſemper in vehiculo habuit.*

3 *Puritatemque vivendi.*] Καθαριότητος: quæ jure inter virtutes cenſetur. Pythagoras:

Εἰθίζου δὲ δίαιταν ἔχειν καθάρειον.

Hîc vitio eſt affinis, ut apud Philonem Περὶ βίου θεωρητικοῦ.

4 *Principatu etiam imperatoriæ poteſtatis indulto.*] Lege cum prima editione *participatu.* non ſemel ea menda commiſſa in his libris. Spartianus in Nigro, *ad participatum imperii Severum vocans.* Capitolinus in Macrino: *arripuit imperium, filio Diadumeno in participatum aſcito:* utitur & in Maximinis.

SALMASIUS.

2 *Nec alind ei honorificentiæ ad nomen adjunctum eſt.*] Pro duabus vocibus *ad nomen*, ſcribendum junctim, & unico verbo, *adnomen.* *Adnomen* pro agnomen: ſic *adnoſcere* pro agnoſcere in his ipſis libris ſæpius nobis lectum. & *dinoſcere* in aliis pro *dignoſcere.* ait igitur nullo alio honorifico cognomine inſignitum eſſe Verum, quàm quod diceretur Auguſti filius: non enim Cæſar dicebatur, ut ipſius pater ab Adriano adoptatus. nec enim Cæſar prius appellatus quam quum illum in ſocietatem imperii aſcivit Marcus. Capitolinus in Marco: *fratrem ſibi participem in imperio deſignavit, quem Lucium Aurelium Verum Commodum appellavit, Cæſaremque atque Auguſtum dixit.* Adnomen ergo pro *agnomen*, quod indubitate verum eſt. aliud eſt ἀδνούμιον apud recentioris ævi ſcriptores Græcos, quod pro nominum albo uſurparunt. Suidas: ἀδνούμιον ἀπογραφὴ ὀνομάτων παρὰ Ῥωμαίοις. οἱ δὲ ἀνούμιον. quam vocem ex eo finxerunt quod ad nomen reſpondere dicebantur tirones in delectu. inde ἀδνούμιον pro laterculo quo nomina militum continebantur. Doctiſſimi Labbæi Gloſſæ: ἀδνούμιον, κατ' ὄνομα διέρχεσθαι. de quo vocabulo nos alibi plura.

4 *Principatu etiam imperatoriæ poteſtatis indulto.*] Pal. & Mediolanenſis editio; *participatu:* & recte ita olim reponendum docuit horum auctorum reſtitutor, & inſtaurator unicus Iſaacus Caſaubonus.

1 *Parti-*

etiam imperatoriæ poteſtatis indulto: ſibique conſortem fecit, quum illi ſoli ſenatus detuliſſet imperium.
4 Dato igitur imperio & indulta tribunitia poteſtate, proconſulatus etiam honore delato, [1] *Verum* vocari præcepit, ſuum in eum transferens nomen, quum antè *Commodus* vocaretur. [2] Lucius quidem Marco [3] vicem reddens ſuſcepit, obſequutus ut legatus procon-

GRUTERUS.

4 *Participatu etiam imperatoriæ.*] Sic quoque Palat. nec non editio princeps; quomodo ſæpius hi libri. ſurrepſerat deinde, *principatu ejus.* minus rectè.

3 *Vicem reddens ſuſcepit, obſequutus ut legatus Proconſuli*, &c.] Ita Regius codex. noſter Pal. *vicem reddens, ſi ſuſciperet, obſecutus*; quemadmodum retrò publicati. neutra lectio bona. ſuſpicabar olim; *vicem reddens, ſic ſuſpexit, & obſecutus*, &c.

CASAUBONUS.

2 *Lucius quidem Marco vicem reddens ſuſcepit.*] Hæc regii lectio: in qua poſtremum verbum mendo vix caret. in aliis libris ſcriptum, *ſi ſuſciperet.* Totum igitur locum ita concipimus: *Lucius quidem Marco vicem reddens, ſicuti par erat, obſequutus ut legatus proconſuli, vel præſes imperatori.* *Jam p.* Eſt certum quod dicit Capitolinus: Verum per initia principatus ſui, proconſulem egiſſe potiùs quàm principem αὐτοκράτορα. pertinet eò quod in vita Marci dictum eſt, de ornamentis Vero attributis cùm in Syriam iret: quod fieri ſolitum dicebamus in proconſulibus.

SALMASIUS.

1 *Verum vocari præcepit, ſuum in eum transferens nomen.*] Idem ſupra dixit in vita Marci, quo loco & Galeno teſtimonium denunciavimus ut id confirmaret. Nunc & alium ejus locum ex libro, περὶ τοῦ περὶ τόπου γράψαντος, adducam ut emendemus: μεθεστήκει γὰρ ἐξ ἀνθρώπων Ἀντωνῖνος, ὁ μετ' Ἀδριανὸν γενόμενος αὐτοκράτωρ· ἦρχεν δὲ Σεβῆρος, ἑαυτὸν μὲν Ἀντωνῖνον μετονομάσας, εἰς δὲ τὴν ἀρχῆς κοινωνίαν προσλαβὼν Λούκιον καὶ μετονομάσας Σεβῆρον. legendum, Βῆρος, & Βῆρον.

2 *Lucius quidem Marco vicem reddens ſuſcepit obſecutus.*] Vitium quidem facile viderunt hujus loci viri doctiſſimi. ſed non ita ſanitatem. pro *ſuſcepit.* in Palatino legitur & veteri editione, *ſi ſuſciperet.* quam etiam lectionem in ſuis reperit Caſaubonus. quæ ita vera eſt, ut non aliam quærere debeamus, aut de ſenſu ejus laborare, qui talis eſt: Lucius tot & tam ingentium beneficiorum memor quæ in eum contulerat & congeſſerat Marcus, ut gratum ſe oſtenderet, minorem ſemper & inferiorem ſeſe Marco geſſit, quamvis in pari eſſet imperio: Quoties igitur Marcum ſuſciperet, ſic illi obſequebatur, ut proconſuli legatus ſolet, aut præſes imperatori: *ſi ſuſciperet*, eſt, cum ſuſciperet, vel ſi quando ſuſciperet. ſuſcipere vero quid ſit notum eſt. Suetonius de Auguſto: *ſenatores ſemper ſtans ſuſcepit.* & infra de Vero: *Epheſum etiam rediit ut Lucillam uxorem miſſam à patre ſuſciperet.* Ea reverentia & illo obſequio ſuſcipere ſolebat Marcum Verus, quo imperatores à præſidibus, proconſules à legatis ſuſcipi mos eſt. niſi ſi quis contendat verba illa, *ſuſciperet*, de Marco Verum ſuſcipiente eſſe interpretanda. ſed mihi vehementius placet prior interpretatio.

1 *Jam*

conſuli vel præſes imperatori; [1] jam primùm quum Marcus pro ambobus ad milites eſt loquutus [2] & pro con-

CASAVBONVS.

1 *Jam primùm cùm Marcus pro ambobus ad milites eſt locutus, & p.*] Diſtinctio major ponenda ante *jam.* dixit modò Verum Marco obſecutum ut inferiorem, neque ut parem idem juris in Rep. ſibi uſurpaſſe. id nunc probare aggreditur. duo ejus argumenta vel fortaſſe & plura attulerat. ſed locus hodie inquinatiſſimus, & ut cenſeo mutilus. Scribe autem ex libris, *Jam primùm enim M.* hoc ſolùm rectè in antiquis: cætera æquè malè. primum quod affertur argumentum ei quod dicimus probando, planum certumque eſt: ait Marcum poſt initum à ſe & Vero imperium, ſuo fratriſque nomine milites eſſe allocutum. Allocutio militum proprium & peculiare jus fuit Auguſtorum: privato nec militem fas alloqui, nec in concionem prodire, aut ad ſenatum epiſtolam mittere: omnes autem privati præter principem. mater etiam imperatoris hoc jure caruit, ut Livia: quam ait Dio lib. LVII. principio Tiberii omnia pro imperatore egiſſe: uno hoc excepto, quòd in ſenatum venire, aut milites alloqui vel concionem habere auſa ſit nunquam. Ideo Commodus iis literis, quibus Albinum Cæſarem creabat, *tibi do*, inquit, *facultatem, ut ſi neceſſitas fuerit, ad milites prodeas.* & plura talium exemplorum in hiſtoria Auguſta. hoc igitur clarum: quod ſequitur non item.

SALMASIUS.

1 *Jam primum quum Marcus.*] Optime ſic reſtituendum & diſtinguendum docuit hunc locum Caſaubonus: *Jam primum enim Marcus pro ambobus ad milites loquutus eſt.* ſic enim nec minus una littera exaratum exhibetur in Palatino. Optima editio etiam hac in parte vitioſa, minus tamen quam vulgati. quæ præfert: *Jam primum eum.* ita etiam edi volebamus, quod neſcio quomodo ſumus obliti.

2 *Et pro conſenſus imperio graviter ſe ad Marci mores egit.*] Scribe: *graviter ſe & ad Marci mores egit.* jam hoc primum: illud vero, *& pro conſenſus imperio*, nec quomodo emendari nec quomodo explicari debeat, ſatis ſcio. habeo quidem non paucas ad hunc locum conjecturas, ſed cum earum mihi nulla ſatisfaciat, malo heic ſimplici & ingenua inſcitiæ confeſſione defungi quam nugas blattire. nec eſt quod quiſquam hoc nomine me reprehendat, ſi alium quam me nugari malim. ſuſpicor autem hæc non tantum vitioſa eſſe, ſed etiam aliquot verborum defectu laborare, ad quem explendum melioris exemplaris & integrioris ope opus ſit.

GRUTERUS.

1 *Jam primum enim Marcus pro, &c.*] Haud aliter quoque Pal. non ut antè vulgg. *id primum quum Marcus.*

2 *Et pro conſenſus imperio.*] Sic & Pal. locus minus ſanus, neque ego ei chirurgus, nedum medicus.

CASAVBONVS.

2 *Et pro conſenſus imperio graviter ſe ad Marci mores egit.*] Prima editio: *& proconſulis imperio gr.* Scribebam, *& in proconſulis*, vel *proconſulatus imperio graviter ſe Verus ad M. m. e.* Et erunt fortaſſe quibus hæc lectio arrideat. nos non dubitamus gravius hîc latere ulcus. nam in libris melioribus aliter ſcriptum eſt. Quare arbitror poſt vocem *imperio* excidiſſe pluſculas voces quas ut reſtituere in integrum abſque libris melioribus, poſſit nemo: ita mentem eorum hariolari videmur poſſe non malè. Quid multa? Videtur Capitolinus tale quid ſcripſiſſe: *& pro conſenſu in imperio (gratias egiſſe: ipſe autem in principio) graviter ſe ad Marci mores egit.* Satis con-

conſenſus imperio [1] graviter ſe ad Marci mores egit. Ubi verò in Syriam profectus eſt, non ſolùm licentia vitæ liberioris, ſed etiam adulteriis & juventutis amoribus infamatus eſt. Siquidem tantæ luxuriæ fuiſſe dicitur [2] ut etiam poſteaquam de Syria rediit, [3] popinam domi inſtitueret, ad quam [4] poſt convivium Marci divertebat, miniſtrantibus ſibi omni genere turpium perſonarum. [5] Fertur & nocte perpeti alea luſiſſe,

conſtat novos imperatores antiquius nihil habuiſſe, ubi primum nacti eſſent imperium, quàm ut in ſenatum ſtatim, ac deinde in caſtra prætoria ſe conferrent, ut illic quidem patribus, hîc verò militibus, quòd imperio ſuo conſenſiſſent, gratias agerent. Omnino enim illa *pro conſenſus imperio*, aliter quàm ut diximus emendanda non ſunt. Sic *conſentire imperio* dixit Gallicanus in Avidio Caſſio. Quod ſequitur de Veri moderatione in principio imperii, & reverentiâ Marco præſtita; non perſtitiſſe illum in eadem ſimulatione alter quoque locus declarat: ubi auctor, *reverſus*, ait, *è Parthico bello minore circa fratrem cultu fuit*.

GRUTERUS.

1 *Graviter ſe, & ad Marci mores egit.*] Illud & manavit à Palatino, & profectò requiritur.

3 *Popinam domi inſtituerit.*] Prius erat *inſtitueret*. ſed alterum ſuggeſſere membranæ Palatinæ.

SALMASIUS.

2 *Ut etiam poſteaquam de Syria rediit.*] Palatinus: *quam poſtea*, quæ tranſpoſitio elegantiæ eſt. ſic *quam prius*, pro priuſquam.

3 *Popinam domi inſtitueret.*] *Inſtituerit*. Pal.

4 *Poſt convivium Marci divertebat.*] *Devertebat*, ſcriptum in prima editione: quomodo ſæpius occurrit ſcriptum in libris, *devertere*, *deverſorium*, & *deverſari*. & ita melius ſcribi cenſeam. nam *de* Latina præpoſitio reſpondet Græcæ τῷ κατὰ. ſic autem illi καταγώγιον, *deverſorium*, & καταλύειν, *devertere*, & καταβάλλειν: unde καταβολον etiam deverſorium, & σταθμὸν ſignificat. ſic κατατρέχειν, *decurrere*: καταγράφειν, *deſcribere*. ſed hæc Grammaticis relinquenda. pergamus igitur ad reliqua.

5 *Fertur & nocte perpeti alea luſiſſe.*] Pernoctem aleam vocat Juvenalis quæ perpeti nocte luditur. Sat. VIII.

——— effigies quo
Tot bellatorum, ſi luditur alea pernox
Ante Numantinos? ſi dormire incipis ortu
Luciferi? ———

pernox enim *alea* quæ perpeti nocte luditur. ſic *pernoctes patres*, Manilio lib. V.

——— quo ſtante ſuperbæ
Proſtratæ jaceant miſerorum in limine matres,
Pernoctesque patres cupiant extrema ſuorum
Oſcula ———

ſic enim legendum; non *per noctesque*. pernoctes enim patres qui totam noctem jacent in limine carceris. ſic apud eundem, *pernoctes capellæ*:

Ut nova pernoctes quærunt arbuſta capellæ
Semper & ulterius paſcentes tendere gaudent.

quem verſum reſtituimus ex veteris libri ſcriptura. nam vulgo corruptiſſimus circumfertur. ſed hæc fortaſſe præter rem: ad rem igitur redeamus.

1 *Ut va-*

[illegible] quum in Syria concepiſſet id vitium: atque intantum vitiorum Cajanorum & Neronianorum ac Vitellianorum fuiſſe æmulum, [1] ut vagaretur nocte per tabernas ac lupanaria, [2] obtecto capite [3] cucullione vulgari viatorio, [4] & commiſſaretur cum triconibus,

CASAUBONUS.

1 *Ut vagaretur nocte per tabernas & lupanaria.*] Similia his Suetonius Nerone, cap. XXVI. & Lampridius in Commodo atque Heliogabalo. Regius, *ut baccharetur*, ut Lampridius: *in palatio per convivia & balneas bacchabatur.*

3 *Cucullione.*] Laxè nimis Gloſſarum magiſter, *cucullio*, σκέπαστρον. ſcribe σκέπαστρον. formam & uſum diſce ex Johanne Caſſiano libro primo, capite quarto, & aliis qui veterum monachorum habitum deſcripſerunt.

4 *Et commiſceretur cum triconibus.*] Quidam, *commiſſaretur*. probo magis quod eſt editum.

GRUTERUS.

4 *Et cum commiſceretur cum triconibus.*] Palat. noſter & excerpta *comiſaretur*, emendaturque in altero *commeſſatur*. quod quis fere probare poſſet, niſi alterum optime heic conveniret.

SALMASIUS.

2 *Obtecto capite cucullione vulgari viatorio.*] In Heliogabalo: *tectus cucullione mulionico ne agnoſceretur.* Gloſſæ veteres: *cuculio*, σκεπαστὸν. fuit cum legerem *curculio* pro *gurgulio*: nam gurgulionem pro gurguſtio accipiebant. *gurgulio*, οἰκημάτιον βραχύ. σκεπαστὸν autem id ſignificat recentioribus Græcis, caſam nempe & breve tugurium. unde & σκεπαστὴ, caſæ ruſticæ Euſtathio. Iliad. Σ. καὶ σημείωσαι ὅτι κλισίαν ποιμενικὴν ἐνταῦθα οἶδεν ὁ ποιητής, ἣν κλίσιον ὁ Δίων λέγει κατὰ γλῶσσαν οὐδέτερον, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ κάλλιον δηλοῦται· καὶ εἰσὶν ἐνταῦθα αἱ κλισίαι κατηρεφεῖς αἱ ἰδιωτικῶς λεγόμεναι σκεπασταί. ſed nunc nihil muto. nam σκεπαστὸν ſignificat etiam cucullionem. nec corrigendum σκέπαστρον pro σκεπαστὸν, ut faciebat vir doctus. Latini *tegillum* pro eodem dixere. Feſtus *tegillum* parvum cucullionculum interpretatur, de ſcirpo factum. Varro: *aquam è nubibus tortam indicat fore, ut tegillum paſtor ſibi ſumat.* tegillum ad verbum σκεπαστόν. aliud erat *tegiculum.* ſic enim ſtramen vocabant. recentioribus *matta* & *ſtorea.* Donatus: *φόρμιον tegiculum dicunt Græci, quo inſternitur pavimentum.* Plautus apud Porphyrionem:

Anus hæc in pellis tegiculum protenditur.

quæ pellem ſcilicet pro tegiculo habebat. ita legendus ille verſus. tegetem etiam & tegeticulam dicebant.

4 *Et commiſceretur cum triconibus.*] Sequor ſcripturam optimi libri Palatini, *& comiſaretur cum triconibus.* tricones autem iſti, cum quibus comiſſatum ibat Verus, ſunt nequam nebulones, nulli rei bonæ homines. Gloſſæ: *trico*, ἀχρεῖος, ἔκλυτος, λαγγάων. ita enim lego. eædem Gloſſæ: *Ceſſator*, λαγγάων. qui nihil igitur habent, quod agant, homines deſides & male feriati iſtoc nomine nuncupabantur, & langones & langi dicebantur. Gloſſæ: λαγγάων, *reſes*, *trico.* Adhelmus homines malæ vitæ, & profuſæ libidinis, *langos* vocare non dubitavit his verſibus:

Loth quoque qui langos ſceleratos vixerat inter,
Hoſpes hoſpitibus præbens umbracula tecti.

ita ille prior verſus ſcribitur in libro ſcripto. ſed vocem *langos* cum minime intelligeret Caniſius, mutavit in *largus.*

bus, & committeret rixas, diſſimulans quis eſſet. [1] ſæpeque afflictum livida facie rediiſſe, & in tabernis agnitum quum ſeſe abſconderet. [2] jaciebat & nummos in

largus. malo mehercule exemplo. quos vero heic vocat *langos* Adhelmus, paulo poſt eadem de re agens, ſcortatores nominat & cinædos.

Cum ſcortatores, & molles forte cinædos
Qui Sodomæ facinus patrabant more nefando,
Cærula fulmineis torrerent fulmina flammis.

ἀχρεῖοι iidem & ἄχρηστοι dicebantur, homines ad nullam rem boni & utiles. Gloſſæ: ἀχρεῖος, *nequus, ſpurcus, Nuga, nugator, nequam, nugax.* ἀχρειότατος, *nequiſſimus.* ἀχρειότης, *nequitia.* ἀχρήστημος, *inutilis, incommodus, futilis.* ἀχρηστῶ, *nebulor.* Vide epigramma Auſonii in Chreſtum & Acindynon peſſimos fratres, quo pertendit debuiſſe potius alterum Achreſtum vocari, alterum Cindynum, ut nomina rebus convenirent. Gloſſæ: *Nugæ*, ἀχρειότητες. & in gloſſis Græcis; ἀχρεῖοι ἀδιάφοροι. nam ἀδιαφόρους etiam vocabant turpes & probroſos & nullius pretii homines. atque ita tricones hoc loco ſunt accipiendi.

1 *Sæpeque adflictum livida facie rediiſſe.*] Bene judicarunt docti homines, *afflictum* heic ferri non poſſe. ſatis id oſtendit quod ſubditum eſt de livida facie. ipſi reponunt: *à conflictu rediiſſe.* ſed longius recedit à veſtigiis editæ lectionis. omnino verius puto: *ſæpeque efflictum livida facie rediiſſe. efflictum* [illegible] percuſſum. Apulejus libro III. *Ipſe denique dux ac ſignifer ceterorum validis me viribus aggreſſus, illico manibus ambabus capillo abreptum, ac retroflexum effligere lapide geſtit, quem dum ſibi porrigi flagitat; certa manu percuſſum feliciter proſterno.* ubi *effligere* lapide eſt percutere & verberare: effligere apud Plautum etiam legitur, ſed fere pro perdere & peſſumdare. Heic & apud Apulejum ſimpliciter pro ferire & percutere. ſic *cædes*, quæ apud veteres, pro occiſione & contrucidatione ſemper ſumi ſolet, recentis ævi ſcriptoribus uſurpari cœpit pro verberatione tantum, & pulſatione, quæ pugnis fit, & manibus. multa olim exempla ex diverſis auctoribus congeſſi: nunc pauca quæ ad manum ſunt, ex Donato doctiſſimo Terentii enarratore, afferam. ad illud Comici *iſtuc volo ergo ipſum experiri. Expreſſe oſtendit*, inquit, *pauperioris loquacem contumaciam uſque ad pericula cædis.* hoc eſt, uſque ad verberum pericula. item ad illud: *colaphos infregit mihi. Contumelioſa cædes colaphus & digna lenone.* item ad illud Adelphorum:

Cteſipho me pugnis miſerum & iſtam pſaltriam uſque occidit.

Mire, inquit, *interjecit miſerum: & neceſſario uſque addidit, ut oſtenderet nimia cædis verbum, non occiſionis intelligi oportere.* quibus verbis cædem, hoc eſt verberationem, ab occiſione & nece diſtinguit. *efflictum* igitur hoc loco reponendum. & ne quid diſſimulem, ita habuit optimus Palatinus.

GRVTERVS.

1 *Sæpeque afflictum livida facie rediiſſe.*] Pall. duo *efflictum*; quod alteri præpoſuerim.

CASAVBONVS.

1 *Sæpeque afflictum livida facie rediiſſe.*] *Afflictum* eſſet, in turba humi dejectum & περιουδισθέντα. ſed quod additur de livida facie, aliter legendum indicat. Lego, *ſæpeque à conflictu l. f. r.*

2 *Jaciebat & nummos.*] Suetonius de Cajo; *quin & nummos non mediocris ſummæ ſparſit in plebem.*

1 Qui-

[po]pinas maximos,[1] quibus calices frangeret.[2] Amavit & aurigas Praſino favens.[3] Gladiatorum etiam frequentius pugnas in convivio habuit,[4] trahens cœnam in noctem: &[5] in thoro convivali condormiens, ita ut levatus cum ſtromatibus in cubiculum perferretur.[6] Somni fuit permodici, digeſtionis facillimæ.[7] Sed Marcus hæc omnia quaſi neſciens diſſimulabat rem,

1 *Quibus calices frangeret.*] Lampridius in Commodo: *his artifex quæ ſtationis imperatoriæ non erant; ut calices frangeret, ſaltaret, cantaret.* Similis παιδιὰ apud Græcos, de qua in Animadverſionibus ad Athenæum lib. primo, cap. XIV.

2 *Amavit & aurigas praſino favens.*] Cajanum hoc: nam de Caligula Suetonius, *Praſinæ factioni ita addictus & deditus, ut ſtaret in ſtabulo aſſiduè & maneret.* etiam Commodus factioni praſinæ addictus ſic, ut praſinam ipſe indueret cùm circenſes in palatio ſibi exhibebat. Xiphilinus, οἴκοι ἡρματηλάτει, τῇ πρασίνῳ σκευῇ χρώμενος. Heliogabalus quoque: de quo idem ſcriptor, ἤλαυνεν ἅρμα τῇ πρασίνῳ σκευῇ χρώμενος. at Caracallus apud eundem ἁρματηλατεῖ τῇ οὐενετίῳ χρώμενος.

3 *Gladiatorum etiam frequentius p.*] Omnes libri *frequentiùs.* nec mutem. ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον.

5 *In thoro convivali.*] *Toro.* apage aſpirationem ab hac voce: de qua multa alibi.

6 *Somni fuit permodici, digeſtionis facillimæ.*] Non enim ſemper qui plurimum edunt aut bibunt, plurimum & dormiunt. Suetonius de Claudio: *Somni permodici erat: nam ante mediam noctem plerumque evigilabat.*

7 *Sed Marcus hæc omnia quaſi neſciens, diſſimulabat rem, p.*] Videbatur diſtinguendum & ſcribendum: *Sed Marcus hæc omnia, quaſi neſciens, diſſimulabat: retentus pudore illo, ne repr. fr.* nunc muto nihil, refragantibus libris. ſic alibi, *metu illo.* Diſſimulationis vero hujus qua uſus Marcus, non ea fuit cauſſa vera, quam affert Capitolinus; ſed quod nollet ſi quid fuit pudoris reſiduum in Vero, increpationibus ſuis id exhaurire. norat vir ſapientiſſimus, ſapientum id eſſe conſilium. Seneca: *Meliorem illum facies ferendo; utique pejorem, exprobrando. Non eſt quod frontem ejus indures. ſine, ſi quid eſt pudoris reſidui, ſervet. Sæpe dubiam verecundiam vox conviciantis clarior rupit. Nemo id eſſe quod etiam videtur timet. Deprehenſus pudor amittitur.*

GRUTERUS.

7 *Sed Marcus hæc omnia quaſi neſciens diſſimulabat rem, pudore illo, &c.*] Pal. noſter non habet illud *quaſi*, niſi inter lineas, à manu recentiſſima. idem loco vocis *rem*, exhibet R. majuſculum cum ſuperjacente lineâ.

SALMASIUS.

3 *Gladiatorum etiam frequentius pugnas in convivio habuit.*] *Gladiatore etiam frequentius pugnarum in convivio habuit.* ita Pal. quod quid ſit ignoro. Divinent heic aliquid alii. ego nihil ſcio divinare. ſed & fortaſſe nullum hæret vitium in vulgata.

4 *Trahens cœnam in noctem.*] Idem liber *cœnans.* forte: *trahens cœnas in noctem.*

7 *Sed Marcus hæc omnia quaſi neſciens diſſimulabat rem, pudore illo.*] Semper ſuſpectam habui vocem *rem* tanquam huic loco temere inſertam. eam ſuſpectiorem etiam habere cœpi poſtquam abeſſe veteribus libris vidi, qui loco ejus habent unicam literam, *R.* quæ quid ſignificet, & quo ſit poſita, juxta cum ignaris ſcio. apud illos qui-

5 rem, pudore illo ne reprehenderet fratrem. [1] Et notiſſimum ejus quidem [2] fertur tale convivium, [3] in quo primum duodecim accubuiſſe dicitur, [4] quum ſit notiſſimum dictum de numero convivarum, [5] *Septem, convivium; novem verò, convitium.* donatos autem pueros decoros qui miniſtrabant ſingulis. [6] donatos etiam ſtructores & lances ſingulis quibuſque: [7] donata & viva animalia, vel cicurum vel ferarum avium vel quadrupedum, quorum cibi appoſiti erant. donatos etiam calices ſingulis per ſingulas potiones, murrhinos, [8] & cryſtallinos Alexandrinos, quoties bibitum eſt

data

quidem qui de Notis veterum ſcripſerunt, R. ſignificat, *res* vel *rem.* ſed locum heic non habet, itaque legendum: *ſed Marcus hæc omnia, quaſi neſciens, diſſimulabat, pudore illo ne reprehenderet fratrem.*

GRUTERUS.

1 *Et notiſſimum ejus quidem fertur tale convivium.*] Palatinus initio habuit *fertale convivium.* quid? an quod confertim diſcubarent, nata vox *fertale*? alii examinabunt. mihi ſufficit indicaſſe lectionem variantem.

4 *Cum ſit notiſſimum dictum de numero convivarum.*] Videri poſſent voces tres à fine irrepſiſſe in contextum è margine; niſi ſcriptor iſte ſatis alioqui luxuriaret vocibus ſuperfluis.

8 *Et cryſtallinos Alexandrinos quoties bibitum eſt.*] Sic Pal. nam vulgati: *Alexandrinos, ac quoties.*

CASAUBONUS.

2 *Fertur tale convivium.*] Mendoſe in regio, *feriale convivium.*

3 *In quo primum duodecim accubuiſſe dicitur.*] Puto Verum famoſiſſimam illam Octavii juvenis cœnam δωδεκάθεον æmulatum: cujus ſi veniſſet in mentem Capitolino hæc ſcribenti, abſtinuiſſet, credo, voce *primum.*

5 *Septem convivium; novem verò convitium.*] Auſonius in Ephemeride:

Quinque advocavi: ſex enim convivium
Cum rege juſtum: ſi ſuper, convitium eſt.

Lege Aulum Gellium l. XIII. c. XI & Archeſtrati apud Athenæum verſus.

6 *Donatos autem pueros decoros q.*] Adi ad Athenæum, & Lampridium in Heliogabalo.

SALMASIUS.

6 *Donatos etiam ſtructores.*] Eleganter, *ſtructores*, οἰκοδόμους δείπνων vocat Heſychius, qui Græce propria voce τραπεζοκόμοι dicebantur. eam vocem explicans ille grammaticus, οἰκοδόμους δείπνων eos appellat, dum reſpicit ad vocem Latinam, *ſtructores*, qui proprie ſunt οἰκοδόμοι δείπνων.

7 *Donata & viva animalia vel cicurum vel ferarum avium.*] Pro, *& cicurum & ferarum avium.* ſic infra: *cœperunt equi aurei vel brabia poſtulari*, hoc eſt, equi & bravia. ita in vita Marci: *tunc viris clarioribus permiſit, ut eodem cultu quo & ipſe, vel miniſtris ſimilibus convivia exhiberent. vel* pro *&*. ſed heic etiam obſervemus licet, genus mirificum locutionis; *animalia ferarum avium & cicurum*, & *animalia quadrupedum.* quis enim ſic loquitur? debuit enim: donatas aves feras & cicures vivas, & quadrupedes quarum cibi erant adpoſiti. nec de vitio tamen liceat ſuſpicari. Hoc igitur imputemus ſeculo & ſeculi ſcriptoribus, qui nec ipſi de ſe exigi volunt elegantiam aliquam aut ſcribendi venuſtatem, contenti ſi ſola hiſtoriæ veritate cenſeantur.

8 *Et cryſtallinos Alexandrinos ac quo-*

tiis

Data etiam aurea atque argentea pocula & gemmata. [1] Coronas quinetiam datas, lemniſcis aureis interpoſitis [2] & alieni temporis floribus. data & vaſa aurea cum unguentis ad ſpeciem alabaſtrorum. data & vehicula [3] cum mulabus ac mulionibus cum juncturis argenteis,

ties bibitum eſt.] Cur addit, *& quoties bibitum eſt?* cum dixerat *per ſingulas potiones*, quod idem eſt. *donatos etiam calices ſingulis per ſingulas potiones; myrrhinos & cryſtallinos Alexandrinos ac quoties bibitum eſt.* bis igitur idem dicit. nam *quoties bibitum eſt*, nihil addit ad ſignificationem quam habent illa verba, *per ſingulas potiones.* vett. libb. non agnoſcunt particulam *ac* liquido affirmare poſſe mihi videor alterutrum ex gloſſa eſſe: ſed magis illud, *quoties bibitum eſt.* ſic enim aliquis ad oram libri expoſuerat illa verba, *per ſingulas potiones.* lege igitur hunc totum locum & diſtingue ſic: *donatos etiam calices ſingulis per ſingulas potiones, myrrhinos & cryſtallinos Alexandrinos. data etiam aurea atque argentea pocula & gemmata.*

1 *Coronas quinetiam datas lemniſcis aureis interpoſitis.*] Putat debuiſſe ſcribere Capitolinum vir doctiſſimus: *Coronas etiam datas aureas, lemniſcis interpoſitis.* idque magis comprobare ſimiles aliorum auctorum locos. Nos nihil mutari debere cenſemus. Coronæ enim fiebant ex foliis, quibus interponebantur aurei lemniſci: & ſic lauream triumphi concinnari ſolitam ſcribit eruditiſſimus & vetuſtiſſimus auctor Tertullianus, cujus inſignis locus habetur de Corona militis, ſed inſigniter depravatus, quem nos inſigniter reſtitutum, ut ſic omnia fiant inſignia, ope vetuſti codicis, adponemus: *Triumphi laurea foliis ſtruitur. hinc aureis lemniſcis inornatur, ac muſtis unguentis dilibuitur, an lacrimis conjugum & matrum? fortaſſis quorundam & Chriſtianorum.* Comparet hæc qui volet cum vulgatis Tertulliani, & quantum inter ſe diſtent, facile animadvertet. nos veteris ſcripturæ veſtigiis uſque inſiſtentes ſic emendavimus. pro *ambuſtis* unguentis, ut in veteri codice lectum eſt, repoſui *ac muſtis.* nihilque majus mihi licere volui. nam quod, *ac lacrimis* pro *à lacrimis* ſcripſimus, id etiam auctore libro fecimus. quod veriſſimum eſſe nemo non mihi aſſenſurus eſt. *dilibuitur*, inquit, *corona triumphi muſtis unguentis. an potius lacrimis matrum & conjugum delibui dicendum eſt?* quod quam eleganter dicatur, omnes vident. Aureos igitur heic lemniſcos defendimus auctoritate illius Tertullianici loci. & plura de lemniſcis coronarum nos alibi.

2 *Et alieni temporis floribus.*] Pal. *& alienis temporibus floribus.* ſed vitioſe, ut quidem puto.

CASAUBONUS.

1 *Coronas quinetiam datas, lemniſcis aureis interpoſitis.*] Sic omnes codices: non ut ſuadeant ſimiles apud diverſos auctores loci: *c. q. datas aureas, lemniſcis interp.*

2 *Et alieni temporis flores.*] Mamertinus in panegyrico ad Julianum: *Quæſitiſſimæ dapes, non guſtu, ſed difficultatibus æſtimabantur: miracula avium, longinqui maris piſces, alieni temporis poma, æſtivæ nives, hibernæ roſæ.*

3 *Cum mulabus ac mulionibus, cum juncturis argenteis.*] *Junctura* eſt qua junguntur mulæ carrucariæ, ut jumenta aut boves ad aratrum jugo. Julius Paulus libro tertio Sententiarum: *Carruca cum junctura legata, mulæ quoque legatæ, non mulio videtur, propter quotidianam loquendi conſuetudinem.* Fieri autem ſolitas ex argento & Ulpian. docet, qui juncturæ argenteæ facit mentionem in lege decimanona, Digeſtis De auro, argento, mundo, &c.

SALMASIUS.

3 *Cum mulabus ac mulionibus, cum junctu-*

teis, ut ita de convivio redirent. [1] Omne autem convivium æſtimatum dicitur ſexagies centenis millibus H-S. Hoc convivium poſteaquam Marcus audivit, ingemuiſſe dicitur & doluiſſe publicum fatum. Poſt convivium luſum eſt teſſeris uſque ad lucem. Et hæc quidem poſt Parthicum bellum, ad quod eum miſiſſe dicitur Marcus, ne vel in urbe ante omnium oculos peccaret, vel ut parſimoniam peregrinatione addiſceret, vel ut timore bellico emendatior rediret, vel ut ſe imperatorem eſſe cognoſceret. Sed quantum profecerit, [2] cum alia vita tum hæc quam narravimus cœna monſtravit. Circenſium tantam curam habuit,
6 [3] ut frequenter provincialibus literas cauſa circenſium

& mi-

juncturis argenteis.] De juncturis nihil reliqui fecere quod notatu ſit dignum, viri eruditione præſtantes. meminit & juncturarum Querolus, ſua Aulularia incerti auctoris:

Poſt autem inter ſomnum & temetum neceſſe eſt ut ſiquantur plurima,
Turba trepida, perquiſitio jumentorum, cuſtodum fuga,
Mulæ diſpares, juncturæ inverſæ, mulio nec ſe regens.

Jungula vocat auctor gloſſarum. ut enim à cingo, cingula: ſic à jungi, jungula: vincula à vincio. *jungla*, ἵυλαξ ζευκλῆγι. quam vocem Prudentio reddidimus, ut olim dicemus. *Jungla* enim pro jungula. ut ungla pro ungula, unde exunglare. ſed hæc alias.

CASAUBONUS.

1 *Omne autem convivium æſtimatum dicitur ſexagies centenis millibus ſeſtertiûm.*] Budæi æſtimatione, fiunt aurei quingenti ſupra centum & quinquaginta duo millia. nec mirabitur ſummæ hujus magnitudinem, qui Neronis aut Vitellii cœnas meminerit: aut illius margaritæ quam Julius Cæſar in amiculæ gratiam emit pari ferè impenſo pretio, hoc eſt ſexagies H-S. Scimus hæc nota eruditis: at boni Egnatii ſtupor & audacia, cui hic ſtomachum non moveat?

2 *Cum alia vita.*] Hoc eſt, cætera vita, ſive cætera aliâ quæ geſſit in vita.

3 *Ut frequenter provincialibus literas cauſſa Circenſium & miſerit & acceperit.*] Ait *cauſſa Circenſium*: hoc eſt parandorum equorum gratia curulium. ejus argumenti epiſtolas multas habes apud Symmachum, ex epiſtola autem ejuſdem LXIII. libro quarto, diſcimus tanto ſtudio Circenſes actitatos Antiochiæ, ut ſæpe Antiochenſium ſummates ad mercandas quadrigas uſque in Hiſpaniam mitterentur. qui autem negotii ejus cauſſa in provincias abibant, commendatitias à principibus viris accipiebant: quarum exemplum eſt in illa Symmachi epiſtola. Tales multas ſcriptitaſſe Verum cum eſſet Antiochiæ, atque etiam alibi, non dubitandum.

SALMASIUS.

3 *Ut frequenter provincialibus litteras, cauſa circenſium & miſerit & acceperit.*] *Ut frequenter provincia literas cauſa circenſium, &c.* Pal. an ſcribendum, *ut frequenter è provincia literas cauſa circenſium & miſerit & acceperit:* ut velit Lucium è provincia hoc eſt Syria literas Romam miſiſſe, & viciſſim accepiſſe, circenſium cauſa? cum ſcire vellet ſcilicet quis in qua factione viciſſet;

Vene-

[illegible]erit & acceperit. Denique etiam [1] præſens & cum Marco ſedens, multas à Venetianis eſt paſſus injurias, [2] quod turpiſſime contra eos faveret. Nam & Volu-

Venetiani in Praſini defeciſſent, & ſimilia quæ ad circenſes pertinent. id comprobare videtur quod ſequitur: *Denique etiam præſens & cum Marco ſedens multas à Venetianis eſt paſſus injurias.* abſens igitur illas litteras ſcribebat. Cura etiam illa quàm habuiſſe circenſium dicitur Verus, non ad hoc fuit, ut parandorum equorum gratia ad provinciales mitteret litteras, & acciperet: quod munus proprie editorum fuit. ſed hæ iſtæ litteræ ex genere commendatitio videntur fuiſſe, quales principes viri iis dabant qui comparandorum equorum cauſa in provincias abibant. nam non ſolum miſiſſe ſed accepiſſe litteras heic dicitur. iſtæ enim ultro citroque litterarum miſſitationes aliud indicant, & niſi fallor illud ipſum quod ſuperius tetigimus.

CASAUBONUS.

1 *Præſens & cum Marco ſedens.*] Cum in Circo ſpectaret Circenſes.

2 *Quod turpiſſime contra eos faveret.*] Duo eâdem operâ præſtabat Verus: Venetianos irridebat, & praſinæ factionis populo favebat. Multis autem modis ſignum favoris in theatro & circo dabant; ore, geſtu totius corporis, & veſtis agitatione vel oratii: qua de re multa infrà obſervamus. interdum verò & ſannas in eos adjiciebant quibus non faverent. putâ, manu in obſcœnum modum formata, & in illos protenſa: quod vocat Capitolinus, *turpiter contra aliquem favere.* Cui ſimile apud Suetonium in Cajo, *quorum ſtudio teneretur, omnibus ad inſaniam favit:* ſed *favere contra aliquem,* ita dixerunt, ut Tacitus *cenſere in ſenatu contra ſtudium alicujus,* in ſecunda hiſtoria. Plinius ſecundus in octavo epiſtolarum: *& ideo jam nunc contra iſtum librum faveo orationi quam nuper in publicum dedi.* ſic in inſcriptionibus, *coronari contra omnes ſcenicos:* Græci ἀντισπουδάζειν, ut ſæpe Dio.

SALMASIUS.

2 *Quod turpiſſime contra eos faveret.*] Dicitur contra aliquem favere, qui contrariæ ejus parti favet. Verus favebat Praſinis, Venetianorum contrariis. ſic contra Venetianos favebat. turpiſſime autem favere eſt cum clamore, & motu corporis indecenti favere. ἀκόσμως σπουδάζειν id vocat Arrianus in diſſertationibus lib. III. cap. IV. πρὸς τὸν ἀκόσμως σπουδάζοντα, hoc eſt, *adverſus turpiter & indecore faventem.* ubi doctus interpres alias res agebat cum verteret, *ad eum qui in theatro præpoſtere artificioſus erat.* verba Arriani; τοῦ δ' ἐπιτρόπου τοῦ Ἠπείρου ἀκοσμότερον σπουδάσαντος κωμῳδῷ τινὶ καὶ ἐπὶ τούτῳ δημοσίᾳ λοιδορηθέντι, εἶτα ἑξῆς ἀπαγγείλαντος πρὸς αὐτὸν ὅτι ἐλοιδορήθη, καὶ ἀγανακτοῦντος πρὸς τοὺς λοιδορήσαντας, καὶ τί κακὸν, ἔφη, ἐποίουν. Locus plane huic loco geminus. ubi vides eundem exitum indecore & turpiter faventis: injurias nempe & convitia. quid ſit autem ἀκοσμότερον σπουδάζειν in ſequentibus explicat: ὁρᾷ πῶς ὁ ἐπίτροπος τοῦ Καίσαρος θεωρεῖ; κέκραγε; κἀγὼ τοίνυν κραυγάσω. ἀναπηδᾷ; κἀγὼ ἀναπηδήσω. οἱ δοῦλοι αὐτοῦ διακάθηνται κραυγάζοντες; ἐγὼ δ' οὐκ ἔχω δούλους, ἀντὶ πάντων αὐτὸς ὅσον δύναμαι κραυγάσω. quæ graphice exprimunt hominem turpiſſime faventem, qualiter heic contra Venetianos faviſſe inducitur Verus, propter quod multas à Venetianis paſſus eſt injurias, hoc eſt ἐλοιδορήθη, ut ille procurator Cæſaris apud Arrianum turpiſſime Comœdo favens. *ut favere contra aliquem,* ſic *coronari contra aliquem.* in veteri lapide non multum diſſimi-

1 Volucri equo praſino aureum ſimulac... quod ſecum portabat. 2 Cui quidem paſſas ... cleos in vicem hordei in præſepe ponebat...

li genere loquutionis: *contra omnes ſcenicos coronatus.* Græci dicunt: κατὰ πάντων στεφανωθείς.

CASAUBONUS.

1 *Volucri equo praſino.*] Sic ſcribendum: infrà, *habuit calycem cryſtallinum nomine Volucrem, ex ejus equi nomine quem dilexit.* hujuſmodi nomina equis curulibus imponebant. notus Caligulæ Incitatus. in ſaxis nominantur cùm alii, tum famoſiſſimus quidam Aquilo. & Græci poëtæ ſimiliter Αἰετὸν equum celebrant. Archias epigrammate in illum, Ὅσσιν ἀελλοπόδων ἐλάμψας πλέον Αἰετὸς ἵππων.

2 *Cui quidem paſſas uvas & nucleos.*] Hanc inſaniam de Cajanis vitiis traxit. Lege Dionem libro LVIII. & Suetonium capite LV. eadem væſania Heliogabali. *nucleos* hic interpretor πιτυΐδας.

3 *Quem ſagis fuco tinctis coopertum.*] Suetonius vocat *purpurea tegumenta.* Vox *ſagum*, & εἰδικῶς appellatio certæ veſtis eſt: & γενικῶς quodvis tegumentum: quæ alii coopertoria vel tegumenta equorum dicunt, ea ſæpe nominantur ſaga, ut hic. Vegetius artis veterinariæ libro ſecundo, *animal loco calido ſtatues, ac ſagis cooperies.* libro tertio, *animal ſagis diligentiſſime uſque ad ungulas operiatur.* in eodem, capite LIIX. *totum corpus ſagis cooperiunt, ut ſudet.* ubi male editum *ſaccis.* nam ita capite XXV. *opertum gravioribus ſagis donec ſudet.* coopertoria vocat, capite LXXVII. Apſyrtus vocat σισύρας ἐξ ἐρίου αἱ ἱδρῶτα κινοῦσι. neque audiendi qui in ejuſmodi locis cùm hic tum apud Iſidorum aut alios vocem illam aut corrigunt, aut cum Græca σάγη confundunt. nam & σάγων vocem alii artis veterinariæ magiſtri Græci uſurpant.

SALMASIUS.

2 *Cui quidem uvas paſſas & nucleos.*] Nucleos, στροβίλους & στροβίλια Gloſſarum auctores exponunt. *uva paſſa,* σταφίδες: *Nuclei,* στροβίλια: *Ficus,* σῦκα: *Caricæ,* ἰσχάδες in capite τῶν τραγημάτων. Aliæ Gloſſæ: *Nuclei,* κῶνοι, στρόβιλοι. *Nucleum,* στροβίλιον. item in Græcolatinis: στρόβιλος ὁ καρπὸς, *nucleus.* videntur igitur Græci tam nucem pineam quam nucleum στρόβιλον vocaſſe. ut contra Latini nucleos etiam pro nucibus poſuiſſe, ſic enim illæ Gloſſæ ſuadent quæ nucleos κώνους exponunt. niſi ſi & Græci κῶνον quoque ut & στρόβιλον pro nucleo uſurparint. Pineas ſubſtantive vocarunt Latini nuces primum. in Commodo: *Iſiacos vero pineis uſque ad perniciem pectus tundere cogebat.* Hæc igitur confundunt auctores, & πιτυΐδας & κώνους vel στροβίλους. & certiſſimum eſt nucleos pinearum non πιτυΐδας tantum vocaſſe Græcos. ſed etiam στροβίλους & στροβίλια.

3 *Quem ſagis fuco tinctis coopertum.*] Quemadmodum equum ſuum Volucrem ſagis fuco tinctis cooperiebat Verus, ſic Commodus pelle inaurata equum Pertinacem nomine integebat. Dio in Pertinace: ὕστερον δὲ τὸν αὐτὸν τοῦτον ἵππον ἀπηλλαγμένα δὲ τῶν δρόμων ὑπὸ τοῦ γήρως καὶ ἐν ἀγρῷ ὄντα μετεπέμψατο ὁ Κόμμοδος καὶ εἰσήγαγεν εἰς τὸν ἱππόδρομον, τάς τε ὁπλὰς αὐτοῦ περιχρυσώσας καὶ τὰ νῶτα δέρμασι ἐπιχρύσοις κοσμήσας. mendoſe hodie legitur apud Dionem, καὶ τὰ ἀνώτατα. pro καὶ τὰ νῶτα. Nam & *dorſualia* vocabant ejuſmodi pelles quibus equorum terga inſternebantur. Trebellius in Gallieno, de bobus: *præceſſerant etiam altrinſecus centeni albi boves cornibus auro jugatis, & dorſualibus ſericis diſcoloribus præfulgentes.* dicebantur

[illegible]co tinctis coopertum, in Tiberianam ad ſe ad[illegible]ubebat. [1] cui mortuo ſepulcrum in Vaticano fe[illegible]n hujus equi gratiam primum cœperunt equi aurei

[illegible]a. nam *ſcordiſcum* eſt pel[illegible]actile, ut eruditiſſimus [illegible] exiſtimabat Turnebus. *Scordiſcum* ὑποκοριστικὸν à ſcorto quod pellem ſignificat. *ſcortum*, *ſcortiſcum*: ut *ſcutra*, *ſcutriſcum*. Gloſſæ: *ſcutra*, χάλκιον. cujus ὑποκοριστικὸν ſcutriſcum apud Catonem de re ruſtica c. x. ſic ſcortiſcum à ſcorto. quod poſtea ſcordiſcum. ſic Paniſcus, geniſcus, Pan & genius ὑποκοριστικῶς dicti. quod diminutivi genus in gentilibus etiam nominibus frequens. *Syrus*, *Syriſcus*. *Hunniſcus*, *Daciſcus*, *Franciſcus* pro Franco. *Teutiſcus* pro Teuto. Phrygiſcus. unde *Phrygiſci equi* apud Vegetium. de quibus nos alibi. ſic ſcordiſcum vel ſcortiſcon eſt ἐφίππιον, pellis nempe qua equi inſternuntur. optimæ Gloſſæ: *Scordiſcus*, ἐφίππιον, aliæ Gloſſæ pellem exponunt. δέρμα Dioni ut ſupra notavimus. Gloſſarium Græcolatinum: ἐφίππιον, *ſcordiſcale*. quæ vox reſtituenda Vegetio de re veterinaria lib. II. cap. LX. *quod ſi dorſum ſedentis injuria tumere jam cœperit; in recenti ſtatim mallonem ceparum, id eſt calamos ſiccos unde faſces dependent, in aquam ferventiſſimam mittes, & aliquandiu maceratum calidum ſuper tumorem impones, faſcia conſtringes, vel cordiſcum ſuperimpones.* lege: *ſcordiſcum.* unde ſcordiſcarii Divo Hieronymo qui ſcordiſca conficiunt. apud Claudianum leges, quo loco nunc neſcio, Parthicæ tigris pellem pro ephippio.

CASAUBONUS.

1 *Cui mortuo ſepulchrum in Vaticano fecit.*] In Vaticano Circenſes exhibebant imperatores, ut de Claudio Suetonius refert, & de Heliogabalo Lampridius. ibi igitur prope Circum qui Neronis dicitur Victori, videtur extructus hic tumulus.

2 *In hujus equi gratiam primum cœperunt equi aurei vel bravia poſtulari.*] Scribe, ut olim ad Suetonii librum quintum emendavimus, *cœperunt equis a.* malim etiam, *velut bravia.* Morem aurigarum poſtulandi aurum, aperit & Dio in Caracallo, de ejus aurigationibus loquens: ἀγωνοθέτην δ' ἢ τῶν ἐξελευθέρων τινὰ, ἢ τῶν ἄλλων τῶν πλουσίων ἐκάθιζεν, ἵνα καὶ ἐν τούτῳ ἀναλίσκηται· προσεκύνει τε αὐτοὺς κάτωθεν τῇ μάστιγι, καὶ χρυσοῦς ὥσπερ τις τῶν ταπεινοτάτων ᾔτει. item de Abito, ἐθεῶντό τε αὐτὸν καὶ ἁρματηλατοῦντα, καὶ χρυσοῦς ὥσπερ τινὰ τῶν ταπεινοτάτων αἰτοῦντα, τούς τε ἀγωνοθέτας καὶ στρατιώτας προσκυνοῦντα. In priore loco quid vocet Dio προσκυνεῖν τῇ μάστιγι, neſcio: & ſcribendum ſuſpicor, κάτωθεν θεὶς τὴν μάστιγα: deſcendens de curru, & poſito flagello. vel κάτω θεὶς τὴν μάστιγα.

SALMASIUS.

2 *In hujus equi gratiam primum cœperunt equi aurei vel bravia poſtulari.*] Recte vir doctiſſimus pridem emendavit: *cœperunt equis aurei vel bravia poſtulari.* ſed quod idem, *velut bravia*, mavult legere, id non recipiendum. *vel* enim heic pro particula *&* poſitum eſt. *aurei vel bravia*, pro aurei & bravia. quod minime obſervatum frequenter impoſuit hominibus doctis. vide quæ ſuperius notavi. ſic infra: *Idcirco quod Fabiæ multum indulſerat Verus cujus potentiam uxor Lucii vel Marci ferre non poſſet.* pro, *uxor Lucii & Marci.* idem locum Dionis in Caracallo ubi de ejus aurigationibus loquitur, perperam emendat, nullius emendationis indigum: ἀγωνοθέτην ἢ τῶν ἐξελευθέρων τινὰ, ἢ τῶν ἄλλων τῶν πλουσίων ἐκάθιζεν, ἵνα καὶ ἐν τούτῳ ἀναλίσκηται, προσεκύνει τε αὐτοὺς κάτωθεν τῇ μάστιγι, καὶ χρυσοῦς ὥσπερ τις τῶν ταπεινοτάτων ᾔτει. verba illa ſunt quæ haud

aurei vel bravia poſtulari. In tanto autem equ[illegible] honore fuit, ut ei à populo praſinianorum ſæp[illegible] dius aureorum poſtularetur. Profectum eum a[illegible] thicum bellum, Marcus Capuam proſequut[illegible] Quumque inde per omnium villas ſe ingu[illegible] morbo implicitus, [1] apud Canuſium ægrotabat, [2] quo ad eum viſendum frater contendit. Multa in ejus vita ignava & ſordida, etiam belli tempore, [3] deteguntur. Nam quum [4] interfecto legato, caſis legionibus, [5] Syriis defectionem cogitantibus, oriens vaſtaretur, ille in Apuleja venabatur: & apud Corinthum & Athenas inter ſymphonias & cantica navigabat: & per ſingulas maritimas civitates Aſiæ, Pamphyliæ, Cili-

ciæ-

vulgo intelligantur, & vitioſa creduntur. προσεκύνει τε αὐτοὺς κάτωθεν τῇ μάστιγι, quæ tamen recte habent. ſignificant enim Caracallum aurigæ habitu, manu flagellum tenentem ex inferiori parte adoraſſe agonothetas, & aurum poſtulaſſe. hoc enim eſt τῇ μάστιγι προσκυνεῖν, flagello ori admoto ſic adorare. quod alii ſola manu labris admota faciebant. at aurigæ nunquam ſine flagello. quum igitur adorare vellent, flagellum ori admovebant. κάτωθεν autem ex inferiori loco, cum agonothetæ eſſent in ſuperiori. ſic idem Dion in vita Commodi: καὶ τῇ γε προτέρῃ ἡμέρᾳ αὐτὸς πάντας σφᾶς κάτωθεν, τότε τοῦ Ἑρμοῦ σχῆμα πᾶν μετ' ἐπιχρύσου ῥάβδου καὶ ἐπὶ βῆμα ὅμοιον ἀναβάς. ut contra, ἄνωθεν de ſuperiori. ibidem: ἐν δὲ ταῖς ἄλλαις τότε μὲν βοτὰ κάτω ἐς τὸ τοῦ κύκλου ἔδαφος καταβαίνων ἄνωθεν, ὅσα ἐπλησίαζέ πῃ καὶ προσταγμένα ἦ, καὶ ἐν δικτύοις αὐτῷ προσφερόμενα κατέκοπτε. plures & ſimiles locos idem omnes confirmaturos poſſem adferre, niſi quos jam attuli ſufficerent. at κάτωθεν θεὶς τὴν μάστιγα, quomodo corrigendum cenſebat vir incomparabilis doctrinæ, ratio refutat, & mos loquendi.

CASAUBONUS.

1 *Apud Canuſium ægrotabat, quo ad e.*] Scribe, *ægrotavit: q.* vel ut in regio, *& morbo impl. ap. Can. ægrotaret, ad eum v.*

3 *Deteguntur.*] Pro, commemorantur memoriæ prodita. durum verbum.

4 *Interfecto legato, cæſis legionibus.*] Severianum ceciderat Vologæſus cum omni ejus exercitu. narrat Dio initio Marci, & Lucianus, Πῶς δεῖ ἱστορίαν συγγράφειν.

SALMASIUS.

1 *Apud Canuſium ægrotabat.*] Omnino ſcribendum Palatino auctore: *apud Canuſium ægrotavit.*

2 *Quo ad eum viſendum frater contendit.*] Idem liber, *quo eum viſendum frater contendit.*

5 *Syriis defectionem cogitantibus.*] Lege, *Syris defectionem cogitantibus.* idem mendum infra, *riſui fuit omnibus Syriis.* nam ibi quoque ſcribendum, *Syris*, jam admonuerunt viri docti.

GRUTERUS.

1 *Apud Canuſium ægrotavit.*] Ita ferè Pal. nempe *ægrotabit*; non ut hactenus editi *ægrotabat.*

5 *Syriis defectionem cogitantibus.*] Pal. *Syris.* æque bene, ſi non melius.

1 *Anti-*

clariores, voluptatibus immorabatur. [1] Antiochiam posteaquam venit, ipſe quidem ſe luxuriæ dedit; duces autem confecerunt Parthicum bellum [2] Statius Priſcus, & Avidius Caſſius, [3] & Martius Verus, [4] per quadriennium, ita ut Babylonem & Mediam pervenirent, & Armeniam vendicarent. partumque eſt ipſi nomen *Armenici, Parthici, Medici*, quod etiam Marco Romæ agenti delatum eſt. Egit autem per quadriennium Verus [5] hyemem Laodiceæ, æſtatem apud Daphnen, reliquam partem Antiochiæ. [6] Riſui fuit omnibus Syriis, quorum multa joca in theatro in eum dicta extant. [7] Vernas in triclinium Saturnalibus & diebus feſtis ſemper admiſit. Ad Euphratem tamen impulſu comitum ſuorum ſecundò profectus eſt. [8] Epheſum etiam rediit, ut Lucillam uxorem miſſam à patre Marco ſuſciperet: & idcirco maximè, ne Marcus cum ea in Syriam veniret [9] ac flagitia ejus agnoſceret. Nam ſenatui Marcus dixerat ſe filiam in Syriam deducturum. Confecto ſanè bello, regna regibus, provincias verò comitibus ſuis regendas dedit. Romam inde 7

CASAUBONUS.

1 *Antiochiam poſtquam venit, ipſe quidem ſe luxuriæ dedit.*] Dio tamen aliter: *αὐτὸς ἐν τῇ Ἀντιοχείᾳ ἐγκαθήμενος διατάττων ἕκαστα, καὶ τὰς τοῦ πολέμου χορηγίας ἀθροίζων.*

2 *Statius Priſcus.*] De quo in Marci vita.

3 *Et Martius Verus.*] Is eſt, quem Dio Cappadociæ præſidem appellat.

4 *Per quadriennium.*] Vide ad illa è Marci vita, *fratre poſt quinquennium reverſo.*

6 *Riſui fuit omnibus Syriis.*] Scribe *Syris*. Antiochenſes præſertim intellige: de quorum jocis etiam in principes dicebamus ad Hadrianum.

7 *Vernas in triclinium Saturnalibus & diebus feſtis ſemper admiſit.*] De Saturnalibus ſine cauſſa notat ut rarum. quis neſcit Saturnaliorum diebus ſervos omnia pro dominis egiſſe? Scribi malim, *Vernas in triclinium, ut Saturnalibus, & d. f. ſ. a.*

8 *Epheſum etiam rediit, ut Lucillam uxorem miſſam à p.*] Vide locum ex Actis Abercii, quem protulimus ad vitam Marci.

GRUTERUS.

6 *Riſui fuit omnibus Syris.*] Sic rurſus Pal. non *Syriis*, ut vulgati.

SALMASIUS.

5 *Hyemem Laodiceæ.*] *Laudiciæ*, vetus editio, & Pal. nec fere unquam aliter libri. aliquando etiam, *Ladicia* ſcriptum reperitur in melioribus & antiquioribus libris.

9 *Ac flagitia ejus agnoſceret.*] *Adnoſceret*, habetur in optimo Pal. ita ſupra *adnomen* pro *agnomen*. ſic adnati pro agnati. quod aliquoties reperitur. Gloſſæ nomicæ: *ἀδνάτος, ἀνεψιός, συγγενής.* atque ita ſemper.

1 *Fer-*

inde ad triumphum invitus, quod Syriam q[...] gnum ſuum relinqueret, rediit, & pariter cum [...] triumphavit, ſuſceptis à ſenatu nominibus qua[...] in ex-
8 ercitu acceperat. [1] Fertur præterea ad amic[æ] v[u]lgaris arbitrium in Syria poſuiſſe barbam. unde in e[um] à Syris multa ſunt dicta. Fuit ejus fati ut in eas pro[v]incias per quas rediit, Romam uſque, [2] luem ſecum deferre videretur. Et nata fertur peſtilentia in Bab[y]lonia; [3] ubi de [4] templo Apollinis [5] ex arcula aurea quam miles forte

CASAUBONUS.

1 *Fertur præterea ad amicæ vulgaris arbitrium in Syria poſuiſſe barbam.*] Antiochenſes & Syri eos qui barbam alerent averſabantur, & ſubſannabant, ut docet vel Juliani Miſopogon. Verus autem barbam propè barbaricè ſolitus demittere, auctore Capitolino paullo poſt. Ab Hadriano omnes fere Rom. imperatores barbati. ſed qui molliores fuere inter illos, ii in gratiam Antiochenſium barbam poſuerunt. Dio de Caracallo, ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐτρύφα, ὥστε καὶ τὸ γένειον πάνυ ψιλίζεσθαι. ſimiliter Heliogabalus, ut ſcribit idem auctor, ἐψιλίζετο, ὥστε καὶ ἐκ τούτου γυναικίζειν. Contrà Macrinus, cum ſeveritatis famam affectaret, ac velut alter Marcus haberi vellet, in oculis Antiochenſium γένειον ἤσκει, ait Herodianus.

2 *Luem ſecum deferre videretur.*] De hac peſtilentia in vita Marci, ſed magnitudinem illius ex Galeno melius cognoſces, qui toties illius meminit.

SALMASIUS.

2 *Luem ſ[ec]um deferre videretur.*] Pal. *ſecum ferre.*

3 *Vbi de templo Apollinis.*] Idem liber: *Apollonis.* inflexione Græca: quod & apud alios mihi lectum eſt non paucos ex Latinis, qui ſic inflexerunt & præcipue martyrologiorum auctores.

4 *De templo Apollinis.*] Addit Ammianus libro XXIII. *Apollinis Chomei.* ſed quis ille Apollo Chomeus? noli dubitare quin ſit legendum *Chocheus* vel *Chochæus*. Seleucia enim illa etiam Coche dicta, teſte ipſo Ammiano l. XXIV. *Quibus Coche quam Seleuciam nominant haud longius diſparatur.* Inde Apollo Χωχαῖος. Cochen cum Seleucia eamdem facit Ammianus. Quidam tamen diverſam fecere. Stephanus à Seleucia non longe ponit, & κώμην eſſe dicit Χώχη κώμη περὶ τὸν Τίγριδι ποταμῷ. Ἀρριανὸς δεκάτῳ, καὶ βασιλεὺς δ' ἐξελαύνει ἐκ Σελευκείας οὐ πρόσω τοῦ ποταμοῦ τοῦ Τίγρητος εἰς κώμην ᾗ τινὶ Χώχη ὄνομα. recentiores tamen omnes Arriano Chochen & Seleuciam confundunt, & pro una urbe accipiunt, nec Cochen vicum agnoſcunt ſed urbem nobiliſſimam. Sext. Rufus: *Colchen & Cteſiphontem urbes Perſarum nobiliſſimas.* Φερσέλον tamen vocat Nazianzenus ſteliteutica ſecunda. Verum igitur hujus urbis nomen eſt Χώχη, ut ex Stephano docuimus. quod apud auctores variis modis corruptum legitur. cujus ἐθνικὸν χωχαῖος & χωχηνός, unde χωχαῖος Apollo, qui Seleuciæ colebatur, cui & nomen Choche fuit.

5 *Ex arcula aurea quam miles forte inciderat.*] Foramen fuiſſe dicit anguſtum Ammianus Marcellinus libro XXIII. *fertur autem quod poſt dereptum hoc idem ſigmentum, incenſa civitate milites fanum ſcrutantes, invenere foramen anguſtum, quo reſerato ut pretioſum aliquid inve-*

[illegible]ciderat, ſpiritus peſtilens evaſit, atque inde Pa[illegible]s orbemque compleſſe. Et hoc non Lucii Veri viti[illegible]ed Caſſii, â quo contra fidem Seleucia, quæ ut ami[illegible] milites noſtros receperat, [1] expugnata eſt. Q[illegible]idem inter cæteros etiam [2] Quadratus belli Parthi[illegible]ſcriptor, incuſatis Seleucenis qui fidem primi ruperant, purgat. Habuit hanc reverentiam Marci Verus, [illegible] nomina quæ ſibi delata fuerant, cum fratre com-

inveniren, ex adyto quodam concluſo à Chaldæorum arcanis labes primordialis exiluit, quæ inſanabilium vi concepta morborum ejuſdem Veri & Marci Antonini temporibus, ab ipſis Perſarum finibus aduſque Rhenum & Gallias cuncta contagiis polluebat & mortibus. quæ neceſſario conferri debent cum verbis Capitolini.

1 *Expugnata eſt.*] Ammianus Marcellinus, expulſatam dicit hanc urbem, lib. XXIII. *poſt hanc Seleucia ambitioſum opus Nicanoris Seleuci. Quæ per duces Veri expulſata.* expulſatam poſuit pro expugnatam. ut enim propulſare & propugnare idem ſignificant, ſic *expulſare* & *expugnare*. nec eſt dubium illo ſenſu hoc verbi uſurpaſſe.

2 *Quadratus belli Parthici ſcriptor.*] Quadratus παρθικὰ ſcripſerat, vel παρθυλωνικά: nam ita ſcriptum inveni apud Stephanum ἐθνικογράφον, qui Quadratum citat ſæpe. aliquando etiam παρθενικὰ, quod corruptum eſt, pro παρθυλωνικά. Parthi enim dicebantur, & Parthyæi & Parthyeni. Stephanus: λέγονται δὲ καὶ πάρθιοι καὶ παρθυαῖοι καὶ παρθυαία ἡ χώρα καὶ παρθυλωνή, καὶ παρθυλωνός. inde παρθυλωνικὰ & παρθικὰ pro eodem. Nonum autem librum citat iſtorum παρθικῶν Stephanus idem in voce Σόλυμα. nec ultra citatum memini. Vixit hic Quadratus ſub Philippis, & Romanam hiſtoriam exorſus à primo anno urbis uſque ad milleſimum quem Philippi celebrarunt, χιλιαρχίαν vel χιλιάδα titulo ſignavit. Hunc citat Stephanus, δευτέρᾳ χιλιάδος ῥωμαϊκῆς & τεσσαρεσκαιδεκάτῳ ῥωμαϊκῆς χιλιαρχίας. nec mihi dubium eſt quin ῥωμαϊκὰ ejus, quorum meminit idem Stephanus, eadem ſit hiſtoria quam & χιλιαρχίαν & χιλιάδα ῥωμαϊκὴν indigetat, ab ea quam dixi ratione.

CASAUBONUS.

1 *Expugnata eſt.*] Expugnari urbs dicitur quæ vi capitur, aut deditionem facere cogitur. quod cum de Seleucia dici non poſſit, quæ ut amicos Romanos milites acceperat, *expugnata* heic eſt, ſolo æquata, & funditus deleta. Dio, τὴν Σελεύκειαν διέφθειρεν ἐμπρήσας. At Euſebius in tertio Marci anno ſic: *Seleucia Syriæ urbs cum trecentis millibus hominum à Romanis capta.* locus ex Eutropio deſcriptus: ſed pro *Syriæ* ſcribendum *Aſſyriæ*. & pro *trecentis*, Eutropius atque Pæanius habent *quadringentis*.

2 *Quadratus belli Parthici ſcriptor.*] Aſinius Quadratus, cujus Παρθικὰ laudant Græci & Latini non raro. Scripſerat de hoc bello, & de univerſis Marci rebus, ut indicat Zoſimus: & Stephanus quoque illius Ῥωμαϊκῶν meminit. Neſcio ſitne eadem hiſtoria an diverſa, cujus liber decimus quartus citatur alibi ab eodem ſcriptore, ſub titulo Ῥωμαϊκῆς χιλιαρχίας, ſive χιλιάδος. nam utroque modo apud illum ſcribitur.

1 *Quo-*

communicaret die triumphi, quem pariter c[illegible] runt. Reverſus è Parthico bello, minore ci[illegible] trem cultu fuit Verus: nam & libertis inh[illegible]ne[illegible] dulſit, & multa ſine fratre diſpoſuit. His acc[illegible] quaſi reges aliquos ad triumphum adducere[illegible] ſtriones eduxit è Syria: [1] quorum præcipuus [illegible] Maximinus, quem Paridis nomine nuncupavit. Villam præterea extruxit in via Clodia famoſiſſimam, in qua permultos dies & ipſe ingenti luxuria debacchatus eſt cum libertis ſuis [2] & amicis paribus, [3] quorum præſentiæ nulla inerat reverentia. Et Marcum rogavit: qui venit ut fratri venerabilem morum ſuorum & imitandam oſtenderet ſanctitudinem: & quinque diebus in

SALMASIUS.

1 *Quorum præcipuus fuit Maximinus.*] V. ed. *Maximus.*

2 *Et amicis paribus quorum præſentia nulla inerat reverentia.*] Nec verbo moviſſem huic loco controverſiam, niſi impuliſſet Palat. qui longe diverſam ſcripturam continet, hoc modo: *quorum præſentia ulla inerat provincia.* id mutatum in prima editione ſic repperi, ut appareat qui mutaverunt, ita etiam in ſuis codicibus inveniſſe, ut habuit Palat. Legitur enim in edit. Mediol. *quorum præſentia nulla inerat reverentia.* cum non viderent quo referri deberet & quomodo capi poſſet illud *provincia*, ſubſtituerunt *reverentia*, nulla, ut ita dicam, veritatis & antiquitatis reverentia. Nam recta eſt Palatini lectio, modo legas *illa* pro *ulla*: *& amicis paribus quorum præſentia illa inerat provincia*: & amicis qui præſentes erant in illa provincia, nec amicis quidem omnibus. ſed vitæ & morum ſimilitudine paribus & eadem ſectantibus. Omnes igitur amici pares Veri qui domos & villas habebant in via Clodia ad Verum conveniebant, cum illic eſſet in villa quam ibi extruxerat. nec movere debet quemquam, quod viam Clodiam vocat provinciam: ſic enim aliæ viæ ab urbe & ſub urbe provinciæ dictæ. ut Flaminia provincia: & Aurelia. Julius Frontinus: *pars vero camporum & ſylvæ regionis Campaniæ & Aureliæ à Divo Auguſto veteranis data fuit.* Nec enim ibi Aurelia epitheton eſt Campaniæ ut ſibi perſuaſere. ita & provincia Clodia hoc loco. ſic omnes regiones ſuburbicariæ, etiam provinciæ dicebantur. Amicos igitur pares Veri vocat qui in illa regione aderant, ſolitos ad ipſum in villam commeare, ut ibi totos dies debaccharentur & luxuriæ operam darent.

CASAUBONUS.

2 *Et amicis paribus.*] Refer ad ſimilitudinem morum: *par* ſæpe, pro ſimilis. vel, ad ætatem. utrique interpretationi convenit quod ſequitur.

GRUTERUS.

3 *Quorum præſentiæ nulla inerat reverentia.*] Pal. *quorum præſentia ulla inerat*, ut videri queant aliquam multa deſiderari; dixeritque forte ablegaſſe alios comites, quorum gravitate luxuria ejus inhiberetur: verum ſi hoc admiſerimus, quæretur, cur antea tam licenter egerit. & alioqui ſi volebat amoliri tales, non erat ei accerſendus frater.

1 Aut.

[illegible]m villa reſidens, cognitionibus continuis ope-[illegible]dit, [1] aut convivante fratre, [2] aut convivia com-[illegible] [3] Habuit [4] & Agrippum hiſtrionem, cui co-[illegible]t[illegible]m erat Memphi, quem & ipſum è Syria ve[illegible]phæum Parthicum adduxerat, [5] quem Apolauſtum nominavit. Adduxerat ſecum & fidicinas & tibi-

SALMASIUS.

1 *Aut convivante aut convivia comparante.*] Comparante, id eſt parante. Tibullus:

Et calidam feſſo comparat uxor aquam.

ſic *malum alicui comparare.* Plaut. Caſin.

Tribus non conduci poſſim libertatibus
Quin ego illis comparem magnum malum.

& *comparare gaudia.* idem Truculento:

Prome venuſtatem amantium, ut gaudia comparet.

Quem verſum multis modis ſollicitarunt, ut perverterent viri docti, qui vim vocis illius *comparet* parum attendebant. nam rectum eſt. *amanti gaudia comparare*, ut malum & dolorem inimico comparare. ita & comparare hoc loco ut παρασκευάζειν. Gloſſæ: *Comparat*, κατασκευάζει. qua ſignificatione & heic & apud Tibullum Plautumque ſumendum eſt, ut ne invitemur ſequi Regii codicis lectionem, qui habet *cooptante*.

3 *Habuit & Agrippum Hiſtrionem.*] Ita Pal. at vir doctiſſimus qui mallet, *Agrippam* vel *Agrippinum*, non ſequendus. Agrippa & Agrippinus nomina pure Romana ſunt. Hic vero hiſtrio de genere Syrorum: unde & Memphis illi cognomentum, & nomen Agrippus. Ἄγριππος autem nomen Græcum. ſed & Ἀγρίππας potuit dici. aliter tamen omnes libri. Hunc porro Agrippum Memphim putat Caſaubonus, illum ipſum eſſe Apolauſtum, cujus mentio in antiqua inſcriptione Romani lapidis, quæ ita habet: L. AVRELIO. APOLAVSTO. MEMPHIO. AVGG. LIB. ſed hic quem ex Syria adduxit Verus, non Memphius ſed Memphis cognominabatur. præterea nomen erat illi Agrippus, cujus nominis in eo lapide nulla mentio. utut ſit, hunc Memphim eundem eſſe arbitror cum eo cujus Athenæus meminit, & quem ſua ætate vixiſſe ſcribit libro primo: τ͂ ἐφ' ἡμῶν φιλόσοφον ὀρχηστὴν, Μέμφιν ἐκάλεσαν, ἀπεικάζοντες τὴν διὰ τ͂ σώματος αὐτ͂ κίνησιν, τῇ τ͂ πόλεως ἀρχαιοτέρᾳ καὶ βασιλικωτέρᾳ.

GRUTERUS.

2 *Aut convivia comparante.*] Sic & Palatin.

4 *Et Agrippum hiſtrionem.*] Haud aliter quoque Palatinus.

CASAUBONUS.

2 *Aut convivia comparante.*] Regius, *cooptante*.

4 *Agrippum hiſtrionem.*] Regius, *Agrippium.* malim *Agrippam* vel *Agrippinum.*

5 *Quem Apolauſtum nominavit.*] Propter obſcenum miniſterium: nam ἀπολαυστικὴ vita, qualis Epicureorum. Videtur eſſe Apolauſtus ille, quem unà cum aliis libertis aulicis cæſum temporibus Commodi narrat Lampridius. Hic autem eſt ille ipſe Apolauſtus cujus meminit antiqua inſcriptio Romani lapidis, hæc:

L. AVRELIO
APOLAVSTO. MEMPHIO
AVGG. LIB. HIERONICÆ
CORONATO. ET. TON. DIAPAN
DON. APOLLINIS. SACERDOTI
SOCI. VIRTATO. ARCHIERI
SYNHODI. ET. AVGG
L. AVRELIVS
PANNICVLVS. QVI. ET
SABANAS. PATRONO
OPTIMO.

1 Scri-

tibicines & hiſtriones, [1] ſcurraſque mimarios & [illegible] giatores, [2] & omnia mancipiorum genera, q[illegible] Syria & Alexandria paſcitur voluptate, pr[illegible] videretur bellum non Parthicum ſed hiſt[illegible] confeciſſe. Et hæc vitæ diverſitas atque a[illegible]ta
9 inter Marcum & Verum ſimultates feciſſe, non aperta veritas indicabat, [3] ſed occultus rumor inſuſurrabat. Verum illud præcipuum, quod quum Libonem quendam patruelem ſuum Marcus legatum in Syriam miſiſſet, atque ille ſe inſolentius quam verecundus ſenator efferret, [4] dicens, [5] ad fratrem ſe ſcripturum eſſe ſiquid

SALMASIUS.

1 *Scurraſque mimarios.*] Alibi vocat, *ſcurras mimicos.*

CASAUBONUS.

2 *Et omnia mancipiorum genera quorum &c.*] Intelligit nanos & illos pueros minutos procacitate commendatos Romanis proceribus: de iis notamus ad Suetonii librum ſecundum, cap. LXXXIII.

3 *Sed occultus rumor inſuſurrabat.*] Ultimum verbum abeſt à regio: & omitti poteſt: alii libri, *inſeverat.*

4 *Dicens, ad fratrem ſe ſcripturum eſſe, ſi quid forte dubitaret.*] Regius, *ad fratres ſuos ſc.* ſunt hæc Libonis verba: qui cum eſſet frater patruelis Marci, per vanitatem & arrogantiam quoties de illo, aut ejus fratre loqueretur apud provinciales, fratres illos nominabat: jure ille quidem & more Romano: nam & patrueles fratres ſuos, ἀδελφὼς vocabant fratres: ſed hanc appellationem ægre ferebat Verus, ut qui fratrem ſe à privato homine appellari ſine majeſtatis imperatoriæ imminutione non poſſe cenſeret. Hinc cauſſa odii in Libonem, & ſuſpicio veneni ex illo odio. Vulgata lectio, *ad fratrem ſe ſcripturum eſſe*, ſenſum hunc haberet: ſolitum Libonem quotieſcumque de aliquo negotio dubitaret, non ad præſentem Verum referre; ſed ad abſentem Marcum fratrem per literas: in quo merito Verus fieri ſibi injuriam putarit. mihi prior interpretatio arridet magis.

GRUTERUS.

3 *Occultus rumor inſeverat.*] Eſt à Pal. aliiſque ſcriptis: antea erat, *inſuſurrabat.*

5 *Ad fratres ſuos ſcripturum eſſe, &c.*] Conſpirant in hanc lectionem codex Regius & Palatinus. nam publicata, *ad fratrem ſe ſcripturum.* vim verborum accurate pandit Caſaubonus qui videatur.

SALMASIUS.

3 *Sed occultus rumor inſuſurrabat.*] Pal. *inſeverat.* legendum: *non aperta veritas indicabat, ſed occultus rumor ſeverat.* ſeri enim rumores & ſeminari dicuntur. ſic & ſermones ſerere. ſed & *inſeverat*, eodem ſenſu poſſumus ferre. *inſerere*, ἐγκαταστείρειν. unde inſerere rumores, eſt diſſeminare.

4 *Dicens ad fratrem ſe ſcripturum eſſe ſi quid forte dubitaret.*] Vetus editio & Palat. hoc loco cum Regio conſentiunt: *dicens ad fratres ſuos ſcripturum eſſe ſi qui fortaſſe dubitaret.* & fratres ſuos intelligit vir eruditiſſimus Marcum & Verum quibus frater patruelis hic erat Libo. nonnihil tamen habet de quo jure dubitetur, hæc interpretatio: cum enim ad fratres ſuos ſe ſcri-

quid fortè dubitaret, nec Verus præſens pati poſſet, ſubitoque morbo notis propè veneni exiſtentibus interierit, ²Viſum eſt nonnullis, non tamen Marco, ³quod ejus fraude putaretur occiſus. Quæ res ſimultatum

ſcripturum dicat, ſi quid forte dubitationis exoriretur, de Marco quidem ſine dubio intelligebat qui Romæ agebat. an vero & de Vero, quæſtionis eſt: nam quomodo ad illum ſcripturum ſe diceret, qui præſens erat, & minime pati poterat tam inſolenter ſe efferentem ſenatorem? Hoc enim illud erat, quod ægre ferebat Verus, ſui præſentis nullum haberi reſpectum ab hoc legato, nec ad ſe referri de rebus quæ dubitationem reciperent, ſed ad Marcum qui longe erat poſitus. Nodum hunc mihi ſolvant peritiores. interea vero dum illi quos quæro, alicunde adveniant, non heic patiar operam meam ceſſare. videtur igitur ſive culpa librarii, ſive auctoris ipſius vitio ex ſeculi ſui conſuetudine & uſu loquendi, prius ſcriptum eſſe *ad fratre ſuo.* in talibus enim parum obſervabant leges Grammaticas. hinc in veteribus lapidibus monumentorum *ante fronte* pro *ante frontem. cum quem* pro *cum quo. cum conjugem ſuam, cum partem. à latus* pro *à latere.* & *de latus* apud Innocentium illi ætati qua vixit Capitolinus, ſupparem. ſic apud Hyginum de limitibus agrorum: *extra fano, extra ſanctuario.* ita enim ſcriptum in antiquis libris. ex eadem conſuetudine loquendi ſupra dixit Capitolinus, *vos ipſe* pro *vos ipſi: vos ipſe ſacratiſſime imperator.* ex illis igitur *ad fratre ſuo* factum eſt poſtea *ad fratres ſuos*, ſecundum Grammaticorum præſcriptum, non juxta rei veritatem. nam omnino ſcribendum fuit, *ad fratrem ſuum.* & Marcum intelligebat hic legatus cui frater patruelis erat. hoc impatienter tulit Verus, adeo ſui nullam præſentis haberi rationem ab iſto legato fratre Marci patrueli, ut non aliter ſecum ageret, quam ſi nuſquam eſſet, aut longe abeſſet, nec ad ſe rem ullam referret, ſed ad fratrem ſuum ſcripturum jactaret, ſi quid dubitatione dignum emerſiſſet. non aliter aut explicari, aut emendari hunc locum poſſe arbitror: atque hæc mea ſententia eſt.

1 *Si quod fortaſſe dubitaret.*] Pal. & v. ed. *ſi qui forte dubitaret.*

2 *Viſum eſt nonnullis quod ejus fraude putaretur occiſus.*] *Viſum eſt nonnullis quod putaretur occiſus.* pro, nonnulli putaverant occiſum. illa enim ætate, abutebantur iſta locutione vel verbo potius *viſus eſt.* ut, viſus eſt hoc facere, vel quod hoc faceret, pro hoc fecit. ſic apud Ulpianum in collatione legum Romanarum tit. xv. *Quod quidem magis per contumaciam & temeritatem eorum factum eſt, qui viſi erant vel conſulere vel exercere, quam quod fuerat permiſſum.* qui viſi erant conſulere & exercere, pro qui exercebant & conſulebant. ſic *videri judicare*, pro judicare. in Alexandro: *Fures judicare juſſit in civitatibus ullis nunquam videri.* pro, juſſit fures in civitatibus nunquam judicare. in epiſtolis Pontificum à Gretzero editis frequens occurrit hæc locutio. *ad me venire viſus eſt.* pro, ad me venit. & hujuſce exempli multa reperiuntur apud Anaſtaſium de vitis Pontificum, quæ nunc non otii eſt huc congerere; quod alias faciam. non nimium diſſimile eſt quod nuper in Cicerone pro Cælio legebam: *nolite velle, nolite, Judices, aut hunc jam natura ipſa occidentem velle maturius extingui vulnere veſtro quam ſuo fato.*

CASAUBONUS.

3 *Quod ejus fraude putaretur occiſus.*] Notanda locutio, *viſum eſt quòd putaretur occiſus*, pro, quod eſſet occiſus. apud Græcos ſæpe δοκεῖν pro εἶναι. ut

οἱ δο-

tatum auxit rumorem. Liberti multum pot apud Verum, [1] ut in vita Marci diximus, Gem Agaclytus, cui dedit, invito Marco, Liboni u [2] Denique nuptiis ab Vero celebratis, [3] Ma vivio interfuit. Habuit & alios libertos V probos, [4] Codem & Eclectum, cæteroſque q nes Marcus poſt mortem Veri, [5] ſpecie hono cit, Eclecto retento, qui poſtea Commodum ejus

οἱ δοκοῦντες ἄρχοντες, hoc eſt, ὄντες: & ſimilia. Vulcatius Gallicanus, *Avidius Caſſius, ut quidam volunt, ex familia Caſſiorum fuiſſe dicitur.* & heic περίεργος eſt cautio: nam ſublato verbo *dicitur*, remanet eadem ſententia.

1 *Ut in vita Marci diximus.*] Et quidem totidem verbis, ut ibi notatum eſt.

2 *Denique nuptiis ab Vero celebratis, Marcus convivio interfuit.*] Niſi inſerta negatione legas, *convivio non interf.* quod præcedentia verba ſuadent, quibus dicitur Marcus has nuptias non probaſſe: habes hic inſigne exemplum indulgentiæ, quam Marco tribuebat Capitolinus: de qua ad librum ſuperiorem diximus.

4 *Codem & Eclectum.*] Non dubito prius nomen eſſe corruptum. nec tamen occurrit ullum nomen quod ejus loco ſubſtituam. an *Euodem*? Εὐώδη. nam *Euodium*, quod uſitatiſſimum ſcimus eſſe, vereor ne paullo ſit remotius. Eclecti nomen Græco more ſcriptum eſt Ἔκλεκτος: nam Latinum eſſet Electus. origine fuit Ægyptius, Commodi mox cubicularius. de hoc multa Herodianus.

SALMASIUS.

2 *Denique nuptiis ab Vero celebratis Marcus convivio interfuit.*] Interponenda omnino hoc loco negationis particula, ex fide Pal. Codicis: *convivio non interfuit.* quod ſi nihil aliud, id certe ſatis indicat vox *denique*, quæ hujus initio periodi poſita eſt: *Agaclytus cui dedit invito Marco Libonis uxorem denique nuptiis Marcus non interfuit*: abſque enim negatione dicendum fuiſſet: *cui dedit invito Marco Libonis uxorem. Tamen Marcus nuptiis ab Vero celebratis interfuit.* qui non ignorabunt quam vim habeat, & ad quem ſenſum poni ſoleat ab auctoribus vox illa *denique*, facile mihi adſentientur.

4 *Codem & Eclectum.*] Merito cenſent hujus liberti nomen corruptum eruditiſſimi viri, nec tamen habent aliud minus corruptum quod ſubſtituant. Pal. ſcribit, *Coedem.* ita & vet. ed. mutata littera, verum erues, quod eſt *Coetem.* Coetes enim ille libertus vocabatur: Κοίτης. nam Κοίτης & Κοῖτος nomina ſunt propria apud Græcos. Coeti mentio in veteri inſcriptione.

GRUTERUS.

3 *Marcus convivio non interfuit.*] Negativam requirebat orationis nexus: & viſitur ea ipſa plane in Palatino. vulgatis antea male aberat.

4 *Codem & Eclectum.*] Palatin. *Coeden & Teclectum.* ſed poſtea tamen infra agnoſcit *Eclecto*. videtur illum *Coedum*, mutandum in *Cœum*, aut dictionem litteris ei vicinam,

5 *Specie honoris adjecit.*] Sic & apud Tacitum lib. XII. Annal. cap. 41. *Simulque qui centurionum tribunorumque ſortem Britannici miſerabantur, remoti fictis cauſſis, & alii per ſpeciem honoris, &c.* Sed ibi boni removentur. itaque videndus potius Suetonius Julii c. 9. ſub finem.

1 *Quod*

...idit. Ad bellum Germanicum, [1] quod Marcus ... Lucium ſine ſe vel ad bellum mittere, vel in ur-... tere causa luxuriæ, ſimul profecti ſunt, atque A... venerunt: invitoque Lucio Alpes tranſgre... um Verus apud Aquilejam tantùm vectatus convivatuſque eſſet, Marcus autem omnia proſpexiſſet. [2] De quo bello quid per legatos barbarorum pa... petentium, quid per duces noſtros geſtum eſt, in Marci vita pleniſſimè diſputatum eſt. [3] Compoſito autem bello in Pannonia, [4] urgente Lucio Aquilejam rediret, quod urbanas deſiderabat Lucius voluptates, [5] in urbem deſtinatus eſt: ſed non longe ab Altino ſubitò in vehiculo morbo quem apoplexin vocant, correptus Lucius, [6] depoſitus è vehiculo, detracto ſanguine Altinum perductus, quum triduo mutus vixiſſet,

SALMASIVS.

1 *Quod Marcus nollet.*] Pal. & v.ed. *Marcus quod nollet.*

2 *De quo bello quid per legatos.*] Idem liber: *quidem per legatos.* & mox: *quidem per duces noſtros geſtum eſt.* quem & ſequitur edit. Mediol. Forte: *de quo bello quid & per legatos barbarorum pacem petentium, quid & per duces noſtros geſtum eſt, in Marci vita pleniſſime diſputatum eſt.*

5 *In urbem deſtinatus eſt.*] An ſolus Lucius deſtinatus eſt? atqui Marcus quoque cum Lucio fuit in eodem vehiculo, cum apoplexi correptus & ſimul in urbem ambo contendebant. ſupra in vita Marci; *via quoque poſtquam iter ingreſſi ſunt, ſedens cum fratre in vehiculo Lucius, apoplexi arreptus periit.* ſed & Galenus qui eodem tempore ſcribebat, quo hæc acciderunt, de amborum imperatorum reditu loquitur in commentario περὶ τῶν ἰδίων βιβλίων: ἐπιβάντ... οὖν μου τῆς Ἀκυληΐας, κατέσκηψ... ὁ λοιμὸς ὡς οὔπω πρότερον. ὥστε τ...ς μὲν αὐτοκράτορας αὐτίκα φεύγειν ...ς Ῥώμην ἅμα στρατιώταις ὀλίγοις. ...x paucis poſt verbis ibidem narrat Lucii interitum in itinere quomodo acciderit. optime igitur Palatinus liber hoc loco legit, *in urbem deſtinatum eſt.* hoc eſt deſtinarunt imperatores Marcus & Verus.

6 *Depoſitus è vehiculo, detracto ſanguine.*] Hinc illi malevoli & iniqui de Marco ſermones, quod per Poſidippum medicum ſanguinem Vero intempeſtive emitti curaverit, ut refertur in vita Marci.

CASAVBONVS.

3 *Compoſito autem bello in Pannoniæ ur.*] In Marco, *compoſueruntque omnia quæ ad munimen Italiæ atque Illyrici pertinebant.*

4 *Urgente Lucio Aquileiam rediret.*] In Marco, *Placuit autem, urgente Lucio, ut præmiſſis ad ſenatum literis, Lucius Romam rediret.* agnoſcis verba eadem: ſententia tamen diverſa nonnihil. Urbem ſane non Aquileiam deſiderabat Lucius. mutandum tamen nihil, niſi quis malit, *redirent*, pro *rediret*; nam ut dicitur in Marci vita, tranſcenſis Alpibus longius ab Aquileia ambo proceſſerant.

Ee   1 *Quam-*

ſet, apud Altinum perit. Fuit ſermo quod & Fauſtinam inceſtaſſet. Et dicitur Fauſtinæ dolo, aſperſis oſtreis veneno extinctus eſſe: quod conſuetudinem quam cum matre hab[illegible] prodidiſſet: [1] quamvis & illa fabula quæ in [illegible] poſita eſt, [2] abhorrens à talis viri vita ſit exorta: quum multi etiam uxori ejus, [3] flagitium mortis aſſignent; idcirco quòd Fabiæ nimium indulſerat Verus: [4] cujus potentiam uxor Lucii vel Marci ferre non poſſet. Tanta ſanè familiaritas inter Lucium & Fabiam ſororem fuit, ut hoc quoque uſurpaverit rumor, quòd inierint conſilium ad Marcum è vita tollendum. [5] Idque quum eſſet per Agaclytum libertum proditum Marco, [6] ante adventum, Lucium Fauſtina nece prævenerat.

[1] Fuit

1 *Quamvis & illa fabula.*] De extincto Vero fraude Marci, cùm illi venenum propinaſſet.

5 *Idem cum eſſet per Agaclytum libertum proditum M.*] Regius, *idque cùm eſſet per Ag. lib. proditum Marco, ante adventum Lucii Fauſtina occurrit, ne præveniret.*

GRUTERUS.

2 *Abhorrens à talis viri vita ſit exorta.*] Pal. *extorta.*

6 *Ante adventum, Lucium Fauſtina nece prævenerat.*] Abit à vulgatis Palatin. quippe in eo; *Ante adventum Lucium Fauſtina ne præveniret.*

SALMASIUS.

3 *Flagitium mortis aſſignent, idcirco.*] *Flagitium mortis aſſignent, & idcirco.* Pal.

4 *Cujus potentiam uxor Lucii vel Marci ferre non poſſet.*] Poteſt ſic accipi, ut conjunctis conſiliis uxor Marci cum uxore Lucii, cum potentiam Fabiæ ferre non poſſent, cui nimium & magis quam ſorori par eſſet, indulgebat Lucius, eam dolo ſuſtulerint: & ita *vel* pro *&* accipiemus, ut alibi locis aliquam multis. ſed ſatius eſt Palatinam lectionem ſequi quæ *vel Marci* non agnoſcit. varias tangit Capitolinus de morte Veri opiniones. cujus mortis cauſam, quidam Fauſtinæ aſcribebant, idcirco quod conſuetudinem quam cum matre habuerat, filiæ prodiderat. alii vero Lucillæ ipſi Lucii uxori facinus iſtud aſſignabant, quæ Fabiam pellicem & ex eo nimis potentem apud Lucium maritum ferre non poſſet. Nec vero intererat Fauſtinæ quam potens eſſet Fabia & quantum illi indulgeret Lucius, ſed uxoris Lucii, cui pellex erat Fabia. legendum igitur: *quam multi etiam uxori ejus flagitium mortis aſſignent, & idcirco quod Fabiæ nimium indulſerat Verus: cujus potentiam uxor Lucii ferre non poſſet.*

6 *Ante adventum, Lucium Fauſtina nece prævenerat.*] Quod habet mali vitiique locus hic, totum id correctoribus debet, quorum vitio vitioſior factus. nihil enim reperiri poteſt contaminatius: [illegible]ec multum juvant libri qui omnes [illegible]ac etiam in parte depravati feruntur, excepto Palatino, cujus codicis ea bonitas fuit, ut levioribus mendis [illegible]am ceteri, fere ſem-

[illegible] ecorus corpore, [2] vultu geniatus, barba propè bar-

[illegible] brarit. hic idem, pro, *nece pr*[illegible]*ibet, ne præveniret.* quod & [illegible]io conſervavit. reliqua vero [illegible]abet corruptiora. Ex illis vero veni[illegible] non nobis fuerit difficile totum hunc locum in integrum reſtituere hoc modo: *Tanta ſane familiaritas inter Lucium & Fabiam ſororem fuit, ut* [illegible] *uſurpaverit rumor, quod inierint conſilium ad Marcum è vita tollendum: idque cum eſſet per Agaclytum libertum proditum Marco, anteventum Lucium Fauſtina ne præveniret.* in quo reſtituendo nihil admodum licentiæ ſumpſimus, niſi quod *anteventum* fecimus, ex, *ante adventum.* quod autem narrat heic Capitolinus ejuſmodi eſt. Lucius cum Fabia ſorore conſilium inierat ad Marcum è vita tollendum. id cum prodidiſſet Marco Agaclytus Veri libertus, Fauſtina Lucium prævenit, ne præveniret, & hunc è vita ſuſtulit. Hoc idem ita ſcribit Dio vel ejus abbreviator: λέγεται γὰρ μετὰ ταῦτα ἢ τῇ πενθερᾷ Μάρκῳ ἐπιβεβουλευκώς, πρίν τι καὶ δρᾶσαι, φαρμάκῳ διαφθαρῆναι. πρίν τι καὶ δρᾶσαι, eadem volunt quod Capitolino, *anteventum Lucium ne præveniret.* hoc eſt, ne præveniret, præventum.

CASAUBONUS.

2 *Vultu gemmatus.*] Liber regius, *geniatus.* quem non ſequor. nam rectum eſt *gemmatus.* gemmata facies dicitur, in qua tumores crebri, ut de Tiberio ſcribit Suetonius. in idiotiſmo noſtro ſimilis metaphora: dicimus enim *viſage boutonné.* ſunt autem res affines gemmæ vitium, unde vox *gemmatus*: & illi erumpentes plantarum calyculi, unde traducta eſt vox Gallica. cùm autem ſine tumore maculoſus eſt vultus, Græci κατάστικτον & φάκοψιν vocant. Gloſſæ veteres, φακόψις, *lentiginoſus, ſparſo ore.* Terentius,

> *Rufamne illam virginem, cæſiam, ſparſo ore, adunco naſo?*

GRUTERUS.

2 *Vultu gemmatus.*] Palatinus uterque ſubſcribit codici Regio, præfertque *geniatus*: quod magis arridet: præſertim cùm non meminerim *vultum gemmatum* Latinis uſurpatum pro eo qui abundet tumoribus.

SALMASIUS.

1 *Fuit decorus corpore, vultu gemmatus.*] Hanc lectionem *gemmatus* tueri placet eruditiſſimis viris adverſus omnium librorum authoritatem, qui *geniatus* præferunt: & vultum gemmatum accipiunt, in quo tumores crebri, quos in idiotiſmo noſtro vocamus, *boutons.* ego vero conſenſum librorum unanimem ſequor, & *geniatus* legendum contendo: & *vultu geniatum* interpretor qui facie ſit venuſta & geniali & plurimum grata atque amabali. nam geniatus eſt ὡραῖος. Iſidorus in Gloſſis: *Geniatus, genialis, gratus.* à voce enim genius, verbum geniare pro decorare, unde *degeniare* apud Caſſiodorum pro dedecorare, & devenuſtare. lib. v. *præterea commonemus ut præpoſitorum commoda non præſumas, nec quidquid eos poteſtatis habere reverenda ſanxit antiquitas, aliqua uſurpatione degenies.* ita enim legunt libri ſcripti, cum vulgati habeant, *deneges* & *degeneres.* ſed & verbo *degeniare* infra uſus Capitolinus, ut ibi oſtendemus. Genius igitur eſt venuſtas & gratia quæ Græcis ὥρα dicitur & χάρις. nam ita differt genius à forma, ut pulchritudo à venuſtate. & ſunt pulcri quidam, qui tamen venuſti non ſunt. ſic aliqui vultu formoſi, qui minime tamen geniati dici poſſunt. geniatum igitur in vultu eſt τὸ χαρίεν. Sidonius Apollinaris in epithalamio Ruricii:

> *Quantus honos geniuſque genis* ———

ſed & Vopiſcus in Carino genium ἀνήκρυς uſurpavit pro eo quod Græci ὥραν σώματος dicunt. *frequens corruptor juventutis, pudet dicere quod in litte-*

barbaricè demiſſa, procerus, & fronte in ſuperci... ductiore venerabilis. Dicitur ſanè tantam habu... ram flaventium capillorum,[1] ut capiti auri ra...

litteras Oneſippus rettulit, ipſe quoque male uſus genio ſexus ſui. nam *male uti genio ſexus ſui*, eſt quod Græcis ὥραν πωλεῖν. à genio etiam *genianum* antiqui dixere. unde *genianum triclinium* Varroni de re Ruſtica, & *geniana ſalicta*. ut olim reponere memini ſummum virum Joſephum Scaligerum. ex hac noſtra animadverſione nemini poterit eſſe ambiguum quin recte reſtituerimus hoc loco vocem *geniatus*, quam non recte exploſerant ſummæ eruditionis viri. ut *vultus geniatus* apud hunc Capitolinum, ſic *officium geniatum* Caſſiodoro variarum lib. III. form. II. *officium plane geniatum, efficax, inſtructum, & tota animi firmitate prævalidum.* quid *geniatum officium* appellarit, alibi explicat his verbis: *officium vero ejus tanta genii prærogativa decoratur ut militiæ perfunctus muneribus, ornetur nomine principatus.* idem lib. VI. form. XII. *magnum quidem multis & inter vices videtur eſſe geniatum publicæ utilitati probis actibus occupari.* & lib. eod. form. XX. *vultus quinetiam regnantium geniata obſequii pompa præmittit.* form. XXI. *geniatus indutus, veſtis gratioſa quam filio ſuo Priapo Venus dicitur texuiſſe.* & form. XXII. *redderis inter arma geniatus, proceſſio tua procinctualis ornatus eſt.* corrigendus idem Caſſiodorus eod. lib. form. XXIII. *confidis gemmatum tribunal.* ſcribe, *geniatum tribunal.* ſic *genius judicis* apud eumdem lib. VII. cap. XXIV. & alibi, *geniata obſequia.* & paſſim geniatus pro pulcro & decoro, & qui habet genium. hinc *geniatus vultus* hoc loco ὡραῖος.

1 *Ut capiti auri ramenta reſpergeret.*] Duobus in locis habentur *auri ramenta* apud iſtos auctores, pro quibus ramentis ſemper aliquid aliud ſubſtituerunt antiqui correctores. nam vetus editio heic legit *roramenta*: & in Commodo, *irradiamenta.* utroque loco male, ut jam docuer... ramentum auri Græcis ... ... dicitur. unde etiam ... Latini dixere. trimma, tr... ſchema, ſchemæ, & ſimilia. A... Bibliothecarius in vitis Pontificum, in Sylveſtri: *Fecit autem ... cameram baſilicæ ex trimma auri fulgentem.* trimma auri eſt, auri raſura vel ramentum. ibi tamen corrigunt, *extremam ex auro fulgentem*, ineptiſſime. idem enim paulo ſupra etiam meminit auri trimmæ: *Cameram Baſilicæ ex auri trimma in longum & in latum pedibus quingentis.* ubi perperam legitur, *ex auro trimme.*

CASAUBONUS.

1 *Ut capiti auri ramenta reſpergeret.*] Ineptè vulgò, *roramenta*: etſi ita pleræque etiam membranæ. in Commodo rectè, *capillo ſemper fucato, & auri ramentis illuminato.* Trebellius in Gallieno, *Crinibus ſuis auri ſcobem aſperſit.* ramentum, ſive, ut Plautus, ramentam, dixerunt & ſcobem, quod humi cadit cum lima aut ſcobina ſimilive inſtrumento aliquid atteritur. ſic plumbi ramenta, apud Cælium Aurelianum, & ſimilia paſſim. affines ſunt voces, raſura & raſamen. *raſuram eboris* leges apud Vegetium in arte veterinaria, quæ *ſcobs eborea* Scribonio Largo: *raſamen paſtæ* apud Marcellum empiricum. dicitur & *ferrago*, à ferra. nam quæ alii medici ramenta cornu cervini, Cælius Aurelianus *ferraginem* libro primo. idem libro quarto, *cum cervini cornu ferragine aſperſa*, *quam Græci rhinen vocant.* ſcribendum, *rhinema.* nam hujuſmodi ramenta Græci appellant ψήγματα, ξέσματα, πρίσματα, aut ῥινήματα. Herodianus de Commodo, ὡς τοὺς μὲν οἴεσθαι χρυσοῦ ἀκτῖνας ἐπιπέμπεσθαι, τοὺς δὲ ... Porro veteres

…et, quò magis coma illuminata flaveſceret. Lin- … peditior fuit. aleæ cupidiſſimus, vitæ ſemper lu- …, atque in pluribus Nero,[1] præter crudelitatem …ria. Habuit inter alium luxuriæ apparatum … cryſtallinum nomine Volucrem, ex ejus equi … quem dilexit, humanæ potionis modum ſu- …m. Vixit annis quadraginta duobus.[2] Impe- 11
…um fratre annis undecim. Illatumque ejus corpus … Adriani ſepulcro, in quo & Cæſar pater ejus natura… ſepultus eſt. Nota eſt fabula quam Marci non capit vita, quòd partem vulvæ veneno illitam, quum eam execuiſſet cultro una parte venenato,

[1] Mar-

veteres cum magnam haberent curam flaventium capillorum, uſi in eam rem medicamentis variis, quorum meminerunt medici in præceptis τῆς κομμωτικῆς, & Plutarchus in extremo Ἐρωτικῷ. ſunt etiam uſi nonnulli barbarorum aurearum bractearum intertextura quadam mirifica, cujus meminit Joannes Chryſoſtomus, in caput tertium epiſtolæ ad Coloſſenſes. ὁ τῶν Περσῶν βασιλεὺς, ait, χρυσοῦν ἔχει τὸ γένειον, τῶν περὶ τοῦτο δεινῶν, καθάπερ τὴν κόμην, οὕτω καὶ ταῖς ἐκείνου θριξὶν ἐνστλιοσόντων τὰ πέταλα τοῦ χρυσοῦ. Aliam χρύσωσιν capillorum indicat Valerius Flaccus libro ſexto.

—— ſanguine vultus
Et gravidæ maduere comæ, quas flore Sabæo
Nutrierat, liquidoque parens ſignaverat auro.

Neque hoc adeò mirum videri debet: nam & alias corporis partes deaurabant: ut papillas. Juvenalis:

—— tunc nuda papillis
Proſtitit auratis.

item ungues: Virgilius:

—— præfulgens unguibus aureis.

Servius, *ungues ſolent deaurari:* Statius:

—— auro ma… everat ungues.

Sed hæc exemp… rarius uſurpata: inſperſio verò n…ellæ aureæ, in frequentiore uſu …poſita. Inventum eſt vetuſtiſſimum, ac, ſi Joſepho credere libet, rex quoque Salomon eo uſus in ornandis aulicis miniſtris vel ſatellitibus ſuis. Scribit enim ille octavo libro in mentione eorum juvenum, quos ait currus Salomonis ſolitos conſcendere: ἐπεκόσμουν δ' αὐτοὺς, καὶ οἱ ἀναβαίνοντες, μηκίστας καθειμένοι χαίτας. ψῆγμα δὲ χρυσίου καθ' ἡμέραν αὐτῶν ἐπέσηθον ταῖς κόμαις, ὡς στίλβειν αὐτῶν τὰς κεφαλὰς, τῆς αὐγῆς τοῦ χρυσίου πρὸς τὸν ἥλιον ἀντανακλωμένης. inepte ex loco ψῆγμα χυσίου vertit *auri tincturam*, Rufinus, ſive alius qui verſionem Rufini interpolavit: nam in antiquiſſimo codice Friderici Lindembruchii, viri eruditiſſimi, & propter ſingularem morum probitatem mihi chariſſimi, deſideratur integra illa periodus.

1 *Præter crudelitatem & ludibria.*] De crudelitate Neronis Suetonius capite XXXIII. *Ludibria* autem Capitolinus vocat, illud inſanum ejuſdem ſtudium ludicrarum artium: de quo multa Tranquillus.

2 *Imperavit cum fratre annis undecim.*] Imò novem, ut dudum probarunt viri docti: ſed eſt vetus error Victori, Eutropio, Cedreno, aliiſque communis. Euſebius è regione anni noni: *Lucius imperator anno regni nono, ſive, ut quidam putant, XI. extinctus eſt.*

1 *Mar-*

[1] Marcus Vero porrexit: ſed hoc nefas eſt de putari, quamvis Veri & cogitata & facta mer [2] quod nos, non in medio relinquimus, [3] ſed tot gatam confutatamque reſpuimus, quum ad Marcum, præter veſtram clementiam, Di Auguſte, imperatorem talem nec adulatio potuiſſe confingere.

GRUTERUS.

1 *Marcus Vero porrexit.*] Sic melius Pal. quàm vulgatus, *porrexerit.*

3 *Sed totam purgatam confutatamque reſpuimus.*] Sic quoque Pal. abſque quo fuiſſet, prætuliſſem conjectaneum aliorum, *totum purgatum confutatumque.* Interim crimina hominibus adficta, aut incredibilia haberi aut credibilia, prout eis vita fuit, proba vel improba, demonſtravi Diſſertationum farragin locupletiſſima.

SALMASIUS.

2 *Non in medio relinquimus.*] Pal. *relinquemus.* & paulo poſt ex eodem legendum: *ſed totum purgatum confutatumque reſpuimus.*

CASAUBONUS.

3 *Sed totam purgatam confutatamque reſpuimus.*] Præceſſit vox *fabulam*: ſed longè, nec poteſt commodè repeti. Scribe igitur, *totum purgatum, confutatumque reſp.*

[1] VULCATII GALLICANI V. C. AVIDIUS CASSIUS.

2 AVIDIUS CASSIUS, ut quidam volunt, ex fami- 1
lia Caſſiorum fuiſſe dicitur, [3] per marem tamen

CASAUBONUS.

1 VULCATII GALLICANI V. C.] Senatoria dignitate fuiſſe Vulcatium præditum indicio ſunt illæ notæ, v. c. id eſt, vir clariſſimus. fuit hic titulus diu ordinis ampliſſimi proprius. qui inde colligunt quintum fuiſſe conſulem, faciunt inepte. cum ne unum quidem hujus conſulatum auctoribus Faſtis poſſint probare. Ætatem Vulcatii & ſcripta ex ipſo cognoſcimus : cætera de illo, atque illius omnia præter hanc vitam invidit nobis vetuſtas, & qui

Καὶ τ' ἄλλα συγχεῖ πάνθ' ὁ
παγκρατὴς χρόνος.

2 AVIDIUS CASSIUS, *ut quidam volunt, ex familia Caſsiorum fuiſſe dicitur.*] Atqui ipſe Caſſius non genus trahere ſe à Caſſio, & ſtirpis originem, ſed nomen tantum L. Caſſii geſtare ſcribit. ait enim, *Ubi L. Caſsius, cujus nos fruſtra tenet nomen?* & refutat hanc fabulam Dio, qui non dubitanter Syrum natione prodit, Heliodori filium : de quo non ſemel ante diximus.

SALMASIUS.

1 VULCATII GALLICANI.] Huc-uſque ordine procedunt libri in collocandis imperatorum vitis. turbant vero deinceps & miſcent omnia. nam hanc vitam rejiciunt poſt Didii Juliani, Commodi, Pertinacis vitas. an hunc ſcribendi ordinem ſequuti ſint authores neſcio. omnes ſane veteres cum ſcripti, tum editi in hac ſerie conſtanter conſpirant. De authore autem hujus Avidii Caſſii, non certiores nos dimittunt iidem libri. habui enim antiqua Spartiani excerpta ex Pal. Bibliotheca qui Spartiano cum reliquis ſupra ſcriptorum imperatorum libris attribuerent. Idem ſtili genius, eadem ſcribendi ratio in hoc ſcriptore deprehenditur atque in Spartiano, cui Pii, Marci, & Veri vitæ etiam in vetuſtis membranis feruntur aſcriptæ : eadem vero in multis prope verba, ut ſi diverſi ſint auctores cenſendi, uno veluti ore loquuti videri debeant. Spartianus in Ælio Vero ſub finem, propoſitum ait ſibi fuiſſe omnes qui poſt Cæſarem dictatorem vel Auguſti vel principes appellati ſunt, ſingulis libris exponere. hoc idem ait in hac vita Volcatius Gallicanus : *propoſuiſſe* ſcilicet, *omnes qui imperatorum nomen ſive juſte, ſive injuſte habuerunt in litteras mittere, ut omnes purpurati Auguſti cognoſcerentur.* ſub Diocletiano uterque vixit, & ad Diocletianum inſcripſit libros imperatorum & Auguſtorum vitam continentes, eodem orationis filo, eodemque prope contextu ſcriptos, ut jam diximus, ut hæc omnia pene me cogant illis excerptis adſtipulari, quæ auctorem Spartianum faciunt. ſed unde heic nomen Volcatii Gallicani, quod aliæ membranæ ſubminiſtrant? Vopiſcus certe hunc non nominat inter Hiſtoriæ Auguſtorum conſarcinatores, cum Julium Capitolinum, Ælium Lampridium, *Gargilium* Martialem & alios recenſeat. unde unde nomen ejus huc irrepſerit, ſinamus illum tantiſper in hac poſſeſſione manere quam nactus eſt, donec certum & indubitatum ejus dominum invenerimus, qui eam ſibi vindicet, & loco pellat injuſtum poſſeſſorem.

CASAUBONUS.

3 *Per matrem tamen avo genitus Avidio*

men avo genitus Avidio Severo : qui ordine[illegible]rat, & poſt ad ſummas dignitates pervenerat.

dio Severo.] Ita emendarunt viri docti lectionem primæ editionis, quam & nos in omnibus libris miro conſenſu reperimus : *per marem tamen novo genitus Avidio Severo.* in regio duæ voces tranſpoſitæ, *genitus novo A.* nihil hîc video : nam fortaſſe aliud latet, quàm quod nunc editur. *avo genitus*, inſolens locutio.

GRUTERUS.

3 *Per matrem tamen avo genitus Avidio.*] Exſtat & in Pal. noſtro lectio illa primogeniæ editionis, *per marem tamen novo genitus Avidio.*

SALMASIUS.

3 *Per matrem tamen avo genitus Avidio Severo.*] Præſtabat labore & opera ſuperſediſſent viri docti quam hujus loci emendationi navaverunt, quam ita nobis emendatum darent, ut neceſſe habeamus in antiquam eum mendam reſtituere, ut ſit emendatus. Quale eſt enim, ut Caſſius heic avum habeat, patrem non habeat? deinde quis unquam auctor ſic eſt locutus, ut diceret aliquem avo ſuo genitum? quid jam facient patres ſi avi gignunt? hoc reſtat ut genitores etiam dicantur. & ſunt quidem, ſed natorum, non vero nepotum ſuorum. ſed rationem putemus & an Avidii Caſſii avus fuerit, aut eſſe potuerit hic Avidius Severus, videamus. Teſtimonio Quadrati refertur, hunc fuiſſe virum ſummum & reip. neceſſarium & apud ipſum Marcum potentem, & eo imperante vivis ſublatum. ſic eodem pæne tempore, ſub eodem certe imperatore avus & nepos vixerint, magni & prævalidi fuerint, & etiam mortui ſint. Pater interea ubi eſt? aut quo ſub imperatore vixiſſe & periiſſe dicemus? nemo non videt abſurditatem. non enim moris habent iſti aut alii ſcriptores avum commemorare ut p[illegible]i-mulent. avos quidem al[illegible] ponunt, nonnunquam etiam prætermittunt, patres vero nunquam. ſed quid plura? vetus omnis habuit lectio, *ex Caſſiorum familia fuiſſe dicitur. per marem tamen novo genitus* [illegible] *Severo.* non ambiguum eſt illud *marem* corruptum eſſe pro *matrem.* & eandem nuper mendam in Arnobio offendimus, ubi ſic vulgariter ſcriptum habetur lib. IV. *nonne veſtris cautum eſt litteris adamatum eſſe ab Aurora Tithonum, arſiſſe in Endymionem Lunam, Nereidem in Æacum, in Achillis genitorem Thetin, Proſerpinam in Adonem marem ejus, Cererem in Jaſonem, &c.* quivis legendum videat, *Proſerpinam in Adonem, matrem ejus Cererem in Iaſionem.* Scribendum igitur etiam hoc loco, *ex Caſſiorum familia fuiſſe dicitur per matrem tamen, novo genitus Avidio Severo qui ordines duxerat, & poſt ad ſummas dignitates pervenerat.* quorum hæc mens eſt. Caſſium ex familia fuiſſe Caſſiorum, ſed per matrem tantum : patrem enim novum hominem habuiſſe Avidium Severum. quod explicat dum ait, *qui ordines duxerat, & poſt ad ſummas dignitates pervenerat.* Tale eſt enim novorum hominum fatum, ut ex nullis aut minimis principiis ad ſumma quæque perveniant & evehantur. & hi ſunt qui vulgo *novi homines* ſunt appellati.

1 *Cujus Quadratus in Hiſtoriis meminit.*] Quibus in hiſtoriis? *Ρωμαϊκά* enim illum ſcripſiſſe ſuperius in vita Veri annotabamus, & *Ρωμαϊκὴν χιλιάδα.* quam an hoc loco intelligat, neſcio. ita eſſe tamen ſentio. nam videtur illis libris Quadratus *Ρωμαϊκῆς χιλιαρχίας*, res Romanorum geſtas à primo anno urbis uſque ad milleſimum detexuiſſe, ut ibi jam diximus.

r Cùm

Quadratus in hiſtoriis meminit: & quidem graviter, [1] quum illum ſummum virum & neceſſarium reipubl. aſſerit, [2] & apud ipſum Marcum Antoninum prævalidum. Nam jam eo imperante [3] periiſſe fatali ſorte perhibetur. Hic ergo Caſſius [4] ex familia (ut diximus) [5] Caſſiorum, [6] qui in Caium Julium conſpirarunt, oderat tacitè principatum, nec ferre poterat imperatorium nomen: [7] dicebatque, nihil [8] eſſe gravius nomine imperii quod non poſſet è rep. tolli niſi per alterum impe-

CASAUBONUS.

1 *Cùm illum ſummum virum & Reip. neceſſarium aſſerit.*] Elogium hoc planè magnificum; & quod melius imperatori alicui conveniat, quàm privato duci, licet fortiſſimo. Sic Lampridio dicitur Alexander Severus, *juvenis optimus & Reip. neceſſarius,* Vopiſco Diocletianus, *vir Reip. neceſſarius.* ſed & de aliis viris magnis idem dicitur: de Caſſio Marcus ipſe paullò pòſt: & Decius Imp. in epiſtola ad Meſſalam, Claudium adhuc juvenem vocat *civem caſtris, ſenatui, & Reip. neceſſarium.* vim & decus elogii hujus agnoſcebat Saturninus, cùm fatalem ſibi purpuram ſumens, diceret amicis, *Neceſſarium, ſi non arroganter dicam, Reſp. virum perdidit.* alio ſenſu Vopiſcus accipit, cùm Aurelium appellat, *principem neceſſarium magis quàm bonum*

3 *Periiſſe fatali ſorte.*] Ἀπελθεῖν ἐς τὸ χρεών. Latini veteres, *fato concedere, fato fungi, naturæ concedere.*

6 *Qui in Curia in Julium conſpirarunt.*] Expreſſa eſt membranarum ſcriptura: alii, *qui in Caium Iulium conſpiraverant.* in regio καινοπρεπὲς illud, ut multa alia in his ſcriptoribus, *in Iulium conſpirarunt*, pro, inita conſpiratione occiderunt.

7 *Dicebatque nihil eſſegravius nomine imperii*]. Explevimus ex membranis mutilum ante & corruptum locum.

GRUTERUS.

5 *Caſſiorum qui in Curia in Julium conſpirarunt.*] Palatinus ſtat à vulgatis *Caſſiorum qui in Cajum Julium conſpiraverant.*

8 *Nihil eſſe gravius nomine imperii.*] Vox *nihil* non viſitur etiam in Palatin. habet is tamen, *nomine*, non *nomen*, quod reſtat in vulgatis.

SALMASIUS.

2 *Et apud ipſum Marcum Antoninum prævalidum.*] *Et apud ipſum Marcum, prævalidum*, P. & v. ed. & ſane ita ſæpe ab authoribus nominatur, non adjecto Antonini cognomine, Græci etiam non aliter quam Μάρκον nuncupant.

4 *Ex familia Caſſiorum qui in curia in Iulium conſpirarunt.*] Non conſpirarunt in curia Caſſii, ſed conſpiratione ante inita, Julium in curia interfecerunt. nec dicendum eſt conſpiraſſe idem valere quod inita conſpiratione occidiſſe, ſed reſtituendum ex membranis Palatinis: *Hic ergo Caſſius ex familia ut diximus Caſſiorum qui in C. Julium conſpiraverunt.* facile eſt enim videre male feriatos homines ex illa nota, *in C.* feciſſe, *in curia.* editio Mediol. corruptè etiam habuit, *qui in Civilium conſpiraverunt*, ſed veritatem propius. peſſimæ igitur omnium nec ſequendæ illæ membranæ quæ *in Curia* retinuere.

7 *Dicebatque nihil eſſe gravius nomine imperii.*] Perperam in principe editione: *dicebatque eſſe gravius imperii nomen.*

imperatorem. Denique tentaſſe in pueritia dicitur extorquere etiam Pio principatum, [1] ſed per patrem virum ſanctum & gravem, [2] affectationem tyrannidis latuiſſe, [3] habitum tamen ſemper à ducibus ſuſpectum. [4] Vero autem illum paraſſe inſidias, ipſius Veri epiſtola indicat quam inſerui. Ex epiſtola Veri. *Avidius Caſſius avidus eſt imperii, quantum & mihi videtur, & jam inde ſub avo meo patre tuo innotuit, quem velim obſervari jubeas. Omnia ei noſtra diſplicent,*

1 *Sed per patrem virum ſanctum & gravem.*] Patrem Avidium Severum intelligit, quem de patre avum fecerant optimi correctores. Heliodorum tamen Caſſii patrem Dio nominat, & Syrum natione fuiſſe ſcribit. diverſos igitur ſecutus eſt authores Volcatius: niſi dicamus Avidium Severum Heliodorum fuiſſe dictum, quod non nimis à vera ratione longe fuerit. ſolemne enim Græcis unico tantum nomine appellare de quibus ſcribunt. ut Herodes Græcis tantum dicitur, qui erat Tit. Claudius Atticus Herodes. & Annium Marcum & Caninium Celerem, quorum in vita Antonini mentio, Marcum & Celerem tantum nominant. & ſic de ceteris quamplurimis, ut facile probari poſſet ſi id ageretur. *gravem* autem *virum & ſanctum* appellat Avidium Severum quem ſupra ex Quadrato viri ſummi, & Reip. neceſſarii elogio ornavit.

2 *Affectationem tyrannidis latuiſſe.*] Pal. *affectionem*, & v. ed. ſic infra paulo poſt, *miſera conditio imperatorum quibus de affecta tyrannide niſi occiſis credi non poteſt*. *affecta* pro *affectata*. ut *affectio* pro *affectatio*. vide quæ ſuperius in Hadriano nobis ſunt notata. ſic *trahere* pro *tractare*, & *tractus* pro *tractatus*. unde *rem trahere* pro rem tractare, de re tractare. Juſtinus l. XVI. *diu re in ſenatu tracta cum exitus non inveniretur*. ita enim in optimis libris fuiſſe teſtificatum reliquere viri docti. cui tamen ſimile non eſt illud Salluſtianum *bellum trahere*. nam alio ſenſu dicitur pro bello moras addere. ſed heic *trahere* pro tractare & diſputare ponitur. unde *tractus* pro *tractatu*. optimæ Gloſſæ: *Tractum*, ζήτησιν. *Tractibus*, τοῖς πραγματείαις καὶ ταῖς δικαιολογίαις. nec mutandum in *tractatum* aut *tractatibus*, ut vulgo fieri animadverto. Julius Valerius in vita Alexandri: *o Cives viri, agitur hæc curia uti video ſuper tractu utrumne arma nobis adverſum ſint ſumenda, an ejus conditionibus obſequendum. ſuper tractu*, id eſt, *ad tractandum*. ſic *oſtendere* pro *oſtentare*, & *oſtenſio* pro *oſtentatio*. ſic *affectio tenebricæ veſtis* pro affectatione apud Tertullianum in lib. de Pallio. ſic *affectores ſtupri* dixit Servius pro affectatoribus Æneid. III. *Phineus Agenoris filius, Thracum rex, vel ut quidam volunt Arcadiæ, Cleobulam Aquilonis & Orithyiæ filiam habuit uxorem, & ex ea duos filios quibus ſuperduxit novercam, quos noverca ad patrem tanquam ſtupri adfectores detulit.*

3 *Habitum tamen ſemper à ducibus ſuſpectum.*] Lege abſque præpoſitione: *habitum tamen ſemper ducibus ſuſpectum.*

CASAUBONUS.

4 *Vero autem illum paraſſe inſidias.*] Reg. *antè autem il.* quod poſſumus tueri. *antè*, id eſt, etiam prius quàm moreretur Verus: nam erupit Caſſii conjuratio mortuo demum illo. hic autem tempus illud intelligitur, quo Syriam regebat Verus.

1 *Opes*

pliceſt, [1] opes non mediocres parat, [2] literas noſtras ridet. [3] Te [4] philoſopham aniculam, me luxurioſum morionem vocat. Vide quid agendum ſit: ego hominem non odi: ſed vide ne tibi & liberis tuis [5] non bene conſulat, [6] quum [7] tales inter præcinctos habeas, [8] quales milites libenter audiunt, libenter vident. Reſcriptum Marci de Avidio 2
Caſſio: *Epiſtolam tuam legi, & [9] ſolicitam potius quàm imperatoriam, [10] & non noſtri temporis. [11] Nam ſi ei divinitus*

GRUTERUS.

1 *Opes non mediocres parat.*] Semper ſuſpectæ regnantibus divitiæ. Unde Tigellinus inſuſurrat auribus Neronis; *Plautum magnis opibus, ne fingere quidem cupidinem otii, &c.* l. XIV. Annal. cap. 57. ubi nos plura.

4 *Philoſopham aniculam.*] Sic quoque Palat. & rectè. ut enim ei Verus videbatur morio luxurioſus, ſic Marcus anicula Philoſopha. ita contrario modo Caligulæ dicta avia ſua Livia, *Ulyſſes ſtolatus*, cap. 23. Suetonii.

CASAUBONUS.

2 *Literas noſtras ridet.*] Philoſophiam: cujus ſtudium profitebatur Verus quo tempore ſe ad Marci mores agebat. vide infrà epiſtolam Caſſii.

3 *Te philoſopham aniculam.*] Videtur ſcribendum, *te philoſophum anic.* hoc eſt, quem vulgò homines pro philoſopho habent. σὲ τ̃ φιλόσοφον ἀποκαλεῖ γραΐδιον.

5 *Non bene conſulat.*] Regius *conſulatur.*

7 *Tales inter præcinctos habeas.*] Milites aut cinguli honore præditos. cingulum, ζώνη & στρατεία idem.

8 *Quales milites libenter audiunt.*] Cupidos rerum novarum, à quibus ingentia ſperant præmia. Tacitus, *mutatus princeps licentiam turbarum, & ex civili bello ſpem præmiorum oſtendebat.*

9 *Sollicitam potiùs quàm imperatoriam.*] Quaſi virtus imperatoris præcipua ſit τὸ εὔελπι. & fati ſui fiducia.

quo animo qui ſunt, ii ſuſpicionibus non facilè commoventur.

10 *Et non noſtri temporis.*] Hoc vult: Sollicitum eſſe & meticuloſum, non eſt imperatoris: certè meum non eſt, qui bonis artibus ad imperium acceſſi, & nullius facti mihi ſum conſcius, cur odio cujuſquam ſim dignus.

SALMASIUS.

3 *Te philoſopham aniculam.*] Φιλόσοφον γραΐδιον. nec mutandum *philoſopham* in *philoſophum.* magno enim contemptu ne philoſophum quidem Marcum appellabat Caſſius, ſed philoſopham aniculam. Philoſopha, ut medica.

6 *Quum tales inter præcinctos habeas.*] *Cincti* & *præcincti* ſunt & dicuntur milites. Petronius:

Qui pelago credit, magno ſe fœnore tollit.
Qui pugnas & caſtra petit præcingitur auro.

propter pecuniam quam in zona geſtabant milites. ſic infra cinctos pro militibus poſuit: *ut ſi quis cinctus inveniretur apud Daphnem diſcinctus rediret.*

8 *Quales milites libenter audiunt.*] Pal. *qualem milites*, & rectè: de ſolo enim Caſſio loquitur & intelligit. legendum igitur: *ſed vide ne tibi & liberis tuis non bene conſulat, quum talem inter præcinctos habeas, qualem milites libenter audiunt, libenter vident.* Vide, inquit, ne tibi non vertat bene, talem inter præcinctos habere qualis eſt Caſſius, quem libenter vident & audiunt milites.

nitus debetur imperium, non poterimus interficere, etiamſi velimus. [1] *Scis enim proavi tui dictum,* [2] *Succeſſorem ſuum nullus occidit. ſin minùs,* [3] *ipſe ſponte ſine noſtra crudelitate fatales laqueos inciderit.* [4] *Adde quòd non poſſumus reum*

CASAUBONUS.

11 *Nam ſi ei divinitus debetur imperium, non poterimus interficere.*] Regius, *n. p. reſiſtere.* quod lenitati Marci eſt convenientius. planè eſt illi ſimile in Actis apoſtolorum : ἐὰν ᾖ ἐξ ἀνθρώπων ἡ βουλὴ αὕτη, ἢ τὸ ἔργον τοῦτο, καταλυθήσεται. εἰ δὲ ἐκ θεοῦ ἐστιν, οὐ δύνασθε καταλῦσαι αὐτό·

1 *Scis enim proavi tui dictum.*] Mox avum appellat. ſic Verus imperator aliis nepos, aliis pronepos Hadriani dictus, ut ad patrem hujus obſervamus.

2 *Succeſſorem ſuum nemo occidit.*] Eſt in voce ὁμωνυμία. Succeſſorem appellamus tam illum qui ex voluntate principis, aut legibus regni vel imperii deſtinatur ſucceſſioni; quàm eum qui fatali lege ad ſucceſſionem, ſive debitam ſive indebitam, eſt deſtinatus. ille poteſt occidi; hic non poteſt: ſemper enim quicquid humanæ mentes moliantur, *Fata viam invenient.* Omnis hoc hiſtoria ſacra & prophana teſtatur. Sed impii & ingrati ſimus adverſus numen ſupremum, ſi hodie foris exemplum quæramus nos, qui tam recens, tam illuſtre domi habeamus.

SALMASIUS.

11 *Nam ſi ei divinitus debetur imperium, non poterimus interficere.*] Annotat vir doctiſſimus Regium habuiſſe, *reſiſtere.* & id ut lenitati Marci convenientius probat. ſed ego perſpecta jam mihi multis rebus illius exemplaris impuritate, nihil ei credere propoſui: peſſimas enim ille ſemper & ſpurciſſimas exhibet lectiones, correctorum ſomnia. *interficere* igitur retinendum: addit enim, *etiam ſi velimus,* *non poterimus interficere.* & reſpondet epiſtolæ Veri qui cavendum Marco Caſſium cenſebat, & eum ex medio tollendum, ut ſuſpectum imperio: non eum poſſe interfici etiam ſi omnia fiant, cui divinitus debeatur imperium. & id confirmat dicto ſequenti, quod attribuit Hadriano : *ſucceſſorem ſuum neminem unquam imperatorem occidiſſe.*

GRUTERUS.

11 *Nam ſi ei divinitus debetur imperium, non poterimus interficere.*] Hocque eſt quod volebat Titus Imper. *Principatum fato dari.* quod examinat accuratius Plinius in Panegyrico ſuo, mox ab initio.

2 *Succeſſorem ſuum nullus occidit.*] Uſurpatum & Senecæ adverſus Neronem, ut patet ex Dionis Caſſii fragmentis apud Xiphilinum.

3 *Ipſe ſponte ſine noſtra crudelitate fatales laqueos inciderit.*] Haud aliter Cajus Memmius apud Sall.: Jugurth. cap. 31. *Nihil vi, nihil ſeceſſione opus eſt: neceſſe eſt ſuomet ipſi more præcipites eant.*

CASAUBONUS.

4 *Adde quòd non poſſumus reum facere quem nullus accuſat.*] Niſi adſit accuſator, inſtitui judicium non poteſt. Itaque ſævi principes cùm aliquem imperio ſuſpectum vellent tollere, accuſatorem ſubmittebant: quod etſi iniquum eſt, ſpeciem tamen, ſaltem inanem, juſtitiæ habet. ideo Marcellinus de Conſtantino principe pernitioſiſſimo : *Nec vox accuſatoris ulla, licet ſubditi, in his malorum quærebatur acervis : ut ſaltem ſpecie tenus crimina præſcriptis legum committerentur, quod aliquoties fecerunt principes ſævi.* Cæterùm, quod ait hîc Marcus, id nemo tam imperitus rerum eſt, quin videat

reum facere [1] *quem nullus accuſat, & (ut ipſe dicis) milites amant. Deinde* [2] *in cauſis majeſtatis hæc natura eſt,* [3] *ut videantur vim pati etiam quibus probatur. Scis enim ipſe quid avus tuus Adrianus dixerit, Miſera conditio imperatorum,* [4] *quibus de affectata tyrannide niſi occiſis non*

deat ſine diſtinctione neceſſarium non eſſe: cùm ſæpe in minoris momenti rebus accuſatorem non expectare judices teneantur.

GRUTERUS.

1 *Quem & nullus accuſat.*] Palatinus inſeruit particulam *&*, quæ non fruſtranea eſt. prudenter enim innuit, non facilè, non honeſtè, non tutò, recipiendum inter reos eum, cui nullus adeſt accuſator, & ſupereſt tamen favor militum,

3 *Ut videantur vim pati etiam quibus probatur.*] Sic uterque Palatinus; niſi quod excerpta adſcriptum haberent manu recentiſſima, *etiam ab his quibus probatur.* ſenſus verborum eſt, perire tamquam innocentes quos perculit lex majeſtatis. rationem reddidit Livia Auguſti apud Dionem libro LV. Οὐδεὶς γὰρ ῥᾳδίως πιστεύει ὅτι τις ἔν τε ἐξουσίᾳ καὶ ἐν δυνάμει τοσαύτῃ ὢν ὑπὸ ἰδιώτου τινὸς ἀόπλου ἐπιβουλευθῆναι δύναται: *Haud enim facilè creditur, eum qui in tanta potentia ac licentia vivit, ab inermi homine privatoque inſidiis peti poſſe.* Idem volunt iſta Dionis Chryſoſtomi, Oratione XXXIV. Τὰ δὲ νῦν, οἵ τε Μαλλῶται διαφέρονται πρὸς ὑμᾶς, αὐτοὶ μὲν ἅπαντα ἀδικοῦντες καὶ θρασυνόμενοι. τῷ δὲ ἀσθενεῖς εἶναι, καὶ πολὺ ἥττους ἀεὶ, μᾶλλον τὴν τῶν ἀδικουμένων τάξιν ἀεὶ λαμβάνοντες. οὐ γὰρ ἃ ποιοῦσιν ἔνιοι σκοποῦσιν, ἀλλὰ τίνες ὄντες· οὐδὲ τοὺς ἀδικοῦντας, ἢ βιαζομένους ἐθέλουσιν ἐξετάζειν πολλάκις, ἀλλ' οὓς εἰκὸς βιάζεσθαι τῷ δύνασθαι πλέον: *In præſenti verò Malotæ vobiſcum diſſident, ipſi quidem injurioſi & audaces in omnibus: quia verò imbecilles ſunt, multoque ſemper inferiores, in eorum habentur potius ordine qui injuriam patiuntur. Quidam enim non conſiderant quæ faciant, ſed qui ſint; neque injuriam facientes, neque violentiam paſſos volunt examinare plerumque, ſed quibus veriſimile ſit injuriam fieri ab iis qui plus valent.* Nec alio tendit illud Caracallæ apud Herodianum libri IV. cap. 8. Τοῖς μὲν γὰρ δυστυχήσασιν ἔλεος, τοῖς δὲ κρατήσασι φθόνος παρακολουθεῖ. καὶ τὸ μὲν ἡττηθὲν, τοῖς τοιούτοις ἀδικεῖσθαι, τὸ δὲ νικῆσαν ἀδικεῖν δοκεῖ: *Quippe infelices miſericordia, potentes invidia ſequitur: ac victus accepiſſe, victor attuliſſe injuriam videtur.* Quod ipſum ita ore Salluſtii extulit Micipſa Jugurth. cap. 10. *In omni certamine, qui opulentior eſt, etiamſi accipit injuriam; tamen quia plus poteſt, facere videtur.* Lipſius verba textus hujus emendanda putabar Epiſt. XVIII. Centuriæ Miſcellæ; legebatque, *etiam quibus parabatur*, vel, *& à quibus.*

CASAUBONUS.

2 *In cauſſis majeſtatis hæc natura eſt.*] Sic omnes libri: pro, *cauſſis m. h. nat. ineſt.* vel, *cauſſarum majeſtatis.*

3 *Ut videantur vim pati etiam quibus probatur.*] Ὡς δοκεῖν ἀδικεῖσθαι καὶ τοὺς σαφῶς ἐλεγχομένους. nihil video cur non Latina hæc oratio. ut ſæpe in libris juris actor cauſſam ſuam judici probare vel adprobare dicitur, cùm illi rationibus ſuis facit ſatis: ſic reo ſua accuſatio probatur, quando ille certis argumentis convictus tenetur. Quamobrem ſcripturam omnium librorum, *quibus probatur*, cenſemus retinendam.

SALMASIUS.

4 *Quibus de affectata tyrannide credi non poteſt.*] V. cd. *de affectu tyrannidis*, & po-

non poteſt credi. Ejus autem exemplum ponere [1] *quàm Domitiani* [2] *qui hoc primus dixiſſe fertur, malui.* [3] *Tyrannorum enim etiam bona dicta non habent tantum autoritatis quantum debent. Sibi ergo habeat ſuos mores, maximè quum bonus dux ſit & ſeverus, & fortis & Reip. neceſſarius.* [4] *Nam quod dicis, liberis meis cavendum eſſe morte illius, planè liberi mei pereant ſi magis amari merebitur Avidius quàm illi,* [5] *& ſi Reipub. expediet Caſ-*
3 *ſium vivere quàm liberos Marci.* Hæc de Caſſio Verus, hæc Marcus. Sed nos hominis naturam & mores breviter explicabimus. Neque enim plura de his ſciri poſſunt quorum vitam illuſtrare nullus [6] audet eorum cauſa à quibus oppreſſi fuerunt. [7] Addemus autem quem-

& poteſt *affectus* eſſe pro *affectio*, & utrumque pro *affectatio*, ut *animadverſus* apud Trebellium pro *animadverſio*. Palat. tamen *de affecta tyrannide*. vide quæ ſupra nobis notantur.

CASAUBONUS.

1 *Quàm Domitiani.*] Suetonius capite XXI.

3 *Tyrannorum etiam bona dicta non habent tantum auctoritatis q.*] Verum eſt Græcorum dictum,

οὐχ ὁ λόγος ἐστὶν ὁ πείθων, ἀλλ' ὁ
τρόπος.

paulo aliter Euripides,

—— Λόγος γὰρ ἔκ τ' ἀδοξούντων ἰὼν,
Κἀκ τῶν δοκούντων, αὑτὸς οὐ ταὐτὸν
σθένει.

4 *Nam quod dicis, liberis meis cavendum eſſe morte illius.*] Hoc nuſquam dixit Verus expreſsè in ea certè quæ præcedit epiſtola: ſignificavit tamen non obſcurè, cùm imminens periculum ob oculos poneret. ineptè ſcripta lectio, *mœrore illius*.

6 *Et eorum cauſſa à quibus oppreſſi fuerint.*] Dele *&*. ac ſcribe *fuerunt*.

GRUTERUS.

2 *Qui hoc primus dixiſſe fertur, malui.*] Dictio, *malui*, non eſt in Palatino; ponitur quidem inter lineas, ſed ita, ut dicat ſcriba, ſubintelligendam.

SALMASIUS.

5 *Et ſi reip. expediet Caſſium vivere quam liberos Marci.*] V. ed. *expedit*. Græca autem figura, cui deeſt, *magis*, pro, *ſi reip. magis expedit Caſſium vivere quam Marci liberos*. cujus loquutionis exempla paſſim obvia apud authores cum Græcos, tum Latinos.

6 *Et eorum cauſa à quibus oppreſſi fuerint.*] Dele particulam *&*. *quorum vitam illuſtrare nullus audet eorum cauſa à quibus oppreſſi fuerint.*

CASAUBONUS.

7 *Addemus autem quemadmodum ad imperium venerit, & q.*] Tria ſe pollicetur dicturum: quomodo ad imperium venerit, quomodo fuerit occiſus, & ubi victus. Lege omnia quæ deinceps ſequuntur: miraberis ſcriptoris hujus ſupinitatem: vel fatum & cladem mecum miſeraberis. nam eorum quæ hîc proponuntur, quæque neceſſariò erant dicenda, alterum caput ita negligenter attingitur ut penè prætermiſſum jure videatur; tertium penitus omittitur. Quare aut ſupra modum oblivioſus & dormitator Vulcatius hîc fuit: aut, quod verius puto, multum ei perverſa quorundam

quemadmodum ad imperium venerit, & quemadmodum ſit occiſus & ubi victus. Propoſui enim Diocletiane Auguſte, omnes qui imperatorum nomen [1] ſive juſte ſive injuſtè habuerunt, in literas mittere, [2] ut omnes purpuratos Auguſtos cognoſceres. Fuit his moribus ut nonnunquam trux & aſper videretur, aliquando mitis & lenis, ſæpe religioſus, aliàs contemptor ſacrorum, [3] avidus vini, [4] interim abſtinens, cibi appetens, & inediæ patiens, veneris cupidus & caſtitatis amator. [5] Nec defuere qui illum Catilinam vocarent: quum & ipſe ſe ita gauderet appellari, [6] addens futurum ſe Ser-

rundam induſtria nocuit. Omitto *ἀταξίαν* in hoc libello inſignem: cujus alibi cauſſam quæ videtur eſſe expoſuimus.

GRUTERUS.

1 *Sive juſtè ſive injuſtè.*] Pal. non agnoſcit illud *ſive juſtè*.

SALMASIUS.

2 *Ut omnes purpuratos Auguſtos.*] Nec Auguſtos tantum, ſed etiam Cæſares & qui quoquomodo *παρέτεξαν τῆς ἀρχῆς*. Spartianus in Vero: *quia mihi propoſitum fuit omnes qui poſt Cæſarem dictatorem, hoc eſt D. Iulium vel Cæſares vel Auguſti vel principes appellati ſunt, quique in adoptionem venerunt, vel imperatorum filii aut parentes Cæſarum nomine conſecrati ſunt.*

3 *Avidus vini, interim abſtinens, cibi appetens, inediæ patiens.*] Brevius in excerptis, ſed alia mente: *avidus vini, abſtinens cibi, veneris cupidus. nec defuere qui illum Catilinam vocarent.* præfero tamen vulgatam, quam præfert etiam optimus Pal. quæ magis quadrat in varietatem morum Caſſii: qua quidem natura pro temporibus & locis mores ſuos variandi, Catilinam illum optime referebat. unde & Catilina etiam dictus Caſſius. quam morum Catilinæ verſatilem & ad omnia aptam habilemque varietatem graphice & luculenter deſcribit pro Cælio Cicero: *verſare inquit ſuam naturam, & regere ad tempus atque huc & illuc torquere & flectere: cum triſtibus ſevere, cum remiſſis jucunde: cum ſenibus graviter, cum juventute comiter: cum facinoroſis audacter, cum libidinoſis luxurioſe vivere. Hac ille tam varia multiplicique natura, cum omnes omnibus ex terris homines improbos audaceſque collegerat: tum etiam multos fortes viros & bonos ſpecie quadam virtutis aſſimulatæ tenebat.* adi locum. non pœnitebit lectionis.

4 *Interim abſtinens.*] *Interim* pro *interdum*, ut ſæpe, quod multis locis occurrit apud Senecam in Tragœdiis. Palatinus tamen heic legit: *item abſtinens.* forte, *idem avidus vini, idem abſtinens.* nec negem tamen *item* heic legi poſſe.

CASAVBONUS.

5 *Nec defuere qui illum Catilinam vocarent.*] Non ſolùm propter ſimilem conjurationem; ſed magis propter morum ſimilitudinem. itaque auctor in deſcriptione, quæ præcedit, morum Caſſii, locum Saluſtii reſpexit, ubi ſuis coloribus Catilina eſt depictus. inde & verba quædam mutuatur Capitol.

6 *Addens futurum ſe Sergium ſi dialogiſtam occidiſſet.*] Ea væcordia fuit Caſſius, ut non ſolum Catilina audiret lubens; ſed ultro etiam diceret, ſe vel Sergium dici velle, ſi modò Marcum occidiſſet. oportet Sergium extre-

Sergium, ſi dialogiſtam occidiſſet, [1] Antoninum hoc nomine ſignificans: qui tantum enituit in philoſophia, ut iturus ad bellum Marcomannicum, [2] timentibus cunctis

extrema linea improbum fuiſſe: cum ejus comparatione parum malus ſit perditiſſimus ille perduellium Catilina. Quis autem hic Sergius? quæſiverunt ante nos viri eruditiſſimi, nec invenerunt. Aio illum ipſum eſſe Catilinæ libertum, vel cognatum, & conjuratione ſocium, quem lacerat ac proſcindit meritò divina illa M. Tullii δεινότης. ejus verba ſunt in ea Pro domo ſua ad pontifices. *Quis eſt Sergius? armiger Catilinæ, ſtipator tui corporis* (Clodium alloquitur,) *ſignifer ſeditionis, concitator tabernariorum, damnatus injuriarum, percuſſor, lapidator, fori depopulator, obſeſſor curiæ.*

SALMASIUS.

6 *Addens futurum ſe Sergium ſi dialogiſtam occidiſſet.*] Pugnat heic cum Dione Volcatius ſive Spartianus, qui diſertim ſcribit Caſſium ne leviſſima quidem unquam contumelia aut minimo maledicto Marcum perſtrinxiſſe, ut nec ipſum Caſſium à Marco conviciis ullo modo laceſſitum, niſi quod ingratum eum ſæpius compellaverit. ταῦτα μὲν, inquit, ὁ Μάρκος καὶ πρὸς τοὺς στρατιώτας εἶπε, καὶ πρὸς τὴν γερουσίαν ἔγραψεν, οὐδὲν οὐδαμοῦ τὸν Κάσσιον κατηγορήσας, πλὴν ὅτι ἀχάριστον αὐτὸν συνεχῶς ἀπεκάλει. οὐ μὴν οὐδὲ ἐκεῖνος ὑβριστικόν τι εἶπέ ποτε εἰς τὸν Μάρκον, οὔτε ἔγραψε. at heic *dialogiſtam* vocat Marcum, & ſupra in litteris Veri, *philoſopham aniculam* appellabat: quod longe abeſt ab illa moderatione modeſtiaque quam in illo prædicat Dio, qui tradit nec maledicum quidquam aut contumelioſum in Marcum ab illo unquam dictum ſcriptumve.

CASAUBONUS.

1 *Antoninum hoc nomine ſignificans.*] Nihil admodum erat opus, ut hanc interpretationem Capitolinus adjiceret: eſt enim manifeſtiſſimum Marcum intelligi à Caſſio: qui in epiſtola ad generum, *Marcus Antoninus*, ait, *philoſophatur, & quærit de clementia, & de animis, & de honeſto, & de juſto.* his verbis exponitur vox *dialogiſtæ.* ſed magis eam Marcus ipſe nobis aperit, qui ſe puerum Dialogos teſtatur ſcripſiſſe, Παρὰ Διογνήτου, ait, τὸ γράψαι διαλόγους ἐν παιδί. ſed videtur poſtea pœnituiſſe Marcum ejus ſcripti: ſubjicit enim ibidem, παρὰ Ῥουστίκου τὸ λαβεῖν φαντασίαν τοῦ χρήζειν προτρεπτικὰ λογάρια μὴ διαλέγεσθαι. Cauſſam ex ſequentibus ibi verbis augurari licet: quod id genus ſcriptionis multa habeat φαντασιόπληκτα, & ad oſtentationem comparata.

2 *Timentibus cunctis ne quid fatale proveniret, rogatus ſit n.*] Melius in regio, *eveniret*. Aurelius Victor: *Conſtat tantum Marco ſapientiæ, lenitudinis, innocentiæ ac literarum fuiſſe, ut is Marcomannos cum filio Commodo, quem Cæſarem ſuffecerat, petiturus, philoſophorum obteſtantium circumfunderetur, ne ſe expeditioni aut pugnæ priùs committeret, quàm ſectarum ardua & occulta explanaviſſet. Ita incerta belli ejus ſalute, doctrinæ ſtudiis metuebantur.* Hæc Victor: ſed ſcribendum, *philoſophorum obteſtantium vi circumf.* & deinde, *Ita incerta belli in ejus ſal.* C. Plinius epiſtolarum libro primo, de Tito Ariſtone ægrotante: *nihil eſt illo gravius, ſanctius, doctius: ut mihi non unus homo, ſed literæ ipſæ, omneſque bonæ artes in uno homine ſummum periculum adire videantur.*

SALMASIUS.

2 *Timentibus cunctis ne quid fatale proveniret.*] *Provenire* pro *evenire*. nam *provenire alicui* pulcre dicitur & procedere. nihil igitur mutabimus. quod ad rem autem ipſam attinet, ſic eam

narrat

cunctis [1] nequid fatale proveniret, rogatus ſit non adulatione ſed ſeriò, ut præcepta philoſophiæ ederet: [2] nec ille timuit, ſed [3] per ordinem parænesεôn, [4] hoc eſt præceptionum, per triduum diſputavit. Fuit præterea diſciplinæ militaris Avidius Caſſius tenax, & qui

narrat Aurelius Victor, quem & diſtinctione juvabimus: *tantumque Marco ſapientiæ, lenitudinis, innocentiæ ac litterarum fuiſſe, ut is Marcomannos cum filio Commodo petiturus philoſophorum obteſtantium circumfunderetur; ne ſe expeditioni aut pugnæ prius committeret, quam ſectarum ardua & occulta explanaviſſet. ita incerta belli, ejus ſalute, doctrina ſtudiis metuebantur. ita metuebantur incerta belli doctrinæ ſtudiis, ejus ſalute*, id eſt, per ejus ſalutem, cujus ſalus, doctrinæ ſtudiorum ſalus eſſe exiſtimabatur ab omnibus. poſſet etiam ſcribi: *ejus saluti & doctrinarum ſtudiis metuebantur*, ita ut in eodem periculo verſari viderentur unius Marci ſalus & doctrinarum ſtudia. in ſuperioribus autem rectiſſime vir præſtantiſſimus emendavit: *philoſophorum obteſtantium vi circumfunderetur.*

GRUTERUS.

1 *Ne quid fatale proveniret.*] Ita Palatinus. neque temere mutaverim; cum non ſit auctor iſte ex eis qui nobis præſcribere debeat proprietatem linguæ Latinæ.

2 *Nec ille timuit.*] Sic quoque Palatinus. quod ſi retinemus; indicat, non refugiſſe eam diſſerendi provinciam Marcum, tamquam qui eidem ſufficeret.

SALMASIUS.

2 *Neque ille timuit.*] Neque heic quidquam mutare auſim. nec tamen ita accipere vellem, ut de ſermunculis rumuſculiſque malevolorum intelligamus quos non timuiſſe dicatur hoc loco Marcus, qui nihil ad rem faciunt, ſed potius, *neque ille timuit*, de fatali neceſſitate quam non timuit Marcus cum ad illud bellum Marcomannicum proficiſceretur: cum enim cuncti timerent pro Marco ne quid illi fatale proveniret, eoque peterent amici ut philoſophiæ præcepta vellet edere; ipſe non timuit, ſed libenter amicorum voluntati obſequutus eſt. non enim aliter hæc poſſunt exponi.

3 *Per ordinem paræneſeos.*] Probo, *paræneſeon*, quod vir doctiſſimus reponendum cenſuit. in librum autem Marci verſiculos Græcos neſcio cujus auctoris in vetuſtis membranis reperi, quos heic aſcribere non pigebit: nondum enim quod ſciam ſunt editi.

Εἰς βίβλον Μάρκου δακτυλικὰ τετράμετρα βραχυκατάληκτα.

Εἰ λύπης κρατέειν ἐθέλεις,
Τήνδε μάκαιραν ἀναπτύξας
Βίβλον ἐπέρχεο ἐνδυκέως·
Ἧς ὕπο γνώμην ὀλβίσῃ,
Ῥεῖά κεν ὄψεαι ἐσσομένων,
Ὄντων, ἠδὲ παρερχομένων
Τερπωλήν ἀνίην τε
Καπνοῦ μηδὲν ἀρειοτέρην.

ÇASAUBONUS.

2 *Nec ille timuit.*] Quid autem poterat timere? an ſermunculos malevolorum qui ſtudia ſapientiæ vitio illi verterent? ita exponendum neceſſario: niſi malis ſcribere, *renuit*, vel *abnuit*.

3 *Per ordinem paræneſeos.*] Vel *paræneſeon*, ut ſuadet ſequens interpretatio.

4 *Hoc eſt præceptionum.*] Cenſeo inducenda: nondum enim ætate Capitolini ita exaruerat Græcarum literarum ſtudium, ſine quibus nulla poteſt eſſe eruditio ſolida, ut voculæ præcedenti adjicienda eſſet interpretatio.

4 [1] & qui ſe Marium dici vellet. Quoniam de ſeveritate illius dicere cœpimus, multa extant crudelitatis potius quam ſeveritatis ejus indicia. Nam primum milites qui provincialibus aliquid tuliſſent per vim, in illis ipſis locis in quibus peccaverant, in crucem ſuſtulit. [2] Primus etiam id ſupplicii genus invenit [3] ut ſtipitem grandem poneret [4] pedum octoginta & centum, [5] id eſt materiam, & à ſummo uſque ad imum da[illegible] ligaret: & ab imo focum apponeret, [6] incenſiſque aliis

1 *Et qui ſe Marium dici vellet.*] Regius, *Mallium Marcum.* merum ſterquilinium: ſed unde aurum effodimus vel primæ indicaturæ. Nam ſcripſerat auctor, *& qui ſe Manlium aut Marium dici vellet.* Nota ſunt Manliana imperia, & unde dicta. Confirmat unice hiſtoria ſequens de punitis à Caſſio centurioribus: quo judicio vetus Manlii exemplum crudelitatis eſt renovatum.

SALMASIUS.

1 *Et qui ſe Marium dici vellet.*] Ita omnes libri, nec de Manlio quidquam ſuggerunt: quem ſi heic locum habere vellemus, Marium illi cedere, Manliano prope imperio, juberemus. ſed quoniam non admittunt libri, aves noſtræ, hoc interim Mario contenti erimus, pro Catone ſcilicet.

3 *Ut ſtipitem grandem poneret pedum octoginta & centum, id eſt materiam.*] *Materiam* pro gloſſamento volunt irrepſiſſe: ego contra cenſeo, non de nihilo additum. nam ſtipites grandes ad eum modum, ut octoginta vel centum pedes alti, *materiæ* proprie dicebantur, ut materiæ quinquagenariæ, quæ pedum eſſent quinquaginta: ſic centenariæ, quæ centum pedes haberent: octogenariæ, quæ octoginta: Ammianus Marcellinus lib XVIII. *Et auxiliarii milites ſemper munia ſpernentes hujuſmodi ad obſequendi ſedulitatem Juliani blanditiis deflexi, quinquagenarias longioreſque materias vexere cervicibus ingravate & fabricandi miniſteriis opem maximam contulerunt.* ubi nuperus corrector argutatur *materias quinquagenarias* poni pro valde magnis, ut *centenariæ roſæ* Tertulliano, & *centenarii nummi* Lampridio. in quo fugit eum ratio. nam quinquagenariæ materiæ, ut dixi, ſunt quinquaginta pedum. ut centenariæ centum, & ſimiles.

CASAUBONUS.

2 *Primus etiam.*] Regius, *Primitus etiam.*

4 *Pedum octoginta & centum.*] Hoc eſt, aut octoginta, aut centum.

5 *Id eſt materiam.*] Reg. *idem materiam.* ego hæc cenſeo gloſſema eſſe vocis *ſtipitem.*

GRUTERUS.

5 *Id eſt materiam.*] Nimis reſipit gloſſam; & is à quo nata eſt, retulit forte magis ad *focum* infra, quam ad *ſtipitem.*

SALMASIUS.

6 *Incenſiſque aliis alios fumi cruciatu, timore etiam alios necaret.*] Tria heic mortis genera indicantur, cum alii igne, fumo alii, etiam quidam timore tantum necarentur. miror tamen qui fieri potuerit, ut timore ſolo necarentur, ad quos nec fumus nec ignis perveniret. Non id, opinor, auctor voluit, timore ſolo quoſdam etiam necatos fuiſſe. Palatinus liber habet *incenſiſque aliis alios fumo cruciato, timore etiam necaret.* ne dubita ſcribere: *in*

cenſiſ

aliis [1] alios fumi cruciatu, timore etiam alios necaret. Idem denos catenatos in profluentem mergi jubebat, vel in mare. Idem multis deſertoribus manus excidit, aliis crura incîdit ac poplites, dicens [2] majus exemplum eſſe viventis miſerabiliter criminoſi quam occiſi. Quum exercitum duceret, & inſcio ipſo manus auxiliaria centurionibus ſuis auctoribus, tria millia Sarmatarum negligentius agentium in Danubii ripis

cenſiſque aliis, alios fumo cruciatos, etiam timore, necaret. hoc verum eſt, cum alios incendiſſet, alios fumo cruciatos, etiam timore, ignis ſcilicet, necabat. Fuit autem & hoc ſupplicii genus quo ſolo fumo rei puniebantur, iſque plurimum fumus ex lignis humidis & viridibus fiebat, & ex earum maxime arborum genere, quarum καπνὸς δριμὺς, ut eſt ficus & ſimiles. Lucian. in Peregrino vel Proteo: τὸ τέλος δὲ καὶ τὸ κεφάλαιον αὐτὸ χρὴ ζηλοῦν καὶ πυρὰν συνθέντα κορμῶν συκίνων ὡς ἔνι μάλιστα χλωρῶν ἐναποπνιγῆναι τῷ καπνῷ. τὸ πῦρ γὰρ αὐτὸ οὐ μόνον Ἡρακλέους καὶ Ἀσκληπιοῦ, ἀλλὰ καὶ τῶν ἱεροσύλων καὶ ἀνδροφόνων, οὓς ὁρᾶν ἐστιν ἐκ καταδίκης αὐτὸ πάσχοντας. ὥστε ἄμεινον τὸ διὰ τοῦ καπνοῦ. ex quibus tamen verbis poteſt liquere non admodum uſitatum, imo nullo modo tunc conſuetum ſupplicii genus per fumum necandi. Nam & ἀνδροφόνοι & ἱερόσυλοι igne comburebantur, non fumo: & vult illo genere cruciatam vitam emittere Cynicos Lucianus, ut qui viverent non aliorum hominum more, perirent & non ſolita cæteris hominibus etiam nocentiſſimis & perditiſſimis morte. ὥστε ἄμεινον, inquit, τὸ διὰ τοῦ καπνοῦ. ἴδιον γὰρ ὑμῶν μόνων ἂν γένοιτο. quibus oſtendit animalia gloriæ & fumorum venditores Cynicos non alia convenientiore morte finire vitam poſſe quam διὰ καπνοῦ, ut fumo ſcilicet perirent, qui fumum per totam vitam vendiderant, quod fecit etiam Alexander in fumi venditore quem ſub hoc elogio puniri juſſit, *Fumo punitur qui vendidit fumum.* vetus tamen & uſitatum olim fumi ſupplicium patet ex epiſtola Ciceronis ad Quintum fratrem in qua hæc leguntur: *illum crucem ſibi ipſi conſtituere ex qua tu eum ante detraxiſſes, te curaturum fumo ut combureretur tota plaudente provincia.*

CASAUBONUS.

1 *Alios fumi cruciatu.*] Et fumus pro inſtrumento ſævitiæ crudelibus tyrannis uſurpatus. habes exemplum apud Martyrologiorum ſcriptores, in paſſione Felicis presbyteri & aliorum ſanctorum martyrum, qui Valentiæ Cavarum ἐπνεύσθησαν: item alibi, in illis hiſtoriis. Caſſii vero exemplum omni execratione dignum. Ne Alexandrum quidem Severum laudo, optimum alioquin principem, qui fumo ex ſtipulis & humidis lignis facto, eum puniit, qui vendiderat fumum.

GRUTERUS.

2 *Majus exemplum eſſe viventis miſerabiliter criminoſi quam occiſi.*] Hinc Argumentum Senecæ lib. 1. de Clementia cap. 21. *Perdidit vitam qui debet: & quiſquis ex alto ad inimici pedes abjectus, alienam de capite ſuo ſententiam exſpectavit, in ſervatoris ſui gloriam vivet, pluſque nomini ejus conferet incolumis, quam ſi ex oculis ablatus eſſet. Aſſiduum enim ſpectaculum alienæ virtutis eſt: in triumpho, cito tranſiſſet.*

 1 *Juſ-*

ripis occidiſſent, & cum præda ingenti ad eum rediſſent, ſperantibus centurionibus præmium, quòd per parva manu tantum hoſtium, ſegnius agentibus tribunis & ignorantibus, occidiſſent, rapi eos [1] juſſit & in crucem tolli, ſervilique ſupplicio affici, quod exemplum non extabat: dicens evenire potuiſſe ut eſſent inſidiæ, [2] ac periret Romani imperii reverentia. Et quum ingens [3] ſeditio in exercitu exorta eſſet, proceſſit [4] nudus [5] campeſtri ſolo tectus, & ait, [6] *Percutite* (inquit) *me ſi audetis, & corruptæ diſciplinæ facinus addite.* Tunc conquieſcentibus cunctis [7] meruit timeri, quia non timuit. Quæ res tantum diſciplinæ Romanis addidit, [8] tantum terroris barbaris injecit, ut pacem annorum centum ab Antonino abſente peterent: ſiquidem viderant damnatos Romani ducis judicio etiam eos qui con-

CASAUBONUS.

1 *Juſſit in crucem tolli, ſervilique ſupplicio affici, quod exemplum non extabat.*] Supplicium enim militare non fuit, crux: ſed ſecuris, vel etiam gladius: inter quæ ſuppliciorum genera plurimum intererat. Sed & in crucem acti milites interdum, transfugæ præſertim. Valerius Maximus libro ſecundo de ſuperiore Africano: *gravius in Romanos, quam in Latinos transfugas animadvertit: illos enim tanquam patriæ fugitivos crucibus affixit; hos tanquam perfidos ſocios ſecuri percuſſit.*

4 *Nudus, campeſtri ſolo tectus.*] Regius, *ſagulo.* Campeſtre ſagulum legi alibi nuſquam: campeſtre ἁπλῶς quid ſit, ſcimus. quare nihil mutamus. Ac videtur Caſſius è campo ubi ſe exercebat recta ad milites profectus.

6 *Percutite me, ſi audetis, & corruptæ diſciplinæ facinus addite.*] Julius Blæſus apud Tacitum, *Mea potiùs cæde imbuite manus:* mox, *jugulatus pœnitentiam accelerabo.*

7 *Meruit timeri quia non timuit.*] Lucanus in ſimili narratione de Cæſare qui cæſpititium tribunal aſcenderat, integram legionem exauctoraturus:

—— ſtetit aggere fulti
Cæſpitis intrepidus vultu, meruitque timeri
Non metuens: atque hæc ira dictante profatur.

SALMASIUS.

3 *Seditio in exercitu exorta eſſet.*] *In exercitum exorta eſſet*, vetus lectio. *in exercitum* pro *in exercitu*, ut Ciceroni *in civitatem* pro in civitate. ſic infra apud Spartianum in Severi vita; *Commodum in Senatum & concionem laudavit.*

GRVTERVS.

2 *Ac periret Romani imperii reverentia.*] Quæ ad hujus loci explicationem faciunt, petenda ex oratione Papyrii contra Fabium, Livii libro VIII. cap. 34.

5 *Campeſtri ſolo tectus.*] Haud aliter Pal. neque aliter ſcribi debet.

8 *Tantum terroris barbaris injecit.*] Idem effectus diſciplinæ memoratus Tacito, ſub Domitii Corbulonis ducatu: *Ceterum is terror milites hoſteſque in diverſum afficit. nos virtutem auximus; Barbari ferociam infregerunt.* lib. XI. Annal. cap. 19.

1 De

contrà fas vicerant. [1] De hoc multa gravia contra mili- 5
tum licentiam facta inveniuntur apud Æmilium Parthenianum, [2] qui affectatores tyrannidis jam inde à veteribus hiſtoriæ tradidit. [3] Nam & virgis cæſos in foro & in mediis caſtris ſecuri percuſſit, qui ita meruerunt: [4] & manus multis amputavit. [5] Et præter lardum ac buccellatum atque acetum, militem in expeditione [6] portare prohibuit: & ſi aliud quippiam reperit, luxuriem non levi ſupplicio affecit. Extat de hoc epiſtola divi Marci ad præfectum ſuum talis: *Avidio Caſſio legiones Syriacas dedi, diffluentes luxuria, [7] & Daphnicis moribus*

CASAUBONUS.

1 *De hoc multa gravia c.*] Eſt durius dictum, pro, *hujus multa gr.* ſed ita ſcripti: & poteſt ferri.

4 *Et manus multis amputavit.*] Regius, *militis.* ſed obſtant ſuperius poſita hæc; *multis deſertoribus manus excidit.*

5 *Et præter lardum & buccellatum atque acetum.*] *Lardum* veteres ſcribunt, non *laridum.* buccellatum ſciunt jam omnes eſſe ξηρὸν ἄρτον, quo plurimum alebantur milites. etiam illud omnibus notum, ordinarium potum Rom. militum acetum fuiſſe. de his in libris juris adfatim, & recentioribus Græcis ac Latinis.

6 *Portare prohibuit*] Erat uſitatius, portare quicquam prohibuit.

SALMASIUS.

1 *De hoc multa gravia.*] *De hoc* pro *hujus.* ut ſupra, *municipium ex Spania* pro municipium Spaniæ. *caput de Aquila* apud agrimenſores, eſt *caput Aquilæ.* apud Anaſtaſium de vitis Pontificum: *Hic fecit veſtes de altari in eccleſia ſalvatoris dei genitricis*: pro *veſtes altaris.* ſic in epiſtolis Pontificum à Gretzero editis: *ante præſentiam de veſtris miſſis*, pro *ante præſentiam miſſorum veſtrorum.* ſic miles de ſtipendiis quattuor, pro *ſtipendiorum* in veteri lapide.

2 *Qui affectatores tyrannidis.*] V. ed. *aſſectores.* vide quæ ſuperius de hoc genere locutionis nobis ſunt obſervata.

3 *Nam & virgis cæſos in foro.*] Eadem v. ed. *Nam & virgis cæſit in foro & in mediis caſtris ſecuri percuſſit.* quod fere probem. *cæſit* autem pro cecidit, ut *occiſit*, pro *occidit*, & *occiſerit* pro *occiderit*: quod in libris manu exaratis ſæpe occurrit. in lege Salica titulus, *ſi quis ſervus hominem occiſerit.* &, *de quadrupedibus ſi hominem occiſerit.* & aliis locis. non ita tamen hoc probo, ut editam lectionem damnem. melius tamen legatur, *occidit.*

GRUTERUS.

5 *Præter laridum.*] Sic etiam Palat. neque vox ea neceſſario diminuenda vocali tertia: nam ita quoque invenitur tribus ſyllabis apud alios auctores, etiam Plautum, cujus numeri ruant tali contractione.

SALMASIUS.

7 *Et Daphnicis moribus agentes.*] Pal. & v. ed. *Daphnidis moribus agentes.* forte, *Daphnitis moribus.* & *Daphnitæ mores*, pro Daphnitici. nam Δαφνίτης ἐθνικὸν eſt ab illa Daphne quæ heic intelligitur, & κτητικὸν Δαφνιτικός. at Δαφνικὸς nullo modo dicitur. Daphnidis autem pro Daphnitis. ſupra, *Cæden* pro *Cæten.* fortean & Daphnidis pro Daphnidiis, ut Memphidius pro Memphiticus in veteri epigrammate:

A quo

moribus agentes, [1] *quas totas excaldantes ſe reperiſſe Cæſonius Vectilianus ſcripſit. & puto me non erraſſe, ſiquidem & tu notum habeas Caſſium, hominem Caſſianæ ſeveritatis & diſciplinæ.* [2] *neque enim milites regi poſſunt niſi vetere diſciplina.* [3] *Scis enim verſum* [4] *à bono poëta dictum & omnibus frequentatum*, Moribus antiquis res ſtat Romana viriſque. *Tu tantum fac a[illegible] legionibus abundè commeatus. quos (ſi bene Av[illegible] novi) ſcio non perituros.* Reſponſio præfecti ad Marcum, *Rectè conſuluiſti, mi domine, quod Caſſium præfeciſti Syriacis legionibus. Nihil enim tam expedit quam homo ſeverior* [5] *Græcanicis militibus. Ille ſane* [6] *omnes excal-*

A quo vix avidus ſiſtro compeſcitur anſer,
Devotuſque ſacris incola Memphidiis.

ſed *Daphnitis* melius.

CASAUBONUS.

1 *Quas totas excaldantes ſe r.*] Lampridius in Alexandro: *cum Antiochiam veniſſet, ac milites lavacris muliebribus ac deliciis vacarent.* lavacra muliebria appellat, quas Capitolinus *excaldationes*. Carinus apud Vopiſcum *aquam muliebrem*. raro his viri utebantur à luxuria alieni interdum [illegible] men. Lampridius de Alexandro: *unctus lavabatur; ita ut caldariis vel nunquam vel raro, piſcina ſemper uteretur.* Hæc ſunt balnea quæ libro primo Codicis vetantur ab hoſpitibus ſuis exigere vel præcipui militiæ duces, nedum caligati milites. Chryſoſtomus in priorem ad Timotheum: στρατιώτης λουτροῖς καὶ θεάτροις προσανέχων, καὶ πραγματείαις, καθάπερ τις λειποτάκτης κρίνεται. vox λουτρὰ hic non de quibuſvis lavacris, ſed de excaldationibus accipienda. nam in piſcinis lavationes & ψυχρολουσίαι omnes etiam ad firmandum corpus valent: cum θερμολουσίαι ut ſæpe repetit Galenus, corpora reddant ἀσθενῆ καὶ μαλακά. imo & animos quoque cum corporibus corrumpant: ut præclare diſputat etiam Chryſoſtomus in epiſtolam ad Hebræos, homilia XXIX. *Excaldare* apud Marcellum medicum idem ac calefacere: heic vero eſt λουτροῖς ἑαυτὸν διαθερμαίνειν, quod ſæpe apud Galenum legas.

3 *Scis enim verſum à bono poëta dictum, & omnibus frequentatum.*] Reg. *ab uno poëta d.* quod propter ſubjecta verba ſpeciem veri habere videtur. fortaſſe tamen verius ſit, *ab Ennio p.* nam verſum eſſe Ennii, certum ex Auguſtini De civitate Dei libro ſecundo, capite [illegible]

GRUTERUS.

4 *A bono poëta.*] Ita quoque Pal. non *ab uno.* maluiſſem ego, *à veteri poëta*, vel tale quid.

SALMASIUS.

2 *Neque enim milites regi poſſunt niſi in vetere diſciplina.*] Scribe auctoribus libris: *neque enim milites regi poſſunt niſi vetere diſciplina.*

6 *Omnes excaldationes.*] Excaldationes θερμολουσίαι. & *excaldare ſe*, eſt θερμολουτεῖν, unde & *caldaria*, ἔμβασις θερμολουτούντων, & θερμοφόρος.

CASAUBONUS.

5 *Græcanicis militibus.*] Romani munditiem & delicias Græcis ferebant acceptas. Alexander Severus in con-

excaldationes [1] *omnes flores de capite, collo & ſinu militi excutiet. Annona militaris omnis parata eſt, neque quicquam deeſt ſub bono duce: non enim multum aut quæritur aut impenditur.* Nec fefellit de ſe 6
judicium habitum. Nam ſtatim ad ſigna edici juſſit, & [3] programma in parietibus fixit, ut ſiquis cinctus inveniretur apud Daphnen, diſcinctus rediret. [4] Arma militum ſeptima die ſemper reſpexit, veſtimenta etiam & calciamenta & ocreas: delicias omnes de caſtris ſubmovit, juſſitque eos hyemem ſub pellibus agere, niſi corrigerent ſuos mores: & egiſſent, niſi honeſtius vixiſſent. [5] Exercitium ſeptimi diei fuit omnium militum, [6] ita ut & ſagittas mitterent [7] & armis luderent. Dicebat enim, miſerum eſſe, quum

concione ad milites Antiochiæ habita: *Milites Romani, amant, potant, lavant, Græcorum more etiam quidam ſe inſtituunt.* idem in epiſtola ad Matrem: *vereor ne ſoror mea Græcis munditiis erudita, Barbarum ſocerum ferre non poſſit.* Trebellius de Herode: *homo omnium delicatiſſimus, & prorſus orientalis & Græcæ luxuriæ.*

GRUTERUS.

1 *Omnes flores de capite, collo, ſinu, militi excutiet.*] Haud aliter Pal. quod moneo propter libros aliorum diſcordantes.

CASAUBONUS.

2 *Militi excutiet.*] Regius *excuti juſſit.*

3 *Programma.*] Pro edicto & imperatores uſurpant in Codice, & Caſſiodorus in Formulis.

4 *Arma militum ſeptima die ſemper reſpexit, veſtimenta etiam, & calceamenta & ocreas.*] Inter præcipuas prudentis ducis curas, erat armorum & veſtium militarium frequens inſpectio. Capitolinus de Maximino: *gladios, lanceas, loricas, galeas, ſcuta, tunicas, & omnia arma illorum quotidie circumſpiciebat: calciamenta quinetiam ipſa proſpiciebat.* idem de Gordiano: *cum eſſet præfectus, arma militum ſemper inſpexit.* omitto ſimiles his locos ſtudioſis notandos in vitis Valeriani, & Probi Auguſtorum. Aurelianus in epiſtola ad vicarium ſuum: *arma terſa ſint, ferramenta ſamiata, calceamenta fortia. Veſtis nova veſtem veterem excludat.* Hujus generis inſpectione ſe cum militaret functum narrat Plinius juſſu legati conſularis, epiſtolarum libro ſeptimo.

5 *Exercitium ſeptimi diei f.*] De obſervatione ſeptimi diei aliquid notabamus ad Suetonium libro tertio, capite XXXII. ſed in exercendo milite non eandem omnes rationem tenuerunt. nam Maximinus non ſeptima, ſed quinta quaque die exercebat: alius aliter.

7 *Et armis luderent.*] *Ludere armis* dicebantur qui ſe armis exercerent: & dies ille armiludium, ut armiluſtrium quo arma luſtrabant.

SALMASIUS.

6 *Ita ut ſagittas mitterent & armis luderent.*] *Ita ut & ſagittas mitterent & armis luderent.* diſtinguit autem hoc loco exercitium ſagittas mittendi & armis ludendi, ut & Spartianus in Hadriano pili & armorum: *armiſque*

quum exercerentur athletæ, venatores [1] & gladiatores, non exerceri milites, quibus minor eſſet futurus labor ſi conſuetus eſſet. Ergo correcta diſciplina, & in Armenia & in Arabia & in Ægypto res optime geſta: amatuſque eſt ab omnibus Orientalibus, & ſpeciatim ab Antiochenſibus: qui etiam imperio ejus conſenſerunt, ut docet Marius Maximus in vita divi Marci. [2] Nam quum Bucolici milites per Ægyptum gravia multa facerent, [3] ab hoc retuſi ſunt, ut idem Marius Maximus refert in eo libro quem ſecundum de vita
7 Marci Antonini edidit. Hic imperatorem ſe in Oriente appellavit, [4] ut quidam dicunt, Fauſtina volente, quæ valetudini Marci jam diffidebat, & timebat ne infantes filios tueri ſola non poſſet, atque aliquis exiſteret qui capta ſtatione regia infantes de medio tolleret. Alii autem dicunt hanc artem adhibuiſſe militibus & provincialibus Caſſium contra Marci amorem, ut ſibi poſſet conſentiri, [5] quo diceret Marcum diem ſuum obiiſſe. [6] Nam & divum eum appellaſſe dicitur, ut deſiderium illius leniret. [7] Imperatorio nomine quum pro-

& pilo ſe ſemper exercuit. ad quem locum legenda ſunt quæ notavimus.

CASAUBONUS.

1 *Et gladiatores.*] Ab his ſumſere Romani ὁπλων μελέτην auctore P. Rutilio viro conſulari. Valerius Maximus libro ſecundo, capite tertio.

4 *Ut quidam dicunt Fauſtina volente, quæ valetudini Marci jam diffidebat.*] Eadem verba in Marco. ſed hoc paullo poſt multis confutatur. Dio habet pro vera hiſtoria & cauſſam eandem fere affert. ἐπειδὴ Fauſtina τὸν Κάσσιον δι' ἀποῤῥήτων προπαρεσκευάκει, ἵν' ἄν τι ὁ Ἀντωνῖνος πάθοι, καὶ αὐτὴν καὶ τὴν αὐταρχίαν λάβῃ.

5 *Quo diceret.*] Scrib. *quod dic.*

6 *Nam & divum eum appellaſſe dicitur.*] Similiter Philippus cum Gordianum occidiſſet, divum vocabat, peregrina calliditate, inquit Capitolinus.

GRUTERUS.

3 *Ab hoc retuſi ſunt.*] Pal. iterum, *retunſi ſunt.*

SALMASIUS.

2 *Nam quum Bucolici milites.*] *Nam quum & Bucolici milites.*

7 *Imperatorio nomine cum proceſſiſſet.*] Quid eſt imperatorio nomine procedere? quid velit nos quidem intelligimus. ſed illud imperatorium nomen, mihi negotium faceſſit. Pal. *imperatorio animo* legit, ut & vetus editio Mediolanenſis, quod haud paulo melius. neſcio quo tamen modo mea mihi conjectura adlubeſcit quam ex voce illa *animo* olim eliciebam; *imperatorio mimo cum proceſſiſſet, cum qui ſibi aptaverat ornamenta regia ſtatim præfectum prætorii fecit.* procedere autem & pro-

[illegible]roceſſiſſet, eum qui ſibi aptaverat ornamenta regia, [illegible]tatim [1] præfectum prætorii fecit, qui & ipſe occiſus eſt, Antonino invito, ab exercitu: qui [2] & Metianum [illegible]erat commiſſa Alexandria, quique conſenſerat ſpe participatus Caſſio, invito, atque ignorante Antonino, interemit. Nec tamen Antoninus graviter eſt iratus, [illegible]lione cognita, nec in [3] ejus liberos aut affectus [illegible]it. Senatus illum hoſtem appellavit, [4] bonaque ejus proſcripſit, quæ Antoninus in privatum ærarium congeri noluit. quare ſenatu præcipiente in ærarium publicum ſunt relata. Nec Romæ terror defuit, quum quidam Avidium Caſſium dicerent, abſente Antonino, [5] qui niſi à voluptariis unicè amabatur, Romam eſſe venturum, atque urbem tyrannice direpturum, maxime ſenatorum cauſa qui eum hoſtem judicaverant bonis proſcriptis. Et amor Antonini hoc maxime enituit, quod conſenſu omnium, præter Antiochenſes, Avidius interemptus eſt: quem quidem occidi non juſſit, ſed paſſus eſt, quum apud cunctos clarum eſſet, ſi poteſtatis ſuæ fuiſſet, parſurum illi fuiſſe. Caput ejus 8
ad Antoninum quum delatum eſſet, ille non exultavit;

& proceſſiones facere dicebantur imperatores quum irent aliquò. Imperatorium mimum vocat pompam illam imperatoriam, quam hic falſus & mimicus imperator ſibi adſtruxerat, ut mimum potius agere quam verum imperatorem videretur. ſi quis renitatur & contendat legendum *animo*, nec invitum me habebit ſententiæ ſuæ adſtipulatorem, & erit hic ſenſus cum primum cœpit procedere Caſſius imperatorio animo, id eſt animum ſeſe pro imperatore gerendi habens & imperium arripiendi, eum qui ſibi ornamenta imperatoria aptavit præfectum prætorii fecit. & hoc omnino verius eſſe opinor.

CASAUBONUS.

1 *Præfectum prætorii fecit.*] Vide librum ſuperiorem: ibi & de Metiano & multis aliis, quæ verbis ferme iiſdem mox repetuntur.

GRUTERUS.

2 *Et Mætianum.*] Ita rurſum heic quoque Pal. ut & in vita Marci, non *Metianum*.

SALMASIUS.

3 *Ejus liberos & affectus.*] Satis erat dicere, ejus affectus nam *affectus* etiam pro liberis. *caritates* Ammiano Marcellino.

4 *Bonaque ejus proſcripſit quæ Antoninus in ærarium privatum congeri noluit.*] *Bona ejus proſcripta per ærarium publicum:* in vita Marci.

5 *Qui niſi à voluptariis unice amabatur.*] Id eſt, qui ab omnibus præterquam à voluptariis unice amabatur.

vit, non elatus eſt: ſed etiam doluit ereptam ſibi eſſe occaſionem miſericordiæ, quum diceret ſe vivum il-lum voluiſſe capere, [1] ut illi exprobraret beneficia ſua, eumque ſervaret. Denique quum quidam diceret, re-prehendendum Antoninum quod tam mitis eſſet in hoſtem ſuum, ejuſque liberos & affectus, atque omnes quos conſcios tyrannidis reperiſſet, addente illo qui reprehendebat, *Quid ſi ille viciſſet?* dixiſſe dicitur, [2] *Non ſic deos coluimus, nec ſic vivimus ut ille nos vinceret.* Enumeravit deinde [3] omnes principes qui occiſi eſſent, habuiſſe cauſas quibus mererentur occidi, nec quen-quam facile bonum vel victum à tyranno vel occiſum, dicens, meruiſſe Neronem, debuiſſe Caligulam, [4] Otho-nem & Vitellium, [5] nec imperare voluiſſe. [6] Nam de Perti-

CASAUBONUS.

1 *Ut illi exprobaret beneficia ſua, eumque ſervaret.*] Etiam Dio auctor eſt, nihil gravius in Caſſium dixiſſe Marcum, niſi quod beneficia ſua illi exprobrarit, ingratum frequenter appellans. de Marci voluntate Caſſium ſervandi multa idem Dio.

2 *Non ſic deos coluimus, nec ſic vivimus, ut ille nos vinceret.*] O virum! quid hic faceret ſi verum Deum noſſet? ſed & Philemon antiquus comicus aliis verbis dixit ferme idem.

Οἱ τὸν θεὸν σέβοντες ἐλπίδας καλὰς
Ἔχουσιν εἰς σωτηρίαν.

Marcus vero in illa graviſſima oratione qua ſe ipſum hortatur ad vitam patris Pii exemplo inſtituendam, Eſto, inquit, θεοσεβὴς χωρὶς δεισιδαιμονίας, ἵν' οὕτως εὐσυνειδήτῳ σοι ἐπιστῇ ἡ τελευταία ὥρα ὡς ἐκείνῳ. Ni-mirum ab illo fonte quem appellat Marcus τὸ εὐσυνείδητον manavit hæc de Caſſio vox. inde & illa in epiſtola ad uxorem: *Eſt iſ cura, dii me tuentur, diis pietas mea cordi eſt.*

3 *Omnes principes qui occiſi eſſent habuiſſe cauſſas cur mererentur occidi.*] Plinius in Panegyrico, *Nunquam deceptus eſt Princeps, niſi qui prius ipſe decepit.*

GRVTERVS.

4 *Othonem & Vitellium nec imperare voluiſſe.*] Recte: ea enim fuere principatus eorum primordia, contra morem opinionemque hominum; ac ſi non tam imperare vellent, quam ſe ipſos ire perditum. Vere enim Salluſtius Catilin. cap. 2. *Imperium facile his artibus retinetur quibus initio partum eſt, &c.* Verum de ea re plura diximus ad Taciti illud XII. Annalium capite triceſimo: *Vangio ac Sido egregia erga nos fide ſubiectis, ſuone an ſervitii ingenio, dum adipiſcerentur dominationis multa caritate; & majore odio poſtquam adepti ſunt.* Interim hanc noſtram interpretationem adſerit ipſemet Vulcatius, dum ſubjicit: *nam de Pertinace & Galba paria ſentiebat*; ſcilicet noluiſſe regnare; quandoquidem imperii ſui initio, viam eam non calcarent, quam ſolent imperaturi.

CASAUBONUS.

5 *Nec imperare voluiſſe.*] Purem valuiſſe. nam Vitellium imperare noluiſſe falſiſſimum eſt: ne Otho quidem noluit; etſi ei ſpei paulo maturius renuntiavit.

6 *Nam de Pertinace & Galba paria ſentiebat.*] Ridiculum: de Pertinace Mar-

Pertinace & Galba paria ſentiebat quum diceret, *In imperatore avaritiam eſſe acerbiſſimum malum.* Denique non Auguſtum, non Trajanum, non Adrianum, [1] non parentem ſuum Pium à rebellibus potuiſſe ſuperari, quum & multi fuerint, & ipſis vel invitis vel inſciis extincti. Ipſe autem Antoninus à ſenatu petiit ne graviter in conſcios defectionis animadverteretur, eo ipſo tempore quo rogavit ne quis ſenator temporibus ſuis capitali ſupplicio afficeretur: quod illi maximum amorem conciliavit. Denique pauciſſimis centurionibus punitis, deportatos revocari juſſit. Antiochenſibus qui Avidio Caſſio conſenſerant, [2] ſed & aliis civitatibus quæ illum juverant, ignovit: quum primo Antiochenſibus graviter iratus eſſet, hiſque ſpectacula ſuſtuliſſet & multa alia civitatis ornamenta, quæ poſtea reddidit. Filios vero Avidii Caſſii, Antoninus Marcus parte media paterni patrimonii donavit, ita ut filias ejus 9
auro,

Marcum. ſed excuſari poteſt, ſi accipias ut illud poëtæ:

Ἔνθ' ἑλέτην δίφρον τε καὶ ἀνέρε δήμου ἀρίστω.

& ſimilia apud Græcos & Latinos multa: ubi τὸ κοινῶς λεγόμενον, διαφόρως νοεῖται. ſic hoc loco, *ſentiebat* de Galba, eſt ἔκρινε, vel ἔγνω: de Pertinace ἔγνω ἄν. hoc ideo dicimus, quia omnes libri hanc ſcripturam retinent. Si quis tamen ſculpello ſanare hunc locum malit, non contrà ibo ejus ſententiæ nimis pertinaciter.

SALMASIUS.

6 *Nam de Pertinace & Galba paria ſentiebat.*] Μνημονικὸν ἁμάρτημα Volcatii. nec enim aliter hanc culpam licet defendere aut excuſare. ſcio quid excuſando Volcatio attulerint viri docti. Verbo dicam, non ſatisfaciunt. de duobus igitur alterum faciendum. aut illa *de Pertinace* ſunt delenda, aut erratum memoriæ, quod heic erravit auctor, fatendum.

GRUTERUS.

6 *Nam de Pertinace & Galba, paria ſentiebat.*] Ridicula lectio, pronuntiare de Pertinace, illo qui nondum tempore notus erat, nedum Imperator. itaque adhæreo conjecturæ meæ; *nam de pertinacitate Galbæ paria ſentiebat;* ut reſpexerit ad illud Taciti libro primo Hiſtoriar. capitis decimi octavi fine: *Conſtat potuiſſe conciliari animos quantulacumque parci ſenis liberalitate. nocuit antiquus rigor, & nimia ſeveritas; cui jam pares non ſumus.* ſimili fere modo locum iſtum adjutum voluit Lipſius Centuria Miſcella. Epiſtola XVIII.

SALMASIUS.

1 *Non parentem ſuum Pium.*] *Non patrem ſuum Pium.* P. & v. ed.

2 *Sed & aliis civitatibus quæ illum juverant.*] *Sed & his & aliis civitatibus quæ illum juverant.* P. & v. ed.

1 Et

auro, argento, [1] & gemmis honeſtaret. [2] Nam & Alexandriæ filiæ Caſſii & genero Druentiano, liberam [3] evagandi ubi vellent poteſtatem dedit: vixeruntque non quaſi tyranni pignora, ſed quaſi ſenatorii ordinis in ſumma ſecuritate: quum illis etiam in lite objici fortunam propriæ vetuiſſet domus, [4] damnatis aliquibus injuriarum, quod in eos petulantes fuiſſent, quidem amitæ ſuæ marito commendavit. Siquis autem omnem hanc hiſtoriam ſcire deſiderat, legat Marii Maximi ſecundum librum De vita Marci, in quo ille ea dicit [5] quæ ſolum Marcus mortuo jam Vero egit. Tunc enim Caſſius rebellavit, ut probat epiſtola miſſa ad Fauſtinam, cujus hoc exemplum eſt: *Verus mihi de Avidio verum ſcripſerat, quod cuperet imperare.* [6] *Audiſſe enim*

1 *Et gemmis honeſtaret.*] *Cohoneſtaret.*

2 *Nam & Alexandriæ.*] Ita Palatinus. vir doctiſſimus malit *Alexandræ*: ſed ſupra diximus *Alexandriam* & *Alexandram* idem nomen eſſe, & utrumque dici.

3 *Evagandi ubi vellent.*] *Ubi* pro quo. ut *ubi vadis* pro *quo vadis*, apud Anaſtaſium de vitis Pontificum.

GRUTERUS.

4 *Damnatis aliquibus injuriarum.*] Sic quoque Palat. noſter non, *ob injurias*, quod obtinet in vulgg.

CASAUBONUS.

1 *Nam & Alexandriæ.*] Scribe cum regio *Alexandræ*.

3 *Evagandi ubi vellent.*] *Ubi* pro quo. ſicut ſæpe in Græcorum libris πῦ & ποῖ confunduntur.

4 *Damnatis aliquibus injuriarum.*] Inepte alii lib. *ob injuriam.* emendavimus ex regio.

5 *Quæ ſolum Marcus.*] Scribe, *ſolus Marcus*.

6 *Audiſſe enim te arbitror quod æruſcatores de eo nuntiarent.*] Pertinent ad lucem hujus loci verba Ulpiani: *Divus Marcus eum qui de motu Caſſiano vaticinatus erat, & multa quaſi inſtinctu deorum dixerat, in inſulam Scyrum relegavit.*

SALMASIUS.

6 *Audiſſe enim te arbitror quod æruſcatores de eo nuntiarent.*] Æruſcatores fuiſſe geminos germanos, qui hanc vocem hoc loco ſubſtituerunt, facile credo. qui enim aut unde æruſcatores iſti qui Marco nunciaverunt de Caſſii defectione? aut quomodo æruſcatoribus credidit Marcus, optimus Pal. pro iſto nihili vocabulo, habet *heriſpatores*. quæ quidem monſtroſa vox eſt, ex qua tamen non æruſcatores eruimus, ut fecere antiqui hujus loci correctores, ſed germanam veramque lectionem, quæ eſt, *Veri ſtatores*. Verus iſte cujus ſtatores Marco nuntium attulerunt defectionis Caſſianæ, non eſt imperator Verus & Marci collega utpote qui jam deceſſerat: ſed Verus Cappadociæ legatus, qui primus Marco miſit nuntios de motu Caſſii. Dio: ὁ δὲ δὴ Μάρκος παρὰ τοῦ Βήρου τοῦ τῆς Καππαδοκίας ἄρχοντος, τὴν ἐπανάστασιν αὐτοῦ μαθών, τέως μὲν συνέκρυπτεν. quem Martium Verum vocat Capitolinus in vita Lucii Veri. Hic igitur Verus per ſtato-

...ror [1] *quod æruſcatores de eo nuntiarent.* [2] *Veni* ...*anum,* [3] *ut tractemus omnia diis volentibus,* ... [4] Hîc autem apparet, Fauſtinam iſta ne... ...um dicat Marius, infamari eam cupiens, quod ...ia Caſſius imperium ſumpſiſſet. [6] Nam & ipſius ... extat ad Verum, qua urget Marcum ut in eum ...r vindicet. Exemplum epiſtolæ Fauſtinæ ad Marcum: [7] *Ipſa in Albanum cras, ut jubes, mox veniam: tamen jam hortor, ut ſi amas liberos tuos, iſtos rebelliones* [8] *acerrimè proſequaris. Male enim aſſueverunt*

ſtatores ſuos nuntiavit Marco defectum Caſſii. & hoc erat munus ſtatorum qui magiſtratibus apparebant etiam ſtante rep. Cicero in epiſt. *litteras à te mihi ſtator tuus reddidit.* lib. x. *præſto mihi fuit ſtator ejus cum litteris, quibus me venire denuntiabat.* unde *ſtatores altius cincti* Petronio. ſtatores in caſtris hoc muneris habebant ut prætorii poſticium tuerentur. Hyginus in Gromatico: *lateribus ejuſdem* (ſub. *Quæſtorii*) *tendere debent ad viam quintanam centuriæ ſtatorum ut poſticium prætorii tueantur, & proximi ſint imperatori, quibus duplam pedaturam adſignavimus, quod eiſdem cenſuris utantur quibus cohortes prætoriæ.* hinc *ſtatores Prætorii* dicuntur in veteribus inſcriptionibus. ... MARIO. VERNO. STATORI. PR. id eſt, *ſtatori prætorii.* item in alia: HERCVLANVS. MIL. N. STAT. PR. id eſt, *miles numeri ſtatorum prætorii.* Duæ ſtatorum centuriæ in ſingulis caſtris, quibus præerant evocati. inde *evocati ſtatorum* in antiquo ſaxo. equites prætoriani latere dextro prætorii tendebant: ſingulares imperatoris ſiniſtro: ſtatores ad poſticam partem. perperam eos clariſſimus Juriſconſultus confundit cum ſtratoribus, ad tit. Cod. *de ſtratoribus.* ſed hæc alibi.

GRVTERVS.

1 *Quod æruſcatores de eo nuntiarent.*] Pal. *quod heriſpatores.*

3 *Ut tractemus omnia Diis volentibus, nihil timens.*] Scribendum, *nihil timentes*, niſi forte fuit, *nihil timeas.*

8 *Acerrime perſequaris.*] Eſt à Mſſ. aliorum, etiam Pal. noſtro. antea editi *proſequaris.*

CASAUBONUS.

2 *Veni igitur in Albanum.*] Vetus Auguſtorum ſeceſſus: de quo ad Suetonii Domitianum capite IV. nonnihil.

4 *Hic autem apparet F.*] Scribe, *Hinc appar.*

5 *Cum dicat Marius infamari eam cupiens.*] Auctorem ſecutus erat Marius Maximus Dionem: ut ex iis quæ hodieque ſuperſunt cognoſcimus.

6 *Nam & ipſius extat epiſtola ad Verum, qua urget Marcum, ut in eum gr. v.*] Epiſtola quam ait, ea ipſa eſt, cujus exemplum ſubjicitur ſtatim: illa verò non ad Verum miſſa eſt, ſed ad Marcum. quare mirum eſt unde illæ voculæ *ad Verum* in hanc periodum irrepſerint. atqui Verum fata rebus humanis exemerant multo ante quam hæc fierent. nam hæc ſcripta ſunt à Fauſtina poſtquam regia ornamenta Caſſius aſſumſerat: non autem poſt illam Veri ad Marcum epiſtolam quæ initio libri recitata eſt. Lego, *ad virum.* hoc eſt, maritum ſuum.

7 *Ipſa in Albanum cras, ut jubes, mox veniam.*] Fortaſſe, *cras, ut jubes, aut mox veniam.*

8 *Acerrime proſequaris.*] Scribe ex regio, *perſequaris.*

verunt & duces & milites [1] *qui niſi opprim*[illegible] *primunt.* Item alia epiſtola ejuſdem [illegible] Marcum: [2] *Mater mea Fauſtina* [3] *Patrem*[illegible] *ejuſdem in defectione Celſi ſic hortata eſt, u*[illegible] *primum circa ſuos ſervaret, ſic circa alienos.* [4] [illegible] *pius eſt imperator qui non cogitat uxorem & filio*[illegible] *modus noſter vides in qua ætate ſit:* [5] *Pompejanu*[illegible] *& ſenior eſt* [6] *& peregrinus. Vide quid agas de* [illegible] *Caſſio & de ejus conſciis. Noli parcere hominibus qui tibi non pepercerunt: & nec mihi nec filiis noſtris parcerent, ſi vicisſent. Ipſa iter tuum mox conſequor: quia Fadilla noſtra ægrotabat, in Formianum venire non potui. Sed* [7] *ſi te Formiis invenire non potero, aſſequar Capuam: quæ civitas & meam & filiorum noſtrorum ægritudinem poterit adjuvare. Soteridam medicum in Formianum ut dimittas rogo: ego autem* [8] *Piſitheo nihil credo, qui puellæ virgini curationem neſcit adhibere.* [9] *Signatas mihi litteras*

ras

SALMASIUS.

1 *Qui niſi opprimantur opprimunt.*] Concinnius in Pal. *qui niſi opprimuntur, opprimunt.* atque ita edimus.

7. *Si te Formiis invenire non potero.*] Non potuero.

8 *Piſitheo nihil credo.*] Πεισιθέῳ.

CASAUBONUS.

2 *Mater mea Fauſtina patrem tuum Pium ejuſdem.*] Scribo, *virum ejuſdem*: neceſſaria emendatione: niſi malis τὸ *ejuſdem* inducere: quod non probo: nam ratione non caret, quod Fauſtina Pium matris virum potius quam patrem ſuum hic nominat.

4 *Non enim pius eſt imperator qui non cogitat uxorem & ſuos.*] *Non cogitat*, ὃς οὐ προνοεῖ, ut in ſimillimo maximi Doctorum dicto, εἰ δέ τις τῶν ἰδίων οὐ προνοεῖ, ἀπίστου χείρων.

5 *Pompejanus gener & ſenior eſt & peregrinus.*] In Marci vita, grandævus equitis Romani filius, genere Antiochenſis, nec ſatis nobilis dicitur. neque aliud vox *peregrinus* hoc loco ſignificat, quàm generis obſcuritatem: nam ſi proprie accipias, falſum eſt, fuiſſe Pompejanum peregrinum, hoc eſt, non civem Romanum, vel Antonini enim conſtitutione cum cæteris omnibus in orbe Rom. civis fuerat effectus.

GRUTERUS.

3 [illegible] *tuum Pium ejuſdem in defectione Celſi.*] Nihil diſcrepat ab hac ſcriptura Palatinus. & tamen illud *Pium* corruptum ſit oportet, vel *ejuſdem.*

6 *Et peregrinus.*] Hoc eſt, qui cum ſit procul à domo, & familia; nihil heic habet cognatorum, nihil clientium, quibus incontinenti juvemur rebus noſtris dubiis.

9 *Signatas mihi litteras Calphurnius dedit.*] Neſcio an dici debeat lectio ſincera. neque enim vero ſimile, ſæpius miſſas epiſtolas non ſignatas, utique à peregrè poſito. Palatinus ſervat *ſignitas.* an fuit? *Signitas mihi litteras, &c,* ut eæ intelligantur quas Imperator exaravit, cum Signii ageret.

1 *Cui*

[illegible]alphurnius dedit, ad quas reſcribam ſi tardavero, & Cæcilium ſenem ſpadonem, hominem (ut ſcis) fidelem: cui verbo mandabo quid uxor Avidii Caſſii & filii & gener de te jactare dicantur. Ex his literis intelligitur 11
Caſſio Fauſtinam conſciam non fuiſſe, quinetiam ſupplicium ejus graviter exegiſſe: ſiquidem Antoninum [illegible]centem & clementiora cogitantem, ad vindictæ neceſſitatem impulit. Cui Antoninus quid reſcripſerit, ſubdita epiſtola perdocebit: *Tu quidem mea Fauſtina religioſe pro marito & pro noſtris liberis agis. Nam relegi epiſtolam tuam in Formiano, qua me hortaris ut in Avidii conſcios vindicem. Ego vero & ejus liberis parcam, & genero & uxori, & ad ſenatum ſcribam ne aut proſcriptio gravior ſit, aut pœna crudelior. Non enim quicquam eſt quod imperatorem Romanum melius commendet gentibus quam clementia.* [2] *Hæc Cæſarem deum fecit, hæc Auguſtum conſecravit,* [3] *hæc patrem tuum in primis Pii nomine ornavit. Denique ſi ex mea ſententia de bello judicatum eſſet, nec Avidius eſſet occiſus. Eſto igitur ſecura,* [4] *dii me tuentur, diis pietas mea cordi eſt. Pompejanum noſtrum in annum ſequentem conſulem dixi.* hæc Antoninus

SALMASIUS.

1 *Cui verbo mandaba.*] Ἐντέλλεσθαι ῥήματι Græce dicuntur: quod opponunt τῷ ἐπιστέλλεσθαι, quod ſcripto mandare ſignificat. Herodianus: τῶν δὲ ἀγγέλων εἰπόντων ταῦτα καὶ τὸν πατέρα ἐντετάλθαι ῥήμασι, μηδὲν δὲ ἐπεσταλκέναι τοῖς βασιλείοις ἀρχόμενον γράμμασι.

CASAUBONUS.

2 *Hæc Cæſarem deum fecit: hæc Auguſtum conſecravit.*] Seneca de Auguſti clementia loquens: *Hæc hodieque præſtat illi famam quæ vix vivis principibus ſervit: Deum eſſe non tanquam juſſi credimus.*

3 *Hæc patrem tuum in primis Pii nomine ornavit.*] Regius aliter, *hæc p. t. ſpecialiter ornavit.* utitur & alibi Capitolinus ea voce.

4 *Dii me tuentur: Diis pietas mea cordi eſt.*] Horatius:

Dii me tuentur: diis pietas mea
Et Muſa cordi eſt.

alluſum eodem & mox ab acclamante populo, *Dii te tuentur*, cui geminum eſt apud comicum,

Ὦ δῆμ᾽ ἐναργῶς ἡ θεός σ᾽ ἐπισκοπεῖ.

GRUTERUS.

3 *Hæc patrem tuum ſpecialiter Pii nomine ornavit.*] Obſecutus ſum autographis Palat. utique cum idem appareret in volumine Regio. antea legebamus, *hæc patrem tuum in primis Pii nomine, &c.*

I. Neque

12 ninus ad conjugem. Ad ſenatum autem qualem oraionem miſerit, intereſt ſcire. Ex oratione M. Antonini: *Habetis igitur P. C. pro gratulatione victoriæ generum meum conſulem, Pompejanum dico: cujus ætas olim remuneranda fuerat conſulatu niſi viri fortes intervenissent, quibus reddi debuit quod à rep. debebatur. Nunc quod ad defectionem Caßianam pertinet, vos oro atque obſecro P. C. ut cenſura veſtra depoſita, meam pietatem clementiamque ſervetis, imò veſtram:* [1] *neque quemquam ullum ſenatus occidat. Nemo ſenatorum puniatur,* [2] *nullius fundatur viri nobilis ſanguis: deportati redeant, proſcripti bona recipiant.* [3] *Utinam poſſem multos etiam ab inferis excitare. Non enim unquam placet in imperatore vindicta ſui doloris:* [4] *quæ etſi juſtior fuerit, acrior videtur. Quare filiis Avidii Caßii & genero & uxori veniam dabitis. Et quid dico veniam? quum illi nihil fecerint. Vivant igitur ſecuri,* [5] *ſcientes ſub Marco ſe vivere.* [6] *Vivant in patrimonio parentum pro parte donato: auro,*

CASAUBONUS.

1 *Neque quenquam ullum ſenatus occidat.*] Cogitemus de voce *ullum.* nam eſſe illam Marci præſtare nolim. neque eam alibi Capitolinus agnoſcit ubi ejus epiſtolæ meminit. neſcio an ſcripſerit, *nobilium.* nec refert quod idem mox dicitur. videntur tamen poſtrema orationis verba eam vocem tueri.

3 *Utinam poſſem multos etiam ab inferis excitare.*] Placeat magis *mortuos:* quæ Scipionis Gentilis conjectura eſt eruditiſſimi Juriſconſulti & nobis amiciſſimi.

4 *Quæ etſi juſtior fuerit.*] Regius, *juſta.*

5 *Scientes ſub Marco ſe vivere.*] Scribe ex membranis, *ſub Marco Antonino ſe v.*

6 *Vivant in patrimonio parentum pro parte donato.*] Rectè *pro parte.* in Marco: *Filii Caßi & amplius media parte acceperunt paterni patrimonii.* item aliis locis. malè alii, *pro patre.*

GRUTERUS

3 *Utinam poßem multos etiam ab inferis excitare.*] Placet aliis amiciſſimi noſtri Scipionis Gentilis conjectura; *poſſem mortuos etiam.* ſed enim cum nimium abeat ea vox à receptâ videat lector, an non potius reſcribi poſſit, *poſſem ultos etiam.* vocavit autem *ultos* ſui ſæculi locutione, de quibus Senatus aut miles ultionem ſumpſerat, ignaro Marco, aut patiente potius, quam volente; Avidio ſcilicet Mæciano, aliiſque.

SALMASIUS.

2 *Nullus fundatur viri nobilis ſanguis.*] *Nullius fundatur viri nobilis ſanguis.* quod τυπογραφικὸν videtur eſſe ἁμάρτημα.

3 *Utinam poſſem multos etiam ab inferis excitare.*] Forte, *utinam poßim ſepultos ab inferis excitare.* quæ conjectura eſt optimi & doctiſſimi Jureti noſtri. non damno tamen *mortuos,* quod heic loci repoſuit vir doctiſſimus.

6 *Vivant in patrimonio parentum pro parte*

auro, argento; veſtibus fruantur: ſint divites, [2] *ſint ſecuri,* [3] *ſint vagi & liberi, & per ora omnium ubique populorum circumferant meæ, circumferant veſtræ pietatis exemplum. Nec magna hæc eſt P. C. clementia, veniam proſcriptorum liberis & conjugibus dari. Ego verò à vobis peto ut conſcios ſenatorii ordinis & equeſtris, à cæde, à proſcriptione, à timore, ab infamia, ab invidia, & poſtremò ab omni vindicetis injuria: detiſque hoc meis temporibus,* [4] *ut in cauſa tyrannidis qui in tumultu cecidit, probetur occiſus.* [5] Hanc ejus clementiam ſenatus his 13
accla-

parte donato.] Hinc accepere Capitolinus & Volcatius, dum iſte Antoninum Marcum partem mediam paterni patrimonii filiis Caſſii donaviſſe ſcribit, ille vero amplius etiam media parte eos accepiſſe tradit. quæ varietas ex eo nata eſt quod heic Marcus non exprimat, quotam partem patrimonii liberis Caſſii reddiderit, ſed partem tantum patrimonii parentum illis ſe donaſſe refert. & ſic eam partem à Marco non expreſſam mediam fuiſſe Volcatius, Capitolinus ampliorem media pronuntiarit.

1 *Auro, argento, veſtibus fruantur.*] Volcatius ad filias Caſſii retulit hanc humanitatem Principis: *ita ut*, inquit, *filias ejus auro, argento & gemmis cohoneſtaret.* Capitolinus autem aurum & argentum filiis maribus, ornamenta autem feminis reliquiſſe Marcum: *Filii autem Caſſii & amplius media parte acceperunt paterni patrimonii, & auro atque argento adjuti, mulieres autem ornamentis.* inde autem hæc tam diverſe, quod Marci epiſtolæ quas uterque vidit, & quæ heic à Volcatio ponuntur, non diſertim ſcribant, & explicent, quid cui conceſſum ſit ac donatum: ſed in genere tantum ſignificant filios Caſſii, ſub quorum nomine comprehenduntur & feminæ, auro, argento & veſtibus, ut fruantur, velle. veſtes dixit Marcus, pro veſtibus ornamenta poſuit Capitolinus, Volcatius autem gemmas.

2 *Sint ſecuri.*] Volcatius: *vixeruntque non quaſi Tyranni pignora, ſed quaſi ſenatorum ordinis in ſumma ſecuritate.* ad hæc enim verba Marci orationis reſpiciebat, cum illa ſcriberet.

3 *Sint vagi & liberi.*] Ex hoc loco Capitolinus, *ita ut Alexandria filia Caſſii & Druncianus gener liberam vagandi poteſtatem haberent.* & ita quoque Volcatius. ſed veriſimilius eſt utrumque authorem, Volcatium nempe & Capitolinum, non hanc orationem Marci ſequutos, ſed Marium potius Maximum, qui iiſdem verbis hæc ſcripſerat mutuatus ipſe ex illa Marci oratione.

CASAUBONUS.

4 *Ut in cauſſa tyrannidis qui in tumultu cecidit probetur occiſus.*] Hoc eſt, ut è rebellibus ac perduellibus, illi ſoli pereant, qui in tumultu fuerint occiſi.

5 *Hanc ejus clementiam ſenatus his acclamationibus proſequutus eſt.*] Mos acclamandi, qui è theatris in fora primùm penetravit, (is locus eſt ἀγωνιστικῶν λόγων,) deinde etiam in ſenatum, ex aliis ſcriptoribus notus eſt: ſed ipſas acclamationum formulas, & earum exempla non invenias apud vetuſtiorem alium Capitolino, ac cæteris hiſtoriæ Auguſtæ ſcriptoribus hiſce. Ejus rei cauſſa, quod omnes, quæ in his libris proferun-

feruntur acclamationes, ex Actis publicis deſcriptæ ſunt ab auctoribus. Lampridius in Alexandro Severo: *Addam acclamationes ſenatus quibus id decretum eſt. ex Actis Urbis a. d. pridie Non. Martias.* Non ſunt autem acclamationes ſenatus in Acta publica cœptæ referri ante Trajani tempora. ejus honori primùm hoc fuit delatum. Plinius in Panegyrico; *Antè orationes principum tantùm ejuſmodi genere monumentorum mandari æternitati ſolebant: acclamationes quidem noſtræ parietibus Curiæ claudebantur. Erant enim quibus nec ſenatus gloriari, nec principes poſſent: has verò & in vulgus exire, & poſteris prodi cùm ex utilitate, tum ex dignitate publica fuit.* poſt illa igitur tempora etiam hiſtorici factas cuique principi acclamationes cœperunt in literas referre: id verò vides quo ſtudio, qua diligentia ab iſtis auctoribus ſit factum: quos equidem non dubito pleraſque deſcripſiſſe è libris Marii Maximi, & aliorum vetuſtiorum quàm ipſi ſint. Dio quoque etiam in iis quæ apud Xiphilinum reliqua ſunt ſæpe meminit. Græci vocant ἐπιβοήματα, vocem Latinam vertentes: nam ea notione vetus Græcia id verbum ignoravit. dicunt & κρότους. & acclamare, κροτεῖν, ἐπιβοᾶν, vel ἐκβοᾶν, & ἐπιφημίζειν: ἐπικραυγάζειν Euagrius, atque ἐπικράζειν; non malè ſanè: clamabant enim ad ravim uſque, & ut alibi Victor loquitur, uſque ad vocis defectum. nam ubi ſemel mos hic theatrorum in cœtum illum graviſſimorum patrum contra veterem diſciplinam eſt admiſſus, nullus eſt modus ſervatus: ſed quicquid in theatricis acclamationibus fieri ſolitum, idem & in iſtis. non temere autem quid quiſque vellet acclamabant: ſed; ut in choris, erat aliquis cujus vox cæteris præiret: hic formulam acclamationis concipiebat: reliqua turba nihil niſi acceptas ab eo voces reddebat. Ars verò adhibita, & in concipiendis acclamationibus, quas ideo Plinius Secundus cantica appellat: & in acclamando: modulatione enim quadam utebantur canentibus non diſſimiles. Atque ut in ruſticis quibuſdam cantilenis fieri videmus ut idem repetatur ſæpiùs; ſic qui acclamabant, non ſemel aut iterum, ſed ſæpiùs eadem verba reſonabant. Semper autem in Actis adnotatum, quoties quidque fuiſſet re[illegible] quod ne hiſtorici quidam n[illegible]runt: nam leges ſæpe in iſtis libris, *dictum quinquies, dictum decies, dictum vicies*, & ſimilia. Trebellius verò in Claudio etiam ſexagies atque octuagies idem acclamatum obſervat. Adeò illa tempeſtate mos acclamandi invaluerat: quem non dubitamus ægrè initio & paucis auctoribus, modicè ac verecundè à conſcriptis patribus fuiſſe admiſſum: res enim erat, ut nobis quidem videtur, indecora prorſus, & à gravitate tam venerandi conſeſſus alieniſſima. Sed ubi acceſſit uſus & conſuetudo, perquam ſæpe τὰ μὴ καλὰ καλὰ πέφανται: facilè vetuſtas ipſa omnem deformitatis hujus ſenſum in hominum vel ſapientiſſimorum animis extinxit. Igitur ſemel receptus mos auxit in dies: neque ſolum in ſenatu aut aliis civilibus cœtibus id ſervatum; ſed & in omnibus Eccleſiaſticis conventibus idem olim factitatum. Vetus enim eccleſia & acclamandi morem uſurpavit, & illas ipſas etiam formulas retinuit, quas habent auctores iſti diverſis locis. his populus in ſacris conventibus utebatur; his & patres ipſi in ſynodis ſuis. Atque ut ſenatorum acclamationes in Acta publica relatæ, numero etiam adnotato, quoties quidque dictum fuiſſet: ſic & vetus eccleſia cùm in Acta ſynodica, (Πράξεις ipſi & Πεπραγμένα vocant,) tum in alia geſta eccleſiaſtica habitas acclamationes per notarios ſuos pari diligentia referebat. Proferam exempla aliquot, ut ſtudioſi lectores cum iis conferant quæ paſſim in his vitis leguntur. In Actis ordinationis Eradii, cùm illum beatiſſimus Auguſtinus

ionibus proſequutus eſt, [1] *Antonine pie, dii te ſer-*

nex apud clerum & po-
ſſorem ſibi dixit: poſt
i verba, *Presbyterum Era-*
ceſſorem volo, ſequuntur
acclamatum eſt: Deo gra-
laudes: dictum eſt vicies
ter. *udi Chriſte, Auguſtino vita*:
ictum eſt ſexies decies. *Te patrem,*
te ... copum: dictum eſt octies. *cum-*
que re...ceretur, Auguſtinus epiſcopus di-
xit: Non opus eſt, &c. mox. *A notariis Eccleſiæ ſicut cernitis, excipiuntur quæ dicimus; excipiuntur quæ dicitis: & meus ſermo & veſtræ acclamationes in terram non cadunt. Apertiùs ut dicam, eccleſiaſtica nunc geſta conficimus. ſic enim hoc eſſe quantum ad homines confirmatum volo.* A populo acclamatum eſt trigeſies ſexies, *Deo gratias, Chriſto laudes: Exaudi Chriſte, Auguſtino vita*: dictum eſt tredecies. & ſub finem, *Hic mihi reſponſione veſtra opus eſt: teneam reſponſionem veſtram: de hac aſſertione aliquid acclamate. A populo acclamatum eſt: Fiat, fiat*: dictum vicies quinquies. *Dignum eſt, juſtum eſt*: dictum vicies octies. *Fiat, fiat*: dictum quaterdecies. *Olim dignus, olim meritus*: dictum vicies quinquies. *Judicio tuo gratias agimus*: dictum tredecies. *Exaudi Chriſte, Eradium conſerva*. dictum octies decies. Planè hæc gemina ſunt iis quæ in Claudium ſenatores dixerunt, cùm illi imperium deferrent. *Auguſte Claudi, dii te nobis præſtent*: dictum ſexagies. *Claudi Auguſte, principem te, aut qualis tu es, ſemper optavimus*: dictum quadragies. *Claudi Auguſte, te Reſpublica requirebat*: dictum quadragies: *Claudi Auguſte, tu frater, tu pater*, &c. quæ lege apud Trebellium. Synodicæ acclamationes in Actis Conciliorum multæ: contentis verò, hiſce libris ſimillimas paucas ſubjeci. In Actis Synodi Epheſinæ Oecumenicæ tertiæ, Celeſtino & Cyrillo duobus Chriſtianæ fidei columinibus, ita acclamatur venuſtiſſimè: Αὕτη δικαία κρίσις. νέῳ Παύλῳ Κελεστίνῳ· νέῳ Παύλῳ Κυρίλλῳ· Κελεστίνῳ τῷ ὁμοψύχῳ τῆς συνόδου. Κελεστίνῳ εὐχαριστεῖ πᾶσα ἡ σύνοδος. Κελεστίνῳ τῷ φύλακι τῆς πίστεως, εἷς Κελεστῖνος. εἷς Κύριλλος. μία πίστις τῆς συνόδου. μία πίστις τῆς οἰκουμένης. Non diſſimiles iſtis, quas in alia ſynodo habitas refert Euagrius libro ſecundo, capite XVII. Ἅγιε Κύριε σὺ αὐτὸν ἐκδίκησον· ὀρθόδοξε βασιλεῦ σὺ αὐτὸν ἐκδίκησον. Λέοντος πολλὰ τὰ ἔτη. τοῦ πατριάρχου πολλὰ τὰ ἔτη. ibidem non multò aliter in Dioſcorum acclamatur, quàm apud Lampridium in mortuum Commodum. Ἀνάθεμα Διοσκόρῳ. Διόσκορον ὁ Χριστὸς καθεῖλε. τοῦτον ἔξω βάλλε. ἆρον ὕβριν τῆς συνόδου. ἆρον βίαν τῆς συνόδου, τὰς φωνὰς τῶν βασιλείων. ἆρον ὕβριν τῆς συνόδου, ἆρον αἶσχος τῆς συνόδου. Earum verò acclamationum quibus excipere, atque adeò interpellare ſoliti epiſcopos concionantes, & in ſcriptis patrum, & eorundem vitis frequens mentio. Ac videtur admirandæ ſanctitatis vir B. Auguſtinus, eum morem tuliſſe non invitus, atque adeò non improbaſſe: quod ex libro quarto De doctrina Chriſtiana, capite XXVI. aliiſque locis licet intelligere. Non ita Joannes Chryſoſtomus: qui vir divinus, ut erat auſteriore ingenio, morem tot ſeculorum improbavit damnavitque. Extant integræ illius homiliæ, quibus id unum agitur, ut plauſus omnes & acclamationes de concionibus ſacris tollantur. quod cùm ille vir tantus neque auctoritate neque facundia ſua potuerit obtinere; ipſo tandem temporis tractu correctum eſſe, & è piorum ſynaxibus ſublatum hodie videmus: magno argumento, non quicquid olim factum eſt, id ſemper eſſe melius.

1 *Antonine pie, dii te ſervent: Antonine clemens, dii te ſervent.*] Formulæ acclamandi aliæ erant ſolennes &

ſervent. Antonine clemens, dii te ſervent. Ant... mens, dii te ſervent. Tu noluiſti quod licebat, no... quod decebat. [1] *Commodo imperium juſtum roga... geniem tuam robora.* [2] *Fac ſecuri ſint liberi tu... imperium nulla vis lædit. Commodo Antonino... tiam poteſtatem rogamus:* [3] *præſentiam tuam* ...

communes: aliæ certis negotiis propriæ. Capitolinus in Maximo & Balbino: *Inde in ſenatum itum eſt: ubi poſt illa quæ communia ſolent eſſe fiſta, dictum eſt.* malim *fauſta.* appellat *communia fauſta*, voces uſurpari ſolitas in omni acclamatione fauſta. hæ ἐξευκλιοι acclamationes nihil aliud niſi vota & laudationes erant. ferè autem à votis incipiebant, ut hîc, & alibi ſæpe in his hiſtoriis. Sic in illa elegantiſſima narratione quæ habetur in codice Theodoſiano, lib. VII. titulo XX. præfectorum & tribunorum acclamationes ita incipiunt: *Auguſte Conſtantine dii te nobis ſervent: veſtra ſalus, noſtra ſalus: verè dicimus, jurati dicimus.* Interdum & verſibus acclamabant. talis illa eſt apud Tertullianum acclamatio,

De noſtris annis addat tibi Juppiter annos.

quò alluſum eſt à B. Ambroſio: ſi tamen Ambroſii eſt oratio de obitu Valentiniani imperatoris: *Quòd ſi me*, inquit, *ad illum revocatis dolorem, quòd citò exceſſit è vita; nec ego abnuo immatura obiiſſe ætate, quem noſtræ vitæ temporibus fulcire cupiremus, ut de noſtris annis viveret, qui fungi non potuit ſuis.*

1 *Commodo imperium juſtum rogamus.*] Jacobus Lectius meus, *C. i. tutum r.* & firmant ſequentia, *progeniem tuam robora. Fac ſecuri ſint liberi tui.* Ego aliter accipiebam, & *imperium juſtum* interpretabar plenum, ad differentiam ejus dignitatis quam obtinebant Cæſares. Commodum enim jam Cæſarem Auguſtum fieri poſtulat ſenatus, utque mortuo Vero in principatum imperii adſciſcatur à patre: quod & mox factum ſcimus. juvant illa ſtatim, *Commodo Antonino tribunitiam poteſtatem rogamus.*

GRUTERUS.

2 *Fac ſecuri ſint liberi noſtri.*] Elegans iſthæc emendatio debetur membranis Palatinis. habebamus antea oppido inficetè, *liberi tui. immo noſtri*; ut velit Senatus ſalute Commodi annexam item liberorum ſuorum incolumitatem.

CASAUBONUS.

3 *Præſentiam tuam rogamus, philoſophiæ tuæ, p.*] Diſtingue: *præſentiam tuam rogamus. philoſophiæ tuæ, patientiæ tuæ, d.* peſſimè hæc membra conjunguntur: nam præſentiam Marci optat ſibi ſenatus. illo enim abſente, poſtquam recitata eſt epiſtola ipſius ad ſenatum, acclamationes iſtæ ſunt habitæ. Deinde ſequitur ὡς ἀπ᾽ ἄλλης ἀρχῆς: *philoſophiæ tuæ, patientiæ tuæ, doctrinæ tuæ, nobilitati tuæ, innocentiæ tuæ.* ubi perperam ſcribunt nonnulli, *nobilitatis tuæ.* putarunt omnia hæc ſecundos eſſe caſus, qui penderent à voce *præſentiam.* quod falſum eſt: nam rectè in omnibus libris tertio caſu ſcriptum *nobilitati tuæ.* deeſt in hac periodo verbum, bene precamur, vel tale quid. talia multa in his acclamationibus elegantiſſimè dicta. ſimillimè apud Lampridium in Alexandro: *Alexander Auguſte, dii te ſervent. verecundiæ tuæ, prudentiæ tuæ, innocentiæ tuæ, caſtitati tuæ.* & hic *verecundiæ tuæ* dictum συντόμως, pro, verecundiæ tuæ omnia fauſta optamus ac precamur. aut verbo u... no...

philoſophiæ tuæ, patientiæ tuæ, doctrinæ tuæ, nobilitati tuæ, innocentiæ tuæ. [1] *Vincis inimicos, hoſtes exuperas: dii te tuentur.* & reliqua. Vixerunt igitur poſteri Avidii Caſſii ſecuri, & ad honores admiſſi ſunt. Sed eos Commodus Antoninus poſt exceſſum divi patris ſui, omnes vivos incendi juſſit, quaſi in factione deprehenſos. Hæc ſunt quæ de Caſſio Avidio comperimus: cujus ipſius mores (ut ſuprà diximus) varii ſemper fuerunt, ſed ad cenſuram crudelitatemque propenſiores: [2] qui ſi obtinuiſſet imperium, fuiſſet non modò clemens, ſed bonus, ſed utilis & optimus imperator. [3] Nam extat epiſtola ejus ad generum ſuum jam imperatoris hujuſmodi: *Miſera reſp.* [4] *quæ iſtos divitiarum* [5] *cupidos & divites*

no, feliciter: ut in vita Commodi, *fidei prætorianorum feliciter: pietati ſenatus feliciter.* Verùm paullò aliter accipe iſta apud Victorem juniorem: *Acclamatum eſt: Pertinace imperante ſecuri viximus, neminem timuimus: patri pio, patri ſenatus, patri omnium bonorum,* deeſt hic, honores petimus, vel cenſemus deferendos, aut neſcio quid hujuſmodi.

1 *Vincis inimicos, hoſtes exuperas.*] In Alexandrum Severum dictum eſt: *Viciſti vitia, viciſti crimina, viciſti dedecora.*

2 *Qui ſi obtinuiſſet imperium, fuiſſet non modò clemens, ſed bonus, ſed utilis & optimus imperator.*] *Fuiſſet*, hoc eſt, dictus fuiſſet. non enim ex ſententia ſua loquitur Vulcatius, ſed ex conſuetudine hominum, qui in cæteris veritatem utcumque amplectentes, in principibus per adulationem illam ferè corrumpunt. δέον γὰρ, ut ait Græcus orator, ἐπισκιάσαι τοῖς καλοῖς ἀτυχίαν. Non penitus diſſimile eſt quod obſervat Dio libro XLV. Octavium qui penè adhuc puer auſus patris hereditatem cernere, Julii nomen aſſumere, & Reip. turbis ſe immiſcere occiſo Cæſare, pro temerario & audace tunc habitum: ſed cùm illi res ſucceſſiſſent, fortitudinem illius omnes prædicaſſe. vide locum, ſub initium ejus libri: etſi non planè eadem ſententia.

3 *Nam extat Epiſtola et.*] Cave referas ad proxima verba: pertinent enim ad illa, *ſed ad cenſuram crudelitatemque propenſiores.* eos fuiſſe Caſſii mores, probat allata epiſtola quæ planiſſimum id facit.

GRVTERVS.

4 *Quæ iſtos divitiarum cupidos, & divites patitur: miſera.*] Sic Pal. haud tamen ſpreverim aliorum codicum ſcripturam, *patitur. Miſer Marcus! homo, &c.*

CASAUBONUS.

5 *Cupidos & divites patitur miſera. Marcus h.*] Regius & Puteani, *c. & d. patitur. Miſer Marcus h.* in vulgata, *miſera* in fine ſententiæ σχετλιαστικῶς eleganter poſitum, ut apud Græcos ἡ τάλαινα, ἡ ταλαίπωρος. at initio periodi *miſera Reſp.* ἀποφαντικῶς dictum, δυστυχής ἐστιν ἡ πολιτεία. Probo tamen ſcriptam lectionem, propter ſequentia verba: quibus rationem reddit, cur Marcum dixerit miſerum.

divites patitur miſera. Marcus homo ſanè optimus: dum clemens dici cupit, eos patitur vivere quorum non probat vitam. Ubi L. Caſſius, cujus nos fruſtra t[illegible] nomen? [1] *Ubi Marcus ille Cato Cenſorius? Ubi omnis diſciplina majorum? quæ olim quidem intercidit, nunc verò nec quæritur.* [2] *Marcus Antoninus philoſophatur, & quærit de clementia,* [3] *& de animis, & de honeſto & juſto,* [4] *nec ſentit pro rep. Vides* [5] *multis opus eſſe gladiis, multis elogiis, ut in antiquum ſtatum publica forma reddatur.* [6] *Ego verò iſtis præſidibus provinciarum: an ego proconſules, an ego præſides putem, qui ob hoc ſibi à ſenatu & ab Antonino* [7] *provincias datas credunt, ut luxurientur, ut divites fiant? Audiſti præf. prætorii noſtri philoſophi, ante triduum*

1 *Ubi Marcus ille Cato Cenſorius.*] Abeſt à regio nomen *Cato*. Ego verò miror cur Cenſorium potiùs quàm Uticenſem Catonem appellet in hac re Caſſius.

4 *Nec ſentit pro Rep.*] Nec ſententias dicit in ſenatu ſatis fortes & viriles: ſed nimietate clementiæ fovet malos, in pernitiem Reip.

5 *Multis opus eſſe gladiis, multis elogiis.*] Reſpicit ad titulos puniendorum, quæ vocari elogia notum eſt.

6 *Ego verò iſtis præſidibus provinciarum.*] Malam crucem videlicet opto, aut tale quid.

SALMASIUS.

2 *Marcus Antoninus philoſophatur & quærit de clementia.*] Cur de clementia potius quam de alia qualibet virtute? Nam de omnibus quærere philoſophantis eſt. ſed cur de clementia quærere? quid enim quæſtionibus opus eſt ad clementiam? ſuſpecta mihi fuit ſemper hoc loco *clementia*. nec fefellit me ſuſpicio. nam Palatinus aliter heic legit: *& quærit de clementes*. unde corrector principis editionis videtur feciſſe: *& quærit de clementiis*. nam illa ita ſcriptum exhibet. neutrum rectè. facile tamen eſt ſcriptam lectionem emendare legendo: *& quærit de elementis*. quod nemo ambigere poſſit, eſſe verum. Philoſophi enim proprium de elementis quærere.

3 *Et de animis.*] Ammianus Marcellinus de Juliano; *cum Maximo & Priſco Philoſophis ſuper animorum ſublimitate diſputans*.

6 *Ego vero iſtis præſidibus provinciarum, an ego proconſules, an ego præſides putem.*] Videtur hæc oratio interrupta. quod an de induſtria ſit factum à Caſſio quaſi malum minante illis provinciarum præſidibus, ut Neptunus apud Poëtam,

Quos ego. ſed motos præſtat componere fluctus.

an vero aliquid deſit, neſcio. alii quærant.

GRUTERUS.

7 *Provincias datas credunt, ut luxurientur, ut divites fiant?*] Non quidem credunt ideo ſibi creditas; ſed interim non aliter ſe gerunt, atque ſi eam ob cauſſam accepiſſent. Planè, maximam partem hominum honores petentium magis animo volvere commodum ſuum privatum, quàm publicum, lepidâ Diatriba oſtendi ad Livium

1 *Ærarium*

quum quàm fieret, mendicum & pauperem, ſed ſubitò divitem factum. Unde quæſo niſi de viſceribus reip. provincialiumque fortunis? Sint ſanè divites, ſint locupletes: [1] *ærarium publicum referciet. Tantùm dii faveant bonis partibus.* [2] *Reddant Caſſiani reip. principatum.* Hæc epiſtola ejus indicat quàm ſeverus & quàm triſtis futurus fuerit imperator.

SALMASIUS.

1 *Ærarium publicum refercient.*] *Referient* P.

2 *Reddant Caſſiani reip. principatum.*] Qui ſunt iſti qui dicuntur heic Caſſiani ab ipſo Caſſio? an homines ſuarum partium intelligit? cur non potius recta dicit ſe, id eſt *Caſſium redditurum reip. principatum*? omnino legendum & diſtinguendum; *Tantum Dii faveant bonis partibus, reddam Caſſiane reip. principatum.* Caſſiane, ad morem Caſſiorum qui omnia olim fecerunt, ut reip. principatum redderent, & Julium Cæſarem dictatorem conſpiratione inita occiderunt, ut ſcribit Volcatius initio hujus vitæ: *Hic ergo Caſſius ex familia Caſſiorum qui in C. Julium conſpiraverunt, oderat tacite principatum.* non mirum igitur ſi heic gloriatur Caſſius redditurum ſe *Caſſiane* reip. principatum. hoc eſt, ut Caſſii olim facere voluerunt.

CASAUBONUS.

2 *Reddant Caſſiani Reip. principatum.*] Malim, *reddent*, ut pendeat à ſuperiore periodo. *Reddere Reip. principatum*, non aliud eſt, quàm, *reddere Remp.* quod exponebamus ad Suetonium libro ſecundo ex Dione, reddere Reip. arma, provincias, magiſtratuum comitia, & ærarium. Doctorum virorum interpretatio horum verborum argutior quàm verior.

[1] ÆLII LAMPRIDII

COMMODUS ANT.

AD

DIOCLETIANUM AUG.

DE COMMODI ANTONINI parentibus in vita Marci Antonini ſatis eſt diſputatum. Ipſe autem 1

CASAUBONUS.

1 ÆLII LAMPRIDII.] Robertus à Porta, qui ante aliquot ſecula hiſtoriam rerum Commodi duobus capitibus eſt complexus, ſolitus initiò cujuſque capitis auctorem laudare quem excerpit: non Ælium Lampridium hic, ſed Julium Capitolinum bis nominat. Regius tamen & omnes ſcripti vitam hanc Ælio Lampridio adſcribunt. Meminit hujus initiò Probi Flavius Vopiſcus. Ætas certa eſt: reliqua in obſcuro latent.

autem natus eſt [1] apud Lanuvium [2] cum fratre Antonino Gemino, [3] pridie Cal. Septemb. patre patruoque coss. ubi & avus maternus dicitur natus. Fauſtina quum eſſet Commodo cum fratre prægnans, viſa eſt in ſomnis [4] ſerpentes parere; ſed ex his unum ferociorem. Quum autem peperiſſet Commodum atque Antoninum, Antoninus quadrimus eſt elatus, [5] quem parem aſtrorum curſu Commodo mathematici promittebant. Mortuo igitur fratre, Commodum Marcus & ſuis præceptis & etiam [6] magnorum atque optimorum virorum erudire conatus eſt. [7] Habuit litteratorem Græcum, Oneſicritum; Latinum, Capellam Antiſtium: orator ei Atteius Sanctus fuit. [8] Sed tot

disci

SALMASIUS.

1 *Ælii Lampridii.*] Excerpta Palatina Ælio Spartiano non Ælio Lampridio hanc vitam vindicant. Non habeo certi quid ſtatuam.

CASAVBONVS.

1 *Apud Lanuvium.*] In villa Lanuvina. vide Capitolinum in Pio.

2 *Cùm fratre Antonino Gemino.*] E re cognomen impoſitum. ſed an rectè ſcriptum? nam fortaſſe veriùs litera minore, *gemino*.

3 *Pridie Cal. Septemb.*] Die quo & Caligula natus, ut mox. Suetonius cap. VIII.

4 *Serpentes parere.*] Videtur numerus excidiſſe. Scripſerim cum Lectio, *ſ. duos parere.* quia ſequitur, *ſed ex his unum ferociorem.* Ita reperi poſtea apud Robertum Bonon.

5 *Quem parem aſtrorum curſu Commodo m.*] Malim, *ex aſtrorum curſu.* Ridet obiter mathematicos genethliacos, qui fratrum geminorum paria & eadem fata eſſe dixerant. Eos igitur exemplum hoc, ut alia infinita, vanitatis arguit.

6 *Magnorum atque optimorum virorum.*] Notat Herodianus, ſtatim initio. ipſe Marcus quantæ fuerit ſibi curæ recta liberorum educatio, teſtatur abundè libro primo, ubi inter maxima beneficia à Deo ſibi collata & hoc ponit: τὸ ἐπιτηδείων τροφέων εἰς τὰ παιδία εὐπορῆσαι. Pitholaum cubicularium, Commodi τροφέα novimus è Galeno.

SALMASIVS.

5 *Quem parem aſtrorum curſu, Commodo promittebant.*] Quomodo parem an vitæ curriculo? quod ſi eſt, hoc dixerit, irridens vanitatem Mathematicorum. an vero, moribus & inſtitutis parem Commodo futurum promittebant, ſi viveret? nam & ita poteſt accipi. melior tamen prior interpretatio.

7 *Habuit litteratorem Græcum Oneſicritum.*] Non *Oneſicritus*, ſed *Oneſicrates* hic litterator nomen habet in membranis Palatinis; & prima editione.

GRUTERUS.

2 *Cum fratre Antonino gemino.*] Scripſi vocem poſtremam litterâ minuſculâ, quod non aliter eſſet in Palatino, putaremque non tam cognomen fuiſſe huic puero, quàm nativitatis notam.

8 *Sed tot diſciplinarum magiſtri, nihil ei profuerunt. tantum valet aut ingenii vis &c.*] Sic quoque Aurelius Victor in

vitâ

diſciplinarum magiſtri nihil ei profuerunt. [1] *Tantum valet aut ingenii vis, aut* [2] *eorum qui in aula inſtitutores habentur.* Nam à prima ſtatim pueritia, turpis, improbus, crudelis, libidinoſus, ore quoque pollutus & conſtupratus fuit: [3] Jam in his artifex quæ ſtationis imperatoriæ non erant, [4] ut calices fingeret, [5] ſaltaret, cantaret,

vitâ Didii Juliani: *Hincque ſatis compertum, cohibendæ cupidini, ingenium nijuvit, eruditionem imbecillem eſſe: cum &c.*

CASAUBONUS.

1 *Tantum valet aut ingenii vis.*] Non ſine cauſſa dubitat: nam fuit naturâ ſuâ Commodus minimè malus: atque adeò, auctore Dione, εἰ καί τις ἀνθρώπων ἄκακος. quod tamen elogium iis quæ ſtatim ſubjicit Lampridius, nullo modo convenit.

2 *Eorum qui in aula inſtitutores habentur.*] Pitholaum videtur perſtringere qui fuit ejus educator, & in aula inſtitutor.

4 *Ut calices fingeret.*] Lego, *frangeret.* de hoc genere παιδιᾶς dictum aliquid ad Verum Imper. Eſt & calices fingere vinearii artificis potiùs quàm ejus qui in imperatoria ſtatione ſit collocatus: ſed eam lectionem refellunt ſequentia. Accedit teſtimonium Roberti Bon. qui hinc ſcribit, *Nam calices de menſa rumpebat.*

GRUTERUS.

3 *Jam in his artifex quæ ſtationis Imperatoriæ minimè erant, ut calices fingeret.*] Sic quoque uterque Palatinus, & neſcio quomodo placeat magis, quàm divinatio aliorum *calices frangeret.* quam ipſam tamen non exſibilo. vulgatam ſtabilit regum aliorum exemplum, qui ærariæ artis fabricæ ſe tradidere, ceriſque fingendis & ære fundendo procudendoque oblectati fuere; item eorum qui menſulis & lucernulis, teliſque adeo formandis exacuendiſque, tempus traduxere. quorum meminit Plutarchus in vitâ Demetrii, Juſtinus libro XXXVI. capite 8. habet enim calicum fictio aliquid in ſe, quod hominem mire delecter, dum ſimplice ſpiritu vitrum in plures habitus format, qui vix diligenti manu effingerentur ut loquitur Seneca Epiſt. XC. quid quod & arte conſtat: quæ an etiam requiratur ad calices frangendos, dubito.

SALMASIUS.

3 *Jam in his artifex quæ ſtationis imperatoriæ non erant.*] Scribe: *tam in his artifex quæ ſtationis imperatoriæ non erant, ut calices fingeret, ſaltaret, &c.*

4 *Ut & calices fingeret.*] Ita omnes libri. Placet tamen viro doctiſſimo: *calices frangeret*, propter ſimilem locum in Vero: *jaciebat & nummos in popinas maximos quibus calices frangeret.* ego *fingeret* omnimodis retinendum cenſeo. nec enim illud de Vero ſimile eſt, qui per ludum & laſciviam, cum iret comiſatum, calices frangebat. at Commodus id dicitur hoc loco feciſſe inter ſtudia & artificia ſua, quibus callebat: quare & inter ceteras artes ludicras quas perdidicerat Commodus & hanc quoque annumerat Lampridius quod calices ſciret fingere. plures ſane imperatores fingendi ſtudium amaviſſe patet illorum vitas pervolutantibus. Aurelius Victor de Hadriano, *fictor ex ære vel marmore proxime Polycletos & Euphranoras.* ſed ille ſimulacra fingebat, Commodus vero calices. Alexandrum quoque Severum legimus fingendi artem calluiſſe.

5 *Saltaret, cantaret, ſibilaret.*] *Sibilare* heic eſt fiſtulare, vel fiſtula canere. Lampridius de Heliogabalo: *ipſe can-*

taret, ſibilaret, [1] ſcurram denique & gladiatorem ſe perfectum oſtenderet. Auſpicium crudelitatis [2] apud Centumcellas dedit anno ætatis XII. Nam quum tepidius forte lotus eſſet, [3] balneatorem in fornacem con-

cantavit, ſaltavit, ad tibias dixit, tuba cecinit, pandurizavit. pandurizare enim eſt fiſtula canere. *Sibilus* autem dicitur proprie ſonus quem emittit fiſtula. Ovidius:

Et norunt omnes paſtoria ſibila montes.

unde & *paſtoritia fiſtula* pro ſibilo Ciceroni. Gloſſæ Iſidori: *fiſtulor, ſibilo.* ſibilare igitur hoc loco eſt fiſtulare. *Sibilare*, συρίζειν. unde & σύριγξ fiſtula dicta eſt.

1 *Scurram denique & gladiatorem ſe perfectum oſtenderet.*] Legendum abſque pronomine: *ſcurram denique & gladiatorem perfectum oſtenderet.* ſic habent libri. *gladiatorem oſtendere*, μονόμαχον ἐπιδείκνυσθαι. ſic *principem exercere* optimi authores dicunt, & *principem oſtendere.* nec diſſimile eſt, *civem agere, patronum agere*, & *hominem gerere.*

GRUTERUS.

1 *Scurram denique & gladiatorem perfectum oſtenderet.*] Sic malui, ſecutus fidem utriuſque Palatini, ejecto pronomine *ſe*, quod in editis.

CASAUBONUS.

2 *Apud Centumcellas.*] Procopius libro ſexto ſive Gotthicorum altero: διὸ δὴ καὶ πόλιν ἐπιθαλασσίαν λόγου πολλοῦ ἀξίαν Κεντουκέλλας ὄνομα, τῶν ἐπιτηδείων σπανίζοντες, ὑπὸ τὸν αὐτὸν χρόνον ἐξέλιπον. ἔστι δὲ ἡ πόλις μεγάλη καὶ πολυάνθρωπος, ἐς τὰ Ῥώμης πρὸς ἑσπέραν ἐν Τούσκοις κειμένη, σταδίοις αὐτῆς ὀγδοήκοντα καὶ διακοσίοις ἀπέχουσα. Fabellam de conditis Centumcellis per Hadrianum non feciſſet tanti nugator Egnatius, ſi epiſtolam Plinii XXXI. libro ſexto legere olim meminiſſet.

3 *Balneatorem in fornacem conjici juſſit.*] Balneatorem hic interpretor non dominum vel mancipium balnei, τῆς βαλανείας: ſed ſervum mediaſtinum qui in balneis aquam & oleum affundebat. Gloſſæ, *Mediaſtinus præfuſor*, παραχύτης, περιχύτης. In ſcriptis Rabbinorum vocantur hæc miniſteria אולוירין vel אליירין ut notatur in Aruch. Seneca epiſtola LXXXVI. *Olim non ſuffundebatur aqua, nec recens ſemper velut ex calido fonte currebat.* deſcribit miniſterium ſervi παραχύτου.

SALMASIUS.

3 *Balneatorem in fornacem conjici juſſit.*] Balneatorem heic poſui pro eo qui balneum ſuccendit & calefacit. ſic in vita Carini, Flavius Vopiſcus *Balneatores* dixit qui balnea præparant: *quum hyemis tempore ad quemdam locum veniſſet, in quo fons erat aqua pertepida, ut ſolet per hyemem naturaliter, eaque in piſcina uſus eſſet, dixiſſe balneatoribus fertur, Aquam mihi muliebrem præparatis.* Græci quoque βαλανέας vocant, cujus hoc erat munus atque miniſterium. Gloſſæ: *Balneator*, βαλανεύς. ſed id magis oſtenditur Græco epigrammate nondum edito, in quo queritur author de balneo ſibi nimis calido à balneatore præparato: quod non gravabor aſcribere, ad hunc enim locum facit.

Εἰς βαλανεῖον ἔκπυρον.

Τοῦτο πυρὰν κλήζειν μᾶλλον δεῖ κοὐ βαλανεῖον,
Ἣν ὑπό θ' ὁ Πηλείδης ἧψε Μενοιτιάδῃ.
Ἢ τὸν Μηδείης στέφανον τὸν χεῖτον' ἐριννὺς
Ἐν θαλάμοις Γλαύκης εἵνεκεν Αὐσονίδου.
Φεῖσαί μου βαλανεῦ πρὸς τοῦ Διός, εἰμὶ γὰρ ἀνὴρ

Παίδων

conjici juſſit : [1] quando à pædagogo cui hoc juſſum fuerat, vervecina pellis in fornace conſumpta eſt, ut fidem pœnæ de fœtore nidoris impleret. [2] Appellatus eſt autem Cæſar puer [3] cum fratre ſuo Severo : [4] XIV. æta-

Πάντα γράφων τὰ βροτῶν ἔργα
καὶ ἀθανάτων.
Εἰ δὲ προσήκει σοι πολλοὺς ζῶντας κατακαίειν,
Ἅπτε πυρὰν ξυλίνην, δήμιε, μὴ
λιθίνην

Sic & *βαλανεὺς* accipitur in pervetuſto Scholio :

Πόρνη καὶ βαλανεὺς τοῦτον ἔχουσ'
ἐμπεδέως τρόπον.
Ἐν ταὐτῷ πυέλῳ τό τ' ἀγαθὸν τό τε
κακὸν λούει

Græcolatinæ Gloſſæ : *βαλανεῦς*, *Balneator*.

1 *Quando à pædagogo cui hoc juſſum fuerat.*] Pitholaus hic pædagogus vocabatur. Galenus περὶ τοῦ προγινώσκειν. ἐν ᾧ περ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Κόμμοδος ὑπὸ Πειθολάῳ τρεφόμενος. quibus verbis ſignificatur Pitholaus τροφεὺς Commodi; Latini *pædagogum* & *educatorem* vocant, qui Græcis τροφεύς. atque etiam *papatem*, cujus vocis frequens occurrit mentio in vetuſtis Martyrologiis. Juvenalis,

—— *timidus prægustet pocula papas.*

2 *Appellatus eſt autem Cæſar puer cum fratre Severo.*] Quis hic Severus frater Commodi, quærunt docti, & inveniſſe putant legendo, *Sex. Verum*. & illum eſſe ajunt cujus meminit Capitolinus, quique ſeptennis periit ſub ipſis Germanicæ profectionis diebus, eumdemque eſſe volunt cum illo quem Galenus Sextum vocat. quod vereor ut poſſit ſubſiſtere. Nam Sextus ille Marci filius cujus apud Galenum mentio, adhuc in vivis erat Marco apud Marcomannos agente: at Verus Capitolini periiſſe dicitur ſub ipſis profectionis diebus. Verum heic eſſe legendum nullus dubito : *appellatus eſt autem Cæſar puer cum fratre ſuo Vero*. *Severo* enim perperam irrepſit pro *Vero*. ſic apud ipſum Galenum Σεβῆρος pro Βῆρος. πρὸς τοὺς περὶ τύπου γράψαντας: ἦρχεν καὶ τότε Σεβῆρος, ἑαυτὸν μὲν Ἀντωνῖνον μετονομάσας, εἰς δὲ τὴν τῆς ἀρχῆς κοινωνίαν προσλαβὼν Λούκιον καὶ μετονομάσας Σεβῆρον. legendum Βῆρος & Βῆρον. ita in faſtis Siculis Σεβῆρος pro Βῆρος, non uno loco legitur. Caſſiodorus quoque in faſtis Severum pro Vero nominat, non ſemel : *His conſulibus Lucius Antoninus Severus anno regni undecimo inter Altinum & Concordiam apoplexi extinctus eſt.* Simile mendum animadvertimus apud Theophilum Inſt. de excuſ. οἱ θειότατοι ἀδελφοὶ Σεβῆρος καὶ Ἀντωνῖνος. pro Βῆρος καὶ Ἀντωνῖνος. quod alios quoque animadvertiſſe credo. ita hoc loco *Severo* pro *Vero* perperam ſcriptum fuit. niſi hic filius Marci Severus nomen habuerit ex proavo materno patris Catilio Severo, cujus & nomen olim habuit Marcus. ſed quod prius poſui, verius eſſe arbitror.

GRUTERUS.

3 *Cum fratre Severo.*] Adſentior certiſſimæ conjecturæ amiciſſimi Caſauboni, *Sex. Veri*; ſed ſecutus ſum tamen manuſcriptos.

CASAUBONUS.

2 *Appellatus eſt autem Cæſar puer c.*] Infrà, *Nominatus eſt inter Cæſares, quarto Iduum Octobrium, Pudente & Pollione Coss.*

3 *Cùm fratre ſuo Severo.*] Marco Antonino nati ſunt è Fauſtina filii tres : Commodus qui imperavit : Antoninus Geminus, qui partu eodem cum fratre Commodo editus, quadrimus

[1] XIV. ætatis anno in collegium ſacerdotum aſcitus eſt.
2 [2] Cooptatus inter tres ſolos principes juventutis quum togam

drimus periit : & Verus ille quem obiiſſe cùm eſſet annorum ſeptem, in Marco narrat Capitolinus. Herodianus Veriſſimum hunc nominat: qui cùm Marco filios tribuit duos tantùm, fratrem geminum Commodi videtur ignoraſſe : ut qui multò antè obiiſſet, quàm ipſe Alexandria Romam migraret. Cum igitur plures filios tribus illis quos diximus non habuerit Marcus, quis iſte frater Commodi Severus? Sed non dubitamus Verum eſſe, de quo Capitolinus. Lego, *Sex. Verum.* Galenus Περὶ τοῦ προγινώσκειν, non ſemel Ἐξ τον Ἀντωνίνου ὑὸν à ſe curatum narrat : de cujus pervicacia cùm queratur Galenus, ceu φιλονίκου ὄντος ἐσχάτως ut ait ipſe, non poteſt geminus Commodi frater intelligi. is igitur eſt, qui periit ſeptuennis.

1 XIV. *Ætatis anno in collegium ſacerdotum adſcitus eſt.*] Infrà ex Actis poſteà factis, vel emendatis : *aſſumtus eſt in omnia collegia ſacerdotalia ſacerdos, XIII. Kal. Invictus, Piſone & Juliano Coſs.*

2 *Cooptatus inter tres ſolos principes juventutis cùm togam ſumſit.*] Omnes libri corrupti. Lege, *inter troſſulos principes juventutis.* & Juſto Lipſio, præſtantiſſimi ingenii viro, qui certiſſima conjectura ſic emendavit, magnas habe gratias. Cauſſas emendationis ab ipſo licet petas, & ejus Electis, bonæ frugis pleniſſimis libellis.

GRUTERUS.

2 *Cooptatus inter tres ſolos.*] Palatinus viam ſternit ad emendationem hujus loci, ſcripſit enim unicâ voce *treſſolos.* & verò nihil verius conjecturâ Lipſianâ, *inter troſſulos.*

SALMASIUS.

2 *Cooptatus inter treſſolos juventutis.*] Emendabat olim Lipſius : *cooptatus inter troſſulos principes juventutis.* mallem ego : *inter troſſulos, principes juventutis.* proba enim omnia, ut quidem puto, in illa emendatione præter illud quod retinet *principes juventutis.* unicus princeps illa ætate juventutis Commodus. Vetus verbum *troſſulus* pro equite. & ſic dicti equites, ut notum eſt, ab oppido in Tuſcis quod abſque opera & adjumento peditum ſoli expugnavere. ſub Romulo dicebantur *celeres* non à celeritate, ut aliquis putaret, ſed voce plane Græca. κέλης Græcis eſt eques. Æolice, κέλης. ut πίθος, πίθος, & ſimilia. inde *celer.* Latini recentiores *celetes* etiam dixerunt. Valerius Probus in notis. TRIB. CEL. *Tribuni celerum vel celetum.* vides eum celeres & celetes eoſdem facere? perperam hodie legitur, *vel celtium* Servius ad VIII. Æneid. *Romulus cum turbam civium non haberet, aſylum condidit, ad quem locum ſi qui confugiſſet, eum exinde non liceret auferri. hic cum videret virorum multitudinem ſine connubiis poſſe deperire, à vicinis civitatibus matrimonia poſtulavit, ſed ab eis contemptus celetes ſe Neptuno equeſtri deo qui & Conſus dicitur editurum propoſuit, ad quos celetes cum de vicinis civitatibus maxima multitudo cum omnibus fœminis conveniſſet,* &c. perperam *celeres* pro *celetes* ibi reponunt docti. quinimmo & *celer* pro veloci inde dictus. nihil enim equo vel equite velocius. poſtea dicti ſunt *flexutes*, à flectendis equis in gyrum. Virgil. *Flectere ludus equos.* à *flexus* autem, *flexes*, *flexitis*, & δεξιχείρονος *flexutis* : ut ab *arcus*, *arces*, *arcutis*, ὁ τοξότης. Optimæ Gloſſæ : *arcutes*, τοξόται. nam plane *arcutes* ut *flexutes*. ſic *armites* ab armis, οἱ ὁπλῖται. nec dubium eſt quin *armutes* veteribus dicti. Servius : *equites apud veteres flexutes dicebantur, ſicut ait Varro rerum humanarum.* male apud Servium legitur, *flexuntæ.* emendandus

quo-

togam ſumpſit : adhuc in prætexta puerili congiarium dedit, atque ipſe in baſilica Trajani præſedit. Indutus autem toga eſt [1] Nonarum Juliarum die, quo in terris Romulus non apparuit, [2] & eo tempore quo Caſſius à Marco deſcivit. Profectus eſt, commendatus militibus, cum patre in Syriam & Ægyptum, & cum

quoque Plinius lib. XXXIII. *celeres ſub Romulo regibuſque appellati ſunt, deinde flexumines, poſtea troſſuli.* lege: *deinde flexutes.* Troſſulorum autem nomen pro equitibus non diu poſt Gracchum manſiſſe auctor Plinius ex verbis Junii Gracchani. jam enim tum pudebat multos iſtoc nomine appellari propter ambiguitatem vocis *Troſſuli*, quæ olim equitem ſignificabat ab oppido Troſſulo quod ceperant: illo vero tempore etiam pro delicato & molli accipiebatur à Græco vocabulo τρυφερὸς, quod delicatum & mollitia infamem ſignificat. & valde hallucinatur Lipſius, qui veterem quidem vocem Troſſulos de equitibus & ante Ciceronis ævum deſitam eſſe fatetur, cæterum poſt refloruiſſe & ſub imperatoribus revixiſſe : nam & Senecam ea uſum eſſe in hac equitum ſignificatione. fallitur inquam : nam *troſſuli* quidem leguntur apud Senecam, ſed non pro equitibus ibi ſumuntur. In epiſtolis: *O quam vellem Catoni nunc occurrere aliquem ex his troſſulis in via divitibus, curſores & Numidas & multum ante ſe pulveris agentem.* ubi perperam tanquam gloſſema expungit τὸ *divitibus*. delicatos enim & luxurioſos divites intelligit. idem alibi epiſt. LXXVI. *quid ergo idem faciam quod troſſuli iſti & juvenes?* caveſis *equites* intelligas. ſemper delicatos & luxu diffluentes ea vox ſignat. D. Hieronymus de vitando ſuſpecto contubernio : *dolet ſibi prælatum juvenem non quidem comatum, non veſtium ſericarum, ſed troſſulum & in ſordibus delicatum.* auctor Gloſſarum veterum putavit *troſulum* quaſi *toroſulum* dictum. ideoque truſulum exponit, ἐν μικρῷ παχιώ. juvenes compti, comati, unguentati, nitide veſtiti, molles ac delicati iſto nomine vocabantur, à voce, ut dixi, Græca τρυφερὸς, qua μαλακὸς καὶ ἀσθενὴς ſignificatur. hinc *truſſus, truſſulus.* & propterea factum eſt ut puderet iſtius nominis equites. at heic vetus verbum uſurpavit Capitolinus, & *troſſulos* pro equitibus dixit, inter quos cooptatus eſt Commodus & princeps juventutis deſignatus, cum togam virilem ſumpſit. vulgo enim octavo decimo ætatis anno in equitum numerum cooptabatur. Hadrianus tamen Marco Philoſopho honorem equi publici ſexenni detulit, & octavo ætatis anno in Saliorum collegium retulit. at Commodus heic quarto decimo tantum ætatis anno in collegium Saliorum aſcitus eſſe dicitur, & ſeptimo decimo inter equites relatus, & eo tempore quo togam virilem ſumpſit. Iſidori Gloſſæ : *troſuli, equites : troſulus, equeſter adoleſcens.*

CASAUBONUS.

1 *Nonarum Iuliarum die, quo in terris Romulus non apparuit.*] Romuli exceſſum nonnulli in diem hunc Nonarum Quintilium Caprotinarum conjiciebant, ut Plutarchus: alii in Quirinalia & Februarium menſem. quas ſententias expendit διογενὴς heros Joſephus Scaliger, in quinto De emendatione temporum. eum vide.

2 *Et eo tempore quo Caßius à Marco deſcivit.*] Expreſſè notat Dio : ut ad Marcum notamus.

cum eo Romam rediit. Poſt hæc venia legis Annariæ impetrata, cos. eſt factus: & cum patre imperator eſt appellatus v. Cal. Decemb. die, Pollione & Apro coss. & triumphavit cum patre: nam & hoc patres decreverant. Profectus eſt cum patre & ad Germanicum bellum. Adhibitos cuſtodes vitæ ſuæ honeſtiores ferre non potuit, peſſimos quoſque detinuit, & ſubmotos uſque ad ægritudinem deſideravit: quibus per patris mollitiem reſtitutis, [1] popinas & ganeas in Palatinis ſemper ædibus fecit: neque unquam pepercit vel pudori vel ſumptui. In domo aleam exercuit. [2] Mulierculas formæ ſcitioris, [3] ut proſtibula mancipia lupanarium ad ludibrium pudicitiæ contraxit. [4] Imitatus

1 *Popinas & ganeas in palatinis ſemper ædibus fecit.*] Didicerat à Vero, de quo Capitolinus, *popinam domi inſtituit.*

3 *Ut proſtibula mancipia lupanarium.*] Vetus editio, ante vocem *lupanarium* inſerebat monſtrum verbi *perficiem.* unde ſcribebat princeps doctorum ævi ſui Hadrianus Turnebus, *per ſpeciem lupanarium.* nobis tamen libri regii lectio placet. niſi illa *mancipia lupanarium* ſunt gloſſa ꝑ *proſtibula.*

SALMASIUS.

2 *Mulierculas formæ ſcitioris ut proſtibula mancipia lupanarium.*] Corruptiſſimus, ſi quis alius in his authoribus, hic locus. veteres libri qua ſcripti qua vulgati, infulciunt vocem *perficiem.* quam etſi corruptam, temere tamen ejecerunt viri docti: ſananda enim potius fuit quam tollenda, quod facile fuit. *perficiem* enim eſt, *per faciem.* & ſic totus locus conſtituendus: *mulierculas formæ ſcitioris ut proſtibula mancipia per faciem lupanarium ad ludibrium pudicitiæ contraxit.* verum egit lenonem Commodus, cum mulierculas luculentioris formæ contraheret, ut proſtibula mancipia, ſpecie lupanarium. *per faciem*, genus loquendi minus uſitatum pro per ſpeciem. Juvenalis:

—— *expedit illis*
Et ſtrepitu & facie majoris vivere cenſus

facie majoris cenſus, pro ſpecie. ſi alter Victor in Valeriano: *ejus filium Gallienum Senatus Cæſarem creat, ſtatimque Tiberis adulta ætate diluvii facie inundavit.* neque vero mirum *per ficiem* heic pro *per faciem* habuiſſe ſcripto codices. *a* enim littera per facile in *i* mutatur & degenerat.

GRUTERUS.

3 *Ut proſtibula, mancipia lupanarium ad ludibrium pudicitiæ contraxit.*] Nihil hîc adjuvat Palatinus. habet tamen *ut proſtibula mancipia perficiens lupanarium & dibrium pudicitiæ contraxit.* ſtare tamen videtur pro Turnebi emendatione; *ut proſtibula mancipia, per ſpeciem lupanarium, ad ludibrium.*

4 *Imitatus eſt propolas circumforaneos.*] Ita legebatur & diſtinguebatur in Pal. hactenus vulgati, *imitatus etiam propolas.*

CASAUBONUS.

4 *Imitatus etiam propolas circumforaneos, equos curules ſibi comparavit.*] Tale quid in Vero notabat Capitolinus cum

tatus etiam propolas circumforaneos; equos curules ſibi comparavit. [1] Aurigæ habitu currus rexit, [2] gladia-

cum inter flagitia illius poneret, quod *frequenter provincialibus literas cauſſa Circenſibus [?] miſerit & acceperit.* ſed Commodi projectior pudor. Propolas circumforaneos vocat eos, qui curulium equorum greges ſibi comparabant, quos dominis factionum venderent, aut locarent. Sed nondum penitus diſplicet, quod aliquando venit nobis in mentem: mutata diſtinctione totum locum ita eſſe concipiendum. *Mulierculas formæ ſcitioris, ut proſtibula mancipia lupanarium, ad ludibrium pudicitiæ contraxit, imitatus etiam propolas circumforaneos. Equos c.* Erit ſenſus, Commodum in emendis hiſce mulierculis, quarum pudicitiæ, cum ipſe, tum ſodales ejus erant illuſuri, imitatum eſſe circumforaneos propolas, ſive mangones impuriſſimos, qui virgines quas emerent, aut venderent, ſoliti denudare atque perſpicere. Tangit hunc morem Suetonius duobus locis: libro ſecundo, capite LXXIX. & libro quarto, cap. XXXVI.

SALMASIUS.

4 *Imitatus etiam propolas circumforaneos, equos curules ſibi comparavit.*] Propolas circumforaneos vel circumforanos, ut habetur in optimis libris, heic accipiunt viri docti, qui curulium equorum greges ſibi comparabant, & dominis factionum mercede locabant ita quidem licet colligere ex hoc loco, ut vulgo diſtinctus legitur. ſed quis mihi certo probabit curulium equorum mercatores proprie dictos propolas circumforaneos? immo propolæ circumforanei non alii ſunt quam tenues quidam non magnarum mercium negotiatores, quas ipſi ſecum circumferunt & fora diverſa ſequuntur, tenuis lucri captandi gratia. *Propolam* ficuum venditorem vocat Lucillius lib. v.

Sicuti cum primus ficos propola recentes
Protulit & pretio ingenti dat primitus paucos.

Gloſſæ: *propula*, πώλης, ita ibi legendum, vel προπώλης. poſt *circumforaneos* ponenda τελεία στιγμὴ, & ſic diſtinguendum: *imitatus etiam propolas circumforaneos. Equos curules ſibi comparavit. Aurigæ habitu currus rexit. Gladiatoribus convixit. Aquam geſſit ut lenonum miniſter.* hæc enim ut diverſa ſtudia ponit, quæ diverſis temporibus amplexus eſt monſtrum illud imperatoris, ut aliquando propolas & mercatores illos circumforaneos & προπώλας imitaretur, aliquando curulium negotiatores equorum, qui equos curriles emebant quos aurigis & dominis factionum venderent aut locarent: ſed & aurigæ habitu interdum currus regeret. veram hanc eſſe diſtinctionem non dubito.

CASAUBONUS.

1 *Aurigæ habitu currus rexit.*] Non publice tamen, niſi forte noctu, luna ſilente: ſed domi, prodire in publicum cum maxime vellet non auſus. Dio, καὶ ἐν μὲν τῷ δημοσίῳ οὐδαμόθεν ἅρμα ἤλασε, πλὴν εἰ μή ποτε ἐν ἀσελήνῳ νυκτί. ἐπιθυμήσας μὲν καὶ δημοσίᾳ ἁρματηλατῆσαι, αἰσχυνθεὶς δὲ καὶ ὀφθῆναι τοῦτο ποιῶν, οἴκοι συνεχῶς τοῦτ᾽ ἔπραττε τῇ πρασίνῃ σκευῇ χρώμενος de nocturnis agitationibus & Juvenalis in nona.

2 *Gladiatoribus conjunxit.*] Infra, *Ludum ſemper ingreſſus eſt.* plura ibi. Sed mirum ſcribi conſtanter in membranis, *cum gladiatoribus commiſit.*

SALMASIUS.

2 *Gladiatoribus convixit.*] *Commiſit* ex ſuis libris profert vir eruditiſſimus Iſacius Caſaubonus. Palatinus facile omnium bonitate princeps, *conviſit* exhibet. quid aliud poſſit ſubſtitui quam id quod editum eſt, *convixit*, non video.

diatoribus convixit, [1] aquam geſſit ut lenonum miniſter, [2] ut probris natum magis quam ei loco eum cre-
3 deres ad quem fortuna provexit. Patris miniſteria ſeniora ſubmovit, amicos ſenes abjecit. Filium Salvii Juliani qui exercitibus præerat, ad impudicitiam fruſtra tentavit, atque exinde Juliano tetendit inſidias. Honeſtiſſimos quoſque, aut per contumeliam aut per honorem indigniſſimum, abjecit. Appellatus eſt à mimis quaſi obſtupratus, eoſdemque ita ut non apparerent

CASAUBONUS.

1 *Aquam geſſit ut lenonum miniſter.*] Id eſt, ut aquariolus aut baccario: nam ita vocabantur οἱ πορνοδιάκονοι qui in lupanaribus aquam miniſtrabant. Multum in illis luſtris aquæ uſum fuiſſe, teſtis M. Tullius plurimis locis: ut in oratione pro M. Cælio, pro Muræna, & in Vatinium: necnon ad Atticum epiſtola XVI. libri primi. Frontinus libro ſecundo De aquæ ductibus: *ipſam Martiam ſplendore & rigore gratiſſimam balneis ac fullonicis & relatu quoque fœdis miniſteriis deprehendimus ſervientem.* Erat enim moris ut priuſquam inde abirent, corpus totum lavarent. Chryſoſtomus in caput VI. prioris ad Corinthios: Τοῦτο ἡμῖν ἔθος. ὑπὸ μὲν τῆς πλεονεξίας καὶ ἁρπαγῆς οὐκ ἄν τις σπουδάσειεν ἐπὶ βαλανεῖον ἐλθεῖν, ἀλλ' ἀδιαφόρως ἐπὶ τὴν οἰκίαν ἄνεισιν. ἀπὸ δὲ μίξεως πόρνης, καθάπερ ὅλος γενόμενος ἀκάθαρτος, ἐπὶ τὸ λούσασθαι ἔρχεται. Lucianus in Ἔρωσι. διηγούμενοι θηλύτητος αὐτὴν γεῦσιν, ἀφ' ἧς ἀναστὰς ἕκαστος, εὐθὺ λουτροῦ χρεῖός ἐστι. Alluſit ad hunc morem auctor διαταγῶν Clementinarum libro ſexto: verba ipſa adſcribam, quæ elegantiſſima ſunt. Ἀνὴρ καὶ γυνὴ νομίμῳ γάμῳ συνερχόμενοι καὶ ἀπ' ἀλλήλων ἀπαρατηρήτως προσευχέσθωσαν· καὶ μὴ λουσάμενοι καθαροί εἰσιν. ὃς δ' ἂν ἀλλοτρίαν γυναῖκα διαφθείρας μιάνῃ ἢ συμμιανθῇ πόρνῃ, ἀναστὰς ἀπ' αὐτῆς οὐδ' ἂν τὸ πέλαγος ὅλον καὶ τοὺς ποταμοὺς πάντας ἀπολούσηται, καθαρὸς εἶναι δυνήσεται. Conſuetudo veterum Chriſtianorum tunc fuit, ut ſive ab uxoris geniali lecto prodirent, ſive ab impura & ſceleſta Venere, templa non prius adirent orationis cauſſa, quam corpus lavaſſent: quorum utrumque auctor hujus conſtitutionis affirmat ſupervacuum: hoc quia nihil proſit; illud quia non neceſſarium. Sane hæ lavationes, quarum multi veterum patrum meminere, imitatione paganorum uſurpatæ. Clemens Alexandrinus, εἰς ἱερὰ μὴ εἰσιέναι ἀπὸ γυναικὸς ἀλούτους ἐνομοθέτησαν Αἰγύπτιοι. verba Herodoti ſunt, quem lege in Euterpe, barbaros reprehendentem, quod non idem ſervarent. at libro primo ejuſdem, conſuetudo Babyloniorum eadem, multis exponitur. in ritualibus libris Judæorum de hoc genere lavationibus multa aliquando legimus.

2 *Ut probris natum magis q.*] In quibuſdam libris τὸ *ut* non reperitur ante *probris*. Quare Hadrianus Turnebus locum integrum ita concipiebat: *Gladiatoribus convixit, aquam geſſit: ut lenonum miniſteriis probroſis natum magis, quam eo loco eum crederes, &c.*

GRUTERUS.

2 *Ut probris natum magis, quam ei loco.*] Haud aliter quoque Pal. ſed nihil verius Turnebi conjectaneo; *aquam geſſit: ut lenonum miniſteriis probroſis natum magis, quam eo loco crederes, &c.*

1 Reg

rem, ſubito deportavit. Bellum etiam quod pater pene confecerat, [1] regibus hoſtium addictus remiſit, ac Romam reverſus eſt. [2] Romam ut rediit, ſubactore ſuo [3] Antero poſt ſe in curru locato, ita triumphavit, ut eum ſæpius cervice reflexa publicè oſcularetur: [4] etiam in orcheſtra hoc idem fecit. Et quum portaret in lucem, [5] heluareturque viribus Romani imperii, veſpe-

GRUTERUS.

1 *Legibus hoſtium addictus.*] Sic quoque Pal. non *regibus*, ut ante vulgg.

CASAUBONUS.

1 *Regibus hoſtium addictus remiſit.*] Optime in regio & Puteani, *legibus.* ita reſcribe. hoc ita Herodianus, ὁ Κόμμοδος τὰ ἀμελέσμενον ἀνθρώπος ἀφειδῶς τε ἔχων χρημάτων, πάντα ἐδίδου τὰ αἰτούμενα.

3 *Antero poſt ſe in curru locato, ita triumphavit, ut eum ſæpius cervice reflexa publice oſcularetur.*] Quos plurimum amabant imperatores, hos in triumphali curru pone ſe collocabant. Philoſtratus de Pruſæo Dione: Τραϊανὸς αὐτοκράτωρ ἀναθέμενος αὐτὸν ἐπὶ τῆς Ῥώμης ἐς τὴν χρυσῆν ἅμαξαν, ἐφ' ἧς οἱ βασιλεῖς τὰς ἐκ τῶν πολέμων πομπὰς πομπεύουσιν, ἔλεγε θαμὰ ἐπιστρεφόμενος, Τί μὲν λέγεις οὐκ οἶδα, φιλῶ δέ σε ὡς ἐμαυτόν. quod Lampridius, *ſæpius cervice reflexa*, Græcus ſcriptor, θαμὰ ἐπιστρεφόμενος.

4 *Etiam in Orcheſtra hoc idem fecit.*] Olim notatus Domitianus quod faceret fere idem in puerulo portentoſo parvoque capite. Suet. cap. IV.

5 *Heluareturque viribus imperii.*] Elegantiſſimé. declarant autem hæc ſequentia paullo poſt verba, *cum ſumtus ejus vires Romani imperii ſuſtinere non poſſent.* Mamertinus in Gratiarum actione ad Julianum, luxum priorum imperatorum deſcribens: *Quinetiam prandiorum & cœnarum magnitudines Romanus populus ſentiebat, cum quæſitiſſimæ dapes non guſtu, ſed difficultatibus æſtimarentur.*

SALMASIUS.

2 *Romam ut rediit ſubactore ſuo Antero.*] Ignotus hactenus hic Anterus Commodi ſubactor, & qui tantum potuit apud ipſum Commodum, ut potentiam ejus Præfecti ferre non poſſent, & eo loco fuit quo poſtea Cleander & Perennis qui ipſi notiſſimi, cum Anterus non minus quam illi potens ſub falſo nomine uſque adhuc latuerit. pro *Antero*, *Suatero* præfert heic Palat. & paulo poſt *Santeri* idem habet ſcriptum, & *Soaterum.* vitioſe omnia, ſed valde veritatem proxime: nam *Saotero* ſcribendum, vel *Sautero*: ut *Laucon* pro *Laocoon*, *Laudicia*, *Laumedon.* & ſimilia. nomen igitur habuit *Saoterus.* Dioni enim Σαώτερος dicitur. quod mirum à nemine adhuc animadverſum. verba Dionis ex Commodo: χρόνου δὲ προϊόντος οὕτως ηὐξήθη, ὥστε καὶ τοῦ Κομμόδου προηγητῆσαι, τήν τε παλλακίδα αὐτοῦ Δαμοστρατίαν γῆμαι καὶ τὸν Σαώτερον τὸν Νικομηδέα τὸν πρὸ αὐτοῦ τὴν τιμὴν ἔχοντα ταύτην, ἀποκτεῖναι πρὸς πολλοῖς καὶ ἄλλοις. noli enim dubitare, quin ille Σαώτερος Dionis idem ſit cum hoc Sautero vel Saotero Lampridii. Ad hoc igitur exemplum erit refingendum nomen iſtud infra bis aut ter poſitum, ſed in vitio ſemper.

5 *Heluareturque viribus imperii.*] Sic infra: *deſtinaverat & alios quattuor occidere, cum ſumptus ejus viribus imperii Romani ſuſtineri non poſſent.* nam ita ibi legitur in Pal. ſic Eumenius in Panegyrico pro Scholis: *ſalarium me liberaliſſimi principes ex hujus reip. viribus ſexcentis millibus nummum accipere juſſerunt.*

veſpera etiam per tabernas ac lupanaria volitavit. Miſit homines ad provincias regendas, vel criminum ſocios, vel à criminoſis commendatos. In ſenatus odium ita venit ut & ipſe crudeliter in tanti ordinis perniciem ſæviret, [1] fieretque contemptui. [2] Crudelis
4 vita Commodi Quadratum & Lucillam compulit ad ejus interfectionem conſilia inire, [3] non ſine præf. præt. [4] Tarrutini Paterni conſilio. [5] Datum autem eſt nego-

elucretur pro *beluaretur*, vet. ed. perperam,

1 *Fieretque contemptui.*] *Fieretque contento crudelis vita Comodi. Quadratum & Lucillam.* ita in vet. editione. perperam.

3 *Non ſine præf. præt. Tarrutini Paterni conſilio.*] Pal. *Tarruteni*, & ſic in veteri indice Pandectarum, Ταῤῥουτίνιος Πάτερνος.

GRUTERUS.

4 *Tarruteni Paterni.*] Malui iſtud cum Palatino noſtro, quàm, quomodo aliis auctoribus præfectus hic nominatur, *Tarruntio*; quod ita quoque diſerte vocaretur in Indice præfixo Pandectis, nec non editione principe. videantur & inſcriptiones noſtræ in ſeq.

CASAUBONUS.

1 *Fieretque contemtui.*] Atqui ſævitia principis non contemtum, ſed odium potius in ſubditorum animis generat. ſed eo reſpicit Lampridius quod vitium omne parit contemtum. verum de Paterno plura mox Lampridius.

2 *Crudelis vita Commodi Quadratum & Lucillam compulit.*] Cauſſam hujus conſpirationis aliam affert Herodianus, qui omnia diligentiſſime perſequitur. Quadratus hic quem Herodianus νεανίσκον vocat, videtur eſſe filius Numidii Quadrati illius, de quo in vita Marci.

3 *Non ſine præf. præt. Tarrutini Paterni conſilio.*] Ex Herodiano dubites an hoc ſatis verum: nam ille de Paterno in ea hiſtoria nihil. qui etiam ſcribit Perennem factum præfect. prætorio antè quam hæc acciderent. Dio inter eos qui occaſione hujus conjurationis cæſi ſunt, aut certe ſub id tempus, Paternum nominat: unde videtur data occaſio conjiciendi fuiſſe & illum conſcium: at negat non obſcure idem Dio: qui in Paterni poteſtate fuiſſe ait, vitam Commodi; ſi voluiſſet ille occidere.

4 *Tarrutini Paterni.*] Scribe *Tarruntii Paterni.* ut recte legitur in lege XII. Digeſtis, De re militari. Sic apud Dionem in Legationum excerptis è Marci vita: Ταῤῥούντιον Πάτερνον, τὸν τὰς ἐπιστολὰς αὐτοῦ τὰς Λατίνας διὰ χειρὸς ἔχοντα. In veteri tamen indice, qui Pandectis præfixus, Ταῤῥουντίνιος Πάτερνος ſcriptum: & ita princeps editio hoc loco, *Tarrunteni P.*

5 *Datum eſt negotium peragendæ necis Claudio Pompejano propinquo.*] Paullo poſt: *occiſus eſt eo tempore etiam Claudius, quaſi à latronibus: cujus filius cum pugione quondam ad Commodum ingreſſus eſt.* quem hic ſolo Claudii nomine deſignat, is eſt Claudius Pompejanus ille, cui poſt Veri mortem nupſit Lucilla. hujus filium Claudium Pompejanum cædem hanc aggreſſum, cum Lampridio ſcribit Dio, qui ſibi in his, ut teſti αὐτόπτῃ fidem haberi poſtulat. ut mirer valde aliter Herodianum tradere: qui pro Claudio Pompejano Quintianum, quendam juvenem ſenatorem nominat. Ammianus libro XXIX. Herodianum ſequitur,

negotium peragendæ necis Claudio Pompejano propinquo, [1] qui ingreſſus ad Commodum diſtricto gladio, quum faciendi poteſtatem habuiſſet, in hæc verba prorumpens, [2] *Hunc tibi pugionem ſenatus mittit*; [3] detexit facinus fatuus, nec implevit, multis cum eo participantibus cauſam. Poſt hæc interfecti ſunt Pompejanus primo & Quadratus: [4] dein Narbana atque Norbanus [5] & Paralius, [6] & mater ejus Lucilla in exilium exacta. Quum præf. præt. vidiſſent Commodum in tantum odium incidiſſe, [7] obtentu Anteri, [8] cujus poten-

quæritur, non Dionem: *Commodus*, ait, *in amphitheatrali cavea, cum adfuturus ſpectaculis introiret, à Quintiano ſenatore inclitæ cupidinis homine, ad debilitatem penè pugione vulneratur.*

1 *Qui ingreſſus ad Commodum.*] Sic mox, *quondam ad Commodum ingreſſus eſt.* hoc tamen falſum: non enim tentata cædes in palatio: ſed in aditu Circi, ut ſcribit Dio: Herodianus, ἐν τῇ τοῦ ἀμφιθεάτρου εἰσόδῳ· ζοφώδης δ' αὐτῇ τῆς καὶ λῃστρικῆς ἥλωσις. ſic Marcellinus.

2 *Hunc tibi pugionem ſenatus mittit.*] Dio, Τοῦτό σοι τὸ ξίφος ἡ βουλὴ πέπομφε. ſimilis vox ejus militis qui Pertinacem occidit: Τοῦτό σοι τὸ ξίφος οἱ στρατιῶται πεπόμφασι.

3 *Detexit facinus fatuus, nec implevit.*] Herodianus quem ſæpe deſcribunt ſcriptores iſti: προεῖπε τὸ βεβουλευμένον μᾶλλον ἢ ἔδρασε.

4 *Dein Narbana.*] Scribe, *Norbana.*

5 *Et Paralius, & mater ejus Lucilla in exilium exacta.*] Lucilla hæc ſoror Commodi eſt, quam Capreas in exilium relegatam, deinde occiſam, ſcribit Dio. ſed quis iſte Paralius ejus filius? duos Lucilla habuit maritos; Verum & Pompejanum. Veri filius eſſe non poteſt. neque enim Græco nomine Imperatoris filius nominatus fuiſſet: neque ita obiter ab auctore indicaretur. Pompejano genitus eſſe ac Lucillâ per temporum rationem non poteſt. Supereſt ut locus ſit mendoſus. Diſtingue: *& Paralius & mater ejus. Lucilla in exilium exacta.* vel ſcribe ut in aliis libris, *& Lucilla in e. exact.*

GRUTERUS.

4 *Dein Narbana.*] Sic etiam Pal. vix tamen dubium eſt, quin reſingi debeat in *Norbana.*

6 *Et mater ejus & Lucilla.*] Ità quoque Pal. immiſſa copula, quæ abeſt à libris editis.

8 *Cujus potentiam populus Romanus ferre non poterat.*] Sic libuit reponere fide membranarum, quas alii excuſſerunt. non diſſentit Pal. quam quod duabus litteris utrumque nomen exprimat. vulgati: *cujus potentiam præfecti prætorio ferre non poterant.*

SALMASIUS.

6 *Et mater ejus Lucilla in exilium acta.*] Recte viderunt eruditi, Lucillam non poſſe dici aut eſſe matrem illius Paralii. optime igitur ex Palatini codicis fide ſcribas: *deinde Norbana atque Norbanus, & Paralius & mater ejus, & Lucilla in exilium exacta.*

7 *Obtentu Anteri.*] Ms. *Sauteri.* lege *Saoteri.* & mox: *urbane Saoterum eductum à Palatio.* Dio loco quem ſupra attulimus occiſum à Cleandro hunc dicit.

8 *Cujus potentiam præf. præt. ferre non poſſent.*] Ridicula hæc lectio, præfectos prætorio Sauterum occidiſſe cujus potentiam Præfecti prætorio ferre non poterant. Palatinus habet, *P. R.*

potentiam præf. præt. ferre non poterat, urbane Anterum eductum a palatio ſacrorum cauſa, & redeuntem [1] in hortos ſuos, per frumentarios occiderunt. Id vero gravius quam de ſe ipſo Commodo fuit. Paternum autem & hujus cædis auctorem, & (quantum videbatur) [2] paratæ necis Commodi conſcium, [3] & interventorem ne conjuratio latius puniretur, [4] inſtigante Tigidio, [5] per laticlavi honorem à præfecturæ adminiſtratione ſubmovit. Poſt paucos dies inſimulavit eum conjurationis, quum diceret ob hoc promiſſam [6] Juliani filio filiam Paterni, ut in Julianum tranſferretur imperium. Quare & Paternum & Julianum

&

hoc eſt populus Romanus, quæ veriſſima eſt ſcriptura hujus loci. cujus ſenſus eſt: Præfectos prætorio, cum viderent Commodum odio laborare propter nimiam Sauteri potentiam, quam populus non ferebat, interficiendum Saoterium curaviſſe.

CASAVBONVS.

8 *Cujus potentiam præfecti prætorio ferre non poterant.*] Liber regius, *cujus potentiam populus Romanus ferre non poterat.* ſæpiſſime librarii literarum iſtarum loco P. R. aliud quid ſcripſerunt. Vulgata lectio duplicem cauſſam occiſi Anteri à præfectis prætorio aſſignat. quarum altera alteri minus belle cohæret: nam ſi id ſpectarunt illa cæde, ut invidia Commodum liberarent; falſum eſt ideo eſſe interfectum, quod ipſi illius potentiam ferre non poſſent.

1 *In hortos ſ.*] Regius ſemper *ortos.* quomodo & veteres ſcripſiſſe teſtes grammatici.

2 *Paratæ necis Commodi.*] Vel *Commodo.*

3 *Et interventorem ne conjuratio latius puniretur.*] *Interventor* apud juriſconſultos, eſt pararius, proxeneta. heic eſt μεσίτης & deprecator. apud M. Tullium, ὁ ἐπελθών.

4 *Inſtigante Tigidio.*] Regius, *Acidio.*

5 *Per laticlavi honorem à præfectura adminiſtratione ſubmovit.*] Scrib. *laticlavii* vel *laticlaviæ*, ut alibi apud Lamprid. aut *laticlavi.* Laticlavium proprius ſenatorum honos. at præfecti prætorio ad illam ætatem nunquam, niſi rariſſime ex ordine ſenatorio; ſemper ex equeſtri. Capitolinus in Pertinace: *doluit palam Marcus, quod cum ſenator eſſet, præf. præt. fieri à ſe non poſſet.* Lege vero Lampridium in Alexandro Severo, qui vetus hoc jus immutavit. Ex illo autem loco Lampridii cognoſcimus hanc de Materno narrationem ſumtam eſſe de libris Marii Maximi: nam apud Dionem & Herodianum hæc non leges.

6 *Juliani filio.*] Julianum patrem cum Paterno occiſum ſcribit Dio quoque. vocatur autem hic in Xiphilini codicibus, Σερβίλιος Ἰουλιανός.

SALMASIUS.

2 *Paratæ necis Commodi conſcium & interventorem.*] Τὸν μεσίτην, qui id procurarat.

GRUTERUS.

4 *Inſtigante Tigidio.*] Ita quoque Palat.

Et

& [1] Vitruvium Secundum Paterni familiariſſimum, [2] qui epiſtolas imperatorias curabat, interfecit. [3] Domus

SALMASIUS.

1 *Et Vitruvium Secundum Paterni familiariſſimum.*] *Et Vitruvium ſecundo Paterni familiariſſimum:* Palat. & Vet. edit.

2 *Qui epiſtolas imperatorias curabat.*] *Curarat*, idem liber cum veteri editione.

CASAVBONVS.

1 *Vitruvium Secundum Paterni familiariſſ.*] An hic Victorinus, cujus cædem narrat Dio? nam eloquentiam hominis prædicat: quod non male conveniat cum illis ſequentibus, *qui epiſtolas imperatorias curabat.* ſed illum in præfectura Urbis functum ſcribit: de cura epiſtolarum nihil.

3 *Domus præterea Quintiliorum omnis extincta.*] Par fratrum nobiliſſimorum & magnæ dum viverent optimæque famæ. Dio cædem narrans hoc illos honeſtat elogio: *ἐφόνευσε καὶ τοὺς Κυϊντιλίους, τόν τε Καρδιανὸν, καὶ τὸν Μάξιμον· μεγάλην γὰρ εἶχον δόξαν ἐπὶ παιδείᾳ καὶ στρατηγίᾳ καὶ ὁμοφροσύνῃ καὶ πλούτῳ.* Ait occiſos Quintilios Cardianum & Maximum, quod magna florerent gloria propter eruditionem, ſcientiam regendorum exercituum, concordiam inter ſe, & divitias. omiſit Dio honores quibus erant functi maximis. Conſules fuiſſe & quidem annis circiter triginta prius quam occiderentur, diſcimus ex Faſtis: nam Græcus *χρονογράφος* noſter, quem appellatione Siculorum Faſtorum Sigonius & Onuphrius ſemper intelligunt, in anno Pii decimoquarto Coss. adnotat *Κονδιανὸν καὶ Μάξιμον.* quos eſſe hos Quintilios recte docet Onuphrius. Quare in ſuperiore loco Dionis non *Καρδιανὸν*, ſed *Κονδιανὸν* ex Græco Chronologo ſcribendum cenſemus. Firmat conjecturam, quod Maximi filius dicitur eidem Dioni Sextus Condianus. quod cognomen habuiſſe illum à patruo ſuo non dubitamus. Fuerunt Quintilii & provinciæ vel fortaſſe provinciarum præſides: ſed ſimul ambo. auctor Dio in vita Marci, ubi fortitudinem ipſorum iterum prædicat. ac Xiphilini quidem ex verbis Pannoniæ eos præfuiſſe conjiciebamus: collocat enim in provincia quam undique barbari conarentur invadere. Philoſtratus tamen ait Achaiæ. *τὼ ἄνδρε τούτω ἄμφω τῆς Ἑλλάδος ἠρχέτην.* Eruditio quam Dio tribuit Quintiliis, utcunque apparet hodieque in fragmentis librorum De re ruſtica, quos ſub Quintiliorum nomine toties laudatos videmus in Eclogis rei ruſticæ, ſive Geoponicorum libro. multa enim in id corpus relata è libris Quintiliorum fratrum. de his accipienda verba Athenæi lib. XIV. *οἱ τὰ Γεωργικὰ συγγράψαντες ἀδελφοὶ ἐν τῷ τρίτῳ γράφουσιν οὕτως.* Opes vero hujus domus magnas fuiſſe, etiam illa hiſtoria docet, quam narrat Dio, de illo plano qui Pertinace imperante, in Sexti Condiani nomen invaſit, fortunis inhians quæ illius fuerant. At concordia horum fratrum, quam ait Dio, plane æterna laude digniſſima. Putes unum fuiſſe, non duos: ita ſemper conjunctim Quintilii nominantur à veteribus: imo ita conjuncti ſemper illi vixerunt. Conſulatum ſimul geſſerunt; provincias ſimul rexerunt; libros ſimul ſcripſerunt, ſimul ediderunt; ad Marcum Imperatorem ſimul literas dederunt: Marcus quoque ambobus ſimul reſcripſit, ut eſt in lege XV. Dig. De bonis libertorum. Poſtremo, qui ita conjuncti longam egerant vitam, una ſimul juſſu latronis hujus perierunt. porro non fuiſſe Quintilios ab antiquo cives Romanos, ſed Troianos, ſcribit Philoſtratus in ſophiſtæ Herodis vita.

1 Quod

mus præterea Quintiliorum omnis extincta, [1] quod [2] Sextus Cocidiani filius ſpecie mortis ad defectionem diceretur evaſiſſe, Interfecta & Vitraſia Fauſtina, & [3] Velius Rufus, [4] & Egnatius Capito conſulares. In exilium autem acti ſunt [5] Æmilius Junctus & Attilius Severus Coſs. & in multos alios varie ſævitum. [6] Poſt hæc Commodus nunquam facile in publicum proceſſit: neque quicquam ſibi nuntiari paſſus, niſi quod Perennis ante tractaſſet. [7] Perennis autem [8] Commodi ani-

1 *Quod Sextus Cocidiani filius, ſpecie mortis ad defectionem diceretur evaſiſſe.*] Hiſtoriam perſtringit, quam fuſe narratam Dioni, legant ſtudioſi apud Xiphilinum. In nominibus magna diſcrepantia; imo & in re: nam alterum Quintiliorum Cocidianum fuiſſe nominatum, ſignificant hæc Lampridii verba. Dio alterum Maximum vocat, alterum Cardianum. ſed jam diximus ibi ſcribendum eſſe aliter ex Faſtis. idem & de iſto Lampridii loco cenſendum. Scribe igitur, *Sextus Condiani f.* At quod juvenis ille de quo hic ſermo, & cujus mors aſtu miro ſimulata, Condiani filius Lampridio dicitur: in eo convenire illi cum Dione non poteſt, qui alterius Quintilii facit filium: Κονδιανὸς Σέξ6ος, inquit, ὁ τοῦ Μαξίμου ὑός. Condianum & Faſti nominant: aſſentior enim Onuphrio, qui è libro Cuſpiniani conſulem hunc cum Præſente II. facit, anno quo exceſſit Marcus.

3 *Velius Rufus.*] Legitur in Faſtis Vettius Rufus conſul biennio ante obitum Marci. ſed Velius hic omnes libri, non ut fingit eruditiſſimus Onuphrius *Vettius.* filius an nepos fuerit illius, qui Marco nominatur lib. XII. Οὐήλιος Ῥοῦφος.

5 *Æmilius Junctus, & Attilius Severus Coſſ.*] Ulpianus lege XXVIII. Digeſtis, De fideicommiſſis libertatibus: *Factum eſt ſenatuſconſultum, Æmilio Junco, & Julio Severo conſulibus.* alibi hos conſules nuſquam invenio. quare utra lectio ſit verior, nihil poſſumus pronuntiare.

6 *Poſt hæc Commodus nunquam facile in publicum proceſſit.*] *Poſt hæc*, id eſt, poſt Lucillæ conſpirationem cujus Paternus fuit conſcius. ita Lampridius. Herodianus vero: ὁ δὲ Κόμμοδος, inquit, ἐκφυγὼν τὴν Πατέρνου ἐπιβουλὴν, πλείονί τε περὶ αὐτὸν ἐχρῆτο φρουρᾷ, καὶ σπανίως τοῖς δήμοις ἐπεφαίνετο. Materni vero conjuratio tempore poſterior, neque habuit commune quicquam cum illa priore, cui immixtus Paternus.

8 *Commodi animum perſciens.*] Regius, *Commodi perſciens.*

GRUTERUS.

2 *Sextus Condiani filius.*] Sic fere Palatinus, nempe *Concidiani*, vulgati enim pejus *Cocidiani.*

7 *Perennis autem Commodi perſciens.*] Vulgati omnes, *Commodi animum perſciens.* male, certe contra Mſs. & Regium & Palat. quibus ea vox media non adeſt.

SALMASIUS.

1 *Quod Sextus Cocidiani filius.*] Palat. *Condiciani filius*, quod propius ad verum nomen accedit. nam *Condianus* vocabatur, filius hoc loco Sextus dicitur. Dioni Κονδιανός.

4 *Et Egnatius Capito conſulares.*] Palatinus: *& Egnatius Capito conſularis:* ut de ſolo Egnatio conſulari intelligamus.

7 *Perennis autem Commodi animum perſciens.*] Dele *animum* auctore veteri ſcri-

animum perſciens, invenit quemadmodum ipſe potens eſſet. Nam perſuaſit Commodo ut ipſe deliciis vacaret, idem vero Perennis curis incumberet: quod Commodus lætanter accepit. [1] Hac igitur lege vivens ipſe cum trecentis concubinis, quas ex matronarum meretricumque delectu [2] ad formæ ſpeciem conciliaverat, trecentiſque aliis puberibus exoletis, quos æque, [3] ex plebe ac nobilitate, [4] nuptuſque [5] forma diſceptatrice collegerat, in palatio per convivia & balneas bacchabatur. [6] Inter hæc [7] habitu victimarii, victimas immo-

ſcriptura, hoc modo: *Perennis autem Commodi perſciens.* Commodi perſciens, ut fugitans litium, hoc eſt qui Commodum optime ſciret. ſic enim alibi locutus: ſcire aliquem pro noſſe. Capitolinus in Marco: *neque quemquam in ordinem legit, niſi quem ipſe bene ſciret.* nec diſſimiliter in Antonino Pio: *libertos ſuos in publico ſciri noluit.*

CASAUBONUS.

1 *Hac igitur lege vivens i.*] *Lege*, hoc eſt, more ac ratione: ut ſcilicet publicæ rei partem nullam attingeret: Perennis eſſet unus in Rep. τὸ πᾶν.

3 *Ex plebe ac nobilitate nuptuſque.*] Poſtrema vox corrupta. Regius, *nuptiiſque.* ne id quidem ſatis emendatum. Fortaſſe, *nuptiis ſuis.* Similes nuptiæ Neronis & Spori. aliquanto poſt, *Nec irruentium in ſe juvenum carebat infamia.* Sed placet nobis Hadriani Turnebi elegans conjectura, ſcribentis, *vultuſque forma diſceptatrice coëgerat.* ſic vir ille præſtantiſſimus hunc locum emendaverat in ora codicis ſui, quem ſervat adhuc in bibliotheca ſua patris magni filius magnus, Stephanus Turnebus, ſenator ampliſſimus, atque omnibus virtutibus inſtructiſſimus.

5 *Forma diſceptatrice collegerat.*] Hoc eſt, ut modo dicebat, delectos ad formæ ſpeciem. Sic dixit Ammianus *luce arbitra.* libro XXVIII. *ſolitis preſſoriis veſtes luce nitentes arbitra diligenter explorat.*

7 *Habitu victimarii victimas immolavit.*] Suetonius de Caligula, *Admota altaribus victima ſuccinctus poparum habitu elato alte malleo cultrarium mactavit.*

GRUTERUS.

4 *Nuptiiſque formâ diſceptatrice collegerat.*] Sic quoque Pal. non *nuptuſque*, quod antea vulgabatur. lectio neutra forſan recta; eaque potior conjectura Turnebi, *vultuſque formâ diſceptatrice coëgerat.*

SALMASIUS.

2 *Ad formæ ſpeciem conciliaverat.*] Palat. & vet. editio pro *conciliaverat* legunt *concilii.* videant alii an ex hac lectione aliquid boni poſſit erui. mihi vero magis placeret legi *ad formæ ſpecimen*, quam *ad formæ ſpeciem.* ratio in promptu. ferri tamen illud poſſe non nego.

4 *Nuptuſque forma diſceptatrice collegerat.*] Nihil variant libri. forte ſcribendum: *nuptus quoque forma diſceptatrice. nuptus* verbum probum heic in re improba. *nuptus forma diſceptatrice*, id eſt quos ad nuptum deligebat forma diſceptatrice, ex formæ ſcilicet ſpectatione: cum qui ſibi nuberent vel quibus ipſe nuberet, ad formæ ſpeciem, ut ante loquutus eſt, deligeret.

6 *Inter hæc habitu victimarii victimas immolavit, in harena rudibus.*] Ex parte emendarunt & diſtinctione juverunt hunc locum eruditiſſimi homines, ex

immolavit. [1] in harena rudibus inter cubicularios gladiatores pugnavit, lucentibus aliquando mucronibus. [2] Tunc tamen Perennis cuncta ſibimet vindicavit: [3] quos voluit, interemit, ſpoliavit plurimos, omnia jura

ex parte inemendatum reliquerunt: illa enim adhuc perſpicue mendoſa ſunt, *inter cubicularios gladiatores pugnavit lucentibus aliquando mucronibus.* quos enim appellat cubicularios gladiatores, neſcio. Ex Dione quidem perſpici poteſt quid heic velit Lampridius. Commodum nempe in harena & inter gladiatores rudibus pugnaſſe: domi vero & inter cubicularios ſuos, quos Græci κοιτωνίτας vocant, lucentibus & acutis gladiis batuiſſe, ita ut & quoſdam interficeret. expungenda igitur hoc loco vox *gladiatores*, & ita legendum: *inter hæc habitu victimarii victimas immolavit. in harena rudibus, inter cubicularios pugnavit lucentibus aliquando mucronibus*: aut, *inter cubicularios gladiator pugnavit lucentibus aliquando mucronibus.* pugnavit gladiator, hoc eſt gladiatoris habitu. ſic vetus interpres Juvenalis de Nerone, *in gladiatore pugnavit.* idem alibi, *ſi vis tribunus militare, id eſt loco tribuni.* legebam etiam aliquando: *gladiatoriis pugnavit, lucentibus aliquando mucronibus:* id eſt gladiatoriis armis. at alterutra harum lectionum vera eſt. Victor Scotthi ad feritatem ejus ingenii oſtendendam ſcribit illum ſpecie depugnandi gladiatores trucidaſſe. locus Victoris in vulgatis mendoſe ſcriptus habetur. ſic enim legitur: *immiti prorſus feroque ingenio, ut gladiatores ſpecie depugnandi crebro trucidaret, cum ipſe ferrum objectum veronibus plumbeis uterentur.* quæ de *veronibus* ſcripſere doctiſſimi viri, ea vera non ſunt: tu meo periculo lege: *cum ipſi ferro objecto mucronibus plumbeis uterentur.* c & e in veteribus libris crebro invicem permutantur, *m* autem adhæſerat fini præcedentis vocabuli. ſic factum eſt ut legeretur, *veronibus* pro *mucronibus.* gladiatores cum quibus pugnabat Commodus, plumbeos tantum mucrones habebant, aut ferrum cujus in extremo erant mucrones plumbei: ipſe autem lucenti ferro pugnabat: & ſic eos facile trucidabat cum ipſe ab illis nihil pati poſſet. plumbeos mucrones vocat quibus contrarii ſunt *lucentes mucrones*, & pugnatorii decretoriique. nam iſti plumbei fuere luſorii.

CASAUBONUS.

1 *In harena rudibus int.*] Diſtingue ex Dione: *in harena rudibus: inter cubicularios gladiatores pugnavit, lucentibus aliquando mucronibus.* nam ait, καὶ μέντοι καὶ ἐμονομάχει οἴκοι μὲν, ὡς καὶ φονεύειν τινά. & ſtatim, ἐν δὲ τῷ κοινῷ ἄνευ σιδήρου καὶ αἵματος ἀνθρωπείου. inter iſta inſerta ſunt in Dionis codicibus hæc, ἐν ξυρῷ τε ἑτέρων, ὡς καὶ τὰς τρίχας ἀφαιρῶν, παρέτεμνε τῶν μὲν ῥῖνα, τῶν δὲ ἄλλο τι. quæ verba cum intelligerem ad gladiatorias Commodi pugnas nihil pertinere, ſcribebam ἐν ξυστῷ τε ἑτέρων: nam xyſticæ certationes gladiatoriis pugnis affines, ut ſcimus ex Suetonio libro ſecundo, cap. XLV. ſed nec ſatis cohæreat oratio per hanc ſcripturam: & didici poſtea è Zonara, domeſticas Commodi cædes diverſi generis, quas ſeparatim expoſuerat Dio (inde habet Zonaras,) temere à Xiphilino in unam periodum fuiſſe congeſtas. *Lucentes mucrones* opponuntur præpilatis ac retuſis, quibus utebantur in ludicris certaminibus, & armaturæ tirociniis.

2 *Tunc tamen Perennis cuncta ſibimet vindicavit.*] *Tamen*, pro, autem, vel potius vacat, ut in his libris ſæpiſſime.

3 *Quos voluit interemit, ſpoliavit plurimos, omnia jura ſubvertit, pr.*] Pugnant iſta

jura ſubvertit, [1] prædam omnem in ſinum contulit. Ipſe autem Commodus Lucillam ſororem, [2] quum eam compreſſiſſet, occidit: ſororibus dein ſuis cæteris, ut dicitur, conſtupratis, conſobrina patris [3] complexibus ſuis conjuncta, [4] uni etiam ex concubinis matris nomen impoſuit & uxoris. Quam deprehenſam in adulterio exegit, exactam relegavit, & poſtea occidit. Ipſas concubinas ſuas ſub oculis ſuis ſtuprari jubebat. Nec irruentium in ſe juvenum carebat infamia, [5] omni parte corporis, atque ore in ſexum utrumque pollutus. [6] Occiſus eſt eo tempore etiam Claudius quaſi à latronibus:

[illegible] ἐκ διαμέτρȣ cum iis quæ de eodem Perenni ſcribit Dio. ſed cum Lampridio facit Herodianus.

1 *Prædam omnem in ſinum contulit.*] Paullo poſt, *qui etiam condemnationes in ſinum vertiſſe dicuntur.* & ita plurimi ſcriptores, ut docti pridem obſervarunt.

2 *Cum eam compreſſiſſet.*] Regius, *oppreſſiſſet.* ſequentia vulgatam ſtabiliunt. & Robertus, *cùm eam maculaſſet.*

SALMASIUS.

2 *Cum eam compreſſiſſet.*] Nulli libri ſic habent. Regius habebat, *oppreſſiſſet*, eo cæteris pejor. Palatinus: *cum ea præmiſiſſet.* eamdem lectionem videtur habuiſſe liber ille qui præivit editioni Mediolanenſi. nam in ea excuſum eſt: *cum ea promiſiſſet.* facile adducor ut credam vulgatam lectionem non carere vitio, nec hoc velle Lampridium. quomodo tamen emendanda ſit aut explicanda vetus illa ſcriptura, *cum ea præmiſiſſet*, non video. Hæc Lucilla ſoror Commodi de eo occidendo inierat cum Quadrato & Tarruteno Paterno conſilium, propter quod in exilium exacta fuerat & poſtea occiſa. quod hoc loco narrat Lampridius. occidit igitur eam Commodus, *cum illa præmiſiſſet*, id eſt, cum prius Commodum occidere voluiſſet. *præmittere* pro *præire*: ut *committere* pro *coire*. *committere cum aliquo*, id eſt congredi. ſic *tranſmittere* pro *tranſire*. non poſſum aliter hanc librorum lectionem exponere: nec, ſi in mendo eſt, quo pacto emendem, ſatis perſpicio.

3 *Complexibus ſuis conjuncta.*] Palat. *injuncta.* quod confirmare videtur prima editio, in qua etiam legitur *injuncta*. *injuncta* pro ſimplici *juncta*. ita enim *injungere* ſæpius in Pandectis Florentinis occurrit pro jungere. *tignum injunctum ædibus*, pro junctum, & aliis locis quamplurimis.

4 *Uni etiam ex concubinis matris nomen impoſuit & uxoris.*] Palatinus: *nomen impoſuit uxoris.* omnino ſcribendum: *uni etiam è concubinis patris, nomen impoſuit uxoris.* hoc eſt, unam ex concubinis patris uxorem appellavit. nec enim veriſimile uni concubinæ duo ſimul nomina impoſuiſſe matris & uxoris.

GRUTERUS.

3 *Complexibus ſuis conjuncta.*] Pal. *injuncta*, fortaſſe melius.

CASAUBONUS.

5 *Omni parte corporis, atque ore in ſexum utrumque pollutus.*] Idem Lampridius in Heliogabalo. *Quis ferre poſſet principem, per cuncta cava corporis libidinem recipientem?* Qui corrigunt *anguſtiore*, pro, *atque ore*, faceti nimis ſunt.

6 *Occiſus eſt eo tempore etiam Claudius, quaſi à latronibus.*] Claudius Pompejanus

nibus: cujus filius cum pugione quondam ad Commodum ingreſſus eſt, multique alii ſenatores ſine judicio interempti, fœminæ quoque divites. [1] Et nonnulli per provincias à Perenni ob divitias inſimulati ſpoliati ſunt, vel etiam interempti. His autem quibus deerat ficti criminis appoſitio, [2] objiciebatur [3] quod ſcribere
6 voluiſſent Commodum heredem. Eo tempore in Sarmatia res bene geſtas per alios duces, [4] in filium ſuum Perennis referebat. Hic tamen Perennis qui tantum potuit, ſubito quod bello Britannico militibus [5] equeſtris loci viros præfecerat, amotis ſenatoribus, [6] prodita re per legatos, exercitûs hoſtis appellatus. [7] lacerandusque militibus eſt deductus. In cujus potentiæ locum [8] Cleandrum ex cubiculariis ſubrogavit. Multa ſane poſt interfectum Perennem ejuſque filium, quaſi à ſe

janus Lucillæ maritus. Sed fallitur hic Lampridius. nam hic Commodo fuit ſuperſtes. vide in Pertinace Dionem. De illis verbis, *quaſi à latronibus*, lege quæ notamus ad Spartiani Caracallum.

1 *Et nonnulli per provincias à P.*] Regius refert ad fœminas tantum, quæ modo nominatæ: Scribit igitur, *nonnullæ inſimulatæ, ſpoliatæ, interemtæ*.

2 *Objiciebatur, quod ſcribere voluiſſent Commodum heredem.*] An *noluiſſent*? planior ita multo futura ſententia. tamen & *voluiſſent* ſubtiliter poteſt excuſari.

4 *In filium ſuum Perennis referebat.*] Præerat tum Illyricis exercitibus filius Perennis. Lege Herodianum.

5 *Equeſtris loci viros.*] Ulpium Marcellum intelligo: quem Dio, miſſum ait in Britanniam ἄνδρα μέτριον καὶ εὐτελῆ ὄντα.

6 *Prodita re per legatos, exercitus hoſtis eſt appellatus.*] Diſtingue, *prodita re per legatos exercitus, h. e. ap.* Legatos exercitus appellat illos mille quingentos jaculatores, quos ab exercitu Britannico Romam miſſos narrat Dio. quam vim illa habeant in hiſtoria Rom. cum dicitur aliquis hoſtis appellatus, nemo ignorat.

GRUTERUS.

1 *Et nonnulli per provincias.*] Noſter Pal. non accommodat iſtud feminis, niſi quod nihilominus habeat, *inſimulatæ*. cætera concepit genere maſculino.

3 *Quod ſcribere voluiſſent Commodum heredem.*] Sic quoque Palat. hoc eſt, quod eum nuncupaſſent heredem.

7 *Lacerandusque militibus eſt deditus.*] Vulgati *deductus*. ſed alterum tuetur ſe fide Puteani codicis & Palatini.

SALMASIUS.

7 *Lacerandusque militibus eſt deductus.*] *Lacerandusque militibus eſt deditus.* ita Palatinus, nec aliter edi debuit.

CASAUBONUS.

7 *Lacerandusque militibus eſt deductus.*] Regius, *datus*. melius Puteani, *deditus*. Dio, ἐξέδωκε τὸν ὕπαρχον τοῖς στρατιώταις ὧν ἦρχε.

8 *Cleandrum ex cubiculariis.*] Phryx origine & quondam Romæ de cataſta emptus, & inter regios ſervos diu verſatus.

Mu.

à ſe non geſta reſcidit, velut in integrum reſtituens. [1] Et hanc quidem pœnitentiam ſcelerum ultra triginta dies tenere non potuit, graviora per Cleandrum faciens quam fecerat per ſupra dictum Perennem. Et in potentia quidem Cleander Perenni ſucceſſerat: in præfectura vero Niger, qui ſex tantum horis præfectus prætorii fuiſſe perhibetur. Mutabantur enim præfecti prætorii per horas ac dies, Commodo pejora omnia quam fecerat ante, faciente. [2] Fuit item Martius Quartus præfectus præt. diebus quinque. Horum ſucceſſores ad arbitrium Cleandri aut retenti ſunt aut occiſi. [3] Ad cujus nutum etiam libertini in ſenatum atque in patricios lecti ſunt: [4] tuncque primum vigintiquinque coss. in unum annum, venditæque omnes provinciæ. [5] Omnia Cleander pecunia venditabat. revocatos de exilio dignitatibus ornabat, res judicatas reſcindebat: qui tantum per ſtultitiam Commodi potuit, [6] ut Byrrum ſororis Commodi virum reprehendentem nuntiantemque Commodo quæ fiebant, in ſuſpicionem regni affectati traheret & occideret, multis aliis qui Byrrum defendebant, pariter inter-

1 *Et hanc quidem pœnitentiam ſcelerum.*] Addit regius, *ſuorum Commodus.*

GRUTERUS.

2 *Fuit item Marcius Quartus.*] Pal. loco vocis *item*, nihil habet. irrepſit tantum inter lineas à manu admodum recenti, *autem.*

CASAUBONUS.

3 *Ad cujus nutum etiam libertini in ſenatum atque in patricios lecti ſunt.*] De ſenatu, nihil mirum aut novum: nam à Claudii temporibus qui primus exemplum aliis dedit, nemo dubitat libertinis ſæpe aditum patuiſſe ad ſenatum. vide Suetonium in Claudio, & Tacitum XI. Annalium. at de allectione in gentes patricias id novum: cum ante præcipua nobilitas & maxime edecumata deligeretur explendis patriciis gentibus: qua de re ſæpe Suetonius & Tacitus.

4 *Tuncque primum* XXV. *Coſſ. in unum annum.*] Dio de Cleandro, ὑπάτους ἐς ἐνιαυτὸν πέντε καὶ εἴκοσιν ἀπέδειξεν· ὃ μὴ πρότερόν ποτε μήθ' ὕστερον ἐγένετο.

5 *Omnia Cleander pecunia venditabat.*] Dio, ἐχαρίσατο καὶ ἐπώλησε βουλείας, στρατείας, ἐπιτροπείας, ἡγεμονίας, πάντα πράγματα.

6 *Ut Byrrhum ſororis Commodi virum.*] Antiſtium Burrhum, de quo & Capitolinus in Pertinace. Onuphrius ſororem hujus Criſpinam Commodi uxorem fuiſſe prodit. miſum quo auctore.

1 *Pre-*

interemptis. [1] Præfectus etiam Ebutianus inter hos eſt interemptus: in cujus locum ipſe Cleander cum aliis duobus quos ipſe delegerat, præfectus eſt factus. Tuncque primum tres præf. prætor. fuere, [2] inter quos libertinus qui à pugione appellatus eſt. Sed & Clean-
7 dro dignus tandem vitæ finis impoſitus. [3] Nam quum inſidiis illius Arrius Antoninus [4] fictis criminibus in Attali gratiam, quem in proconſulatu Aſiæ damnaverat, eſſet occiſus, nec eam tum invidiam populo ſævıente Commodus ferre potuiſſet, plebi ad pœnam

dona-

SALMASIUS.

1 *Præfectus etiam Ebutianus.*] *Ebutianus*, P. legendum, *Æbutianus*.

2 *Inter quos libertinus qui à pugione appellatus eſt.*] Non ſatis mirari poſſum quod ad hunc locum vir eruditiſſimus ſcripſit, hunc libertinum qui à pugione dictus eſt, & qui præfectus etiam prætorio fuit, cum reliquis duobus, miniſtrum tantum eorum fuiſſe. è contrario enim exiſtimare liceat majorem hujus quam reliquorum dignitatem & honorem fuiſſe, cui pugio inſigne imperii, ſit traditus. pugionem Cæſares habebant, quod erat imperatoriæ poteſtatis ac majeſtatis inſigne. hunc Galba ante pectus demiſſum geſtabat. nam ut occiſum Neronem & omnes in ſua verba juraſſe comperit, depoſita legati ſuſcepit Cæſaris appellationem: iterque ingreſſus eſt paludatus ac dependente à cervicibus pugione ante pectus. nec prius uſum togæ recuperavit, quam oppreſſis qui novas res moliebantur. Seneca de Nerone: *nulli unquam citius gladius commiſſus eſt.* hunc pugionem imperatores præfecto prætorio committebant, qui eum gerebat vicem imperatoris. Philoſtratus de Baſſo præfecto prætorio Marci: τὸ ξίφος περιεζωσμένος. cum igitur tres præfectos prætorio creaviſſet Commodus, & in his libertinum quemdam, cum omnibus pugio credi non poſſet, libertino eum commiſit qui à pugione propterea dictus eſt. nec miniſter erat reliquorum, ſed ipſe majori etiam aliquando dignitate quam ceteri, ac poteſtate præditus, cum pugionem ſolus haberet, & id poteſtatis inſigne quo verus ac legitimus prætorii præfectus ornabatur.

4 *Fictis criminibus.*] *Factis criminibus* in Palatino. quod & locum poteſt habere. nam *facere crimen* pro fingere etiam eleganter dici poteſt. at in hoc verſu qui inter ſententias P. Syri legitur:

Factum crimen tacendo facias acrius:

Veteres ſchidæ pro *factum crimen*, habent *jactum crimen*, atque ita omnino legendum. *jacere crimen* pro criminari eleganter & Latine dictum. de quo nos alibi.

CASAUBONUS.

2. *Inter quos libertinus qui à pugione eſt appellatus.*] Hic velut miniſter reliquorum, qui erant legitimi præfecti prætorio, aſſidue illos comitabatur pugionem ferens. Pugio autem erat inſigne poteſtatis quam habuit præfectus prætorii: ut probat vel notiſſima vox Trajani cum Suram Licinium faceret præfectum præt.

3 *Nam cum inſidiis illius Arrius Ant.*] Apud Xiphilinum & Herodianum cauſſa cædis Cleandri longe diverſa, & longe quidem probabilior. De Arrio hoc Antonino egimus ad illa è vita Pii, *Proconſulatum Aſiæ ſic egit, ut ſolus avum vinceret.*

1 *Etiam*

Digitized with financial assistance from
Observer Research Foundation
on 22 February, 2020

00079553